CONFERENCE BOOK

ISBN : 978-625-5962-19-5

ACADEMY GLOBAL PUBLISHING HOUSE

BURSA 4TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
JANUARY 24 - 26, 2025
BURSA

Edited By
DR. AMANEH MANAFIDIZAJI

CONGRESS ORGANIZING BOARD
Head of Conferences : Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi

Prof. Dr. Hülya Çiçek
Prof. Dr. Ali Bilgili
Prof. Dr. Naile Bilgili
Prof. Dr. Başak Hanedan
Prof. Dr. Hajar Huseynova
Prof. Dr. Dwi Sulisworo
Prof. Zain Musa
Prof. Dr. Sameer Jain
Prof Yakup Babayev
Prof. Dr. Suyatno
Prof. Dr. Hasan Akan
Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli
Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın
Assoc. Prof. Dody Hartanto
Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn
Assoc. Prof. Nazile Abdullazade
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi
Assoc Prof. Dr. Feran Aşur
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova
Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık
Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz
Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları
Assist. Prof. Ihwan Ghazali
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade
Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan
Assist. Prof. Dr. Songül ATAK
Lecturer Mehmet Nuri Ödük
Dr. Fatih İ. Kurşunmaden
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou
Dr. Dadash Mehravari
Dr. Gültekin Gürçay
Dr. Aynurə Əliyeva
Dr. Amaneh Manafidizajı

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Conference–2025 ©

CONFERENCE ID

BURSA
4TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE
JANUARY 24 - 26, 2025
BURSA

ORGANIIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES
Turkey – Azerbaijan- Vietnam, Sudan – Nigeria- Brazil – Kenya- Mozambique- Zambia- Zimbabwe- China- Portugal- South Korea- Egypt- Cape Town – Kuwait- Ghana- Sierra Leone- Uganda- Austria – Thailand - India- Romania – Iran- Oman- Spain- Indonesia- Colombia- Morocco- Croatia – Georgia- Canada- Qatar- Germany – Poland – USA- Japan – Italy-

PRESENTATION

Oral and Poster presentation

PERCENTAGE OF PARTICIPATION
At the conference, 74 paprs were presented by participants from Turkey and 80 papers by foreign participants.
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

Issued: 10.03.2025
ISBN: 978-625-5962-19-5

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Turkiye
Prof. Dr. Emine Koca – Turkiye
Prof. Dr. Fatma Koç – Turkiye
Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye
Prof. Dr. Ali Bilgili - Turkiye
Prof. Dr. Naile Bilgili - Turkiye
Prof. Dr. Başak Hanedan – Turkiye
Prof. Dr. Aysel Güven - Turkiye
Prof Dr. Bülent Kurtişoğlu – Turkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia
Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina
Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia
Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan
Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India
Prof. Dr. İzzet Gümüş – Turkiye
Prof. Dr. Mustafa Bayram – Turkiye
Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Turkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan
Prof. Dr. Suyatno – Indonesia
Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia
Prof. Dr. Sameer Jain – India
Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran
Prof. Dr. Hasan Akan – Turkiye
Prof. Dr. Ika Maryani - Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Turkiye
Assoc Prof. Dr. Feran Aşur – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Sevra Fırıncıoğulları - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Ozbekstan
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Turkiye

Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Turkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan
Assoc. Prof. Ali Vandshoari - İran
Assist. Prof. Dr. Göksel Ulay – Turkiye
Assist. Prof. K. R. Padma – India
Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania
Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Ozbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam
Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye
Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunalieva - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Turkiye
Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines
Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam
Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Turkiye
Dr. Mehmet Nuri Ödük – Turkiye
Dr. Ayşe Baran - Turkiye
Dr. Dadash Mehravari – Iran
Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Dr. Sonali Malhotra – India
Dr. Amaneh Manafidizaji - Iran

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : E-16710634-03-903.07.02-2300384284 01.12.2023
Konu : Doç.Dr.Elif AKPINAR KÜLEKÇİ'nin Görevlendirilmesi

MİMARLIK VE TASARIM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 29.11.2023 tarihli ve E-53120705-000-2300381989 sayılı belge.

Fakülteniz Peyzaj Mimarlığı Bölümü öğretim üyelerinden Doç.Dr.Elif AKPINAR KÜLEKÇİ'nin, Yükseköğretim Genel Kurulunun 15.06.2023 tarihli, 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararı gereğince Doçentlik Başvuru Şartlarında bulunan ve doçent olacak adaylardan istenen "Diğer uluslararası/ ulusal bilimsel toplantının düzenleme komitesinde resmi olarak görevlendirilmiş üniversite akademisyen temsilcisi bulunması zorunludur." maddesi gereğince, Academy Global Conference & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurullarında yolluksuz ve gündeliksiz olarak görevlendirilmesi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Ömer ÇOMAKLI
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 87c7a395-d4b6-4f7a-abc6-5dee8674e3d1 Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/ataturk-universitesi-ebys

Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2311023
Elektronik Ağ: www.atauni.edu.tr
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr
Bilgi: Mehmet KOÇ
Faks: +90 442 2361014
E-Posta: personel@atauni.edu.tr

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES
BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING
ARTDergi 2nd INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
January 24 - 26, 2025
BURSA

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.
- Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Dr. Öğr. Üyesi GAMZE TEMİZEL**	1	KİŞİSEL BAKIM ÜRÜNLERİNDE TÜKETİCİLERİN ÜRÜN TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: P&G ÜRÜNLERİ ÖRNEĞİ	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Esad YURTSEVER
		2	ADOBE UYGULAMALARININ DİJİTAL PAZARLAMA ÜZERİNDEKİ ROLÜ: SAW ÇOK KRİTERLİ KARAR YÖNTEMİ KULLANILARAK YAPILAN BİR ARAŞTIRMA	Dr. Öğr. Üyesi ONUR TÜRKER
		3	A RESEARCH TO DETERMINE THE BRAND VALUE OF RETAIL CLOTHING SECTOR COMPANIES WITH STORES IN SHOPPING MALLS AND LISTED ON THE STOCK EXCHANGE	Dr. Mehmet Arif TUNCER
		4	PAZARLAMADA DİNİ SEMBOLİZM	Y.Lisans Öğrencisi, Nisa Nur BÜRÇÜN Doç.Dr. Atilla YÜCEL
		5	SAĞLIK TURİZMİNDE MEMNUNİYET TEMASI İÇEREN YAYINLARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ	Doktora Öğrencisi, Yusuf Alper Baştürk Öğr.Gör. Dr. Erhan Dağ Dr. (PhD) Yaşar Demir
		6	PUBLIC AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN SUSTAINABLE TOURISM AND COMMUNITY-BASED TOURISM	Dr. Öğr. Üyesi GAMZE TEMİZEL

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Assistant Professor, MUSA SADAK**	1	ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÖĞRENCİLERE SUNULAN DESTEK EĞİTİM HİZMETLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ	Öğretmen Kubra URTEKİN Dr. Öğr. Üyesi Tuğba PÜRSÜN
		2	REVIEW OF STUDIES ON SCHOOL DROPOUT	Dr. Şeyma MIZRAK
		3	REVIEW OF STUDIES ON CAREER ADAPTATION	Dr. Şeyma MIZRAK
		4	TEACHERS' PERCEPTION OF SCHOOL AND STUDENTS' MATHEMATICS ACHIEVEMENT IN THE U.S.	Assistant Professor, MUSA SADAK
		5	TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA DEĞERLER	Doç. Dr. YASİN MAHMUT YAKAR SEMRA YAZAR
		6	2020-2024 YILLARI ARASINDA İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİM KADEMELERİNDE MATEMATİK DERSİ KAPSAMINDA ÜSTBİLİŞSEL DÜŞÜNMEYE YER VEREN TEZLERİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, İlayda HASDEMİR Prof. Dr., ŞENEL ELALDI
		7	TÜRKİYE'DE MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALAR BAĞLAMINDA PİKTES PROJESİ	Prof. Dr. Hasan Basri MEMDUHOĞLU Hüseyin GÖKHAN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Dr.ESİN ŞENOL**	1	EXPLORING NATURAL RICHES IN TOURISM: HOW VIETNAM CAN BRIDGE THE GAP WITH THAILAND	Trieu-Vy UNG Tuong-Vi NGUYEN Kieu-Trinh Thi NGUYEN Thanh-Thuy Thi LE Hong-Nhi LE Bich-Dao Thi TRAN Que-Nhu DUONG
		2	THE REGULATORY FRAMEWORK GOVERNING SUPERVISORY AUTHORITIES UNDER THE EU'S CORPORATE SUSTAINABILITY DUE DILIGENCE DIRECTIVE	Dr. Dudu Derya Güvenir
		3	SUSTAINABILITY AGREEMENTS İN EU COMPETITION LAW: A COMPARATIVE PERSPECTIVE WITH TURKISH LAW	Dr. Dudu Derya Güvenir
		4	6-7 EYLÜL OLAYLARI'NIN KIBRIS SORUNU ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMESİ	EMİR ALTUNOK Prof. Dr. Serhan Yücel
		5	REASONS THAT MADE IT EFFECTIVE FOR THE PUBLIC FINANCIAL MANAGEMENT AND CONTROL LAW NO. 5018 (KMYKK) TO COME INTO FORCE IN TURKEY AND WHAT IS EXPECTED FROM IT AFTER IT COME INTO FORCE	Bağımsız Araştırmacı Dr.Sebiha YILDIZ
		6	EVALUATION OF MACROECONOMIC EFFECTS OF CARBON TAXES	Bağımsız Araştırmacı Dr.Sebiha YILDIZ
		7	MINIMUM WAGE AND MINIMUM WAGE DETERMINATION COMMISSION	Dr.ESİN ŞENOL

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Doç. Dr. Nihal TAŞ**	1	ON THE MODULATIONS OF OBJECTS' MOVEMENT	Asst. Prof. Dr. ÇAĞLA RAMİS İLGÜZ
		2	THE TRAJECTORY OF PARTICLES DEPENDS ON THE PLANES	Asst. Prof. Dr. ÇAĞLA RAMİS İLGÜZ
		3	A generalized critical estimate in chemotaxis systems	Öğr. Gör. Dr. Halil İbrahim KURT
		4	3D Simulation of a Circle in Maple: Geometric Exploration and Visual Analysis	Dr. Öğr. Üyesi Ali BABAPOUR GOLEZANİ Prof. Dr. Yasin SOYLU
		5	Dynamic Learning Object and Simulation Explaining Derivatives in Maple: A Mathematical Exploration and Learning Journey	Dr. Öğr. Üyesi Ali BABAPOUR GOLEZANİ Prof. Dr. Yasin SOYLU
		6	ARF SAYISAL YARIGRUPLARIN RF-BAĞINTILARI	Prof.Dr. Belgin ÖZER Suna AYDOĞDU
		7	SOME MEIR-KEELER TYPE FIXED-DISC RESULTS ON S-METRIC SPACES	Doç. Dr. Nihal TAŞ
		8	INTERPOLATIVE KANNAN TYPE CYCLIC CONTRACTION ON S-METRIC SPACES	Doç. Dr. Nihal TAŞ

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ**	1	CONSTRUCTION OF THE MOTHERHOOD MYTHS IN CONTEMPORARY TV COMMERCIALS: A STUDY ON MOTHER AND BABY COMMERCIALS	Kübra GÜNGÖR
		2	THE INTERPLAY OF ADVERTISING AND CREATIVITY	Zeynep ABACI Asst. Prof. Atiye GÜNER
		3	SPORDA İLETİŞİM: BİR META ANALİZ İNCELEMESİ	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ Yüksek Lisans Öğrencisi, Abdullah KAYABAŞ
		4	SPORUN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME KATKISI	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ
		5	GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN FİLM ÇÖZÜMLEMESİ: KÖRLÜK FİLMİ ÖRNEĞİ	Prof.Dr.YUSUF YURDİGÜL NESRİN TOPAK MUHAMMET EMİN YAĞIZ
		6	GLADYATÖR 2 FİLMİNİN DRAMATURJİK ANALİZİ	Prof.Dr.YUSUF YURDİGÜL NESRİN TOPAK MUHAMMET EMİN YAĞIZ
		7	THE SURREAL TRANSFORMATION OF CITIES DURING THE COVID PERIOD: PANDEMIC AESTHETICS IN PHOTOGRAPHY	Assoc. Professor. EREN GÖRGÜLÜ
		8	ETHNOGRAPHY OF PHOTOGRAPHY: THE LİGHT OF EDUCATİON İN LOST PHOTOGRAPHS	Assoc. Prof. EREN GÖRGÜLÜ Prof., Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
January 24 - 26, 2025
BURSA
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Prof. Dr. Ananda Mishra, Dr. Kavita Rao**	1	TRUST DYNAMICS AND LEARNING BEHAVIORS IN VIRTUAL TEAM ENVIRONMENTS	Prof. Dr. Ananda Mishra, Dr. Kavita Rao
		2	ENHANCED AUTOMATED DIFFERENTIATION BETWEEN ALCOHOL DEPENDENCE AND SOBRIETY	Dr. Nuwan Perera
		3	RHETORICAL STRATEGIES IN COGNITIVE SCIENCE DISCOURSE: ANALYSIS OF *COGNITIVE*	Dr. Mariana Coutinho,. Giuseppe Romano
		4	MORAL REASONING AND BEHAVIORAL PATTERNS IN ADULTHOOD	Felipe Tavares, Carla De Luca
		5	INVESTIGATIONS INTO THE ROLE OF EMOTIONS IN MORAL DECISION-MAKING	Kwame Mensah
		6	END-TO-END METAPHOR DETECTION IN GREEK USING ADVANCED NEURAL NETWORK ARCHITECTURES	Andreas Krüger, and Thomas Fischer
		7	EFFECTS OF PROBABILITY AND INSTRUCTION ON SYLLOGISTIC CONDITIONAL REASONING	Assis. Prof. Dr. Mei Tanaka, Dr. Satoshi Yamamoto
		8	ANALYZING KANJI CHARACTER RECOGNITION PROCESSES USING EEG SIGNALS	Dr. Hiroshi Takagi, Keiko Nakamura
		9	A COGNITIVE FRAMEWORK FOR CLASSIFYING FREQUENCY SIGNALS	Dr. Pedro Monteiro,
		10	ANALYZING MICROBLOGS: EXPLORING THE PSYCHOLOGY OF POLITICAL LEANINGS	Meaghan Bowman
		11	INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING INTRODUCTORY STATISTICS IN HEALTH, SOCIAL, AND BEHAVIORAL SCIENCES: HISTORICAL PERSPECTIVES AND JUSTIFICATIONS	Dr. Sofia Andrade

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
January 24 - 26, 2025
BURSA
Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224

25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)

Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**P Assoc. Prof. Dr. Rafik Massoudi**	1	EXPLORING IRISH IDENTITY: MANIFESTATIONS OF 'IRISHNESS' IN THE WORKS OF WILLIAM BUTLER YEATS AND SEAMUS HEANEY	Assoc. Prof. Dr. Rafik Massoudi,
		2	DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURAL CALAMITIES	Dr. Dorota Rucińska,
		3	THE INTERPLAY OF DEMOCRATIZATION AND MARKET LIBERALIZATION ON ANTI-CORRUPTION EFFORTS IN INDONESIA	Ahmad Naghizadeh,
		4	CULTURAL AND ARTISTIC TRANSFORMATION DURING THE MODERNIZATION ERA OF KING RAMA VI	Weena Eiamprapai,
		5	CREATING INNOVATIVE EVENTS THROUGH A DECONSTRUCTIVIST LENS	Dr. Maryam Kim, Mahmood Khoirul,
		6	IDENTITY RECONSTRUCTION: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY DURING TRANSITIONAL PERIODS	Katerina Umam Antoniou,
		7	IMPACT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON ENHANCING INDEPENDENCE FOR INDIVIDUALS WITH SEVERE DISABILITIES: A STUDY OF VOCATIONAL REHABILITATION IN SOUTH KOREA	Dr. Soungwan Memarian,
		8	THE RELATIONSHIP BETWEEN CAPITAL ACCUMULATION AND UNEMPLOYMENT IN NAMIBIA, NIGERIA, AND SOUTH AFRICA	Prof. Dr. Abubakar Shakeela
		9	THE INFLUENCE OF SOCİAL MEDİA ON EUROPEAN GOVERNANCE: A COMPARATİVE ANALYSİS	Maria Thompson Luca Bianchi
		10	ETHİCAL CHALLENGES İN LOCAL PUBLİC ADMİNİSTRATİON: A CASE STUDY FROM SOUTHERN EUROPE	Dr. Ana Petrovic,
		11	STRATEGIES FOR MANAGING WATER CRISIS IN TOURISM-DEPENDENT COMMUNITIES	Dikko Aishath

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Assoc. Prof. Dr. Faridah Hassan**	1	EXAMINING THE IMPACTS OF ASSISTED REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES ON WOMEN'S LIVES IN NEW DELHI: A FEMINIST PERSPECTIVE STUDY	Dr. Priya Dutta
		2	ADDRESSING THE ABUSE OF LEGAL AUTHORITY IN SOCIETY	Ph.D. Student Musa Adeyemi
		3	EXPLORING SOCIAL STRUCTURES, INVOLUNTARY RELATIONSHIPS, AND URBAN POVERTY DYNAMICS	Assoc. Prof. Dr. Faridah Hassan
		4	FACILITATING KNOWLEDGE TRANSFER THROUGH THE TRANSLATION OF TECHNICAL TEXTS	Prof. Dr. Abdullah El-Khatib
		5	INVESTIGATING THE INFLUENCE OF ISLAMIC ARTS ON WEAVING PATTERNS IN OMAN	Dr. Saeed Al-Hinai, Assis. Prof. Zahra Al-Mahrooqi
		6	APPROACHES TO MANAGING COMPLEXITY IN COMPLEX SYSTEM DESIGN: PARADIGMS, FORMALISMS, AND TRANSFORMATIONS	Assis. Prof. Hycham Barrere, Prof. Dr. Bruno Aboutaleb
		7	EUROPE'S ROLE IN PROMOTING LIBERTY, SECURITY, AND JUSTICE: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE	Dr. Elena Petrova
		8	UNDERSTANDING OUT-MIGRATION METHODOLOGIES IN GEORGIA	Lec. Dr. Shota Lomidze

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Prof. Dr. Sunil Menon**	1	THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL DYNAMIC CAPABILITIES ON INNOVATION PERFORMANCE	Assoc. Prof. Dr. Akira Nakamoto, Dr. Helen Amankwah,
		2	A COMBINED PARTICLE SWARM OPTIMIZATION AND NELDER-MEAD ALGORITHM FOR CALIBRATING THE NELSON-SIEGEL-SVENSSON MODEL	Dr. Ling Wei Assoc. Prof. Dr. Ahmed El-Amin, Dr. Sara Boukhaled,
		3	THE EFFECTS OF OIL PRICE FLUCTUATIONS ON RENEWABLE ENERGY INVESTMENT	Dr. Rafael Costa,
		4	LEAN HEALTHCARE: CHALLENGES AND FACILITATORS IN THE COLOMBIAN HEALTHCARE SYSTEM	Dr. Maria Fernanda Santos Assoc. Prof. Dr. Victor Hugo Mejía
		5	IDENTIFYING BARRIERS TO LEAN IMPLEMENTATION IN INDIAN MANUFACTURING INDUSTRIES	Prof. Dr. Sunil Menon
		6	ENHANCING LOCAL PRODUCTS: THE ONE VILLAGE ONE PRODUCT APPROACH AND CUSTOMER SATISFACTION	Dr. Abdul Rahman Khalid, Assoc. Prof. Dr. Eunice Adebayo,
		7	ANALYZING THE DECLINE OF ENGINEERING FIRMS DURING THE FINANCIAL CRISIS	Dr. Ibrahim Hassan,
		8	CONSUMER BEHAVIOR MODELS: THE ROLE OF EMOTIONS IN DECISION MAKING	Dr. Nina Johansson, Assis. Prof. Dr. Roberto Castillo,

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Assoc. Prof. Dr. Nima Karimi, Dr. Parvin Sadat**	1	COMPETENCE-BASED EDUCATION FOR PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA	Prof. Dr. Thomas Reichenbach
		2	FORMULATING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR DEVELOPING MARKETS	Assoc. Prof. Dr. Anusha Kumarasinghe, Dr. Farah Habibullah, Amin Saeedpour
		3	FACTORS INFLUENCING PROFITABILITY IN INDIAN PHARMACEUTICAL COMPANIES UNDER THE NEW INTELLECTUAL PROPERTY REGIME	Shweta Ramanathan, Prof. Dr. Manoj Prakash
		4	EFFECTS OF MOTIVATION, TRUST, AND CULTURAL DIFFERENCES ON KNOWLEDGE SHARING VIA EMAIL	Dr. Khalid Al-Mansoori
		5	ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING EARNINGS RESPONSE COEFFICIENT IN EMERGING MARKETS	Assoc. Prof. Dr. Tariq Hassan, Dr. Layla Abdulrahman
		6	CHALLENGES AND BARRIERS IN ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS OF KUWAITI FIRMS	Prof. Dr. Salwa Al-Qatami
		7	SUPPLY CHAIN PLANNING WITH A FOCUS ON RISK AND ENVIRONMENTAL GOALS	Ghanem Al-Rashidi, Dr. Hassan Shadmani, Zahra Alavi
			ETHICAL GOVERNANCE AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN NETWORK MARKETING ORGANIZATIONS	Dr. Anita Balakrishnan
		8	THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN	Assoc. Prof. Dr. Nima Karimi, Dr. Parvin Sadat

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Prof. Hajar Huseynova**	1	IMPORTANCE OF CONTEMPORARY LEXICOGRAPHY AND DICTIONARIES	Prof. Hajar Huseynova
		2	AN ANALYSIS ON THE ARMAĞAN DAĞARCIĞI OF ARA NESİL MAGAZINES	Dr. Öğr. Üyesi, Taner TURAN Yüksek Lisans Öğrencisi, Hava Nur DEMİR
		3	DO BINDING SOUNDS HAVE STYLISTIC VALUE?	Prof. Dr. Tahir BALCI
		4	HOMONYMY, SYNONYMY OR POLYSEMY? A SEMANTIC DISCUSSION	Prof. Dr. Tahir BALCI
		5	KAVRAM VE KAVRAM BOŞLUĞU	Doktora Öğrencisi, Fatma Gülşah EKİZOĞLU TOPRAK
		6	GÖREV TABANLI ÖĞRETİM YÖNTEMİYLE YABANCI DİL ÖĞRETİMİ	Doç.Dr, Ahmed ALDYAB
		7	YABANCI DİL ÖĞRETİMİ İÇERİK ODAKLI ETKİLEŞİMLİ ÖĞRETİM YÖNTEMİYLE	Doç.Dr, Ahmed ALDYAB
		8	Muhammad Fuzuli’s philosophy of life	YUSİFOVA NAİLƏ YUSİF QIZI

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Doç. Dr. Nazile Abdullazade**	1	YENİ DÖVR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN YARADICILIĞININ TƏDRİSİ TARİXİ (Cəlil Məmmədquluzadənin yaradıcılığı əsasında)	Doç. Dr. Nazile Abdullazade
		2	SABAHATTİN ALİ'NİN KUYUCAKLI YUSUF ADLI ROMANINDA SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK BAĞLAMDA İNSAN	Nejla KARADENİZ
		3	Novel Genre and Epic	Doç. Dr. Sevra Fırıncıoğulları,
		4	Aesthetıcs, Marxist Aesthetics and Disintegrating Nature Art Class Positions	Doç. Dr. Sevra Fırıncıoğulları
		5	FROM ENGLAND TO THE ASİ RIVER: A COMPARATIVE ANALYSIS OF PRIDE AND PREJUDICE AND ASİ TV SERIES	Filolog, GÜLTEN AKGÜL
		6	CULTURAL CROSSROADS: A COMPARATIVE STUDY OF EVLİYÂ ÇELEBİ AND CHARLES DICKENS	Filolog, GÜLTEN AKGÜL
		7	PERVÎN-İ İTİSAMÎ DİVAN'INDA TOPLUMSAL KONULAR	Dr. Öğr. Üyesi SERPİL YILDIRIM

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Dr. Aysun Devrim YEMENİCİ**	1	SAHİPLİK KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA SIEMENS ÖRNEĞİ	Doç. Dr. Sevgi IŞIK EROL
		2	ABD'DE ÇALIŞAN HİSSE SAHİPLİĞİ PLANI (ESOP)'NIN SAYILARLA DEĞERLENDİRİLMESİ	Doç. Dr. Sevgi IŞIK EROL
		3	İŞ SÜRECİ YENİDEN MÜHENDİSLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: ÖRGÜTSEL DÖNÜŞÜME BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM	Cebrail Sina BAYRAM Prof.Dr.Bülent SEZEN
		4	DEVELOPING ARTIFICIAL INTELLIGENCE-SUPPORTED PYTHON CHATBOT AND ITS USE CASES	Ekrem Şahin Prof. Dr. Bülent Sezen
		5	İŞ-AİLE ÇATIŞMASI, ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE TÜKENMİŞLİK FAKTÖRLERİNİN YAŞAM TATMİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Yükseklisans Öğrencisi, HATİCE PAZAR ÖZÇELİK
		6	THE EFFECT OF DIGITAL LEADERSHIP ON WORKPLACE LONELINESS	Dr. Aysun Devrim YEMENİCİ
		7	BİLGİ TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI, YENİLİKÇİLİK VE FİRMA PERFORMANSI İLİŞKİSİ	Yüksek Lisans Öğrencisi Tuğba AYHAN Doç. Dr. Serhat ERAT

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Prof. Dr. Ali Osman Öztürk**	1	METAFORİK MİMARLIK VE ESTETİK	Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN Sıla KURT
		2	ERKEN OSMANLI DÖNEMİ KÜLLİYELERİ VE PEYZAJ TASARIMI : BURSA ÖRNEĞİ	Sıla KURT Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN
		3	RUSYA, İRAN VE OSMANLI MEŞRUTİYET HAREKETLERİ: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR	Araştırma Görevlisi Doktor İbrahim Yetiş
		4	ON A GROUP OF MOSQUES IN BURSA PROVINCE	Dr. Öğretim Üyesi Ebru ELPE
		5	WISH GRAVES IN BURSA PROVINCE	Dr. Öğretim Üyesi Ebru ELPE
		6	BURSA ATATURK HOUSE MUSEUM COLLECTION AND CONSERVATION PROPOSALS	Uzm. Sanat Tarihçi Fikret ALKAN Prof. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA
		7	CHARACTERISTICS OF ANATOLIAN EARLY BRONZE AGE FABRICS IN THE LIGHT OF PUBLICATIONS	Prof. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA Tuğba KAYMAKCI
		8	THE PERCEPTION OF THE TRIPOLIS WARS OF 1911-1912 IN THE GERMAN (NEURUPPIN) BILDERBOGEN	Prof. Dr. Ali Osman Öztürk
		9	SOUTH AFRICAN WRITER N. GORDIMER'S VIEWS ON SOCIAL DISHARMONY AFTER THE APARTHEID REGIME AND THE REUNIFICATION OF THE TWO GERMAN STATES	Prof. Dr. Ali Osman Öztürk
		10	WOMEN AND POLYGAMY IN THE OTTOMAN EMPIRE	ONAN YILDIRIM Prof. Dr. ŞEFAETTİN SEVERCAN
		11	THE ROLE OF THE QARA-KHITAN STATE IN THE COLLAPSE OF THE GREAT SELJUK EMPIRE	Doktor, sedat SAYIN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Graduate Student, Sema ÇELİK**	1	EXAMINING THE PREDICTORS OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN EMERGİNG ADULTS	Graduate Student, Sema ÇELİK Assoc. Dr. Ali ÇEKİÇ
		2	ORTHOREXİA NEVROSA: THE DARK SİDE OF HEALTHY EATİNG OBSESSİON	Gulchin ASGAROVA Dr.Öğr.Üyesi Elif ÜNAL
		3	ATTACHMENT STYLE AND İNFİDELİTY İN ROMANTİC RELATİONSHİPS	Lisansüstü Öğrencisi Fidan İSMAYILZADE Dr. Öğr. Üyesi Elif ÜNAL
		4	DUYGULARI TANIMA VE İFADE ETME PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ 9-11 YAŞ ÇOCUKLARIN DUYGU DÜZENLEME VE ÖZSAYGI DÜZEYLERİNE ETKİSİ	Lisansüstü Öğrencisi NAGİHAN ALPYÜREK Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖZKAN
		5	ROMANTİK İLİŞKİLERDE BAĞLANMA STİLLERİ, MÜKEMMELİYETÇİLİK VE KENDİNİ AÇMA DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	Lisansüstü Öğrencisi FATİMA İBRAHİMZADE Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖZKAN
		6	CONFLICT OF RESPONSIBILITY SHARING IN CHILD REARING	Prof. Dr. Ahmet AKIN Yüksek Lisans Öğrencisi, Sibel BÜLBÜL DEŞAT
		7	TRAUMA-INFORMED APPROACH IN SOCIAL WORK WITH WOMEN	PhD Student, HİLAL ULUTEPE Prof. Dr., AYŞE SEZEN SERPEN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Dr. Öğr. Üyesi MAHMUT ULU**	1	EBÛ CA'FER ET-TÛSÎ'NİN TEFSİRİNDE EHL-İ SÜNNETE MUHALİF GÖRÜŞ VE YAKLAŞIMLAR (TAKIYYE ÖRNEĞİ)	MESUT ALKIŞ
		2	ISHARI INTERPRETATIONS OF SURAH AL-FATIHA IN ABDULBAQHI AT-TABRIZI WORK TITLED TAFSIR QUR'AN-I MACHIT	Dr. Öğr. Üyesi MAHMUT ULU
		3	AMBITION AND TRUTH: ANALYZING HUMAN NATURE AND MORALITY IN FRANCIS BACON'S ESSAYS	Instructor Dr. DUYGU KORONCU ÖZBİLEN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Assoc. Prof. Dr. Hui Lin**	1	CHINESE INVESTMENTS IN RUSSIAN AGRICULTURE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	Linfeng Huang, Maria Okot
		2	DESIGNING WORK ENVIRONMENTS TO ENHANCE EMPLOYEE WELL-BEING AND ORGANIZATIONAL INNOVATION	João Pereira, Amina Dlamini
		3	SUPPLY CHAIN MANAGEMENT AS A DRIVING FORCE IN THE EVOLUTION OF GASTRONOMY	Carlos Eduardo Lima, Aisha Kamara
		4	DIGITAL TRANSFORMATION IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	Ana Júlia Ribeiro, Wei-Lin Zhang
		5	CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS HEALTH-CONSCIOUS MARKETING AND ITS IMPACT ON PURCHASING DECISIONS	Adesina Oluwatobi, Zanele Dlamini, Wei Ling Zhang
		6	INFLUENCE OF SUSTAINABLE FOOD MARKETING ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR	Dr. Li Wei, Chen Zhang, Assoc. Prof. Dr. Hui Lin
		7	EFFECTIVE STRATEGIES FOR ENHANCING FOREIGN GUEST EXPERIENCE IN SOUTH KOREA'S HOSPITALITY INDUSTRY	Lec. Min-seok Kim, Ji-hyun Park, Dr. Soo-jin Lee
		8	COMPETITIVENESS OF SKI RESORTS IN MOROCCO: A DOMESTIC TOURISM PERSPECTIVE	Dr. Amina El Idrissi, Omar Benkacem

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Folake Ayomide,**	1	EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON COLLABORATIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATION	Adebayo Oluwaseun, Dr. Folake Ayomide, Prof. Dr. Chidi Okonkwo
		2	TOURISM ENHANCEMENT THROUGH AUGMENTED REALITY IN HISTORICAL SITES	Ahmed S. Ibrahim, Fatima A. Kassem
		3	AGRITOURISM DEVELOPMENT IN AFRICA: EXPLORING NEW ECONOMIC OPPORTUNITIES	M. N. Fofana, R. A. Toure, K. D. Bamba
		4	SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: A TERRITORIAL APPROACH FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL BALANCE	Dr. Ana Costa, Dr. Rafael Silva
		5	THE EFFECT OF POLITICAL INSTABILITY ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM AND ARCHAEOLOGICAL SITES: A STUDY OF EGYPT AFTER THE 2011 REVOLUTION	Assis. Prof. Dr. Ahmed M. Al-Sayed, Farida H. Kamal, Dr. Omar T. Fathy
		6	IMPACT OF SECURITY MEASURES ON FAN ATTENDANCE AT PROFESSIONAL FOOTBALL MATCHES	M. J. Lee, K. H. Park, J. S. Kim

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Assis. Prof. Dr. Thabo Dlamini**	1	THE INFLUENCE OF THE GENERAL DATA PROTECTION REGULATION ON HUMAN RESOURCE PRACTICES IN SCHOOLS	Maria Oliveira, Assoc. Prof. Dr. João Costa
		2	THE ROLE OF MINIMUM SPEECH SIGNAL DATA IN VOICE IDENTIFICATION FOR FORENSIC ANALYSIS	Dr. Zhang Jun, Liu Mei
		3	THE IMPACT OF UNDERFUNDING ON POLICE CORRUPTION IN NIGERIA	Chijioke Okafor, Dr. Adebayo Afolabi
		4	THE INFLUENCE OF MISINFORMATION ON GOVERNANCE AND PUBLIC POLICY FORMULATION: A COMPARATIVE STUDY	Carlos Eduardo Souza, Mariana Lima de Andrade
		5	THE IMPACT OF INDUSTRIAL EFFLUENT MANAGEMENT POLICIES ON WATER PROTECTION IN AFRICA	Zanele Moyo Assis. Prof. Dr. Thabo Dlamini
		6	SOUTH KOREA AND BRAZIL ECONOMIC RELATIONS: A STUDY THROUGH THE WORLD TRADE ORGANIZATION	Lucas D. Oliveira, Mariana F. Silva
		7	COMBATING RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM: A COMPARATIVE STUDY OF BRAZIL, KENYA, AND SOUTH EAST ASIA	Carlos Silva, Amina Ndegwa
		8	THE IMPACT OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ON SOUTH AFRICA: A CASE STUDY OF EARTHLIFE AFRICA JOHANNESBURG V MINISTER OF ENERGY AND OTHERS	Dr.Mwansa Chikondi

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
25 Ocak / Jan 25, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Prof. Dr. Carla Mendes**	1	THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON GOVERNMENT POLICIES IN BRAZIL: A COMPREHENSIVE STUDY	Dr. Lucas Martins, Prof. Dr. Paula Oliveira
		2	PUBLIC SERVICE ETHICS IN LOCAL GOVERNANCE: A STUDY OF PERCEPTIONS AND CHALLENGES	Assis. Prof. Dr. Gabriel Costa, Prof. Dr. Carla Mendes
		3	LEGAL FRAMEWORK AND STRATEGIES FOR AIR POLLUTION MITIGATION AND ADAPTATION IN EAST AFRICAN LOCAL GOVERNMENTS	Dr. Laila Mwangi, Prof. Dr. Rashid Omar
		4	MORDECHAI VANUNU: THE NUCLEAR WHISTLEBLOWER AND THE CHALLENGE TO ISRAELI MILITARY ETHICS	Dr. David Cohen, Isabella Pereira
		5	ADDRESSING MENTAL HEALTH NEEDS TO REDUCE RECIDIVISM: THE ROLE OF EARLY DIVERSION IN CRIMINAL JUSTICE REFORM	Dr. Ali Salem, Assoc. Prof. Dr. Elena Nikitina
		6	LIMITS AND RESPONSIBILITIES IN FREEDOM OF EXPRESSION: LESSONS FROM AFRICA'S DIGITAL LANDSCAPE	Dr. İfeoma Okoye, Ibrahim Bello
		7	THE EVOLUTION OF STUDENT UNDERSTANDING OF CONFLICT RESOLUTION IN POLICE TRAINING	Dr. Omar Khan, Fatimah Abdullah, Ibrahim Mohammed
		8	THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON GOVERNMENT POLICIES IN BRAZIL: A COMPREHENSIVE STUDY	Dr. Lucas Martins, Prof. Dr. Paula Oliveira

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Arş. Gör. Dr. Fetullah UYUMAZ Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM**	1	DENEYİMSEL ÖĞRENME VE ERKEN ÇOCUKLUKTA UYGULANMASI	Prof. Dr. Güneş SALI
		2	ÇOCUKTA OYUN GELİŞİMİNE BİR BAKIŞ	Prof. Dr. Güneş SALI
		3	TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN ATAMA MÜLAKAT SINAV SİSTEMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİN ÇOK YÖNLÜ ANALİZİ: ÖĞRETMEN ADAYLARI, EĞİTİMCİLER, AKADEMİSYENLER VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ PERSPEKTİFİYLE	Prof. Dr. METİN ELKATMIŞ İLAYDA OKAN
		4	TEKNOLOJİ TABANLI LİSANSÜSTÜ TÜRKÇE EĞİTİMİ ARAŞTIRMLARINA YÖNELİK BİR İÇERİK ANALİZİ	Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM Arş. Gör. Dr. Fetullah UYUMAZ
		5	WEB 2.0 ARAÇLARININ ÖĞRETİMDE KULLANIMINA İLİŞKİN YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: BİR İÇERİK ANALİZİ	Arş. Gör. Dr. Fetullah UYUMAZ Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
		6	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SPORA KARŞI TUTUMLARININ İNCELENMESİ (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Örneği)	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ Yüksek Lisans Öğrencisi, Abdullah KAYABAŞ
		7	ÖĞRENCİLERİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARI VE ÖZYETERLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Emrah AKGÜL Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Doç Dr. Mehmet SARIKAYA**	1	CRISIS IN THE RING: ETHICAL AND ADMINISTRATIVE CONFLICTS IN SPORTS REGARDING GENDER ELIGIBILITY AT THE PARIS 2024 OLYMPICS	SAMET ALİM Assoc. Prof. Dr. ZÜHAL YURTSIZOĞLU
		2	Parent Participation in Sports: A Study on the Youth Club	UMUT ÇOKNAZ Prof. Dr. HAKKI ÇOKNAZ
		3	T.C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'ndeki Bazı Fakülte Akademik Personelin Mental İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi	UMUT ÇOKNAZ Prof. Dr. Çetin ÖZDİLEK, Fahri Berke KARAÇAY
		4	EFFECTS OF PLYOMETRIC TRAINING ON BALANCE AND JUMPING IN 15-18 YEARS OLD FEMALE VOLLEYBALL PLAYERS	Ergün AKÇA
		5	GLUTENSİZ BESLENME TERAPÖTİK ETKİSİ: ATLETİK PERFORMANS	Uzm.Dyt. Mustafa BAHAR
		6	DOĞRU BESLENME STRATEJİLERİ: SPOR YARALANMALARI, EGZERSİZ SONRASI HIZLI İYİLEŞME	Uzm.Dyt. Mustafa BAHAR
		7	INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DIGITAL ADDICTION AND PHYSICAL ACTIVITY LEVELS IN CHILDREN AND YOUNG PEOPLE	BUSE GÜNDÜZ DEMİR Prof. Dr. GÜLBİN RUDARLI
		8	An Examination of the Anthropometric Characteristics of Athletes Competing in the Final Races of the Athletics Events at the Paris 2024 Olympic Games	Doç Dr. Mehmet SARIKAYA Doç Dr. Akan BAYRAKDAR
		9	COMBATING ETHICAL ISSUES IN E-SPORTS: DOPING AND CHEATING	Doç. Dr. Akan BAYRAKDAR Dilruba Nur KAYA Doç Dr. Mehmet SARIKAYA
		10	BİBLİOMETRİC ANALYSİS OF STUDİES ON ARTİFİCİAL INTELLİGENCE İN SPORTS WİTH VOSVİEWER	Lisans Öğrencisi, Burkay Gökhan AVĞIN Araştırma Görevlisi Dr., Gizem AKARSU TAŞMAN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ**	1	TÜRK FUTBOLUNDA ALTYAPI VE SCOUTİNG SİSTEMİNİN ÖNEMİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, HARUN ÜSTÜNDAĞ
		2	A RESEARCH ON SPORTS INJURIES OCCURRING IN HANDBALL	Yls. Öğr., RUKİYE ASAN Yls. Öğr., YAKUP CAN KURT
		3	DİJİTAL ÇAĞDA SPOR TARAFTARLIĞI: DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN ETKİLERİ	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ Yüksek Lisans Öğrencisi, Abdullah KAYABAŞ
		4	DİJİTALLEŞME VE SPOR	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ
		5	SPORCULARIN SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI: PSİKOLOJİK VE PERFORMANS ÜZERİNE ETKİLERİ	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ Yüksek Lisans Öğrencisi, Abdullah KAYABAŞ
		6	SPORDA KADIN LİDERLİĞİ: SPOR DÜNYASINDA CİNSİYET EŞİTLİĞİ	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ
		7	GÜNÜMÜZDE SPORDA ŞİDDETİN YERİ	Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ
		8	PHYSICAL ACTIVITY LEVELS AND ANTHROPOMETRIC PROFILES OF UNIVERSITY STUDENTS	Dr. Öğr. Üyesi Meryem Elif ÖZTÜRK Merve BOZKURT Ayşenur İZMİRLİ İrem AZAK

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Dr. Öğr. Üyesi Benil KISTAK ALTAN**	1	AGRICULTURAL CONTRIBUTIONS TO FUNCTIONAL FOODS AND THEIR IMPACT ON HEALTH AND SPORTS PERFORMANCE	Imam Muhyidiyn Mahmuod Abubakar Bashir
		2	6 HAFTALIK PLİOMETRİK ANTRENMANLARIN FUTSALCILARDA BAZI PERFORMANS PARAMETRELERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	Erol AYDEMİR Ahmet ATLI
		3	BADMİNTONCULARDA ISINMADA UYGULANAN FARKLI POST AKTİVASYON POTANSİYALİZASYON (PAP) YÜKLENMELERİNİN BAZI PERFORMANS PARAMETRELERİ ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	Oğuz AYGAN Ahmet ATLI
		4	AGE AND GENDER BASED PERFORMANCE DIFFERENCES IN TRIATHLON	Ali IŞIN Eren AKDAĞ
		5	EGZERSİZ GENÇLEŞTİRİR Mİ? SİRTUİNLER ÜZERİNE BİR İNCELEME	Arş. Gör. Emsal Çağla AVCU Gökçe AVCU Doç. Dr. Taner AKBULUT
		6	EGZERSİZ BAĞIŞIKLIK SİSTEMİNİ DÜZENLEYEN BİR İLAÇ MI, YOKSA BİR TEHDİT Mİ? EGZERSİZ ŞİDDETİ ve SİTOKİN FIRTINASI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	Gökçe AVCU Arş. Gör. Emsal Çağla AVCU Doç. Dr. Taner AKBULUT
		7	SERBEST YÜZME STİLİNDE SU ALTI DÖNÜŞÜNE ETKİ EDEN BİYOMEKANİK FAKTÖRLER VE GELİŞTİRME STRATEJİLERİ	Dr. Öğr. Üyesi Benil KISTAK ALTAN Prof. Dr. Çiğdem BULGAN ERCİN Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Arslan BAŞAR

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**PhD, Asuman CANAK**	1	The P2X7R-NLRP3 axis in neuroinflammation	PhD, Asuman CANAK
		2	A RARE CAUSE OF A COMMON COMPLAINT: THE STORY OF RENAL INFARCTION	Erdinç ŞENGÜLDÜR
		3	STERNAL FORAMEN VE ÇATALLI KSİFOİD PROSES: VAKA SUNUMU	Abdüsselam Avcı Sıddıka Halıcıoğlu Emine İpek Avcı
		4	BENEFİTS OF MEDİTATİVE EXERCİSES İN INDİVİDUALS WİTH METABOLİC SYNDROME	Uzman Hemşire Semra USTA Doç. Dr. Emine KAPLAN SERİN
		5	The impact of technological advances on physical activity: Has cardiovascular disease increased ?	Semra USTA Doç. Dr. Emine KAPLAN SERİN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Doç. Dr. Emine KAPLAN SERİN Dr. Öğr. Üyesi Tuba GÜNER EMÜL**	1	THE ROLE OF MOBİLE HEALTH-BASED PHYSİCAL ACTİVİTY İN CHRONİC DİSEASE MANAGEMENT	HATİCE ŞİMŞEK Doç. Dr. BİRGÜL VURAL DOĞRU
		2	IS ACTİVE AGİNG POSSİBLE WİTH PHYSİCAL ACTİVİTY?	HATİCE ŞİMŞEK Doç. Dr. BİRGÜL VURAL DOĞRU
		3	EFFECTS OF EARLY MOBILIZATION ON RECOVERY AFTER ABDOMINAL SURGERY: WHAT DOES THE EVIDENCE SAY?	Res. Assist Tuğba ÖZCAN Assist. Prof. Dr Bahar Çolak
		4	EXAMINATION OF NURSING STUDENTS FROM THE PERSPECTIVE OF PSYCHOSOCIAL DEVELOPMENT	Assist. Prof. Dr Bahar Çolak Res. Assist. Tuğba ÖZCAN
		5	Exercise Awareness in Individuals with Gestational Diabetes: Tai Chi Practice	Doç. Dr. Emine KAPLAN SERİN Dr. Öğr. Üyesi Tuba GÜNER EMÜL
		6	The Impact of Wearable Technology on Exercise in Individuals with Gestational Diabetes	Dr. Öğr. Üyesi Tuba GÜNER EMÜL Doç. Dr. Emine KAPLAN SERİN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Assoc. Prof. Dr. Marco Bianchi**	1	MOLLUSCICIDAL EFFECTS OF AGERATUM CONYOZOIDES AND DATURA STRAMONIUM ON BULINUS GLOBOSUS AND LYMNAA NATALENSIS	Dr. Thabo M. Kgosi, Assoc. Prof. Dr. Adebayo K. Adeyemi
		2	RIVERS DRAIN IMPACT ON THE BLACK SEA COASTAL LINE BIOCENOSIS WITHIN THE GREATER SOCHI AREA ASSESSED BY BIOASSAY METHOD	Prof. Dr. Ekaterina V. Ivanova
		3	OPPORTUNITIES FOR PRECISION FEED IN APICULTURE FOR MANAGING THE EFFICACY OF FEED AND MEDICINE	Dr. Luis Fernando Garcia, Assoc. Prof. Dr. Anita K. Olsson
		4	COMPARATIVE PRODUCTIVITY ANALYSIS OF MEDIAN SCALE BATTERY CAGE AND DEEP LITTER HOUSING CHICKEN EGG PRODUCTION IN RIVERS STATE, NIGERIA	Dr. Suleiman S. Bello, Prof. Dr. Emmanuel O. Adebayo
		5	THE USE OF HYDROCOLLOID DRESSING IN THE MANAGEMENT OF OPEN WOUNDS IN BIG CATS	Assoc. Prof. Dr. Marco Bianchi
		6	A PROFILE OF RECENT UPSURGE OF BRUCELLOSIS OF VETERINARY HEALTH CARE WORKERS ENGAGED IN BRUCELLA VACCINATION PROGRAM IN WEST BENGAL, INDIA	Dr. Rajesh Kumar, Assoc. Prof. Dr. Ranjan Chakraborty

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Assoc. Prof. Dr. Simone Leblanc**	1	IMPROVING PERSONAL WELLNESS THROUGH INTEGRATED PATIENT CARE: A COMPREHENSIVE STUDY OF DIGITAL TOOLS AND ENGAGEMENT STRATEGIES	Dr. Laura Benson, Assoc. Prof. Dr. Rachel Simmons, Prof. Dr. Olivia Taylor, Dr. Robert Whitney
		2	DEVELOPING A PERFORMANCE FRAMEWORK FOR HEALTHCARE PROVIDERS IN NIGERIA: EXAMINING THE IMPACT OF LEADERSHIP STYLES IN TEACHING HOSPITALS	Assoc. Prof. Dr. Emeka Okoro, Dr. Yusuf Omar, Prof. Dr. Olajide Okafor
		3	A COMPREHENSIVE STUDY ON THE DRIVERS OF EARLY ANTENATAL CARE ATTENDANCE AMONG WOMEN IN BENIN: INSIGHTS FROM THE 2017/2018 BENIN DEMOGRAPHIC AND HEALTH SURVEY	Dr. Adama Diallo, Assis. Prof. Dr. İbrahim Jalloh
		4	OCCUPATIONAL HAZARDS IN THE MEDICAL FIELD: A STUDY ON FACTORS AFFECTING HEALTHCARE WORKERS IN SANA'A, YEMEN	Dr. Amira Haddad, Assoc. Prof. Dr. Tariq Al-Mansoori
		5	DENTAL ETHICS IN PRACTICE: UNDERSTANDING MALPRACTICE RISKS AND COMPLIANCE CHALLENGES IN DENTAL CARE	Dr. Erjon Hoxha, Assis. Prof. Dr. Elira Pasha, Prof. Drita Meta, Assoc. Prof. Reza Sharifi
		6	PREDICTING CARDIOVASCULAR DISEASE RISKS: A MODEL-BASED APPROACH TO EARLY DIAGNOSIS	Assoc. Prof. Dr. Simone Leblanc
		7	UNDERSTANDING FIRE SAFETY IN HOSPITAL OPERATIONS: KNOWLEDGE AND PRACTICES OF OPERATING ROOM STAFF IN SANA'A, YEMEN	Dr. Hani Ziad, Assis. Prof. Faris Qasim, Prof. Dr. Khaled Al-Sabahi
		8	DEVELOPING INTERACTIVE THERAPEUTIC TOOLS FOR CHILDREN WITH CHRONIC ILLNESSES: THE CASE OF THE 'IRIS' VIDEO GAME	Dr. Mikael Ortiz, Ava Lee, Assoc. Prof. Dr. John Smith
		9	STUDYING HAND HYGIENE BEHAVIOR AMONG YOUTH IN ACCRA: IMPLICATIONS FOR PUBLIC HEALTH IN GHANA	Dr. Samuel Adeyemo, Assoc. Prof. Dr. Mariam Abdu

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Dr. Kassem Afsahi, Assis. Prof. Dr. Maryam Soheilifar**	1	EVALUATION OF THE ANALYTIC FOR HEMODYNAMIC INSTABILITY AS A PREDICTION TOOL FOR EARLY IDENTIFICATION OF PATIENT DETERIORATION	Dr. Brian Benson, Assoc. Prof. Dr. Sooin Lee, Prof. Dr. Ashwin Belle
		2	EFFICACY OF RECOVERY TECH VIRTUAL REALITY REHABILITATION SYSTEM FOR SHOULDER IMPINGEMENT SYNDROME	Dr. Kassem Afsahi, Assis. Prof. Dr. Maryam Soheilifar
		3	MALARIA PRONE ZONES OF WEST BENGAL: A SPATIO-TEMPORAL SCENARIO	Prof. Dr. Meghna Maiti, Assoc. Prof. Dr. Utpal Roy
		4	USING MACHINE LEARNING TECHNIQUES FOR AUTISM SPECTRUM DISORDER ANALYSIS AND DETECTION IN CHILDREN	Dr. Nora Alshahrani, Assoc. Prof. Dr. Abdulaziz Almaleh
		5	VIRTUAL REALITY IN COVID-19 STROKE REHABILITATION: PRELIMINARY OUTCOMES	Dr. Kassem Afsahi, Assis. Prof. Dr. Maryam Soheilifar, Prof. Dr. S. Hossein Hosseini
		6	SAFE, EFFECTIVE, AND COST-EFFICIENT AIR CLEANING FOR POPULATED ROOMS AND ENTIRE BUILDINGS BASED ON THE DISINFECTING POWER OF VAPORIZED HYPOCHLOROUS ACID	Dr. D. Boecker, Assoc. Prof. Dr. R. Breves, Prof. Dr. F. Herth, Dr. Z. Zhang, Assis. Prof. Dr. C. Bulitta
		7	SEXUALITY EDUCATION TRAINING PROGRAM EFFECT ON JUNIOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS' KNOWLEDGE AND PRACTICE OF SEXUAL RISK BEHAVIOR	Dr. B. O. Diyaolu, Assoc. Prof. Dr. O. O. Oyerinde
		8	LITERATURE-BASED DISCOVERIES IN LUPUS TREATMENT	Dr. Oluwaseyi Jaiyeoba, Prof. Dr. Vetria Byrd

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Prof. Dr. Min Chen**	1	BALANCE ENHANCEMENT IN ADOLESCENTS: STRATEGIES AND APPROACHES	Dr. Ahmed Al-Fahim, Assoc. Prof. Dr. Sara Hassan, Prof. Dr. Khaled Rahman
		2	THE EFFECT OF BODY ART ON ATHLETIC PERFORMANCE	Dr. Yong Zhang, Assoc. Prof. Dr. Min Chen
		3	FROM SOCIAL MEDIA TO SPORTING SUCCESS: PREDICTING NFL ACHIEVEMENTS THROUGH ONLINE OPTIMISM	Assoc. Prof. Dr. Roberto Martinez, Dr. Emma Collins
		4	THE EVOLUTION OF THE NIGERIAN FOOTBALL SYSTEM: MICRO PRACTICES IN A GLOBAL CONTEXT	Dr. Emmanuel Nkem, Prof. Dr. Joseph Odogwu, Assoc. Prof. Dr. Nancy Adams, Dr. Lincoln Matthews, Assis. Prof. Dr. David Ojai, Dr. Obiago Udo
		5	RECOVERY METHODS FOR ATHLETES: THE ROLE OF WATER IMMERSION IN HOT CONDITIONS	Dr. Maria Fernanda Pereira
		6	MOVEMENT-BASED LEARNING: THE IMPACT OF MOVI-MENTE© ON INCLUSION AND PERFORMANCE	Prof. Dr. Carlos Gomez, Dr. Lucas Marques, Assoc. Prof. Dr. Fernando Costa, Assis. Prof. Dr. Joao Pinto
		7	ACTUAL NURSING COMPETENCY AMONG NURSES IN HOSPITALS IN VIETNAM	Dr. Minh T. Nguyen, Assoc. Prof. Dr. Lam T. Pham
		8	THE OPINIONS OF NURSING STUDENTS REGARDING HUMANIZED CARE THROUGH VOLUNTEER ACTIVITIES AT A NURSING COLLEGE IN CHONBURI	Assoc. Prof. Dr. Apichat S. Thong, Prof. Dr. Kittiya P. Preechachart
		9	THE ROLE OF CONSTRAINTS IN NCAA DIVISION II ATHLETES' PERFORMANCE	Dr. Christopher Wilson, Assoc. Prof. Dr. Olivia Johnson

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 11	**Dr. Laila Abbas, Assoc. Prof. Dr. Nadir Othman**	1	THE IMPACT OF WHOLE-BODY VERTICAL RHYTHM TRAINING ON FATIGUE, PHYSICAL ACTIVITY, AND QUALITY OF LIFE AMONG MIDDLE-AGED AND ELDERLY HEMODIALYSIS PATIENTS	Dr. Ahsan Iqbal, Prof. Dr. Sarah Khan
		2	KNOWLEDGE, ATTITUDE, AND PRACTICES REGARDING ANTENATAL CARE AMONG PREGNANT WOMEN AT PUBLIC HOSPITALS IN SANA'A CITY, YEMEN	Assoc. Prof. Dr. Omar Al-Farsi, Dr. Layla Al-Sabahi, Dr. Ali Mohammed
		3	FACTORS INFLUENCING THE USE OF CHILDHOOD VACCINATION SERVICES BY UNDOCUMENTED MIGRANT CAREGIVERS IN SABAH, MALAYSIA: A QUALITATIVE STUDY	Assis. Prof. Dr. Nadia Aziz, Dr. Zainab Binti Mohd, Prof. Dr. Amirah Rahman
		4	COLLABORATION WITHIN PALLIATIVE CARE NETWORKS IN URBAN AND RURAL AREAS OF SWITZERLAND	Dr. Laura Meier, Prof. Dr. Alexander Schulz, Dr. Peter Hoffmann, Assoc. Prof. Dr. Claudia Werner
		5	EXPLORING PHYSIOLOGICAL, PSYCHOLOGICAL STRESSORS, AND COPING STRATEGIES AMONG HEMODIALYSIS PATIENTS IN THE KINGDOM OF SAUDI ARABIA	Dr. Salma Al-Dosari, Assoc. Prof. Dr. Jameela Al-Khater
		6	YOGA AS A COMPLEMENTARY MEDICINE APPROACH IN VULNERABLE PEDIATRIC CANCER PATIENTS	Assoc. Prof. Dr. Selma Özkan, Dr. Hüseyin Yıldız
		7	IMPACT OF PSYCHOTIC SYMPTOMS, SOCIAL SUPPORT, STRESSFUL LIFE EVENTS, AND MEDICATION USE SELF-EFFICACY ON SOCIAL DYSFUNCTION IN PERSONS WITH SCHIZOPHRENIA AND METHAMPHETAMINE MISUSE: A CROSS-SECTIONAL STUDY	Prof. Dr. Padma Kumari, Dr. Rajan Chandra, Assoc. Prof. Dr. Mira Ghosh
		8	A CASE STUDY ON CLINICAL PRECEPTORS' EXPERIENCES IN UNDERGRADUATE NURSING PROGRAMS	Dr. Alina Patrascu, Dr. Simona Munteanu
		9	NURSES' PERSPECTIVES ON THE CHARACTERISTICS OF AN 'EFFECTIVE NURSE LEADER' IN IRAQ	Dr. Laila Abbas, Assoc. Prof. Dr. Nadir Othman
		10	PHYSICAL PROPERTIES AND RESISTANT STARCH CONTENT OF RICE FLOUR RESIDUES HYDROLYZED BY α-AMYLASE	Dr. Hiam Al-Khatib, Assoc. Prof. Dr. Rania El-Khatib, Prof. Dr. Ahmed Mostafa

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SPORTS AND HEALTH SCIENCES January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 12	**Prof. Dr. Nyasha Mugabe,**	1	TEMPERATURE OPTIMIZATION FOR COLD-WATER IMMERSION RECOVERY IN SWIMMERS	Dr. İsabella Ferreira, Prof. Dr. Lin Zhang
		2	DESIGNING INTERACTIVE MODULES FOR PERIOPERATIVE NURSING EDUCATION: A PEDAGOGICAL APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Jin Ho Park, Assis. Prof. Dr. Fatima Adeyemi
		3	IMPLEMENTING IRT MODELS TO ENHANCE ASSESSMENT ACCURACY IN NURSING EDUCATION	Dr. Tariq Hussein, Assoc. Prof. Dr. Sun-Young Kim
		4	EXPLORING THE CHALLENGES AND SUPPORT ROLES OF CLINICAL PRECEPTORS IN NURSING EDUCATION	Prof. Dr. Nyasha Mugabe, Assis. Prof. Dr. Ahmed Benkacem
		5	INTEGRATING NUTRITIONAL INTERVENTIONS INTO CARE PLANS FOR PEDIATRIC CANCER PATIENTS	Ying Hua Zhang, Assoc. Prof. Dr. Carolina Borges
		6	IMPACT OF HEALTH PROMOTION INTERVENTIONS ON FEMALE INMATES IN VIETNAMESE CORRECTIONAL FACILITIES	Dr. Linh Tran, Sofia Almeida
		7	FOSTERING EFFECTIVE NURSE LEADERSHIP IN CHALLENGING HEALTHCARE CONTEXTS	Dr. Hassan Karim, Assoc. Dr. Thandiwe Ndlovu
		8	RESILIENCE AND COPING MECHANISMS AMONG HEMODIALYSIS PATIENTS IN RURAL COMMUNITIES	Maria Beatriz Gomes, Dr. Diego A. Pereira, Assis. Prof. Dr. Thandiwe Khumalo

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	**Dr,AHMET YILDIRIM**	1	DIVISION AND INTERSECTION OF G-CLASSES OF MATRICES	Hasan KELEŞ
		2	ON A SEQUENCE OF DERIVATIVES OF FUNCTION	Hasan KELEŞ
		3	ON DIVISION OF THE GENERALIZED MAX FRANK MATRICES	Hasan KELEŞ
		4	OPTİMAL KONTROL PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜ İÇİN NÜMERİK BİR YAKLAŞIM	Dr,ELMİRA ASHPAZZADEH Dr,MEHRDAD LAKESTANİ Dr,AHMET YILDIRIM
		5	AN ANALYTICAL STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN GEOMETRIC FUNCTIONS AND z-TRANSFORM	Dr, Alaattin Akyar
		6	EXAMINING THE CONCEPT OF ROUGH EQUIVALENCE AND LOCAL ROUGH EQUIVALENCE IN DETERMINING THE TREES FARMERS OWN	M. Mustafa BEYDAĞI
		7	CALCULATION OF CORNER LENGTH OF PATTERNED SQUARES	Mehmet Mustafa BEYDAĞI
		8	NEUTROSOPHIC APPROACH on NORMED LINEAR SPACE	ELİF AKAY

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	**Asst. Prof., ARZU ERGÜL BOZKURT**	1	ASSESSMENT OF SMALL SCALE FISHING ENTERPRISE IN WASSAI DAM MINJIBIR L.G.A. NORTHWEST KANO STATE, NIGERIA	Dambatta M. A M.A Haruna Bichi N.S I. Yahaya
			SAHARAN DUST EVENTS DURING WINTER IN THE WESTERN BALKANS	Gladiola Malollari Seit Shallari
		2	SIĞIR ORİJİNLİ BACILLUS ANTHRACIS İZOLATLARININ ANTİBİYOTİK DİRENÇ PROFİLLERİNİN VE MULTİPLE-LOCUS VARIABLE-NUMBER TANDEM REPEAT ANALYSIS YÖNTEMİ İLE GENOTİPLERİNİN BELİRLENMESİ	Ahu KAYALARLI ACARTÜRK Prof. Dr. Timur GÜLHAN
		3	Innovative Blue Crab Culture Using Biofloc Technology	Dr. Övgü GENCER
		4	MEDICINAL AND AROMATIC PLANTS USED FOR ANIMAL FEED AND ANIMAL HEALTH IN DEMİRCİLER VILLAGE (ARTVİN-BORÇKA)	Asst. Prof., ARZU ERGÜL BOZKURT Dr., NEBAHAT ÇİMEN

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	**Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN**	1	TARIMDA YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMININ FİNANSMANINDA KAMU KAYNAKLARININ ÖNEMİ	Doç.Dr. Nusret MUTLU Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK Dr. Ümran ATAY Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM
		2	ÜRETEN TÜKETİCİ OLARAK TARIM SEKTÖRÜNDE ENERJİ KULLANIMI: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR	Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK Doç.Dr. Nusret MUTLU Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM Dr. Ümran ATAY
		3	ARMUTTA MEYVE KALİTESİ ALGISI	Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN
		4	ORDU EKOLOJİSİNDE YETİŞTİRİLEN “İSTANBUL” VE “AKÇAKOCA 77®” STANDART MUŞMULA ÇEŞİTLERİNİN POMOLOJİK ÖZELLİKLERİ	Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN Aykut DUMAN
		5	DETERMINATION OF PYROLYSIS AND KINETIC PARAMETERS OF PALM SEED AND OLIVE SEED	DİLAN KÖKSAL ÖZTÜRK Prof. Dr. MENDERES LEVENT Dr. Öğr. Üyesi KADİR GÜNDOĞAN
		6	İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN METEOROLOJİK KURAKLIKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI: YAMULA BARAJI HAVZASI ÖRNEĞİ	Yüksek Lisans Öğrencisi, Sezen KAYA Dr. Öğretim Üyesi, Gaye AKTÜRK
		7	USAGE OF LUCUMA POWDER AS SUGAR REPLACER IN REGULAR AND GLUTEN-FREE CAKES	Assistant Prof, Kübra AKTAŞ

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	**Prof.Dr. Çağın Kandemir Çavaş**	1	İŞLETMELER İÇİN KURYE VERİMLİLİK SİMÜLASYONU	Adem ÖRPEK
		2	BANKA ATM SİSTEMLERİNİN SİMÜLASYONU	Zeynep ÖRPEK
		3	TRANSFERRING THE HODGKIN-HUXLEY NERVE CELL MODEL TO FPGA AND INVESTIGATION OF ITS RESPONSE TO DIFFERENT EXCITING CURRENTS	Gamze Sena KARAMERT Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TURAN
		4	HEALTH ANALYSIS USING FACE MAPPING METHOD WITH IMAGE PROCESSING TECHNIQUE	Sedanur YILMAZ Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TURAN
		5	DDAW UYGULAMASININ ŞEHİRİÇİ TOPLU TAŞIMA ARAÇLARINA ENTEGRE EDİLMESİ VE ÇEVREYE KAZANIMLARI	Ar-Ge Elektrik Donanım Ekip Lideri, EZGİ ASLANE Ar-Ge Elektrik Donanım Mühendisi, TUĞBA IŞIK
		6	A HYBRID PREDICTION SYSTEM USING FUZZY LOGIC AND SVM: ON QSAR DATA MODELLING	Prof.Dr. Çağın Kandemir Çavaş
		7	ANALYSIS OF ENZYME SEQUENCES USING SPECTRAL CLUSTERING METHOD	Prof.Dr. Çağın Kandemir Çavaş

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	**Dr. Öğr. Üyesi ENES KAYMAZ**	1	İzmir-Bornova İlçesinde Kapalı Alanlarda Çalışanların Maruz Kaldığı Radyoaktif Radon Gazı Konsantrasyonlarının Ölçülmesi	Kamuran İlkim ÖZYURT Prof. Dr. Murat SAÇ Dr. Öğr. Üyesi Caner TAŞKÖPRÜ
		2	ÇOK MAKİNALI GÜÇ SİSTEMİNDE SVC-POD'UN GEÇİCİ KARARLILIK DURUMUNDA OPTİMAL YERLEŞİM YERİNİN BELİRLENMESİ	BAYRAM PEKTAŞ Prof. Dr. M. KENAN DÖŞOĞLU Dr. Öğr. Üyesi ENES KAYMAZ
		3	ÇBAG TABANLI RÜZGAR TÜRBİNİNDE FARKLI RÜZGAR HIZI VE SERİ KOMPANZASYON ORANLARINDA ALT SENKRON REZONANS ANALİZİ	BETÜL PEKDEMİR Prof. Dr. M. KENAN DÖŞOĞLU
		4	CHEMICAL PROFILE OF TUNCELI PULUMUR HONEY	GULNUR CELIK GOLCUR Prof. Dr. OLCAY KAPLAN INCE Prof. Dr. MUHARREM INCE
		5	DETERMINATION OF Ni^{2+} IONS REMOVAL PERFORMANCE OF FUNCTIONALIZED COMPOSITE MATERIALS CONTAINING ZnO NANOPARTICLE	GULNUR CELIK GOLCUR Prof. Dr. OLCAY KAPLAN INCE Prof. Dr. MUHARREM INCE BURAK NAIL TAŞKIN
		6	BEHAVIOUR OF THE AG/TiO 2 /GS/nSi SENSOR TO DETECT DIFFERENT ALCOHOL VAPOURS	Pınar DÜZGÜN Assoc. Prof. Dr. Süreyya AYDIN YÜKSEL Prof. Dr. Çiğdem NUHOĞLU
		7	CFRP TAKVİYELİ BETON KİRİŞLERDE KOMPOZİT-BETON ARAYÜZ MEKANİĞİNİN İNCELENMESİ	CAN MERT CISDIK Dr. Öğretim Üyesi VOLKAN ACAR Prof. Dr. FERİT ÇAKIR

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	**Dr. Öğr. Üyesi RAMAZAN AYAZ**	1	GALVANNEAL KAPLAMANIN DUAL FAZLI ÇELİKLERİN AŞINMA ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	DİĞDEM ATABEK ONUR MURATAL YİĞİT GÖNÜLALAN Ar. Gör. HASAN İSMAİL YAVUZ Prof. Dr. RIDVAN YAMANOĞLU
		2	A NOVEL ROBUST ADAPTIVE LASSO ESTIMATOR: SIMULATION STUDIES AND PERFORMANCE EVALUATION	İsmail YENİLMEZ
		3	BALANCING EXPLORATION AND EXPLOITATION IN HYPERPARAMETER TUNING WITH HYBRID OPTIMIZATION APPROACHES	İsmail YENİLMEZ
		4	INTEGRATING CONDITION MONITORING AND DEEP LEARNING FOR DIESEL ENGINE FAULT DIAGNOSTICS	Asst. Prof. Dr. Erkan Caner OZKAT
		5	ORTA GERİLİM KABLO İZOLASYON MALZEMELERİNİN PERFORMANS FAKTÖRLERİNİN İNCELENMESİ	YUSUF CAN GÖKTAŞ Dr. Öğr. Üyesi RAMAZAN AYAZ
		6	SERT KROM KAPLANMIŞ 416 KALİTE PASLANMAZ ÇELİKTE KAPLAMA PARAMETRELERİNİN ETKİSİ	Metalürji ve Malzeme Mühendisi, MERVE ÇAL Doç. Dr., Yakup Yürektürk

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	**Prof. Dr. Z. K. Kante**	1	RELIABILITY ASSESSMENT OF DATA CENTERS USING LRU ALGORITHM AT EAST AFRICAN UNIVERSITY	Assoc. Prof. Dr. N. Kibet, Dr. R. Owusu, Prof. Dr. A. T. Mwangi
		2	INTEGRATING PROGRAMMING WITH GEOMETRIC CONCEPTS FOR IMPROVED LEARNING OUTCOMES	Dr. S. M. Shams, Assis. Prof. Dr. H. C. Okoro
		3	AN ADVANCED APPROACH FOR MODELING DEFORMABLE ELASTIC MEMBRANES IN FLUID INTERACTIONS	Prof. Dr. M. Chirwa, Assoc. Prof. Dr. D. Ngugi, Dr. T. K. Mwaura
		4	ANALYTICAL METHODS FOR COROTATIONAL MAXWELL FLUIDS IN MANUFACTURING PROCESSES	Dr. F. G. Udo, Assis. Prof. Dr. A. T. Babbaj, Prof. Dr. J. M. Adebayo
		5	MODELING STOCHASTIC PROCESSES IN POPULATION DYNAMICS WITH CATASTROPHIC EVENTS	Dr. S. R. Dube, Assoc. Prof. Dr. J. X. Liu, Prof. Dr. Z. K. Kante
		6	OPTIMAL DESIGN FOR BLOCKED EXPERIMENTAL STUDIES: A STATISTICAL APPROACH	Dr. F. P. Batista, Assis. Prof. Dr. A. K. Sanya
		7	NUMERICAL SOLUTIONS TO DIFFUSION AND CAHN-HILLIARD EQUATIONS ON EVOLVING SPHERICAL GEOMETRIES	Prof. Dr. G. O. Acharya, Dr. N. F. Ali
		8	STABILITY ANALYSIS IN AN EXTENDED ENDOCRINE FEEDBACK SYSTEM MODEL	Dr. L. Q. Wang, Assoc. Prof. Dr. J. W. Lee

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	**Dr. Luis Santiago,**	1	OPTIMIZING PERFORMANCE IN MARTIAL ARTS FOR ATHLETES WITH VISUAL IMPAIRMENTS: AN AHP APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Ahmed Z. Khan, Dr. Nadia Ibrahim
		2	EFFECTS OF PHYSICAL ACTIVITY ON METABOLIC MARKERS IN HIGH-PERFORMANCE ATHLETES	Dr. Camila Pereira
		3	ENHANCEMENTS IN PERFORMANCE MODELS OF TURBOCHARGERS UNDER VARIABLE OPERATING CONDITIONS	Dr. Kenji Nakamura, Prof. Dr. Michael T. Lawson
		4	ADVANCEMENTS IN NUMERICAL METHODS FOR STUDYING MANDIBULAR DISORDERS: INNOVATIONS AND APPLICATIONS	Dr. Mariam Al-Fahim, Prof. Dr. Takashi Ueno
		5	OPTIMIZING RISK PREDICTION USING NORMALIZED DATA IN LONG-TERM FINANCIAL MODELS	Dr. Luis Santiago, Assoc. Prof. Dr. Zhao Li, Prof. Ibrahim K. Darboe
		6	IMPROVING ACOUSTIC PERFORMANCE IN SPEAKER SYSTEMS THROUGH OPTIMIZED AIR VISCOSITY	Dr. Elena V. Mikhailova, Ricardo J. Moreno, Sofia T. Oliveira
		7	TOPOLOGICAL FEATURES OF LP-SASAKIAN MANIFOLDS WITH CONSTANT CURVATURE	Dr. Hassan A. Madi, Prof. Erika R. Jensen
		8	NOVEL APPROACHES TO SIMULATING REACTION-DIFFUSION DYNAMICS ON CURVED GEOMETRIES	Dr. Idris Amara, Assis. Prof. Dr. Zhang Wei, Prof. David L. Johnson

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	**Prof. Dr. Ming Liu,**	1	TREATMENT OF VACTERL ASSOCIATION WITH LYMPHOCYTE THERAPY IN PREGNANT WOMEN	Ali Akbar, Assis. Prof. Dr. Khaled Al-Farsi,
		2	INTEGRATING HEALTHCARE WITH SMART IDENTITY CARDS: A FRAMEWORK FOR ADOPTION AND PRIVACY	Dr. Samar Al-Mansoori
		3	GENE SELECTION OPTIMIZATION IN LUNG AND OVARIAN CANCER USING STATISTICAL METHODS AND ALGORITHMS	Dr. Rania Mustafa, Prof. Dr. Hassan Al-Jabari, Dr. Omar Basyuni
		4	EFFECTS OF BLEEDING DURING EARLY PREGNANCY ON PERINATAL OUTCOMES: A COMPARATIVE STUDY	Dr. Zainab Farah, Assoc. Prof. Dr. Noor Al-Sayed, Dr. Hafiza Rahman
		5	ELECTROCHEMICAL PERFORMANCE OF CARBON-COATED LIFEP4 AS CATHODE MATERIAL FOR LITHIUM-ION BATTERIES	Prof. Dr. Ming Liu, Dr. Yifan Wang, Assis. Prof. Dr. Xiang Zhang
		6	IMPROVEMENTS IN ELECTROCHEMICAL PERFORMANCE OF AL-DOPED LINI1/3CO1/3MN1/3O2 CATHODES FOR HIGH-VOLTAGE LITHIUM-ION BATTERIES	Dr. David Kim, Assoc. Prof. Dr. Mei Lin, Dr. Jun Hwang
		7	FABRICATION AND CHARACTERIZATION OF 3D SNO LEAFY NANOSTRUCTURES FOR LI-ION BATTERIES	Prof. Dr. Ahmed Zayed, Dr. Layla Al-Hashmi, Assoc. Rania Ibrahim
		8	PROPANE DEHYDROGENATION OVER PLATINUM-TIN CATALYSTS SUPPORTED ON MAGNESIUM ALUMINATE WITH VARYING MG/AL RATIOS	Dr. Emmanuel Nkurunziza, Dr. Lydia Mwangi

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	**Assoc. Prof. S. Chaturvedi**	1	COMPARATIVE ANALYSIS OF VMAT AND IMRT FOR OPTIMIZED CANCER TREATMENT	Dr. H. Ahmed, Assoc. Prof. A. Murad
		2	UNDERSTANDING AUTISM IN THE MIDDLE EAST: CHALLENGES AND INTERVENTIONS	Prof. Dr. R. Abdullah, Dr. Z. Al-Farsi, Assis. Prof. S. Al-Qarawi
		3	VALIDATING IGG ELISA FOR DIET-RELATED ALLERGIES IN DOGS	Dr. L. Gonzalez
		4	GENETIC DIVERSITY OF OCT1 IN ZULU POPULATIONS: IMPLICATIONS FOR DRUG RESPONSE	Dr. P. Zuma, Assoc. Prof. K. Khumalo, D. Ngubane
		5	EFFECTIVENESS OF ANTIGRAVITY TRAINING IN REDUCING OBESITY IN CHILDREN	Dr. W. El-Khatib, Prof. Dr. F. El-Amine
		6	ENHANCEMENT OF PHOTOVOLTAIC OUTPUT PREDICTION USING ADVANCED SOLAR DATA DECOMPOSITION METHODS	Dr. N. Yadav, Prof. Dr. A. Rathore, Assoc. Prof. S. Chaturvedi
		7	OPTIMIZATION OF ENERGY STORAGE IN SOLAR-INTEGRATED DISTRIBUTION NETWORKS	Prof. Dr. J. Okoro, Assis. Prof. T. Adebayo, Dr. L. İkenna
		8	TRANSFORMING LEBANON'S ENERGY LANDSCAPE THROUGH HYBRID MICROGRIDS	Dr. R. Basha, Assoc. Prof. Z. Taha
		9	TRANSFORMING LEBANON'S ENERGY LANDSCAPE THROUGH HYBRID MICROGRIDS	Assoc. Prof. A. İbrahim, Dr. K. Khalil

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 11	**Prof. Dr. Hassan Ali**	1	SECURE ADS-B SYSTEMS USING HYBRID MODULATION TECHNIQUES	Dr. Linh T. Nguyen, Prof. Mei C. Huang, Assoc. Prof. Dr. Jia L. Wong
		2	PERFORMANCE ANALYSIS OF AIR COOLING SYSTEMS WITH VARIABLE GENERATOR PRESSURE	Lamia M. Hussein, Assis. Prof. Dr. Hiroshi Tanaka, Prof. Dr. Kenji T. Yamada
		3	IMPACT OF VARIABLE PRIMARY STREAM CONDITIONS ON THE PERFORMANCE OF EJECTOR COOLING SYSTEMS	Dr. Rafael Moreira, Assoc. Prof. Dr. Jie Zhang, Ahmed Saleh, Samuel Okoro
		4	TIME-DOMAIN ANALYSIS OF FLOATING WAVE ENERGY CONVERTER PERFORMANCE	Yuki Nakamura, Prof. Dr. Mei Lin, Dr. Peter Mensah
		5	EVALUATION OF A HIGH-VOLTAGE GAIN DC/DC CONVERTER FOR SOLAR ENERGY APPLICATIONS	Chen Wei, Assis. Prof. Dr. Fatima Haddad, Prof. Dr. Marco dos Santos
		6	ANALYSIS OF CHILDHOOD POISONING ADMISSIONS IN LIBYA: THREE-YEAR RETROSPECTIVE STUDY	Assoc. Prof. Dr. Fatima Al-Bakri, Mohamed Hassan, Dr. Elena Petrov
		7	EFFECTS OF PROLACTIN ALTERATIONS ON MALE REPRODUCTIVE FUNCTION IN WHITE RATS	Prof. Dr. Hassan Ali
		8	IMPACT OF DEXAMETHASONE ON REPRODUCTIVE HEALTH IN JUVENILE RATS	A. Rahimi, Assoc. Prof. Dr. M. Amara

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 12	**Dr. João P. Silva,**	1	ROBUST CONTROL STRATEGIES FOR 3-DOF HELICOPTER DYNAMICS USING LQR-PID TECHNIQUES	Manuel Silva, Sophia Kim
		2	IMPROVING POWER QUALITY WITH ADAPTIVE FUZZY LOGIC-BASED PID CONTROL IN ACTIVE FILTERS	Fatou Ndiaye, Dr. Elias Moreno
		3	ADVANCED EYE-TRACKING SYSTEM FOR WHEELCHAIR NAVIGATION USING EOG SIGNALS	Diana Oliveira, Ahmed Khan,
		4	DESIGN OF LOW-COST EMG SIGNAL AMPLIFIERS FOR WEARABLE TECHNOLOGIES	Ahmed O. Ibrahim, Chike N. Okeke, Sophia Mensah
		5	PERFORMANCE ENHANCEMENT OF SINGLE-PHASE INVERTERS USING PWM CONTROL METHODS	Dr. João P. Silva, Maria C. Costa
		6	LOAD FREQUENCY CONTROL OPTIMIZATION VIA GENETIC ALGORITHM APPROACHES	Dr. Wanjiku N. Mwangi, Dr. Joseph A. Otieno
		7	AERODYNAMIC ANALYSIS OF MORPHING STABILIZERS FOR EXECUTIVE AIRCRAFT	Hassan M. Yusuf, Yoon S. Park, Fatima B. Sadiq
		8	ROBUST CONTROL STRATEGIES FOR 3-DOF HELICOPTER DYNAMICS USING LQR-PID TECHNIQUES	Manuel Silva, Aisha Ahmed, Sophia Kim
		9	IMPROVING POWER QUALITY WITH ADAPTIVE FUZZY LOGIC-BASED PID CONTROL IN ACTIVE FILTERS	Fatou Ndiaye, Dr. Elias Moreno

BURSA 4th INTERNATIONAL CONFERENCE ON MATHEMATICS AND ENGINEERING January 24 - 26, 2025 BURSA Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224				
26 Ocak / Jan 26, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 13	**Dr. Tendai Ndlovu**	1	INTEGRATED APPROACHES TO SMART MANUFACTURING AND MECHATRONICS DESIGN	Kenji Takahashi, Dr. Funmi Adebayo
		2	ADVANCED SIMULATION TECHNIQUES FOR ELECTRIC SKID-STEERING VEHICLES	Dr. Ibrahim Cissé, Assis. Prof. Dr. Hans De Vries
		3	ANALYSIS OF EXPANSION-INDUCED IRONING IN ADVANCED WELL CASING TECHNOLOGIES	Dr. Felipe Carvalho, Leila Hamdi
		4	DEVELOPMENT OF INDOOR DRONE SYSTEMS FOR CREATIVE INDUSTRY INNOVATIONS	Assoc. Prof. Dr. Ahmed Hassan, Dr. Claudia Marini
		5	EMOTIONALLY INTELLIGENT ROBOTS FOR SOCIAL INTERACTION	Dr. Minji Park, Prof. Dr. Dr. Bruno Oliveira
		6	ADVANCING EMOTION-SENSITIVE AI IN ROBOTIC SYSTEMS: A STUDY OF MULTIMODAL EMOTION RECOGNITION APPROACHES	Dr. Adewale Ogunleye, Assoc. Prof. Dr. Mei Ling, Lec. Sofia Martinez
		7	IMPACT ASSESSMENT OF LEAN MANUFACTURING ON ORGANIZATIONAL SUCCESS: A STRUCTURAL ANALYSIS FRAMEWORK	Dr. Tendai Ndlovu
		8	DESIGN AND ANALYSIS OF A DUAL-ACTUATED MICROGRIPPER FOR BIOMEDICAL APPLICATIONS	Assis. Prof. Dr. Dr. Fatou Ndiaye, Dr. Carlos Gómez, Phd. Dr. Jian Huang
		9	INTEGRATED APPROACHES TO SMART MANUFACTURING AND MECHATRONICS DESIGN	Kenji Takahashi, Dr. Funmi Adebayo

ISBN: 978-625-5962-19-5

Contents

Kişisel Bakım Ürünlerinde Tüketicilerin Ürün Tercihlerini Etkileyen Kriterlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: P&G Ürünleri Örneği 1

ADOBE UYGULAMALARININ DİJİTAL PAZARLAMA ÜZERİNDEKİ ROLÜ: SAW ÇOK KRİTERLİ KARAR YÖNTEMİ KULLANILARAK YAPILAN BİR ARAŞTIRMA 13

A RESEARCH TO DETERMINE THE BRAND VALUE OF RETAIL CLOTHING SECTOR COMPANIES WITH STORES IN SHOPPING MALLS AND LISTED ON THE STOCK EXCHANGE 23

PAZARLAMADA DİNİ SEMBOLİZM 37

PUBLIC AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN SUSTAINABLE TOURISM AND COMMUNITY-BASED TOURISM 55

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÖĞRENCİLERE SUNULAN DESTEK EĞİTİM HİZMETLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ 67

KARİYER UYUMU KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ 69

OKUL TERKİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ 71

TEACHERS' PERCEPTION OF SCHOOL AND STUDENTS' MATHEMATICS ACHIEVEMENT IN THE U.S. 73

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA DEĞERLER 74

2020-2024 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİM KADEMELERİNDE MATEMATİK DERSİ KAPSAMINDA ÜSTBİLİŞSEL DÜŞÜNMEYE YER VEREN TEZLERİN İNCELENMESİ 75

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALAR BAĞLAMINDA PİKTES PROJESİ 93

EXPLORING NATURAL RICHES IN TOURISM: HOW VIETNAM CAN BRIDGE THE GAP WITH THAILAND 101

THE REGULATORY FRAMEWORK GOVERNING SUPERVISORY AUTHORITIES UNDER THE EU'S CORPORATE SUSTAINABILITY DUE DILIGENCE DIRECTIVE 110

SUSTAINABILITY AGREEMENTS IN EU COMPETITION LAW: A COMPARATIVE PERSPECTIVE WITH TURKISH LAW 119

6-7 EYLÜL OLAYLARI'NIN KIBRIS SORUNU ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMESİ 141

KARBON VERGİLERİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 156

TÜRKİYE'DE 5018 SAYILI KAMU MALİ YÖNETİM VE KONTROL KANUNU (KMYKK)'NUN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE ETKEN OLAN SEBEPLER VE YÜRÜRLÜĞE GİRMESİYLE KENDİSİNDEN BEKLENENLER 158

ASGARİ ÜCRET VE ASGARİ ÜCRET TESPİT KOMİSYONU 160

GÜNÜMÜZ REKLAM FİLMLERİNDE ANNELİK MİTİNİN İNŞASI: ANNE VE BEBEK REKLAM FİLMLERİ 170

REKLAM VE YARATICILIĞIN ETKİLEŞİMİ 172

SPORUN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME KATKISI 174

SPORDA İLETİŞİM: BİR META ANALİZ İNCELEMESİ 182

ÖĞRENCİLERİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARI VE ÖZYETERLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ 196

GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN FİLM ÇÖZÜMLEMESİ: KÖRLÜK FİLMİ ÖRNEĞİ 203

GLADYATÖR 2 FİLMİNİN DRAMATURJİK ANALİZİ 216

ISBN: 978-625-5962-19-5

COVİD DÖNEMİNDE KENTLERİN GERÇEKÜSTÜ DÖNÜŞÜMÜ: FOTOĞRAFTA PANDEMİ ESTETİĞİ 228
FOTOĞRAFIN ETNOGRAFİSİ: YİTİRİLEN FOTOĞRAFLARDAKİ EĞİTİMİN IŞIĞI 235
ÇAĞDAŞ LEKSİKOQRAFİYA VƏ LÜĞƏTLƏRİN ƏHƏMİYYƏTİ 237
ARA NESİL MECMUALARINDAN ARMAĞAN DAĞARCIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME 242
BAĞLAYICI SESLERİN BİÇİMBİRİMSEL DEĞERİ VAR MIDIR? 269
EŞADLILIK MI, EŞANLAMLILIK MI, ÇOKANLAMLILIK MI? ANLAMBİLİMSEL BİR TARTIŞMA 277
KAVRAM VE KAVRAM BOŞLUĞU 290
تعليم اللغات الأجنبية من خلال منهج التفاعل الموجه نحو المحتوى 297
تعليم اللغات الأجنبية من خلال منهج التعلم القائم على المهام 308
MƏHƏMMƏD FÜZULİ DÜNYASININ HƏYAT FƏLSƏFƏSİ 316
YENİ DÖVR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN YARADICILIĞININ TƏDRİSİ TARİXİ (Cəlil Məmmədquluzadənin yaradıcılığı əsasında) 322
SABAHATTİN ALİ'NİN KUYUCAKLI YUSUF ADLI ROMANINDA SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK BAĞLAMDA İNSAN 327
ROMAN TÜRÜ VE EPİK 341
ESTETİK, MARKSİST ESTETİK VE SANATIN SINIFSAL KONUMLARI PARÇALAYAN DOĞASI 347
KÜLTÜREL KAVŞAKLAR: EVLİYÂ ÇELEBİ VE CHARLES DICKENS ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA 354
İNGİLTERE'DEN ASİ NEHRİNE JANE AUSTEN ESİNTİSİ: *AŞK VE GURUR* ROMANI İLE *ASİ* DİZİSİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEMESİ 357
PERVÎN-İ İTİSAMÎ DİVAN'INDA TOPLUMSAL KONULAR 361
ABD'DE ÇALIŞAN HİSSE SAHİPLİĞİ PLANI (ESOP)'NIN SAYILARLA DEĞERLENDİRİLMESİ 362
SAHİPLİK KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA SİEMENS ÖRNEĞİ 375
PYTHON İLE YAPAY ZEKA DESTEKLİ CHATBOT YAPIMI VE KULLANIM ALANLARI 388
İŞ SÜRECİ YENİDEN MÜHENDİSLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: ÖRGÜTSEL DÖNÜŞÜME BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM 396
İŞ-AİLE ÇATIŞMASI, ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE TÜKENMİŞLİK FAKTÖRLERİNİN YAŞAM TATMİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 404
DİJİTAL LİDERLİĞİN İŞ YERİ YALNIZLIĞINA ETKİSİ 406
BİLGİ TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI, YENİLİKÇİLİK VE FİRMA PERFORMANSI İLİŞKİSİ 421
METAFORİK MİMARLIK VE ESTETİK METAPHORIC ARCHITECTURE AND AESTHETICS 423
ERKEN OSMANLI DÖNEMİ KÜLLİYELERİ VE PEYZAJ TASARIMI : BURSA ÖRNEĞİ 441
RUSYA, İRAN VE OSMANLI MEŞRUTİYET HAREKETLERİ: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR 457
BURSA İLİNDEKİ BİR GRUP CAMİ ÜZERİNE 471
BURSA'NIN YATIRLARI 486
BURSA ATATÜRK EVİ MÜZESİ KOLEKSİYONU VE KORUMA ÖNERİLERİ 495
YAYINLAR IŞIĞINDA ANADOLU ERKEN TUNÇ ÇAĞI KUMAŞLARININ ÖZELLİKLERİ 508

ISBN: 978-625-5962-19-5

GÜNEY AFRİKALI YAZAR N. GORDİMER'İN APARTHEİD REJİMİ İLE İKİ ALMANYA'NIN BİRLEŞME SONRASI YAŞANAN SOSYAL UYUMSUZLUKLARA DAİR GÖRÜŞLERİ 519

1911-1912 TRABLUSGARP SAVAŞLARININ ALMAN POPÜLER (NEURUPPİNER BİLDERBOGEN) RESİMLERİNDE ALIMLANMASINA DAİR..... 533

OSMANLI'DA KADIN VE ÇOK EŞLİLİK WOMEN AND POLYGAMY IN THE OTTOMAN EMPIRE 549

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILMASINDA KARAHİTAY DEVLETİ'NİN ROLÜ..... 551

BELİREN YETİŞKİNLERDE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN YORDAYICILARININ İNCELENMESİ 553

ORTOREKSİYA NEVROSA: SAĞLIKLI BESLENME TAKINTISININ KARANLIK YÜZÜ 555

ROMANTİK İLİŞKİLERDE BAĞLANMA STİLLERİ VE ALDATMA 575

DUYGULARI TANIMA VE İFADE ETME PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ 9-11 YAŞ ÇOCUKLARIN DUYGU DÜZENLEME VE ÖZSAYGI DÜZEYLERİNE ETKİSİ 587

ROMANTİK İLİŞKİLERDE BAĞLANMA STİLLERİ, MÜKEMMELİYETÇİLİK VE KENDİNİ AÇMA DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 588

KADINLARLA SOSYAL HİZMETTE TRAVMA BİLGİLİ YAKLAŞIM 589

EBÛ CA'FER ET-TÛSÎ'NİN TEFSİRİNDE EHL-İ SÜNNETE MUHALİF GÖRÜŞ VE YAKLAŞIMLAR (TAKIYYE ÖRNEĞİ) 591

ABDULBÂKÎ ET-TEBRÎZÎ'NİN *TEFSÎRU TEBRÎZÎ* ADLI ESERİNDE FÂTİHA SÛRESİ'NİN İŞÂRÎ YORUMU 592

AMBITION AND TRUTH: ANALYZING HUMAN NATURE AND MORALITY IN FRANCIS BACON'S ESSAYS 604

ÇOCUKTA OYUN GELİŞİMİNE BİR BAKIŞ..... 605

DENEYİMSEL ÖĞRENME VE ERKEN ÇOCUKLUKTA UYGULANMASI..... 618

TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN ATAMA MÜLAKAT SINAV SİSTEMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİN ÇOK YÖNLÜ ANALİZİ: ÖĞRETMEN ADAYLARI, EĞİTİMCİLER, AKADEMİSYENLER VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ PERSPEKTİFİYLE..... 630

WEB 2.0 ARAÇLARININ ÖĞRETİMDE KULLANIMINA İLİŞKİN YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: BİR İÇERİK ANALİZİ 645

TEKNOLOJİ TABANLI LİSANSÜSTÜ TÜRKÇE EĞİTİMİ ARAŞTIRMLARINA YÖNELİK BİR İÇERİK ANALİZİ ... 659

ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SPORA KARŞI TUTUMLARININ İNCELENMESİ (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Örneği) 673

TRUST DYNAMICS AND LEARNING BEHAVIORS IN VIRTUAL TEAM ENVIRONMENTS 674

ENHANCED AUTOMATED DIFFERENTIATION BETWEEN ALCOHOL DEPENDENCE AND SOBRIETY 675

RHETORICAL STRATEGIES IN COGNITIVE SCIENCE DISCOURSE: ANALYSIS OF COGNITIVE NEUROSCIENCES (2004) IN SCIENTIFIC COMMUNICATION 676

MORAL REASONING AND BEHAVIORAL PATTERNS IN ADULTHOOD 677

EFFECTS OF PROBABILITY AND INSTRUCTION ON SYLLOGISTIC CONDITIONAL REASONING 678

EFFECTS OF PROBABILITY AND INSTRUCTION IN SYLLOGISTIC CONDITIONAL REASONING..... 679

ANALYZING KANJI CHARACTER RECOGNITION PROCESSES USING EEG SIGNALS 680

INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING INTRODUCTORY STATISTICS IN HEALTH, SOCIAL, AND BEHAVIORAL SCIENCES: HISTORICAL PERSPECTIVES AND JUSTIFICATIONS..... 681

A COGNITIVE FRAMEWORK FOR CLASSIFYING FREQUENCY SIGNALS..... 682

ISBN: 978-625-5962-19-5

EXPLORING IRISH IDENTITY: MANIFESTATIONS OF 'IRISHNESS' IN THE WORKS OF WILLIAM BUTLER YEATS AND SEAMUS HEANEY 683

DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURAL CALAMITIES 684

THE INTERPLAY OF DEMOCRATIZATION AND MARKET LIBERALIZATION ON ANTI-CORRUPTION EFFORTS IN INDONESIA 685

CULTURAL AND ARTISTIC TRANSFORMATION DURING THE MODERNIZATION ERA OF KING RAMA VI 686

CREATING INNOVATIVE EVENTS THROUGH A DECONSTRUCTIVIST LENS 687

IDENTITY RECONSTRUCTION: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY DURING TRANSITIONAL PERIODS 688

IMPACT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON ENHANCING INDEPENDENCE FOR INDIVIDUALS WITH SEVERE DISABILITIES: A STUDY OF VOCATIONAL REHABILITATION IN SOUTH KOREA 689

THE RELATIONSHIP BETWEEN CAPITAL ACCUMULATION AND UNEMPLOYMENT IN NAMIBIA, NIGERIA, AND SOUTH AFRICA 690

STRATEGIES FOR MANAGING WATER CRISIS IN TOURISM-DEPENDENT COMMUNITIES 691

EXAMINING THE IMPACTS OF ASSISTED REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES ON WOMEN'S LIVES IN NEW DELHI: A FEMINIST PERSPECTIVE STUDY 692

ADDRESSING THE ABUSE OF LEGAL AUTHORITY IN SOCIETY 693

EXPLORING SOCIAL STRUCTURES, INVOLUNTARY RELATIONSHIPS, AND URBAN POVERTY DYNAMICS 694

FACILITATING KNOWLEDGE TRANSFER THROUGH THE TRANSLATION OF TECHNICAL TEXTS 695

INVESTIGATING THE INFLUENCE OF ISLAMIC ARTS ON WEAVING PATTERNS IN OMAN 696

EUROPE'S ROLE IN PROMOTING LIBERTY, SECURITY, AND JUSTICE: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE 697

UNDERSTANDING OUT-MIGRATION METHODOLOGIES IN GEORGIA 698

THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL DYNAMIC CAPABILITIES ON INNOVATION PERFORMANCE 699

THE EFFECTS OF OIL PRICE FLUCTUATIONS ON RENEWABLE ENERGY INVESTMENT 701

LEAN HEALTHCARE: CHALLENGES AND FACILITATORS IN THE COLOMBIAN HEALTHCARE SYSTEM 702

IDENTIFYING BARRIERS TO LEAN IMPLEMENTATION IN INDIAN MANUFACTURING INDUSTRIES 703

ENHANCING LOCAL PRODUCTS: THE ONE VILLAGE ONE PRODUCT APPROACH AND CUSTOMER SATISFACTION 704

CONSUMER BEHAVIOR MODELS: THE ROLE OF EMOTIONS IN DECISION MAKING 705

COMPETENCE-BASED EDUCATION FOR PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA 706

FORMULATING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR DEVELOPING MARKETS 707

FACTORS INFLUENCING PROFITABILITY IN INDIAN PHARMACEUTICAL COMPANIES UNDER THE NEW INTELLECTUAL PROPERTY REGIME 708

EFFECTS OF MOTIVATION, TRUST, AND CULTURAL DIFFERENCES ON KNOWLEDGE SHARING VIA EMAIL 709

ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING EARNINGS RESPONSE COEFFICIENT IN EMERGING MARKETS 710

CHALLENGES AND BARRIERS IN ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS OF KUWAITI FIRMS 711

SUPPLY CHAIN PLANNING WITH A FOCUS ON RISK AND ENVIRONMENTAL GOALS 712

ISBN: 978-625-5962-19-5

ETHICAL GOVERNANCE AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN NETWORK MARKETING ORGANIZATIONS 713

THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN 714

CHINESE INVESTMENTS IN RUSSIAN AGRICULTURE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES 715

DESIGNING WORK ENVIRONMENTS TO ENHANCE EMPLOYEE WELL-BEING AND ORGANIZATIONAL INNOVATION 716

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT AS A DRIVING FORCE IN THE EVOLUTION OF GASTRONOMY 717

DIGITAL TRANSFORMATION IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES 718

CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS HEALTH-CONSCIOUS MARKETING AND ITS IMPACT ON PURCHASING DECISIONS 719

INFLUENCE OF SUSTAINABLE FOOD MARKETING ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR 720

EFFECTIVE STRATEGIES FOR ENHANCING FOREIGN GUEST EXPERIENCE IN SOUTH KOREA'S HOSPITALITY INDUSTRY 721

EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON COLLABORATIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATION 722

TOURISM ENHANCEMENT THROUGH AUGMENTED REALITY IN HISTORICAL SITES 723

AGRITOURISM DEVELOPMENT IN AFRICA: EXPLORING NEW ECONOMIC OPPORTUNITIES 724

SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: A TERRITORIAL APPROACH FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL BALANCE 725

CULTURAL CHALLENGES AND RISKS FOR WESTERN CONSULTANTS IN MEGAPROJECTS IN AFRICAN COUNTRIES 726

THE EFFECT OF POLITICAL INSTABILITY ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM AND ARCHAEOLOGICAL SITES: A STUDY OF EGYPT AFTER THE 2011 REVOLUTION 727

IMPACT OF SECURITY MEASURES ON FAN ATTENDANCE AT PROFESSIONAL FOOTBALL MATCHES 728

THE INFLUENCE OF THE GENERAL DATA PROTECTION REGULATION ON HUMAN RESOURCE PRACTICES IN SCHOOLS 729

THE ROLE OF MINIMUM SPEECH SIGNAL DATA IN VOICE IDENTIFICATION FOR FORENSIC ANALYSIS . 730

THE IMPACT OF UNDERFUNDING ON POLICE CORRUPTION IN NIGERIA 731

THE INFLUENCE OF MISINFORMATION ON GOVERNANCE AND PUBLIC POLICY FORMULATION: A COMPARATIVE STUDY 732

THE IMPACT OF INDUSTRIAL EFFLUENT MANAGEMENT POLICIES ON WATER PROTECTION IN AFRICA 733

SOUTH KOREA AND BRAZIL ECONOMIC RELATIONS: A STUDY THROUGH THE WORLD TRADE ORGANIZATION 734

COMBATING RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM: A COMPARATIVE STUDY OF BRAZIL, KENYA, AND SOUTH EAST ASIA 735

THE IMPACT OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ON SOUTH AFRICA: A CASE STUDY OF EARTHLIFE AFRICA JOHANNESBURG V MINISTER OF ENERGY AND OTHERS 736

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON GOVERNMENT POLICIES IN BRAZIL: A COMPREHENSIVE STUDY 737

PUBLIC SERVICE ETHICS IN LOCAL GOVERNANCE: A STUDY OF PERCEPTIONS AND CHALLENGES 738

LEGAL FRAMEWORK AND STRATEGIES FOR AIR POLLUTION MITIGATION AND ADAPTATION IN EAST AFRICAN LOCAL GOVERNMENTS 739

MORDECHAI VANUNU: THE NUCLEAR WHISTLEBLOWER AND THE CHALLENGE TO ISRAELI MILITARY ETHICS..... 740

ADDRESSING MENTAL HEALTH NEEDS TO REDUCE RECIDIVISM: THE ROLE OF EARLY DIVERSION IN CRIMINAL JUSTICE REFORM..... 741

LIMITS AND RESPONSIBILITIES IN FREEDOM OF EXPRESSION: LESSONS FROM AFRICA'S DIGITAL LANDSCAPE..... 742

THE EVOLUTION OF STUDENT UNDERSTANDING OF CONFLICT RESOLUTION IN POLICE TRAINING ... 743

ÇOCUK YETİŞTİRME SORUMLULUK PAYLAŞIM ÇATIŞMASI..... 744

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kişisel Bakım Ürünlerinde Tüketicilerin Ürün Tercihlerini Etkileyen Kriterlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: P&G Ürünleri Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Esad YURTSEVER

İstanbul Gelişim Üniversitesi, aeyurtsever@gelisim.edu.tr, 0000-0001-9845-3785

Özet

Kişisel bakım ürünleri piyasasında geniş bir ürün çeşitliliği bulunmakta olup, tüketicilerin tercihlerini yönlendiren kriterlerin incelenmesi, markaların pazarlama stratejileri açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışmada ürün kalitesi, ürün çeşitliliği, ürün fiyatı, ürünün ambalajlama ve tasarımı, müşteri memnuniyeti, çevresel sürdürülebilirlik ve yenilikçilik gibi kriterlerin tüketici tercihleri üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.

Bu araştırma, tüketicilerin kişisel bakım ürünlerinde tercihlerini etkileyen kriterlerin belirlenmesi ve bu tercihlerin Procter & Gamble (P&G) ürünleri özelinde incelenmesi amacıyla TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda P&G markasının seçili ürünlerini deneyimlemiş alanında uzman akademisyenlerden veri toplanarak, anket yöntemiyle elde edilen veriler TOPSIS tekniğiyle değerlendirilmiştir. TOPSIS yöntemi, çok kriterli karar verme süreçlerinde en iyi çözümü seçmeye yönelik bir yöntem olup, tüketicilerin ürün tercihlerini belirleyen kriterler arasında en uygun olanları sıralama imkânı sunmaktadır. Çalışmada kriterlerin ağırlıkları belirlendikten sonra her kriterün tüketici tercihleri üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.

Araştırmanın bulguları, tüketicilerin kişisel bakım ürünü seçiminde özellikle fiyat, ürün kalitesi ve ürün çeşitliliğinin oldukça önemli olduğunu göstermiştir. Değerlendirmeye alınan markalar arasında öne çıkan ve Ci değeri en yüksek olan markanın Pantane olduğu görülmüştür. Bununla birlikte çıkan sonuçlara göre çevresel sürdürülebilirlik kriterlerinin gün geçtikçe tüketici grupları arasında giderek önem kazandığı yorumu yapılabilir. Bu sonuçlar, P&G ve benzeri firmaların tüketici taleplerine daha duyarlı stratejiler geliştirmesi açısından önemli bir rehber niteliğindedir. Çalışma, kişisel bakım sektörü için tüketici tercihlerini anlamaya yönelik olarak TOPSIS yönteminin başarılı bir uygulama olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ürün Kalitesi, Fiyat, Tüketici Tercihi, Müşteri Memnuniyeti, TOPSIS

Giriş

Tüketici ürün tercihlerini etkileyen kriterleri anlamak, etkili pazarlama stratejileri geliştirmeyi amaçlayan işletmeler için oldukça önemlidir. Yapılan çalışmalarda tüketicilerin tercihlerini etkileyen kriterlerin; psikolojik, sosyal, kültürel ve kişisel kriterler olmak üzere birkaç temel belirleyiciyi olarak ifade edildiği görülmektedir. Psikolojik kriterler, tüketici tercihlerini önemli ölçüde şekillendiren algıları, motivasyonları ve tutumları kapsar. Örneğin, Bahety vd. (2022), tarafından yapılan bir çalışma, kalite ve sağlık bilincinin tüketicilerin süt ürünlerine yönelik tercihlerinde önemli olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Kumar ve Kapoor (2017), tarafından yapılan araştırma, tüketicilerin

ISBN: 978-625-5962-19-5

organik gıdalara yönelik tutumlarının sağlık endişeleri ve çevre bilinci tarafından büyük ölçüde etkilendiğini göstermektedir.

Sosyal ve kültürel kriterler de tüketici tercihlerini şekillendirmede önemli bir rol oynar. Aile, referans grupları ve sosyal statü, satın alma kararlarını önemli ölçüde etkileyebilir. Farklı bölgelerde ve topluluklarda tercihlerin farklılık gösterdiği gözlemlendiği gibi, kültürel normların ve değerlerin tüketici davranışını etkilediği söyleyebilir (Gentina vd., 2018). Yaş, meslek ve yaşam tarzı gibi kişisel kriterler de tüketici ürün tercihlerindeki çeşitliliğe katkıda bulunmakta ve etkili pazar segmentasyonu ve hedefleme için bu belirleyicilerin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasının önemini vurgulamaktadır.

Günümüzün oldukça rekabetçi pazarında, kişisel bakım ürünleri işlevsel rollerinin ötesine geçerek kişisel kimliği ve yaşam tarzı tercihlerini somutlaştıran temel ürünler haline gelmiştir. Önde gelen küresel markalardan biri olan Procter & Gamble (P&G), çeşitli tüketici ihtiyaç ve tercihlerine hitap eden çeşitli ürünler sunarak bu sektörde önemli bir oyuncu olarak kendini kanıtlamıştır. Ancak, tüketicileri bir ürünü diğerine tercih etmeye iten kriterleri anlamak, pazar konumlarını geliştirmeyi amaçlayan işletmeler için kritik bir zorluk olmaya devam etmektedir. Günümüzün rekabetçi kişisel bakım pazarında, müşteri memnuniyetini ve sadakatini artırmayı hedefleyen şirketler için tüketici ürün tercihlerini etkileyen kriterleri anlamak çok önemlidir. Araştırmalar, ürün kalitesi, çeşitlilik, fiyat, ambalajlama ve müşteri memnuniyeti gibi unsurların bu sektördeki tüketici kararlarını önemli ölçüde şekillendirdiğini göstermektedir. Örneğin, Hossain ve Shila (2020) tarafından yapılan bir çalışma, tüketicilerin kişisel bakım ürünlerini seçerken belirli ürün özelliklerine öncelik verdiğini ve ürünleri tüketici beklentileriyle uyumlu hale getirmenin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Radhi vd., (2024), güzellik ve kişisel bakım sektöründe satın alma davranışını etkilemede bilişsel, duygusal ve sosyal deneyimleri temel olarak tanımlamaktadır.

Bu çalışma, tüketici davranışlarına ilişkin iç görüler sağlamak ve giderek daha rekabetçi bir ortamda daha güçlü marka sadakati ve pazar payı oluşturmak için uygulanabilir öneriler sunmak amacıyla P&G'nin kişisel bakım ürünlerine odaklanarak bu belirleyicileri incelemeyi hedeflemiştir. Özellikle P&G ürünlerine odaklanan bu çalışma, kişisel bakım ürünlerine yönelik tüketici tercihlerinin belirleyicilerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Seçilmiş ürünler üzerinden ürün kalitesi, çeşitlilik, fiyat, ambalajlama ve müşteri memnuniyeti gibi kriterler incelenerek, tüketici davranışının dinamiklerine ilişkin iç görüler sağlanması ve giderek daha rekabetçi bir ortamda daha güçlü marka sadakati ve pazar payı teşvik etmek için uygulanabilir öneriler sunulması hedeflenmiştir.

Kavramsal Çerçeve

1. Tüketicilerin Ürün Tercihlerini Etkileyen Kriterler

Tüketim, bir süreç olarak ele alındığında, bireylerin belirli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ürün veya hizmetleri arayıp bulması, satın alması, kullanması ya da tüketmesi şeklinde tanımlanabilir (Odabaşı, 2006). Tüketim, insan doğasında var olan bir olgu olarak, az ya da çok tutarlı bir anlatı çerçevesinde bir araya gelen tüm ileti ve nesnelerin bütünsel bir toplamı olarak ifade edilebilir. Diğer bir deyişle, tüketim, işaretlerin sistematik bir şekilde yönlendirilmesiyle oluşan bir etkinlik olarak ortaya çıkmaktadır (Şükrüoğlu, 2018).

Günümüzde bireyler, yalnızca temel ihtiyaçlarını (yemek, giyim, barınma vb.) karşılamanın ötesinde, haz duygularını tatmin etmek, sosyal statü elde etmek, çevrelerine saygınlıklarını göstermek veya yeni bir kimlik kazanmak amacıyla tüketime yönelmektedir (Gürbüz ve Çetinkaya/Bozkurt, 2022: 359). Ekonomi literatüründe, "öznel iyi oluş" ve "mutluluk" kavramları sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu bağlamda, bireyin iyi oluşunu

ISBN: 978-625-5962-19-5

artırmak, mutluluk duygusunu en üst seviyeye çıkarmak olarak değerlendirilmektedir (Deci ve Ryan, 2008).

Tüketicilerin ürün tercihlerini etkileyen kriterleri anlamak, işletmelerin sundukları ürün ve hizmetleri tüketicilerin beklentileriyle uyumlu hale getirmeleri açısından hayati önem taşır. Perakende sektöründe belirli mağaza özellikleri, tüketici tercihlerini önemli ölçüde etkiler. Eroğlu (2013) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Analitik Hiyerarşi Süreci kullanılarak, ürün kalitesinin perakendeci seçiminde en etkili kriter olduğu, mağaza personelinin ise daha az etkili olduğu belirlenmiştir. Bu durum, tüketicilerin alışveriş yapacakları mağazayı seçerken ürün kalitesine diğer kriterlerden daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Dürtüsel satın alma davranışı, mağaza ortamı, yaşam memnuniyeti, özsaygı ve tüketicinin duygusal durumu gibi çeşitli kriterlerden etkilenir. Gogoi ve Shillong (2020), bu unsurların dürtüsel satın alımları tetikleyebileceğini belirterek, perakendecilerin tüketicilerin duygularını ve memnuniyet seviyelerini olumlu yönde etkileyen ortamlar yaratmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, tüketicinin hedef odaklılığı ürün tercihlerinde önemli bir rol oynar. Chen ve diğerleri (2021), terfi odaklı tüketicilerin yüksek kaliteli ürünleri tercih etme olasılığının daha yüksek olduğunu, önleme odaklı tüketicilerin ise düşük fiyatlı seçeneklere yöneldiğini göstermiştir. Bu durum, tüketicilerin düzenleyici odaklarının satın alma kararlarını önemli ölçüde etkileyebileceğini göstermektedir. Çakır vd. (2010), yaptıkları çalışmada, Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin tüketim tercihlerini etkileyen faktörler incelenmiş ve ürün çeşitliliğinin bu tercihler üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Açık (2023), ise yaptığı çalışmada, Bursa ilindeki tüketicilerin bal tüketim tercihlerini etkileyen faktörleri incelemiş ve müşteri memnuniyetinin bu tercihler üzerinde etkili olduğunu saptamıştır. Diğer yandan, ürün ambalajlarının pazarlama sürecindeki rolü ve tüketicilerin satın alma tercihleri üzerindeki etkisinin incelendiği bir çalışma, ambalaj tasarımının tüketicilerin satın alma kararlarında önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur (Karagöl ve Gökdemir, 2023).

Tüketicilerin ürün tercihleri, psikolojik, sosyal ve kişisel kriterlerin bir kombinasyonundan etkilenir. Psikolojik unsurlar arasında motivasyon, algı ve tutumlar, tüketici davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Örneğin, Bahety vd. (2024), tarafından yapılan bir araştırmada, kalite, sağlık bilinci, fiyat ve erişilebilirlik gibi kriterlerin, tüketicilerin süt ürünlerini satın alma kararlarını etkilediği bulunmuştur. Benzer şekilde, Ahmadi Kaliji vd. (2019), fiyat ve aile maliyetinin bazı süt ürünlerini tercih etme olasılığını azalttığını, yaş, eğitim ve egzersize dikkat gibi kriterlerin ise bu olasılığı artırdığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, tüketici tercihlerini anlamada psikolojik etkenlerin önemini vurgulamaktadır.

Sosyal ve kültürel kriterler de tüketici tercihlerini önemli ölçüde etkiler. Kültürel normlar ve değerler, tüketicilerin ürünlere yönelik algılarını ve kabulünü şekillendirir. Örneğin, *Melovic, vd.* (2019), yaptıkları çalışmada, ürün, fiyat, dağıtım ve promosyon gibi kriterlerin organik gıda ürünlerinin tüketici tarafından kabulünü nasıl etkilediği incelemiş ve kültürel kabulün satın alma kararlarında önemli bir rol oynadığını belirtmişlerdir. Ek olarak, aile, referans grupları ve sosyal statü gibi sosyal etkiler, tüketici davranışını etkileyebilir. Eroğlu (2013), Analitik Hiyerarşi Süreci'ni kullanarak, ürün kalitesinin perakendeci seçiminde en etkili kriter olduğunu belirlemiş ve sosyal algıların tüketici tercihlerindeki önemini vurgulamıştır.

2. Kişisel Bakım Ürünleri

Yaşam standartlarındaki yükseliş ve kişisel görünüme verilen önemin artışı, kişisel bakım sektörünün hızla büyümesine önemli bir katkı sağlamaktadır (Doğan ve Sarıtaş, 2018: 1194).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kişisel bakım, bireylerin mevcut durumlarını iyileştirmek veya var olan iyi durumlarını korumak amacıyla gösterdikleri tüm çabaları ifade etmektedir. Bireyler, uzun yıllardır kendilerini iyi hissetmek, cilt bakımı yapmak ve ciltte oluşan yaralar gibi çeşitli durumları tedavi etmek için farklı ürünlerden yararlanmaktadır (Yaşar ve Akdeniz, 2020: 118). Sarıkaya ve Altunışık'ın (2011), araştırmasına göre, kişisel bakım genellikle vücut bakımı ve temizlik, ağız sağlığı, diş bakımı ve saç bakımı ile ilişkilendirilmektedir. Bu bulgular, kişisel bakımın ağırlıklı olarak vücut temizliği şeklinde algılandığını göstermektedir.

Tüketicilerin kişisel bakım ürünleri satın alma davranışları, finansal durum, kültürel farkındalık ve çevresel kaygılar gibi çok sayıda kriterden etkilenir. Kotteeswari (2021), tarafından yapılan bir araştırma, daha yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin kişisel bakım ürünlerine daha fazla harcama yapma eğiliminde olduğunu ve bunun finansal kapasite ile satın alma kararları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Ek olarak, organik kişisel bakım ürünlerine yönelik artan farkındalık, tüketici tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Sniepiene ve Jankauskienė (2021), tarafından yapılan araştırma, tüketicilerin sağlık endişeleri ve çevre bilinci nedeniyle giderek daha fazla organik kozmetik tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik, tüketici tercihlerini şekillendirmede de önemli bir rol oynar. Rodrigues vd. (2021), yan ürünlerin çevreye duyarlı tüketicilere hitap eden yüksek kaliteli bileşenlere dönüştürüldüğü kozmetik sektöründeki upcycling eğilimini ele almaktadır. Dahası, çevrede farmasötiklerin ve kişisel bakım ürünlerinin (PPCP'ler) varlığı, ekolojik etkileri konusunda endişelere yol açmaktadır. Wydro vd. (2024), tarafından yapılan bir inceleme, çevre kirliliğini azaltmak için PPCP'lerin üretimi ve geri dönüşümünde sürdürülebilir uygulamalara olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu çalışmalar, ekonomik düşüncelerden kültürel ve çevresel farkındalığa kadar kişisel bakım sektöründe tüketici davranışını etkileyen çok yönlü kriterleri toplu olarak vurgulamaktadır.

Ürün kalitesi, tüketicilerin kişisel bakım ürünleri seçiminde önemli bir rol oynar. Yüksek kaliteli ürünler yalnızca tüketici beklentilerini karşılamakla kalmaz, aynı zamanda müşteri memnuniyetini ve sadakatini de önemli ölçüde etkiler. Örneğin, Lone ve Bhat (2023), tarafından yapılan bir çalışma, üstün ürün kalitesinin müşteri memnuniyetini artırdığını ve bunun da müşteri sadakatini teşvik ettiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Dhasan ve Aryupong (2018), tarafından yapılan araştırma, ürün kalitesinin müşteri katılımını ve sadakatini olumlu yönde etkilediğini ve satın alma kararlarındaki önemini vurguladığını göstermektedir. Ayrıca, Ikhsani ve Hudaya (2018), ürün kalitesinin fiyat ve marka bilinirliğiyle birlikte tüketicilerin kişisel bakım ürünleri satın alma kararlarını önemli ölçüde etkilediğini bulmuştur.

3. Yöntem

Çalışmada, sürdürülebilir üretim ve tüketim perspektifinde tüketicilerin kişisel bakım ürünleri tercihlerini etkileyen kriterlerin belirlenmesi ve bu tercihlerin Procter & Gamble (P&G) ürünleri özelinde incelenmesi amacıyla TOPSIS analiz yöntemi kullanılmıştır. Katılımclardan, seçilen P&G ürünleri (Head&Shoulders, Pantene, Oral-B, İpana, Gillette) hakkında; "Ürün Kalitesi, Ürün Çeşitliliği, Fiyat, Ambalajlama ve Müşteri Memnuniyeti" kriterleri üzerinden 1 ila 7 arasında bir değerlendirme yapması istenmiştir. Böylelikle bu kriterlerin düzeylerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Bunun için TOPSIS yöntemi çerçevesinde araştırmanın karar vericilerini çalışmaya dahil edilen tüm ürünleri daha önce deneyimlemiş ve yeterli tecrübesi olan 16 tüketici oluşturmaktadır. Katılımcılara, verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve katılımın tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu bilgisi verilmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

TOPSIS yöntemi, Hwang ve Yoon tarafından 1981 yılında karar verme problemlerini çözmek için geliştirilmiş bir analiz yöntemidir. Bu yöntemin temel amacı, alternatifleri doğru bir şekilde sıralamak ve en uygun seçeneği belirlemektir (Wang ve Lee, 2007: 1763). TOPSIS; tedarikçi seçimi, üretim tesisi yeri belirleme, risk analizi yöntemi seçimi, pazarlama stratejisi belirleme gibi pek çok karar verme problemine çözüm getirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Klasik bir karar verme tekniği olan TOPSIS, alternatiflerin sıralamasını oluşturmak ve en iyi seçimi yapmak için net bilgileri kullanır. Karar sürecine bir grup uzmanın dahil edilmesi, analiz sonuçlarının güvenilirliğini artırmak için yeterlidir (Akram ve diğerleri, 2019: 1473; Olson, 2004: 723). Bu çalışmada TOPSIS yönteminin tercih edilme nedenleri; hesaplama yönteminin pratikliği, belirsiz durumlar için uygunluğu ve hem nitel hem de nicel verilerin etkin bir şekilde kullanılabilmesine olanak tanımasıdır (Salehi ve Moghadam, 2008: 85).

“

4. Araştırma Bulguları

TOPSIS analiz yöntemi, hem her alternatifin pozitif idealden uzaklığını hem de her alternatifin negatif ideal noktadan uzaklığını dikkate alır.

Bu çalışmada TOPSIS yöntemine göre sıralanmış 5 kriter ve 5 alternatif vardır. Aşağıdaki tablo kriter ağırlıklarını açıklamaktadır.

Tablo 1. Kriterlerin Ağırlıkları

	isim	type	ağırlık
1	Ürün Kalitesi	+	0.2
2	Ürün Çeşitliliği	+	0.2
3	Fiyat	+	0.2
4	Ambalajlama	+	0.2
5	Müşteri Memnuniyeti	+	0.2

Takip eden Tablo 2. Karar Matrisi’ni göstermektedir.

Tablo 2. Karar Matrisi

	Ürün Kalitesi	Ürün Çeşitliliği	Fiyat	Ambalajlama	Müşteri Memnuniyeti
Head&Shoulders	5.9375	4.5	3.1875	4.9375	4.1875
Pantene	5.6875	5.5625	4.375	4.8125	4.625
Oral-B	5.625	4.4375	2.1875	4.75	5
İpana	4.5625	3.75	3.8125	3.375	4.0625
Gillette	6.125	4.6875	2.3125	5.3125	5

Bu tabloyu normalleştirmek için aşağıdaki formül kullanılabilir:

ISBN: 978-625-5962-19-5

$$r_{ij}(x) = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^{m} x_{ij}^2}} \quad i = 1, \dots, m \;\; ; j = 1, \dots \;\; , n$$

Formül uygulandıktan sonra Tablo 3 ise Normalleştirilmiş Karar Matrisi Tablosu'nu göstermektedir.

Tablo. 3 Normalleşmiş Karar Matrisi

	Ürün Kalitesi	Ürün Çeşitliliği	Fiyat	Ambalajlama	Müşteri Memnuniyeti
Head&Shoulders	0.473	0.435	0.434	0.471	0.408
Pantene	0.453	0.538	0.596	0.459	0.45
Oral-B	0.448	0.429	0.298	0.453	0.487
İpana	0.363	0.363	0.519	0.322	0.396
Gillette	0.488	0.453	0.315	0.507	0.487

İkinci adım olarak ise aşağıdaki formüle göre normalize edilmiş matris, kriterlerin ağırlığı ile çarpılarak Ağırlıklı Normalleştirilmiş Karar Matrisi tablosu elde edilmektedir.

$$v_{ij}(x) = w_j r_{ij}(x) \quad i = 1, \dots, m \;\; ; j = 1, \dots \;\; , n$$

Aşağıdaki Tablo 4 ise Ağırlıklı Normalleştirilmiş Karar Matrisi'ni göstermektedir.

Tablo 4. Ağırlıklı Normalleştirilmiş Karar Matrisi

	Ürün Kalitesi	Ürün Çeşitliliği	Fiyat	Ambalajlama	Müşteri Memnuniyeti
Head&Shoulders	0.095	0.087	0.087	0.094	0.082
Pantene	0.091	0.108	0.119	0.092	0.09
Oral-B	0.09	0.086	0.06	0.091	0.097
İpana	0.073	0.073	0.104	0.064	0.079
Gillette	0.098	0.091	0.063	0.101	0.097

TOPSIS yönteminin amacı, her alternatifin pozitif ve negatif ideallerden uzaklık derecesini hesaplamaktır. Bu nedenle, bu adımda, pozitif ve negatif ideal çözümler aşağıdaki formüllere göre belirlenir.

$$A^+ = (v_1^+, v_2^+, \dots, v_n^+)$$

$$A^- = (v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^{-+})$$

Böylelikle

ISBN: 978-625-5962-19-5

$$v_j^+ = \{(max\, v_{ij}(x)|\, j \epsilon j_1), (min\, v_{ij}(x)|\, j \epsilon j_2)\}\ \ i = 1, \dots, m$$

$$v_j^- = \{(min\, v_{ij}(x)|\, j \epsilon j_1), (max\, v_{ij}(x)|\, j \epsilon j_2)\}\ \ i = 1, \dots, m$$

Burada j1 ve j2 sırasıyla negatif ve pozitif kriterleri ifade etmektedir. Aşağıdaki tablo hem pozitif hem de negatif ideal değerleri göstermektedir.

Tablo 5. Pozitif İdeal ve Negatif İdeal Çözümleri Belirlenmesi

	Pozitif ideal	Negatif ideal
Ürün Kalitesi	0.098	0.073
Ürün Çeşitliliği	0.108	0.073
Fiyat	0.119	0.06
Ambalajlama	0.101	0.064
Müşteri Memnuniyeti	0.097	0.079

TOPSIS yöntemi, her bir kriterü, pozitif ideale göreli yakınlık derecesine ve negatif ideale olan uzaklığına göre sıralamaktadır. Dolayısıyla bu adımda, her bir kriter ile pozitif ve negatif ideal çözümler arasındaki uzaklıkların hesaplanması aşağıdaki formüller kullanılarak elde edilmektedir.

$$d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} [v_{ij}(x) - v_j^+(x)]^2}\ \ ,\ \ i = 1, \dots, m$$

$$d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} [v_{ij}(x) - v_j^-(x)]^2}\ \ ,\ \ i = 1, \dots, m$$

Aşağıdaki tablo pozitif ve negatif ideal çözümlere olan mesafeyi göstermektedir.

Tablo 6. Pozitif ve Negatif İdeal Noktalara Uzaklık

	Pozitif İdeale Uzaklık	Negatif İdeale Uzaklık
Head&Shoulders	0.042	0.048
Pantene	0.014	0.077
Oral-B	0.065	0.039
İpana	0.062	0.044
Gillette	0.059	0.052

ISBN: 978-625-5962-19-5

Bu adımda, her bir kriterün ideal çözüme göreli yakınlık derecesi aşağıdaki formülle elde edilmektedir. Göreceli yakınlık derecesi 1'e yakın bir değere sahipse, kriterün pozitif ideal çözümden daha kısa ve negatif ideal çözümden daha uzun mesafeye sahip olduğu anlamına gelir.

$$C_i = \frac{d_i^-}{(d_i^+ + d_i^-)} \quad , \; i = 1, \dots, m$$

Aşağıdaki tablo, her bir kriterün ideal çözüme göreli yakınlık derecesini ve sıralamasını göstermektedir.

Tablo 7. Kriterlerin İdeal Çözüme Göreli Yakınlık Derecesi ve Sırası

	Ci	sıra
Head&Shoulders	0.534	2
Pantene	0.848	1
Oral-B	0.373	5
İpana	0.418	4
Gillette	0.468	3

Yukarıdaki tabloya göre; **Pantene**, **(0.848)** Ci değeri ile analizde en üst sırada yer almıştır. Bu değer, Pantene'in pozitif ideal çözüme en yakın ve negatif ideal çözümden en uzak alternatif olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu sonuç, Pantene'in analiz edilen kriterler doğrultusunda en iyi performansı sergilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, Pantene, karar vericiler için en uygun seçenek olarak öne çıkmaktadır. **Head&Shoulders**, **(0.534)** Ci değeri ile 2. sırada yer almıştır. Bu alternatif, Pantene kadar yüksek bir performans göstermese de pozitif ideal çözüme oldukça yakın bir konumdadır. Özellikle belirli kriterlerdeki güçlü performansı, Head&Shoulders'ı tercih edilebilir bir seçenek haline getirmektedir. **Gillette (0.468)** ve **İpana (0.418)** sırasıyla 3. ve 4. sırada yer almışlardır. Bu iki alternatif, performans açısından birbirine yakın değerler göstermektedir. Gillette'in pozitif ideal çözüme biraz daha yakın olduğu görülmektedir, ancak her iki alternatif de belirli kriterlerde daha düşük performans göstermiştir. Son olarak **Oral-B**, **(0.373)** Ci değeri ile en düşük sırada (5. sıra) yer almıştır. Bu alternatif, pozitif ideal çözüme uzaklığı ve negatif ideal çözüme yakınlığı nedeniyle analizde en zayıf performansı göstermiştir. Oral-B'nin kriterlere göre belirgin eksiklikleri bulunmaktadır ve diğer alternatiflerle karşılaştırıldığında daha az tercih edilir bir seçenek olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki şekil yakınlık değerlerini göstermektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

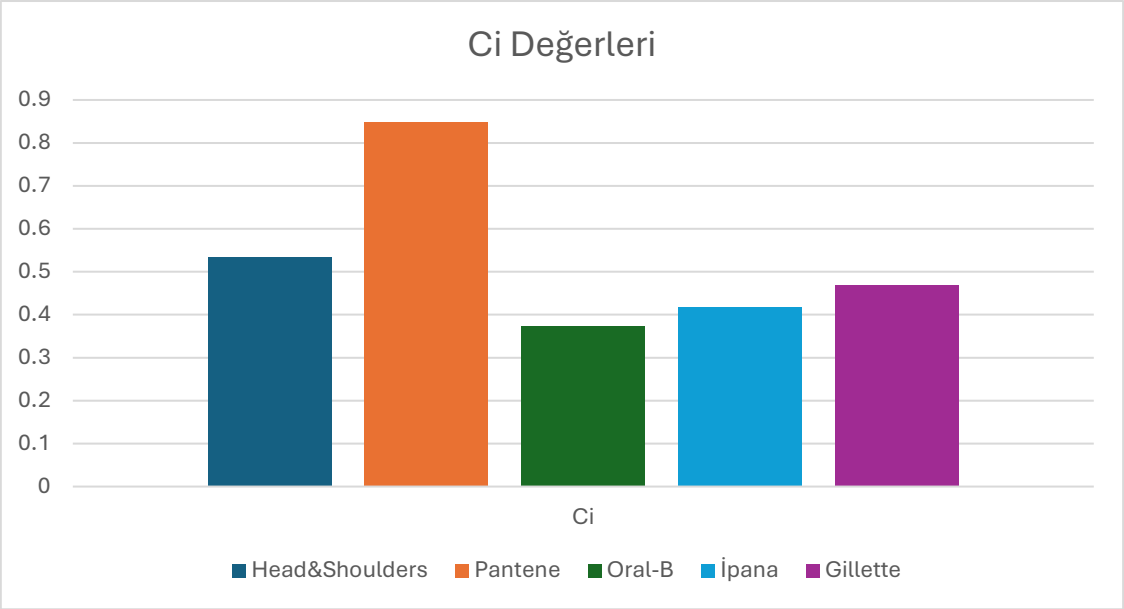

Şekil 1: Ci Değerleri

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulguları, müşteri memnuniyeti ve çevresel sürdürülebilirliğin günümüzde giderek daha fazla önem kazandığını ortaya koymaktadır. Özellikle çevre dostu ambalajlama ve sürdürülebilir ürün stratejileri, tüketicilerin ürün tercihlerini doğrudan etkileyebilecek unsurlar arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, farklı fiyat seviyelerinde ürün sunulması ve kalite standartlarının korunması, tüketiciler için önemli bir tercih sebebi olarak öne çıkmıştır. Günümüzde tüketiciler, yalnızca ürün kalitesine ve fiyatına değil, aynı zamanda ürünlerin çevre dostu olup olmadığına da dikkat etmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir üretim süreçlerine ve geri dönüştürülebilir ambalajlara yönelik talebin artması, P&G gibi büyük şirketler için önemli bir fırsat sunmaktadır. Çevresel kaygılara duyarlı ürünler, markaların rekabet avantajı kazanmasına katkı sağlayabilir.

TOPSIS yöntemiyle yapılan bu analiz, tüketici davranışlarını çok boyutlu bir bakış açısıyla değerlendirme imkânı sunmuştur. Çalışmada kullanılan kriterlerin eşit ağırlıklandırılması, her bir faktörün tüketici tercihleri üzerindeki etkisini adil bir şekilde değerlendirme fırsatı sağlamıştır. Bununla birlikte, kriterlerin bazı tüketici grupları için daha öncelikli olabileceği göz önünde bulundurularak, gelecekteki araştırmalarda daha ayrıntılı bir segmentasyon yapılması faydalı olabilir.

Elde edilen, genel olarak tüketici tercihlerinin dinamik bir yapıya sahip olduğunu ve ürünlerin pazarlama stratejilerinin bu dinamiklere uygun şekilde geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle Pantene'nin güçlü performansı, ürün kalitesi ve müşteri memnuniyetinin tüketici kararlarını şekillendirmedeki kritik rolünü bir kez daha vurgulamaktadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda, tüketici beklentilerini karşılamak ve rekabet avantajı sağlamak için bazı somut aksiyonların alınması oldukça büyük önem taşımaktadır. Öncelikle, P&G ve benzeri firmaların müşteri memnuniyetini artırmak amacıyla tüketici geri bildirimlerini düzenli olarak analiz etmeleri gerekir. Özellikle müşteri şikayetlerinin ve memnuniyet oranlarının değerlendirilmesi, ürün geliştirme süreçlerinde yol gösterici olacaktır. Ayrıca, daha geniş bir

ISBN: 978-625-5962-19-5

tüketici kitlesine ulaşabilmek için farklı fiyat segmentlerinde ürün çeşitliliği artırılmalı ve her gelir grubuna hitap edecek şekilde stratejiler geliştirilmelidir.

Bunun yanı sıra, ambalajlama kriterinin tüketici tercihlerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle, estetik ve işlevselliği bir araya getiren yenilikçi ambalaj tasarımları geliştirilmelidir. Ambalajın hem çekici hem de çevre dostu olması, ürünlerin piyasada daha fazla tercih edilmesini sağlayacaktır. Özellikle çevreye duyarlı tüketicilere hitap etmek için geri dönüştürülebilir ve biyolojik olarak parçalanabilir ambalajlar tercih edilmelidir.

Ayrıca, ürün kalitesinin tüketici sadakati üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, kalite standartlarının sürekli olarak yüksek tutulması sağlanmalıdır. Ürünlerin laboratuvar testlerinden geçirilmesi ve kalite belgelerinin tüketicilere açık bir şekilde sunulması, markanın güvenilirliğini artırabilir. Ayrıca, yenilikçi ürün geliştirme çalışmalarına odaklanmak ve tüketici ihtiyaçlarına yönelik yaratıcı çözümler sunmak, markanın pazar payını artırmasında etkili olacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, kişisel bakım ürünleri sektöründe tüketici tercihlerini etkileyen kriterlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Araştırma bulguları, P&G ve benzeri şirketler için stratejik karar alma süreçlerinde yol gösterici olabilecek önemli detaylar sunmaktadır. Bu tür analizlerin devam etmesi, tüketici ihtiyaçlarını karşılamada daha etkili politikaların geliştirilmesini destekleyecek ve sektörün genel rekabet gücünü artıracaktır.

Kaynakça

Açık, H. (2023). *Tüketicilerin bal tüketim tercihlerini etkileyen faktörlerin analizi: Bursa ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniverstesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Ahmadi Kaliji, S., Mojaverian, S. M., Amirnejad, H., & Canavari, M. (2019). Factors Affecting Consumers' Dairy Products Preferences. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics,* 11(2), 3–11.

Akram, M., Dudek, W. A., & Ilyas, F. (2019). Group decision-making based on pythagorean fuzzy TOPSIS method. International Journal of Intelligent Systems, 34(7), 1455-1475.

Bahety, P. K., Sarkar, S., De, T., Kumar, V., & Mittal, A. (2022). Exploring the factors influencing consumer preference toward dairy products. *Vilakshan-XIMB Journal of Management,* 21(1), 15-32.

Bahety, P. K., Sarkar, S., De, T., Kumar, V., & Mittal, A. (2024). Exploring the Factors Influencing Consumer Preference Toward Dairy Products: An Empirical Research. Vilakshan - *XIMB Journal of Management,* 21(1), 15–32.

Chen, H., Choi, W., Liu, Y., Sun, H., & Liu, F. (2021). More or Less? Consumer Goal Orientation and Product Choice. *Customer Needs and Solutions*, 8, 16–26.

Çakır, M., Çakır, F., & Usta, G. (2010). Üniversite öğrencilerinin tüketim tercihlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 87-94.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Hedonia, eudaimonia, and well-being: An introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 1-11.

Dhasan, D., & Aryupong, M. (2019). Effects of product quality, service quality and price fairness on customer engagement and customer loyalty. *ABAC journal*, *39*(2), 82-102.

Doğan, N., & Sarıtaş, A. (2018). Marka ve sosyal sorumluluk: Kişisel bakım markaları örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, *6*(2), 1185-1202.

Eroğlu, E. (2013). Factors Affecting Consumer Preferences for Retail Industry and Retailer Selection Using Analytic Hierarchy Process. *Kafkas University Journal of Economics and Administrative Sciences Faculty*, 4(6), 43-57.

Gentina, E., Shrum, L. J., & Lowrey, T. M. (2018). Coping with loneliness through materialism: Strategies matter for adolescent development of unethical behaviors. *Journal of Business Ethics*, 152(1), 103-122.

Gogoi, B. J., & Shillong, M. (2020). Factors Affecting Impulse Buying Behavior of Consumers. *Frontiers in Psychology*, 11, 697080.

Gürbüz, C., & Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2022). Tüketim Toplumunda Tüketim Türlerinin Öznel İyi Oluş Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Araştırma. *Journal of Consumer & Consumption Research/Tuketici ve Tuketim Arastirmalari Dergisi*, *14*(2), 357-391.

Hossain, M. S., & Shila, N. S. (2020). Factors influencing consumer decision making for personal care products. *Dhaka University Journal of Biological Sciences*, *29*(1), 53-59.

Ikhsani, K. D. A. N., & Hudaya, A. (2018). Model Niat Pembelian Kembali: Analisis Kesadaran Merek, Asosiasi Merek, dan Loyalitas Merek (Studi Kasus Produk Private Label Pada Toko Alfamidi Di Kota Tangerang. *Scholars Bulletin*, 4(7), 596-610.

Karagöl, R., & Gökdemir, M. Ş. (2023). Ürün pazarlamada ambalajların yeri ve tüketici tercihinde etkisi. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, *9*(2), 211-229.

Kotteeswari, M. (2021). A Study on Consumer Behavior in Selection of Personal Care Products Based on Their Financial Status. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 9(4), 5240–5249.

Kumar, B., & Kapoor, S. (2017). Do labels influence purchase decisions of food products? Study of young consumers of an emerging market. *British Food Journal*, 119(2), 218-229.

Lone, R. A. & M. A. Bhat (2023). Impact of product quality on customer satisfaction: Evidence from selected consumer durables. *The International Journal for Research Trends and Innovation (IJRTI)*, 6(4), 1014-1026.

Melovic, B., Cirovic, D., Dudic, B., Vulic, T. B., & Gregus, M. (2020). The analysis of marketing factors influencing consumers' preferences and acceptance of organic food products—Recommendations for the optimization of the offer in a developing market. *Foods*, *9*(3), 259.

Odabaşı, Y. (2006). *Tüketim kültürü-Yetinen toplumdan tüketen topluma.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Radhi, A., Hamdan, A., & Al Mubarak, M. (2024). Factors Influencing Consumer Buying Behavior of Beauty and Personal Care. In *Business Development via AI and Digitalization: Volume 2* (pp. 409-424). Cham: Springer Nature Switzerland.

Rodrigues, R., Oliveira, M. B. P. P., & Alves, R. C. (2023). Chlorogenic acids and caffeine from coffee by-products: A review on skincare applications. *Cosmetics*, *10*(1), 12.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Salehi, M. & Tavakkoli-Moghaddam, R. (2008). Project selection by using a fuzzy TOPSIS technique. Engineering and Technology, 40, 168-177.

Sarıkaya, N. ve Altunışık R. (2011). Kişisel bakım olgusu ve kişisel bakım ürünlerine yönelik tüketici tutum ve tercihlerini etkileyen kriterler üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 389-413.

Šniepienė, G. ve Jankauskienė, R. (2021). Organic personal care cosmetics: behavior of choice and consumption. *Proceedings of CBU in Medicine and Pharmacy, 2,* 158-168.

Şüküroğlu, V. K. (2018). Tüketim toplumu: tüketici kimliği ve sembolik tüketim açısından bir değerlendirme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (1), 1-23.

Wang, Y. J. & Lee, H. S. (2007). Generalizing TOPSIS for fuzzy multiple-criteria group decision-making. Computers & Mathematics with Applications, 53(11), 1762-1772.

Wydro, U., Wołejko, E., Luarasi, L., Puto, K., Tarasevičienė, Ž., & Jabłońska-Trypuć, A. (2023). A review on pharmaceuticals and personal care products residues in the aquatic environment and possibilities for their remediation. *Sustainability*, *16*(1), 169.

Yaşar, Ö. ve Akdeniz, Ş. (2020). Kozmetikler ve kişisel bakım ürünlerinin sağlığa olumsuz etkileri ve hemşirenin rolleri: Literatür derleme. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *1*(3), 118-125.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ADOBE UYGULAMALARININ DİJİTAL PAZARLAMA ÜZERİNDEKİ ROLÜ: SAW ÇOK KRİTERLİ KARAR YÖNTEMİ KULLANILARAK YAPILAN BİR ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi ONUR TÜRKER
İstanbul Gelişim Üniversitesi, oturker@gelisim.edu.tr, - 0000-0002-5119-0313

ÖZET

Dijital pazarlama, ürün veya hizmetlerin tanıtımı, satışı ve pazarlanması için dijital teknolojilerin ve platformların kullanıldığı pazarlama faaliyetlerini ifade etmektedir. İşletmeler web siteleri, mobil uygulamalar, sosyal medya, e-posta pazarlama, arama motorları gibi çeşitli dijital pazarlama araçlarını kullanarak müşterilere ulaşmakta, etkileşim kurmakta ve onlarla sadık ilişkiler geliştirmektedir. Adobe uygulamaları, dijital pazarlama stratejileri üzerinde çeşitli alanlarda kritik bir rol oynamaktadır. Öncelikle, bu uygulamalar tasarım ve içerik oluşturmak için kullanılmakta, markaların etkileyici grafik tasarımlarını, videolarını ve görsel içeriklerini oluşturarak dijital varlıklarını etkili bir şekilde sunmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca, veri analizi ve kampanya optimizasyonu gibi alanlarda Adobe'nin pazarlama platformları, kullanıcı davranışlarını izleme, veri analizi yapma ve kampanyaları optimize etme konularında pazarlamacılara önemli avantajlar sunmaktadır. Adobe uygulamaları ayrıca etkileşimli deneyimler oluşturma, çoklu kanallı kampanyaların yönetimi ve entegrasyonu, kişiselleştirilmiş pazarlama stratejileri geliştirme ve hedef kitleyi segmente etme gibi önemli dijital pazarlama alanlarında da işletmelere yardımcı olmaktadır. Adobe'nin dijital pazarlama araçlarındaki rolüne odaklanan bu araştırma, SAW (Simple Additive Weighting - Basit Toplam Ağırlık) çok kriterli karar yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Adobe uygulamalarının dijital pazarlama stratejilerindeki etkisini değerlendirmektedir. Bu çerçeve uzman 5 grafik tasarımcıyla yapılan görüşmelere dayanarak yapılan araştırma da, farklı kriterleri dikkate alarak Adobe uygulamalarının dijital pazarlama performansına katkısını analiz etmiştir. Araştırma sonucunda dijital pazarlama üzeride etkili olan araçların sırasıyla Photoshop, Illsutrator, Premie Pro, Indesign, After Effect olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dijital Pazarlama, Adobe, SAW, Çok Kriterli Karar Verme

Abstract

Digital marketing refers to marketing activities that use digital technologies and platforms to promote, sell, and market products or services. Businesses reach, interact with, and build loyal relationships with customers by using various digital marketing tools such as websites, mobile applications, social media, email marketing, and search engines. Adobe applications play a critical role in digital marketing strategies across various domains. Primarily, these applications are used for design and content creation, enabling brands to effectively present their digital assets through impressive graphic designs, videos, and visual content. Additionally, Adobe's marketing platforms provide significant advantages for marketers in areas such as data analysis, campaign optimization, monitoring user behavior, and analyzing data. Adobe applications also assist businesses in creating interactive experiences, managing and integrating multi-channel campaigns, developing personalized marketing strategies, and segmenting target audiences in significant digital marketing domains.

This research, focusing on Adobe's role in digital marketing tools, was conducted using the SAW (Simple Additive Weighting) multi-criteria decision-making method. The study evaluates the impact of Adobe applications on digital marketing strategies. Based on interviews with five expert graphic designers, the research analyzes the contribution of Adobe applications to digital marketing performance by considering various criteria. The findings reveal that the most

ISBN: 978-625-5962-19-5

effective tools in digital marketing are, in order, Photoshop, Illustrator, Premiere Pro, InDesign, and After Effects.

Keywords: Digital Marketing, Adobe, SAW, Multi-Criteria Decision Making

1. GİRİŞ

Dijital devrim, işletmelerin pazarlama stratejilerinde köklü değişikliklere yol açmış, tüketicilerin ürün ve hizmetler hakkında bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmasını sağlamıştır. Dijital pazarlama araçları, işletmelerin hedef kitlelerini daha iyi anlamalarını ve onların ihtiyaçlarına yönelik etkili stratejiler geliştirmelerini mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, sosyal medya pazarlaması, mobil pazarlama, arama motoru optimizasyonu (SEO), e-posta pazarlaması ve web siteleri gibi araçlar, dijital pazarlamanın temel unsurları olarak öne çıkmaktadır (Bela ve Verma, 2018, s322). Bu bağlamda, sosyal medya pazarlaması, mobil pazarlama, arama motoru optimizasyonu (SEO), e-posta pazarlaması ve web siteleri gibi araçlar, dijital pazarlamanın temel unsurları olarak öne çıkmaktadır. (Chafrey ve Chadwick, 2019, s.9). Adobe Photoshop, Illustrator, Creative Cloud gibi araçlar, markaların dijital içeriklerini etkili bir şekilde üretmelerine olanak tanırken, profesyonel tasarımcılar ve marka uzmanları tarafından yaygın olarak tercih edilmektedir (Salim ve Abdalla, 2019, s.4).

Bu çalışmanın temel amacı, Adobe uygulamalarının markaların dijital pazarlama çabalarını ne ölçüde etkilediğini belirlemektir. Dijital pazarlama, görsel içeriklerin etkili bir şekilde kullanılmasını gerektiren bir alan olduğundan, Adobe'nin tasarım ve içerik üretim araçları bu süreçte kritik bir rol oynamaktadır. Photoshop, Illustrator, Premiere Pro, InDesign ve After Effects gibi Adobe uygulamaları, dijital pazarlama kampanyalarının farklı aşamalarında kullanılabilecek geniş bir araç seti sunar. Bu bağlamda, çalışmada, Adobe uygulamalarının dijital pazarlama stratejilerine etkileri Simple Additive Weighting (SAW) yöntemiyle analiz edilmiştir. Grafik tasarım uzmanlarının görüşlerinden elde edilen veriler, bu uygulamaların dijital pazarlama araçlarıyla nasıl entegre edildiğini ve hangi alanlarda daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

2.DİJİTAL PAZARLAMA ARAÇLARI

Gelişen teknolojiyle birlikte ortaya çıkan dijital devrim pazarlamanın kökten değişimine yol açmıştır. Dijital dünyada tüketiciler işletmelerin ürün ve hizmetleri hakkında daha hızlı bir şekilde bilgiye ulaşmaya başlamıştır. Dijital pazarlama sayesinde şirketler ise tüketicilerin karar verme sürecindeki her aşamayı kolaylıkla izleyebilir hale gelmiştir (Wind ve Mahajan, 2002, s.43). Dijital pazarlamanın başarısını sağlayan belli araçlar bulunmaktadır. Bu araçlar markaların hedef kitlelerine daha etkili bir şekilde ulaşmasına, hedef kitlelerin algısını kendi istediği yönde şekillendirmesine ve nihayetinde hedef kitleleri kendilerine bağlamalarını mümkün kılmaktadır (Panda ve Mishra, 2021, s.1). Başlıca dijital pazarlama araçları şunlardır:

- **Sosyal Medya Pazarlaması:** Sosyal medya pazarlaması, markaların sosyal medya uygulamalarını kullanarak tüketicilerin marka ve hizmetleri daha kolay bir şekilde tanımasını sağlamak amacıyla yapılan faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya pazarlamasıyla markalar tüketicilerle daha fazla etkileşim kurmayı, tüketicilerin ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt vermeyi ve viral iletişimle daha geniş kitlelere ulaşmayı amaçlamaktadır (Dwiedi, Kapur ve Chen, 2015, s.304).
- **Mobil Pazarlama:** Mobil cihazlar, pazarlamacılara müşterilerin fiziksel konumları, zaman bilgileri, kanal çapındaki davranışları, çevresel faktörleri, alışveriş arkadaşları ve pazar rekabeti gibi faktörleri anlamalarını sağlamaktadır. Mobil pazarlama sayesinde markalar, tüketicilerin satın alma davranışlarını daha kolay bir şekilde analiz ederek onlara uygun pazarlama stratejileri oluşturmaktadır. Mobil cihazlar, müşterilerin sanal mobil arama davranışlarını ve fiziksel mekanlardaki hareketlerini izlemeyi; farklı seçenekleri değerlendirdikleri ve satın alma

ISBN: 978-625-5962-19-5

kararına yaklaştıkları doğru zamanda (hedefleyerek promosyonlar sunmayı mümkün kılar (Tong, Lou ve Chu, 2020, s.66).

- **Arama Motoru Optimizasyonu:** Arama motoru optimizasyonu (SEO), bir web sitesinin veya web sayfasının, arama motorlarından gelen organik trafiğin sıklığını ve miktarını artırmak amacıyla geliştirildiği bir mekanizma olarak tanımlanmaktadır. Etkili bir SEO, bir web sayfasının arama motoru sonuç sayfasında) daha üst sıralarda görünme olasılığını arttırmaktadır. Google en popüler arama motoru olmasına rağmen, Bing, Yahoo ve DuckDuckGo gibi diğer arama motorlarının da kendi özel web sayfası tarama algoritmaları bulunmakta ve bunlar en iyi arama sonuçlarını sunmaktadır (Almukhtar, Mahmood ve Kareem, 2021, s.70).
- **E-Posta Pazarlaması:** E-posta, insanların birbirleriyle daha kısa sürede mesajlaşmasını sağlayan önemli bir teknolojik iletişim yöntemidir. Bu büyüyen kanal aracılığıyla işletmeler marka bilinirliliğini arttırmakta, müşteri ilişkilerini güçlendirmekte, yeni potansiyel müşterilere ulaşmakta ve satışlarını daha hızlı arttırmaktadır. Doğru bir şekilde uygulanan e-posta pazarlaması işletmelerin müşterilerine daha etkili bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Özellikle, dikkat çekici bir konu başlığı ve kullanıcının dikkatini çekecek mesajlar e-postanın tüketiciyi daha fazla cezbetmesini sağlamaktadır (Hudak, Kionickova ve Madlanek, 2017, s.346).
- **Web Siteleri:** Web siteleri müşterileri ürün satın almaya ikna etmekte kullanılan en önemli araçlardan birisidir. Müşterileri web sitelerini çekmek ve tekrar ziyaret etmelerini sağlamak için işletmeler müşteri ihtiyaçlarını karşılayan web siteleri hazırlamaya odaklanmaktadır. Web sitelerinin müşteri odaklı olarak tasarlanması, müşterilerin istedikleri bilgilere ve ürünlere daha kolay ulaşmasını sağlayarak memnuniyet düzeylerini artırmaktadır (Poddar, Donthu ve Weir, 2009, s.441).

3.ADOBE UYGULAMALARI

Adobe markası, Charles Geschke ve John Warnock tarafından Aralık 1982'de Mountain View, Kaliforniya'da kurulmuştur. Adobe markası günümüzde web ve grafik tasarımı alanında pek çok yazılım geliştiren pazar payı yüksek bir marka olmaktadır. Adobe markasının Photoshop, Premier Pro,Illustrator, Acrobat Reader, Creative Cloud vb. pek çok önemli markası bulunmaktadır . Günümüzde tasarım alanında sıklıkça kullanılan Adobe Uygulamaları şunlardır (Salim ve Abdalla, 2019, s.3):

- **Adobe Premier Pro:** Bu program, video düzenleme ve video sonrası prodüksiyon yapma amacıyla geliştirilmiştir. Premier Pro programı videoyu başarılı bir şekilde kurgulama, ses düzenleme, videolar arası geçiş efekti verme, videolara altyazı ekleme vb. pek çok önemli işlevin yerine getirilmesine olanak tanımaktadır (Jago, 2019, s.15).
- **Adobe Photoshop:** Bu program, tasarım, fotoğraf düzenleme, grafik tasarımı, web tasarımı dijital sanat vb. pek çok alanda kullanılmaktadır. Sahip olduğu profesyonel araçlar ve özellikler sayesinde fotoğrafların düzenleme sürecinde esneklik ve kontrol sağlamaktadır. Yaygın olarak fotoğrafçılar, grafik tasarımcılar, web tasarımcıları, sosyal medya yaratıcıları vb. meslek grupları tarafından kullanılmaktadır (Jouybary ve Farakhary, 2011, s.172).
- **Adobe Illustrator:** Adobe Illustrator, vektör tabanlı grafik tasarımı yapmak için kullanılan önemli bir yazılımdır. Adobe'nin sunduğu bu program, logo tasarımı, illüstrasyon, simgeler, afişler, web ve mobil tasarımlar vb. pek çok tasarım faaliyetinin kolay bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır (Adobe Sytsems, 2012, s.67).
- **Adobe Indesign:** Bu program, kitap, dergi, afiş, broşür, katolog, poster, broşür vb. pek çok materyalin basımında kullanılmaktadır. Özellikle baskı ve dijital yayıncılık için düzenli ve karmaşık içerikler oluştururken tasarım sürecini oldukça kolaylaştırmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Indesign programı düzenli ve profesyonel bir mizanpaj oluşturmanın yanı sıra çok sayfalı projelerde kolaylık ve hız kazandırmaktadır (Cohen ve Burns, 2012, s.124).

- **Adobe After Effects:** Sinema, televizyon, video prodüksiyon ve web projelerinde sıkça kullanılan After Effects programı dijital görsel efekt, haraketli grafik ve kompozisyon yazımında kullanılmaktadır. Kullanıcılar After Effects programıyla görsel efektler, haraketli grafikler, yazı animasyonları, yeşil ekran kompozisyonları, renk düzenleme vb. pek çok video tasarım işlemini yerine getirebilmektedir (Christiansen, 2014, s.451).

4.YÖNTEM

Bu çalışmanın temel amacı, Adobe uygulamalarının dijital pazarlama üzerindeki rolünü analiz etmek ve bu uygulamaların etkinliğini çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Simple Additive Weighting (SAW) yöntemiyle değerlendirmektir. Bu çerçevede öncelikle ikincil veriler kullanılarak beş dijital pazarlama aracı (sosyal medya pazarlaması, mobil pazarlama, arama motoru optimizasyonu, e-posta pazarlaması ve web siteleri)kriter olarak belirlenmiştir. Bu kriterlerin seçilme nedeni, dijital pazarlamanın temel bileşenlerini oluşturan bu unsurların güncel sektör uygulamalarında en yaygın şekilde kullanılmasıdır. Ayrıca, bu unsurlar, Adobe uygulamalarının etkinliğini ölçmek için uygun bir çerçeve sunmaktadır. Yine araştırma çerçevesinde alternatif olarak grafik tasarımında oldukça sık kullanılan 5 Adobe uygulaması (Photoshop, Illustrator, After Effects, Premiere Pro, InDesign) birer alternatif olarak ele alınmıştır. Bu uygulamaların seçilme nedeni, grafik tasarım ve dijital pazarlama alanlarında yaygın olarak kullanılmaları ve sektör profesyonelleri tarafından etkinliklerinin kabul görmesidir. Ayrıca, Adobe uygulamalarının dijital yaratıcılık ve iş akışında oynadığı kritik roller, bu uygulamaların analiz edilmesi için uygun bir temel sunmaktadır. Daha sonra, Adobe uygulamalarını aktif olarak kullanan beş grafik tasarımı uzmanıyla görüşmeler gerçekleştirilerek bu uzmanların, uygulamaların dijital pazarlama stratejilerindeki kullanım potansiyelini değerlendirme üzerine görüşleri alınmıştır. Ayrıca, bu uzmanların deneyimlerine dayalı olarak belirlenen kriterler üzerine puanlama yapmaları istenmiştir. Elde edilen veriler çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Simple Additive Weighting (SAW) yöntemiyle analiz edilmiştir. SAW yöntemiyle hesaplanan skorlar, Adobe uygulamalarının dijital pazarlama üzerindeki genel etkisini öne çıkarmıştır. Verilerin analizinde SAW analizi yapan onlineoutput uygulaması kullanılmıştır.

5.BULGULAR

Bu araştırmada, SAW prosedürüne göre sıralanan belirli kriterler ve alternatifler bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda kriterlerin özellikleri yer almaktadır:

Çizelge 1. Kriterlerin Özellikleri

Ad	Tür	Ağırlık
Sosyal Medya Pazarlaması	+	0.2
Mobil Pazarlama	+	0.2
Arama Motoru Optimizasyonu	+	0.2
E-Posta Pazarlaması	+	0.2
Web Siteleri	+	0.2

Aşağıdaki tablo karar matrisini göstermektedir. İlgili matris tüm uzman değerlendirmeleri aritmetik ortalaması alınarak oluşturulmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 2. Karar Matrisi

Alternatifler	Sosyal Medya Pazarlaması	Mobil Pazarlama	Arama Motoru Optimizasyonu	E-Posta Pazarlaması	Web Siteleri
Adobe Premier Pro	5	6	1	1	4
Adobe Photoshop	7	7	2	7	6
Adobe Illustrator	6	5	2	6	6
Adobe Indesign	1	3	1	5	3
Adobe After Effect	4	4	1	1	4

SAW Prosedürünün Adımları

Adım 1: Karar Matrisini Normalize Etmek

Kriter bir fayda kriteri olduğunda: $r_{ij}^{+} = \frac{X_{ij}}{X_j^{Max}} \ , i = 1,2, \dots, m$

Kriter bir maliyet kriteri olduğunda: $r_{ij}^{-} = \frac{X_j^{Min}}{X_{ij}} \ , i = 1,2, \dots, m$

Aşağıdaki tabloda normalize edilmiş matrisi göstermektedir.

Çizelge 3. Normalize Edilmiş Karar Matrisi

Alternatifler	Sosyal Medya Pazarlaması	Mobil Pazarlama	Arama Motoru Optimizasyonu	E-Posta Pazarlaması	Web Siteleri
Adobe Premier Pro	0.714	0.857	0.5	0.143	0.667
Adobe Photoshop	1	1	1	1	1
Adobe Illustrator	0.857	0.714	1	0.857	1
Adobe Indesign	0.143	0.429	0.5	0.714	0.5
Adobe After Effect	0.571	0.571	0.5	0.143	0.667

Adım 2: Ağırlıklı Normalize Edilmiş Matrisi Hesaplamak

Normalize edilmiş matris, kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize edilmiş matris elde edilir.

v_ij (x)=w_j r_ij (x) i=1,…,m ;j=1,… ,n

Aşağıdaki tabloda ağırlıklı normalize edilmiş matrisi göstermektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 4: Ağırlıklı Normalize Edilmiş Karar Matrisi

Alternatifler	Sosyal Medya Pazarlaması	Mobil Pazarlama	Arama Motoru Optimizasyonu	E-Posta Pazarlaması	Web Siteleri
Adobe Premier Pro	0.143	0.171	0.1	0.029	0.133
Adobe Photoshop	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Adobe Illustrator	0.171	0.143	0.2	0.171	0.2
Adobe Indesign	0.029	0.086	0.1	0.143	0.1
Adobe After Effect	0.114	0.114	0.1	0.029	0.133

Adım 3: Alternatifleri Sıralama

Son olarak, ağırlıklı normalize matrisin her alternatif için satır toplamı hesaplanır ve alternatifler sıralanır.

$$S_i = \sum_{j=1}^{n} v_{ij}$$

Çizelge 5. Sonuç Sıralama

Alternatifler	Si	Sıralama
Adobe Premier Pro	0.576	3
Adobe Photoshop	1	1
Adobe Illustrator	0.886	2
Adobe Indesign	0.457	5
Adobe After Effect	0.49	4

Yukarıdaki tablo incelendiğinde dijital pazarlama üzerinde etkili olan araçların sırasıyla Photoshop, Illsutrator, Indesign, Premier Pro ve After Effect olduğu görülmektedir.

6.SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Dijital pazarlama stratejilerinde, teknolojinin ve görsel tasarımın etkili bir şekilde kullanımı, markaların hedef kitlelerine ulaşması, marka bilinirliğini artırması ve müşteri sadakatini güçlendirmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Adobe uygulamalarının dijital pazarlama stratejilerindeki rolü Simple Additive Weighting (SAW) yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Uzman grafik tasarımcıların görüşlerine dayanılarak yapılan değerlendirmeler, Adobe araçlarının dijital pazarlama performansına katkısını ölçmüştür.

Araştırma sonucunda, dijital pazarlama alanında en etkili Adobe uygulamalarının sırasıyla **Photoshop, Illustrator, Premier Pro, Indesign ve After Effects** olarak belirlenmiştir. Bu

ISBN: 978-625-5962-19-5

sıralamada Photoshop'un en etkili araç olarak seçilmesinin temel nedeni olarak görsel içerik üretimindeki başarısı olarak düşünülmektedir. Photoshop, fotoğraf düzenleme, grafik tasarım ve görsel içerik oluşturma konularında uzun yıllardır endüstri standardı haline gelmiştir. Profesyonel tasarımcıların yanı sıra amatör kullanıcıların da sıklıkla tercih ettiği bu yazılım, sağladığı geniş araç seti ve esneklik ile dijital pazarlama stratejilerinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Özellikle markaların görsel iletişimde öne çıkma çabaları düşünüldüğünde, Photoshop'un sağladığı yüksek kaliteli ve etkileyici içerik oluşturma yetenekleri, pazarlama kampanyalarının başarısına doğrudan katkı sağlayabilmektedir. Erkan (2020) çalışmasında dijital pazarlama literatüründe en çok öne çıkan anahtar kelimelerin sosyal medya, elektronik ticaret, büyük veri ve mobil pazarlama olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Zeren ve Kaya (2020) çalışmalarında dijital pazarlama alanında yapılan çalışmalarda en sık kullanılan anahtar kelimelerin dijital pazarlama, sosyal medya pazarlama, mobil pazarlama, dijital içerik pazarlaması, elektronik ağızdan ağıza iletişim ve fenomen pazarlama olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalar, dijital pazarlamada görsel içeriklerin ve grafik tasarımın önemini dolaylı olarak göstermektedir. Photoshop, bu tür içeriklerin oluşturulmasında yaygın olarak kullanıldığından, dijital pazarlama stratejilerinde kritik bir rol oynayabilmektedir.

Araştırmada, dijital pazarlama çabalarını etkileyen ikinci önemli Adobe uygulamasının Illustrator olduğu belirlenmiştir. Özellikle Illustrator'un vektör tabanlı grafikler oluşturma yeteneği, logolar, simgeler ve diğer grafiklerin herhangi bir boyutta kalite kaybı olmadan kullanılmasını sağlamaktadır. Bu özellik, markaların tutarlı, ölçeklenebilir ve profesyonel görseller tasarlayarak dijital pazarlama stratejilerinde daha etkili bir şekilde öne çıkmalarına olanak tanımaktadır. Tural (2023) çalışmasında Adobe Illustrator'un vektör tabanlı yapısı sayesinde oluşturulan grafiklerin, kalite kaybı olmadan farklı boyutlarda kullanılabildiğini vurgulamıştır. Bu özellik, markaların dijital pazarlama faaliyetlerinde daha yüksek kaliteli logo, afiş, banner gibi unsurlar oluşturmasına ve bu sayede profesyonel bir marka imajı sergilemesine olanak tanımaktadır.

Araştırma sonucunda Premier Pro'nun dijital pazarlama çabaların etkileyen üçüncü önemli Adobe uygulamasının Premier Pro olduğu görülmüştür. Dijital pazarlamada video içerik, hedef kitleyle etkileşim kurmanın en etkili yollarından biri haline gelmiştir. Sosyal medya platformları, özellikle YouTube, Instagram ve TikTok gibi mecralar, video içeriklerin öne çıktığı alanlardır. Premiere Pro, kullanıcıların yüksek kaliteli video içerik oluşturmasına olanak tanıyarak bu trendi desteklemektedir. Premiere Pro'nun, dijital pazarlama stratejilerinde Photoshop ve Illustrator'a göre daha düşük düzeyde etkili olmasının temel nedeni, yalnızca video içerik üretimine odaklanması ve bu nedenle kullanım alanının diğer iki araca kıyasla daha sınırlı ve spesifik olmasıdır. Photoshop ve Illustrator, geniş bir kullanım yelpazesi sunarak dijital pazarlamanın hemen her alanında yer alırken, Premiere Pro genellikle belirli kampanyalarda veya video odaklı içeriklerde kullanılmaktadır. Bu durum, Premiere Pro'nun diğer iki araca kıyasla daha az yaygın olarak tercih edilmesine yol açabilmektedir.

Araştırma soncunda dijital pazarlama çabalarını etkileyen dördüncü Adobe uygulamasının ise After Effect olduğu görülmüştür. Adobe After Effects, dijital pazarlama stratejilerinde hareketli grafikler, animasyonlar ve özel efektler oluşturma konusunda uzmanlaşmış bir araçtır. Ancak, bu tür içeriklerin daha spesifik projelerde ve kampanyalarda kullanılması, After Effects'in diğer Adobe araçlarına kıyasla daha sınırlı bir rol oynamasına neden olmuştur. Üretim sürecinin

ISBN: 978-625-5962-19-5

karmaşıklığı, daha fazla uzmanlık gerektirmesi ve kullanım alanının dar olması, After Effects'in genel sıralamada diğer araçların gerisinde kalmasına yol açtığı düşünülmektedir. Araştırma sonucuna göre dijital pazarlama çabalarını etkileyen beşinci ve son sıradaki Adobe uygulamasının Indesign olduğu görülmüştür. InDesign, profesyonel sayfa düzenleme ve yayın tasarımı için kullanılan bir yazılımdır. Dergi, kitap, broşür ve katalog gibi çok sayfalı belgelerin tasarımında tercih edilmektedir (Cohen ve Burns, 2012, s.125). InDesign'ın diğer üç uygulamaya göre daha düşük düzeyde çıkmasının temel nedeni, özellikle çok sayfalı belgelerin tasarımında uzmanlaşmış bir araç olmasıdır. Bu özelliği, genel grafik tasarım ve fotoğraf düzenleme ihtiyaçları için daha az tercih edilmesine yol açmaktadır. Dijital pazarlama ise sosyal medya görselleri, web tasarımı ve video içerikleri gibi çeşitli formatları kapsar. InDesign'ın bu alanlardaki kullanımının Photoshop, Illustrator ve Premiere Pro'ya kıyasla daha sınırlı olması, bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

7.GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu araştırma, Adobe uygulamalarının dijital pazarlama çabalarını nasıl etkileyebileceği konusunda yol gösterici bir rehber niteliği taşımaktadır. Araştırma, özellikle Adobe Photoshop, Illustrator, Premiere Pro, InDesign ve After Effects gibi uygulamaların dijital pazarlama stratejilerinde oynadığı rolleri ve sağladığı katkıları detaylı bir şekilde ele almıştır. Bu bağlamda, her bir uygulamanın güçlü yönleri, kullanım alanları ve stratejik avantajları analiz edilmiştir. Araştırma, dijital pazarlama kampanyalarının görsel içerik, video üretimi, çok sayfalı yayınlar ve hareketli grafikler gibi farklı boyutlarını anlamak ve optimize etmek isteyen profesyoneller için kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Adobe araçlarının etkisini karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirmesi, markaların hangi araçları hangi durumlarda daha etkin bir şekilde kullanabileceğini anlamalarına yardımcı olmaktadır. Gelecekteki araştırmalarda Adobe uygulamalarının dijital pazarlama stratejilerindeki etkisi, farklı sektörler (e-ticaret, sağlık, eğitim vb.) bazında analiz edilebilir. Bu, her sektörün spesifik ihtiyaçlarına yönelik araç kullanımını daha iyi anlamayı sağlayabilir. Yine gelecekteki araştırmalarda Adobe uygulamalarının birbiriyle entegrasyonunun (örneğin, Premiere Pro ile After Effects veya Photoshop ile Illustrator) dijital pazarlama kampanyalarının verimliliğine katkısı daha detaylı incelenebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

Adobe Systems (Ed.). (2012). *Adobe Illustrator CS6: Classroom in a Book*. Peachpit Press.

Afshari-Jouybari, H., & Farahnaky, A. (2011). Evaluation of Photoshop software potential for food colorimetry. *Journal of Food Engineering*, *106*(2), 170-175.

Almukhtar, F., Mahmoodd, N., & Kareem, S. (2021). Search engine optimization: a review. *Applied computer science*, *17*(1), 70-80.

Bala, M., & Verma, D. (2018). A critical review of digital marketing. *M. Bala, D. Verma (2018). A Critical Review of Digital Marketing. International Journal of Management, IT & Engineering*, *8*(10), 321-339.

Chaffey, D., & Ellis-Chadwick, F. (2019). *Digital marketing*. Pearson uk. Eight Edition.

Cohen, S., & Burns, D. (2012). *Digital Publishing with Adobe InDesign CS6*. Adobe Press.

Dwivedi, Y. K., Kapoor, K. K., & Chen, H. (2015). Social media marketing and advertising. *The Marketing Review*, *15*(3), 289-309.

Erkan, İ. (2020). Dijital Pazarlamanın Dünü, Bugünü, Geleceği: Bibliyometrik Bir Analiz. *Akademik Hassasiyetler*, *7*(13), 149-168.

Hudak, M., Kianičková, E., & Madleňák, R. (2017). The importance of e-mail marketing in e-commerce. *Procedia engineering*, *192*, 342-347.

Jago, M. (2019). *Adobe Premiere Pro CC classroom in a book*. Adobe Press.

Panda, M., & Mishra, A. (2022). Digital marketing. *See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www. researchgate. net/publication/358646409*. Erişim Tarihi:10.12.2024

Poddar, A., Donthu, N., & Wei, Y. (2009). Web site customer orientations, Web site quality, and purchase intentions: The role of Web site personality. *Journal of Business research*, *62*(4), 441-450.

Salim, A. S., & Abdalla, A. A. (2019). The determination of identity and uniqueness of color laser printouts of Ricoh® brand by Adobe® Creative Cloud Photoshop® 2018. *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, *9*, 1-7.

Tong, S., Luo, X., & Xu, B. (2020). Personalized mobile marketing strategies. *Journal of the Academy of Marketing Science*, *48*, 64-78.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tural, E. (2023). Sayısal Tipografi Dersi Öğrencilerinin Adobe Illustrator Yazılımı ile Tipografi Tasarımında Yaptıkları Hatalar ve Doğru Uygulama Örnekleri. *Uluslararası Sanat Tasarım ve Eğitim Dergisi*, *4*(1), 20-32.

Wind, J., & Mahajan, V. (2002). *Digital marketing*. Etas. 3.Edition

Zeren, D., & Kaya, N. (2020). Dijital pazarlama: Ulusal yazının bibliyometrik analizi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(1), 35-52.

ISBN: 978-625-5962-19-5

A RESEARCH TO DETERMINE THE BRAND VALUE OF RETAIL CLOTHING SECTOR COMPANIES WITH STORES IN SHOPPING MALLS AND LISTED ON THE STOCK EXCHANGE

Dr. Mehmet Arif TUNCER
İstanbul Gedik University,
mehmetariftuncer@gmail.com - 0000-0002-9748-9628

ABSTRACT

The concept of a brand is a critical and decisive factor for commercial enterprises in an increasingly competitive environment. This concept, of significant importance, is consistently examined by both academia and the business sector. Brand value is crucial for commercial enterprises as it can influence customer trust, provide a competitive advantage through increased awareness, and enhance cash flow. Studies employing various methods can be conducted by different business functions, such as marketing and finance, to assess brand value. This research aims to measure the value of the brand concept, which goes beyond being a mere symbol.

This research aims to measure the brand value of retail clothing sector companies—namely Dagi, Desa, Mavi, and Vakko—that have stores in shopping centers and are listed on Borsa Istanbul. The brand value will be assessed using Hirose, a financial method. Following the measurement process, the calculated brand values will be compared with the results from the internationally recognized Brand Finance organization.

As a result of the calculations based on the data set for the years 2019-2023, Mavi is identified as the retail clothing company with the highest brand value, while Dagi holds the lowest brand value. The comparison with Brand Finance reports shows no difference in the ranking of brand values; however, some discrepancies were observed in the amounts. These differences can be attributed to the methodological variations between the calculations used in this study and those employed by Brand Finance.

Keywords: Brand Value, Retail Clothing Sector, BIST.

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. INTRODUCTION

Understanding consumer behavior is crucial for both marketing academics and industry professionals. One effective way for businesses to communicate the right messages to consumers is by establishing a strong and reliable brand. According to the American Marketing Association, a trademark is a name, term, sign, symbol, or combination thereof that identifies the goods and services of a seller or group of sellers and distinguishes them from those of competitors (Kotler, 2000, p. 404).

Given its diverse contributions to businesses, the concept of brand has become a subject of interest across various disciplines. While the concept of brand has been extensively studied within the marketing discipline and industry, it has also gained significant attention from the finance discipline due to its impact on cash flow. The value of this concept, which has been examined from multiple perspectives and holds substantial importance for commercial enterprises, has been addressed with equal significance.

The question of what constitutes brand value can be approached through marketing-centered valuation, finance-centered valuation, and hybrid methods that incorporate both approaches. Behavior-oriented and marketing-oriented value is determined based on consumer opinions, while finance-oriented value is calculated using companies' financial statements (Uygurtürk, Uygurtürk, & Korkmaz, 2017, p. 11).

This study aims to determine the brand value of retail clothing sector companies whose shares are traded on Borsa Istanbul and have stores in shopping centers. The inclusion of retail clothing companies with stores in shopping malls in the scope of this research is due to their significant role in the retail sector and their being among the sectors most affected by the Covid-19 pandemic. The Hirose model's focus on the last five years of financial data is also important as it covers both the pre and post-pandemic periods (2019-2023).

This study will begin with a literature review, followed by the presentation of the conceptual framework. Subsequently, the methodology will be explained, the findings based on this methodology will be presented, and an evaluation of the results will be provided.

2. BRAND VALUE

A review of the literature reveals numerous definitions of the concept of brand, which, although largely similar, differ in certain respects (Torlak, 2015, p. 49). According to Keller

ISBN: 978-625-5962-19-5

(1998, p. 151), a brand is 'the act of creating a new name, symbol, or logo for newly produced goods and services.' Another definition suggests that a brand is one of the key tools businesses use to gain a competitive advantage in the market (Aaker, 1999, p. 68). Conversely, Odabaşı and Oyman (2004, p. 361) define a brand as 'a promise by the manufacturer and seller to maintain certain benefits and services for customers and to give the product a different meaning for each consumer.' Fundamentally, a brand describes both the emotional and functional aspects of goods and services to attract consumers, contributing to the recall of key product features and influencing purchasing decisions (Uztuğ, 2003, p. 21).

In line with these definitions, brand equity is 'the promises made in connection with the brand's name, logo, and symbols, which positively or negatively affect the value created by delivering goods and services to the business or its customers' (Kerin & Sethuraman, 1998, p. 260). Another definition suggests that brand value is 'a set of assets or liabilities associated with a brand, its name, logo, and symbol, which can either reduce or increase the value that a product provides to a firm and/or consumers' (Aaker, 1991, p. 15).

Organizations such as Brand Finance, Interbrand, and Financial World, which utilize both consumer-based and finance-based models—either separately or in combination—to calculate brand value and present these values to the public at different intervals, continue their activities today (Zengin & Güngördü, 2015, p. 286). The reports prepared by these organizations are valuable and effective in revealing brand value.

3. LITERATURE REVIEW

Hirose is one of the finance-based brand valuation methods that has gained significant recognition in the literature. Numerous studies have explored the calculation of brand value using the Hirose method from the past to the present. Simon and Sullivan's 1993 research employed financial methods and found that branded products generate more cash flow than unbranded products. Another study by Kim, Kim, and An (2003) examined how dimensions of brand value affect the financial performance of hotel businesses.

In a 2006 study by Pappu and Quester, a marketing-centered approach was used to measure brand value in the context of retailers. To calculate brand value, a quadratic function was developed incorporating factors such as retailer loyalty, perceived quality, awareness, and retailer associations. Similarly, in a 2012 study by Chowdhury, brands in the mobile phone sector were analyzed to calculate brand value effectively and efficiently. The results of the study

ISBN: 978-625-5962-19-5

highlighted that marketing-based methods, which focus on the consumer, are more useful in determining brand value.

In their 2017 study, Alper and Aydoğan examined the relationship between brand values and the financial performance of BIST-listed companies operating in the machinery manufacturing and metal goods sectors. The results of the study indicated a significant relationship between brand values and financial performance. In a 2019 study by Ceylan, the Hirose method was used to calculate the brand values of companies operating in the food sector and ranked in the Brand Finance Turkey 100. This empirical study found that brand equity has a unilateral effect on firms' return on assets. In another study conducted by Türkmen in 2023, the brand values of firms in the food and beverage sector, whose shares are traded on Borsa Istanbul, were measured using the finance-based Hirose method to reveal the differences in brand values during the COVID-19 pandemic.

4. RESEARCH METHOD

This study aims to determine the brand values of companies whose shares are traded on Borsa Istanbul and have stores in shopping centers. In this context, Dagi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş. (DAGI), Desa Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş. (DESA), Mavi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş. (MAVI), and Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş. (VAKKO) were included in the scope. To calculate the brand values of these companies, the 'Hirose Method,' a finance-oriented approach, was employed. This method aims to determine brand value by calculating prestige, loyalty, and expansion variables and creating a function to which the risk-free interest rate is added (Başçı, 2009, p. 74; Hiroshi, 2012, p. 158).

$$BV = f(PD, LD, ED, r)$$

Where BV stands for brand value, PD for prestige driver, LD for loyalty driver, ED for expansion driver, and r for the risk-adjusted interest rate. Brand value can be calculated using these factors with the following formula:

$$BV = \frac{PD * LD * ED}{r}$$

ISBN: 978-625-5962-19-5

4.1. Prestige Driver

While calculating the prestige driver used to determine brand value, the values included in the analysis are compared with those of companies with minimum profitability in the relevant market (Başçı, 2009, p. 75). The prestige driver, calculated using data from the enterprises over the past five years, including the reference period, can be determined using the formula below (Akgün & Akgün, 2014, p. 7):

$$PD = \frac{1}{5}\Sigma_{i=-4}^{0}\left\{\left(\frac{S_i}{SMM_i} - \frac{S_i^*}{SMM_i^*}\right) * \frac{RPG_i}{FG_i}\right\} * SMM_0$$

In the related formula, PD represents the prestige driver, S represents revenue, SMM represents the cost of goods sold, S* represents the revenue of the comparison firm, SMM* represents the cost of goods sold of the comparison firm, RPG represents the advertising and promotion expenses of the firm, and FG represents the operating expenses of the firm. A review of the literature on selecting the reference firm reveals that the firm operating in the same period with the smallest financial values is typically chosen (Uygurtürk et al., 2017, p. 18).

4.2. Loyalty Driver

Another variable used in brand valuation is the loyalty driver. For a brand to increase its sales in the long term through loyal customers, it is essential to calculate this variable using the formula below and interpret the results (Akbulut & Rençber, 2018, p. 323).

$$LD = \frac{\mu_c - \sigma_c}{\mu_c}$$

In the formula, LD represents the loyalty driver, μ_c represents the average cost of goods sold over 5 years, and σ_c represents the standard deviation of the cost of goods sold.

4.3. Expansion Driver

The expansion driver captures the company's exports and revenues outside its core business to determine the level of brand diffusion (Hirose, 2012, p. 159). This variable is calculated by taking the values from the past three years, including the relevant year, and using the formula below (The Government of Japan, 2017, pp. 74-76).

ISBN: 978-625-5962-19-5

$$ED = \frac{1}{2}\left\{\frac{1}{2}\Sigma_{i=-1}^{0}\left(\frac{SO_i - SO_{i-1}}{SO_{i-1}} + 1\right) + \frac{1}{2}\Sigma_{i=-1}^{0}\left(\frac{SX_i - SX_{i-1}}{SX_{i-1}} + 1\right)\right\}$$

In this formula, ED represents the expansion driver, SO represents the company's exports, and SX represents the company's revenues outside its core business (Salinas & Ambler, 2009, p. 42).

4.4. Sample and Data Set

This study aims to reveal the brand values of retail clothing companies whose shares are traded on Borsa Istanbul and have stores in shopping malls. For this purpose, the companies DAGI, DESA, MAVI, and VAKKO are included in the calculation and are shown in Table 1. Since Derimod Konfeksiyon Ayakkabı Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş. (DERIM) is the comparison company, brand value is not calculated for it. Suwen Tekstil Sanayi Pazarlama A.Ş. (SUWEN) and Koton Mağazacılık Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. (KOTON), which operate in the same sector, are not included in the calculation as they do not have five years of data available on the public disclosure platform.

Table 1. Retail Clothing Companies Listed on BIST

Number	Firms
1	DAGI
2	DESA
3	MAVI
4	VAKKO

4.5. Model Limitations and Scope

For the calculation, five years of data from four retail companies covering the period 2019-2023 were analyzed. Since the Operating Expenses account, used in the calculation of the Prestige driver, is not explicitly listed under this heading in the companies' financial statements, the sum of General Administrative Expenses and Marketing Expenses was used as a proxy for total Operating Expenses. Additionally, to substitute for the Promotion and Advertising Expenses in the same calculation, the Advertising Expenses reported in the companies' annual reports were considered (Uygurtürk et al., 2017, p. 17). The account defined as Promotion Expenses was not found in the companies' financial statements.

When the data of the firms were analyzed for the expansion driver, it was observed that the foreign sales account was not included in the companies' financial statements. Therefore, to

ISBN: 978-625-5962-19-5

perform the calculation, the other component of the expansion driver—revenues outside the core business—was considered. Since the financial statements do not include a specific heading for revenues other than direct operating income, amounts from other operating income were used in the calculation. As the foreign sales variable was excluded from the calculation, the expansion driver formula was simplified and adjusted for consistency, as follows (Divanoğlu, Bağcı, & Eroğlu, 2019, p. 2573):

$$ED = \frac{1}{2}\Sigma_{i=-1}^{0}\left(\frac{SX_i - SX_{i-1}}{SX_{i-1}} + 1\right)$$

5. FINDINGS

5.1. The Prestige Driver Calculation

$$PD = \frac{1}{5}\Sigma_{i=-4}^{0}\left\{\left(\frac{S_i}{SMM_i} - \frac{S_i^*}{SMM_i^*}\right) * \frac{RPG_i}{FG_i}\right\} * SMM_0$$

As a result of analyzing the data of the companies for the 2019-2023 period, Derimod Konfeksiyon Ayakkabı Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş. (DERIM) was identified as the company to be used as the benchmark in all analyses, with the smallest S/SMM ratio, as presented in Table 2.

Table 2. Minimum S*/SMM* Data by Years

Firms	Years	S*/SMM* Ratio
DERIM	2019	1,104690598
DERIM	2020	1,088089145
DERIM	2021	1,169947129
DERIM	2022	1,164231863
DERIM	2023	1,136664704

The minimum S*/SMM* ratios in the market are subtracted from the calculated Sales/Cost of Goods Sold ratios of the relevant companies on a yearly basis. The resulting data are then multiplied by the Advertising Marketing Expenses / Operating Expenses ratio for the company in the relevant year, and the proportional data for each year are obtained. Subsequently, the average of the proportional data is calculated. The Cost of Sales for the relevant year is then determined and presented in Table 3.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Table 3. 2023 SMM_0 Data

Firms	2023 SMM Values - TL
DAGI	606.976.403
DESA	1.232.347.159
MAVI	4.989.794.000
VAKKO	4.255.985.751
Sector Total	**11.085.103.313**

The prestige driver data, determined using the Cost of Sales data, are presented in Table 4.

Table 4. Prestige Driver Values

Firms	Prestige Drivers
DAGI	171.514.928
DESA	281.773.477
MAVI	877.471.443
VAKKO	1.092.719.367

5.2. The Loyalty Driver Calculation

$$SD = \frac{\mu_c - \sigma_c}{\mu_c}$$

The loyalty driver was calculated by subtracting the standard deviation of the cost of goods sold values for the firms from the average of these values for the years 2019-2023, and then dividing the result by the average value of the series. The calculated data are presented in Table 5. A low standard deviation value indicates the presence of loyal customers (Uygurtürk et al., 2017, p. 18)

Table 5. Loyalty Driver Values

Firms	μ_c Values	σ_c Values	Loyalty Drivers
DAGI	266.465.585	252.061.744	0,0541
DESA	670.324.461	642.068.494	0,0422
MAVI	2.216.465.400	1.609.781.752	0,2737
VAKKO	2.000.823.908	1.917.532.030	0,0416

ISBN: 978-625-5962-19-5

5.3. The Expansion Driver Calculation

As stated in the scope and limitations section of the model, since the foreign sales account is not included in the financial statements, we focused on the other component of the expansion driver, namely the non-core revenue account, for the calculation. As a result, the formula was simplified and rearranged accordingly.

$$ED = \frac{1}{2}\Sigma_{i=-1}^{0}\left(\frac{SX_i - SX_{i-1}}{SX_{i-1}} + 1\right)$$

The expansion driver values obtained from the calculations are presented in Table 6.

Table 6. Expansion Driver Values

Firms	Expansion Drivers
DAGI	3,281485422
DESA	5,039253021
MAVI	5,619851737
VAKKO	5,106901043

5.4. Calculation of Hirose Brand Values

The prestige driver, loyalty driver, and expansion driver used in the Hirose method are multiplied together and then divided by the risk-free interest rate, revealing the brand values of the companies.

$$BV = f(PD, LD, ED, r)$$

$$BV = \frac{PD * LD * ED}{r}$$

In the above formula, BV represents Brand Value, PD represents the Prestige Driver, LD represents the Loyalty Driver, ED represents the Expansion Driver, and r represents the Risk-Free Interest Rate.

To calculate the brand value, the risk-adjusted interest rate was determined as 39.68, based on the interest rate of the benchmark bond dated 31.12.2023 (Yapı Kredi, 2023). The Hirose brand values of the enterprises are presented in Table 7.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Table 7. Hirose Brand Values

Firms	Prestige Drivers (TL)	Loyalty Drivers	Expansion Drivers	Risk-Free Interest Rate	Hirose Brand Values (TL)
Dagi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	171.514.928	0,0541	3,281485422	0,3968	**76.672.205**
Desa Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	281.773.477	0,0422	5,039253021	0,3968	**150.841.111**
Mavi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	877.471.443	0,2737	5,619851737	0,3968	**3.401.633.498**
Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş.	1.092.719.367	0,0416	5,106901043	0,3968	**585.447.832**

According to the brand value calculations made using the Hirose model, Mavi is the retail clothing company with the highest brand value among the evaluated companies. Vakko, Desa, and Dagi follow, ranking next in terms of brand value among the listed companies.

The values obtained using the Hirose Method are presented in Turkish Liras. Since the brand values of the companies will be compared with those of Brand Finance, their values will be converted into foreign currency. In this context, the brand values of the companies in USD, calculated using the USD exchange rate as of 31.12.2023 (T.C. Merkez Bankası, 2023), are compared with the Brand Finance 2023 data, which uses a mixed method for determining brand value and are presented in Table 8.

Table 8. Comparison of Hirose and Brand Finance Brand Values

Firms	Hirose Brand Values (TL)	Hirose Brand Values (USD)	Brand Finance 2023 Brand Values (USD)
Dagi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	76.672.205	2.604.514	-
Desa Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	150.841.111	5.123.992	8.000.000
Mavi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.	3.401.633.498	115.551.681	175.000.000
Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş.	585.447.832	19.887.352	15.000.000

It is found that the Brand Finance 2023 data in Table 8 and the Hirose brand value data show no difference in ranking. According to the calculations made by Brand Finance using mixed methods, Mavi has the highest brand value, followed by Vakko and Desa, ranked from highest to lowest. The brand value of Dagi was not included in the 2023 Brand Finance report.

6. CONCLUSION

In order to survive and gain a more advantageous position compared to competitors in increasingly competitive conditions, companies need to cultivate continuous customer loyalty. One of the key factors that drive consumer loyalty to a company is its brand. A brand remains a vital element in the minds of consumers, as it reflects their experiences and the positive or negative characteristics of the business. Companies with high customer satisfaction are likely

ISBN: 978-625-5962-19-5

to have higher brand value, and this, in turn, will improve all business parameters, particularly cash flow.

While the questions of what brand value is and how it can be calculated were initially primarily within the domain of marketing science, they have gained increasing importance over time and have become central research topics in finance as well. Brand value can be determined using marketing-centered and consumer-based methods, but it can also be calculated using finance-centered and financial statement-based methods. Today, hybrid methods, which combine both approaches, are also increasingly utilized.

In this study, the 'Hirose Model,' which is based on the financial statements of the companies, was used to determine brand value. In applying the method, the firms included in the analysis were evaluated based on three main parameters. The research aims to determine the brand values of retail clothing companies whose shares are traded on Borsa Istanbul and which have stores in shopping centers. One of the main reasons for focusing on this sector is that the clothing sub-sector holds a significant position within the retail industry, while another reason is that it is one of the sectors most affected by the COVID-19 pandemic. All data used in the calculations were obtained from the Public Disclosure Platform and the companies' websites, covering the period from 2019 to 2023.

As a result of the calculations, three parameters that function as drivers of brand value were identified according to the Hirose Method. The Prestige Driver values are 1.092.719.367 TL, 877.471.443 TL, 281.773.477 TL, and 171.514.928 TL for VAKKO, MAVI, DESA, and DAGI, respectively. Therefore, it can be concluded that VAKKO has the greatest potential to increase its brand value compared to the other retail clothing companies. The Loyalty Driver values are calculated as 0.2737, 0.0541, 0.0422, and 0.0416 for MAVI, DAGI, DESA, and VAKKO, respectively. Based on this data, it can be said that MAVI's customers are more loyal than those of the other companies. The Expansion Driver values are calculated as 5.6199, 5.1069, 5.0393, and 3.2815 for MAVI, VAKKO, DESA, and DAGI, respectively. These results suggest that MAVI's brand is more widespread compared to the other companies. Considering all the findings, when the brand value of the four companies operating in the retail clothing sector and included in the study is calculated, the highest value is 3.401.633.498 TL for MAVI, while the company with the lowest value is DAGI, at 76.672.205 TL. Additionally, the calculated values of the companies were compared with the Brand Finance report data, revealing differences in the amounts but not in the rankings. This discrepancy may be attributed

ISBN: 978-625-5962-19-5

to the fact that the Hirose Method is a purely financial-based valuation approach, whereas the Brand Finance reports utilize both financial and consumer-based valuation methods.

This study has some limitations, as certain data required for the methodology are not available in the financial statements of the companies. While these limitations mean that the calculations may not be entirely accurate, they are still expected to provide valuable insights into the brand value of the firms. Since the method relies on 5-year data, the calculations are cyclical, meaning the results could vary over different periods. However, the objectivity of the calculations, combined with the focus on retail clothing companies listed on the stock exchange—firms that hold significant market share in the retail sector—adds uniqueness to the study and contributes valuable insights to the literature. Future research, using different methods and examining other sectors and periods, is expected to further enrich the literature and offer practical implications for the strategic decision-making of top management.

REFERENCES

Aaker, D. A. (1991). *Managing Brand Equity: Capitalizing on The Value of A Brand Name.* New York, USA: The Free Press, Macmillan, Inc.

Aaker, D. (1999). *Aaker on Branding.* New Jersey.

Akbulut, B. ve Rençber, Ö. F. (2018). Bist'te işlem gören mobilya sektöründeki şirketlerin marka değerinin Hiroshi yöntemiyle belirlenmesi. *Business and Organization Research (International Conference)*, Safranbolu/Karabük.

Akgün, V. Ö. ve Akgün, A. (2014). Marka ve marka değeri olgusu: marka değerinin tespitine yönelik bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 8*, 1-13.

Alper, D. ve Aydoğan, E. (2017). Finansal bazlı marka değerinin firma performansı üzerine etkisi. *International Journal of Academic Value Studies, 3*(16), 141-155.

Başçı, E. S. (2009). *Marka Değerinin Tespiti ve İMKB'de Uygulama.* (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Brand Finance (2023), Türkiye'nin en değerli ve güçlü markaları raporu (Turkey 100 2023), https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-turkey-100-2023-full-report.pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2025).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Ceylan, I. E. (2019). Study on the brand value-profitability relationship: Hirose method and Panel Causality analysis, *Journal of Accounting & Finance*, Özel Sayı, 389-414.

Chowudhury, R. A. (2012). Developing the measurement of consumer based brand equity in service industry: An empirical study on mobile phone industry. *European Journal of Business and Management, 4*(13), 62-67.

Divanoğlu, S. U., Bağcı, H. ve Eroğlu, M. (2019). Hirose yöntemi ile finansal marka değerinin hesaplanması: Borsa İstanbul bankacılık sektörü uygulaması, *İşletme Araştırmaları Dergisi, 11*(4), 2566-2577.

Hiroshi, T. (2012). *The Empirical Analysis Via The Corporate Brand Power Evaluation Model*. SCIS-ISIS 2012, Kobe, Japan, November 20-24, 157-162.

Keller, K. L. (1998). *Building, Measuring, and Managing Brand Equity*. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Kerin, R. A. ve Sethuraman, R. (1998). Exploring the brand value- shareholder value nexus for consumer goods companies. *Journal of the Academy of Marketing Science, 4*, 260–273.

Kim, H. B., Kim, W. G. ve An, J. A. (2003). The effect of consumer- based brand equity on firms' financial performance. *Journal of Consumer Marketing, 20*(4), 335-351.

Kotler, P. (2000). *Pazarlama Yönetimi*. Beta Yayınevi, İstanbul.

Odabaşı, Y. ve Oyman, M. (2004). *Pazarlama İletişimi Yönetimi*. İstanbul: Mediacat Yayınları.

Pappu, R. ve Quester, P. (2006). A consumer-based method for retailer equity measurement: Results of an empirical study. *Journal of Retailing and Consumer Services, 13*(5), 317–329.

Salinas, G. ve Ambler, T. (2009). A taxonomy of brand valuation practice: Methodologies & purposes. *Journal of Brand Management, 17*(1), 39-61.

Simon, C. J. ve Sullivan, M. W. (1993). The measurement and determinants of brand equity: A financial approach. *Marketing Science, 12*(1), 28-53.

T.C. Merkez Bankası. (2023, 12 31). Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Döviz Kurları. https://www.tcmb.gov.tr/kurlar/202312/29122023.xml (Erişim Tarihi: 14.01.2025)

The Government of JAPAN. (2017, 08 03). The Ministry of Economy, Trade and Industry. http://www.dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1285950

ISBN: 978-625-5962-19-5

Torlak, M. (2015). Marka şehir oluşturma ve bursa şehrinin markalaşması için yol haritası. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*. 47-93.

Türkmen, A. (2023). Study on covid-19's effect on food and beverage companies' brand value: Evidence from İstanbul Stock Exchange. *Third Sector Social Economic Review, 58*(2), 1242-1254.

Uygurtürk, H., Uygurtürk D. ve Korkmaz, T. (2017). Marka değerinin Hiroshi yöntemi ile belirlenmesi: BİST'de işlem gören seramik sektörü firmaları üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi, 2,* 10-22.

Uztuğ, F. (2003). *Markan Kadar Konuş*. MediaCat Kitapları, İstanbul.

Yapı Kredi. (2023), Piyasalara Genel Bakış Raporu. https://www.yapikredi.com.tr/medium/file/gunluk-bulten_70454/view (Erişim Tarihi: 14.01.2025).

Yaraş, E. (2005). Tüketicilerin pazarlama karması kararları ve marka değeri algılamalarına göre kümeler halinde incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19*(2), 349-372.

Zengin, B. ve Güngördü, A. (2015). Marka Değerinin hesaplanması üzerine ampirik bir çalışma: Finans ve pazarlama boyutu. *iibfdergisi.gazi.edu.tr*, 282-298.

ISBN: 978-625-5962-19-5

PAZARLAMADA DİNİ SEMBOLİZM

Y. Lisans Öğrencisi, Nisa Nur BÜRÇÜN
Fırat Üniversitesi , nisan3423@gmail.com - 0009-0004-3590-922X
Doç.Dr. Atilla YÜCEL
Fırat Üniversitesi , ayucel@firat.edu.tr - 0000-0002-8052-3236

ÖZET

Günümüzün küresel tüketim toplumunda, markaların oluşturulması ve tüketicilere hitap etme biçimleri yalnızca ürün ya da hizmetlerin işlevselliği ile değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve bireysel değerlerle şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, din, önemli bir rol oynayan faktör haline gelmiştir Dini inançlar ve değerler, belirli tüketici gruplarına yönelik pazarlama stratejilerini derinden etkileyerek, markaların sadece ticari bir ürün olmanın ötesine geçmesini ve bir kimlik, kültürel semboller ve anlamlar etrafında şekillenmesini sağlamıştır. Markalar, yalnızca birer ticari araç olmaktan çıkmış, insanlar için manevi, kültürel ve sosyal boyutları olan semboller ve kimlikler haline gelmiştir.

Marka kimliği ve dinî kimlik, insanlara anlam, güven ve değer sunmayı amaçlayan, toplumları bir araya getiren önemli unsurlardır. Marka kimliği, bir markanın görsel unsurlarından, misyonuna, hikayesine ve vaatlerine kadar uzanan bir yelpazede şekillenirken, dinî kimlik ise ilâhî vahiy ve peygamberin sünneti üzerinden şekillenir. Her iki kimlik de belirli bir değerler bütününü temsil eder ve bu değerlerin taşıdığı form, insanlara anlam iletmeyi hedefler. Marka, ürünleri ve hizmetleriyle duygusal bağ kurmayı hedeflerken, din, manevi yol göstericiliği ve yaşam rehberliğini sunarak insanlara içsel bir yönelim sağlamayı amaçlar. Marka kimliği, tüketicilerin güvenini kazanarak marka değerini artırmayı ve sadakati pekiştirmeyi hedeflerken, din de insanlara inanç, ahlâkî değerler ve manevi yönelimler sunarak onları ahlaki anlamda şekillendirmeyi amaçlar. Marka kimliği, bireylerin bir deneyimin parçası olma hissiyatını uyandırırken, din de benzer şekilde, insanların ruhsal dünyasında derin bir bağ kurmaya olanak sağlar.

Dinin, marka stratejileri üzerindeki etkisi, özellikle dini değerleri ve inançları güçlü olan toplumlar için çok daha belirgindir. Bu toplumlar, markaların sadece mal ve hizmet sunduğu bir araç değil, aynı zamanda bu inançlarla uyumlu olan sembolizm ve değerleri taşıyan, kimliklerini pekiştiren unsurlar olarak görülmektedir. Örneğin, dini semboller, mesajlar ve değerler markaların pazarlama stratejilerinin bir parçası haline gelerek, tüketicilerin manevi ihtiyaçlarını da karşılamayı hedefler. Din, bir toplumun kültürel dokusunun önemli bir parçası olduğu için, markalar, sadece pratik bir işlevsellik sunmak yerine, bireylerin kültürel ve manevi kimlikleriyle de özdeşleşmeye çalışmaktadır. Dinlerin, insanların ekonomik faaliyetleri ve özellikle tüketim alışkanlıkları üzerindeki etkisi tarihsel ve kültürel bağlamda oldukça çeşitlidir. Her dinin tüketime bakışı, bulunduğu toplumun koşullarına ve o dönemdeki ekonomik yapıya bağlı olarak şekillenmiştir. İlahi dinler, tüketime ilişkin belirli kurallar ve yasaklarla bireylerin neyi tüketip neyi tüketmeyeceğini belirlerken, her dinin bu konuda sunduğu yaklaşım farklılıklar gösterebilir. Tüketim, yalnızca bireysel zevk ve ihtiyaçları karşılamakla sınırlı

ISBN: 978-625-5962-19-5

kalmayıp, aynı zamanda bireylerin dini inançları ve manevi değerleriyle de doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada pazarlama , markalar, din ve sembolizm ilişkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler : **Din, Marka, Sembolizm, Tüketim**

ABSTRACT

In today's global consumer society, the way brands are built and appeal to consumers is shaped not only by the functionality of products or services, but also by cultural, social and individual values. Religious beliefs and values have profoundly influenced marketing strategies for specific consumer groups, enabling brands to become more than just a commercial product and to be shaped around an identity, cultural symbols and meanings. Brands have become symbols and identities with spiritual, cultural and social dimensions for people, rather than just commercial tools.

Brand identity and religious identity are important elements that bring societies together and aim to provide meaning, trust and value to people. Brand identity is shaped by a brand's visual elements, mission, story and promises, while religious identity is shaped by divine revelation and the Sunnah of the Prophet. Both identities represent a set of values and the form these values take aims to convey meaning to people. While the brand aims to create an emotional connection with its products and services, religion aims to provide people with an inner orientation by offering spiritual guidance and life guidance. While brand identity aims to increase brand value and reinforce loyalty by gaining consumers' trust, religion aims to shape people morally by providing them with faith, moral values and spiritual orientations. While brand identity evokes a sense of being part of an experience, religion similarly allows for a deep connection to people's spiritual world.

The influence of religion on brand strategies is particularly evident in societies with strong religious values and beliefs. In these societies, brands are seen not only as a means of providing goods and services, but also as elements that carry symbolism and values that are compatible with these beliefs and reinforce their identity. For example, religious symbols, messages and values become part of brands' marketing strategies, aiming to meet the spiritual needs of consumers. Since religion is an important part of the cultural fabric of a society, brands try to identify with the cultural and spiritual identities of individuals, rather than simply offering practical functionality. The influence of religions on people's economic activities and especially on their consumption habits is quite diverse in historical and cultural contexts. Each religion's view of consumption has been shaped by the conditions of its society and the economic structure at the time. While divine religions determine what individuals should and should not consume with certain rules and prohibitions regarding consumption, each religion's approach to this issue may differ. Consumption is not only limited to meeting individual tastes and needs, but is also directly related to individuals' religious beliefs and spiritual values. In this study, the relationship between marketing, brands, religion and symbolism is discussed.

Keywords : Religion Brand, Symbolism, Consumption

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. GİRİŞ

Marka kimliği ve dinî kimlik, her iki durumda da insanlara anlam, güven ve değer sunmayı amaçlayan, toplumları bir araya getiren önemli unsurlardır. Marka kimliği, bir markanın görsel unsurlarından, misyonuna, hikayesine ve vaatlerine kadar uzanan bir yelpazede şekillenirken, dinî kimlik ise ilâhî vahiy ve peygamberin sünneti üzerinden şekillenir. Her iki kimlik de belirli bir değerler bütününü temsil eder ve bu değerlerin taşıdığı form, insanlara anlam iletmeyi hedefler. Marka, ürünleri ve hizmetleriyle duygusal bağ kurmayı hedeflerken, din, manevi yol göstericiliği ve yaşam rehberliğini sunarak insanlara içsel bir yönelim sağlamayı amaçlar. Marka kimliği, tüketicilerin güvenini kazanarak marka değerini artırmayı ve sadakati pekiştirmeyi hedeflerken, din de insanlara inanç, ahlâkî değerler ve manevi yönelimler sunarak onları ahlaki anlamda şekillendirmeyi amaçlar. Marka kimliği, bireylerin bir deneyimin parçası olma hissiyatını uyandırırken, din de benzer şekilde, insanların ruhsal dünyasında derin bir bağ kurmaya olanak sağlar. Din, ilâhî manaların Cebrail aracılığıyla peygambere iletilmesiyle şekillenir ve bu kutsal bilgi her türlü beşerî yorumu aşar. Ancak, tıpkı markaların sunduğu deneyimlerde olduğu gibi, dinî anlamlar da insanların algı ve yorumlarına açıktır; bu nedenle, dinî öğretiler ve yorumlar birbirine karışmamalıdır. Din, ilâhî vahye ve sahih sünnete dayalıdır; yorumlar ise beşerîdir ve dinin özünü oluşturmaz. Bu bağlamda, hem marka kimliği hem de dini kimlikte doğru bir bağ kurmanın, insanların manevi ve duygusal dünyalarına hitap etmenin büyük bir önemi vardır (Taplamacıoğlu, 1961:30). Hem markaların hem de dini öğretilerin amacı, insanlara anlam katmak ve onlara güvenli bir yön sunarak kalıcı bir etki bırakmayı hedeflemektedir.

Tüketim, genel anlamda bir şeyleri kullanarak yok etme ya da bitirme süreci olarak tanımlanabilir. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirdiği harcamalar da tüketim olarak kabul edilir. Ancak tüketim kavramı, farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır ve bu farklı anlayışlar, çoğu zaman bireylerin değer yargılarıyla şekillenmektedir. Örneğin, serbest piyasa ekonomisi perspektifinden bakıldığında, tüketim özgür ve rasyonel bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillenen bir süreç olarak olumlu bir şekilde değerlendirilirken, materyalizm, hedonizm, bencillik gibi kavramlarla ilişkilendirilen tüketim, daha olumsuz bir çerçevede ele alınmaktadır. Günümüzün küresel tüketim toplumunda, markaların oluşturulması ve tüketicilere hitap etme biçimleri yalnızca ürün ya da hizmetlerin işlevselliği ile değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve bireysel değerlerle şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, din, önemli bir rol oynayan bir faktör haline gelmiştir (Orcan, 2008: 23). Dini inançlar ve değerler, belirli tüketici gruplarına yönelik pazarlama stratejilerini derinden etkileyerek, markaların sadece ticari bir ürün olmanın ötesine geçmesini ve bir kimlik, kültürel semboller ve anlamlar etrafında şekillenmesini sağlamıştır. Markalar, yalnızca birer ticari araç olmaktan çıkmış, insanlar için manevi, kültürel ve sosyal boyutları olan semboller ve kimlikler haline gelmiştir.

Din, bir toplumun kültürel dokusunun önemli bir parçası olduğu için, markalar, sadece pratik bir işlevsellik sunmak yerine, bireylerin kültürel ve manevi kimlikleriyle de özdeşleşmeye çalışmaktadır. Dinlerin, insanların ekonomik faaliyetleri ve özellikle tüketim alışkanlıkları üzerindeki etkisi tarihsel ve kültürel bağlamda oldukça çeşitlidir. Her dinin tüketime bakışı, bulunduğu toplumun koşullarına ve o dönemdeki ekonomik yapıya bağlı olarak şekillenmiştir. İlahi dinler, tüketime ilişkin belirli kurallar ve yasaklarla bireylerin neyi tüketip neyi tüketmeyeceğini belirlerken, her dinin bu konuda sunduğu yaklaşım farklılıklar gösterebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tüketim, yalnızca bireysel zevk ve ihtiyaçları karşılamakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bireylerin dini inançları ve manevi değerleriyle de doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada; pazarlama , markalar, din ve sembolizm ilişkisi ele alınmıştır.

2. DİN

Din kavramı, tarihsel olarak çok çeşitli dillerde ve kültürlerde farklı şekillerde ifade edilmiştir. Türklerde, özellikle Oğuzlar arasında "din" kelimesi, ruh ve bedenin eğitimi ve nefis bilgisiyle ilgili anlamlarda kullanılmıştır. Eski Türklerde "den", "din", "dın" gibi kelimeler, bu anlamları ifade etmek için kullanılmaktaydı.Soğdca'da din, mezhep anlamında "dön" şeklinde kullanılırken (Tümer, 1986:214), Sanskritçe'de "dharma", Budistlerin kullandığı Pali dilinde ise "dhamma" kelimeleri dinin çeşitli yönlerini anlatan terimlerdir. Eski Türklerde "nom" kelimesi de din anlamında kullanılmıştır. Arapçadaki "din" kelimesi, Latince "religere" kökünden türemiştir, bu da "bağlanma" veya "tekrar düşünme" anlamına gelir. Bu etimolojik köken, dinin insanla Tanrı arasında bir bağ kurma işlevini vurgular (Chevalier, 2000: 19). Diğer taraftan, "religare" kökünden türetilen "religio" kelimesi, ibadet, tören ve yortulara katılma anlamlarını taşır (Sharpe,2000:11). Arap dilinde ise din kelimesi, İbranice ve Arami dillerindeki "hüküm" anlamına gelen bir kelimeden türemiştir. Ayrıca Farsça kökenli "daena" kelimesi de din anlamında kullanılmaktadır (Tümer, 1994). Bazı araştırmacılar, Arapça'daki "din" kelimesinin bu Farsça kökenden geldiğini savunmaktadır. Din insanın Tanrı ve diğer insanlar ile olan bağlarını düzenleyen, inanç, ibadet ve ahlaki davranışları kapsayan bir sistemdir. "Din" kelimesinin kökeni, farklı kültürlerde ve dillerde zamanla şekillenmiş ve çeşitli anlamlar kazanmıştır, ancak temelinde Tanrı'ya bağlılık, ibadet ve sosyal bağların kurulması yer almaktadır (Taplamacıoğlu, 1961: 36).

3. TÜKETİM

Tüketim, genel anlamda bir şeyleri kullanarak yok etme ya da bitirme süreci olarak tanımlanabilir. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirdiği harcamalar da tüketim olarak kabul edilir (Lefebvre, 1998:94). Ancak tüketim kavramı, farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır ve bu farklı anlayışlar, çoğu zaman bireylerin değer yargılarıyla şekillenmektedir. Örneğin, serbest piyasa ekonomisi perspektifinden bakıldığında, tüketim özgür ve rasyonel bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillenen bir süreç olarak olumlu bir şekilde değerlendirilirken, materyalizm, hedonizm, bencillik gibi kavramlarla ilişkilendirilen tüketim, daha olumsuz bir çerçevede ele alınmaktadır (Yanıklar, 2006). Tüketim kavramı insanlık tarihi kadar eskidir ve insanlıkla birlikte evrilmiştir. Bu süreçte sadece tüketimin kendisi değil, tüketim biçimleri ve araçları da değişmiştir. Geçmişte yüz yüze yapılan alışverişler, günümüzde internet üzerinden gerçekleştirilen alışverişlere dönüşmüştür. Teknolojinin gelişimi, interneti tüketim için önemli bir araç haline getirirken, medya ve özellikle sosyal medya, tüketimi teşvik eden itici güçler arasında yer almaktadır. Bu da, sosyal medyada geçirilen zamanın tüketim davranışlarını etkileyen önemli bir faktör haline geldiğini göstermektedir. Tüketim, başlangıçta yalnızca temel ihtiyaçları karşılamak için yapılan bir faaliyetken, zaman içinde insanların sosyal statülerini belirleyen ve kimliklerini tanımlamalarına yardımcı olan bir olguya dönüşmüştür. Tüketim, sadece fiziksel ihtiyaçları karşılamakla kalmaz, aynı zamanda kültürel semboller ve

ISBN: 978-625-5962-19-5

yaşam tarzları aracılığıyla bir kimlik oluşturmanın aracı haline gelmiştir (Bauman,2007: 28). Tüketim, kültürel bir bakış açısı içinde değerlendirilmeye başlanmış ve insanların yaşam tarzları ile sosyal konumlarını belirleyen bir unsur olmuştur.

Kapitalizmin yükselişi, tüketimin önemini artıran başlıca faktördür. Kapitalizm, kar odaklı bir üretim sistemi kurarak, tüketimi ekonomik faaliyetlerin merkezine yerleştirmiştir. Büyük ölçekli üretim, tüketimi sürekli ve hızlı bir şekilde devam ettirme ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda, kapitalizmde tüketim, sadece gerçek ihtiyaçlar doğrultusunda değil, aynı zamanda üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla da kesintisiz devam etmesi gereken bir süreç olarak görülmektedir. Bu durum, kapitalizmin tüketimi sürekli bir döngüye sokma amacını yansıtır (Wallerstein,1992:37). Tüketim kültürü, pazar ekonomisinin egemen olduğu toplumlarda şekillenen ve tüketime dayalı bir kültürdür. Bu tür toplumlarda, tüketime erişim, yalnızca dağıtım sistemine değil, aynı zamanda kültürel kaynaklara özellikle para ve zevke dayanır. Kültürel kaynaklar, bireylerin tüketime yönlendirilmesini ve bu sürecin şekillenmesini sağlayan temel unsurlardır. Tüketim kültürü, aynı zamanda maddi kültürün bir parçası olarak, zamanın ve çalışma koşullarının evrimiyle de yakından ilişkilidir. Bu kültürün temel dinamiği, serbest piyasa sisteminin arz-talep dengesindeki bozulmalardır. Bu bozulma, arzın talebe baskın çıkmasıyla kendini gösterir; yani tüketicilerin arzı karşılama ve ihtiyaçlarını gidermekten çok, arzın dayatmalarına yanıt verme durumuna sokulması söz konusudur. Bu durum, bireyi daha pasif bir rol üstlenmeye zorlayarak onun seçimlerini başkalarının isteklerine göre şekillendirir (Pişkin, 2016:150).

Tüketim kültürünün temel ideolojisi, bireyi etkin bir insan olmaktan çıkarıp, mutluluğa ulaşmanın yolu olarak tüketimi ön plana çıkarır. Bu durum, gerçeklik ve ideali birbirine bağlayan, en üst düzeyde akılcılıkla özdeşleşmiş olan tüketici imgesini yaratır. Bu kültür içerisinde önemli olan, sadece tüketici ya da tüketilen ürün değil, tüketimin bir "sanat" haline gelmesi ve bu tüketim davranışının nasıl sergilendiğidir. Tüketici, artık sadece bir birey değil, bu davranışla tanımlanan bir figürdür. Tüketim kültürünün toplumsal etkisi de büyüktür; çünkü bu kültür, toplumun temel değerlerini sarsmakta ve gerçek toplumsal meselelerin ciddiye alınmasını engellemektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ve 20. yüzyılda güçlenen bireysel hazcılık ile bürokratik yapılar arasındaki ilişki, Amerikan tüketim kültürünün doğuşunu simgeler. Bu kültür, sadece kitle üretimi ve kitle tüketiminin hakim olduğu bir değer sistemi oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda toplumu elitlerin kontrolüne sokan ve bu kontrolü sürdüren bir güç yapısı da oluşturur (Işın,1986:550). Bu bakış açısıyla değerlendirdiğimizde, tüketim kültürü yalnızca "boş zaman etiği" veya Amerikan yaşam standardı olmanın ötesinde, bir etik, yaşam biçimi ve toplumsal güç yapısını ifade eder.Çünkü tüketim kültürünün egemen olduğu toplumlarda, bireylerin istekleri ve talepleri, para ve güçle şekillenen demokratik haklar ile güçlendirilmiştir. Bu durumda, kültürün kendisi, tüketimle özdeşleşmiş ve tamamen tüketime indirgenmiş bir yapıya dönüşmüştür. Tüketim, esasen bir şeyleri kullanarak ya da bitirerek yok etme eylemidir. Ancak, bu basit tanım, çok daha derin bir anlam taşır. İnsanların fizyolojik, biyolojik, kültürel ve sosyal olarak pek çok farklı ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan maddi ve manevi harcamalar, temel olarak tüketim olarak tanımlanır. Tüketimin ardında, yalnızca hayatta kalmak için değil, bireysel, toplumsal ve kültürel anlamlar taşıyan bir amacın yatıyor olması, tüketimi sadece biyolojik gereksinimleri karşılamaktan çok daha geniş bir kavrama dönüştürür (Durakbaşa ve Cindoğlu, 2003). Tüketim

ISBN: 978-625-5962-19-5

kavramının en belirgin özelliği, ihtiyaçların tatmin edilmesidir. İhtiyaçlar, bireylerin hayatta kalmasını sürdürebilmesi için gerekli şeyler olarak tanımlanabilir. Ancak, ihtiyaçların hangi düzeyde karşılanması gerektiği konusu, zaman içinde değişkenlik gösteren ve üzerinde toplumsal ve kültürel anlaşmazlıklar barındıran bir mesele haline gelir. Bu sebeple, temel gereksinimler listesinde belirli bir ortaklık kurulabilirken, bu ihtiyaçların ne şekilde ve ne kadar karşılanması gerektiği konusunda fikir ayrılıkları doğar. Bununla birlikte, zamanla gelişen toplumlar ve kültürlerle birlikte, bazı ihtiyaçlar evrilerek daha karmaşık ve farklı hale gelir. Birçok toplum, geçmişte var olmayan bazı yeni ihtiyaçlar geliştirmiştir ve bu da tüketim alışkanlıklarını değiştirmiştir (Torlak, 2000).

Tüketim, sadece fiziksel olarak bir şeyin tüketilmesi değil, aynı zamanda bu nesnelerin taşıdığı sembolikanlamlar ve toplumsal değerler ile de ilgilidir. Tüketim eylemleri, bireylerin sosyal statülerini, kimlikler kültürel bağlamlarını belirlemede önemli bir rol oynar. Örneğin, insanın satın aldığı ürünlerin sembolik anlamlarıvardır; bu anlamlar, ürünlerin yalnızca işleviyle sınırlı değildir. Modern toplumlarda, özellikle medya ve reklamların etkisiyle, ürünler daha fazla duygusal ve sembolik bir anlam taşır. Bu durum, tüketimin sadeceihtiyaçları karşılamakla kalmadığını, aynı zamanda toplumsal normlara ve kültürel etkilere dayanarakşekillendiğini gösterir. Tüketim kültürü üzerine yapılan tartışmalar, bu kültürün zamanla toplumları nasıldönüştürdüğünü anlamaya çalışır. Örneğin, "homo economicus" olarak tanımlanan modern insan tipi, tamamenbireysel ekonomik çıkarlarını gözeten bu insan tipi, tüketici olarak en kaliteli malları en düşük fiyatla almayıhedeflerken, aynı zamanda üretici olarak en yüksek karı elde etmeye çalışmaktadır (Tabakoğlu, 1911:15-48). Bu anlayış, modern kapitalizmin ve serbest piyasa ekonomisinin tüketim ve üretim arasındaki dengeyi belirlemeşekline dayanmaktadır.Yine de bu ekonomik mantık, sadece maddi kazancı hedefleyen bir yaklaşımı yansıtır sosyal ve kültürel bağlamlar göz ardı edilmiştir (Altan,1987:51).

Bu bağlamda, tüketim kültürünün küreselleşme ile yayılması, Batı'nın sanayileşmiş toplumlarından etkilenen diğer toplumlarda da aynı tüketim alışkanlıklarının benimsenmesine yol açmıştır. Özellikle ABD'nin kültürü, McDonald's, Coca Cola gibi global markalar aracılığıyla tüketimin simgelerini yaymıştır. Küresel ölçekte yayılan bu tüketim alışkanlıkları, sadece Batı toplumlarında değil, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de etkisini göstermiştir (Işın,1985: 550). Türkiye'deki tüketim kültürünün gelişimi, 19. yüzyılda başlayan ekonomik değişimlerle paralel olarak, toplumsal yapının dönüşümüyle birlikte şekillenmiştir. Osmanlı dönemi sonrasında İstanbul gibi büyük şehirlerde, zengin sınıflar Batı'nın estetik objelerini satın alarak kendilerini diğer sınıflardan farklılaştırmış, bunun sonucunda ise tüketim daha fazla sembolik bir anlam kazanmıştır. Tüketim artışı, özellikle üretim yönlü ve tüketim yönlü açıklamalarla ele alınmaktadır. Üretim yönlü açıklamalarda, üretim süreçlerindeki verimlilik artışı ve maliyetlerin düşmesi ile ürünlerin daha düşük fiyatlarla sunulması, tüketicilerin talebini artırır. Diğer yandan, tüketim yönlü açıklamalar ise tüketici tutumlarının, medya ve reklamlardan etkilenen alışkanlıkların, sembolik anlamların tüketim talebini artırdığına işaret eder. Küreselleşen dünyada her ürün yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bir anlam taşır. Dolayısıyla, tüketim kültüründe sadece ekonomik bir boyut değil, aynı zamanda

ISBN: 978-625-5962-19-5

bireylerin toplumsal kimlikleriyle bağlantılı sembolik bir değer de bulunmaktadır (Bauman, 2007).

Tüketim sadece basit bir ihtiyaç karşılamak değil, aynı zamanda toplumların değerlerini ve kültürel yapısını şekillendiren, dönüştüren ve sürekli olarak yeniden üreten bir süreçtir. Bu süreçte, bireylerin bilinçli tercihleri, toplumsal normlar ve küresel etkiler bir arada etkileşimde bulunarak, yeni tüketim alışkanlıklarını ve yaşam biçimlerini oluşturur(Wallerstein, 1992: 12-13). İhtiyaçlar kavramı, özellikle farklı sınıflara göre farklı şekilde ele alınabilir. Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü'nde bu konuda bir sınıflı yaklaşım sunmuş ve insan ihtiyaçlarını anlamanın daha derin bir düzeyde, sosyal yapıları ve bireylerin yaşam tarzlarını göz önünde bulundurarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, ihtiyaçları sınıflandırmaya yönelik önemli bir yaklaşım ise Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisidir. Maslow, 1943'te yazdığı "İhtiyaçlar Hiyerarşisi" kuramı ile insan ihtiyaçlarını belirli bir sıralamaya koymuş, temel ihtiyaçlardan daha yüksek düzeydeki ihtiyaçlara doğru bir evrimsel düzen önerilmiştir (Köroğlu,2009 :26). Maslow'a Göre, insan ihtiyaçları beş temel kategoriye ayrılabilir:

1. Fizyolojik İhtiyaçlar: Yiyecek, içecek, uyku ve nefes almak gibi biyolojik gereksinimlerdir. Bunlar yaşamın sürdürülebilmesi için zorunludur.
2. Güvenlik İhtiyacı: Fiziksel ve psikolojik açıdan güvenli bir yaşam sürme isteği. Bu, barınma, düzen, sağlık güvencesi gibi unsurları içerir.
3. Sevgi ve Aidiyet İhtiyacı: İnsanlar sosyal varlıklardır ve sevme, sevilme, arkadaşlık ve bağlılık duyguları ile birlikte aidiyet hissine ihtiyaç duyarlar.
4. Saygı İhtiyacı: Kendine saygı, başkalarının saygısı, statü, başarılar gibi toplumsal tanınma arzusu.
5. Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: Bireyin potansiyelini en üst seviyeye çıkarması, yaratıcı, entelektüel ve kişisel amaçlarına ulaşmasıdır.

Maslow'un kuramının temel noktalarından biri, ihtiyaçların hiyerarşik bir yapıda olduğu ve bir alt düzeydeki ihtiyaçlar karşılanmadan bir üst düzeydeki ihtiyaçlara geçilemeyeceğidir. Yani, fiziksel ihtiyaçlar karşılanmadan sosyal ya da psikolojik ihtiyaçların tatmin edilmesi mümkün olmayacaktır (Illich,2002: 48). Bu hiyerarşi, tüketim kültürünü de etkileyen bir yapıdır. Maslow'un teorisi, insanların ihtiyaçlarını belirli bir sırayla tatmin etme gerekliliğini ortaya koyarken, aynı zamanda bu süreçte dışsal faktörlerin, özellikle ekonomik ve kültürel yapılarının da büyük bir rol oynadığını göstermektedir. Günümüz dünyasında, özellikle sanayileşmiş ülkelerde, "uzmanlar" ve profesyoneller, bireylerin ne tür ihtiyaçlarının olduğunu ve bu ihtiyaçları nasıl karşılayacaklarını belirleyen önemli bir etkendir. Bu uzmanlıklar, Ivan Illich'in "Kabiliyetsizleştirici Uzmanlıklar Çağı" olarak tanımladığı dönemi işaret eder. İllich, bu dönemde uzmanların, bireylerin ihtiyaçlarını şekillendiren ve onları bu ihtiyaçları karşılamak için zorlayan güçler olduğunu savunur. Bu bağlamda, ihtiyaçlar artık sadece bireysel deneyimlerle değil, dışsal uzmanların belirlediği gerekliliklerle şekillenir (Illich, 2002).

Tüketim kültüründe ihtiyaçlar daha karmaşık hale gelmiş ve bu ihtiyaçlar, ekonomik sistemin, medyanın ve reklamların yönlendirmeleriyle daha soyut hale gelmiştir. Kapitalist sistemin dinamikleri ve reklamlarla desteklenen stratejiler, bireylere çeşitli "yapay" ihtiyaçlar sunar. Bu

ISBN: 978-625-5962-19-5

ihtiyaçlar, insanların aslında gerçekten ihtiyaç duymadığı şeylere yönlendirilmelerini sağlar. Yapay ihtiyaçlar, kapitalist toplumlarda çoğunlukla ürünlerin gerekliliği konusunda bireyleri ikna etmek için yaratılır. Toplum, bu ihtiyaçları "zorunlu" gibi gösterir ve bu şekilde bireyler, tüketim yaparak kendilerini toplumsal normlara uygun hale getirir. Bu da, "zoraki ihtiyaçlar" kavramını ortaya çıkarır. Bu tür ihtiyaçlar, bireylerin özgür seçimleriyle değil, dışsal baskılarla şekillenir. Tüketim toplumu, giderek daha fazla ürünü ve hizmeti karşılayabilecek seçenekler sunan bir yapı haline gelir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, ürünler arasındaki fonksiyonel farklar giderek azalmakta ve birbirine daha benzer hale gelmektedir. Bunun sonucunda, tüketicilerin seçimleri, daha az işlevsel farklar üzerinden yapılmakta ve bu da pazarlama, reklam ve medya aracılığıyla yönlendirilmektedir. Günümüz tüketim anlayışında, tüketim sadece fiziksel ürünleri almakla sınırlı değildir. Tüketim, bireylerin sosyal statülerini, kimliklerini ve toplumsal bağlamdaki yerlerini belirlemeleri için bir araç haline gelmiştir. Tüketici, artık sadece maddi nesneleri değil, aynı zamanda toplumsal anlam taşıyan, kimlik ve statü sağlayan bir dil aracılığıyla kendini ifade etmeye çalışmaktadır (Ağaoğlu ve Altunışık, 2012: 33-50).

Tüketimin işlevi de zamanla değişmiştir. Artık tüketim sadece bir ürün almak değil, aynı zamanda bireysel bir anlam yaratma, toplumsal bir kimlik oluşturma, kişisel doyum sağlama ve özgür tercih yapma gibi çeşitli psikolojik ve toplumsal eğilimlere hitap etmektedir. Bu bağlamda, tüketim, toplumsal ve psikolojik açıdan önemli bir yer tutar. Kişinin kendisini ifade etme ve toplumsal kimliğini inşa etme süreci, satın aldığı ürünlerle şekillenir. Ayrıca, tüketim yalnızca fiziksel mallarla sınırlı kalmaz, kişisel hizmetler, deneyimler ve statü simgeleri de tüketimin bir parçası haline gelir. Tüketim artık sadece bir şeylerin edinilmesi değil, toplumsal bir dil, kimlik ve statü oluşturma sürecidir. İhtiyaçlar, toplumsal yapının ve kültürel etkileşimlerin bir sonucu olarak şekillenirken, bireyler bu ihtiyaçları karşılamak adına hem ekonomik hem de psikolojik açılardan belirli bir yönlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu durum, tüketim toplumu olarak tanımlanan yapıyı ve bu toplumun gerekliliklerini de yansıtır (Baudrillard, 1988:73-78).

4. TÜKETİM KÜLTÜRÜNDE DİNİN ROLÜ VE MARKA STRATEJİLERİ

Günümüzün küresel tüketim toplumunda, markaların oluşturulması ve tüketicilere hitap etme biçimleri yalnızca ürün ya da hizmetlerin işlevselliği ile değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve bireysel değerlerle şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, din, önemli bir rol oynayan bir faktör haline gelmiştir. Dini inançlar ve değerler, belirli tüketici gruplarına yönelik pazarlama stratejilerini derinden etkileyerek, markaların sadece ticari bir ürün olmanın ötesine geçmesini ve bir kimlik, kültürel semboller ve anlamlar etrafında şekillenmesini sağlamıştır. Markalar, yalnızca birer ticari araç olmaktan çıkmış, insanlar için manevi, kültürel ve sosyal boyutları olan semboller ve kimlikler haline gelmiştir (Douglas,1984).

Dinin, marka stratejileri üzerindeki etkisi, özellikle dini değerleri ve inançları güçlü olan toplumlar için çok daha belirgindir. Bu toplumlar, markaların sadece mal ve hizmet sunduğu bir araç değil, aynı zamanda bu inançlarla uyumlu olan sembolizm ve değerleri taşıyan, kimliklerini pekiştiren unsurlar olarak görülmektedir. Örneğin, dini semboller, mesajlar ve değerler markaların pazarlama stratejilerinin bir parçası haline gelerek, tüketicilerin manevi

ISBN: 978-625-5962-19-5

ihtiyaçlarını da karşılamayı hedefler. Din, bir toplumun kültürel dokusunun önemli bir parçası olduğu için, markalar, sadece pratik bir işlevsellik sunmak yerine, bireylerin kültürel ve manevi kimlikleriyle de özdeşleşmeye çalışmaktadır. Tüketim toplumunda, ürünlerin ve hizmetlerin yalnızca işlevsel birer araç olmasının ötesinde, her bir ürün ve hizmetin, belirli kültürel ve toplumsal anlamlar taşıdığı kabul edilir. Popüler kültürün evrimi, sadece mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımıyla değil, aynı zamanda bu ürünlerin tüketiciler tarafından nasıl kullanıldıkları ve bu kullanımların hangi anlamları taşıdığı ile de şekillenir. Yani, ekonomi düşüncesi, sadece fiziksel ürünlerin hareketiyle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda ürünlerin içerdiği anlamların, sembollerin ve kültürel hazların paylaşılmasını içeren daha geniş bir süreç olarak ele alınmalıdır (Odabaşı, 2006:85).

Bu modelde, tüketici sadece ürünleri almakla kalmaz; aynı zamanda bu ürünleri ve markaları kendi kültürel ve bireysel anlamlarını yaratmak için kullanır. Yani, bir tüketici, aldığı ürün üzerinden kendi kimliğini oluşturur, sosyal statüsünü ve kültürel bağlılıklarını ifade eder. Popüler kültür, yalnızca markaların ve ürünlerin üretiminde değil, aynı zamanda bu ürünlerin nasıl kullanıldığı, hangi bağlamlarda tüketildiği ve bu tüketimlerin toplumsal anlamlar taşıdığı noktasında yaratıcıdır. Gündelik yaşam, bu yaratıcı kullanımların ve tüketicilerin ürünlere atfettiği anlamların beslediği bir kültürdür. Tüketiciler, bu kültürün aktif yaratıcılarıdır ve ürünler, sadece işlevsel değerleriyle değil, aynı zamanda onların kültürel ve toplumsal anlam taşıyan simgeleriyle de ön plana çıkar. Tüketim kültürü sadece malların ve hizmetlerin dolaşımından ibaret değildir; bu süreç aynı zamanda bireylerin kültürel ve manevi kimliklerini ifade etme biçimidir. Din, marka stratejilerinin şekillenmesinde belirleyici bir faktör olarak, tüketicilerin manevi değerleriyle örtüşen sembolizm ve anlamları içerir. Markalar, artık sadece ticari araçlar değil, bireylerin toplumsal bağlamda kimliklerini inşa etmelerine yardımcı olan kültürel işaretler haline gelmiştir (Akbulut,2006:27).

Tüketim, modern toplumlarda yalnızca bir ekonomik faaliyet değil, aynı zamanda bir kimlik ve yaşam tarzı oluşturma biçimidir. Bu bağlamda din de, bireylerin yaşam tarzını, tercihlerine yön veren bir güç olarak tüketimle iç içe geçmektedir. Din, belirli kurallar ve değerler setiyle, insanları hangi ürünlerin uygun olduğuna, hangi hizmetlerin tercih edilmesi gerektiğine dair bir çerçeve sunar. Dolayısıyla, dinin bireyler üzerindeki etkisi, tüketim alışkanlıklarını şekillendiren önemli bir faktör olarak karşımıza çıkar. Özellikle son yıllarda, dini hassasiyetlere sahip tüketici gruplarına yönelik markaların artışı dikkat çekmektedir. İslam, Hristiyanlık, Hinduizm gibi farklı dinler, kendi inanç sistemlerine uygun ürünler, hizmetler ve deneyimler sunan markaların oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu markalar, dinî semboller, değerler ve dini referanslar kullanarak, tüketicilerle duygusal bağlar kurmayı amaçlar. Din, burada sadece bir pazar aracı değil, aynı zamanda marka kimliğini oluşturan önemli bir faktördür (Coşkun, 2011: 34-36).

5. DİNÎ SEMBOLİZM VE MARKA STRATEJİLERİ

Marka oluşturma süreci, yalnızca ürün ya da hizmetin tanıtımını değil, aynı zamanda tüketicilerle derin bir bağ kurmak için sembolizmin etkili bir şekilde kullanılması gerektiği bir alan haline gelmiştir (Bilgin, 1991:367). Bu bağlamda, dini semboller ve dini anlam taşıyan öğeler, markaların pazarlama stratejilerinde sıklıkla yer alır. Çünkü dini sembolizm, bir yandan belirli bir topluluğun inançlarına hitap etmekte etkili olurken, diğer yandan markaların daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlayabilir. Özellikle dini ve kültürel değerlerin derinlemesine

ISBN: 978-625-5962-19-5

vurgulandığı bir dünyada, markaların bu sembolleri kullanarak kendilerini farklılaştırması, tüketicilerle güçlü bir bağ kurmalarına olanak tanır.

Dini semboller, reklam ve pazarlama materyallerinde sıkça yer alarak markaların hedef kitlesinin değerleriyle uyum içinde olmasını sağlar. Örneğin, İslami giyim markaları tesettürlü kadınlara yönelik ürünlerini tanıtırken, tesettürün ve İslam'ın etik değerlerinin yansıdığı semboller kullanır. Bu semboller, sadece estetik değil, aynı zamanda tüketicilerin inançlarıyla bağlantı kurmayı amaçlayan stratejilerdir. Hristiyan markaları ise, dini bayramlar, kutsal mekanlar veya dini figürlere referanslar yaparak aynı stratejiyi uygularlar. Burada amaç, tüketicinin dini duygularına hitap etmek ve markayı inançlarına uygun olarak sunmaktır. Özellikle Ramazan gibi dini bayramlar, markaların sembolizmi en etkili şekilde kullandığı dönemlerdir (Demirezen,2011:129). Ramazan'da yapılan pazarlama kampanyaları, sadece ürünlerin tanıtımını yapmakla kalmaz, aynı zamanda dini değerleri de vurgular. Örneğin, Ramazan ayında huzur, paylaşma, dayanışma ve fedakârlık gibi İslami değerlere atıfta bulunan reklamlar, tüketicinin markaya karşı duygusal bir bağ geliştirmesini sağlar. Markalar, bu tür sembolizmler kullanarak, dini inançlarını ve hassasiyetlerini önemseyen bir yaklaşım sergileyerek, daha empatik bir ilişki kurarlar.

Dinî sembolizm, markaların sadece tüketicilerin inançlarına hitap etmeleri değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı oluşturabilmeleri için de önemli bir araçtır. Bazı markalar, dini öğretileri yaşam biçimlerine dönüştürerek, minimalist yaşam, doğallık ya da sade bir hayat gibi değerleri merkeze alır ve bu yaşam tarzını tanıtarak ürünlerini sunar. Örneğin, bazı markalar, İslam'ın sadelik ve doğallık vurgusunu alarak, çevre dostu ve sade tasarımlar sunar, böylece hem maddi hem de manevi tatmin arayışındaki bireylere hitap eder. Bu markalar, tüketicilere sadece ürün satmakla kalmaz, aynı zamanda onların inançları ve yaşam tarzlarıyla uyumlu bir deneyim vaat eder (Kozakoğlu, 1999:59-68). Bu stratejiler, markaların dini ve kültürel değerlerle uyumlu yaşam tarzlarını yansıtarak, pazarlama çalışmalarını daha derin bir anlam katmanına taşır. Tüketiciler, sadece bir ürün almakla kalmaz, aynı zamanda kendi kimlikleriyle uyumlu, manevi olarak tatmin edici bir deneyim yaşarlar. Dolayısıyla, dinî sembolizmi pazarlama stratejilerine entegre etmek, markaların tüketicileriyle daha güçlü ve duygusal bağlar kurmasına olanak tanır ve markanın toplumda daha köklü bir yer edinmesini sağlar. Bu bağlamda, markalar, dinî değerleri ve sembollerini kullanarak sadece bir reklam yapmaktan çok, tüketicilerin içsel değerleriyle uyumlu, uzun süreli bir kimlik inşa etme sürecine katkıda bulunurlar (Öztürk, 2014: 289-324). Dinî semboller, markalarla tüketiciler arasındaki bağları derinleştiren güçlü bir araçtır. Markalar, dini sembollerle kendilerini tanımladıklarında, bu semboller sadece görsel bir işaret olarak kalmaz; aynı zamanda tüketicilerle duygusal ve manevi bir bağ kurar. Dinî semboller, tüketicilerin marka ile olan ilişkisini sadece ticari bir etkileşimden daha fazlasına dönüştürür.

Markalar için dinî sembolizm kullanmak, sadece bir pazarlama tekniği değil, aynı zamanda hedef kitlenin inançlarını ve kültürel hassasiyetlerini dikkate alarak duyarlı bir yaklaşım sergileme biçimidir. Bu yaklaşım, markaların sundukları ürün ve hizmetlerin, tüketicilerin dini kimlik ve değerlerine uygun şekilde şekillendirildiğini ve bu değerlere saygı gösterildiğini ima eder. Örneğin, helal sertifikalı ürünlerin ve İslami finansal hizmetlerin pazarlanması, dini inançları ve kültürel hassasiyetleri göz önünde bulunduran bir strateji olarak markaların

ISBN: 978-625-5962-19-5

kitlesine hitap etmesini sağlar. Bu, tüketici kitlesiyle bir tür değerler uyumu yaratır ve markaların dini kimlik ve değerlerle bağlantı kurmasına olanak tanır.

Dinî sembolizm, aynı zamanda markaların tüketici güvenini inşa etmelerine yardımcı olur. Dini semboller, markaların müşterilerine sadece bir ürün sundukları izlenimi vermez; aynı zamanda bu ürünlerin değerlerle örtüştüğünü, güvenilir olduğunu ve belirli bir etik anlayışla üretildiğini de gösterir. Dini sembolizm, marka stratejilerinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Markalar, dini semboller ve değerleri stratejik bir biçimde kullanarak sadece ürünlerinin pazarlanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kültürel ve dini değerlerle uyumlu bir marka kimliği oluştururlar (Sezgin,2013:123). Bu strateji, markaların hem tüketici kitlesiyle güven ilişkisi kurmalarını sağlar hem de kültürel çeşitliliği kucaklayarak daha geniş kitlelere hitap etmelerine olanak tanır. Dinî sembolizmin başarılı bir şekilde entegrasyonu, markaların yalnızca ürün ve hizmet satışı yapmalarının ötesine geçip, kültürel duyarlılıkla şekillenen bir topluluk oluşturmasına imkan vermektedir.

6. DİNÎ SEMBOLİZM VE KÜRESEL PAZARLAMA

Dinî sembolizm, yalnızca yerel pazarlarda değil, küresel pazarlarda da güçlü bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte, markaların dünya çapında farklı kültürler ve dini değerlerle etkileşimde bulunmaları gerektiği için, dini ve kültürel farklılıkları göz önünde bulunduran pazarlama stratejilerinin oluşturulması büyük bir öneme sahiptir. Küresel pazarlarda faaliyet gösteren markalar, farklı coğrafyalarda yaşayan insanların dini inançlarına ve kültürel değerlerine saygı göstererek, onları daha iyi anlayabilir ve onlara hitap edebilir. Bu bağlamda, dini semboller ve anlamlar, markaların küresel çapta daha geniş ve çeşitlenmiş hedef kitlelere ulaşmasına yardımcı olabilir. Örneğin, aynı ürün veya hizmetin farklı bölgelerde pazarlanması sırasında, her coğrafyanın kültürel dokusu ve dini inançları dikkate alınarak farklı semboller kullanılabilir. İslam ülkelerinde Ramazan, Hac veya İslami değerlerle ilgili semboller tercih edilirken, Hristiyan ülkelerinde Paskalya gibi dini bayramlar ve semboller öne çıkabilir. Aynı şekilde, Hinduizm, Budizm gibi farklı dinlere mensup bölgelerde de kendi dini öğretilerine uygun sembollerle pazarlama yapılabilir (Kirman, 2009:278).

Bu strateji, markaların sadece dini inançlara duyarlı bir şekilde pazarlama yapmalarına olanak tanımakla kalmaz, aynı zamanda her bölgedeki tüketicilerin kendilerini daha yakın hissedeceği bir marka kimliği oluşturmasına yardımcı olur. Küresel pazarda faaliyet gösteren markaların, her yerel pazarın dini ve kültürel değerlerine uygun stratejiler geliştirmeleri, markanın küresel çapta daha kabul görmesini sağlar ve tüketici sadakati oluşturur. Ayrıca, kültürel duyarlılıkla oluşturulmuş bir pazarlama stratejisi, markanın toplumlara daha saygılı ve toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini gösterir. Dinî sembolizm ve kültürel çeşitlilik dikkate alınarak oluşturulan küresel pazarlama stratejileri, markaların sadece pazarda varlık gösterme şansını artırmakla kalmaz, aynı zamanda farklı coğrafyalarda bulunan tüketicilere hitap etme konusunda büyük bir avantaj sağlar (Çınar, 2007: 207-208.). Dinî sembolizmi etkili bir şekilde kullanan markalar, kültürel zenginliği ve dini çeşitliliği kucaklayarak, küresel pazarda daha güçlü bir konum elde edebilir. Din ve tüketim arasındaki ilişkinin sosyolojik boyutlarını anlamada, Max Weber'in din anlayışı önemli bir yere sahiptir. Weber, kapitalizmin temelini oluşturan ruhu açıklarken, bu ruhun, üretim odaklı bir yaklaşımda olduğunu ifade eder. Özellikle israf ve gereksiz harcama yapılmaması gerektiği vurgusu, kapitalizmin gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Weber'e göre, paranın lüzumsuz şekilde harcanması, sermaye

ISBN: 978-625-5962-19-5

kaybına neden olur ve bu durum akıldışılık olarak kabul edilir (Weber, 2014: 53). Bu bağlamda, Kalvinizm öğretisi, Tanrı'nın bağışını kazanabilmek için sürekli çalışmayı, birikim yapmayı ve başarılı olmayı öğütler (Weber ,2016: 353). Protestan ahlakının bu dünyaya yönelik asketik yaklaşımının, kapitalist bir ahlak anlayışının gelişmesine büyük katkı sağladığını belirtir. Bu süreçte, kapitalizmin yayılması, ekonomik mantığın daha geniş bir alanı kapsamasına neden olurken, bireylerin dini ve ahlaki referansları da zamanla daralmıştır. Kapitalizm, dini öğretilerden giderek bağımsızlaşmış ve kendi mantığına dayalı bir yapı geliştirmiştir bu durumu, kapitalizmin dini desteğe olan ihtiyacının ortadan kalkması olarak yorumlar (Ülgener, 1981:260).

Kapitalizmin güç kazanarak küresel ölçekte yayılmaya başlaması, özellikle dini ve kültürel normlarla birleşerek, tüketim kültürünün temellerini oluşturmuştur. Bu süreç, tüm dünyada geleneksel kültürler üzerinde dönüşüm yaratmakta ve neoliberalizmle eklemlenme ile birlikte yeni dinsel yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır (Haenni,2014: 21), bu durumu, küreselleşme ile birlikte kültürel dönüşümlerin dinin yeniden anlamlandırılmasına yol açtığını ifade eder. Bu yeniden anlamlandırma süreci, tüketim toplumunun etkisiyle, dinin yaşam üzerindeki etkisini geri plana iten bir dinamik yaratmıştır (Göle, 2017:21), bu değişimlerin, tüketim kültürünün etkisiyle yeni bir dindar kimlik anlayışı oluşturduğunu vurgular. Yani, din ve tüketim arasındaki etkileşim, bireylerin dindarlıklarını tanımlama biçimlerini dönüştürmüş ve sınırlarını belirsizleştirmiştir. Hedonist bir tüketim anlayışı, dini öğretileri ve değerleri göz ardı eden bir durumu beraberinde getirmiştir.

Din ve tüketim ilişkisini daha da karmaşıklaştıran bir diğer önemli faktör, dini algıyı şekillendiren medya kültüründeki değişikliklerdir. Medyanın, dini kültürün zamanın ruhuna uygun şekilde yeniden şekillendirildiğini ve dönüştürüldüğünü belirtir. Medyada yer alan din, geleneksel normlardan saparak yeni biçimler alır. Medyanın dini temsil biçimleri, eski kaidelerden bağımsızlaşarak, farklı anlamlar ve biçimler kazanır. Sonuç olarak, herkesin tüketici rolüne büründüğü bir toplumda, pazarlama mantığının etkisiyle dini unsurlar ticari bir ürün haline gelir. Bu da dini otoritenin giderek silikleşmesine, geleneksel anlamların ise önemsizleşmesine yol açar (Dereli,2020: 294). Din ve tüketim arasındaki bu etkileşim, bireylerin manevi değerleri ve inançları ile tüketim alışkanlıklarını birbirine yakınlaştırırken, geleneksel dini normların ve değerlerin kaybolmasına neden olmaktadır.

6.1.Dinî İkonografinin Pazarlamada Kullanımı

Dinî ikonografi, pazarlama stratejilerinde markaların tüketicilerle güçlü ve anlamlı bağlar kurmalarına yardımcı olan önemli bir araçtır. Dinî semboller, sadece dini inançları değil, aynı zamanda hedef kitlenin kültürel değerlerini, kimliğini ve duygusal yönlerini de hedef alır. Bu tür bir pazarlama, markaların tüketicilerinin bilinçli tercihler yapmalarına ve markalarla daha derin bir ilişki geliştirmelerine olanak tanır. Ancak, dini sembollerle yapılan pazarlama stratejilerinin etkili olabilmesi için dikkatli bir yaklaşım gereklidir. Yanlış kullanıldığında dini hassasiyetlere zarar verebilir ve olumsuz tepkilere yol açabilir (Öztürk vd. 2014:289-324).

6.1.2 Dinî İkonografinin Pazarlamadaki Rolü

ISBN: 978-625-5962-19-5

Dinî ikonografi, pazarlama stratejilerinde bir dizi farklı amaca hizmet edebilir. Bunlar arasında güven inşa etme, duygusal bağ kurma, kimlik inşası, toplumsal sorumluluk oluşturma gibi hedefler bulunur. Özellikle dini inançların güçlü olduğu toplumlarda, dinî semboller markalar için çok etkili bir araç olabilir. Örneğin, helal gıda, Noel'e özel ürünler veya Hinduizm ile bağlantılı festival ürünleri gibi dinî semboller kullanılarak markalar hedef kitleleriyle daha yakın bir bağ kurabilir (Abdullah Hamali & Abdullah, 2017: 16).

6.1.3 Güven Oluşturma

Dinî semboller, özellikle dini değerlere sahip tüketici gruplarıyla güven oluşturmak için etkili bir pazarlama aracıdır. Örneğin, İslam inancına sahip bir tüketici, helal gıda sertifikası taşıyan bir ürünü aldığında, o ürünün İslami kurallara uygun olarak üretildiğine ve güvenilir olduğuna dair bir güven duygusu taşır. Dinî semboller ve etik işaretler, markaların hedef kitlenin değerleriyle uyumlu olduklarını ve onlara saygı gösterdiklerini vurgular. Bu durum, tüketicilerin markaya olan güvenini artırır ve markaya olan sadakatlerini pekiştirir (Topçuoğlu,1996: 211).

6.1.4 Duygusal Bağ Kurma

Dinî semboller, markaların tüketicileriyle duygusal bağ kurmasına yardımcı olabilecek güçlü araçlardır. Özellikle dini tatillerde ve özel günlerde yapılan pazarlama kampanyalarında, dini imgeler ve semboller kullanılarak tüketicilerin manevi değerleriyle özdeşleşme sağlanır. Örneğin, Noel zamanı Hristiyanlıkla özdeşleşen semboller ve ikonografiler kullanılarak, markalar o dönemdeki dini ruhu ve manevi atmosferi yansıtır. Aynı şekilde, Ramazan ayı boyunca İslam ile ilişkili semboller kullanılarak, markalar İslam'ın kutsal dönemine duydukları saygıyı gösterir. Bu tür duygusal bağlar, tüketicilerin markayla olan ilişkilerini güçlendirir ve onları daha fazla etkileşimde bulunmaya teşvik eder (Ghazali & Mutum: 2016).

6.1.5 Dinî İkonografi ve Kimlik İnşası

Dinî semboller, markaların kimlik oluşturmasında ve toplumsal konumlarını pekiştirmesinde önemli bir rol oynar. Özellikle dini değerleri ön planda tutan markalar, tüketicilerine sadece bir ürün sunmaz; aynı zamanda onların dini ve kültürel kimliklerine hitap ederler. Markalar, dinî sembollerle kendilerini bir kimlik aracı olarak konumlandırabilirler ve bu sayede hedef kitleleriyle daha güçlü bir bağ kurabilirler. Örneğin, İslam dünyasında faaliyet gösteren bir markanın helal gıda sertifikası kullanması, o markayı sadece bir gıda üreticisi olmaktan çıkarıp, aynı zamanda dini ve etik değerleri savunan bir marka kimliğine dönüştürür. Benzer şekilde, Hristiyanlıkla özdeşleşen öğeler, markaların belirli bir toplulukla bağ kurmasına yardımcı olur (Ghazali & Mutum, 2016).

6.1.6 Toplumsal Sorumluluk ve İmaj Oluşumu

Dinî ikonografi, toplumsal sorumluluk ve imaj oluşturma bağlamında da kullanılabilir. Markalar, dini sembollerle topluma hizmet ettiklerini, sosyal sorumluluk projelerine katkıda bulunduklarını veya toplumun değerlerine saygı gösterdiklerini vurgulamak için bu tür sembolleri kullanabilirler. Bu, sadece dini inançlara sahip bireyler için değil, aynı zamanda dini değerlere duyarlı olan geniş kitleler için de etkili bir pazarlama stratejisi olabilir. Örneğin, yardım kampanyalarında veya afet dönemlerinde dini semboller aracılığıyla yapılan çağrılar, tüketicilerin manevi bir sorumluluk hissetmelerini sağlayabilir ve markanın toplumsal

ISBN: 978-625-5962-19-5

sorumluluk bilinciyle hareket ettiğini gösterir. Bu, markaların toplumsal imajını güçlendirir ve toplulukla daha derin bir bağ kurmalarına yardımcı olur (Eliade ve Mircea ,1996).

7. Dini Sembollerle Kültürel İletişim

Dinî semboller, pazarlamada sadece dini inançları değil, aynı zamanda kültürel kimlikleri ve değerleri de hedef alır. Kültürel bağlamda, dini semboller kullanmak, markaların belirli topluluklara hitap etme ve onların kültürel kimlikleriyle özdeşleşme şansı sunar. Bu tür pazarlama stratejileri, markaların sadece bir ürün veya hizmet sunmanın ötesine geçerek, kültürel anlayış ve saygıyı pekiştirmelerini sağlar. Örneğin, Ramazan ayı boyunca yapılan pazarlama kampanyalarında, İslam kültürüne ait semboller kullanılarak markaların bu döneme özel bir hassasiyetle yaklaşması sağlanabilir. Bununla birlikte, Batı kültüründe Noel dönemi boyunca Hristiyan sembollerinin kullanılması, markaların bu kültürel kutlamaya saygı gösterdiklerini ve ona uygun ürünler sunduklarını ifade etmektedir. Dinî semboller ve ikonografi, pazarlama stratejilerinde çok güçlü araçlar olabilir. Markalar, dinî sembollerle yalnızca dini değerleri yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda tüketicilerin kültürel kimliklerini, duygusal ihtiyaçlarını ve değerlerini de hedef almış olurlar. Ancak bu tür bir pazarlamanın başarılı olabilmesi için dikkatli ve saygılı bir yaklaşım benimsenmesi gerekir. Dini semboller, doğru şekilde kullanıldığında markalar için güven oluşturan, duygusal bağlar kuran ve güçlü kimlikler inşa eden önemli araçlar olabilir (Eliade, 1995).

8. Dini Semboller ve Mevsimsel Pazarlama

Dinî semboller, mevsimsel pazarlama stratejilerinin özüdür. Özel dini günler, markaların özgün ve anlamlı kampanyalarla hedef kitlesiyle güçlü bağlar kurmasına olanak tanır. Örneğin, Ramazan ayında yapılan kampanyalarda, hilal ve cami sembollerinin kullanılması, İslam toplumlarıyla güçlü bir bağ kurmanın yanı sıra, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma gibi değerlerin yayılmasına katkı sağlar. Benzer şekilde, Hristiyanlık ile özdeşleşen Noel dönemi için kullanılan ağacın, çelenklerin ve kırmızı-beyaz renklerin yanı sıra, sevgi, paylaşma ve birlikte olma gibi evrensel mesajlar da ön plana çıkarılır. Markaların bu tür mevsimsel kampanyalarda dini semboller kullanması, sadece dini değerlerle ilişki kurmakla kalmaz, aynı zamanda bu kutlama dönemiyle özdeşleşen duygusal bir bağ oluşturur. Bu bağ, hem dini hem de kültürel boyutları kapsayan bir pazarlama stratejisi ortaya çıkarır (Mircea Eliade,1996).

9. Dinî Sembollerle Reklam ve Tasarım

Dinî semboller, markaların görsel kimliklerini güçlendiren ve tüketicilerle duygusal bağ kurmalarına yardımcı olan unsurlar olarak pazarlama stratejilerinde yer alır. Bu semboller, özellikle ürün tasarımında, ambalajda ve reklam kampanyalarında yer alarak markanın değerlerini ve misyonunu yansıtır. Örneğin, helal gıda üreten bir markanın ürün ambalajında hilal simgesi kullanması, yalnızca ürünün helal olduğunu göstermekle kalmaz, aynı zamanda markanın İslami değerlere saygı gösterdiğini de vurgular. Bu tür semboller, markaların kültürel ve dini kimliklerle uyumlu hareket ettiğini, müşteri kitlesine saygı duyduğunu gösterir ve güven duygusu yaratır. Ancak semboller yalnızca görsel öğeler değil, aynı zamanda anlam taşıyan değerlerdir. Dolayısıyla doğru şekilde kullanıldığında, markanın kimliğini derinleştiren bir rol oynar (Mircea ve Eliade,1996).

SONUÇ VE ÖNERİLER

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sonuç olarak, modern tüketim kültürünün din ve dindarlıkla etkileşimi karmaşık bir dinamiği ortaya koymaktadır. Tüketim, sadece fiziksel ihtiyaçların karşılanması anlamına gelmemekte, aynı zamanda bireylerin kendilerini tanımlama biçimlerini, sosyal kimliklerini ve toplumsal statülerini şekillendiren önemli bir araç haline gelmektedir. Kapitalist tüketim anlayışının egemen olduğu bir dünyada, her şey tüketimin nesnesine dönüştürülmekte; yeni ürünler ve hizmetler sürekli olarak bireylere sunulmakta, bunlar sosyal medya ve iletişim araçları vasıtasıyla hızla yayılmaktadır. Ancak burada önemli bir soru, bu ürünlerin ne kadarının gerçekten ihtiyaçtan kaynaklandığı, ne kadarının ise yeni ihtiyaçlar yaratarak bireyleri sürekli olarak tüketime yönlendirdiğidir. Bu sorunun cevabı, insan ihtiyaçlarının tanımının giderek belirsizleşmesi ve bu ihtiyaçların kapitalist piyasa tarafından sürekli olarak yeniden şekillendirilmesi ile açıklanabilir. Üretim ve tüketim arasındaki dengeyi elinde tutan reklam sektörü, hem ürünlerin tanıtımını yapmakta hem de bunların tüketilmesini sağlamak adına stratejiler geliştirmektedir. Bu stratejiler, belirli bir toplumun inançlarına, değerlerine ve kültürüne göre şekillenmekte, böylece dini inançlar ve semboller de bu ticari süreçlerin bir parçası haline gelmektedir.

Kapitalist tüketim kültürü "tüket, yeniden tüket" anlayışına dayandığı için, firmalar bu yeni talebi karşılamak amacıyla yarışmaktadır. Tesettür giyim markalarının yanı sıra, alışveriş markaları da bu pazara dahil olmuş ve tesettür giyim ürünlerini spor ve günlük giyim ile harmanlayarak yeni bir tüketim biçimi yaratmıştır. Bu durum, dini kimlikleri olan bireylerin, tesettür gibi dini bir anlayışla örtüşen kıyafetleri, sıradan giyim markalarından da temin etmeye başlamaları ile belirginleşmiştir. Bu, aslında dindar kitlelerin tüketim alışkanlıklarının sadece dini gerekliliklere dayalı olmadığını, aynı zamanda kültürel ve toplumsal değişimlerle şekillendiğini göstermektedir. Özellikle Ramazan ayında, dinî değerlerle uyumlu olarak pazarlanan gıda ürünlerinde de benzer bir durum gözlemlenmektedir. Alkollü içeriklerden arındırılmış ürünler, Ramazan'a özel ambalajlar ve sembollerle sunulmakta, bu ürünler de tüketicilerin dini inançları ile örtüşecek şekilde tasarlanmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken temel nokta, dini semboller kullanılırken, bu sembollerin tam anlamıyla o kültüre hitap edecek şekilde tasarlanması gerektiğidir. İlgili kültürün değerlerine saygısızlık yapılmamalı, müşteri kendini bu markaların parçası hissetmelidir.

Dijital platformlar üzerinden satılan dini sembollerle donatılmış hediyelik eşyalar, günümüzde dini değerlerin tüketime dönüştürülmesinin önemli bir örneğidir. Sosyal medya, dini semboller ve değerler üzerinden satış yapan işletmeler, aynı zamanda tüketicinin manevi boşluğunu doldurma amacı güderken, değerleri de bu şekilde metalaştırmaktadır. Bunun yanında, sosyal medyada dini anlamların popüler kültürün bir parçası olarak sunulması, dinin sembollerinin ve öğelerinin, sanat ve eğlence gibi kültürel endüstrilerin malzemesi haline gelmesi durumu, dini değerlerin ve sembollerin metalaşmasının bir başka örneğidir. Bu noktada, dinin ve manevi değerlerin, kapitalist piyasaların mantığı doğrultusunda dönüştürülmesi, bireylerin manevi boşluklarını doldurmak adına tüketim araçları haline gelmektedir. Kültürel endüstri çerçevesinde bakıldığında, medya ve tüketim kültürünün, dini değerler üzerinde nasıl bir etki yarattığı görülmektedir. Medyanın, bireylerin düşünce tarzlarını, değerlerini ve hatta dini anlayışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığı açıktır. Bu etki, sadece tüketim alışkanlıklarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bireylerin dini ve manevi anlayışlarını da

ISBN: 978-625-5962-19-5

yeniden şekillendirmektedir. Tüketim kültürünün etkisi altındaki birey, dini değerleri de birer tüketim öğesi olarak kullanmakta ve bununla kimliklerini şekillendirmektedir. Bu durumda, dini değerler bir yandan kutsal bir anlam taşırken, diğer yandan piyasa ekonomisinin gereklilikleri doğrultusunda tüketime sunulmaktadır.

Sonuç olarak, medya, din ve tüketim arasındaki ilişki, oldukça dinamik ve çok boyutludur. Tüketim kültürünün, medya aracılığıyla bireylerin yaşam biçimlerini şekillendirdiği ve dini sembollerin metalaştığı bir dünyada, dinin dönüşümü kaçınılmaz hale gelmektedir. Tüketim, dini anlamları dönüştürmekte, manevi değerleri piyasaya sunmakta ve bu süreçte, dinin gücü ve anlamı giderek daha çok ekonomik ve kültürel bir bağlama çekilmektedir. Bu etkileşim, dini öğelerin medyanın aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlasa da, aynı zamanda kutsal olanın metalaşmasına yol açmaktadır Bu gelişmelerin daha derinlemesine incelenmesi, dini değerlerin medya ve tüketim kültürü ile nasıl etkileşimde bulunduğunu anlamak açısından önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

Abdullah, J. B., Hamali, J. H., Ve Abdullah, F. (2015). Success Strategies İn İslamic Marketing Mix.", International Journal Of Business And Society, 16.

Ağaoğulları, M., A., (2004). Kent Devletinden İmparatorluğa. Ankara: İmge Kitabevi.

Akbulut, E. (2006). Türk Toplumunun Batılılaşması Ekseninde Tüketim Kültürünün Gelişimi ve Reklamlar (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütüsü, Erzurum.

Altan, Mehmet (1987) . Ekonomik Gelişmenin Sosyal Boyutları. Kapital, 51-55.

Aliye Çınar, Varoluşçu Teoloji, Paul Tillich'te Din ve Sembol (İstanbul: İz Yayıncılık, 2007), 207-208.

Baudrillard, Jean, (1998). The Consumer Society, Sage Publication, London, 1970

Bauman, Z. (1999). Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar. (Ü. Ökdem, Çev.) Stanbul: Sarmal Kitabevi.

Bilgin, N. (2006). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Chevalier, Jean, (2000), Din Fenomeni, (Çev. M. Aydın), Konya: Din Bilimleri Yayınları.

Coşkun, S. (2011). Küreselleşme Sürecinde Tüketim Toplumu ve Tüketim Kültürü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstüsü, Konya.

Dereli, M. D. (2020). Sanala Veda: Sosyal Medya ve Dönüşen Dindarlık. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Demirezen, İsmail(2010); "Tüketim Toplumunun Oluşumu ve Din İle Etkileşimi", Din Bilimleri Akademik Araştırmaları Dergisi, , C. 10, S. 3 Demirezen, İsmail(2015). ; Tüketim Toplumu ve Din, Dem Yayınları, İstanbul,

ISBN: 978-625-5962-19-5

Douglas, M. & Isherwood, Tüketimin Antropolojisi . Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

Durakbaşa, Ayşe, Dilek Cindaoğlu (2003): Tezgâh Üstü Karşılaşmalar Toplumsal Cinsiyet ve Alışveriş Deneyimi, (Derleyenler: Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber), Kültür Fragmanları, Türkiye'de Gündelik Hayat, Metis Yayınevi, İstanbul,

Eliade, Mircea. İmgeler ve Simgeler(1996): Çeviri: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Gece Yayınları,

Eliade, Mircea (1995): "Modern Dünyanın Mitleri". İslam'da Sembolik Dil İçinde, Çeviri: Sadık Kılıç. İstanbul: İnsan Yayınları,.

Eliade, Mircea (1990): Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu. Çeviri: Mehmet Aydın. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,

Ghazali, E, ve Mutum, D. S. (2016). "Islamic Marketing: Compatibility With Contemporary Themes İn Marketing." Advances İn Islamic Finance, Marketing, And Management: An Asian Perspective, 213-222.

Göle, N. (2017). Modernist Kamusal Alan ve İslami Ahlak. İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri: Bir Atölye Çalışması İçinde (19-41) (5. Baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık. Öztürk, G. (2014). Reklamlarda Dinsel Sembollerin Kullanımı. M. Çamdereli (Ed.), Medya ve Din İçinde (S. 289-324). İstanbul: Köprü Yayınları.

Haenni, P. (2014). Piyasa İslamı: İslam Suretinde Neoliberalizm (Çev. L. Ünsaldı). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Işın, Ekrem (1985)"19.yy'da Modernleşme ve Gündelik Hayat", Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi. 553-555. İstanbul.

Illich, Ivan (2002): Tüketim Köleliği,(Çeviren: Mesut Karaşahan), Pınar Yayınları, İstanbul.

Kirman, Mehmet Ali : (2009). Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Köroğlu, C. Z (2012). Tüketim Kültürü ve Din, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.

Lefebvre, Henrı.(2006). Modern Dünyada Gündelik Hayat. Çev. Işın Gürbüz:(1998). İstanbul: Metis,

Odabaşı, Y (2016). Tüketim Kültürü, Aura Yayınları.

Orçan, Mustafa.(2008) "Osmanlıdan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü", Ankara, Harf Eğitim Yayıncılığı.

Öztürk, Gülay. (2014). "Reklamlarda Dinsel Sembollerin Kullanımı". Medya ve Din. Ed. Mete Çamdereli Vd. 289-324. İstanbul: Köprü Kitapları.

Pişkin, M. (2016). Tüketim Toplumu'nda Din ve Dini Değerler: Lüks Hac Ve Umre Örnek Olayı. İnsan Ve Toplum: 6, 131-154.

Sezgin, S. (2013). Popüler Medyada Metalaşmış Aşk Anlatılarının Söylemsel Analizi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Tabakoğlu, A. (1988). İslam ve Ekonomik Hayat. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Taplamacıoğlu, Mehmet, (1961), Din Sosyolojisine Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Topçuoğlu, N. Nur (1996). Basında Reklâm ve Tüketim Olgusu. Ankara: Vadi Yayınları,

Torlak, Ö. (2007). Pazarlama Ahlakı.

Tümer,Günay, (1986). "Çeşitli Yönleriyle Din", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ülgener, S. F. (1981). Dünü Bugünü İle Zihniyet ve Din: İslam, Tasavvuf Ve Çözülme Devri İktisat Ahlâkı. İstanbul: Der Yayınevi.

Wallerstein, I. (1992). Tarihsel Kapitalizm. (N. Alpay, Çev.) İstanbul: Metis.

Yanıklar, C. (2006). Tüketimin Sosyolojisi. İstanbul: Birey Yayınları.

ISBN: 978-625-5962-19-5

PUBLIC AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN SUSTAINABLE TOURISM AND COMMUNITY-BASED TOURISM

Dr. Öğr. Üyesi GAMZE TEMİZEL

Selçuk Üniversitesi, gamzetemizel@selcuk.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-6576-1634

ÖZET

This study seeks to examine the relationship between community-based tourism and sustainable tourism, as well as to evaluate the roles of non-governmental organizations (NGOs) and public entities in this framework. The study also aims to highlight the value of cooperation between NGOs and public institutions in community-based tourism initiatives and to examine the roles played by these two parties in capacity building, promoting community participation and policy making processes. The study is conceptual in nature because no new primary data was gathered during the data collection process. A comprehensive literature review and analysis on sustainable and community-based tourism was conducted the study. The study was then organized as follows. The method section of the study explains how the systematic review of the literature on sustainable tourism and community-based tourism was conducted. The findings section focuses on the relationship between the concepts of sustainable tourism and community-based tourism, and then mentions the roles of public actors and NGOs in community-based tourism initiatives. The findings section also discusses the findings of earlier research that looked at the connection between community-based tourism, NGOs and public actors. Examples of community-based tourism-focused NGOs and public actors' applications round out the pertinent section. The study is completed with the section of conclusions. According to the research results, community-based tourism is a strategy that aims to provide direct benefits to local communities by encouraging them to actively participate in tourism-related activities. The support of public actors and NGOs is important for the effective implementation of community-based tourism initiatives. While NGOs promote sustainability goals through capacity building, education and awareness initiatives in local communities, public actors help support and strengthen the local community by dealing with issues such as policy making, regulation and resource distribution. Through the cooperation of these two parties, community-based tourism initiatives can achieve the economic, socio-cultural and environmental sustainability goals of sustainable tourism.

Keywords: Sustainable Tourism, Community-Based Tourism, Public Actors, Civil Society Organizations.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SAĞLIK TURİZMİNDE MEMNUNİYET TEMASI İÇEREN YAYINLARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Doktora Öğrencisi, Yusuf Alper Baştürk

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
yusufalperbasturk@hotmail.com, https://orcid.org/0000-0003-4482-4717,

Öğr.Gör. Dr. Erhan Dağ

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gediz Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
drerhandag@gmail.com, https://orcid.org/0000-0003-3474-1344

Dr. (PhD) Yaşar Demir

Samsun Eğitim ve Araştırma Hastanesi ,İstatistik Bölümü,

yasar.demir1@saglik.gov.tr, https://orcid.org/0000-0001-9930-8440,

ÖZET

Sağlık turizmi, bireylerin sağlık hizmetlerinden faydalanmak amacıyla sınır ötesi seyahat ettiği bir alan olarak, son yıllarda hem ekonomik hem de sosyal anlamda büyük bir gelişim göstermiştir. Bu gelişimle birlikte, sağlık turizminde memnuniyet kavramı, hizmet kalitesi ve tüketici deneyimlerinin sürdürülebilirliğini destekleyen temel bir unsur olarak önemini korumaktadır. Memnuniyet, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda sektörün küresel rekabet gücünü artıran bir parametre olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, 2005-2024 yılları arasında yapılan akademik çalışmalar, sağlık turizmi ve memnuniyet temasının literatürde nasıl bir gelişim gösterdiğini anlamak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Yıllık %14,9'luk bir büyüme oranıyla sağlık turizmi, akademik araştırmalar açısından giderek daha fazla ilgi çeken bir alan haline gelmiştir. Özellikle 2016 yılı sonrası dönemde bu alanda yapılan çalışmaların hız kazandığı ve 2023 yılında zirveye ulaştığı gözlemlenmiştir. Bu dönem, aynı zamanda pandemi sonrası değişen tüketici beklentileri ve davranışlarının sektöre etkisinin en yoğun şekilde hissedildiği yılları kapsamaktadır. Araştırmalar, pandemi sonrası dönemde 'behavioral intention' (davranışsal niyet) ve 'wellness tourism' (sağlıklı yaşam turizmi) gibi kavramların öne çıktığını göstermektedir. Bu kavramlar, tüketicilerin sağlık hizmetleriyle ilgili kararlarını etkileyen unsurların anlaşılmasında ve hizmetlerin bu ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ağ analizleri, sağlık turizmi literatüründe 'medical tourism' (medikal turizm) ve 'satisfaction' (memnuniyet) temalarının merkezde yer aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu çalışmalar sağlık turizminin ekonomik, sosyal ve bireysel boyutlarını kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Örneğin, ekonomik boyutta sağlık turizmi ülkeler için önemli bir gelir kaynağı haline gelirken, sosyal boyutta ise sınır ötesi sağlık hizmetlerine erişimin artması, bireylerin yaşam kalitesini yükseltmektedir. Bireysel düzeyde ise hastaların ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin sunulması, memnuniyet düzeylerini artırarak sektördeki rekabeti olumlu yönde etkilemektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sağlık turizmi ve memnuniyet temasının teorik ve pratik katkıları, alanın sürdürülebilir büyümesine önemli bir destek sağlamaktadır. Müşteri odaklı hizmet anlayışının yaygınlaşması, hem hizmet sağlayıcıların rekabet gücünü artırmakta hem de tüketicilerin hizmetlerden duyduğu memnuniyeti artırarak tekrar tercih oranlarını yükseltmektedir. Sonuç olarak, sağlık turizmi sektörünün daha fazla gelişim göstermesi için, tüketici memnuniyeti odaklı yaklaşımların sürdürülmesi büyük bir önem taşımaktadır. Gelecekte, bu alandaki çalışmaların daha fazla çeşitlenmesi ve sektörel gelişime yönelik yenilikçi yaklaşımların benimsenmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler : Sağlık Turizminde Bibliyometrik Analiz, Sağlık Turizminde Memnuniyet, Sağlık Hizmet Kalitesi, Hasta Deneyimi,

1. GİRİŞ

Satisfaction kelimesi sözlükte, tatmin etme eylemi; yerine getirme, memnuniyet, tatmin olma durumu; hoşnutluk (Dictionary, 2024) olarak tanımlanmıştır. Turizmin daha geniş alanında, turist memnuniyetini artıran ve onları geri dönüşe teşvik eden faktörleri anlamak, dünya çapındaki destinasyonların sürdürülebilir başarısı için çok önemlidir (Almodawer et al., 2024). Turizmin bir çeşidi olan sağlık turistlerinin seyahat öncülleri arasında memnuniyetin önemli bir yeri vardır (Sarker et al., 2022). Hızla büyüyen bir sektör olan sağlık turizmi, tıbbi bakım ve tedavi alma amacıyla yapılan seyahatleri kapsar. Ulusal sağlık sistemleri ve hasta memnuniyeti seviyeleri üzerindeki etkileri nedeniyle, akademik ve sağlık toplulukları bu konuya büyük ilgi göstermektedir (Béland & Zarzeczny, 2018; Hwang et al., 2018). Gelecekteki araştırmalar, sağlık hizmeti sunum sistemlerinin farklı bağlamlardaki karmaşıklıklarını göz önünde bulundurarak, hasta deneyimi ve memnuniyet ölçümlerini entegre eden kapsamlı çerçevelerin geliştirilmesine odaklanmalıdır. Bu bütüncül yaklaşım, tıbbi turizmin hasta sonuçları üzerindeki etkilerini daha derinlemesine anlamayı mümkün kılacak ve sağlık turizminde hizmet kalitesinin iyileştirilmesine yönelik stratejilere akademik düzeyde katkı sağlayacaktır.(Béland & Zarzeczny, 2018; Hwang et al., 2018).

Araştırmalar, hasta deneyimleri ile sağlık hizmetlerinden memnuniyetleri arasında sürekli olarak güçlü bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Bu iki kavram birbirine bağlı olsa da farklıdır. Hasta deneyimi, hastaların sağlık sistemiyle olan genel etkileşimlerini ifade ederken, hasta memnuniyeti, sağlanan bakımı hastaların ihtiyaçları ve beklentileriyle ilişkili olarak değerlendirir. Her iki yapının da etkili bir şekilde ölçülmesi, hastane performansının kıyaslanması ve sağlık hizmeti kalitesinin iyileştirilmesi için kritik öneme sahiptir. Ancak, özellikle hastaların sınırlı hizmet kalitesi deneyimlemelerine rağmen yüksek memnuniyet bildirebilecekleri düşük kaynaklı ortamlarda memnuniyet anketlerinin kullanılmasında zorluklar devam etmektedir (Banda et al., 2023; Heydari et al., 2019; Li et al., 2022).

Sağlık turizminde memnuniyet temasını içeren yayınların biyometrik analiz yoluyla değerlendirilmesi, sağlık hizmetlerini seyahat deneyimleriyle birleştiren kritik bir çalışma alanıdır. Küreselleşme, tıbbi teknolojideki gelişmeler ve gelişmiş ülkelerde artan sağlık hizmeti maliyetleri sağlık turizmini büyütmeye devam ederken, hasta memnuniyetini anlamak hizmet kalitesini ve sonuçlarını iyileştirmek için kritik bir önem taşımaktadır (Heydari et al., 2019; Li et al., 2022). Hasta memnuniyeti ve deneyimi, sağlık hizmeti sunumunun etkinliğini önemli ölçüde etkileyen birbirine bağlı ancak farklı yapılardır. Araştırmalar, yüksek hasta

ISBN: 978-625-5962-19-5

memnuniyetinin genellikle açık iletişim ve empatik bakım gibi sağlık hizmeti sağlayıcılarıyla olumlu deneyimlerle bağlantılı olduğunu göstermektedir (Akalın, 2024; Heydari et al., 2019).

Sağlık turizminde hasta memnuniyeti literatürü, araştırmalardaki eğilimleri ve boşlukları belirlemek amacıyla sistematik incelemeler ve bibliyometrik analizlerden yararlanmaktadır (Wilson et al., 2020). Biyometrik teknolojiler, hasta memnuniyeti anlayışını derinleştirmeyi ve sağlık turizminde hizmet sunumunu iyileştirme stratejilerine rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Akademik ilginin artmasına rağmen, farklı sağlık hizmeti ortamlarında memnuniyet ölçümlerinin güvenilirliği hâlâ tartışmalıdır. Gelecekteki araştırmalar, çeşitli sağlık sistemlerinin karmaşıklıklarını ve medikal turizmde hasta sonuçları üzerindeki etkilerini dikkate alan kapsamlı çerçeveler geliştirmeli ve böylece bakım kalitesinin yanı sıra hasta deneyimlerinin iyileştirilmesine katkı sağlamalıdır.

Bu çalışma, sağlık turizmi ve alt türlerinde memnuniyet temasının nasıl ele alındığını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, ‘health tourism’, ‘medical tourism’, ‘spa tourism’ ve ‘wellness tourism’ anahtar kelimelerine ‘satisfaction’ kelimesi eklenerek Web of Science (WoS) veri tabanında arama yapılmış ve İngilizce olarak yayımlanmış 106 belge incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, sağlık turizmi literatüründe memnuniyet temasının nasıl konumlandığını tespit etmektir. Bu doğrultuda çalışma, iki temel konuya odaklanmaktadır:

1.Sağlık turizminde memnuniyet temasının yıllar içerisindeki değişimini incelemek,

2.Sağlık turizmi ve alt türleriyle birlikte kullanılan kelimeler arasındaki ilişkileri değerlendirmek.

2. YÖNTEM

Çalışma, R İstatistiksel Hesaplama Projesi (The R Project for Statistical Computing) altyapısı kullanılarak bibliometrix paketindeki biblioshiny() komutu ile yürütülmüştür (Aria & Cuccurullo, 2017). Veriler ‘.bib’ uzantısı ile dışa aktarılmıştır. Web of Science (WoS) kaynağından elde edilen 106 belge ‘health tourism, ‘medical tourism’, ‘spa tourism’, ‘wellness tourism’ ve ‘satisfaction’ anahtar kelimeleri ile detaylı olarak değerlendirilmiştir. Veri görselleştirme sürecinde, analiz için kullanılan programın sunduğu görselleştirme araçlarından yararlanılmıştır. Çalışma, herhangi bir yıl sınırlaması olmaksızın değerlendirilmiştir.

Veriler (1) Temel Bilgiler, (2) Yıllık Bilimsel Üretim, (3) En İlgili Kuruluşlar, (4) En Sık Kullanılan Kelimeler ve Kelime Bulutu (5) Güncel Trend Konular (6) Ortak Oluşum Ağı, (7) Tematik Harita başlıkları altında incelenmiştir.

Tablo 1. Temel Bilgiler

Açıklama	**Sonuçlar**
VERİLER HAKKINDA ANA BİLGİLER	
Zaman aralığı	2005:2024
Kaynaklar (Dergiler, Kitaplar, vb.)	67
Belgeler	106

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yıllık Büyüme Oranı %	14,9
Belge Ortalama Yaşı	5,33
Belge başına ortalama atıf	19,97
Referanslar	5714
BELGE İÇERİKLERİ	
Ek Anahtar Kelimeler (ID)	261
Yazarın Anahtar Kelimeleri (DE)	402
YAZARLAR	
Yazarlar	331
Tek yazarlı belgelerin yazarları	8
YAZAR İŞ BİRLİĞİ	
Tek yazarlı belgeler	10
Doküman Başına Ortak Yazar Sayısı	3,44
Uluslararası Ortak İş Birlikleri %	33,02
BELGE TÜRLERİ	
Makale	83
Makale; kitap bölümü	3
Makale; erken erişim	4
Makale; geri çekilmiş yayın	1
Bildiri metni	11
Derleme	4

Tablo 1’e göre, satisfaction (memnuniyet) temalı sağlık turizmi araştırmalarının ilki 2005 yılında yayımlanmıştır. Bu alandaki çalışmalar, giderek artan akademik ilgiyle birlikte büyüyen bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu büyüme, yıllık %14,9'luk artış oranı ve uluslararası iş birliklerindeki %33,02'lik yükselişle desteklenmektedir. Belge başına ortalama 19,97 atıf, literatüre sağlanan katkının önemini vurgulamaktadır. Ortalama 3,44 yazar sayısı ve

ISBN: 978-625-5962-19-5

geniş anahtar kelime çeşitliliği, sağlık turizminin farklı perspektiflerden ele alındığını göstermektedir.

Şekil 1. Yıllık Bilimsel Üretim

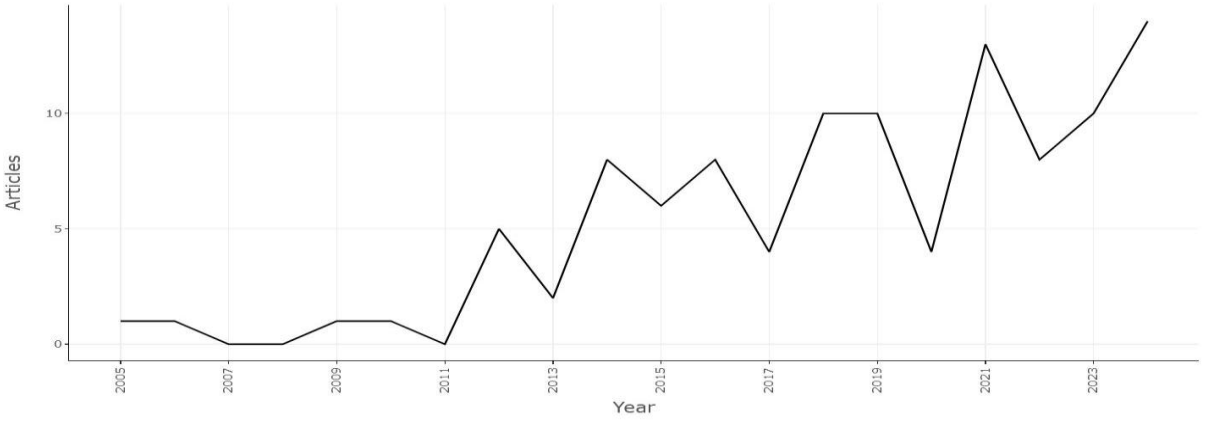

Şekil 1.'de yıllık bilimsel üretim gösterilmektedir. 2005-2011 yılları arasında yayın sayısı görece durağan bir seyir izlerken, 2012 yılından itibaren dalgalanmalar gözlemlenmiştir. Özellikle 2013, 2015, 2017, 2020 ve 2022 yıllarında yayın sayılarında düşüş yaşanmıştır. Genel olarak, memnuniyet (satisfaction) temasının sağlık turizmi ve alt türlerinde giderek artan bir akademik ilgi gördüğü söylenebilir. 2016 sonrası dönem, memnuniyet temasının akademik çalışmalarda ivme kazandığı ve öneminin arttığı bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 2023 yılında yayın sayısının zirveye ulaşması, bu alandaki akademik ilginin ve popülerliğin artarak devam ettiğini göstermektedir.

Şekil 2. En İlgili Kuruluşlar

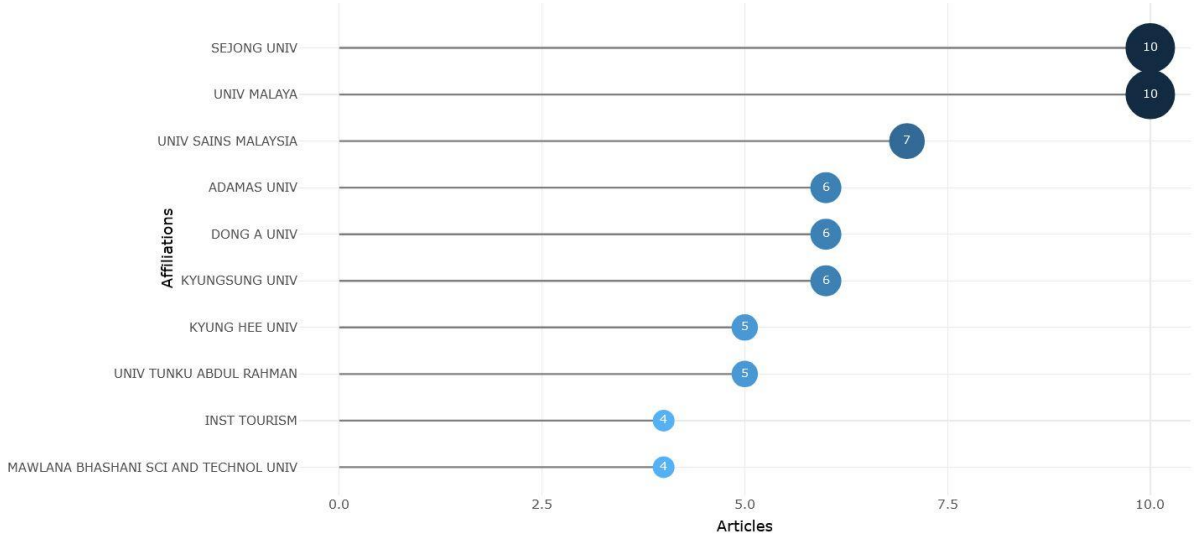

Şekli 2.'de satisfaction (memnuniyet) temasıyla en ilgili kuruluşlar gösterilmektedir. Sejong Üniversitesi (Güney Kore) ve Malaya Üniversitesi (Malezya) 10 makale ile listenin en üst sıralarında yer almaktadır. Bu durum, bu iki üniversitenin satisfaction (memnuniyet) temasında sağlık turizmi veya ilgili konulara yönelik önemli bir katkı sağladığını göstermektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

University Sains Malaysia (Malezya) 7 makale ile üçüncü sırada yer almaktadır. Adamas Üniversitesi (Hindistan), Dong-A Üniversitesi (Güney Kore), Kyungsung Üniversitesi (Güney Kore) ve Kyung Hee Üniversitesi (Güney Kore) 6 makale ile sıralamada yer almaktadır. Genel anlamda incelendiğinde Asya Kıtası ülkelerinin satisfaction (memnuniyet) temalı sağlık turizmi çalışmalarında ön planda olduğu söylenebilir.

Şekil 3. En Sık Kullanılan Kelimeler ve Kelime Bulutu

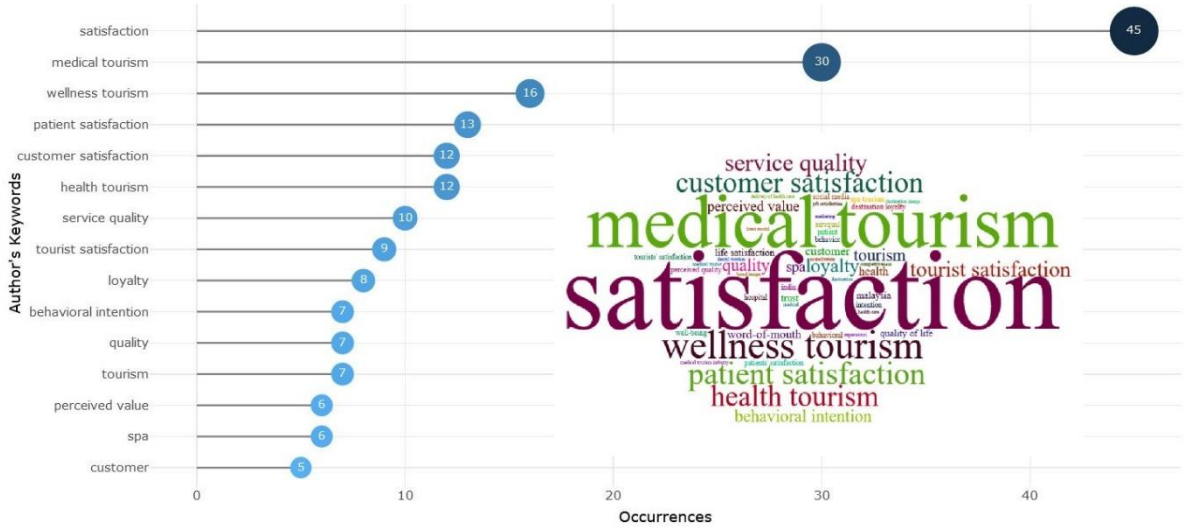

Şekil 3.'te satisfaction (memnuniyet) ile en sık kullanılan kelimeler ve kelime bulutu gösterilmektedir. 'Loyalty' (sadakat), 'quality' (kalite), 'perceived value' (algılanan değer) ve 'customer' (müşteri) kavramlarının 'satisfaction' (memnuniyet) ile ilişkili olduğu söylenebilir. Kaliteli hizmet ve yüksek algılanan değer, müşteri memnuniyetini artırarak sadakati güçlendirebilir. Memnuniyet düzeyi yüksek olan müşteriler, tekrar eden ziyaretler ve olumlu ağızdan ağıza pazarlama yoluyla hizmet sağlayıcıya katkıda bulunabilir. Bu ilişki, sağlık turizminde hizmet kalitesi ve müşteri deneyiminin önemli bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Şekil 4. Güncel Trend Konular

ISBN: 978-625-5962-19-5

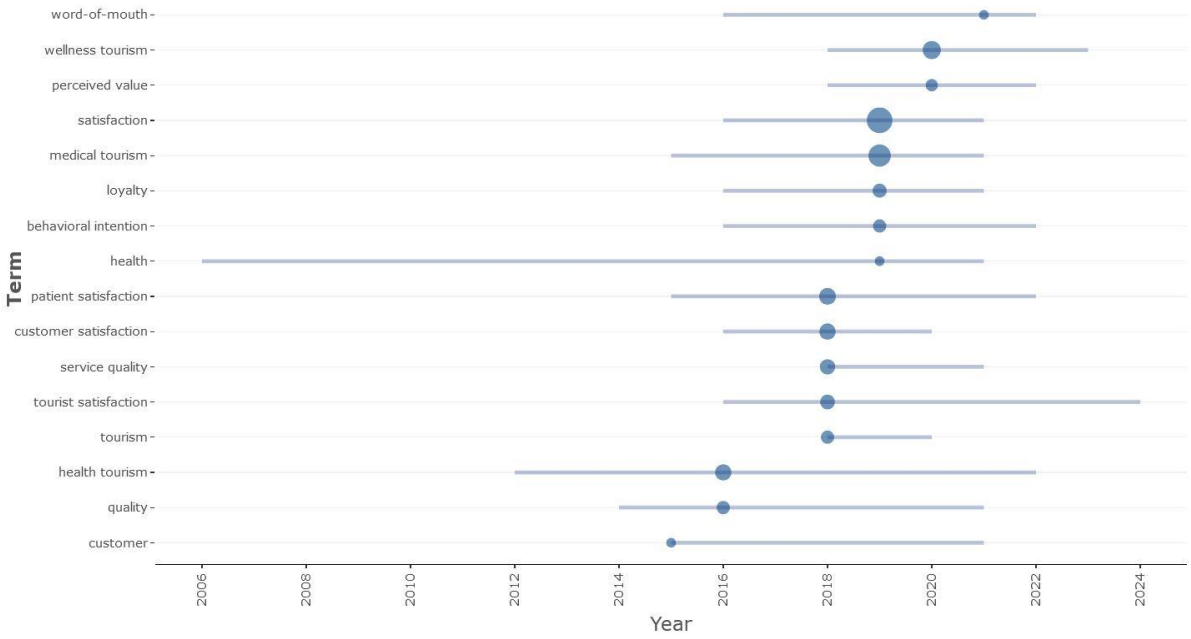

Şekil 4'te güncel trend konular gösterilmektedir. Sağlık ve sağlık turizmi temalarında uzun yıllardır satisfaction (memnuniyet) terimi ile kullanılmakta olduğu görülmektedir. 2020 ve sonrası dönem, özellikle pandemi etkisiyle, müşteri memnuniyeti, algılanan değer ve davranışsal niyet gibi tüketici merkezli kavramların ön planda olduğu bir dönem olduğu söylenebilir. 'Word-of-mouth' (ağızdan ağıza iletişim) ve 'wellness tourism' (wellness turizmi) gibi daha spesifik kavramlar ise son yıllarda popülerlik kazanmıştır.

Şekil 5. Ortak Oluşum Ağı

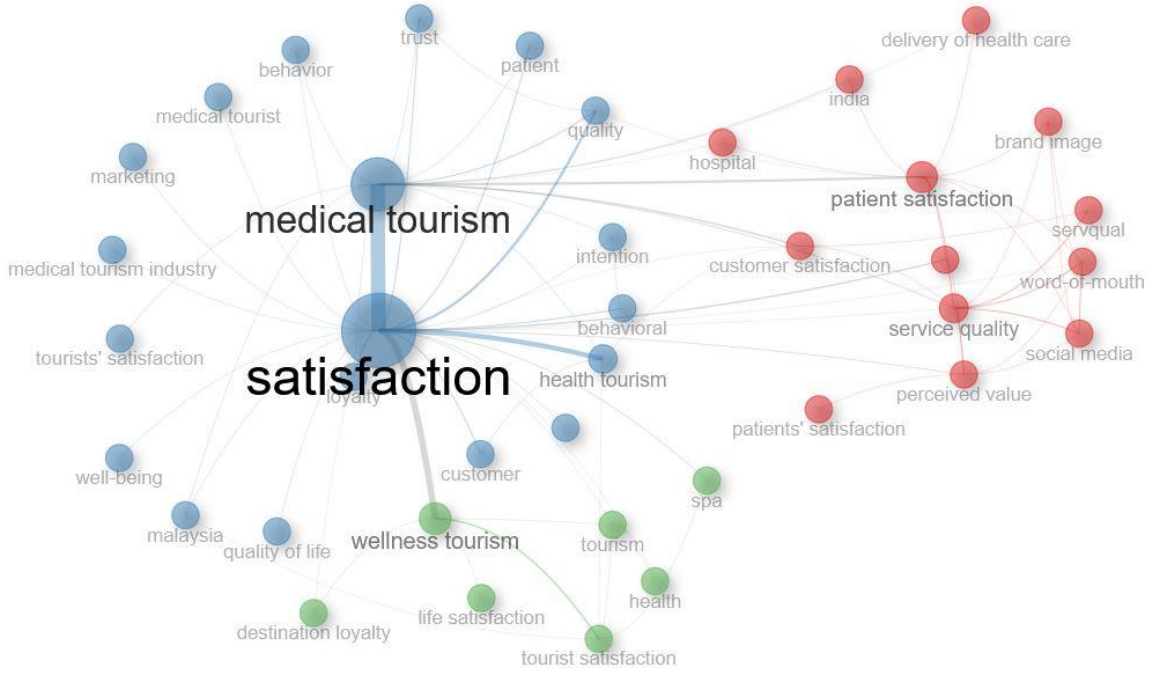

Şekil 5'te, sağlık turizmi temasında memnuniyet kelimesi ile bağlantılı kavramlar arasındaki ilişkiler bir ağ haritası şeklinde görselleştirilmiştir. Anahtar temalar arasında 'medical tourism'

ISBN: 978-625-5962-19-5

(medikal turizm) ve ‘satisfaction’ (memnuniyet) merkezde yer almaktadır. Diğer temalar bu iki ana tema etrafında ilişkilendirilmiştir.

‘Medical tourism’ teması, ‘marketing’ (pazarlama), ‘tourists' satisfaction’ (turist memnuniyeti), ‘medical tourist’ (medikal turist), ‘quality of life’ (yaşam kalitesi) ve ‘destination loyalty’ gibi kavramlarla doğrudan bağlantılı görünmektedir. Bu durum, medikal turizmin geniş bir yelpazede ekonomik, sosyal ve kişisel memnuniyet odaklı unsurlarla ilişkilendirildiğini göstermektedir denilebilir. ‘Satisfaction’ (memnuniyet) teması ise ‘wellness tourism’ (wellness turizmi), ‘customer’ (müşteri), ‘health tourism’ (sağlık turizmi) ve ‘loyalty’ (sadakat) gibi konularla bağlantı kurarak turistlerin deneyimlerinden ve hizmet kalitesinden kaynaklanan memnuniyetin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, şekilde kırmızı ile belirtilen temalar (örneğin, ‘patient satisfaction’ (müşteri memnuniyeti), ‘service quality’ (hizmet kalitesi), ‘brand image’ (marka imajı), ‘social media’ (sosyal medya)) daha özel odaklanmış alanları temsil etmekte ve hasta memnuniyetinin sağlanmasında hizmet kalitesi, sosyal medya ve marka imajı gibi faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yeşil temalar, ‘wellness tourism’ (wellness turizmi) bağlamında daha çok yaşam kalitesi, sağlık ve spa gibi refah odaklı kavramlara işaret etmektedir. Bu, medikal turizm içinde sağlık ve iyilik halinin (well-being) merkezi bir rol oynadığını göstermektedir.

Şekil 6. Tematik Harita

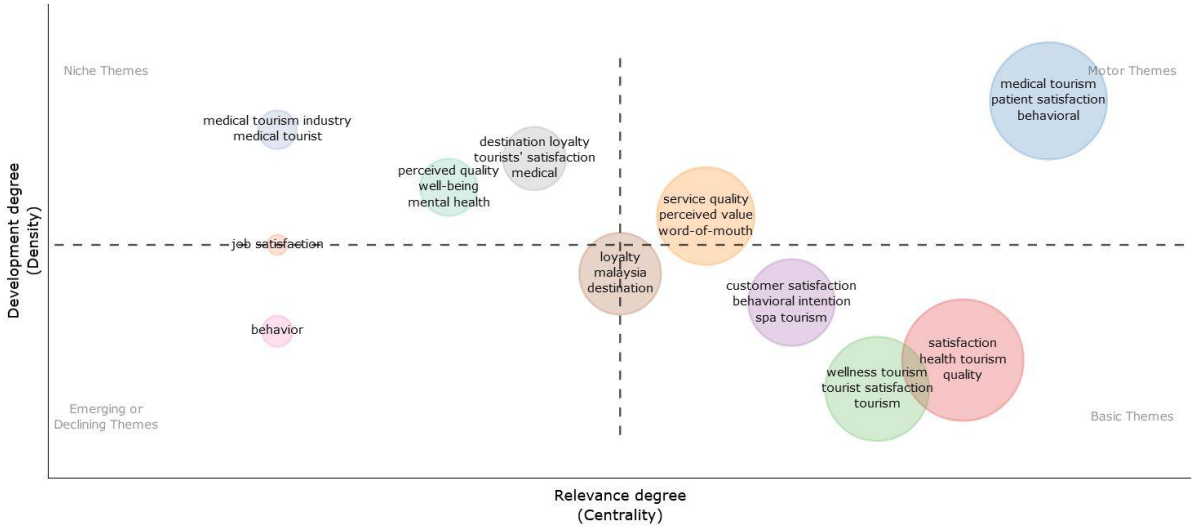

Şekil 6’da temaların merkeziyet derecesi (Relevance degree – (Centrality)) ve gelişim derecesi (Development degree – (Density)) eksenlerinde nasıl konumlandığını göstermektedir.

Sağ üst bölümde yer alan motor temalar (motor themes), yüksek merkeziyet ve yüksek gelişim derecesine sahip olup, alanın anahtar temalarını (key themes) temsil etmektedir. Bu bölgede ‘medical tourism’ (sağlık turizmi), ‘patient satisfaction’ (hasta memnuniyeti) ve ‘behavioral’ (davranışsal) gibi kavramlar dikkat çekmektedir. Bu temalar, alanın temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Sol üstte yer alan niş temalar (niche themes), yüksek gelişim derecesine sahip ancak merkeziyetleri düşük, daha spesifik ve odaklı konular olarak öne çıkmaktadır. Bu alanda ‘medical tourism industry’ (medikal turizmi endüstrisi) ile ‘medical tourist’ (medikal turist) gibi temalar yer almaktadır. Sektörde belirli niş odakları temsil etmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sol alt bölümde gelişmekte olan veya azalan temalar (emerging or declining themes) yer almaktadır. Bu temalar, gelişim derecesi düşük olup, popülerliğini kaybeden veya gelişmekte olan temalar olarak nitelendirilmektedir. Bu bölgede 'behavior' (davranışsal) ve 'job satisfaction' (iş memnuniyeti) gibi temalar göze çarpmakta olup bu temaların 2005-2024 yılları arasında sınırlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Sağ alt kısımda ise temel temalar (basic themes) yer almaktadır. Merkeziyet derecesi yüksek, ancak gelişim derecesi düşük olan bu temalar, 'health tourism' (sağlık turizmi) ve 'tourist satisfaction' (turist memnuniyeti) gibi kavramları temsil etmektedir. Bu bölgede 'health tourism' (sağlık turizmi) ve 'tourist satisfaction' (turist memnuniyeti) gibi temaların sağlık turizmi ve memnuniyeti gibi kavramların temel yapı taşları olduğu ifade edilebilir.

3. SONUÇ

Bu çalışma, sağlık turizmi bağlamında memnuniyet (satisfaction) temasının yıllar içerisindeki gelişimini, akademik üretime olan katkılarını ve literatürdeki anahtar kavramlarla ilişkisini incelemiştir. Veriler, bu alanın giderek büyüyen bir ilgi gördüğünü ve yıllık %14,9'luk bir büyüme oranıyla sürekli bir yükseliş trendi sergilediğini göstermektedir. Sağlık turizmi konulu akademik çalışmalar, 2005 yılından itibaren artarak devam etmiş, özellikle 2016 sonrası dönemde hız kazanmış ve 2023 yılında zirve noktasına ulaşmıştır. Bu durum, sağlık turizmi alanının küresel düzeyde hem akademik hem de sektörel anlamda önem kazandığını ortaya koymaktadır.

Sejong Üniversitesi (Güney Kore) ve Malaya Üniversitesi (Malezya) gibi önde gelen kurumlar, memnuniyet temalı sağlık turizmi araştırmalarına önemli katkılar sağlamıştır. Asya ülkelerinin bu alandaki akademik üretimde ön plana çıkması, bölgenin sağlık turizmi alanında güçlü bir akademik altyapıya sahip olduğunu göstermektedir. 'Satisfaction' (memnuniyet) kavramı, sağlık turizminde 'loyalty' (sadakat), 'quality' (kalite), 'perceived value' (algılanan değer) ve 'customer' (müşteri) gibi kavramlarla yakın bir ilişki içerisindedir. Bu ilişki, sağlık turizminde hizmet kalitesinin ve müşteri deneyiminin ne denli kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Kaliteli hizmet ve yüksek algılanan değer, müşteri memnuniyetini artırarak sadakati güçlendirmekte; bu durum tekrar eden ziyaretler ve ağızdan ağıza pazarlama gibi olumlu etkiler yaratmaktadır.

Trend analizleri, memnuniyet temasının sağlık turizmi çalışmalarında uzun yıllardır önemli bir yere sahip olduğunu, ancak özellikle 2020 ve sonrasında pandemi etkisiyle tüketici merkezli kavramların (örneğin, 'behavioral intention' (davranışsal niyet), 'word-of-mouth' (ağızdan ağıza iletişim), 'wellness tourism' (wellness turizmi)) ön plana çıktığını ortaya koymaktadır. Bu kavramlar, sağlık turizminin yalnızca medikal bir hizmet değil, aynı zamanda bireysel iyilik hali ve yaşam kalitesi odaklı bir deneyim olduğunu göstermektedir.

Ağ analizleri, sağlık turizmi ile ilişkili kavramların birbiriyle güçlü bağlara sahip olduğunu ve 'medical tourism' (medikal turizm) ile 'satisfaction' (memnuniyet) temalarının bu literatürün merkezinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Anahtar temalar arasında 'marketing' (pazarlama), 'tourists' satisfaction' (turist memnuniyeti), 'quality of life' (yaşam kalitesi) ve 'destination loyalty' (destinasyon sadakati) gibi kavramlar, sağlık turizminin ekonomik, sosyal ve bireysel boyutlarını kapsamaktadır. Ayrıca, hasta memnuniyeti, hizmet kalitesi, sosyal medya ve marka imajı gibi faktörlerin bu temalarla doğrudan ilişki kurduğu görülmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Temaların merkeziyet ve gelişim derecelerine göre yapılan analiz, ‘medical tourism’ (medikal turizm) ve ‘satisfaction’ (memnuniyet) gibi temel kavramların yüksek merkeziyet ve gelişim düzeyi ile alanın ilerlemesine katkı sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte, ‘medical tourism industry’ (medikal turizm endüstrisi) gibi niş temalar ve ‘health tourism’ (sağlık turizmi) gibi temel kavramlar, alanın geniş bir perspektif ile ele alındığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, sağlık turizmi ve memnuniyet kavramları etrafında şekillenen akademik çalışmalar, alanın hem teorik hem de pratik açıdan gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu alandaki ilerlemeler hem müşteri memnuniyetinin artırılması hem de sağlık turizminin küresel anlamda sürdürülebilir bir sektör olarak büyümesi açısından kritik öneme sahiptir. Gelecekteki çalışmalar, sağlık turizmi hizmetlerinin müşteri deneyimi ve memnuniyet bağlamında daha derinlemesine ele alınmasını sağlayarak sektörel ve akademik ilerlemelere ışık tutabilir.

KAYNAKÇA

Akalın, B. (2024). Sağlık Yöneticilerinde İletişim. In Z. E. Abay Çelik (Ed.), *Sağlık Profesyonellerinin İletişim Becerileri* (pp. 51–62). Eğitim Yayınevi.

Almodawer, Y., Alam, S. S., Sinniah, S., & Ali, M. H. (2024). Health tourism in Malaysia: understanding the drivers of satisfaction and revisit intention. *Tourism Recreation Research*, 1–22. https://doi.org/10.1080/02508281.2024.2379686

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, *11*(4), 959–975.

Banda, S., Nkungula, N., Chiumia, I. K., Rylance, J., & Limbani, F. (2023). Tools for measuring client experiences and satisfaction with healthcare in low- and middle-income countries: a systematic review of measurement properties. *BMC Health Services Research*, *23*(1), 133. https://doi.org/10.1186/s12913-023-09129-9

Béland, D., & Zarzeczny, A. (2018). Medical tourism and national health care systems: an institutionalist research agenda. *Globalization and Health*, *14*(1), 68. https://doi.org/10.1186/s12992-018-0387-0

Dictionary. (2024). *satisfaction*. https://www.dictionary.com/browse/satisfaction

Heydari, M., Yousefi, M., Derakhshani, N., & Khodayari-Zarnaq, R. (2019). Factors Affecting the Satisfaction of Medical Tourists: A Systematic Review. *Health Scope*, *8*(3). https://doi.org/10.5812/jhealthscope.80359

Hwang, S., Lee, D., & Kang, C.-Y. (2018). Medical tourism: focusing on patients’ prior, current, and post experience. *International Journal of Quality Innovation*, *4*(1), 4. https://doi.org/10.1186/s40887-018-0024-2

Li, L., Ragavan, N. A., Patwary, A. K., & Baijun, W. (2022). Measuring patients’ satisfaction toward health tourism in Malaysia through hospital environment, nutritional advice, and perceived value: A study on Chinese exchange students. *Frontiers in Public Health*, *10*. https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.893439

Sarker, M., Kasem, N., Wong, B. K. M., & Moghavvemi, S. (2022). Conceptualizing Essential Components Affecting Health Tourism Satisfaction in Asia: Does Context Matter? *Journal of*

ISBN: 978-625-5962-19-5

Quality Assurance in Hospitality & Tourism, *23*(5), 1107–1135. https://doi.org/10.1080/1528008X.2021.1955237

Wilson, E., Mura, P., Sharif, S. P., & Wijesinghe, S. N. R. (2020). Beyond the third moment? Mapping the state of qualitative tourism research. *Current Issues in Tourism*, *23*(7), 795–810. https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1568971

ISBN: 978-625-5962-19-5

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÖĞRENCİLERE SUNULAN DESTEK EĞİTİM HİZMETLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

DETERMİNİNG TEACHERS' PERSPECTİVES ON SUPPORTİVE EDUCATİON SERVİCES PROVİDED TO STUDENTS WİTH LEARNİNG DİSABİLİTİES

Öğretmen Kubra URTEKİN, İskenderun Mevlana İlkokulu

kbraurtekin@gmail.com, OrcidID: 0009-0003-5754-5298

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba PÜRSÜN, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
tugbapursun@gmail.com, OrcidID: 0000-0002-5436-1464

ÖZET:

Bu araştırmada öğrenme güçlüğü olan öğrencilere sunulan destek eğitim hizmetlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan durum çalışması ile yapılmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesinde ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve belirlenen ölçütleri karşılayan 10 öğretmen ile araştırma yürütülmüştür. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuca göre öğretmenler destek eğitim hizmetlerini faydalı ve gerekli bulmakta ancak destek eğitim hizmetlerinin sunulmasında öğretmenden öğrenciden, aileden ve çevresel düzenlemelerden kaynaklı sorunlar yaşamaktadırlar. Öğretmenlerin destek eğitim hizmetlerinin öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için akademik ve sosyal gelişim açısından; öğretmenler için ise mesleki gelişim ve öğrenme güçlüğüne ilişkin bilgi ve farkındalığın artırılmasında katkı sağladığını düşündükleri tespit edilmiştir. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde destek eğitim hizmetlerinin sunulmasında yaşanılan sorunların önlenebilmesi için öğretmenlere ve ailelere destek eğitim hizmetlerine ilişkin eğitim verilmesi yönünde önerilerde bulundukları belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: öğrenme güçlüğü, destek eğitim hizmetleri, öğretmen görüşleri

ABSTRACT

This research aims to determine teachers' opinions on supportive educational services provided to students with learning difficulties in primary schools. The research was conducted using a case study design, one of the qualitative research approaches. The criterion sampling method was used to determine the study group, and the research was conducted with 10 teachers who met the specified criteria. The data were collected using a semi-structured interview form developed by the researchers. The data were analyzed using the descriptive analysis technique. According to the findings, teachers consider supportive educational services beneficial and necessary but face challenges stemming from teachers, students, families and environmental arrangements. It was found that teachers believe supportive educational services contribute to the academic and social development of students with learning difficulties and also contribute to the professional development of teachers by enhancing their knowledge and awareness regarding learning difficulties.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Teachers also suggested providing training to both teachers and families about supportive educational services to prevent issues encountered in delivering these services to students with learning difficulties.

Key words: learning difficulty, supportive educational services, teacher opinions,

ISBN: 978-625-5962-19-5

KARİYER UYUMU KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Dr. Şeyma MIZRAK

Milli Eğitim Bakanlığı, symaa.akgull@gmail.com - ORCID ID:0000-0001-5277-9480

ÖZET

Bu çalışma kariyer uyumu ile ilgili alan yazında yapılan çalışmaların incelenerek alan yazındaki sonuçları derlemek ve eksiklikleri belirlemek amaçlanmıştır. Gelişen ve sürekli değişime maruz kalan insan, yaşamı boyunca farklı rollere sahip olmaktadır. Kişinin bu rollere uyumu; sahip olduğu değer, yetenek ve ilgilerini fark ederek mesleki rollerine adapte etme süreci olarak ifade edilen kariyer uyumu kavramı ile ilgili alan yazında yapılan lisansüstü tezler incelenmiştir. Bu amaç ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında kariyer uyumu konusunda yayımlanan 21 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Yapılan çalışma araştırmaların incelenmesini içerdiğinden herhangi bir ölçek ya da saha çalışması yapılmamıştır. Sistematik derleme yöntemi, bir araştırma sorusuna yanıt olarak, araştırma sorusu ile ilişkili olduğu görülen, çerçevesi önceden belirlenmiş çalışmaların bir araya sistematik biçimde getirilerek sentezlenme sürecidir (Yılmaz, 2021). Yapılan analizler sonucu ortaya çıkan verilerin sunumunda tablo ve grafikler kullanılmıştır. Araştırmaları derlemede tezin yüksek lisans veya doktora tezi olup olmadığı, yıllara göre dağılımı, örneklem bakımından dağılımı, örneklem seçme yöntemleri, veri toplama araçları bakımından dağılımının nasıl olduğu ile ilgili inceleme yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir: bu konuda lisansüstü tezlerin "2011-2024" yılları arasında yazıldığı tespit edilmiştir. İncelenen tezlerin 18 tanesinin yüksek lisans tezi, 3 tanesinin doktora tezi türünde olduğu ve bu tezlerin tümünde nicel araştırma yönteminin kullanıldığı saptanmıştır. Literatür incelendiğinde, değişen iş koşulları için önemli bir kavram olan kariyer uyumu konusunda ülkemizde yapılan çalışmaların oldukça az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Sınırlı sayıda olan bu konu ile ilgili daha fazla çalışma yapılması önerilebilir. Kariyer uyumu hakkında yapılan tezlerin değerlendirilmesinin, bu alanda çalışacak araştırmacılara yol göstermesi ve literatüre sağlayacağı katkı açısından önemli olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler : Kariyer danışmanlığı, Kariyer uyumu, Derleme.

REVIEW OF STUDIES ON CAREER ADAPTATION

ABSTRACT

This study aims to compile the results and identify deficiencies in the literature by examining the studies on career adaptability. A human being, who develops and is constantly subject to

ISBN: 978-625-5962-19-5

change, has different roles throughout his life. The person's compliance with these roles; Postgraduate theses in the literature regarding the concept of career adaptation, which is expressed as the process of realizing one's values, abilities and interests and adapting them to their professional roles, were examined. For this purpose, 21 postgraduate theses published on the subject of career adaptation were accessed in the Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center Database. Since the study involved examining research, no scale or field study was conducted. The systematic compilation method is the process of systematically bringing together and synthesizing studies, the framework of which is predetermined, that are seen to be related to the research question, in response to a research question (Yılmaz, 2021). Tables and graphs were used to present the data resulting from the analysis. In compiling the research, it was examined whether the thesis was a master's or doctoral thesis, its distribution by years, its distribution in terms of sample, sample selection methods, and its distribution in terms of data collection tools. The results obtained can be expressed as follows: it was determined that postgraduate theses on this subject were written between the years "2011-2024". It was determined that 18 of the theses examined were master's theses and 3 were doctoral theses, and the quantitative research method was used in all of these theses. When the literature is examined, it has been determined that there are very few studies in our country on career adaptability, which is an important concept for changing business conditions. It may be suggested that more studies be conducted on this limited number of subjects. It can be said that the evaluation of theses about career adaptation is important in terms of guiding researchers who will work in this field and contributing to the literature.

Key Words: Career counseling, Career adaptation, Compilation.

ISBN: 978-625-5962-19-5

OKUL TERKİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Dr. Şeyma MIZRAK

Milli Eğitim Bakanlığı, symaa.akgull@gmail.com - ORCID ID:0000-0001-5277-9480

ÖZET

Bu çalışma okul terki ile ilgili alan yazında yapılan çalışmaların incelenerek alan yazındaki sonuçları derlemek ve eksiklikleri belirlemek amaçlanmıştır. Öğrencinin diploma sahibi olamadan bireysel, ailevi, okul ya da toplumsal nedenlerden ötürü okul yaşamını sonlandırması ile gerçekleşmekte olan okul terki kavramı ile yapılan lisansüstü araştırmaların sonuçlarını incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında kariyer uyumu konusunda yayımlanan 35 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Yapılan çalışma araştırmaların incelenmesini içerdiğinden herhangi bir ölçek ya da saha çalışması yapılmamıştır. Sistematik derleme yöntemi, bir araştırma sorusuna yanıt olarak, araştırma sorusu ile ilişkili olduğu görülen, çerçevesi önceden belirlenmiş çalışmaların bir araya sistematik biçimde getirilerek sentezlenme sürecidir (Yılmaz, 2021). Yapılan analizler sonucu ortaya çıkan verilerin sunumunda tablo ve grafikler kullanılmıştır. Araştırmaları derlemede tezin yüksek lisans veya doktora tezi olup olmadığı, yıllara göre dağılımı, örneklem bakımından dağılımı, örneklem seçme yöntemleri, veri toplama araçları bakımından dağılımının nasıl olduğu ile ilgili inceleme yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir: bu konuda lisansüstü tezlerin "2014- 2024" yılları arasında yazıldığı tespit edilmiştir. İncelenen tezlerin 27 tanesinin yüksek lisans tezi, 8 tanesinin doktora tezi türünde olduğu ve bu tezlerin tümünde nicel araştırma yönteminin kullanıldığı saptanmıştır. Öğrenci, öğretmen, yönetici ve okulu terk etmiş bireylerle gerçekleştirilmiş olan bu araştırmalarda okul terkinin nedenleri, sonuçları ve okul terkini engellemeye ya da azaltmaya yönelik çözüm önerileri ele alınmıştır. Literatür incelendiğinde, ülkemizde yapılan çalışmaların oldukça az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Sınırlı sayıda olan bu konu ile ilgili daha fazla çalışma yapılması önerilebilir. Okul terki hakkında yapılan tezlerin değerlendirilmesinin, bu alanda çalışacak araştırmacılara yol göstermesi ve literatüre sağlayacağı katkı açısından önemli olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler : Okul terki, okula yabancılaşma, Derleme.

REVIEW OF STUDIES ON SCHOOL DROPOUT

Abstract

This study aims to compile the results and identify deficiencies in the literature by examining the studies on school dropout. It is aimed to examine the results of postgraduate research conducted with the concept of school dropout, which occurs when a student ends his/her school

ISBN: 978-625-5962-19-5

life due to individual, family, school or social reasons before obtaining a diploma. For this purpose, 35 postgraduate theses published on the subject of career adaptation were accessed in the Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center Database. Since the study involved examining research, no scale or field study was conducted. The systematic compilation method is the process of systematically bringing together and synthesizing studies, the framework of which is predetermined, that are seen to be related to the research question, in response to a research question (Yılmaz, 2021). Tables and graphs were used to present the data resulting from the analysis. In compiling the research, it was examined whether the thesis was a master's or doctoral thesis, its distribution by years, its distribution in terms of sample, sample selection methods, and its distribution in terms of data collection tools. The results obtained can be expressed as follows: it was determined that postgraduate theses on this subject were written between the years "2014-2024". It was determined that 27 of the theses examined were master's theses and 8 were doctoral theses, and the quantitative research method was used in all of these theses. In these studies conducted with students, teachers, administrators and individuals who have dropped out of school, the causes and consequences of school dropout and solution suggestions to prevent or reduce school dropout are discussed. When the literature was examined, it was determined that the number of studies conducted in our country was quite small. It may be suggested that more studies be conducted on this limited number of subjects. It can be said that the evaluation of theses about school dropout is important in terms of guiding researchers who will work in this field and contributing to the literature.

Key Words: School dropout, alienation from school, Compilation.

ISBN: 978-625-5962-19-5

TEACHERS' PERCEPTION OF SCHOOL AND STUDENTS' MATHEMATICS ACHIEVEMENT IN THE U.S.

Assistant Professor, MUSA SADAK

Kastamonu University, msadak@kastamonu.edu.tr - 0000-0001-6036-1279

ABSTRACT

Increasing the effectiveness of mathematics education has received great attention by researchers; however, finding ways to enhance achievement is not an easy task. Teachers have been perceived as a significant element of student achievement. Although the recognition of the importance of teachers could not be denied, identifying how they play a key role in student achievement has still been a concern. While there are many factors in teachers' role on student achievement, this study focuses on the role of teachers' perception of school environment on achievement. Teachers' perception of school environment is related to their self-efficacy, which is one of the key elements of student success. As a result, this study is conducted with the help of following research question: "How are teachers' school related perceptions of students, parents, teachers and school related to students' mathematics achievement in the U.S.?"

The sample of this study is consisted of eighth-grade students (n=8698) and their teachers (n=445) in the U.S. participated in TIMSS 2019 mathematics assessment. Relevant items in TIMSS student and teacher questionnaire were used to assess teachers' perceptions of students, teachers, parents and school while student achievement is measured by a plausible value. In addition to the explanatory variables, the variables of students' gender and home educational resources were included in the model to control their relationship with mathematics achievement. Linear multiple regression technique was used to assess these relationships.

As a result of the regression model, only teachers' perception of parents has a significant relationship with students' mathematics achievement; however, it was negative (γ_{02}=-.267, p<.05). Based on the items used to measure, it was revealed that parental involvement perceived by teachers have a significantly negative relationship with students' mathematics achievement while teachers' perception of students (γ_{03}=.043, p>.05), teachers (γ_{01}=.052, p>.05) and school (safety-γ_{04}=.031, p>.05 and discipline-γ_{05}=-.020, p>.05) are not found to be significantly related to students' achievement.

Keywords: Teacher perception; student achievement; TIMSS; mathematics; linear regression.

ISBN: 978-625-5962-19-5

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA DEĞERLER

Doç. Dr. YASİN MAHMUT YAKAR

Erzincan Binali Yıldırım Üni., ymyakar@erzincan.edu.tr, ORCID ID: 000-0001-9835-981X

SEMRA YAZAR

Erzincan Binali Yıldırım Üni, semrayazar25@gmail.com,ORCID ID: 0000-0002-3702-2663

Özet

Değer, bir toplumun devamlılığını sağlayan, kıymet verilen, kutsal sayılan duygu ve davranışlar bütünüdür. Değerlerin gelecek nesillere aktarılması bir toplumun geleceği açısından hayati önem taşımaktadır. Değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında en önemli araçlardan birisi de ders kitaplarıdır. Bunun yanında ders kitapları, öğrencilerin en sık yararlandığı materyaller olmaları nedeniyle ayrıca önemlidirler. Türkçe ders kitapları, taşıdığı içerikten dolayı işlevsel ve görsel öğretim araçlarıdır. Ayrıca Türkçe ders kitapları; söz varlığı, dilin temel becerilerini ve kültürel ögelerini bünyesinde barındırması açısından önemlidir. Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı dersi; öğrencilere doğru ve güzel okuyup yazmayı, dinlemeyi, konuşmayı ve dil bilgisi kurallarını uygulamayı öğretmenin yanı sıra; onlara milli, ahlaki, sosyal ve evrensel değerleri kazandırmayı amaçlar. Dersin bu amaçlarına ulaşabilmek için ana malzeme ise ders kitapları ve bu kitaplarda verilen metinlerdir. Bu doğrultuda çalışmada "Türkçe ders kitaplarında 'erdemler' temasında bulunan metinlerde yer verilen değerlerin niteliği ve sıklığı nedir?" sorusunun cevabı aranmıştır. Türkçe ders kitaplarının erdemler temasında yer alan metinlerin değerler açısından incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada nitel araştırma geleneğinden yararlanılarak doküman incelemesi deseni kullanılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen 6. Sınıf Türkçe ders kitapları, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. 2018-2023 yılları arasında okullarda kullanılmakta olan Koza, Ekoyay, Anka, Özgün, Ferman Yayınları tarafından hazırlanan Türkçe ders kitapları incelenmek üzere seçilmiştir. Çalışma için seçilen ders kitaplarında ilk etapta erdemler temasında yer alan metinler belirlenmiş akabinde "değer tasnifi" özelinde ele alınıp betimsel analize tabi tutulmuştur. Türkçe ders kitaplarında yer alan verilerin; bireysel değerler (25), evrensel değerler (2), milli değerler (4), dini-ahlaki değerler (4) şeklinde olduğu görülmektedir. Beş ayrı yayınevine ait ders kitaplarının incelendiği çalışmada benzer değerlerin ön plana çıkarıldığı sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni kitapların Türkçe Öğretim Programı rehber alınarak hazırlanmış olmasıdır. Bununla birlikte çalışmada kitaplardaki değerlerin çoğunlukla doğrudan suretle aktarılarak verildiği belirlenmiştir. Toplumun geleceğini oluşturan bireylere aktarılacak her değerin kıymetli olduğu göz önünde bulundurulduğunda söz konusu değerlerin çeşitlendirilerek okura sunulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, değer, Türkçe eğitimi

ISBN: 978-625-5962-19-5

2020-2024 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİM KADEMELERİNDE MATEMATİK DERSİ KAPSAMINDA ÜSTBİLİŞSEL DÜŞÜNMEYE YER VEREN TEZLERİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THESES INCLUDING METACOGNITIVE THINKING WITHIN THE SCOPE OF MATHEMATICS COURSE IN PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION LEVELS IN TURKIYE BETWEEN 2020-2024

Yüksek Lisans Öğrencisi, İlayda HASDEMİR[1]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, psk.dan.ilaydassbuncu@gmail.com-0009-0000-7162-2163

Prof. Dr., ŞENEL ELALDI[2]

[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, selaldi@cumhuriyet.edu.tr-0000-0003 0780-4207

ÖZET

Bu çalışma, Covid-19 pandemisi sonrası 2020-2024 yılları arasında Türkiye'de yayımlanmış, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde matematik dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye odaklanan yüksek lisans ve doktora tezlerini betimsel içerik analizi yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edilen, "üstbilişsel düşünme, Matematik dersi ve üstbilişsel düşünme, problem çözme" gibi anahtar kelimelerle taranan ve belirli dahil etme kriterlerine uygun 26 tez araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Albayrak tarafından geliştirilen yayın sınıflama formu kullanılmış ve elde edilen veriler frekans ve yüzde hesaplamaları ile tablolar halinde sunulmuştur. Çalışmanın temel amacı, bu tezlerin künye bilgilerini, yıllara göre dağılımlarını, konu alanlarını, kullanılan araştırma yöntemlerini, veri toplama araçlarını, örneklem büyüklüklerini, veri analiz yöntemlerini ve enstitü/üniversite dağılımlarını belirleyerek, alanda yapılan çalışmaların genel eğilimini ortaya koymak ve gelecekteki araştırmalara yön vermektir. Elde edilen bulgular, üstbilişsel düşünme becerilerinin matematik eğitimindeki önemini vurgulamakta ve bu alanda daha fazla doktora çalışması yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, üstbilişsel düşünmeyi farklı dersler bağlamında ele alan çalışmaların ve diğer veri tabanlarındaki yayınların da incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Matematik, Üstbiliş, Matematiksel problem çözme, Betimsel içerik analizi

ISBN: 978-625-5962-19-5

ABSTRACT

This study aims to examine master's and doctoral theses focusing on metacognitive thinking within the scope of mathematics courses in primary and secondary education levels published in Turkiye between 2020 and 2024, after the Covid-19 pandemic, using the descriptive content analysis method. In line with this, 26 theses obtained from the YÖK National Thesis Center database, which were scanned using keywords such as "metacognitive thinking, Mathematics course and metacognitive thinking, problem-solving and reflective thinking" and met certain inclusion criteria, were included in the research. In the study, the publication classification form developed by Albayrak was used as a data collection tool, and the obtained data were presented in tables with frequency and percentage calculations. The main purpose of the study is to reveal the general tendency of the studies conducted in the field and to guide future research by determining the bibliographic information of these theses, their distribution by years, subject areas, research methods used, data collection tools, sample sizes, data analysis methods, and institute/university distributions. The findings emphasize the importance of metacognitive thinking skills in mathematics education and highlight the need for more doctoral studies in this field. In addition, it is recommended to examine studies that address metacognitive thinking in different courses in other databases.

Keywords: Mathematics, Metacognition, Mathematical problem solving, Descriptive content analysis

1. GİRİŞ

Toplumlar, yaşayacakları yaşamlar boyunca karşılaştıkları zorluklarla baş edebilme becerisi kazandırmayı eğitim-öğretim programlarını hedefleme yoluyla yapmaktadır (Atış Akyol & Aşkar, 2022). Matematik, bu becerilerden biridir. Bu doğrultuda, Galileo Galilei'nin "Evrenin dili matematiktir" sözü, matematiğin günlük yaşamda ne denli kritik bir rol oynadığını ortaya koyuyor (Çelik, 2020). Matematik, bireylere sadece sayı ve formülleri değil, aynı zamanda analitik düşünme, problem çözme ve karar alma gibi kazanımlar sağlar. Bu yetenekler, kişinin günlük yaşamlarında karşılaştıkları pek çok durumda kullanılabilir. Eğitim programlarının en önemli amaçlarından biri, kapsamlı düşünmeyi öğrenip, öğrendiklerini farklı koşullara da uyarlayabilmelerini sağlamaktır (Türnüklü & Yeşildere, 2005). Bu nedenle, matematik eğitimi sadece akademik başarıyı değil, aynı zamanda yapılabilecek yaşam becerilerini geliştirmeyi de amaçlayan önemli bir araçtır (Fazlı & Avcı, 2022).

Flavell'e (1979) göre üstbiliş, stratejik hedefler, üstbilişsel bilgi, strateji bilgisi ve üstbilişsel deneyimlerin bir arada bulunduğu bir yapıdır. Bilişsel hedefler, bireylerin bir göreve yönelik amaçlarını ve beklentilerini ifade ederken, üstbilişsel bilgi, bireyin kendi öğrenme süreçleri, stratejileri ve öğrenme yöntemleri hakkında sahip olduğu farkındalığı kapsar. Stratejik bilgi, bireyin öğrenme süreçlerinde hangi teorik ve pratik yöntemlerin etkili olduğunu anlamasını içerir. Üstbilişsel deneyimler ise bireyin görev sürecindeki ilerleme algısını ve bu süreçteki inançlarını yansıtır (Özsoy, 2008). Eğitim alanında, özellikle matematik derslerinde, üstbilişsel düşünme becerilerinin önemi giderek artmaktadır. Matematiksel problem çözme, öğrencilerin

ISBN: 978-625-5962-19-5

bilişsel süreçlerini etkin bir şekilde yönetmelerini gerektirir. Bu bağlamda, üstbilişsel becerilerin geliştirilmesi, öğrencilerin matematik başarılarını olumlu yönde etkilemektedir. Türkiye'de yapılan araştırmalar da bu durumu desteklemektedir. Örneğin, Kahramanoğlu ve Deniz (2017) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, ortaokul öğrencilerinin üstbilişsel becerileri ile matematik öz-yeterlikleri ve başarıları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma, öğrencilerin üstbilişsel becerilerinin matematik başarılarını anlamlı bir şekilde yordadığını ortaya koymuştur Ayrıca, Yıldız ve Güven (2017) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, matematik öğretmenlerinin üstbilişi harekete geçirici davranışlarının incelenmesi için gözlem formunun geliştirilmesi incelenmiştir. Bu çalışma, öğretmenlerin problem çözme ortamlarında, öğrencilerinin üstbilişlerini harekete geçirebilmek için ne gibi davranışlar ortaya koyduklarını belirlemeye yönelik bir gözlem formunun geliştirmişlerdir.

Sonuç olarak, üstbiliş, bireylerin kendi düşünme süreçlerini fark etme, izleme ve düzenleme yeteneğidir. Bu beceriler, öğrencilerin öğrenme süreçlerini daha bilinçli ve etkili bir şekilde yönetmelerine olanak tanır. Matematik, bu becerilerin geliştirilmesi için kritik bir alan olarak karşımıza çıkmakta ve bireylerin eğitim yolculukları boyunca karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma kapasitelerini artırmada temel bir rol oynamaktadır.

Covid-19 pandemisi, eğitim sisteminde köklü değişimlere yol açarak öğrencilerin öğrenme süreçlerini derinden etkilemiştir (Demir, Özdaş & Çakmak, 2022). Uzaktan eğitimin yaygınlaştığı bu dönemde, öğrencilerin kendi öğrenmelerini planlama, takip etme ve değerlendirme becerileri daha önemli hale geldi. Özellikle matematik eğitimi gibi bilişsel çaba gerektiren derslerde, öğrencilerin düşünme süreçlerini fark etmeleri ve yönetebilmeleri kritik bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Atlı, Medeni, Medeni, Ateş & Güzel, 2023). Bu araştırma, Covid-19 sonrası dönemde Türkiye'de matematik dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye odaklanan çalışmaların künye bilgileri, kullanılan yöntemler, veri toplama araçları ve ver analiz teknikleri gibi unsurları betimsel içerik analizi yöntemiyle değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma ile alanyazındaki boşlukların tespit edilerek, bu boşlukları doldurulacak yeni çalışmaların önünün açılması hedeflenmektedir.

1.1. Problem Cümlesi ve Alt Problem Cümleleri

Bu araştırmanın problem cümlesi; "Covid-19'dan sonra 2020-2024 yılları arasında Türkiye'de yayımlanmış olan ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye yer veren çalışmaların künye bilgileri, eğilimleri ve çalışma sonuçlarının değerlendirilmesi nasıldır?" şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın amacına ve temel araştırma sorusuna uygun olarak sırasıyla aşağıda yer alan alt problemlere cevaplar aranmıştır;

1. Covid-19'dan sonra 2020-2024 yılları arasında Türkiye'de yayımlanmış olan ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye yer veren çalışmaların künye bilgisi dağılımı nasıldır?

2. Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?

ISBN: 978-625-5962-19-5

3. Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yüksek lisans ve doktora tezleri olarak dağılımı nasıldır?

4. Araştırma kapsamına alınan çalışmaların konu alanlarına ilişkin dağılımları nasıldır?

5. Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemleri nelerdir?

6. Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları nelerdir?

7. Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda yer alan örneklem ve örneklem büyüklüklerinin dağılımı nasıldır?

8. Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda kullanılan veri analizi yöntemleri nelerdir?

9. Araştırma kapsamına alınan çalışmaların bölüm/ana bilim dalına göre dağılımı nasıldır?

10. Araştırma kapsamına alınan çalışmaların enstitü/üniversitelere göre dağılımı nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile Covid-19'dan sonra 2020-2024 yıllarını kapsayan ve Türkiye'de yayımlanmış olan, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye yer veren tezlerin künye bilgileri, eğilimleri ve çalışma sonuçlarının betimsel içerik analizi yöntemiyle incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine yönelik bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, 2020-2024 yılları arasında Türkiye'de yayımlanmış olan, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye yer veren yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi; belirli konuyla ilgili olarak nitel ve nicel çalışmaların sistematik bir şekilde incelenerek düzenlenmesini ve genel eğilimlerin belirlenmesini amaçlar (Ültay, Akyurt & Ültay, 2021).

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2020 – 2024 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında "üstbilişsel düşünme, Matematik dersi ve üstbilişsel düşünme, problem çözme ve yansıtıcı düşünme" gibi anahtar sözcükleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda ulaşılan ulusal alanda yayımlanmış Matematik dersi ve üstbilişsel düşünmeyi kapsayan yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçsal örnekleme

ISBN: 978-625-5962-19-5

çeşitlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme araştırmacı tarafından belirlenen belirli bir dizi ölçütün kullanılmasını kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırma kapsamında dâhil edilme ölçüt/kriterleri ve taranan çalışma sayıları Moher, Liberati, Tetzlaff ve Altman (2009) tarafından geliştirilen Prisma Akış Diyagramı'nda (Bkz. Görsel 1) gösterilmiştir.

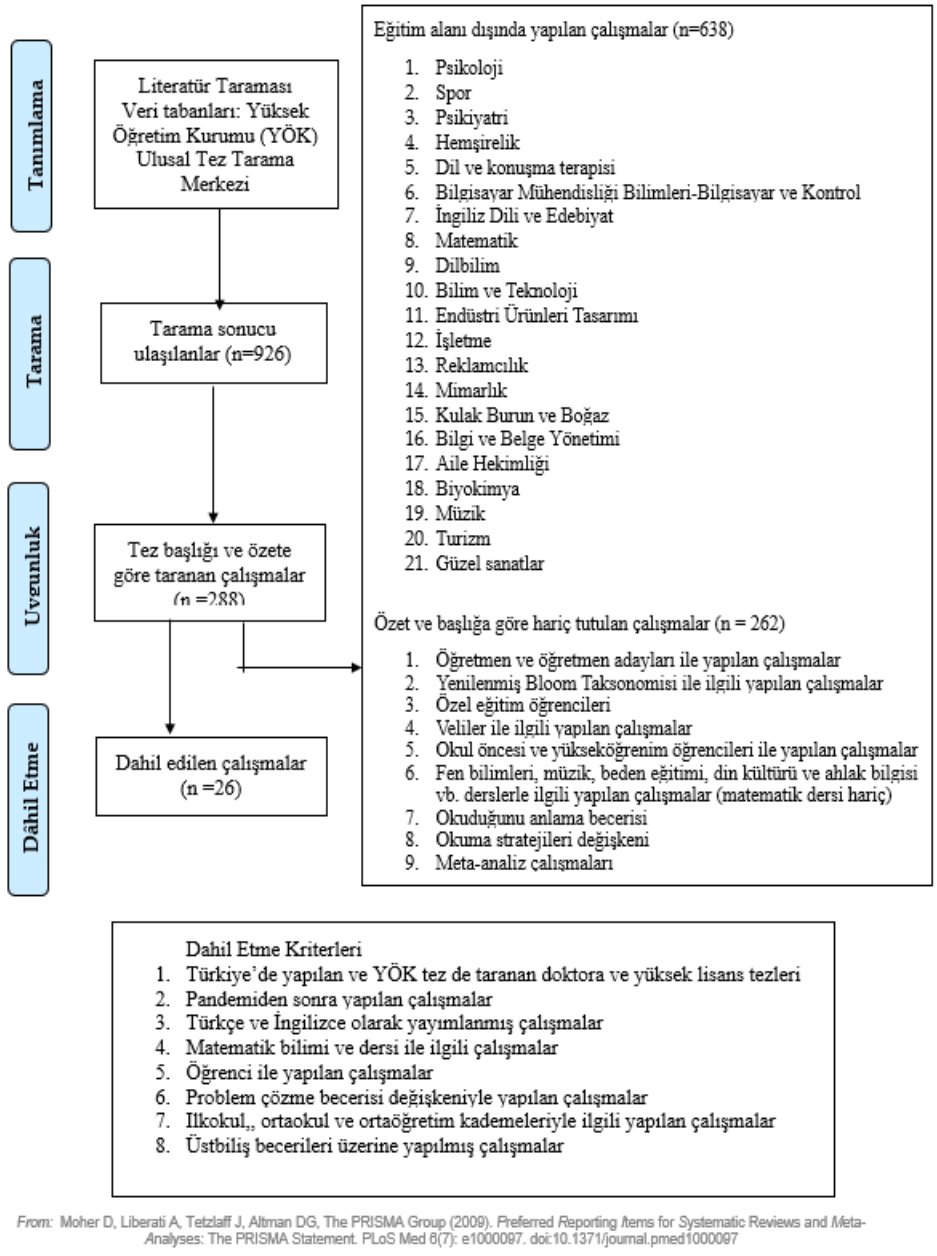

Görsel 1. Prisma Akış Diyagramı

Araştırmacılar tarafından belirlenen ve Görsel 1'de de yer alan dâhil etme kriterleri kapsamında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından belirlenen anahtar kelimeler kullanılarak ilk taramada son 5 yılı kapsayan 926 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan ilk taramada eğitim alanı dışında yapılanlar (n=638) çalışmalar elenmiş ve kalan 288 çalışma ikinci aşamada başlık ve özete göre tekrar değerlendirilmiştir. İlgisiz konu başlıkları ya da araştırmacılar tarafından

ISBN: 978-625-5962-19-5

belirlenen dâhil etme kriterlerine uymayan özetlerden yola çıkarak 262 hariç tutulan çalışma daha elenmiştir. Kalan 26 çalışma ise uygunluk kriterlerine göre tekrar gözden geçirilmiş ve nitelik değerlendirilmesi de yapıldıktan sonra çalışma kapsamına alınmıştır.

2.3.Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak Albayrak (2017) tarafından geliştirilmiş olan yayın sınıflama formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan bu form: tezlerin künyesi, yıllara göre dağılımı, yüksek lisans ve doktora tezleri olarak dağılımı, konu alanlarına ilişkin dağılımı, kullanılan araştırma yöntemleri, kullanılan veri toplama araçları, örneklem/çalışma grupları dağılımları, kullanılan veri analizi yöntemleri ve enstitü/üniversitelere göre dağılımı içermektedir.

2.4.Verilerin Analizi

Araştırmaya dahil edilen çalışmalardan (n=28) yayın sınıflama formu kapsamında elde edilen verilerin frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve tablolar kullanılarak ifade edilmiştir.

3. BULGULAR

İlköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünme konusunu ele alan 2020-2024 yılları arasında yayımlanmış ve araştırmanın dahil etme kriterlerine uygun olan tezlerin (n=26) çeşitli niteliklerine ilişkin dağılımları araştırmanın alt problemleri doğrultusunda aşağıda yer almaktadır

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Covid-19’dan sonra 2020-2024 yılları arasında Türkiye’de yayımlanmış olan ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye yer veren çalışmaların künye bilgisi dağılımı nasıldır?” şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren tezlerin künye bilgileri (yazar bilgisi, yayın dili, sayfa sayıları) Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1 incelendiğinde çalışmanın tamamının (n=26) Türk yazarlar tarafından yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar araştırmanın dahil edilme kriterleri doğrultusunda yalnızca Türkiye tabanlı üniversitelerde yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerini içermesi sebebi ile bu sonucun çıkmasının olası olduğu düşünülmektedir. Öte yandan çalışmaların yayın dili açısından künye bilgisi dağılımında %100’nün (n=26) Türkçe olarak yayımlandığı görülmektedir. İngilizce ya da başka bir dilde yayımlanmış çalışma araştırma kapsamında yer almamaktadır.

Çizelge 1. Künye Bilgisine Ait Bulgular

ISBN: 978-625-5962-19-5

KÜNYE BİLGİLERİ			F	%
Yazar Bilgileri	Türk		26	100
		TOPLAM	26	100
Yayın Dili	Türkçe		26	100
		TOPLAM	26	100
Sayfa Sayıları	1-85		2	7,69
	86-170		13	50
	171-255		6	23,07
	256-340		4	15,38
	341 ve üzeri		1	3,84
		TOPLAM	26	100

Çizelge 1'de görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan çalışmaların sayfa sayısı bulguları incelenecek olursa; %7,69'unun (n=2) 1-85 sayfa aralığında; %50'inin (n=13) 86-170 sayfa aralığında; %23,07'sinin (n=6) 171-255 sayfa aralığında; %15,38'inin (n=4) 256-340 sayfa aralığında ve; % 3,84'ünün (n=1) 341 ve üzeri sayfa aralığında olduğu görülmektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?" sorusuna yönelik bulgular Çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	**F**	**%**
2020	2	7,69
2021	4	15,38
2022	12	46,15
2023	5	19,23
2024	3	11,53
Toplam	26	100

Çizelge 2'de araştırma kapsamına alınan çalışmaların 2020-2024 yılları arasındaki dağılımları görülmektedir. Çizelge 2'ye göre, çalışmaların %7,69'u (n=2) 2020 yılında; %15,38'i (n=4) 2021 yılında; %46,15'ü (n=12) 2022 yılında; %19,23'i (n=5) 2023 yılında ve %11,53'i (n=3) 2024 yılında yapıldığı görülmektedir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yüksek lisans ve doktora tezleri olarak dağılımı nasıldır?" sorusuna yönelik bulgular Çizelge 3'te yer almaktadır.

Çizelge 3. **Çalışmaların Yüksek Lisans ve Doktora Tezi Dağılımları**

ISBN: 978-625-5962-19-5

TEZLER	F	%
Yüksek Lisans	19	73,07
Doktora	7	26,92
TOPLAM	26	100

Çizelge 3'e göre çalışmaların % 73,07'si (n= 19) yüksek lisans tezi; %26,92'si (n= 7) doktora tezi olarak yayımlanmıştır.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmaların konu alanlarına ilişkin dağılımları nasıldır?" sorusuna yönelik elde edilen bulgular Çizelge 4'te yer almaktadır.

Çizelge 4. Çalışmaların Konu Alanlarına İlişkin Bulgular

Konu Alanları	F	%
Sınıf Öğretmenliği	1	3,84
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi	13	50
Sınıf Eğitimi	1	3,84
Temel Eğitim	3	11,53
Özel Eğitim	2	7,69
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	1	3,84
Eğitim Bilimleri	5	19,23
TOPLAM	26	100

Çizelge 4'te çalışmaların konu alanlarına ilişkin dağılımları yer almaktadır. Bulgulara göre %3,84'ü (n=1) sınıf öğretmenliği; %50'si (n=13) matematik ve fen bilimleri eğitimi; %3,84'ü (n=1) sınıf eğitimi; %11,53'ü (n=3) temel eğitim; %7,69'u (n=2) özel eğitim; %3,84'ü (n=1) bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi ve; %19,23'ü (n=5) eğitim bilimleri konu alanlarında yayımlanmıştır.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemleri nelerdir? şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren tezlerinin içerdiği araştırma yöntemleri Albayrak (2017) tarafından geliştirilen ve bu çalışmada da veri toplama aracı olarak kullanılan yayın sınıflama formu kapsamında üç ana başlık altında boyutlandırılmış (Nicel Araştırma Yöntemleri (n=10), Nitel Araştırma Yöntemleri (n=8) ve Karma Araştırma Yöntemleri(n=9) ve üç ayrı çizelge halinde gösterilmiştir.

Çizelge 5. Çalışmalarda Kullanılan Nicel Araştırma Yöntemleri

ISBN: 978-625-5962-19-5

ANA KATEGORİ	ALT KATEGORİ		F	%
NİCEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	Deneysel Araştırma Yöntemleri	Tam Deneysel	1	10
		Yarı Deneysel	2	20
	Deneysel Olmayan Araştırma Yöntemleri	İlişkisel Tarama	7	70
		TOPLAM	10	100

Çizelge 5'te araştırma kapsamına dâhil edilmiş olan 27 çalışmandan nicel araştırma yöntemi kullanılanların (n=10), %10'unda (n=1) tam deneysel; % 20'sinde (n=2) yarı deneysel desen kullanılmıştır. Deneysel olmayan nicel araştırma yöntemleri kullanılan çalışmalardan %70'i (n=7) ilişkisel arama (Correlational survey) modeline yer vermiştir.

Çizelge 6. Çalışmalarda Kullanılan Nitel Araştırma Yöntemleri

ANA KATEGORİ	ALT KATEGORİ	F	%
NİTEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	Örnek Olay/Durum	2	28,57
	Eylem Araştırması	3	42,85
	Doküman analizi	1	14,28
	Diğer (Vaka Analizi Yöntemi)	1	14,28
	TOPLAM	7	100

Çizelge 6'ya göre araştırma kapsamındaki nitel yöntem esas alınarak yapılmış olan çalışmaların (n=7) %28,57'inde (n=2) örnek olay/durum çalışması deseni; %42,85'inde (n=3) eylem araştırması; %14,28'inde (n=1) doküman analizi ve %14,28'inde (n=1) diğer (vaka analizi) kullanılmıştır.

Çizelge 7. Çalışmalarda Kullanılan Karma Araştırma Yöntemleri

ANA KATEGORİ	ALT KATEGORİ	F	%
KARMA ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	Açıklayıcı	6	66,66
	Gömülü	1	11,11
	Tasarım Temelli Araştırma	1	11,11
	İç içe desen	1	11,11
	TOPLAM	9	100

Çizelge 7'de verildiği gibi karma yöntem esas alınarak yapılmış olan çalışmalardan (n=9) %66,66'sında (n=6) açıklayıcı desen; %11,11'inde (n=1) gömülü desen; %11,11'inde (n=1) tasarım temelli araştırma deseni ve %11,11'inde (n=1)iç içe desen kullanılmıştır.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

ISBN: 978-625-5962-19-5

Araştırmanın altıncı alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları nelerdir?" şeklinde ifade edilmektedir. İlgili alt problem doğrultusunda araştırma kapsamına giren çalışmalarda yer alan veri toplama araçlarına yönelik bulgular nitel ve nicel boyutlu olarak aşağıda yer alan çizelgelerde ayrı ayrı verilmiştir.

Çizelge 8. **Nicel Boyutlu Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular**

			F	%
NİCEL BOYUTLU VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	GÖZLEM	Katılımcı Katılımcı Olmayan	1	1,44
	BAŞARI TESTLERİ	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli Diğer	6	8,69
	TUTUM/ALGI/KİŞİLİK/YETENEK TESTLERİ	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli Diğer	13	18,84
	ANKET/ÖLÇEK	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli Diğer	37	53,62
	DİĞER	Diğer	7	10,14
		Kişisel Bilgi Formu	5	7,24
		TOPLAM	69	100

Çizelge 8'de verilen ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye yer veren tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımları incelendiğinde %1,44'nün (n=1) Gözlem kullanarak veri topladığı; %8,69'nun (n=6) Başarı Testleri kullandığı; %18,84'nün (n=13) Tutum/Algı/Kişilik/Yetenek Testleri' ne, %53,62'nin (n=37) Anket/Ölçek'e, %17,38'nin (n=12) diğer ölçme araçlarına yer verdiği görülmektedir. Tezlerin genelinde birden fazla veri toplama aracı kullanıldığı için nicel boyutlu veri toplama araçları (n=10 nicel ve 9 karma desen) toplamı daha fazla çıkmıştır.

Çizelge 9. Nitel Boyutlu Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bulgular

			F	%
NİTEL BOYUTLU VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	GÖRÜŞME	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	10	27,77
	TUTUM/ALGI/ KİŞİLİK/YETENEK TESTLERİ	Açık Uçlu Çoktan Seçmeli Diğer	4	11,11
	DÖKÜMANLAR	Doküman İnceleme	6	16,66
	DİĞER	Diğer	16	44,44
		TOPLAM	36	100

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 9'de verilen ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde Matematik bilimi ve dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeye yer veren tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımları incelendiğinde %27,77'sinin (n=10) yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanarak veri topladığı; %11,11'inin (n=4)tutum/algı/kişilik/yetenek testleri kapsamında açık uçlu çoktan seçmeli test kullandığı; %16,66'inin (n=6) doküman incelemesine yer verdiği görülmektedir. Tezlerin genelinde birden fazla veri toplama aracı kullanıldığı için nitel boyutlu veri toplama araçları (n=7 nitel ve 9 karma desen) toplamı daha fazla çıkmıştır.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda yer alan örneklem ve örneklem büyüklüklerinin dağılımı nasıldır?" sorusuna yönelik elde edilen bulgular aşağıda nitel ve nicel boyut olmak üzere ayrı ayrı çizelgelerde gösterilmektedir.

Çizelge 10.Nicel Boyutlu Örneklem/Çalışma Gruplarının Büyüklüklerine İlişkin Bulgular

	Örneklem/Çalışma Grubu Büyüklükleri	**F**	**%**
NİCEL BOYUTLU ÇALIŞMALARIN ÖRNEKLEM ÇALIŞMA GRUPLARININ BÜYÜKLÜKLERİ	1-100 Arası	11	57,89
	101-300 Arası	2	10,52
	301-500 Arası	3	15,78
	501 ve daha fazlası	3	15,78
	TOPLAM	19	100

Çizelge 10'de nicel çalışmaların (n=19; 10 nicel ve 9 karma) örneklem büyüklüklerine yer verilmiştir. Bu bağlamda %57,89'sinde (n=11) 1-100 arası; %10,52'sinde (n= 2) 101-300 arası; %15,78'inde (n= 3) 301-500 arası; %15,78'inde (n=3) 501 ve daha fazlası örneklem kullanıldığı görülmektedir.

Çizelge 11. Nitel Boyutlu Örneklem/Çalışma Gruplarının Büyüklüklerine İlişkin Bulgular

Örneklem/Çalışma Grubu Büyüklükleri	**F**	**%**
0-10 Arası	2	12,5
11-100 Arası	13	81,25
101 ve üzeri	1	6,25
TOPLAM	16	100

Çizelge 11'de nitel boyutu olan çalışmaların (n=16; 7 nitel, 9 karma) örneklem büyüklüklerine göre verileri yansıtılmıştır. Bu bağlamda %12,5'inin (n=2) 0-10 arası; %81,25'sinin (n=13) ise11-100 arası ve %625'inin (n=1) 101 ve üzeri dağılıma sahip olduğu görülmektedir.

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmalarda kullanılan veri analizi yöntemleri nelerdir?" sorusuna yönelik elde edilen bulgulara Çizelge 12'de yer verilmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 12. **Çalışmalarda Kullanılan Veri Analizi Yöntemlerine İlişkin Bulgular**

	VERİ ANALİZ YÖNTEMLERİ		F	%
NİTEL VERİ ANALİZİ	İçerik analizi		7	10,44
	Nitel betimsel analiz		1	1,49
	Tematik analiz		1	1,49
	Doküman analizi		1	1,49
NİCEL VERİ ANALİZİ	Betimsel	Frekans/yüzde tabloları	9	13,43
		Ortalama/standart sapma	9	13,43
	Kestirimsel	T testi	11	16,41
		Korelasyon	8	11,94
		Anova/ancova	11	16,41
		Faktör analizi	1	1,49
		Regresyon	4	5,97
		Non-parametrik testler	4	5,97
		TOPLAM	67	100

Çizelge 12'ye göre araştırmacılar tarafından toplanmış olan verilerin analizi sürecini inceleyecek olursak; nitel verilerin analizinin %10,44'ü (n=7) içerik analizi, %1,49'i (n=1) nitel betimsel analiz, %1,49'ü (n=1) tematik analiz, %1,49'i (n=1) doküman analizi yöntemi kullanılarak analiz süreci tamamlanmıştır. Nicel verilerin analizinin %13,43'si (n=9) frekans/yüzde tabloları, %13,43'ü (n=9) ortalama/standart sapma yöntemi kullanılarak betimsel nicel veri analizi yapılmıştır. Ayrıca kestirimsel çalışmaların %16,41'sı (n=11) t-testi, %11,94'ü (n=8) korelasyon, %16,41 (n=11) anova/ancova, %1,49'si (n=1) faktör analizi ve; %5,97'i (n=4) regresyon ve non- parametrik testler kullanılarak nicel verilerin analizi yapılmıştır.

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi "Araştırma kapsamına alınan yüksek lisans ve doktora tezlerinin bölüm/ana bilim dalına göre dağılımı nasıldır?" sorusuna yönelik elde edilen bulgulara Çizelge 13'te yer verilmiştir.

Çizelge 13'de araştırma kapsamında yer alan çalışmaların (n= 26) anabilim dalına ve bölüm /program/bilim dalına göre dağılımları yer almaktadır. Anabilim dalına göre bu çalışmaların %50'ünün (n= 13) Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi; %19,23'sinin (n=5) Eğitim Bilimleri; %7,69'ının (n=2) Sınıf Eğitimi; %11,53'inin (n=3) Temel Eğitim; %7,69'ının (n=2) Özel Eğitim ve %3,84'inin (n=1) Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanında yayımlanmış oldukları görülmektedir.

Bölüm/program/bilim dallarına ilişkin bulgular incelendiğinde çalışmaların %7,69'ı (n=2) Eğitim Programları ve Öğretim; %3,84'i (n=1) Zihin Engelliler Eğitimi; %7,69'ı (n= 2) Matematik Öğretmenliği Programı; %34,61'ü (n= 9 çalışma) Matematik Eğitimi; %3,84'i (n=1) Özel Eğitim Programı; %7,69'ı (n= 2) Sınıf Öğretmenliği Programı; %34,61'ü (n=9) diğer Bölüm/Program/Bilim Dalı'nda yayımlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 13. Çalışmaların Bölüm/Ana Bilim Dallarına İlişkin Bulgular

		F	%
ANA BİLİM DALI	Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi ABD	13	50
	Eğitim Bilimleri ABD	**5**	19,23
	Sınıf Eğitimi ABD	2	7,69
	Temel Eğitim ABD	3	11,53
	Özel Eğitim ABD	2	7,69
	Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ABD	1	3,84
	TOPLAM	26	100
BÖLÜM/PROGRAM/ BİLİM DALI	Eğitim Programları Ve Öğretim	2	7,69
	Zihin Engelliler Eğitimi	1	3,84
	Matematik Öğretmenliği Programı	2	7,69
	Matematik Eğitimi	9	34,61
	Özel Eğitim Programı	1	3,84
	Sınıf Öğretmenliği Programı	2	7,69
	Diğer	9	34,61
	TOPLAM	26	100

3.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın onuncu alt problemi "Araştırma kapsamına alınan çalışmaların enstitü/üniversitelere göre dağılımı nasıldır?" sorusuna yönelik elde edilen bulgular Çizelge 14'degösterilmiştir.

Çizelge 14. **Çalışmaların Enstitü/Üniversitelerine İlişkin Bulgular**

		F	%
ÜNİVERSİTE	Marmara Üniversitesi	2	7,69
	Bayburt Üniversitesi	1	3,84
	Fırat Üniversitesi	1	3,84
	Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	3,84
	Uludağ Üniversitesi	1	3,84
	Hacettepe Üniversitesi	2	7,69
	Kafkas Üniversitesi	1	3,84
	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	1	3,84
	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	2	7,69
	Trabzon Üniversitesi	1	3,84
	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1	3,84
	Dokuz Eylül Üniversitesi	2	7,69
	Ege Üniversitesi	2	7,69
	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1	3,84
	Çukurova Üniversitesi	4	15,38
	Adnan Menderes Üniversitesi	1	3,84
	Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	3,84
	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	3,84

ISBN: 978-625-5962-19-5

	TOPLAM	**26**	**100**
ENSTİTÜ	Eğitim Bilimleri Enstitüsü	16	61,53
	Sosyal Bilimler Enstitüsü	5	19,23
	Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	4	15,38
	Fen Bilimleri Enstitüsü	1	3,84
	TOPLAM	**26**	**100**

Çizelge 14 incelendiğinde araştırma kapsamına dâhil edilen çalışmalardan %15,38'inin (n=4) Çukurova Üniversitesi; %7,69'ının (n=2) Marmara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Niğde Halisdemir Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Ege Üniversitesi bünyesinde yapıldığı; %3,84'inin (n=1) ise Tablo 16'da de yer verilen diğer üniversitelerde yapıldığı görülmektedir

Çalışmaların enstitü bulgularına göre; %61,53'inin (n= 16) Eğitim Bilimleri Enstitüsü; %19,23'inin (n=5) Sosyal Bilimler Enstitüsü; %15,38'inin (n=4) Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ve %3,84'inin (n= 1) Fen Bilimleri Enstitüsü'nde yayımlandığı görülmektedir.

4. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Matematik dersi ve bilimi kapsamında üstbilişsel düşünmeyi ele alan ve Covid-19 ve sonrasında yayımlanmış tezlerden araştırmanın dahil etme kriterlerine uygunluk gösteren çalışmalar (n=26) künye bilgisi, yıllara göre dağılımları, yüksek lisans ve doktora tezi olarak dağılımları, konu alanları, araştırma yöntemleri, veri toplama araçları, örneklem/çalışma grubu büyüklükleri, veri analiz yöntemleri, bölüm/ana bilim dalı dağılımları ve enstitü ve üniversiteye göre dağılımları kapsamında incelenmiştir.

Bu çalışmanın künye bilgisi dağılımları incelendiğinde Türkiye tabanlı üniversitelerde yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerini içermesi sebebi ile tüm çalışmaların Türk yazarlar tarafından yazıldığı görülmektedir. Çalışmaların sayfa sayısı bulguları incelendiğinde en fazla çalışmanın 86-170 sayfa aralığında (n=13; %50); en az çalışmanın ise (n=1; %3,84) 341 ve üzeri sayfa aralığında olduğu görülmektedir. Doktora tezleri daha kapsamlı araştırmaları içerdiği için sayfa sayıları, yüksek lisans tezlerine göre daha fazladır. Dolayısıyla 256-340 sayfa aralığında ve 341 ve üzeri sayfa aralığında yer alan çalışmaların çoğunluğu doktora tezlerine ait çalışmalardır. Benzer şekilde Öner (2019) tarafından yapılan ve eğitimde lisansüstü tezlerin incelendiği çalışmada da en fazla tezlerin 101-200 sayfa sayısı arasında yazıldığı; 201 ve Üstü sayfa aralığında yazılan tezlerin çoğunluğunu doktora tezlerinin oluşturduğu belirtilmiştir. Çalışmaların yıllara göre dağılımına incelendiğinde en fazla çalışmanın (n=12; %46,15) 2022 yılında yapıldığı görülmektedir. Nitekim Kaçaroğlu (2022) pandemi sürecinde yapılan lisansüstü tezleri incelediği çalışmasında 2020 yılında yapılan çalışma sayısını daha az bulmuş bunun sebebini de pandeminin 2020 yılında yayılması ve bu durumun bilimsel sürece de yansımasına dayandırmıştır.

Çalışmaların yüksek lisans ve doktora tez dağılımları incelendiğinde en fazla yüksek lisans tezi %73,07 (n= 19; %73,07) üretildiği ortaya çıkmıştır. Elçi ve Yılmaz (2021) ve Kayaalp ve Karameşe (2020) tarafından yapılan ve eğitimde lisansüstü tezlerin incelemesine dayalı çalışmalarda da yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinden daha fazla üretildiği tespit edilmiştir. Bu durumu araştırmacılar Türkiye'de bulunan üniversitelerde yüksek lisans

ISBN: 978-625-5962-19-5

programlarının doktora programlarına oranla daha fazla olmasına ve dolayısıyla yüksek lisans kapsamında daha geniş yelpazede daha fazla yayın üretilmesine bağlamışlardır.

Çalışmaların konu alanlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde tüm çalışmaların (n=26) eğitim bilimleri bünyesinde yapıldığı; en fazla çalışmanın (n=13; %50) Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi alanında yapılırken en az çalışmanın (n=1; %3,84) sınıf öğretmenliği, sınıf eğitimi, bilgisayara ve öğretim teknolojileri eğitimi alanında yapıldığı ortaya çıkmıştır. Alanyazında üstbilişsel düşünmenin matematik dersi üzerinde önemi ve problem çözme becerisini öğretmeye vurgu yapan çalışmalar mevcuttur (örn; Ergan, 2022; Yıldız & Özer, 2018; Yılmaz, 2018). Dolayısıyla bu araştırma kapsamında da dahil etme kriterine uygun olarak en fazla çalışma matematik eğitimi alanında yapılmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan çalışmaların araştırma yöntemleri incelendiğinde en fazla karma desene (n=9; %34,61) yer verildiği görülmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2011) son 20 yıl öncesine kadar karma yöntem çalışmalarda karşımıza çıkmazken, son yıllarda daha yaygın kullanıldığını belirtmişlerdir. Çalışmalarda karma yönteme daha fazla yer verilmesinin sebeplerinden birisi de kullanılan nicel ve nitel verilerin birbirlerini desteklediğini ortaya koyarak çalışmaların geçerlik ve güvenilirliğine katkı sağlamak olabilir. Benzer sonuçlara eğitim bilimlerinin farklı alanlarındaki araştırma eğilimlerini inceleyen çalışmalarda da rastlanılmaktadır (örn; Oğuz-Haçat & Demir 2018). Veri toplama araçları açısından çalışmalar incelendiğinde en çok görüşme formları ve anket/ölçek kullanılarak veri toplandığı ortaya çıkmıştır. Görüşme formlarının bir olgu, durum ya da bir olay üzerinde derinlemesine bilgi sağlaması açısından araştırma sürecinin her aşamasında kullanılabilmesi ve görüşmeci ile katılımcılar arasındaki iş birliğinde en etkili yol olmasından kaynaklı tercih edilebilmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2018; Yıldırım & Şimşek, 2011). Araştırma kapsamındaki çalışmaların en çok karma yöntem kullanılan çalışmalar olduğu göze önüne alındığında hem nicel boyutta anket/ölçek kullanımının hem de nitel boyutta görüşme formunun kullanımının sık kullanılan veri araçları olması da beklenen sonuçtur. Alanyazında da eğitimin farklı alanlarında yapılan tezlerin değerlendirmesini kapsayan çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlanılmaktadır (örn, Dilek, Baysan & Öztürk, 2018; Öner, 2019; Sarıkaya, 2023). Çalışma kapsamında örneklem büyüklükleri dağılımında çalışmalarda 11-100 aralığında en fazla dağılım görülmektedir. Örnekleme kolay ulaşabilme ve analiz açısından uygunluk taşımasından dolayı bu aralığın tercih edilmesinin yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Veri analizi yöntemi olarak nicel çalışmalarda en çok t testi ve Anova/ancova kullanılırken nitel çalışmalarda en çok içerik analizi kullanılmıştır. Bu sonuçlar Öngöz, Aydın ve Aksoy (2016) tarafından yapılan eğitim bilimleri alanında yapılan tez eğilimlerini inceleyen çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Çalışma kapsamında yer alan tezlerin 18 farklı üniversitede ve en fazla eğitim bilimleri enstitüsü bünyesindeki programlarda üretildiği ortaya çıkmıştır. Matematik dersi kapsamında üstbilişsel düşünme konusunu işleyen çalışmaların en fazla Çukurova Üniversitesi bünyesindeki programlarda yapıldığı; daha sonra ise Marmara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Ege Üniversitesi bünyesindeki programlarda yapıldığı saptanmıştır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Araştırma bulguları ve sonuçları kapsamında üstbilişsel düşünme becerisinin 21.yüzyıl becerileri içinde de yer alması ve dolayısıyla eğitimle geliştirilmesi gereken bir beceri olarak öğrencilere kazandırılması tüm dersler kapsamında önem arz etmektedir. Bu çalışma kapsamında Matematik dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeyi ele alan tezler ele alınmıştır. Ancak üstbilişsel düşünmeyi diğer dersler kapsamında ele alan çalışmaların da incelenmesi önerilir. Bu araştırma yurt içi ve yöktez veri tabanı kullanılarak ulaşılan lisansüstü tezleri kapsamıştır. Hem yurt içi hem yurt dışı diğer veri tabanlarından aynı konu kapsamında elde edilen makalelerin ve diğer bilimsel çalışmaların da dahil edildiği çalışmalar araştırma kapsamında incelenmesi önerilir. Çalışma bulgusu olarak Matematik dersi kapsamında üstbilişsel düşünmeyi ele alan doktora tezlerinin sayısının daha az olduğu ortaya çıkmıştır. Alınyazına bu alanda katkı sağlamak için doktora çalışmalarına daha fazla yer verilebilir. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Albayrak (2017) tarafından geliştirilen yayın sınıflama formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Ancak form üzerinde araştırma konusu doğrultusunda ekleme/çıkarmalar yapılarak tekrardan güncellenmesi önerilir.

KAYNAKÇA

[1] Albayrak, E. (2017). *Türkiye'deki matematik eğitimi alanında yayınlanan matematiksel model ve modelleme araştırmalarının betimsel içerik analizi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

[2] Atış Akyol, N. & Aşkar, N. (2022). Erken çocukluk döneminde 21. yüzyıl becerileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(3), 2597-2629.

[3] Atlı, H., Medeni, T. D., Medeni, İ. T., Ateş, V. & Güzel, M. S., (2023), Uzaktan eğitimin teknolojik gelişimi: Öğretmen ve öğrencilerin bakış açısı ile karşılaştırmalı GZFT analizi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 15 (1): 79-100. https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1250265.

[4] Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (13. baskı). Pegem Akademi.

[5] Çelik, H. C. (2020). The effect of modelling, collaborative and game-based learning on the geometry success of third-grade students. *Education and Information Technologies*, *25* (1), 449-469.

[6] Demir, F., Özdaş, D. F., & Çakmak, M. (2022). Covid-19 Salgın Sürecinin Eğitime Yansımaları. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, *13*(26), 275-300.

[7] Dilek, A., Baysan, S., & Öztürk, A. A. (2018). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi üzerine yapılan yüksek lisans tezleri: Bir içerik analizi çalışması. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 22(2), 581-602.

ISBN: 978-625-5962-19-5

[8] Elçi, İ., & Yılmaz, O. (2021). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi alanında vatandaşlık eğitimi konulu lisansüstü tezlerin incelenmesi (2000-2020). *Siirt Eğitim Dergisi*, 1(1), 99-116.

[9] Ersöz, S., Abalı Öztürk, Y., & Demir, M. K. (2023). Türkiye ve Hindistan ilkokul 4. sınıf matematik dersi öğretim programlarının program öğeleri bağlamında karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 635-654. https://doi.org/10.31592/aeusbed.1318785

[10] Ergan, Ç. (2022). *Üstbiliş destekli problem çözme aracının geliştirilmesi: Bir tasarım çalışması.* (Yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

[11] Fazlı, E. & Avcı, O. (2022). Matematik eğitiminde motivasyon ve öz-düzenleme: Tek bir durum çalışması. *Harran Maarif Dergisi*, 7 (1), 1-45. doi: http://dx.doi.org/10.22596/hej.976349.

[12] Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American Psychologist,* 34(10), 906-911. https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906.

[13] Kaçaroğlu, A. (2022). *COVİD-19 pandemi sürecinde eğitim alanında yapılan yüksek lisans tezlerine ilişkin bir içerik analizi (2020-2021)* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

[14] Kahramanoğlu, R., & Deniz, M. E. (2017). Öğrencilerin üstbilişsel becerileri ile matematik özyeterlikleri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 42(191), 207-220.

[15] Kayaalp, F., & Karameşe, E. N. (2020). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi kapsamında hazırlanan "vatandaşlık" konulu lisansüstü tezlerdeki eğilimler. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 21(1), 744-785.

[16] Lin, T. C., Lin, T. J., & Tsai, C. C. (2014). Research trends in science education from 2008 to 2012: A systematic content analysis of publications in selected journals. *International Journal of Science Education*, 36(8), 1346-1372. https://doi.org/10.1080/09500693.2013.874195

[17] Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., & Altman, D. G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *Annals of Internal Medicine*, *151*(4), 264-269. https://doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00135.

[18] Oğuz-Haçat, S., & Demir, F. B. (2018). Sosyal bilgiler eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin değerlendirilmesi (2002-2018). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *6*(15), 948-973. https://doi.org/10.33692/avrasyad.510136.

[19] Öner, Ö. (2019). *Türkiye'de eğitim denetimi alanındaki lisansüstü eğitim tezlerinin incelenmesi (1990-2017)* (Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

ISBN: 978-625-5962-19-5

[20] Öngöz, S., Aydın, Ş., & Aksoy, D. (2016). Türkiye'de eğitim bilimleri alanında yapılan çoklu ortam konulu lisansüstü tezlerin eğilimleri. *Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Dergisi*, 5(1), 45-58.

[21] Özsoy, G. (2008). Üstbiliş. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 713-740.

[22] Sarıkaya, B. (2023). *Eğitim-öğretim alanında yansıtıcı düşünme becerileriyle ilgili yapılan lisansüstü tezlerin analizi*. 4th International Black Sea Modern Scientific Research Congress, 6-7 Haziran, Rize, Türkiye.

[23] Türnüklü, E. B., & Yeşildere, S. (2005). Problem, problem çözme ve eleştirel düşünme. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(3), 107-123.

[24] Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*,10, 188-201. https://doi.org/10.21733/ibad.871703

[25] Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. baskı). Seçkin Yayıncılık.

[26] Yıldız, A., & Güven, B. (2017). Matematik öğretmenlerinin üstbilişi harekete geçirici davranışlarının incelenmesi için gözlem formunun geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, *42*(190), 267-282. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/300103

[27] Yıldız, F., & Özer, M. (2018). Yedinci sınıf öğrencilerine verilen üstbiliş destekli problem çözme eğitiminin etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*(1), 1-12.

[28] Yılmaz, F. (2018). Üstbilişe dayalı öğretimin matematik başarısı ve problem çözme becerisine etkisi: Bir meta-analiz araştırması. *Eğitim ve Bilim, 43*(191), 267-285. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3784216.

ISBN: 978-625-5962-19-5

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALAR BAĞLAMINDA PİKTES PROJESİ

Hasan Basri MEMDUHOĞLU

Prof. Dr., hasanbasri@siirt.edu.tr- 0000-0001-5592-2166

Hüseyin GÖKHAN

Eğitim Yönetimi Uzmanı, huseyin-gokhan@hotmail.com- 0009-0003-2306-797X

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'de mülteci çocukların eğitimine yönelik uygulanan politikaları ve özellikle Suriyeli çocuklar için hayata geçirilen Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kapsamındaki Destekleme ve Yetiştirme Kursları (PIKTES) programını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, 2011 yılının başlarında Türkiye'ye göç etmeye başlayan ve 2024 yılı itibarıyla sayıları 3 milyonu geçen Suriyeli göçmenler ile ilgili yürütülen Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyon Projesi'nin temel özellikleri ve uygulamaları ile çıktıları bir bütün olarak ele alınıp incelenmiştir.

Literatür taraması ve doküman incelemesine dayalı bir derleme çalışması olarak yürütülen bu araştırmada, ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Mülteci çocukların eğitim hakkı, entegrasyon politikaları, PIKTES programının uygulanması ve karşılaşılan zorluklar gibi konular derinlemesine incelenmiştir.

Araştırma sonuçları; Türkiye'nin mülteci çocukların eğitimine yönelik kapsamlı politikalar uyguladığını, ancak bölgesel farklılıklar, dil engeli, öğretmen niteliği ve altyapı eksiklikleri gibi zorlukların devam ettiğini göstermektedir. PIKTES programının mülteci çocukların eğitime erişimini artırmada önemli bir rol oynadığı, ancak programın sürdürülebilir olması için, kaynak yetersizliği ve toplumsal kabul gibi konularda iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Çalışma, mülteci çocukların eğitimine yönelik politika ve uygulamaların güçlendirilmesi, ayrıca gelecekteki araştırmalar için yol gösterici olabilecek öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci Çocuklar, Eğitim Politikaları, PIKTES, Entegrasyon, Türkiye

ISBN: 978-625-5962-19-5

1.GİRİŞ

Mültecilerin eğitimi sadece kendi yaşamlarını değil, aynı zamanda göç alan ülkenin geleceğini de yakından ilgilendiren bir konudur. Mültecilerin eğitim seviyeleri ve göç aldıkları ülkedeki eğitim sistemlerindeki farklılıklar, bir ülkenin insan sermayesini önemli ölçüde etkileyebilir. Bu nedenle, mültecilerin eğitimine yönelik önlemler almak, bu hizmete yönelik yatırımlar yapmak, onların entegrasyonunu desteklemek ve potansiyellerini maksimize etmek, kritik öneme sahiptir (Fidan ve Taş, 2023).

Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelerin eğitimlerine yönelik önlemler, 2014/6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu temelinde şekillenmiştir. Nitekim geçici koruma statüsündeki göçmen/mültecilerin eğitim hakkı, 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği'nin "Eğitim Hizmetleri" başlığı altında 28. maddesinde ele alınmaktadır. Yönetmeliğin ilgili hükümleri, eğitim hakkından yararlanacak kişilerin ve bu süreçten sorumlu kurumların tanımını kapsamaktadır (Özkan, 2019). Buna ek olarak MEB, Eylül 2014'te geçici korumadan yararlanan kişilerin eğitimine ilişkin 2014/21 sayılı Genelgeyi yayımlamıştır. Söz konusu genelge kapsamında eğitimle ilgili kararların uygulanmasından sorumlu bir komitenin kurulması ve "geçici eğitim merkezleri" için yönetim sisteminin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ancak Türkiye'deki mülteci sayısının giderek artması üzerine yabancı öğrencilerin eğitimleri konusunda başka politikalar geliştirilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'de bulunan mültecilerin Türkiye'ye alternatif olarak gördüğü Avrupa Birliği ülkelerine göç etmesi, AB'nin de Türkiye'deki yabancıların eğitim politikalarına yönelik maddi destek programlarını hayata geçirmesini sağlamıştır.

AB üyesi devletlerin 2015 yılında Türkiye'deki mültecilere yönelik finansman çağrısında bulunmalarının ardından Avrupa Komisyonu; 10 Şubat 2016, 14 Mart 2018 ve 24 Temmuz 2018 görüşülen ve 24 Kasım 2015 tarihinde karara bağlanan "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı"nı (FRIT) hayata geçirrmiştir (European Commission, 2015).

3 Milyar Euro yardım taahhüdünde bulunan FRIT mali yardım programının amaçları arasında, Suriyeli öğrencilerin öğretim ve entegrasyonunu destekleyen projelere mali desteğin verilmesi de yer almıştır. Nitekim bu mali yardım programı kapsamında, 2016 yılında, Suriyeli mülteci çocukların Türkçe öğrenmesi, Türk eğitim sistemine uyum sağlamaları için PİKTES projesi başlatılmıştır. Çocukların sosyal uyumlarını ve Türk eğitim sistemine entegrasyonlarını hızlandırmak başta olmak üzere 15 faaliyet alanı ile başlayan bu proje, 2024 yılına gelindiğinde faaliyet sayısını 20'ye çıkarmıştır (Pıktes, 2024).

26 ilde uygulanmaya başlanan PİKTES projesi, mülteci öğrenci sayısının artış göstermesi sonucunda 29 ile yayılmıştır. PİKTES projesinin yaygınlaşması sonrası Geçici Eğitim Merkezleri'ne olan ihtiyaç azaltmış ve bu kurumların zaman içerisinde kapatılmasına neden olmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.PİKTES

Türkiye'de mülteci çocukların eğitimine yönelik politika uygulamalarının incelenmesi, bu alandaki durumu anlamak ve iyileştirme fırsatlarını belirlemek için önemli bir araştırma konusudur. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin mülteci çocukların eğitimine yönelik politika ve uygulamaları kapsamlı bir şekilde inceleyerek, bu politika ve uygulamaların etkinliğini değerlendirmektir. Mülteci çocukların eğitimine yönelik politika ve uygulamaların değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi, toplumsal, insani ve ekonomik açılardan büyük bir öneme sahiptir. Bu politikaların etkin bir şekilde yürütülmesi, mülteci çocukların eğitim hakkını güvence altına almanın yanı sıra toplumsal uyumu artırabilir, insan haklarına saygıyı teşvik edebilir ve uzun vadede ekonomik kalkınmayı destekleyebilir. Mültecilerin eğitimine erişim ve kaliteli eğitim hakkı, insan hakları ve uluslararası hukukun temel prensiplerinden biridir. Bu hukuk prensiplerine rağmen mülteci çocukların eğitimine erişimde birçok zorlukla karşılaşılmaktadır.

PİKTES programı (Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi) gibi geçici eğitim merkezleri, mülteci çocukların eğitimine erişimini artırmak ve onların eğitim haklarını korumak için önemli bir rol oynamaktadır.

2.1. Piktes

Suriye iç savaşı nedeniyle ülkemize sığınan kişi sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir. Mülteciler, entegrasyon sürecinde çeşitli zorluklar ve uyum sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorlukların başında dil bariyeri gelmektedir ve bu sorunu aşmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) başlangıçtan itibaren gerekli çalışmaları yürütmektedir. Bu süreçten en olumsuz etkilenen gruplar arasında çocuklar ön sırada yer almaktadır. Suriyeli çocukların risk altında olması ve kayıp bir nesil haline gelmemesi için temel ihtiyaçlarının karşılanması büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, eğitim gereksinimleri çocukların en önemli ihtiyaçlarından biri olarak öne çıkmaktadır ve onların eğitim hakkının sağlanması, topluma entegrasyonlarında kritik bir rol oynamaktadır (Gencer, 2017).

Suriyeli mültecilerin uyum sorunları ve karşılaştıkları zorluklar her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda, geçici eğitim merkezlerinde ve halk eğitim merkezlerinde çeşitli kurslar düzenlenerek ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu çabalara rağmen, Suriyelilerin Türkçe öğrenmeleri ve eğitim süreçlerine dahil olmalarını desteklemek amacıyla çeşitli projeler de yürütülmektedir. Bu projelerden ilki, kamplarda gerçekleştirilen "Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi"'dir (Büyükikiz ve Çangal, 2016). Ancak, Suriyelilerin kısa süreli misafirler olmadığının fark edilmesiyle proje yeni bir boyut kazanmıştır. Mültecilerin ülkelerine kısa vadede dönme olasılıklarının düşük olduğu anlaşıldığında, öğrencilerin eğitimine yönelik kalıcı çözümler geliştirilmiştir. Türkiye'de uzun

ISBN: 978-625-5962-19-5

süre yaşamaları beklenen Suriyelilerin eğitimine dair önemli adımlardan biri de "PİKTES" projesidir (Moralı, 2018).

2.2. Piktes Projesinin Tarihçesi

Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimine erişimlerini ve topluma uyumlarını sağlamak amacıyla yürütülen en önemli projelerden biri olarak, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİKTES) hayata geçirilmiştir (Çiftçi, 2019). "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi" projesi, Milli Eğitim Bakanlığı ile AB Türkiye Delegasyonu arasında "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı" (FRIT) kapsamında imzalanan bir sözleşme ile hayata geçirilmiştir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2018, s. 89). Proje faaliyetleri 03.10.2016 tarihinde başlamıştır . İki yıllık olarak öngörülen proje 2018 yılında 400 milyon Euro ek paketle 2021 yılına kadarı uzatılma karar alınmıştır. Süreç içerisinde Türkiye'nin farklı illerinde 215 okul inşaatına başlanmıştır. 2021 yılında Avrupa Birliği (AB) Türkiye Delegasyonu Başkanı Büyükelçi Nikolaus Meyer-Landrut, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesini (PİKTES) bir yıl daha uzatmaya karar verdiklerini bildirdi. Ve proje bir yıl daha uzatılarak Ekim 2022 'ye kadar uzatıldı (Avrupa Birliği Komisyonu, 2023, s. 109). Proje son olarak Ocak 2023 yılında PİCTES + adıyla üç yıl daha uzatılma kararı alınmıştır. Proje günümüzde aktif olarak 29 ilde hizmetlerine devam etmektedir (Pıktes, 2024).

2.3. Piktes Projesi Amacı

PİKTES projesi, mülteci çocukların eğitim sistemine entegrasyonunu sağlamak ve eğitim fırsatlarına erişimlerini artırmak amacıyla kapsamlı bir çerçevede geliştirilmiştir. Projenin temel hedeflerinden biri, mülteci çocukların okula kayıt oranlarını artırmak ve bu çocukların eğitim süreçlerine devamlılıklarını desteklemektir. Bu bağlamda, mülteci ailelere yönelik bilgilendirme ve destek hizmetleri sunulmakta, çocukların eğitim süreçlerine aktif katılımlarını teşvik eden çeşitli stratejiler geliştirilmiştir (Ulukuş ve Tümtaş, 2023).

Proje, mülteci çocukların Türkçe dil becerilerinin geliştirilmesine de odaklanmaktadır. Türkçe dil eğitimi programları, çocukların dil yeterliliklerini artırarak derslerdeki başarılarını ve sosyal iletişimlerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle, dil eğitimi, mülteci çocukların eğitim hayatında kritik bir rol oynamaktadır (Sülükçü ve Savaş, 2018).

ISBN: 978-625-5962-19-5

PİKTES, aynı zamanda öğretmenlerin yetkinliklerinin artırılmasına yönelik önemli adımlar atmaktadır. Öğretmenlere yönelik düzenlenen eğitimler, mülteci öğrencilerin özel ihtiyaçlarına uygun pedagojik yaklaşımlar ve eğitim yöntemleri hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu sayede, öğretmenlerin mülteci öğrencilerin eğitim süreçlerinde daha etkili ve duyarlı bir şekilde destek olmaları sağlanmaktadır.

Sosyal uyum, projenin bir diğer önemli bileşenidir. Mülteci çocukların sosyal ve kültürel uyum süreçlerini desteklemek amacıyla düzenlenen sosyal etkinlikler ve entegrasyon programları, çocukların farklı kültürlerle etkileşimde bulunmalarını ve toplumsal bağlarını güçlendirmelerini sağlamaktadır. Bu tür etkinlikler, mülteci çocukların yeni sosyal çevrelerine daha kolay adapte olmalarına yardımcı olmaktadır.

Projenin psiko-sosyal destek boyutu da dikkate değerdir. Mülteci çocukların psikolojik ve sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla sunulan destek hizmetleri, çocukların yaşadığı travmaların üstesinden gelmelerine yardımcı olmayı ve duygusal dayanıklılıklarını artırmayı hedeflemektedir. Psiko-sosyal destek, çocukların eğitim süreçlerine daha sağlıklı bir şekilde katılmalarını sağlamaktadır (Akar, 2021).

Son olarak, aile destek programları aracılığıyla mülteci ailelerin eğitim süreçlerine aktif katılımları teşvik edilmektedir. Ailelere yönelik bilgilendirme ve destek programları, çocuklarının eğitimine dair farkındalıklarını artırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, ailelerin eğitim süreçlerine dahil olmaları sağlanarak, çocukların okula devam oranlarının yükseltilmesi hedeflenmektedir.

PİKTES projesi, bu çok boyutlu yaklaşımı ile mülteci çocukların eğitimde ve sosyal yaşamda daha iyi bir konuma gelmelerini sağlamakta ve onların potansiyellerini gerçekleştirmeleri için gerekli olan koşulları oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu proje, mülteci çocukların eğitimdeki eşitsizliklerini ortadan kaldırmayı ve sosyal uyumlarını kolaylaştırmayı hedefleyen bütüncül bir strateji sunmaktadır.(Pıktes, 2024).

3.SONUÇ

PİKTES projesi, mülteci çocukların eğitimine erişim ve uyum sağlamada önemli bir gelişme göstermiştir. Proje sayesinde, okula kayıt oranlarında belirgin bir artış ve okul terk oranlarında düşüş yaşanmıştır. Uygulama sonrasında mülteci öğrencilerin eğitime erişimi kolaylaşmış ve okula devam oranları yükselmiştir. Ayrıca, öğrencilerin Türkçe dil becerilerinde

ISBN: 978-625-5962-19-5

de gözle görülür bir iyileşme sağlanmıştır. Projenin dil eğitimi bileşeni, mülteci öğrencilerin Türkçe öğrenme süreçlerine ve iletişim yeteneklerine katkıda bulunmuştur. Öğretmenlerin yetkinlikleri de artırılarak, mülteci öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verebilmeleri sağlanmıştır.

Ancak, projenin etkinliğini artırmak için bazı alanlarda geliştirmeler yapılması gerekmektedir. Öncelikle, projenin kapsamının genişletilmesi, daha fazla mülteci öğrencinin eğitime katılmasına olanak tanıyabilir. Ayrıca, bütçe olanaklarının artırılması, projenin mali kaynaklarını güçlendirerek daha kapsamlı hizmetler sunulmasını ve sürdürülebilirliğin sağlanmasını mümkün kılabilir. Son olarak, eğitim hizmetlerinin yanı sıra sağlık, psikolojik destek ve sosyal uyum gibi entegre hizmetlerin sağlanması, mülteci çocukların ihtiyaçlarına daha bütüncül bir yaklaşım sunabilir.

KAYNAKÇA

Akar, Ç. (2021). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences, 5,* 287-296. doi:10.29329/ijiasos.2021.419.7

Avrupa Birliği Komisyonu. (2018). *2018 Türkiye Raporu* (Resmi No: 153) (s. 112). Strazburg: Avrupa Parlamentosu. https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html adresinden erişildi.

Avrupa Birliği Komisyonu. (2023). *2023 Türkiye Raporu* (No: 969) (s. 146). Brüksel: Avrupa Parlamentosu. https://www.ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf adresinden erişildi.

Büyükikiz, K. K. ve Çangal, Ö. (2016). Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 5*(3), 1414-1430.

Çiftçi, E. (2019). Türkçenin İkinci Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan "Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin Türkçe" Kitabında Kültür Aktarımı. XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sempozyumu, sunulmuş bildiri. https://www.academia.edu/41409726/T%C3%BCrk%C3%A7enin_%C4%B0kinci_Dil_Olarak_%C3%96%C4%9Fretiminde_Kullan%C4%B1lan_Yabanc%C4%B1_Uyruklu_%C3%96%C4%9Frenciler_%C4%B0%C3%A7in_T%C3%BCrk%C3%A7e_Kitab%C4%B1nda_K%C3%BClt%C3%BCr_Aktar%C4%B1m%C4%B1 adresinden erişildi.

European Commission. (2015). EU-Turkey joint action plan. *European Commission—European Commission*. Text. 12 Mayıs 2024 tarihinde https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/MEMO_15_5860 adresinden erişildi.

Fidan, M. S. ve Taş, A. (2023). TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDE YAŞAYAN SURİYELİ SIĞINMACILARIN EĞİTİM SORUNLARI. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(1), 137-156.

Gencer, T. E. (2017). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. *The Journal of International Social Research, 10*(54), 839-851.

Moralı, G. (2018). Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *OPUS International Journal of Society Researches, 8*(15), 1426-1449. doi:10.26466/opus.443945

Özkan, F. (2019, 5 Aralık). *Mülteci çocukların eğitiminde sivil toplum kuruluşlarının eğitim politikalarının incelenmesi*. (masterThesis). https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/101022 adresinden erişildi.

Pıktes, G. A. (2024). Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi Genel Amaçları. *Genel Amaç*. 9 Temmuz 2024 tarihinde https://piktes.gov.tr/cms/Home/Hakkimizda adresinden erişildi.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sülükçü, Y. ve Savaş, O. (2018). Evaluation of the Program Regarding PICTES Turkish Proficiency and Scale Development Workshop Report, *2*(2).

Ulukuş, M. Y. ve Tümtaş, M. S. (2023). PİKTES PROJESİNİN TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN ENTEGRASYONUNA ETKİSİ: ANTALYA ÖRNEĞİ. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *7*(3), 481-496. doi:10.30692/sisad.1358917

ISBN: 978-625-5962-19-5

EXPLORING NATURAL RICHES IN TOURISM: HOW VIETNAM CAN BRIDGE THE GAP WITH THAILAND

Trieu-Vy UNG
Can Tho University, Vietnam.
Tuong-Vi NGUYEN
Can Tho University, Vietnam.
Kieu-Trinh Thi NGUYEN
Can Tho University, Vietnam.
Thanh-Thuy Thi LE
Can Tho University, Vietnam.
Hong-Nhi LE
Can Tho University, Vietnam.
Bich-Dao Thi TRAN
Can Tho University, Vietnam.
Que-Nhu DUONG
Corresponding author. Can Tho University, Vietnam.
ORCID ID: 0000-0002-3734-0960

ABSTRACT

Natural resources serve as a critical indicator of sustainable development within a destination. This paper aims to compare the natural resources of Vietnam and Thailand to identify potential pathways for tourism development in Vietnam. To meet this objective, the research utilizes data from the Travel & Tourism Competitiveness Index (TTDI) Report, alongside other relevant secondary data from credible sources. The analysis focuses on three sub-indicators within the natural resources category: the number of World Natural Heritage Sites, total species diversity, and the extent of protected areas. The findings reveal that Thailand holds a comparatively higher ranking than Vietnam, despite Vietnam's considerable and diverse natural tourism potential. This discrepancy highlights existing challenges Vietnam faces in conservation efforts and achieving sustainable development. Nevertheless, Vietnam has the potential to close the gap with Thailand in international tourism rankings by effectively leveraging its rich and diverse natural resources, stunning landscapes, and historical landmarks.

Keywords: Vietnam, Thailand, Natural Tourism, Natural Resources, Sustainable Tourism, Biodiversity Conservation,...

INTRODUCTION

Impacted by the Covid-19 pandemic, Vietnam's tourism industry, like the global tourism sector, has experienced significant changes, which are clearly reflected in the Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI). Published by the World Economic Forum (WEF) in 2007, the

ISBN: 978-625-5962-19-5

TTCI ranks and quantifies the appeal and competitiveness of economies worldwide in the travel and tourism sector. By 2022, the TTCI was further developed into the Travel & Tourism Development Index (TTDI), placing a stronger emphasis on sustainability factors (WEF, 2022). Similar to other reputable international rankings, the TTDI plays a vital role in shaping the development of a country's tourism industry. A high ranking enables nations to attract investors and tourists, providing essential resources for further development. Conversely, a low ranking may reduce tourism and investment appeal (Võ Đình Trí, 2023). As a result, countries strive to improve their rankings to enhance their competitiveness.

Natural resources are one of the key indicators in the Travel & Tourism Development Index (TTDI), making them suitable for analysis and comparison. Vietnam boasts a rich and diverse array of natural resources (Nguyen Van Hung, 2022). For example, Ha Long Bay, recognized as a UNESCO World Natural Heritage Site, stands out with thousands of islands forming a spectacular and unique landscape (UNESCO, 2024). Similarly, Cat Tien National Park in southern Vietnam, with its pristine tropical rainforest and numerous rare flora and fauna species, is an attractive destination for ecotourism. This highlights Vietnam's natural resource advantages for tourists while underscoring the critical importance of protecting and preserving these assets for the sustainable development of Vietnam's tourism sector.

Thailand serves as an appropriate comparison for Vietnam. Firstly, the two countries share close geographic proximity and strong cooperative relations. Secondly, Vietnam and Thailand have many similarities in history, culture, and natural resources, but also distinct differences. Thailand has successfully developed tourism into a key economic sector through effective resource management and promotional strategies (VOV, 2024). These are valuable lessons that Vietnam can learn from.

The scores, rankings, and statistical data in this report are primarily derived from TTDI, complemented by additional sources such as the International Union for Conservation of Nature (IUCN), the UNESCO World Heritage Convention, and other reputable organizations. This paper focuses on analyzing and comparing three sub-indicators within the natural resources category between Vietnam and Thailand: the number of World Natural Heritage Sites, the total number of species, and the total number of protected areas. By doing so, the study not only identifies current conditions but also highlights the potential for developing Vietnam's natural tourism sector in the future.

NUMBER OF WORLD HERITAGE NATURAL SITES

Overall, both Vietnam and Thailand rank relatively high compared to many other countries with UNESCO World Natural Heritage Sites, reflecting the diversity and exceptional value of their natural landscapes. World Natural Heritage Sites are locations recognized by the World Heritage Committee for their Outstanding Universal Value. According to the TTDI, Thailand ranks 18th out of 117 countries, with three UNESCO-recognized natural heritage sites: the Thungyai-Huai Kha Khaeng Wildlife Sanctuaries, the Kaeng Krachan Forest Complex, and the Dong Phayayen-Khao Yai Forest Complex (UNESCO World Heritage Convention, 2024). In comparison, Vietnam ranks 28th, ten places lower than Thailand, with two UNESCO-recognized natural heritage sites: Ha Long Bay–Cat Ba Archipelago and Phong

ISBN: 978-625-5962-19-5

Nha-Ke Bang National Park. Notably, Vietnam is home to the Trang An Landscape Complex, the first mixed heritage site in Southeast Asia, showcasing unique values in both natural and cultural aspects (UNESCO World Heritage Convention, 2024).

Vietnam:

Thailand:

(Source: WEF, 2022)

Figure 1.The rankings and statistics on the number of World Natural Heritage Sites for Vietnam and Thailand in the TTDI 2022.

Despite being renowned for its diverse natural beauty, Vietnam has only three UNESCO-recognized natural heritage sites and seven others on the tentative list (UNESCO World Heritage Convention, 2024). This raises a critical question: Why does a country rich in natural resources have such a limited number of recognized natural heritage sites? One possible reason is the lack of robust management and conservation efforts. For instance, in 2006, Cat Tien National Park was included in the tentative list but was not granted recognition. As noted in the evaluation report presented at the World Heritage Committee meeting on May 3, 2013, in Paris: "Cat Tien National Park requires stronger management to address threats such as hydropower projects, quarrying, uncontrolled tourism, and, most importantly, urgent action against illegal wildlife trade and poaching, which severely harm the park's natural values" (Tepbac, 2013). In contrast, Thailand has implemented effective conservation policies and fostered international cooperation to protect its heritage sites. These initiatives not only ensure sustainable development but also raise community awareness and strengthen diplomatic relations (UNESCO World Heritage Convention, 2024).

The differences in natural resource management and conservation between Thailand and Vietnam have significantly contributed to the disparity in their positions in tourism development. Thailand's more effective strategies have given it a competitive edge, while Vietnam faces numerous challenges in regulating resource exploitation, balancing economic development, and protecting the environment in its natural heritage sites. This calls for stricter management measures to mitigate negative impacts, ensure long-term appeal, and promote the sustainable development of the tourism industry.

TOTAL KNOWN SPECIES

Overall, Vietnam and Thailand have relatively similar scores and rank quite high. According to the TTDI, the total known species refer to the number of animal, plant, fungal, and chromist species within a country that have been assessed and listed on the IUCN Red List.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Based on the 2022 TTDI data, Thailand ranks 15th out of 117 countries with 7,360 species, while Vietnam ranks 17th with 6,744 species, placing Vietnam two ranks below Thailand.

Vietnam:

Thailand:

(Source: WEF, 2022)

Figure 2. The rankings and total known species statistics of Vietnam and Thailand in the TTDI 2022.

Both Vietnam and Thailand rank relatively high on the biodiversity index, reflecting their rich biodiversity due to similar geographical distribution. Located in the tropical monsoon region with a warm, rainy climate, both countries provide ideal conditions for the development of various plant and animal species (Communist Party of Vietnam Online Newspaper, 2015). For instance, the tropical forests in Cat Tien National Park (Vietnam) and Khao Yai National Park (Thailand) boast rich ecosystems, hosting thousands of plant and animal species. The diverse terrains of these two nations contribute to a wide range of habitats for endemic species. For example, Phong Nha-Ke Bang National Park in Vietnam is renowned for its unique limestone karst ecosystems, home to many rare and endemic flora and fauna species. In addition to geographical distribution, conservation efforts significantly contribute to the biodiversity of these countries. Biosphere reserves such as Cat Ba and Kien Giang (Vietnam) and Sakaerat and Mae Sa-Kog Ma (Thailand) are prime examples of such initiatives.

The disparity in biodiversity indices between Vietnam and Thailand can be attributed to various factors, one of which is Vietnam's limited capacity to formulate and enforce conservation policies (USAID, 2024). The extinction of the Javan rhino in Vietnam highlights the consequences of neglect in wildlife conservation and uncontrolled human activities. In 2010, the last Javan rhino in Cat Loc, a female, was killed by poachers (WWF, 2012). This tragic loss marked the failure of final efforts to preserve this highly endangered species. Illegal poaching for rhino horns was rampant but poorly addressed due to weak law enforcement and conservation management. The Javan rhino, a symbol of Vietnam's biodiversity, was permanently lost. As stated by Ms. Tran Minh Hien, Director of WWF-Vietnam: "We have forever lost a part of nature's heritage, a symbol of biodiversity value in Vietnam." Moreover, the extinction of the Javan rhino may reduce Vietnam's appeal to international tourists, negatively impacting the country's eco-tourism and sustainable tourism sectors.

Thailand recognized the urgency of biodiversity conservation early on and implemented policies and plans to preserve its biodiversity. The National Biodiversity Strategy and Action Plan (NBSAP) 2003-2007 (Thailand's National Biodiversity and Action Plan by Pataraporn Somanus) reveals that Thailand established its first NBSAP in 1998, which concluded in 2002 (Biodiversity Planning in Asia, 2002). The second NBSAP was formulated to guide the conservation and sustainable use of biodiversity in the 2003-2007 period. Thailand's early

ISBN: 978-625-5962-19-5

recognition of the importance of biodiversity conservation and the adoption of national action plans like the NBSAP have enabled the country to maintain and enhance its biodiversity, while laying a foundation for sustainable development. Vietnam should learn from these efforts and strengthen its conservation measures to safeguard its precious natural heritage.

Biodiversity plays a crucial role in the tourism economies of both Thailand and Vietnam. National parks, nature reserves, and coral reefs not only attract tourists but also generate employment opportunities for local communities, significantly contributing to the GDP of both countries. Conserving and sustainably developing these ecosystems is essential to maintaining and growing the nature-based tourism sector in both Thailand and Vietnam, while protecting natural resources for future generations.

TOTAL PROTECTED AREAS

According to the Travel & Tourism Development Index (TTDI), the total area of protected areas in Vietnam, including nature reserves, national parks, marine protected areas, and other designated areas for biodiversity and natural value protection, is 28,624.6 km². Vietnam ranks 63rd out of 117 countries, which is significantly lower than Thailand, ranked 35th, with 109,447.0 km² of protected areas (World Economic Forum, 2022).

Vietnam:

Total protected areas, km2	ⓘ	63 ↓	28,624.6	3.9 ↓

Thailand:

Total protected areas, km2	ⓘ	35 ↑	109,447.0	5.1 ↑

(Source: WEF, 2022)

Figure 3. *Ranking and data on total protected areas of Vietnam and Thailand in the TTDI 2022.*

This discrepancy stems from several factors, including Vietnam's high population density of 297 people per km², which puts significant pressure on land designated for living and production, resulting in the shrinking of protected areas (Vietnam Communist Party Online Newspaper, 2024). Urbanization and land conversion for agriculture and industry have caused significant loss of natural ecosystems. Notably, more than 80% of protected areas in Vietnam have human settlements, with some households engaging in illegal activities such as logging and hunting for subsistence or commercial purposes (PARC Project, 2020). Vietnam's resettlement programs have not achieved the desired outcomes due to limited planning and unclear, inconsistent policies (PARC Project, 2020).

Meanwhile, Thailand has implemented a range of policies and initiatives to promote experiential tourism, with a focus on the Sustainable Tourism Development Strategy. This strategy prioritizes the conservation of natural resources, culture, and national heritage, while seeking to minimize the negative impacts of tourism on the environment. In addition, Thailand organizes training programs and awareness-raising initiatives for both local communities and tourists, encouraging everyone to better understand the importance of sustainable development

ISBN: 978-625-5962-19-5

and work together to protect the environment (Nguyễn Châu Anh, 2024). A prime example is the development of ecotourism at Maya Bay. The Thai government has adopted strict measures such as limiting the number of visitors and restricting activities that harm the environment, helping to protect the ecosystem in the area (VTV, 2021).

From the comparisons above, it is evident that Vietnam faces more challenges than Thailand in the protection of natural areas. Despite significant efforts, Vietnam needs to learn from and adopt more effective management measures from Thailand. Only by balancing economic development with environmental protection can Vietnam safeguard biodiversity and natural values, while also enhancing the appeal of ecotourism and ensuring long-term sustainability.

THAILAND'S SUPERIORITY COMPARED TO VIETNAM

From the analysis and comparison above, despite having diverse and abundant natural tourism potential, Vietnam still faces many limitations in conservation and sustainable development. Meanwhile, Thailand, with its high ranking on the TTDI, stands out not only for its natural resources but also for its effective conservation policies. The Thai government has implemented these policies rigorously while also working closely with local communities in environmental protection and sustainable tourism development (VOV, 2021).

Thailand once faced significant damage due to uncontrolled tourism influx to destinations across the country, leading to negative consequences in the absence of effective control policies. However, the Thai government quickly recognized the issue and addressed it by adopting a sustainable tourism development strategy. The government’s conservation measures focus on protecting natural resources, promoting national cultural values, ensuring social security and order, while preserving landscapes and ecosystems (VOV, 2021).

A prime example of sustainable resource conservation policy is the development of "Low Carbon Destinations" on Koh Mak Island. This island not only attracts visitors with its natural beauty but also through the green economic activities of the local community, such as rubber tree cultivation, coconut farming, and fishing. As environmental issues such as wastewater pollution from hotels and accommodations increased, the Thai government implemented the Bio-Circular-Green (BCG) Economy model to address these challenges (Thoi Dai Magazine, 2022). Measures include the use of renewable energy, the development of community-based tourism, and effective waste management. As a result, Koh Mak was recognized by the Green Destination Foundation as one of the world's top 100 green destinations in 2022 (Khánh Lan, 2022).

Another example is the effort to protect coral reefs. The Thai government launched a coral restoration project in 2016 to mitigate the degradation of coral reefs caused by bleaching. Measures included closing certain tourist islands to allow for coral recovery and monitoring the condition of marine parks in the southern region. Thanks to the collaboration between the government and local communities, over 7.2 hectares of natural coral reefs have been restored (Vietnam News Agency, 2022).

ISBN: 978-625-5962-19-5

In conclusion, Thailand has achieved significant success in implementing policies that support sustainable tourism development. The government and local communities have worked together to conserve natural resources, enhance tourism value, and ensure sustainable development. This has helped Thailand maintain a high position on the TTDI ranking and serves as a model for Vietnam to learn from.

VIETNAM'S POTENTIAL TO BRIDGE THE GAP WITH THAILAND

Vietnam has the opportunity to narrow the gap with Thailand in the international tourism rankings. The country possesses great potential for developing green tourism with its rich and diverse natural resources, beautiful landscapes, and historical sites that rival those of Thailand (Nguyễn Châu Anh, 2024). For example, Ha Long Bay, recognized by UNESCO as a World Natural Heritage Site, stands out with its thousands of large and small islands, creating a majestic and unique landscape. However, according to Dr. Nguyễn Trùng Khánh (2023), Director of the Vietnam National Tourism Administration, Vietnam still faces many challenges in conserving and developing sustainable natural tourism. He emphasizes that to improve the situation, it is necessary to raise awareness of sustainable tourism development and effectively implement conservation policies.

The close collaboration between the government and local communities in environmental protection and the development of ecotourism models will create significant advantages and potential for Vietnam. A successful example of this collaboration is the sea turtle conservation project on Con Dao Island. The Vietnamese government has partnered with non-governmental organizations and local communities to protect and restore sea turtle populations. The project includes establishing marine protected areas, monitoring and safeguarding nesting sites, and raising public awareness about the importance of sea turtle conservation. Local communities not only participate in conservation efforts but also benefit from ecotourism through turtle-watching tours, generating income and increasing environmental awareness (VHTTDL, 2018).

With these advantages, if managed and developed effectively, Vietnam has a real opportunity to narrow the gap with Thailand in the international tourism rankings.

CONCLUSION

Through the comparison of the Travel & Tourism Competitiveness Index (TTDI) on natural resources between Vietnam and Thailand, it is evident that both countries possess rich resources with stunning landmarks, providing opportunities for the development of natural tourism in both nations. However, both face challenges in developing sustainable tourism. Thailand recognized the importance of implementing conservation and sustainable development policies for natural resources early on, contributing significantly to the success of the tourism sector in the country. On the other hand, while Vietnam currently has a lower TTDI ranking on natural resources than Thailand, it has begun to realize the importance of sustainable tourism development and is taking the necessary steps. Despite existing limitations, with

ISBN: 978-625-5962-19-5

continuous effort, the future of Vietnam's tourism industry looks promising. To truly develop strongly and compete effectively, the conservation of natural resources must be prioritized. Only then can Vietnam's tourism sector progress further, narrow the gap with Thailand, and achieve a higher ranking in the TTDI index.

REFERENCES

Khánh Lan (2022). *Koh Mak Island, A Model Destination for the Circular Economy in Thailand* < https://thesaigontimes.vn/dao-koh-mak-diem-den-hinh-mau-cua-mo-hinh-kinh-te-tuan-hoan-o-thai-lan/ > [Accessed 15 August 2024].

Nguyễn Châu Anh (2024). *Developing Green Experiential Tourism: International Lessons and Experiences for Vietnam* < https://kinhtevadubao.vn/phat-trien-du-lich-trai-nghiem-xanh-bai-hoc-quoc-te-va-kinh-nghiem-cho-viet-nam-29641.html > [Accessed 15 October 2024].

Nguyễn Trùng Khánh (2024). D*eveloping Tourism Linked with Conservation, Promoting Cultural Values, Protecting the Environment, and Advancing Sustainable Development in the New Context* < https://www.tapchicongsan.org.vn/web/guest/kinh-te/-/2018/828175/phat-trien-du-lich-gan-voi-bao-ton%2C-phat-huy-cac-gia-tri-van-hoa%2C-bao-ve-moi-truong%2C-thuc-day-su-phat-trien-ben-vung-trong-boi-canh-moi.aspx > [Accessed 15 August 2024].

Nguyễn Văn Hùng (2022). *Reviving and Promoting Cultural Resource Potential to Contribute to Sustainable Development in Vietnam Today* < https://www.tapchicongsan.org.vn/media-story/-/asset_publisher/V8hhp4dK31Gf/content/khoi-day-va-phat-huy-cac-nguon-tai-nguyen-van-hoa-gop-phan-thuc-day-su-phat-trien-ben-vung-o-nuoc-ta-hien-nay > [Accessed 15 October 2024].

Saigon Economic Times (2024). *Cat Tien National Park Not Recognized as a World Natural Heritage Site* < https://thesaigontimes.vn/vuon-cat-tien-khong-duoc-cong-nhan-di-san-thien-nhien-the-gioi/ > [Accessed 15 August 2024].

Somanus, P. (2024). *Thailand's National Biodiversity And Action Plan* < https://www.cbd.int/doc/meetings/nbsap/nbsapcbw-seasi-01/other/nbsapcbw-seasi-01-th-back-en.pdf > [Accessed 15 August 2024].

Tepbac (2013). *Cat Tien National Park Denied World Heritage Recognition* < https://tepbac.com/tin-tuc/full/vuon-qg-cat-tien-bi-tu-choi-cong-nhan-la-di-san-5900.html > [Accessed 15 October 2024].

Thoi Dai Magazine (2024). *Thailand Aims for Sustainable Tourism Development* < https://thoidai.com.vn/thai-lan-huong-den-phat-trien-du-lich-ben-vung-189392.html > [Accessed 15 August 2024].

TTXVN (2024). *Thailand's Efforts to Conserve Degraded Coral Reefs* < https://baotintuc.vn/the-gioi/thai-lan-no-luc-bao-ton-cac-ran-san-ho-bi-suy-thoai-20240322202613003.htm > [Accessed 15 August 2024].

UNESCO World Heritage Convention (2024). *About World Heritage - The List* < https://whc.unesco.org/ > [Accessed 20 August 2024].

United Nations Development Programme (2024). *Summary of the PARC Project* < https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/vn/21943_5913_PolicyBrief_v_.pdf > [Accessed 18 August 2024].

USAID (2024). *Conserving biodiversity and combating wildlife crime* < https://www.usaid.gov/vi/vietnam/conserving-biodiversity-and-combating-wildlife-crime >[Accessed 15 August 2024].

VHTTDL (2018). *Visiting Con Dao - Home to Vietnam's Largest Sea Turtle* < https://vietnamtourism.gov.vn/post/27226 > [Accessed 15 October 2024].

ISBN: 978-625-5962-19-5

Vietnam e-newspaper (2015). *Thailand* < https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/ho-so-su-kien-nhan-chung/cac-nuoc-vung-lanh-tho/chau-a/thai-lan-thailand-1048 > [Accessed 15 October 2024].

Vietnam e-newspaper (2024). *Forest Decline, Warning of Human Lifestyles with Nature* < https://dangcongsan.vn/thong-tin-kinh-te/rung-suy-giam-bao-dong-loi-song-cua-con-nguoi-voi-thien-nhien-646450.html > [Accessed 18 August 2024].

Võ Đình Trí (2024). *Tourism Viewed Through the Indices* < https://www.usaid.gov/vi/vietnam/conserving-biodiversity-and-combating-wildlife-crime > [Accessed 15 August 2024].

VOV (2022). *Behind Thailand's Tourism Success* < https://vovgiaothong.vn/du-lich-sau-dai-dich-d25128.html > [Accessed 15 August 2024].

VTV (2023). *Thailand Develops Sustainable Tourism in Maya Bay* < Thái Lan phát triển du lịch bền vững ở Vinh Maya | VTV.VN > [Accessed 18 August 2024].

WEForum (2022a). *Travel & Tourism Development Index 2022 Edition* < https://www.weforum.org/publications/travel-and-tourism-development-index-2021/explore-the-data/ >[Accessed 15 May 2024].

WEForum (2022b). *Global Ranking-Travel & Tourism Development Index 2022* Edition < https://www.weforum.org/publications/travel-and-tourism-development-index-2021/explore-the-data/ > [Accessed 15 May 2024].

WWF (2012). *Viet Nam acknowledges severity of rhino trade* < https://vietnam.panda.org/en/?206240/Viet-Nam-acknowledges-severity-of-rhinotrade > [Accessed 15 October 2024].

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE REGULATORY FRAMEWORK GOVERNING SUPERVISORY AUTHORITIES UNDER THE EU'S CORPORATE SUSTAINABILITY DUE DILIGENCE DIRECTIVE

Dr. Dudu Derya Güvenir

Email: deryabaslamisli@gmail.com - **ORCID ID: 0000-0001-9873-2696**

ABSTRACT

The Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)[1] signals a profound transformation in regulatory frameworks that prioritize sustainable corporate governance and accountability across the European Union. This study examines the evolving role of supervisory authorities, established under the CSDDD as oversight and support mechanisms, to monitor how companies address adverse human rights and environmental impacts arising from their operations. It underscores the critical function of these authorities in ensuring compliance with the directive's broad and open-ended norms. Under the CSDDD, supervisory authorities are tasked with overseeing companies' due diligence obligations concerning human rights and environmental impacts. These authorities are vested with extensive powers, including the ability to conduct investigations, impose sanctions, and mandate corrective measures. However, the directive adopts a flexible, policy-driven model, encouraging regulators to guide and support companies rather than merely penalize non-compliance. In contrast to traditional regulatory frameworks that emphasize rigid rule enforcement, the CSDDD necessitates a dynamic, cooperative approach between regulators and companies. This shift calls for enhanced dialogue between supervisory authorities and corporations, the promotion of best practices, and assistance to companies in navigating the complexities of sustainability obligations. The study argues that the successful implementation of the CSDDD hinges on the development of coherent supervisory frameworks that balance enforcement with collaboration. Such an approach not only ensures compliance with sustainability objectives but also fosters innovation and resilience within the corporate sector. In this context, the study also analyzes the structure, powers, and operational mechanisms of national supervisory authorities in France and Germany, whose legal frameworks have served as precursors to the CSDDD. By focusing on these national oversight authorities, which are already operational, the paper provides a comprehensive examination of the role of supervisory bodies in ensuring corporate sustainability. Ultimately, the study aims to offer an in-depth perspective on the directive's implementation process, shedding light on the pivotal role that supervisory authorities play in advancing corporate sustainability across the EU.

Keywords: CSDDD, Sustainability, Due Diligence, Supervisory Authorities

[1] Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859, OJ L 2024/1760.

ISBN: 978-625-5962-19-5

AVRUPA BİRLİĞİ KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK DURUM TESPİTİ DİREKTİFİ KAPSAMINDA ÖNGÖRÜLEN ÜST GÖZETİM OTORİTELERİNE İLİŞKİN DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVE

ÖZET

Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi (CSDDD)[2], Avrupa Birliği genelinde şirketlerin sürdürülebilir kurumsal yönetişimini ve hesap verebilirliğini önceleyen düzenleyici çerçevelerde köklü bir dönüşümü işaret etmektedir. Bu çalışma, CSDDD kapsamındaki şirketlerin, faaliyetleri itibarıyla gündeme gelebilecek olumsuz insan hakları ve çevresel etkilerin nasıl ele aldıkları noktasında bir üst gözetim ve destek mekanizması olarak görev yapmak üzere oluşturulacak denetleyici otoritelerin gelişen rolünü inceleyerek, bu otoritelerin direktifin geniş ve açık uçlu normlarına uyumu sağlamadaki kritik işlevini vurgulamaktadır. CSDDD kapsamında denetleyici otoriteler, şirketlerin insan hakları ve çevresel etkilerle ilgili durum tespiti yükümlülüklerini denetlemekle görevlidir. Bu otoriteler, soruşturma yürütme, yaptırım uygulama ve düzeltici tedbirleri zorunlu kılma gibi geniş yetkilere sahiptir. Bununla birlikte, direktif esnek, politika odaklı bir model benimseyerek, düzenleyicilerin yalnızca uyumsuzluğu cezalandırmak yerine şirketlere rehberlik etmesini ve desteklemesini teşvik etmektedir. Katı kural uygulamalarını önceleyen geleneksel düzenleyici çerçevelerin aksine, CSDDD, düzenleyiciler ve şirketler arasında dinamik ve iş birliğine dayalı bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Söz konusu dönüşüm, düzenleyici otoriteler ile şirketler arasındaki diyaloğun güçlendirilmesini, en iyi uygulamaların teşvik edilmesini ve şirketlerin sürdürülebilirlik yükümlülüklerinin karmaşıklıklarını aşmalarına yardımcı olmayı gerekli kılmaktadır. Çalışmada başarılı bir CSDDD uygulamasının, yaptırımları iş birliği ile dengeleyen uyumlu denetim çerçevelerinin geliştirilmesine bağlı olduğu savunulmaktadır. Bu yaklaşım, sürdürülebilirlik hedeflerine uyumu sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kurumsal sektörde yenilikçiliği ve dayanıklılığı teşvik etmektedir. Bu bağlamda çalışma, CSDDD düzenlemesinin de öncülünü teşkil eden Fransa ve Almanya'daki hukuki düzenlemeler kapsamında öngörülmüş ve hâlihazırda işlemekte olan ulusal üst gözetim otoritelerini de analiz ederek Direktif'teki üst gözetim otoritelerinin yapısı, yetkileri ve işleyiş mekanizmasını incelemekte ve böylece denetleyici otoritelerin şirketlerin kurumsal sürdürülebilirliğinin sağlanmasındaki rolüne odaklanarak, direktifin uygulama sürecine ilişkin derinlemesine bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: CSDDD, Sürdürülebilirlik, Durum Tespiti, Üst Gözetim Otoriteleri

[2] Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859, OJ L 2024/1760.

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. INTRODUCTION

Increasing environmental crises and social inequalities have shown that companies' voluntary sustainability practices alone are insufficient. As a result, regulatory frameworks have evolved from voluntary principles and rules to binding legal rules and administrative oversight mechanisms to monitor their implementation. The current focus of this transformation is the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD), which was adopted by EU legislators after a long debate. The Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) is a critical step by the European Union to regulate the activities of multinational companies within the framework of environmental and social sustainability. It requires companies of certain sizes to develop concrete mechanisms to prevent activities in their supply chains that may harm human rights and the environment. In this sense, the Directive aims to ensure that large companies operating in the EU and globally adopt a sustainability-oriented approach at every stage of their operations (Ciacchi, 2024).

The Directive is based on two main pillars: internalization of the negative impacts of companies' business activities on the environment and human rights, and concrete steps that companies should take to combat climate change (Art. 1 CSDDD).

Regarding first pillar, EU legislator requires companies of a certain size to carry out a six-step due diligence, “risk-based” and in line with international standards, on any adverse impacts on human rights or the environment that have occurred or may occur as a result of the activities carried out by them, their subsidiaries or their business partners in their “chain of activities” in the process of producing goods or services that constitute the subject matter of their business (Recital 16 CSDDD).

Regarding Second pillar, the companies in question are obliged to adopt and put into effect a “transition plan on climate change mitigation” in order to achieve an alignment of companies business models and strategies with the objectives of the Paris Agreement, to which the EU and its member states are parties, which addresses climate change and envisages keeping global warming within 1.5 C, and the Green Deal announced by the EU in 2019 with the aim of becoming the first climate-neutral continent by 2050 (Recital 73 CSDDD).

2. UNDERSTANDING CSDDD’S REMEDY LANDSCAPE

To ensure compliance with these obligations, it is provided in the Directive that the enforcement of the rules will be through:

- **Administrative supervision**: Member States will designate an authority to supervise and enforce the rules, including through injunctive orders and effective, proportionate and dissuasive penalties (in particular fines). At European level, the Commission will set up a European Network of Supervisory Authorities that will bring together representatives of the national bodies to ensure a coordinated approach.

- **Civil liability**: Member States will ensure that victims get compensation for damages resulting from an intentional or negligent failure to carry out due diligence.

ISBN: 978-625-5962-19-5

This means, non-compliance with the rules will result in administrative sanctions such as fines and civil liability for companies (Pietrancosta, 2022; Krajewski, 2024; Ciacchi, 2024) . Our focal point in this paper is on administrative supervision.

3. THE CONCEPT OF ADMINISTRATIVE ENFORCEMENT AND ITS KEY FEATURES

Administrative enforcement of laws involves monitoring and ensuring that private individuals or entities comply with legal regulations, carried out by state or administrative bodies with the necessary authority and resources. This enforcement mechanism is grounded in the principle that compliance is a public duty, serving the public interest rather than relying solely on private individuals to uphold the law. It also aims to ensure that laws are applied consistently and free from private sector influence. For administrative enforcement to be effective, the responsible entities must act in the public interest and be equipped with adequate legal authority, personnel, and infrastructure (Krajewski, 2024; Skoczko & Grabowski, 2023; Asnar, 2024).

Compared to criminal penalties, administrative sanctions are often perceived as less severe, as they lack the strong moral condemnation associated with criminal law, and non-compliance subject only to administrative fines is often regarded as a minor infraction. However, while criminal convictions require a high standard of proof (“beyond reasonable doubt”), administrative sanctions can be imposed based on a likelihood or plausibility of a specific sequence of events or causation (Asnar, 2024).

Unlike civil liability, administrative enforcement primarily aims to ensure compliance with specific laws rather than to compensate for harm. Moreover, relying on civil liability as a remedy places the burden on victims to file legal claims against companies, which is often challenging due to financial and procedural barriers. Additionally, compensation through civil liability is inherently remedial and provides only a limited deterrent effect (Asnar, 2024).

The CSDDD establishes on a two-tier approach of enforcement: Articles 24 to 28 of the CSDDD relate to administrative supervision while Article 29 CSDDD requires a system of civil liability for non-compliance with due diligence obligations. On the other hand, the CSDDD does not provide for criminal sanctions (Krajewski, 2024).

4. EXPLORATION OF SUPERVISORY AUTHORITIES WITHIN THE SCOPE OF CSDDD

4.1. Designation, Independence and Oversight (Art. 24 CSDDD)

Companies that fall into scope of the Directive are:

- **EU Companies**: Companies headquartered in an EU member state.
- **Third-Country Companies**: Companies headquartered outside the EU but operating within the internal market (CSDDD Articles 2/1 and 2).
- **Franchise Companies**

These companies will be determined according to revenue and -for EU companies- employee thresholds (Ciacchi, 2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

1st GROUP EU COMPANIES	2nd GROUP THIRD-COUNTRY COMPANIES	3rd GROUP FRANCHISE COMPANIES	
Financial Threshold: 450 million EUR turnover globally	Financial Threshold: 450 million EUR turnover in the EU	Financial Threshold: 80 million EUR turnover and 22.5 Million EUR in royalties	
Employee Threshold: >1000 employees	Employee Threshold: N/A	Employee Threshold- EU: >1000 employees	Employee Threshold- Non-EU: N/A

Table 1. Personal Scope of CSDDD (Created by the Author)

As stipulated in Article 24, each EU Member State must appoint one or more supervisory authorities to oversee compliance with obligations related to human rights, environmental due diligence, and climate transition plans. For EU-based companies, the supervisory authority responsible will be in the Member State where the company has its registered headquarters. For companies outside the EU, the appropriate supervisory body will be located in the Member State where the company operates a branch. In cases where a non-EU company does not have a branch within the EU, or operates branches across multiple Member States, the authority with jurisdiction will be the one in the country where the company generates the highest net turnover within the EU (de Kluvier, 2023; Baltrunaite et al., 2024).

If a Member State assigns multiple supervisory authorities, it must clearly define their respective responsibilities and ensure they collaborate effectively (Art. 24/5 CSDDD; Pietrancosta, 2022). By July 26, 2026, Member States are required to inform the European Commission of the designated supervisory authorities and provide their contact details. The Commission will then make this information publicly accessible, including through its website (Art. 24/7 CSDDD).

To maintain the integrity of these supervisory bodies, Member States must ensure that supervisory authorities are **independent** and that everyone working for them, including auditors, experts, and others acting on their behalf, carry out their duties **impartially, transparently, and while respecting professional confidentiality**. Specifically, **Member**

ISBN: 978-625-5962-19-5

States must guarantee that these authorities operate independently both legally and practically, without any external influence, whether direct or indirect, including from companies covered by this Directive or other market interests. Additionally, they must ensure that staff and management are **free from conflicts of interest**, maintain confidentiality, and avoid any actions that conflict with their responsibilities (Krajewski, 2024).

4.2.Powers of Supervisory Authority (Art. 25 CSDDD)

Under Article 25 of the CSDDD, supervisory bodies must have sufficient authority and resources to effectively carry out their responsibilities. They are empowered to request information from companies, conduct inspections, and launch investigations—whether proactively or in response to credible concerns raised by individuals or organizations.

Investigations typically align with national legal frameworks, often requiring prior notification unless doing so would compromise the inspection's effectiveness. If a company is found to be non-compliant, the supervisory authority must grant it an appropriate period to rectify the issues. Additionally, Member States are required to empower supervisory authorities to take corrective measures against companies violating national laws. These measures may include compelling businesses to take specific corrective actions, halting harmful activities, and ensuring they do not repeat violations. Moreover, authorities have the power to impose sanctions and implement temporary emergency interventions (referred to as "interim measures") in situations posing an immediate risk of significant and irreversible damage (Krajewski, 2024; Pietrancosta, 2022).

4.3.Substantiated Concerns and Penalties (Art. 26-27 CSDDD)

Article 26 establishes a mechanism for individuals and organizations to report "substantiated concerns" if they suspect a company is failing to meet CSDDD obligations. Member States must implement safeguards to protect the confidentiality of whistleblowers who raise such concerns.

Upon receiving a report, the supervisory authority must assess it within a reasonable timeframe and take necessary actions. The reporting party should also be informed of the outcome and the rationale behind any decisions. While administrative channels are generally available for reporting compliance issues, Article 26 strengthens this process by ensuring whistleblower protections and setting procedural guidelines. National laws may further refine these provisions by establishing specific deadlines for processing concerns (Krajewski, 2024; Pietrancosta, 2022).

A significant addition under Article 26/6 CSDDD is the right for individuals or organizations to seek judicial or administrative review of a supervisory authority's response, provided they have a "legitimate interest" in the matter. The definition of "legitimate interest" is determined by each Member State's legal framework, which may limit the scope of who can challenge these decisions. Despite this limitation, the provision enables various stakeholders—including NGOs, labor unions, and other businesses—to hold supervisory authorities accountable if they fail to enforce compliance under national laws implementing Art26/6. These legal challenges

ISBN: 978-625-5962-19-5

also indirectly scrutinize whether companies are fulfilling their obligations under the CSDDD (Krajewski, 2024; de Kluvier, 2023).

Under Article 27, Member States must implement a penalty system, which includes financial penalties for non-compliance. The severity of the fines will depend on factors such as the nature, duration, and extent of the violation, as well as any mitigating actions taken by the company. The calculation of these penalties will be based on a percentage of the company's global net revenue, with fines reaching up to at least 5% of total earnings. While these penalties are substantial, such high fines will likely only apply to serious breaches of the directive (Krajewski, 2024; Pietrancosta, 2022; Baltrunaite et al., 2024).

4.4.European Network of Supervisory Authorities: Cooperation and Harmonization of Practices (Art. 28 CSDDD)

Article 28 of the CSDDD establishes a European Network of Supervisory Authorities to strengthen collaboration among regulatory bodies across EU Member States. This network is designed to facilitate information exchange, promote consistency in investigative procedures, enforcement actions, and penalties, and harmonize supervisory practices throughout the European Union. The European Commission is responsible for creating and overseeing this network, ensuring that it cooperates effectively with national supervisory authorities and, when necessary, with relevant EU agencies. To support coordination and communication, a secure system will be implemented to allow for the safe exchange of information (de Kluvier, 2023; Pietrancosta, 2022; Baltrunaite et al., 2024).

Member States play a crucial role in this framework by working with the European Network to identify companies operating within their jurisdiction. They are also responsible for providing relevant data to determine whether companies based outside the EU meet the criteria established in Article 2 of the Directive. To facilitate this cooperation, supervisory authorities are expected to share necessary information and provide mutual assistance in fulfilling their obligations. Any request for support must be addressed within one month, although an extension of up to two months may be granted in exceptional circumstances. These requests must be clear and well-justified to ensure an efficient and transparent process.

The enforcement aspect of this network also emphasizes collaboration between supervisory authorities. Assistance will generally be provided without financial cost, although reimbursement arrangements may be made in extraordinary situations. Additionally, the European Network of Supervisory Authorities is tasked with publicly disclosing penalty decisions and maintaining an indicative list of third-country companies subject to the Directive (Baltrunaite et al., 2024).

The primary objective of Article 28 is to enhance the efficiency, transparency, and coordination of supervisory authorities across the EU. This is accomplished by establishing a strong enforcement mechanism that ensures companies comply with the CSDDD, promoting consistency in regulatory practices, and creating a system that allows for quick and efficient responses to supervisory requests. Furthermore, transparency is a key component, as the publication of penalties and relevant company lists helps inform the public and other

ISBN: 978-625-5962-19-5

stakeholders (de Kluvier, 2023). Overall, this provision is essential for the effective implementation of the CSDDD, fostering a more unified and cooperative approach to corporate oversight across the European Union.

5. CONCLUDING REMARKS

The regulatory framework established by the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) represents a significant step forward in promoting accountability and sustainability in corporate practices within the European Union. By mandating robust administrative supervision, civil liability mechanisms, and fostering cooperation among supervisory authorities through the European Network, the Directive ensures a structured and effective enforcement approach.

Key elements, such as granting supervisory authorities extensive investigative and sanctioning powers, protecting whistleblowers, and aligning penalties with the severity of violations, highlight the Directive's commitment to achieving meaningful compliance. Additionally, the emphasis on harmonizing practices across Member States through the European Network of Supervisory Authorities underscores the EU's focus on consistency and collaboration in addressing complex transnational issues.

Ultimately, the CSDDD seeks to internalize the environmental and social costs of corporate activities, pushing companies to adopt sustainable practices that align with international commitments such as the Paris Agreement and the European Green Deal. This comprehensive framework not only enforces corporate responsibility but also strengthens the EU's position as a global leader in sustainability governance. By embedding due diligence into the legal fabric, the Directive establishes a clear path toward a more sustainable and accountable future for businesses operating within and beyond the EU.

BIBLIOGRAPHY

Asnar, A. (2024). Comparison of effectiveness of criminal sanctions and administrative sanctions in environmental law enforcement policy. OPSearch: American Journal of Open Research, 3(1), 870-876. https://doi.org/10.58811/opsearch.v3i1.94 Accessed on 29.01.2025

Baltrunaite, A., Canini, R., Chiarelli, F., Consigliere, E., Coppotelli, P., Fornasari, F., Loizzo, T., Mocetti, S., Muraca, C., Parrella, R., Schimperna, F., & Sette, E. (2024). The Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD): An analysis of the potential economic and legal impacts (Occasional Paper No. 869). Bank of Italy. https://doi.org/10.32057/0.QEF.2024.0869 Accessed on 29.01.2025

Ciacchi, S. (2024, June). The newly-adopted Corporate Sustainability Due Diligence Directive: an overview of the lawmaking process and analysis of the final text. In ERA Forum (pp. 1-20). Springer Berlin Heidelberg.

de Kluiver, H. J. (2023). Towards a Framework for Effective Regulatory Supervision of Sustainability Governance in Accordance with the EU CSDD Directive. A Comparative Study. European Company and Financial Law Review, 20(1), 203-239

ISBN: 978-625-5962-19-5

Krajewski, M. (2024). Administrative Enforcement of Corporate Human Rights Due Diligence Legislation: A flower in the "bouquet of remedies", VerfBlog, 2024/5/29, https://verfassungsblog.de/administrative-enforcement-of-corporate-human-rights-due-diligence-legislation/, DOI: 10.59704/253e889e2e65b594 Accessed on 29.01.2025

Pietrancosta, A. (2022). Codification in company law of general CSR requirements: Pioneering recent French reforms and EU perspectives. European Corporate Governance Institute-Law Working Paper, (639), 1-69.

Skoczko, I. and Grabowski, M. (2023). Administrative sanctions for environmental crime in selected eu areas. Economics and Environment, 85(2), 90-109. https://doi.org/10.34659/eis.2023.85.2.510 Accessed on 29.01.2025

ISBN: 978-625-5962-19-5

SUSTAINABILITY AGREEMENTS IN EU COMPETITION LAW: A COMPARATIVE PERSPECTIVE WITH TURKISH LAW

Dr. Dudu Derya Güvenir

Email: deryabaslamisli@gmail.com - **ORCID ID: 0000-0001-9873-2696**

ABSTRACT

The European Commission, in alignment with the European Green Deal and the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs), issued new guidelines in 2023 to promote inter-enterprise collaborations focused on sustainability. These guidelines provide detailed insights into which agreements do not restrict competition and which should be assessed under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). Additionally, it is emphasized that specific projects and collaborations aimed at fostering sustainability can be structured in a manner that does not distort competition. In particular, agreements aimed at adopting sustainability standards are highlighted as being applicable without constituting a breach of competition law. This paper comprehensively examines the definition, legal framework, and scope of application of sustainability agreements within the context of the Horizontal Cooperation Agreements Guidelines, which came into force in 2023 as part of EU competition law. Sustainability agreements enable enterprises to collaborate towards shared objectives that promote environmental, social, and economic development. Such collaborations are increasingly gaining significance, particularly in key areas such as combating climate change, ensuring the efficient use of natural resources, and fostering social justice. The evaluation of these agreements within the framework of EU competition law plays a pivotal role in balancing the protection of competition with the advancement of sustainable development goals. The study analyzes the role and implementation of sustainability agreements in EU competition law while offering a comparative perspective on existing regulations in Turkey. Although sustainability-focused collaborations are not explicitly regulated under Law No. 4054 on the Protection of Competition in Turkey, inter-enterprise collaborations that do not restrict competition are legally permissible. Nonetheless, the EU's policies supporting sustainability goals within the competition law framework could provide a significant roadmap for Turkey, potentially informing future legislative developments in this area. This paper aims to propose legal frameworks for the development of sustainability agreements in Turkey as part of the EU harmonization process. Moreover, the integration of exemptions granted under Article 101(3) of the TFEU into Turkish competition law will be discussed. In this process, a comprehensive evaluation will be conducted, taking into account the role and perspectives of stakeholders operating within the sector.

Keywords: Sustainability, EU Competition Law, European Green Deal, Exemptions, Sustainability Agreements.

ISBN: 978-625-5962-19-5

AB REKABET HUKUKUNDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ANLAŞMALARI: TÜRK HUKUKU İLE KARŞILAŞTIRMALI BİR PERSPEKTİF

ÖZET

AB Komisyonu, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG'ler) doğrultusunda, teşebbüsler arası sürdürülebilirlik odaklı iş birliklerini teşvik etmek amacıyla 2023 yılında yeni kılavuzlar yayımlamıştır. Bu kılavuzlar, hangi anlaşmaların rekabeti sınırlamayacağı ve hangilerinin Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma (ABİHA) m. 101(1) kapsamında değerlendirilmesi gerektiği konusunda ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirliğe yönelik belirli projelerin ve iş birliklerinin rekabeti bozmayacak şekilde yapılandırılmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. Özellikle, sürdürülebilirlik standartlarının benimsenmesine yönelik anlaşmaların rekabeti ihlal etmeden uygulanabilir olduğu vurgulanmaktadır. Bu bildiri, Avrupa Birliği (AB) rekabet hukukunda 2023 yılında yürürlüğe giren Yeni AB Yatay İşbirliği Anlaşmaları Kılavuzu çerçevesinde sürdürülebilirlik anlaşmalarının tanımı, hukuki yapısı ve uygulama alanlarını kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Sürdürülebilirlik anlaşmaları, işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik eden ortak hedefler doğrultusunda iş birliği yapmalarına imkân tanımaktadır. Özellikle iklim değişikliğiyle mücadele, doğal kaynakların verimli kullanımı ve sosyal adaletin sağlanması gibi kritik alanlarda bu tür iş birlikleri giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu tür anlaşmaların AB rekabet hukuku kapsamında değerlendirilmesi, rekabetin korunmasıyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin dengelenmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Çalışma, AB rekabet hukukunda sürdürülebilirlik anlaşmalarının yeri ve uygulamasını analiz ederek, Türkiye'deki mevcut düzenlemelerle karşılaştırmalı bir perspektif sunmaktadır. Türkiye'de 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kapsamında sürdürülebilirlik odaklı iş birlikleri doğrudan düzenlenmemiş olsa da, rekabeti kısıtlamayan teşebbüsler arası iş birlikleri hukuken mümkündür. Bununla birlikte, AB'nin sürdürülebilirlik hedeflerini destekleyen politikaları Türkiye için önemli bir yol haritası sunabilir ve bu alanda gelecekte yapılacak yasal düzenlemelere ışık tutabilir.

Bu bildiride, Türkiye'nin AB mevzuatına uyum sürecinde sürdürülebilirlik anlaşmalarına ilişkin yasal düzenlemeler geliştirmesi için önerilerde bulunulacaktır. Ayrıca, AB'nin 101(3) Maddesi çerçevesinde sürdürülebilirlik anlaşmalarına sağladığı muafiyetlerin Türk rekabet hukukuna entegrasyonu tartışılacaktır. Bu süreçte, sektörde faaliyet gösteren paydaşların rolü ve görüşleri de dikkate alınarak kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, AB Rekabet Hukuku, Yeşil Mutabakat, Muafiyet, Sürdürülebilirlik Anlaşmaları

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. INTRODUCTION

In line with the European Green Deal and the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs), the EU Commission published new guidelines in 2023 to promote sustainability-oriented cooperation between undertakings. While these guidelines provide detailed information on which agreements do not restrict competition and which should be considered under Art. 101(1) TFEU, it also states that it is possible to structure certain sustainability projects and collaborations in a non-competitive manner. In particular, it is emphasized that agreements to adopt sustainability standards are enforceable without infringing competition.

In this paper, sustainability agreements within the framework of the EU Guidelines on Horizontal Cooperation Agreements published in 2023 will be discussed. However, before proceeding to this topic, we believe it is necessary to make an introduction on the Sustainability discourse as a paradigm shift claiming to reshape global economy, the subject of Competition Law, its legal framework in the EU and Turkey, reflections of sustainability on competition policy, the definition of horizontal cooperation agreements in general and how they are handled.

2. SUSTAINABILITY AS AN OVERARCHING CONCEPT SHAPING EU COMPETITION POLICY

2.1. Defining Sustainability

The concept of sustainability, as we understand it today, was first articulated in the 1987 Brundtland Report by the World Commission on Environment and Development. It is described as "development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs" (World Commission on Environment and Development, 1987, p. 41). In this context, there are two key concepts within sustainability: The first is the concept of “needs”. Accordingly, it is emphasized that priority is given to the basic needs of the world's poor; the second is the idea of “limitations” imposed by technology and social organization on the ability of the environment to meet current and future needs. Essentially, sustainability emphasizes the necessity of adopting production and consumption patterns that safeguard the planet's habitability for future generations (Bodie, 2020).

Sustainability is not a static goal but an ongoing process that necessitates a fundamental transformation in how societies produce and consume goods and services. It establishes a critical link between environmental preservation, social welfare, and economic development, striving to reshape global economic systems, particularly in relation to their environmental impact and human rights considerations. Additionally, sustainability offers a comprehensive framework for redefining business operations by focusing on both the resources and energy utilized in production, as well as the management of outputs such as waste and emissions.

2.1.1. A Global Commitment

In 2015, the United Nations Member States collectively endorsed the Sustainable Development Goals (SDGs) to eliminate poverty, safeguard the planet, and address inequality and injustice. These 17 global goals, designed to be applicable to all nations regardless of their development

ISBN: 978-625-5962-19-5

stage or unique characteristics, operate on the principle of "leaving no one behind." They serve as both a roadmap and a call to action, aiming to be fully realized by 2030.[1]

The European Commission has adopted a comprehensive "whole-of-government approach" to implementing the 2030 Sustainable Development Goals (SDGs). This approach ensures the full integration of the SDGs into the Commission's policy-making processes, aligning them with its annual work programs and President von der Leyen's political agenda. By placing the SDGs at the core of both internal and external actions, the Commission focuses on delivering concrete measures that support the green and digital transitions. Furthermore, it emphasizes the importance of collaboration with citizens, national, regional, and local authorities, civil society organizations, and the private sector to effectively achieve these goals. Member States also contribute to this process by integrating the SDGs into their national policies and reporting their progress through voluntary national reviews (European Commission, 2024).

2.1.2. A Meta-Concept Shaping EU Policies

In general, any field of EU law and policy must contribute to the overarching objectives of the European Union, as stipulated in the EU Treaties, which constitute a fundamental requirement of EU law. Within this context, sustainability is one of the core objectives enshrined in the EU's founding treaties and serves as a guiding principle for the EU's policies and activities both within Europe and in its external relations. It is aimed at promoting "peace, its values, and the well-being of its peoples." (Sjåfjell, 2022). Indeed, according to Article 3(3) of the Treaty on European Union (TEU), the Union is explicitly committed to pursuing the sustainable development of Europe through the establishment of an internal market based on "balanced economic growth, price stability, a highly competitive social market economy aiming at full employment and social progress, and a high level of protection and improvement of the quality of the environment." Additionally, the Union is mandated to support social justice, social protection, gender equality, intergenerational solidarity, and the protection of children's rights.

Moreover, in the context of the EU's relations with the rest of the world, Article 21(1)(d) and (f) of the TEU, which outlines the general principles governing the Union's external actions, provides that the EU shall pursue common policies and actions aimed at, among other objectives, "supporting sustainable economic, social, and environmental development of developing countries, with the primary aim of eradicating poverty," and "contributing to the development of international measures to preserve and improve the quality of the environment and the sustainable management of global natural resources" in order to achieve sustainable development. The EU is also committed to fostering a high level of cooperation in international relations.

Furthermore, in line with the Union's commitment to sustainable development, the requirements related to environmental protection must be taken into account and integrated into the Union's actions and policies at all times. According to Article 11 of the TFEU, environmental protection requirements must be integrated into the definition and

[1] (Online) https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari, Last Accessed: 26.12.2024.

ISBN: 978-625-5962-19-5

implementation of the Union's policies and measures, particularly with a view to promoting sustainable development.

2.1.3. European Green Deal: A Roadmap to Sustainable Economy

The European Green Deal is the European Union's new growth strategy, unveiled on December 11, 2019, by European Commission President Ursula von der Leyen, as a roadmap for the green transformation process required by the Paris Climate Agreement. It aims to make Europe the world's first climate-neutral continent by 2050, achieving net-zero greenhouse gas emissions. Accordingly, this strategy aims to decouple economic growth from resource use, creating a modern, resource-efficient and competitive economy, while transforming into a fairer and more prosperous society.

Against this background, while many existing EU policies are being updated, also new ones are created in order to promote sustainable economy that takes account of the negative externalities such as environmental degradation, human rights violations and climate change linked to European way of production and consumption.

2.1.4. Sustainability as a Subject of EU Competition Policy and Law

Resulting from the fact that sustainable development is a fundamental concept referred to in the founding treaties of the EU and as part of EU law, it also finds application in competition law: EU institutions are obliged to integrate environmental protection considerations into competition policy in order to promote sustainable development. In other words, sustainability as a meta-concept is also a factor shaping competition policy.

Acknowledging the fact that this ambitious goal of achieving a climate-neutral EU by 2050 will be realized by only public regulations without the cooperation of private sector, The Green Deal also triggered a debate on how competition policy and sustainability work together.

From a competition law perspective, the main focus of the issue is on collaborations and sustainability agreements between undertakings to achieve sustainability objectives. Such collaborations and agreements may give rise to competition law concerns where they have a negative impact on competitive parameters such as price, quantity, quality, choice or innovation. The assessment of sustainability agreements under competition law requires a delicate balance between sustainable development objectives and the protection of competition.

The EU's competition law approach to sustainability agreements first emerged in the agricultural sector. As part of the EU Common Agricultural Policy reform, Article 210a was introduced through Regulation 2021/2117, amending Regulation 1308/2013 on establishing a common organisation of the markets in agricultural products.[2] This provision creates an exception to Article 101 TFEU, allowing agreements between agri-food chain actors and

[2] Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007.

ISBN: 978-625-5962-19-5

agricultural producers if they are essential to achieving sustainability standards beyond mandatory EU or national regulations (Süsoy Uygun & Kalınoğlu, 2024).

To clarify the application of Article 210a, the European Commission issued the EU Sustainability Agreements Guideline (C/2023/1446) on December 7, 2023. This guideline helps undertakings in the agri-food sector implement joint sustainability initiatives and provides practical direction for Member State courts and competition authorities. According to the Guidelines, a sustainability agreement is defined as "any horizontal or vertical arrangement among producers regarding agricultural production or trade, aiming to exceed existing EU or national sustainability requirements" (Süsoy Uygun & Kalınoğlu, 2024).

To qualify for exemption, an agreement must contribute to at least one of the following objectives:

(a) Environmental protection,
(b) Reduction of pesticide use and antimicrobial resistance risks, or
(c) Animal health and welfare.

Against this background, one of the recent important developments in the competition context is the inclusion of sustainability agreements to the EU horizontal agreements guidelines, which is updated on June 1, 2023. It is an important development in the field as it is regulated in a generic and cross-sectoral manner and it aims to explain how undertakings can set up sustainability agreements without harming competition (EC Guidelines, 2023).

3. BALANCING SUSTAINABILITY AND THE PROTECTION OF COMPETITION

3.1. The Subject of Competition Law: Protection of Competition Itself as a Value

Unlike many other legal disciplines, competition law does not center on a subject or object. Competition is at the center of competition law and the legislator sees competition as a value that should be protected based on the presumption that it has positive consequences for all of us (Kaya & Demir, 2024). In societies that embrace a market economy, there is a widespread belief that competition offers numerous advantages. It is thought that competition promotes lower prices, a wide range of products and services for consumers, as well as overall efficiency and innovation. Competition law aims to protect competition for the benefit of society as a whole, but this does not necessarily mean protecting individual competitors (Lorenz, 2013). This perspective is clearly reflected in the Commission's statements:

> "[…] The emphasis of the Commission's enforcement activity in relation to [the prevention of] exclusionary conduct is on safeguarding the competitive process in the internal market and ensuring that undertakings which hold a dominant position do not exclude their competitors by other means than competing on the merits of the products or services they provide. In doing so the Commission is mindful that what really matters is protecting an effective competitive process and not simply protecting competitors.

ISBN: 978-625-5962-19-5

> This may well mean that competitors who deliver less to consumers in terms of price, choice, quality and innovation will leave the market. […]"[3]

Concept of competition is defined in Art.3 of the Turkish Law on Protection of Competition (Law Nr. 4054) as "the race between undertakings in the markets for goods and services, which enables them to make decisions freely". This is also competition for supply. Accordingly for a competition to emerge, there should be a market with multiple actors on both sides, supply must exceed demand in that market, there must be a spirit of competition between suppliers.

Competition law deals with this economic competition. With the law and the secondary legislation, the ability of undertakings to use their economic power as they wish, to shape the goods/service markets in which they operate as they wish and to influence other actors is restricted and regulated. The Competition Authority, an independent administrative authority, monitors whether these rules are observed (Kaya & Demir, 2024).

3.2.Legal Framework in EU and Turkey

3.2.1. EU Competition Law

The European Union (EU) has multiple objectives, one of which is the establishment of a competitive market economy. Member States have committed to creating an internal market characterized by undistorted competition. The formation of an internal market is a fundamental policy goal of the EU, representing a space without internal borders. From this policy objective, the aim of market integration can be derived. EU competition law serves as one of the key instruments employed by EU institutions to achieve this objective. It is particularly sensitive to any actions by enterprises that contradict the goal of market integration, especially those that seek to fragment the market or maintain national markets separately (Lorenz, 2013).

The key provisions of EU competition law are set out in Articles 101–106 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). Article 101(1) TFEU prohibits all agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices which may affect trade between Member States and which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition within the internal market, stating that such agreements and decisions shall be automatically void (Art. 101 (2) TFEU). The Article itself provides a non-exhaustive list of examples of agreements which fall within this provision. These include:

(a) directly or indirectly price fixing or any other trading conditions;

(b) limiting or controlling production, markets, technical development, or investment;

(c) sharing markets or sources of supply;

(d) applying dissimilar conditions to equivalent transactions with other trading parties, thereby placing them at a competitive disadvantage;

[3] Commission, Guidance on the Commission's enforcement priorities in applying Article 82 of the EC Treaty to abusive exclusionary conduct by dominant undertakings, OJ No. C 45 of 24 February 2009, p. 7, para. 6

ISBN: 978-625-5962-19-5

(e) making the conclusion of contracts subject to acceptance by the other parties of supplementary obligations which, by their nature or according to commercial usage, have no connection with the subject of such contracts.

Nevertheless, under Article 101(3) TFEU, Article 101(1) TFEU may be declared inapplicable when the agreements concerned fulfil a number of specified requirements. This is designed to allow those agreements which are prima facie anticompetitive, but which on balance benefit consumer welfare when the restrictions of competition and the efficiencies created by the agreement are weighed against each other.

Article 102 regulates unilateral restrictions on competition, specifically addressing the abuse of a dominant position and it prohibits an undertaking which holds a dominant position in the internal market, or in a substantial part of it, from abusing that position insofar as it may affect trade between the Member States.

The legal basis for EU merger control is established in the EU Merger Regulation. These three areas are commonly referred to as the "three pillars" of competition law. The core provisions mentioned above are supplemented by a series of implementing regulations and soft law instruments that guide their enforcement. Additionally, a regulation governing procedural aspects in competition cases is in place. In individual cases, the European Commission acts through decisions (Lorenz, 2013).

3.2.2. Turkish Competition Law

Turkish competition law is primarily governed by Law No. 4054 on the Protection of Competition, enacted in 1994 to align with global competition policies and ensure a fair and competitive market structure. Similar to the European Union (EU) competition law framework, this legislation establishes fundamental principles regarding anti-competitive agreements, abuse of dominance, and merger control. The Turkish Competition Authority (TCA), an independent regulatory and supervisory body, is responsible for enforcing these rules, conducting investigations, and imposing sanctions when necessary. By preventing restrictive practices that could distort competition, the TCA plays a crucial role in maintaining market efficiency (Gürkaynak, 2021; Kaya & Demir, 2024; Aslan, 2023).

According to Art. 1 of the Law, “the purpose of this Act is to prevent agreements, decisions and practices preventing, distorting or restricting competition in markets for goods and services, and the abuse of dominance by the undertakings dominant in the market, and to ensure the protection of competition by performing the necessary regulations and supervisions to this end.”

The legal framework is structured around three main pillars: anti-competitive agreements (Article 4 of Law No. 4054), abuse of dominance (Article 6), and merger control (Article 7). Article 4 prohibits agreements, concerted practices, and decisions by associations of undertakings that restrict competition. Article 5 regulates the conditions to exempt agreements, concerted practices between undertakings, and decisions of associations of undertakings from the application of the provisions of Article 4 (individual exemption). Article 6 regulates the abuse of a dominant market position, preventing firms from engaging in exclusionary or

ISBN: 978-625-5962-19-5

exploitative practices. Article 7 governs merger control, requiring transactions exceeding specific turnover thresholds to be notified to the TCA for approval.

Additionally, the authority follows secondary legislation, guidelines, and communiqués to interpret and apply competition rules effectively. By ensuring compliance with competition laws, the TCA seeks to foster a dynamic and fair marketplace. The ongoing development of secondary legislation and enforcement mechanisms demonstrates Turkey's commitment to maintaining a robust competition policy aligned with international standards (Gürkaynak, 2021).

4. EU GUIDELINES ON HORIZONTAL COOPERATION AGREEMENTS

4.1. Overview of Horizontal Cooperation Agreements in EU and Turkish Competition Law

4.1.1. Concept and Key Legal Provisions

Horizontal agreements are agreements between undertakings operating at the same level of production or distribution. These agreements may reduce competition when they involve price fixing, market sharing or other restrictions on business activities. They can also reduce competition when they involve softer forms of cooperation that increase market transparency and reduce uncertainty about competitors' behavior. On the other hand, when they deal, for example, with research and development, production, procurement, commercialization, standardization, and environmental issues, they can sometimes bring significant efficiencies and economic benefits, allowing companies to better cope with changing market realities (Ezrachi, 2024; Lorenz, 2013; Gürkaynak, 2021).

Horizontal agreements are regulated under Art.4 of Law 4054 and Art.101(1) TFEU in the context of Anti-Competitive Agreements in EU and Turkish Competition Law, provided that they have (or may have) as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition within a relevant market or a part thereof (Gürkaynak, 2021).

However, such anti-competitive practices may be eligible for exemption if they fulfill the criteria for block exemption or individual exemption as outlined in the relevant legal provisions, specifically Article 5 of Law No. 4054 and Article 101(3) TFEU. In EU law, secondary legislation that offers general guidance on horizontal agreements is the "Commission Guidelines on the Applicability of Article 101 TFEU to Horizontal Cooperation Agreements", which was recently revised in 2023. Similarly, in Turkish law, the key reference is the "Guidelines on Horizontal Agreements", published in 2013. Both sets of guidelines establish the fundamental principles for assessing agreements between undertakings, decisions of associations of undertakings, and concerted practices involving horizontal cooperation, within the framework of Article 4 and Article 5 of the respective legal frameworks (Lorenz, 2013; Gürkaynak 2021).

While the EU Horizontal Guidelines explicitly address nine specific types of horizontal cooperation, it is important to note that other forms of cooperation agreements also fall within the scope of Article 101(1) TFEU and must be evaluated in terms of their potential anti-

ISBN: 978-625-5962-19-5

competitive and pro-competitive effects. The most commonly recognized forms of horizontal cooperation, as discussed in the Guidelines, include:

- Information exchange
- Research and development (R&D) agreements
- Specialisation agreements
- Production agreements
- Purchase agreements
- Standard Terms
- Commercialisation agreements
- Standardisation agreements
- *Sustainability agreements*

All forms of horizontal cooperation must be assessed under the framework of Article 101(1) TFEU. Agreements that fall under the cartel prohibition may still qualify for exemption if they meet the criteria set out in Article 101(3) TFEU. Certain horizontal agreements may also benefit from block exemptions, which are provided under two specific Commission regulations:

- Block Exemption Regulation for Specialisation Agreements (Regulation 1218/2010)
- Block Exemption Regulation for Research and Development (Regulation 1217/2010)

Agreements that do not fall within the scope of these block exemptions, along with all other forms of horizontal agreements, are subject to assessment under the Horizontal Guidelines issued by the European Commission. The Guidelines provide a structured approach for evaluating agreements between competitors, focusing on both their pro-competitive and anti-competitive effects in light of Article 101(1) and Article 101(3) TFEU. However, they do not apply to horizontal agreements containing hardcore restrictions such as price fixing, output limitations, or market sharing, as these practices are presumed to have inherently negative effects and are therefore automatically prohibited under Article 101(1) TFEU. (Lorenz, 2013; EU Guidelines, 2023)

4.1.2. Assessment of Horizontal Cooperation Agreements in Competition Law

The Guidelines on Horizontal Agreements emphasize the necessity of a case-by-case approach when evaluating instances of horizontal cooperation. During this assessment, inter alia dynamics of the relevant market and the market power of the parties should be considered.

The starting point in assessing horizontal agreements is to determine whether the arrangement falls within the scope of Art. 101(1) TFEU and Article 4 of Law Nr. 4054, namely whether it

ISBN: 978-625-5962-19-5

restricts competition by object or effect. In this context, while agreements between competitors with a combined market share below 10%, as well as agreements between non-competitors whose aggregate market share does not exceed 15%, may qualify for the safe harbor (Communiqué No. 2021/3), this does not apply in cases involving hardcore restrictions, such as price-fixing, territorial or customer allocation, and supply restrictions.

Secondly, an exemption assessment has to be carried out in order to determine whether the agreement benefits from a block exemption or qualifies for an individual exemption under Art. 101(3) TFEU and Art. 5 Law Nr.4054. Accordingly, agreements which does not meet the block exemption criteria, the parties must either conduct a self-assessment to evaluate whether the agreement fulfills the conditions for individual exemption or seek guidance from the Competition Authority. Provided that the agreement in question meets the conditions outlined in Art. 101(3) TFEU and Art. 5 Law Nr.4054, it may benefit from an individual exemption. These conditions are as follows:

- The agreement must enhance efficiency by improving the production or distribution of goods or fostering technical and economic progress.
- Consumers must receive a fair share of the resulting benefits.
- The agreement must not lead to the elimination of competition in a significant part of the market for the relevant products.
- The restrictions imposed must be indispensable, meaning they should not go beyond what is necessary to achieve the stated benefits.

By ensuring that these conditions are cumulatively met, agreements that do not qualify for block exemption may still be lawfully exempted on an individual basis (Gürkaynak, 2021; Aslan, 2023; Lorenz, 2013).

4.2.Sustainability Agreements as a New Chapler in EU Horizontal Guidelines

Inclusion of sustainability agreements as a new chapter (Chapter 9) to the Guidelines regarding horizontal cooperation agreements in a cross-sectoral manner can be considered as a first response of EU competition law to sustainability challenge both as an overarching principle in EU legal policy and an ambitious goal setted in Green Deal.

Chapter 9 of the EU Guidelines on sustainability agreements is structured into six subsections (sections). Accordingly:

- Section 9.1 provides for introductory remarks for the subject.
- Section 9.2 sets out examples of sustainability agreements that are unlikely to restrict competition within the meaning of Article 101(1); (sürdürülebilirlik standardizasyon anlaşmaları)
- Section 9.3 provides guidance on specific aspects of the assessment of sustainability agreements under Article 101(1) and focuses on the most common sustainability agreements, namely those which set sustainability standards;

ISBN: 978-625-5962-19-5

- Section 9.4 covers specific aspects of the assessment of sustainability agreements under Article 101(3);
- Section 9.5 discusses the consequences of the involvement of public authorities in the conclusion of sustainability agreements.
- Finally, Section 9.6 provides an assessment of hypothetical examples of sustainability agreements.

4.2.1. Introductory remarks for the subject (Section 9.1)

The first section provides a general approach to the question of what the contribution of EU Competition policy and law can be to sustainability. Accordingly, the application of competition law contributes to sustainable development by ensuring effective competition that stimulates innovation, increases the quality and choice of products, ensures the efficient allocation of resources, reduces production costs and thus contributes to consumer welfare (EU Guidelines, 2023).

Further, the guidelines characterize the adverse impacts, especially on the environment, of production and consumption practices that are incompatible with sustainable development as a market failure. Market failure arises when market mechanisms produce outcomes that are neither efficient nor socially optimal, meaning overall welfare could be improved through intervention. While common cause of market failure is non-competitive pricing, where firms exercise market power, preventing allocative and productive efficiency, market failure can also occur even in competitive environments due to other factors. The most well-known of these include externalities, asymmetric information, and public goods, all of which can distort market efficiency and necessitate regulatory intervention (Lorenz, 2013). In this context, unsustainable production and consumption decisions as negative externalities are considered as a market failure, thus it should be addressed or mitigated by the Competition authorities.

Approach of the Commission in this regard is “Mitigation through collective action”, which will be carried out in a certain order where initially through public policies and regulations (e.g. mandatory Union pollution standards, pricing mechanisms such as the Union's Emissions Trading System- ETS or taxes) and in cases where such measures are insufficient, additional measures taken by undertakings (e.g. cooperation aka sustainability agreements) (EU Guidelines, 2023; Inderst & Thomas, 2022).

In this subchapter, the term “sustainability agreement” is broadly defined as referring to any horizontal cooperation agreement pursuing a sustainability objective, regardless of the form of cooperation. On the other hand, sustainability agreements are not a separate category of horizontal cooperation agreement for the purposes of the application of Article 101, but rather it corresponds to any of current type of horizontal agreements provided that it pursues a sustainability objective. Thereby a sustainability agreement can come out in the form of a R&D Agreement or a standardization agreement in a specific case, as long as it targets a sustainability objective (EU Guidelines, 2023).

Nevertheless, simply referring to a sustainability objective will not help a horizontal agreement to escape from prohibitions provided in Article 101 (1) TFEU. As any other horizontal

ISBN: 978-625-5962-19-5

agreement, sustainability agreements restricting competition by object or giving rise to significant (actual or likely) adverse effects on competition are also subject to be deemed void according to Art. 101(2) TFEU. On the other hand, it is stated that sustainability agreements restricting competition within the meaning of Article 101(1), may still be compatible with Article 101 if they fulfill the conditions of the exemption provided for in Article 101(3).

4.2.2. Agreements Unlikely to Restrict Competition (Section 9.2)

This section presents the safe harbor provisions in the Guidelines for certain sustainability agreements, including those concerning internal corporate conduct, databases on sustainable suppliers, and industry-wide awareness campaigns. In this regard:

- Agreements ensuring compliance with binding international standards, even if not fully enforced by a state (for example, compliance with fundamental social rights or prohibitions on the use of child labour, the logging of certain types of tropical wood or the use of certain pollutants), are excluded from Article 101 if they require companies to prevent non-compliant products from entering the EU (EU Guidelines, 2023). Especially in this context, such agreements that help companies meet sustainability due diligence obligations provided in the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) and support broader initiatives to address sustainability impacts in value chains or sectors can be considered as unlikely to restrict competition (Holmes, 2024; Inderst & Thomas, 2022; Elshof, 2024).
- Agreements focused on internal corporate conduct, rather than economic activities, are generally outside the scope of Article 101. For example, competitors may agree on environmentally responsible measures like eliminating single-use plastics, limiting building temperatures, or reducing printed documents to enhance their industry's reputation (EU Guidelines, 2023).
- Agreements to create databases with general information on suppliers or distributors' sustainability practices, without mandating or restricting purchases or sales, typically do not restrict competition and fall outside Article 101. These exchanges can support companies in meeting sustainability due diligence obligations under national or EU law (EU Guidelines, 2023).
- Agreements between competitors to run industry-wide awareness campaigns on environmental or consumption impacts, as long as they don't promote specific products, generally fall outside the scope of Article 101 and do not restrict competition (EU Guidelines, 2023).

4.2.3. Guidance on assessing sustainability agreements under Article 101(1) and Sustainability Standardization Agreements (Section 9.3)

Sustainability agreements that negatively impact competition must be assessed under Article 101(1). If such agreements pursue a sustainability objective, this must be considered when determining whether they inherently restrict competition ("by object"). If the primary goal of the agreement is proven to be sustainability, and there is reasonable doubt about its harmful impact on competition, its effects must be evaluated. However, this does not apply if the agreement hides anti-competitive practices like price fixing, market sharing, or limiting output or innovation.

ISBN: 978-625-5962-19-5

The following factors should in particular be taken into account when assessing the effects of a sustainability agreement (EU Guidelines, 2023):

- the market power of the parties participating in the agreement;
- the degree to which the agreement limits the decision-making independence of the parties in relation to the main parameters of competition;
- the market coverage of the agreement;
- the extent to which commercially sensitive information is exchanged in the context of the agreement;
- and whether the agreement results in an appreciable increase in price or an appreciable reduction in output, variety, quality or innovation.

The Guidelines also provides specific provisions and safe harbor conditions for Sustainability standardisation agreements. These agreements are a way for businesses to join forces in setting shared standards that promote sustainable development. These agreements can take many forms, such as phasing out harmful products like fossil fuels, harmonising packaging to make recycling easier, or improving animal welfare by setting higher standards. They may also involve commitments to using sustainably produced materials. However, agreements that place limits on production output do not fall under this category, according to the guidelines (EU Guidelines, 2023).

At their core, these agreements establish sustainability requirements for key players in the supply chain—from producers and distributors to retailers. They help define best practices, often taking shape through private initiatives, such as codes of conduct, industry-wide collaborations, and sustainability certification labels. Unlike technical standards, which aim to ensure different technologies work together, sustainability standards focus more on performance goals or management practices, allowing businesses the flexibility to decide how they meet those goals.

One noticeable feature of these agreements is the use of labels, logos, or brand names to show compliance with sustainability criteria. Businesses that no longer meet the requirements lose the right to use these identifiers. However, adopting sustainability standards isn't always easy—it often means changing production or distribution methods, which can lead to higher costs and potentially higher product prices. While these agreements can be beneficial—boosting product quality, creating new markets, and helping consumers make informed choices—they also come with competition risks. In some cases, they might lead to price coordination, restricting alternative sustainability standards, or unfairly excluding certain competitors from the market.

The biggest concern arises when sustainability agreements are used as a shield for anti-competitive practices. For example, businesses cannot use them as an excuse for price-fixing, dividing up markets, or limiting production. Nor can they agree to raise prices across the board to cover sustainability costs—this would be considered anti-competitive behavior. Similarly, they cannot pressure other companies to withdraw non-compliant products from the market or restrict innovation by only meeting the bare minimum sustainability standards instead of aiming higher. In short, sustainability standardisation agreements can drive positive change, but they

ISBN: 978-625-5962-19-5

must be carefully structured to avoid distorting competition. When done right, they encourage industries to adopt greener practices without undermining fair market competition.

Provided that they meet six key conditions cumulatively, sustainability standardisation agreements will be considered not posing a serious risk to competition, thus fostering sustainability without unfairly limiting market dynamics or excluding competitors. The so-called "Soft Safe Harbor Conditions" are as follows (EU Guidelines, 2023):

- **Transparency**: The process of establishing these standards should be open and accessible to all interested competitors. Allowing broad participation helps prevent any single entity from exerting excessive influence over the standard and ensures that the final agreement reflects a balanced and inclusive approach.
- **Non-participating businesses must not be forced to comply:** In other words, undertakings that choose not to adhere to the standard must remain free to operate without being compelled through facing unnecessary restrictions or disadvantages in the market. This condition prevents sustainability initiatives from being used as a tool for market exclusion.
- **Flexibility in Exceeding Sustainability Standards:** While for undertakings that choose to comply with an agreed standard, binding requirements may be enforced, they still have the freedom to go beyond the standard to adopt even higher sustainability requirements. This flexibility ensures that sustainability efforts continue to evolve in time and that undertakings striving for more ambitious goals are not held back by minimum standards.
- **Safeguarding Commercially Sensitive Information**: The sharing of data should be limited strictly to what is necessary for developing, implementing, or modifying the standard. Otherwise, any unnecessary or disproportionate exchange of such information—e.g. future pricing strategies, customer data, or production costs—could raise competition law concerns by facilitating collusion or coordinated market behavior.
- **Effective and non-discriminatory access** to the agreed sustainability standard must be guaranteed. This means that any undertaking, whether it was involved in developing the standard or not, should have equal access to its benefits, including the right to use associated labels, logos, or brand names. Ensuring accessibility prevents the exclusion of competitors and promotes broader adoption of sustainability practices.
- **Ensuring Competitive Balance in Sustainability Standards**: Finally the sustainability standard must satisfy at least one of these conditions:
    - Either not result in a **significant price increase** or a **notable reduction in product quality**, or
    - The **combined market share** of the participating undertakings must **not exceed 20%** in any affected market.

  These conditions prevent sustainability agreements from distorting market prices or reducing consumer choice, ensuring that they genuinely serve environmental and social goals rather than functioning as anti-competitive strategies.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Not meeting the six conditions of the soft safe harbor does not necessarily mean that a sustainability standardisation agreement is anti-competitive under Article 101(1) TFEU. However, in this case the agreement needs to be individually assessed to determine whether it restricts competition or not.

It is also explicitly stated in the Guidelines that for a sustainability standardisation agreement to truly deliver on its sustainability goals, it's important to have a monitoring system in place. A monitoring system is indeed essential for a sustainability standardisation agreement to ensure compliance, accountability, and transparency. While it is an effective tool to prevent greenwashing, it also ensures a level playing field among undertakings in the market, and builds trust among consumers and regulators. Additionally, it allows for regular assessments and improvements, ensuring that sustainability commitments remain effective as challenges and technologies evolve. Without proper oversight on the other hand, even well-intended agreements risk failing to achieve their sustainability goals.

4.2.4. Assessment of sustainability agreements under Article 101(3) (Section 9.4)

4.2.4.1.General Overview

Section 9.4 covers specific aspects of the assessment of sustainability agreements in the light of individual exemption mechanism under Article 101(3). Accordingly a sustainability agreement that restricts competition within the meaning of Article 101(1) can still benefit from the exception (individual exemption) in Article 101(3) TFEU, provided that the parties to the agreement are able to show that it meets the four cumulative conditions of the provision (efficiency gains; consumer benefits; no elimination of competition and proportionality in competition restrictions).

4.2.4.2. Broadening of Benefits passed on Consumers

In general under competition law, horizontal agreements -inter alia- must provide a fair benefit to consumers in order to gain individual exemption and thus to be valid.

In the context of benefits passed on to the consumer, Guideline attempts to broaden efficiencies to take into account sustainability concerns by making a classification of "individual benefits of direct or indirect consumers" and so-called "collective benefits" (Inderst & Thomas, 2022; EU Guidelines, 2023):

- First of all, regarding sustainability agreements, the concept of consumers includes both direct and indirect customers. Accordingly, an agreement may be acceptable under Article 101(3) TFEU if the sustainability benefits it brings are at least neutral, offsetting the harms it causes. Such benefits can be derived from the consumption or use of the product (direct consumer benefit). For example, vegetables grown with organic fertilizer may be healthier, or packaging made with durable materials instead of plastics may extend product life. In some cases, agreements on the use of sustainable materials may increase costs and raise prices, but if the increase in quality can offset this price increase, the agreement may be acceptable because it provides sufficient benefits to consumers.
- Some consumers on the other hand can make purchasing decisions based on the environmental and social impact of a product rather than its direct benefits to them. For

ISBN: 978-625-5962-19-5

example, consumers who prefer clothes made from sustainable cotton that uses less water and chemicals may buy a product not only for quality but also to contribute to the environment. Such benefits arise from consumers' conscious choices (indirect consumer benefit).

- Beyond individual benefits, some sustainability agreements can benefit society as a whole (collective benefit). For example, the use of less polluting fuels will benefit not only the consumers who drive the vehicle, but also everyone who breathes clean air. However for collective benefits to be recognized, parties involved in the agreement must clearly explain the benefits and provide proof that they either already exist or are likely to materialize. They also need to identify who benefits and show that there is a significant overlap between affected consumers and the beneficiaries. Most importantly, they must demonstrate that the overall positive impact—along with any direct or indirect benefits to consumers—outweighs any potential harm caused by the agreement.
- Finally some sustainability agreements may have negative impacts in the short term, such as price increases or reduced choice. However, in the longer term, sustainability gains can offset these negative impacts. If the future benefits more than cover the present costs, the agreement can be considered valid.

4.2.5. Impact of Public Authority Involvement (Section 9.5)

This section discusses how the level involvement of public authorities affects the application of Article 101 TFEU to sustainability agreements. The key point is that just because national or local public authorities are aware of or involved in these agreements, it does not automatically preclude the agreements from competition law scrutiny. In this regard agreements simply encouraged or made easier to implement but not forced by public authorities, remain subject to Article 101 assessment. However, if undertakings are compelled or legally required by public authorities to enter into a sustainability agreement, or if public authorities actively enforce and strengthen the agreement’s effects, they cannot be held liable under Article 101. Thus state intervention removing business autonomy, results in the shifting of the responsibility from undertakings to these authorities (EU Guidelines, 2023).

5. REFLECTIONS IN TURKISH COMPETITION LAW AND PRACTICE

5.1. Current Legal Landscape

Currently, there is no specific legal provision within the existing Turkish competition law framework that directly addresses sustainability agreements. These agreements, like other horizontal cooperation agreements, are assessed based on the existing provisions and guidelines. Although there is no specific regulation on sustainability agreements, the Competition Authority is no stranger to agreements that specifically claims to benefit the environment, as the Board has evaluated such agreements under the existing Articles 4 and 5 of the Law No. 4054, focusing on their potential impact on competition, consumer welfare, and the environment (Süsoy Uygun & Kalınoğlu, 2024).

5.2.Key Board Decisions on Environmental Agreements

5.2.1. The Güzel Enerji (TOTAL) Decision[4]

[4] 01.12.2022, Decision No. 22-53/801-329

ISBN: 978-625-5962-19-5

In the Güzel Enerji (TOTAL) case, the Turkish Competition Board evaluated an agreement between energy distributors aimed at reducing dealers' operating costs, lowering carbon footprints, supporting the transition to green energy, and mitigating environmental harm caused by fossil fuels. The agreement also sought to foster the development of new technologies to enhance employment and environmental benefits. The Board concluded that the agreement did not qualify for group exemption under Communiqué No. 2002/2, as it did not meet the necessary conditions. However, it could potentially be eligible for an individual exemption under Article 5 of Law No. 4054, which allows for exemption when the agreement produces significant efficiencies that outweigh any competitive harm.

The Board found that, by reducing energy costs, the agreement had the potential to lead to lower prices, benefiting both consumers and the environment. Furthermore, investments in new technology were expected to enhance employment and deliver environmental benefits. The Board recognized that the agreement's objectives aligned with public interest goals, including sustainable energy transition and carbon footprint reduction, thus justifying an exemption under Article 5, which aims to promote efficiencies that contribute to consumer welfare (Süsoy Uygun & Kalınoğlu, 2024).

5.2.2. The Soap and Detergent Industrialists' Association Decision[5]

The Soap and Detergent Industrialists' Association decision involved the "New Generation Laundry Detergents Project," a collaboration between major producers, aimed at reducing environmental pollution and optimizing the use of resources, particularly packaging and energy. The project proposed shifting from traditional detergents to more concentrated versions, reducing the volume of filler substances and improving packaging efficiency.

While the Board acknowledged the environmental benefits of the project, such as reduced pollution and resource conservation, it raised concerns about its impact on competition. Specifically, the shift to concentrated detergents, which were more expensive than traditional detergents, could potentially restrict consumer choice by eliminating lower-cost alternatives from the market. The Board was cautious in considering the potential anti-competitive effects of the collective shift, noting that the move could lead to price increases for consumers. However, the Board also recognized that the innovation brought by the concentrated detergents, which reduced filler use and improved packaging, could be considered a technical improvement under Article 5 of Law No. 4054.

The decision emphasized the need to balance sustainability objectives with consumer benefits. While the reduction of environmental pollution was recognized as a significant social cost, the Board highlighted that consumer welfare should not be undermined in the pursuit of sustainability. The Board's recognition of the indirect economic value derived from reduced pollution was a key aspect of the evaluation, underscoring the broader societal benefits of such environmental initiatives (Süsoy Uygun & Kalınoğlu; Girgin et al. 2024).

5.3.Potential for Reform

[5] 15.07.2009, Decision No. 09-33/727-167

ISBN: 978-625-5962-19-5

While the current legal landscape does not provide specific provisions for sustainability agreements, as shown by the Board decisions, the issue can be shaped and developed through case law. The decisions mentioned above demonstrate how the Turkish Competition Board has applied existing competition rules to evaluate agreements with sustainability objectives (Süsoy Uygun & Kalınoğlu, 2024). However, these cases also illustrate the complexities involved in balancing competition law principles with the promotion of environmental and social goals.

Given the increasing importance of sustainability in the global economy and its potential to impact competition law, there may be a need for a more structured approach to evaluating sustainability agreements. One possible avenue for reform could be the introduction of a specific exemption regime tailored to sustainability agreements. Alternatively, clearer guidelines on how such agreements should be assessed under the existing exemption regime could provide legal certainty and facilitate more consistent decision-making.

An important consideration in this context is the prevention of "greenwashing," where undertakings might falsely claim environmental benefits to gain competitive advantages without genuinely contributing to sustainability. In this regard, anti-competitive concerns highlighted in the EU Guidelines also apply to Turkish markets for goods and services. Therefore any new legal provisions or adjustments should ensure that sustainability agreements do not become a tool for anti-competitive behavior masked as environmental concern.

6. CONCLUSION

Sustainability represents a paradigm shift that, until now, has necessitated a comprehensive re-examination of conventional production and consumption practices that have been customary to date. It is a dynamic, multi-layered, multi-disciplinary and global issue: The climate crisis and environmental disasters, human rights violations in the global supply chain transcend national borders and therefore the power of states to rule based on their sovereign powers, thus requiring measures to be taken at the trans-state level. In this context, the EU has aggressively embarked on regulation efforts with the claim of being a global power.

Even from a purely legal perspective, in the context of each branch of law that regulates current unsustainable production and consumption behaviors, these practices need to be addressed one by one in order to replace them with sustainable ones. However first of all, it should be noted that it is beyond any explanation that this cannot be overcome simply by setting rules, and that these rules will be obsolete without a decisive political will. Secondly, the private sector, which drives global trade, is expected to play a more active and constructive role in the sustainability transformation beyond acting within a specific framework provided for them.

In terms of competition law, a competition law framework that can serve sustainable development will undoubtedly not be limited to horizontal agreements between undertakings. The issue of sustainability also involves many problems and potentials in terms of abuse of dominant position and mergers and acquisitions. In this study, we have addressed the issue of sustainability only in the context of horizontal cooperation agreements due to the current developments in the field.

ISBN: 978-625-5962-19-5

As demonstrated in the recently-revised EU Guidelines on Horizontal Co-operation Agreements, EU legislators approach regarding sustainability agreements, can be summarized as follows:

First of all, aligned with the overarching meaning of sustainability - both in terms of commitments under UN-SDGs and Green Deal and the founding treaties of the EU- The Commission as the European Competition Authority frames unsustainable production and consumption as a "market failure" and recognizes horizontal cooperation agreements serving sustainability in a broad manner as one of the tools to overcome this problem. On the other hand, it emphasizes that simply referring to sustainability does not preclude a certain agreement from prohibitions provided in Art. 101 (1) TFEU.

Secondly, it considers certain agreements between undertakings "unlikely to restrict competition in the meaning of Art. 101(1) TFEU" and provides safe harbor for them. The common feature of such agreements is the fact that they are concluded mandatorily and/or inevitably due to either national or international legal obligations (e.g. CSDDD) or as a necessity regarding certain activities that are presumed to foster sustainability (e.g. creating databases with general information on suppliers or distributors' sustainability practices or running industry-wide awareness campaigns on environmental or consumption impacts).

Thirdly, another "soft" safe harbor is given to sustainability standardization agreements, provided that they meet certain conditions.

Finally in cases where a sustainability agreement fits non of the situations above, Guidelines nevertheless gives the opportunity of assessment in the context of individual exemption rules to the parties, provided that the agreement meets the conditions of such treatment cumulatively.

Therefore, it is possible to argue that the European Competition Authority does not exclude sustainability agreements from the scope of anti-competitive agreements by default, but allows them in various respects and adopts a flexible approach in this context.

Considering the volume of trade between the EU and Turkey and the activities of EU-origin undertakings in the goods and services markets within the borders of the Republic of Turkey, where Turkish competition law rules are applicable, it is possible to predict that Turkish competition law will eventually adopt a position close to the position taken by the EU on sustainability agreements, as in the past. On the other hand, as we have stated in our paper, the existing legal framework is not insufficient to address cooperation agreements that serve or may serve the notion of sustainability. In any case, the most important point to be considered and emphasized is that competition law rules aiming at sustainability should not empty the content of this concept, and in this context should not lead to vanity and greenwashing.

BIBLIOGRAPHY

Aslan, İ. Y. (2023). *Rekabet Hukuku Dersleri*. Ekin Yayınları.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Bodie, M. T. (2020). Worker participation, sustainability, and the puzzle of the Volkswagen emissions scandal. In B. Sjåfjell & C. M. Bruner (Eds.), *The Cambridge handbook of corporate law, corporate governance and sustainability* (pp. 246-259). Cambridge University Press.

Elshof, L. (2024). Corporate sustainability due diligence and EU competition law. Journal of European Competition Law & Practice, 15(3), 168–175. https://doi.org/10.1093/jeclap/lpae025 Accessed on 29.01.2025

European Commission. (2023). Communication from the Commission – Guidelines on the applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to horizontal co-operation agreements (C/2023/4752). Official Journal of the European Union, C 259, 1–125. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2023_259_R_0001 Accessed on 29.01.2025

European Commission. (2024). EU approach to SDGs implementation. European Commission. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/sustainable-development-goals/eu-approach-sdgs-implementation_en, Accessed on 29.01.2025

Ezrachi, A. (2024). *EU competition law: an analytical guide to the leading cases*. Bloomsbury Publishing.

Girgin, B., Horozoğlu, O., Küçükay, E. D., & Erdoğan, Ş. (2024, 2 Ağustos). Rekabet hukuku merceğinden sürdürülebilirlik uygulamaları. Turkish Law Blog. https://turkishlawblog.com/insights/detail/rekabet-hukuku-merceginden-surdurulebilirlik-uygulamalari Accessed on 29.01.2025

Gürkaynak, G. (2021). *Competition Law in Turkey*. Concurrences.

Holmes, S. (2024). Sustainability and competition policy in Europe: recent developments. Journal of European Competition Law & Practice, lpae063.

Inderst, R., & Thomas, S. (2022). Sustainability agreements in the European Commission's draft horizontal guidelines. Journal of European Competition Law & Practice, 13(8), 571-577.

Kaya, A. & Demir, K. (2024). *Rekabet ve Haksız Rekabet Hukukunun Esasları*. Vedat Kitapçılık.

Lorenz, M. (2013). *An Introduction to EU Competition Law*. Cambridge University Press.

Sjåfjell, B. (2021). Reforming EU company law to secure the future of European business. European Company and Financial Law Review, 18(2), 190–217. https://doi.org/10.1515/ecfr-2021-0009 Accessed on 29.01.2025

Süsoy Uygun, E., & Kalınoğlu, D. (2024). Karşılaştırmalı rekabet hukukunda sürdürülebilirlik anlaşmaları ve muafiyet rejimi. GSÜHFD, 2, 1437–1483.

ISBN: 978-625-5962-19-5

World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future (Brundtland Report). Oxford University Press. Retrieved from https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf, Accessed on 29.01.2025

ISBN: 978-625-5962-19-5

6-7 EYLÜL OLAYLARI'NIN KIBRIS SORUNU ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMESİ

EMİR ALTUNOK

BİLECİK ŞEYH EDEBALİ ÜNİVERSİTESİ,

7530235@ogrenci.bilecik.edu.trhttps://orcid.org/0009-0008-2321-2811

Prof. Dr. Serhan Yücel

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü

mserhan.yucel@bilecik.edu.trORCID ID: 0000-0003-2453-4069

ÖZET

1955 yılında İstanbul ve İzmir'de özellikle Rumlara karşı şiddet, yağma ve saldırıların yaşandığı toplumsal bir pogrom olan 6/7 Eylül Olaylarının temel sebebi olan Kıbrıs Meselesi 1914 yılında İngilizlerin adayı ilhakı ile ortaya çıkmıştır. Kıbrıs adası, Türk ve Yunan hükümetleri açısından Akdeniz hâkimiyeti için önemlidir. Yunanistan'ın ENOSİS düşüncesini desteklemesi ve Birleşmiş Milletler'de self determinasyon talebinde bulunması ile ada uluslararası alanda tekrar gündeme gelmiştir. Adadaki EOKA baskınları sonucunda Türkiye'de kamuoyu tarafından çeşitli protestolar gerçekleşmiştir. 6/7 Eylül Olayları da bu protestolar içerisinde kontrolü kaybedilmiş olanıdır. Olayları tetikleyen haber, Yunanistan'da Atatürk'ün doğduğu evin bahçesinde patlatılan bomba haberi olmuştur. Kıbrıs adasında yaşanan EOKA saldırıları sebebiyle Türkiye'de artmakta olan gerginlik ortamı bu haber ile halkın sokağa dökülmesine sebep olmuştur. Olayların geliştiği esnada Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adanın geleceği üzerine Londra konferansı için görüşmektedir. Türkiye'de olayların kontrolden çıkması sonucunda Londra Konferansı da herhangi bir uzlaşı olmaksızın son bulmuştur. Onlarca azınlık vatandaşımızın zarar gördüğü olayların bastırılmasının ardından hükümet tarafından Örfi İdare Mahkemeleri kurulmuş ve olayların müsebbipleri bu mahkemelerce yargılanarak cezalandırılmıştır. 6/7 Eylül Olaylarından beş yıl sonra 27 Mayıs 1960 yılında gerçekleştirilen askeri darbe ile birlikte olayların azmettiricisi olarak görülen 11 sanık yargılanmış ve içlerinden Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu gibi isimler ceza almıştır.

Anahtar Kelimeler: 6/7 Eylül, Kıbrıs, Azınlıklar, Yassıada Yargılamaları

ISBN: 978-625-5962-19-5

Evaluation of the September 6-7 Events through the Cyprus Question

SUMMARY

In 1955, the Cyprus Issue, which was the root cause of the September 6/7 Incidents, a social pogrom in Istanbul and Izmir in which violence, looting and attacks, especially against Greeks, took place, emerged with the annexation of the island by the British in 1914. The island of Cyprus is important for the Turkish and Greek governments for Mediterranean domination. With Greece's support for the idea of ENOSIS and its demand for self-determination at the United Nations, the island came to the international agenda again. As a result of the EOKA raids on the island, various protests were realized by the public in Turkey. The events of September 6/7 were one of these protests that lost control. The news that triggered the events was the news that a bomb was detonated in the garden of the house where Atatürk was born in Greece. The increasing tension in Turkey due to the EOKA attacks on the island of Cyprus caused the people to take to the streets with this news. At the time of the events, Turkey, Greece and Britain were negotiating for the London conference on the future of the island. As the events in Turkey spiraled out of control, the London Conference ended without any compromise. After the suppression of the incidents in which dozens of minority citizens were harmed, the government established Special Administrative Courts and the perpetrators of the incidents were tried and punished by these courts. Five years after the events of September 6/7, with the military coup d'état on May 27, 1960, 11 defendants who were seen as the instigators of the events were tried and names such as Adnan Menderes and Fatin Rüştü Zorlu were sentenced.

Keywords: September 6/7, Cyprus, Minorities, Yassiada Trials

ISBN: 978-625-5962-19-5

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca çeşitli iktidarlar döneminde azınlıklara karşı gerek iç denge gerekse uluslararası ilişkilerçerçevesinde çeşitli politikalar izlenmiştir. Hükümetlerin gerçekleştirmiş olduğu politikalar kimi zaman olumsuz durumların yaşanmasına yol açmıştır. Bu olumsuz durumların en önemlilerinden biri olan 6-7 Eylül Olayları, aynı zamanda Demokrat Parti iktidarında ele alınan azınlık politikaları kapsamında da önemli bir yer edinmiştir. 6-7 Eylül Olayları, tarihi sürünceme içerisinde sonuca bağlanamamış azınlık karşıtı protestolar bütünüdür. Söz konusu vakanın bugün dahi failleri net bir manada bilinmemekte olup birden çok faili olması muhtemeldir. Bu çalışmada, olaylar, öncesi ile bir bütün olarak ele alınmış, olayların faili olarak bir kişi veya yalnız bir siyasi partiye sorumluluk yüklenmekten ziyade tüm faktörlerin etki alanlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Dönemin şartları ele alınarak, pek çok farklı bakış açısı ve analizin değerlendirilmesi sonucunda bir inceleme sunulmuştur.

Türk ve Yunan milletleri, tarih içerisinde birçok defa karşı karşıya gelmiştir. Süregelen bu tarihsel diyalog içinde zaman zaman yükselip alçalan tansiyon ortamı bugün dahi kendine yer edinmiştir. Olayların yaşandığı dönemde iktidardaki Demokrat Parti, azınlık politikalarını ılımlı bir zeminde ve ayrışmaya karşı olarak ilerletme gayretindedir. DP iktidarında azınlık haklarına gösterilen ihtimamın örneği olarak 8. dönem Milletvekili Vasil Konos görülebilir. Konos Rum asıllı bir siyasetçidir ve DP içerisinde kendisine yer edinmiş ardından İstanbul mebusluğu yapmıştır. Demokrat Partinin 10 yıllık iktidarı sürecinde farklı isimde birçok gayrimüslim vatandaş mebusluk ve parti temsilciliği görevlerinde bulunmuştur.Tüm bu gerçeklikler ışığında bakılacak olursa 6-7 Eylül 1955 Olaylarını, çıkış noktası ve tarihsel alt yapısı münasebetiyle Türk-Yunan ilişkileri çerçevesinde incelemek daha doğru olacaktır.

Olayların beslendiği konu bütünlüğüne dönecek olursak, Yunanistan ile Gazi Mustafa Kemal zamanında cumhuriyetin ilanından sonra kurulmaya başlanan ikili ilişkilerin zarar görmesi 1950'li yılların başında Yunanistan'ın Türk nüfusun yoğunlukta olduğu Kıbrıs adasını ilhak etme iddiası ile olmuştur. İngilizlerin himayesinde bulunan adada EOKA'nın kurulması ve Rumlar tarafından ENOSİS[1] düşüncesinin faaliyete dökümü Türkiye'nin de cumhuriyetin ilanından sonra ilgisiz bıraktığı ada üzerine yoğunlaşmasını sağlamıştır. EOKA[2]'nın kuruluşu ve ardından adadaki suikast girişimleri sonrasında Türk halkının da dikkatini çeken Kıbrıs, artık bir milli mesele olarak görülmeye başlanmıştır. Çeşitli sivil toplum kuruluşları ve öğrenci derneklerinin eylemleri ile de gündemde tutulmuştur. Özet olarak diyebiliriz ki; cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte Türk – Yunan ilişkilerinin bozulmasındaki temel sebep Kıbrıs meselesidir.

Meselenin çözümü için Birleşmiş Milletlerin de baskıları ile İngiltere'nin ev sahipliğinde görüşme yapılması için Londra Konferansı tertip edilmiştir. Söz konusu konferansın gerçekleştirildiği tarihte Türkiye'de de 6-7 Eylül Olayları yaşanmaya başlanmıştır. Olayların görüşmeler ile aynı zamanda meydana gelmesi ve Türkiye adına heyete başkanlık eden Fatin Rüştü Zorlu'nun acilen yurda dönmesi sonucunda görüşmeler askıya alınmış ve Londra Konferansı'ndan herhangi bir sonuç alınamamıştır.

[1]Kıbrıs adasının İngiliz idaresinden çıkıp Yunanistan'a ilhakının savunulması.
[2] 1954 yılında Georgios Grivas liderliğinde tarafından İngiliz yönetiminin adayı terk etmesi amacıyla Kıbrıslı Rumlar tarafından kurulan silahlı örgüt.

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. KIBRIS SORUNU

Kıbrıs sorunu, Akdeniz'in doğusundaki Kıbrıs adası üzerinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin siyasi çıkarlarının çakışması sonucunda oluşan siyasi bir sorundur.(CEYLAN, 2015, s. 30)

Akdeniz hakimiyeti açısından coğrafi olarak önemli bir yer tutan Kıbrıs adası,1571 yılında Venedikliler'den alınmış ve 307 yıl Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır. Kıbrıs'ın yönetimi 1878 yılında, hükümranlık hakkı Osmanlı İmparatorluğunda kalmak kaydıyla, İngiltere'ye devredilmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere'nin ayrı saflarda yer almasının da bir sonucu olarak, İngiltere 1914'te tek taraflı bir kararla adayı ilhak etmiştir. Türkiye Ada üzerindeki İngiliz egemenliğini Lozan Antlaşmasıyla 1923'te tanımıştır. (TC DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI)İngilizlerin ilhak sürecine kadar adada nüfus yoğunluğu Türklerde iken ilhakın sonrasında Yunanistan'ında girişimleri ile nüfus değişimi yaşanmıştır. Nüfus yoğunluğunda oluşan değişime güvenen Yunanistan 1931 yılı itibarıyla ENOSİS kampanyasını başlatmış ve Birleşmiş Milletlere self-determinasyon konusunda baskı kurmaya başlamıştır. BM'de verdiği uzun uğraşları sonuçsuz kalan Yunan hükümeti, Kıbrıs'ta eski bir Yunan General olan Georgios Grivas önderliğinde EOKA'yı yani Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü'nü kurmuştur. Ayrıca siyasi mücadele içinde PEKA kurulmuştur. Yunanistan'ın ilhak mücadelesine karşın Türkiye'de Ağustos 1954'te Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin amacı Kıbrıs'ın kuzeyinin bir il olarak Türkiye'ye katılmasını öngören TAKSİM planını gerçekleştirmek ve bu düşünce ekseninde bir kamuoyu oluşturmaktır. Londra Konferansından bir sonuç alınamaması sebebiyle konferans sonucunda Türkiye Taksim planını politika haline getirmek istese de yaşanan tüm bu hadiseler ve Birleşik Krallık ile yapılan görüşmeler neticesinde Yunanların ENOSİS tezi gibi Türklerin TAKSİM planı da rafa kalkmıştır.

2. Kıbrıs Sorununun 6-7 Eylül Olaylarına Etkisi

DP iktidarı ile azınlıklar arasındaki Rumlar özelinde olan ilişkiler Kıbrıs meselesinin ayyuka çıkması ile sekteye uğramıştır. Adadaki Rumların, Yunanistan'dan ENOSİS ve EOKA için aldıkları desteklerin ardından Türk kamuoyunda oluşan tepkiler hükümet yetkilerinin politikalarında da etkili olmuştur. Türkiye'de adadaki durum hakkında kamuoyu oluşturmak üzere Türkiye Milli Federasyonu tarafından Kıbrıs Komitesi kurulmuş ve Kıbrıs'ı gündemde tutmak, hükümet politikalarını etkilemek amacıyla miting ve gösteri tertibatları yapılmıştır. Kıbrıs komitesi daha sonra Kıbrıs Türk'tür Komitesi adı ile tüm yurda ve adaya yayılmış mitinglerine hız kazandırmaya başlamıştır. Öğrenci derneklerinin girişimleri ile başlayan bu komite sonraları bir milli bilinç aşılama gayesi edinmiş ve Kıbrıs sorununu bir ulus davası haline getirmiştir. Oluşturulan bu örgütlü yapılar sayesinde ENOSİS'e karşı TAKSİM politikası hükümet tarafından da benimsenmeye başlanmıştır. Böylece adada azımsanmaması gereken bir Türk nüfus olduğu gerçeği uluslararası alana taşınmaya başlanmış ve Kıbrıs'ın geleceğinde Türk halkının da söz sahibi olması hedeflenmiştir.

EOKA'nın adada gerçekleştirdiği saldırılar, Türk kamuoyunda yankı uyandırmış ve Rum azınlıklara karşı soğukbir duruş sağlanmasına sebep olmuştur. İngiliz idaresindeki Kıbrıs'ta EOKA yalnız Türklere değil aynı zamanda İngilizler tarafından atanmış vali, memur ve çeşitli kamu görevlilerine de saldırılar gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar sonucunda EOKA, İngilizler tarafından terör örgütü kabul edilmiş ve ada içinde bir iç karışıklığın temelleri

ISBN: 978-625-5962-19-5

atılmıştır. İngiliz hükümeti aynı zamanda Türkler ve Rumları adada karşı karşıya getirmek amacıyla özellikle Rum yoğunluklu bölgelere Türk memurlar atamış ve kolluk kuvvetlerinin atamalarını da Türkler arasından seçmiştir.(CEYLAN, 2015, s. 35) EOKA tarafından Türklere karşı yapılan ilk eylem 14 Haziran 1955 günü Lefke'de bir Türk mahallesinde gerçekleşmiştir. Saldırıda 14 Türk yaralanmış ve bu durum Türkiye'de Rum azınlıklar üzerinde bir baskı oluşmasına dolayısıyla da 6-7 Eylül Olaylarının temellerinin atılmasına sebep olmuştur. Örgüt yalnız Türklere değil adada yaşayan ve EOKA destekçisi olmayan Rumlara da saldırılar gerçekleştirmiştir. EOKA'nın İngiliz hükümetine destek verdikleri iddiasıyla gerçekleştirdiği saldırılarda 148 adalı Rum öldürülmüştür. (BABAOĞLU, 2012, s. 38)Tüm bunların yurtta uyandırdığı yankı ise Rum azınlıkların sürmüş oldukları ticari zenginlik sefasının Türk vatandaşlarının gözüne batmasıdır. Yalnız İstanbul özelinde bakıldığında bile görülmektedir ki İstanbul'un en nezih semtlerinde ve en şaşalı yerlerinde Rumlar ikamet etmektedir. EOKA'nın gerçekleştirdiği saldırıların ardından Türkiye Milli Talebe Federasyonu bir bildiri yayınlayarak Türk ulusunun Kıbrıs'ta söz hakkının olduğunu ve Türk milletinin ne pahasına olursa olsun Kıbrıs Türklerinin yanında olacağının ilanını yapmıştır. Bildiride ayrıca Kıbrıs'ın, TAKSİM planına sadık kalınarak Türkiye'ye bağlanması çağrısına da yer verilmiştir.

Adada bunlar yaşanırken Yunanistan ise bir yandan Birleşmiş Milletler'de self determinasyon söylemlerine başlamıştır. Yunanistan'ın ilhak konusundaki ısrarının adada çıkaracağı huzursuzluğu göz önünde bulunduran BM, tüm ısrarlarına rağmen Yunan hükümetinin taleplerini gündem dışı tutmuştur. Bu durum adadaki gerginliğin artmasına ve EOKA'nın saldırılarını yaygınlaştırmasına sebep olmuştur. Yunanlılar,alınan karar üzerine Selanik'te bulunan Atatürk'ün doğduğu evin önünde protesto girişimlerinde bulunmuştur. Saldırılardaki artış Demokrat Parti hükümetinin devreye girmesine yol açmış, adadaki kargaşanın bir çözümünü bulamayan İngiltere sorunu diplomasi ile çözebilmek umuduyla ve o zamana kadar uluslararası alanda kendi tezini savunma fırsatı bulamayan Türkiye'yi de oyuna dahil etmek amacıyla bir konferans tertip etmiştir. İngiltere'nin bu konferans ile sağlamak istediği kazanç ise adadaki sorunun İngiliz varlığından kaynaklı değil Türk-Yunan ilişkilerinden kaynaklı olduğunu kanıtlamaktır.(DEMİR, 2007, s. 39)Kıbrıs meselesi, her ne kadar toplumsal olarak kabul görmüş olsa da DP iktidarı ve Menderes tarafından henüz gereken alaka gösterilmemiştir. DP iktidarına yakın yayın organlarından olan Zafer Gazetesi, 19 Aralık 1954 tarihli başyazısında Kıbrıs meselesi üzerindeki gerçekliklerin artık kabul edildiğini ve Türkiye'nin iyi niyetinin artık son bulduğunu yazmıştır. Bu yazı, iktidarın o zamana kadarki zoraki ihtimamı artık aksi yönde bir tezahüre bürüneceği ve Kıbrıs konusunda artık daha aktif bir rol oynanacağının sinyallerini vermiştir. (GÖKÇAL, 2006, s. 22)

Hükümetin ilk resmi tavrı ise Menderes'in gazetecilerin soruları üzerine 24 Ağustos 1955 tarihinde Londra Konferansı'nın hemen öncesinde Liman Lokantasında yaptığı konuşmadır. Menderes bu konuşmasında Yunanistan'ın self determinasyon isteğini eleştirerek dünyada ülkelerin ilhak hakkının ve sınır çizgilerinin nüfus yoğunluğu çerçevesinde çizilmediğini dile getirmiştir. (GÜVEN, 2005, s. 162)Sonraları Liman Nutku olarak da anılacak olan bu konuşma aynı zamanda Londra Konferansı'na katılacak heyetin görüşlerini de ortaya koymuştur. Menderes konuşmasında; "Bugün tahrikçilerin istinat etmek istedikleri Ada'daki nüfus sayısının fazlalığı esasını, kendi ifadeleriyle bir hamlede çürütmek mümkündür. Vaktiyle Garbi Trakya için Lozan'da bir plebisit yapılmasını istemiştik. Buna şiddetle itiraz eden

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yunanistan olmuştu. O günkü iddia ve delillerini bugün kendilerine karşı kullanmak kolaydır" ifadelerini kullanmıştır.

Konuşma sırasında, alanda hazır bulunanlardan biride Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanı Hikmet Bil'dir. Bu birliktelik aynı zamanda Kıbrıs meselesine verilen önemi de göstermektedir. Başbakan Adnan Menderes bu birliktelik sırasında Hikmet Bil'e 5 bin liralık bir banka çekini Cemiyete bağış olarak vermiştir.(CEYLAN, 2015, s. 38)

3. Londra Konferansı

Kıbrıs'ta Rum terör örgütü EOKA saldırılarında şiddeti artırmaya devam ederken bir yandan da Yunanistan temelleri 1931 yılında III. Makarios[3] tarafından ENOSİS tezinin gerçekleşmesi için BM'de self determinasyon gündemi için çalışmalarına devam etmiştir. Birleşmiş Milletler Yunanistan'ın teklifini gündem dışı tutmuş ve self determinasyon konusunu gündem maddesi yapmaktan kaçınmıştır. Buna karşın adadaki saldırılar artmış ve Kıbrıs'ta iç karışıklık için uygun zemin oluşmuştur. Bunun farkında olan İngiltere ise çözüm arayışına girişmiştir. İngiltere'deki Muhafazakâr Parti'nin tavsiyesi ile 'Doğu Akdeniz Savunması ve Kıbrıs Meselesi' konulu bir konferans düzenlenmesi kararı alınmış, Yunanistan ve Türkiye konferans için davet edilmiştir. Amerika'nın da desteğini açıkladığı konferans 29 Ağustos 1955 günü yapılmak üzere kararlaştırılmıştır.(Gürcan, 2006, s. 65)Görüşmelere başlanmadan önce İngiltere'ye giden Türk heyeti ve heyeti temsilen katılım sağlayan Fatin Rüştü Zorlu, konferansa başkanlık edecek olan İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Macmillan ile bir ön görüşme gerçekleştirmiştir. Zorlu, İngiliz Dışişleri Bakanına Yunanistan'a verilebilecek herhangi bir tavize veya bir ayrımcılık durumuna kesinlikle onay vermeyeceklerini bildirmiştir. Ayrıca Başbakan Yardımcısı Zorlu basına kapalı olarak gerçekleştirilmesi kararı alınan konferans içinde günde iki defa basına açıklaması yapılması kararını bildirmiştir.

Londra'ya görüşmelere gelmeden önce Başbakan Menderes'in talimatıyla ve Fatin Bey'in başkanlığında ''Beyaz Kitap'' adı verilen Türkiye'nin Kıbrıs meselesine bakış açısını dile getiren bir kitap yayımlanmıştır. Bu kitap tüm dış temsilciliklere ve Londra'da hazır bulunan konferans heyetlerine de ulaştırılmıştır. Beyaz Kitap Kıbrıs konusunu tüm yönleri ile ele alan ve tarihsel açıdan, sosyolojik bakışa kadar inceleyen bir kitap olmuştur.

Konferansın başlaması ile birlikte ilk olarak İngiliz hükümeti adına Dışişleri Bakanı Macmillan ada için uygun gördükleri tezi savunmuştur. Öncesinde Yunanistan'ın self determinasyon karşılığında İngilizlere adada üs verme vadine cevap olarak İngilizlerin bu teklife sıcak bakmadığını belirten Macmillan, adada üzerlerine düşen sorumluluk için yalnızca askeri üssün bir çözüm olmadığını bildirmiştir. Ardından hükümetin self-government[4] teklifini ortaya atmıştır. Harold Macmillan konferansa sunduğu tez ve konferans esnasındaki İngiliz hükümetinin genel tutumu İngilizlerin Ortadoğu topraklarına yakın olmak adına adadan ayrılmaya niyetlerinin olmadığını da göstermekteydi.(Göktürk, 2017, s. 4)Türkiye adına Fatin Rüştü Zorlu, adanın geleceği hakkında Türkiye tarafından sunulan tez dışında kabul görecek durumlarda Akdeniz'deki karışıklığın süreceğini savunmuştur. Fatin Rüştü Zorlu'nun dilinden tezin özeti şu şekildedir:

[3] III. Makarios: Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu ve adanın Güneyinde 1959'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı.
[4]Öz yönetim hakkı.

ISBN: 978-625-5962-19-5

"Lozan Antlaşmasının 30 ve 31inci maddeleri, 16ıncı maddeden ayrı olarak Kıbrıs adasına özel statü tanımıştır. Gerçekten de 16ıncı maddenin genel hükmüne karşılık, 30uncu madde ile Türkiye Kıbrıs adası üzerinde egemenlik haklarını yalnız İngiltere'ye devrettiğini belirtmiştir.(...)Lozan Antlaşması'nın tutanakları incelenince görülür ki, bu hükümler anlaşmaya rasgele değil, uzun tartışmaların sonucunda konulmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs adasının geleceği üzerinde titizlikle durmasının nedeni tarihi, coğrafi, etnik stratejik verilere dayanmaktadır. Ada dört yüz yıla yakın bir süre Türklerin elinde bulunmuş, tarihin hiçbir devrinde Yunan yönetimine geçmemiştir. Anadolu kıyılarına kırk, Yunanistan'a ise 1000 mil uzaklıktadır. Birinci Dünya Savaşına kadar Ada halkının çoğunluğunu Türkler oluşturmuştur ve şu anda da tapulu toprakların % 60'ı Türklerin elindedir. Güvenlik bakımından da Kıbrıs Ada'sının önemi Türkiye için çok büyüktür. (...)İngiltere, Türkiye'den aldığı bir toprağı Yunanistan'a devredemez. Şu halde Yunanistan, Kıbrıs meselesinde Türkiye için muhatap bile değildir."

Fatin Rüştü Zorlu, konferansa Kıbrıs'ın askeri, tarihi, coğrafi, kültürel yönleri ve Lozan Antlaşması kararlarının bağlayıcılığı üzerinden bir tez hazırlığındadır. Zorlu'nun, dolayısıyla Türk heyetinin tezi, öncelikli olarak var olan durumun korunması yönündedir. Fakat İngilizlerin adayı terk etmesi durumunda ise Kıbrıs'ın Türkiye'ye Yunanistan'dan daha yakın olması ve adadaki tapulu arazi sayısında çoğunluğunTürklere ait olması sebebiyle adanın Türkiye'ye geri verilmesi yönündedir. Ellerindeki en güçlü koz ise İngiliz yönetiminden önce adanın zaten Osmanlı himayesinde oluşudur. 1878 yılında hükümranlık hakkı Osmanlıda kalacak şekilde İngilizlere teslim edilen ada 1. Dünya savaşının başlaması ile 1914 yılında İngilizler tarafından tek taraflı olarak ilhak edilmiştir. Dolayısıyla İngilizlerin adayı terk etmesi durumunda Osmanlının mirasçısı olarak adanın tabii sahibi de Türkiye'dir. Zorlu, adanın Lozan ile İngiltere'ye bırakıldığını ve mevcut düzenin değişmesi durumunda, Lozan Antlaşmasının maddelerinin tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini savunur. Zorlu, 28 sayfalık tezin ardından konuşmasını Türkiye'nin, adada din adamlarının siyasete karışmadığı, Rum ve Türk halklarının ve tüm ada ahalisinin eşit haklarda olduğu bir muhtariyete hayır demeyeceğini söylemiştir. Zorlu'nun savunduğu statükonun devamı prensibi aynı zamanda İngiliz politikaları ile örtüşmektedir. Adayı terk etme niyetinde olmayan İngiliz Başbakan Anthoy Eden konuşmasının ardından Zorlu'yu tebrik etmiştir.

Türk heyetinin savunmalarına karşın Yunan Dışişleri Bakanı Stefanopoulous, itirazlarını dile getirmiş ve adanın geleceği için kendi tezlerini savunmaya girişmiştir. Yunan heyetin Kıbrıs konusunda kararı ilk günden beri aynıdır, self determinasyon ve ENOSİS. Öyleki Papagus Londra Konferansı öncesinde İngiltere ile yaptığı görüşmelerde self determinasyon hakkı tanınması halinde adada bir İngiliz üssü kurulması teklifinde dahi bulunmuştur. (Göktürk, 2017, s. 6) Yunan heyet konferans süresince ENOSİS ve self-determinasyon düşüncesinden geri adım atmamış ve masaya bir başka teklifin konulması kararını dahi tartışmamıştır. Heyet aynı zamanda Birleşmiş Milletlere konunun taşınması gerektiğini ve bu kararın esasen orada verilmesi gerektiğini savunmuştur.

Konferans sürecinde üç ülkede isteklerinden geri adım atmamış ve süreç bir çıkmaza girmiştir. 2 Eylül 1955'te görüşmeler sırasında, Yunanistan kararlarının kabul görmemesi sebebiyle konferansı terk etmek ve uzlaşıdan kaçınmak düzeyine gelince, İngilizlerin teklifi ile

ISBN: 978-625-5962-19-5

görüşmeler 6 Eylül tarihine ertelenmiştir. 6 Eylül günü konferansın başlaması ile gergin ortam görülmüştür. O gün yurtta meydana gelen olayların Londra'da duyulması ve Fatin Rüştü Zorlu'nun yurda acil dönüşü üzerine görüşmeler sonuçsuz şekilde kapatılmıştır.

4. 6/7 EYLÜL OLAYLARI

4.1. Ata'nın Selanik'teki Evine Atılan Bomba

Bir yandan Londra'da sürüncemede devam eden konferans ve bir yandan da adada devam eden EOKA katliamlarının yankıları Türkiye'de sürmeye devam ederken 5 Eylül gecesi Gazi Mustafa Kemal'in doğduğu Selanik'teki baba evinin bahçesinde bir bomba patlatılmıştır. Patlamanın etkisi ile Ata'nın evinin camları kırılırken bitişiğinde bulunan Türk Konsolosluğu da zarar görmüştür. Patlamanın asıl etkisi İstanbul'da Taksim'de görülmüştür.Haber önce İstanbul'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve İstanbul Valisi ile yemekte olan Başbakan Menderes'e bildirilmiştir. Ardından Menderes haberin TRT Radyo kanalıyla halka duyurulması talimatını vermiştir. (BABAOĞLU, 2012, s. 56)Radyo yayının hemen ardından ise dönemin gazetelerinden İstanbul Ekspres Gazetesi 2. Baskıya girmiş ve haberi manşet olarak vermiştir. Gazete haberi büyük puntolarla ve 300 Bine yakın bir baskı ile duyurmuştur. (Karayuluk, 2018, s. 41)Bu durum olayların ateşleyicisi olarak da görülmektedir. Haberin yayın metini ise şu şekildedir;

> *"Atamızın Evi Bomba İle Hasara Uğradı"*
>
> *"Selanik'te Aziz Atatürk'ün doğduğu ev ile Türk Konsolosluğu binası arasındaki bahçede saat gece yarısını dört geçe bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk'ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshanenin camları hasara uğramıştır. İnfilak esnasında insanca zayiat olmamıştır. Yunan polisi tahkikata başlamış ve daha sıkı emniyet tedbirleri alınmıştır. 5 şüpheli şahsın tevkif edildiği bildirilmektedir. Yunan hükümeti meydana gelen hasarı ödeyeceğini söylemiştir. Yunan İçişleri Bakanı basına verdiği beyanatta 'Bu işi hakiki bir Yunan'ın yaptığını zannetmiyorum' demiştir."*(6-7 Eylül: Dönemin 8 gazete manşeti, 2015)

4.2.Olayların Gelişimi

Haberin İstanbul'da hızla yayılması üzerine Kıbrıs Türktür Derneği'nin çağrısı ile Taksim'de gençlerin önderliğinde toplanılmaya başlanmıştır. Kısa süre içerisinde toplanan kalabalık grup 'Kıbrıs Türktür Türk Kalacak' sloganları eşliğinde cadde boyunca bir yürüyüşe girişmiştir.20-30 kişilik gruplar halinde yürüyen kalabalık içerisinde bir yandan KTC rozetleri dağıtılırken bir yandan da halka ev, işyeri ve araçlarına Türk bayrağı asmaları yönünde çağrılar yapılmıştır. Kalabalık grup protestolarına Aya Triada Kilisesi önünde başlamıştır. Bölgede yer alan kahvehanelere seslenen kalabalık içerisindeki provokatörler 'Siz ne biçim Türksünüz? Halk ayaklandı siz oturmuş kart oynuyorsunuz!'(GÜVEN, 2005, s. 15) şeklinde kışkırtıcı ifadeler ile taraftar toplamıştır. Kiliseden sonra Cumhuriyet Anıtı önünde İstiklal Marşı okuyan grupardından yapılan kışkırtıcı bir konuşma ile tekrar yürüyüşe başlamış ve İstiklal Caddesi üzerinde bulunan Yunan Konsolosluğuna doğru harekete geçmiştir. Polisin duruma erken müdahalesi ile grup konsolosluk binasından uzaklaştırılmıştır. Polis müdahalesi ile dağılan grup içerisinde bir kısım, Rum vatandaşlara ait dükkana saldırılması ile tansiyon yükselmiştir. Bu saldırının ardından grup kontrolden çıkmış ve bölgede bulunan gayrimüslim ve azınlık gruplara ait birçok işyeri ve konut yağmalanmıştır. (Keser, 2012, s. 201)İlk saldırı Şişli'deki Haylayf

ISBN: 978-625-5962-19-5

Pastanesine yapılmış ve ardından Rum gazeteleri, Yunan Havayolları ofisi gibi saldırılar ile devam etmiştir. Çevre bölgelerden gelen çeşitli protestocularında katılması ile grup tekrardan birleşmiş ve yağmalarında verdiği aşırılık ile öfkeli kalabalık giderek büyümüştür. Ellerinde büyük boy Atatürk ve Türk bayrakları ile esnafa bayrak asmaları konusunda baskıda bulunan grup bir Rum vatandaşın işlettiği manav dükkanında bayrak asılı olmadığı görmüş ve Rum asıllı esnafa yapılan bayrak as uyarısı dikkate alınmayınca grupta tekrardan hararet yükselmiş ve manav dükkanı talan edilmiştir.

Ayrıca kontrolü tekrar kaybedilen grup Aya Triada Kilisesi'ne doğru yönelerek kilise duvarlarına ''Kıbrıs Türklerindir!'' gibi sloganlar yazdıktan sonra kiliseyi ateşe vermişlerdir. (GÜVEN, 2005, s. 30)Olaylar sırasında bazı Rum vatandaşlar kendilerini Müslüman Türk olarak göstermiş ve saldırılarda hedef olmaktan bu şekilde kaçınmışlardır. Bunun yanı sıra Türk bayrağı asmayan bazı Türk vatandaşları da saldırılardan zarar görmüşlerdi. Rumlara ait mezarlıklar dahi tahrip edilmiş, mezarlardan çıkan iskelet kalıntıları kırılmış hatta Şişli mezarlığında defnedileli bir ay olmuş bir naaş mezarından çıkarılarak bıçaklanmıştır.(GÜVEN, 2005, s. 20)

Olayların içinden çıkılmaz hale geldiği anlarda kimi Türk vatandaşlar ise komşuları olan Rum, gayrimüslim ve Ermeni vatandaşları evlerinde misafir ederek saldırılardan zarar görmelerine engel olmuşlardır. Bazı Müslüman Türkler ellerine aldıkları bayraklar ile azınlıklara dahil olan komşularının ev ve işyerlerini korumak amacıyla nöbet dahi tutmuşlardır. Saldırganlar arasından bu yerlere gelenlere buranın Türk ve Müslüman bir aileye veya kendilerine ait olduğunu söylemişlerdir. Tüm bunların yanı sıra komşularını ihbar eden, hedef gösteren ve dahi zarar görmeleri için iftira edenler de olmuştur. Örneğin, bir Ermeni vatandaşın hatırasına göre Elmadağ'da yer alan bir apartman, kapıcının astığı büyük bir Türk bayrağı ile güvenceye alınmışken aynı binada oturan bir başka komşunun ihbarı ile o binada bulunan dairesi talan edilmiştir.(Gürcan, 2006, s. 82)Örnekte de görüldüğü üzere saldırganların hedefi azınlık halk ve gayrimüslim cemaatler ile ev ve işyerlerine bayrak asmayanlar olmuştur. Kin öylesine büyümüştür ki bayilerde satılan Yunan gazeteleri alınıp meydanlarda yakılmıştır.

İstanbul'un yanı sıra yurdun farklı bölgelerinde protestolar gerçekleştirilmiştir. Özellikle İzmir'de kolluk kuvvetleri olaylara müdahale konusunda gecikmiştir. Ankara'da ise olaylara vaktinde müdahale edilerek yağma engellenmiştir. Bursa'da ise tedbir olarak 97 Rum vatandaşı otellere yerleştirilmiş ve saldırılardan korunmaları için polis gözetimi tayin edilmiştir.(Gürcan, 2006, s. 78-79)İzmir'de Rum nüfusun yoğunluğu İstanbul'a kıyasla daha az olduğu için yağma ve talan İstanbul'a kıyasla daha az görülmüştür. İzmir'de raporlanana göre 14 ev, 6 dükkan, 1 pavyon, İngiliz Kültür Binası ve Yunanistan'ın konsolosluk binası tahrip edilmiştir. Olayların toplam bilançosuna bakacak olursak, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ama ağırlıklı olarak İstanbul'da bulunmak üzere 4.214 işyeri, 1.004 ev, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul, 5.622 sanat merkezi, otel, fabrika, eğlence mekanı ve kongre salonu benzeri tesis yakılmış, yıkılmış veya tahrip edilmiştir.(Arşivi, 2005, s. 260) Olaylarda yaralanan sayısı çeşitli raporlarda 300 ile 600 arasında değişmekte olup bazı kaynaklara göre tecavüz vakaları da görülmüştür. Yaralıların çoğunluğu azınlık gruplarından ve özellikle kilise yöneticilerinden oluşmaktadır. Olaylarda ölenlerin sayısı ise 15 kişi olarak raporlanmıştır.(GÜVEN, 2005, s. 40)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Ankara'da yapılan protestolarda İstanbul ve İzmir'in aksine valinin erkenden aldırdığı tedbirler sayesinde herhangi bir yağma olayı gözlemlenmemiştir. Eylemler sırasında Ankara'da alınan önlemlerin yanı sıra gayrimüslim nüfusun azlığı da sakinliğin bir sebebi olarak görülebilir. Ulus'ta düzenlenen mitingler sırasında 4 bin civarı öğrenci toplanmıştır.

4.3.Olayların Sonucu ve Hükümet Kararlarının Yansımaları

Olayların 7 Eylül gecesi yatışmasının ardından geride kalan tahribatı yerinde gözlemlemek isteyen Menderes, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Ankara'ya doğru çıktıkları tren yolculuğunu Sakarya'da sonlandırıp İstanbul'a geri dönmüştür.

Hükümetçe alınan Örfi İdare kararını DP üst yönetimi ve İstanbul Valisinin katılımı ile gerçekleştirilen toplantının ardından ilan edilmiştir.(Aktar, 2005) Kararın ardından askere silahlanıp sokağa çıkması ve sükuneti sağlaması emri verilmiştir. Sıkıyönetim kararı önce İstanbul ve Ankara için alınıp sabahına kaldırılmış ve ardından sabahın erken saatlerinde grupların tekrar sokağa çıkma eğilimleri göz önünde bulundurulup ertesi gün bu iki vilayete Ankara'da eklenerek tekrar ilan edilmiştir. Sıkıyönetim Komutanlığı kurulmuş ve başına İstanbul'da Korgeneral Nurettin Aknoz, İzmir'de Cemal Gürsel getirilmiştir. (Karayuluk, 2018, s. 43) Olayların ardından İstanbul'da 5.104, Ankara'da 300, İzmir'de 170 olmak üzere toplamda 5.574 kişi tutuklanmıştır. Bu tutukluların yargılanması amacıyla 10 Eylül'de İstanbul'da sıkıyönetim mahkemeleri kurulmuştur. İstanbul'da 3 İzmir'de ve Ankara'da ise 1'er tane sıkıyönetim mahkemesi kurulmuştur. Sıkıyönetim Komutanlığının kararları kapsamında İzmir'de şehrin Yunan işgalinden kurtuluşu için düzenlenecek törenler iptal edilmiştir.

Sıkıyönetim komutanlığınca ayrıca basına karşı sansüre varan bir tutum da izlenmiş ve olayların başlamasına sebep olarak basının haber yazılarındaki tutumu gösterilmiştir. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Aknoz Paşa tüm basın mensuplarının eksiksiz katılımını istediği bir toplantıda basın mensuplarına sıkıyönetim kararlarını ilan etmiştir. Aynı toplantıda olayların komünistler tarafından çıkarıldığı düşüncesi dışında bir yazım yapılırsa söz konusu gazetelerin kapatılacağı söylenmiştir. Ayrıca hükümetin politikalarını eleştiren, NATO üyesi ülkeleri eleştiren, halkı galeyana getirici başlık ve haber konuları yayımlayan gazetelerin de kapatılacağı söylenmiştir. (Topuz, 2000)

Olayların ardından yaşananların sorumlusu olarak Kıbrıs Türktür Cemiyeti görülmüş ve cemiyetin birçok üyesi tutuklanarak merkezleri kapatılmıştır. Soruşturmalar genel itibarıyla KTC üzerinde yoğunlaştırılmış ve cemiyetin başkanı olan Hikmet Bil ile yönetim kurulu sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmıştır. KTC yöneticilerinden Kamil Önal'ın tutuklanması ve sorgulanmak üzere karakola alınması sırasında üniversiteli bir grup genç ile kolluk kuvveti arasında bir arbede dahi yaşanmıştır. Tutuklanan KTC üyelerinin bazılarının ceplerinden gayrimüslim vatandaşların ev ve iş adreslerinin yazılı olduğu kağıtlar çıkmıştır. Bu kağıtlar gayrimüslim vatandaşlara karşı bir fişleme girişimi olarak görülmüş ve hatta olayların KTC tarafından planlı olarak gerçekleştirildiği iddialarına sebep olmuştur.

Hükümet ayrıca olaylardan sorumlu olarak komünist toplulukları da göstermiştir. Azmettirici olarak aralarında Aziz Nesin, Kemal Tahir gibi isimlerinde olduğu 45 kişiyi gözaltına almıştır. Gözaltına alınan şahısların masum oldukları düşüncesi ile muhalefet lideri İsmet İnönü hükümete, serbest kalmaları yönünde baskı kurmuştur. Nitekim bu 45 kişi 12 Eylül'de tutuklanmalarının ardından, 3 ay sonra Aralık ayında serbest bırakılmışlardır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Hükümet tarafında ise durumun kontrol edilememiş olması sorunu üstlenilmiş ve Menderes'in baskıları sonucunda İçişleri Bakanı Namık Gedik'in istifası alınmıştır. Yerine ise Savunma Bakanı Ethem Menderes getirilmiş onun yerine de Fuad Köprülü vekaleten atanmıştır. Bürokraside ise Milli Emniyet Hizmetleri (İstihbarat Teşkilatı) Başkanı, İzmir Valisi, İzmir'deki askeri birliklerin komutanları ile İstanbul Emniyet Müdürü görevden alınmıştır. Sonrasında birçok memurda sorumluluklarını yerine getirmedikleri gerekçesi ile farklı bölgelere tayin edilmiştir.(CEYLAN, 2015, s. 79) Sıkıyönetim kararının mecliste onaylanması gereği üzerine meclis 12 Eylül günü toplanmış ve toplantıda Menderes olayları ilgili sorulara bizzat cevap vermiştir. Olayların çıkış sebebini Atatürk'ün evinde patlatılan bombadan ziyade Yunanistan'ın kışkırtıcı eylemleri olarak göstermiş ve EOKA'nın adada yaptığı katliamları sebep olarak sunmuştur. Hükümetin olaylar konusunda gerekli tahkikatı yapacağı teminatını veren Menderes yürütülen adli soruşturma sayesinde hükümetin bir dahlinin olmadığının kanıtlanacağını iddia etmiştir. İnönü ise Menderes'i hükümetin olayları bastırmakta zorlanması sebebiyle gerekli tedbiri almamak ve Türkiye Cumhuriyeti'ni güçsüz bir devlet olarak lanse etmekle suçlamıştır.

Olayların büyümesinde suçlu olmakla hükümeti itham eden yalnızca muhalefet değil aynı zamanda İstanbul Ortodoks Patrikhanesi Ekümenik Patriği I. Athenagoras ve KTC'nin eski başkanı Hikmet Bil ile hükümetin içinde olan Fuad Köprülü de sorumlunun iktidar olduğunu dile getirmiştir. (DEMİR, 2007, s. 53) Köprülü, yaşanan olayların ve hatta Ata'nın evinin bahçesinde patlatılan bombanın Menderes ve Fatin Rüştü Zorlu'ya ait bir plan olduğunu iddia etmiştir. Bu iddialar sebebiyle 6-7 Eylül Olayları, 27 Mayıs Darbesinin ardından Yassıada Yargılamaları'na da konu olmuştur.

4.4.Mağduriyetlerin Giderilmesi

Olaylar sırasında birçok Müslüman ve Türk vatandaş tarafından koruma altına alınan azınlık gruplar gazetelere ilan vererek halka ve komşularına olan teşekkürlerini dile getirmişlerdir. Vatandaşların bu sağduyulu hali olayların bitimi ile de devam etmiş ve gerek hükümet gerekse de sivil toplum kuruluşları aracılığıyla başlatılan yardım kampanyaları ile yaralar sarılmıştır. Başbakan Menderes'in önderliğinde kurulan yarım komitesi hasarın aciliyetine ve mağdurun gelir düzeyine uygun şekilde ödeme düzeyleri oluşturmuştur. Ayrıca hükümet zarar görenlerin vergi borçlarında erteleme, hasarların onarımı için alınacak malzemelerin vergiden muaf tutulması, cam ithalatında sınırın geçici olarak kaldırılması, zarar görenlere sağlanacak kredilerde faiz oranlarının ve ödeme kolaylıklarının sağlanması gibi adımlarda atmıştır.(Keser, 2012, s. 217)

Yurdun çeşitli yerlerinden farklı kamu kurum ve kuruluşlarından hatta şahıslar nezdinde Başbakan Menderes'e yaraların sarılması adına yardım komitesinin emrinde olduklarını belirten tüm desteklerinin azınlık halklarının yanında olduğu ifadeleriyle telgraflar çekilmiş ve mektuplar yazılmıştır. Başbakan Menderes birçoğuna şahsen hitaplarla teşekkür metinleri yayımlamıştır. (Sakin, 2010, s. 385)

Ayrıca hükümet kontrolünde kurulan bir ulusal yardım seferberliği komitesi de vardır. Bu komite tüm yurtta vatandaşlardan gelen bağışların Kızılay aracılığıyla adil bir şekilde dağıtımı ile ilgilenmiştir. Bağış yapanların tutar olarak büyük çoğunluğu kamu kurumları ve özel şirketler olmakla birlikte vatandaştan gelen ayni ve nakdi yardımlarda azımsanmayacak

ISBN: 978-625-5962-19-5

durumdadır. Yurttaşlarımızın seferberlik ve yardımlaşmasına örnek olarak, "Şöyle ki Bir camcıdan bahsettiler: son hadiselerden sonra uzak yerdeki evinin camlarını yenilemek için kendisine müracaat eden müşteriye demiş ki: sizin de camlarınızı hemen yenilemek isterim. Fakat evvela kendi muhitimdeki camları kırılmış olan müesseselere yardım etmek benim için birinci derecede vazifedir. Sizin muhitinizde tanıdığım bir camcı vardır. Ona müracaat ederseniz herhalde o da evvela sizin yardımınıza koşacaktır. Başka bir camcıya müracaat etmişler. Müşterinin istediği camları hemen vermiş. Fiyatını da eski fiyattan daha ucuz tutmuş. Hâlbuki şimdi cam fiyatlarının ateş pahasına yükseleceği zannediliyormuş. Nitekim iki camcı vatandaşın takındıkları tavır güzeldir ve milli dayanışma bakımından övülmeye değer bir davranıştır.(Sakin, 2010, s. 384)Türk halkı yaşanan saldırılarda mağdur edilen azınlık halka yönelik hassasiyetle yardım organizasyonlarına katılım göstermiş ve yaşatılan mağduriyetlerin giderilmesi için uğraş göstermiştir.

5. Yunanistan'ın Olaylar Karşısındaki Tutumu

Yunanistan, Atatürk'ün evinde patlatılan bombanın ardından yapılan tahkikat sonucunda olayların Türk konsolosluğu tarafından hükümetin desteği ile gerçekleştirildiğini iddia etmiştir. Yunan hükümetinin olayların azmettiricisi olarak gördüğü konsolosluk çalışanı Hasan Uçar ve fail olarak gördüğü Selanik Üniversite'sinde KTC burslarıile okuyan Oktay Engin'i tutuklayarak gözaltına almıştır. (Naskali, 2007, s. 21)Yargılamanın ardından Hasan Uçar 2 yıl Oktay Engin ise 3 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılmış ve 9 aylık tutukluluğun ardından serbest kalmıştır. Serbest kalışının ardından Engin, Türkiye'ye kaçmış ve yarıda kalan hukuk eğitimine İstanbul Üniversite'sinde devam etmiştir. Engin'in, hapis cezasının kesinleşmesinin ardından Yunanistan, Türkiye'den cezasını çekmek üzere iade istemiştir ancak Türk hükümeti bu iade talebini içişlerine müdahale olarak görmüş ve reddetmiştir. Engin, Yunan mahkemelerinin kasıtlı olarak yanlış karar verdiğini ve patlamanın, Türk-Yunan Mübadelesi sırasında Türkiye'den zorunlu göç ile Yunanistan'a gönderilmiş Rum'lar tarafından yapılmış olabileceğini iddia etmiştir. (DEMİR, 2007, s. 42) Engin Türkiye'ye dönüp eğitim hayatını tamamladıktan sonra girdiği kaymakamlık sınavını kazanarak Türkiye'de, kaymakamlık, valilik ve Emniyet Genel Müdür yardımcılığı gibi görevlerde yer almıştır. Olaylar sırasında Türk hükümetinin aldığı tedbirlerin yetersiz kaldığını, olayların ardından gerçekleştirilen zarar tazmininin de yetersiz olduğunu ve Türkiye'de azıklıkların güvende olmadığını dile getiren Yunan hükümeti, Türkiye'den tazminat ve azınlıklar adına teminat istemiştir. Bu durumu içişlerine müdahale olarak kabul eden Türkiye, Yunan hükümetinin iddia ve taleplerini reddetmiştir.

6. YASSIADA YARGILAMALARINDA 6/7 EYLÜL

27 Mayıs 1960 tarihinde askeri darbenin gerçekleşmesi ile Salim Başol başkanlığında özel bir mahkeme kurulmuştur. Yüksek Adalet Divanı'nın kararı ile kurulan mahkemede 592 sanık yargılanmıştır. Bu sanıkların birçoğu hükümet üyesi, bakan, başbakan, cumhurbaşkanı gibi sıfatlara sahip kimselerdi. Yargılamalar neticesinde ise 15 idam kararı verilmiş,

ISBN: 978-625-5962-19-5

oyçokluğuyla verilen idam kararları müebbet hapse çevrilmiş, oybirliğiyle onaylanan 4 idamı kararının 3'ü infaz edilmiştir.[5]

Yassıada'da yapılan bu yargılamada olaylar; 1. Selanik'te Atatürk'ün evine bomba konulması, 2. İzmir'deki hadiseler ve 3. İstanbul'da yaşanan facia şeklinde ayrılmıştır. 6/7 Eylül Davalarında 20 duruşma yapılmış ve 11 sanık yargılanmıştır. Savcılık makamı bu üç olayın birbiriyle ilişki içinde olduğunu, bu üç olaya nüfuz edecek üst bir kurul olarak Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Fuad Köprülü'den oluşan bir komite tarafından bütün olayların gerçekleştirdiğini iddia etmiştir. Bahse konu olayların hükümetin organizesinde gerçekleşmese dahi hükümet zafiyetinden kaynaklandığı iddia edilmiştir. (Demir, 2020, s. 1601) Mahkemenin başlamasıyla birlikte Celal Bayar adına delil yetersizliği gerekçesiyle, Fuad Köprülü adına ise DP'den ayrılmış olması ve hükümet ile aralarındaki itilaf sebebiyle iddialar düşürülmüştür.

Mahkeme genel itibarıyla Menderes ve Zorlu üzerinden işlenmiş, şahitler, olaylara dair tutanaklar ile özellikle Menderes ve Zorlu'nun ifadeleri neticesinde gerekçeli karar hazırlanmıştır. Kararda 11 sanıktan Adnan Menderes birinci dereceden sorumlu olarak gösterilmiş ve hakkındaki tahkikatın Menderes hakkında açılmış bir başka dava olan 'Anayasa'yı İhlal Davası' ile birleştirilmesine, Fatin Rüştü Zorlu'nun 6 yıl hapsine, İzmir Valisi Kemal Hadımlı'nın 4,5 yıl hapsine karar verilirken, Celal Bayar'a takipsizlik kararı verilmiştir. Fuad Köprülü ile 4 sanık beraat alırken İstanbul Valisi Fahrettin Gökay ve İstanbul İl Emniyet Müdürü Alaaddin Eriş hakkındaki davalar zaman aşımı ile düşürülmüştür.

SONUÇ

Türk-Yunan ilişkileri, tarihsel diyalog içerisinde kısa süreli durağan politikalar dışında, çoğunlukla gergin bir diplomasi zemininde ilerlemektedir. Mustafa Kemal ile Yunan Başbakanı arasında başlatılan ılımlı politikalar barışçıl bir süreç oluşturmuştur. 1950'li yılların başlarında Yunanistan'ın Kıbrıs adası üzerinde ilhak iddiasında bulunması üzerine Türkiye bu konuda birincil hakkın kendisinde olduğunu dile getirmiştir. Yunan hükümeti adadaki Rum nüfusu yoğunluğuna güvenerek self determinasyon kararı için İngiltere ve Birleşmiş Milletler arasında mekik dokumuştur. Tüm bunların sonuçsuz kalması üzerine adada EOKA terör örgütünü destekleyerek bir iç karışıklık çıkarmak gayesine girmiştir. EOKA tarafından adada gerçekleştirilen katliamlar Türkiye'de kamuoyunun tepkilerine sebep olmuştur. Bu süreçte ülkede çeşitli eylemler ve bazı cemiyetler tarafından organize edilen mitingler boy göstermiştir. Hükümet başlangıçta kamuoyunun konu üzerindeki hassasiyeti üzerine KTC gibi kurumlara destek açıklayarak toplum bilinci oluşturmayı amaçlamıştır.

Bir yandan Türkiye'de eylemler devam ederken diğer yandan Kıbrıs adasında EOKA katliamları devam etmiştir. Halkın Yunan hükümetine ve Türkiye'deki azınlıklara karşı iyi niyetleri ve ihtimamları giderek azalmıştır. Aynı zamanda hükümetin desteği ile de büyüyen organizasyonlar sonucunda DP hükümeti Kıbrıs konusundaki politikalarında değişiklik

[5] Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın cezaları onanmış fakat daha sonra Celal Bayar'ın yaş haddi dolayısıyla idam cezası müebbet hapis cezasına çevrilmiştir. Bu cezada 8 Temmuz 1966 tarihinde 5. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın özel affı ile serbest bırakılmıştır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

göstermiş ve adanın Türkiye'ye bağlanması için TAKSİM planını devreye koymuşlardır. Yunan hükümetinin Kıbrıs'ta EOKA ve ENOSİS desteklerine karşın, Türkiye adada KTC ve TAKSİM desteğini açıklamıştır.

İngiltere, adada yaşanan EOKA terörü üzerine Türkiye ve Yunanistan ile çeşitli görüşmeler yapmış fakat herhangi bir sonuç alamamıştır. Artan gerilimi düşürmek adına acilen bir konferans tertip etmiş ve Türkiye ile Yunanistan'ı konferansa davet etmiştir. İngiltere'de gerçekleştirilen görüşmeler sırasında Yunanistan/Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bombalı saldırı gerçekleşmiştir. Bu saldırı sonucunda Türk vatandaşları protesto amaçlı sokağa dökülürken Londra'da yapılan görüşmeler askıya alınmıştır. Bu tahlilde konferans netice alınmadan dağılmıştır. Bomba haberinin İstanbul'da TRT Radyosundan ve gazetelerin son dakika 2. Baskı geçimiyle sokağa dökülen halkın kontrolü kaybedilmiştir. Yaşanan olaylar neticesinde özellikle İstanbul ve İzmir'de azınlıklara karşı saldırılar gerçekleşmiştir. Olayların bastırılmasının ardından Örfi İdare ilan edilmiş ve özel yetkili mahkemeler kurulmuştur. Hükümet tarafından olayların başlamasında sorumlu görülenler bu mahkemelerde yargılanmış ve cezalandırılmıştır.

27 Mayıs 1960 Darbesi'nin ardından cunta mahkemesince olayların hükümet tarafından organize edildiği iddia edilmiştir. Yassıada yargılamaları neticesinde Adnan Menderes ve Fatin Rüştü Zorlu ile beraberindeki bir takım yöneticiler suçlu bulunmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kaynakça

6-7 Eylül: Dönemin 8 gazete manşeti. (2015, Eylül 6). Kasım 15, 2024 tarihinde sendika.org: https://sendika.org/2015/09/6-7-eylul-o-donemin-8-gazete-manseti-213356 adresinden alındı

Aktar, A. (2005, Eylül 5). 6-7 Eylül 1955 Cumhuriyet Tarihinin En Karanlık Gecesi... *Sabah Gazetesi*. İstanbul, Türkiye: Sabah Gazetesi.

Arşivi, F. Ç. (2005). *6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

BABAOĞLU, R. (2012). *6/7 EYLÜL 1955 OLAYLARININ TÜRKİYE RUMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 1955-1959*. DİYARBAKIR, TÜRKİYE.

CEYLAN, A. (2015). 6-7 EYLÜL 1955 OLAYLARI VE BU OLAYLARA. *YAYINLANMAMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZİ*. İSTANBUL, TÜRKİYE.

DEMİR, Ş. (2007). ADNAN MENDERES VE 6/7 EYLÜL OLAYLARI. *Recent Period Turkish Studies*, 37-63.

Demir, Ş. (2020). Yassıada Mahkemelerinde Adnan Menderes (6/7 Eylül Davası). *History Studies*, 1593-1615.

GÖKÇAL, O. (2006). 6-7 Eylül Olayları ve Türk Basını. *Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi*. İzmir, Türkiye.

Göktürk, T. B. (2017). 1955 Londra Konferansı ve Sonrasında TBMM'deki Kıbrıs Tartışmaları. *Türk Yurdu Dergisi*.

Gürcan, G. (2006). 6/7 EYLÜL OLAYLARI. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. ANKARA, TÜRKİYE: T.C. ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÜRK İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ.

GÜVEN, D. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6/7 Eylül Olayları.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Karayuluk, H. (2018). 6/7 Eylül 1955 Olaylarının Neden ve Sonuç İlişkisi İçerisinde Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 36-50.

Keser, U. (2012, Aralık). Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olayları'na Kesitsel Bir Bakış. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 201.

Naskali, E. G. (2007). *Yassıada Zabıtları-II 6-7 Eylül Olayları Davası.* İstanbul: KİTABEVİ YAYINLARI.

Sakin, S. (2010). 6-7 Eylül Olayları Sonrasında Türk Kamuoyunun Tutumu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

TC DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI. (tarih yok). *KIBRIS* . KASIM 29, 2024 tarihinde TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI: https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa adresinden alındı

Topuz, H. (2000). 6/7 Eylül Olayları ve Aknoz Paşa'nın Yasakları. *Toplumsal Tarih*, 39-42.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KARBON VERGİLERİNİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bağımsız Araştırmacı Dr.Sebiha YILDIZ

Email:Dr.sebihayildiz@hotmail.com

Orcid No:0009-0001-5740-8264

ÖZET

Tüm dünyada etkisini gösteren küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi yeni argümanlar dünya ekosistemini ve biyolojik habitatı olumsuz yönde etkilemektedir. İklim değişikliğinin neden olduğu kuraklık, sel, kasırga gibi doğal afetler tüm dünya ülkelerinin ortak problemleridir. İklim değişikliklerinin olası etkileri geniş ve korkutucudur. İklim değişikliği ve küresel ısınmanın olası etkilerini azaltmak için hükümetler birtakım önlemler almaktadır. Bu önlemlerden biri de karbon vergileridir. Karbon vergisi "yeşil vergi reformu" kapsamında ortaya çıkarılan çevre vergisine verilen isimdir. Karbon vergisi, atmosfere yayılan sera gazı emisyon miktarını azaltmak amacıyla kullanılan bir vergi türüdür. Karbon vergisi, petrol, gaz, kömür, gibi dünyayı ısıtan yakıtların yakılmasıyla ortaya çıkan sera gazına devlet tarafından bir ücret veya vergi konulan bir fiyatlandırma mekanizmasıdır. Karbon vergisi iklim değişikliği politikaları, sera gazı emisyonlarını azaltmak ve küresel sıcaklık artışlarını sınırlamak için devletin uyguladığı temel politika araçlarından biridir. Karbon vergisi çeşitli yakıtlar ve faaliyetler sonucu oluşan karbon kirliliğinin ekonomik ve sosyal maliyetlerini ortaya koymayı ve piyasa fiyatlarına dahil etmeyi amaçlamaktadır. Karbon vergisi, üretim ve tüketim süresinde tabiata aktarılan negatif dışsallıkların veya dışsal maliyetlerin en aza indirilmesini sağlamak amacıyla uygulamaya konulmuştur. Karbon vergisi, iklim değişikliklerini azaltma politikalarında, genel faaliyetlere zarar vermeden, inovasyonu, elektrik üretimini ve istihdamı düşük karbonlu faaliyetlere yeniden tahsis etmede önemli katkı sağlamaktadır. Dünya ülkelerinde çevreyi etkileyen düzenlemelere yönelim her geçen gün artmaktadır. Çevre düzenlemelerine ilişkin ülkeler arasındaki farklılıklar özellikle sanayisi gelişmiş ve gelişme döneminde olan ülkelerde gözle görülür derecede belirginleşmiştir. Uygulamaya konulan çevre vergilerinden biri olan karbon vergisi düzenlemeleri, ülkelerin makro ekonomi politikalarında önemli etkiler ortaya çıkarmıştır. Çalışmada ilk olarak karbon vergisi ve karbon vergisin uygulanma amaçlarından bahsedilmiştir. Çalışmada daha sonra uygulamaya konulan karbon vergilerinin makroekonomik etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Karbon Vergisi, Karbon Vergisinin Makroekonomik Etkileri

ISBN: 978-625-5962-19-5

EVALUATION OF MACROECONOMIC EFFECTS OF CARBON TAXES

ABSTRACT

Global warming and climate change, which have an effect all over the world, are negatively affecting the world ecosystem and biological habitat. Natural disasters such as drought, floods and hurricanes caused by climate change are common problems for all countries in the world. The possible effects of climate change are extensive and frightening. Governments are taking some measures to reduce the possible effects of climate change and global warming. One of these measures is carbon taxes. Carbon tax is the name given to the environmental tax introduced within the scope of "green tax reform". Carbon tax is a type of tax used to reduce the amount of greenhouse gas emissions emitted into the atmosphere. Carbon tax is a pricing mechanism where a fee or tax is imposed by the state on the greenhouse gases emitted by the burning of fuels that warm the world, such as oil, gas and coal. Carbon tax climate change policies are one of the basic policy tools implemented by the state to reduce greenhouse gas emissions and limit global temperature increases. Carbon tax aims to reveal the economic and social costs of carbon pollution resulting from various fuels and activities and to include them in market prices. Carbon tax has been implemented to minimize negative externalities or external costs transferred to nature during production and consumption. Carbon tax makes a significant contribution to climate change reduction policies, reallocating innovation, electricity production and employment to low-carbon activities without harming general activities. The tendency towards regulations affecting the environment in world countries is increasing day by day. The differences between countries regarding environmental regulations have become noticeably evident especially in industrially developed and developing countries. Carbon tax regulations, one of the environmental taxes implemented, have had significant effects on the macroeconomic policies of countries. In the study, carbon tax and the purposes of implementation of carbon tax are first mentioned. Later in the study, the macroeconomic effects of the carbon taxes implemented are evaluated.

Key Words: Tax, Carbon Tax, Macroeconomic Effects of Carbon Tax

ISBN: 978-625-5962-19-5

TÜRKİYE'DE 5018 SAYILI KAMU MALİ YÖNETİM VE KONTROL KANUNU (KMYKK)'NUN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE ETKEN OLAN SEBEPLER VE YÜRÜRLÜĞE GİRMESİYLE KENDİSİNDEN BEKLENENLER

Bağımsız Araştırmacı Dr.Sebiha YILDIZ

Email:Dr.sebihayildiz@hotmail.com

Orcid No:0009-0001-5740-8264

ÖZET

1980'de yaşanan küreselleşme ve liberalizm tüm dünya ülkelerinde etkili olmuştur. Küreselleşme ve liberalizmin etkisinde kalan dünya ülkeleri, ekonomi ve maliye politikalarında birtakım değişikliklere gitme ihtiyacı hissetmiştir. Dünya genelinde yaşanan ekonomik değişimler ve 1980'li yıllarda ortaya çıkan gelişmeler kamu sisteminde yeni reformlar yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Devletin kamuda reformlara yönelmesinin nedenlerini; kamunun yaptığı gereksiz ve verimli olmayan harcamalar, makro ekonomik yapının kırılgan olması, özelleştirme ve deregülasyon politikalarına olan gereksinim ile özel kesimde uygulanan yönetim usullerinin kamuya aktarılması şeklinde sıralamak mümkündür. Söz konusu bu nedenler, Türkiye'nin kamu kuruluşlarında niteliksel ve niceliksel değişimlerin yaşanmasına, eski kamu mali yönetim ve kontrol anlayışının sorgulanmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda yeni kamu mali yönetim ve kontrol anlayışı gündeme gelerek yeni bir yasanın düzenlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Kamu mali yönetimi yapısını yeniden düzenlemek için 2003 yılında 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'inde var olan mevzuata uyum sağlamak için çıkardığı bir kanundur. 5018 sayılı kanun yürürlüğe konulmadan önce 1927 yılından günümüze kadar 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu kamu mali yönetimini düzenlemekteydi. 5018 sayılı yasa, dünyadaki mevcut yönetim anlayışı ve yapılarını etkileyen temel faktörleri içermektedir. Bu faktörlerin ağırlıklı olmak üzere ekonomi ve yönetim anlayışında yaşanan değişiklikler sebebiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. 5018 sayılı kanun kendisinden beklenen özellikleri büyük ölçüde karşıladığı görülse de birtakım eksikliklerinin olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmada öncelikle 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunun yürürlüğe konulma sebepleri ve 5018 Sayılı kanunun içeriği ele alınmıştır. Daha sonra çalışmada 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunun yürürlüğe girmesiyle kendisinden beklenenler gerçekleştirip gerçekleştirmediği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu, Mali Reform, Mali Değişim

ISBN: 978-625-5962-19-5

REASONS THAT MADE IT EFFECTIVE FOR THE PUBLIC FINANCIAL MANAGEMENT AND CONTROL LAW NO. 5018 (KMYKK) TO COME INTO FORCE IN TURKEY AND WHAT IS EXPECTED FROM IT AFTER IT COME INTO FORCE

ABSTRACT

Globalization and liberalism experienced in 1980 have been effective in all countries of the world. Countries of the world that have been affected by globalization and liberalism have felt the need to make some changes in their economic and fiscal policies. The economic changes experienced worldwide and the developments that emerged in the 1980s have revealed the necessity of new reforms in the public system. The reasons why the state has turned to reforms in the public sector can be listed as unnecessary and inefficient expenditures made by the public, the fragility of the macroeconomic structure, the need for privatization and deregulation policies and the transfer of management methods applied in the private sector to the public. These reasons have caused qualitative and quantitative changes in public institutions in Turkey and the questioning of the old public financial management and control approach. As a result, a new public financial management and control approach has come to the fore and the necessity of regulating a new law has emerged. In order to reorganize the public financial management structure, the Public Financial Management and Control Law No. 5018 was prepared and put into effect in 2003. The Public Financial Management and Control Law No. 5018 is a law that Turkey enacted to comply with the existing legislation in the European Union (EU). Before the enactment of Law No. 5018, the General Accounting Law No. 1050 regulated public financial management from 1927 to the present. Law No. 5018 includes the basic factors affecting the current management approach and structures in the world. It is thought that these factors emerged due to the changes experienced mainly in the economy and management approach. Although Law No. 5018 largely meets the expected features, it is possible to say that it has some deficiencies. First of all, the reasons for the enactment of Law No. 5018 on Public Financial Management and Control and the content of Law No. 5018 are discussed in the study. Then, it is evaluated whether Law No. 5018 on Public Financial Management and Control has fulfilled the expectations with its enactment.

Key Words: Public Financial Management and Control Law No. 5018, Financial Reform, Financial Cha

ISBN: 978-625-5962-19-5

ASGARİ ÜCRET VE ASGARİ ÜCRET TESPİT KOMİSYONU

Dr.ESİN ŞENOL

Hazine ve Maliye Bakanlığı, esin.cicek@hmb.gov.tr., https://orcid.org/ 0009-0001-7999-5500

ÖZET

Sanayi Devrimi, işçi ve işveren olarak iki ayrı sınıfın ortaya çıkmasına ve ücret karşılığı çalışan kesimin artmasına neden olmuştur. Ücret karşılığı emeğini satarak geçinen işçi sınıfı Sanayi Devrimi'nin ilk yıllarında düşük ücretler ile uzun çalışma sürelerine maruz kalmış henüz çalışma yaşamını düzenleyen kanunlar olmadığından vahşi kapitalimin altında kötü ve insanlık dışı şartlarda çalışmak zorunda kalmıştır. Emek sömürüsünün yoğun şekilde yaşandığı bu dönemlerde, işçilerin belli bir ücret seviyesinin altına düşmeden asgari yaşamasına imkan verecek düzeyde bir gelire sahip olması için girişimlerde bulunulmuş ve bu fikir üzerine asgari ücret olgusu gündeme gelmiştir. Asgari ücretin ilk kez uygulandığı yıllar ve ülkeler; 1894'de Yeni Zelanda, 1896'da Avustralya ve 1909'da Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı ülke olan İngiltere'dir (Türk-İş, 1978: 16). Asgari ücrete uluslararası ölçüt ise, 1928 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kabul ettiği 26 sayılı Asgari Ücret Belirleme Yöntemleriyle ilgili Sözleşme ile getirilmiştir. Asgari ücret bu tarihten sonra ilk önce sanayileşmiş Avrupa ülkelerinde sonra diğer ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye, ILO'nun bu 26 sayılı Sözleşmesini 1973 yılında, 1951 tarihli Tarımda Asgari Ücret Tespiti Usulleri Hakkında 99 sayılı Sözleşmesini ise 1969 yılında kabul etmiştir.

Dünya genelinde asgari ücret uygulaması kabul edilmekle beraber asgari ücretin belirlenmesinde farklı uygulamalar mevcuttur. Asgari ücretin belirlenmesinde birçok ülke zorunlu yasal bir asgari ücret sistemi uygularken, İskandinav ülkeleri başta olmak üzere bazı ülkelerde asgari ücret, ulusal veya sektörel düzeyde toplu iş sözleşmeleriyle belirlenir. Asgari ücretin belirlenmesinde dünyada üç temel uygulama mevcuttur bunlar; 1) Asgari ücretin doğrudan hükümet tarafından belirlenmesi 2) Asgari ücretin hükümet ve sosyal taraflar arasında müzakere veya danışma yoluyla belirlenmesi 3) Asgari ücretin ulusal veya sektörel toplu pazarlık yoluyla belirlenmesi olarak sıralanmaktadır. Ülkemiz bunlardan, ikinci başlıkta yer alan asgari ücretin hükümet ve sosyal taraflar arasında müzakere veya danışma yoluyla belirlenmesi yolunu benimsemiştir. Bu amaçla Asgari Ücret Tespit Komisyonu kurulmuştur. Komisyonda devlet, işçi ve işveren temsilcileri bulunmaktadır. Komisyon kararları kesindir. Kararlar, Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer ve Resmi Gazete'de yayımlanmak

ISBN: 978-625-5962-19-5

suretiyle yürürlüğe giren asgari ücret kararı, yayımlandığı ayı takip eden aydan itibaren tüm çalışanlar için geçerli olur.

Bu çalışmada asgari ücret ve gelişimi, asgari ücretin tespiti, ülkemizde bulunan Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun yapısı ve asgari ücretin yılda kaç kez tespit ettiği konuları hakkında bir analiz yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Asgari Ücret, Asgari Ücretin Belirlenmesi, Asgari Ücret Tespit Komisyonu

MINIMUM WAGE AND MINIMUM WAGE DETERMINATION COMMISSION

ABSTRACT

The Industrial Revolution caused the emergence of two separate classes, workers and employers, and an increase in the number of workers working for wages. The working class, who made a living by selling their labor for wages, was exposed to low wages and long working hours in the first years of the Industrial Revolution, and since there were no laws regulating working life yet, they had to work under bad and inhumane conditions under wild capitalism. In these periods when labor exploitation was intense, attempts were made to ensure that workers had an income that would allow them to live at a minimum level without falling below a certain wage level, and upon this idea, the minimum wage phenomenon came to the fore. Years and countries where the minimum wage was first implemented; New Zealand in 1894, Australia in 1896, and England, the country where the Industrial Revolution emerged in 1909 (Türk-İş, 1978: 16). The international criterion for the minimum wage was introduced by the Convention No. 26 on Methods for Determining Minimum Wages, adopted by the International Labor Organization (ILO) in 1928. After this date, the minimum wage began to be implemented first in industrialized European countries and then in other countries. Turkey accepted ILO Convention No.26 in 1973 and Convention No.99 on Minimum Wage Determination Procedures in Agriculture dated 1951 in 1969.

Although minimum wage practice is accepted worldwide, there are different practices in determining the minimum wage. While many countries apply a mandatory legal minimum wage system in determining the minimum wage, in some countries, especially the Scandinavian countries, the minimum wage is determined by collective bargaining agreements at the national

ISBN: 978-625-5962-19-5

or sectoral level. There are three basic practices in the world in determining the minimum wage: 1) Determination of the minimum wage directly by the government 2) Determination of the minimum wage through negotiation or consultation between the government and social partners 3) Determination of the minimum wage through national or sectoral collective bargaining. Our country has adopted the method of determining the minimum wage under the second heading, through negotiation or consultation between the government and social partners. For this purpose, the Minimum Wage Determination Commission was established. The commission includes representatives of the state, workers and employers. Commission decisions are final. Decisions come into force by being published in the Official Gazette, and the minimum wage decision that comes into force by being published in the Official Gazette is valid for all employees starting from the month following its publication.

In this study, we will try to make an analysis about the minimum wage and its development, the determination of the minimum wage, the structure of the Minimum Wage Determination Commission in our country and how many times a year the minimum wage is determined.

Key Words: Minimum Wage, Determination of Minimum Wage, Minimum Wage Determination Commission

GİRİŞ

İngiltere'de 1760 ile 1830 yılları arasında başlayan Sanayi Devrimi 1850'den sonra diğer Batı Avrupa ülkelerinde daha sonra Kuzey Amerika, Rusya ve Japonya'yı içine almıştır. Sanayi Devrimi sonucu işçi sınıfı oraya çıkmış işçi sınıfı bu dönemlerde hiçbir kural ve düzenleme olmaksızın zor, tehlikeli ve kötü çalışma koşullarında uzun çalışma saatlerinde çok az ücretlerle çalışmak zorunda kalmıştır. Emeğinden başka bir sermayesi olmayan işçi sınıfının bu ağır şartlarda en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamayacak düzeylerde olan ücretler karşılığında çalışması emek sömürüsünü beraberinde getirmiştir. İşte böyle bir ortam işçi ücretlerinin belli asgari geçim şartlarının altına düşmemesi için asgari ücret uygulaması gündeme gelmiştir. Asgari ücret ilk önce sanayileşmiş ülkelerde gündeme gelmiş sonra dünya geneline yayılmıştır. Asgari ücretin tespiti ise ülkelerde faklı şekillerde yapılmaktadır. Bu konuda üç farklı uygulama mevcuttur. Ülkemizde asgari ücret Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından belirlenmektedir. Bu komisyon, işçi, işveren ve Devlet temsilcilerinden oluşmaktadır. Ülkemizde asgari ücret 2016 yılından itibaren yılda bir kez belirlenirken 2022 ve 2023 yıllarında yılda iki defa 2024 yılında yılda bir defa belirlenmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Bu çalışmanın; ilk bölümünde asgari ücret ve gelişimi ikinci bölümünde asgari ücretin tespiti üçüncü bölümde ülkemizde asgari ücreti tespit eden Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun yapısı ve asgari ücretin yılda kaç kez tespit ettiği konularına değinilmeye çalışılacaktır.

1. ASGARİ ÜCRET VE GELİŞİMİ

Ücret, insan emeğinin bir bedelidir. Asgari ücret ise, işçilere normal bir çalışma günü karşılığında ödenen ve işçinin yaşaması için zorunlu olan ihtiyaçlarını (gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım gibi) günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir (Kurtcebe ve Horzum, 2018: 2). Diğer bir ifadeyle, bağımlı çalışanların, yaşamlarını insan onuruna yaraşır biçimde sürdürebilmelerine yeterli olabilecek seviyede kamu otoritesi tarafından belirlenen ve hukuki düzenlemeler ile ülke genelinde yürürlüğe konulan en az ücret düzeyidir (Kurtcebe ve Horzum, 2018: 2). Asgari ücret sosyal politikanın bir gereği olarak, düşük gelirler için bir ücret korumasıdır. Ücretin en alt düzeyini ifade eden asgari ücret, mali yönü, ekonomik yönü, sosyal ve toplumsal yönü itibariyle önem arz etmektedir. Asgari ücret; gelir dağılımı, fiyatlar genel düzeyi gibi ekonomik değişkenler üzerinde yarattığı etkileri nedeniyle ekonomi politikaları açısından önemlidir. Aynı zamanda gelirin adil bölüşümü işlevini yerine getirebilmesi bakımından da toplumsal sorunlar üzerinde etkileri bulunmaktadır. Dünyadaki ilk asgari ücret uyguları; 1894'de Yeni Zelanda, 1896'da Avustralya ve 1909'da Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı ülke olan İngiltere'dir. ILO (International Labour Organization) Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa Sosyal Şartı ve gibi belgelerde asgari ücrete ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Asgari ücreti ile ilgili olarak; ILO Anayasasının başlangıç bölümünde, yeterli yaşam koşullarını sağlayacak bir ücret olduğu; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde (m.23/3), her çalışanın insan haysiyetine uygun olarak kendisi ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak bir geliri elde etmesinin temel bir insan hakkı olduğu; Avrupa Sosyal Şartı'nda (m.4/1), çalışanların kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret hakkına sahip oldukları; BM (Birleşmiş Milletler)'ye göre ise işçilerin ve ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayan bir ücret olduğu ifade edilmektedir.

Asgari ücrete uluslararası ilk ölçüt, 1928 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kabul ettiği 26 sayılı Asgari Ücret Belirleme Yöntemleriyle ilgili Sözleşme ile getirilmiştir. 26 Sayılı Asgari Ücret Belirleme Yöntemi Sözleşmesi; "toplu sözleşme yoluyla veya başka bir yolla etkili bir ücret tespiti usulünün bulunmadığı veya o ücretlerin istisnai biçimde düşük olduğu

ISBN: 978-625-5962-19-5

işlerde veya işlerin bölümlerinde (özellikle evde yapılan işlerde) çalışan işçiler için" üye devletlerin asgari ücret uygulamalarını teşvik etmiştir (ILO, 2021). Bu sözleşmede, tarım hariç tutulmuştur. Üye devletlerin 100'ü aşkını tarafından onaylanan bu Sözleşme, ILO'nun en çok onaylanan sözleşmelerindendir (ILO, 2021). Bu sözleşmeyi, ILO'nun 30 Sayılı Tavsiye Kararı tamamlamıştır. Bu Kararda, kadınların asgari ücreti belirleme organlarına katılmaları kararı alınmıştır. Bu Sözleşme, 25 Haziran 1973 yılında Türkiye tarafından onaylanmış ve 29 Ocak 1975 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. 1951 tarihli Tarımda Asgari Ücret Tespiti Usulleri Hakkında 99 sayılı Sözleşmesini ise 1969 yılında kabul etmiştir.

2. ASGARİ ÜCRETİN TESPİTİ

Asgari ücretin tespiti dünyada ve Türkiye'de en çok tartışılan konulardan biridir. Asgari ücret tespitinde en önemli etken ülkenin toplumsal koşullarını ortaya koyan istatistikler ve verilerdir. Ülkelerin kanuni düzenlemeleri, sosyal durumu (işçi ve ailesinin ihtiyaçları, ülkenin ücret seviyesi ve gelir durumu) ile ekonomik durumu, işverenlerin ödeme gücü ve ülkedeki enflasyonun da dikkate alınması gerekmektedir (Kurtcebe ve Horzum, 2018: 5). Asgari ücretin belirlenmesinde her toplumun kendi koşullarını saptaması önem arz etmektedir (Kurtcebe ve Horzum, 2018: 5). Bazı ülkelerde bölgesel farklılıklar nedeniyle de asgari ücret uygulamaları çeşitlilik gösterebilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) üye olan ülkelerin büyük bir kısmı, asgari ücretin tespitinde, sosyal ücret esasını kabul etmektedir (Kurtcebe ve Horzum, 2018: 5). Bazı ülkeler asgari ücreti tespit ederken, aynı ülke içinde olmasına rağmen çalışılan sektör ve coğrafi bölgeye göre farklı asgari ücret belirlenirken bazı meslek ve sektörleri ise asgari ücretin kapsamı dışında bırakılabilmektedir.

Genel olarak ülkelerin büyük bir kısmında yasal ve zorunlu bir asgari ücret sistemi mevcutken bazı ülkelerde asgari ücret, sektörel bazda geçerli olmak üzere farklı düzeylerde toplu iş sözleşmeler ile belirlenebilmektedir.

Dünya genelinde, asgari ücretin belirlenmesinde üç temel uygulama söz konusu olmaktadır. Bunlar (Ünlü, 2023);

1. Asgari ücretin, ekonomik gelişmeleri dikkate alınarak doğrudan devletin kendisi tarafından belirlenmesidir. Yunanistan, Hollanda, Brezilya, ABD, İspanya gibi ülkeler bunlara örnektir.

2. Asgari ücretin, devlet ve sosyal taraflar arasında hükümet, işçi, işveren ve sendika temsilcilerinden oluşan komite/komisyon tarafından müzakere yoluyla ve kimi zamansa

ISBN: 978-625-5962-19-5

bilimsel danışmanlara danışma yoluyla belirlenmesidir. Fransa, Türkiye, İngiltere, Almanya gibi ülkeler bunlara örnektir.

3. Başka bir yöntem de asgari ücretin, ulusal veya sektörel bazda toplu pazarlık yoluyla belirlenmesidir. Bu yöntem, bir önceki yönteme ek olarak kullanılmaktadır. Fransa'da bu yöntemi uygulanmaktadır. Fransa bu yöntemi, bir önceki yönteme ek olarak kullanmaktadır.

Asgari ücret tespiti ile ilgili olarak ILO, 1970 yılında, 131 sayılı Asgari Ücret Tespit Sözleşmesi'ni kabul etti. 131 sayılı Asgari Ücret Tespit Sözleşmesi, Türkiye tarafından onaylanmamıştır. Bu Sözleşme'nin 26 Sayılı ILO Sözleşmesi'ne göre daha geniş bir koruma sağladığı düşünülmektedir (ILO, 2021). Bu Sözleşme, bu sözleşmeyi onaylayan üye devletleri bir asgari ücret sistemi kurmaya teşvik etmekte ve tek bir ulusal asgari ücreti öngörmemektedir. Bu Sözleşmeye ilave olarak, ILO'nun 1970 Tarihli ve 135 Sayılı Asgari Ücret Tespit Tavsiye Kararı mevcuttur. Bu kararda, "ya genel uygulanan tek bir genel asgari ücretin ya da belirli işçi grupları için geçerli olan birden fazla asgari ücretin belirlenmesi yoluyla" denilerek tüm ILO üye devletlerinde tek bir model asgari ücret uygulama zorunluluğu getirmeyerek böylece farklı ülke koşullarının ve farklı ekonomik ve sosyal gelişme düzeylerinin var olduğunun dikkate alınmasına neden olmaktadır (ILO, 2021).

3.ASGARİ ÜCRET TESPİT KOMİSYONU

Asgari ücretin tespitinde dünya genelinde kabul edilen üç farklı uygulamanın olduğu ve Ülkemizdeki kabul gören uygulamanın; devlet ve sosyal taraflar arasında hükümet, işçi, işveren ve sendika temsilcilerinden oluşan komite/komisyon tarafından müzakere yoluyla ve kimi zamansa bilimsel danışmanlara danışma yoluyla belirlenmesi şeklinde olduğu çalışmanın ikinci kısmında belirtilmişti.

Ülkemizde asgari ücret ile ilgili olarak, 1921 yılında Ereğli Kömür İşçileri için tespit edilen ücretin tüm işçiler için asgari bir düzeyde belirlenmesi hakkında kanun çıkarılmıştır. Ancak bu kanun genel anlamda uygulanamamıştır (Korkmaz ve Avsallı, 2012, 153).

Ülkemizde asgari ücretin belirlenmesine yönelik politikalar 1923 yılında 1.İzmir İktisat Kongresi ile birlikte başlamaktadır (Erdoğdu, 2014, 4). Ülkemizde asgari ücretin İş Kanunlarında yer alması ise, ilk kez 1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunu'nda olmuştur. Asgari ücreti belirleme yetkisi 1950 yılında Çalışma Bakanlığı'na verilmiştir. 1967 yılında çıkarılan 931 sayılı İş Kanunu ile tüm iş kolları ayrıma tabi tutulmadan kapsam içine alınmıştır. 1971 yılında 1475 sayılı İş Kanun ile Çalışma Bakanlığı'nın asgari ücreti bir komisyon vasıtasıyla belirlenmesi mümkün hale getirilmiş asgari ücret pazarlık konusu olmaya başlamıştır. Böylece,

ISBN: 978-625-5962-19-5

1951-1968 yılları arasında yerel düzeyde belirlenen asgari ücret, 1971 yılı sonrasında ulusal komisyon aracılığı ile belirlenmeye başlanmıştır. 1989 yılına gelinceye kadar sektör ve coğrafi farklılıklara göre belirlenen asgari ücret bu tarihten sonra bütün farklılıklardan arındırılmıştır (Kuzgun, 1991, 139-141, Yolvermez, 2020, 2447). 2003 yılında çıkarılan ve halen yürürlükte olan 4857 sayılı İş Kanunu'nun 39.maddesi uyarınca, "iş sözleşmesi ile çalışan ve bu Kanunun kapsamında olan veya olmayan her türlü işçinin asgari ücreti, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile en geç iki yılda bir belirlenir" (4857sayılı İş Kanunu m.39). Asgari ücret, işçi ve işveren temsilcileri ile devlet yetkililerinin oluşturduğu Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından tespit edilmektedir. Komisyon, işçi, işveren ve hükümetten beşer temsilciden oluşan toplam 15 kişidir. Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun oluşumu 4857 sayılı İş Kanunu 39.maddesinde düzenlenirken 02/07/2018 tarihinde mülga olmuştur.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun oluşumu, 10/07/2018 tarihli 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 19. bölümünde "İdari Kurul, Konsey ve Komisyonlar" başlığı altında 522. maddenin birinci fıkrasının (f) bendinde düzenlenmiştir.

Bu hükme göre Asgari Ücret Tespit Komisyonu şu üyelerden oluşmaktadır;

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın tespit edeceği Komisyon üyelerinden birinin başkanlığında,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü veya yardımcısı
- İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü veya yardımcısı,
- TÜİK temsilcisi,
- Ticaret Bakanlığı temsilcisi,
- Hazine ve Maliye Bakanlığı temsilcisi,
- Bünyesinde en çok işvereni bulunduran işveren kuruluşundan değişik işkolları için seçeceği beş temsilciden,
- Bünyesinde en çok işçiyi bulunduran en üst işçi kuruluşundan değişik işkolları için seçecekleri beş temsilciden oluşmaktadır.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu en az on üyenin katılımıyla toplanır. Kararlar, oy çoğunluğu ile alınır. Oyların eşit olması durumunda, Başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış kabul edilir. Komisyonun aldığı kararlar kesindir. Kararlar Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe

ISBN: 978-625-5962-19-5

girer. Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren karar yayımlandığı ayı takip eden aydan itibaren tüm çalışanlar için uygulanır. Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun sekretarya hizmetleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

Ülkemizde, Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından asgari ücretin yılda kaç kez belirlendiğine dair veriler aşağıdaki tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo1: Asgari Ücret Yılda Kaç Kez Belirlendi (Yıllara göre) (1974 – 2024)

YIL	YILDA KAÇ KEZ	YIL	YILDA KAÇ KEZ	YIL	YILDA KAÇ KEZ
1974	1	1979	2	1985	2
1975	-	1980	1	1986	1
1976	1	1981	2	1987	2
1977	1	1983	1	1988	2
1978	1	1984	2	1989	2
1990	2	1991	2	1992	2
1993	2	1994	3	1995	2
1996	2	1997	2	1998	3
1999	3	2000	2	2001	3
2002	2	2003	1	2004	3
2005	1	2006	1	2007	2
2008	2	2009	2	2010	2
2011	2	2012	2	2013	2
2014	2	2015	2	2016	1
2017	1	2018	1	2019	1
2020	1	2021	1	2022	2
2023	2	2024	1		

Kaynak: ÇSGB asgari ücret verilerinden DİSK-AR tarafından hesaplandı (31.12.2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 2: TÜFE-ÜFE Oranları

TEFE-TÜFE	2022 Yılı	2023 Yılı	2024
ÜFE	% 97,22	% 44,22	% 28,5
TÜFE	% 64,27	% 64,77	% 44,38

Kaynak: www.tüik.gov.tr.

Tablo 1'den de anlaşıldığı üzere asgari ücret ülkemizde bazı yıllarda 3 kez bazı yıllarda 2 kez bazı yıllarda ise 1 kez belirlenmiştir. Asgari ücretin enflasyonu arttırdığı için 2024 yılı için asgari ücret bir kez belirlenmiştir. Oysa Tablo 2'de gösterildiği gibi enflasyon 2022 ve 2023 yıllarında 2024 yılından yüksek olmasına karşın asgari ücret bu yıllarda 2 kez belirlenmiştir. Asgari ücretteki artışın enflasyonu artırdığına dair bir veri ise mevcut değildir.

SONUÇ

Bir sosyal politika aracı olan asgari ücret uygulaması, hem işçi hem de işveren açısından oldukça önemlidir. İşçi için asgari düzeyde bir gelir garantisi iken, işveren açısından da bir maliyet unsurudur. Asgari ücrete ilişkin düzenlemeler ülke ekonomisi açısından da önem arz etmektedir. Bir ülkede, üretime emeği ile katkıda bulunan çalışanların, vermiş oldukları emeklerinin karşılığını gerektiği gibi almaları için aldıkları ücretin insanlık onuruna yaraşır bir hayat yaşamaya imkân vermesi gerekmektedir. Dünya geneline bakıldığında asgari ücret tutarının tespiti ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, ilden ile ve hatta kişiden kişiye farklılıklar gösterebilmektedir. Asgari ücretin bölgesel, sektörel veya daha farklı unsurlar dikkate alınarak tespit edilmesi, daha gerçekçi rakamların belirlenmesine imkan tanımaktadır. Ülkenin ekonomik koşulları ve genel beklentiler dikkate alınarak işçi, işveren ve devletin mutabakatı ile gerçekçi ve insan onuruna yaraşır bir asgari ücret uygulaması esas olmalıdır. Ülkemizde asgari ücret Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından genelde yılda 2 veya 1 kez belirlenmektedir. Alınan asgari ücretin ülkemizde özellikle son yıllarda yaşanan yüksek enflasyon oranlarında yeterli olmadığı insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmeyi sağlayamadığı açıkken asgari ücretin yılda bir kez belirlenmesi asgari ücret tutarının yaşam standartlarının çok altında kalmasına neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2021/02/1-Sayili-Cumhurbaskanligi-Kararnamesi-.pdf (Erişim Tarihi: 20.01.2025).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Erdoğdu, D. S., Türkiye'de Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararlarında İşçi ve İşveren Temsilcilerinin Yaklaşımları (1969-2013)., 2014. "İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 16(2), 1-37. https://dergipark.org.tr/tr/pub/isguc/issue/25539/269479.

ILO Asgari Ücretler hakkında Bilgi Notu Aralık, 2021. www. Asgari Ücret.Pdf.

ILO 26 Nolu Asgari Ücret Belirleme Yöntemleriyle ilgili Sözleşmesi.www.ılo.org.tr. (Erişim tarihi: 20.01.2025).

ILO'nun 30 Sayılı Tavsiye Kararı. www.ılo.org.tr. (Erişim tarihi: 20.01.2025).

ILO'nun 131 sayılı Asgari Ücret Tespit Sözleşmesi. (Erişim tarihi: 20.01.2025).

ILO'nun 135 Sayılı Asgari Ücret Tespit Tavsiye Kararı. (Erişim tarihi: 20.01.2025).

Korkmaz, A. ve Avsallı, H., Türkiye'de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü. Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4(2), 151-162, 2012. https://www //dergipark.org.tr/tr/pub/uaıfd/issue/21594

/231879.

Kurtcebe, E., Horzum A.O., Dünya'da ve Türkiye'de Asgari Ücret Uygulaması, www. Asgari Ücret-Makale-Tarihçesi.Pdf., 2018.

Kuzgun, İ., Türkiye'de Asgari Ücret Uygulamasi, Sorunlar, Öneriler. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1991. www.http://dergipark.org.tr/tr/pub/huniibf/usue/35774/400131.

Ünlü, H.A., Ülkemizde ve Dünyada Asgari Ücret Nasıl Belirleniyor? 25.12.2023. https://www.doviz.com/yorum/ulkemizde-ve-dunyada-asgari-ucret-nasil-belirleniyor/719182#:~:text=Asgari%20%C3%BCcretin%20belirlenmesinde%20d%C3%BCnyada%20%C3%BC%C3%A7,g%C3%B6z%20%C3%B6n%C3%BCnde%20bulundurarak%20kendisi%20belirlemektedir.

www.tüik.gov.tr. (Erişim tarihi: 20.01.2025).

Yolvermez, B., Türkiye'de Asgari Ücret Sorunlarına İlişkin Bir Değerlendirme. Çalışma veToplum,4(67),2441-2462, 2020. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71782/1155159.

4857 sayılı İş Kanunu. www.mevzuat.gov.tr (Erişim tarihi: 20.01.2025).

ISBN: 978-625-5962-19-5

GÜNÜMÜZ REKLAM FİLMLERİNDE ANNELİK MİTİNİN İNŞASI: ANNE VE BEBEK REKLAM FİLMLERİ

Kübra GÜNGÖR

İstanbul Üniversitesi, kubragungor1211@gmail.com – 0009-0006-4021-3416

ÖZET

Televizyon, modern yaşamın önemli bir parçası olarak birçok insanın günlük rutinlerinde önemli bir yer işgal etmektedir. Günümüzde televizyon, modern toplumun vazgeçilmez bir parçası ve yaşam tarzımızı derinlemesine etkileyen bir iletişim aracı olarak ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Televizyonun ana unsurlarından olan reklam genellikle belirli bir hedef kitleye ulaşmak ve onların dikkatlerini çekmek amacıyla bir ürünü veya hizmeti tanıtmaya çalışır. Ancak bu esnada reklamlar, toplumsal cinsiyetin oluşumunda ve algılanmasında önemli de bir rol oynar. Reklam filmlerinde kadın temsillerinin genellikle belirli kalıplar ve stereotipler etrafında şekillenmesi reklamların büyük bir çoğunluğunun toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirme eğiliminin bir sonucudur. Bu nedenle bu araştırmanın amacı feminist çerçeve ile eleştirel bir yaklaşımla günümüz reklam filmlerinin toplumsal cinsiyet aktarımındaki etkin rolünün altı çizilerek, Türkiye'de yayınlanan reklam filmlerinde kadının annelik inşasını anlamaya çalışmaktır. Toplumsal cinsiyet normlarına uygun bir biçimde gelenekleri yenilemenin, aktarmanın ve geliştirmenin bir yolu olarak reklam filmlerinin kadınları annelik rolüne hazırlanması arasındaki ilişkisinin kavranması amacıyla çalışmada 2 ayrı kategoride 8 farklı anne-bebek reklam filmi söylem analizi tekniği ve yorumsamacı yaklaşım ile incelenmiştir. Çalışma sonuçları, günümüz reklam filmlerinde annelik mitinin karmaşık ve çeşitli biçimlerde kurgulandığını göstermektedir. Anne ve bebek reklamlarının genellikle idealize edilmiş bir anne imajı ile anneliği mükemmellikle ilişkilendirme eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. İncelenen reklam filmlerinde annelerin çocukları için her şeyi yapabilecek düzeyde fedekâr, her daim sevgi dolu ve koruyucu birer kahraman olarak temsilinin, anneliğin mucizevi bir deneyim olarak toplumsallaştırmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Ancak, bu idealize edilmiş imajın gerçek yaşamla uyumsuz olduğu ve anneliği basitleştirerek sadece mutlu ve başarılı anlarla ilişkilendirdiği gözlemlenmiştir. Bu durumda da incelenen reklam filmlerinde gerçek annelik deneyiminin zorluklarının yok sayıldığı gerçeğine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Reklam filmleri, Medya, Annelik, Annelik miti, Süper anne.

ISBN: 978-625-5962-19-5

CONSTRUCTION OF THE MOTHERHOOD MYTHS IN CONTEMPORARY TV COMMERCIALS: A STUDY ON MOTHER AND BABY COMMERCIALS

SUMMARY

As an important part of modern life, television occupies an important place in the daily routines of many people. Today, television should be considered and evaluated as an indispensable part of modern society and a communication tool that deeply affects our lifestyle. Advertising, one of the main elements of television, usually tries to promote a product or service in order to reach a specific target audience and attract their attention. However, advertisements also play an important role in the formation and perception of gender. The fact that the representation of women in commercials is often shaped around certain stereotypes and stereotypes is a result of the tendency of the majority of commercials to reinforce gender roles. Therefore, the aim of this study is to try to understand the construction of woman's motherhood in commercials published in Turkey by underlining the effective role of contemporary commercials in gender transmission with a feminist framework and a critical approach. In order to understand the relationship between commercials as a way of renewing, transferring and developing traditions in accordance with gender norms and preparing women for the role of motherhood, 8 different mother-baby commercials in 2 different categories were analyzed with discourse analysis technique and interpretivist approach. The results of the study show that the myth of motherhood is constructed in today's commercials in complex and diverse ways. It is understood that mother and baby commercials generally tend to associate motherhood with perfection through an idealized mother image. It is possible to say that the representation of mothers as self-sacrificing, always loving and protective heroes who can do anything for their children contributes to the socialization of motherhood as a miraculous experience. However, it has been observed that this idealized image is incompatible with real life and simplifies motherhood and associates it only with happy and successful moments. In this case, it has been reached that the difficulties of the real motherhood experience are ignored in the analyzed commercials.

Keywords: Gender, Commercials, Media, Motherhood, Motherhood myth, Super mom.

ISBN: 978-625-5962-19-5

REKLAM VE YARATICILIĞIN ETKİLEŞİMİ

Zeynep ABACI

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, zeynep.abaci1@std.hku.edu.tr- 0009-0007-9760-006X

Dr. Öğretim Üyesi Atiye GÜNER

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, atiye.guner@hku.edu.tr - 0000-0003-4984-109X

ÖZET

Günümüzde tüketiciler, reklamlara çeşitli şekillerde, bilinçli ya da bilinçsiz olarak maruz kalmaktadır. Artan tüketici ihtiyaçları, pazarı genişletmiş, markalar arasındaki rekabeti yoğunlaştırmış ve reklam sayısında bir artışa yol açmıştır. Ancak, her reklamın hedef kitle üzerinde bir etki bırakması veya satın alma davranışlarını etkilemesi beklenemez. Reklamların etkisi, yaratıcı unsurların dahil edilmesine de bağlıdır. Bu nedenle, reklamda başarı elde etmek, yaratıcı bir bakış açısını reklam süreciyle birleştirmeyi gerektirir. Yaratıcı reklamlar, marka ile hedef kitle arasında bir bağ kurarak mesajlarını iletir. Ayrıca, yaratıcılık satışların artmasına ve marka sadakatinin gelişmesine katkıda bulunur. Arens'e (1996) göre, yaratıcılık; reklamın bilgilendirici rolünü geliştirmede, ikna ediciliğini artırmada ve hatırlatma işlevine katkı sağlamada önemli bir rol oynar. Açık hava reklamları, yaratıcılığın önemli bir rol oynadığı reklam türlerinden biridir. Billboardlar, megaboardlar ve dijital ekranlar gibi araçları içeren açık hava reklamları, geniş kitlelere ulaşma gücüne sahiptir. Kamusal alanlarda sergilenen bu reklamların, sınırlı bir zaman diliminde dikkat çekerek mesajlarını hızlı bir şekilde iletmeleri gerekmektedir. Bu çalışma, yaratıcılığın üç temel özelliğine odaklanmaktadır. İçerik analizi yöntemi kullanılarak, Türkiye Reklamcılar Derneği tarafından reklamcılıkta yaratıcılığı ve yeniliği teşvik etmek amacıyla düzenlenen Kristal Elma Festivali'nde ödül alan üç açık hava reklamı incelenecektir. Çalışmanın amacı, açık hava reklamlarında yaratıcılığın bilgilendirici, ikna edici ve hatırlatıcı işlevlere nasıl katkı sağladığını analiz etmektir. Reklamda yaratıcılık, markalar ile hedef kitle arasında etkili bir iletişim kurmanın anahtarıdır. Kısa süreyle izlenen açık hava reklamları, yaratıcı unsurları kullanarak bir etki bırakmayı amaçlar. Kristal Elma Festivali'nde ödüllendirilen açık hava reklamları, reklamın bilgilendirici, ikna edici ve hatırlatıcı işlevlerini içermektedir. Tüketici ile marka arasında duygusal bir bağ oluştururken, aynı zamanda akılda kalıcı bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda, yaratıcılık reklamcılığın hem estetik hem de stratejik bir unsuru olarak önemini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Reklam, Yaratıcılık, Açıkhava Reklamları.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE INTERPLAY OF ADVERTISING AND CREATIVITY

ABSTRACT

Today, consumers are exposed to advertisements in various ways, either consciously or unconsciously. The increasing consumer needs have expanded the market, intensifying competition among brands and leading to a rise in the number of advertisements. However, not all advertisements can be expected to leave an impact on the target audience or influence purchasing behavior. The effectiveness of advertisements also depends on incorporating creative elements. Therefore, achieving success in advertising requires combining a creative perspective with the advertising process. Creative advertisements convey messages by establishing a connection between the brand and the target audience. Moreover, creativity contributes to increasing sales and fostering brand loyalty. According to Arens (1996), creativity is crucial in enhancing the informative role of advertisements, increasing their persuasiveness, and contributing to their reminder function. Outdoor advertising is one of the types of advertisements where creativity plays a significant role. Outdoor advertisements, including billboards, megaboards, and digital screens, have the power to reach large audiences. These advertisements displayed in public spaces must quickly capture attention and convey their message within a limited timeframe. This study focuses on three key characteristics of creativity. Using a content analysis method, it examines three award-winning outdoor advertisements from the Kristal Elma Festival, an event organized by the Turkish Advertising Association to promote creativity and innovation in advertising. The aim is to analyze how creativity in outdoor advertisements contributes to their informative, persuasive, and reminder functions.Creativity in advertising is the key to effective communication between brands and audiences. Outdoor advertisements, constrained by their brief viewing time, leverage creative elements to leave an impact. Award-winning outdoor advertisements from the Kristal Elma Festival incorporate the informative, persuasive, and reminder functions of advertising. While creating an emotional bond between the consumer and the brand, they also achieve a memorable impact. In this regard, creativity remains a vital element of advertising, serving both aesthetic and strategic purposes.

Keywords: Advertising, Creativity, Outdoor Advertising.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SPORUN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME KATKISI

Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi m.dalkilic@hotmail.com) ORCID: 0000-0002-0776-7365

Özet

İnsanların spor yapma alışkanlığını kazanması, yeteneklerinin geliştirilmesi açısından ve sağlıklı kalabilmesi için spor yapmasının gerekli olduğu toplumun her kesimince bilinmektedir. Toplum içerisinde sosyalleşmede bir araç olan spor, fert ve toplum ilişkilerinin geliştirilmesinde de etkili olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, spor ve toplum ilişkisi içeriğinde ilgili taranıp elde edilen veriler ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Ferdin spora olan ilgisi ve bağı, toplum içinde yaşama kurallarına uyumu zorunlu hale getirmiştir. Spor fiziksel, ruhsal ve toplumsal gelişimde de önemli bir olgudur. Spor, ferde sabırlı ve enerjik olmayı, sosyal grup ve toplum ile bütünleşmeyi sağlarken, fert ile toplum arası ilişkileri daha ahlaki kılmaktadır. Spor sayesinde insanlar aynı amaçlara yönelmeye, birlikte hareket etme duygusunu yaşamaya başlarlar. Sonuç olarak; insan yaşamı ile bütünleşmiş olan spor, insanların sağlıklı, başarılı mutlu olmasında ve yüksek moral gücüne sahip olmasında çok önemli rol oynamaktadır. Spor, insanın toplumda diğer insanlara ulaşmasında bir unsurdur. Yine insanlar spor sayesinde aynı amaçlara yönelmeye, birlikte hareket etme duygusunu yaşamaya başlarlar. Aynı zamanda spor bireylerin sadece fiziksel kapasitelerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal sorumluluklar ve etik değerler konusunda da olumlu etkiler yaratır. İnsanlar spor sayesinde birlikte çalışmayı, takım ruhunu, disiplinli olmayı ve hedeflere ulaşma konusunda kararlılığı öğrenirler. Bu süreç hem bireylerin hem de toplumun genel sağlığını ve mutluluğunu artıran önemli bir unsurdur. Sporun bu çok yönlü faydaları, toplumda dayanışma ve birlik duygusunun güçlenmesine de katkıda bulunur. Sonuç olarak, spor, bireylerin fiziksel, ruhsal ve toplumsal gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Hem bireysel sağlık hem de toplumdaki dayanışma için sporun yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, çözüm olarak devlet ve yerel yönetimlerin sporun daha fazla yaygınlaşması için altyapı yatırımlarına odaklanması gerekmektedir. Spor salonları, parklar ve açık alanlar gibi spor yapmaya elverişli mekanlar arttırılabilir, herkesin erişebileceği şekilde planlanabilir. Ayrıca, okullarda sporun daha fazla yer alması ve gençlerin erken yaşlardan itibaren spora yönlendirilmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Toplum, İletişim

ISBN: 978-625-5962-19-5

GİRİŞ

Mükemmel değerleri, standartları ve görevleri tanımlayan spor, bireyden öte toplumsal önemi ağır basan etkinliktir. Sporun toplumla bağı ilk insan topluluklarına uzanır. Doğaya, canlılara ve insanlara karşı verilen mücadelede, hayatta kalma adına bir araç olarak kullanılan bedensel etkinlikler, toplumların gelişmesi doğrultusunda, örgütlü sporlara dönüşmüştür. Örgütlü sporun kaynağının ilk toplumlara uzanması, onun toplumla kurduğu ilişkinin köklerinin derinliğine ve önemine işaret etmektedir. İlk insanlardan, antik çağa ve modern dünyamıza uzanan tarihsel süreçte spora yüklenen işlevler, onun bir kültürel pratik olarak toplumsal faydadaki önemini göstermektedir. Antik Yunan'da oğlanların palestra, gençlerin cimnazyumda bedenlerinin ve ruhlarının bütünlük İçinde eğitilmesinin (Mechikoff ve Estes, 2002, ss. 50-53) amacı, nasıl toplumun düzeni ve refahı için iyi vatandaş yetiştirmekse; günümüzde de aynı amaçla, sporun topluma uyumlu bireyler kazandırma işlevi sürmektedir. Spor, görüldüğü gibi, eğitimin bir parçası olarak geçmişten günümüze toplumsal fayda açısından önemini koruyarak gelmiştir.

Spor, görünürde, fiziksel yeteneklerin sergilendiği bedeni öne çıkaran etkinlikler (Coackley, 2007, s. 5; McPherson, Curtis ve Loy, 1989, s. 15; Seippel, 2006, s. 58; Loy, McPherson ve Kenyon, 1978, s. 15; Horne, Tomlinson ve Whannel, 1999, s. 170) olmakla birlikte; aynı zamanda bireye davranışları taklit yoluyla öğreterek kimlik edindiren ve onu kolektif yaşama katılmaya hazırlayan örgütlü temel toplumsal kurumlarından biridir (Kirk ve MacPhail, 2003). Spor, bu özellikleriyle toplumsal ve kültürel bir öze sahiptir. Spora yüklenen işlevler, toplumsal faydayı gözetmenin yanı sıra onun fizyolojik, biyolojik ve diğer bireysel faydalarını da içerir (Seippel, 2006).

Günümüzde insanların fiziksel, duygusal ve toplumsal bakımdan gelişimi grup çalışmasının kolaylaştırılması, karşılıklı dayanışmanın sağlanması ve toplum üyeliğinin kazanılmasının en kolay yollarından biri spor olgusudur. Spor, bir takım fiziksel aktiviteler bütünü olmasının yanı sıra insanlara bir kişisel ve sosyal kimlik hissi ve grup üyeliği duygusu vermesi ile bireyin sosyalleşmesine yardımcı olan bir kavramı ifade eder.(Küçük ve Koç, 2004)

Spor, büyük önem verilen birçok sosyal değerin oluşmasına ve sürekli hale gelmesine yardımcı olur. Spor bu işlevi birçok yolla başarabilir. Spor kavramı içerisinde insanların kendilerini ifade edecekleri bir alanın bulunması en azından bu tür etkinliklere destek vererek bir sosyalleşme süreci içerisinde yer almaları psiko-sosyal bakımdan gelişmelerine yardımcı olmaktadır. Sosyalleşme birey ve toplum açısından farklı bir anlam taşır, toplum açsından kültürün kuşaktan kuşağa devrini ve bireyin, örgütlenmiş bir sosyal hayat içerisinde belirlenmiş normlara uymasını sağlar. Bu açıdan sosyalleşme bireyin benlik ve kişiliğini oluşturan temel etkenlerden biridir (Küçük ve Koç, 2004). Günümüz küresel dünyasında, kültürlerarası iletişim giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Spor, bu süreçte önemli bir rol oynayarak, farklı kültürlerin bir araya gelmesine, anlayış geliştirmesine ve ortak değerler etrafında birleşmesine olanak sağlar. Bu makalede, sporun kültürlerarası iletişime nasıl katkı sağladığı, sporun birleştirici gücü ve kültürler arası etkileşimi nasıl desteklediği üzerine odaklanılacaktır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Toplum ve Spor

Toplum, belirli bir coğrafi bölge üzerinde temel ihtiyaçlarını karşılamak için örgütlenmiş, Aralarındaki etkileşim ve iletişimi düzenleyen kuralları ve kurumsal ilişkileri olan, benzerlerinden bazı farklı özellikler taşıyan hem biyolojik hem de kültürel olarak kendisini yeniden üretecek mekanizmalara sahip, farklı, büyük insan topluluğudur. Başka bir ifadeyle; ortak bir yaşam biçimini paylaşan, belli bir coğrafyada yaşayan, kendilerini bir bütün olarak gören, karşılıklı etkileşim içinde bulunan insanların oluşturduğu en geniş insan grubudur. Toplum, büyük ölçüde insan yığınlarından oluşsa bile bu yığınları bir arada tutan bağlar (temel çıkarlar, ortak amaçlar, dil, tarih, kültür, vatan sevgisi, milliyetçilik, spor yarışmaları, vb.) vardır (Tan, 1981).

İnsanlar "sosyal hayat alanı" üzerinde irili ufaklı pek çok sayıda sosyal grup içinde yaşarlar. Bunların hepsi toplum yapısını meydana getirir. Sosyal hayat alanı, sosyal yaşantıların, sosyal ilişkilerin, sosyal grupların üzerinde bulunduğu alandır. Sosyal ilişki, birbirlerinden haberi olan en az iki insan arasında, bir süre devam eden, anlamlı, belirli amaçları bulunan sosyal bir bağdır. İnsanların bütün sosyal ilişkileri "sosyal gruplar içinde geçer. İnsanlar hayatlarını devam ettire-bilmek için iş birliği yapmak zorundadır. İş birliği ise sosyal ilişki kurmakla mümkündür. Sosyal ilişki kurmak, sosyal hayatta sosyal gruplaşmayı gerektirir (Yetim, 2000)

Toplum yapısı içinde niteliklerine göre aile, okul, cami, iş yeri, spor kulübü, dernek, sendika, hastane vb, sosyal gruplar vardır. Toplum sistemi, sosyal grupları amaçlarına, fonksiyonlarına, niteliklerine göre birbirini tamamlamak üzere bir arada tutar. Böylece insan grupları arasında ilişkiler dizisi meydana gelir, sosyal gruplar arasında fonksiyonel, anlamlı, sosyal nitelikli bağlar ve etkileşimler kurulmuş olur (Nirun, 1986).

Bu bağlar spor çerçevesi içinde kurulduğunda fertlerin arasındaki rekabet, hırs, centilmenlik, saygı, heyecan, kazanma, kaybetme gibi benzer birçok duyguyu barındırarak fertler arası iletişimi güçlendirerek sosyalleşmeyi sağlar bu duyguların hepsini din, dil, ırk ayrımı yapmadan yabancı insanlara da beslerler ve bu durum ise sporun hem kendi milletleri ile hem de yabancı milletlerle olan bağı güçlendirir.

Günümüz toplumlarında spor çok yaygın ve önemli bir yere sahiptir. Dünya üzerindeki pek çok ülkede, özellikle sanayileşmiş ve gelişmiş toplumlarda yirminci yüzyıl boyunca sporun popülaritesinin ve varlığının dramatik bir biçimde arttığı kolayca görülmektedir (Coakley, 1986).

Spor, günümüzde hızla kurumlaşarak eğitime, ekonomiye, sosyal yapıya ve uluslararası diplomasiye nüfuz eder hale gelmiş ve etki alanı büyük boyutlara ulaşmış ve neredeyse herkes bir biçimde sporla ilgilenir duruma gelmiştir (Loy, 1981).

Spor, toplum hayatına çok değişik yollardan girerek, bireyleri doğrudan ya da dolaylı olarak kendisine bağımlı kılmış ve her zaman toplumun ilgisini canlı tutmayı başarmış bir sosyal olgu-dur. Toplumun vazgeçilmez zevklerini, ihtiyaçlarını karşılayarak kendisine bağlayan spor, günümüz modern toplumlarında büyük bir sosyal kurum olduğunu kabul ettirerek, toplumu çok yakından ilgilendiren belli davranışlar, kurallar, inançlar ve simgeler geliştirmiştir. Bütün sosyal kurumlar gibi diğer sosyal kurumlarla sıkı bir ilişki halindedir (Kılcıgil, 1998).

Kültürlerarası Spor Etkinliklerinin Etkileri

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kültürlerarası spor etkinlikleri, yerel toplulukların ötesine geçerek daha geniş bir kültürel etkileşim alanı oluşturur. Örneğin, çok kültürlü toplumlarda düzenlenen spor organizasyonları, katılımcıların farklı kültürel arka planlarından gelen insanlarla etkileşimde bulunmalarını sağlar. Bu tür etkinlikler, katılımcılar için sadece bir eğlence aracı değil, aynı zamanda bir kültürlerarası öğrenme fırsatıdır. Katılımcılar, diğer kültürleri daha iyi tanıma ve anlama imkanı bulurlar.

Sporun, kültürlerarası etkileşimi artıran diğer bir önemli yönü, medya aracılığıyla geniş bir izleyici kitlesine ulaşabilmesidir. Televizyon ve dijital medya, sporun uluslararası bir dil haline gelmesine yardımcı olmuştur. Örneğin, Dünya Kupası gibi organizasyonlar, farklı ülkelerden gelen insanları izleyici olarak bir araya getirirken, aynı zamanda medya üzerinden birbirlerini daha yakından tanımalarına olanak tanır (Hall, 2009). Bu, sporun kültürlerarası iletişimde bir köprü işlevi görmesini sağlar.

Sporun Kültürlerarası Birleştirici Gücü

Spor, farklı kültürlerden gelen bireyleri bir araya getiren güçlü bir araçtır. Takımların uluslararası platformlarda yarışması, sporun küresel bir dil haline gelmesini sağlar. Dünya çapında futbol, basketbol ve olimpiyatlar gibi büyük organizasyonlar, farklı etnik kökenlerden, dillerden ve kültürlerden gelen insanları ortak bir hedef etrafında toplar. Bu bağlamda, sporun kültürlerarası iletişimi güçlendirmedeki rolü büyüktür. Özellikle Olimpiyat Oyunları, sporun insanları birleştirici gücünü en güçlü şekilde sergileyen bir örnektir. Olimpiyatlar, farklı milletlerden gelen sporcuların bir arada yarıştığı ve aynı zamanda kültürlerini tanıttığı bir platform sunar (Bromberger, 2018).

Ayrıca, futbol gibi popüler sporlar, dünya genelinde milyonlarca insanı bir araya getirir. Futbolun evrenselliği, sadece bir oyun olmanın ötesine geçerek, farklı kültürlerin birbirini tanımasına ve kültürel bariyerlerin aşılmasına yardımcı olur (Giulianotti, 2014). Futbol taraftarları, farklı ırk ve kültürlerden gelmiş olabilir, ancak aynı takıma duydukları ortak sevgi, onları birbirine yakınlaştırır.

Spor Toplumlar Arası İlişkiyi Nasıl Etkiler

Toplum hayatında önemli etkilere sahip olan spor, toplum ve spor etkileşimiyle gün geçtikçe hızlı bir değişim süreci yaşamaktadır. Bu değişim süreci insanların yaşam biçimlerini de etkilemiştir. Değişimler ve etkileşimler neticesinde spor kavramından çıkarılan anlamlarında farklılaşmaya başladığı görülmektedir. Yarış, serbest zamanı değerlendirme ve eğlence olarak düşünülen sporun, günümüzde artık bir endüstri dalı haline geldiği belirtilmektedir (Dever, 2010). Bu durum sporun uluslararası düzeyde geniş bir etki ve etkileşim unsuru olmasına sebep olabilmektedir. Düzenlenen ulusal ve uluslararası sportif etkinlikler, artık kişiler arasındaki farklılıkların kaldırılmasında ve farklı kültürden insanların ortak bir amaç etrafında birleşmelerinde önemli bir role sahiptir (Talimciler, 2010). Bu açıdan spor dünyadaki insanlar arasındaki iletişimin kurulmasını ve insanların kaynaşmasını sağlayan önemli bir olgu olarak düşünülebilir. Özellikle 21. Yüzyılda her alanda meydana gelen değişim süreci sonunda, ülkelerin kendilerini tanıtımlarında sporu etkili bir unsur olarak kullanmaya başladıkları gözlemlenmektedir (Güler ve ark., 2018).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Birçok farklı kesimden insanı aynı anda bir araya getirme gücüne sahip, etkili bir unsur olan spor, bu özelliği ile sosyal yaşam üzerinde büyük bir etki oluşturmuş ve popüler bir kavram haline gelmiştir. (Ünsal, 2013)

Günümüz toplumların spor yapmaya ve izlemeye duyulan ilginin artması çağdaş sosyal hayatın ayırt edici özelliklerindedir. Dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı olmadan tribünler ve televizyonların başında dünyanın her tarafından milyonlarca insanı aynı anda toplayabilen başka bir olay yoktur (Yetim, 2000). Birçok insanın aynı organizasyona pasif ve aktif bir şekilde dahil olması gerek televizyon karşısında gerek internet aracılığıyla ya da spor organizasyonlarının yapıldığı alanda bulunması fertler arası etkileşim kaçınılmaz olacaktır.

Uluslararası spor organizasyonları, düzenlendiği bölge halkının sahip olduğu alışkanlıkları, sosyal ve kültürel faaliyetleri geliştirerek yaşam kalitesini de artırmaktadır (Kim ve Petrick, 2005). Diğer taraftan spor organizasyonları eğlence ve sosyalleşme aracıdır. Özellikle kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler bu organizasyonların dünyanın her yanından insanlar tarafından izlenmesini desteklemiştir. Dünyanın en prestijli organizasyonları olarak görülen Olimpiyat Oyunları, Deaflympics, Dünya ve Avrupa Futbol şampiyonaları, Formula 1, Tour de France, Wimbledon Tenis Şampiyonası vb. Organizasyonlarının popülerliği ve uluslararası oyunlara katılım da (ülke ve sporcu düzeyinde) her geçen gün artmaktadır (Seçilmiş ve Sarı, 2013). Bugün uluslararası spor organizasyonlarını yerinde izleyenlerden başka, iletişim araçlarıyla izleyenlerin sayısı yüz milyonlarla ölçülmektedir (Bull ve Lovell, 2007).

Günümüz toplumlunda spor çok yaygın ve önemli bir yere sahiptir. Dünya üzerindeki pek çok ülkede, özellikle sanayileşmiş ve gelişmiş toplumlarda yirminci yüzyıl boyunca sporun popülaritesinin ve varlığının dramatik bir biçimde arttığı kolayca görülmektedir (Coakley, 1986)

21. yüzyıla gelindiğinde sporun önemli ve karmaşık sosyo kültürel olgu haline geldiğini belirtmek gerçekçi bir tespit olur. Spor, günümüzde hızla kurumlaşarak eğitime, ekonomiye, sosyal yapıya ve uluslararası diplomasiye nüfuz eder hale gelmiş ve etki alanı büyük boyutlara ulaşmış ve neredeyse herkes bir biçimde sporla ilgilenir duruma gelmiştir (Loy, 1981).

SONUÇ

Spor, kültürlerarası iletişimin geliştirilmesinde güçlü bir araçtır. Farklı kültürlerden gelen bireylerin ortak bir amaç doğrultusunda birleşebileceği, anlayış ve hoşgörü geliştirebileceği bir platform sunar. Ayrıca, spor etkinlikleri, kültürel bariyerlerin aşılmasına ve toplumsal eşitliğin sağlanmasına yardımcı olur. Küresel spor organizasyonları ve medya, bu etkileşimin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlar ve sporun evrensel dilini pekiştirir. Sonuç olarak, sporun kültürlerarası diyaloğu teşvik etme gücü, küresel toplumun birbirini daha iyi anlamasına ve saygı duymasına katkıda bulunur. Modern dünyada hızla gelişen teknoloji, insan gücüne duyulan gereksinmeyi giderek azaltmış ve bunun sonucu olarak insanın doğal yapısına uymayan bir yaşam biçimi ile birlikte iş ve sosyal çevreden gelen baskılar, stresler insanları psikolojik bakımdan bir sıkıntıya sokmaktadır. İşte bu aşamada sporun rahatlatıcı ve monotonluktan kurtarıcı fonksiyonunun devreye girmesi ile insanların psiko-sosyal gelişimlerine katkıda bulunacaktır (Küçük ve Koç, 2004)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sporun, dünya genelinde toplumlar ve kitleler arasında, sevgi, saygı ve barış ortamı oluşturduğu bilinmektedir (Yetim, 2005). Sporun yoğun olarak ilişkide olduğu sosyal kurum, olgu ve olaylara bakıldığında konunun önemi ve boyutlan daha kolay anlaşılabilir. Sporun sosyal boyut alanı içerisinde toplum, aile, gençlik, kadın, çocuk, eğitim, kültür, ekonomi, politika, din, yönetim, hukuk, sosyal güvenlik, medya, boş zaman, uluslararası ilişkiler, turizm, çevre, ahlak, centilmenlik, sosyalleşme, sosyal hareketlilik, sosyal statü, kişilik, çağdaşlık, barış, üretim, reklam, propaganda, tesis, malzeme, beslenme, kalkınma, profesyonellik, amatörlük, şiddet vb. Sosyal kurum, kavram olgu ve olaylar gösterilebilir. Bunlar da bize sporun toplum sistemi ve sosyal hayatla ne kadar iç içe olduğunu gösterir. Görüldüğü gibi spor, sosyal hayatın tüm yönleriyle bütünleşmiş bir sosyal olgudur. (Yetim, 2000). Sporda rekabet ve çatışma dengesinin asıl tesisi edileceği önemli bir konudur. Bu bireysel ve takım olarak belirli bir ödül için performansın artırılmasına dayalı çalışmaları ifade eden sportif karşılaşmalarda bu denge sosyalizasyon sürecinde kazanılacaktır. Farklı kültürellerden gelen bireylerin spora ilişkin rakibe saygı ve kurallı mücadeleyi içeren normları öğrenmeleri toplumsal hayata ilişin kurallarla da ilişkilidir. Değerler olarak ifade edebileceğimiz bu kurallar toplumsal ilişkilerin niteliğini belirleyecek unsurlardır. Bu kapsamda spor toplumsal bütünleşme aracı olarak ortaya çıkmakta ve oluşturulacak değerlerin bütünleşmeyi sağlayan enstrümanlar olarak işlev göstermesi beklenmektedir. Aksi halde rekabet çatışmaya dönüşerek spor istenmeyen bir işlev üstlenebilmektedir (Beşirli, 2016)

Geçmişten günümüze insanlar sporu bir ihtiyaç, eğlence, sosyalleşme, farklı kültürler tanıma, kendi kültürlerini tanıtma, ticari amaçlı, ekonomik amaçlı veya siyasi amaçlı uluslararası düzeyde bende varım demek için ve buna benzeyen birçok gereksinimlerden dolayı sporu yapmak istemiş ve ülkesindeki bireyleri teşvik etmiştir. Sporu yaparken izlerken birçok insanın aynı amaç doğrultusunda bir araya gelmesi aynı duygu ve düşünceleri barındırması ulusal ve uluslararası düzeyde müthiş bir sosyalleşmeyi içermektedir. Milletler arası kültürel aktarımlar, siyasi alanda problemli ülkelerin arasındaki sorunların azalması kişilerin spor organizasyonlarından dolayı gittikleri ülkeleri beğenmeleri ve daha sonralarda tekrar gitme istekleri gibi birçok durum ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak sporun toplumlar ve toplumlar arası ilişkiye büyük katkısı bulmaktadır.

KAYNAKLAR

Beşirli, H. (2016) Bireyin Toplumsallaşması Sürecinde Spor. *1. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (UKSAD) 2 (1), 25-31,

Bromberger, C. (2018). The Role of Sport in the Olympic Games: Promoting Peace and Understanding Among Nations. Sport and Society, 11(2), 150-165.

Bull, C., ve Lovell, J. (2007). The İmpact of Hosting Major Sporting Events on Local Residents: An Analysis of the Views and Perceptions of Canter Bury Residents in Relation to the Tour de France 2007. Journal of Sport & Tourism, 12 (3-4), 229-248.

Coackley, J. (2007). Sport and Society, Issues and Controversies. USA: McGraw Hill

Coakley, J. (2017). Sports in Society: Issues and Controversies. McGraw-Hill Education.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Coakley, J.J, (1986). Sport In Society, Issues and Controversies, College Publishing, Santa Clara.

Çıkra, S. (2017). Küreselleşme Sürecinde Sporun Genel Bir Değerlendirmesi ABMYO DergisiSayı 45 – (2017) – (127-145)

Demir, Ö., Acar, M., Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi Yayınları, Konya 1997.

Dever, A. (2010). Spor sosyolojisi tarihsel ve güncel boyutlarıyla spor ve toplum. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.

Giulianotti, R. (2014). Football: A Sociology of the Global Game. Polity Press.

Güler, İ., Yıldız, K., & Özbey, S. (2018). Sosyolojik Açıdan Spor ve Medya İlişkilerinin Toplum Üzerindeki Etkisi: İzmir İli Örneği. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *5*(1), 1-12.

Hall, S. (2009). Cultural Identity and Diaspora. In Identity: Community, Culture, Difference (pp. 222-237). Sage Publications.

Kılcıgil, E., Sosyal Çevre-Spor ilişkileri, Ankara 1988.

Kım, S. S., ve Petrıck, J. F. (2005). Residents, Perceptions on the Impact of the FIFA 2002 World Cup: The Case of Seoul as a Host City. Tourism Management, 26 (1), 25-38.

Kirk, D. And MacPhail, A. (2003). Social Positioning and the Construction of a Youth Sports Club. International Review for the Sociology of Sport, 38(1), 23–44.

Küçük V. ve Koç H. (2004) Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2004

Loy, S., W. Ve diğerleri, Sport Culture and Society, Second Edition, Philadelphia 1981.

Mechikoff, R.A. and Estes, S.G. (2002). A History and Philosophy of Sport and Physical Education, Form Ancient Civilizations to Modern World. (Third Ed), USA: McGrawHill.

Nirun, N., Sosyoloji, M.E.G.S.B. Yayınları, 592, İstanbul 1986.

Schultz, R. (2015). Sport and Social Justice: A Global Perspective. Journal of Sport and Social Issues, 39(4), 305-322.

Seçilmiş C., Sarı Y. (2013). Etkinlik Yönetiminde e-tanıtım Uygulamaları: Eskişehir Türk Dünyası Kültür Başkenti WEB Sitesi Örneği, 14. Ulusal Turizm Kongresi, 5-8 Aralık 2013. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Turizm Fakültesi Yayınları.

Seippel, Ø. (2006). The Meanings of Sport: Fun, Health, Beauty or Community?. Sport İn Society, 9(1), 51–70.

Talimciler, A. (2010). Sporun sosyolojisi, sosyolojinin sporu. İstanbul: Bağlam

Tan, M., Toplum Bilimine Giriş, A.Ü.E.F. Yayınları, No: 97, Ankara 1981.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Ünsal, B. (2013). Spor ve medya ilişkilerinin sosyolojik boyutları yönünden toplum üzerindeki Etkisi: Kocaeli örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Yetim A. (2000) Sporun sosyal görünümü Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD), 1 :63 – 72

Yetim, A. (2000). Sosyoloji ve Spor. Ankara: Topkar Matbaacılık.

Yetim, A. (2005). Sosyoloji ve spor. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SPORDA İLETİŞİM: BİR META ANALİZ İNCELEMESİ

Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi m.dalkilic@hotmail.com) ORCID: 0000-0002-0776-7365

Yüksek Lisans Öğrencisi, Abdullah KAYABAŞ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (kayabassabdullah@gmail.com) ORCID: 0009-0009-4281-9747

ÖZET

Bu çalışmanın amacı sporda iletişim ile ilgili Google akademik veri tabanında yer alan tüm çalışmaların doküman analizi yöntemi ile derinlemesine incelenmesi ve bu çalışmaların zamana göre, türlere göre tanımlayıcı özelliklerini, yöntemsel boyutlarını ve genel eğilimlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. İnsanlığın varoluşundan itibaren iletişimin varlığı ve gelişimi devam etmektedir. Çoğaldıkça kendine yeni uğraş alanları oluşturan alana özgü farklı yöntemler, farklı argümanlar geliştirirken en çok iletişim stratejisini kullanmıştır. Günümüzde her coğrafyada yaygın olan spor dalları iletişimle en fazla iç içe etkileşimi olan en popüler alandır. Çünkü özünde insan vardır. Antik çağlarda insan hayatında var olmaya başladığı belirlene spor eğlence, meslek ve reklam aracı olarak da kullanılmaktadır. Spor alanı insanların bütün yaş grupları ve bütün cinsiyetlerde benimsenmiş aktif katılımı kolay rekreatif faaliyetler arasındadır. İnsanın benimsediği spor dalları kendi içinde de gelişimini sağlarken iletişimi strateji olarak kullanmaktadır. Hem uygulama alanlarında hem de akademik çalışma alanlarında iletişim yolları olmazsa olmaz bir stratejidir. Ülkemizde son yıllarda sporda iletişimle ilgili yapılan araştırma ürünlerini Google Akademik veri tabanında tespit ederek yıllarına, kapsamına, araştırma yöntemlerine, süreç gelişimine, lisanlarına, ürün türlerine göre derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak, antik çağlarda insan hayatına girdiği bilinen spor iletişim stratejisi ile varlığını, gelişimini, önemini gün geçtikçe artırdığı görülmektedir. Sporda iletişimin güçlendirilmesi için, sporcular ve takım üyeleri arasında açık ve etkili bir iletişim kültürü oluşturulmalıdır. Antrenmanlar ve maçlar öncesi düzenli toplantılarla takım içindeki hedefler, stratejiler ve bireysel roller net bir şekilde belirlenmeli, bu sayede herkesin aynı amaç doğrultusunda hareket etmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, koçlar ve sporcular arasında güvene dayalı bir ilişki kurulmalı, geri bildirimler yapıcı ve pozitif bir dil ile iletilmelidir. Dijital platformlar ve sosyal medya da sporcuların kendilerini ifade etmeleri, taraftarlarla etkileşime girmeleri ve topluluk oluşturulması açısından etkin bir şekilde kullanılabilir.

Anahtar Kelime: Spor, İletişim, Başarı

ISBN: 978-625-5962-19-5

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan sürekli bir biçimde diğer insanlarla iletişim halindedir. İletişim, insanlar arasında duygu, düşünce, fikir ve izlenimlerin aktarılmasını sağlayan bir araçtır. İnsanlar arasında oluşan ilişkilerin yapısında iletişim kavramı yer almaktadır. Toplumsal hayatın ilerleyişinde ve içeriğinde kişisel unsurları içinde oluşturan iletişim kavramı yer almaktadır. Bu noktada oluşacak bir toplumsal yapı için iletişim kavramı son derece önem arz etmektedir (Özkök, 1985). Ayrıca iletişim, insanoğlunun kendine has geliştirdiği yöntemlerle kendi içinde ve insan grupları içinde var olduğunu gösterme biçimidir. İlk insanlarda başlayıp, farklı dönemler de , farklı coğrafya da yaşayan insan topluluklarının her bir tabakası için geçerli olmak üzere gayeleri iletişim kurmaktı. Farklı düşünceler, farklı kültürler, değişik bakış açıları, felsefe yapma, politika, spor, sanat vb. hepsi iletişim yolu kullanmaktaydı. Toplum ya da birey kendini tanımak, kendini açmak için iletişim bilimine gereksinim duymaktaydı (Tunç ve Uğur, 2024).

İnsanlar antik çağdan günümüze kadar birbirlerine ileti (mesaj) yollama ihtiyacı hissetmiştir. Bu istek zorunluluktan, duygusallıktan, birlikte olma arzusundan kaynaklanıp kendine her dönemde farlı farklı ileti yolları bulmuştur. Bir gülümseme bir göz hareketi, el işareti, resimle duvarlara çizilen resimler, dumanla haberleşme, güvercinle mesaj gönderme, dil kodları, mektup, günümüzde telefon, giysi tarzı, sosyal medya, müzik, vb iletişim yollarını keşfetmiştir. Hangi konumda olursa olsun iletişim ihtiyacı her daim yaşamın zorunlu aktivitesidir. Bu aktivite için her zaman her alanda gelişen ve yeni yollar bulacaktır. Gelişimde bilimin yapılacak çalışmalarla her daim büyük katkısı olacaktır. Spor faaliyetlerinde de iletişim daima olacak muhtevası gelişecek, spor alanlarında ideal boyutuna ulaşmak yeni yollar ekleyerek aktarma, paylaşma, olumlu katkısı olacaktır.

Bu çalışmanın amacı, sporda iletişim ile ilgili Google Akademik veri tabanında yer alan çalışmaların döküman analizi yöntemine göre incelenmiş olup; bu çalışmaların zamana göre, türlere göre tanımlayıcı özelliklerini, yöntemsel boyutlarını ve genel eğilimlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

İletişim

İletişim Fransızca ve İngilizce "communication" kavramı latince "comminicatio" kelimesinden gelir."Birçok kişi yada nesneye ait olan ortaklaşa kullanılan" anlamındadır. İletişim, buradan anlaşılan toplumların oluşumunda ve kültürlerini sürekli kılmada beton harcındaki çimento gibi olmazsa olmazıdır. İnceleme alanımızdaki çalışmalarımızdan elde edilen iletişim tanımlar şunlardır:

- İletişim, neyi ne kadar bildiğinizden çok bildiğinizi karşı tarafa iletebilme sanatıdır.(Çavuşoğlu,2019)
- Karşılıklı iki birim arasında gerçekleşen mesaj alış-verişidir.(Cüceloğlu,1994)
- Sosyal bir varlık olan insanın bulunduğu toplumda yaşadı ortamdaki bireylerle bağ kurmasıdır.(Tavman,2016)
- Bireyin kendisini ifade etmesidir.(Özbey,2011)
- Kişiler arasındaki etkileşim sonucu duygu, düşünce, tecrübe, bilgi birikimi gibi kavramların aktarım süreci olarak tanımlanmaktadır (Gökçe, 2016).
- Bilginin anlamlı bir hale getirilerek alıcıya aktarılması sürecidir (Dökmen,2008)

İnsanın ya da kurumsal yapıların vücut hareketi, şekil, işaret, ses, resim gibi araçları kullanarak belirli birey yada toplumlara bildirimde bulunmasıdır. İnsanın bulunduğu ticaret, üretim, sanat, spor , eğlence, aile, hiyerarşik işleyişin olduğu tüm alanlarda iletişim vardır**.** İletişim, bir kaynaktan bir araç yardımıyla bilgi, haber, düşünce, duygu, kaide ya da kültürün hedef kitleye ulaştırılmasıdır. Kaynak ile hedef arasındaki ileti alış-verişidir. Temel iletişim modeline göre iletişimin gerçekleşmesi için kaynak, mesaj, kanal, hedef temel öğelerini içermelidir.

İletişim Öğeleri

Temel iletişim modeline göre; iletişimin gerçekleşmesi için olmazsa olmaz öğelerimiz vardır. Bunlar;

Kaynak: İleti oluşturan ve hedefe gönderen başlangıç noktasıdır. Bir ressamın resmi, bir sporcu, bir kurum, bir öğretmen, bir öğrenci, bir yorumcu, bir topluluk, bir yazar, bir şair, bir medya sanatçısı, … vb. karşısında alıcı olan her verici nokta bir kaynaktır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Mesaj(ileti): Verici ile alıcı noktaların birbirlerine ulaştırmak için gayret ettikleri kodlardır. Kaynaktan çıkan ve alıcının fark edip anlamlandırmaya çalıştığı kaynağa gönderdiği dönütlerdir. Ressamın resmi, şairin şiri, bireylerin cümleleri, jest ve mimik hareketleri, yazarın metni, öğretmenin sorusu, öğrencinin cevabı, antrenörün sporcusuna verdiği taktik, sporcunun maçtaki oyun tarzı, taraftarın tepki şekli, sinema sanatçısının oynadığı rol, siyasetçinin topluma vaatleri,… vb. sergilenen insan yapıtları hepsi birer mesajdır.

Kanal: Gönderici ile alıcı arasındaki mesajların erişimini sağlayan yollara kanal denir. Bir cümle, beden dili, yazılı, sessiz kalmak, çağın getirdiği araçları kullanmak. Sevdiğin birsiyle karşılaştığında yüzündeki memnuniyet gülümsemesi, bir antrenörün müsabaka esnasında oyuncusunu ileriye hareket etmesi için el işareti vermesi, Bir belediye başkanının vaatlerini hedef kitlesine ulaştırmak için yazılı ve görsel medyayı kullanmasıdır.

Hedef: Kaynaktan çıkan iletinin kanallar yardımıyla ulaşması istenen nihai nokta, alıcıdır. Kaynaktan gelen mesajın kodlarını çözümler, yorumlar ve geri bildirim gönderir.

Geri Bildirim: Mesajın doğruluğunu test etmek için hedef tarafından kaynağa geri bildirim yapılmalıdır. İletişimin sağlıklı olması için geri bildirim sağlanmalıdır.

İletişim öğelerinin hiyerarşik yapısı temel iletişim modelinde verilmiştir. İşleyişi döngüsel olup iletiler kaynaktan çeşitli kodlara bürünür ve hedefe gönderilir. Kodlar simgeler jest ve mimikler, dildir. En çok kullanılan kod sistemi dil olarak bilinmektedir. Toplumlara, farklı kültürlere göre kodlar değişiklik gösterebilir.
Alıcıya gelen mesaj kodları çözümlenmeye anlamaya ve yorumlamaya çalışılır. Yani ileti anlamlandırılır. Mesajın doğru ulaşmasını engelleyen durumlar oluşabilir. Bu gibi durumlara da gürültü denir. Mesajın doğruluğunu test etmek için hedef tarafından kaynağa geri bildirim yapılmalıdır.

İletişimin Sınıflandırılması

İletişim insanların olduğu her yerde kullanılması münasebetiyle sınıflandırılması da çok farklılık göstermektedir. Kategorik olarak sınıflandırma etki alanlarına, insanların konumlarına, zamana, ortama, kullandığı işaretlere, hitap yönüne göre farklılık göstermektedir. Kaya(2011) ya göre iletişimin sınıflandırılması aşağıdaki gibi şematik yapı oluşturulmuştur.

Etkilerine göre iletişim	-Olumlu iletişim -Olumsuz iletişim
Yönlerine Göre İletişim	-Tek yönlü iletişim - Çift yönlü iletişim
Kod Sistemine Göre İletişim	-Sözlü iletişim -Sözsüz iletişim -Yazılı iletişim

ISBN: 978-625-5962-19-5

İlişki Sistemlerine Göre İletişim	-Kişi-içi iletişim -Kişiler arası iletişim -Grup-içi iletişim -Kitle iletişim
Konumlara Göre İletişim	-Yatay iletişim -Dikey iletişim
Zaman ve Mekana Göre İletişim	-Yüz yüze iletişim -Uzaktan iletişim

İletişim Etkinliği:

İletişim olumlu cümleler , takdir edici hareketler içerirse iletişimin niteliği artar, itici, iğneleyici, olumsuz sözcükler iletişimin etkisini azaltır. İletişim gereksinimi insan yaşamın olmazsa olmaz gereksinimidir. Okulda, hastanede, iş ortamında, eğlence ortamında, sportif faaliyetlerde, ticari ilişkilerde, aile ilişkilerinde, kısacası insanın bulunduğu her yerde etkin verimli bir iletişim kurmak şarttır. İyi bir iletişim becerisi başarının da ön şartıdır. İyi bir iletişim becerisi için saygı duyan, etkin dinleme, görselleştirme, ben dilini kullanma, ciddiyet, samimiyet, içtenlik gerekir. Unutmayalım ki iletişim de etki düzeyini belirleyen kelimelerin katkısı %10, ses tonunun katkısı, %30, bedenimiz sergilediği görseller ise %30 olduğu bilimsel araştırmalarla belirlenmiştir. Sporda başarı için de iletişim becerisinin kaideleri geçerlidir.

Sporda İletişim

İnsanlar bulundukları mekanlar ve zamanlarda sürekli hareket içindedirler. İnsanın doğasında var olan sürekli hareketler toplumsal ilişkilerde, eğlencede, dinleme etkinliklerinde, yaşam gereksinimlerini sürdürme çabası sıklıkla görülür. Tabi duruma göre davranış olan hareketler yaşantı sürecindeki faaliyet alanlarına özgün halde karşımıza çıkabilir. İşte özgün hareketlerin sergilendiği alanlardan biriside spordur.
Spor sözcüğü disport sözcüğü kökünden gelir. "İşten uzak durmak, iş değil eğlence" anlamına gelir. Temelinde oyun, eğlence içeren davranışların içeren etkinlikler alanı olarak tarif edebiliriz. Özbaydar (1983)'a göre spor, "kurallara bağlanmış ve geliştirilmiş bir oyundur." Spor, sağlık için , boş zamanları değerlendirmek için, boş zamanı değerlendirmek için, stres durumundan kurtulmak için, yarışmak için yapılan etkinliklerin tamamıdır. Yarışma dışındaki etkinlikler haz almak, rahatlamak amaçlı olduğundan performans değerlendirmesi yoktur. Fakat yarışma temelli spor etkinliklerde performans ön plandadır. Özellikle günümüzde yarışma temelli spor etkinlikleri gözdedir. Bu sebeple spor alanı eğlence ve oyundan daha fazla istihdam alanına dönmüştür. Bu alanda oyuncu, antrenör, spor yazarları, spor kulüpleri, spor okulları, spor medyası, spor psikologları, malzemeciler, spor sağlıkçısı, spor organizatörleri, dernekler,

ISBN: 978-625-5962-19-5

spor reklamcısı, spor yöneticileri, sportif ürün üreticisi ve pazarlanması yanında birde taraftarlar, seyirciler vardır. Özbaydar(1983) 'ın dediği gibi sporda başlangıçta güç, direnç, çeviklik ön plandayken zamanla beceri kazanma , saygınlık, estetik, hareket yapma, sağlık, ekonomik kazanç, eğlence gibi özellikler eklenmiştir.

Spor insan için eğlence biçimi olduğu gibi bir meslek, iş hayatında bir yöntemde (spor ile ilgili kavramların, içeriklerin pazarlama ve tanıtım süreçlerinde kullanılması) olabildiği bilimsel çalışmalarla belirlenmiştir. Çok geniş bir alan olması birey ve toplumun bütün kesimlerinde ilgi oluşturması ve spor gelişimi için elbette iletişim bir stratejidir. Spor alanıyla ilgili her kesimden, her yaş gurubundan bireyler, kurum vb. oluşumlar ortak bir hedef istikametinde birlikte hareket etmektedir. Bu sebeple iletişimin gerçekleşmesi için uygun bir ortam oluşmaktadır. Sporun varlığını en değerli düzeyde gelişimini sürdürmesi için iletişim kanallarının kullanılması zorunludur. Spor varsa özü insandır, insanın içinde bulunduğu alanlarda etkileşim iletişim kanalları daima açıktır. Spor iletişimi veya sporda iletişimi sporla ilgili kurumlarda iletişim ve kurumsal olmayan spor iletişimi olarak iki bölümde detaylandırabiliriz

Sporda Kurum-İçi İletişim: Günümüzde spor bireysel bir eğlenceden daha çok yarışma odaklı geniş katılımlı bir alan olması sebebiyle kurumsal yapılar halinde gelişmesini sürdürmekte gücünü artırmaktadır. Bu kurumlar spor liseleri, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek okulları, Spor bilimleri fakülteleri, çeşitli branşlarda olmak üzere mahalle takımları, ulusal kulüpler, spor branşları ile ilgili ligler, liglerin birlikteliği ile federasyonlar (TFF,TBF,TVF,…), uluslar arası spor ligleri, uluslar arası federasyonlar (UEFA, FİFA,…), Uluslararası spor organizasyonlar komiteleri(olimpiyat komitesi) gibi sporun kendi içindeki bölümleri yada tamamı ile ilgili kurumlar oluşmuştur. Bu kurumların oluşumunu, sürdürebilirliğini , tanıtımını, gelişimini sağlayan bireylerin iletişimi belirleyici olmuştur.

Teknik Heyet-Oyuncu İletişimi: Teknik heyet ilgili spor alanında yeteneğinin yanında taktik bilgisine, spor psikolojisi bilgisine, çeşitli iletişim teknikleri becerisine sahip olması gerekir. Oyuncu yeteneğini geliştirmede kendisine katkı sağlayacak teknik heyetin gönderdiği mesajları anlamlandıracak iletişim becerisine sahip olmalıdır. Mesajların iletimi ve doğru anlamlandırılması hem kendilerinin özel hedeflerine ulaşılmasında hem de kurumun genel hedefine ulaşılmasında önemli rol oynayacaktır. İletişim becerisi üst düzeyde olduğunda teknik heyet oyun kurgusunu oyuncuya doğru iletir. Oyuncu ve antrenör arasında dil, inanış ve kültür farklılıkları varsa gidermek için ortak jest mimik hareketleri ve yetkin düzeyde çevirmenler kullanmalıdır. Kurguyu doğru yorumlayan oyuncu üzerine düşen görevi yerine getirmek için harekete geçer performansına olumlu yansır. . Antrenör ve sporcunun iletişiminin iyi olması sporcuya fizyolojik, antropometrik ve psikolojik olarak birçok kazanım sağlamaktadır (Jowett ve Cockerill, 2002).

Yönetici-Teknik Heyet İletişimi: Kurumun yöneticisi kurumun kısa-orta-uzun vadedeki amaçları doğrultusunda sevk ve idare işlemlerini yürütür. Spor kurumunun hedefini oluştururken bütün kurum içi paydaşların görüşü alınmalıdır. Nihai amaçlar belirlendikten sonra yönetici hem kendi misyonunu hem de teknik heyet misyonunu net bir şekilde ilgili bireylere motive edici olumlu bir dil ile bildirmelidir. Teknik heyet ise kendi misyonu dahilinde yöneticilerle bütün iletişim kanallarını kullanarak işbirliği yapmalıdır. Yönetime imasız hoş cümlelerle isteklerini bildirmelidir. Dikey yönde iletişim gerektirdiğini unutmamalıdır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çalışmalarda yöneticinin sürece dahil edilmesi için sürekli davet etmelidir. Şayet teknik heyet ve yönetim arasında kültür farkı, dil farkı mevcut ise yetkin düzeyde çevirmenler kullanılmalıdır.

Yönetici-Oyuncu İletişimi: Kurumun hedeflerine ulaşması için sevk ve idare faaliyetleri içerisinde asıl hedef sportif başarı düzeyidir. Bu başarı ekip işi olmasına münhasır oyuncunun veya takımın göstereceği performansa bağlıdır. Örneğin; Formula 1 yarışında ekip çok iyi araç performansı üst düzey olsa da yarış esnasında ufak bir pilot hatası yarışı kaybetmeye ya da yarış dışı kalmasına sebep olabilir. Bir sonraki yarışta bunun tekrarlanmaması için pilotun olumsuz durumundan kurtulması gerekir. Pilota bütün bileşenlerle birlikte yöneticiler olumlu moral yükseltici destekte bulunmalıdır.

Yardımcı Personel İletişim: Kurum içindeki malzemeci, tanıtım sorumlusu, sağlık personeli, spor psikoloğu gibi hedefe ulaşmak için destek alınan bireylerdir. Bu personellerin kurum içindeki misyonları net olarak kurum tarafından belirlenmelidir. Takım ya da oyuncu performansına katkılarını artırmak için teknik heyet-oyuncu-yönetimle sürekli yazılı ya da sözlü iletişim kanalları açık tutulmalıdır. Oyuncu sakatlığında sağlıkçılarla doğru kurulan iletişim tedavinin doğru ilerlemesini sağlar, müsabakanın önemine binaen yapılan tanıtımlar kurum destek kitlesini heyecanlandırır. Bu heyecan atmosferi oyuncuya olumlu yansır. Malzemecinin gerekli malzemeleri eksiksiz zamanında bulundurması noksan bir malzemenin vereceği olumsuz duyguyu engeller. Örneğin; başlamaya az bir zaman kalan müsabaka öncesi formaların eksik olması ya da ayakkabıların eksik olması durumunu düşünelim. Malzeme kaynaklı olumsuz duygunun yaşanmaması için malzemeci ile sürekli iletişimde içerisinde olunmalıdır.

Spor Eğitimi Veren Okullarda Öğretmen-Öğrenci İletişimi: Ülkemizde spor alanında eğitim veren spor liseleri, Beden Eğitimi ve Spor Meslek Yüksek Okulları, spor bilimleri fakülteleri bulunmaktadır. Bu eğitim öğretim kurumlarında görevli öğretmen yada öğretim üyelerinde spor pedagojisi bilgisi, alan bilgisi, ilgili branşta yetenek sahibi olması yanında etkin iletişim becerisi gerekmektedir. Okullardaki öğrencinin yeteneğine uygun branşa yönlendirmek, bu branşla ilgili taktikleri, teorik bilgiler, oyun stratejilerini, insan ilişkilerini vermek için öğretmen-öğrenci ve antrenör-oyuncu etkileşimi en üst düzeydedir. Bu etkileşim verimli, hedefe ulaştıracak , tam öğrenme gerçekleştirecek çeşitli aktarma ve uygulama etkinliklerle sağlanır. Öğrenci ya da oyuncunun yeteneğinin farkına varması ve geliştirmesine ön planda olmalıdır. Spor yeteneğinin tespit edilmesinden sonra sporcunun hem teorik hem teknik hem de taktiksel olarak gelişiminde görsel ve olumlu mesajlarla spor öğrencisine erişilmede yeteneğe uygun iletişim kanalları kullanılır. Yetenek sahibi öğrenci özgüveni, girişimciliği, risk alabilen, işbirliği yapabilen oyuncu özelliklerini yansıtırken elbette bulunduğu ortama sözlü ya da davranışlarla gelişim gösterdiğini performans sunumlarıyla yansıtmalıdır.

Kurum-Kurum İletişimi: Sporla ilgili kurumların yatay ve dikey olarak ilişkileri vardır. Kurumların işbirliği ile organizasyonlar, sporla ilgili yönetmelikler, transferler, organizasyon yayınları, ve diğer durumlar için zorunludur. Bu işbirliğinde özellikle yazılı ve görsel medya

ISBN: 978-625-5962-19-5

iletişim kanalları kullanılır. Kurumlar arası iletişim yönetim kadrolarının sevk ve idaresi ile ilerleme kaydedilir. Kurumlararası iletişim müsabakalarda, organizasyonlarda, ekonomik ilişkilerde anlaşmazlık olduğu durumda üst denetim kurumlarına bildirimlerde iletişim kanallarını kullanırlar. Spor kurumları arasındaki olumlu ya da olumsuz ilişkiler kurum içinde yer alan bireylere ve dış destekçilerine de yansır. Örneğin; Galatasaray ile Fenerbahçe kulüpleri arasındaki rekabet, aralarındaki söylemler taraftarlar arasında da görülmektedir. Ülkemizdeki spor kurumları ilişkilerinin sportmence ilişki seviyesi düşük olduğunu düşünmekteyim. Bu kurumları temsil eden kişilerin sosyal medya veya görsel medyada ki ifade tarzları bu savları devam ettiren taraftarlar bu düşüncemi destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Başarıya odaklanma başarıyı takdir etmeden ziyade olumsuz ima, engelleme, küçümseme tavırları göz önündedir. Halbuki spor faaliyetlerinin kalitesini artırmak, taraftarların ve oyuncuların sportmence davranışlar sergilemesi, ülke sporda başarı seviyesinin yükselmesi için yapıcı iletişim yolları kullanılmalıdır. Kalite arttıkça kurumların başarısı, ekonomik düzeyi, taraftar kalitesi de artacaktır.

Sporda Kurum Dışı İletişim:

Spor kadar geniş bir yelpazeyi bir araya toplayan, merak duygusunu ön plana çıkaran ve heyecanın ön planda olduğunu çok az platform bulunmaktadır. Geniş bir kitleye hitap eden sporun kurumsal yapıları dışında olan seyirci, yorumcu, tedarikçi, taraftarlar, eski oyuncular , medya ,hakemler spor kurumları dışındaki paydaşlardır. Bunlar kurumlara destek olurken hem eğlenen hem maddi kazanç sağlayan hem de sağlığı koruma çabasında olan bireylerdir.

Günümüzde spor çok geniş bir iktisadi alan olmuştur. Yüksek bedellerle transferler, spor malzemesi üretimi, paralı kurslar, spor salonları, medya, tanıtım, ulaşım alanlarında kazanç sağlayan stratejilere dönüşmüştür. İnsanların gelir elde etmek için büyük pazarlara dönüşmüştür. Pazarlarda ürün satışı, ürün tanıtımı, sağlık koruma hizmetleri sunumu yapan spor kavramlarını barındıran iletişim kanalları l. Örneğin; 2022 yılında Katar'da yapılan Dünya Futbol Şampiyonası organizasyonu sporda başarısı olmamasına rağmen Katar ülke tanıtımı yapmıştır. Güç gösterisi ile kendi ülkesinde olmasa bile diğer ülkelerdeki yatırımlarını güvenceye almak gelirlerini artırmak amacı olduğu düşünülerek büyük bir mesaj vermiştir.
Seyirciler spor faaliyetlerini bir rekreasyon faaliyetleri gibi değerlendirip sergilenen çalışmayı, uygulanan stratejiyi belirleme, verdiği mesajdan haz alma durumundadır.

Taraftarlar, hoşlanma rahatlama aidiyet hissiyle takımlarını takip eder ve desteklerler. Onlar için yaşamda önemli bir gaye durumundadır. Takımlarının hem müsabakalarını, hem reklamlarını, hem ürünlerini takip eder maddi destek verirler. Takımlarını eleştirir, savunur, kavga eder, korumaya çalışır. Rakip taraftarlarla olumlu olumsu diyalog kurarlar. Onlar için takımları ailedeki bir birey gibidir. Etkin iletişimden ziyada savunma yöntemleriyle iletişim kurarlar. Ülkemizde de farklı taraftar gruplarında böyle özellikli taraftarlar görülmektedir.
Spor yazarları ve yorumcular; eski futbolcu, eski hakem, spor spikeri, eski antrenör gibi sporun içinden gelen yada ilgisinden dolayı bilgisi olan kişiler için bir meslek olmuştur.
Sporun artık tam anlamıyla bir ürün haline gelmiş olması ve bunun çevresinde elde edilen başarıların dışında sporun ortaya koymuş olduğu her rutin ürünün bir şekilde pazarlanabilmesi açısından başarılı bir iletişim sürecinin söz konusu olduğu gözlemlenmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırmalar olayların ve algıların doğal ortamlarda izlendiği bir araştırma türüdür. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemler kullanılır. (Yıldırım & Şimşek, 2018). Doküman analizi, belirli bir amaç doğrultusunda kaynakları tarayarak, inceleme, not alma ve değerlendirme olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2005). Bu çalışmada da veri toplama yöntemlerinden birisi olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmamızın evrenini sporda iletişim konusunu öznesi olarak alan yayınlanmış Google Akademik veri tabanında yer alan çalışmalardan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması:

Bu çalışmadaki araştırma verileri Google Akademik arama motorunda "sporda iletişim" ve "spor iletişimi" şeklinde yapılan arama sonucunda ilgili çalışmalara ulaşılmıştır. Anahtar kelime olarak "sporda iletişim" ve "spor iletişimi" kelimeleri birlikte kullanılmıştır. Arama sonucunda aşağıdaki çalışmalara ulaşılmıştır.

BULGULAR

Sporda iletişimin Gelişim Süreci

İnsanoğlunun varoluşundan itibaren iletişim vardı. İnsanlar alemi genişledikçe yaşam süreci devam ettikçe geliştiler, geliştikçe kendilerine uğraş alanları oluşturdular. Bu alanlarda içlerinde ve alanlar arası iletişimde gelişti. Bu uğraş alanları meslek, pazarlama alanları, eğlence alanları, sağlık , eğitim , spor alanları gibi birebir etkileşim gerektiren insan topluluklarını oluşturdu. Her bir alan içinde ve çevresi ile iletişim içerisinde olması zorunlu hale geldi. Zorunluluk iletişimde kendine yeni yöntemler üretti. Her alanda geliştirdiği yöntemler yaşam ilerledikçe artarak devam etti. İletişimin gelişmesi insanlar arasındaki haberleşme, aktarma, dikkat çekme, davet etme, durumunu belirtme, mesleğinde gelişme, kurumları geliştirme isteklerinden dolayı süreklilik arz etmektedir.
Kant'ın dediği gibi "Her şey insanda başlayıp insanda biter; o tek ölçüttür."
Her alanda gelişme spor alanında da bütün hızıyla devam etmektedir.

Sporda iletişimin tarihsel seyrine baktığımızda spor organizasyonları bize yol gösterebilir. Bu organizasyonlardan ilki Antik Roma döneminde büyük gösteri(arena) merkezlerinde öldüresiye dövüş müsabakaları öncül olmaktadır. Vahşi bir müsabaka çok sayıda insanı bir araya getirmek onlara toplu bir mesaj iletme yoluydu. Bir diğeri, Antik Yunan döneminde yapılan olimpiyatlardır. Bu organizasyon arenalarda yapılandan biraz farlılık göstermektedir. Bu olimpiyatlarda sporcu ön plandadır. Kan dökmekten ziyade rakibine oyun kuralları içinde mücadele ruhu ile kazanmayı amaçlamaktaydı. yarışmaları ile başladığı varsayılmaktadır. Modern olmayan çağlarda insan bu organizasyon döneminde "olimpiyat barışı" kavramı ortaya çıkardı. Olimpiyat Barışına göre birbirleri ile savaş içerisinde olan iki ülke, olimpiyat oyunları süresince savaşmayı bırakırlar. Savaşların tarafı olan bir ülkenin

ISBN: 978-625-5962-19-5

sporcuları diğer bir ülkeye yarışmak için gittiğinde, mal ve can güvenlikleri ev sahibi ülke tarafından korunup garanti altına alınır. Sporculara ya da kafileye herhangi bir zarar gelirse tüm zararları karşılanır ve ev sahibi ülke, diğer ülkenin sporcularından özür diler. Bu kavram da aynı şekilde başarılı bir iletişim stratejisiydi.(Çavuşoğlu,
2019). Başlangıcı insanları bir arada tutma, yarışma, eğlenme amacı olan spor insanların gelişimi ile paralel olarak gelişmiş günümüzde bütün coğrafyalarda benimsenmiş durumdadır. Hatta ülke sınırlarını aşmış bütün ülkelerin katılımı ile büyük spor organizasyonları yapılır hale gelmiştir(Olimpiyatlar, Dünya Futbol Şampiyonası, Formula 1,…). Sporla ilgili branşlar artmış, spor tesisleri artmıştır. Günümüzde canlı olarak izlenilen sportif faaliyetler teknolojik araçlarla da seyredilmesi olanaklıdır. Ayrıca insanlar için bir meslek, gelir kaynağı haline dönüşmüştür. Sportif faaliyetleri günlük yaşantımızda rekreasyon etkinlikleri ve sağlığımızı korumak için yapar hale geldik. Günümüzde oyuncular sadece erkek hegemonyası dışında geniş kapsamlı olarak kadınlarında dahil olduğu daha da geniş bir yaşantı alanına dönmüştür. İnsanoğlu sporu benimsemiş katılım sağlamış, Bu genişlemeye en büyük katkı iletişim yollarının gelişmesidir.

Dünyada ki spor alanındaki gelişim ülkemiz için yeterli olmasa da devam etmiştir. Akademik olarak spor alanındaki gelişim pratikte gelişimden biraz daha hızlı olduğu gözlemlenmektedir. Sporda iletişim alanında da incelememize konu olarak belirlediğimiz "Türkiye'deki son beş yılda sporda iletişim çalışmalarının incelenmesi" konumuzla ilgili gelişmeler azda olsa artan ivme ile devam etmektedir.

Konu İle İlgili Yapılan Çalışmaların Türlerine Göre Dağılımı

Çalışmamızın içeriğini oluşturan 39 (n=39 %100) farklı çalışmamız farklı türlerden oluşmaktadır. Bu türler makale, kitap, dergi, tez, inceleme araştırmaları olmak üzere farlılık gösteren türlere dağıldığı görülmektedir. Sporda iletişim ile ilgili olan bu çalışmalar adet ve yüzde olarak aşağıdaki tabloda ki gibi olduğu belirlenmiştir.

Çalışma Türleri	N	%
Makale	22	57,5
Kitap-dergi	6	15
Tez	8	20
İnceleme Çalışmaları	3	7,5

Konumuzla ilgili yapımızda ilgili yapılan çalışmaların türlerine göre dağılımı tablodaki gibidir. Çalışmaların büyük bir çoğunluğunun makale türü üzerinde olduğu en az ise inceleme çalışmalarından oluştuğu görülmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Konu İle İlgili Çalışma sunumunda kullanılan Lisan Dağılımı

Üzerinde çalıştığımız 39 çalışmanın yayımlanan metinde kullanılan dillerin Türkçe ve İngilizce olduğu belirlenmiştir. Çalışmalarımızın içerik ifade olarak 36 tanesi (n36 %93) Türkçe, üç tanesi (n=3 %7) İngilizce olduğu tespit edilmiştir.

Kullanılan Lisan	**N**	**%**
Türkçe	36	93
İngilizce	3	7

Sporda İletişim İle İlgili Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Yöntemleri

İnceleme çalışmamıza konu olan çalışmlarda (n=39) 39 çalışmamız oluşturulurken çeşitli araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemlerine göre çalışmaların dağılımı aşağıdaki grafikteki veriler gibi olduğu görülmüştür.

ISBN: 978-625-5962-19-5

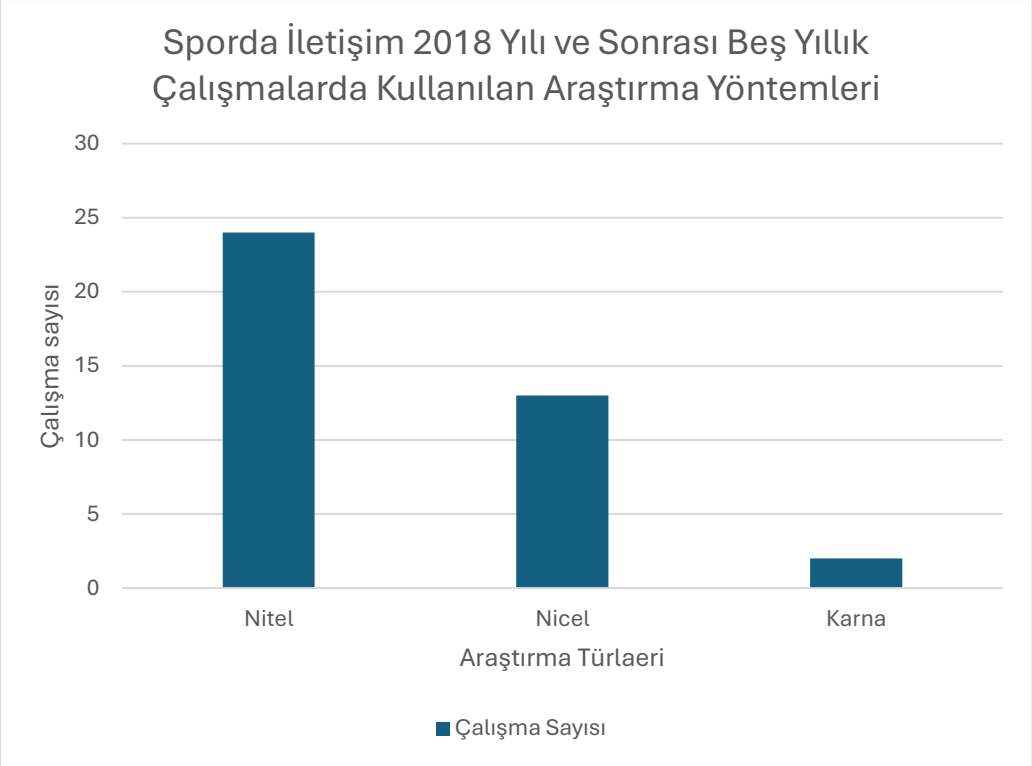

Nitel, nicel ve karma araştırma yöntemleri kullanılarak sporda iletişim alanında ülkemizde son beş yılda 39 (n=39,%100) çalışma yapılmıştır. Çalışmaların 24 'ü nitel , 13'ü nicel ve 2'si de karma yöntemle yapıldığı incelemelerimizde görülmüştür.

SONUÇ

İnsanoğlunun varlığından itibaren haberleşme, aktarma, eğlenme, özlem giderme, varlığını hatırlatma gibi isteklerinden dolayı iletişim olgusu oluşmuştur. İnsanın içinde bulunduğu alanlarda erişim her zaman olmazsa olmaz konumundadır. Bu alanlardan biriside haz aldığı ilgi duyduğu, bazı anlarda fiilen katıldığı spor alanıdır. Spor insan varlığı ile devam eden geniş bir faaliyet alanıdır. Bu alan topluluk halinde ya da bireysel yapılan spor çalışmaları insanların etkileşimini gerektirir. İster istemez gerçekleştirilmek zorunda kalınsa da farklı yöntemlerle iletişim gerçekleşir. Sporun insan hayatında başlangıcını da iletişim gerçekleştirmiştir. Spor, insanları ve toplumları birleştiren kolektif bir yapı, aynı zaman etkileşim içerisinde olmalarını sağlayan bir iletişim aracı, sağlıklı yaşam için ise olmazsa olmaz bir yöntem ve her şeyden önce bir yaşam tarzı olarak hayatımıza etki etmektedir. (Pekel, 2021)

Sporda iletişime ilişkin bakıldığında akademik alanda incelendiği alanla ilgili meslek gruplarında bu çalışmalardan yararlanılması yeterli seviye olmadığını ülkemizdeki sportif başarı düzeylerinden anlayabiliriz. Başarı seviyesini artırmak için her sportif branşın kullanması gereken etkili strateji iletişimdir. Spor alanındaki topluluklar sporda iletişim ile ilgili çalışmalardan yararlanmalı, desteklemeli hatta alanla ilgili kendi çalışmalarını yapmalıdırlar. Spor içindeki branşlar gerek topluluk olarak gerekse bireysel iletişimi alanlara özgün

ISBN: 978-625-5962-19-5

yöntemlerini kullanmada, geliştirmede öncül olması başarılarını yükselteceği gibi ilgili sektörlerin heyecanını ve gelişimini diri tutacaktır. Akademik alanda yapılan çalışmalarının gerekliliğini, yıllara göre artışını, nitelik olarak kalitesini, sayıca artışına da katkı sağlayacaktır.

Günümüzde spor büyük bir istihdam alanına dönüşmüştür. Spora olan ilginin yoğunluğu diğer ticari alanların spor sektörüyle birlikte çalışmasını sağlamış, sporun önemini ve rekabet boyutunu arttırmıştır. Bütün bunlar düşünüldüğünde sporda iletişimin sadece yazılı bilgi olarak kalması değil, uygulamalı olarak sportif kurumların, toplulukların içselleştirmesi gerekir. Spor kurumlarında kurum içi düzenlemeler, sporcu motivasyonu, harici sektörler ve taraftarlarla ilişkiler öncelikli olarak etkili iletişime bağlıdır.

Günümüzde sağlık alanı ve rekreatif faaliyetler ile sık sık gündeme gelen spor insanların sağlık durumlarını korumak, boş zamanlarını değerlendirerek psikolojik iyi oluşlarına katkı sağlamaktadır. Buralarda da yapılan çalışmaların gerçekten sağlığa katkısını olması için ehil kişilerle doğru iletişim kanalları kullanmalıdır. Toplu halde yapılan sportif rekreatif faaliyetlerinde yapıcı dil ve davranışlarla katılım sağlanmalıdır. Aksi durumda engelli iletişim sebebiyle rekreatif çalışmanın dinlendirici, rahatlatıcı katkısı gerçekleşmez.

Sporda iletişim konusunun akademik içerik konusu olmaktan çıkıp ilgili sportif alanları tarafından da incelenmesi ve etkili iletişim tekniklerinin uygulanması ihtiyacı göze çarpmaktadır. Yaşadığımız çağda iletişim kanalları teknoloji ile birlikte çeşitlenmiş da ha kısa sürede hedefe ulaşımı ve geri bildirim hızını artırmıştır. Sosyal medya her alanda etkileşimi hızlandırmıştır. Sporda iletişim ile ilgili çalışmaların ilgili alanlara üst seviyede katkı sağlaması için saha üzerinde uygulama etkinliklerine dönüşmesi gerekir. Dolaylı olarak spor alanındaki başarıya olumlu katkı sağlayacaktır. Unutmayalım ki özü insan olan hangi çalışma olursa olsun onu tanımadan ona ulaşmadan istenen hedef davranış oluşmayacaktır.

KAYNAKLAR

Akoğlu, H.E. Ve Mutlu, T. O. (2018). Sporun Kamu Diplomasisi Açısından Türkiye'nin İmajına Etkisi. Cbü Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 13(2), 277-295.

Çakır, M.S. (2021). Spor İşletmelerinde İletişim Becerisi İle Müşteri Yönlü Davranış Arasındaki İlişki, İstanbul

Çavuşoğlu, S.B. (2019). Sporda İletişim Stratejileri. "Researchgate.Net", İstanbul

Çelik, F. (2020) Kurumsal Spor İletişimi Ve Sosyal Medya, Akademisyen Kitabevi, Ankara

Çelik, F. (2022). Taraftarların Sosyal Medyada Takımlarını Takip Etme Motivasyonlarının Kullanımlar Ve Doyumlar Teorisi Bağlamında İncelenmesi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması . İletişim Ve Toplum Araştırmaları Dergisi , 2 (1) , 72-93.

Dalkılıç, M. Özer, Ö. (2021) Insac Sport Sciences, Duvar Kitabevi, 2 Ankara

ISBN: 978-625-5962-19-5

Danış, E. Ve Yengin, D. (2020). Türkiye'de Spor İletişiminin Futbol Kulüpleri Üzerinde İncelenmesi. Yeni Medya Elektronik Dergi 4(3) 89-105 , İstanbul.

Dindar, İ. Spor Ve Medya İlişkisinin Spor Bilimleri Öğrencileri Üzerindeki Etkileri (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul

Doğan, O. (2015). Spor Psikolojisi, Detay Yayınları. 3. Baskı. Ankara.

Karaca, U. (2019). Televizyonlarda Yayınlanan Futbol Programlarında Kullanılan Hegemonik Erkeklik Söylemlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Karakuş, K. (2022) E-Spor Oyuncularının Sporcu Kimlikleri İle Etkili İletişim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi 5(2) 241-253,

Menevşe, A. (2020). Spor Endüstrisinde İstihdam, Ulusal Spor Bilimleri Dergisi 4(2), 161-173. İstanbul.

Özen, G. Dindar, M. D. (2020). Sporun Kavramsal Temelleri-3, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul

Şenduran, F. Korkmaz, N.H. Kasap, M. Acar, Z.A. Yalnız, U. Kaçar M. (2019). Sportif İletişimde Facebook Ve Twitter , Spor Eğitim Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 12-28, 2018.

Tunç, A. A., & Uğur, O. A. (2024). Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri ve Sportmenlik Davranışlarının İncelenmesi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(2), 1-11.

Uğurku Akbaş, Ö. Çalışkan, S. (2020). Öykü Anlatıcılığı Ve Futbol: 'Dört Büyükler'in İnternet Sitelerinde Aktarılan Öyküler Üzerine Bir İnceleme . Opus International Journal Of Society Researches , 15 (22) , 1200-1233 . Doı: 10.26466/Opus.592530,

Yurtseven, C. N. (2021). Sporda Güvenlik Ve Risk Yönetimi, Rol Spor Bilimleri Dergisi 2(3) 121-131 İstanbul.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ÖĞRENCİLERİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARI VE ÖZYETERLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Emrah AKGÜL
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
emrahakgul0423@gmail.com ORCID: 0009-0001-3078-4155
Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
m.dalkilic@hotmail.com ORCID: 0000-0002-0776-7365

ÖZET

Beden eğitimi ve spor, insanın tüm organ ve sistemlerinin gelişmesine ve güçlenmesine katkıda bulunan, onları yaşamda etkili bir şekilde kullanmak için temel bilgi, tutum ve alışkanlıkların edinilmesine yönlendiren önemli eğitim sürecidir. Beden eğitimi, yalnızca motor alanı değil aynı zamanda kişiliği duygusal ve bilişsel olarak geliştirmeyi amaçlayan eylem zincirlerinden oluşur. Beden eğitimi ve spor sadece psikomotor gelişimi hedeflemez; duygusal ve bilişsel gelişimle birlikte planlanmalıdır. Tutum ve öz yeterlikte eğitim psikolojisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmanın amacı; öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumları ve öz yeterlik düzeylerinin incelenmesidir. Bu çalışma, beden eğitimi ve spor dersi, tutum ve öz yeterlik düzeyleri ile ilgili araştırmalara genel bir bakış sunmayı amaçlayan nitel bir literatür taramasıdır. Bu çalışmada sistematik bir derleme yöntemi kullanılmıştır. Soyut formda sistematik incelemeler; Belirli bir soruya cevap verebilmek için belirli bir konudaki araştırma sonuçlarının önceden belirlenmiş parametrelere göre değerlendirilmesidir. Tarama kısmında toplu veri ve bilgi kaynaklarından yararlanılırken, araştırma hedeflerinin önceliklerine uygun olarak hem elektronik hem de yazılı kaynaklar taranmıştır. Sonuç olarak Beden Eğitimi ve Spor dersine karşı tutumun cinsiyete göre değişmediği ancak kız öğrencilerinin öz yeterlik düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin eğitim düzeyi arttıkça beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının kötüleştiği, öğrencilerin bilgi ve deneyim birikimi arttıkça akademik öz yeterlik algılarının da aynı oranda arttığı varsayılabilir. Öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumları anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği annenin ve babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının da olumlu yönde arttığı görülmektedir. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum ile öz yeterlik arasında güçlü ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Beden eğitimi ve spor dersleri algılanan yeterlilik ve öz yeterliliğin geliştirilmesine yönelik fırsatlar sunduğundan çocukların deneyimlerden keyif alma ve motivasyonlarını sürdürme olasılıklarının daha yüksek olacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi ve Spor, Tutum, Öz Yeterlik

ISBN: 978-625-5962-19-5

GİRİŞ

Beden eğitimi ve spor en basit haliyle "hareket öğretimi" olarak tanımlanmaktadır. Burada bahsedilen hareket, atlama, atlama, koşma, jimnastik hareketleri ve suda yapılan egzersizler gibi temel motor becerilerin bireysel olarak öğrenilmesini ifade etmektedir (Nebioğlu, 2006). Diğer bir tanımda ise; insanın tüm organ ve sistemlerinin gelişmesine ve güçlenmesine katkıda bulunan, onları yaşamda etkili bir şekilde kullanmak için temel bilgi, tutum ve alışkanlıkların edinilmesine yönlendiren önemli eğitim sürecidir. Beden eğitimi, yalnızca motor alanı değil aynı zamanda kişiliği duygusal ve bilişsel olarak geliştirmeyi amaçlayan eylem zincirlerinden oluşur (Demirhan, 2003). Beden eğitimi ve spor sadece psikomotor gelişimi hedeflemez; duygusal ve bilişsel gelişimle birlikte planlanmalıdır (Baylan ve ark., 2012). Tutum ve öz yeterlikte eğitim psikolojisinde önemli bir rol oynamaktadır.

Tutum, kişinin belirli bir nesneyi, kişiyi, grubu, kurumu veya fikri kabul etmeye veya reddetmeye yönelik duygusal hazırlığı veya eğilimidir (Özgüven, 1998). Başka bir tanıma göre tutum, bireyin psikolojik bir sürece ilişkin bazı değerlendirici yargılarla işaretlenmiş bir nesneye veya duruma karşı olumlu ya da olumsuz duygusal tepki gösterip göstermeyeceğini belirleyen, yüksek düzeyde sürekli hazır olma durumudur (Sherif ve Sherif, 1996). Tutumlar, insanların sergilediği davranışları şekillendiren duygusal faktörlerdir. Bu bağlamda tutum, insanların davranışlarının yoğunluğunu ve yönünü etkilemektedir. Son yıllarda eğitim alanında yapılan araştırmalar öğrencilerin derse, materyale ve öğretim elemanına karşı oluşturdukları tutumların ders başarısını etkilediğini göstermiştir (Hünük, 2006).

Öz-yeterlik teorisi, bireyin yetkinliğinin nasıl geliştirileceği ve geliştirileceği konusunda net bir rehberlik sağlar (Bandura, 1997). Öz-yeterlik algısının bireyin motivasyon düzeyinin ve kişisel başarısının temelini oluşturduğu görülmüştür (Sharp ve ark., 2002). Öz-yeterliğe olan inanç, motivasyonun arttırılmasında ve belli bir başarı düzeyine ulaşılmasında önemli bir faktördür. İnsanların hedeflerine ulaşmasının önündeki engel yeterince ısrarcı olmamalarıdır (Pajares, 2002).

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı; öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumları ve öz yeterlik düzeylerinin incelenmesidir. Bu çalışma, beden eğitimi ve spor dersi, tutum ve öz yeterlik düzeyleri ile ilgili araştırmalara genel bir bakış sunmayı amaçlayan nitel bir literatür taramasıdır. Bu çalışmada sistematik bir derleme yöntemi kullanılmıştır. Soyut formda sistematik incelemeler; Belirli bir soruya cevap verebilmek için belirli bir konudaki araştırma sonuçlarının önceden belirlenmiş parametrelere göre değerlendirilmesidir.

Tarama kısmında toplu veri ve bilgi kaynaklarından yararlanılırken, araştırma hedeflerinin önceliklerine uygun olarak hem elektronik hem de yazılı kaynaklar taranmıştır.

Sentezlenen bilginin bir bütün olarak temsili derlemenin temel amacıdır. Spesifik konulardaki araştırmaların sistematik olarak değerlendirilmesi, literatürü ilerleten araştırmalardır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

BULGULAR

Beden Eğitimi ve Spor Dersi ile Tutum

Beden eğitimi ve spor dersleri nitelikli eğitimin ve genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olup çocukların bedensel, zihinsel, sosyal ve ruhsal gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Beden eğitimi ve spor derslerinin daha etkili ve yaygın olması, çocukların genel gelişimi açısından da önemlidir. Öğrenciler beden eğitimi ve spor dersine karşı olumsuz ya da olumlu tutum geliştirebilmektedirler. Öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik olumlu tutumları, ders etkinliklerinin etkili bir şekilde yürütülmesini sağlayarak dersin özel ve genel hedeflerine ulaşmasına katkı sağlayabilir veya öğrencilerin gelecekte çeşitli fiziksel etkinliklere gönüllü olarak katılmalarını sağlayabilir. Bunun tersine, beden eğitimi ve spor dersine karşı olumsuz tutum sergileyen öğrenciler dersin etkinliğini düşürebilir, derse katılamayabilir, derse dikkat etmeyebilir veya derste çeşitli sorunlara yol açabilir (Sılverman ve Scrabis, 2004).

Alparslan (2008) tarafından yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin eğitim düzeyi arttıkça beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının kötüleştiği, lisanslı spor yapan öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. lisanslı spor yapmama ve cinsiyet faktörünün beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum düzeyini etkilemediği görülmüştür.

Balyan ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan araştırmada beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumların ortalama düzeyde olduğu kaydedilmiştir. Beden eğitimi ve spora yönelik tutum düzeyleri üzerine yapılan son araştırmalarda bu rakam daha yüksektir. Son dönemlerde 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan Seviye Belirleme Sınavı, ortaöğretim sonunda yapılan Öğrenci Seçme Sınavı, toplumumuzun spor kültürünün zayıflığı, okul yöneticilerinin ve velilerin spora bakış açıları, Ders saatlerinin etkin kullanılmaması, öğrencilerin ders dışı etkinliklere gönderilmesinde karşılaşılan sorunlar ve dezavantajlar, teknolojik gelişmeler, televizyon, telefon ve bilgisayar kullanımının artması, sosyo-ekonomik durum, öğretmen davranışları ve öğrencilerin beklentilerinin karşılanamaması bunun nedenlerinden bazıları olabilir.

Keskin ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan araştırmada beden eğitimi dersi müfredatına ilişkin tutum boyutunda dersin niteliği, öğretilenlerin çekiciliği gibi ifadelere yer verilmektedir. Bu noktada öğrencilerin ders öğretimine ilişkin tutum düzeyleri değerlendirilecekse dersi veren öğretim elemanlarının ve programın derse yönelik olumlu tutum sergilemesi arzu edilir. Yaylacı (2012) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin beden eğitimi dersiyle ilgili temel kaygılarının dersin kalitesi, öğretim elemanlarının kalitesi, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına dikkat edilmesi ve ders sürelerinin yetersizliği olduğu tespit edilmiştir.

Aydoğan ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan çalışmada 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumları anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ortalama puanlar dikkate alınırsa annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının da olumlu yönde arttığı görülmektedir. Anne eğitim durumuna göre ilkokul-üniversite ve ortaokul-üniversite grupları arasında sonuçlarda

ISBN: 978-625-5962-19-5

anlamlı farklılık bulunmaktadır. Diğer bir sonuca göre ise; 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Ortalama puanlar dikkate alınırsa babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının da olumlu yönde arttığı, ortaokul-lise, lise-üniversite arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Keskin ve arkadaşlarının (2016) yaptığı çalışmada katılımcıların tutum puanları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak Hünük (2006) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları erkek öğrencilerin tutum puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Beden Eğitimi ve Spor Dersi ile Öz Yeterlik

Oktaş (2019) tarafından yapılan araştırmada lise öğrencilerinin akademik öz yeterlik puanlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kız öğrencilerin akademik özyeterlikleri erkek öğrencilere göre daha yüksektir.

Alan yazın taramasında Ekinci (2011)'in yaptığı çalışmada akademik öz yeterlik düzeyi ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu, 9.sınıf öğrencilerinin akademik öz yeterlik düzeylerinin ise 12.sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede düşük olduğu sonucuna varmıştır. Buradan yola çıkarak öğrencilerin bilgi ve deneyim birikimi arttıkça akademik öz yeterlik algılarının da aynı oranda arttığı varsayılabilir. Ancak farklı sonuçlara sahip çalışmalar da mevcuttur. Telef (2011)'e göre ergenlerin akademik öz yeterlik düzeyleri sınıf düzeylerine göre incelenmiş ve 6. sınıf öğrencilerinin akademik öz yeterlik düzeylerinin 7. 8. 9. 10. 11. ve 12. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Yardımcı ve Başbakkal (2011) ise yaptıkları çalışmada öğrencinin bulunduğu sınıf arttıkça akademik öz-yeterlik inancının azaldığını belirlemiştir.

Oktaş (2019) tarafından yapılan çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin akademik öz yeterlik puanlarının lisanslı oldukları spor dallarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Lisanslı spor yapmayan öğrencilerin akademik öz yeterliklerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak literatürde çelişkili sonuçlar bulunmaktadır. Biricik (2015) yaptığı çalışmada lisanslı ve milli sporcuları incelemiş ve akademik öz yeterliklerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Aydoğan ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan araştırmada 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin beden eğitimi dersine ilişkin öz yeterlik algılarının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği, babanın eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Puan ortalamaları dikkate alındığında en yüksek öz-yeterlik puanının baba eğitim düzeyi lisansüstü olan grupta olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre baba eğitim düzeyi yüksek olduğunda öğrencilerin öz yeterlik puanının da yüksek olduğu söylenebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Keskin ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumları ile öz yeterlik puanları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu literatürdeki bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir (Balyan, 2009). Hilland ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum ile öz yeterlik arasında güçlü ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Hilland ve arkadaşlarına (2009) göre beden eğitimi ve spor dersleri eğlenceli ve keyifli ise çocukların algılanan yeterlilik ve öz yeterliklerini geliştirmeleri beklenir. Benzer şekilde beden eğitimi ve spor dersleri algılanan yeterlilik ve öz yeterliliğin geliştirilmesine yönelik fırsatlar sunduğundan çocukların deneyimlerden keyif alma ve motivasyonlarını sürdürme olasılıklarının daha yüksek olacağı söylenebilir.

Keskin ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının ortalamanın üzerinde olduğunu ve öz yeterliklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlarının cinsiyete göre değişmediği ancak erkek öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik öz yeterliklerinin daha yüksek olduğu belirlendi. Eğitim düzeyi arttıkça beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum ve öz yeterliliğin azaldığı; öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumları ile öz yeterlikleri arasında da pozitif ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Aydoğan ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin tutum ve öz yeterlik boyutları puanları arasındaki ilişki incelenmiş ve öğrencilerin tutum ve öz yeterlik boyutlarına ilişkin toplam puanları arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ve buna ek olarak tutum boyutunun öz yeterlik boyutunun yordayıcısı olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada analiz; Beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumun öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersindeki öz yeterliliğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen sonuçların bazı değişkenler açısından literatürde bildirilen sonuçlardan farklılık göstermesi bu konularda araştırmalara duyulan ihtiyacı göstermektedir. Gelecek çalışmalarda daha geniş ve daha çeşitli örneklem gruplarına ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir. Ayrıca kız öğrencilerde beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili öz yeterlik algısının düşük olmasının nedenlerine yönelik araştırmaların tasarlanması, beden eğitimi ve spor dersinde öz yeterliliğin öneminin vurgulanması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öte yandan öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum ve öz yeterlik düzeylerinin azalması, onların yaşam boyu düzenli fiziksel aktiviteye katılımlarını etkileyeceğinden onların tutum ve öz yeterlik düzeylerini geliştirmeye yönelik çalışmalar tasarlanmalıdır. Son olarak, çalışma sonuçlarının öğretim yöntemlerinin değerlendirilmesinde öğretmenlere ve araştırmacılara faydalı olabileceği düşünülmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKLAR

Alparslan, S., (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Sergilediği Öğretim Davranışlarına İlişkin Algıları ve Öğrencilerin Bu Derse Karşı Geliştirdikleri Tutumları. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Aydoğan, H., Bardakçı, S., Arslan, E., Civelek, H., & İşyar, Z., (2016). İlkokul 4. sınıf ve ortaokul 5.sınıf öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutum ve öz-yeterliklerinin incelenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *11*(2), 100-119.

Bandura, A., (1997). *Self-Efficacy in Changing Societies.* Cambridge University Press.

Baylan M., Baylan Y.,K., Kiremitçi O., (2012) Farklı Sportif Etkinliklerin İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutum, Sosyal Beceri ve Öz yeterlik Düzeylerine Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14* (2): 196-201.

Biricik. Y. S., (2015). *Beden eğitimi ve spor bölümlerinde öğrenim öğrencilerin akademik öz-yeterliklerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Demirhan, G. (2003). Dünyada beden eğitimi öğretmeni yetiştirme. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, *28*(300), 13-22.

Ekinci, E., (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin akademik özyeterlik düzeyleri ve akademik erteleme davranışlarının öğrenilmiş çaresizlik düzeylerini yordama gücü.* Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Hilland TA, Stratton G, Vinson D,et al., (2009): The physical education predisposition scale: preliminary development and validation. *Journal of Sport Sciences, 27*(14), 1555-1563.

Hünük, D., (2006). Ankara İli Merkez İlçelerindeki İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine İlişkin Tutumlarının Sınıf Düzeyi, Öğrenci Cinsiyeti, Öğretmen Cinsiyeti Ve Spora Aktif Katılımları Açısından Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.*

Keskin, N., Öncü, E., & Küçük, K. S., (2016). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutum ve öz-yeterlikleri. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *14*(1), 93-107.

Nebioğlu, D., (2006). *Beden eğitimi dersi genel esasları ve planlaması denetimi*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Oktaş, A., (2019). *Lise öğrencilerinde beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutum ile akademik öz yeterlik incelenmesi* (Master's thesis, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Özgüven, İ.E., (1998). *Psikolojik Testler (2.Baskı).* Ankara: PDREM Yayınları.

Pajares, F. (2002, September). *Overview of social cognitive theory and of self-efficacy*.

Sharp C, Pocklington K, Weindling D., (2002): Study support and the development of the selfregulated learner. *Educational Research, 44,* 29-41.

Sherif, M. & Sherif, C.W., (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş II* (Çev: M. Atakay ve A. Yılmaz). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Sılverman S., Scrabis K.A.A., (2004). Review of research on instructional theory in physical education 2002-2003, *International Journal of Physical Education, 41* (1): 4-12.

Telef, B. B., (2011). *Öz-yeterlikleri farklı ergenlerin psikolojik semptomlarının incelenmesi.* Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yardımcı, F. ve Başbakkal, Z., (2011). İlköğretim öğrencilerinin öz-yeterlik düzeylerinin ve etkileyen değişkenlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 27*(2), 19-33.

Yaylacı, F. B. (2012). İlköğretim okullarında "nasıl bir beden eğitimi dersi istiyorum?". *Milli Eğitim Dergisi, 42*(195), 194-210.

ISBN: 978-625-5962-19-5

GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN FİLM ÇÖZÜMLEMESİ: KÖRLÜK FİLMİ ÖRNEĞİ

Prof.Dr.YUSUF YURDİGÜL

NESRİN TOPAK

Atatürk Üniversitesi, nesrin.topakk@gmail.com- 0009-001-9534-1654

MUHAMMET
EMİN YAĞIZ

Atatürk Üniversitesi , me.yagiz.25@gmail.com-0009-0000-5503-9103

Özet

1895 yılında ilk örneklerini gösteren sinema; görüntünün hareketli bir şekilde yansıtılmasıyla oluşturulmaktadır ve anlam üretme gayesi taşır. Sinema bir görüntü aracı olmasının yanı sıra bir duygu, bir bağ üretme aracı olarak kullanılır bu özelliğiyle sinema tarihi boyunca hem bir sanat hem de bir etki aracı olarak kullanılmıştır, görüntü ve sesin ortak bir şekilde kullanılmasıyla filmler can kazanmıştır. Sinema ilk zamanlarında ve gelişim gösterdikçe bir hikaye anlatma amacı taşıyarak edebiyatla yakın bir bağ kurmuş ve bunun sonucu olarak pek çok uyarlama filmi de sinema tarihi boyunca tecrübe edilmiştir. Edebiyatın aksine iletiyi hayal ettirme amacı taşımayan ve mesajı doğrudan izleyiciye vermek istemeyen sinema görüntü ve ses unsurlarını etkili bir şekilde kullanmak için, ışık, kostüm, kamera açıları, mekan tasarımları ve kurgu unsurlarını kullanarak anlatımı ve etkiyi zenginleştirmiş ve kitleleri etkisi altına almıştır ve bu zenginleştirme çabaları gösterge olarak nitelendirilir. Bu bildiride ise göstergebilimsel çözümleme esas alınarak bahsi geçen film analizi yapılmıştır. Roland Barthes'ın anlamlandırma yönetiminden ve Ferdinand de Saussure'ün göstergebilim kuramından faydalanarak göstergebilimsel analizi yapılan film, José Saramago'nun 1995 tarihli aynı isimli romanından uyarlanan film 2008 yılında gösterime girmiş ve senaryosunu Don McKellar yazmış, yönetmenliğini Fernando Meirelles yapmıştır. Bu bildiri kapsamında Körlük filmi içerisinden alınmış sahne, mekan, ışık, olaylar, karakterler ve kurgusal hareketler göstergebilimsel olarak ele alınacak ve analiz edilecektir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Anahtar Kelimeler: Körlük Filmi, Uyarlama, Edebiyat, Göstergebilim, Film Çözümlemesi, Sinema.

FILM ANALYSIS FROM A SEMIOTICAL PERSPECTIVE: THE EXAMPLE OF THE FILM BLINDNESS

Abstract

Cinema, which first emerged in 1895, is created by projecting moving images and carries the purpose of producing meaning. Beyond being a visual medium, cinema is used as a tool for generating emotions and connections. With this feature, throughout its history, cinema has been utilized both as an art form and as a tool of influence. Films come to life through the combined use of visuals and sound.In its early days and as it developed, cinema aimed to tell stories and established close ties with literature, leading to numerous adaptations throughout cinema history. Unlike literature, which aims to stimulate imagination, cinema does not seek to indirectly convey its message; instead, it employs elements such as lighting, costumes, camera angles, set designs, and editing to enhance its narrative and impact. These efforts to enrich storytelling and create influence are regarded as signs or semiotic elements. This paper analyzes a film using a semiotic approach. The semiotic analysis is conducted based on Roland Barthes' method of signification and Ferdinand de Saussure's theory of semiotics. The film analyzed, based on José Saramago's 1995 novel of the same name, was released in 2008, with a screenplay written by Don McKellar and directed by Fernando Meirelles. Within the scope of this study, scenes, settings, lighting, events, characters, and narrative movements taken from the film *Blindness* will be examined and analyzed through a semiotic perspective.

Keywords: Blindness Movie, Adaptation, Literature, Semiotics, Film Analysis, Cinema.

Giriş

İnsanoğlu var olduğu günden beri her zaman bir şeyler anlatmaya çalışmıştır, ilkel çağlarda duvarlara çizilen mağara resimlerinden bu yana insanlar her zaman bir olayı, bir keşfi anlatmaya ve insanları etkilemeye çalışmıştır. Bu resmetme yönteminde her zaman aslında gerçek dünyayı bir taklit söz konusudur, gördüğü bir hayvanı resmederken o hayvanı taklit ederek çizmiştir, bir hikaye anlatırken betimlemesini anlattığı hikayeye göre taklit ederek ortaya koymuştur. (Güneş**,** 2013)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte insanlıktan tarihi ile ortaya çıkan anlatma ihtiyacı ise artık yeni bir boyut ve yöntem kazanmıştır. Donuk görüntü elde etme aracı olan fotoğraflama yöntemini kullanarak ortaya çıkan bu tür, fotoğrafları arka arkaya koyarak görüntüye hareket kazanmıştır ve bu şekilde sinema ortaya çıkmıştır. Aslında ata mesleği fotoğrafçılık olan Lumier kardeşler bu sanatın öncüsü kabul edilmişlerdir ve geliştirdikleri sinematograf cihazı ile sinemanın ilk adımlarını atmışlardır. Sinema, zamanı ve mekânı ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan gösteren ve anlamlandıran bir kitle iletişim aracı haline dönüşmüştür, sinemada her sahne bir gösterge içerir. Bu göstergeler gerçeği yorumlamak için kullanılan bir anlamlandırma şeklidir. Günlük hayatımızda gördüğümüz her şey aslında bir anlam içerir, reklam filmleri, afişler, televizyon programları anlatı kodlarıyla bezenmiştir bu kodlar ile birlikte izleyici kendi donanımına, kültürüne ve sosyal yaşantısına göre mesaj olarak alır, yorumlar ve anlam çıkarır. Buradan sonuçla sinema filmi, video oyunları, resim, roman, gibi içeriklerin de birçok anlamı barındıracak anlatılara sahip olabileceği kanısına varabiliriz. Özellikle konumuz dahilinde sinema filminde bir sahnenin veya tek bir fotoğraf karesinin içinde birden çok mesaj iletmek mümkündür. Bu bağlamda sinema filmleri senaryo, mekan, kurgu, film içerisinde kullanılan dekorlar bile farklı göstergeler içerecek şekilde üretilebilirler.

Bu makalede senaryosu Don McKellar'a ait olan ve yönetmenliğini Brezilyalı yönetmen Fernando Meirelles'in üstelendiği Portekizli yazar José Saramago'nun aynı adlı eserinden uyarlanmış Körlük filmi göstergebilimsel olarak çözümlenmiştir (Beyazperde, 2009).

Filme Meirelles bir mikrokozmos yaratmış ve insan doğasının çatışmalarını bu yarattığı dünyada seyirciye yansıtmıştır, filmde insanlar yaşadıkları bir yetersizlik fenomeni sonrası karantina altına alınmıştır, alınan karantina alanının bir akıl hastanesi olması da ironiktir ve bir göstergedir, görmeyenler arasında ki gören kadın filmde yaşanan tüm olaylara şahitlik etmesinin yanı sıra aynı zamanda bir kanaat önderidir. Filmin ana konusu insanların zorunda kaldığı zaman ve ya uygun şartlar sağlandığı takdirde ne kadar vahşileşeceğini seyirciye beyaz körlük göstergesi altında oldukça net verilerek sunulmuştur. Toplumsal yapının aslında ne denli hassas bağlarla bağlandığını filmin kırılma noktası olan, temel ihtiyaçların yetersizliği noktasında çok açık bir şekilde görebiliriz.

Bu bağlamda film toplumda ki değerlerin, sosyal bağların aslında ne denli kırılgan olduğuna ve yokluğunda olayların ne kadar ileri gidebileceğine keskin ve net bir bakış açısı kazandırmıştır.

Film Künyesi

ISBN: 978-625-5962-19-5

Filmin Adı: Körlük (Blindness)

Yapım Yılı: 2008

Yapım Ülkesi: ABD

Yönetmen: Fernando Meirelles

Senaryo : Don McKellar

Görüntü Yönetmeni : César Charlone

Filmin Türü : Drama / Bilim Kurgu

Süre : 121 Dakika

Dil : İngilizce

Oyuncular : Julianne Moore, Mark Ruffalo, Alice Braga

Yapımcı : Niv Fichman Andrea Barata Ribeiro Sonoko Sakai

Göstergebilim ve Sinema İlişkisi

Göstergebilim bir inceleme yöntemidir ve bu inceleme, analiz yöntemini anlamak için ilk şart "gösterge" tanımını anlamaktır. Gösterge daha derin bir anlatıyla insanların sosyal olarak yaşadığı toplumda birbirlerini anlamak, kendisini anlatmak ve ya bir olguyu yansıtmak için kullandığı simgeleri, dili, yazıları, donuk ve hareketli görselleri, mimari yapıları, afişleri, müziği ve dahasını kullanmasıyla anlamlı bir bütün ortaya koyan parçalardır. Sinema ise görsel, işitsel pek çok parçayı içerisinde zengin bir şekilde bulundurur. Ses efektleri, görsel efektler, çekim açıları, mekan tasarımları, kostüm tasarımları, kurgu maddeleri ve makyajlar gibi pek çok unsur göstergeleri oluşturur. Alıcı ise kendi kültürel seviyesini, toplumsal statüsünü, deneyimlerini ve içsel yoğunluğunu göstergeyi anlamlandırma noktasında doğrudan kullanır (Uğur ve Çanğa Bayer, 2024). Sinemada anlam üretim serüveni dizimsel yaklaşım ve dizisel yaklaşım olarak temel olarak iki kaynaktan ortaya çıkar. Dizimsel yaklaşım mesajdaki gerçekleşen olayların sekans sonucunda ki gelişimlerini odağına alır. Dizisel yaklaşım ise ilgili anlatı içinde yer alan ikili karşıtlıklar ile öykünün anlatımı incelenir (Karaman, 2017).

Barthes'ın göstergebilim yaklaşımı dört ana başlıkta üzerinde temel kazanmıştır. Kullanılan dil ile söz, dizge ile dizim, gösterilen ile gösteren, düz anlam ile yan anlam şeklindedir. Bahsi

ISBN: 978-625-5962-19-5

geçen tüm olgular zıtlıklar içermektedir ve gösterge, gösteren ile gösterilenden oluşur. (Barthes, 1993) Göstergebilim ürünün, sanatın ya da tek görseli oluşturan öğelerin arasında bir iş birliği olduğunu ileri sürer. Bu yüzden ürün içerisinde var olan kültürel kodlar, kurgu unsurları, renk paleti, semboller, mekanlar, kılık kıyafet dahi göstergebilimin konusu olabilir ve göstergebilimsel analiz bu tüm öğeleri ortaya toplayarak, bağlantılı şekilde yapılır, film içerisinde bulunan anlatım teknikleri sonucunda ortaya çıkan öğeler herhangi bir şeyi doğrudan anlatabilir ama bunun yanı sıra göz önünde bulundurulmadan, gizlice mesaj vermesi hem çok yaygın bir teknik hem de olasılık dahilinde olacaktır. Bu sebeple film analizi yapılırken karakterlerin jest ve mimiklerinden, yazılan konuşma metinlerine kadar her gösterge derin bir çerçeve içinde incelenecektir (Arslan, 2010).

Körlük Filminin Göstergebilimsel Olarak Çözümlenmesi

İkonik Göstergeler

Körlük filminin görsel yapısı ve estetik kaygıları, "beyaz körlük" metaforunu öne çıkarır. Bu hem metaforik hem de gerçek anlamıyla körlüğün görsel temsili olacaktır, genellikle kullanılan parlak beyaz ışıklar ve bulanık sahneler beyaz körlüğün hissiyatını izleyiciye aktarmaktadır ve seyircide katarsis yaratacaktır. Bu beyazlık, hem karakterlerin görsel yetersizliğini hem de insanlığın moral çöküşünün soyutluğunu resmeder. Körlük filminde pek çok ikonik gösterge bulunmaktadır. Filmde açıkça gösterilen çıplaklık ve kırılan toplumsal zorundalık unsurları ele alındığında yüzyıllar içerisinde gelişen toplumsal normların aslında kişisel olarak değil toplumsal olarak geliştiğini filmde ki pek çok sahnede görürüz, bu bağlamda insanlar sizi görmediği taktirde çıplaklığın ya da toplumsal dayatmaların insan doğasında bir önemi kalmadığını film açık bir şekilde gösterecektir.

Endeksik Göstergeler

Karakterlerin gözlerini kaybetmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan kaos, toplumun fiziksel sağlıktan çok sosyal bağlara ve etik değerlere bağımlı olduğunu seyirciye gösterir. Körlük bir hastalık olarak fiziksel bir eksiklik olsa da, bu eksikliğin toplumsal yansımaları nedensel bir gösterge olarak bireysel ve kolektif ahlakın çöküşünü gösterecektir. Filmde hiç bir karakterin öne çıkan bir ismi olmaması bu çöküşün bireysellikten ziyade toplumsal bir çöküş olduğu yansıtan bir alegoridir. Körlük filminin ilerleyen safhalarında ise insanoğlunun temel

ISBN: 978-625-5962-19-5

yeteneklerinden biri olan görme yetisini kaybedişi ve bunun sonucunda hayatın durması, tüm şehrin kasvet ve yıkıma uğraması ele alınmıştır, bunun sonucunda insanlar açlıkla ve kaosla imtihan edilecektir. Film ise bu şekilde insan için asıl önemli olan şeyin temel ihtiyaçları ve varoluşsal yetenekleri olduğuna dair eleştiri sunmaktadır, çünkü para, kariyer, ırk, kıyafetler, mekanlar önemi kaybetmiş sınıfsal fark ortadan kalkmıştır, insanlar sadece yemek ve yaşamak için çabalamaktadır.

Körlük Salgını ve Toplumsal Çöküş

Filmin temel endeksik göstergesi, "körlük salgını" ile bu salgının neden olduğu toplumsal kaostur. Salgın, fiziksel bir fenomen olarak başlamasına rağmen, bireylerin ahlaki ve sosyal değerlerinin aşınmasına sebep olur. Körlük, sadece bireysel bir yetersizlik değil, aynı zamanda toplumsal yapının zayıflığını açığa çıkarır. Bu bağlamda; Körlük salgınının yayılması bir neden olarak ele alacak olursak, toplumdaki düzenin bozulması, etik değerlerin çöküşü ve bireyler arası şiddet artışı insan doğasının karalık yüzünü bize gösterecektir, Körlük salgını ile insanlar bulundukları toplumun kurallarını hiçe sayacak, insani değerlerden uzaklaşarak vahşileşecektir, temel ihtiyaçlar, yemek ve iktidar hırsı tırmanarak aşırılığa yol açmıştır.

Karantina Mekânı ve Hiyerarşik Yapı

Körlük salgınına yakalanmış kişilere yönelik alınan ilk önlem, hastaların bir akıl hastanesine kapatılarak izole edilmesidir. Ancak bu izolasyon, kontrolsüz güç mücadeleleri ve kaynak yetersizliği nedeniyle daha büyük bir kaosa neden olur. Karantina ortamı, insan doğasının bencilliğini ve ahlaki çöküşünü sergileyen bir mikrokozmos haline gelmiştir. Hastaların karantina altına alınması ve dış dünyadan izole edilmesi nedeniyle karantina alanında kaynak kıtlığı, sınıfsal ayrışma ve grup içi şiddet baş göstermiştir. Karantina sahnelerinde, güç dinamikleri net bir şekilde nedensel göstergelerle ifade edilmiştir. Örneğin, yiyeceklerin kontrol altına alınması, topluluk içindeki güç dengesizliklerini ve otoritenin kötüye kullanılmasını sembolize edecektir.

Kadının Kör Olmaması ve Etik Liderlik

Filmin en dikkat çekici nedensel göstergelerinden biri, görme yetisini kaybetmeyen kadının (Julianne Moore'un canlandırdığı karakter) varlığı olacaktır. Kadının görme yetisini

ISBN: 978-625-5962-19-5

kaybetmemesi, bir ahlaki tanıklık ve sorumluluk metaforu olarak işlev görmüştür. Kadının kör olmaması biyolojik ve metaforik bir ayrıcalık olmuştur sonuç olarak kadın bu ayrıcalığını iyiye kullanmış ve grubun lideri haline gelmiştir, bu şekilde etik kararlar almış ve diğerlerinin yaşamını kolaylaştırma çabası içine girmiştir. Ayrıca kadının kör olmaması, toplumun kaos içindeki çöküşüne "şahitlik" etmekle kalmamış aynı zamanda insanlığın yeniden toparlanmasının bir sembolü olarak yer almıştır ama bu, onun fiziksel üstünlüğünden değil, ahlaki sorumluluk alabilme yetisinden kaynaklanmıştır.

Kaynakların Tükenmesi ve Şiddetin Tırmanışı

Körlük filmi boyunca yiyecek ve diğer temel ihtiyaçların kıtlığı, karantina toplumunun ahlaki değerlerini daha da erozyona uğratmıştır. İnsanlar hayatta kalabilmek için güç kullanmaya, hatta cinsel şiddet gibi aşırı yöntemlere başvurmaya başladığı görülmektedir. Sonuç olarak toplum içinde şiddetin ve vahşetin artması günümüz toplumsal bir eleştirisi haline gelmiştir. Bu sahnelerde, güç ilişkileri ve insan doğasının karanlık yönleri nedensel göstergelerle aktarılmıştır. Kaynakların tükenmesi, toplumdaki etik ve ahlaki değerlerin de "tükendiğini" gösteren bir simge olmuştur.

Körlükten Kurtuluş ve Yeniden Görmeye Başlama

Filmin sonunda karakterlerin yeniden görmeye başlaması, nedensellik açısından önemli bir gösterge oluşturmuştur. Körlük salgını, karakterlerin bir dizi etik ve sosyal sınavdan geçmesini sağlarken, görme yetilerinin geri kazanılması bir tür "arınma" ve "yeniden doğuş" anlamına gelmektedir. İnsanlığın sabrı ve ahlaki dönüşüm süreci sonucunda yeniden görmeye başlamak, bir umut ışığı ve yeniden inşa mesajı içermektedir. Körlük metaforunun çözülmesi, bireylerin ve toplumun kendi karanlık taraflarını görme ve bu deneyimden ders çıkarma sürecini temsil etmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Beyaz Körlük ve Sinematografik Temsil

Filmde kullanılan beyaz ışık efekti, karakterlerin deneyimlediği körlük hissini seyirciye aktaran nedensel bir gösterge şeklinde kullanılmıştır. Beyazlık, hem fiziksel bir durumun hem de bilinçsizliğin bir metaforu olarak çalışmaktadır. Körlük salgını sonucunda görsel düzeyde beyazlığın kullanımı, hem seyirci için fiziksel bir deneyimi yani aslında katarsisi hem de toplumsal kaosu yansıtmaktadır. Beyazlık, görme yetisinin yitirilmesi kadar ahlaki ve etik körlüğün de bir temsili olarak okunabilmektedir.

Simgesel Göstergeler (Kültürel Kodlar)

Filmdeki farklı karakterler, insan doğasının çeşitli yönlerini sembolize eder. Örneğin:

Doktor ve Karısı: Etik ve liderlik sorumluluğunun sembolü olmuştur.
Zorba Karakterler: Güç isteğinin ve kaosun doğurduğu otorite figürleridir, ana kötü karakter elinde ki silah ise gücü temsil etmektedir.
Gözlerini Kaybetmeyen Kadın (Julianne Moore): Görme yetisini kaybetmeyen tek kişi olarak umut, tanıklığı, insanlığın kurtarıcılığını ve tanrıyı temsil etmektedir.

Körlük (Metaforik Körlük)

Filmdeki körlük, yalnızca fiziksel bir rahatsızlık değil, aynı zamanda toplumsal ve ahlaki bir körlüğün metaforudur. Bu sembol, modern toplumun bireysel bencilliği, empati yoksunluğu ve sosyal bağların zayıflığı gibi konulara işaret etmektedir. İnsanların çevrelerindeki gerçekleri, etik sorumluluklarını ve diğer bireylerin ihtiyaçlarını görmedeki yetersizliğine ve modern toplumun duyarsızlığına ve bireylerin kendi içsel "körlüklerine" bir eleştiri sunmaktadır. Körlük genellikle cehalet veya farkındalık eksikliği ile ilişkilendirilir. Film, bu algıyı tersine

ISBN: 978-625-5962-19-5

çevirerek, fiziksel körlüğün aslında insanlığın etik anlamda bir "aydınlanma" sürecine yol açabileceğini vurgulamıştır (Bucuka, 2023).

Görmeyenler Arasındaki Görür (Kadın Karakter - Julianne Moore)

Julianne Moore'un canlandırdığı karakter, görme yetisini kaybetmeyen tek kişidir ve bu durum onu bir sembole dönüştürmüştür. Kadın, liderlik, fedakârlık ve etik sorumluluğun somut bir temsili olarak işlev görmektedir. Kadın, hem bir kurtarıcı figür hem de toplumun tanığı olarak görev yapmaktadır. Onun "görmesi", insanlığın hala bir umut ışığı taşıdığını ve kurtuluşun mümkün olduğunu ifade etmektedir. Batı kültüründe "görme", bilgi, farkındalık ve aydınlanma ile ilişkilendirilir. Kadının görmesi, bireysel farkındalığın ve ahlaki liderliğin bir sembolü olmuştur.

Beyaz Körlük ve Işık Kullanımı

Filmde körlük, genellikle beyaz bir ışıkla sembolize edilmiştir. Bu beyazlık, karakterlerin görsel yetersizliği ifade etmenin ötesinde, masumiyet ve etik boşluk gibi daha soyut anlamları içerir, bu iki yönlü bir metafordur. Bir yandan masumiyet ve arınma gibi olumlu çağrışımları barındırırken, diğer yandan karakterlerin etik körlüğünü ve kaosa sürüklenişini simgelemiştir. Beyaz, genellikle saflık, masumiyet ve yeni bir başlangıcı simgeler. Ancak film, bu rengi, boşluk, çaresizlik ve yetersizlikle ilişkilendirerek kodları altüst etmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Karantina Mekânı (Akıl Hastanesi)

Filmde körlerin karantina altına alındığı akıl hastanesi, toplumsal yapının minyatür bir modeli olarak işlev görür. Bu mekân, bireylerin ahlaki sınavdan geçtiği, güç ilişkilerinin ve toplumsal düzenin tamamen çöküşünü simgeleyen bir alan olarak karşımıza çıkmıştır. Bu mekan toplumun kontrolsüz kaos ve düzen arasında gidip gelen doğasını temsil etmiştir. Karantina, insanlığın sosyal sözleşmesinin nasıl kolayca bozulabileceğini gösteren bir mikrokozmos haline gelmiştir. İzolasyon ve karantina, genellikle düzeni sağlamak için kullanılan bir yöntem olarak algılanır. Ancak filmde, bu düzen sağlama çabası tersine dönerek kaosa neden olmuştur (Akpınar vd., 2021).

Yiyecek ve Kaynaklar

Filmde yiyecek ve temel ihtiyaçlar, hayatta kalmanın ve güç dengesinin sembolü olarak kullanılır. Yiyeceklerin kontrol edilmesi, bireyler ve gruplar arasında hiyerarşi yaratmıştır. Kaynakların sınırlı olduğu bu durumlarda insan doğasının bencil ve vahşi yanını ortaya çıkarmıştır. Yiyecek, sadece bir yaşam kaynağı değil, aynı zamanda bir güç sembolü olarak verilmiştir. Yiyecek ve su, hayatta kalmanın evrensel sembolleridir. Ancak filmde, bunlar aynı zamanda toplumsal eşitsizliğin ve sömürünün araçları olarak kullanılmıştır.

Gözlükler ve Körlükle İlişkili Araçlar

Film boyunca gözlükler ve diğer görme araçları sık sık sembolik bir anlam taşımaktadır. Bu nesneler, görme yetisinin kaybını hatırlatan ama aynı zamanda geçmişe duyulan özlemi temsil eden araçlardır. Gözlükler görme yetisi ve kaybı arasındaki bağlantıyı temsil etmiştir. Gözlük, geçmişte sahip olunan bir yeteneğin (görme) kaybına duyulan özlemi yansıtmaktadır. Gözlük,

ISBN: 978-625-5962-19-5

genellikle bilgiyi, netliği ve zekâyı temsil eder. Ancak filmde, bu sembol, artık işlevini yitirmiş bir hatırlatıcı olarak yer almıştır.

Köpek (Sadık Hayvan)

Filmde belirli bir noktada bir köpeğin insanlara eşlik etmesi, sadakati ve masumiyeti sembolize eder. İnsanların körlük nedeniyle yozlaşmasına karşı, köpek, doğanın saf ve dürüst tarafını temsil eder. İnsanlık için bir vicdan sembolü olmuştur. Hayvanlar, toplumun çöküşü sırasında bile etik değerlerin bir parçası olarak sunulmuştur. Köpek, Batı kültüründe sadakat, dostluk ve masumiyetin sembolüdür. Filmde bu kod, insanlığın doğayla olan bağını hatırlatmaktadır.

Finalde Yeniden Görme

Filmin sonunda insanların görme yetilerini geri kazanmaları, hem bir yeniden doğuş hem de insanlığın arınma sürecinin bir sembolüdür. İnsanlığın karanlık tarafıyla yüzleşip bundan ders alarak yeni bir başlangıç yapabilme potansiyelini ifade eder. Bu, hem bireysel hem de toplumsal bir "aydınlanma" anı olacaktır. Görme, genellikle bilinçlenme, farkındalık ve kurtuluşla ilişkilendirilir. Final de bu kültürel kodlar olumlu bir dönüşüm için kullanılmıştır.

Görme ve Körlük İkilemi

Filmde "görme" sadece fiziksel bir yeti değil, aynı zamanda ahlaki, psikolojik ve toplumsal bir farkındalık metaforu olarak işlenir. Göstergebilimsel bir yaklaşımla, görme yetisini kaybetmiş

ISBN: 978-625-5962-19-5

karakterlerin, daha önce farkına varmadıkları toplumsal gerçeklikleri "görmeye" başladıklarını söylemek mümkündür. Bu bağlamda:

Körlük, modern toplumun bireysel bencilliği ve kolektif duyarsızlığı ile ilişkilendirilebilir. Görme, ahlaki ve etik farkındalık için bir metafor olarak işlev görecektir.

Renklerin ve Mekanların Kullanımı

Filmin anlatısında renk paleti ve mekanlar önemli göstergeler olarak öne çıkmıştır. Beyaz Körlük insanlığın ahlaki ve etik "boşluğunu" temsil etmiştir Karantinaya alınan bina ise **t**oplumun küçültülmüş bir modeli olarak, insan doğasının vahşi tarafını açığa çıkarmıştır. Şehir kalıntıları uygarlığın çöküşünün bir metaforu olmuştur.

Metaforlar ve Alegoriler

Körlük filmi, baştan sona alegorik bir anlatıdır: Toplumun çöküşü, güç, bencillik ve kaosun hakim olduğu bir distopya olmuştur ve görmeyenler arasındaki görür olan Julianne Moore'un karakteri, ahlaki liderlik ve kurtarıcı figür olmuştur ayrıca görme ve körlük çatışması insanlığın kendini kurtarmak için hem bireysel hem de kolektif anlamda "görmeyi" öğrenmek zorunda olduğunu göstermiştir.

Barthes ve Mitoloji Analizi

Roland Barthes'a göre, mitler gündelik yaşamda doğal kabul edilen kültürel anlamlar yaratır. Filmdeki körlük, modern insanın tüketim toplumunda yaşadığı ahlaki körlüğe bir göndermedir. Göstergeler aracılığıyla bu mit, insan doğasının kolektif eleştirisine dönüşür:

Görme Yetisinin Kaybı: İnsanlığın etik pusulasının kaybını.
Julianne Moore'un Karakteri: Kayıp pusulayı yeniden bulma çabasını simgeler. (Barthes, 1993)

Sonuç

Körlük, göstergebilimsel açıdan zengin bir metin olarak, bireylerin ve toplumun kriz anlarındaki davranışlarını anlamlandırmak için derinlikli bir analiz sunar. Film, insanlığın sadece fiziksel körlükten değil, aynı zamanda ahlaki ve etik körlükten muzdarip olduğunu vurgularken, modern toplumların kırılganlığını açıkça ortaya koymuştur. Bununla birlikte,

ISBN: 978-625-5962-19-5

hikâye sadece bir eleştiri değil, aynı zamanda bir umut mesajı taşır: İnsanlık, kendi karanlık taraflarıyla yüzleşip bunlardan ders çıkararak yeniden inşa edilebilecektir.

Göstergebilimsel analiz, filmin tematik derinliğini ve simgesel gücünü daha iyi anlamamıza yardımcı olurken, Körlük'ün bir alegori olarak modern dünyaya yaptığı eleştiriyi daha da güçlü bir şekilde hissetmemizi sağlayacaktır. Bu, bireylerin etik değerler, empati ve toplumsal dayanışma gibi kavramlara yönelik düşüncelerini yeniden gözden geçirmelerine neden olabilecek etkileyici bir anlatı tarzı olmuştur. Ayrıca film günümüz toplumsal sorunlarına da dar ve daha detaylı bir dünya yaratarak farklı pencereden ışık tutmuş ve toplumsal, insani ve göreceli olarak ahlaki güncel sorunlara da bir eleştiri ve içerden bir bakış açısı sunacaktır.

Kaynakça

Akpınar, B., Şen, S., ve Beşgen, A. (2021). Mekanın Duyusal Paradoksları: Blindness (Körlük) Filmi Üzerinden Bir Pandemi Okuması. YDÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 3(2), Sayfa: 92-114.

Arslan, U. (2010). *Sinema ve Göstergebilim: Filmlerin Yapısal Çözümlemesi*. İstanbul: De Ki Yayınları.

Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel serüven* (S. Rifat, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bucuka, Y. (2023). KÖRLÜK VE BİLGELİK. Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1)

Doğan, H. Ahsen. (2019) "KÖRLÜK". Journal of Analytic Divinity ,Sayfa : 235-245.

Gunes, A. (2013). GÖSTERGEBİLİM TARİHİ. Humanities Sciences, 8(4), Sayfa: 332-348

Karaman, E. (2017). ROLAND BARTHES VE CHARLES SANDERS PEİRCE'İN GÖSTERGEBİLİMSEL YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 9(2), Sayfa: 25-36

Uğur, U., ve Çanğa Bayer, E. (2024). Sinema İzleyicisinden Sinema Kullanıcısına; Seyretmenin Kısa Tarihçesi. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*(*13*), Sayfa: 25-32.

ISBN: 978-625-5962-19-5

GLADYATÖR 2 FİLMİNİN DRAMATURJİK ANALİZİ

Prof.Dr.YUSUF YURDİGÜL

Atatürk Üniversitesi,yusufyurdagul@hotmail.com, 0000-0002-9903-4176

NESRİN TOPAK

Atatürk Üniversitesi, nesrin.topakk@gmail.com- 0009-001-9534-1654

EMİN YAĞIZ

Atatürk Üniversitesi , me.yagiz.25@gmail.com-0009-0000-5503-9103

ÖZET

Gladyatör (2000)**,** antik çağ anlatıları ve epik türün temel unsurlarını içeren önemli bir sinematografik eser olarak dikkat çekmektedir. Ridley Scott'un yönetmenliğini üstlendiği bu film, kölelik, arenalar, acımasız yöneticiler, Roma İmparatorluğu'nun görkemi ve şiddet unsurları gibi, 1960'ların gladyatör filmlerinde sıklıkla rastlanan sinematografik temaları yeniden ele almıştır. 2024 yılında çekilen ve ilk filmin devamı niteliğindeki *Gladyatör 2* de benzer şekilde Roma dönemine özgü iktidar mücadeleleri, yolsuzluklar ve entrikalar etrafında şekillenmektedir. Epik bir anlatı yapısına sahip olan bu yapım, dramatik kurgusuyla dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, *Gladyatör* ve *Gladyatör 2* filmleri, senaryonun düşünsel ve estetik boyutlarını çözümleyen bir yöntem olarak dramaturji bağlamında ele alınmaktadır. Dramaturji, metnin görselleştirilmesi sürecinde düşünceyi eyleme dönüştüren bir araç olarak, yalnızca sinemada değil, tiyatro gibi anlatıya dayalı diğer sanat dallarında da yaşamın anlamlandırılması ve yapılandırılmasında önemli bir yöntem olarak işlev görmektedir. Sinema tarihinde birçok yönetmen, kendi özgün dramaturjik dünyasını inşa etmiştir. Bu bağlamda, çalışmada Ridley Scott'un dramaturjik yaklaşımı incelenmekte ve yönetmenin filmlerinde bu yöntemi nasıl uyguladığı analiz edilmektedir.Çalışmanın kavramsal çerçevesini dramaturji, sinemada dramaturji ve *Gladyatör* filmleri gibi konular oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemi olarak ise dramaturjik çözümleme kullanılarak, filmlerin düşünsel ve estetik düzlemlerdeki yapıları çözümlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gladyatör filmi, sinema, Epik film, Dramaturji

ISBN: 978-625-5962-19-5

ABSTRACT

Gladiator is one of the important films of the epic genre loaded with ancient narratives in cinematography . “ Gladiator 2 “ , made in 2024, a long time after Ridley Scott’s first film in 2000 , contains many cinematographic elements of gladiator films in the cinema world of the 1960s, such as slavery ,arena , ruthless ruler , Rome and blood ,just like the first one . This new production ,which is a sequel to Gladiator (2000) , also tells the story of power struggles , corruption and endless intrigues in the Roman period. The dramatic narrative of the film is established in an epic structure as in the first one . In the study ,dramaturgy ,which is the analysis method of the film ,analyzes the scenario intellectually and aesthetically ,and puts thought into action for the visualifor the visualization of the text . In this form ,dramaturgy serves as an important method for the meaning and structuring of life in cinema as well as in other narrative arts such as theater . Many directors in cinema have been able to establish their own dramaturgical world. In the study , the dramaturgical approach of Ridley Scott , the director of the film Galadiator , is discussed . In this direction , topics such as dramaturgy , dramaturgy in cinema and Gladiator constitute the conceptual framework of the studdy . Dramaturgical analysis is also used as the analysis method of the film.

GİRİŞ

Sinemada epik anlatılar, tarihsel olayların ve dönemlerin dramatize edilerek görselleştirildiği, izleyiciyi güçlü bir duygusal ve düşünsel etkileşime davet eden önemli bir türdür. Antik çağ hikâyelerini temel alan gladyatör filmleri, bu türün önemli örneklerinden biri olarak, hem görsel ihtişamları hem de derinlikli anlatı yapılarıyla öne çıkmaktadır. Ridley Scott’un 2000 yılında yönetmenliğini üstlendiği *Gladyatör* filmi, epik türün çağdaş sinemadaki en çarpıcı örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Film, Roma İmparatorluğu’nun ihtişamı ve karmaşıklığı ekseninde iktidar mücadeleleri, entrikalar ve insani trajedilerle örülmüş bir hikâye sunmaktadır.

Uzun yıllar sonra 2024 yılında çekilen *Gladyatör 2* ise ilk filmin devamı niteliğinde olup, benzer temaları ve anlatım biçimlerini günümüz sinema teknolojisiyle birleştirerek yeniden ele almıştır. Her iki yapımda da kölelik, arena dövüşleri, iktidar mücadeleleri ve entrikalar gibi Roma dönemine özgü tarihsel unsurlar, epik bir anlatı yapısı içinde işlenmektedir. Bu bağlamda, her iki filmde de dramatik yapının ve anlatının görselleştirilmesinde kullanılan yöntemlerden biri olarak dramaturji, anlatının derinlemesine incelenmesi için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Dramaturji, yalnızca tiyatroya özgü bir yöntem olmanın ötesinde, sinemada da metnin düşünsel ve estetik olarak yapılandırılmasında önemli bir araçtır. Ridley Scott, özellikle *Gladyatör* filmlerindeki anlatı dünyasını ve görselliği inşa ederken, kendine özgü bir dramaturjik yaklaşım geliştirmiştir. Bu çalışma, yönetmenin dramaturjik bakış açısını inceleyerek, *Gladyatör* ve *Gladyatör 2* filmlerinin düşünsel ve estetik düzlemlerindeki yapısını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, sinemada dramaturji kavramı ve Ridley Scott'un özgün yaklaşımı üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

ÇALIŞMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

Bu çalışmanın amacı, Ridley Scott'un yönetmenliğini yaptığı *Gladyatör 2* filminin dramatik yapısını ve estetik unsurlarını dramaturji bağlamında analiz etmektir. Çalışma, filmin epik anlatı türü içerisindeki yerini değerlendirmeyi ve sinematografik tercihlerin dramatik yapı üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca, filmin önceki yapımla kurduğu tematik ve estetik bağları inceleyerek, yönetmenin özgün dramaturjik yaklaşımını kavramayı amaçlamaktadır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan dramaturjik analiz yöntemi kullanılacaktır. Bu yöntem doğrultusunda, filmin senaryosu, sinematografik tercihleri, karakter yapıları ve olay örgüsü detaylı bir şekilde değerlendirilecektir. Çalışma, epik dramaturji teorisinin temel ilkeleri çerçevesinde şekillenecek ve film, kuramsal ve uygulamalı dramaturji bağlamında ele alınacaktır. İnceleme sürecinde, filmin sahneleme biçimleri, görsel estetik unsurlar, ışık ve renk kullanımı gibi sinematografik tercihler analiz edilerek, anlatının dramatik yapıyı destekleme düzeyi ortaya konulacaktır.

1. DRAMATURJİ KAVRAMI

Dramaturji kavramı, kökeni Eski Yunan'a dayanan ve "bir dram oluşturmak" anlamında kullanılan bir terimdir. Tarih boyunca dramaturjinin bilim mi yoksa sanat mı olduğu tartışma konusu olmuş, bu terime yönelik tanımlar oyun ve sanat bilimi ya da dram sanatı teorisi gibi ifadelerle açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde ise kavram, seyirci dramaturjisi, metin dramaturjisi, tiyatronun kentsel mimari içerisindeki konumu gibi farklı bağlamlarda çeşitlenmiş ve farklı anlam katmanları kazanmıştır.

Dramaturji, terim olarak ilk kez Gotthold Ephraim Lessing tarafından ortaya atılmış ve özellikle Batı tiyatrosunda kurumsal bir işlev kazanmıştır. Lessing'in katkısıyla, dramaturji tiyatro ve dram sanatına ilişkin bilgi, oyunların iç yasaları, temel kuralları, yapısı, ilkeleri ve estetik anlayışını ortaya koyan bir disiplin olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, dramaturji Batı tiyatrosunda hem teorik hem de uygulamalı bir boyut taşımaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Dramaturjiye ilişkin en erken kuramlaştırmalardan biri Aristoteles'in *Poetika* adlı eserinde yer almıştır. Aristoteles'in *Poetika*'da sistemleştirdiği ilkeler bütünü, günümüzde Aristotelesçi Dramaturji olarak adlandırılmaktadır. Aristotelesçi Dramaturji, temel olarak dünyanın olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini, gerçeğin mutlak bir gerçeklik içerdiğini ve sanatın öykünmeye dayalı bir etkinlik olduğunu savunur. Bunun karşısında, Bertolt Brecht'in önerdiği ve "Aristotelesçi Olmayan Dramaturji" ya da "Epik Dramaturji" olarak adlandırılan yaklaşım, sanatın öykünme değil bir yaratma edimi olduğunu ve dünyanın değiştirilebilir bir gerçekliğe sahip olduğunu ileri sürer.

Dramaturji kavramının her dönemde farklı anlamlar kazanması, tiyatro düşüncesinin evrimi ile yakından ilişkilidir. Bu evrimsel süreç, yazılı metinlerin dramatik yazım kurallarına uygun olarak ele alınmasıyla başlayıp, yönetmenlik anlayışının kabul görmesi ve yazılı metinlerin sahne metinlerine dönüştürülmesiyle devam etmiş; modern dönemde çağdaş dramaturji anlayışının oluşumuna kadar uzanmıştır. Bu tarihsel süreç, tiyatro sanatının metinden sahnelemeye, kuramdan uygulamaya kadar çeşitli boyutlarını içeren karmaşık bir gelişim çizgisi izlemiştir.

Günümüzde dramaturji ve sinema ilişkisi üzerine düşünmek, dramaturjiyi yalnızca tiyatronun metinle ilişkili bir alt disiplini olarak tanımlamanın yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Modern koşullar, dramaturjinin sinema alanında varsayılanın aksine, teorik, prodüktif ve pratik uygulamalarıyla tiyatro çalışmalarından bağımsızlaşarak alanını sürekli genişleten bir disiplin olarak öne çıktığını göstermektedir. Çağdaş literatür incelendiğinde, dramaturjinin tiyatro sanatının iç sistematiği ile sınırlı kalmadığı, teori ve uygulama alanlarını aşarak farklı sanat disiplinlerine yayılan bir çeşitlilik içerdiği görülmektedir.

Dramaturji çalışmalarının temel unsurlarından biri olay örgüsüdür. Olay örgüsünün düzenlenmesi, kurgunun temelini oluşturur. Bu bağlamda, her sahne bir diğerine hizmet eder ve olayların gelişimi, evrimsel bir zorunluluk taşır. Geleneksel dramaturjinin bu yapısına karşılık, epik dramaturjide farklı bir yaklaşım benimsenmektedir. Epik dramaturji, montaj tekniğini esas alır ve eylemsel gelişmenin yerine anlatım tekniklerine ağırlık verir. Bu bağlamda, her sahne kendi başına bir anlam taşır ve olayların ilerleyişi sapmalar ve örnekler yoluyla gerçekleştirilir.

Sinema dramaturgisi, yaşamın diyalektiğinin anlamlandırılması, yeniden yapılandırılması ve sinematografa özgü bir yaklaşımla ifade edilmesini sağlayan bir yöntemdir. Felsefi bir genelleştirme çerçevesinde, farklı sanatsal ve estetik kategorileri bir araya getiren bir bileşen olarak sinema dramaturgisi, çözümleme yapan kişinin dünya görüşüne göre biçimlenir. Bu

ISBN: 978-625-5962-19-5

süreçte, anlatı dünyası, parçalarına ayrılarak analiz edilir ve bu parçalar yeni anlamlar kazandırılarak, özgün bir bütünlük içerisinde yeniden bir araya getirilir.

Sinema dramaturgisi, izleyicinin kendi yaşamıyla bağlantı kurabileceği, açık ve kendine özgü bir gerçeklik dünyası sunar. Dramaturjisi yapılan anlatılarda, bütünle uyumsuz, yapıya oturmayan hiçbir sahneye yer verilmez. Bu anlamda sinema dramaturgisi, anlatının her bir unsurunu büyük bir dikkatle inşa ederek, olay örgüsünden estetik detaylara kadar her sahneyi anlamlı bir bütünün parçası hâline getirir.

2. GLADYATÖR OYUNLARI VE GLADYATÖRLER

Latince "gladius" kelimesi, "kılıç" anlamına gelmekte olup, antik Roma'da profesyonel dövüşçüleri tanımlamak için kullanılan *gladiator* teriminin kökenini oluşturur. Yunanca'da ise gladyatör, “monomachos” veya “hoplomachos” terimleriyle ifade edilmektedir. Bu kavram, Batı dillerinin çoğunda olduğu gibi, Türkçe'ye de Latince'den geçmiştir (Uzunaslan, 2005: 16). Antik Roma'nın gladyatör oyunları, erken Cumhuriyet döneminden imparatorluğun sonuna kadar süregelen ve Roma toplumu içinde önemli bir yer edinen bir kurum olarak dikkat çekmektedir. Bu oyunlar, bazıları tarafından ahlaki bir çöküşün göstergesi ve hastalıklı bir alışkanlık olarak değerlendirilirken, diğerleri tarafından ise heyecan verici bir eğlence biçimi olarak takdir edilmiştir.Arenalarda sergilenen şiddet ve vahşete rağmen, gladyatör oyunları karmaşık bir yapıya sahipti. Tarihçiler, bu oyunları farklı perspektiflerden ele almış ve kurban geleneklerinin bir devamı, Roma toplumundaki yozlaşmanın bir yansıması ya da siyasi liderlerin güçlerini ve otoritelerini sergiledikleri bir araç olarak yorumlamışlardır. Amacı ve anlamı ne olursa olsun, bu oyunlara katılan gladyatörler, dönemin Roma toplumunda büyük bir ün kazanmış ve şöhretleri sadece Roma ile sınırlı kalmayarak daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Karakoç, 2015: 154).

Gladyatörlerden ilk kez, Roma'nın hâlâ Cumhuriyet olduğu M.Ö. 264 yılına ait kayıtlarda bahsedilmektedir. Bu dönemde, zengin Romalılar ve diğer önde gelen kişiler, akrabalarına ve yüksek statüdeki bireylere gösterişli cenaze törenleri düzenlerdi. Bu törenlerde, en önemli eğlencelerden biri olarak, pazar yerinde üç çift köle arasında yapılan şiddetli kılıç dövüşleri sunulmuştur. Romalı yazarlar Tertullian ve Festus’a göre, bu tür vahşi eğlencelerin ardındaki nedenlerden biri, Romalıların insan kanının ölen kişinin ruhunu arındırdığına dair inançlarıydı. Zamanla bu "oyunlar" popülerlik kazandıkça, devlet yetkilileri de kitlesel bir eğlence aracı olarak bu etkinliklere ev sahipliği yapmaya başlamıştır.

Antik Roma gladyatörleri, genellikle halkın eğlencesi için arenalarda savaşan savaşçılardı. Bu dövüşçüler, köleler, suçlular, savaş esirleri veya özgür vatandaşlardan oluşabiliyordu. Ancak zamanla, özgür Romalılar da şöhret ve para kazanma umuduyla gladyatör olarak mücadele

ISBN: 978-625-5962-19-5

etmeye gönüllü olmuşlardır. Gladyatör dövüşleri, genellikle amfitiyatrolarda yapılırdı ve Roma'daki Colosseum, bu dövüşlerin en ünlü mekânlarından biriydi. Savaşlar bazen ölümcül olabiliyorken, çoğu zaman dövüşçüler hayatta kalabilirdi; halk ya da organizatör, savaşın sonucuna karar verebilirdi.

Gladyatörler, genellikle alt sınıf mensupları olmalarına rağmen, halk arasında oldukça popüler figürler hâline gelebilirdi. Onlar için şarkılar yazılır, büyük bir hayran kitlesi oluşturulurdu. Tarihte kayıtlara geçmiş ya da efsaneleşmiş birçok ünlü gladyatör bulunmakta olup, bunların çoğu dövüş sahalarındaki başarıları veya Romalılar gözündeki kahramanlıklarıyla tanınır. Bunların başında Spartacus yer almaktadır. Gladyatör okulundan kaçarak kölelerin lideri hâline gelen Spartacus, Roma'ya karşı büyük bir isyan başlatmış (M.Ö. 73-71, Üçüncü Köle Savaşı) ve on binlerce köle ve yoksul insanı ordusunda birleştirerek Roma'yı ciddi şekilde tehdit etmiştir. Nihayetinde, M.Ö. 71'de Lucius Crassus tarafından yenilmiş ve isyanı bastırılmıştır. Spartacus'ün ölümü, onun efsaneleşmesine katkı sağlamıştır.

Diğer bir ünlü gladyatör ise *Gladyatör* filminden tanınan Commodus'tur. İmparator olmasına rağmen, Commodus gladyatör dövüşlerine katılmayı, kendini bir gladyatör gibi sahneye çıkarak halkı eğlendirmeyi severdi. Ancak dövüşleri genellikle kontrol altında olup, rakipleri ya zayıf ya da teslim olmaya zorlanmış kişiler olurdu .Galyalı Crixus, Suriye kökenli Flamma, Carpophorus, Priscus ve Verus, tanınmış diğer ünlü gladyatörlerden sadece birkaçıdır. Gladyatörlerin hayatı oldukça zor ve kısa ömürlüydü. Ancak popüler bir gladyatör, halk arasında büyük bir hayran kitlesi kazanabilir ve zaman zaman özgürlüğünü elde edebilirdi. Filmlerde sıkça karşılaşılan sahnelerde, dövüşlerin sonunda izleyiciler veya imparator, dövüşçünün kaderine karar verirdi. *Pollice verso* (başparmağın yukarı veya aşağı işareti) hareketi ile gladyatörün hayatı ya bağışlanır ya da ölümü emredilirdi. Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşması ve ahlaki değerlerdeki değişimle birlikte gladyatör dövüşleri, 4. yüzyılda sona ermiş ve İmparator Honorius, M.S. 404'te gladyatör dövüşlerini resmen yasaklamıştır.

Her iki *Gladyatör* filminde de baş kahramanlar, köle olarak girdikleri gladyatör okullarında dövüşlere hazırlanmış ve intikam için başlattıkları maceralar Roma'nın faydasına sonuçlanmıştır. İlk filmdeki kahraman Maximus, büyük bir galibiyetin ardından Kolezyum'da can verirken, *Gladyatör 2*'nin kahramanı Lucius arenadan sağ çıkmış ve Roma'yı düşmanlarından temizlemiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.1.Gladyatörlerin Özellikleri

2.1.1. Gladyatörlerin Hepsi Köle Değildi

Romalı gladyatörlerin büyük bir kısmı, Roma ordusunun ilhak ettiği bölgelerden köleleştirilen savaşçılardan oluşmaktaydı. Ancak, gladyatörlerin tamamı köle statüsünde değildi. Pompeii, Trier, Köln ve Xanten gibi şehirlerdeki gladyatör eğitim okullarına, şöhret, para ve onur arayışıyla özgür vatandaşların da kaydolduğu bilinmektedir. Bu kişiler arasında yalnızca alt sınıflardan bireyler değil, aynı zamanda üst sınıfa mensup patrisyenler, şövalyeler ve hatta senatörler de yer almaktaydı.

2.1.2. Gladyatörler Nadiren Hayvanlarla Dövüşürdü

Kolezyum'da grotesk hayvan avları oldukça yaygın bir gösteri biçimi olsa da, gladyatörler genellikle vahşi hayvanlarla dövüşmek veya onları evcilleştirmekle ilgilenmemekteydi. Bu tür mücadeleler, yalnızca *venatores* ve *bestiarii* olarak adlandırılan özel kategorilerdeki dövüşçüler tarafından gerçekleştirilmekteydi.

2.1.3. Kadınlar da Gladyatör Olabilimekteydi

Sinema ve edebiyat tarihi, gladyatörleri genellikle erkek figürler olarak tasvir etmiş olsa da, tarihsel araştırmalar, MS 1. yüzyılda kadın savaşçıların da gladyatör oyunlarının düzenli bir parçası hâline geldiğini ortaya koymuştur. Bu durumu kanıtlayan önemli bulgulardan biri, MS 2. yüzyıla ait bir mermer kabartmadır. Söz konusu kabartma, “Amazon” ve “Achillia” adını taşıyan iki kadın gladyatör arasında gerçekleşen, onurlu bir beraberlikle sonuçlanan bir dövüşü tasvir etmektedir. Ayrıca, kadınların yalnızca gladyatör dövüşlerine değil, hayvan avlarına da katıldıkları kaydedilmiştir.

2.1.4. Farklı Sınıfları Bulunmaktaydı

Gladyatörler, yeteneklerine, sicillerine, dövüş tarzlarına ve deneyimlerine göre çeşitli sınıflara ayrılmaktaydılar. Bu sınıflar arasında en popüler olanlar, kılıç ve kalkanla dövüşen *thraeces* ve *murmillones,* ata binen *equites*, savaş arabası kullanan *essedarii*, genellikle her iki elde bir kılıç kullanan *dimachaerus* ve sadece bir ağ ve üç dişli mızrakla silahlanan (ve nadiren görülen) *retiarius* olarak sıralanabilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.1.5. Her zaman Ölümüne Dövüşmezlerdi

Filmlerdeki dramatik anlatımlar, gladyatörlerin ölümüne dövüştüğü yönündeki yanlış inanışı pekiştirmiştir. Ancak *National Geographic* ve *BBC* raporları, bu teoriyi çürütmektedir. Bu raporlara göre, gladyatörleri aylarca ve yıllarca beslemek, barındırmak ve eğitmek büyük maliyetler gerektirirken, eğitmenlerinin, bu gladyatörleri tek bir dövüşte öldürmek istemeyecekleri ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bazı durumlarda önceden planlanmış ölümüne dövüşler ya da kaybeden gladyatörün imparator veya seyirciler tarafından affedilmediği dövüşler gerçekleşmiştir. Ayrıca, arenada her yıl yaklaşık 8.000 kişinin öldüğü rapor edilmiştir.

3. GLADYATÖR 2

3.1. Filmin Künyesi

Filmin Adı	Gladyatör 2
Yönetmen	Ridley Scott
Görüntü Yönetmeni	John Mathieson
Senaryo	David Scarpa
Filmin Türü	Aksiyon ,Drama ,Epik
Müzik	Haryy Gregson
Yapım Yılı	2024
Yapım Ülkesi	Abd
Süre	148 Dakiha
Dil	İngilizce
Oyuncular	Rory McCann ,Tim McInnerny,Alec Utgoff ,Alexander Karim,Chi Lewis-Parry ,Riana Duce ,Alfie Tempest ,Hadrian Howard ,Lee Charles ,May Calamawy ,Peter Mensah, Matt Lucas, Chidi Ajufo ,Paul Candelent ,Alexander Simkin, Mikhail Basmadjian ,Mike Parish, Bernard Meenan

4.1.2. Filmin Konusu

Gladyatör 2 filminde, ilk filmin küçük karakteri olan Lucius, bu kez ana karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Film, yıllar önce hayatta kalabilmesi için annesi tarafından uzak diyarlara gönderilen Lucius'un hikâyesine odaklanmaktadır. Kuzey Afrika kıyısındaki Numidya'da karısıyla barış içinde yaşamını sürdürürken, Roma'nın imparatorları Caracalla ve

ISBN: 978-625-5962-19-5

Geta'nın emriyle, General Marcus Acacius'un liderliğindeki Roma lejyonları adayı işgal eder ve Lucius esir düşer. O ve karısı, savaşçı olmalarına rağmen, karısının göğsüne isabet eden bir okla öldürülür ve bu olay, Lucius'u intikam yeminleriyle Roma'ya geri getirir. Burada, gladyatör okuluna alınan Lucius, bir köle olarak Roma'ya getirilir.

Bir filmin başarısı için iyi bir senaryo, temel bir ön koşuldur. "İyi bir senaryodan kötü bir film çıkabilir, ancak kötü bir senaryodan iyi bir film çıkmaz" anlayışıyla, "Gladyatör 2" filminin izleyicisine etkili bir şekilde ulaşması ve zamana karşı dayanabilmesi, dramaturjik çalışmaların dikkatli bir şekilde senaryo üzerine inşa edilmesine bağlıdır. Ridley Scott'un 2000 yapımı birinci "Gladyatör" filminden sonra, 2024 yapımı "Gladyatör 2" filmi, aynı şekilde 1960'ların gladyatör temalı sinema eserlerine ait unsurları—kölelik, arena, acımasız yönetici, Roma ve kan gibi—içermektedir. Film, Marcus Aurelius'un ölümünden sonra Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün eşiğinde olan bir dönemi anlatırken, kardeşler Geta ve Caracalla'nın liderliğinde, saldırgan bir politika izlemektedir.

Dramaturji, temelde bir metne bakış ve yorumlama yöntemi olarak kabul edilir. Bu yöntem, iki ana alanda kavramsallaştırılabilir: kuramsal dramaturji, metin üzerinde yapılan çalışmaları kapsarken; uygulamalı dramaturji, oyuncularla ve sahne üzerinde gerçekleştirilen çalışmaları ifade eder. Biçimsel anlamda, "Gladyatör 2", Ridley Scott'ın sinematografik dehasının bir örneği olarak dikkat çeker. 87 yaşında olmasına rağmen Scott, hem güncel sinema anlayışını yakalayabilmiş hem de görkemli savaş sahneleri ile izleyicisini şaşırtmaya devam etmiştir. Özellikle yaratıcı savaş sahneleri, dövüş koreografileri ve mekanlardaki farklı bakış açıları takdire şayandır. Tarihsel gerçekçilikten uzak olmasına rağmen, sular altındaki Colosseum gibi ikonik sahneler, sinemaseverlere büyük bir görsel zevk sunmaktadır.

John Mathieson'ın sinematografisi, Scott'ın estetik vizyonunu başarıyla hayata geçirmektedir. Özellikle rüya sekanslarındaki kadrajlar ve renk kullanımı, savaş veya dövüş sahnelerindeki ışık düzenlemeleri ve kapalı mekanlardaki gergin diyalogları destekleyen tercihler, filmin atmosferini güçlendiren önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel1. Gladiator 2 filminden Kolezyum'daki deniz savaşı sahnesi .

4. GLADYATÖR FİLMİNİN DRAMATURJİK ÇÖZÜMLENMESİ

Sinema, anlatı ve sinematografi boyutlarının ayrılmaz bir şekilde iç içe geçtiği bir sanat formudur. Bu bağlamda, dramaturji perspektifinden reji tasarımını ele aldığımızda, filmin bölümlerinin sıralanışı, yerleştirilen çerçeve sekanslarının düzeni, sahnelerin uzunluk oranları, kahramanların sunuluşu ve onların kendilerini yansıtan bir üslupla konuşma biçimleri, filmin söylemini başarıyla gerçekleştirip gerçekleştirmediğine dair önemli göstergeler sunar. Diğer bir deyişle, dramatik eylem ile sinematografik görsel biçim arasındaki paralelliğin sağlanıp sağlanmadığı, dramaturginin reji boyutunu oluşturur.

Epik film anlayışında, sahnelerin büyüklüğünden çok, karakterlerin iç dünyasıyla ilişkili olan, izleyiciyi heyecanlandıran ve bir duygudan diğerine sürükleyen ana unsurun insan hikayeleri olduğu vurgulanır. İzleyici, kimlik olarak kendisini karakterle özdeşleştirir ve bu özdeşleşme, filmin dramatik yapısının ve sinematografisinin en güçlü bileşenlerinden biridir. Bu bağlamda, sinematografinin doğru bir şekilde inşa edilmesi, anlatının etkisini artırır ve izleyiciye anlamlı bir deneyim sunar.

Biçimsel açıdan değerlendirildiğinde, *Gladiator 2*, tam anlamıyla Ridley Scott'ın bir şaheseri olarak öne çıkmaktadır. Scott, 87 yaşında olmasına rağmen, çağın dinamiklerine ayak uydurabilen ve özellikle büyük ölçekli savaş sahnelerinde her zaman izleyiciyi şaşırtmayı başaran bir yönetmendir. Filmde, hikayenin özüne sadık kalınarak yaratıcı savaş sahneleri, dövüş koreografileri ve mekan kullanımı oldukça etkileyici bir şekilde sunulmuştur. Özellikle tarihsel gerçekçilikten ziyade görsel ve estetik bir yaklaşım benimsenmiş olup, su altındaki Kolezyum gibi ikonik sahnelerle görsel anlamda dikkat çekici bir deneyim sunulmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

John Mathieson'ın sinematografisi, Scott'ın vizyonunu tam anlamıyla yansıtmaktadır. Özellikle rüya sekanslarındaki kadrajlar ve renk tercihlerinin yanı sıra, savaş ve dövüş sahnelerindeki ışık kullanımı ile kapalı mekanlardaki gergin diyalog atmosferi ustaca oluşturulmuştur. Bu sinematografik tercihler, filmin dramatik yapısını destekleyerek izleyiciye derinlikli bir görsel deneyim sunmaktadır.

Filmin izleyicisi açısından beklentiler de önemli bir rol oynamaktadır. 24 yıl aradan sonra gelen devam filminde, mirasa sadık kalarak bol aksiyon ve ihtişamlı sahneler isteyen izleyiciler, filmden büyük keyif alacak ve yüksek puanlar verecektir. Ancak, içerik ve derinlik arayan, ilk filmle kıyaslama yapmayı bekleyen izleyiciler, filmden bekledikleri derinliği bulamayarak bir miktar hayal kırıklığı yaşayabilirler. Özellikle popüler ve aksiyon odaklı filmleri seven izleyiciler için, *Gladiator 2* yılın en önemli filmlerinden biri olma potansiyeline sahiptir.

SONUÇ

Gladiator 2, Ridley Scott'ın sinematografik ustalığını bir kez daha sergilediği, görsel açıdan etkileyici ve aksiyon dolu bir yapım olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk filmdeki dramatik yapının ve karakter derinliğinin devam ettirilmesi, ancak içeriğin büyük ölçüde görsel estetiğe ve aksiyona odaklanması, filmi belirli bir izleyici kitlesi için unutulmaz kılmaktadır. Scott, 87 yaşında olmasına rağmen, çağının gereksinimlerine uygun bir sinematografik dil oluşturmayı başarırken, dövüş koreografileri ve mekan kullanımı ile görsel açıdan izleyiciye tatmin edici bir deneyim sunmuştur.

Bununla birlikte, filmdeki tarihsel gerçekçilikten ziyade, dramatik ve görsel anlatımın ön planda olması, bazı izleyicilerin beklentilerini karşılamayabilir. İlk filmle kıyaslanabilir bir derinlik arayan izleyiciler, *Gladiator 2*'nin yüzeysel kalabileceği endişesini taşıyabilir. Ancak, geniş izleyici kitlesi için film, aksiyon ve görselliği ön planda tutarak yılın önemli yapımlarından biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, *Gladiator 2*'nin, tarihi gerçekçilikten çok sinemasal anlatının ve estetiğin ağır bastığı bir yapım olduğu söylenebilir

Sonuç olarak, *Gladiator 2*, görsel anlamda etkileyici bir yapım olmanın yanı sıra, aksiyon filmi sevenler için tatmin edici bir deneyim sunarken, dramatik derinlik arayan izleyiciler için daha az tatmin edici olabilir. Bu film, sinematografik açıdan olduğu kadar, izleyici beklentileri doğrultusunda bir sinema yapıtı olarak da kendi yolunu çizen, ikonik bir devam filmi olarak anılacaktır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

Akım, M. S. (2022).Logostan kurtulmak: yirminci yüzyıl dramında karşı-anlatı. (1. Baskı). Habitus. Arıcı, O. (2020).Kurmacanın inşası. (1.Baskı). Habitus.

Bahçeci, Ö. (2006) Dramaturji Kavramı Üzerine Kısa Bir Tarihçe ve Kavramın Evrimi

Çınar, C.(2022) Çağdaş Dramaturji ve Sinema İlişkisine Karşılaştırmalı Bir Bakış , Dergi park

İkaros. Karabulut, T. (2015). Dramatik yapının analizinde Freytag tekniğinin kullanımı. Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 39(1):37-54

İpşiroğlu, Z. (2013).Dramaturgi – tiyatroda düşünsellik. (1. Baskı).

Karakoç, E. (2015). Antik Roma'da Kadın Gladyatörler. Akademik Bakış Dergisi, 52, 154-163.

Ongar ,İ. (1991) Sinemada Dramaturji Anadolu University (Turkey) ProQuest Dissertations & Theses, 1991. 28638495.

Sözen ,M. (2013) Sinemasal dramaturgi ve örnek bir çözümleme Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-EMayıs-Haziran'13 Sayı: 11 ISSN 1308- 2698

Uzunaslan, A. (2005). Antik Roma'da Gladyatör Oyunları. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 15-58.

ISBN: 978-625-5962-19-5

COVİD DÖNEMİNDE KENTLERİN GERÇEKÜSTÜ DÖNÜŞÜMÜ: FOTOĞRAFTA PANDEMİ ESTETİĞİ

Doç. EREN GÖRGÜLÜ

Kırklareli Üniversitesi, erengorgulu@gmail.com - ORCID ID: 0000-0002-6475-7948

ÖZET

Covid-19 pandemisi sırasında yaşanan sosyal yalıtılmışlık, sokağa çıkma yasakları ve karantina uygulamaları şehir manzaralarını insandan arındırmış ve kamusal alanı gerçeküstü bir hale getirmiştir. Pandemi dönemiyle birlikte boşalan sokaklar, terk edilmiş meydanlar ve sessizlikle sarmalanmış kentsel alanlar, insan deneyiminin alışılagelmiş formlarından uzaklaşarak hem duygusal hem de fiziksel anlamda yeniden şekillenmiştir. Covid19 pandemisi, dünya genelinde bireylerin ve toplumların iletişim alışkanlıklarını, sosyal etkileşimlerini ve özellikle günlük yaşamlarını köklü bir şekilde değiştirerek sosyal izolasyonu ve fiziksel mesafeyi zorunlu hale getirmiştir. İletişim kanallarının ve etkileşimin sınırlandırıldığı böylesi bir dönemde görsel iletişim önem kazanmaya başlamış ve deneyimlenmeye başlanan yeni izole durum fotoğraflar aracılığıyla belgelenmeye çalışılmıştır. Fotoğraf, pandeminin yaratmış olduğu karmaşık duygusal deneyimleri hem bireysel hem de kolektif hafızada koruma ve anlamlandırma işlevi görerek yaşanan dönüşümü belgelemek ve yorumlamak adına kritik bir görev üstlenmiştir. Görsel bir ifade aracı olarak fotoğrafın toplumsal kriz dönemlerindeki rolü tarih boyunca hem dikkat çekmiş hem de önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Fotoğraf; savaşlar, doğal afetler ve salgınlar gibi kriz dönemlerinde görsel belgelerin oluşturulması ve paylaşılmasında güçlü bir motivasyon kaynağıdır. Kent mekânlarının sessizleşmesi ve modern şehir işleyişinin radikal bir şekilde değişime uğraması kamusal alanları olağanüstü bir boşluğa mahkûm etmiştir. Sosyal mesafe kurallarının arttığı, insan hareketliliğinin oldukça azaldığı ve kısıtlandığı bu dönemde kamusal alanların fiziksel yalnızlığı gerçeküstü görüntüler yaratmıştır. Alışılmadık derecede insansız mekânların yarattığı yeni gerçeklik ortamı fotoğraflar aracılığıyla belgelenmiştir. Fotoğraf, belirsizlik içinde geçen günlerin anlam arayışını desteklemek için en çok tercih edilen araçlardan birisi olmuştur. Bu çalışma covid-19 sürecinde şehirlerin gerçeküstü (hatta distopik bir atmosfer sunan) dönüşümünü toplumsal, estetik ve eleştirel bir perspektifle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Covid-19, Gerçeküstü, Kent, Fotoğraf.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE SURREAL TRANSFORMATION OF CITIES DURING THE COVID PERIOD: PANDEMIC AESTHETICS IN PHOTOGRAPHY

SUMMARY

During the Covid-19 pandemic, social isolation, lockdowns, and quarantine measures emptied cityscapes of human presence, transforming public spaces into surreal environments. The streets, abandoned squares, and urban areas wrapped in silence during this period deviated from conventional human experiences, reshaping both emotionally and physically. The Covid-19 pandemic profoundly changed communication habits, social interactions, and, most notably, daily life around the world, making social isolation and physical distancing mandatory. In this period, where communication channels and interactions were limited, visual communication gained prominence, and the newly isolated conditions were documented through photographs. Photography played a critical role in preserving and interpreting the complex emotional experiences created by the pandemic, functioning as a means of both documenting and meaning-making within individual and collective memory. Throughout history, the role of photography as a tool for visual expression during periods of social crises has not only garnered attention but has also become an important research subject. Photography has been a powerful motivator for creating and sharing visual records during crises such as wars, natural disasters, and pandemics. The silencing of urban spaces and the radical transformation of modern city dynamics have condemned public spaces to an extraordinary void. In this period marked by increased social distancing, significantly reduced human mobility, and widespread restrictions, the physical solitude of public spaces created surreal images. The new reality formed by unusually deserted spaces has been documented through photographs. Photography has become one of the most widely used tools in the search for meaning in days of uncertainty. This study aims to evaluate the surreal (and even dystopian) transformation of cities during the Covid-19 period from a social, aesthetic, and critical perspective.

Key Words : Covid-19, Surreal, City, Photography.

1. GİRİŞ

Covid-19 pandemisinde meydana gelen toplumsal değişikliklerin temsilini en yalın şekilde aktaran fotoğraflar aynı zamanda şehirlerin ve kamusal alanların yaşadığı değişimi de

ISBN: 978-625-5962-19-5

yansıtmıştır. Pandemi özellikle dijital çağın etkisiyle, fotoğrafın rolünü yeniden tanımlamış, pandemi süresince sosyal medya ve fotoğraf tabanlı uygulamalar (Instagram, Snapchat, VSCO, TikTok gibi), bireylerin evde geçirdiği anları kaydetmek ve toplumsal dayanışmayı teşvik etmek için kullanılmıştır. Bu gibi fotoğraf uygulamaları Covid-19 dönemi içerisinde ve boyunca bireylerin hem kişisel hem de toplumsal düzeyde çeşitli ihtiyaçlarına cevap vermiştir. İnsanlar bir yandan pandemi döneminde değişime uğrayan yaşam biçimlerini ve günlük rutinlerini belgeleyerek "pandemi günlüğü" oluşturmuş, diğer yandan bu görselleri sosyal medya aracılığıyla paylaşarak toplumsal bağlarını sürdürme çabası içerisine girmiştir. Karantina dönemlerine damgasını vuran bu fotoğraflar insanların yalnızlık duygusunu azaltma ve çevrimiçi topluluklarla bağ kurmalarına fırsat tanımıştır. Bu dönem içerisinde üretilen fotoğrafların fiziksel mesafeleri aşarak farklı bir iletişim dili oluşturması, pandeminin kolektif hafızasına katkına bulurken aynı zamanda hem bireysel hikâyelerin hem de toplumsal yalıtılmışlığın görünür hale gelmesini sağlamıştır. Bireylerin bu döneminde karşılaştıkları duygusal zorlukları, korkuları, endişeleri ve umutları için kullandığı fotoğraflar sadece bir belge aracı olarak değil aynı zamanda bir kendini ifade etme biçimi olarak dikkat çekmiştir. Karantinanın sınırlı mekânsal ve fiziksel olanaklarını aşan görsel anlatı dili hem insanların izole yaşamlarına hem de kentlerin boşalan ve yalnızlaşan meydanlarına odaklanarak sosyal, kültürel ve psikolojik yönden yaratılan "yeni normal"in etkisini gözler önüne sermektedir.

2. KENTLERİN GERÇEKÜSTÜ DÖNÜŞÜMÜ

Günlük koşuşturmacanın merkezinde yer alan ve normalde insan yoğunluğu ve hareketliliğiyle tanınan kamusal alanların boş ve terk edilmiş halleri karantina altındaki kentlerin genel görünümünü temsil etmiştir. Bir anda değişime uğrayan bu görsel ifade bir yandan şehirlerin bilinen estetik algısını alt üst etmiş diğer yandan ise gerçeküstü bir estetik görüntünün oluşmasına katkıda bulunmuştur. Kevin Robins'e (2020) göre "Kent imgesel bir göstergedir […] gözün hareketlerini öne çıkartır. Görsel bir karşılama ve deneyim yeridir" (s. 219). Ancak kent imgesi pandemi döneminde "karşılama ve deneyim" yeri olma durumundan çok boşluğun ve sessizliğin mekânı haline gelmiştir. Kent merkezlerinde yaşanan çarpıcı boşluklar, insan varlığının eksikliğini vurgulayarak izleyiciyi hem tedirgin etmekte hem de hayranlık uyandırmaktadır. Mekânın yeniden algılanmasına sebebiyet veren bu durum, günlük hayatta fark edilmeyen detayların ortaya çıkmasına ve distopik bir atmosferin oluşmasına sebep olmuştur. Boşluk hissini güçlendiren bu fotoğraflar şehirlerin fiziksel ve psikolojik çehresindeki değişimi gözler önüne sermiş ve izolasyon hissini vurgulamak için kullanılmıştır. Ayrıca zamansızlık hissi uyandıran bu fotoğraflar pandemi döneminin dışında herhangi bir zaman ait gibi görünmektedir. Kentsel sessizliğin yarattığı bu zamansızlık, bireylerin yalnızlık, kaygı ve belirsizlik duygularını tetiklemiş ve karmaşık duyguların görsel ifadesi haline gelmiştir. Mark Fisher'a (2020) göre "Tekinsizliğe rastlanan yerler hakikatte insandan arındırılmış bölgelerdir" (s. 12). Kitlesel olarak eve kapanma döneminin bireyler üzerinde yarattığı etkilerin en başında gelen bu tekinsiz durum kamusal alanların kullanımının kısıtlanması ve sosyalleşmemenin getirdiği negatif etkilerin bir yansımasıdır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 1. Pandemi Dönemi Kent Görüntüleri.

Yaşadığımız dünyayla, mekânla ve özellikle de zaman ile olan ilişkilerimizi dönüştürerek hayatımızın her boyutuna nüfus eden bu durum aynı zamanda sadece bireyleri değil kurumları etki alanı içerisine almıştır. Canan Arslan'a (2021) göre "2019 Mart ayında hayatımıza giren Koronavirüs (Covid-19), müzeler, galeriler, sergiler, tiyatrolar, konser salonları, sinemalar gibi kültür ve sanat kuramlarını derinden etkilemiştir" (s. 1). Bir zamanlar gündelik yaşamın vazgeçilmez ögelerinden birisi olan insan hareketliliği yerini ürkütücü derecede durgunluğu belgeleyen şehir görüntülerine bırakmıştır. En yoğun şehirlerin büründüğü bu sessizlik gerçek dünya etkisini tuhaf bir şekilde deneyimlememize olanak sağlamaktadır. Aslında hem tanıdık olan hem garip olan bu durum tıpkı Fisher'ın belirttiği tekinsizliği ifade eder. Önceden normal olarak algılayabileceğimiz her şey değişime uğramış ve aşina olduğumuz şehir yabancılaşmaya başlamıştır. Bizim bildiğimiz dünyanın böylesine keskin bir değişime uğraması yeni gerçekliğimizin gerçeküstü bir versiyonu olarak tanımlanabilir. İnsana ait olan her şeyin terkedildiği bu görseller gerçeküstü etkisiyle izleyiciyi hem rahatsız etmekte hem de tuhaf bir boşluk hissi yaratmaktadır.

Amerikalı şehir plancı Kevin Lynch 'Kent İmgesi' adlı kitabının ilk sayfalarında çevrenin imgesinden bahsederken kent imgesinin insan deneyiminin ötesinde yer aldığından bahseder; "Kentte, her durumda gözün görebileceği, kulağın işitebileceğinden fazlası, keşfedilmeyi bekleyen bir dekor ya da manzara vardır" (2020:1). Gündelik yaşamı kökten değiştiren ve tüm dünyayı insansızlaştıran pandemi ile birlikte kent manzaraları da değişmeye başlamıştır. Neredeyse bir yüzyıl önce Fransız fotoğrafçı Eugene Atget'nin Paris fotoğraflarına benzer durumun yaşandığı bu dönemde insansızlaştırılmış şehir fotoğrafları toplumumuzun kalabalık normuna meydan okuyan imgeler sunmaktadır. Atget'in Paris fotoğrafları insan ve şehir

ISBN: 978-625-5962-19-5

arasında yaşanan gerilimin sürrealist bir şekilde ifade edilmesinin en iyi örnekleri arasında yer almaktadır. Walter Benjamin'e (2012) göre Atget'in fotoğraflarında "…bir tenhalık görülmez, ama sessizlik vardır; bu resimlerdeki şehir, henüz yeni kiracısını bulamamış bir ev gibi tertemiz silinip süpürülmüştür" (s. 26). Gisele Freund'a (2007) göre ise bu fotoğraflar "Fotoğrafların çoğu boş sokakları göstermektedir, hemen hemen hiç canlı yoktur; çünkü Atget anlık görüntüler yakalamaya çalışmamıştır. Büyüleyici yanları, taşıdıkları boşluktur ve içerdikleri ayrıntılarla birlikte birer natürmorta dönüşürler" (s. 86). Esther Leslie (2019) ise Atget'nin Paris sokaklarına ait gerçeküstü fotoğraflarını Benjamin'in 'aura' kavramıyla açıklamaya çalışır; "Atget'nin Paris fotoğrafları sürrealist fotoğrafın habercisi, sürrealizmin harekete geçirebildiği sahiden tek kalabalık ordunun öncü koludur. Atget […] nesneyi auradan özgürleştirme sürecini başlatır" (s. 113-114).

Görsel 2. Pandemi Dönemi Kent Görüntüleri.

Dönemin toplumsal ve duygusal karmaşasını özetleyen bu görüntüler hafıza çalışmaları perspektifinden bakıldığında bireylerin ve toplulukların pandemi deneyimini anlamlandırması ve unutulmaktan koruması için bir araç olarak önem kazanmaktadır. Yanı sıra insansız şehir fotoğrafları, alışıla gelmiş insan kalabalıklarından arındırılmış estetik normları yeniden değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Kamusal alan içerisindeki günlük hayatta görülmeyen ayrıntılar ortaya çıkmakta; mimari detayların hem şiirsel hem de görsel anlatıları mekânın kendisinin de öznesi olduğunu hatırlatmaktadır. Diğer bir açıdan bakıldığında ise boşalan ve sessizleşen sokaklar sosyal yaşama ait ölçülebilir bir yokluğu temsil edebilir. Fotoğraflarda görüntülenen boşluk, bu anlamda sadece fiziksel bir durumu değil aynı zamanda toplumsal normlarında askıya alındığı bir temsil alanı sunmaktadır. Fotoğraflarda görülen gerçeküstü kent manzaraları herhangi bir kriz anında toplumun ne kadar kırılgan olduğunu da kanıtlar

ISBN: 978-625-5962-19-5

niteliktedir. Bu fotoğraflar bireylerin kolektif deneyimlerini anlamlandırmasında önemli bir bağlam oluşturmaktadır. Modern toplumumuzun ne kadar hassas bir dengede bulunduğuna dikkat çeken ve hem estetik hem de toplumsal açıdan farklı anlamlar yüklenmiş bir olgu sunan bu fotoğraflar pandemi dönemini anlamada sosyolojik, estetik ve teknolojik etkileri anlamak için çok katmanlı bir çerçeve sunmaktadır.

Görsel 3. Pandemi Dönemi Kent Görüntüleri.

Frederic Lenoir'e (2022) göre pandeminin yaşandığı zamanlar insanların kendi içlerine kapandığı olumlu bir döneme işaret eder; "Kapanma deneyimi, çok sayıda insan için yavaşlama ve başka bir yaşam biçimini tecrübe etme, eyleme ve dış dünyaya daha az yönelme, içsellik ve yaşam kalitesine daha çok odaklanma fırsatı sundu" (s. 25). Bu durum sadece insanlık için değil aynı zamanda üzerinde yaşadığımız dünyanın da bir şekilde kendini yenilemesine olanak tanımıştır. Pandemi öncesi üretilen görüntüler ile pandemi sonrası üretilen görüntüler karşılaştırıldığında Lenoir'in bahsettiği "içsellik" durumu açıkça görülebilmektedir. Pandeminin dünyamızda yarattığı değişimlere farklı zaman aralıklarından bakıldığında doğanın daha temizlenmiş, arındırılmış ve insansızlaştırılmış olduğu göze çarpmaktadır. Pandeminin evrenselliği insanlık ve doğa adına yeni normlar ortaya çıkartırken, insan ve mekân ilişkilerini yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Boş ve sessiz sokakların, caddelerin, binaların ve şehirlerin melankolik görüntüleri bir yandan dingin bir atmosfer sunarken diğer yandan modern yaşamın kaosunun yerini alan beklenmedik bir sakinlik sunmaktadır. Normal zamanlarda hareketin ve yaşamın merkezi olan kentlerin donmuş bir tablo gibi bomboş ve insansız olması, onları gerçeküstü bir etkinin içine hapsetmekte ve zamanın durduğu ya da gerçekliğin koptuğu bir hissi tetiklemektedir. Alman fotoğraf tarihçisi Helmut Gernsheim'ın (1991) belirttiği üzere insanlığın ortak buluşma alanı olan fotoğraf; "Dünyanın her köşesinde anlaşılan tek dil'dir ve

ISBN: 978-625-5962-19-5

bütün uluslarla kültürler arasında köprü kurarak insanlık ailesini birbirine bağlar. Siyasal etkilerden bağımsız olarak insanların özgür olduğu yerlerde, hayatı ve olayları doğru bir şekilde yansıtır, başkalarının umutlarını ve çaresizliklerini paylaşmamızı sağlar, politik ve toplumsal koşulları aydınlatır" (s. 229). Nitekim hayatımızı olumsuz bir şekilde etkileyen bu büyük salgında fotoğraf yine üstüne düşen görevi yerine getirmiş ve gerçeklikleri belgeleyerek izleyiciye sunmuştur. İçinden çıkamadığımız salgın günlerinde birçok fotoğrafçının sessizleşen kent meydanlarından ürettiği görüntüler her ne kadar geçmişte kalsa da bu durumu yaşayan bireylerin hafızalarından silinememiştir.

3. SONUÇ

Pandemi döneminde yaşadığımız çarpıcı zamansallık içerisine insan ve mekân ilişkilerini, boşluğu, dispotik atmosferi ve gerçeküstü estetiği eklediğimizde kentin estetik algısı radikal bir şekilde değişime uğramaktadır. Fotoğraflar aracılığıyla belgelenen bu dönemde yaratılan görüntüler toplumsal bellek oluşturmada kritik bir rol üstlenmiştir. Covid-19 pandemisi, kentlerin hem fiziksel hem de sembolik anlamlarını kökten dönüştürerek, çağdaş yaşamın temel unsurlarına dair yeni bir estetik ve düşünsel çerçeve sunmuştur. İnsan hareketliliğinin durduğu, kamusal mekânların sessizliğe büründüğü bu süreç, kentleri gerçeküstü bir sahneye dönüştürürken, aynı zamanda belirsizlik, yalnızlık ve melankoli duygularını da görselleştirmiştir. Pandemi estetiği olarak adlandırılabilecek bu görsel dil, sadece bir dönemin belgesel niteliğini taşımakla kalmamış, aynı zamanda insan, doğa ve mekân ilişkisini yeniden sorgulatan güçlü bir sanat ve ifade biçimine dönüşmüştür. Bu bağlamda, insansız kent fotoğrafları, hem bireysel hem de kolektif hafızada birer metafor olarak yer edinirken, gelecek kuşaklara pandemi dönemine dair derinlikli bir görsel ve duygusal anlatı sunmaktadır. Gerçeküstü bir dönüşüm yaşayan kentler, artık sadece birer fiziksel mekân değil, aynı zamanda insan varlığına ve onun eksikliğine dair birer çağdaş simge olarak da okunmaktadır.

KAYNAKÇA

Arslan, C., *Dijital Dönüşümün Kültür ve Sanat Üzerindeki Yansımaları*, Nobel Kitap, 2021.
Benjamin, W., *Fotoğrafın Kısa Tarihi*, Agora Kitaplığı, 2012.
Fisher, N., *Tuhaf ve Tekinsiz*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020.
Freund, G., *Fotoğraf ve Toplum*, Sel Yayıncılık, 2007.
Gernsheim, H., *Creative Photography Aesthetic Trends*, Dover Publications, New York, 1991.
Lenoir, F., *Öngörülemeyen Bir Dünyada Yaşamak*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2022.
Leslie, E., *Walter Benjamin Fotoğraf Yazıları*, Kolektif Kitap, İstanbul, 2019.
Lynch, K., *Kent İmgesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.
Robins, K., *İmaj*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2020.

İnternet Kaynakları

https://petapixel.com/2020/09/03/before-and-after-a-photo-series-about-covid-19-isolation-in-toronto/ (Erişim tarihi: 11.12.2020)
https://petapixel.com/2021/06/29/series-captures-nyc-through-the-pandemic-the-city-that-finally-sleeps/ (Erişim tarihi: 09.06.2021)

ISBN: 978-625-5962-19-5

FOTOĞRAFIN ETNOGRAFİSİ: YİTİRİLEN FOTOĞRAFLARDAKİ EĞİTİMİN IŞIĞI

Doç. EREN GÖRGÜLÜ
Kırklareli Üniversitesi, erengorgulu@klu.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-6475-7948
Prof. Dr. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU
Trakya Üniversitesi, alibayraktaroglu@trakya.edu.tr - ORCID: 0000-0002-0480-4044

ÖZET

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet'in erken dönem modernleşme projeleri arasında öne çıkan, köy toplumunu eğitim yoluyla dönüştürmeyi amaçlayan bir model olarak dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Köy Enstitüleri projesinin değerli parçalarından birisi olan Kepirtepe Köy Enstitüsü, hem bulunduğu Trakya bölgesine hem de Türkiye genelindeki eğitim ve toplumsal kalkınma hamlelerine önemli katkılar sağlamıştır. Trakya'nın verimli tarım alanlarında yer alan enstitü, bölge insanının tarımsal bilgilerini geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda toplumsal yaşamın her alanına katkı sağlayacak bireyler yetiştirmiştir. Burada eğitim alan öğrenciler, hem bilimsel bilgiyle donatılmış hem de çeşitli mesleki beceriler edinerek köylerine dönmüşlerdir. Kepirtepe Köy Enstitüsü, Trakya bölgesindeki köylerin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Kepirtepe Köy Enstitüsü, yalnızca bir eğitim kurumu olmaktan öte, kültürel bir miras niteliği taşımaktadır. Enstitüden geriye kalan ve günümüzde artık çoktan unutulmaya yüz tutmuş fotoğraflar o döneme ait toplumsal belleği aktaran kuşaklararası bir iletişim aracı haline gelmiştir. Ayrıca, Kepirtepe'nin arşivlerinde bulunan fotoğraflar, bu kültürel mirasın somut belgeleri olarak özel bir yere sahiptir. Fotoğraflar, enstitüde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerini, sosyal ve kültürel etkinlikleri, bina mimarisini, imece usulü çalışmayı ve dönemin günlük yaşamını detaylı bir biçimde belgelendirmektedir. Bu görsel materyaller, enstitünün tarihsel çizgisini ve köy toplumu üzerindeki etkisini anlamak için kritik bir kaynak niteliği taşımaktadır. Fotoğrafların bize aktardığı kültürel boyuttaki zenginlik dönemin eğitim anlayışını ve Türk halkını yansıtmaktadır. Uygulamalı eğitimin, ekip çalışmasının ve toplumsal dayanışmanın somut bir örneğini sunan bu fotoğraflar Türkiye'nin eğitim tarihine ışık tutmaktadır. Türk eğitim tarihinin gömülü bir şekilde yatan hafızasını kültürel antropolojik açıdan izini süren bu çalışma tarihin özümsenmesine ve unutulmuş bir değer olarak toplumsal belleğin yeniden anımsanmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Kepirtepe, Kültürel Miras, Kültürel Bellek, Belgesel Fotoğraf.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ETHNOGRAPHY OF PHOTOGRAPHY: THE LİGHT OF EDUCATİON İN LOST PHOTOGRAPHS

SUMMARY

The Village Institutes stand out as one of the prominent early modernization projects of the Republic, aiming to transform rural society through education. Within this context, Kepirtepe Village Institute, one of the valuable components of the Village Institutes project, made significant contributions to both the Thrace region where it was located and to Turkey's overall educational and social development initiatives. Situated in the fertile agricultural lands of Thrace, the institute not only enhanced the agricultural knowledge of the local people but also educated individuals who would contribute to every aspect of social life. Students educated here returned to their villages equipped with scientific knowledge and various vocational skills. Kepirtepe Village Institute played a significant role in the socio-economic and cultural development of the villages in the Thrace region. Kepirtepe Village Institute is not merely an educational institution but also a cultural heritage. The photographs that remain from the institute, now on the verge of being forgotten, have become an intergenerational means of communication, transferring the social memory of that period. Moreover, the photographs archived in Kepirtepe hold a special place as tangible documents of this cultural heritage. These photographs meticulously document the educational activities, social and cultural events, building architecture, collaborative labor practices, and the daily life of the era. These visual materials serve as a critical resource for understanding the historical trajectory of the institute and its impact on rural society. The cultural richness conveyed through these photographs reflects the educational philosophy of the period and the essence of the Turkish people. Offering a concrete example of applied education, teamwork, and social solidarity, these photographs shed light on Turkey's educational history. This study, which traces the buried memory of Turkish educational history from a cultural anthropological perspective, aims to internalize history and revive social memory as a forgotten value.

Key Words : Kepirtepe, Cultural Heritage, Cultural Memory, Documentary Photography.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ÇAĞDAŞ LEKSİKOQRAFİYA VƏ LÜĞƏTLƏRİN ƏHƏMİYYƏTİ

Prof. Həcər Hüseynova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, filologiya;
BAAU, filologiya; hacerhuseynova@mail.ru;
https://orcid.org/0000-0002-3223-427X

XÜLASƏ

Çağdaş leksikografiya, dillərin mənası, strukturunun tədqiqatı və onların istifadəsi ilə bağlı layihələrin, lüğətlərin, sözlük və digər leksikal mənbələrin hazırlanması və tərtib edilməsi ilə məşğul olan bir sahədir. Bu sahə, müxtəlif dillərdə mənbələrinin toplanması, sıralanması, izahı və tərcüməsi ilə məşğul olan dilçilik və filologiya sahələrinin bir hissəsidir. Çağdaş leksikografiyanın əhəmiyyəti, dilin təbliğində və anlaşılmasında ən vacib mənbələrdən biri olan lüğətlərin və sözlüklərin hazırlanması, həm də texniki terminlər, ədəbi nümunələr və mətnlərin izahatı ilə məşğul olması ilə əlaqəlidir.

Tərcüməçilər, yazarlar, redaktorlar, mütəxəssislər və dil müəllimləri kimi müxtəlif dil istifadəçiləri üçün, lüğətlər və sözlüklər əsasən əhəmiyyətlidir. Bu mənbələr, müxtəlif dil tərəfindən tərcümə olunmuş mətnlərin mənasını doğru şəkildə anlamaq və dəqiqliklərini yoxlamaq üçün lazımlıdır.

Dilçilik tədqiqatları üçün, dilin strukturu, etimologiyası və ənənələri barədə məlumatlar toplamaq və təhlil etmək üçün leksikografiya əsasən önəmlidir. Bu, dilin təbliğ edilməsi, dilin inkişafı və dili daha yaxşı anlamaq üçün zəruri olan informasiyanın əldə edilməsinə kömək edir.

Leksikoqrafiyanın ən ümdə məsələlərindən və problemlərindən biri lüğətlərin təsnifi və tərtibi prinsipləridir. Dünya dilçiliyində lüğətləri tərtib etməyin üç əsas üsulu göstərilir:

1. Sözyaratma və etimoloji üsul;
2. Yuva üsulu;
3. Sözlərin əlifba sırası üsulu.

Lüğətlərin sözyaratma üsulu ilə tərtibində sözlərin bir-birində asılılığı və ya qohumluğu meydana çıxır.

Lüğətlərin tərtibinin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, müxtəlif formalarda tərtib edilmiş lüğətlərdəki ayrı-ayrı söz qruplarının tədqiq və təhlilinin yeni istiqamətləri təqdim edilir. Buna görə də, hər bir dilin inkişaf tarixində xüsusi rola malik olan qədim və müasir lüğətlərin dili əsasında leksik-semantik və qrammatik təhlili, onların digər mənbələrdə işlənməsi, türk dilləri və dialektləri ilə müqayisəli tədqiqi, eləcə də lüğətlərdə arxaik sözlərin verilmə prinsipləri ilə bağlı bir sıra nəzəri fikirlərin fərqli istiqamətlərdə təhlil olunması üçün imkan yaradır.

Yeni dövr leksikoqrafiyası qabaqcıl texnologiyalardan, fənlərarası yanaşmalardan və məlumatların toplanması və yayılmasının dinamik metodlarından istifadə ilə xarakterizə olunan rəqəmsal dövrdə lüğət yaratmaq təcrübələrinin təkamülünü əhatə edir. Bu müasir leksikoqrafiya forması rəqəmsal inqilabın təqdim etdiyi dəyişən ehtiyaclara və imkanlara uyğunlaşaraq ənənəvi prinsiplər üzərində qurulur. Yeni dövr leksikoqrafiyası bizə bir çox yeni-yeni imkanlar sunur.

Açar sözlər: lüğət, lüğət vahidi, lüğətçilik, müasir lüğətlər...

ISBN: 978-625-5962-19-5

IMPORTANCE OF CONTEMPORARY LEXICOGRAPHY AND DICTIONARIES

SUMMARY

Contemporary lexicography is a field dealing with the development and compilation of projects, dictionaries, dictionaries and other lexical resources related to the study of the meaning, structure and use of languages. This field is part of the fields of linguistics and philology, dealing with the collection, classification, explanation and translation of sources in different languages. The importance of modern lexicography is related to the preparation of dictionaries and dictionaries, which are one of the most important sources in the promotion and understanding of the language, as well as dealing with the explanation of technical terms, literary examples and texts.

For various language users such as translators, writers, editors, specialists and language teachers, dictionaries and dictionaries are mainly important.

These sources are necessary to correctly understand the meaning of texts translated by different languages and to check their accuracy.

For linguistic studies, lexicography is mainly important for collecting and analyzing information about language structure, etymology and traditions. It helps to promote the language, develop the language and obtain the information necessary for a better understanding of the language.

One of the most important issues and problems of lexicography is the principles of dictionary classification and compilation. In world linguistics, three main methods of compiling dictionaries are shown:

1. Word formation and etymological method;
2. Nest method;
3. The method of alphabetical order of words.

In the compilation of dictionaries by the method of word creation, the interdependence or kinship of words appears.

The importance of compiling dictionaries is that new directions of research and analysis of individual word groups in dictionaries compiled in different forms are presented. Therefore, the lexical-semantic and grammatical analysis of the ancient and modern dictionaries, which have a special role in the history of the development of each language, on the basis of their language, their processing in other sources, their comparative study with Turkish languages and dialects, as well as a number of principles related to giving archaic words in dictionaries creates an opportunity for analyzing theoretical ideas in different directions.

New-age lexicography encompasses the evolution of dictionary-making practices in the digital age, characterized by the use of advanced technologies, interdisciplinary approaches, and dynamic methods of data collection and dissemination. This modern form of lexicography builds on traditional principles while adapting to the changing needs and opportunities presented by the digital revolution. New era lexicography offers us many new opportunities.

Keywords: dictionary, vocabulary unit, vocabulary, modern dictionaries.

Giriş: Lüğətlərin əsas tipləri

Leksikoqrafiyanın əsas məsələlərindən biri lüğətlərin təsnifidir. Lüğətlərin tipləri

ISBN: 978-625-5962-19-5

müəyyənləşdirilərkən müxtəlif cəhətlər əsas götürülə bilir. Müasir lüğətlərin elmi təsnifi üçün, adətən, onların məzmunu və xarakteri nəzərə alınır.

Mövcud lüğətlər məzmun və xarakterinə görə iki böyük hissəyə bölünür:

a) ensiklopedik lüğətlər,

b)linqvistik lüğətlər.

Lüğətlərin hər iki tipinin bir sıra özünəməxsus cəhətləri, xüsusiyyətləri və prinsipləri vardır. Bunlar qısa şəkildə aşağıdakı kimidir.

Ensiklopedik lüğətlər. Ensiklopediya termini elmdə çox qədimdən işlənir. Lakin o, müxtəlif dövrlərdə başqa-başqa mənalar bildirmişdir. Onun indiki mənası elm sahələrinə dair və eləcə də ölkə və xalqlar haqqında məlumat verməkdən ibarətdir.

Ensiklopediya və ensiklopedik lüğətlərdə əşya, hadisə, yaxud anlayış hərtərəfli aydınlaşdırılır. Həmçinin burada ölkələr, onların sahəsi, əhalisi, elmi, mədəniyyəti, sənayesi, xalq təsərrüfatı haqqında məlumat verilir. Belə lüğətlərdə şəxsiyyətlərin həyat və fəaliyyətlərinə dair də qeydlər olur. Ensiklopedik lüğətlərin çoxunda ayrı-ayrı şəxs, anlayış və əşyaların izahı ilə yanaşı, onlara aid şəkillərdən də istifadə olunur.

Ensiklopediyalar əhatə etdiyi məlumata görə iki növə bölünür: a) universal ensiklopediyalar, b) sahə ensiklopediyaları (7).

Universal ensiklopediyalar. Bu növ ensiklopediyalar elmin bütün sahələrinə və praktik fəaliyyətə dair sistemli məlumat verir. Universal ensiklopediyalar həcmə, əhatə etdiyi əraziyə və digər cəhətlərə görə də bir neçə yerə bölünür: Universal böyük ensiklopediyalar, Universal kiçik ensiklopediyalar, Universal milli ensiklopediyalar.

Sahə ensiklopediyaları. Bu növ ensiklopediyalarda elmin bu və ya başqa bir sahəsinə dair məlumat əhatə olunur; məsələn: "Tibb ensiklopediyası", "Tarix ensiklopediyası", "Fəlsəfə ensiklopediyası", "Pedaqogika ensiklopediyası", "Dilçilik ensiklopediyası", "Ədəbiyyat ensiklopediyası" və s. İndiyə kimi onlarca sahə ensiklopediyası yaradılıb oxucuların istifadəsinə verilmişdir (3).

Linqivistik lüğətlər. Linqvistik lüğətlərdə əsas obyekt sözlərdir. Burada söz və ifadənin mənşəyi, inkişafı, qrammatik xarakteri, nitqdə işlənməsi aydınlaşdırılır. Həmçinin sözün leksik mənası və məna çalarları izah edilir. Linqvistik lüğətlər bir, iki və çoxdilli olur; məsələn: "Omonimlər lüğəti" birdilli, "Rusca-azərbaycanca lüğət" (1955) ikidilli, müxtəsər "Farsca-rusca-azərbaycanca lüğət" (1945) isə çoxdillidir.

Birdilli lüğətlərdən bu və ya başqa **dili nəzəri cəhətdən tədqiq** edərkən, yaxud praktik yolla öyrənərkən istifadə olunur. İki və çoxdilli lüğətlər isə tərcümə ilə məşğul olanların – başqa dili öyrənənlərin ən yaxın köməkçisidir. Linqvistik lüğətlərdə dil materialları çox müxtəlif cəhətdən izah edilir. Eyni zamanda bu lüğətlərin müxtəlif vəzifə və məqsədləri olur. Buna görə də linqvistik lüğətlərin bir neçə növü vardır (7).

1. Tərcümə lüğəti
2. İzahlı lüğət
3. Omonimlər lüğəti
4. Sinonimlər lüğəti
5. Frazeoloji lüğət
6. Dialektoloji lüğət
7. Terminoloji lüğət
8. Etimoloji lüğət
9. Tarixi lüğət
10. Əcnəbi sözlər lüğəti
11. Onomastik lüğət...

ISBN: 978-625-5962-19-5

Müasir lüğətçilik: Dilçiliyin ən qədim və ən çox istifadə olunan, qeyri- dilçilərin də gündəlik tələbatına çevrilmiş müxtəlif çeşidli lüğətlərin tərtibi məsələləri ilə məşğul olan sahəsi-lüğətçilik (leksikoqrafiya) yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Bu mərhələnin aparıcı xüsusiyyəti informasiya texnologiyalarının yaradılması və inkişafı, kompüterlərin lüğətçilikdə istifadəsi ilə səciyyələnir. Lüğətçilik böyük səbir, zəhmət, səriştə, bilik tələb edən bir sahədir. Burada işin elmi cəhəti ilə yanaşı "texniki" cəhətləri də var.

Belə ki, sözlər və söz birləşmələri kartoçkalara yazılı sistemləşdirilməli, qruplaşdırılmalı və əlifbaya düzülməlidir. Əlifbaya düzülmə təkcə birinci hərfə görə deyil, sözün bütün hərflərinə görə aparılır. Bu isə çox ağır və yorucu bir fəalliyyət növüdür və həddindən artıq vaxt ayırmaq tələb olunur. Lüğət çap olunmamışdan köhnəlir, aktuallığını itirir və onun yenidən tərtibinə, yeniləşməsinə, tamamlanmasına ehtiyac yaranır.

Kompüter texnologiyası, müasir kompüterlər bu mərhələdə lüğətçilərə böyük kömək göstərə bilər. Sözlüyün qruplaşdırılması, sistemləşdirilməsi və əlifba ardıcıllığı ilə düzülməsi işləri kompüterdə qısa zaman kəsiyində yerinə yetirə bilər. Məsələnin başqa bir tərəfi həmin lüğətlərin internet məkanında yerləşdirilməsidir. Deməli, kompüterlər iki məsələdə lüğətçilərə böyük kömək göstərə bilər.

Bunlar lüğət tərtibin sürətləndirilməsi və onların qlobal şəbəkələrdə yerləşdirilməsidir. Ancaq elektron məkana qoyulan hər hansı lüğət elektron lüğət deyil. Lüğət çap olunduğu şəkildə yəni kitab formatında internetdə yerləşdirilə bilər. Həmin kitaba müraciət adi lüğətin kitab kimi ekranda oxunmasıdır.

▶ Kompüter lüğətçiliyi kompüter dilçiliyinin bir sahəsi kimi həmin kontekstdə öyrənilməlidir. Bu termin vaxtilə dəbdə olan və çox işlənən statistik leksikoqrafiya termini də ehtiva edir.

▶ Kompüter lüğətləri adi lüğətlərdən aşağıdakı səciyyələrinə görə fərqlənir:

▶ Lüğətə müraciət və ondan müəyyən sorğular əsasında məlumatların alınması proseduru daha sadə və sürətlidir.

▶ Eyni zamanda bir neçə lüğətə müraciət edib, sözün mənasının qısa zamanda dəqiqləşdirilməsi və ümumi nəticənin çıxarılması mümkündür. Adi lüğətlərdə bu işin yerinə yetirilməsi üçün xeyli vaxt və zəhmət tələb olunardı;

Bu lüğətlərin hər birində hər hansı bir dili ön plana çəkmək və başqa lüğətlərdə müqayisə aparmaq imkanı var. Məsələn, 8 dilli tərcümə lüğətində hər hansı bir dil əsas götürülə bilər. Yəni çox dilli lüğətlərdə təmsil olunmuş bütün dillər eyni hüquqa və axtarış imkanlarına malikdir.

Azərbaycanda kompüter lüğətçiliyinin tarixi ötən əsrin 70-ci illərindən başlanır. Həmin illərdə ilk dəfə olaraq Azərbaycanda qəzet dilinin tezlik lüğəti BESM-2 elektron hesablama maşınlarının köməyi ilə tərtib olunmuşdu.

Azərbaycanda kompüter lüğətçiliyi məsələsinə iki yanaşma mövcuddur. Birinci yanaşmada kompüter vasitəsilə tərtib olunan müxtəlif statistik lüğətlər nəzərdə tutulur.

İkinci yanaşma internet məkanında təmsil olunan lüğətləri əhatə edir.

Kompüterdə təmsil olunan lüğətləri də iki qrupa ayırmaq olar: heç bir ilkin işlənmə olmadan kağız variantında olduğu kimi internetdə yerləşdirilmiş lüğətlər və xüsusi olaraq internet məkanında istifadə üçün işlənmiş elektron lüğətlər (11).

Elektron leksikoqrafiyanın rolu dil öyrənmə prosesində böyükdür. Beləki, sözlərin lüğətlərdə axtarışı yeni texnologiya ilə həyata keçirilir. Bu müasir leksikoqrafiyada xüsusi lüğət

ISBN: 978-625-5962-19-5

formaları ilə yerinə yetirilir. İnformasiya texnologiyaları dillərin intensiv öyrənilməsində çox böyük əhəmiyyətə malikdir və müxtəlif dillərin öyrənilməsində müsbət təsir göstərir. Hal-hazırda müxtəlif funksiyaları olan elektron lüğətlər çoxdur.

İstifadəçilər ən çox dil öyrənmədə bu növ lüğətlərə müraciət edirlər. Sözsüz ki, lüğətlər filoloqun, tərcüməçinin, müəllimin və tələbənin əsas baza təşkil edən köməkçi alətidir. Elektron lüğət fenomeni nisbətən yaxın vaxtlarda yaranıb. Bu sahə ətrafında bir çox tədqiqat işləri aparılmışdır.

Müasir elektron lüğətlərdə videoların, animasiyaların, hiper-linklərin və müxtəlif illustrasiyaların olması onların üstünlükləridir. Bu cür göstəricilər kağız lüğətlərdə yoxdur. Elektron lüğətlərdə əlifba sırası, leksik vahidlərlə və səsli axtarışlar mümkündür.

Kompüter dilçiliyi (həmçinin: riyazi və hesablama dilçiliyi, ing. *computational linguistics*) – riyazi modellərdən istifadə edərək təbii dillərin təsviri ilə məşğul olan kompüter texnologiyalarından istifadəyə yönəlmiş tətbiqi dilçilik istiqamətidir. Kompüter dilçiliyi təbii dillərin emalı ilə üst-üstə düşən bir sahədir. Burada diqqət mücərrəd modellərə deyil, kompüter sistemləri üçün dilin təsviri və işlənməsinin tətbiqi üsullarına yönəldilir. Kompüter dilçilərinin fəaliyyət sahəsi linqvistik məlumatların emalı üçün alqoritmlərin və tətbiqi proqramların işlənib hazırlanmasıdır.

Nəticə:

Xülasə, yeni dövr leksikoqrafiyası rəqəmsal innovasiya, hesablama dilçilik və istifadəçi mərkəzli dizayn prinsipləri ilə idarə olunan lüğət yaratmaq təcrübələrində paradiqma dəyişikliyini təmsil edir. Texnologiyanın gücündən istifadə edərək və fənlərarası əməkdaşlığı əhatə etməklə, yeni dövrün leksikoqrafları müasir dünyanın müxtəlif dil ehtiyaclarına cavab verən dinamik, inklüziv və bir-biri ilə əlaqəli leksik resurslar yaratmağa çalışırlar.

Ədəbiyyat

1. Atalay B. Ön söz. “Divanü lüğat-it-türk Tercümesi”. Çeviren: Atalay Besim, Ankara, 1939
2. Cəfərov N. Azərbaycanşünaslığa giriş. Bakı, 2002
3. Dəmirçizadə Ə.Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi. I hissə, Bakı, 1979
4. Divanü lüğat-it-türk (çevirəni: Besim Atalay, I cild, Ankara, 1992
5. Əfəndiyev T. Azərbaycan dilinin leksik üslubiyyatı. Bakı, 1980
6. Əlişir Nəvai. Mühakimətül-lüğəteyn (Tərcümə, qeydlər və şərhlər. Filologiya elmləri doktoru, professor Kamil Vəli Nərimanoğlu), Bakı, 1999
7. Həsənov H. Lüğətlər necə yaranır? Bakı, 1974
8. Həsənov H. Müasir Azərbaycan dilinin leksikası. Bakı, 1988
9. Hinduşah Naxçıvani. Əs-Sihah əl-əcəmiyyə (Giriş, elmi-tənqidi mətn, əlavə və sözlük C.Ə.Sadıqova və F.Ə.Ələsgərovanındır). Bakı, 1993
10. İsmayıloğlu C. XI yüzilliyin tarixi onomastik leksikası. Bakı, 2010
11. Rəna Mahmudova. Azərbaycan dilinin lüğətçilik tarixi (xı-xıx əsrlər). Bakı.2016

ISBN: 978-625-5962-19-5

ARA NESİL MECMUALARINDAN ARMAĞAN DAĞARCIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Taner TURAN

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, tanerturan@osmaniye.edu.tr - 0000-0003-4747-2331

Yüksek Lisans Öğrencisi, Hava Nur DEMİR

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, havanurdemir80@gmail.com - 0009-0002-5321-5999

ÖZET

Armağan Dağarcığı, 1886-1887 (h.1303-1304) yılları arasında İhsan Hüseyin tarafından toplamda 5 sayı olarak çıkarılmış bir mecmua olup Ara Nesil sınırları içerisinde değerlendirilebilmektedir. Ara Nesil'in 1880-1895 yılları arasında şekillendiği ve Türk edebiyatı üzerinde etkili olduğu düşünüldüğünde bu mecmuada Ara Nesil edebiyatının izlerine rastlamak mümkündür. Nitekim mecmuada Ara Nesil döneminin edebî şahsiyetleri tarafından yazılmış yazınsal ve yazınsal olmayan eserlerin var olduğu görülmektedir. Bu tespitten hareketle bu çalışmanın amacı, 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış mecmuaların Türk edebiyatına olan etkilerinin ortaya konulmasına katkıda bulunmak, Ara Nesil döneminde yayımlanan *Armağan Dağarcığı* mecmuasının özelliklerini ve yayımlanan yazıların Türk edebiyatına olan etkisini incelemektir. Çalışmanın giriş bölümünde Ara Nesil döneminde yayımlanan mecmualar ve basın tarihine ilişkin değerlendirmeler yer almakta olup *Armağan Dağarcığı*'nın yazar kadrosu üzerinde durulmuştur. Mecmuada yazıları yayımlanan yazarlar arasında Sami, Suat, Reşit, Faik Hilmi, İhsan, İbrahim Fehim Efendi, Sermet Bey, Ahmet Nureddin, Osman Nuri Bek, Mehmet Zekeriya, Ahmet Rasim ve A. Sadeddin gibi isimler dikkati çekmektedir. Şiirleriyle de katkıda bulunan sanatçılar arasında ise Ahmet Hamdi, Behiç, Nihanî, Ahmet Hilmi, Cenap, Ali Kemal, Maşuk Bey ve Eşref Paşa gibi isimler yer almaktadır. *Armağan Dağarcığı*'nın incelenmesi noktasında ise mecmuanın tanıtımı, biçim özellikleri ve içerik düzlemi hakkında genel bir inceleme yapılmıştır. Mecmuada yer alan ve incelemeye konu olan eserler ise tür kavramı doğrultusunda sınıflandırılmıştır. Nitekim mecmuada şiir, roman, makale, mektup, deneme ve hatıra, çeviri gibi çeşitli edebî türlere genişçe yer verildiği gözlemlenmektedir. Ardından mecmuanın tahlilî fihristi oluşturulmuştur. Son olarak Türk edebiyatı tarihine katkıda bulunmak ve *Armağan Dağarcığı*'nın görünümünü arttırmak adına mecmuada yer alan yazınsal ve yazınsal olmayan metinlerden örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ara Nesil, Armağan Dağarcığı, Tanzimat Edebiyatı.

ABSTRACT

Armağan Dağarcığı is a periodical published by İhsan Hüseyin between 1886-1887 (h.1303-1304) for a total of 5 issues and can be considered within the boundaries of the Ara Nesil. Considering that the Ara Nesil took shape between 1880-1895 and had an impact on Turkish literature, it is possible to find traces of the literature of the Ara Nesil in this periodical. As a

ISBN: 978-625-5962-19-5

matter of fact, it is seen that there are literary and non-literary works written by the literary figures of the Ara Nesil period in the magazine. Based on this determination, the aim of this study is to contribute to the determination of the effects of the periodicals published between 1880-1895 on Turkish literature, to examine the characteristics of the *Armağan Dağarcığı* periodical published in the Ara Nesil period and the effects of the articles published on Turkish literature. In the introductory part of the study, there are evaluations about the periodicals published in the Ara Nesil period and the history of the press, and the author staff of *Armağan Dağarcığı* is emphasized. Sami, Suat, Reşit, Faik Hilmi, İhsan, İbrahim Fehim Efendi, Sermet Bey, Ahmet Nureddin, Osman Nuri Bek, Mehmet Zekeriya, Ahmet Rasim and A. Sadeddin are among the writers whose articles were published in the magazine. Among the artists who also contributed with their poems are Ahmet Hamdi, Behiç, Nihanî, Ahmet Hilmi, Cenap, Ali Kemal, Maşuk Bey and Eşref Paşa. At the point of analyzing *Armağan Dağarcığı*, a general examination was made about the introduction, formal features and content of the magazine. The works included in the magazine and subject to analysis were classified in line with the concept of genre. As a matter of fact, it is observed that various literary genres such as poetry, novels, articles, letters, essays and memoirs, and translations are widely included in the magazine. Then, an analytical index of the magazine was created. Finally, in order to contribute to the history of Turkish literature and to increase the appearance of the *Armağan Dağarcığı*, examples of literary and non-literary texts in the magazine are given.

Keywords: Ara Nesil, *Armağan Dağarcığı*, Tanzimat Literature.

GİRİŞ

Armağan Dağarcığı mecmuası, Ara Nesil dönemi içerisinde yayılanmış çok sayıdaki mecmuadan biridir. Bilindiği üzere bu gibi mecmualar bir dönemin, toplumun sosyal ve siyasi şartlarını veya bir edebi topluluğun, bir kişinin eserlerinin içeriği, biçimi ve biçemi hakkında bilgi veren kaynak özelliği göstermektedir. Bu bakımdan edebiyat, tarih araştırmalarında gazete ve mecmualar, vazgeçilmez kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Bu konuda birçok çalışma yapılmış olmasına karşın, halen ortaya çıkmamış birçok mecmuanın varlığı göz ardı edilmemelidir. Ara Nesil mecmuaları da bu bakımdan dikkati çekmektedir. Bundan hareketle ilk olarak Ara Nesil üzerinde, çalışmanın sınırları dâhilinde durmak yerinde olur.

Mehmet Kaplan, Batı tesiri altıda gelişen edebi devirleri üç başlık altında toplayarak Ara Nesil'i, "küçük ve günlük hassasiyetler devri (realizm)" şeklinde değerlendirmiştir. Bunun dışında Ara Nesil'den önce görülen iki dönemi de sırasıyla "politika ve sosyal fikirler devri" ve "büyük ihtiras ve ıstıraplar devri (romantizm)" olarak sınıflandırmıştır (1946, s. 1). Kaplan'ın da belirttiği gibi Ara Nesil, Tanzimat ve Servet-i Fünûn arasında bir geçiş dönemi olarak düşünülebilir. Nitekim Kaplan'a göre, Servet-i Fünûn edebiyatını, Abdülhak Hamit ve Recaizade Mahmud Ekrem'den sonra başlatmak bir hatadır. Çünkü, 1873-1877 yılından Servet-i Fünûn'un toplandığı 1895 yılına kadar olan dönemde tam olarak yirmi yıl boş geçmemiştir (1998, s. 25). Kaplan'ın bu savı doğrultusunda, Tanzimat devrinden Servet-i Fünûn devrine

ISBN: 978-625-5962-19-5

geçişte "Ara Nesil" in varlığı ve işlevi daha sonraki araştırmalar aracılığıyla da ortaya konulmuştur.[1]

Tanzimat Birinci Nesil ile Servet-i Fünûn arasında kalan yirmi yıla yakın dönemde eser veren sanatçılar, temelde Recaizade Mahmud Ekrem, Abdülhak Hâmid, Muallim Naci'den etkilenmişler ve iyi bir eğitim almışlardır.[2] Nitekim Özarslan "Türk edebiyatında Tanzimat ve Servet-i Fünûn nesilleri arasında yer alan, eser veren ama tesirinde kaldığı önceki nesilleri aşmadığı gibi hazırlanmasında mühim roller üstlendiği kendinden sonra gelen nesil tarafından da gölgelenen bir Ara Nesil bahis konusu olmuştur" (1996, s. 189-190) diyerek bu mesele üzerinde durmuştur. Bununla beraber Ara Nesil döneminde şiir başta olmak üzere edebi türler üzerinde yapılan tartışmalar ilgiyle karşılanmıştır. Bu da türlerin gelişimini hızlandırmıştır. Bu bağlamda mecmualar, türlerin gelişmesi ve ilerlemesi noktasında önem kazanmaktadır.

Ara Nesil'in Türk edebiyatına belki de en büyük katkısı mecmua faaliyetlerini hızlandırmaktır, bu sayede birçok yeni mecmua ortaya çıkmıştır. Nitekim Kaplan'ın belirttiği gibi "1880 ile 1895 yılları arasında, yarısından fazlası edebiyatla ilgili, elliden çok dergi çıkar ki, bunların sathî bir surette teşkili bile yeni bir duygu ve üslûp akımının hazırlanmakta olduğunu açıkça gösterir" (1998, s. 25). Kaya'nın "bu mecmuaların çoğu Ara Nesil yazarları tarafından çıkarılmıştır" (2013, s. 153) sözü ise bunu destekler niteliktedir. Bu bağlamda Ali İhsan Kolcu Ara Nesil mecmualarını şu şekilde aktarmıştır:

> *"Âfâk, Âfitâb-ı Maârif, Âhenk, Aile, Alemi Musiki, Âlem-i Nisvân, Arkadaş, Armağan, Armağan Dağarcığı, Âsâr, Âsâr-ı Edebiye, Âsâr-ı Meşâhir, Âsârı-ı Perakende, Aşiyân, Âyine, Babalık, Bâdiye, Bağçe, Bağçevân, Bahâr, Bahariye-i Edebiyât, Beberûhî, Bedir, Berk, Beyanü'l- Hak, Büyük Duygu, Büyük Mecmua, Cadaloz, Cart Beyim, Cem, Cingöz, Curcuna, Cüzdân, Çanta (Diran Papazyan), Çaylak, Çekmece, Çıngırak, Çıngıraklı Tatar, Çocuklara Mahsus Gazete, Demet, Diken, Diyojen, Dolab, Edebî Mecmua, Edebiyât-ı Umûmiye Mecmuası, Efkâr, Emel, Envâr-ı Zekâ, Etfâl, Ferdâ, Fevâid, Gayret, Gencine-i Belâgat, Gencine-i Edeb, Genç Kadın, Genç Şâyegân, Geveze, Gonce-i Edeb, Güleryüz, Gülşen, Güneş, Hadika, Hadika-i Ezhâr, Hadisât, Hafta, Hakayıku'l-Vekayi, Hamiyyet, Hanımlar, Hanımlar Alemi, Hanımlara Mahsus Gazete, Hanımlara Mahsus Malûmât, Hâver, Hayal, Hayat, Hazine-i Evrâk, Hazine-i Fünûn, İçtihad, İnsâniyet, İrtikâ, Kadınlar Dünyası, Kalem, Karagöz, Kevkebü'l-İlm, Küçük Mecmua, Letaif-i Âsâr (Çık. Ali Raşid), Letaifî Âsâr (Çık. Bahri), Letaif-i Âsâr (Çık. Rıza), Mahfil, Malûmât, Manzara, Mecmua-i Âsâr, Mecmua-i Ebuzziya, Mecmua-i Fünûn, Mecmua-i Kemâl, Mecmua-i Nevruz, Mehâsin, Mezra-i Maârif, Minber, Mirat-ı Âlem, Mirsad, Musavver Cihân, Musavver Fen ve Edeb, Musavver Kadın, Musavver Meşahir-i Âlem, Musavver Muhit, Musavver Terakki, Mütâlaa, Mütâlaa Salonu, Nâhid, Nahl-i Emel, Necm-i Saâdet, Necm-i Terakki, Nevruz,*

[1] Bu bağlamda Hasan Akay, Ara Nesil'i "günlük, küçük hassasiyetler devri, realizm devri (Fenâ-fi'l-hiss devri)" olarak nitelemiştir (1998, s. 139). Birol Emil, 1877-1895 yıllarını Ara Nesil'in faaliyet gösterdiği yıllar olarak zikretmiştir (2009, s. XXXIII). Necat Birinci ise *Haver*, *Güneş* ve *Berk* mecmualarını göz önünde bulundurarak 1884-1885 tarihini Ara Nesil'in başlangıcı olarak göstermiştir (1987, s. 1). Fatih Andı ise 1880-1896 yıllarını Ara Nesil'in faaliyet gösterdiği yıllar olarak belirlemiştir (1995, s. VI). Taner Turan da dönem şiirinden Fatih Andı'nın görüşüne katılır ve Ara Nesil'i 1880-1895 yılları arasına yerleştirir ve dönem üzerinde Abdülhak Hâmid, Recaizâde Mahmud Ekrem ve Muallim Naci'nin etkili olduğunu vurgular (2023, s. 20-29).

[2] Necat Birinci de Ara Nesil sanatçılarının aldıkları eğitimden hareketle bu mesele üzerinde durur. Ona göre "bu devrin mensupları 1860'tan sonra açılmış yeni eğitim ve öğretim kurumlarında yetiştiler. Düzenli ve disiplinli eğitim imkânı buldular. Okullarda yabancı dil öğrendiler. Fransız edebiyatını bizzat Fransızcadan okudular. Batı edebiyatına yön veren akımları bizzat takip etme imkânı buldular. Pek çok edebi eseri Türkçeye tercüme ettiler" (2006, 89). Bu durumun Servet-i Fünûn'un alt yapısını hazırladığını söylemek mümkündür.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Nihâl, Nilüfer, Nokta, Parça Bohçası, Pâyidâr, Peyâm-ı Edebi, Piyano, Pul Mecmuası, Rehber, Rehber-i Fünûn, Resimli Dünya, Resimli Gazete, Resimli Kitap, Revnak, Risale-i Hâfi, Risale-i Mevkûte, Roman Cüzdanı, Safâ, San'a, Sa'y, Sebat, Servet-i Fünün, Sevimli Çocuk, Seyyâle, Siyânet, Süs, Şafak, Şebâb, Şule, Şule-i Edeb, Şûle-i Maarif, Tasvir, Teâvün-i Aklâm, Temâşâ, Tenkid, Terakki, Teşvik, Tiyatro, Tulû', Türk Hayâtı, Umrân, Utârid, Vakit, Yadigar" (2018, s. 134).

Ali İhsan Kolcu'nun da belirttiği gibi *Armağan Dağarcığı* Ara Nesil mecmuaları arasında yer almaktadır.[3] Bununla beraber Ara Nesil döneminde önceki dönemlere nazaran mecmuaların sayısının büyük oranda arttığı görülmektedir. Nitekim Bulut, bu dönemde seksenden fazla mecmuanın yayın hayatını sürdürdüğünü ifade etmektedir. Ona göre Ara Nesil'in "yazar kadrosu, planlı bir şekilde bir dergi etrafında bütünleşmiş bir topluluk değildir. Ama dönemin önemli dergilerinde bu neslin birçok yazarını ve şairini görmek mümkündür" (2023, s. 222). Bundandır ki *Armağan Dağarcığı* gibi mecmuaların Türk kültür, basın ve edebiyat tarihinin gelişimini bir bütün olarak ortaya koymak için incelenmesi gerekir.[4] Bu amaç doğrultusunda *Armağan Dağarcığı* sırasıyla şu başlıklar altında incelenmiştir: *Armağan Dağarcığının* Tanıtımı, *Armağan Dağarcığı*'nın Biçim Özellikleri ve İçerik Düzlemi Bakımından *Armağan Dağarcığı*.

1. Armağan Dağarcığı'nın Tanıtımı

Armağan Dağarcığı mecmuası 1303 (M.1886-1887) tarihinde 5 sayı olarak yayımlanmıştır. Mecmuanın başmuharriri Ahmet Nureddin, imtiyaz sahibi ise İhsan Hüseyin'dir. Maarif Nezaret-i Celile'sinin 849 numaralı ruhsatnamesiyle çıkarılmıştır. İstanbul, Bâb-ı Ali Caddesi 20 numaralı El-Hac Hüseyin Efendi'nin matbaasında basılmıştır. Mecmuada bir önceki sayılar için hata-sevap cetveli de yer almaktadır. Mecmuaya ilişkin temel bilgileri şu şekilde aktarmak mümkündür:

[3] Taner Turan da çalışmasında *Armağan Dağarcığı*'nı Ara Nesil mecmuaları arasında göstermiştir. Hasan Duman'dan hareketle Turan'ın sıraladığı mecmualar ise şunlardır: "*Afak, Armağan Dağarcığı, Âsâr, Âsâr-ı Edebiyye, Bağçe, Bahar, Berk, Ceride-i Hakayık, Çanta, Çocuklara Arkadaş, Derme Çatma, Envar-ı Şarkiye, Envar-ı Zeka, Etfal, Fevaid, Gayret, Gencine-i belagat, Genç Sayegan, Gonce-i Edeb, Gülsen, Gülşen-i Edeb, Güneş, Hadika, Hadika-i Maarif, Hafta, Hamiyet, Haver, Hazine-i Evrak, Hazine-i Fünun, Hizmet, İmdadülimdad, İrtika, İşrak, İtila, Kamer, Maarif Risalesi, Maarifden Bir Sada, Malumat-ı Mütenevvia, Manzara, Manzara-i İrfan, Mecmua-i Asar-ı Edebiye, Mecmua-i Ebuzziya, Mecmua-yı Asar, Mekteb, Mirat-ı Alem, Mirat-ı Ulum, Mirsad, Muhadarat, Muhit, Musavver Meşahir-i Alem, Mürüvvet, Mütalaa, Nahid, Nahl-i Emel, Necm-i Saadet, Nevruz, Nihal, Nilüfer, Nokta, Nokta, Payidar, Risale-i Hafi, Resail-i Mevkûte, Safa, Sa'y, Sebat, Süha, Şafak, Şark, Şems, Şua, Şule, Şule-i Edeb, Şule-i Maarif, Şükûfezar, Teavün-i Aklam, Terakki, Terakki-i Maarif, Teşvik, Tulu, Umran, Vasıta-i Terakki, Zerrât*" (2024, s. 9).
Alan ise çalışmasında şu mecmuaları Ara Nesil mecmuaları olarak göstermiştir: "*Afak, Asar, Berk, Ceridetü'l Hakayık, Envarı Zekâ, Fevaid, Gayret, Gülşen, Güneş, Haver, Hazine-i Evrak, Hazine-i Fünun, Hizmet, Maarif, Malumat, Manzara, Mekteb, Mir'at-i Alem, Mirsad, Muhit, Musavver, Musavver Cihan, Mürüvvet, Nilüfer, Nokta, Pul Mecmuası, Resimli Gazete, Risale-i Hafi, Sa'y, Sebat, Şafak, Şule, Şule-i Maarif, Terakki ve Umran*" (Alan, 2021, s. 66).

[4] Tanzimat'tan sonra yayımlanan mecmualarda bir bütünlük olmadığını söylemek mümkündür. Bu noktada Demir, bütünlükçü bir yaklaşım ortaya koymak adına Osmanlıda çıkan ilk mecmuaları konularına ayırarak aktarmaya çalışır ve mecmuaları şu başlıklar altında konularına göre sınıflandırır: İktisadi mecmualar, sanayi mecmuaları, ziraat mecmuaları, fikir mecmuaları, Türkçü mecmualar, Edebiyat ve Magazin mecmuaları, Sosyalist mecmualar, İslamcı mecmualar, çocuk mecmuaları, Eğitim mecmuaları, Kadınlara yönelik mecmualar, Mizah mecmuaları, Tiyatro ve Sanat Mecmuları, spor mecmualarını başlıklara ayırarak vermiştir (2016, s. 84-98). Demir'in bu sınıflandırması mecmuaların önem kazandığını ve geniş alanlara yayıldığını gösterir. Bununla beraber dönem mecmualarının başında "Fennî ve edebî mecmuadır", "Siyasetten başka her şeyden bahseder" veya "Edebiyat, hikemiyat, siyasiyat, gazeliyat, terâcim-i ahvâl, tarih, tiyatro, hikâyât ve fünûn ve maarif ve her nevi âsâr ve letâiften bahseder" gibi açıklamalar yer alır (Şen, 2009, s. 383).

ISBN: 978-625-5962-19-5

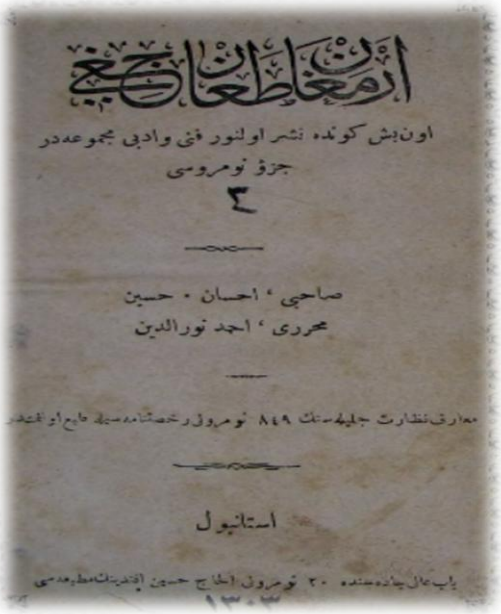
ارمغان طعان جمع

اون بش کونده نشر اولنور فنی وادبی مجموعه در

جزو نومروسی

٤

صاحبی ، احسان ، حسین

محرری ، امجد نورالدین

معارف نظارت جلیله سنك ٨٤٩ نومرولو رخصتنامه سیله طابع اولنمشدر

استانبول

باب عالی جاده سنده ٢٠ نومرولو الحاج حسین افندینك مطبعه سی

١٣٠٣

Görsel 1: *Armağan Dağarcığı* Mecmuasının Temel Bilgileri

Görsel 1'de görüldüğü üzere dördüncü cüzün başında mecmuanın kim tarafından ve nerede yayımlandığı belirtilmektedir. Mecmua on beş günde bir yayımlanır ve hem fenni (bilimsel) hem de edebi (edebiyatla ilgili) içerikli yazıları barındıran bir mecmuadır. Mecmuaya ilişkin diğer bilgiler ise şu şekilde aktarılabilir:

قیمتی ٦٠ پاره در

مجموعه مزی آثار نافعه ذی ایله تزیین ایتمك استیان

ذوات کرامك وطن کیجه سی صاحبی اوخانس افندی یه

مراجعت اطری

محل توزیعی

بایزیده حکاکزاده دار الشفقه کتابجیسی کامل

افندی ایله سائر کتابجیلرده بولنور

Görsel 2: *Armağan Dağarcığı*'na İlişkin Diğer Bilgiler

Görsel 2'de görülebileceği üzere mecmuanın fiyatı ve dağıtım yerine dair bilgiler verilmiştir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

> "Mecmuanın fiyatının 60 para"
>
> "Mecmuamızı anar-ı nafeleri ile tezyin etmek isteyen zevatkaremin vatan geçmenesi sahibi o Hans efendiye müracaat etmeleri."
>
> "Mahal tevziye: Beyazıt'ta hane gelir de Darüşşafaka kitapçısı kâmil efendi ile sair kitapçılarda bulunur."

ISBN: 978-625-5962-19-5

Mecmuanın içeriğini zenginleştirmek isteyen kişilerin, Hans isimli bir kişiye başvurması gerektiği ifade edilmektedir. Mecmuanın satın alınabileceği yer olarak da Beyazıt'ta Darüşşafaka Kitapçısı Kâmil Efendi adres olarak gösterilmiştir.

Armağan Dağarcığı yayım hayatına ilk sayıda yer alan ve Heyet-i Tahririye tarafından yazılmış *İfade* başlıklı mukaddimeyle başlamıştır. Mukaddime dönemin matbuat ve edebiyat alanındaki gelişmelerini değerlendiren bir yazı niteliğindedir. Mecmuanın yayımlanma amacı ise şu sözlerle ifade edilmektedir: "İsminin dalaletiyle dahi anlaşılacağı üzere mecmuamız erbab-ı fazl ve kemâlin ihda buyuracakları armağanlar…" (1303, s. 5). Buna göre mecmua, bilgili ve faziletli kişilerin hediye edeceği eserlerle dolu olacaktır. Edebi eserler boş nağmelerden ibaret değildir. *Dağarcık*, değerli eserleri koruyup gözetecek ve keyfi davrananlara terk edilmeyecektir. Dolayısıyla, yeni mecmuanın gereksiz övgülerden ve abartılı ifadelerden kaçınacağı vurgulanmıştır. Hey'et-i Tahririye'nin, bize sunduğu bu bilgiler o dönemin mecmuasını açıklar niteliktedir.

Bir bütün olarak *Armağan Dağarcığı* ele alındığında metinlerin büyük bir çoğunluğunun edebiyat ile ilgili olduğu gözlemlenmektedir. Şiirin de büyük bir yer kapladığı mecmuada, pek çok yazar ismine rastlanmaktadır. Bu doğrultuda *Armağan Dağarcığı*'nın yazar kadrosunu şu şekilde belirtmek gerekir*: Ahmet Nureddin, Ahmet Hamdi, Ahmet Rasim, Ali Kemal, A. Saadettin, Eşref Paşa, Behiç, Cenap Şahabettin, Faik Hilmi, İhsan, İbrahim Fehim, Maşuk Bey, Mustafa, Mehmet Zekeriya, Nihanı, Osman Nuri Bey, Reşit, Sami, Suat, Sermet Bey*.

3. Armağan Dağarcığının Biçim Özellikleri

Armağan Dağarcığı 24x33 ebadında basılmış olup ilk sayı 30, 2., 3., 4. Sayılar 32, 5. Sayı ise 25 sayfadır. İlk sayıdan beşinci sayıya kadar tek sütun halinde yayımlanmıştır. Her sayıda sayfa numaraları birden başlamakta ve birbirini takip etmektedir. Ayrıca mecmua tek ciltten oluşmaktadır. İlk cüz *İfade* başlıklı yazı ile başlar ve dönemin matbuatı hakkında bilgi verir ve 5. Sayıda, 158 sayfayla mecmua yayım hayatına son verir. Mecmua nüshalarının üzerinde yayımlandıkları tarihe dair bilgiler 2., 3., 4., 5. sayılarda yer alır. Ayrıca, mecmuanın hiçbir sayısında resim yayımlanmadığı görülmektedir.

4. İçerik Düzlemi Bakımından Armağan Dağarcığı

Ara Nesil mecmualarından biri olan *Armağan Dağarcığı*, siyasetin dışında yayım hayatına devam etmiştir. Bu noktada edebi eserlere fazlaca yer verilmiştir. Bununla beraber *Arzın Mazisi*, *Coğrafya-yı Tabi Mütalaasından*, *Say ve Emel*, *Balonların Keşif ve İcadı*, *Sütlü Ağaçlar*, *Ateş* gibi fenni yazılar da göze çarpmaktadır. Roman, makale, şiir gibi edebi türlerde kalem tecrübelerine ev sahipliği yapan mecmuada, tercüme ve telif eserlere yer verilmiştir. Mecmuada yer alan türleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür: Şiir, roman, mensur şiir, makale, deneme, mektup, hatıra, özlü sözler ve diğer yazılar.

4.1 Şiir

Armağan Dağarcığı'nda yer alan şiirlere bir bütün olarak bakıldığında birçoğunun Divan şiiri estetiği sınırları içerisinde yazıldığı görülmektedir. Bunun temel sebebi Ara Nesil şiirindeki ikiliktir. Dönem içerisinde Muallim Naci etkisinde ve Divan şiiri estetiğini benimseyerek şiir yazan şairlerin varlığı görülmektedir. Bu bağlamda şiirlerin çoğu *Gazel* başlığıyla yayımlanmıştır. Mecmuada yer alan şiirler, bir tablo biçiminde şu şekilde gösterilebilir:

ISBN: 978-625-5962-19-5

Şairin Adı	Şiirin Adı	Cilt ve Sayı	Sayfa Numarası
Ahmet Hamdi	Gazel	1/4	101
Behiç	Gazel	1/4	101-102
Osman Nuri Bey	Gazel	1/4	103
Nihanı	Gördüm	1/4	110-111
Maşuk Bey	Nazire	1/4	111-112
Eşref Paşa	Gazel	1/5	138-140
Behiç Bey	Gazel	1/5	140
Cenap	Nazire	1/5	140-141
Ali Kemal	Fecr	1/5	141-143

Tablo 1: *Armağan Dağarcığı*'nda Yer Alan Şiirler

Tablo 1'de yer alan şiirler incelenirken şiirleri biçim ve içerik bakımından ele almak yerinde olur. Çünkü mecmuda yer alan şiirler, dönemin şiir anlayışına ilişkin fikir edinilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Ahmet Hamdi tarafından hediye edilen şu gazel ele alınabilir:

"Sanmayın takdire karşı arz-ı tedbir eylerim
Ârifim ben inkiyad-ı hükm-i takdir eylerim" (1303, s. 101).

Eylerim redifli gazelin ilk beytinden anlaşılacağı üzere şiirin öznesi, takdir ve kaderin etkisi altında, kendi arzusunun kaderin hükmüne boyun eğmek olduğunu söylemiş, kaderin kaçınılmaz olduğunu ve insanın bu takdire karşı koyamayacağını vurgulamıştır. Gazelin diğer beyitlerinde ise Divan şiiri estetiği doğrultusunda ilahi aşk üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla bir bütün olarak gazelin tasavvufi olduğunu söylemek mümkündür. Behiç tarafından yazılan gazelde de Divan şiiri estetiğinin benimsendiği görülmektedir:

"Harab-ı serzeniş ve cevrin oldu dil heyhat
Kalır mı neşve-i ümit ü şevk-i can giderek" (1303, s. 101-102).

Giderek redifli gazelin yukarıda yer alan üçüncü beytinde şiirin öznesi, âşık kimliğiyle sevgiliden yakınmaktadır. Bu bağlamda âşık-sevgili ilişkisinin de Divan şiiri sınırları içerisinde ele alındığı görülmektedir. Nitekim aşk bir dert olarak şu beyitte vurgulanmaktadır:

"Gelir zamanki nedir derd-i aşkı anlarsın
Felek eder seni de bir gün imtihan giderek" (1303, s. 101-102).

Görüldüğü üzere aşığın serzenişleri bir imtihandır. Çünkü Divan şiirinde âşık, sevgilinin cefasından ve aşk acısı çekmekten memnundur. Çünkü Divan şiirinde "âşığın gıdası üzüntüdür. Sevgiliden daima lütuf bekler. Sevgilisi ile asla bir araya gelmez. Onunla olan beraberliği ise daima hayalîdir" (Pala, 2004, s. 37). Behiç imzalı gazelde de benzer bir duyuş tarzının var olduğu görülmektedir. Osman Nuri Bey tarafından hediye edilen gazelde de bunun bir diğer örneği mevcuttur:

"Bu nâr-ı aşk ile yanmış dil-i sûzandan feryat
Dil-i uşşak-zârı eden hubândan feryat" (1303, s. 103).

Osman Nuri Bey tarafından gönderilen *Feryat* redifli gazelde aşığın gönlünün aşk ateşiyle yanıp kavrulduğu belirtilmiştir. Âşık da bu doğrultuda feryat etmektedir. Çünkü inleyen bütün

ISBN: 978-625-5962-19-5

âşıkların gönlü güzelden/sevgiliden yakınmaktadır. Bundan hareketle şiirde bir bütün olarak aşk acısının var olduğu görülmektedir. Bu bağlamda gazelde, Divan şiirinin imgelemine sıkı sıkıya bağlı kalındığı da açıktır. İlk beyitte yer alan *nâr, aşk, suzân, feryat, dil, hubân* gibi göstergeler gazelin bir bütün olarak Divan şiiri estetiğine bağlı olduğunu göstermektedir. Sevgilinin de güzellik unsurları benzer bir biçimde aktarılmıştır. Nitekim Nihânî'nin gazelinde bu durum gözlemlenmektedir:

"Bir işveli şûh-ı naz perver
Gördüm bana nîm-hande etti" (1303, s.110-111).

Nazlı ve cilveli bir güzelin tasvir edildiği bu beyitte Divan edebiyatında sıkça görülen imgelerden yararlandığı gözlemlenmektedir. Çünkü Divan şiirinde sevgili nazlı ve işveli olup âşığa yüz vermez. Âşık bu durumdan memnun olup sevgilinin peşinden gitmeye devam eder. Şiirin öznesi de bu perspektifte sevgilinin nazlı ve cilveli olduğunu vurgular. Bununla birlikte sevgilinin bir portresi çizilmez ve Divan şiirinin imgelemine bağlı kalınır:

"İşte size bir büyük hakikat,
Girmiş dedim ebre mâhpâre" (1303, s.110-111).

Yukarıdaki beyitte sevgili, mâhpâre/ay yüzlü olarak nitelendirilmektedir. Divan şiirinde sevgili için sıklıkla kullanılan sıfatlardan biri olan ay yüzlü, Divan şiirindeki sevgili tipine sadık kalındığını gösterir. Mecmua içerisinde söz konusu şiire Maşuk Bey tarafından yazılmış bir nazire de mevcuttur:

"Ol kadar mestim ki çeşm-i nîm-hâbından senin
Müstefid olmam visâl-i neşe-yâbından senin"

Öyle durdukça yüzünde ebr-âsâ zülf-i târ
Dil ziya-yı hüsnünü almaz sehâbından senin" (1303, s.111-112).

İlk beyitte şiirin öznesi, sevgilinin gözünün yarım açıklığından sarhoş olmaktadır. Ama onun neşe verecek kavuşmasından yararlanmadığını belirtir. Çünkü Divan şiirinde âşık, sevgiliye hep özlem duyduğundan kavuşma yalnızca bir hayaldir ve şiirin öznesi bu bağlamda sevgiliyi seyre dalar. Sevgilinin zülfü bir bulut gibi yüzünü kapattıkça şiirin öznesi onun güzelliğinin ışığını görmeye devam eder. Bu bağlamda bu gazelin de Divan şiiri estetiğine bağlı olduğu söylenebilir.

Âşık-sevgili ilişkisinin dışında Eşref Paşa'nın gazelinde toplumsal sorunlara değinildiği gözlemlenmektedir. Ziya Paşa'yı anıştıran ve on dört beyitten oluşan gazelin her beytinde farklı izleklere yer yerilmiştir. Örneklendirmek adına şu beyit alıntılanabilir:

"Tedbir-i ehl-i devleti hükm-i zaman bozar
Takdire uymayan işi ahir beyân bozar" (1303 s.138-140).

Yukarıdaki beyte göre zamanın hükmü, devlet ehlinin tutumlarını bozarken zaman, tedbirli ve devletli bir hâkimi, takdire uygun olmayan bir işi ise son bir beyan bozar. Buna göre beytin didaktik olduğunu söylemek mümkündür. Eşref Paşa'nın gazeldeki temel amacı her bir beyitle okura bilgi vermek olup toplumsal değerleri, güveni ve ahlaki sorumlulukları öne çıkarmaktır.

Son olarak Ali Kemal'in *Fecr* adlı bir şiirine değinmekte fayda vardır. Çünkü bir bütün olarak şiire bakıldığında şiirde hem Divan edebiyatı hem de yeni Türk şiirinin izlekleri görülmektedir:

"Seyr et ne güzel de fecr sökmüş!

ISBN: 978-625-5962-19-5

Afaka safa, sürûr dökmüş”
(…)
Jâleyle nihâller donanmış
Şebnem ile şâhlar boyanmış!
(…)
Mahbûb-ı cihan tabiatımdır
Hakân-ı zaman tabiatımdır” (1303, s.141-143).

Şafak anlamına gelen *Fecr* şiirinde sabahın aydınlığıyla başlayan bir doğa manzarası tasvir edilmektedir. Öztürk’e göre, on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı şiirinde görülen yenilik, klasik şiirin muhayyel anlamını terk etmesi ve görsel olarak algılanan gerçekliğin ön plana çıkarılmasıdır. Bu nedenle, görüneni olduğu gibi temsil eden en uygun tür doğa şiiri olarak görülmüştür (2014, s. 19-20). Ali Kemal’in bu şiirinde de doğa hem Divan şiirinin hem de Yeni Türk şiirinin izlerini taşımaktadır. Bu durum Ara Nesil şiirinin karakteristiği olmuş ikilikten kaynaklanmaktadır.

Ali Kemal’in şirinde görüldüğü üzere tabiat unsurlarına ait kavramlar fazlaca kullanılmıştır. Şiirde *fecr, afak, serap, maşrık, şebnem* gibi tabiata ait kavramlar yeni şiirin duyuş tarzı dâhilinde şiirleştirilmiştir. Bu bağlamda doğa bir dekor olmaktan çıkarılmış, canlı bir tablo hâline getirilmiştir. Bunun yanı sıra, güzellik sembolü anlamında “hur” cennet hurileri, sevgili anlamına gelen “canan”, Divan edebiyatında fazlaca yer verilen sevgili tabirleridir. Bu doğrultuda şöyle bir saptama yapılabilir: Mecmuada yer alan *Fecr* başlıklı şiir hem Divan şiiri hem de yeni şiirin unsurlarını harmanlayarak Ara Nesil’in temel ikiliğine örnek teşkil etmektedir. On yedi beyitlik olan şiir düz uyak şekliyle yazılmıştır

Armağan Dağarcığı’nda yer alan 9 şiirin hepsi beyitlerle kurulan nazım şekillerinden oluşmaktadır. Dokuz şiirin sekizi gazel, biri düz uyak biçimindedir. Ölçü bakımından bütün şiirlerin aruz ile yazıldığı gözlemlenmiştir. Kullanılan aruz kalıpları şu şekilde gösterilebilir:

Şair Adı	**Vezin Kalıpları**
Ahmet Hamdi	*Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün*
Maşuk Bey	*Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün*
Cenap	*Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün*
Behiç	*Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün*
Osman Nuri Bey	*Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün*
Nîhanî	*mef’ûlü mefâilün feûlün*
Behiç Bey	Feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün
Ali Kemal	Düz uyak
Eşraf Paşa	Mef’ûlü/Fâ’ilâtü/Mefâ’îlü/Fâ’ilün

Tablo 2: Şiirlerde Kullanılan Vezinler

Armağan Dağarcığı mecmuasında yer alan her bir şiir, dönemin etkilerini yansıtmaktadır. Şiirlerin neredeyse tamamında Divan şiiri estetiğinin benimsendiği görülmektedir. Osman Nuri Bey, Nihânî ve Eşref Paşa’nın şiirleri bu bağlamda zikredilebilir. Bunun temel nedeni Ara Nesil dönemindeki ikili anlayıştır. Bu ikiliğin ortadan büyük ölçüde kalkması için şüphesiz Servet-i Fünûn’u beklemek gerekir. *Fecr* şiiri ise Divan şiirinin bir dekor olarak kullandığı doğayı bir unsur olarak ele alarak canlı bir tabloya çevirmeye çalışmıştır. Nitekim bir bütün olarak Ara Nesil şiirine bakıldığında Recaizâde Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hâmid etkisiyle tabiatın bu biçimde şiirleştirildiği görülmektedir.

4.2. Roman

ISBN: 978-625-5962-19-5

Armağan Dağarcığı'nda bir tane roman tefrikasına rastlanmaktadır. Ancak mecmuanın 5. sayıdan itibaren yayın hayatı son bulduğundan romanın yarım kaldığını belirtmekte fayda vardır. Roman 1. Sayının 30. Sayfasından itibaren yayımlanmaya başlamıştır. Romanın müellifi yani yazar Ponson du Terrail (1829-1871), mütercimi ise Faik Hilmi'dir. Bu durum türlerin gelişimi açısından çeviri faaliyetlerinin devam ettiğini göstermektedir. Nitekim dönemin yazarları, eserlerinde toplumun sorunlarını ele almış, toplumu eğitmek ve bilinçlendirmek için eserlerini kaleme almışlardır. Bunlar iyi eğitim almış, Arapça, Farsça ve Fransızcayı iyi bir şekilde okuyan yazarlardır. Bu noktada bilgi vermek ve hayatın acı yönlerini göstererek ibretlik bir örnek sunma amacıyla *Şamberyon* hikayesi tercüme edilmiştir:

> "Şu nokta üzerine serd-i malumat etmek ve hayata feci bir suret-i arzıyla gul u gaşy-ı dünyaya ait bir misal gösterermek isteyen müellifin Şamberyon ser-levhasıyla neşrettiği roman dahi bu maksadına layıkıyla bir hizmette bulunduğundan biz de bi't-tecrüme enzar-ı umumiyeye vazına mücaserette bulunduk" (1303, s. 30-31).

Yukarıda *Şamberyon* hikayesinden yapılan alıntı, eserin bir roman tercümesi olduğunu göstermektedir. Devamında başlık olarak kullanılan *Şamberyon* kelimesinin ne anlama geldiği açıklanmıştır:

> "Avrupa'da avcıların verdiği malumata göre; Şamberyon, orman aralarında tesadüf edilen köylülerle havalisinde yerli bir köylüden ibarettir ki nev-amâ tecerrüt ve teferrütten hoşnut olur" (1303, s. 31).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Avrupa'da avcıların verdiği bilgilere göre Şamberyon, ormanlık alanlarda rastlanan köylüler içerisindeki bir yerli köylüdür. Bu köylü türü, yalnızlık ve ayrılıktan hoşnut olmaktadır. *Şamberyon* denildiği zaman en fakir insan akla gelmektedir. Çünkü hayatının büyük bir kısmını kendisinden daha güçlü olanlara hizmet ederek geçirir. Yaşadığı yer köylülerden uzak olup yaşamını genellikle ağaçların altında inşa edilen küçük bir kulübede geçirir. Ardından diğer özellikleri belirtilmiştir:

> "Hususat-ı saireden bir şambiryon çalışkan, namuslu, hizmete elverişli, gayur, mihmannüvaz ademdir. Böyle bir ademin külbesi yağmura tutularak dûçar-ı telaş olan sayatların ilticagahıdır" (1303, s. 30-31).

İlk sayıda, *Şamberyon* hikayesinin genel bir betimlemesine yer vermiştir. İlk tefrika açıklama maiyetinde olup asıl konuya diğer bölümlerde girilmiştir. Ayrıca Şamberyon'u tanımlanması açısında şöyle bir alıntıya da yer verilebilir:

> "Bu adamın sair köylülere nispeten ruhlu, revaclı efkarı vardır. Okumak yazmak bilir. Karye papasından ve mektep hocasından ariyeten kitaplar alır mütalaa eder. Bazı kerede manzumen âdi sözler söyler. Ve gurûbun manzara-yı hüzn-engizini ormanlar arasında seyrederek terennüm dahi eyler. Hasılı, (Şamberyon için serbestâne bir ömre nâil olanlardandır) denilse sezadır" (1303, s. 59-64).

Bu kişi, diğer köylülere göre daha zeki ve popüler bir düşünce yapısına sahiptir. Okuma yazma bilmektedir ve köydeki öğretmenden bağımsız olarak kitaplar alır. Okuduklarını değerlendirir, bazen basit şiirler dile getirir ve ormanlar arasında hüzünlü manzaraları izleyerek şarkı söyler. Alıntıdan da anlaşılacağı üzere *Şamberyon*, 19. Yüzyılda Batı ile olan ilişkilerin artması ve dönemin getirdiği reformlarla birlikte çeşitli eğitimler alan tanzimat sanatçıları hatırlatır. Bununla beraber roman içerisinde yer alan romantik doğa tablosu dikkati çeker:

ISBN: 978-625-5962-19-5

> "Sonbaharda bir sabah treniyle [şimendiferle] Paris'ten hareket eden yolcu bu katarın sağ ve sol cihetlerinde Sen Nehri sevahlinin uzaklandığını görür.
> (…)
> Çöl sahra işte buradadır! Mezru tarlalardan ibaret olarak bu arazinin hüzn-engiz âfâkıyla nihayet bulan bir saha ki yalnız zerî' ameliyatına vakfedilmiştir.
> İşte şu mevki' Layos namını hâmildir.
> (…)
> İşte o taraf dahi Orlan ormanıdır" (1303, 59-61).

Yukarıda yer verilen alıntılar, soyuttan somuta, özelden genele, parçadan bütüne doğru sürekli yeni bilgilerle eklemlenir, romantik bir doğa tablosu oluşturulmaya çalışılır. İlk olarak sonbaharda bir sabah treniyle Paris'ten hareket eden bir yolcunun gözlemine yer verilmiştir. Yolcu trenin sağ ve sol tarafında Sen Nehri'nin kıvrımlarını görür. Olayların geçtiği 1860 yılının Ekim ayında bir çocuk ve köpeği polis tarafından kovalanmaktadır. Çocuk, köpeğiyle birlikte polisten kurtulur ve ormana dalar, *Şamberyon*'un kulübesini görünce kendini içeri atar ve yardım ister. Romanın devamında, daha çok diyaloglar göze çarpmaktadır. Dolayısıyla asıl olayların başlangıcı tam da burada gerçekleşir. İlk olarak *Şamberyon* ve genç arasındaki diyaloglar göze çarpmaktadır.[5]

Şamberyon gibi metinlerin, Ara Nesil döneminde çevrildiği görülmektedir. Bunun temel sebebi küçük hassasiyetlerin ön planda olması, santimantalizmin yoğun olması ve bu doğrultuda romantizmin etkisinin devam etmesidir.

4.3. Deneme

Deneme, yazarın kişisel görüşlerini, düşüncelerini ve duygularını ifade ettiği edebi bir türdür. Denemede yazar kendi duygu ve düşüncelerini yansıtır. *Armağan Dağarcığı*'nda az sayıda olsa da denemelere rastlanır. *Askerlik, Vatan, Ressamlık* ve *Kitaba Bir Hitap* başlıklı yazılar bu bağlamda değerlendirilebilir.

Birinci cüzde, *Edebiyat* üst başlığı altında Sami tarafından *Askerlik* konusu ele alınmıştır. Söz konusu eserde yazarın kendi kişisel görüşlerine yer vermesi, kullandığı biçem veya metne yerleştirilen derin düşünce ve felsefi sorgulamalarla söz konusu metnin deneme türü bağlamında değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bununla beraber Tanzimat ile birlikte Batı'ya yönelen sanatçılar vatan, millet, hürriyet, hak, adalet, kanun gibi kavramları kullanarak edebiyatı toplumun bilinçlenmesi için yayma yoluna gitmişlerdir. Bu hususta metnin ilk paragrafında söylediklerimize örnek teşkil edecek bir alıntıya yer verilebilir:

> "Ne kutsi bir sanat? Ne âli bir vazife-i insaniyettir?
> Askerler, bir milletin muhafız hukuku, bir heyetin vasıta-ı itilası derler. Bir millet, bir heyet, asker sayesinde yaşayabilir. İnsan, soğuktan müteessir olmamak için nasıl elbiseye muhtaç ise bir millet de düşmanın tecavüzatından masun olabilmek için askere muhtaçtır" (1303, s. 7-8).

[5] Mecmuanın son cildinde yani beşinci sayıda 158. Sayfada sona eren hikâyenin "mabadı var" diyerek devamının geleceğini belirtilmiştir, fakat mecmuanın beş cildi ulaşılabilir durumdadır. Burada yer verilen sayılar 1-4 olarak belirtilirken, Milli Kütüphane kaynaklarında 1- 5 olarak belirtilir, fakat başka kaynaklarda mecmuanın 6. cildinin olduğu da söylenmektedir. Nitekim Orhan Bayrak'ın *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü* adlı çalışmasında mecmuanın altı sayıdan oluştuğu belirtilir: "*Armağan Dağarcığı:* 1887-1886, 6 sayı, edebi- fenni dergi, 15 günlük, İstanbul, İhsan Hüseyin, Ahmet Nureddin" (1994, s. 9).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yazar, eserin ilk cümlesinde alıcıya/okura yönelttiği soruyla okuru düşünmeye teşvik eder. Yazarın kendi kişisel görüşlerine yer verdiği bu eser, düşünceleri etkileyerek okurda bir duygu uyandırır. Devamında ise, bir insanın soğuktan etkilenmemesi için nasıl bir elbiseye muhtaçsa, bir milletin de düşman saldırısından korunabilmek için askere muhtaç olduğu söylenmiştir. Sami Bey tarafından kaleme alınan bu metni dönemin izleklerini yansıttığı söylenebilir.

Suat Bey tarafından yazılan *Ressamlık* başlıklı yazı birinci sayıda yer almaktadır. Deneme türünde yazılan bu eserde yazar, geleceği güvence altına almak için çalışan insanların iki ana yol izlediğini vurgulamaktadır: Bilim-fen öğrenmek ve sanat-hüner sahibi olmak. Bu bağlamda, ressamlık sanatına özel bir yer verilmiştir. Ressamlığın diğer sanat dallarından farklı olan yönleri ortaya konulmuştur:

> "Ressamlık, öyle bir sanat-ı mergubedir ki ondan alınan lezzet hiçbirisinden alınmaz. Bir mâhir ressam maharet-i kâmilesinin intişarına bâdi olan bir levhasını enzâr-ı ammeye arz eder. Levha, vaz olunduğu bir serginin duvarını tezyin etmeğe müstait ise de bakan bir adamın tabiatını daha güzel tezyin eder. Dünyada öyle bir mahallere tesadüf olunur ki temaşasına doyulmaz. Sani-i mutlakın yaratmağa kıyamadığı tabiat-ârâ bu mevâki ressamların ufacık levhalarına sığabilecek kadar mütevazidir" (1303, s. 8-9).

Yazar, ressamlık sanatını diğer sanatlardan ayırarak ondan alınan zevkin başka hiçbir sanattan alınamayacağını iddia etmektedir. Usta bir ressam, ustalığını sergilediği bir tabloyu halkın beğenisine sunar. Bu tablo, sergilendiği duvarı süslemekle kalmaz, bakan kişinin bilincini uyarır ve onda bir duygulanım yaratır. Bu bağlamda doğa resimleri öne çıkarılır:

> "Bazen öyle tasvirlerle donanır ki o bir şey ummadığın levha, hissiyat-i insaniyyenin en lezizi olan şeyi tahayyül ettirir. Baktıkça adamın kalbine bir inşirah, fikrine bir lezzet gelmeğe başlar. Feciâne bir tarzda yapılmışsa güya o facianın kendini görmüş gibi mahzunâne bir letafetle derunu kederle dolmağa başlar. İşte insana böyle mütenevvi hisler bahşeden ressamlık nasıl mergub olmasın?!…" (1303, s. 9-10).

Alıntıdan hareketle söylenebilir ki bir tablo, bazen öyle tasvirlerle doludur ki insan duygularının en güzelini hayal ettirir. Baktıkça insanın kalbine bir ferahlama, fikrine bir zevk gelir. Eğer tablo trajik bir şekilde yapılmışsa, bir insanın sanki o trajediyi yaşar gibi içi hüzünle dolmaya başlar. Bu bakış açısı en nihayetinde özellikle Servet-i Fünun'da şiire doğrudan etki edecektir.[6]

Tanzimat dönemiyle birlikte Batı'ya açılan yazarlar, sadece yeni türler değil, aynı zamanda yeni konularla da okuyucularını buluşturmuşlardır. Bu dönemde vatan, hak, hukuk ve adalet gibi kavramların Türk edebiyatının içeriğini doğrudan belirlediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda Reşit Bey'in yazısından şöyle bir örnek aktarılabilir:

> "Vatanın bir avuç toprağı ecdadımızın terakib-i unsuriyesi kanlarıyla tahmir olunarak vücuda gelmiş ve hatta vatana bir avuç toprak zammetmek için binlerce ecdadımız meydan-ı marekede terk-i hayat müstear etmiş iken biz o ecdadın ahfâdı olduğumuz halde vatanı muhafazadan âciz kalmak denaetini kim irtikap eder? Kim irtikap eder ki bu denaet, fezail-

[6] Nitekim M. Kayahan Özgül bu mesele üzerinde durur ve 19. yüzyıl Batı şiirinden örnekler verir. Ona göre "bazı şairler ve bazı şiir anlayışları tabiate açılmayı, tasvir etmeyi, gözlemi öne çıkardığında görüntü de anlamın önüne geçer. Özellikle XIX. asrın tabiat şiiri Salvatore Rosa ve Claude Lorrain'in resimlerinden etkilenir. Keats'in '*Ode on a Grecian Urn*' şiirini Lorrain'in resminden çıkarması, Mallarmé'nin '*L'Apprés-midi d'un faune*'unu Boucher'nin bir tablosundan etkilenerek yazması gibi" (1997, s. 17). 19. yüzyıl Türk şiirinde de böyle bir bakış açısının geliştirildiği görülür ve bu bakış açısı en nihayetinde Ahmet Haşim şiiriyle ön plana çıkar.

ISBN: 978-625-5962-19-5

> i hamiyet-perveranelerine meftun olduğumuz ecdadımızı tahkir demektir!" (1303, s. 12-13).

Vatanın bir avuç toprağı, atalarımızın kanlarıyla elde edilmiştir ve binlerce atamız, vatana bir avuç toprak katmak için hayatlarını feda etmiştir. Bütün bunlara öne çıkarılarak okura vatan ve millet sevgisi aşılanmaya çalışılmaktadır.

Son olarak Mehmet Zekeriya tarafından yazılan *Kitaba Bir Hitap* isimli metin de deneme bağlamında değerlendirilebilir. Metin şu ibareyle yayınlamıştır: *"Kitap! Ne güzel bir mecmua-yı hakâyık ne bedî' bir tercümân-ı efkârsın!"* (1303, s. 107-108). Bu ibareden okura kitap sevgisi aşılanması çabasının var olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim metin içerisinden şöyle bir örnek aktarılabilir:

> "Her bab ve faslın, tecelligâh-ı efkâr ve evhâm olan herhangi bir zihne, ciddi bir mirat olmuş, her hayali hayal, her hakikati hakikat olmak üzere intizar-ı dikkate arz edersin!
>
> Ahlafın eslaf ile itilaf ve ihtilafına vasıta olan yine sensin!
>
> Binlerce sene evvel gelen bir zat ile bugünkü dehât ile bundan nice asırlar sonra gelecek zevat arasında müdavele-i efkâra, arz-ı hakâyıka, ifa-yı malumâta vesile olan ve olmak istidad-ı kavisini haiz bulunan yine sensin!" (1303,107-108).

Kitap, binlerce sene önce gelen bir kişi ile bugünkü halk arasında düşünce alışverişini, bilgi aktarımını sağlamaktadır. Bilim ve sanatın toplamı olan olarak göstergeleştirilen kitap, ilerlemenin ve gelişmenin bir yansımasıdır denilebilir.

4.4. Makale

Armağan Dağarcığı mecmuasında İbrahim Fehmi'ye ait bir makale yer almaktadır. İbrahim Fehim Efendi'nin bu makalesinin dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerini yansıttığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda şöyle bir alıntıya yer verilebilir:

> "Dünyada ne kadar bedâyi-i beşer vücuda gelmiş ise cümlesi arzu-yı tefavvuk ile taklit-i asar ve efkâr netice-i cemilesidir. İnsan, asar-ı tabiatı taklit eyledikçe müessir ile istinas-ı tabii hâsıl edeceği ve binaenaleyh ittihat-ı efkâr ve iştirâk amal kaziyesi rû-nüma-yı zuhur olacağı vareste-i kayd u işarettir" (1303, s. 50).

Dünyada var olan tüm insan eserleri, farklılık arzusuyla oluşturulmuş taklitlerdir. İnsan, doğanın etkilerini taklit ettikçe etkileyici ve doğal sonuçlar ortaya çıkarır. Bu süreç, düşüncelerin birleşmesini ve ortak amaçların oluşmasını sağlar. Burada eserin bir taklit sonucu olduğu görüşü açıkça ifade edilmektedir. Geçmişten günümüze sanat bir yansıma, bir benzetme veya taklit (mimesis) olarak görülmüştür. Makalenin devamında ise dönem içerisinde görülen ilerlemeler ele alınmaktadır. Fikir ayrılıkları ve rekabet, insanın ilerlemesi için gerekli iki unsur olarak öncelenmiştir:

> "Fransa'da bir harika-i sanatın icra-yı tecarübüyle iştigal olunurken Almanya dârülfünununda müfredat ve teferruâtı vaz-ı rahle-i tedris kılınıyor.
>
> "İngiltere'de dûçâr-ı ihtilâf bir mesele Fransa'da etrafıyla ve kemaliyle teşrih kılınıyor. Bu teavün ve tenasur-ı alem temeddün için öyle bir rabıta-ı kaviyye-i ittihâd oluyor ki Avrupa akvamı bir familya azasıdır denilirse yok bir familya değil bir vücuttur deniliyor" (1303, s. 51).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Avrupa ülkeleri bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Fransa harika sanatlar icra ederken Almanya'da üniversitede eğitim müfredat ve ayrıntıları düzenlenmektedir. İngiltere'de ihtilaf yaşanırken Fransa bu durumu tüm yönleriyle incelemektedir. Bununla birlikte gelişme için edebiyata duyulan ilginin de üzerinde durulmaktadır:

> "İşin en mutenâ ciheti ise edebiyata edilen rağbet olup heyet-i Mecmua-i Fünun'un bu kısm-ı rakiki zaten hasbelmevzu hissiyat-ı umumiye-yi insaniyyenin tetebbu havasıyla mütemeyiz, ve aksam-ı meham sâire-i fen ve sanata ve hususen ahlâk-ı umumiye-yi beşeriyyenin tehzib ve tasfiyesine ceht-i taalluku, gaye-i faidesi olmağla hakikaten bir fenn-i azizdir" (1303, s. 51-52).

Çeşitli bilim dallarının bir araya getirilmesiyle birlikte insanlığın ortak duygularının ve düşüncelerinin yansıtıldığı iddia edilmektedir. Ayrıca, diğer bilim ve sanat alanlarıyla insan ahlakının geliştirilmesi ve arınmasıyla ilgili çalışmalar öne çıkarılmaktadır. Edebiyat, bunların kalıcı hâle gelmesine ve toplum tarafından benimsenmesine olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak edebiyatın ve sanatın insan hayatındaki yeri, rekabetin önemi ve fikir ayrılıklarının yarattığı zenginlikler derin bir şekilde ele alınmaktadır. İbrahim Fehim Efendi'nin bu makalesi, dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerini anlamak açısından bir kaynak niteliği taşımaktadır.

4.5. Mektup

Mecmuada yalnızca bir mektup yer almaktadır. Söz konusu mektup ikinci sayının 55-59 sayfaları arasında yer almakta olup *Mütenevvia* üst başlığıyla yayımlanmıştır. Telgraf Dairesi'nin dış ilişkileri bürosundan Şükrü Efendi tarafından gönderilen bu mektubun içeriğini ortaya koymak adına şöyle bir örnek vermek mümkündür:

> "Sisam'dan vürud eden bir mektup mealindan müsteban olduğu üzere bu memleket kralının beyaz filinin hastalanması münasebetiyle müsalih-i hükümet ve umur-ı amme duçar-ı tehir ve giriftar-ı takid olmakta ve kral kimseyi huzuruna kabul etmeyip bilcümle prensler ve nazâr ve zabitan gece ve gündüz bu azim'üş-şan hastanın hizmetinde damen-i dermiyan ikdam ve ihtimam olmaktadır. Hatta yemeklerini bile filin karşısında yemeğe mecbur oluyorlar. Kral günde iki defa bizzat vecibe-yi ibadet ve ubûdiyetini ifa ve bilhassa yedd-i hükümdaranesiyle me'kâlâtını takdim ve ita eyleyerek kendisini terk etmesini ve birlikte icra-yı hükümet eylemelerini rica eylemektedir" (1303, s. 58).

Sisam'dan gönderilen bu mektupta, kralın beyaz filinin hastalanması nedeniyle hükümet işlerini aksadığını ve kralın kimseyi kabul etmediği ifade edilmiştir. Kralın bu durumdan duyduğu üzüntü belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

4.6. Hatıra

Armağan Dağarcığı'nda hatıra bağlamında ilk olarak Osman Nuri Bey tarafından yazılmış fenni bir hatıranın var olduğunu dile getirmek yerinde olur. Söz konusu eser, mecmuanın 5. sayısında yer almaktadır. Nitekim metnin sonunda yer alan *"zira fenni bir hatıra olduğuçün nakza çalışmak abesat ile uğraşmak hükmünü alıyor*" (1303, s. 136-137) ifadesiyle hatıranın içeriği vurgulanmaktadır.

Hatıra noktasında *Armağan Dağarcığı*'nda dikkati çeken metin Ahmed Rasim'in *Gecelerim* adlı eserinin bir parçasıdır. Mecmuada yer alan parçada gece ve gecenin hissettirdikleri şiirsel bir dil aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu bağlamda şöyle bir örnek verilebilir: "Gece o kadar siyah, o kadar muzlim olarak enzâra görünür ki insan cihânı mezâr, zulemâtı, hâdisâtı da azâb-ı nâr farz eyler" (1303, s. 152). Bununla beraber, Ahmed Rasim'in İstanbul'da yaşanan

ISBN: 978-625-5962-19-5

sorunlara ilişkin bilgi verdiği birkaç hatıraya da rastlanmaktadır. Örneğin İstanbul'da çıkan bir yangın şu şekilde dile getirilir:

> "Ben mütâlaatımı bu derece açık hayallere kadar temdid ettiğim vakit, saat nısfü'l-leyli çaldı.
> Tekmil-i hissiyâtım ayağa kalktı. Kendi kendime:
> Herkes şimdi âlûde-i hâb olmuştur. Ben ise birtakım efkâr ile vaktimin mürurına müsaade ediyorum. Bende ferâş-i istirâhate yatayım dedim penceremi kapadım. Kapadım amma odanın derununu hafif bir kızıllığa cilve-gâh olmuş gördüm, kızıllık gittikçe arttı. Odamda gaz olmadığı hâlde duvarda asılı olan levhaların yazıları okunacak bir halde ziyâ-dâr idi. Meğer yakında harîk zuhur etmiş
> Böyle bir âfet-i şebânenin seyrini gönlüm tecviz etmez ise de civarımda bulunduğu cihetle mahal-i harîka kadar gitmeme kendimi mecbur gördüm.
> Arkama kaputumu alarak sokağa çıktım.
> Yangın yerine yaklaştım. Alevler semaya doğru uçuşuyorlardı havadaki kızıllığı gören, şerârelerin uçuştuğunu seyreden İstanbul'da da bir fecr-i şimâli hâsıl olmuş da derununda birtakım şihâbların pervâz ettiğine inanacağı gelirdi" (1303 147-148).

Türk edebiyatı tarihi içerisinde yer edinmiş eserlerden biri olarak *Gecelerim*'in A*rmağan Dağarcığı*'nda yer alan kısmında İstanbul'un temel sorunlarından biri olan yangın, şiirsel bir dille aktarılmaktadır. Yangın ve yangının hissettirdikleri özellikle benzetmelerden yararlanılarak yansıtılmıştır.

4.7. Mensur Şiir

Dergide yayımlanmış üç adet mensur şiir mevcuttur. Bilindiği üzere mensur şiir temelde "şiirin cümle yapısı ve ahengini muhafazaya çalışan ancak vezne ve kafiyeye bağlanamayan düzyazı türü" (Akı, 1986, s. 263) şeklinde tanımlanır. Ara Nesil döneminde sıklıkla karşılaşılan türlerden biridir. Nitekim Recaizâde Mahmud Ekrem'in şu görüşü bu noktada etkili olmuştur: "her mevzûn ve mukaffa lakırdı şiir olmak lazım gelmez.. Her şiir mevzûn ve mukaffa bulunmak iktiza etmediği gibi" (1876, s. 10). Bu görüş mensur şiiri dönemin yaygın türlerinden biri hâline getirmiştir. Daha geniş bir perspektifte ise mensur şiir, Gariper tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

> "Mensur şiir, duygu ve düşüncelerin yoğunlaştırıldığı, çağrışımlara açık, şairane ifadelerin yer aldığı bir dil estetiği içinden şiire göre daha rahat ve serbest söylenişi ve düzyazının kuru mantık örgüsünden gittikçe uzaklaşarak iç ahengi ve lirizmi kurmak isteyişiyle daha çok genç insanın yarı melankolik ve kötümser iç dünyasının ifade alanı durumundadır" (2006, s. 370).

Aktarılan tanımlamalar ışığında ilk olarak *Bir Felaketzedenin Nâlesi* başlıklı metin mensur şiir bağlamında değerlendirilebilir. Sermet Bey'in bu eserinde felaketin yaratığı acı gözler önüne serilmektedir. Metin, dönem içerisinde sıklıkla görülebileceği üzere baharın güzelliği ile başlarken bu güzellik, arkasındaki acı dolu gerçeklerle çelişmektedir:

> "Subh-ı baharın en revnaklı bir şafak zamanı idi ki zulmet-i şeb epeyce zail olmuş, latif bulutlar kâh ayrılarak kâh birleşerek rû-yı semada uçuşuyorlardı.
> (…)
> Sahranın bir cihetinde dehşet-engiz bir hüzn ile memlû bir manzara-yı rikkat-âver pek garip pek hazin bir levha teşkil eyliyordu. Güya sani-i hakiki; insanların kalplerini müteessir etmek ve eşk-riz olarak her şeyin zevalini teemmül ettirmek üzere küre-i arzın şu parçasını

ISBN: 978-625-5962-19-5

> bu hale ifrâğ buyurmuştu! İşte o manzara-yı fersude; taşlardan mürekkep bir harabe-zâr idi ki gayr-ı mevzun direkleri dehrin âlâmına tab-aver-i mukavemet olamayarak eğilmiş, kırılmış, kimisi de dünyanın bunca ifal-i zâlimânesinden hicâb ederek güya yüzü üstüne yerlere kapanmış idi. Öte berisinde otlar bitmiş her yerden ziyade zulmet-i şeb orayı istîâb etmiş sanki bir kesif bulut üzerinden ayrılamıyordu" (1303, s.46-47).

Betimsel anlatım aracılığıyla romantik bir doğa tablosu oluşturulan bu metinde, felaketin birey üzerindeki etkisi, bireyin ruhsal durumları ve duygusal değişimleri ele alınmaktadır. Metin içerisinde dile getirilen acı ve ıstırap, metnin temel izleğini oluşturmaktadır.

Ahmed Rasim'in *Hayal Amaçtı* başlıklı metnini de mensur şiir olarak değerlendirmek mümkündür. *Hayal Amaçtı* da Ahmed Rasim tabiat ve hissettirdikleri üzerinde durur. Tabiatın yarattığı duyguları aktarır:

> "Tabiat, safâyı, zevk-i kalbi kendi ruhunda arayan bir münzeviye öyle neşve-füzûd cilveler, öyle sevdâ-fürûz işveler gösterir ki bu gibi cilveler, işvelerle itilâf-i kalb eden o vahdet-perver bir hayâl-i nâ-mütenâhiye düşer" (1303, s. 117).

Tabiat, bir ilham kaynağı olarak ele alınmış, hayalin besleyicisi olarak gösterilmiştir. Bu durum Ara Nesil şiirinde de sıklıkla gözlemlenmektedir. Çünkü Ara Nesil şiiri, tabiatı romantik bir perspektifte şiirleştirir. Korytowska'nın belirttiği gibi romantikler için tabiat, "evrenin sesini kendi içinde barındırır ve doğa, insanın kendi özünü algılama aracıdır" (Akt: Turan, 2023, s. 185). Ahmed Rasim'in mensur şiirinde de tabiatın bu doğrultuda alımlandığını söylemek mümkündür.

4.8. Özlü Sözler

Armağan Dağarcığı'nda *Mekteb-i Sultani Talebesinden A. Saadetin Bazı Mülahazat* başlığı altında bir takım özlü sözlere yer verilmiştir:

> "Okumak, aklı terbiye, kalbi tasfiye eyler.
> Aklın ve vücudun sıhhat ve afiyeti, perhizkârlığın meyvesidir.
> Fütüvvet, aklın gıdasıdır. Meziyet-i sahiha fazl ve kemâlin reh-nümâsıdır.
> Garez, afv olunur lakin hakaret asla!
> Dostluk, ömrün müesser saadetidir.
> Felaket, güzel bir muallimdir ki ekseriya büyük büyük dersler verir ibretler gösterir.
> Fransa müelliflerinden 'Fenelon' familyamı nefsimden vatanımı familyamdan insaniyeti ve vatanımdan ziyade severim der idi.
> Ruhu hafif, tabi latif, edası zarif olanlar cahil olsalar da yine her yerde mazhar-ı taltif olurlar" (1303, s.143-144).

Amaç toplumu eğitmek ve bir farkındalık oluşturmak olduğundan Ara Nesil döneminde yayımlanmış pek çok mecmuada bunlar gibi özlü sözlere rastlamak mümkündür. *Bağçe, Derme Çatma, Envar-ı Zekâ* gibi mecmualar bu bakımdan örnek olarak verilebilir.

4.9. Diğer Yazılar

Mecmuada fenni konularda yazılmış yazıların da yer aldığını söylemek gerekir. Nitekim ilk sayıda *Fennî* üst başlığıyla *Arzın Mazisi* başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Bilimsel özellikler taşıyan bu yazı dünyanın oluşumunu ele almaktadır. *Coğrafya-yı Tabi Mütalaasından*, *Balonların Keşif ve İcâdı*, *Sütlü Ağaçlar*, *Ateş* başlıklı yazılar da içerikleri bakımından fennî yazılar bağlamında değerlendirilebilir.

Sonuç

ISBN: 978-625-5962-19-5

Armağan Dağarcığı mecmuası, Tanzimat dönemi edebiyatının bir göstereni olarak dönemin sosyal, kültürel ve edebi dinamiklerini oldukça sınırlı bir yönden yansıtmaktadır. 5 sayısı yayımlanmış mecmuada şu türlerin varlığı gözlemlenmiş ve mecmua bu türlerden hareketle incelenmeiştir: Şiir, roman, deneme, makale, mektup, hatıra, mensur şiir, özlü sözler ve diğer yazılar. Diğer yazılar başlığı altında fennî yazılar (*Coğrafya-yı Tabi Mütalaasından*, *Balonların Keşif ve İcadı*, *Sütlü Ağaçlar*, *Ateş*) ele alınmıştır.

Mecmuada yer alan şiirlere bakıldığında Divan şiiri estetiğinin benimsendiği görülmektedir. 9 şiir bir bütün olarak incelendiğinde, çoğunlukla Divan şiirinde sıklıkla görülen âşık-sevgili ilişkisi üzerinde durulduğu açıktır. Bununla beraber Eşref Paşa'nın şiirinde sosyal sorunlara yer verildiği görülmektedir. Ali Kemal'in *Fecr* başlıklı şiirinde ise Ara Nesil'in karakteristik özelliği olan ikili anlayış gözlemlenmektedir.

Tek roman tefrikası olan *Şamberyon*'da ise romantizm etkisinin devam ettiği görülmektedir. Doğa tasvirlerinin baskın olduğu bu eserde özgün bir köylü tipi olarak Şamberyon'un portresi çizilmiş ve Şamberyon'un bir kavram olarak neyi ifade ettiği üzerinde durulmuştur.

Mensur şiir noktasında *Bir Felaketzedenin Nâlesi* başlıklı metin dikkati çekmektedir. Metnin romantik bir doğa tasviriyle başlaması, ardından küçük hassasiyetler üzerine odaklanması Ara Nesil edebiyatının özelliklerini taşıdığını göstermektedir.

Deneme bağlamında *Askerlik, Vatan, Ressamlık* ve *Kitaba Bir Hitap* başlıklı yazılar dikkati çekmektedir. Bu yazıların ortak noktası, okurda bir bilinç oluşturmaktır. Özlü sözlerde de aynı tutumun var olduğu gözlemlenmektedir. Bununla beraber mecmuada, Avrupa üzerine bilgi veren bir makale, bir mektup, bir de fennî hatıra yer almaktadır.

Mecmua bir bütün olarak değerlendirildiğinde Ara Nesil'in özelliklerini taşıdığını söylemek mümkündür. Ancak mecmuanın az sayıda yayımlanmış olması ve mecmua içerisindeki edebi eserlerin sınırlı olması mecmuanın Türk edebiyatı tarihinde bir yer edinmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Ara Nesil mecmualarının temel sorunlarından biri olarak öne çıkan bu durum *Armağan Dağarcığı*'nda da gözlemlenmiştir.

ARMAĞAN DAĞARCIĞININ TAHLİLİ FİHRİSTİ

YAZAR ADI	YAZI BAŞLIĞI	SAYI	SAYFA
Heyet-i Tahririye	İfade	1	1-6
Sami	Edebiyat (Askerlik)	1	7-8
Suad	Ressamlık (sanat, edebiyat)	1	8-10
Reşid	Vatan	1	10-13
Faik Hilmi	Fenni (Arzın Mazisinde)	1	13-20
H…	Coğrafya-yı Tabi Mütalaasından	1	20-21
-	Say ve Amel	1	22-27
Ponson duTerrail	Şamberyon	1	30-31
	Birinci Cüzün Hata ve Sevab Cetveli	2	32
Ahmet Nureddin	Maksat	2	33-35
Faik Hilmi	Fenni "Balonların Keşif ve İcadı"	2	36-39
İhsan	Garâib-i Nebatiye "Sütlü Ağaçlar"	2	40-42
Faik Hilmi	Elli	2	43-46
Sermet Bey Efendi	Bir Felaketzedenin Nâlesi	2	46- 49
İbrahim Fehmi	Gülşen Muharriri İbrahim Fehim Efendi Biraderimizin Bir Makalesidir	2	50-54

ISBN: 978-625-5962-19-5

-	Mütenevviya	2	55- 59
Ponson du Terrail	Şamberyon (Mabadı)	2	59- 64
Faik Hilmi	Fenni "Balonların İcadından Mabad'dir"	3	65-70
Ahmed Nureddin	Ateş	3	73-79
Osman Nuri Bey	Edebi: Osman Nuri Bey Tarafından İrsal Buyrulmuştur	3	79-81
Faik Hilmi	Mütenevvia "Humar"	3	82- 87
Ponson du Terrail	Şamberyon	3	87-93
Faik Hilmi	Fennî/Balonların Keşfinden Mabadı	4	95- 98
Faik Hilmi	Arzın Mazisinde	4	98-100
İhsan	Sütlü Ağaçlardan (Mabadı)		100-101
Ahmet Hamdi	Edebiyat: Gazel(şiir)	4	101
Behiç	Gazel (şiir)	4	101-102
Osman Nuri Bey	Gazel (şiir)	4	103
İbrahim Fehim	İnsan	4	104-107
Mehmed Zekeriya	Kitabe Bir Hitap	4	107-109
Nihani	Gördüm (şiir)	4	110-111
Maşuk Bey	Nazire (şiir)	4	111-112
Mustafa	Lüzum-ı Teavüne Bir Numune	4	112-115
Ahmed Rasim	Mütenevvia (Hayal Amaçtı)	4	116-120
Ponson du Terrail	Şamberyon (Mabadı- Garip ve Feci Bir Hikâye)	4	121-126
Ahmed Nureddin	Fennî	5	127
Ahmed Nureddin	Bulutlar İçinde Manzur Olan Asar Diye	5	128-136
Osman Nuri Bey	Osman Nuri Bey Efendi Biraderimizin Asarındandır	5	136-137
Eşref paşa	EDEBİ: Gazel	5	138-140
Behiç	Gazel	5	140
Cenap	Nazire	5	140-141
Ali kemal	Fecr (Şiir)	5	141-143
A. Saadettin	Bazı Mülahazat	5	143-144
İhsan	Samim Muhabbet Bir Misal	5	145-146
Ahmed Rasim	Mütenevvia (Gecelerimden Mabadı)	5	147-153
Ponson du Terrail	**Şamberyon (Garip ve Feci Bir Hikâye)**	**5**	**153-158**

ISBN: 978-625-5962-19-5

EK-1 SEÇME METİNLER

Şâir-i Meşhûr Ahmed Hamdi Efendi Hazretleri Tarafından İhdâ Buyrulmuştur
GAZEL
Sanmayın takdire karşı arz-ı tedbir eylerim
Ârifim ben inkiyad-ı hükm-i takdir eylerim

Dest-yâri-i kemâlatıyla feyz-i akdesin
Kabetullah dil-i virânı tamir eylerim

Eylesem darb-ı asa-yı cezbe vâdi-i dile
Ayn-ı icaz-ı kelîm-i ilâhi tefcir ederim

Mushaf-ı rûyun kılıp her lahza der-piş-i nazar
Beyyinât-ı hüsn-i yârı hüsn-i tefsir eylerim

Bir kitab-ı Allah nâtıktır vücuda âdemin
Hak bilip ol nüsha-i kübrâyı tevkir eylerim

Mihr-i pertev-bar-ı aşkım istesem Hamdi bugün
Lem'a-i feyzimle çar-ı aktarı tenvir eylerim

Ahmet Hamdi
Dağarcık, Nu: 4,1303 s.101

GAZEL
Çekilmiyor bu tegafül bu imtinan giderek
Bela-yı can oluyorsun â nev-civân giderek

Bahar-ı hüsnünü bâki mi zannedersin sen
Zevâle yüz tutar elbet bu hüsn ü an giderek

Harab-ı serzeniş u cevrin oldu dil heyhat
Kalır mı neşve-i ümid ü şevk-i can giderek

Gelir zamanki nedir derd-i aşkı anlarsın
Felek eder seni de bir gün imtihan giderek

Görüp de aynını hep ettiğin muamelenin
Karin-i yes olacaksın zaman zaman giderek

BEHİÇ
Dağarcık, Nu:4, İstanbul, 1303, 101-102

ISBN: 978-625-5962-19-5

“Biraderimiz Osman Nuri Bey Efendi Tarafından İhdâ Buyrulmuştur”
GAZEL
Bu nar-ı aşk ile yanmış dil-i suzândan feryad
Dil-i uşşâk-zârı zâr eden hubândan feryad

Demez gündüz gece şam u seher hep eyliyor efgân
Usanmaz nâleden bıkmaz dil-i nâlândan feryad

Diğer gün etti hâlim suziş-i aşkıyla bak kâfir
Vefasız zulme meyyâl ah ol canândan feryad

Rehinde cism u canı eyledim işte fedai ben
Rehinde ölmeğe gelmiş iki kurbandan feryad

Ben ol bî-kayd-ı rindim ki cihandan candan bıktım
Beni pür-ızdırap eyler cihândan candan feryat

Osman Nuri Bey
Dağarcık, Nu: 4, 1303, s. 103

Nihâni İmzasıyla Vârid Olmuştur
GÖRDÜM
Bir işveli şûh-ı naz-perver
Gördüm bana nîm-hande etti

Bak bak neler etti ol sitem-ger
Hande ile kararım aldı gitti

Nâgâh ana ben tekabül ettim
Baktım ana mâil oldu gönlüm

Yani mülke temâyül ettim
Sevmekliğe kâil oldu gönlüm

Yaşamak ise başka bir letâfet
Vermişti o vech-i dil-şikâra

İşte size bir büyük hakikat
Girmiş dedim ebre mâhpare

Baygın gözü eylemişti bi-hûş
Baktıkça o nazikâne daim

Söyle nasıl olmayım da medhuş

ISBN: 978-625-5962-19-5

Her bir bakışı hayata kaim

Birdenbire gaib oldu ol nûr
Menkûş-ı hayali kaldı dilde

Ya Rabb ne idi melek mi ya hûr?
Bak şüpheye şimdi daldı dil de

Nihâni
Dağarcık, Nu:4, 1303, sf.110-111

Mekteb-i Mülkiye'den Maşuk Bey'indir
(Nazire)
Ol kadar mestim ki çeşm-i nîm-hâbından senin
Müstefid olmam vasıl neşe-yâbından senin

Öyle durdukça yüzünde ebr-âsâ zülf-i târ
Dil ziya-yı hüsnünü almaz sehâbından senin

Afitab-ı vechin görülsün eyle gel ref-i nikab
Müstenir olsun dilim ol afitabından senin

Ver mey söndür gamı kim müşteildir sinede
Mutrib-i ateş-i sürûd yandım rübâbından senin

Maşukâ parlak düşürdün nev-edâ tanzirini
Pek münevver oldu şiirin fikr-i tâbından senin

Maşuk Bey
Dağarcık, Nu:4,1303, s.111-112

Birader-i Âlimiz Behiç Bey Efendi Tarafından İnşâd Buyrulmuş Bir Gazeldir.

Bî-hurd zannetme öyle gördüğün her sersemi
Gâfil istihfaftan vazgeç bütün gün âdemi

Kaderini tenzil eder dava-yı rüçhan u kemal
İttiyad etme bu rütbe sürüş pîş ü kemi

Etmeden tetkik nabeca taarruzdan sakın
Söyletip ihlal-i rahat eyleme bir ebkemi

Nâ-be-hengâm nağmeni dinler mi erbab- sühan
Bir zaman bir bilme ey hod-kâm öyle her demi

ISBN: 978-625-5962-19-5

Gûşvar-ı intibah ile kelâm-ı hikmeti
Say u himmettir terakkinin tarik-i eslemi

Dağarcık, nu:5,1303, s.140

NAZİRE
Andırır sevda-feza bir subh-gâhı gözlerin
Pertevinden söndürür envar-ı mâhı gözlerin

Asmânı seyrederken sanki ta'lim eylemiş
Encümen-i seyyâreden yan yan nigahı gözlerin

Çok mu bulsa tâbeşinden çeşm-i aşk zib ü fer?
Allah Allah serper envar-ı ilahi gözlerin

Bir nigah-ı merhamet kıl dide nem-nâkıma
Hande-riz eyler uyun-ı girye-hâhı gözlerin

Bir nigahın ehl-i aşkı bend-i zencir eyleyen
Nazra-ı sehhar ile olsun mübâhi gözlerin

Tıbbiye-yi Askeriye Şâkirdanından
CENAP
Dağarcık, Nu:5 1303, S. 140-141

FECR
Seyr et ne güzelde fecr sökmüş!
Afaka safa, sürûr dökmüş

Maşrıkdaki iştial tahra!
Mağribleri parlatır ser-â-pâ

Müstağrak-ı nur yer ser-â-ser
Pür-matla hûr-ı feyz-perver!

Jaleyle nihâller donanmış
Şebnem ile şahlar boyanmış!

Pertevler içinde cilve eyler!
Hurşid-i safa-fezâ-yı enver

Envâr saçar bütün mütali
Pertev ile kâinat lami!

ISBN: 978-625-5962-19-5

Bir matla-ı can-feza güneştir
Canan ise ah ona bir eştir!

Birden iki fecri et bedi-dâr
Ağuşuma atla gel a dil-dâr!

Matlalara nâzır oldu gönlüm
Bin zevk u neşât buldu gönlüm

Bir neşe u zevk var ki cânda!
Yoktur hele neşve-i canânda

Münkad-ı irademolsa çok mu?
Alem, o şeref gönülde yok mu?

Bir fecr-i bahar-ı zî-safada!
Puyan oluyor yine fezâda

Fecr ile ki ey makam-ı bâlâ!
Oldun bu güher-feşâna me'vâ

Billah ona kâinat dardır
Gönlümde bu rütbe vüs' vardır!

Pişinde cihan safa-fezâdır
Üstünde sema şeref-nümâdır!

Bir başka semadır ah o bence
Bir cennet-i kalptir bu bence

Mahbub-ı cihan tabiatımdır
Hakan-ı zaman tabiatımdır

Ali Kemal
Dağarcık, Nu: 5, 1303, s. 141-143

RESSAMLIK

Dünyada herkes istikbâlinin temini ile meşguldür. Bu hususta iki tarik-i küşâdedir ki biri ulum ve fünun tahsiliyle temin-i istikbâl, diğeri sanat ve hüner sahibi olarak mahsul-ı tahsilini insanlara lüzumu olan bir şeye hasrederek o sayede temin-i istikbâldir. Sanayinin içinde rağbet-i umumiyeye mazhar olanlardan biri de "ressamlık"dır.

Ressamlık, öyle bir sanat-ı mergubedir ki ondan alınan lezzet hiçbirisinden alınmaz. Bir mâhir ressam mahâret-i kâmilesinin intişârına bâdi olan bir levhasını enzar-ı ammeye arz eder.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Levha, vaz olunduğu bir serginin duvarını tezyin etmeye müstait ise de bakan bir adamın tabiatını daha güzel tezyin eder. Dünyada öyle bir mahallere tesadüf olunur ki temaşasına doyulmaz. Sani-i mutlakın yaratmağa kıyamadığı tabiat-ârâ bu mevâki ressamların ufacık levhalarına sığabilecek kadar mütevazidir.

Bir felaketzedenin dil-sûzâne ahını, bir masumun saf-dilâne yatıp uyuduğu hab-gâhını, şefkatli validenin evladını der-ağuş ettiği aram-gâhını, mağmumâne bir tarzla akan nehirceğizin manzara-i nazikânesine akseden mehtabın mâhını gayet rengîn ve latif olarak gösterir.

Bazen öyle tasvirlerle donanır ki o bir şey ummadığın levha, hissiyat-ı insaniyenin en lezizi olan şeyi tahayyül ettirir. Baktıkça adamın kalbine bir inşirah, fikrine bir lezzet gelmeğe başlar. Feciâne bir tarzda yapılmışsa güya o facianın kendini görmüş gibi mahzunâne bir letafetle derunu kederle dolmağa başlar. İşte insana böyle mütenevvi hisler bahşeden ressamlık nasıl mergûb olmasın?!…

Suad
Dağarcık, Nu:1,1303, s.8-10

Mekteb-i Mülkiye'den Sermed Bey Efendi'nindir
Bir Felaketzedenin Nalesi

Subh-ı baharın en revnâklı bir şafak zamanı idi ki zulmet-i şeb epeyce zail olmuş, latif bulutlar kâh ayrılarak kâh birleşerek rû-yı semada uçuşuyorlardı. Şarkdan şems-i âlem-tâbın hafif ziyaları semt-i ufukta inikas etmeye başlamıştı. Enhâr hazîn hazîn akmakta dağlar ve ovalarda henüz bir sükûnet-i azime hüküm-ferma olmakta yalnız bazı kuşların vakit vakit nağmeleri duyuluyordu.

Sahranın bir cihetinde dehşet- engiz bir hüzn ile memlû bir manzara-yı rikkat-âver pek garip pek hazin bir levha teşkil eyliyordu. Güya sani-i hakiki, insanların kalplerini müteessir etmek ve eşk-riz olarak her şeyin zevâlini teemmül ettirmek üzere küre-i arzın şu parçasını bu hale ifrâğ buyurmuştu! İşte o manzara-yı fersûde; taşlardan mürekkep bir harabe-zâr idi ki gayr-ı mevzun direkleri dehrin alamına tab-âver-i mukavemet olamayarak eğilmiş, kırılmış, kimisi de dünyanın bunca ifal-i zâlimânesinden hicâb ederek güya yüzü üstüne yerlere kapanmış idi. Öte berisinde otlar bitmiş her yerden ziyade zulmet-i şeb orayı istîâb etmiş sanki bir kesif bulut üzerinden ayrılamıyordu.

Bir köşesinde üstü başı pejmürde bir felaketzede çektiği mihen ve meşşâka mukâbil taşlar üzerinde yatmağı pek ehvan bulmağla (yahud bilmecbûriye) taşlar üzerinde uyuyor idi. Rüyasında kim bilir ne dehşetli ?! ne garip?! şeyler görüyordu ki: yüzünü bir hâl-ı müdhiş kaplamış muttasıl gözlerinden yaşlar dökülüyor ve kalbi şiddetle çarpıyordu. Bu esnada birdenbire uyanarak ve içini çekerek kalktı oturdu. Etrafına bakmağa başladı. Nazarına harabe-zâr isabet etmesiyle müteesirâne bir tarzda ber-vech-i ati kelama titrek bir sedâ ile ibtidâr eyledi:

Ey harabe-zâr-ı girye-ingiz! Ey virane-sâr-ı dehşet-âmiz! Bugün de piş-i nazarımda cilve-nümâ mısın? Gönlüm kendi felaketimi teemmül ile bizâr olmaktan usanmadı mı ki bir de senin yürekler paralayası heyet-i garibini ki görmekle tezyit-i elem eylesin?!

Söyle! Seni bu hâl-i felaket-i iştimale getiren kimdir? Gaddar feleğin zulm ü itisafatına bir zamime mi? Yoksa? Su-i ahvalleriyle alim-i insaniyeti temelinden tezelzüle uğratan birtakım zalimlerin isr-i yed-i zulmünün bir misal-i mücessemi mi? Kim bilir? O rûz-ı felakette nice masumların ne kadar bî-günahların kanları dökülmüş ervahı huzur-ı Rabbü'l-alemine gitmiştir?! Şimdi o cesetleri senin menhus toprakların mı setrediyor? Misâl-i mahşer olan o

ISBN: 978-625-5962-19-5

günün velvelesi, ciğer-pâresini gözü önünde maktul gören validelerin efgânı, yiğitlerin son ahları, birbirinden ebediyen ayrılan dostların naleleri, asmâna suudu dakikalarındaki dehşetini acaba bir türlü unutamıyor musun da kasâvet-i derununa çökmüş her guşa giden sanki buhara munkalib ahlar tayerân ediyor?..

Etrafında biten o rikkat-efzâ otlar masumların eşk-i çeşminden mi husûle geldi?

Ağla! İnle ki: kürre-i arzın en firaklı, en menhus bir levha-i gaddarânesiyle müstahsen! Be-gayr-ı Hak olan tasallutâta, her türlü irtikabat-ı cinayâta vasıta olmuşsun! Yıkıl! Dünyadan nâm ve nişanını mahvet ki bari herkes seni görmekle meyus olmasın!...

Ben kendi halime hamd ederim. Kendi sefaletim, perişanlığım yalnız nefsime aid ve münhasırdır kalbimi bundan başka şeyler müteessir eylemezler. Başkalara da bir fenalıkta bulunmadım. Vicdanım huzurunda mahcubiyet daima içinde değilim! Ümit ederim ki: bir gün gelir de ben de bahtiyar olurum. Diyerek kalktı gitti.

Sermet Bey
Dağarcık, Nu:2, 1303, s.46-49

KİTABE BİR HİTAB

Kitap! Ne güzel bir mecmua-i hakâyık, ne bedî' bir tercüman-ı efkârsın!

Her bab u faslın, tecelli-gâh-ı efkâr ve evhâm olan herhangi bir zihne, ciddi bir mirat olmuş, her hayali hayal, her hakikati hakikat olmak üzere enzâr-ı dikkate arz edersin!

Ahlafın eslaf ile itilaf ve ihtilafına vasıta olan yine sensin!

Binlerce sene evvel gelen bir zat ile bugünkü dehât ile bundan nice asırlar sonra gelecek zevât arasında müdavele-i efkâra, arz-ı hakâyıka, ifâ-yı malumâta vesile olan ve olmak istidâd-ı kavisini haiz bulunan yine sensin!

Sen olmaksızın, cihan bir beyâbân-ı cehl ve nâdânı, vücudunla zaman bir masdar-ı fuyûz-ı şadmânı addolunmalıdır.

Esrâr-ı gaybiyeden haber verdiği iddia olan kehaneti, sabâvet-i insaniyeti istila eden evham-perestlik ve atâleti, demek isterim ki: akâid- bâtıla-ı ibtidâiyyeyi savlet-i üstadânenle imhâ ve perde-i zalâm-ı cehâleti izae-i hakâyık-nisârânenle ifnâ eyledin. Muzafferiyetin hemişe-i hakikate, mağlubiyetin butlana ait olunacağını ispat eden ulum ve fünûnu câmi ve binaenaleyh nûr-ı bedâhet gibi lâmisin!

Esâmi-i eslafın müedda-i bekâsı, nevrestigân-ı ahlâfın bais-i terakki ve itilası olan yine sensin!

Sende sahifeleri görülür ki, muharririnin ulviyet-i fikr-i tefenini eseri olarak, kitab-ı tabiatın bir ayine-i inikâsı kıyas olunabilir.

Bir şairin tehyiç hissiyâtına, bir müdekkikin ikmâl-i tecessüsâtına, bir nev-hevesin bir tevsi-i itlâ' ve malumâtına, bir hakîmin tayin-i harekâtına bâdi olur.

Sende fırtınalı havalar gibi müşevveş ve muhtelit noktalar manzur olur ki müsâdeme-i buhâr ile rû-numûn-ı sudûr ve intişar olan yıldırım gibi hakikat intâc ederler.

Hâsılı bedâyine kahinler dahi hayran-ı savletinle en mümted en mutemed fikirler ve vehimler perişan olur!

Darüşşafaka Hafız Kâtibi Mehmed Zekeriya
Dağarcık, nu:4,1303, s.107-109

KAYNAKÇA

ISBN: 978-625-5962-19-5

Akay, H. (1998). *Servet-i Fünûn Şiir Estetiği*. İstanbul Kitabevi.

Akı, N. (1986). "Mensur Şiir". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. (Yay. Kur. Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara). İstanbul: Dergâh Yayınları, 263-264.

Alan, S. (2021). Türk Edebiyatında Tanzimat'tan Servet-i Fünûn'a Uzanan Köprü, "Ara Nesil". Akademik Matbuat,5(2),6.

Andı, M. F. (1995). *Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Bayrak, O. (1994). *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993)*. İstanbul: Kül Yayınları.

Birinci, N. (1987). *Nabizâde Nazım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Birinci, N. (2006). "Ara Nesil", Türk Edebiyatı Tarihi, KTB Yayınları, Ankara.

Bulut, N. (2023). "Ara Nesil Dönemi Yazarları ve Yazılarının Yayımlandığı Dergiler". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(2), 215-226.

Demir, K. (2016). "Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi 1849- 1923". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (*9*), 71-112.

Emil, B. (2009). *Son Dönem Osmanlı Aydını Mizancı Murad Bey*. İstanbul: Kitabevi.

Gariper, C. (2006). "Türk Edebiyatında Mensur Şiir Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 341-409.

Kaplan, M. (1946). Tevfik Fikret ve Şiiri. İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Kaplan, M. (1998). *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kaya, A. İ. (2013). "Türk Edebiyatında Ara Nesil". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

Kolcu, A. İ. (2018). Ara Nesil Edebiyatı Tarihi. Erzurum: Salkımsöğüt.

Özarslan, E. (1996). "Edebiyatta Nesil Meselesi ve Ara Nesil". *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 25, 187-200.

Özgül. M. K. (1997). *Resmin Gölgesi Şiire Düştü Türk Edebiyatında Tablo Altı Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Öztürk, V. (2014). "On Dokuzuncu Yüzyıl Görsel Çağ ve Osmanlı Yeni Şiiri". *Monograf*, 2014, 2, 2-42.

Pala, İ. (2011). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Recaizâde Mahmud Ekrem. (1884). *Takdir-i Elhân*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Şen, N. (2009). "Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik". *Gazi Türkiyat*, 1(5), 381-393.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Turan, T. (2023). *Ara Nesil'de Şiir (1880-1895 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiir Kitapları Işığında)*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

Turan, T. (2024). *Risâle-i Hâfî ve Nahl-i Emel (İnceleme-Fihrist-Denemeler)*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

ISBN: 978-625-5962-19-5

BAĞLAYICI SESLERİN BİÇİMBİRİMSEL DEĞERİ VAR MIDIR?

Prof. Dr. Tahir BALCI
Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı
ORCID ID: https://orcid.org/0000-00032557-5567
thbalcii@gmail.com

Özet

Bu çalışmamız Almancada "Phonotaktik", İngilizcede "phonotactics", Türkçede ise "sesdizim", terimleriyle ifade edilen ve söyleyişsel sesbilgisinin (artikulatorische Phonetik) bir altdalını oluşturan dilsel olguyu Almanca ve Türkçe bağlamında irdeleme amacını taşımaktadır. Sesdizim / phonotactics, bir dil sistemine ait seslerin ses öbekleri, sesbirim, biçimbirim ve kelime oluşturmak üzere nasıl dizildiğini inceler. Türkçede ve Almancada bazen kök / gövde ile buna eklenen yapım veya çekim eki arasına bazı ses unsurları gelir. Türk Dil Kurumu'nun 'Günlük Türkçe Sözlük'ünde "kaynaştırma ünsüzü" diye adlandırılan dil olgusunun sadece ünlü çatışması sonucunda meydana geldiği iddia edilir. Oysa burada savunduğumuz görüş farklıdır. Zira birçok örnekte göreceğimiz gibi, gerek ünlü çakışması durumunda, gerekse söyleyişin kolaylaştırılması için araya sokulan bir ünlü halinde, gerekse birleşik kelimelerde tamlayana gelen birimlerdeki sesler bazen kaynaştırmadan öte işlevlere de sahip olabilmektedir. Hatta birleşik kelimelerde anlam taşıyıcı ya da anlam ayırtedici özelliğini kaybetmiş başka ses ya da ses öbekleri vardır. Dolayısıyla bunlara "kaynaştırma ünsüzü" ya da benzeri sınırlayıcı bir terim yerine "bağlayıcı ses" demek gerekir. Bağlayıcı sesler ünlü ya da ünsüzden, hatta birden fazla sesten oluşabilir. Bütün kaynaklarda bağlayıcı seslerin anlamlarının ya olmadığı ya da çekim eklerinden türemiş olanlarının yok denecek düzeyde anlamsız olduğu belirtilir. Bu yargı genel hatlarıyla doğru olabilir. Nitekim bağlayıcı seslerin biçimleri aynı olsa bile dilbilgisel kategori ve işlev değişimine uğramışlardır. Çalışmamızın en özgün kısmı, gerek Almancada gerekse Türkçede bağlayıcı seslerin nadiren anlam taşıyıcı (biçimbirim) özelliği taşıyabileceğine ilişkin örneklerdir.

Anahtar kelimeler: Sesdizim, bağlayıcı ses, biçimbirim

DO BINDING SOUNDS HAVE STYLISTIC VALUE?

Abstract

This study aims to examine the linguistic phenomenon, which is expressed by the terms "Phonotaktik" in German, "phonotactics" in English, and "sesdizim" in Turkish, and which constitutes a sub-branch of articulatory phonetics, in the context of German and Turkish. Phonotactics analyses how the sounds of a language system are arranged to form phonemes, phonemes, morphemes and words. In Turkish and German, some sound elements sometimes come between the root / stem and the construction or inflectional suffix added to it. In the 'Daily Turkish Dictionary' of the Turkish Language Association (TDK), it is claimed that the linguistic phenomenon called "fusing consonant" occurs only as a result of vowel

ISBN: 978-625-5962-19-5

conflict. However, the view we defend here is different. Because, as we will see in many examples, both in the case of vowel overlap, in the case of a vowel inserted to facilitate pronunciation, and in compound words, the sounds in the units coming to the complement can sometimes have functions beyond fusion. Even in compound words, there are other sounds or phonemes that have lost their meaning-bearing or meaning-distinctive features. Therefore, it is necessary to call them “bağlayıcı ses” (binding sounds) instead of "kaynaştırma ünsüzü” (fusing consonant) or a similar restrictive term. Binding sounds may consist of vowels or consonants, or even more than one sound. In all sources, it is stated that the binding sounds either have no meaning or that the ones derived from inflectional suffixes are almost meaningless. This judgement may be true in general terms. As a matter of fact, even if the forms of the linking sounds are the same, they have undergone grammatical category and function changes. The most original part of our study is the examples which show that in both German and Turkish, linking sounds can rarely be meaning carriers (morphemes).

Key words: Phonotactics, linking sound, morpheme

1. GİRİŞ

Bu çalışmamız İngilizcede “phonotactics”, Türkçede “sesdizim”, Almancada ise “Phonotaktik”, terimleriyle karşılanan ve söyleyişsel sesbilgisinin (artikulatorische Phonetik) bir altdalını oluşturan dilsel bir olguyu Almanca ve Türkçe bağlamında irdeleme amacını taşımaktadır. Sesdizim, bir dil sistemine ait seslerin ses öbekleri, sesbirim, biçimbirim ve kelime oluşturmak üzere nasıl dizildiğini inceler. Bu unsurlar dile özgün bir biçem de katar (bak. Glück 2005, 492; İmer 2011, 222; Aksöz 2017, 2022 ve 2023; Darancık 2019).

Sayısı kesin olmamakla birlikte onbinlerle ifade edilen dünya dilleri, sesbilgisi açısından sınıflandırıldıklarında kabaca kelime dilleri (Wortsprachen) ve seslem dilleri (Silbensprachen) olmak üzere ikiye ayrılır. Seslem dillerinde daha kolay sesletim gözetilirken, kelime dillerinde daha iyi anlaşılırlık sözkonusudur.

Seslem dillerinde ağırlıklı olarak açık seslemler bulunur ve seslem başlarında ve sonlarında ünsüz yığılması olmaz. Türkçe, seslem dilleri için en ideal örnek olmasa bile iyi bir örnek sayılabilir.[1] Kelime dillerinin çok bilinen örneklerinden birisi olan Alman dilinde ise seslemlerin başında, ortasında ve sonunda çok sayıda ünsüz bulunabilmektedir (bak. Szczepaniak 2007, 27-2). Szczepaniak (agy.) söz zincirinde bir dilde sese dair hece yapısı, vurgu, nitelik ve nicelik gibi ses özelliklerinin hece ritimi ve kelime ritimi diye ikiye ayrıldığını, ancak göndermede bulunduğu Donegan & Stampe’in buna seçenek olarak öbek ritiminden sözettiğini ve bunu “dilin tüm düzeylerini kapsayan ve belirli tipolojik eğilimleri açıklayabilecek tek etken, evrimdeki her seviye” olarak gördüğünü söylemektedir (Szczepaniak 2007, 24). Öyleyse bir dilin vurgu, titrem, uzunluk, kısalık vb. özellikleri, söyleyişi ve hece özellikleri doğrudan dillerin ritimiyle ilgili olup ritim hece yapılarını belirleyen bir unsur olarak görülür.

[1] İtalyanca, İspanyolca ve Japonca, hece yapılarının açık olması nedeniyle hece dilleri için tipik örnekler olarak görülmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2. KAYNAŞTIRMA SESİ Mİ, BAĞLAYICI SES Mİ?

Türkçede de Almancada da bazen kök / gövde ile buna eklenen yapım veya çekim eki arasına ya da birleşik kelime oluşturmak üzere bir araya getirilen tamlayan ile tamlanan arasına bazı ses unsurları gelir. Türk Dil Kurumu'nun 'Günlük Türkçe Sözlük'ünde "kaynaştırma ünsüzü" diye ifade edilen dil olgusu "Ünlü ile biten kelime kök ve gövdelerine ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde araya giren y ünsüzü; koruyucu ünsüz, koruma ünsüzü, bağlantı ünsüzü, kaynaştırma ünsüzü, yardımcı ünsüz" şeklinde tanımlanmakta ve "okul-da-y-ım, eski-y-ince" örnekleri verilmektedir.[2] Ediskun'da (1985, 83) bu olgunun ünlü çatışmasının giderilmesi adı altında ele alıp {y}, {n}, {s} ve {ş} seslerinin bu işlevi gördüğünü ifade etmektedir. Ergin'e (1988, 49) göre de bahsi geçen olgularda ünlü çatışması vardır ve bunun sonucunda ilave ya da türemiş sesler meydana gelir: oda-y-a, hala-s-ı, dayı-n-ın, altı-ş-ar vb. Türeme ile eklemeden bahseden Banguoğlu (2015, 73), {y} sesini "koruma sesdeşi" olarak nitelendirir. Elbette birleşik kelimelerde ünlü çatışması, bazen iki kelimenin kaynaşarak tek kelimeye dönüşebilmektedir: ne+asıl = nasıl, cuma+ertesi = cumartesi, kahve+altı = kahvaltı.

Almanca kaynaklarda kaynaştırma ya da bağlayıcı ses kavramını karşılamak amacıyla birçok terim kullanılmaktadır: "Fuge" (mafsal, eklem yeri), "Bindevokal" (bağlayıcı ünlü) "Fugenelement" (bağlayıcı öge), "Kompositionsfuge" (birleştirme eki), "Interfix" (içek), "Kennlaut" (kök ünlü), "Sproßvokal" (türeme ünlü, ünlü türemesi), "Anaptyxis / Anaptyxe" (türeme ünlü, ünlü türemesi) ve "Svarabhakti / Swarabhakti" (türeme ünlü, ünlü türemesi) olmak üzere birçok terim görüyoruz (Glück 2005, 205; Sulzbach 2004, 75).

Bu terimlere bakıldığında çoğunun eksik olduğunu görüyoruz. Örnek vermek gerekirse; bu makalede ele aldığımız dilbilgisel olgu Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde tanımlandığı gibi ünsüzlerle sınırlı değildir. Tahsin Banguoğlu ya da Haydar Ediskun'un belirttiği gibi de – neticede TDK'nin tanımıyla aynı kapıya çıkan ünlü çatırması "Hiatus" ile – sınırlanamaz. Almancada "Kompositionsfuge" terimi de yanıltıcıdır, zira "Komposition" ile kastedilen şey birleşik kelimeler ise bu olgu birleşik kelimelerle sınırlanamaz. "Interfix" demek de doğru olmaz, çünkü içeklerin biçimbirimsel değeri vardır. "Kennlaut" (kök ünlü) demek de yanlıştır, çünkü bu olgunun kökteki ünlünün alacağı şekillerle alakasızdır. "Sproßvokal / Anaptyxis / Anaptyxe / Swarabhakti" (türeme ünlü, ünlü türemesi) de denemez, çünkü bu olgu sadece vokalleri ilgilendirmemektedir. Bazı örneklerde görülebileceği üzere hem ünlü çakışması halinde hem de sözleyişin kolaylaştırılması için araya giren bir ünlü durumunda - birleşik sözcüklerde tamlayana gelen seslerde bile - bazen kaynaştırmadan öte durumlar görülebilmektedir. Hatta birleşik kelimelerde anlam taşıyıcı ya da anlam ayırtedici özelliğini kaybetmiş başka ses ya da ses öbekleri vardır. Dolayısıyla bunlara "kaynaştırma ünsüzü" ya da benzeri sınırlayıcı bir terim yerine Korkmaz'ın (1992, 20-21) önerdiği "bağlayıcı ses" denebilir. Bağlayıcı sesler ünlü ya da ünsüzden, hatta birden fazla sesten oluşabilir: evde-y-im, alır-ı-m, baş-tan-kara ('baştankara' bir kuş türüdür). Böylece eklemlemenin ünsüzlere mahsus bir şey olmadığı da kapsanmış olur.

Yalın kelimeye veya gövdeye gelen ses bazında ya da birleşik kelimeler temelinde ele alınması gereken bağlayıcı (kaynaştırma, eklemleme) unsurları, bir dilin bürünsel

[2] https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 01.01.2025).

ISBN: 978-625-5962-19-5

yapılanmasına ve sesletimin kolaylaştırılmasına katkıda bulunur. Bu açıdan bakıldığında kaynaştırma sesleri kelimenin büyüklüğünü düzenler ve sınırlarını çizer.

3. BİRLEŞİK KELİMELERDE BAĞLAYICI SESLER

Birleşik kelimeler, iki ya da daha fazla bağımsız biçimbirimden oluşur. Ancak birleşik kelime her zaman ikili bir yapıya sahiptir, yani hep iki parçaya bölünerek tamlayan ve tamlanan bulunur. Temel kelime (Grundwort) birleşik kelimenin esasını oluşturur (bak. Zengin 2023, 7-16) Diğer kelime onu tamamlar, yani onun nitelikleri hakkında açıklayıcı bilgi verir. Ad soyundan olan birleşik kelimelerde tamlayana gelen ilgi durumu ekleri tamlananı belirli bir kişi ya da nesneye aitlik ilişkisiyle bağlar. Oysa Kokmaz'ın (2009, 139) belirttiği gibi "belirtisiz ad tamlamalarında ilişki doğrudan doğruya belirsiz genel bir nesneye, bir tür adına yöneliktir" (Ayrıca bak. Balcı, 2012 ve 2013).

Türkçede de Almancada da bağlayıcı ses unsurları çoktur. Birleşik kelimelerdeki bağlayıcı sesler çekim ekleriyle bazen örtüşür, bazen de biçimsel değişime uğramış durumda görünür. Lakin bu bağlamda ele alındıklarında bu ekler çekim eki özelliğini genelde yitirmiş, söyleyişi kolaylaştıran ögeler durumuna gelmiştir. (Szczepaniak 2007, 261-262). Ünlü dilbilimci H. Weinrich de, eşzamanlı dilbilim açısından, birleşik kelimelerde tamlayana gelen çekim eki asıllı unsurların çekim eki olmadığını, kesinlikle kaynaştırma sesi olduklarını belirtmektedir:

> *„In allen Fällen erscheint die Bestimmungsform im Kompositum als reines Lexem und trägt keine Flexionsmorpheme. Die Elemente, die zwischen die Bestimmungsform und das determinierte Nomen als Grundform treten können, sind synchron gesehen reine Fugenelemente, auch wenn sie mit einem zum Flexionsparadigma der Bestimmungsform gehörenden Flexionsmorphem identisch sind" (Weinrich 1993, 925).*

Ünlü dilbilimci Glück de (2005, 205) gerek birleşik kelimelerde tamlayan ile tamlanan arasına giren, gerekse kelime yaparken kök / gözde ile ek arasında yer alan ögelerin – köken ve şekil açısından yapım ya da çekim ekleriyle aynı görünseler bile – farklı işlevlere sahip olduğunu ve ek (biçimbirim, morfem) olarak sınıflandırılmalarının yanlış olacağını belirtmektedir. Zaten aşağıdaki örneklerde bulunan bağlayıcı sesleri biçimbilgisi (Morphologie) ile açıklamak olanaklı görülmemektedir:

- "Himmelbett / Himmeldecke / Himmelfahrt / Himmelhund / Himmelreich" ve "Himmelsbedeckung / Himmelsachse / Himmelsbahn / Himmelsatlas Himmelsbraut / Himmelsbogen / Himmelsbote / Himmelsbrot" kelimelerinde tamlayan aynı (Himmel) olduğu halde birinci grup birleşik kelimede {s} olmadığı halde ikincisi grup kelimede neden bağlayıcı {s} vardır?
- "Vorbereitung" ve "Kurs" kelimelerinin birleşmesinden oluşan "Vorbereitungskurs" neden Genitiv eki görünümlü {s} ile bağlanmaktadır?
- Bölgeye göre değişen "Speisekarte – Speise**n**karte" ve Schwein**e**braten – Schwein**s**braten" gibi alternatif kelimeler hangi dilbilim kuramıyla mantıkla açıklanabilir?
- "Greis" kelimesinin çoğulu "Greise" olduğu halde, "-haft" ile birleşince - çoğul {en} imiş gibi - neden "greisenhaft" olmaktadır?

ISBN: 978-625-5962-19-5

- Kitap üretimi ve ticareti anlamındaki "Buchhandel" ya da "kitabevi" manasındaki "Buchhandlung" kelimelerinde sanki sadece bir kitaptan bahsediliyormuş gibi tamlayan tekildir (Buch veya kitap). Bunun yanında "Bücherschrank" kelimesinde tamlayan çoğul şeklinde kullanılmaktadır. Aynı şekilde "tavuk yumurtası" anlamındaki "Hühnerei" kelimesinde tamlayan çoğuldur, Türkçede "tavuklar yumurtası" dediğimizi düşünelim!
- Ayrıca Almancada biçimbirim / sesbirim olgusuyla açıklanamayacak başka örnekler de mevcuttur: hoffen-**t**-lich, Filz-**o**-kratie, Tag-**e**-buch - Tag-**es**-licht, Mensch-**en**-liebe - Menschwerdung, Schmerz-**ens**-ausdruck – Schmerzempfindung vb.

Kısacası temel kelime ile açıklayıcı kelime, ya da bilinen terimlerle ifade edecek olursak, tamlayan ile tamlanan arasına giren, tamlayana eklemlenen bu bağlayıcı sesler ne anlam taşıyıcıdır, ne de anlam ayırt edicidir. Yani gerek Türk gerekse Alman dilbiliminde bağlayıcı seslerin (Fugenelemente) biçimbirim ya da sesbirim değeri taşımadıkları kabul edilir. "Kabul edilir" diyoruz, nitekim bu genellemeyi olumsuzlayacak örnekler az da olsa vardır. Bu konuya aşağıda değineceğiz.

Türkçe birleşik kelimelerdeki bağlayıcı seslere bir göz atmak gerekirse: Ekleri köklere / gövdeye bağlamanın (kaynaştırmanın) ünsüzlerle sınırlı olduğunu gösteren tanımlar, bağlayıcı ünlü ya da başka ses öbekleri olmadığı ve birleşik kelimelerde bağlayıcı ses diye bir şeyden bahsedilemeyeceği anlamına gelmektedir. Oysa "tümevarım", "tümdengelim", "uluslararası" "milletlerarası" gibi birleşik kelimelere bakarsak, farklı bir durumla karşılaşacağımız ortadadır. Burada durum ya da çoğul eki görünümlü ses yapıları - {e}, {den} ve {lAr} – biçimbirim (Morphem) özelliklerini yitirmiştir. Birleşik kelimelerdeki bu ses öbeklerinin çekim eki kökenli olduğu ve ilgili biçimbirimlerle örtüştüğü açıktır. Ancak işlevleri aynı değildir, bu kelimeler bağlamında kendine özgü bir bağlayıcılık görevi üstlenmiştir. Bu iddiamızı güçlendirecek başka birleşik kelime örnekleri verelim. Neden "Öğretmenlerevi" demiyoruz? "Öğretmenevi" tek bir öğretmene mi mahsus ki {ler} eklemiyoruz? Yukarıda sesdizimden (Phonotaktik) bahsederken bir dile ait kelimeleri oluşturan seslerin dizilişi rastlantısal değildir ve bunu gerektiren sesletim şartları olduğunu söylemiştik. Bağlayıcı sesler sesdizimin önemli bir yer tutar. Hem sesletimi kolaylaştırırlar, hem de kelimelerin büyüklüğünü belirleyip sınırlarını çizerler. "Öğretmenlerevi" gibi bir unsur "öğretmenevi"ne nazaran daha büyüktür, daha uzundur ve sesletimi daha çok çaba gerektirir, yani "öğretmenevi" dilbilimdeki en az çaba ilkesine daha uygundur.

Bağlayıcı ses diye nitelediğimiz ses olgularına Emre (1945, 113) ve Korkmaz'da (2009, 142) çokça rastlamak mümkündür: ağzıaçık, baştankara, baldırıçıplak, başıboşluk, başıbozuk, karnıyarık, sarığıburma, sırtıkara, yanıkara, papucubüyük… Bu örneklerden "baştankara"daki, {tan}, artık çıkma bildiren bir ek değildir. Diğer birleşik kelimelerin tamlayanında bulunan {ı} sesi de artık ilgi kuran bir ek değildir, iki kelimeyi bağlayan bir sese dönüşmüş, tamlayanla kalıplaşarak biçimbirim özelliğini yitirmiştir. Yani seslerin bağlayıcı olma (kaynaştırma), ünsüzlere özgü bir olgu değildir.

Bu bağlamda elbette belirtisiz ad tamlamalarına değinmemek olmaz. Anılan örneklerde tamlayana gelen ek düşer, tamlanan üzerindeki ek kalır; yani "ordunun evi" belirtili bir ad tamlamasıyken, "orduevi" belirtisiz hale gelmiş, tamlanan üzerindeki {i} dilbilgisel - iyelik

ISBN: 978-625-5962-19-5

eki - özelliğini yitirerek söyleyiş uyumu sağlamıştır. Buna benzer örnekler çoktur: aslanağzı, ayıkulağı, balıksırtı, bülbülkonağı, devetabanı, hekimbaşı, camgöbeği, kahverengi vs.

Eksiltili diye nitelenen ve iki kelimeden oluşan çok sayıda birleşik kelime de vardır. Bu birleşik adlarda tamlayana da tamlanana da bağlayıcı ses gelmeyebilmektedir. Yabancı dillerin ses- ve sözdiziminin etkisiyle oluştuğu varsayılan bu birleşik kelime yapıları, gerçekten yabancı kelimelerin etkisi altında şekllenmiş olsa bile Türk dilinin bir gerçeğidir. Zira diller arasındaki etkileşim kaçınılmazdır. Etkileşimde, değişimin parametrelerinin doğası gereği daha kolay ve daha pratik olan yapı seçilir. Bu kolaylık ya da pratiklik, ekllenen ya da eksiltilen seslerle sağlanır: akciğer, elmabaş, anneanne, sütanne, sütbaba, paragöz, tepegöz, gagaburun… "Koçhisar, Baltaköy, Zeytinköy, Çamköy, Beyşehir, Kırşehir, Toprakkale, Kurtkale, Göztepe, Kayapınar, Çankaya, Burunkaya, Vezirköprü" gibi yer adlarını da bu kategoride ele almak gerekir.

4. BAĞLAYICI SESLER ANLAM TAŞIYICI (BİÇİMBİRİM) ÖZELLİĞİ TAŞIYABİLİR Mİ?

Bütün kaynaklarda bağlayıcı seslerin anlamlarının ya olmadığı ya da çekim eklerinden türemiş olanlarının yok denecek düzeyde anlamsız olduğu belirtilir. Bu yargı genel hatlarıyla doğru olabilir. Nitekim bağlayıcı seslerin biçimleri aynı olsa bile dilbilgisel kategori ve işlev değişimine uğramışlardır. Ancak Almancada da Türkçede de bunun tersini gösteren istisnai örneklere rastlamak olasıdır. Almanca "Land" ve "Mann" kelimeleri iki şekilde birleştirilebilir. "der Landmann", "der Bauer" (= çiftçi) ile eşanlamlıdır. Buna karşılık "der Land**s**mann" (= der Mitbürger [= hemşehri]) kelimeninde araya giren bağlayıcı ses kelimenin anlamını değiştirmiştir. Keza Türkçede her ne kadar yazı dilinde özel adın büyük yazılışından anlaşılsa da, sesletimde "Su-n-un" - "su-y-un", "Kaleiçi-de" – "kaleiçi-n-de", Kaleiçi-y-i" – kaleiçi-n-i" çiftlerinde anlam ayırtedici unsur bağlayıcı olan sestir.

5. SONUÇ

Türkeçede "kaynaştırma ünsüzü" vb. terimler sınırlayıdır ve irdelediğimiz olguyu yansıtmaktan uzaktır. Zira birçok örnekte gösterdiğimiz gibi, birleşik kelimelerde anlam taşıyıcı ya da anlam ayırtedici özelliğini kaybetmiş başka ses ya da ses öbekleri de vardır. Dolayısıyla bunlara "kaynaştırma ünsüzü" ya da benzeri sınırlayıcı bir terim yerine "bağlayıcı ses" denebilir. Bağlayıcı sesler ünlü ya da ünsüz olabilir: Ursprung**s**land, evde**y**im, alır**ı**m; hatta birden fazla sesten oluşan, çekim eki kekenli ses öbekleri de bağlayıcı ses olabilir: baş**tan**kara, tüm**e**varım, Büch**er**schrank, Tag**es**ablauf, Stund**en**plan vb.

TDK sözlüğünde ve diğer kaynaklarda açıkça ya da zımnen kaynaştırma ünsüzlerinden bahsedilir, hatta yalnız basit kelime örnekleri verilerek birleşik kelimeler dikkate alınmaz. Oysa bizim iddiamıza göre kaynaştırma / bağlama görevini yalnız ünsüzler / ünlüler değil, çekim eki kökenli olan, ancak işlevi hiç de öyle olmayan ses öbekleri de üstlenebilir. "Tümevarım"daki {e}, "tümdengelim"deki {den}, "baştankara"daki {tan}, "ağzıaçık"taki {ı}, "narçiçeği"ndeki {i} "nurtopu"ndaki {u}, "uluslararası"ndaki {lar} ve {sı}, "milletlerarası"ndaki {ler} ve {sı} buna örnektir.

Çalışmamızın en özgün kısmı, gerek Almancada gerekse Türkçede bağlayıcı seslerin nadiren anlam taşıyıcı (biçimbirim) özelliği taşıyabileceğine ilişkin örneklerdir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

[1] Aksöz, M., *Biçemler ve Uygulamalı Öğretimi*. Çizgi Yayınevi, Konya, 2017.

[2] Aksöz, M., Herta Müller'in Atemschaukel ve Drückender Tango Adlı Yapıtlarında Biçemlerin Kullanımı, Herta Müller Kitabı, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2022, s. 155-173.

[3] Aksöz, M., Söz Sanatları ve Yalan, Schriften zur Sprache und Literatur VII, Çizgi Yayınevi, Konya, 2023a, s. 149-162.

[4] Balcı, U. (2012). Wechsel der Diathese im Türkischen und im Deutschen: Gemeinsamkeiten und Unterschiede in der Passivierung, Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft, 37-38, s. 7-21.

[5] Balcı, U. (2013). Direkte und indirekte Objekte im Deutschen und im Türkischen, Turkish Studies, 8 (1), 871-879.

[6] Darancık, Y., Dilbilimsel Bir Olgu Olarak Pazar Dili, Schriften Zur Sprache und Literatur III, Ijopec Publication, London, 2019, s. 77-82.

[7] Banguoğlu, T., *Türkçenin Grameri*, 10. Baskı. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

[8] Ediskun, H., *Türk Dilbilgisi. Dil – Sesbilgisi – Biçimbilgisi – Cümlebilgisi,* Cumhuriyet Matbaası, İstanbul,1985.

[9] Emre, A. C., *Türk Dilbilgisi. Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişimleri Üzerine Gramer Denemesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1945.

[10] Ergin, M., *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım / Yayın / Dağıtım, İstanbul, 1988.

[11] Glück, H., *Metzler Lexikon Sprache,* Stuttgart, J. B. Metzler, Weimar, 2005.

[12] İmer, K. vd., Dilbilim Sözlüğü, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2011.

[13] Korkmaz, Z., *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

[14] Korkmaz, Z., *Türkiye Türkçesi Grameri. Şekil Bilgisi.* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

[15] Szczepaniak R., *Der phonologisch-typologische Wandel des Deutschen von einer Silben- zu einer Wortsprache,* Walter de Gruyter, Berlin / New York, 2007.

[16] Sulzbach, L., (2004). *Eine empirische Untersuchung zweier Varietäten des Brasildeutsch*. Von der Gemeinsamen Fakultät für Geistes- und Sozialwissenschaften der Universität Hannover zur Erlangung des Grades einer Doktorin der Philosophie (Dr. phil.) genehmigte Dissertation, Hannover, 2004. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://core.ac.uk/download/pdf/237445586.pdf (Erişim tarihi: 10.01.2025).

[17] Weinrich, H., *Textgrammatik der deutschen Sprache*, Duden Verlag, Mannheim / Leipzig / Wien / Zürich, 1993.

ISBN: 978-625-5962-19-5

[18] Zengin, D., Wortarten in den deutschen und türkischen Vornamen, Schriften zur Sprache und Literatur VII, Çizgi Kitabevi, İstanbul, 2023.

ISBN: 978-625-5962-19-5

EŞADLILIK MI, EŞANLAMLILIK MI, ÇOKANLAMLILIK MI? ANLAMBİLİMSEL BİR TARTIŞMA

Prof. Dr. Tahir BALCI

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı

ORCID ID: https://orcid.org/0000-00032557-5567.

thbalcii@gmail.com

Özet

Dilin bağımsız olarak kullanılabilen, göstereni (Bezeichnendes) ve gösterileni (Bezeichnetes) olan temel yapı taşlarına gösterge denir. „Gösteren“ yazıda harf, konuşmada ses, beden dilinde ise mimikler ya da jestlerdir. Buna göre „gösteren“ somuttur. Oysa „gösterilen“, yani zihinde tasarlanan içerik / anlam soyuttur. Dilin her alanı az çok karmaşıktır. Sözdizim yoruma daha somut olduğu için yoruma daha az olanak tanır. Oysa edimde kullanıcı durumsal olarak dili kullandığı ve böylece oluşan söze bağlamsal işlevler yüklediği için çok karmaşıktır. İşlev ile anlam arasında sıkı bir ilişki vardır. Anlam, dilsel göstergenin içeriğidir, zihinde tasarlanan düşüncedir. İşlev ise, dilsel göstergenin belli bir bütün içerisinde yerine getirdiği görevdir. Göstergeler arasında çok değişik anlam ilişkileri vardır: eşanlamlılık (Synonymie), çokanlamlılık (Polysemie), eşadlılık (Homonymie), altanlamlılık (Hyponymie), üstanlamlılık (Superonymie), zıtanlamlılık (Antonymie), anlamsal bağdaşırlık (semantische Kompatibilität), anlamsal bağdaşmazlık (semantische Inkompatibilität), altparça ilişkisi (Meronymie), üstparça ilişkisi (Holonymie), yapısal çokanlamlılık (strukturelle Ambiguität), açımlama (Paraphrase)… Bu anlam ilişkileri dil kullanımında çoğu zaman söz sanatı olarak ortaya çıkar. Yüzlerce söz sanatı doğrudan göstergelerin anlamı ve işlevi ile ilgilidir. Birçok dilbilimci eşadlılık ile eşanlamlılık ilişkisinin yarattığı sorunları ve içine düşürdüğü çelişkiyi bilir. Hatta bu ilişki ve çelişki „çokanlamlılık“ ile de iç içedir. Bu sorun terimlerin tanımlamasında bile açıkça görülür. Nitekim Glück eşadlılığı ve eşanlamlılığı neredeyse koşut bir şekilde açıklamaktadır. Yani bazı sözcükler kimine göre eşadlı, kimine göre eşanlamlı, kimine göreyse çokanlamlıdır. Aslında eşadlılık ile eşanlamlılığın karıştırılması sözkonusu değildir. Eşadlılık ile eşanlamlılığın karıştırılmaması için en basit neden, eşanlamlılıkta zaten köken, biçim ya da ses yapıları açısından birbirinden oldukça farklı sözcüklerin sözkonusu olmasıdır. Asıl sorun, eşadlılık ile çokanlamlılığın karıştırılmasıdır. Zaten bu üzerinde uzlaşılması zor bir konudur ve normaldir. Biz bu çalışmada çok karıştırılan eşanlamlılık, çokanlamlılık ve eşadlılık terimleri üzerinde duracağız. Daha sonra çokanlamlılık ile karıştırılan eşadlılığın karıştırılmaması için bazı ölçütler önereceğiz.

Anahtar kelimeler: Dilbilim, eşadlılık, eşanlamlılık, çokanlamlılık

HOMONYMY, SYNONYMY OR POLYSEMY? A SEMANTIC DISCUSSION

Abstract

The basic building blocks of language that can be used independently and have a signifier and a signified are called signs. The "signifier" is a letter in writing, a sound in speech, and facial

ISBN: 978-625-5962-19-5

expressions or gestures in body language. Accordingly, the "signifier" is concrete. However, the "signifier", i.e. the content / meaning conceived in the mind, is abstract. Every area of language is more or less complex. Syntax allows less room for interpretation because it is more concrete. Whereas in performance it is very complex as the user uses language situationally and thus imposes contextual functions on the utterance. There is a close relationship between function and meaning. Meaning is the content of the linguistic sign, the idea conceived in the mind. Function, on the other hand, is the task that the linguistic sign fulfills within a certain whole. There are many different meaning relations between signs: synonymy, polysemy, homonymity, hyponymity, superonymity, antonymy, semantic compatibility, semantic incompatibility, sub-part relation (Meronymie), super-part relation (Holonymie), structural polysemy, paraphrase... These relations of meaning often appear in language use as figures of speech. Hundreds of figures of speech are directly related to the meaning and function of signs. Many linguists are familiar with the problems and contradictions created by the relationship between homonymy and synonymy. This relationship and contradiction is even intertwined with "polysemy". This problem is evident even in the definition of terms. As a matter of fact, Glück explains homonymy and synonymy in an almost parallel way. In other words, some words are homonyms for some, synonyms for others, and polysemy for others. In fact, there is no confusion between synonymy and synonymy. The simplest reason for not confusing synonymy with homonymy is that synonymy involves words that are already quite different from each other in terms of origin, form or sound structure. The real problem is to confuse synonymy with polysemy. This is a difficult issue to agree on and is normal. In this study, we will focus on the much confused terms synonymy, polysemy and homonymy. Then we will propose some criteria to avoid confusion between polysemy and homonymy.

Key words: Linguistics, homonymy, synonymy, polysemy

1. GÖSTERGEBİLİM

„Dilsel gösterge“ (Sprachzeichen, Signem), dilin bağımsız olarak kullanılabilen, göstereni (Bezeichnendes) ve gösterileni (Bezeichnetes) olan temel yapı taşıdır. „Gösteren“ yazıda harf, konuşmada ses, beden dilinde ise mimikler ya da jestlerdir. Buna göre „gösteren“ somuttur. Oysa „gösterilen“, yani zihinde tasarlanan içerik / anlam soyuttur.

Göstergelerin belli bir dil sistemi içerisinde bir işlev üstlenebilmesi için birbirleriyle çeşitli şekillerde ilişkilendirilmesi gerekir. Göstergebilimin birer dalı olan sözdizim (Syntaktik), edimbilim (Pragmatik) ve anlambilim (Semantik), dilsel göstergelerin söze dönüştürülmesindeki diziliş, kullanış ve anlam ilişkilerini ele alır.

Göstergebilimin her dalı yerine göre karmaşıktır. Sözdizim yoruma daha somut olduğu için yoruma daha az olanak tanır. Oysa edimde kullanıcı durumsal olarak dili kullandığı ve böylece oluşan söze bağlamsal işlevler yüklediği için çok karmaşıktır.

2. ANLAM İLİŞKİLERİ

Anlam ile işlev arasında sıkı bir ilişki vardır. Anlam, dilsel göstergenin içeriğidir, zihinde tasarlanan düşüncedir. İşlev ise, dilsel göstergenin belli bir bütün içerisinde yerine getirdiği görevdir. Anlam ve işlev arasındaki bu ilişki herhangi bir dilin kuralları ve bu kuralların kullanımsal işlevleri arasında da kendini göstermektedir (Karaman 2013).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Göstergeler arasında çok değişik anlam ilişkileri vardır: eşanlamlılık (Synonymie), çokanlamlılık (Polysemie), eşadlılık (Homonymie), altanlamlılık (Hyponymie), üstanlamlılık (Superonymie), zıtanlamlılık (Antonymie), anlamsal bağdaşırlık (semantische Kompatibilität), anlamsal bağdaşmazlık (semantische Inkompatibilität), altparça ilişkisi (Meronymie), üstparça ilişkisi (Holonymie), yapısal çokanlamlılık (strukturelle Ambiguität), açımlama (Paraphrase)… Bu anlam ilişkileri dil kullanımında çoğu zaman söz sanatı olarak ortaya çıkar. Burada adı anılmayan yüzlerce söz sanatı doğrudan göstergelerin anlamı ve işlevi ile ilgilidir (bak. Öztürk & Karacaoğlan 2011; Balcı 2017; Karaman 2014; Aksöz 2022, 2023a ve 2023b; Ördem, Yüceol Özezen ve Darancık 2018; Darancık 2019) Zengin 2020). Biz bu çalışmada çok karıştırılan eşanlamlılık, çokanlamlılık ve eşadlılık terimleri üzerinde duracağız. Zira aynı kavramı bazı dilbilimciler kimi zaman eşanlamlı, çokanlamlı ya da eşadlı olarak sınıflandırabilmektedir.

3. EŞADLILIK, EŞANLAMLILIK YA DA ÇOKANLAMLILIK TARTIŞMALARI

Birçok dilbilimci eşadlılık ile eşanlamlılık ilişkisinin yarattığı sorunları ve içine düşürdüğü çelişkiyi bilir. Hatta bu ilişki ve çelişki „çokanlamlılık“ ile de iç içedir. Bu sorun terimlerin tanımlamasında bile açıkça görülür. Nitekim Glück (2005) eşadlılığı „Gleichnamigkeit / Mehrdeutigkeit” (s. 261, 668), eşanlamlılığı da „Namensgleichheit” diye neredeyse koşut bir şekilde açıklamaktadır. Yani bazı sözcükler kimine göre eşadlı, kimine göre eşanlamlı, kimine göreyse çokanlamlıdır.

Ünlü dilbilimci Christian Lehmann[1] da bu soruna işaret eder. Chr. Lehmann’a göre üstanlamlılık (Hyperonymie), altanlamlılık (Hyponymie), zıtanlamlılık (Antonymie) ve çokanlamlılık (Polysemie) gibi anlam ilişkileri yapı kurucu bir etkiye sahipken, eşanlamlılık ve eşadlılık dil sisteminin kazalarıdır. Bunun bariz örneği olarak üstanlamlılık, altanlamlılık, zıtanlamlılık gibi ilişkilerde hiyerarşik bir bütünlük saptanabilirken, üyeleri tekrarlı veya düzenli bir şekilde eşanlamlılık veya eşadlılık ile bağlanan herhangi bir alan bulamayız.

Ünlü Türkolog Zeynep Korkmaz “… eş sesli (Alm. Homonym… mütecanis kelimeler) Söyleniş ve yazılışları biribirinin aynı olup da anlamları (veya görevleri) ve gösterdikleri kavramlar açısından biribirleriyle hiç bir ilişkisi bulunmayan ek ve kelimelerdir.” (Korkmaz 1992: 56) şeklinde bir tanım yaparak “-lAr”, dIk”, saç, yüz, saz, yüz, yaş” örneklerini vermektedir. Ancak tarihsel süreçte aynılaşan “dil” ([Eski Türkçede “til”] ve “dil-“) ya da ödünçleme olan sözcükler olduğuna işaret etmektedir. “dam” (bir yapıyı dış etkenlerden korumak için üzerine yapılan koruyucu kaplama); Fransızcadan gelen “dam” ise “dansta kavalyenin eşi” demektir. Z. Korkmaz anılan sözlüğünde eşsesliliği “Homonym / eşadlılık” anlamında eksik kullanmıştır. Aslında eşadlılık “eşseslilik” ve “eşyazımlılık” olmak üzere ikiye ayrılır. Yani eşadlılık bir üstkavramdır. Eşseslilikte sesletim aynı, anlam ve yazım farklıdır, Almanca “mahlen” (öğütmek) ve “malen” (boyamak) gibi. Eşyazımlılıkta ise anlamları farklı, söylenişleri aynı ya da farklı, yazılışları ise aynı olan sözcük veya biçimbirimlere denir. Almanca “Montage” / [mɔnˈtaːʒə] (montaj) ve “Montage” (pazartesi günleri) ['moːntaːgə]. Türkçeye Arapçadan gelen „hal“(çözme, çözüm) ve „hal“ (tahttan indirme) ile Fransızcadan gelen „hal“ (sebze, meyve vb. ürünlerin satıldığı yer) sözcüklerini örnek vermek mümkündür.

[1] https://www.christianlehmann.eu/ling/wandel/index.html?https://www.christianlehmann.eu/ling/wandel/lex_homonymie.php (Erişim tarihi: 2.01.2025)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Emre (1945: 25) "Eşsesli İsimler" başlığı altında anlam kaymaları sonucunda oluşan farklılıkların çok aykırı kavramlara ve yeni sözcüklere götürdüğünü belirterek şöyle demektedir:

> *"mesela baş ismi, çıban başı kullanılışından, «çıban» anlamında bir isim olmuştur; Yunus Emre ve öbür eski şairler «gönlüm, bağrım* ***baş*** *oldu> diyerek bu ismi, «çıban, yara» anlamiyle kullanmışlardır; işte buradaki* ***baş*** *«yara» ile insanın veya hayvanın başı eşsesli (homonyme) iki isim olmuştur. Eşsesli isimlerin kökeni ayrı da olabilir:* ***el*** *«tutmağa yarıyan üye» ile* ***el*** *«ulus, ülke, devlet),* ***el*** *«yabancı»;* ***kol*** *«üye»:* ***kol*** *«devriye: kol gezmek»:* ***karakol*** *(eskisi karavul);* ***yüz*** *«bir şeyin üstü»: yer* ***yüzü*** *ile* ***yüz*** *«100 sayısı» ... vb. vb… Eşsesli kelimelerden biri isim öbürü fiil de olabilir:* ***yüz: yüz-·, yedi*** *«7 sayısı»:* ***yedi, büyü*** *(eskisi bükü: bi.iğü) «sihir»:* ***büyü-*** *gibi."*

Aksan 1979: 104) eşadlılık için yalınlayan dillerin başlıca temsilcisi olan Çincedeki vurguyu örnek vererek şunu demektedir: *"Tek bir sözcük, yazıda da belli edilen değişik tonlarda söylendiğinde farklı birçok anlam yansıtır. Böylece bir tek ses birleşimi kimi zaman 10-15 anlama gelir".* Yani burada eşadlılık, sesletim / tonlama farklılığına indirgenmektedir.

Almancada köklerle eklerin örtüştüğü, böylece iki kategori arasında eşsesliliğin oluştuğu birçok örnek mevcuttur. Bu bağlamda farklı anlamların sözkonusu olması nedeniyle Fleischer & Barz (2012: 58) eşadlılıktan bahsetmektedir. Oysa alıntıdan da anlaşılacağı gibi açıkça farklı anlamlardan bahsedilmektedir. Farklı anlamlar „birçok anlam" ya da „çokanlamlılık" değil midir?

> "Hier ist aufgrund völlig verschiedener Bedeutungen von Homonymie zu sprechen, vgl. z.B. *Schaft* vs. *-schaft* in *Stiefelschaft, Studentenschaft*; *er* vs. *er-* vs. *-er* in *er lacht, erringen, Maler*; *Werk vs. -werk* in *Kunstwerk, Laubwerk*; des Weiteren *ist* vs. *-ist*; *Erz* vs. *erz-*; *Ei* vs. *-ei*; *in* vs. *in-* vs. *-in*."

Fleischer & Barz (2012: 54), farklı kategorilere sahip olan, ancak sesletimi aynı olan ekleri eşadlı biçimlendiriciler olarak değerlendirmektedir; örnek olarak da „Maler"deki yapım eki "-er" ile "erkämpfen" eylemindeki "er-" önekini ya da "Ärztin" sözcüğündeki "-in" ve "inakzeptabel" sözcüğündeki "in-" ekini vermekte, eşadlılığın "-ant / -ent (Repräsentant, Referent – interessant, evident) gibi yabancı eklerde de görüldüğünü belirtmektedir.

Fleischer & Barz (2012: 92), Duden dilbilgisi cildine istinaden önilgeçler ile eylem öneklentileri arasında aşağıdaki eşadlılık durumlarını saptamışlardır:

- Eşadlı önilgeci olan eylem eklentileri: *auf, aus, mit, nach* (aufstehen, auf der Straße stehen)
- Eşadlı belirteci olan eylem eklentileri: *her, herunter, hin, hinauf, weg* (von der Sache her, herkommen)
- Eşadlı sıfatı olan eylem eklentileri: *fest, frei, hoch* (freie Menschen, freisprechen)
- Eşadlı isme sahip olan eylem eklentileri: *teil-, statt- (ein Teil, die Statt das Wunder, teilhaben,* ,statt*finden, wundernehmen.*

Fleischer & Barz (2012: 134, 265, 255) kitaplarının birçok yerinde eşyazımlı olan birimlerden bahsederken, bu şekilde olduğunu belirttikleri unsurların aynı (after-,der After, -werk das Werk, –wesen – das Wesen) ya da farklı (erz- - das Erz) kökene ait oldukları görülmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Fleischer & Barz (2012: 283) „eşadlılık“ ve „çokanlamlılık“ terimlerini aynı anlamda kullanmaktadır: *Die relative Beliebigkeit von Buchstaben, die für ganz unterschiedliche Segmente der Vollformen stehen können, bedingt eine Vielzahl homonymer Kurzwörter, wie ein Blick in „Das Wörterbuch der Abkürzungen“ erkennen lässt; dabei ist die Mehrdeutigkeit von Kurzwörtern aus zwei Großbuchstaben besonders hoch”.*

Aşağıdaki ifadelerin tamamı, eşadlılık ile çokanlamlılığın birbirine eşdeğermiş gibi kullanıldığını göstermektedir:

- Fuhrhop (1996: 534) Almancada “des Autos”taki aitlik eki “-s” ile “die Autos”taki “-s” çoğul ekini eşadlı olarak görmektedir.
- Zifonun u. a. (1997: 24, 1726, 1741) eşadlılığı tanımlarken “Wörter unterschiedlicher Bedeutung, Funktion oder Herkunft haben eine identische Ausdrucksform)” diyerek farklı anlam, işlev ya da kökene sahip sözcüklerin özdeş bir biçime sahip olduğuna dikkat çeker ve şu örnekleri verir: “Homonyme Formen *(lache:* 1. Person Singular Präsens versus Imperativ Singular), ich komme (Indikativ Präsens) ich komme (Konjunktiv Präsens)”.

Wotjak 1992). “…die Beziehungen der einem (polysemen / homonymen) Formativ…” (s. 149) ya da “…polyseme bzw. homonyme Mediostrukturen …” (s. 153) derken “çokanlamlı” ve “eşadlı” terimleri birbiri yerine, yani eşanlamlıymış gibi kullanılmaktadır. Herbers de (2002: 25) “Partikel, die mit Richtungsadverbien *(herab-, herein-)* homonym sind;” derken aslın çokişlevli (çokanlamlı) eylem eklentilerinden sözetmektedir.

- Glinz’in (1967: 10-11) şu sözleri aynı sözcüğün birden fazla değere (aslında anlam ve işleve) sahip olmasını sözcüklerin eşadlılığı şeklinde nitelemektedir: *“Damit erhebt sich allerdings das Problem: was liegt vor, wenn ein und derselbe verschiebbare und isolierbare Lautkomplex an verschiedenen Stellen im Satz nicht den gleichen Wert hat? Haben wir dann ein Wort oder mehrere gleichlautende (homonyme) Wörter?”.*
- Eşadlılığı anlaşılırlılığı zorlaştıran bir olgu olarak gören Weinrich (1976: 238, 235) eşadlılık kavramını sadece morfolojik bir kavram (biçimlerin eşsesli oluşu) olarak değil, morfosentaktik bir kavram olarak aynı bağlamsal koşullar altında biçimlerin uyumu olarak görmektedir.
- (Hentschel, & Vogel 2009: 150) dilbilgisel cinsiyetin işlevlerinden bahsederken *“Die Vorschläge ... reichen von der Identifizierung nominaler Konstituenten im Diskurs ... über die Disambiguierung von Homonymen”* diyerek eşadlı sözcüklerin çokanlamlığına değinmektedir.
- Eylem öneklemelerine değinen (Eisenberg 2013a: 252) de “Eine typische Verbpartikel wie **an** in **ankleben** hat eine homonyme freie Form” demek suretiyle önilgeç olan “an” ile önek olan “an-” biriminin eşadlı olduğunu söyler ve bu eşadlılığa örnek olarak ilk parçaları hem bağımsız biçimbirim (ad, sıfat, eylem) hem de eylem öneki olan şu eylemleri verir: **dank**sagen, **eis**laufen, **heim**reisen, **kalt**stellen, **kaputt**fahren, **krank**schreiben, **liegen**lassen.[2]
- Başka bir eserinde Eisenberg (2013b: 236) “Dieser Stoff brennt sehr leicht” / Wir brennen nur Eichenholz“ / Der Junge brannte auf ein Wiedersehen seiner Geliebten“ / Hans brennt vor Zorn“ örneklerinde görüldüğü üzere „brennen“ eyleminin her bağlamda farklı

[2] Almancada eylemlerde öneklere ilişkin bak. Zengin (2023: 166-168)

ISBN: 978-625-5962-19-5

birleşim değerlerine (bak. Balcı 2013) ve dolayısıyla farklı anlamlara sahip olduğunu, bundan dolayı da "bir eylem"den değil de "eşadlı eylemler"den sözetmek gerektiğini söyler. [3]
Aynı eserinde Eisenberg (2013b: 62) "aber, auch, bloß, denn, doch, eigentlich, eben, einfach, etwa, erst, halt, ja, jetzt, mal, nun, nur, ruhig, schon, vielleicht, wohl" gibi edatların (pekiştirici / derecelendirici ayırtaçların) eşadlı birer sıfata / belirtece / bağlaca sahip olduklarını ve işlevlerinin sözceye bağlamsallık katmak olduğunu söyler.

- Sowinski 1973: 45, 267) anlamda belirsizlik, dolayısıyla çokanlamlılık ve yanlış anlaşılmalar yaratan eşadlılığın sözcük oyunu amacıyla ve söz sanatı olarak yazarlar tarafından bilerek kullanıldığını söyler. Buna dair Aksöz'ün (2017) çalışması da dikkat çekicidir.
- Tükçede „belirsizlik" diye tanımlanan „Ambiguität" terimini (bak. Vardar v. d. 1988: 35) Glück (2005: 35) daha geniş bir şekilde „çiftanlamlılık" (Doppelsinn), "çiftdeğerlilik" (Ambivalenz, Amphibolie), çokanlamlılık (Mehrdeutigkeit, Vieldeutigkeit) olarak değerlendirmekte ve "sözcüksel" ve "sözdizimsel" olmak üzere iki tür çokanlamlılık olduğunu belirtmektedir. Sözcüksel / sözdizimsel çokanlamlılıktan bahsederken de "Homonymie", "Polysemie" ve "Homographie" terimlerine işaret etmektedir. Başka bir bağlamda (s. 51) "Äquivokation" (sözcüksel çokanlamlılık, çiftanlamlılık, çokanlamlılık) terimini açıklarken keza "Homonymie" terimini de bu terimin karşılıklarından birisi olarak vermektedir. DWDS'de "Äquivokation" teriminin dilbilimdeki karşılığının "Homonymie" (eşadlılık) olduğu yazılıdır.[4] Zaten Glück (2005: 261-262) "Homonymie" maddesinde bu terim için "Gleichnamigkeit" (eşadlılık) ve "Mehrdeutigkeit (çokanlamlılık) terimlerini kullanmaktadır. Tanımlamada ölçüt olarak, birden fazla sözcüğün anlam farklılığına rağmen yazı ve / veya sesletimde örtüşmesini göstermekte ve "der Reif" (donmuş çiy) ve "der Reif" (halka biçiminde takı) sözcüklerini örnek vermektedir. Glück'e göre (agy.) eşadlılık genellikle köken bakımından akraba olmayan sözcüklerin geçirdikleri ses değişim süreçleri neticesinde oluşur. Mesela "donmuş çiy" anlamına gelen "Reif" Orta Yüksek Almanca "rife"den, "halka biçiminde takı" anlamındaki "Reif" ise Orta Yüksek Almanca "reif" sözcüğünden gelmektedir.

Diller arasındaki ödünçlemeler de eşadlılıkta rol oynayabilir. Örneğin "der Tau" (çiy) Orta Yüksek Almanca "tou"dan, "halat" anlamına gelen "das Tau" Kuzey Almanya şivesindeki "tou"dan gelmiş ve şu anda farklı dilbilgisel cinsiyete sahip olan bu iki sözcük günümüz Yüksek Almancasında eşyazımlı olarak farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Kimi zaman da "Schloß" (kilit, saray), Mutter (anne, somun), warten (beklemek, onarmak) örneklerinde görüldüğü gibi çokanlamlı sözcüklerin bazı anlambirimcikleri kısmen ayrışarak çok farklılaşmış ve yeni / eşadlı sözcüklerin meydana gelmesine vesile olmuştur.

- Alman dilbiliminin duayenlerinden Helbig & Buscha (1996) Alman dili grameriyle ilgilenenler için çok önemli bir başvuru kaynağı olan kitaplarında „Homonym / homonym / Homonymie" terimlerini sayısız defa geçirmektedir. Buradaki kullanımlara bakıldığında gerçekten „eşadlılık" mı yoksa „eşanlamlılık" mı ya da başka bir şey mi sözkonusu diye düşünmekten kendimizi alıkoyamıyoruz. Bazı örnekler verelim.

[3] "Jede der Bedeutungen hat ihre eigene Valenz, und sie liegen so weit auseinander, dass wir jeweils von zwei verschiedenen, homonymen Verben sprechen." (Eisenberg 2013b: 62)
[4] https://www.dwds.de/wb/%C3%84quivokation (Erişim tarihi: 13.01.2025)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Helbig & Buscha (1996: 161) "vergesen befallen, behalten, empfangen, unterschlagen, vergeben" gibi Almanca eylemlerde edilgen (Vorgangspassiv) ile gelecek zamandaki (Futur I) biçimsel çakışmayı eşadlılıkla açıklamaktadır. Durumsal edilgen (Zustandspassiv) ile yüklemcil sıfatın (adjektivisches Prädikativum) çakıştığı aşağıdaki durumları da

Der junge Mann ist geschickt.

= (1) Der junge Mann ist (von seinem Chef zu uns) geschickt

(= gesandt).

= (2) Der junge Mann ist handfertig (begabt)…

Das Kind ist verzogen.

= (1) Das Kind ist falsch erzogen.

= (2) Das Kind ist (an einen anderen Ort) weggezogen.

Der Brief ist abzuholen. —» der abzuholende Brief (Gerundiv) (= Der Brief kann / muß abgeholt werden.)

Hans und Peter waschen sich.

<— Hans wäscht sich, und Peter wäscht sich, (reflexiv)

<— Hans und Peter waschen einander, (reziprok)

•**— Hans wäscht Peter, und Peter wäscht Hans.*

Helbig & Buscha 1996: 176, 177, 186, 217) eşadlılık kategorisine sokmaktadır. Oysa her iki tümcedeki „geschickt" aynı kökene sahiptir. Yani buraya kadarki tanımlamalarda eşadlılık için farklı kökene sahip olma koşulu aranmamaktadır.

4. EŞADLILIK MI, EŞANLAMLILIK MI, ÇOKANLAMLILIK MI?

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi eşadlılık ile eşanlamlılığın karıştırılması sözkonusu değildir. Aslında eşadlılık ile eşanlamlılığın karıştırılmaması için en basit neden, eşanlamlılıkta zaten köken, biçim ya da ses yapıları açısında birbirinden oldukça farklı sözcüklerin sözkonusu olmasıdır. Almanca „Brötchen / Schrippe / Semmel" ya da Türkçe "muşmula" ile „beşbıyık" eşanlamlıdır. Bunların karıştırılması ancak ve ancak bilgisizlik ya da dikkatsizlik ile mümkündür. Zira „gösterenler" arasında bir benzerlik yoktur. Oysa eşadlılığı oluşturan sözcüklerde anlam farklılığı olmakla birlikte sesletimde de yazımda da benzerlik vardır. Yazım ve sesletim kimi zaman aynıdır, bazen yazım aynı olsa da sesletim farklıdır.

Tabii olarak bu bağlamda, bir dilde gerçekten eşanlamlı sözcük olup olmadığı tartışması doğmakatadır. Dilbilimciler arasında genel kabul gören düşünceye göre (bak. Glück 2005: 668) bir dilde eşanlamlı sözcükler olamaz, ancak anlamları birbirine çok yakın sözcükler olabilir. Zaten edim (kullanım) boyutuna baktığımızda bunu açıkça görebiliriz. Eşanlamlı olarak kabul ettiğimiz sözcüklerden her birisinin sınırsız sayıda bağlamı vardır ve her bağlam az ya da çok diğer bağlamdan farklıdır. Kesin bir ifadede bulunabilmek için bütün bağlamları derleyip bir yargıda bulunmak gerekir ki, bu mümkün değildir. Dolayısıyla ancak „yaklaşık eşanlamlılıktan" söz edilebilir. Eşanlamlılıktan sözedebilmek için, sözkonusu böyle olduğu varsayılan sözcüklerin bütün bağlamlarda birbirinin yerine kullanılabilmesi gerekir ki, mutlaka

ISBN: 978-625-5962-19-5

uyuşmayan bağlamlar saptanabilir. Basit bir örnek vermek gerekirse, „kanuni“ ile „yasal“ bağlamsız olarak bile eşanlamlıdır dersek yanılırız. Bir kere bu iki sözcüğün çağrışımları / yananlamları farklıdır. Zaten „Kanuni Sultan Süleyman“ gibi özel bağlamlar da işin içine girince konu iyice netleşir, zira „Yasal Sultan Süleyman“ diye bir şey yoktur.

Almancadan bir iki örnek vermek gerekirse, „die Melanzani“ ve „die Aubergine“ ya da „Faschiertes“ ve „Hackfleisch“ eşanlamlı diye kabul edilir, ama bizce öyle değildir. Nitekim „die Melanzani“ ve „Faschiertes“ bölgesel tercih nedeni olan Avusturya Almancasına aittir. Buna karşılık Almanya Almancasında „Aubergine“ ve „Hackfleisch“ tercih edilir. Yani bu sözcükler eşanlamlı değildir, kendilerini oluşturan anlambirimciklerin en az birisinde ayrışırlar.

Asıl sorun, eşadlılık ile çokanlamlılığın karıştırılmasıdır. Zaten bu üzerinde uzlaşılması zor bir konudur ve normaldir. Glück'ün (2005: 500) dediği gibi "Eine eindeutige Abgrenzung zur Homonymie ist nicht möglich", yani eşadlılığı çokanlamlılıktan kesin çizgilerle ayırmak olanaksızdır.

Yukarıda eşadlılık için verilen örneklerin çoğunda aynı sözcüğün farklı bağlamlardaki işlevleri nedeniyle eşadlı diye nitelendirildiğini gördük. Çok genel bir ifadeyle, her göstergenin neredeyse her bağlamda kişi, yer, zaman, koşul, neden gibi birçok etmenin rol oynaması neticesinde farklı bir işleve sahip olabileceğini düşünürsek, eşadlı olmayan bir sözcük yoktur. Her sözcük farklı bağlamdaki eşyazımlısıyla / aynısıyla eşadlıdır. Doğal olarak bu bakış açısı çokanlamlılık ile eşadlılığı eşitlemektedir, yani biri diğerini ortadan kaldırmaktadır. Dillerin doğası gereği aynı olan iki olgudan birisi zamanla yok olur. Biçimleri ve anlamları birbirine benzeyen bu kadar farklı ve çok sözcük varlığını sürdürdüğüne göre, ayrıca her sözcük için kuramsal açıdan sınırsız bir bağlam var ise, o zaman daha somut ölçütlerle bir sınır çizmeye çalışmak gerekir.

- Aynı kökene ve ses / yazım biçimine sahip bir sözcük farklı bağlamlarda farklı işlevler yükleniyorsa, anlamından bağımsız olarak aynı olduğu diğer sözcüğün eşseslidir; örneğin Türkçedeki „-lAr“ ekinin çoğul ve şahıs eki olması gibi. Eşsesli diye nitelenen birimler aynı zamanda çokişlevlidir (polyfunktioal).
- Eşadlılık, Hentschel'in (2020: 232) belirttiği gibi rastlantısal benzerlikle / aynılıkla sınırlanabilir. Bu rastlantı, tarihsel süreçte ses yapıları birbirine benzeyen iki sözcüğün aynılaşması şeklinde görünebilir. Örneğin "dil" (Eski Türkçede "til") ve günümüz Türkçesindeki "dil-".
- Sesletimleri aynı, yazımları ve anlamları farklı sözcükler eşadlıdır (homonym), eşseslidir (homophon), Almancadaki "leeren" ve "lehren", „Seite“ ve „Saite“ gibi.
- İki sözcüğün yazımı aynı, sesletimi ve anlamı ayrı ise bunlar eşadlı (homonym) ve eşyazımlıdır (homograph): Almanca "Montage" / [mɔnˈtaːʒə] (montaj) ve "Montage" (pazartesi günleri) ['moːntaːgə].
- Dilbilgisel cinsiyetleri ve / veya çekimleri farklı olan adlar eşadlı diye sınıflandırılabilir. Örneğin "der Kunde" (müşteri) ve "die Kunde" (haber, bilgi). der Erbe (varis) — das Erbe (miras)
- Çekimleri farklı olan sözcükler eşadlı sayılabilir (Helbig & Buscha'nın (1996: 48): die Bank — die Bänke (banklar) — die Banken (bankalar). Er *bewog* ihn zu dieser Entscheidung

ISBN: 978-625-5962-19-5

(Onun bu kararı almasına sebep oldu) - Die Nachricht *bewegte* die Welt Haber dünyayı harekete geçirdi).

- Dilbilgisel cinsiyet farklılığının yanında yeni bir biçimbirim eklenmişse eşadlılık kabul edilebilir: das Deck (güverte) - die Decke (örtü).
- İki sözcüğün kökenleri ayrı ise bu sözcükler eşadlı diye nitelenmelidir. Bunu Türkçe kökenli „han“ (bir ünvan) ve Farsça kökenli „han“ (bir yapı türü) ile örneklendirebiliriz. Ayrıca Almanca „Bauer“ sözcüğü ile örneklendirelim. „Bauer“ acaba çokanlamlı bir sözcük mü, yoksa önümüzde eşadlılık olgusu mu vardır? Bu tartışmaya sebep olan husus, „der Bauer“ (çiftçi) ve „das Bauer“ (kuş kafesi) gibi tanımlıkları farklı olan iki sözcüğün sözkonusu olmasıdır. Edimbilimsel dilbilimi (Pragmalinguistik) daha çok dikkate alan dilbilimciler, önemli olan hususun bir sözcüğün eşsüremli betimlenmesi ve kullanılması olduğunu savunur, dolayısıyla „der Bauer – das Bauer“ sözcük çifti arasında çokanlamlılık ilişkisi olduğunu savunur. Daha gelenekçi olan dilbilimciler ise eşsüremsel edimin (kullanımın) eşadlılık ile çokanlamlılığı ayırt etmek için yeterli bir ölçüt olamayacağını, eşadlılık için farklı kökene dayanmanın şart olduğunu söyler. Edimbilimin yadsınamaycağını ve günlük dil kullanımında köken farkının öneminin olmadığını, bunun ancak bilim insanları için bir değer arz ettiğini kabul etmekle birlikte, „der Bauer – das Bauer“ arasındaki anlam ilişkisinin „çokanlamlılık“ değil „eşadlılık“ olduğunu kabul ediyoruz. Zira „der Bauer Eski Yüksek Almanca „gibūro“ sözcüğünden, „das Bauer ise Eski Yüksek Almanca. „būr“dan gelmektedir, yani kökenleri aynı değildir. Çokanlamlılık ilişkisi için iki sözcüğün yalnız aynı yazım ve sesletime değil, aynı kökene de sahip olması beklenir. Buna koşut olarak Hentschel (2020: 232) çokanlamlılığı aynı „gösteren“in birden çok “gösterilen” ile eşleşmesi olarak görüp en az üç anlamı olan “Läufer” (koşucu, uzun ve dar halı, satranç figürü fil) sözcüğünü örnek olarak verir.

5. EŞADLILIK YA DA ÇOKANLAMLILIK BİR SORUN MUDUR?

Gerek eşadlılar gerekse çokanlamlılar yazınsal dildeki yaratıcılık bakımından büyük olanaklar sunar. Bu anlam ilişkileri yazarlara sözcüklerle oynayarak sanat yapmayı ve okuyucuyu / dinleyiciyi / izleyiciyi etkileme fırsatı verir. Ancak bu konuya yabancı dil öğrenenler açısından bakacak olursa durum farklıdır.

Özellikle aynı kategoriye ya da sözcük / anlam alanına ait ise ve aralarıdaki karşıtlık neredeyse benzerlikle örtüşüyorsa, yani karşıtlık çok alt düzeyde ise eşadlılık kafa karıştırıcı sorunlar ortaya çıkar. Almanca öğrenen Türkler için görünüşte sadece tanımlığı (Artikel) farklı olan sayısız ad, böyle bir sorun teşkil eder. Çünkü öğrenciler birçok sözcük arasındaki bnezerliğin dezavantaja dönüştüğünü ancak aktarım hatası (Interferenzfehler) yapınca fark eder. Deyim yerindeyse eşadlı ya da çokanlamlı bir sözcükle birden fazla anlam öğrenilmiş, yani birtaşla birçok kuş vurulmuş gibi görünse de, sıklıkla yanlış kuş vurma durumuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Unutulmamalıdır ki, birden çok anlamla ilişkilendirilen bir sözcük çoğu zaman anlam özelliğine göre farklı biçimsel özelliklere (çekim, birleşim değeri, bağlam, cinsiyet) sahip olabilmektedir.

6. SONUÇ

Eşadlılık ile çokanlamlılık arasındaki sınır çok belirsizdir. Bu nedenledir ki çokanlamlılığı eşadlılıktan ayırt edebilmek için önerilen yöntemler de tutarlı olamamaktadır. “Linguistik” adlı

ISBN: 978-625-5962-19-5

sitede[5] "Was ist Polysemie?" ve "Nicht polysem, sondern homonym" başlıkları altında çokanlamlılık için Almanca „trocken", eşadlılık içinse „der Ball" örneği verilmekte ve şöyle bir gerekçelendirme yapılmaktadır: Sıfat olan "trocken" sözcüğünün kesinlikle tek bir anlamı yoktur; „kuru toprak", „sek (kuru?) şarap"tan ya da „kuru mizah"tan tamamen farklı bir şeydir. Dolayısıyla „trocken" muğlaktır ve tamamen farklı birçok bağlamda kullanılabilir. Çokanlamlılıkta önemli olan, farklı anlamların birbirleriyle örtük de olsa ilişkilendirilebilmesidir. "Der Ball" sözcüğü en az iki göstereni, yani en az iki anlamı çağrıştırır: „oyun için yuvarlak nesne" ve „büyük bir dans etkinliği olarak" "der Ball". Dolayısıyla "der Ball" göstereni bu durumda belirsizdir, ancak birbiriyle hiçbir ilgisi olmayan iki anlam vardır. Öyleyse bu çokanlamlılık değil, eşadlılıktır.

Elbette bu açıklamalar tutarlı değildir. Zaten „balo" anlamına gelen „Ball" Eski Fransızca „baler"den (=dans etmek) gelir; „top" anlamına gelen „Ball" ise Almanca kökenlidir. Bu iki sözcük doğal olarak çokanlamlı değil eşadlıdır, anlamsal benzerliğe sahip değildir, yani verilen örnek yanlıştır.

Çokanlamlılık için gösterilen anlamsal ilişkilendirilebilme gerekçesine karşı keza Almancadan „anziehen" eylemini düşünelim. „Birçok anlamının yanında bu eylemin „giydirmek" ve „kendine çekmek" gibi iki temel anlamı vardır. Bu iki anlam arasında bir bağ hissedilemeyeceğine göre, biz bu eyleme eşadlı mı diyeceğiz? Hayır, bu eylem açıkça çokanlamlıdır. Bir örnek daha: Almanca „warten" hem „beklemek" hem de „onarmak" anlamına gelir, yani iki anlam arasında hissedilebilecek bir bağ yoktur. Peki bu „warten" eşadlı bir eylem mi diyeceğiz? Hayır, bu eylem de somut olarak çokanlamlıdır.

Bu yüzdendir ki kimi kitaplarda (bak. Weinrich 1993) çokanlamlılık terimi hiç kullanılmaması ya da bunun yerine sürekli eşadlılığın tercih edilmesi (bak. Helbig & Buscha 1996) ilginçtir. Bunu dilde doğallık kuramıyla (Natürlichkeitstheorie) açıklamak mümkündür. Nitekim dilde tutumluluk ve dilsel edimin işlevselliği bakımından aynı niteliklere sahip, yani eşanlamlı sözcüklerin mevcudiyeti dillerin doğasına aykırıdır. Bunun yerine dilde tutumluluk ilkesi doğrultusunda birden çok işlevi tek başına yerine getirebilen eşadlı yapılar daha elverişlidir. Dolayısıyla diller doğaları gereği aynı anlama gelen (eşanlamlı) sözcüklerden birini dışlayabilir. Almancada eşanlamlı olan "Hornung" ve "Februar" ile "Heumonat" ve "Juni" sözcüklerinden "Hornung" ve "Heumonat" sözcüklerinin bugün kullanımdan düşmüş olması bundandır (Wurzel 2001: 389). Türkçe "sorum - sorumluluk" ya da "mut - mutluluk" yerine "sorum - sorumluluk" ya da "mut - mutluluk" birincilerinin çok az kullanılması da buna örnektir. Burada dillerin doğasına aykırılık oluşturan şey, daha kısa olan sözcüğün yerine daha uzun olanının tercih edilmiş olmasıdır.

Eşadlılık ile çokanlamlılığı ayırt etmek bakımından dilbilimle ilgilenmeyenlerin edimbilimi dikkate alması daha pratik görünmektedir. Örneğin bir öğrencinin eşadlı olduğundan kuşku duyulmayan "Bauer" için (zira hem anlamı, hem kökeni, hem çekimi, hem de cinsiyeti farklı olan "das Bauer" ve "der Bauer" sözkonusudur) "çokanlamlı" demesi olağandır. Çünkü ondan uzmanlık bilgisi beklenmez. Ancak bilimsel tartışmalarda eşadlılığı yukarıda sayılan ölçütlerle sınırlamak mümkündür.

[5] https://linguistik.online/2022/06/05/was-ist-polysemie/ (Erişim tarihi: 13.01.2025).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çalışmayı şu sözle bağlamak istiyorum: Aslında daha doğru olanı, Almancada verilen örneklerde görülen çekim ve cinsiyet farklılığını da içine alacak (dikkate almayacak) daha genel bir çözüm bulmaktır. Kökenine bakmadan, sesletimi ve yazımı aynı olan bütün sözcükleri "çokanlamlı / eşadlı" nitelemesi yerine "çokişlevli" (polyfunktional) olarak değerlendirmektir. Zira Helbig & Buscha'da (1996: 495) bile eşadlı olduğundan bahsedilen edatlar da aslında ses, yazım ve köken bakımından aynıdır, sadece bağlamsal kullanımları ve işlevleri farklıdır. Örnek olarak kökeni, yazılışı ve sesletimi aynı olan "zu" biriminin şu ifadelerdeki işlevi aynı değildir: "Ich komme zu dir" - "Sie ist nicht zu vergessen". Yani bu ve benzeri bütün birimler eşadlı / çokanlamlı değil, çokişlevlidir.

KAYNAKÇA

[1] Aksan, D., *Her Yönüyle Dil. Ana Çizgileriyle Dilbilim 1*., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1979.

[2] Aksöz, M., *Biçemler ve Uygulamalı Öğretimi*. Çizgi Yayınevi, Konya, 2017.

[3] Aksöz, M., Herta Müller'in Atemschaukel ve Drückender Tango Adlı Yapıtlarında Biçemlerin Kullanımı, Herta Müller Kitabı, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2022, s. 155-173.

[4] Aksöz, M., Söz Sanatları ve Yalan, Schriften zur Sprache und Literatur VII, Çizgi Yayınevi, Konya, 2023a, s. 149-162.

[5] Aksöz, M., Bazı Almanca Biçem Terimlerinin Türkçe Karşılıklarına Dair, Schriften zur Sprache und Literatur VII, Çizgi Yayınevi, Konya, 2023b, s. 278-290.

[6] Balcı, U. (2013). Direkte und indirekte Objekte im Deutschen und im Türkischen, Turkish Studies, 8 (1), 871-879.

[7] Balcı, U., Kursbuch zur Prüfung ÖABT, Ijopec Publication, London, 2017.

[8] Darancık, Y., Dilbilimsel Bir Olgu Olarak Pazar Dili, Schriften Zur Sprache und Literatur III, Ijopec Publication, London, 2019, s. 77-82.

[9] Eisenberg, P., *Grundriss der deutschen Grammatik Band 1: Das Wort*, J. B. Metzler, Stuttgart / Weimar, 2013a.

[10] Eisenberg, P., *Grundriss der deutschen Grammatik Band II: Der Satz*, J. B. Metzler, Stuttgart / Weimar, 2013b.

[11] Emre, A. C., *Türk Dilbilgisi. Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişimleri Üzerine Gramer Denemesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1945.

[12] Fleischer, W. ve Barz, I., *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Walter de Gruyter, Berlin, 2012.

[13] Fuhrhop, N., *Fugenelemente. Deutsch — typologisch*, Walter de Gruyter, Berlin, 1996, s. 525-550.

[14] Glinz, H., *Deutsche Syntax*, zweite, durchgesehene und ergänzte Auflage, J. B. Metzler, Stuttgart, 1967.

[15] Glück, H., *Metzler Lexikon Sprache*, Stuttgart, J. B. Metzler, Weimar, 2005.

ISBN: 978-625-5962-19-5

[16] Helbig, G. ve Buscha, J., *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht,* 17. Auflage, Langenscheidt & Verlag Enzyklopädie, Leipzig - Berlin - München - Wien - Zürich - New York, 1996.

[17] Hentschel, E. ve Vogel, P. M., Deutsche Morphologie, Walter de Gruyter. Berlin - New York, 2009.

[18] Hentschel, E., *Basiswissen deutsche Wortbildung,* Narr - Francke – Attempto, Tübingen, 2020.

[19] Herbers, B., *Verbale Präfigierung im Mittelhochdeutschen: eine semantisch-funktionale Korpusanalyse*. Studien zur Mittelhochdeutschen Grammatik, 1. (Ed. Th. Klein, H.-J. Solms & K.-P. Wegera), Niemeyer Verlag, Tübingen, 2002.

[20] Karaman, F. (2013). Die Relation Zwischen Form und Funktion bei der Grammatikvermittlung, Diyalog, sayı 2, Ankara, s. 78-86.

[21] Karaman, F. (2014). Sözde Boş Sözlerin Edim Dilbilimsel Yanı, Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, sayı 12, s. 57-65.

[22] Korkmaz, Z., *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

[23] Ördem, E., Yüceol Özezen, M, Darancık, Y. et. al. (2018). Syntactic Variation of Zero Object (Non-Subject) Relative Clauses: A Cross-Linguistic Perspective, International Journal of Language Academy, s. 391-401.

[24] Öztürk, A. O. ve Karacaoğlan, B. G., Stark in zwei Sprachen / İki dilde güçlü olmak. Prof. Dr. Selçuk Ünlü'ye Armağan - Festschrift für Selçuk Ünlü, Palet Yayınevi, Konya, 2011, s. 47-54.

[25] Sowinski, B., *Deutsche Stilistik. Beobachtungen zur Sprachverwendung und Sprachgestaltung im Deutschen*, Fischer Verlag, Frankfurt, 1973.

[26] Vardar, B. vd., *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*.: ABC Yayınevi, İstanbul / Ankara / İzmir, 1988.

[27] Weinrich, H., *Sprache in Texten,* Klett Verlag, Stuttgart, 1976.

[28] Weinrich, H., T*extgrammatik der deutschen Sprache,* Duden Verlag, Mannheim / Leipzig / Wien / Zürich, 1993.

[29] Wotjak, G., Zur Struktur des Lexikons. *Phraseologie und Wortbildung - Aspekte der Lexikonerweiterung / Finnisch-Deutsche Sprachwissenschaftliche Konferenz,* 5. - 6. Dezember 1990 in Berlin. (Ed. J. Korhonen), Niemeyer Verlag, Tübingen, 1992, s. 149-176.

[30] Wurzel, W. U., *Ökonomie. Language Typology and Language Universals / Sprachtypologie und sprachliche Universalien La typologie des langues et les universaux linguistiques An International Handbook / Ein internationales Handbuch,* 2001, s. 384-399.

ISBN: 978-625-5962-19-5

[31] Zengin, D., Sprache, Kommunikation und Medien, Literatur und Medien. A Literary Approach to Media. (Hrsg. D. Perk & C. Çerçioğlu.), Dr.Kovac Verlag, Hamburg, 2020, s. 125-140.

[32] Zengin, D., *Her Yönüyle Modern Almanca,* Nika, Ankara, 2023.

[33] Zifonun, G. u. a., *Grammatik der deutschen Sprache,* Walter de Gruyter, Berlin, 1997.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAVRAM VE KAVRAM BOŞLUĞU

Doktora Öğrencisi, Fatma Gülşah EKİZOĞLU TOPRAK
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, fgekizoglu@hotmail.com, 0000-0003-4442-7455

ÖZET

Türkçe üzerine yapılan çalışmalarda ve sözlüklerde genellikle kavram terimi için düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, zihinde beliren düşünce, mefhum, dildeki bütün kelimelerden bağımsız zihinsel tasarım şeklinde tanımlar geçmektedir. Dilbilimci Ferdinand de Saussure'e göre de kavram terimi gösterenin anlamı, işaret ettiği yani zihinde tasavvur edilen şeydir. Saussure tarafından ortaya atılan bu görüş pek çok Türkolog tarafından kabul edilip benimsenmiştir. Bu görüşten farklı görüşler de mevcuttur. Zeynep Korkmaz'a göre dünyadaki nesnelerin, durumların, hareketlerin ve tasavvurların dildeki ifadesidir, Ahmet Toplaoğlu'na göre de dünyadaki varlıkların, nesnelerin, olgu ve durumların dilde anlatım bulmasıdır. Kavram denilen şey aslında bir nesneyi oluşturan ses birimleri, nesnenin zihinde oluşturduğu görsel ve nesneyi oluşturan ses birimleri ve görselin kendisidir. Saussure ses birimleri için *gösteren,* nesnenin zihinde oluşturduğu tasavvur için *gösterilen* ve her ikisinin bir arada bulunmasına da *gösterge* der. O hâlde Saussure'ün terimlerini kullanarak açıklanacak olursa *kavram*; gösteren, gösterilen ve göstergenin hepsine hem ayrı ayrı hem de birlikte verildiği addır. Bu yazıda gösteren, gösterilen ve gösterge terimleri üzerinde durulmuş, bu terimler ayrıntılı olarak anlatılmış ve kavram terimi için yeni bir tanım öne sürülmüştür. Ayrıca dillerde birbirinin ardılı olan diller arasında pek çok nedenden dolayı kullanılan sözcükler yok olmuş yani kavram boşluğuna düşmüştür. Çalışmada aynı zamanda kavram boşluğu hakkında da bilgi verilmiş ve açıklanmıştır. Kavram boşluğu başlığı altında gösteren (kavramı oluşturan ses birimleri) boşluğu, gösterilen (kavramın adı seslenildiğinde zihinde oluşan tasavvur) boşluğu ve gösterge (kavramı oluşturan ses ve tasavvurlar bütünü) boşluğu incelenmiş ve gösterge boşluğu başlığı altında da hem gösterge boşluğu hem de kavram alanı boşluğu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Dilbilim, Kavram, Kavram Boşluğu

GİRİŞ

KAVRAM

Kavram terimi ile ilgili pek çok kaynakta tanım geçmektedir. *Türkçe Sözlük*'te yapılan tanım "Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon" şeklindedir (2005: 1111). Bir başka tanım ise "Bir şey hakkında zihinde beliren genel düşünce, aynı cinsten bütün şeyleri temsil eden soyut ve genel fikir, mefhum." şeklindedir. (Ayverdi 2, 2006: 1611). *Ötüken Türkçe Sözlük*'te de "1. Bir şey veya nesne hakkında zihinde oluşan soyut ve genel tasarım; mefhum; fehva; nosyon. 2. fel. Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım; mefhum; nosyon; soyut ve genel fikir. 3. dbl. Dildeki bütün kelimelerden bağımsız zihinsel tasarım" şeklinde tanımlanmıştır (Çağbayır 3, 2007: 3097).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Ferdinand de Saussure'e göre gösterenin anlamı, işaret ettiği yani zihinde tasavvur edilen şey *kavram*dır. Bu terim *kavram* olarak değil *gösterilen* olarak adlandırılmalıdır. Saussure tarafından ortaya atılan bu görüş pek çok Türkolog tarafından benimsenip kabul görmüştür.

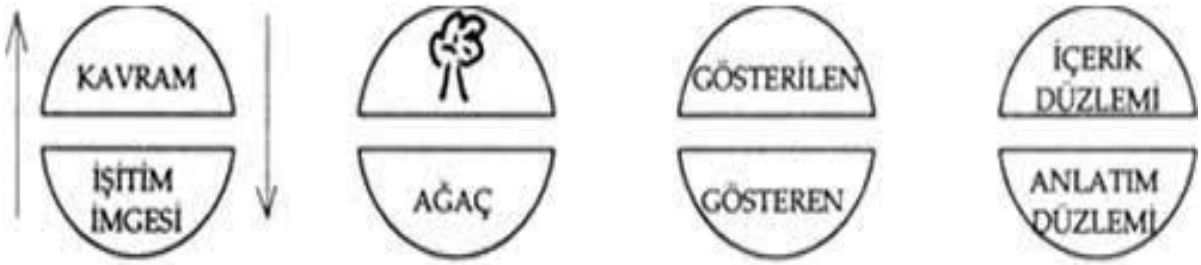

Görsel 1. Saussure'e Göre *Kavram*

Saussure'ün bu tanımından farklı birkaç tanım daha yapılmıştır. Bu tanımlardan ilki Zeynep Korkmaz tarafından hazırlanmış olan *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde yapmış olduğu tanımdır. Bu tanıma göre *kavram*, dünyadaki nesnelerin, durumların, hareketlerin ve tasavvurların dildeki ifadesidir (1992: 99). Bir diğer tanım ise Ahmet Toplaoğlu'nun *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde yaptığı tanımdır. Bu tanıma göre ise *kavram*, aynı dil birliğinden kimselerde ortak olan genel tasavvurlardan her biri. Dünyadaki varlıkları, nesnelerin, olgu ve durumların dilde anlatım bulmasıdır (1989: 97).

Bütün bu tanımlardan hareketle yeni bir tanım yapmak gerekmektedir. *Kavram*, anlam yani tasavvurun ses birimi ile birleşmesine denir. Saussure'e göre bu *gösterge* olarak tanımlanmaktadır. Saussure'ün kullandığı *gösteren, gösterilen* ve *gösterge* terimlerinin her biri *kavram* terimini oluşturmaktadır.

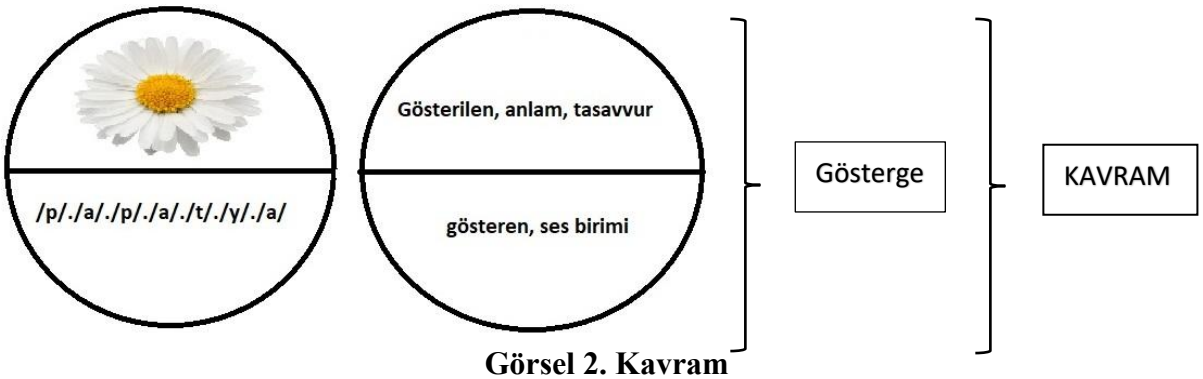

Görsel 2. Kavram

Verilen şemada anlatılmak istenen, kavramın gösteren ve gösterilenden oluşan bir gösterge yani bütün oluşudur. Bunun işaretçileri ise onun bir parçasıdır. Hem gösteren hem gösterilen hem de göstergenin kendisi bir kavramdır. Köpeğin bir hayvan olması gibi hayvan: kavramı da kuş, kedi, fare, balık, köpek vs. kavramlarını içinde barındırır. Bu durumda *kavram*'ı oluşturan ögelerin her biri de birer kavramdır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAVRAM BOŞLUĞU

Bir kavramın evrensel olarak var olabilmesi için bütün toplumlarca aynı anlama gelip aynı değere sahip olması gerekmektedir. Tek bir toplum için düşünüldüğünde farklı bir değere sahip olsa da toplumun bütün konuşurlarınca ortak bir görüş olması beklenir. Eğer bir toplumda bir kavram bulunuyorsa o kavramdan genel olarak herkesin aynı şeyi anlaması gerekir. Evrensel kavramlar dışındaki her kavram her toplumda oluşmamış, kullanılmamış olabilir. Bir toplumun zihninde dış dünyaya ait bir öge bulunmuyorsa o öge o toplumda kavramlaştırılmamış olabilir. Bu durumda göstergenin gösteren veya gösterilen yönünden bahsetmek mümkün değildir. Bu duruma kavram boşluğu veya kavramsal boşluk adı verilmektedir.

Kavramsal boşluk dilin sözvarlığı ya da dilbilgisel özelliklerinden çok o dili konuşan insanların algısı, yaşam tecrübesi ve anlamlandırma ihtiyacıyla ilgilidir. Bu nedenle bir dilin kendi içindeki boşluklar değil birden fazla toplumun dilinin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkan diller arası boşluklardır (İlbaş, 2019: 21).

Kavram terimiyle ilgili yukarıda verilen son tanımdan hareketle kavramı oluşturan ögelerin gösteren, gösterilen ve gösterge kavramları olduğu belirtilmiştir. Dilde dinî, coğrafî, tarihî ve dilsel bazı sebeplerle boşluklar oluşmuştur. Kavram boşluğu gösteren, gösterilen ve gösterge kavramlarının dillerde oluşturduğu boşluktur. Üç başlık altında incelenmiştir.

1. Gösteren Boşluğu

Dil göstergesinin sese ilişkin somut bölümünü oluşturan ses birimlerin bütünüdür (Günay, 2007: 58). Göstergenin ses yönünü oluşturan gösteren kavramı, aslında Saussure'ün belirttiği gibi ses değil, sesin zihindeki izi yani imgesidir. Konuşma organlarımızla sesletildiği zaman sese dönüşür. Bu ses izinin varlığını bir kitabı sessiz okuduğumuzda her sözcük sese dönüşmediği hâlde algılamamızdan anlayabiliriz (Aksan, 2016: 43-44).

İşitim imgesi yalnızca duyularla algılanabilen ses değildir. Sesin anlıksal izidir, duyuların tasarımıyla bizde oluşan tasarımdır (Saussure, 1976: 60).

Gösteren boşluğu ise kavramın tasavvurunun kaybolmayıp ses biriminin boşluğa düşmesidir. Eski Türkçede kullanılan *yazuk* "günah" kelimesinin Türkiye Türkçesinde kullanılmaması örnek olarak verilebilir. *Günah* tasavvuru dilde yaşamaya devam ederken *yazuk* ses birimi boşluğa düşmüştür.

2. Gösterilen Boşluğu

İnsan zihninde var olan tasavvura ve gösterenin zihinde uyandırdığı düşünceye *gösterilen* denir. Türkçedeki /köpek/ göstereni kangal cinsi bir köpeği değil de soyut genel bir köpek kavramını çağrıştırır.

Gösterilen boşluğu aslında bir anlam değişmesi olayı gibi görünebilir. Fakat burada kastedilen boşluk gösterenin yok olmayıp gösterilenin, benzetme yönü kullanılarak başka bir anlama geçmesiyle ilk anlamda oluşan boşluktur. Örneğin *üzengi* kelimesi Türkçe Sözlük'te "eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka" anlamına gelir. Kelimenin bu anlamı Türkiye Türkçesinin kimi ağızları hariç boşluğa düşmüştür. Sözü edilen kimi ağızların dışında bilinen anlamı ise "orta kulakta üzengiye

ISBN: 978-625-5962-19-5

benzeyen küçük bir kemik"tir. Bu kemik şekli dolayısıyla üzengiye benzemektedir. Bu benzetme yönü kullanılarak kelimenin ilk anlamı boşluğa düşmüş kelime yeni bir anlam kazanmıştır.

3. Gösterge Boşluğu

Hem ses biriminin hem de zihindeki tasavvurun boşluğa düşmesidir. Bu duruma örnek olarak Köktürkçede "alnı akıtmalı at" anlamında kullanılan *başgu* kelimesinin Türkiye Türkçesinde kullanımdan düşmesi verilebilir. Hem */başgu/* kavramı hem de "alnı akıtmalı at" kavramı Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır.

3.1. Gösterge

Yeryüzündeki bütün dillerin neredeyse tamamı sözcüklerden oluşur. Saussure'ün dilbilimde ortaya atmış olduğu yapısalcılık kuramından sonra bu sözcükler için *gösterge* terimi kullanılagelmiştir. Saussure'e göre dil sözcükler listesi değil, göstergeler dizgesidir.

3.1.1. Göstergenin İlkeleri

Göstergenin iki temel ilkesi vardır. Bunlardan biri nedensizlik ilkesi, diğeri ise çizgisellik ilkesidir.

Göstergenin Nedensizliği

Bu ilkeye göre göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir. Sözgelimi elma kavramının /e/-/l/-/m/-/a/ ses dizisiyle aralarında nedenli bir ilişki yoktur.

Daha Antik Yunan'da ortaya çıkan nesnelerin adlarının nasıl ortaya çıktığı konusu pek çok toplumca ilgi görmüştür. Bu dönemde "Nasıl oluyor da insanlar her yerde aynı kelimeleri kullanmıyor?", "İlk kelimeler nasıl meydana gelmişlerdir?", "Bir nesne ile onu göstermeye yarayan kelimeler arasında nasıl bir bağlantı vardır?", "Neden bu kişi veya nesne bu şekilde adlandırılmıştır?" gibi sorular sorulmuş ve bu soruları cevaplandırmak amaçlanmıştır. Bu yolda yazılmış eserlerden biri Yunan felsefecisi Platon'un yazmış olduğu *Kratylos* adlı eseridir. *Kratylos,* Platon'un üzerinde en çok araştırma yapılmış diyaloglarından biridir. Diyaloğun dilin kökeni üzerine olması esere olan ilgiyi arttırmıştır. Diyalog Sokrates, Hermogenes ve Kratylos arasında geçmektedir. Diyalogda iki temel düşünce hâkimdir. İlki her nesne için doğru bir adlandırmanın olduğunu savunan Kratylos'un görüşüdür. İkinci görüş ise adların doğruluğunun bir uzlaşmaya bağlı olduğu görüştür. Kratylos'a göre nesnelerle adlar arasında doğal bir bağ vardır. Bu adların neye dayandığını araştırır. Sokrates çeşitli örnekler vererek nesneye verilen adın o nesnenin özünü daha iyi yansıtacağını savunur.

Kratylos'a göre adlar nesnelerin doğasını gösterir, oluşturulmaları ancak yasa koyucular tarafından olur. Adlandırmaların yanlış olduğunu söylemek mümkün değildir.

Kratylos'ta geçen bir diyalog şu şekildedir:

> *"-Sokrates: Agamemnon da gerçekten tuttuğunu koparan güçlü bir adamı belirtiyor gibi. Troia önünde uzun günler kalıp dayatmasından da belli bu. Agamemnon adı da dirençkenliğiyle (epimonê) tansıklık uyandırdığını (agastos) gösteriyor. Atreus da doğru olarak adlandırılmış. Khrysippos'u öldürmesi, Thyestes'e karşı çok zalimce tutumu, bütün davranışları erdem*

ISBN: 978-625-5962-19-5

> *için dokuncalı ve üzüntü vericidir. Onu belirten ad azıcık dolaşık ve örtük olduğundan, o kişinin yaratılışını herkesin gözüne sokmuyor; ama adlardan anlayanlar için atreus'un anlamı oldukça açık, belgin: Bükülmez (ateires), dik kafalı korkusuz (atreston), sakınmaz, üzüntü verici (ateron) anlamlarına da gelse, her bakımdan adı doğrudur. Pelops da kendine uygun bir ad almıştır. Bu da ancak yakını (pelas) gören (opsis) birini belirtiyor."* (Aktürel, 1996: 208)

Saussure'ün tezi bu görüşü tamamen çürütecek nitelikte bir tezdir. Onun bu ilkesi bütün dil bilimine egemen olmuştur.

Bir toplumun benimsediği her anlatım biçimi ilkece toplumsal bir alışkanlığa ya da toplumsal bir sözleşmeye dayanır. Aynı dili kullanan bireyler arasındaki anlaşmada var olduğu düşünülen bir bağ vardır. Gösterenle gösterilen arasındaki ilişki rastlantısal niteliklidir, simgesel değildir (Vardar, 1998: 80) .

Göstergenin Çizgiselliği

Gösterenin bir yaylım göstermek ve bir çizgi boyutunda ölçülebilir olmak gibi iki özelliği vardır. Gösterenin bölünebilir olması çizgiselliği öne çıkaran bir unsurdur. Bir cümlede ögeler ve sesler çizgisel olarak birbiri ardınca dizilir ve bölünebilirler. Bu bölümlenmeden sonra ortaya çıkan sözcükler de yeniden bölümlenebilirler (Kerimoğlu, 2017: 31).

Göstergenin bu iki temel ilkesinin yanında iki temel özelliği de vardır: Değişmezliği ve değişebilirliği. Akıllarda "Bu nasıl olabilir?" sorusunu uyandıran bu özellikler aslında bir çelişki değil, göstergenin belirleyicisidir. Gösterge *değişmez*. Çünkü bir dilin konuşanları dili kullanım bakımından özgür değildir. Birey anadilini edinirken çevresinde hazır bulunan ve toplumun ona sunduğu dil göstergelerini kullanmak zorundadır (Aksan, 2016: 45). Dil toplumsaldır. Dildeki değişiklikler, yalnızca toplum tarafından yapılır. Birey dili kendi isteğine göre değiştiremez, değiştirirse anlaşma sağlanamaz. Kişi, "Kitabı ver" yerine "X'i masa" dediğinde karşısındaki onun ne demek istediğini anlayamayacağından iletişim sağlanamayacaktır.

Gösterge *değişebilir*. Çünkü her dil sürekli bir değişim içindedir. Böylelikle göstergelerde veya gösterenlerde bazı değişiklikler olabilir. Özellikle gösterenlerdeki sessel değişmeler her dilde rastlanan bir durumdur. Örneğin, *tavuk* kelimesinin en eski şekli Uygur Maniheist metinlerinde *takıgu* olarak karşımıza çıkar. Bu ses değişmelerinin yanında bir kelimenin yerini başka bir kelimeye bıraktığı örnekler de sıkça görülür. Eski Türkçede *ig, kem, sayrı* kelimelerinin yerini *hastalık* kelimesine bırakması bu duruma örnek olarak verilebilir.

KAVRAM ALANI VE KAVRAM ALANI BOŞLUĞU

1. Kavram Alanı

Bu terim *dil alanı, sözcük alanı* gibi terimlerle de karşılanmaktadır. Bu kuram Alman dilbilimci Jost Trier tarafından ortaya atılmıştır. Trier'e göre kavramlar zihinde birbirinden bağımsız soyut bir şekilde ayrı ayrı bulunmazlar. Birbirleriyle sınırlanırlar ve içinde birbirlerini etkiledikleri alanlar oluştururlar. Kelimenin anlamı, çevresinde bulunan yani kelime alanı içindeki kelimelerle ortaya çıkar (1969: 2).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Doğan Aksan'a göre ise *kavram alanı* "birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlamlıların içinde düşünüldükleri alan"dır. Türkçedeki *bık-, bez-, usan-, bıkkınlık getir-, usanç, bezginlik, bıkkınlık*… ögeleri bir kavram alanı içinde düşünülür (2004: 111). Aksan'ın verdiği bir başka örnek ise ilköğretimde kullanılan *pek zayıf, zayıf, orta, iyi, pekiyi* değerlendirmelerinin bi kavram alanı oluşturduğudur. Zayıf ve pekiyinin değeri bu beş dizge içinde anlaşılır. Ancak bunların dışında altı veya yedinci değerlendirmeler konulduğunda her birinin değeri değişecektir. Bir ögenin anlamı değişirse bütün alanın yapısı da değişir. Önceleri meyve anlamına gelen *erik* kavramı 11. yy.dan sonra anlam daralmasına uğramış ve tek bir meyveyi karşılar olmuştur. Bu nedenle bu kavram sonradan alan değiştirmiştir (2016: 55).

2. Kavram Alanı Boşluğu

Herhangi bir sebepten dolayı göstergenin işaret ettiği kavram alanındaki boşluğa hem ses biriminin hem de zihindeki tasavvurun düşmesidir. Örneğin, Uygurlar döneminde benimsenilen Manihaizm ve Budizm inançlarından dile girmiş olan bu inanışlara ait kelimeler, Karahanlı döneminde İslam inancının benimsenmesiyle boşluğa düşmüştür. Bu kelimelerden bazıları şunlardır: *Amıta-ayuşı* "Buda adı", *anoşagan* "ölümsüzler, ölmezler, ebedi yaşayanlar", *anadura* "Burkan"…

SONUÇ

Türkçede *kavram* sözcüğü dilbilimsel olarak "zihindeki tasavvur" şeklinde kullanılsa da aslında kavram denilen şey yalnızca zihindeki tasavvur değil bu tasavvurun zihinde oluşmadan önce ya da oluştuğu esnada onu oluşturan ses bütünlerini de içermektedir. Bu durumda yukarıda adı geçen gösteren, gösterilen ve göstergelerin tümü hem bir bütün olarak hem de ayrı ayrı *kavram*ı oluşturmaktadır. Belirtilen *kavram* sözcüğünden yola çıkarak dillerde genellikle birbirinin ardılı olan diller arasında ya ses bütünleri yani gösterenler ya zihindeki tasavvur yani gösterilenler ya da hem ses bütünleri hem de zihindeki tasavvur yani göstergeler kavram boşluğuna düşebilir. Bu düşme dinî, tarihî, kültürel ve coğrafi nedenlerle oluşur.

KAYNAKÇA

AKALIN, Ş.H. vd. (2005), *Türkçe Sözlük,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

AYVERDİ, İlhan (2006), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük 1,2,3,* Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük 1, 2, 3, 4, 5,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

KORKMAZ, Zeynep (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (2017), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TOPALOĞLU, Ahmet (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

İLBAŞ, Songül (2020), "Dil Boşluk Kabul Eder Mi?" *Türk Dili,* Yıl 69, Sayı 824, Ağustos 2020, ss. 94-101.

ISBN: 978-625-5962-19-5

AKSAN, Doğan (2016), *Anlambilim,* Bilgi Yayınevi, İstanbul.

SAUSSURE, Ferdinand (1976), *Genel Dilbilim Dersleri 1 (çev. Berke Vardar),* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

SAUSSURE, Ferdinand (1978), *Genel Dilbilim Dersleri 2 (çev. Berke Vardar),* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

SAUSSURE, Ferdinand (1998), *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. Berke Vardar), Multilingual, İstanbul.

AKTÜREL, Teoman (1996), *Platon-Diyaloglar 1-Kratylos Üstüne,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 4. Basım.

VARDAR, Berke (1998), *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri,* Multilingual Yayınları, İstanbul.

VARDAR, Berke (2001), *Dilbilim Yazıları,* Multilingual Yayınları, İstanbul.

VARDAR, Berke vd. (1980), *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

KERİMOĞLU, Caner (2017), *Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim, Göstergebilim ve Türkoloji-Genel Dilbilime Giriş,* Pegem Akademi, Ankara.

GÜNAY, V. Doğan (2007), *Sözcükbilime Giriş.* Multilingual Yayınları, İstanbul.

ISBN: 978-625-5962-19-5

تعليم اللغات الأجنبية من خلال منهج التفاعل الموجه نحو المحتوى

Doç.Dr, Ahmed ALDYAB

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ahmad.adyab@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9497-9197

الملخص:

منهج التفاعل الموجه نحو المحتوى (CLIL) هو منهج تعليمي مبتكر يدمج بين تعلم اللغة والمحتوى الأكاديمي في نفس الوقت، مما يتيح للطلاب تعلم المواد الدراسية بلغة أجنبية. يعتمد هذا المنهج على تفاعل الطلاب مع المعلم والمحتوى والمفاهيم الأكاديمية باستخدام اللغة المستهدفة، مما يعزز من اكتساب مهارات لغوية مع تطوير الفهم المعرفي. الهدف الأساسي من CLILهو تزويد الطلاب بفرصة لاستخدام اللغة في سياق تعليمي حقيقي، مما يساعدهم على اكتساب مهارات لغوية وتطبيقها في مواقف حقيقية. يتميز هذا المنهج بتركيزه على تدريس مواد أكاديمية مثل الرياضيات، والعلوم، والجغرافيا بلغة غير اللغة الأم، مما يعزز من قدرة الطلاب على فهم المفاهيم المعقدة واستخدام المصطلحات المتخصصة باللغة الأجنبية. في هذا السياق، يتعلم الطلاب كيفية التفاعل مع محتوى المادة بلغة أخرى، مما يعزز قدرتهم على التفكير النقدي والتحليل المعرفي. من أبرز مميزات CLILهو توفير بيئة تفاعلية تشجع الطلاب على التعاون والتواصل مع بعضهم البعض ومع المعلم أثناء التعلم. يتضمن التفاعل في هذا المنهج التفاعل الاجتماعي بين الطلاب، التفاعل مع المعلم لتوجيههم وتصحيح الأخطاء، بالإضافة إلى التفاعل مع المادة الدراسية، مما يزيد من فاعلية التعلم. من خلال دمج تعلم اللغة والمحتوى الأكاديمي، يوفر منهج CLIL تجربة تعليمية غنية تساعد الطلاب على اكتساب مهارات لغوية و معرفية بشكل متكامل، مما يساهم في تطوير قدرتهم على التواصل بشكل فعال في مختلف المجالات الأكاديمية والحياتية. ويأتي هذا البحث ليشير إلى ويبين أهمية هذا المنهج في تعليم اللغات الأجنبية.

الكلمات المفتاحية: المنهج، اللغات الأجنبية، الحتوى، مهارات، التعلم

İçerik Odaklı Etkileşimli Öğretim Yöntemiyle Yabancı Dil Öğretimi

Özet: İçerik Odaklı Etkileşimli Öğretim Yöntemi (CLIL), dil öğrenimi ile akademik içeriğin aynı anda öğretildiği yenilikçi bir öğretim yöntemidir. Bu yöntem, öğrencilere dersleri yabancı bir dilde öğrenme imkânı sunar. CLIL, öğrencilerin öğretmenleri ve akademik içerik ile etkileşimde bulunmalarını, hedef dildeki kavramları kullanmalarını sağlayarak dil becerilerinin kazanılmasını ve bilişsel anlayışın gelişmesini teşvik eder. CLIL'in temel amacı, öğrencilere dili gerçek bir eğitim bağlamında kullanma fırsatı sunarak, dil becerilerini geliştirmelerine ve bu becerileri gerçek yaşam durumlarında uygulamalarına yardımcı olmaktır. Bu yöntem, matematik, fen bilimleri ve coğrafya gibi akademik derslerin ana dili dışında bir dille öğretilmesini vurgular ve öğrencilerin karmaşık kavramları anlamalarını ve yabancı dildeki özel terimleri kullanmalarını destekler. Bu bağlamda, öğrenciler, ders içeriğiyle yabancı bir dilde nasıl etkileşimde bulunacaklarını öğrenerek eleştirel düşünme ve bilişsel analiz becerilerini geliştirirler. CLIL'in en önemli özelliklerinden biri, öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle etkileşimde bulunmalarını teşvik eden bir etkileşimli ortam sunmasıdır. Bu etkileşim, öğrenciler arasında sosyal etkileşimi, öğretmenle rehberlik ve hata düzeltmeyi, ayrıca ders materyaliyle etkileşimi içerir, bu da öğrenmenin etkinliğini artırır. Dil öğrenimi ile akademik içeriğin birleşimi, CLIL'in öğrencilerin dilsel ve bilişsel becerileri bütünsel bir şekilde kazanmalarına olanak tanıyan zengin bir eğitim deneyimi sunar, bu da onları akademik

ISBN: 978-625-5962-19-5

ve günlük yaşamda etkili iletişim kurma becerileriyle geliştirir. Bu araştırma, bu yöntemin yabancı dil öğretimindeki önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yöntem, yabancı diller, içerik, beceriler, öğrenme

Foreign Language Teaching through Content and Language Integrated Learning (CLIL) Method

Summary: Content and Language Integrated Learning (CLIL) is an innovative educational approach that combines language learning with academic content instruction, allowing students to learn subjects in a foreign language. This method relies on student interaction with the teacher, content, and academic concepts using the target language, promoting the acquisition of language skills while developing cognitive understanding. The primary goal of CLIL is to provide students with the opportunity to use the language in a real educational context, helping them acquire language skills and apply them in real-life situations. This approach is characterized by focusing on teaching academic subjects such as mathematics, science, and geography in a language other than the mother tongue, enhancing students' ability to understand complex concepts and use specialized vocabulary in the foreign language. In this context, students learn how to interact with content in another language, which improves their critical thinking and cognitive analysis skills. One of the key features of CLIL is the provision of an interactive environment that encourages students to collaborate and communicate with each other and the teacher during learning. Interaction in this method includes social interaction among students, interaction with the teacher for guidance and error correction, as well as interaction with the learning materials, all of which increase the effectiveness of learning. By integrating language learning with academic content, CLIL offers a rich educational experience that helps students acquire both linguistic and cognitive skills in a holistic manner, contributing to the development of their ability to communicate effectively in various academic and real-life contexts. This research highlights the importance of this approach in foreign language teaching.

Keywords: Method, foreign languages, content, skills, learning

مقدمة

منهج التفاعل الموجه نحو المحتوى (CLIL) هو أسلوب تعليمي مبتكر يدمج تعلم اللغة مع تعلم محتوى أكاديمي في وقت واحد، مما يتيح للطلاب تعلم موضوعات معرفية متنوعة مثل الرياضيات، العلوم، الجغرافيا، وغيرها باستخدام لغة أجنبية. هذا النهج التعليمي لا يقتصر فقط على تدريس اللغة، بل يسهم في تطوير المهارات اللغوية لدى الطلاب بشكل متوازي مع تطوير فهمهم العميق للمحتوى الأكاديمي. ومن خلال هذا المنهج، يصبح تعلم اللغة وسيلة لفهم موضوعات معقدة، مما يزيد من دافع الطلاب للمشاركة والتفاعل مع الدروس.

ما يميز CLIL هو أنه يوفر بيئة تعليمية غنية تدمج بين اللغة والمحتوى، مما يجعل اللغة أداة فعالة لاستكشاف مواضيع جديدة. لا يقتصر الأمر على تعلم المفردات والقواعد اللغوية، بل يشمل أيضًا تعزيز القدرة على التفكير النقدي وحل المشكلات باستخدام اللغة الأجنبية. كما أن الطلاب الذين يتعلمون من خلال CLIL يكتسبون مهارات تواصل متعددة، بما في ذلك القدرة على التعبير عن أفكارهم باللغة المستهدفة بشكل أكثر دقة وفعالية.

من خلال هذا النهج، يتعرض الطلاب لمواقف حقيقية يتعين عليهم فيها استخدام اللغة الأجنبية بشكل عملي، سواء كان ذلك في فهم النصوص المعقدة أو في التفاعل مع معلمين وزملاء يتحدثون بها. وفي نفس الوقت، يتعلمون محتوى أكاديمي مهم

ISBN: 978-625-5962-19-5

يساعدهم في بناء قاعدة معرفية قوية في مجالات متنوعة. لذلك، يعد CLIL نهجًا مثاليًا لدمج تعلم اللغة مع اكتساب المعرفة المتعمقة في نفس الوقت، مما يعزز من قدرة الطلاب على التفكير والتواصل بلغة أجنبية بطريقة أكثر شمولية وواقعية.

هذا الأسلوب يعكس التوجهات الحديثة في التعليم التي تهدف إلى تنمية المهارات اللغوية والمفاهيم الأكاديمية بشكل متوازٍ، مما يجعل تعلم اللغة أكثر فعالية وجاذبية للطلاب.

الأسس النظرية لمنهجCLIL

يستند منهج CLILإلى مجموعة من المفاهيم الأساسية في علم التعليم والتعلم، حيث يعتمد على مبدأ أن تعلم اللغة يكون أكثر فاعلية عندما يتم دمجه مع تعلم المحتوى الذي يهم الطالب. بالإضافة إلى ذلك، يعتمد على تفاعل الطالب بشكل فعّال مع الموضوع و اللغة في سياقات حقيقية. يعزز هذا النهج من عملية التعلم من خلال استخدام اللغة المستهدفة كأداة لفهم وتعلم المحتوى الأكاديمي، مما يتيح للطلاب التفاعل مع المادة التعليمية بلغة جديدة في بيئة تعلم مليئة بالتحديات.

مكونات منهجCLIL

منهج CLILيتكون من عدة مكونات رئيسية:

المحتوى :يتم تدريس الموضوعات الأكاديمية مثل الرياضيات، والعلوم، والجغرافيا باستخدام اللغة الأجنبية.

منهج التفاعل الموجه نحو المحتوى (CLIL) يتضمن تدريس الموضوعات الأكاديمية المتنوعة مثل الرياضيات، العلوم، الجغرافيا، التاريخ، الأدب وغيرها من المجالات المعرفية، باستخدام اللغة الأجنبية كأداة لتعلم هذه المواضيع. في هذا المنهج، لا يُنظر إلى اللغة على أنها غاية في حد ذاتها، بل أداة لتعميق فهم الطلاب للمفاهيم الأكاديمية في سياق حقيقي.

التفاعل بين اللغة والمحتوى الأكاديمي

فيCLIL ، يدرس الطلاب محتوى متخصص في مجالات معينة باستخدام اللغة الأجنبية .على سبيل المثال، إذا كانت مادة العلوم هي الموضوع الأكاديمي، فسيتم تدريس الطلاب مفاهيم مثل الفيزياء أو الكيمياء باستخدام اللغة الثانية. وهذا يتيح لهم التعرف على المفردات التقنية الخاصة بهذه المواد باللغة الأجنبية، مما يسهم في تطوير مهاراتهم اللغوية في سياق أكثر تخصصًا وواقعية.

التعلم العميق والمتكامل

عند تدريس المحتوى الأكاديمي باستخدام لغة أجنبية، يتعرض الطلاب لمحتوى أكثر تحديًا من مجرد تعلم اللغة كمهارة منفصلة. هذا الأمر يمكن أن يكون محفزًا لهم حيث أنهم لا يتعلمون اللغة فقط، بل يتعلمون مفاهيم معقدة في مجالات أكاديمية متنوعة، مما يسهم في تحسين تفكيرهم النقدي وقدرتهم على تحليل وتفسير المعلومات في اللغة المستهدفة. على سبيل المثال، قد يتعلم الطلاب في درس الرياضيات المفاهيم الأساسية مثل الجبر أو الهندسة، بينما يتعلمون المصطلحات الخاصة بهذه المواضيع باللغة الأجنبية، مما يعزز قدرتهم على التفكير الرياضي في سياق اللغة المستهدفة.

التوسع في المفردات والمهارات اللغوية

من خلال تعلم موضوع أكاديمي بلغة أجنبية، يتعرض الطلاب لمجموعة واسعة من المفردات التي قد لا تكون موجودة في المواقف اليومية. فعلى سبيل المثال، يتعلم الطلاب كلمات ومصطلحات تقنية مثل التحليل، المعادلة، البنية الذرية أو البيئة في العلوم، وكلها تكون جزءًا من تعلم اللغة في سياق حقيقي. هذا يسمح للطلاب بتوسيع مفرداتهم في مجالات متخصصة ويشجعهم على استخدام اللغة المتقدمة عند التعامل مع المواضيع الأكاديمية.

تعزيز الفهم المعرفي

إحدى الفوائد المهمة لتدريس المحتوى الأكاديمي باستخدام اللغة الأجنبية هي تعزيز فهم الطلاب للمفاهيم بطريقة متكاملة. بدلاً من أن يقتصر تعلم اللغة على حفظ القواعد أو المفردات فقط، يواجه الطلاب تحديات فكرية أثناء تعلم المحتوى المعقد، مما يحفزهم على التفكير بشكل أكثر تحليلي و ناقد .وعند تمكنهم من ربط المعرفة الأكاديمية التي تعلموها باللغة الثانية، يصبحون قادرين على استيعاب المفاهيم بشكل أفضل .على سبيل المثال، عند دراسة البيئة في مادة الجغرافيا بلغة أجنبية، سيحسن الطلاب فهمهم للمصطلحات البيئية مثل الاحتباس الحراري، التلوث، التنوع البيولوجي بينما يكتسبون أيضًا لغة أكاديمية تساعدهم في التعبير عن أفكارهم باللغة الأجنبية.

ISBN: 978-625-5962-19-5

التعلم عبر السياقات الحقيقية

من خلال استخدام اللغة الأجنبية في تدريس المحتوى الأكاديمي، يكتسب الطلاب فرصة للتفاعل مع المفاهيم المعرفية بشكل طبيعي. على عكس الطرق التقليدية التي تركز فقط على القواعد اللغوية والمفردات خارج السياق، فإن CLIL يوفر سياقًا غنيًا حيث تتوافر اللغة والمحتوى معًا في مواقف حقيقية. هذا يسمح للطلاب بفهم كيف تُستخدم اللغة في الحياة اليومية والمهنية، كما يمكنهم رؤية تطبيقات المعرفة الأكاديمية في سياقات واقعية.

التفاعل الاجتماعي والتعاون بين الطلاب

كما أن تدريس المحتوى الأكاديمي باستخدام لغة أجنبية يعزز من التفاعل الاجتماعي بين الطلاب. حيث يتمكنون من التعاون مع بعضهم البعض أثناء حل المشكلات أو إجراء الأنشطة الجماعية. من خلال هذا التعاون، يقوم الطلاب بممارسة اللغة بشكل مستمر، مما يعزز قدرتهم على استخدامها في مواقف تفاعلية وفي تفسير المفاهيم المعقدة .فمثلًا، قد يعمل الطلاب في مجموعة لحل مشكلة رياضية بلغة أجنبية، مما يعزز من مهاراتهم التعاونية والتواصلية في نفس الوقت.

اللغة :استخدام اللغة المستهدفة في تدريس المحتوى الأكاديمي.

اللغة في منهج :CLIL استخدام اللغة المستهدفة في تدريس المحتوى الأكاديمي

منهج التفاعل الموجه نحو المحتوى (CLIL) يعتمد على استخدام اللغة المستهدفة (أي اللغة الأجنبية التي يتعلمها الطلاب) كأداة أساسية لدراسة المحتوى الأكاديمي في مواضيع مثل الرياضيات، العلوم، الجغرافيا، وغيرها من المواد الدراسية. يهدف هذا المنهج إلى تعليم الطلاب اللغة الأجنبية من خلال سياقات أكاديمية واقعية، مما يجعل اللغة أداة قوية لفهم المفاهيم المعرفية المعقدة.

اللغة كأداة لتمكين الفهم المعرفي

فيCLIL ، لا يتم تدريس اللغة بمعزل عن الموضوعات الأكاديمية، بل يتم دمجها بشكل طبيعي داخل محتوى المادة الدراسية. على سبيل المثال، في درس العلوم، لا يتعلم الطلاب اللغة المستهدفة بشكل منفصل، مثل حفظ المفردات أو القواعد فقط، بل يستخدمون اللغة لشرح المفاهيم العلمية مثل التركيب الخلوي أو التفاعلات الكيميائية .هذا يُمكّن الطلاب من تطوير مهارات لغوية معقدة في سياق معرفي حقيقي، مما يسهل عليهم فهم المواضيع بشكل أعمق.

تعلم اللغة عبر المفردات المتخصصة

من خلال استخدام اللغة الأجنبية في تدريس المواد الأكاديمية، يتعلم الطلاب مفردات متخصصة ترتبط بالموضوع الذي يدرسون، مثل المصطلحات الرياضية في الرياضيات أو المفردات العلمية في الفيزياء والكيمياء. على سبيل المثال، عندما يتعلم الطلاب الجغرافيا باللغة الأجنبية، سيواجهون مصطلحات مثل الطبوغرافيا، المناخ، و البيئة باللغة المستهدفة. هذا لا يقتصر فقط على تعلم الكلمات الجديدة، بل يعزز من قدرة الطلاب على استخدام هذه المصطلحات في سياقات عملية.

كما أن تعلم المفردات المتخصصة في المجالات الأكاديمية يسهم في تحسين مهارات الطلاب اللغوية بشكل عام، حيث يتمكن الطلاب من استخدام اللغة في مواقف حقيقية ومعقدة. وهذا يساهم في رفع مستوى الطلاقة اللغوية لدى الطلاب، حيث يتعلمون كيف يعبّرون عن أفكارهم ومفاهيمهم باللغة الأجنبية.

اللغة كأداة للتفاعل والتواصل

من خلال استخدام اللغة الأجنبية في تدريس المحتوى الأكاديمي، يتم تعزيز التفاعل بين الطلاب وتبادل الأفكار داخل الفصل. حيث يتواصل الطلاب مع بعضهم البعض باستخدام اللغة المستهدفة في نقاشاتهم حول المفاهيم الأكاديمية، مما يساهم في تعزيز مهارات الاستماع والتحدث لديهم. على سبيل المثال، في درس الرياضيات، قد يتناقش الطلاب حول كيفية حل معادلة أو مشكلة رياضية بلغة أجنبية، وهو ما يطور من قدرتهم على التعبير عن الأفكار و تبادل الآراء بلغة ثانية.

توسيع الفهم من خلال ممارسة اللغة

من خلال استخدام اللغة المستهدفة في مواقف تعليمية متكاملة، يعزز الطلاب من قدرتهم على التفاعل مع المعرفة والموضوعات المعقدة بلغة أجنبية. وهذا يعني أن الطلاب لا يتعلمون اللغة فقط على مستوى سطحي، بل يتعلمونها على

ISBN: 978-625-5962-19-5

مستوى أعمق من خلال ممارسة اللغة في سياقات معرفية معقدة. في هذه العملية، تصبح اللغة أداة لا تقتصر على تعلم القواعد والمفردات فحسب، بل تصبح وسيلة للتفاعل مع المادة الدراسية والتعامل مع المفاهيم المعرفية بشكل فعّال.

اللغة باعتبارها عنصرًا حيويًا في تطوير المهارات الشاملة

استخدام اللغة الأجنبية في تدريس المحتوى الأكاديمي لا يعزز فقط من المهارات اللغوية، بل يساهم في تطوير مهارات التفكير النقدي، حل المشكلات، و التحليل .فعندما يتعلم الطلاب مادة أكاديمية بلغة ثانية، يتعين عليهم تحليل المعلومات بلغة قد تكون غير مألوفة لهم، مما يحفز قدرتهم على التفكير النقدي وفهم المحتوى بشكل أعمق. على سبيل المثال، في العلوم، قد يتعين على الطلاب تحليل تجارب أو حل مشكلات باستخدام المصطلحات العلمية باللغة الأجنبية، وهو ما يعزز من قدرتهم على الفهم المعرفي واللغوي معًا.

اللغة والمحتوى الأكاديمي في توازن

من خلال منهجCLIL ، يتحقق توازن مهم بين المحتوى و اللغة، مما يجعل تعلم اللغة أكثر فاعلية. حيث يتمكن الطلاب من تعلم اللغة في سياقات عملية ومباشرة، مما يزيد من فاعلية التعلم ويسهم في تعلم اللغة بشكل طبيعي ومنتظم. فاللغة هنا لا تقتصر على كونها أداة للتواصل فحسب، بل تصبح جزءًا أساسيًا من تعلم المفاهيم والمواد الدراسية، مما يساعد الطلاب على تحسين مهارات اللغة مع تعزيز معرفتهم الأكاديمية.

المنهج التعليمي :دمج تعلم اللغة مع تعلم المحتوى، وهو ما يتيح للطلاب استخدام اللغة في مواقف حقيقية.

المنهج التعليمي في :CLIL دمج تعلم اللغة مع تعلم المحتوى

يعد منهج CLIL(التفاعل الموجه نحو المحتوى) من المناهج المبتكرة التي تدمج بين تعلم اللغة وتعلم المحتوى الأكاديمي في وقت واحد. في هذا المنهج، لا يُنظر إلى تعلم اللغة كهدف منفصل، بل يتم دمجها ضمن دراسة الموضوعات الأكاديمية المتنوعة مثل الرياضيات، العلوم، الجغرافيا، التاريخ، وغيرها .وبالتالي، يصبح تعلم اللغة جزءًا طبيعيًا من تعلم المفاهيم المعرفية المتقدمة، مما يوفر بيئة غنية تمكّن الطلاب من استخدام اللغة في مواقف حقيقية ومعقدة، وهي خطوة بعيدًا عن الطرق التقليدية التي تركز على تعلم اللغة وحدها. وبيساهم هذا المنهج في جعل الطالب يتفاعل مع اللغة بشكل مستمر، مما يعزز من قدرته على استخدامها بطلاقة (جاك، 2012، 69)

تعلم اللغة من خلال المحتوى الأكاديمي

في منهج CLIL، يتم تدريس المواد الأكاديمية بلغة أجنبية، مما يعزز القدرة على استخدام اللغة في مواقف حقيقية .على سبيل المثال، بدلاً من تدريس العلوم أو الجغرافيا بلغة الأم، يتم تدريس هذه المواضيع باللغة المستهدفة (اللغة الأجنبية). الطلاب في هذه الحالة ليسوا فقط يتعلمون القواعد اللغوية أو المفردات، بل هم يتعلمون المفاهيم العلمية أو التاريخية باستخدام اللغة الأجنبية، مما يجعلهم قادرين على التعامل مع المصطلحات الأكاديمية الخاصة بالمجالات الدراسية، والتحدث عنها ومناقشتها باللغة المستهدفة.

استخدام اللغة في مواقف حقيقية

من خلال دمج تعلم اللغة مع تعلم المحتوى الأكاديمي، يُتاح للطلاب فرصة لاستخدام اللغة في مواقف حقيقية تتطلب منهم التفاعل مع المفاهيم الأكاديمية. على سبيل المثال، إذا كان الطلاب يتعلمون مادة الفيزياء باستخدام اللغة الأجنبية، فإنهم يتعرضون لمواقف أكاديمية حقيقية مثل القيام بتجارب علمية، مناقشة النتائج، وحل المشكلات العلمية باستخدام اللغة المستهدفة. هذه المواقف ليست مجرد تطبيقات نظرية، بل هي تجارب عملية تغرس في الطلاب قدرة على استخدام اللغة في مواقف حياتية وعملية.

تعلم اللغة بشكل سياقي وواقعي

واحدة من أبرز مزايا منهج CLILهي أنه يتيح تعلم اللغة في سياقها الطبيعي .بدلاً من حصر تعلم اللغة في المواقف الافتراضية مثل تعلم الجمل التقليدية التي قد تكون بعيدة عن الحياة اليومية، يمنح منهج CLIL الطلاب فرصة لاستخدام اللغة بشكل حقيقي في التواصل الأكاديمي .على سبيل المثال، في درس الجغرافيا، يمكن للطلاب تعلم المفردات المتعلقة بـ المناخ، البيئة، والخرائط باللغة الأجنبية، ويقومون بتفسير البيانات أو مناقشة التغيرات المناخية باستخدام اللغة المستهدفة. هذا النوع من التعلم يجعل اللغة جزءًا من سياق المعرفة الذي يتعامل معه الطلاب يوميًا.

ISBN: 978-625-5962-19-5

التفاعل والتعاون في تعلم المحتوى

دمج تعلم اللغة مع المحتوى الأكاديمي في CLILيعزز من التفاعل و التعاون بين الطلاب، حيث يتعلمون من خلال التفاعل مع بعضهم البعض أثناء تعلم المواضيع الأكاديمية. فعلى سبيل المثال، إذا كان الطلاب يعملون على حل مشكلة رياضية أو إجراء تجربة علمية باستخدام اللغة الأجنبية، فإنهم يتحدثون مع بعضهم البعض، يناقشون الأفكار، ويستعملون اللغة بطريقة عملية. هذا التفاعل لا يعزز مهارات اللغة فحسب، بل يشجع الطلاب على العمل الجماعي وحل المشكلات معًا، وهو ما يساعد في إكسابهم مهارات تواصل فعّالة.

التعلم النشط من خلال تطبيقات حقيقية

من خلال دمج تعلم اللغة مع تعلم المحتوى، يصبح التعليم أكثر نشاطًا وتفاعلية .بدلاً من الاكتفاء بحفظ الكلمات أو القواعد، يمكن للطلاب تطبيق اللغة في مواقف عملية. على سبيل المثال، يمكن للطلاب في مادة الرياضيات استخدام اللغة المستهدفة للتوصل إلى حلول للمسائل الرياضية، أو يمكنهم في مادة العلوم إجراء تجارب ومناقشة النتائج باستخدام اللغة المستهدفة. هذه الطريقة في التعلم تساعد الطلاب على فهم اللغة بشكل أعمق، لأنها تُستخدم بشكل متكامل في نشاطات حقيقية، وليس في سياق افتراضي. تهدف الأنشطة المرتبطة بهذا المنهج إلى تعزيز قدرة الطلاب على فهم المعنى واستخلاص المعلومات الأساسية من النصوص (القاسمي، 1979، 92)

التعلم على مستوى أعلى من الفهم

عند دمج تعلم اللغة مع تعلم المحتوى، يُمَكّن الطلاب من الوصول إلى مستوى أعلى من الفهم للمفاهيم الأكاديمية. تعلم اللغة في سياق المادة الأكاديمية يساعد على تعزيز التفكير النقدي و التحليل، لأن الطلاب يجب أن يفكروا في المفاهيم المعقدة بلغة أخرى. على سبيل المثال، في درس العلوم، عندما يقوم الطلاب بتحليل نتائج تجربة معينة باللغة الأجنبية، فإنهم لا يتعاملون مع المفاهيم العلمية فقط، بل مع اللغة أيضًا. هذا يساعدهم على مقارنة وتحليل الأفكار بلغة غير مألوفة، مما يحفز التفكير النقدي والفهم العميق للمحتوى. وعليه يمكن للمتحدث أن يتواصل بشكل واضح مع الناطقين الأصليين الذين ليسوا معتادين على التفاعل مع متعلمي اللغة، ويعبر عن نفسه في مواضيع شخصية واجتماعية وسياسية دون الوقوع في أخطاء متكررة. (ACTFL Proficiency Guidelines, 2012).

التكامل بين اللغة والمحتوى الأكاديمي

في منهج CLIL، يتكامل تعلم اللغة مع تعلم المحتوى الأكاديمي بشكل عميق. بدلاً من أن يكون هناك فاصل بين دروس اللغة ودروس المواد الأكاديمية، يتم دمج الاثنين معًا. هذا التكامل يعني أن الطلاب يتعلمون لغة جديدة أثناء تعاملهم مع مواضيع أكاديمية حقيقية، مما يسهم في تعزيز مهاراتهم اللغوية بشكل طبيعي. من خلال دمج اللغة والمحتوى، يصبح التعليم أكثر شمولية و متنوعًا.

التفاعل في منهج :CLIL التفاعل بين الطلاب، مع المعلم، ومع المادة الدراسية

يعتبر التفاعل من العناصر الأساسية في منهج CLIL، حيث يعزز من فعالية تعلم اللغة والمحتوى الأكاديمي معًا. التفاعل في هذا السياق لا يقتصر فقط على تفاعل الطلاب مع بعضهم البعض، بل يمتد ليشمل التفاعل مع المعلم والمادة الدراسية نفسها. هذا التفاعل المتعدد الأبعاد يسهم في تحسين الفهم اللغوي والمعرفي للطلاب، ويشجعهم على المشاركة الفعالة في العملية التعليمية.

التفاعل بين الطلاب: تعزيز التعاون والمشاركة

في منهج CLIL، يتم تشجيع الطلاب على التفاعل مع بعضهم البعض أثناء تعلم المحتوى الأكاديمي باستخدام اللغة المستهدفة. هذا التفاعل الجماعي يوفر بيئة تعليمية تفاعلية حيث يتعاون الطلاب معًا في مناقشة الأفكار، حل المشكلات، أو إجراء الأنشطة .على سبيل المثال، في درس الرياضيات، قد يتم تقسيم الطلاب إلى مجموعات صغيرة لحل مسائل رياضية أو مناقشة مفاهيم رياضية بلغة أجنبية. هذا النوع من التعاون يمكن أن يكون له تأثيرات إيجابية على تعزيز مهارات اللغة، حيث يتعين على الطلاب استخدام اللغة الأجنبية للتواصل مع زملائهم حول المواضيع الأكاديمية.

التفاعل مع المعلم: إشراف وتوجيه مستمر

ISBN: 978-625-5962-19-5

يعتبر التفاعل مع المعلم عنصرًا حيويًا في منهج CLIL، حيث يلعب المعلم دورًا رئيسيًا في توجيه الطلاب وتوفير الملاحظات البناءة. المعلم في هذا المنهج لا يقتصر دوره على تقديم المادة الدراسية فحسب، بل يجب أن يشجع الطلاب على استخدام اللغة في سياقات حقيقية. من خلال توجيه الأسئلة، توفير الملاحظات الفورية، وتنظيم أنشطة تفاعلية، يمكن للمعلم أن يساعد الطلاب في توسيع مهاراتهم اللغوية أثناء تعلم المحتوى الأكاديمي. على سبيل المثال، في درس العلوم، قد يطرح المعلم أسئلة تحفز الطلاب على التحدث و التفاعل حول المفاهيم العلمية باللغة الأجنبية، مما يعزز قدرتهم على التفكير النقدي في المادة الدراسية باستخدام اللغة المستهدفة.

التفاعل مع المادة الدراسية: فهم أعمق للمحتوى

التفاعل في منهج CLILيشمل أيضًا التفاعل مع المادة الدراسية نفسها .الطلاب لا يتعاملون مع المحتوى الأكاديمي بشكل مجرد، بل يتفاعلون مع المفاهيم والمعرفة باستخدام اللغة المستهدفة. هذا التفاعل يعزز من التفكير النقدي ويساعد الطلاب على فهم أعمق للمحتوى المعرفي. على سبيل المثال، في درس الجغرافيا، يمكن للطلاب مناقشة مفهوم المناخ و البيئة باستخدام اللغة الأجنبية، مما يساعدهم على فهم المصطلحات المتخصصة وتطبيق المفاهيم في سياق دراسي حقيقي. هذا النوع من التفاعل يحفز الطلاب على التفاعل مع المواد الدراسية بشكل أعمق، مع استخدام اللغة كأداة للتعبير والتفاعل. توفر المشاريع للطلاب فرصة استخدام اللغة المستهدفة في سياقات متنوعة، مثل المجالات العلمية، الثقافية، والفنية (براون، 1993، 82). وهذا يساعدهم على توسيع مفرداتهم وتعزيز مهاراتهم اللغوية في مختلف السياقات.

التفاعل متعدد الأبعاد: تعلم من خلال التواصل

واحدة من الميزات الرئيسية لمنهج CLILهي أنه يخلق تفاعلاً متعدد الأبعاد، حيث يتفاعل الطلاب ليس فقط مع بعضهم البعض أو مع المعلم، ولكن أيضًا مع المحتوى الأكاديمي من خلال اللغة. وهذا يمكن أن يشمل مناقشة المفاهيم الأكاديمية، تحليل المعلومات، أو حل المشكلات مع استخدام اللغة الأجنبية .التفاعل بين الطلاب وبعضهم البعض، وبينهم وبين المعلم، وفي تفاعلهم مع المادة الدراسية، يشجع على تعلم نشط ومشاركة فعالة، مما يجعل التعلم أكثر فاعلية.

التفاعل كمحفز للتفكير النقدي والابتكار

من خلال التفاعل المستمر بين الطلاب، المعلم، والمحتوى، يتم تحفيز الطلاب على التفكير النقدي والإبداعي. حيث أن التفاعل في بيئة CLILيتطلب من الطلاب أن يفكروا بشكل أعمق في المفاهيم التي يتعلمونها، ويستعملوا اللغة لتفسير و تحليل هذه المفاهيم. على سبيل المثال، في درس العلوم، قد يطلب المعلم من الطلاب تقديم تفسير علمي لتجربة أو حل مشكلة تتعلق بالموضوع. هذا يتطلب منهم التفاعل مع المادة على مستوى مفاهيمي أعمق، ويعزز من قدرتهم على استخدام اللغة في مواقف علمية معقدة.

التفاعل الاجتماعي: تعلّم جماعي وبيئة حافزة

التفاعل بين الطلاب يُعد جزءًا أساسيًا من خلق بيئة تعلم حافزة، حيث يتم تشجيع الطلاب على تبادل الأفكار، التعاون في حل المشكلات، والتفاعل مع زملائهم في الفصل. هذا النوع من التفاعل الاجتماعي يعزز من رغبة الطلاب في المشاركة ويجعل عملية التعلم أكثر دعمًا و تحفيزًا .فالتفاعل الاجتماعي لا يقتصر فقط على التفاعل اللغوي، بل يشمل أيضًا التفاعل مع الآخرين في الصف بشكل جماعي، مما يعزز من المهارات التعاونية لدى الطلاب، وهو أمر أساسي في تعزيز الفهم والتعلم المستمر.

أهداف منهجCLIL

الهدف الأساسي لمنهج CLILهو تعزيز التعلم المزدوج، أي تعلم المحتوى الأكاديمي باستخدام لغة أجنبية. ومن خلال هذا النهج، يسعى المعلمون إلى تحقيق مجموعة من الأهداف، منها:

تعزيز مهارات اللغة :من خلال استخدام اللغة المستهدفة في سياقات حقيقية.

تعميق المعرفة في المواضيع الأكاديمية :بتدريس الطلاب محتوى أكاديمي باللغة الأجنبية.

تطوير مهارات التفكير النقدي :من خلال تحليل المحتوى وتفسيره بلغة جديدة.

تشجيع التفاعل والمشاركة :حيث يسهم تعلم لغة جديدة في تعزيز التفاعل بين الطلاب.

فوائد منهجCLIL

ISBN: 978-625-5962-19-5

يتسم منهج CLILبالعديد من الفوائد التي تجعل منه خيارًا فعالًا في تعليم اللغات الأجنبية:

تحفيز التفكير المعرفي :يساعد الطلاب على التفكير باللغة الأجنبية، مما يعزز من تطورهم اللغوي والعقلي في نفس الوقت.

تعليم اللغة في سياقات حقيقية :بدلاً من التركيز فقط على القواعد اللغوية والمفردات، يستخدم الطلاب اللغة للتفاعل مع موضوعات حقيقية، مما يسهم في اكتساب اللغة بشكل أكثر طبيعي.

دعم تطوير مهارات متعددة :يساهم المنهج في تطوير مهارات الطلاب في اللغة والمحتوى الأكاديمي، مما يجعل التعلم أكثر شمولية.

زيادة دافعية الطلاب :عندما يتم ربط اللغة بالموضوعات التي تهم الطلاب، فإن ذلك يعزز من دافعيتهم للتعلم ويزيد من مشاركتهم في الفصول الدراسية.

تطبيقات منهج CLIL في الفصول الدراسية

تطبيق CLILفي الفصول الدراسية يتطلب من المعلمين تبني أسلوب تدريس مختلف، حيث يحتاجون إلى دمج اللغة و المحتوى بطريقة متوازية. في العديد من الدول الأوروبية، يتم تدريس المواد الأكاديمية بلغة ثانية في المدارس، مما يعزز من استخدام اللغة في سياقات حقيقية. على سبيل المثال، في تدريس مادة العلوم أو الجغرافيا، يستخدم المعلمون اللغة الأجنبية لشرح المفاهيم، ويعزز الطلاب بذلك معارفهم الأكاديمية واللغوية في الوقت ذاته.

التحديات التي تواجه تطبيق منهجCLIL

على الرغم من الفوائد العديدة، يواجه تطبيق منهج CLILبعض التحديات:

الاختلافات في مستويات اللغة :قد يواجه الطلاب الذين لا يتمتعون بمستوى لغوي متقدم صعوبة في فهم المحتوى الأكاديمي بلغة أجنبية.

من أبرز التحديات التي يواجهها تطبيق منهج CLIL هي الاختلافات الكبيرة في مستويات اللغة بين الطلاب، وهو أمر قد يؤثر بشكل كبير على فعالية التعليم في هذا السياق. يُعد تعلم المحتوى الأكاديمي بلغة أجنبية أمرًا معقدًا يتطلب مستوى متقدم من الطلاقة اللغوية، وهذا قد يكون مشكلة خاصة عندما يكون الطلاب في مستويات لغوية مختلفة.

الطلاب الذين لا يمتلكون مستوى لغوي متقدم قد يواجهون صعوبة كبيرة في فهم المفاهيم الأكاديمية المعقدة أو استيعاب المصطلحات التخصصية التي يتم تدريسها باللغة الأجنبية. على سبيل المثال، قد يكون من الصعب على طالب مستوى مبتدئ أو متوسط فهم موضوعات مثل الرياضيات أو العلوم التي تحتوي على مصطلحات فنية معقدة، مما قد يؤدي إلى إحباطهم ويعوق تقدمهم الأكاديمي. في هذه الحالة، قد يشعر الطالب بأن اللغة الأجنبية تمثل عائقًا كبيرًا أمام فهم المحتوى، ويصبح التركيز على تعلم اللغة نفسها يشغل معظم انتباهه بدلاً من تعلم الموضوعات الأكاديمية. عادةً ما يكون هؤلاء الطلاب قد اعتادوا في السنوات الأولى على الاستماع لشرح الأساتذة لبعض القواعد الموجودة في الكتاب الدراسي، لكن في هذا السياق لا يوجد مجال لشرح القواعد بشكل مفصل أمام الصف بأكمله. وهذا قد يتسبب في شعور بعض الطلاب بالإحباط، حيث أنهم اعتادوا التركيز على المهارات اللغوية، وسرعان ما يفقدون حافزهم. من هنا تبدأ "شكوى بعض الطلاب (Richards & Rodgers, 2001, p. 213).

من جانب آخر، الطلاب الذين يمتلكون مستوى لغوي متقدم قد يواجهون تحديًا من نوع آخر، حيث قد يكون لديهم القدرة على فهم اللغة بشكل جيد لكنهم يجدون صعوبة في استيعاب بعض المفاهيم الأكاديمية أو المصطلحات الخاصة التي لا تمت بصلة مباشرة للغة اليومية. هذا يعني أن التفاوت في مستويات اللغة بين الطلاب قد يساهم في تفاوت مدى استيعابهم للمحتوى الأكاديمي، مما قد يؤدي إلى تفاوت في الأداء بين الطلاب. تشير بعض الدراسات في مجال تدريس اللغات الأجنبية إلى أن تجربة تدريس صف يعتمد على المحتوى قد تؤدي أحياناً إلى شعور أساتذة اللغة بالقلق والضغط النفسي، حيث أنهم قد لا يشعرون بأن لديهم المؤهلات أو التدريب أو المعرفة الكافية لتدريس موضوع خارج نطاق تخصصهم (Cammarata, 2009). ومع ذلك، تشير الأبحاث في نفس المجال إلى أن أساتذة اللغة عادة ما يحققون نجاحًا أكبر من زملائهم المتخصصين في المحتوى عند تدريس صف قائم على المحتوى، حيث أنهم يشجعون الطلاب على "استكشاف معرفي عميق" للموضوع من خلال التفاعل المكثف مع اللغة. وبذلك، يساعدون المتعلمين على الوصول إلى مستويات أعلى من "التعقيد المعرفي واللغوي" في آن واحد.(Lyster & Ballinger, 2001, p. 284)

ISBN: 978-625-5962-19-5

للتغلب على هذه المشكلة، يحتاج المعلمون إلى استخدام استراتيجيات متنوعة لتقديم المحتوى الأكاديمي بما يتناسب مع مستويات الطلاب اللغوية. على سبيل المثال، يمكن استخدام التوضيح البصري، مثل الرسوم البيانية والمخططات، لتبسيط المفاهيم الصعبة. كما يمكن تبني تقنيات التفاعل الجماعي، حيث يعمل الطلاب الذين يتمتعون بمستوى لغوي أعلى على مساعدة زملائهم في فهم المحتوى من خلال المناقشات التعاونية. أيضًا، من المهم أن يعتمد المعلمون على الأنشطة اللغوية المساعدة، مثل تمارين المفردات أو الاختبارات المبدئية، لتحديد مستوى فهم الطلاب للغة وتحسينه بشكل تدريجي بما يتناسب مع تطور تعلمهم.

التحديات في إعداد المعلمين :يتطلب تدريس CLIL مهارات خاصة من المعلمين، حيث ينبغي لهم أن يكونوا على دراية بالموضوعات الأكاديمية وكذلك اللغة الأجنبية. يؤدي المعلم دورًا مهمًا في عملية إعداد الصف وإدارته، وذلك من خلال كونه "مدير عملية تعلم الطالب.(Maly, 1993) "

تدريس منهج التفاعل الموجه نحو المحتوى (CLIL) يطرح تحديات كبيرة بالنسبة لإعداد المعلمين، حيث يتطلب من المعلمين امتلاك مجموعة متنوعة من المهارات والمعرفة التي قد تتجاوز ما هو مطلوب في طرق التدريس التقليدية. أحد التحديات الرئيسية هو أن المعلم لا ينبغي أن يكون فقط خبيرًا في الموضوع الأكاديمي الذي يدرسه، بل يجب أن يكون أيضًا متمكنًا من اللغة الأجنبية التي يستخدمها في تدريس ذلك المحتوى. وهذا يتطلب مستوى عميقًا من الطلاقة اللغوية والقدرة على توظيف اللغة بشكل فعال في سياق تعليمي أكاديمي.

إضافة إلى ذلك، قد يواجه المعلمون صعوبة في تحقيق التوازن بين تدريس المحتوى الأكاديمي وتعليم اللغة الأجنبية. فقد يتطلب شرح المفاهيم المعقدة بلغة غير اللغة الأم أن يستخدم المعلم أساليب تعليمية مبتكرة مثل التوضيح البصري، أو الأنشطة التفاعلية التي تساعد الطلاب على فهم المعنى حتى وإن كانت مفردات اللغة الأجنبية صعبة. هذا الأمر يتطلب من المعلمين أن يكون لديهم مهارات متنوعة في تبسيط المحتوى الأكاديمي وتقديمه بطريقة قادرة على جذب انتباه الطلاب وتعزيز مشاركتهم.

من التحديات الأخرى التي قد يواجهها المعلمون هي التأكد من أن الطلاب لا يتعرضون لمستوى من الضغط يفوق قدرتهم اللغوية أو الأكاديمية. قد يكون الطلاب بحاجة إلى الوقت الكافي لاستيعاب المعلومات بلغتين: فهم المحتوى باللغة الأجنبية وفي نفس الوقت اكتساب المفردات والمفاهيم ذات الصلة. لذا، يحتاج المعلمون إلى القدرة على التكيف مع احتياجات الطلاب الفردية، وضبط مستوى الصعوبة بما يتناسب مع مستوى الطلاب اللغوي والمعرفي. يعتبر تحقيق التوازن بين تدريس اللغة وتدريس المحتوى من أبرز التحديات التي يواجهها أستاذ اللغة عند تبنيه المساق القائم على المحتوى. ويعتقد بعض اللغويين أن هذا النوع من المساقات يعد من أفضل الطرق وأكثرها فعالية في تعليم اللغة الأجنبية، لما يتمتع به من سهولة في التطبيق (Krashen في .Oller, 1993) ومع ذلك، يتطلب هذا من أستاذ اللغة أن يكون مثقفًا وواعياً بالقضايا الثقافية والفكرية الحالية، بالإضافة إلى أن يكون مطلعًا على اهتمامات طلابه.

علاوة على ذلك، يتطلب تدريس CLIL أن يكون المعلم قادرًا على التفكير بشكل متعدد الأبعاد. فعندما يُدرس محتوى أكاديمي بلغة أجنبية، قد تتداخل مهارات اللغة مع استراتيجيات تدريس المحتوى، مما يعني أن المعلم بحاجة إلى التكيف المستمر بين متطلبات التدريس اللغوي ومتطلبات تدريس المادة الأكاديمية. بالإضافة إلى ذلك، يجب أن يكون المعلم قادرًا على تقديم استراتيجيات تدريس ملائمة لكل من اللغة والمحتوى الأكاديمي بطريقة مرنة وداعمة.

ولا يقتصر الأمر على المهارات اللغوية والمحتوى، بل يمتد أيضًا إلى الجانب الثقافي. فمن المهم أن يكون المعلم على دراية بالاختلافات الثقافية بين اللغات والمجتمعات التي يتعلمها الطلاب، وأن يكون لديه الوعي الثقافي الكافي لتقديم المواد التعليمية بطريقة حساسة للثقافات المختلفة. هذا يتطلب من المعلمين تدريبًا مستمرًا على مختلف الأساليب التربوية التي تجمع بين المعرفة الثقافية والمحتوى الأكاديمي.

بناءً على هذه التحديات، يتطلب إعداد المعلمين في منهج CLIL استثمارًا في التدريب المتخصص الذي يشمل تطوير المهارات اللغوية والتربوية اللازمة لدعم هذا النوع من التعليم.

الموارد التعليمية :قد تكون الموارد التعليمية المتاحة لمنهج CLILمحدودة أو غير ملائمة في بعض الأحيان.

ISBN: 978-625-5962-19-5

إحدى التحديات التي قد تواجه تطبيق منهج CLIL هي محدودية الموارد التعليمية المناسبة. في العديد من الحالات، قد تكون المواد التعليمية التي تستخدم في تدريس المحتوى الأكاديمي غير ملائمة لتعليم اللغة الأجنبية في نفس الوقت. فمثلاً، قد تحتوي الكتب المدرسية أو المواد الإلكترونية على مصطلحات معقدة أو بناء لغوي يصعب على الطلاب غير المتقنين للغة الأجنبية فهمه. وعليه، يمكن أن يواجه المعلمون صعوبة في إيجاد محتوى يتناسب مع مستوى اللغة للطلاب وفي الوقت نفسه يغطي الموضوعات الأكاديمية بشكل كامل وفعّال.

إضافة إلى ذلك، قد تفتقر بعض المدارس أو المؤسسات التعليمية إلى الموارد المناسبة مثل المواد السمعية والبصرية أو البرامج التعليمية التفاعلية التي تدعم تعلم المحتوى باللغة الأجنبية. هذه الموارد يمكن أن تكون ضرورية لتمكين الطلاب من فهم المحتوى بشكل أعمق، وتطوير مهاراتهم اللغوية بشكل غير مباشر من خلال التفاعل مع مواد حية وديناميكية.

كما أن البعض قد يواجه صعوبة في توظيف الموارد التكنولوجية المتاحة بشكل فعال. فبعض أدوات التعلم الرقمية قد تكون غير متوافقة مع احتياجات منهجCLIL ، أو قد تفتقر إلى التوجيه اللازم لتوفير توازن بين تعلم اللغة واكتساب المحتوى. إضافة إلى ذلك، قد تكون الموارد المتاحة بحاجة إلى تعديلات لتناسب احتياجات الطلاب المختلفين، مما يتطلب وقتًا وجهدًا إضافيًا من المعلمين.

في بعض السياقات التعليمية، قد تكون اللغة الأجنبية نفسها تحديًا للمعلمين أنفسهم، وبالتالي قد يواجهون صعوبة في إعداد موارد تدريسية تدمج بشكل سلس بين اللغة والمحتوى الأكاديمي. هذا الأمر قد يعوق تقدم الطلاب في تعلم المواضيع الأكاديمية المعقدة باللغة الأجنبية.

بناءً على هذه التحديات، يصبح من المهم توفير دعم مستمر للمعلمين في تطوير أو توفير الموارد التعليمية الملائمة التي تدعم منهجCLIL ، وذلك عبر التدريب المستمر والتعاون بين المعلمين وفرق الدعم التعليمي لتحديد الأدوات الأكثر فاعلية في هذا السياق.

خاتمة

على الرغم من التحديات التي قد يواجهها تطبيق منهجCLIL ، يبقى من الواضح أن هذا الأسلوب يوفر فرصًا كبيرة للطلاب لتطوير مهاراتهم اللغوية والمعرفية بشكل متوازٍ. يبرز التحدي الأبرز في كيفية التعامل مع اختلافات مستويات اللغة بين الطلاب، حيث قد يجد البعض صعوبة في متابعة المحتوى بلغة أجنبية إذا لم تكن لديهم الأساسيات اللغوية الكافية. هذا يضع ضغطًا على المعلمين لتوفير طرق تدريس مرنة وقادرة على تلبية احتياجات الطلاب ذوي المستويات المختلفة.

من جهة أخرى، يظل توفير الموارد التعليمية المناسبة عاملاً أساسيًا في نجاح منهجCLIL ، فقلة المواد الملائمة أو صعوبة الوصول إليها قد تعيق تحقيق الأهداف التعليمية المنشودة. التحدي هنا ليس فقط في إيجاد الموارد، بل في كيفية تكيف هذه المواد لتناسب سياقات تعليمية متنوعة تتراوح من مدارس ذات مستويات لغوية متفاوتة إلى بيئات تعليمية متنوعة.

تستدعي هذه التحديات ضرورة التركيز على تدريب المعلمين وتزويدهم بالأدوات والمهارات التي تساعدهم على إدارة هذا المنهج بفعالية. من المهم أن يتم تمكين المعلمين من التكيف مع الاختلافات اللغوية بين الطلاب واستخدام استراتيجيات متنوعة تتناسب مع القدرات اللغوية المختلفة، بما في ذلك استخدام الأنشطة التفاعلية والموارد المساعدة التي تدمج بين اللغة والمحتوى الأكاديمي.

وفي النهاية، بالرغم من التحديات، يبقى تطبيق منهج CLIL خيارًا تعليميا يتطلب رؤية واضحة ودعماً مستمرًا لضمان تحقيق نتائج إيجابية. مع الوقت، يمكن تجاوز هذه التحديات بتطوير أساليب تدريس مبتكرة ومواكبة للتغيرات التعليمية الحديثة، مما يعزز من قدرة الطلاب على التفاعل مع العالم الأكاديمي بلغة أجنبية بكل ثقة وفعالية.

ISBN: 978-625-5962-19-5

المصادر والمراجع:

1. Al-Qasimi, A. M. (1979). *Recent trends in teaching Arabic to speakers of other languages*. Deanship of Library Affairs, University of Riyadh.
2. American Council on the Teaching of Foreign Languages. (2012). *ACTFL Proficiency Guidelines: Speaking, Writing, Listening, and Reading*. http://actflproficiencyguidelines2012.org
3. Anderson, J. R. (1990). *Cognitive psychology and its implications* (3rd ed.). W. H. Freeman.
4. Beckett, G. H. (2006). Project-based second and foreign language education: Theory, research, and practice. In G. H. Beckett & P. C. Miller (Eds.), *Project-based second and content-based instruction in foreign language education: Models and methods* (pp. 3–16). Information Age Publishing.
5. Brown, D. (1993). *Principles of language learning and teaching*. Dar Al-Nahda Al-Arabiya.
6. Cammarata, L. (2009). Negotiating curricular transitions: Foreign language teachers' learning experience with content-based instruction. *The Canadian Modern Language Review, 65*(4), 559–585.
7. Grabe, W., & Stoller, F. L. (1997). Content-based instruction: Research foundations. In M. A. Snow & D. M. Brinton (Eds.), *The content-based classroom: Perspectives on integrating language and content* (pp. 5–21). Longman.
8. Hoare, P., & Kong, S. (2011). Cognitive content engagement in content-based language teaching. *Language Teaching Research, 15*(3), 307–324.
9. Hoare, P., Kong, S., & Bell, J. (2008). Using language objectives to integrate language and content instruction: A case history of planning and implementation challenges. *Language and Education, 22*, 187–205.
10. Johnson, K. (2008). *An introduction to foreign language learning and teaching* (2nd ed.). Pearson Education Limited.
11. Lakovos, T., Iosif, F., & Areti, K. (2011). Content-based instruction in the teaching of English as a foreign language. *Review of European Studies, 3*(1), 115–121.
12. Richards, J. (2012). *Developing language teaching curricula*. Dar Al-Fajr for Publishing and Distribution.
13. Snow, M. A. (2001). Content-based and immersion models for second and foreign language teaching. In M. Celce-Murcia (Ed.), *Teaching English as a second or foreign language* (3rd ed.) (pp. 303–318). Heinle & Heinle.
14. Stoller, F. L. (1997). Project work: A means to promote language content. *English Teaching Forum, 35*(4), 29–37.
15. Stoller, F. L. (2004). Content-based instruction: Perspectives on curriculum planning. *Annual Review of Applied Linguistics, 24*, 261–283.

ISBN: 978-625-5962-19-5

تعليم اللغات الأجنبية من خلال منهج التعلم القائم على المهام

Doç.Dr, Ahmed ALDYAB

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ahmad.adyab@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9497-9197

الملخص

تعليم اللغات هو عملية تهدف إلى تمكين الأفراد من اكتساب مهارات لغوية تمكنهم من التواصل بفاعلية في مجتمعات متعددة. يعتمد هذا التعليم على تطوير المهارات الأربعة الأساسية: الاستماع، والتحدث، والقراءة، والكتابة، ويختلف من منهج إلى آخر. في الماضي، كانت المناهج التقليدية **مثل** منهج القواعد والترجمة سائدة، حيث كان التركيز على القواعد اللغوية وحفظ المفردات، مما جعل تعلم اللغة عملية جامدة وبعيدة عن الواقع. ومع تطور طرق التعليم، ظهر منهج التعلم القائم على المهام كأحد الأساليب الحديثة التي تركز على استخدام اللغة في مواقف الحياة الحقيقية .يختلف هذا المنهج عن الطرق التقليدية، حيث يقوم على تنفيذ مهام تفاعلية تتطلب من الطلاب استخدام اللغة لتحقيق هدف معين، مما يجعل التعلم أكثر واقعية وفعالية. يمر هذا المنهج بأربع مراحل أساسية: في البداية، المرحلة التحضيرية التي يتم فيها تزويد الطلاب بالمعرفة الأساسية التي يحتاجونها؛ ثم المرحلة التنفيذية حيث ينفذ الطلاب المهمة باستخدام اللغة المستهدفة؛ تليها المرحلة التقييمية التي يتم فيها تقييم الأداء وتصحيح الأخطاء؛ وأخيرًا المرحلة التي تركز على اللغة حيث يتم مناقشة القواعد اللغوية والتراكيب المستخدمة أثناء المهمة. من خلال هذه المراحل، يعزز منهج التعلم القائم على المهام قدرة الطلاب على التفاعل والتواصل بشكل طبيعي باستخدام اللغة، مما يجعله أكثر فعالية من المناهج التقليدية في تحفيز التعلم وتطوير مهارات اللغة الحقيقية.

الكلمات المفتاحية: التعليم، اللغات الأجنبية، مهارات، التواصل، المنهج.

Görev Tabanlı Öğretim Yöntemiyle Yabancı Dil Öğretimi

Özet:

Dil öğretimi, bireylerin çeşitli toplumlarda etkili bir şekilde iletişim kurmalarını sağlayacak dil becerilerini kazanmalarını amaçlayan bir süreçtir. Bu öğretim, dört temel beceriyi geliştirmeye dayanır: dinleme, konuşma, okuma ve yazma ve her bir yöntem farklılık gösterir. Geçmişte, gramer ve çeviri gibi geleneksel yöntemler yaygındı, bu yöntemlerde dil bilgisi kuralları ve kelime dağarcığına odaklanılmış, bu da dil öğrenimini katı ve gerçeklikten uzak bir hale getirmiştir. Eğitim yöntemlerinin gelişmesiyle birlikte, dilin gerçek hayat durumlarında kullanılmasına odaklanan Görev Tabanlı Dil Öğretimi (TBLT**)** gibi modern yöntemler ortaya çıkmıştır. Bu yöntem, geleneksel yöntemlerden farklı olarak, öğrencilere belirli bir hedefi başarmak için dili kullanmalarını gerektiren etkileşimli görevlerin gerçekleştirilmesine dayanır, bu da öğrenmeyi daha gerçekçi ve etkili hale getirir. Bu yöntem dört temel aşamadan geçer: İlk olarak, öğrencilerin gerekli temel bilgileri aldığı hazırlık aşaması; sonra öğrencilerin hedef dili kullanarak görevi gerçekleştirdiği uygulama aşaması; ardından öğrencilerin performansının değerlendirildiği ve hataların düzeltildiği değerlendirme aşaması**;** son olarak, görevi gerçekleştirirken kullanılan dil bilgisi kuralları ve yapılarının tartışıldığı dile odaklanma aşaması. Bu aşamalar aracılığıyla, TBLT yöntemi, öğrencilerin dili doğal bir şekilde kullanarak etkileşimde bulunma ve iletişim kurma yeteneklerini artırır, bu da geleneksel yöntemlere göre öğrenmeyi teşvik etmede ve gerçek dil becerilerini geliştirmede daha etkili hale getirir.

Anahtar Kelimeler: öğretim, yabancı diller, beceriler, iletişim, yöntem.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Foreign Language Teaching through Task-Based Learning (TBL) Method

Summary:

Language teaching is a process aimed at enabling individuals to acquire linguistic skills that allow them to communicate effectively in diverse communities. This teaching focuses on developing the four core skills: listening, speaking, reading, and writing, and varies from one approach to another. In the past, traditional methods such as grammar-translation were dominant, focusing on grammar rules and vocabulary memorization, which made language learning a rigid process detached from reality. With the development of educational methods, Task-Based Language Teaching (TBLT) emerged as a modern approach that focuses on using language in real-life situations. Unlike traditional methods, this approach relies on interactive tasks that require students to use language to achieve a specific goal, making learning more realistic and effective. This approach involves four main stages: initially, the **pre-task stage**, where students are provided with the basic knowledge they need; then the task execution stage**,** where students perform the task using the target language; followed by the post-task stage, in which performance is evaluated and errors are corrected; and finally, the focus on form stage**,** where grammar rules and structures used during the task are discussed. Through these stages, TBLT enhances students' ability to interact and communicate naturally using the language, making it more effective than traditional methods in promoting learning and developing real language skills.

Keywords: teaching, foreign languages, skills, communication, method.

مقدمة:

في عالم تعليم اللغات، لا شك أن الأساليب التقليدية التي تركز على القواعد اللغوية والمفردات كمكونات منفصلة قد أثبتت فعاليتها في البداية، لكنها لم تكن كافية لتلبية احتياجات المتعلمين الذين يسعون لاستخدام اللغة بشكل طبيعي وفعّال في الحياة اليومية. ومن هنا ظهرت الحاجة إلى مناهج جديدة تعزز من التفاعل الواقعي وتحفز المتعلمين على استخدام اللغة في مواقف حقيقية.

منهج **التعلم القائم على المهام (TBLT)** هو أحد هذه المناهج التي تم تطويرها لتلبية هذه الحاجة. يعتمد هذا المنهج على مبدأ بسيط ولكنه قوي: اللغة لا تُتعلم في فراغ أو من خلال الممارسة النظرية البحتة، بل تُكتسب من خلال استخدامها في مواقف حقيقية تتطلب التواصل بين الأفراد لحل مشكلة أو إتمام مهمة معينة. في هذا المنهج، يتم تفعيل دور المتعلمين بشكل أكبر من خلال مشاركتهم الفعّالة في الأنشطة التفاعلية التي تحاكي الحياة الواقعية.

الهدف الأساسي من **TBLT**هو جعل اللغة وسيلة للتفاعل الفعّال بين الأشخاص، وليس مجرد أداة دراسية منفصلة. بدلاً من التركيز على حفظ القواعد أو المفردات بشكل معزول، يوفر المنهج للمتعلمين الفرصة لاستخدام اللغة في مواقف حقيقية، مثل إجراء المحادثات اليومية، كتابة الرسائل، تقديم العروض، أو حتى المشاركة في نقاشات جماعية. وبهذا الشكل، يصبح تعلم

ISBN: 978-625-5962-19-5

اللغة عملية متكاملة وشاملة لا تقتصر فقط على الجانب الأكاديمي، بل تتسع لتشمل جوانب حياتية واجتماعية، مما يعزز من مهارات الاتصال الفعّال.

يتميز **منهج التعلم القائم على المهام** عن غيره من المناهج التقليدية في تركيزه على التطبيق العملي للغة في بيئات تواصلية حقيقية، مما يجعل التعلم أكثر تفاعلًا ومتعة. كما يشجع هذا المنهج على تنمية مهارات التفكير النقدي وحل المشكلات، حيث يقوم الطلاب بأداء مهام تتطلب منهم استخدام اللغة المستهدفة للتواصل وإيجاد حلول مناسبة. وهذا يؤدي إلى تعزيز الثقة في النفس لدى الطلاب، حيث يشعرون أنهم يكتسبون مهارات لغوية حقيقية يمكنهم تطبيقها في حياتهم اليومية.

TBLTهو بذلك أكثر من مجرد منهج لتعلم اللغة؛ هو فلسفة تعليمية تضع الطالب في مركز العملية التعليمية، وتجعله جزءًا من التجربة التعليمية نفسها بدلاً من أن يكون مجرد مستقبل للمعلومات. مع هذا المنهج، يصبح المعلم مرشدًا وميسرًا للمهمة التعليمية، بينما يتولى الطلاب دور المشاركين النشطين الذين يبنون معرفتهم من خلال تفاعلهم مع المحتوى والأنشطة والآخرين.

يعتبر **منهج التعلم القائم على المهام** من أقوى الأساليب التي تجمع بين النظرية والتطبيق في تعلم اللغات الأجنبية، ويوفر للطلاب الأدوات اللازمة لتطوير مهاراتهم اللغوية بشكل طبيعي وواقعي، مما يجعلهم قادرين على التواصل بثقة في مختلف المواقف الاجتماعية والمهنية. يختلف هذا المنهج عن الطرق التقليدية التي تركز على القواعد اللغوية فقط،(خرما، 1978،113)

أهمية منهج التعلم القائم على المهام (TBLT) في تعليم اللغات الأجنبية

منهج **التعلم القائم على المهام (TBLT)** يعتبر من أبرز الأساليب التعليمية التي أحدثت تحولًا كبيرًا في كيفية تعليم اللغات الأجنبية، وذلك بسبب تركيزه على استخدام اللغة في مواقف حقيقية والتفاعل الفعّال بين الطلاب. تكمن أهمية هذا المنهج في العديد من الجوانب التي تساهم في تحسين تجربة التعلم وتعزيز مهارات المتعلمين. فيما يلي بعض الأسباب التي تبرز أهمية هذا المنهج في تعليم اللغات الأجنبية:

تحفيز التفاعل الفعّال بين الطلاب

يُعتبر التفاعل بين المتعلمين أحد أهم جوانب تعلم اللغة. يُشجّع منهج **TBLT**على تفاعل الطلاب مع بعضهم البعض في بيئات حوارية تُمكّنهم من استخدام اللغة في مواقف تواصلية حقيقية. من خلال أداء المهام، مثل إجراء محادثات أو نقاشات جماعية، يتعلم الطلاب كيف يتفاعلون مع الآخرين بشكل فعّال باستخدام اللغة المستهدفة. هذا يعزز من قدرتهم على فهم اللغة واستخدامها في مواقف حقيقية بعيدًا عن التمارين النمطية التي تركز على قواعد اللغة فقط.

تعليم اللغة في سياقها الواقعي

من أبرز فوائد **TBLT**هو أنه يُعلّم اللغة في سياقات حياتية واقعية. على عكس الطرق التقليدية التي قد تركز على القواعد اللغوية أو الحفظ الآلي للمفردات، يعزز منهج **TBLT**من قدرة الطلاب على استخدام اللغة في مواقف حياتية مثل السفر، الشراء، إجراء مقابلات، أو حتى التواصل في بيئات العمل. بتعليم اللغة من خلال هذه المهام الواقعية، يتمكن المتعلمون من تطوير مهاراتهم بشكل أفضل وأسرع، حيث يتعلمون كيف يواجهون تحديات الحياة اليومية باستخدام اللغة المستهدفة.

تعزيز مهارات التفكير النقدي وحل المشكلات

يوفر **TBLT**بيئة تعليمية تشجع على التفكير النقدي وحل المشكلات. من خلال أداء المهام التي تتطلب التفكير وتحليل المعلومات واستخدام اللغة لحل مشكلات حقيقية، يكتسب الطلاب مهارات التفكير الإبداعي والنقدي. على سبيل المثال، يمكن أن يُطلب من الطلاب حل مشكلة جماعية تتطلب منهم استخدام اللغة للاتفاق على خطة أو تقديم حل لمشكلة معينة. هذا النوع من الأنشطة يساهم في تنمية مهارات التفكير المعمق التي تحتاجها الحياة اليومية والمهنية.

تحسين مهارات اللغة الأربعة (الاستماع، التحدث، القراءة، الكتابة) بشكل متوازن

يساهم **TBLT**في تعزيز مهارات اللغة الأربعة بشكل متوازن، حيث يتم دمج الاستماع، التحدث، القراءة، والكتابة في كل نشاط. على سبيل المثال، قد يتضمن أداء مهمة كتابة تقرير، ثم مناقشته شفهيًا مع زملاء الدراسة، ثم قراءة تعليقات وآراء الآخرين. بهذه الطريقة، يتم تعلم اللغة بطريقة شاملة تدمج جميع المهارات اللغوية، مما يجعل الطلاب أكثر استعدادًا لاستخدام

ISBN: 978-625-5962-19-5

اللغة بشكل متكامل. . وتهدف الأنشطة المرتبطة بهذا المنهج إلى تعزيز قدرة الطلاب على تفسير المعنى، واستخلاص المعلومات الرئيسية من النصوص. (القاسمي، 1979، 92)

تعزيز الدافع والمشاركة النشطة

يُعتبر الدافع من العوامل الرئيسية التي تؤثر على فعالية تعلم اللغة. بما أن منهج **TBLT** يعتمد على الأنشطة التفاعلية والمشوقة، فإنه يُحفز الطلاب على المشاركة بنشاط في الدروس. من خلال العمل على مهام حقيقية وجعل الطلاب يشعرون بأنهم يستخدمون اللغة في مواقف عملية، يتم زيادة دافعهم لتعلم اللغة بشكل أكبر. هذا يزيد من التفاعل بين الطلاب والمعلم، ويخلق بيئة تعليمية مليئة بالتحفيز.

تطوير الاستقلالية في تعلم اللغة

يعزز **TBLT** من قدرة الطلاب على التعلم بشكل مستقل. من خلال الأداء المستقل للمهام والتفاعل مع أقرانهم، يتعلم الطلاب كيفية استخدام اللغة دون الحاجة إلى الإشراف المستمر. على سبيل المثال، قد يُطلب من الطلاب العمل في مجموعات لحل مشكلة باستخدام اللغة المستهدفة، مما يساعدهم على التفكير والبحث عن حلول بأنفسهم. هذه الاستقلالية تعزز من ثقة الطلاب في قدرتهم على التواصل واستخدام اللغة بشكل فعّال في المستقبل.

تعزيز التفكير النقدي والتفاعل :الأنشطة التفاعلية هي وسيلة مثالية لتحفيز الطلاب على التعبير عن آرائهم وأفكارهم حول موضوعات مختلفة. من خلال المناقشات، يتعلم الطلاب كيفية الاستماع إلى وجهات نظر الآخرين،(طعيمة، 1989، 84) الرد عليها، وتقديم حجج قوية لدعم آرائهم.

التغذية الراجعة المستمرة وتحسين الأداء

يقدم منهج **TBLT** للطلاب الفرصة للحصول على تغذية راجعة مستمرة من المعلم ومن أقرانهم أثناء أداء المهام. هذه التغذية الراجعة تساعد الطلاب في التعرف على الأخطاء التي قد يرتكبونها وتحسين أدائهم اللغوي بشكل مستمر. علاوة على ذلك، يتمكن المعلم من متابعة تقدم الطلاب بشكل أكثر دقة، حيث يمكنه ملاحظة كيفية استخدام الطلاب للغة أثناء أداء المهام والتفاعل مع الآخرين.

المرونة والابتكار في تصميم الأنشطة

من خصائص **TBLT** المرونة الكبيرة في تصميم المهام. يمكن للمعلمين تصميم مهام متنوعة تتناسب مع احتياجات الطلاب المختلفة واهتماماتهم. يمكن للأنشطة أن تتنوع بين حل المشكلات، المشاريع الجماعية، أو الأنشطة الترفيهية التي تهدف إلى استخدام اللغة بشكل ممتع وواقعي. هذه المرونة تجعل التعلم أكثر جذبًا وملاءمة لاحتياجات الطلاب.

شرح معنى "التعلم القائم على المهام"

التعلم القائم على المهام (Task-Based Learning) هو أسلوب تعليمي يركز على استخدام المهام العملية كوسيلة رئيسية لتعليم المهارات والمعرفة، بدلاً من التركيز التقليدي على الدروس النظرية أو التعليم القائم على القواعد فقط. يتطلب هذا المنهج من الطلاب أداء مهام حقيقية أو شبه حقيقية تُمكّنهم من استخدام مهاراتهم ومعرفتهم في مواقف واقعية.

في هذا المنهج، لا يُعتبر الطالب مجرد متلقي للمعلومات أو منفذ للتمارين التقليدية، بل يصبح جزءًا من عملية نشطة تركز على **التفاعل وحل المشكلات** .يتم تحديد **المهام** التي يجب على الطلاب إتمامها ضمن سياقات حياتية أو مهنية تتطلب منهم استخدام المهارات التي يتعلمونها بشكل عملي.

1.التركيز على الأداء الواقعي

المهام التي يتم استخدامها في هذا المنهج عادة ما تكون مصممة لتشبه الأنشطة التي قد يواجهها الطلاب في حياتهم اليومية أو في بيئات العمل. قد تشمل هذه المهام كتابة رسائل بريد إلكتروني، إجراء مقابلات، إعداد تقارير، تقديم عروض، أو حتى التعاون في حل مشكلات جماعية.

الهدف هو تدريب الطلاب على **استخدام اللغة أو المهارات في سياقات حقيقية**، مما يساهم في تحفيزهم لتعلم واكتساب المعرفة بشكل أكثر فاعلية.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.مكونات المهام

المهام تتنوع بشكل كبير، وقد تشمل البحث عن معلومات، اتخاذ قرارات، التفاوض، أو المشاركة في حوار جماعي. كل مهمة تتطلب من الطلاب استخدام مجموعة من المهارات التي يتم تعلمها بطريقة تفاعلية.

تتضمن المهام مراحل مختلفة، مثل التحضير، التنفيذ، ثم التقييم والتغذية الراجعة. من خلال هذه العملية، يعزز الطلاب من مهاراتهم اللغوية أو المعرفية أو الاجتماعية بطريقة موجهة نحو الهدف.

3.المهام التعاونية والتفاعلية

يعتمد التعلم القائم على المهام بشكل كبير على **التعاون والتفاعل بين الطلاب** .حيث يُشجّع الطلاب على العمل معًا في مجموعات أو ثنائيات لإنجاز المهام المطلوبة. هذا التفاعل لا يساعد فقط في تعلم المهارات، بل يُحسن أيضًا من **مهارات التواصل** و**العمل الجماعي**. في كثير من الأحيان، تتطلب المهام التواصليّة التعاون بين الطلاب .هذا يشجعهم على العمل معًا لحل مشكلة أو إتمام مهمة، مما يعزز من مهاراتهم في التفاعل الاجتماعي باستخدام اللغة (إبراهيم، 2004، 74).

يعتبر هذا العنصر أساسيًا في المنهج، حيث يُعزز من قدرة الطلاب على التواصل الفعّال، ويحفزهم على استخدام اللغة بشكل طبيعي.

استخدام اللغة في سياقات متنوعة :المشاريع تتيح للطلاب الفرصة لاستخدام اللغة المستهدفة في مجالات مختلفة، سواء كانت علمية، ثقافية، أو فنية. (براون، 1993، 82)، هذا يساعدهم على توسيع مفرداتهم ومهاراتهم اللغوية في سياقات متنوعة.

4.التعلم الموجه نحو الهدف

يهدف **التعلم القائم على المهام** إلى تحقيق **أهداف واضحة** من خلال إنجاز المهام بنجاح. عند تنفيذ المهام، يسعى الطلاب إلى تحقيق نتائج عملية تتعلق بالموضوع الذي يتعلمونه. وعادة ما تتطلب هذه المهام منهم توظيف معارفهم بشكل عملي، مما يعزز من فهمهم للمحتوى ويجعل التعلم أكثر ارتباطًا بحياتهم الواقعية.

5.التركيز على التفاعل الاجتماعي

في منهج **التعلم القائم على المهام**، يعتبر التفاعل الاجتماعي بين المتعلمين عنصرًا مهمًا. حيث يسهم التفاعل المستمر في تعزيز عملية التعلم، إذ يُدرب الطلاب على استخدام اللغة في المواقف الاجتماعية التي تتطلب التفاوض أو التعبير عن الأفكار أو تبادل الآراء.

6.التغذية الراجعة والتقييم

خلال أو بعد إتمام المهام، يتم تقديم **التغذية الراجعة** من المعلم أو من الزملاء بهدف تقييم الأداء. تساعد هذه التغذية الراجعة الطلاب على تحديد الأخطاء وتصحيحها، مما يُساعدهم في تحسين مهاراتهم باستمرار. يمكن أن تتضمن التغذية الراجعة تصحيحًا لغويًا، كما قد تكون نصائح حول كيفية تحسين الأداء في المستقبل.

7.المرونة في تطبيق المهام

التعلم القائم على المهام يوفر مرونة كبيرة في تصميم المهام التي تتناسب مع احتياجات الطلاب واهتماماتهم. يمكن أن تتراوح المهام بين الأنشطة اليومية البسيطة إلى الأنشطة المعقدة التي تتطلب تحليلًا نقديًا وحل مشكلات. هذا النوع من التنوع يساعد الطلاب على الإبداع واستخدام مهاراتهم في مجالات مختلفة.

8.تطوير المهارات الشاملة

التعلم القائم على المهام يساهم في تطوير **مجموعة متنوعة من المهارات**، مثل التفكير النقدي، حل المشكلات، اتخاذ القرارات، والعمل الجماعي، بالإضافة إلى المهارات اللغوية. وبالتالي، لا يقتصر التعليم على تعلم محتوى معين، بل يمتد ليشمل تطوير قدرات متعددة تُمكّن الطلاب من التفاعل بفعالية في المجتمع.

ISBN: 978-625-5962-19-5

في المنهج القائم على المهام ، يتم التركيز على جعل الطالب هو العنصر الأساسي في العملية التعليمية، حيث يُعتبر هو الفاعل الرئيسي في تعلم اللغة. بدلاً من أن يكون المعلم هو المصدر الوحيد للمعلومات، يتم تشجيع الطلاب على أن يكونوا جزءًا نشطًا من الدرس، مما يعزز من مشاركتهم واهتمامهم. (بوجملين، 2015، 71)

الفرق بين منهج التعلم القائم على المهام (TBLT) والمناهج التقليدية مثل القواعد والترجمة

منهج **التعلم القائم على المهام (TBLT)** والمناهج التقليدية مثل منهج **القواعد والترجمة** يعتمدان على أساليب تعليمية مختلفة تمامًا في تدريس اللغات الأجنبية. في حين يركز منهج **TBLT** على استخدام اللغة في سياقات حقيقية وعملية، يركز منهج القواعد والترجمة بشكل أكبر على تعلم اللغة من خلال القواعد والنقل بين اللغات. ويبرز الفرق بين هذين المنهجين من خلال عدة جوانب:

1.الهدف من التعليم

منهج:TBLT

الهدف الأساسي في هذا المنهج هو **استخدام اللغة في مواقف تواصلية حقيقية** .يعتمد الطلاب على **حل مهام عملية** تتطلب استخدام اللغة في سياقات حياتية، مثل كتابة بريد إلكتروني، إجراء محادثة، أو تقديم تقرير. الهدف هو **التواصل الفعّال** والتفاعل باستخدام اللغة المستهدفة.

المناهج التقليدية (القواعد والترجمة):

الهدف الأساسي في هذا النوع من المناهج هو **تعلم قواعد اللغة والمفردات،** ومن ثم **ترجمتها** إلى اللغة الأم. في هذا السياق، يتعلم الطلاب القواعد النحوية والتركيبات اللغوية أولاً، ثم يقومون بترجمة الجمل والنصوص من وإلى اللغة المستهدفة.
المنهج القائم على المهام لا يقتصر فقط على تعليم قواعد اللغة والمفردات، بل يركز أيضًا على تعليم اللغة ضمن السياقات الثقافية والاجتماعية التي يتم استخدامها فيها. وهذا يعني أن الطلاب لا يتعلمون اللغة كأداة فقط، بل يتعلمون أيضًا كيفية استخدام اللغة في مواقف حياتية متنوعة تعتمد على الثقافة والمجتمع (االمصطفى،59).

2.الطريقة التعليمية

منهج:TBLT

يعتمد **TBLT** على **التعلم النشط والتفاعلي** .الطلاب ينخرطون في مهام عملية تتطلب التعاون والمشاركة مع الآخرين. التركيز هنا يكون على **التفاعل بين الطلاب** والتعلم من خلال استخدام اللغة في سياق مهمات حياتية، مما يجعل اللغة أداة للتفاعل وحل المشكلات. يُحفّز الطلاب على التعلم من خلال التجربة، مما يعني أنهم يتعلمون اللغة بشكل عملي من خلال الأنشطة التفاعلية، مثل إجراء الحوارات، حل الأنشطة اللغوية، أو المشاركة في مشروعات جماعية. هذه الأنشطة تجعل الطالب يتفاعل مع اللغة بشكل مستمر، ما يعزز من قدرته على استخدامها بطلاقة. (جاك، 2012، 69)

المناهج التقليدية (القواعد والترجمة):

تعتمد المناهج التقليدية على **التدريس الصريح** للقواعد والمفردات، حيث يركز المعلم على **شرح القواعد النحوية** والأزمنة، بينما يقوم الطلاب **بتطبيق هذه القواعد** عبر الترجمة أو تمارين نحوية. الطلاب هنا عادة ما يكونون مستمعين أكثر من كونهم مشاركين نشطين في العملية التعليمية.

3.تفاعل الطلاب

منهج:TBLT

ISBN: 978-625-5962-19-5

في **TBLT**، يشجع المنهج الطلاب على **التفاعل فيما بينهم** من خلال **التعاون في إتمام المهام** .العمل الجماعي والمشاركة الفعّالة هما أساس هذا المنهج. يتم استخدام اللغة في مواقف حقيقية وحوارية مع الطلاب الآخرين. لا تقتصر المحادثات على الإجابة عن الأسئلة أو تنفيذ التمارين، بل تتضمن **حل المشكلات** والتواصل الفعلي. المنهج القائم على المهام لا يقتصر فقط على تعليم قواعد اللغة والمفردات، بل يركز أيضًا على تعليم اللغة ضمن السياقات الثقافية والاجتماعية التي يتم استخدامها فيها. وهذا يعني أن الطلاب لا يتعلمون اللغة كأداة فقط، بل يتعلمون أيضًا كيفية استخدام اللغة في مواقف حياتية متنوعة تعتمد على الثقافة والمجتمع (االمصطفى،59).

المناهج التقليدية (القواعد والترجمة):

في المناهج التقليدية، يكون تفاعل الطلاب غالبًا **محدودًا**، حيث يعتمد التعليم على الأسئلة التي يوجهها المعلم للطلاب مع إجابات مباشرة. التفاعل بين الطلاب غالبًا ما يكون **قليلًا**، إذ تركز الدروس على **التمارين الفردية** المتعلقة بالقواعد والنحو.

.4محتوى التعليم

منهج:TBLT

المنهج يركز على **استخدام اللغة في سياق حقيقي** مثل حل المشكلات، المواقف اليومية، أو التفاعل الاجتماعي. المحتوى يتضمن **أنشطة تواصلية** (مثل المحادثات، العروض التقديمية، مناقشات جماعية) تُحاكي مواقف الحياة الحقيقية.

المناهج التقليدية (القواعد والترجمة):

في هذه المناهج، يركز المحتوى على **القواعد اللغوية** مثل الأزمنة، التراكيب النحوية، والترجمات بين اللغات. لا يتضمن المحتوى عادة أنشطة تواصلية أو مواقف حياتية.

.5طريقة تعلم اللغة

منهج:TBLT

يركز هذا المنهج على **التعلم من خلال الاستخدام** .يتمكن الطلاب من تعلم اللغة من خلال **التفاعل** مع الأقران وحل المهام التي تتطلب استخدام اللغة بشكل طبيعي. لا يتم الفصل بين تعلم القواعد والتفاعل اللغوي، بل يتم دمج المهام مع تعلم اللغة بشكل طبيعي وتواصلي.

المناهج التقليدية (القواعد والترجمة):

يركز هذا النوع من المناهج على **التعلم القائم على القواعد**، حيث يتم تدريس قواعد النحو والمفردات أولا، ثم يقوم الطلاب بتطبيق هذه القواعد من خلال الترجمة أو التمارين النصية. غالبًا ما يكون تعلم اللغة **مجردًا** أو منفصلًا عن التطبيق الفعلي في الحياة اليومية.

.6التقييم

منهج:TBLT

في **TBLT**، التقييم يتم من خلال **مراقبة أداء المهام** والتفاعل بين الطلاب. يتم تقييم قدرة الطلاب على **استخدام اللغة بفعالية** في مواقف حقيقية. يمكن أن يتضمن التقييم **تغذية راجعة مستمرة** من المعلم أو من أقرانهم حول كيفية تحسين الأداء اللغوي.

المناهج التقليدية (القواعد والترجمة):

في المناهج التقليدية، يتم التقييم عادة من خلال **الاختبارات الكتابية** التي تركز على اختبار **المفردات** و**القواعد النحوية** .غالبًا ما تكون التقييمات قائمة على **حل تمارين** ترجمية أو إجابة عن أسئلة نحوية.

.7المهارات المستهدفة

منهج:TBLT

ISBN: 978-625-5962-19-5

منهج **TBLT**يُطور **المهارات اللغوية الأربعة** (الاستماع، التحدث، القراءة، الكتابة) بشكل متكامل، حيث يتم استخدام اللغة في مهام تفاعلية تشمل هذه المهارات. على سبيل المثال، قد يتضمن مشروع جماعي كتابة تقرير، ثم مناقشته شفهيًا في مجموعة.

المناهج التقليدية (القواعد والترجمة):

تركز المناهج التقليدية في الغالب على **القراءة والكتابة** من خلال التركيز على **القواعد** والترجمات النصية، بينما يتم إهمال مهارات **التحدث** و**الاستماع** إلى حد كبير.

خاتمة

في الختام، يُعد منهج التعلم القائم على المهام (TBLT) من الأساليب التعليمية التي أحدثت تغييرًا جذريًا في طرق تدريس اللغات الأجنبية. من خلال تركيزه على التفاعل الفعّال واستخدام اللغة في مواقف حقيقية، يعزز هذا المنهج من قدرة الطلاب على التواصل بشكل طبيعي في حياتهم اليومية والمهنية. مقارنة بالمناهج التقليدية التي تركز على القواعد والترجمة، يقدم TBLTتجربة تعليمية أكثر تفاعلًا وواقعية، مما يساعد على تطوير المهارات اللغوية بشكل متوازن وشامل. على الرغم من تحدياته، مثل الحاجة إلى تصميم مهام تتناسب مع احتياجات الطلاب، يبقى هذا المنهج خيارًا واعدًا يعزز من دافعية الطلاب وقدرتهم على التعلم بشكل مستقل. من خلال تطبيقه، يمكن للمتعلمين اكتساب مهارات اللغة بشكل فعال، مما يفتح أمامهم فرصًا أكبر للتفاعل مع ثقافات أخرى وفهم العالم بلغة جديدة.

المصادر والمراجع

إبراهيم، مجدي عزيز. (2004). استراتيجيات التعليم وأساليب التعلم. مكتبة الأنجلو مصرية

براون، دوجلاس. (1993). أسس تعلم اللغة وتعليمها. دار النهضة العربية

بوشوك، المصطفى. تعليم وتعلم اللغة العربية وثقافتها

الحلاق، إيمان. (2018). المنهج التواصلي في تعليم اللغات – اللغة العربية أنموذجاً. المستودع الرقمي لجامعة قطر

خرما، نايف. (1978). أضواء على الدراسات اللغوية المعاصرة. عالم المعرفة

ريتشاردز، جاك. (2012). تطوير مناهج تعليم اللغة. دار الفجر للنشر والتوزيع

طعيمة، رشدي أحمد. (1989). تعليم اللغة العربية لغير الناطقين بها: مناهجه وأساليبه. منشورات المنظمة الإسلامية للتربية والعلوم والثقافة-إيسيسكو

بوجملين، لتوخ. (2015). المداخل الحديثة في تعليم اللغة العربية- من تعليم اللغة إلى تعليم التواصل &عريف، هنية، باللغة. مجلة الأثر

القاسمي، على محمد. (1979). اتجاهات حديثة في تعليم العربية للناطقين باللغات الأخرى. عمادة شؤون المكتبات جامعة الرياض.

ISBN: 978-625-5962-19-5

MƏHƏMMƏD FÜZULİ DÜNYASININ HƏYAT FƏLSƏFƏSİ

Doç. Dr. YUSİFOVA NAİLƏ YUSİF QIZI
filolologiya üzrə fəlsəfə doktoru, b/ m
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti(UNEC)
nailayusifova@yahoo.com

Xülasə

Məhəmməd Füzuli (1494-1556) Azərbaycan ədəbiyyatının, eləcə də ümumən Türk dünyasının ən görkəmli şairlərindən biri olmaqla yanaşı, həm də dərin fəlsəfi düşüncələri ilə məşhur olan bir mütəfəkkirdir. Onun əsərləri, yalnız poeziya nümunələri deyil, eyni zamanda, insan həyatının mənası, ilahi sevgi və ruhun mənəvi yüksəlişi kimi mövzuları əhatə edən fəlsəfi manifestlərdir. Füzulinin yaradıcılığı müxtəlif aspektlərdən tədqiq olunsa da, onun həyat fəlsəfəsi xüsusilə maraq doğurur, çünki bu fəlsəfə insan varlığının əsl mahiyyətini dərk etməyə və dəyərləndirməyə imkan verir. Bu məqalədə Füzulinin həyat fəlsəfəsi müfəssəl şəkildə tədqiq ediləcək, onun əsərlərindəki əsas fəlsəfi ideyalar və bu ideyaların müasir fəlsəfə və ədəbiyyat aləmi üçün əhəmiyyəti təhlil ediləcək. Füzuli həyat fəlsəfəsini dörd əsas istiqamətə bölür: insan varlığının keçiciliyi, mənəvi yüksəliş, ilahi sevgi və eşq, həmçinin dünyəvi bağlılıqların mənasızlığı. Bu istiqamətlər onun əsərlərində açıq şəkildə əks olunub və bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Füzulinin fəlsəfəsində insan varlığının keçiciliyi, onun şeirlərinin başlıca mövzusudur. O, həyatın qısa və müvəqqəti olduğunu, bu dünyada əldə edilən maddi dəyərlərin isə son nəticədə məhv olduğunu vurğulayır. Füzulinin dünyagörüşündə, insanın ömrü bir nəfəs qədər qısadır və bu qısa müddətdə əsl dəyərlər maddi deyil, mənəvi dünyada tapılmalıdır. Onun şeirlərində tez-tez rast gəlinən qəm və kədər, əslində, insanın bu dünya ilə barışmazlığı və faniliyi dərk etməsi ilə əlaqədardır. Füzuli üçün insanın həyatı, bir növ sınaq dövrüdür və bu sınaqdan müvəffəqiyyətlə çıxmaq üçün insan mənəvi dəyərlərə üstünlük verməlidir.

Açar sözlər: Məhəmməd Füzuli, fəlsəfə, həyat, dəyərlər, mənəvi, dünyəi

Azərbaycan xalqının şərəfini, şöhrətini,milli iftixarını təşkil edən, yaradıcılığı və fəaliyyəti sözlərə sığmayan simalar sırasında Məhəmməd Füzulinin xüsusi yeri var. Onun böyük istedadı və parlaq dühası Azərbaycan mədəniyyət tarixində yeni bir dövr açmış, Azərbaycan ədəbiyyatını yüksək bəşəri ideyalarla, dərin insani hisslərlə zənginləşdirmişdir. Füzuli bütün varlığı, kamil və məzmunlu yaradıcılığı ilə həqiqi milli şair idi. Doğma xalqının həyata baxış, fəlsəfəsi, əxllaqı, zövqü, təsəvvür və arzuları onun əsərlərində yükək bədii boyalarla əks olunmuşdur.Məhəmməd Füzuli (1494-1556) Azərbaycan ədəbiyyatının, eləcə də ümumən Türk dünyasının ən görkəmli şairlərindən biri olmaqla yanaşı, həm də dərin fəlsəfi düşüncələri ilə məşhur olan bir mütəfəkkirdir. Onun əsərləri, yalnız poeziya nümunələri deyil, eyni zamanda, insan həyatının mənası, ilahi sevgi və ruhun mənəvi yüksəlişi kimi mövzuları əhatə edən fəlsəfi manifestlərdir (1, səh.102). Füzulinin yaradıcılığı müxtəlif aspektlərdən tədqiq olunsa da, onun həyat fəlsəfəsi xüsusilə maraq doğurur, çünki bu fəlsəfə insan varlığının əsl mahiyyətini dərk etməyə və dəyərləndirməyə imkan verir. Bu məqalədə Füzulinin həyat fəlsəfəsi müfəssəl şəkildə tədqiq ediləcək, onun əsərlərindəki əsas fəlsəfi ideyalar və bu ideyaların müasir fəlsəfə və ədəbiyyat aləmi üçün əhəmiyyəti təhlil ediləcəkdir. Füzuli həyat fəlsəfəsini dörd əsas istiqamətə bölür: insan varlığının keçiciliyi, mənəvi yüksəliş, ilahi sevgi və eşq, həmçinin dünyəvi bağlılıqların mənasızlığı. Bu istiqamətlər onun əsərlərində açıq şəkildə əks olunub və bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Füzulinin fəlsəfəsində insan varlığının

ISBN: 978-625-5962-19-5

keçiciliyi, onun şeirlərinin başlıca mövzusudur. O, həyatın qısa və müvəqqəti olduğunu, bu dünyada əldə edilən maddi dəyərlərin isə son nəticədə məhv olduğunu vurğulayır. Füzulinin dünyagörüşündə, insanın ömrü bir nəfəs qədər qısadır və bu qısa müddətdə əsl dəyərlər maddi deyil, mənəvi dünyada tapılmalıdır. Onun şeirlərində tez-tez rast gəlinən qəm və kədər, əslində, insanın bu dünya ilə barışmazlığı və faniliyi dərk etməsi ilə əlaqədardır. Füzuli üçün insanın həyatı, əqidəsi bir növ sınaq dövrüdür və bu sınaqdan müvəffəqiyyətlə çıxmaq üçün insan mənəvi dəyərlərə üstünlük verməlidir. Bu fəlsəfi baxış, eyni zamanda sufizmin təsiri altında formalaşmışdır. Sufizmin əsas prinsiplərindən biri də insan varlığının keçiciliyi və bu dünyada Allahı tanımağın əsas məqsəd olduğu düşüncəsidir. O, bu prinsipi öz poeziyasında geniş şəkildə əks etdirmiş və onun vasitəsilə oxuculara həyatın keçiciliyini və mənəvi dəyərlərin üstünlüyünü anlatmağa çalışmışdır. M.Füzuli Azərbaycan dilini o zamana qədər görünməmiş bir zirvəyə qaldıraraq, bu dilin fikri dərinliyi və bədii bitkinliyi etibarilə Hafizin, Sədinin, Xəyyamın şeri ilə yanaşı dayanan qəzəllər, qəsidələr və rübailər yaratdı. Bədii təsvir vasitələrinin əsasını təşkil edən məcazlar dilin bəii ifadə vasitələrini və təsvir qüvvəsini artırır. Həqiqətən də ədəbi janrın məcaz (təşbih, istiarə, rəmz, kinayə, mübaliğə və s.) vasitəsilə fikir, oxucuya daha aydın və maraqlı bir surətdə çatdırılır. Füzulinin məcazlardan məharətlə istifadə etməsi, onun bədii dilini olduqca zənginləşdirmişdir (2, səh. 132). O, öz qəzəllərində məcazların klassik nümunələrini yaratmışdır. Eyni zamanda həmin fikirləri ifadə edərkən, gözəl və inandırıcı təşbihlərdən, düşündürücü istiarələrdən, alovlu və ziddiyyətli fikirlərin toqquşmasını ifadə edən təzadlardan, qüvvətli mübaliğələrdən sənətkarlıqla istifadə etmişdir. Şairin ayrı-ayrı bədii təsvir vasitələrini yerli-yerində nə dərəcəyə qədər müvəffəqiyyətlə işlətməsinin şahidi oluruq. Füzuli üçün həyat, yalnız maddi dünyanın qayğılarından ibarət deyil, eyni zamanda, insanın mənəvi inkişafı və yükşəlişi üçün bir imkan və məkan olaraq isbat edilir. Füzuli, insan ruhunun kamilliyə çatmasını və bu yolun Allah ilə birləşmə ilə nəticələnməsini önəmli hesab edir. Onun əsərlərində mənəvi tərəqqi , xüsusilə ilahi sevgi vasitəsilə əldə edilə bilən bir yol kimi təsvir edilir. Füzulinin həyat fəlsəfəsində insanın mənəvi yüksəlişi, onun Allaha olan yaxınlığı ilə əlaqələndirilir. Bu yaxınlıq isə yalnız ibadət və dua vasitəsilə deyil, həm də əxlaqi və mənəvi prinsiplərə sadiqliklə əldə edilir.Füzuli üçün insan ruhunun kamilləşməsi, onun Allah ilə birləşməsinə yol açır və bu birləşmə sayəsində insan, dünyanın maddi zəncirlərindən azad olur. Bu baxımdan, Füzuli insanın mənəvi inkişafının vacibliyini vurğulayır və bu məqamın insana həyatda əsl dəyər və təkan verdiyini düşünür.

Füzulinin həyat fəlsəfəsinin üçüncü əsas istiqaməti ilahi sevgi və eşqdir. Lakin Füzuli üçün sevgi, sadəcə romantik bir hiss deyil, daha çox Allah ilə insan arasında olan mənəvi bağlılıqdır. Onun əsərlərində eşq, insanı Allah ilə birləşdirən bir vasitə kimi təsvir edilir və bu sevgi vasitəsilə insan mənəvi cəhətdən kamilləşir. Füzulinin bu yanaşması sufizmin təsiri altında formalaşmışdır. Sufizmdə eşq, insanın ruhən təmizlənməsi və Allaha olan yaxınlığının bir ifadəsi olaraq qəbul edilir (3, səh. 95). Füzuli də bu ideyanı öz əsərlərində geniş şəkildə əks etdirir və sevginin insana mənəvi bir təmizləmə və yüksəliş gətirdiyini vurğulayır. Onun şeirlərində eşq, həm acı, həm də zövq gətirən bir hiss kimi təsvir edilir və bu dualism (heç bir yerdə bir-birinə endirilə bilməyən iki əks prinsipin mövcudluğunu hesab edən fəlsəfi cərəyan-dualism adlanır), insanın mənəvi inkişafında mühüm rol oynayır.

Füzulinin həyat fəlsəfəsinin sonuncu istiqaməti dünyəvi bağlılıqların mənasızlığıdır. O, insanın bu dünyada əldə etdiyi maddi dəyərlərin və var-dövlətin əslində heç bir əhəmiyyəti olmadığını vurğulayır. Füzuli üçün əsl dəyərlər, mənəvi və ilahi olanlardır. O, dünyəvi bağlılıqları, insanın mənəvi yüksəlişinə mane olan bir yük kimi görür və bu bağlılıqlardan qurtulmanın vacibliyini qeyd edir. Füzulinin bu baxışı, onun həyat fəlsəfəsinin əsas mə-qamlarından biridir və onun əsərlərində geniş şəkildə əks olunub. O, insanın bu dünyada maddi bağlılıqlardan azad olaraq, mənəvi dəyərlərə üstünlük verməsini təbliğ edir. Füzuli üçün bu bağlılıqlar, insanın ruhən yüksəlməsinə mane olan və onu dünyəvi qəlbə təlqin edən zəncirlərdir. Bu səbəbdən, Füzuli, insanların maddi dəyərlərə deyil, mənəvi və ilahi dəyərlərə

ISBN: 978-625-5962-19-5

yönəlməsini vacib hesab edir. M.Füzuli irsinin fəlsəfəsi yalnız öz dövründə deyil, müasir dövrdə də böyük əhəmiyyət kəsb edir. Onun dünya və həyat fəlsəfəsi, insan varlığının mənası və məqsədi haqqında düşüncələr irəli sürən müasir fəlsəfi ideyalarla daim sıx əlaqədədir. Füzulinin əsərləri, insanın mənəvi yüksəlişi və ilahi sevgi haqqında düşündüklərini müasir fəlsəfi görüşlər və ədəbiyyat üçün ilham mənbəyi, mənəvi zənginlik olaraq saxlayır.

Məhəmməd Füzuli dünyası , həyat fəlsəfəsi onun əsərlərində əks olunan dərin mənəvi və əxlaqi dəyərlərdən ibarətdir. O, insanın bu dünyada mənəvi kamilliyə çatması üçün sevgi, eşq, irfan və düşüncə azadlığının vacibliyini vurğulamışdır. Füzuli fəlsəfəsi onun, insanın həyatını mənəvi -əxlaqi dəyərlər əsasında qurmağın, mərhəmət və şəfqət hisslərinin əhəmiyyətini təbliğ edən əsərlərindən ibarətdir. Füzuli üçün həyat mənəvi bir yolculuqdur və bu yolculuqda insanın əsas məqsədi Allah ilə birləşmək və mənəvi kamilliyə çatmaqdır. Onun yaradıcılıq dünyası, insanı mənəvi olaraq yüksəldən və həyatın həqiqi mənasını dərk etməyə yönəldən bir düşüncə sistemidir. Bu baxımdan, Füzulinin fəlsəfi baxışları həm öz dövründə, həmşinin dövrümüzdə müasir ədəbi aləmə dərin təsir göstərmişdir və onun irsi Azərbaycan mədəniyyət tarixinin, ədəbiyyatının və fəlsəfi düşüncəsinin əvəzolunmaz bir parçası olaraq qalır. Füzulinin fəlsəfi baxışları onun müxtəlif əsərlərində, xüsusilə də "Leyli və Məcnun" poemasında və qəzəllərində daha aydın şəkildə əks olunur. Bu əsərlər, onun dərin fəlsəfi düşüncələrinin poeziya vasitəsilə ifadə və tədbiq edilməsinin ən dolğun nümunələridir. İnsan kamalının hüdudu yoxdur. Füzuli Azərbaycan ədəbi dilinin ən böyük söz sərrafıdır. M.Füzulinin dili ümumxalq Azərbaycan dilinə söykənir. Böyük sənətkar Azərbaycan ədəbi dilinin kəmiyyət və keyfiyyətcə yüksəlməsinə misilsiz töhfələr vermişdir. Füzuli Azərbaycan dilini sevərək, yaxşı bilirdi ki, öz mənliyini, dilini sevməyən, ana dilini qorumayan bir xalqın tarixdə yaşamağa haqqı yoxdur. Odur ki, Füzuli içindən çıxdığı, qanını daşıdığı xalqın dilinə laqeyd qalmamış və bu didə ən gözəl sənət əsərləri yaratmağın mümkün olduğunu bəşəri əsrlərə sübut etmişdir. M.Füzuli Azərbaycan klassik dilini ən yüksək zirvəyə qaldırmışdır. Füzulu üç dildə sənət inciləri yaratmışdır. O, öz ölməz əsərləri ilə Azərbaycan dilini geniş yaradıcılıq meydanında fars klassik bədii aləmi ilə yarışa çıxarmışdır.

Ol səbəbdən farsi ləfzilə çoxdur nəzm kim,
Nəzmi-nazik türk ləfzilə ikən düşvar olsun.
Ləhceyi- türki qəbuli-nəzmi-tərkib eyləyib,
Əksərən əlfazi namərbutu nahəmvar olur.
Mənd tövfik olsa bu düşvari asan eylərəm,
Növbahar olcaq tikəndən bərgi-gül izhar olur.
O, bütün dünyada qəlb, ürək şairi kimi tanınmışdır.

M. Füzuli zəmanəsinin müstəsna biliyə, dünyagörüşünə malik olan mütəqəqqi fikirli şairi idi. O,“Müsəlman Şərqinin Fəlsəfəsi” və ədəbiyyatı ilə yanaşı Yunan mədəniyyətiniə də mükəmməl surətdə aşina idi. “ Leyli və Məcnun” əsərində Füzuli poemanı yazmadan öncə bir çox mənbələri öyrəndiyini bildirir və o cümlədən doğma xalqının dahi şairi Nizami Gəncəvinin adını çəkir, onu müəllim, özünü ona şagird adlandırır. "Leyli və Məcnun" poeması, Füzulinin həyat fəlsəfəsini dərk etmək üçün əhəmiyyətli bir əsərdir. Bu poema, ilk növbədə, ilahi sevgi və eşqin təsviridir (4, səh. 302). Məcnunun Leyliyə olan sevgisi, əslində, Allah ilə insan arasındakı ilahi sevgiyə bənzəyir. Bu sevgi, dünyəvi sevgi olmasına baxmayaraq, insanı mənəvi kamilliyə aparan bir vasitə kimi təsvir edilir. Füzuli üçün Məcnunun sevgisi, onu dünyadan və dünyəvi bağlılıqlardan qurtarır və mənəvi yüksəlişə gətirir. Poemanın digər mühüm məqamı, həyatın keçiciliyi və fanilik anlayışıdır. Leyli və Məcnunun sevgisi dünya ilə əlaqəsi olmayan bir sevgi olaraq təsvir edilir. Onların sevgisi, maddi dünyanın qaydalarına tabe olmayan bir sevgi olaraq, ilahi bir xüsusiyyətə malikdir. Füzuli, bu sevgi vasitəsilə oxucuya, insanın maddi dünyada axtardığı sevgi və məhəbbətin əslində mənəvi dəyərlərə yönəlməli

ISBN: 978-625-5962-19-5

olduğunu çatdırır. Füzulinin qəzəlləri, onun həyat fəlsəfəsinin məzmunu olaraq, digər əhəmiyyətli sahəsini təşkil edir. Bu qəzəllərdə, şairin dərin fəlsəfi düşüncələri, ilahi sevgi, insan varlığının mənası və dünyəvi bağlılıqlardan qurtuluş kimi mövzular əks olunur. Qəzəllər, insanın mənəvi yüksəlişi və Allah ilə birləşməsi yolunda yaşadığı çətinlikləri və sınaqları təsvir edir. Füzulinin qəzəllərində, sevgi və qəm kimi mövzular insan həyatının bir parçası olaraq göstərilir. O, sevginin insanı təmizləyən və mənəvi kamilliyə aparan bir vasitə olduğunu vurğulayır (6, səh. 209). Füzulinin qəzəllərində sevgi, həm zərif bir hiss, həm də insanı dünyəvi qayğılardan qurtaran bir güc kimi təsvir edilir. Bu cəhət, onun yaradıcılığında sevginin xüsusi yer tutduğunu göstərir.

Füzulinin fəlsəfi irsi, Azərbaycan ədəbiyyatında əhəmiyyətli bir yer tutur. Onun əsərləri, yalnız bir şairin poetik təxəyyülünün məhsulu deyil, eyni zamanda, insan həyatının, mənəvi dəyərlərin və ilahi həqiqətlərin dərin fəlsəfi təhlilidir (5, səh. 102). Füzulinin həyat fəlsəfəsi, onun əsərlərində insanın bu dünyadakı mənəvi yüksəlişini və Allaha yaxınlaşmasını təsvir edir.

Füzulinin əsərləri, müxtəlif dövrlərdə müxtəlif alimlər tərəfindən tədqiq olunmuş və onun fəlsəfəsi haqqında müxtəlif fikir və nəzəriyyələr irəli sürülmüşdür. Bu əsərlər, yalnız Azərbaycan ədəbiyyatı üçün deyil, həm də ümumiyyətlə, dünya fəlsəfəsi və ədəbiyyatı üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Füzulinin fəlsəfi düşüncələri, müasir dövrdə də aktuallığını qoruyur və onun əsərləri bu gün də oxucular tərəfindən maraqla qarşılanır. Füzulinin fəlsəfi irsi, gələcək nəsillərə də böyük təsir göstərərək, düşündürən bir irsdir. Onun əsərləri, gənc nəsillər üçün mənəvi dəyərlərin əhəmiyyətini dərk etməyə və bu dəyərlərə uyğun yaşamağa bir nümunə ola bilər. Füzulinin əsərlərində əks olunan həyat fəlsəfəsi, gənc nəslin dünyagörüşünü formalaşdırmaq və onların mənəvi inkişafına töhfə vermək üçün əvəzolunmaz bir mənbədir.Füzulinin fəlsəfəsi, həm də insanın bu dünyadakı yerini və məqsədini dərk etməyə kömək edən bir təlimdir. Onun əsərləri, insan həyatının mənasını axtaran və mənəvi dəyərlərə üstünlük verən hər kəs üçün bir rəhbərdir. Bu səbəbdən, Füzulinin fəlsəfi irsi, gələcək nəsillər üçün də böyük əhəmiyyət kəsb edəcək və onun əsərləri uzun illər boyu oxucular tərəfindən sevilərək oxunacaqdır. Məhəmməd Füzuli, yalnız bir şair və mütəfəkkir deyil, həm də Azərbaycan və dünya ədəbiyyatının böyük bir filosofu kimi tanınır. Onun həyat fəlsəfəsi, insan varlığının mənası, ilahi sevgi, mənəvi yüksəliş və dünyəvi bağlılıqlardan qurtuluş kimi mövzuları əhatə edir. Füzulinin əsərləri, bu mövzuları poeziya vasitəsilə əks etdirərək, oxuculara həyatın həqiqi mənasını və insanın bu dünyadakı məqsədini dərk etməyə kömək edir. Füzulinin fəlsəfi irsi, yalnız Azərbaycan ədəbiyyatı üçün deyil, həm də dünya ədəbiyyatı və fəlsəfəsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Onun əsərləri, bu gün də müasir oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılanır və onun həyat fəlsəfəsi müasir dövrdə də aktuallığını qoruyur. Füzulinin əsərləri, gələcək nəsillər üçün mənəvi dəyərlərin əhəmiyyətini dərk etməyə və bu dəyərlərə uyğun yaşamağa bir nümunə olacaqdır. Füzulinin həyat fəlsəfəsi, insanın mənəvi inkişafı, kamilliyi və Allah ilə birləşməsi yolunda əhəmiyyətli bir yol xəritəsidir. Bu fəlsəfə, insanın həyatda qarşılaşdığı çətinlikləri və sınaqları mənəviyyat prizması vasitəsilə dərk etməsinə və bu çətinliklərdən mənəvi yüksəliş əldə etməsinə imkan verir (7, səh. 78). Füzulinin əsərləri, bu baxımdan, insan həyatının və varlığının dərin fəlsəfi təhlili olaraq, həm keçmişdə, həm də bu gün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

Azərbaycan dilində:

1. “Füzuli, Məhəmməd”. “Seçilmiş əsərləri”. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1958.
2. Məmmədov, Əliyar. “Füzuli yaradıcılığı və onun fəlsəfi qaynaqları”. Bakı: Elm və Təhsil, 2007.
3. Kazımov, İsa. “Füzuli: şairin dünyagörüşü və fəlsəfəsi”. Bakı: Yazıçı, 1989.
4. Əhmədov, Əziz. “Məhəmməd Füzuli və onun poeziyasında ilahi eşq”. Bakı: Qanun, 2011.
5. Cəfərov, Alxan. “Füzuli poeziyasında həyat fəlsəfəsi”. Bakı: Elm, 2015.

ISBN: 978-625-5962-19-5

6. Məmmədzadə, Teymur. “Füzuli və onun fəlsəfi düşüncələri”. Bakı: Nurlan, 2001.
7. İsmayılov, Məhəmməd. “Məhəmməd Füzuli və irfan”. Bakı: Nurlan, 2005.

Rus dilində:

1.”Физули, Мухаммед”. “Избранные произведения”. Москва: Наука, 1974.
2. Алиев, Камил. “Философские взгляды Физули”. Баку: Элм, 1998.
3. Рахимов, Анар. “Мистицизм и философия в поэзии Физули”. Москва: Восточная Литература, 2003.
4. Гусейнов, Мирза. “Физули и суфизм: духовные поиски поэта”. Баку: Азернешр, 2010.
5. Зейналов, Рауф. “Философская поэзия Физули”. Баку: Элм, 2007.
6. Мусаев, Теймур. “Лирика Физули и философские традиции Востока”. Москва: Прогресс, 1982.

7. Садыгов, Араз. “Философские и нравственные аспекты творчества Физули”. Баку: Нур, 2012.

Bu ədəbiyyat siyahısı Füzulinin həyat fəlsəfəsini dərin şəkildə araşdırmağa imkan verir və məqalənin yazılmasında istifadə edilə bilər.

N.Yusifova

Muhammad Fuzuli's philosophy of life

Summary

Muhammad Fuzuli (1494-1556) is one of the most prominent poets of Azerbaijan literature, as well as the Turkic world as a whole, and a thinker known for his deep philosophical thoughts. His works are not only examples of poetry, but also philosophical manifestos that touch on such topics as the meaning of human life, divine love and the spiritual uplift of the soul. Although Fuzuli's work is studied from different angles, his philosophy of life is of particular interest, as it allows us to understand and appreciate the true nature of human existence. In this article, we will consider in detail the philosophy of Fuzuli's life, analyze the main philosophical ideas in his works and the significance of these ideas for the modern world of philosophy and literature. Fuzuli divides the philosophy of life into four main directions: the transience of human existence, spiritual growth, divine love and self-love, as well as the meaninglessness of earthly attachments. These directions are vividly reflected in his works and are in close connection with each other.

The transience of human existence in Fuzuli philosophy is the main theme of his poems. He emphasizes that life is short and fleeting, and the material values acquired in this world are ultimately destroyed. According to Fuzuli's worldview, a person's life is short, like a breath, and during this short period of time, true values should be found not in the material world, but in the spiritual world. Sadness and despair, which are often found in his poems, are actually associated with a person's understanding of irreconcilability and meaninglessness with this world. For Fuzuli, human life is a kind of trial period, and in order to successfully overcome this test, a person must prioritize moral values.

This philosophy allows a person to perceive the difficulties and trials that he encounters in life through the lens of spirituality and, overcoming these difficulties, achieve spiritual growth. In this regard, Fuzuli's works are of great importance both in the past and today, as a deep philosophical analysis of human life and existence.

Key word: The words: Muhammad Fuzuli, philosophy, life, values, spiritual, secular

ISBN: 978-625-5962-19-5

Н.Юсифова

Жизненная философия в мире Мухаммеда Физули

Резюме

Мухаммед Физули (1494-1556) – один из крупнейших поэтов азербайджанской литературы, да и тюркского мира в целом, а также мыслитель, известный своими глубокими философскими размышлениями. Его произведения являются не только образцами поэзии, но и философскими манифестами, охватывающими такие темы, как смысл человеческой жизни, божественная любовь и духовное вознесение души. Хотя творчество Физули изучается с разных сторон, его философия жизни особенно интересна, поскольку эта философия позволяет нам понять и оценить истинную природу человеческого существования. В данной статье будет подробно изучена жизненная философия Физули, проанализированы основные философские идеи в его произведениях и значение этих идей для мира современной философии и литературы. Физули делит свою жизненную философию на четыре основных направления: быстротечность человеческого существования, духовное восхождение, божественная любовь и привязанность и тщетность мирских привязанностей. Эти направления ярко отражены в его творчестве и тесно связаны друг с другом. В философии Физули быстротечность человеческого существования является основной темой его стихов. Он подчеркивает, что жизнь коротка и временна, а материальные ценности, приобретенные в этом мире, в конечном итоге уничтожаются. В мировоззрении Физули жизнь человека коротка, как дыхание, и за это короткое время истинные ценности должны быть найдены в духовном, а не в материальном мире. Горе и печаль, которые часто встречаются в его стихах, на самом деле связаны с пониманием непримиримости человека с этим миром и бренностью. Для Физули жизнь человека – это своего рода испытательный срок, и чтобы успешно пройти это испытание, человек должен поставить на первое место моральные ценности.

Эта философия позволяет человеку через призму духовности понять трудности и испытания, с которыми он сталкивается в жизни, и добиться духовного продвижения от этих трудностей. Работы Физули с этой точки зрения имеют большое значение как в прошлом, так и сегодня, как глубокий философский анализ человеческой жизни и существования.

Ключевые слова: Мухаммед Физули, философия, жизнь, ценности, духовный, мировой

ISBN: 978-625-5962-19-5

YENİ DÖVR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI NÜMAYƏNDƏLƏRİNİN YARADICILIĞININ TƏDRİSİ TARİXİ (Cəlil Məmmədquluzadənin yaradıcılığı əsasında)

THE HISTORY OF EDUCATION THE CREATIVITY'S OF REPRESENTATIVES AZERBAIJAN LITERATURE OF THE NEW ERA (Based on the work of Jalil Mammadguluzadeh)

Nazile Abdullazade
doç.dr., Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
Filoloji Fakültesi
assoc.prof. dr., Azerbaijan State Pedagogical University,
Faculty of Philology
https://orcid.org/0000-0002-1829-7178
nazile.s.m.d@mail.ru

ÖZET

Azərbaycan ədəbiyyatının son tarixi dövrləşdirmə konsepsiyasına görə [bax: 19, s.114] XIX əsr-XX əsrin əvvəlləri "Azərbaycan ədəbiyyatında tənqidi realizm və romantizm epoxası (XIX əsrin 90-cı illərindən 1920-ci ilədək)" mərhələsinə aid edilir. Bu dövrün görkəmli sənətkarları C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, N.Nərimanov, Ə.Haqverdiyev, N.Vəzirov, H.Cavid və b. yaradıcılıqları ilə yeni bir ədəbi mərhələnin başlanğıcını qoymuş, xalqın maariflənməsi, istiqlalı və birliyi uğrunda mübarizə aparmışlar. Bu "dövr fərqli ədəbi istiqamətlərdə çoxsaylı yeni bədii dühaların meydana çıxması ilə səciyyələnir. Azərbaycan ədəbiyyatının heç bir mərhələsində bu qədər ədəbi-ictimai mühitin fövqünə qalxa bilən adlı-sanlı görkəmli sənətkarlar yetişib formalaşmamışdır. Bu, sözün həqiqi mənasında Azərbaycan ədəbiyyatının nəhəng titanlar meydana çıxardığı müstəsna tarixi mərhələdir. Azərbaycam ədəbiyyatı XIX əsrin yetmişinci illərinin axırından, Mirzə Fətəli Axundzadənin vəfatından sonra yaşamış "yetimlik dövrünü" arxada qoyaraq XX əsrin əvvəllərində özünün böyük ədəbi şəxsiyyətlərini yetirmişdir. Bu tarixi mərhələdə yaşayıb-yaratmış Cəlil Məmmədquluzadə, Üzeyir Hacıbəyov, Mirzə Ələkbər Sabir, Hüseyn Cavid, Nəriman Nərimanov, Məmməd Əmin Rəsulzadə, Əli bəy Hüseynzadə, Məhəmməd Hadi, Əhməd bəy Ağaoğlu, Firudin bəy Köçərli və başqaları əsərləri və ideyaları ilə Azərbaycan xalqının gələck tarixi taleyində həlledici şəkildə iştirak etmiş qüdrətli şəxsiyyətlərdir. Bu böyük ədəbi-tarixi simalar həm də Azərbaycan ədəbyyatının ayrı-ayrı istiqamətlərinin, müxtəlif ədəbi cərəyanların yaranıb inkişaf etdirilməsində mühüm rol oynamışlar" [19, s.262-263].

"Azərbaycan ədəbiyyatında tənqidi realizm və romantizm epoxası (XIX əsrin 90-cı illərindən 1920-ci ilədək)" mərhələsinin nümayəndələri sırasında Cəlil Məmmədquluzadənin özəl mövqeyi, müstəsna xidmətləri var. Tənqidi realizm ədəbi cərəyanının qüdrətli nümayəndəsi olan C.Məmmədquluzadə xalq arasında Mirzə Cəlil kimi şöhrət qazanmış ədib, mühərrir, publisist və əqidəsinə görə siyasi xadim olmuşdur.

Açar sözlər: dərslik tarixi, tənqidi realizm, C.Məmmdquluzadə, ədəbiyyat, bədii əsər.

Key words: textbook history, critical realism, C.Mammadguluzade, literature, artistic work.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Ulu Öndər Heydər Əliyev C.Məmmədquluzadənin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmişdir. 1994-cü ildə böyük sənətkarın 125 illik yubiley mərasimində o demişdir: "Cəlil Məmmədquluzadə öz yaradıcılığı ilə, əsərləri ilə, publisistikası ilə, böyük mətbuatçılıq fəaliyyəti ilə Azərbaycan xalqının milli oyanışında, milli dirçəlişində əvəzsiz rol ooynamışdır. Xalqımızın milli şüurunun formalaşmasında məhz "Molla Nəsrəddin" jurnalının və Mirzə Cəlil fəaliyyətinin rolu misilsizdir. ...Azərbaycanın həyatında "Molla Nəsrəddin" jurnalının xüsusi yeri var. O vaxtın şəraitinə uyğun olaraq Cəlil Məmmədquluzadə "Molla Nəsrəddin" jurnalını xalqın əksər təbəqələri üçün oxuna bilinən, anlaşıqlı səviyyədə nəşr edirdi. Təsadüfi deyildir ki, tanınmış rəssamlar Şmerlinqin, Rotterin, Azərbaycanın böyük rəssamı Əzim Əzimzadənin və başqalarının istedadından istifadə edərək, demək olar ki, yazılarla bərabər həcmdə şəkillər, karikaturalar da verilirdi. Mən bunu belə anlayıram ki, o vaxt xalqımızın əksəriyyəti savadsız olduğuna görə, çoxunun oxumaq imkanı olmadığına görə karikaturalar və şəkillər savadsız adamlara da çox təsir bağışlayırdı, sözləri oxumadan da fikirləri çatdırıa bildirirdi. ...Ona görə də biz Cəlil Məmmədquluzadəyə sadəcə bir ədəbiyyatçı kimi, yazıçı kimi, publisist kimi yox, eyni zamanda böyük ictimai xadim kimi, böyük siyasətçi kimi yanaşmalıyıq. C.Məmmədquluzadə öz yaradıcılığı ilə Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatının inkişafında, milli ruhun yüksəlməsində böyük rol oynamışdır. Bu təkcə ədəbiyyat deyil, təkcə mədəniyyət deyil, bu, siyasətdə böyük xidmətdir, ictimai həyatımızda böyük xidmətdir" [2].

Azərbaycan ədəbiyyatında bir çox janrlar C.Məmmədquluzadənin adı ilə bağlıdır; "kiçik hekayənin böyük ustadı" tragikomediya, felyeton janrları ilə dövrünün eybəcərliklərini qamçılamaqla kifayətlənməmiş, nəşr etdirdiyi "Mola Nəsrəddin" satirik mətbu orqanın işığına dövrün ədəbi qüvvələrini toplayaraq böyük bir ədəbi məktəb yaratmışdır. O, publisistik, epik və dramatik növdə olan əsərlərində millət, xalq və onun dili, Vətən və ana dili, azərbaycançılıq ideologiyası uğrunda yorulmadan qələmi və əqidəsi ilə mübarizə aparmış, milli ideallar carçısı kimi xalqın ədəbi fikir tarixində və siyasi həyatında iz qoymuşdir. Sənətkarın 150 illik yubileyi münasibətilə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin imzaladığı Sərəncamda deyildiyi kimi, "Vətəndaş yazıçının bədii nailiyyətlərlə zəngin irsində azərbaycançılıq məfkurəsi dövrün ictimai-siyasi fikrinin aparıcı amili kimi dolğun ifadəsini tapmışdır. Sənətkar həyat həqiqətlərini, ictimai mühiti hərtərəfli əks etdirən və bədii-estetik dəyər daşıyıcısına çevrilən rəngarəng obrazlar qalereyası yaratmışdır. Ana dilinin saflığı uğrunda daim mübarizə aparmış Cəlil Məmmədquluzadənin meydana gətirdiyi qiymətli dram və nəsr əsərləri, parlaq publisistika dərin humanist məzmuna malik olub, özündə milli və ümumbəşəri dəyərlərin vəhdətini ehtiva edir" [3].

XX əsrin 30-40-cı illərində − kommunist ideologiyasının hakimi-mütləq olduğu bu dövrdə ədəbiyyatın bədii-estetik və öyrədici məzmunu kölgədə qalır, gənc nəslin şablon ehkamlar, nəzəriyyələr ruhunda tərbiyəsi önə çəkilirdi. Ölkədə aparılan islahatlar – savadsızlığın ləğvi, kursların açılması, qəzetlərin nəşrə başlaması və s. tədbirlər insanlarda yeni quruluşa ümid oyadırdı. "Maarif və mədəniyyət" jurnalı, "Gənc işçi", "Kommunist" qəzetləri, müxtəlif almanaxlarda "formaca milli, məzmunca sosialist" ədəbiyyatının ilk nümunələri çap olunmağa başladı. Orta məktəb proqramlarına daxil edilən nümunələrdə Yeni dövr ədəbiyyatı nümayəndələrindən M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə kimi sənətkarlar ateist kimi təqdim olunur, əsərlərində ixtisarlar edilərək təhrif olunurdu.

1932-ci ildə 5-ci sinif üçün ədəbiyyatdan "Gənc zərbəçi" iş kitabı nəşr olunur. Müəllifləri H.Əfəndiyev, Kazımzadə və S.Rəhman olan iş kitabı Xalq Maarifi Tədris metodsektoru

ISBN: 978-625-5962-19-5

tərəfindən təsdiq edilmişdi. Dərslik, adından göründüyü kimi, o dövrdə fəaliyyət göstərən əmək məktəbləri üçün nəzərdə tutulduğundan orada verilən ədəbi nümunələr də proletar ruhlu, proletar məzmunlu idi. I bölmə "Azərbaycan proletar və proletar-kolxoz ədəbiyyatı şura yazıçıları" adlanırdı və C.Məmmədquluzadənin "Poçt qutusu" hekayəsi və "Ölülər" tragikomediyası "Molla Nəsrəddin" imzası ilə 1905-ci ildən sonra Azərbaycan demokratik xırda burjua ədəbiyyatı nümunəsi kimi verilirdi.

1937-ci ildən ədəbiyyatın tədrisində dönüş dövrü başlayır. Proqramlar, dərs kitabları, metodik ədəbiyyatlar yenilənir. Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi keçmişi, söz sənətkarları özünə qaytarılır. VIII, IX, X siniflər üçün "Ədəbiyyat" dərslikləri yaranır. X siniflər üçün "XX əsr ədəbiyyatı" dərsliyində "C.Məmmədquluzadə ("Molla Nəsrəddin")" başlıqlı mövzu altında şagirdlər ədibin həyatı və yaradıcılığı ilə tanış olurlar [1, s.26-40].

1945-ci ildə də orta məktəblərdə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin söykəndiyi mənbə bu dərsliklər olur. C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, C.Cabbarlı kimi sənətkarların həyat və yaradıcılıqları dərsliklərə yol alır. Bu, Azərbaycan ədəbiyyatının təkmilləşməsi, tarixilik nöqteyi-nəzərdən düzgün qiymətləndirilməsi demək idi.

XX əsrin 50-ci illərindən başlayaraq Azərbaycanda siyasi vəziyyət Moskvanın rəhbərliyi ilə axarını dəyişir. Moskva hakimiyyətdə olan rəhbərliyə millətçi damğası vurub onun göstərişlərini icra edən, ölkənin marağını müdafiə etməyən kadrları vəzifəyə gətirirdi. Dövlət aparatında, demək olar ki, bütün sahələrdə ermənilərin mövqeyi güclənirdi. "Mətbuata, mədəniyyətə rəhbərlik edən şöbələrə əsasən rus təhsilli, milli hissiyyatdan uzaq, bəzən isə aşkar kosmopolit əqidəli adamlar təyin edilirdi. Rus dilində yazıb-yaradan azərbaycanlı müəlliflər üçün meydanı genişləndirmək, onlar üçün güzəştli şərait yaratmaq təşəbbüsü özünü göstərməyə başladı. Hətta Azərbaycanın Rusiyanın tərkibinə daxil olmasının 150 illiyi bayram kimi qeyd olundu. Bu kampaniya xalq tərəfindən soyuq qarşılansa da, mətbuatda aparılan səthi və yaltaq maskapərəst təbliğat gəncliyin milli hisslərinə qarşı yönəlmişdi" [13, s.43-44]. Lkin bütün bunlar bu illərdə M.Ə.Sabir və C.Məmmədquluzadənin 100 illik yubileylərinin qeyd edilməsini mane olmur və bunu müsbət hadisə kimi qiymətləndirmək olar. Bu iki sənətkar millətə, milli düşüncəyə, milli tərəqqiyə, xalqın şüurunu oyatmağa ömürləri boyu çalışan və xidmət edən sənətkarlar olmuşdu. Onların ideyalarını gerçəkləşdirmək, istədiklərini xalqın yaddaşına qaytarmaq ədəbiyyatın, mədəniyyətin qarşısında duran başlıca vəzifə idi. "Ədəbiyyat dərsləri" kitabının "İnqilabdan əvvəl kənd" bölməsinə daxil olan nümunələr Azərbaycan və rus ədəbiyyatı klassiklərinin kəndli və kənd mövzusunda olan əsərləri sırasında C.Məmmədquluzadənin "Poçt qutusu" hekayəsi oxu materialı kimi dərslikdə yer almışdı.

Bu illərdə mətbuatda C.Məmmədquluzadənin yaradıcılığı və bədii irsinin tədrisinə həsr olunmuş məqalələr nəşr olunur; "C.Məmmədquluzadənin tərcümeyi-halını necə öyrədirəm" [17, s.26-31], "Bir məsləkin iki böyük dostu (C.Məmmədquluzadə və M.Ə.Sabir haqqlnda) [15, s.3-13], "Cümhuriyyət" məqaləsi haqqında, "C.Məmmədquluzadə tərəfindən islam dinindəki bayram və mərasimlərin ifşa edilməsi" [5, s.89-95; s.79-88] məqalələri yazıçının yaradıcılığının orta məktəbdə tədrisi metodikasına həsr olunmuşdu.

Əsrin 60-cı illər dərsliklərində C.Məmmədquluzadənin yaradıcılığına sovet tənqidi münasibəti özünü göstərsə də, dərslik müəllifləri ədibin yaradıcılığına biganə qalmır. 14 dəfə təkrar nəşr olunan X sinif Ədəbiyyat dərsliyində (F.Qasımzadə, M.C.Cəfərov) materiallar XIX əsrin II yarısı − XX əsrləri əhatə edirdi. XX əsr klassiklərindən C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev, N.Nərimanov, M.Ə.Sabir yaradıcılığının öyrədilməsi ilə bağlı yenə də şagirdlərin diqqəti daha

ISBN: 978-625-5962-19-5

çox sənətkarların sovet dövrü yaradıcılığına yönəldilir, onların əsərlərinin ideya istiqaməti sovet məfkurəsi ilə bağlanırdı [14, s.103-104].

7-ci sinif (H.Əfəndiyev, 19-cu nəşr) "Ədəbiyyat" dərslik-müntəxəbatda klassik ədəbiyyat nümunələri sırasında (N.Gəncəvinin "Xeyir və Şər" mənzum hekayəsi, M.Füzulinin "Meyvələrin söhbəti" əsəri, Vaqiflə Vidadinin deyişməsi, Q.Zakirin "Fisqü fücur həddən aşıb şişədə" satirası) C.Məmmədquluzadənin "Danabaş kəndinin əhvalatları" əsərindən bir hissə yer alır [4].

1960-cı illərdə nəşr olunan dərsliklərdən biri də axşam (növbəli) orta ümumtəhsil məktəblərinin 7-8-ci sinifləri üçün "Ədəbiyyat" müntəxəbatı idi. Dərslikdə şagirdlər XIX-XX əsr sənətkarlarından M.F.Axundzadə, S.Ə.Şirvani C.Məmmədquluzadə, Ə.Haqverdiyev M.Ə.Sabir və N.Nərimanovun yaradıcılığı və əsərlərindən nümunələrlə tanış olurlar [8].

1970-1980-ci illərin IX sinif Ədəbiyyat dərsliklərində C.Məmmədquluzadənin həyatı və yaradıcılığı tədris materialı kimi şagirdlərə artıq geniş şəkildə təqdim olunur [bax: 10, s.219-229; s.178-185].

1990-cı illərdən sonra Azərbaycanın müstəqillik qazanması bir çox sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsindəki islahatlarda da özünü göstərir; dünya təhsilinə inteqrasiya, Bolonya prosesinə qoşulma, yeni qiymətləndirmə konsepsiyası, başlıcası ədəbiyyat tarixinə və yaradıcılarına yeni baxış, yeni metodoloji yanaşma hər şeydən əvvəl dərsliklərdə əksini tapır. 2012-ci ildən yeni nəsil Ədəbiyyat dərslikləri hazırlanıb istifadəyə verilir. Bu dərsliklərdə ədəbi-nəzəri materialların tədrisindən daha çox şəxsiyyətyönümlülük, nəticəyönümlülük əsas götürülür, hər bir bədii əsərin mənəvi-əxlaqi dəyərlər aşılaması önə çəkilir. Dərsliklərdə təqdim olunan bədii əsərlərin xalq ruhunu, mənəviyyatını əks etdirməsi dərslik müəlliflərinin qarşısında vacib məsələ kimi durur. 1990-cı illərin 8-ci sinif Ədəbiyyat müntəxəbatında realizm haqqında bölməsində C.Məmmədquluzadədən danışılır, 10-cu sinif Ədəbiyyat dərsliyində yazıçının həyatı və yaradıcılığı tədris materialı kimi verilir. 2000-2010-cu illər orta məktəbin 6-cı sinif dərsliyində ədibin "Saqqallı uşaq" hekayəsi [11, s.88-89; 13, s.175-198], 10-11-ci sinif dərsliklərində həyatı, yaradıcılığı və "Ölülər" tragikomediyası [16, s.21-38], dərs vəsaitində dramaturqun həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı test nümunələri verilir [12, s.16-25].

2017-ci il ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinif Ədəbiyyat dərsliyinə yazıçının "Poçt qutusu", 9-cu sinifdə "Qəssab" hekayəsi, 2019-cu il 8-ci sinifdə isə həyat və yaradıcılığı öyrənmə materialı kimi daxil edilir [16, s.92].

2020-ci illərdə 8-ci sinifdə C.Məmmədquluzadənin hekayə yaradıcılığından "Qurbanəli bəy" hekayəsinin məzmunu və təhlilinə 3 saat ayrılır [7, s.92-108]. Ədibin yaradıcılığının müstəqillik dövrü məktəbşünaslıq tarixində daha geniş və əhatəli tədrisi 11-ci sinif Ədəbiyyat dərsliyində verilir. Dərslik müəllifləri sənətkarın həyatı və yaradıcılığı ilə yanaşı, "Anamın kitabı" tragikomediyasını da tədris materialı daxil etmişlər. Ənənəvi təhsildən fərqli olaraq, əsərin tədrisində interaktiv təlim metodları, müxtəlif üsullardan istifadə tövsiyə edilir [bax: 9, s.12-28].

Bu gün yeni dövr Azəbaycan ədəbiyyatının tanınmış siması Cəlil Məmmədquluzadənin orta məktəb dərsliklərində yer alan əsərləri milliliyi, bəşəriliyi və aktuallığı ilə çəkisini qoruyub saxlayır.

ƏDƏBİYYAT

1. Arif, M., Xəndan, C. (1941). XX əsr ədəbiyyatı. X sinif üçün dərslik. – Bakı: − s.26-40.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2. Böyük Azərbaycan yazıçısı Cəlil Məmmədquluzadənin anadan olmasının 125 illiyinə həsr edilmiş yubiley gecəsində Heydər Əliyevin nitqi. 28 dekabr 1994-cü il /https://anl.az/el/emb/C.Memmedquluzqde/pdf/he_nitqler(C.M.-125).pdf
3. Cəlil Məmmədquluzadənin 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 17 yanvar 2019-cu il.
https://president.az/az/articles/view/31565
4. Əfəndiyev, H. (1967). Ədəbiyyat. 7-ci sinif üçün dərslik-müntəxəbat. – Bakı: Maarif. − 144 s.
5. Əliyev, Y. (1961). C.Məmmədquluzadə tərəfindən islam dinindəki bayram və mərasimlərin ifşa edilməsi // Azərbaycan dili və ədəbiyyatın tədrisi metodikası. – Bakı: − bur.3. – s.79-88; − 89-95.
6. Əliyev, S., Həsənli, B., Mustafayeva A. və b. (2019). Ədəbiyyat. 8-ci sinif üçün dərslik. – Bakı: − 207 s.
7. Əliyev, S., Həsənov, B., Mustafayeva, S. və b. (2023). Ədəbiyyat. Ümumi təhsil müəssisələrinin 8-ci sinifləri üçün dərslik. – Bakı: − "Bakı" nəşriyyatı. – 208 s.
8. Əliyeva, Z., Rəcəbov, Ə. (1967). Ədəbiyyat. Axşam (növbəli) orta ümumtəhsil məktəblərinin 7-8-ci sinifləri üçün dərslik müntəxəbat. − Bakı: Maarif. − 195 s.
9. Həbibbəyli, İ., Əliyev, S., Həsənov, B. və b. (2023). Ədəbiyyat. Ümumi təhsil müəssisələrinin 11-ci sinifləri üçün dərslik. – Bakı: − "Bakı" nəşriyyatı. – 207 s.
10. Həbibbəyli, İ. (2019). Azərbaycan ədəbiyyatı: dövrləşdirmə konsepsiyası və inkişaf mərhələləri. – Bakı: − "Elm". – 452 s.
11. Hüseynov, R., Qurbanov, V., İmanov, Ə. (2003). Ədəbiyyat. 6-cı sinif üçün dərslik. – Bakı: − 307 s.
12. Kazımoğlu-İmanov, M. (2007). Ədəbiyyat: test tapşırıqları. Ümumtəhsil məktəblərinin 11-ci sinfi üçün dərs vəsaiti. – Bakı: Abituriyent. − 117 s.
13. Qarabağlı, Ə. (1968). Azərbaycan ədəbiyyatnın tədrisi metodikası. − Bakı: Maarif. − s.43 -44.
14. Qasımzadə, F., Cəfərov, M. (1964). Ədəbiyyat. X sinif üçün dərslik. – Bakı: Maarif. − 208 s.
15. Məmmədov, Ə. (1956). Bir məsləkin iki dostu (C.Məmmədquluzadə və Sabir haqqında) // "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi" jurnalı. – Bakı: − bur. №2, s.3-13.
16. Mirəhmədov, Ə., Əsgərli, Z. Ədəbiyyat. 10-cu sinif üçün dərslik. – Bakı: − 293 s.
17. Sadıqova, H. (1955). Cəlil Məmmədquluzadənin tərcümeyi-halını necə öyrədirəm // "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi" jurnalı. – Bakı: − bur. №2, s.26-31.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SABAHATTİN ALİ'NİN KUYUCAKLI YUSUF ADLI ROMANINDA SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK BAĞLAMDA İNSAN

Nejla KARADENİZ
Iğdır Üniversitesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
nejlaatas76@gmail.com - 0009-0005-1159-6107

ÖZET

Sabahattin Ali, roman, hikaye, şiir, tiyatro ve mektup gibi edebi türlerde olmak üzere çok sayıda eseri edebiyatımıza kazandıran çok yönlülüğü ile tanınan bir yazardır. Eserlerinde genel olarak Anadolu insanının hayatını anlatmaya çalışan yazar, anlatım tarzını gözleme dayalı bir gerçekçilik anlayışından eleştiriye dayanan gerçekliğe çeker. Otobiyografik özellikler gösteren eserlerinde sade bir dil kullanır.

Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf'u otobiyografik özelliklere sahip Realizm ve Naturalizm'in izlerini taşır. Roman yazarın ilk eseri olmasının yanında Toplumsal gerçekçiliğin de ilk başarılı örneklerinden sayılmaktadır. Eser kendi döneminin sosyolojik durumu ve buna bağlı olarak insanların psikolojik durumlarını en iyi yansıtan romanlarından biridir. Roman, 1903'te Ege Bölgesi'nde küçük bir kasabada anne ve babası eşkıyalar tarafından öldürülen küçük bir çocuğun kimsesiz kaldıktan sonra evlatlık olarak girdiği bir aile içinde yaşadıklarının yanında aynı çevredeki insanlarla yaşadığı ilişkilerin onda yarattığı izleri gözler önüne serer.

Sabahattin Ali, bu romanında diğer eserlerinde de görüldüğü gibi erkek karakterleri idealist olarak gösteriyor ve bu karakterlerden özellikle romanın başkahramanı Yusuf'un sınıfsal açıdan fakir bir birey olduğu ve yaşamla bağlarının güçlü olduğu, bu gücün verdiği cesaretten dolayı yaşamda bir anlam yakalayabildiği görülür. Bu durumun tam tersinin zengin olan kahramanlar için geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Eserde toplumla uyum içerisinde olan başkahraman Yusuf, yaşamını da bu özelliği ile gayet anlamlı kılabilmiştir.

Romanda namus kavramı ekseninde kadın ve erkeğe toplumun farklı roller dayatması, din kavramı, kişiler arasındaki sosyal statü farkları ve tüm bunların romandaki olaylar üzerinde ne şekilde bir etki yarattığı, olayların seyrini hangi yönde etkilediği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, İnsan, Kadın, Erkek, Aşk, Toplumsal Uyum

ISBN: 978-625-5962-19-5

GİRİŞ

Sabahattin Ali, Türk edebiyatında kıymetli bir yere sahip bir yazardır. *"Edebi hayatına şiirle girmiş olan yazar; hikâye, roman, oyun, çeviri, fıkra ve eleştiriler ile devam etmiştir."*[1] *"Eserlerinde insan sevgisi ve hümanist bir eğilim görülen yazar, insanın kendi başına kötü olmadığına, onu kötü yapan şeyin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevre olduğu inanmakta ve eserlerinde de bu etkenlerin işlendiği görülmektedir. Bozuk düzen, katı kurallar sebebiyle insan doğasında bulunan iyilik bozulmaktadır ve bu bozulmanın durdurulması ancak insanın doğaya yönelmesi ile gerçekleşme şansı elde edecektir."*[2] Sanatını topluma hizmet etmesi amacıyla vücuda getiren Sabahattin Ali, sanatın mutlak surette insanı daha ileri bir seviyeye taşımayı gaye edinmesi gerektiğinden bahsetmektedir.

Yazara ait olan Kuyucak Yusuf romanının bu denli önemli olmasını sağlayan ve Sabahattin Ali'yi kendisinden önceki hikâye yazarları ve roman yazarlarından ayıran en önemli özellik; olayları gerçekçi bir bakış açısıyla ele alması ve Anadolu'daki geniş kültürü aynı bakış açısını kullanarak hemen hemen tüm eserlerinde yansıtmış olmasıdır. Sabahattin Ali, kahramanları üzerinden genel olarak insanı ait olduğu toplumun içinde ve o topluma ait problemlerle birlikte anlatmaya çalışırken güçlü tasvir yöntemini de kullanarak gerçek bir gözlemci gibi davranmış ve başarılı sonuçlar elde etmiştir. Roman ve hikayelerinde işlediği toplumsal eşitsizlik, baskıcı yönetimlerin kişileri mecbur bıraktığı ağa-köylü sisteminin sonucu olarak yoksulluk olgusu ve insanların birincil ihtiyaçları olan yeme içme ihtiyacını bile yeterince karşılayamamalarından ileri gelen kin ve öfke sonucunda toprak için hapislerde yaşamayı göze alan ve hatta ölen, öldürülen kişilerin hayatlarını anlatan yazar, bu tarz sosyal sorunları anlatma, gün yüzüne çıkarma çabası içerisindedir. Bu makalede Sabahattin Ali'nin toplum içinde farklı roller üstlenen şahıslara bakışını tüm gerçekçiliği ile doğru bir şekilde anlatmak amacıyla yazarın yetiştiği çevreden, ailesinden ve hayat hikayesinden bahsetmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü yazarların yaşadıkları çevre, yetiştikleri kültürel ortam eserlerinde anlatmaya çalıştıkları olaylara ışık tutan çok önemli kaynaklardır.

[1] Bezirci, Asım (1979). Sabahattin Ali. İstanbul: Gözlem
[2] Korkmaz, Ramazan (1997). Sabahattin Ali insan ve eser. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sabahattin Ali'nin Öz yaşam Öyküsü Bağlamında Sanat Hayatı

Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907 tarihinde Gümülcine'de dünyaya gelmiştir. Yazarın öğrenim hayatı İstanbul'da başlamış, Çanakkale'deki Edremit İptidaisi'nden mezun olduktan sonra Balıkesir Öğretmen Okulu ve ardından İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nu tamamlamıştır. Mezun olduktan sonra Yozgat'ta bir yıl öğretmen olarak çalışır, daha sonra Almanya'ya gitmek için yapılan bir sınavı kazanır. Almanya dönüşünde devlete bağlı farklı kurumlarda çalışmaya devam eder. 1931 senesinde görevi sırasında propaganda yaptığı nedeni ile üç ay süren bir tutuklanma dönemi yaşar. "*1935 yılında Aliye Hanım ile evlenen"*[3] yazarın bir kızı vardır.

Sabahattin Ali babasının Harbiye'den mezun olan bir asker olması ve babası Ali Selahattin Bey'in Balkan Savaşları ile Trablusgarp savaşlarına katılmış olmasından kaynaklı olarak kendisi de savaşın tüm gerçekliklerine tanık olmuştur. Ali Selahattin Bey'in otuzlu yaşlarında Hüsniye Hanım'la hayatını birleştirir. Hüsniye Hanım'ın yaşının küçük olması ve evliliğe uyum sağlamakta zorlanmasının yanında savaş şartlarının yıpratıcı etkileri onda bazı ruhsal sıkıntıların oluşmasına neden olur. Ruh sağlığı bozulan Hüsniye Hanım, intihar etmiş ve bir süre hastanede yatmıştır. Bu da evlilik hayatlarında sıkıntılar yaratır. Bu durumlar da aynı dönemde dünyaya gelen Sabahattin Ali'nin çocukluğunda ve gençliğinde yaşamasına neden olur. *İki kardeşi olan Sabahattin Ali, ailenin en büyük çocuğudur.*[4]

Sabahattin Ali'nin yazın serüveninde Nazım Hikmet'le beraber çalıştıkları Resimli Ay dergisinin katkıları büyük olmuştur. Bu dergide çalıştığı zaman diliminde edinmiş olduğu temeller üzerinde halkçılık, vatanseverlik gibi yönelimlerini şekillendirmiştir. Balıkesir Çağlayan dergisinde ilk şiirleri, Toplumcu Gerçekçi ilk hikayeleri de Resimli Ay dergisinde yayınlanmıştır. Yazara ait olan Dağlar ve Rüzgar isimli ilk şiir kitabı 1934'te, Değirmen isimli ilk hikaye kitabı ise 1935 yılında yazın dünyası ile buluşmuştur. Kuyucaklı Yusuf isimli romanı ile Ses isimli hikaye kitabı da 1937'de yayınlanmıştır. Kuyucaklı Yusuf romanı, askerlik aleyhinde bazı içerikler barındırdığı ve aile kavramına zarar verebilecek unsurlar içerdiği neden gösterilerek toplatılmıştır. 1940'ta yayınlanmış İçimizdeki Şeytan romanı kent romanı özelliği

[3] Sönmez, Sevengül (2009). A'dan Z'ye Sabahattin Ali. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
[4]Sönmez, Sevengül (2014). Sabahattin Ali'nin sanat ve edebiyata bakışı. Kitaplık aylık edebiyat dergisi,102,87-91

ISBN: 978-625-5962-19-5

taşımaktadır. Roman, Türkçülerin tepkisi ile karşılaşmış ve Sabahattin Ali ile alakalı onu yıpratan yayınların yapılmasına sebebiyet verilmiştir.

Sabahattin Ali'nin babası asker olduğu için Sabahattin Ali, Çanakkale Savaşı devam ederken bir süre o bölgede yaşamak durumunda kalmıştır. Bu dönemde savaşın acı gerçekleriyle de karşılaşmıştır. Babası bu görevden ayrıldıktan sonra İzmir'e yerleşen aile İzmir'de Yunan işgali başlayınca Edremit'e yerleşmiştir. Yazar, çocukluğu boyunca bu savaşların, savaş şartlarının da doğurduğu yoksulluğun, anne babasının arasındaki anlaşmazlıktan ileri gelen çatışmanın ve bu çatışma sonucunda annesinin yaşadığı ruhsal bozukluk neticesinde birkaç kez intihar girişiminde bulunmasına çocuk yaşta şahit olmuş aynı zamanda annenin bu sağlık durumundaki sıkıntılardan dolayı annesinden şiddet görerek büyümüştür. Bundan dolayı Sabahattin Ali, babasına daha düşkün bir evlat iken babasını kendisi henüz on dokuz yaşındayken kaybetmenin derin teessürünü tüm varlığı ile hissetmiş ve bir kez daha hayatın acı yüzü ile karşı karşıya kalmış, ruhunda tüm hayatı boyunca izlerine rastlayacağı kötü ruh haline bürünmüştür. Tüm bunların sonucunda gayet tabii Sabahattin Ali içine kapanık, çekingen fakat okulda derslerinde başarılı bir çocuk olmuştur.

1927'de eser yazmaya ve yayınlamaya çalışan yazar eserlerinde burjuva sınıfını eleştirmiş, Almanya' ya gitmiş ve dünya edebiyatıyla ilgili birçok bilgiye sahip olmuştur. Yazarın sanatçı ruhu siyasi tavrının önüne geçmeyi başarmıştır. Sanat duyguların dilidir.[5] Sabahattin Ali'de bu tavra rastlarız. Sanatçı sıkıntılı ve derin ruhsal bunalımlar ile dolu bir yaşam sürmüştür ve bunu sanatçı kimliği ile bütünleştirerek okuruna sunmuştur. Almanya'ya gittikten sonra onun hakkında farklı kesimlerden insanlar komünist olduğu gibi bazı fikirler öne sürmüştür. Bunların aksine yazar, Almanya'da bulunduğu süre zarfında Marksist düşünce tarzını kabaca tanımaya fırsat bulmuş ve bu fikirlerini daha sonra geliştirmeye çalışmıştır. Tam anlamıyla hiçbir zaman tam anlamıyla komünist olamayan Sabahattin Ali için güçlü bir sosyalist olmuştur diyebiliriz. Sabahattin Ali'de sanatını romantizmle kaynaştırarak vermek gibi ustaca bir tarza da rastlarız. Zira romantizmde sanatçıyı romantik yapan şey o sanatçının diğer insanlarda olmayan bir hayat tarzının bulunmasıdır. Bu da Sabahattin Ali'de mevcuttur. Romantik akımın etkilerini Almanya' da edindiği izlenimleri sonucunda eserlerine yansıtmıştır. Schiller, Goethe, Lessing, Shakespeare gibi dünya edebiyatının büyük sanatçılarının etkilerini

[5] Moran, Berna (1988). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İstanbul: Cem yayınevi, s.88

ISBN: 978-625-5962-19-5

yazarın eserlerinde görebilmekteyiz. Edebiyat dünyasında doğalcı bir sanatçı olarak bilinen yazar, Natüralist bakış açısıyla Anadolu' da küçük köy ve kasabalarda yaşayan halkın ezilmişliğini, fakirliğini, köy ve köylü sorununu, insanların bu köy ve köylü sorunu içinde verdiği yaşam mücadelesini ve tüm bu zorluklara rağmen toplumsal hayatla, çevrelerindeki insanlarla uyum içerisinde bir sosyal ilişki kurmaya çalışmalarını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermeye çalışır. Tüm bunların yanında çetin doğa şartlarının insan ruhunda sürekli gerek doğa ile gerekse sosyal ortamda diğer insanlarla bir mücadele, bir çatışma içerisinde olmayı ve haksızlıklara karşı koymayı da doğal kıldığını çarpıcı bir şekilde anlatır.

Sabahattin Ali'nin Nazarıyla Sosyal Bir Varlık Olarak İnsan

Romanın daha başlangıç kısmında yazar, okuyucunun tüm dikkatini şu cümle ile çekmeyi başarır. *"1903 senesi sonbaharında ve yağmurlu bir gecede Aydın'ın Nazilli kazasına yakın Kuyucak köyünü eşkıyalar bastılar ve bir karı kocayı öldürdüler."*[6] Bu, haber metni sayılabilecek bir cümledir. Buradan yola çıkılarak olayın gerçekleştiği an, katledilen karı kocanın arkalarında kalan ne ise hepsinin aydınlanacağı ve bu cinayetin bir şekilde kaynağının bulunacağını söyleyebiliriz. Yazar, bu kadar büyük bir olaya çok küçük yaşta şahit olan başkahraman Yusuf'u alır okuyucunun önüne çıkarır.

Romandaki ana şahıslardan Selahattin Bey ile Yusuf' un karşılaşması da yine bir haber niteliğinde cinayetin sonucunda cereyan etmiştir. Eşkıyaların bastığı evde ölenleri ve olayı incelemek amacıyla gidenler bir doktor, jandarma ve Nazilli Kaymakamı Selahattin Bey'dir. Cinayete kurban giden bu karı kocadan ve gördükleri kanlı manzaraya rağmen dehşete kapılmalarının nedeni küçük bir çocuğun büyük bir insan gibi bu durumu kabullenişi ve teslimiyetidir. Okuyucu için Yusuf' un nasıl bir karaktere sahip olduğu o anda netleşmeye başlar.

"İleri doğru uzattığı sağ elinden kanlı paçavralar düştü. Başparmağın kopuk bir et parçası halinde aşağı doğru sallandığını görünce hepsi hayret dolu bir ürperme geçirdiler.

Doktor ölülerin üstüne tekrar yorganı çekerek çocuğun yanına geldi, kopuk parmağı tamamen kesti ve eli yıkamağa, sarmağa başladı. Çocuk bu esnada hayret veren bir itidal ve

[6] Sabahattin Ali, (2019). Kuyucaklı Yusuf, Yapı Kredi Yayınları, 85.Basım İstanbul, s.7

ISBN: 978-625-5962-19-5

lakayıtlık gösteriyor, yalnız ara sıra dişlerini sıkıyor ve sapsarı kesiliyordu. Bu dayanılmaz acı hamlelerinden sonra, sanki zaafını göstermiş olmaktan ve siyah gözlerini nemleyen yaşlardan utanmış gibi soluk ve çok ince dudaklarına bir tebessüm geliyordu."[7]

Yusuf karakteri üzerinden yazar, tüm hukuk düzeninin güçlüden, zenginden yana olduğu ve zenginlerin nasıl bir suç işlerse işlesinler cezalandırılmaktan kurtuldukları bozuk bir düzeni eleştirir. Yusuf aslında Osmanlı bürokrasi ve muhitine karşı çıkmayı göze alan ilk eşkıya tipi olarak karşımıza çıkar. Yusuf, içine girmek zorunda kaldığı çevre ile uyumsuzluk yaşar ve eğitilmeye ve şehirli olmaya sürekli karşı bir tavır sergiler.

Romanda hem iyi tipler hem kötü tipler hem de çekimser olan tipler bulunur. Bu durumda Yusuf, Selahattin Bey, Muazzez, Ali, Kübra ve Kazım iyi karakterler; Ethem, Hilmi, Şakir, Kaymakam İzzet ve Cemal Çavuş kötü tipler olurken Şahinde ve İhsan ise ne iyi ne kötü diyebileceğimiz çekimser grupta olanlar olarak gruplandırarak bir şahıs tablosu çizebiliriz.

Romanda Namus Kavramı Ekseninde Kadın Kahramanlar

Eski dönem kadınları ile karşılaştırdığımızda bugün tüm dünya ülkelerinde kadın, sadece evde çocukları ile ilgilenen, evin dirlik ve düzeni ile uğraşan bir varlık olmaktan çıkmış toplumsal hayatın içinde tüm bu görevlerinin yanında ekonomiye katkıda bulunan, eğitimde hatta ülkelerin yönetilmesi gibi önemli yerlerde, üst kademelerde başarılı olan güçlü bir varlık olma vasfını da üstlenmiştir. Bundan dolayı özellikle gelişmiş toplumların kadına bakışı da tamamen değişmiştir fakat aynı durumu tüm toplumsal çevrelere genellemek mümkün olmamaktadır. Erkek egemen toplumlarda günümüzde de kadına faydasını gözetecek bir bakış açısı gelişmemiştir. Kadına dayatılan bazı cinsiyet rolleri onu yine ezilen bir varlık olmaya mahkum etmiştir. Hiç şüphesiz çağımızın az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlarında dünyadaki tüm olumlu gelişmelere rağmen kadının hak ettiği alanda bulunmadığı apaçıktır.

Kuyucaklı Yusuf romanı, sosyal hayat içerisinde kadının yerini, diğer insanlarla kurmak zorunda olduğu sosyal ilişkilerini ve cinsiyete dayalı zorlamanın egemenliği altında verdiği mücadeleyi en can alıcı noktalarıyla birlikte vermesi hasebiyle okuyucu için önem arz eder. Mesela Kübra'nın tecavüze uğradığı halde hem annesinin hem de onun susmaya mahkum

[7] Sabahattin Ali, (2019). Kuyucaklı Yusuf, Yapı Kredi Yayınları, 85.Basım İstanbul, s.10

ISBN: 978-625-5962-19-5

olması, tek başlarına hayat mücadelesi vermeleri, Yusuf 'un onlara acıyıp evlerine alması ve orada evdeki çeşitli işlerle uğraşma görevini onlara vermesi, Selahattin beyin ve Yusuf'un Kübra'nın yaşadığı bu ağır travmayı bildikleri halde bunu yapanların cezalandırılması için herhangi bir şey yapmamaları ve buna benzer birçok haksızlığa kadınların susmak zorunda kalması erkek egemen toplumların kadınları ne kadar çok ezdiğini gözler önüne seren örneklerdir. Kısacası toplumsal düzen içerisinde ezen ve ezilen grupların toplumun dayattığı cinsiyete dayalı eşitsizliğin bir sonucu olduğu apaçıktır.

Kuyucaklı Yusuf'ta kadınlar yaşadıkları çevre olan Edremit kasabasında etken bir konumda değillerdir. Erkek egemen bir çevrede yaşayan kadınlardan özellikle başkahraman Muazzez eser boyunca farklı istekler çerçevesinde sürekli diğer kahramanların etkisiyle olayların içinde rol alır. Hayatıyla alakalı hiçbir kararı kendi başına alamayacak bir durumdadır. Böyle sosyal çevrelerde kadınlar:

"(...) bazı iyi kalpli ve alakalı komşuların sayesinde nakış, gergef ve biraz da dikiş öğreniyor" ve hatta kaymakam kızı olarak da "kendisiyle akran olan kızlarla beraber terzi Mürüvvet Hanım'dan ut dersi alıyordu"[8]

Kadın, o toplum içinde yaşayan egemen bir varlık olarak erkekler tarafından sınırları belirlenen hayatı idame etmeye çalışırken namuslarını korumak da bir bakıma erkeklere düşmektedir. Örneğin, Yusuf Muazzez'in Terzi Mürüvvet Hanım'dan ders almasını yasaklar çünkü etraftan onunla ilgili hoş olmayan yakıştırmalar duymuştur. Bunun yanında Yusuf'un kasabadaki varlıklı ailenin çocuğu olan ahlak bakımından kendisini hiç geliştirememiş olan Şakir'in kötü niyetli olarak tecavüzüne uğrayan Kübra'yı evinde himaye edip zarar görmemesi için uğraşması namus kavramına verdiği değeri ve onun bu mevzu hakkında duyduğu derin hassasiyeti bizlere göstermektedir. Bu duruma başka bir örnek olarak da evliliklerinden sonra Muazzez'in o yokken rahat yaşamayı arzu etmesi ve aynı zamanda maddi olarak bir çöküntü içerisindeyken annesi Şahinde'nin de yönlendirmesiyle kasabanın ileri gelenlerinin kurdukları ahlaktan yoksun bir şekilde düzenlenen içki meclislerinde bulunduğunu duyunca bu meclisi basmış ve burada bulunan ahlaksızları öldürmüş fakat Muazzez'i de istemeden de olsa

[8] Sabahattin Ali, (2019). Kuyucaklı Yusuf, Yapı Kredi Yayınları, 85.Basım İstanbul, 2019, s.27

ISBN: 978-625-5962-19-5

yaralamasını verebilir. Nitekim namusa bu kadar değer veren Yusuf'un gözünü hiçbir şey göremez olmuştur bu manzarayla karşılaştığında.

Romanın bazı farklı bölümlerinde de namus kavramına verilen değerin anlatılmaya çalışıldığı görülür. Salahattin Bey de kasabada yaşayan kumarbazların ortamına girmeden önce namuslu kalmaya çalışan bir karakterdi. Kübra'nın annesi de kızının namuslu biriyle evlenmesini ister. Bu durum Salahattin Bey için de geçerlidir. O da Muazzez için namuslu bir genç ile evlilik hayal etmektedir. Bu kadar önemli görülen namus kavramı kasabadaki bazı çözülmeler sonucunda değerini yitirdiği ve yerini tamamen yozlaşmaya bıraktığı dikkat çeker.

Salahattin Bey, Yusuf yokken aslında evinde olan tüm ahlaksızlıklardan haberdardır ama bu durumu düzeltecek gücü kendisinde bulamadığından dolayı sessiz kalmayı tercih etmiştir. Kübra'nın ve annesinin kızın Şakir'in ve babasının Kübra'ya tecavüzüne ses çıkaramamaları, sadece durumu kaymakama bildirmeleri bu zulme karşı çıkacak gücü kendilerinde bulamamalarındandır. Aynı duruma kaymakam Selahattin Bey'in de bu haksızlığa gerekli cezanın verileceğine dair herhangi bir cevap verememesi de içinde bulunulan toplumun kendince kurdukları ve alıştıkları bu düzeni bozamayacaklarına olan inançlarıdır.

Başka bir ilginç durum da Kübra'nın yaşadığı bu büyük felaketi etrafındaki herkesten gizli tutmaya çalışmasıdır. Toplumsal eşitliğin olmadığı bütün toplumlarda kadınlar bedenleri üzerinden onlara dayatılan tüm rollere uygun davranmaya çalışırlar. Çünkü kadın her açıdan erkeğe bağımlıdır. Bu sebeple de erkek kadının gözünde koruyucu ve kontrol edicidir. Kadının devamlı kontrol altında tutulmaya çalışıldığı erkek egemen sosyal çevrelerde namus kavramına kadın bedeni üzerinden yer buldurulmaya çalışılması "utanma'' duygusunu ona dayatır. Bu duygu da kadında susmayı ve başına ne gelirse gelsin kabullenmeyi bir anlamda teslimiyeti doğurur.

Roman Kahramanlarının Toplumsal Rolleri Üzerinden Din Olgusu

Romanda yazar, kahramanlarını dini yönden çok güçlü göstermemiş olsa da İslamiyet'e has bazı sözcükleri gündelik yaşamdaki şekliyle roman kahramanlarına kullandırtmıştır. Romanın başkahramanı Yusuf, anne ve babasının yaşadıkları kasabada acımasızca katledilmesinden sonra Kaymakam Selahattin Bey tarafından evlatlık edinilir ve yaşadığı küçük kasabayı terk etmek zorunda kalıp çok yabancısı olduğu hayata girmeye, şehirde yaşamaya

ISBN: 978-625-5962-19-5

mecbur kalır. Yusuf, dini duygularını ortaya koyacak olan cümleleri romanın bazı yerlerinde kullanır. Mesela Selahattin Bey'in Cennet Yatağı isimli yerde çalışırken zenginlerin köy halkını, işçileri ne kadar ezdiklerine ve hor gördüklerine şahit olur, buna kayıtsız kalamaz. Bu duruma bu eşitsizliği yaratıcının kurduğu düzeni eleştirerek tepki verir. Yusuf' un içinden geçenler : *"Ya Allah bu ağaları ve ağazadeleri fıkara yaratsaydı? Öyle ya mademki hepsini Allah yapıyordu…"*[9] şeklinde vuku bulmuştur. Romanda dinle ilgili çok fazla örnek yoktur. Toplumun kadınlara dayattığı roller üzerinden ezilmeleri erkekler tarafından boşlanmaları ve tecavüz kadar büyük haksızlıklara, zulümlere uğramaları sonucunda Allah'a sığınırlar. Bu durum realizme uygun bir örnektir.

Kuyucaklı Yusuf'ta Alevilik Olgusu

Romanda Alevilik inancıyla ilgili bazı bölümler yer almaktadır. Genel manada Aleviliğe ve Alevilerin yaşadığı topluluklara karşı ılımlı ve hoşgörülü bir bakış açısı vardır. Romanın başkahramanı Yusuf, sevdiğini kaçırıp Burhaniye'ye götürür. Babası Muazzez ve Yusuf'u bulmak için yollara düşer. Bu yolculuk esnasında aynı güzergah üzerinde bulunan bir Alevi köyünde bu süre zarfında yaşananlar anlatılır. Onların misafirperverliği güzel duygularla aksettirilir. Yusuf ve Muazzez'e de ilgi ve alaka gösterirler.

Kuyucaklı Yusuf'ta Batıl İnanç ve Hurafeler

"Sabahattin Ali, hurafe inançları hem eserlerini daha gerçekçi kılmak hem de hurafe inançların toplumun ve kişinin hayatındaki bozucu tesirini vurgulamak için sık sık kullanır."[10] Eserde büyü yaptırmanın bazı sorunları gidereceğine inanmış olan bazı kişiler dikkati çeker. Örneğin Kübra isimli karakterin annesi büyüyle ve muska yazdırmaya meyillidir. Kübra'nın annesi eşi yabancı bir kadınla kaçıp kaybolduğu halde bir gün onlarla beraber yaşamak için döneceğine inanır ve kızının boynundaki muskayla birlikte kayıplara karıştığını ifade etmektedir.

Kuyucaklı Yusuf'ta Kadın Kahramanların Psikososyal Gerçeklikleri

[9] Sabahattin Ali, (2019). Kuyucaklı Yusuf, Yapı Kredi Yayınları, 85.Basım İstanbul, s.27
[10] Baykan, Ali, (2005). Sabahattin Ali ve Gerhart Hauptmann'nın Eserlerinde Sosyokültürel Olgu ve İletişim Çatışması, Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara,2005, s.297

ISBN: 978-625-5962-19-5

Romandaki kadın kahramanlar her durumda kendilerine verilene razı olmak zorunda kalan, ezilen bir grubu oluşturmaktadır. Durum böyle olunca da bazı durumlar karşısında bu psikoloji ile tavır gösterebilmektedirler. Salahattin beyin karısı Şahinde Hanım, kendisinden on beş yaş küçüktür. Salâhattin Bey, gençken rahat bir yaşam sürmüş ve bu kadar hızlı geçen gençlik döneminden sonra gençlerin tatmak isteyeceği tüm tatları tattıktan sonra artık evlenmiştir. Kendisinden on beş küçük olan hanımı Şahinde her zaman sözünü geçiren bir kadın olmuştur. Evliliğin başlarında Salahattin Bey Şahinde'ye çok ilgili davranmış hatta onu bir sevimli kediyi sever gibi sevmiştir. Fakat zamanla karısının hiç de böyle masum olmadığını görmüş ve ona karşı tavrı da değişmiştir. Şahinde hanımın sosyal kişiliği romanda *"Kapalı büyüyen ve bu şekilde bütün tabii arzu ve ihtiyaçlarını içinde hapsetmeğe mecbur olan genç kız, gayet tabii olarak, sinirli ve mânen bozuk bir mahlûk"*[11] olarak belirtilir. Salahattin beyin Şahinde ile ilgili düşünceleri kadının ailesi ile ilgili düşüncelerini de etkilemiştir. Bunu şöyle ifade eder. *"...Onlar işportaya konan bir elma gibi onu süsleyip temizlemişler, parlatmışlar, sonra yağlı bir müşteriye okutmuşlardı. Kız yetiştirmekten de gaye bu değil miydi?"*[12] Salahattin beyin bu düşüncesi erkek egemen toplumlarda genel olarak kabul gören bir düşüncedir. Şahinde hanım romanda zor bir kadın karakter olarak rol alır. Yusuf'un evine getirilmesine kaşı çıkmış ve onu "köylü piçi'' aşağılayıcı sözcükler sarf etmiştir. Salâhattin Bey'in fikrince kendisinden on beş yaş küçük olan bu kızı eşi olarak iyi bir şekilde yetiştirmek onun en büyük göreviydi. Fakat içinde bulundukları sosyal ortam cinsiyete dayalı bazı görevleri dayattığından dolayı buna pek uygun olamamıştır ve Salahattin Bey Şahinde Hanım üzerinde etkili olamamıştır. Salahattin bey gibi Yusuf da bu fikirlere sahiptir. O da Şahinde Hanım hakkında hiç de olumlu olmayan düşüncelere bürünmüştür. *"Yusuf bir kadının çenesini bu kadar açabilmesine hayret ediyor, bunlara tahammül eden kaymakama biraz da merhametle bakıyordu. Kendisine karşı yapılan muamelelere aldırış ettiği yoktu. Bir evde sözü geçecek, hükmü yürüyecek yegâne adam o evin erkeği olduğuna ve bu erkek de kendisini istediğine göre, Şahinde Hanımın sözlerinin bir kıymeti olamazdı."*[13]

Salahattin Bey'e karısına lafını dinletemediği için adeta acıyan Yusuf, üvey babasının evdeki bu hükümsüzlüğünün yaptığı göreve de yansıdığını, bundan dolayı da hem evde hem de iş hayatında otoriteyi sağlayamadığını düşünmektedir. Yusuf hiç alışkın olmadığı bir aile

[11] Sabahattin Ali, (2019). Kuyucaklı Yusuf, Yapı Kredi Yayınları, 85.Basım İstanbul s.13
[12] Sabahattin Ali, (2019) a.g.e, s.13
[13] Sabahattin Ali, (2019) a.g.e, s.15

ISBN: 978-625-5962-19-5

düzeni karşısında şaşkınlığını gizleyemez çünkü onun doğduğu çevrede evdeki erkeğin karşı çıkılmaz, sözü dinlenir. Kadınların fikirleri bir erkek için yol gösterici olamaz, kadın kısmı itaatkar olmalıdır, sözü dinlenecek tek kişi evin erkeğidir. Tüm bu karşıtlıklardan dolayı Yusuf ile Şahinde Hanım arasında hiçbir zaman samimi bir ilişki oluşmamıştır.

Şahinde Hanım devamlı eğlenmek amacıyla gezmelerine hız verdiği zamanlarda evde Yusuf, Muazzez, onların bakımı ve evin işleriyle ilgilen Rumelili ihtiyar hizmetçi kalırlar. Romanda çok gelişmemiş olan toplumlarda yaygın olarak geçim sıkıntısından dolayı çalışmak zorunda olan hizmetçi kadın yine aynı dertten muzdarip olan zeytinliklerde çalışan kadınlar dikkati çeker. Kırsal yerleşkelerdeki yaşama uygun olarak Kübra ve annesinin yaşadıkları da dikkat çekicidir. Kübra on iki yaşında küçük bir kız olduğu halde hayatın zorlukları onları yaşadıkları yerden koparıp Şakir beylerin tarlalarında çalışmaya zorlamıştır. Şakir ve babasının bu zavallı insanların başına getirdikleri kötü olaylardan sonra Yusuf'u suçlamaya uğraşmış fakat başarılı olamamışlardır. Yusuf'a her şeyi olduğu gibi anlatılar ve Yusuf onlara sahip çıkar. Onları kendi yaşadıkları eve getirir. Kübra'ya yaşatılan tecavüzden dolayı Hacı Etem, Şakir ve babası Hilmi beyin yargılanması gerektiğini kaymakam dahil herkes bildiği halde feodal toplumlarda yaygın olarak görülen bir başka sorun olan güçlünün mutlaka bir yolunu bulup suçunun örtbas ettiği sorununu görmekteyiz. Erkek egemen toplumlarda yaşam sürmeye çalışan kadınların başka bir sorunu da budur ve tüm bu yaşananların kadınların psikolojisi üzerinde yarattığı yıkım çok büyük sorunlara neden olmaktadır.

SONUÇ

Kuyucaklı Yusuf, kendi döneminin sosyal gerçekliğine, toplumsal sorunlarına ışık tutan çok güçlü bir romandır. Erkek egemen toplumlarda diğer insanlar içinde bir yer edinmeye çalışan her insan gibi kadınlar, bu egemen grubun çizdiği dar çerçeveye uyum sağlamak ve onun içinde yaşam mücadelesi vermek zorundadır. Kadın ne kadar savunmasız ve başka bir güce ihtiyacı olmadan yaşayamıyorsa tersi bir şekilde erkek, gücü ve başka insanları yönetme yetkisine sahip olarak yaşar. Erkek için güç bu kadar ön plandayken kadın bundan doğan bir cinsiyet ayrımına uğrar. Geleneksel kültürün yarattığı ataerkil toplumsal düzende kadın, cinsiyet derecelendirmesiyle birlikte çoğu zaman erkek tarafından elde edilmek istenen, elde edildiğinde de bunun güç göstergesi olarak kabul edildiği izleniminin verildiği bir nişan olarak gösterilmektedir. Bu net sınırları çizen ataerkil toplumlar birçok özgürlüğü kadının aleyhine,

ISBN: 978-625-5962-19-5

erkeğin lehine düzenlemiştir. Sert çizgiler içinde yaşamaya çalışan kadınlar bu toplumların içerisinde uğradığı baskıyı ve katı kuralcılığı davranışlarında mutlaka yansıtırlar. Kuyucaklı Yusuf romanında bu durumu daha çok başkahramanlardan Muazzez, Muazzez'in annesi, Kübra ve Kübra'nın annesi örneklerinde görürüz. Bu anlamda roman okuyucusuna erkek egemen toplumsal çevrelerde kadın üzerinden şekillenen bazı sorunların görülmesi ve bu sorunlar üzerine düşünülüp tartışılması durumuna büyük katkılar sunar. Roman, bu denli geniş hacmi ile tabii bir şekilde edebiyat eleştirmenlerince kullanılabilecek zengin bir malzeme sunar. Bununla beraber eser, aksi inkar edilemeyecek bir şekilde 1903 ve yakın zamanlarının hakim toplumsal şartlarına ve cinsiyet hiyerarşisinin yarattığı kadın sorununa ışık tutmakta başarılı olmuştur. Türk romanlarına Marksist açıdan bakan Tatarlı ve Mollof 'a göre ise: *"Sabahattin Ali, romanında, o dönem mevcut olan burjuva çiftlik sahibi sınıflarının, burjuva toplumunun yozlaşmışlığını, ahlaki düşkünlüğünü ve sosyal adaletsizliğini canlandırmıştır."*[14]

Ezilen halkın, işçi sınıfının ve Kuyucaklı Yusuf romanında daha çok ev işlerine bakarak geçinmeye çalışan hizmetçi kadınların yanında zeytinliklerde karın tokluğuna çalışan işçilerin verilenle yetinmek zorunda oluşlarının acı gerçekliğini tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermeye çalışan yazar, her dönemde mutlaka bir izi olan genel bir toplumsal sorununu ustaca irdelemiştir. Freud, her dönemde insanlarda bir çalışma zorunluluğu olduğundan bahsetmiştir. Freud'a göre *"Bu katı zorunluluk, haz ve doyum eğilimlerimiz bazılarını bastırmamız gerektiği anlamına gelir."*[15] Karl Marx, insanın hayatını sürdürmek için çalışmak durumunda kalışının neticesinde sosyal sınıflar, sosyal ilişki mekanizmasını oluşturması ve tüm bunlarla birlikte oluşan siyasi şekiller bağlamında irdelemiştir. Bu durumu Kuyucaklı Yusuf'tan örneklersek zor çalışma şartlarının altında yaşam mücadelesi veren roman kahramanlarının zengin sınıfın siyasi bir güç gibi kabul edildiği bir düzende sadece yaşıyor olmak için yaşadıkları kanısına ulaşabiliriz. Romanı, bu niteliklerinden yola çıkarak, şöyle bir sosyolojik bağlama oturtmak mümkündür: *"Tanzimat'tan 1950'lere kadarki Türk romanının sorunsalını büyük ölçüde Batılılaşma hareketi belirlemiştir."*[16] Yazar, eserinde bu sorun üzerinde durmamış, kendi yazma tekniğinin farklılığını ortaya koymuştur. Toplum içinde büyük bir sorun olan işçi sınıfına, köy ve köylü sorununa, karın tokluğuna çalışmak zorunda olan ezilen halkın yaşadığı sıkıntıya eğilen eser, Kuyucaklı Yusuf olmuştur. Bu zamana kadar bu sorunu işleyen bir eser

[14] İbrahim Tatarlı, Rıza Mollof, Marksist Açıdan Türk Romanı, İstanbul: Habora Kitabevi Yayınları, 1969, s.72
[15] Terry Eagleton, Edebiyat Kuramı Giriş, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 1996, s.179
[16] Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1990, s.19.

ISBN: 978-625-5962-19-5

olmamasının nedeni ise sanatçıların toplumsal yapının asıl, yani çekirdek sorunu hakkında konuşamamaları ve bu soruna eleştiride bulunamamalarıdır. Bu suskunluk 1950'lere kadar devam etmiştir. Toplumsal yapıyı, ezilen halk ya da köylü sınıfının durumunu ele alan romanlar 1950'lerden sonra görülür. Kuyucaklı Yusuf'un yayımlanma tarihi ise ondan çok önceki bir tarih olan 1937'ye rast gelmektedir. Eserin bu özellikte olmasına rağmen ön planda olmamasının da bazı nedenleri vardır. Bu zaman kadar yazarlarımız toplumsal yapının kendisine yönelemiyor, mevcut düzeni sorgulayamıyorlardı. Bu sorgulamaların ilk örneği 1937'de yayımlanan Kuyucaklı Yusuf romanıyla olmuştur. Köy, köylü, işçi sınıfının sorununu bürokratların egemenliği altında yaşamak zorunda oluşlarıyla paralel anlatmaya çalışan yazar, aynı zamanda Anadolu gerçekliğini yazın dünyasında tanıtmaya çalışır ve dikkatleri bu gerçeklik üzerine çaker. Sermaye üretim şeklinin tam olarak yer bulamadığı gelişmemiş ya da az gelişmiş toplumsal çevrelerde ortaya çıkan uyumsuzluk sorunsalına dikkat çekmeye çalışmıştır.

Kuyucaklı Yusuf'a Türk romanına yeni bir bakış açısı kazandıran özgün bir eser olarak bakmanın çok yerinde bir görüş olacağı ortadır. Çünkü roman yazıldığı döneme kadar adından söz edilmeyen Anadolu gerçeğiyle birlikte ataerkil toplumlarda kadın sorununa ustaca eğilmiş bir eser olma özelliğinin yanında toplumda o zamana kadar farklı bir bilincin oluşmasına neden olmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

Ali, Sabahattin. Kuyucaklı Yusuf. Haz., Atilla Özkırımlı. İstanbul: Cem Yayınevi. 1991.

Baykan, Ali, Sabahattin Ali ve Gerhart Hauptmann'nın Eserlerinde Sosyokültürel Olgu ve İletişim Çatışması, Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara,2005

Bezirci, Asım, Sabahattin Ali. İstanbul: Gözlem,1979

Eagleton, Terry Edebiyat Kuramı Giriş, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 1996

Korkmaz, Ramazan, Sabahattin Ali İnsan ve Eser. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997

Moran, Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İstanbul: Cem yayınevi, 1988

Moran, Berna. Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları. 1990.

Sönmez, Sevengül, A'dan Z'ye Sabahattin Ali. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009

Sönmez, Sevengül, Sabahattin Ali'nin sanat ve edebiyata bakışı. Kitaplık aylık edebiyat dergisi,102,87-91, 2014

Tatarlı, İbrahim, Mollof, Rıza. Marksist Açıdan Türk Romanı. İstanbul: Habora Kitabevi Yayınları. 1969.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ROMAN TÜRÜ VE EPİK

Doç. Dr. Sevra Fırıncıoğulları

Kuruma Bağlı Değil, sevrafirinci@gmail.com

000-0003-1052-6092,

Özet

Bu çalışmada modern dönemin edebi türü olan roman ile ondan önceki dönem olan Ortaçağın edebi türü epik ele alınmış, bu iki tür arasındaki farklar ortaya konmuştur. Epik genel olarak ortaçağın ruhunu ve onun genel özelliklerine bağlı sosyal atmosferin izlerini taşırken, roman Rönesans dönemi ile başlayan ve modernizmin ruhu ile devam eden bir biçimlenme sürecinden geçmiştir. Bilindiği gibi epik ortaçağın olağanüstülüklerle ve metafizik öğelerle dolu olan zamanının tüm öğelerini karakterleri ve anlatılarında ortaya koyar. Şovalyeler, olağanüstü özelliklere sahip karakterler bu tür içinde yer bulurlar. Roman ise, Rönesans ile başlayan bir dünyevileşme sürecinin edebi türüdür ve bu türde epikte olan olağanüstülükler yerine sıradan insanın doğal yaşamı, günlük dertleri ve yaşam akışı ana tema haline gelir. Dolayısıyla romanın epikten ayrılan kimliği onun içinde bulunduğu dönem ve toplumsal zamanın ruhuyla benzeşim göstermektedir. Aynı şekilde epik kutsal aşkınlığın evreni kuşattığı ve inanç olgusunun belli dünya tasarımının olduğu bir toplumsal zamanın türüdür. Bu nedenle köşeleri bellidir ve kanoniktir. Roman ise kutsal aşkınlığa bağlı tüm inanç tasarımlarının sorgulanmaya başladığı bir dönemin ürünüdür ve Rönesans'ın ruhuyla biçimlendiğinden son derece değişken ve esnek bir edebi türdür. Bu çerçevede romanın epikle ayrılan yönleri, epiğin genel özellikleri ile romanın temel yapısı bu çalışmada ortaya konmuş, romanın içinden geçtiği modern dönemde farklılaşan karakteri tanıtılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Epik, Roman, Modern dönem, Ortaçağ, Edebiyat sosyolojisi

Novel Genre and Epic

Abstract

In this study, the novel, the literary genre of the modern period, and the epic, the literary genre of the Middle Ages, which preceded it, are discussed, and the differences between these two genres are revealed. While the epic generally bears the traces of the spirit of the Middle Ages and the social atmosphere connected to its general characteristics, the novel has gone through

ISBN: 978-625-5962-19-5

a process of formation that started with the Renaissance period and continued with the spirit of modernism.

As it is known, the epic reveals all the elements of the medieval time full of the extraordinary and metaphysical elements in its characters and narratives. Paladins, characters with extraordinary features find a place in this genre. The novel, on the other hand, is the literary genre of a process of secularization that began with the Renaissance, and in this genre, the natural life of the ordinary man, his daily troubles and the flow of life become the main theme, instead of the phenomena of the epic. Therefore, the identity of the novel, which differs from the epic, resembles the spirit of the period and social time in which it is set. Likewise, the epic is a type of social time in which divine transcendence encompasses the universe and the phenomenon of faith has a certain world design. Therefore, its corners are clear and canonical. The novel, on the other hand, is the product of a period in which all belief designs based on sacred transcendence began to be questioned, and since it was shaped by the spirit of the Renaissance, it is a highly variable and flexible literary genre. In this framework, the novel's differences from the epic, the general characteristics of the epic and the basic structure of the novel are presented in this study, and the novel's differentiated character in the modern period through which it has passed is introduced.

Keywords: Epic, Novel, Modern period, Medieval, Sociology of literature

Roman bir edebi tür olarak modern döneme özgüdür ve bilindiği gibi romandan önceki edebi tür olan epikten ayrılan özellikler göstermektedir. Epik Ortaçağ döneminin kanonlaşmış ve köşeleri belli olan yaşam anlayışının tüm izlerini taşır. Roman ise kimliğini Rönesans döneminde oluşturmaya başlamış çok daha renkli ve çok değişken bir edebi tür olarak karşımıza çıkar. Ancak roman hiçbir zaman epik gibi belli özellikleriyle varolup kendini değişime kapatmamıştır. Her yüzyılda farklı kimlikleri ve yeni özellikleriyle sürekli değişen bir edebi tür olarak kendini dönüştürmeye ve aşmaya devam etmiştir.

> Romanın tür olarak doğuşu genellikle Ortaçağ epistemesinin kırılışıyla paralel bir zaman diliminde gerçekleşen bir süreç olarak anılır. Bu türe özgü mizahi dilin rengi yani uhrevi yaşam algısı ve iktidarına özgü kanonik yapıyı kıran halk mizahının ilk biçimleri 16. 17 yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda roman türünün varoluş savaşı verdiği ve epik karşısında kendini göstermeye başladığı ilk dönemdir. Bu

ISBN: 978-625-5962-19-5

> dönemde epiğin genel özelliklerinin çok dışında olan bu yeni edebi tür zamanın ruhuna ve hakim yaşam anlayışına muhalif bir tutum da sergilediğinden bir çok kesim tarafından kabul görmemekteydi.

> Bir çok çevre bu yeni edebi türü tehlikeli olarak tanımlarken bu dönemlerde romanın söz konusu tehlikesinden dolayı yasaklanması da aynı nedene bağlıdır. Uhrevi yaşam algısının kırılarak modern epistemenin ilk şekillenmeye başladığı bu dönemlerde romanın tür olarak epiğe göre radikal ve kabul edilemeyen özellikleri ile kendini var etmeye çalıştığı söylenebilir (Fırıncıoğulları, 2017: 95).

Romanın ilk örneklerine bakıldığı zaman kara roman, tarihi roman gibi türlere rastlamak mümkündür. Kuşkusuz bu Rönesans dönemi ve sonrasında oluşan ilk roman kimlikleridir. 18. yüzyıl roman kimliği yeni yükselen toplumsal sınıfların (Burjuvazi) Rönesans'ında etkisiyle çok sesli ve çok renklidir.

> "On sekizinci yüzyılın okur kitlesi yeni orta sınıf ve eski soylulardı. Yazarlar muhatap aldıkları eski soylular hakkında fikir sahibiydiler, fakat yeni okurlarının pozisyonlarını aynı netlikle bilmiyorlardı. Kestirebildikleri bir okur kitlesine seslenirken teklik yerine çokluk, homojenlik yerine çeşitlilik varsayımlarıyla ortaya çıkıyorlardı (Parla, 2007:162).

Bu dönemde varolan üst sınıf aristokrasi yanında yeni yükselmeye başlayan burjuvazinin varlığı romanın kimliğinde bir çok sesliliğin oluşmasına neden olur. Ancak özellikle 19. yüzyıl sonrasında kimliği netleşmiş bir tür olarak karşımıza çıkar. Bu kimlik özellikle epikle farkını netlikle çizmiş bir roman örneğidir. Roman, Ortaçağın olağanüstülüklerini anlatan epikten farklı olarak ete kemiğe bürünmüş sıradan modern insanın dertlerini ve günlük yaşamını konu edinen bir türdür. Bilindiği gibi Cervantes'in Don Kişot yapıtı roman türünün ilk örneği olarak kabul edilmektedir.

> Romanın çıkışında rol oynayan epistemeolojik dönüşüm Sanço Panza karakteriyle temsil edilir. Sanço, bireyselliği oldukça belirginleştirilmiş bir karakterdir. Sıkça kullandığı atasözleriyle kendine özgü bir "halk" dili vardır. Dünyayı Don Kişot gibi kitapların yazdığına göre değil, beş duyusunun ona ilettiği nesnelliğe göre algılar.

ISBN: 978-625-5962-19-5

> Don Kişot'un devler ve ordular gördüğü yerlerde o yalnızca yeldeğirmenleri ve koyun sürüleri görür. Sanço Panza yalnızca bir yüzyıl sonra roman anlatısına egemen olacak gerçekliğin değil, aynı zamanda sıradan adama göre yeniden tanımlanacak gerçekliğin de erken bir sözcüsüdür. Bu gerçeklik, sonradan Fielding'in, katedral üyesinin tanımını daha da zıtlaştırarak yapacağı, nesirle yazılmış komik epik olarak anlatılaşacaktır. 17. yüzyılda ortaya çıkan roman komiktir, çünkü sıradan insanın hikayesini anlatır; epiktir, çünkü o çağın destanıdır; nesirdir, çünkü artık bu destan herkesin yazabileceği ve okuyabileceği bir üslupla yazılmalıdır. Roman budur işte (Parla, 2017: 100).

Roman türünün ilk örneği Cervantes'in ünlü eseri Don Kişot'tur ve özellikle Ortaçağ'ın metafizik ruhunun sönümlenmesinin ilk örneğini çizen karakterleri yaratması itibariyle önemlidir. Don Kişot'un idealizmi ve bu yönüyle sürekli komik duruma düşürülmesi, bambaşka bir döneme girildiğinin ve yeni bir yaşam biçiminin ortaya çıkışının işaretidir. Karakterlerin yaşam ile serüveni son derece sıradan dertleri içerir. Ortaçağın olağanüstü güçleri roman karakterlerinde görülmez. Benzer şekilde epiğin olayları anlatım şekli ile romanın olay örgüsü birbirinden tamamen farklıdır. Çizgisel ve düz ilerleyen bir akış roman türünde kendini ortaya koyar. Başlangıç ilerleme ve bitiş şeklinde kurgulanan zaman modern çağın çizgisel tarih anlayışının ruhunu da temsil eder. Zaman bir sonluluk içerir. Ortaçağın tüm ihtimalleri içerecek denli olağanüstü zamanı ve bu zaman özgü ruhun serüvenleri roman türünde görülmez. Her şey yaşamın doğal akışı içinde ilerler. Karakterler ise epiğin her şeyi değiştirebilecek denli büyülü güçleri olan karakterlerinden farklıdır. Artık karakterler yaşamın doğal sıradanlığını taşıyan ve günlük yaşamın dertleriyle uğraşan kimliklerdir. "Romanla karşılaştırıldığında hikâye daha kısa, olay ya da olaylar dizisi daha az, karakterlerin tanıtımı sınırlı, tek yönlü, mekân ve zaman belirli bir çerçevenin içine çıkmış olarak karşımıza çıkar. Romanla hikâye elbette farklıdır birbirinden" (Foster, 1985: 64).

> "Hikâye ile roman arasındaki en önemli fark, karakterlerin yaratılışında kendini gösterir. Romanda gerçek insan yaratılır, onun psikolojisi, toplum içindeki yeri, beğenileri, alışkanlıkları, fikirleri, giyimi-kuşamı… en ince ayrıntıya kadar kahramanı tanıma imkanını buluruz. Yani romanın konusu insandır ve yazar, kahramanını belirli bir tarihi olaylar içinde vererek onu, yaşanılan anın gerçek bir temsilcisi haline getirmeye çalışır. Roman dışadönük ve kişisel, hikâye içedönük ve kişiseldir. Roman karakterini daha objektif olarak değerlendirme fırsatını bulurken hikâyedeki bir karakteri ancak davranışları ve olaylar karşısındaki tutumu neticesinde, deriliğine inemeden tanımak zorunda kalırız. Ayrıca hikâye ve roman iki ayrı geleneği izler ve her ikisinin de kendine has bir geleneği vardır. Romanla hikâyeyi ayırdığımızda kişiler,

ISBN: 978-625-5962-19-5

> zaman, mekân kullanımı, yapı, üslup ve diğer özellikler… farklılıkları yakalama fırsatını bize sunarlar. Roman, pek çok unsurun bulunduğu bir edebi çeşittir ve pek çok edebi türü içinde barındırabilme özelliğine sahiptir. Esnek bir yapıya sahip olduğu için saf roman tanımı yapabilmek mümkün değildir" (Bourneur ve Quellet, 1989: 19).

Roman karakterleri ve kurgusuyla epikten ayrılı içinden geçtiği zamanın ruhunu dönüşerek kendi kimliğine ekler. Bu yönüyle epiğe göre esnektir. Bu çerçevede özellikle dönüşümüne bakıldığında her yüzyılda farklı özellikler gösterdiğini söylemek mümkündür. Örneğin ilk örnekleriyle ortaya çıktığı Rönesans döneminde çok sesli olan roman, 19. yüzyıla gelindiğinde artık sanayileşme çağının ruhunu içine alır. Dolayısıyla, karakterler, roman kişilerinin dertleri ve toplumsal zaman değişir. Artık geçim derdinde yeni bir sınıf olan işçi sınıfı romana girer. Bu sınıfın günlük yaşamı ve dertleri kadar sanayileşmenin toplumsal düzlemde ve doğa üzerindeki etkisi romanın teması içine girer. Burada özellikle Batı klasiklerine bakıldığında romanın sanayileşme çağının insanının dertlerini konu edindiğini ve belli bir idealizm içinde ortaya çıkan bu eşitsiz düzeni eleştirdiğini görürüz. Zola'nın Germinal'i, Dickens'ın Oliwer Twist eseri bunlara örnektir. 19. yüzyıl romanının bir diğer yönü idealizmidir. Daha insanca ve adil bir dünyanın imkanına dair iddiası ve özlemini kurgu ve karakterlerle ortaya koyar.

Yirminci yüzyıl romanı ise biraz daha seçkincidir. Roman artık rüştünü ispat etmiş bir tür olarak okuyan kesime seslenir ve ondan zahmet etmesini ister. Bu dönem aynı zamanda psikianalitiğin ortaya çıktığı süreçtir ve anlatım teknikleri dönüşmeye başlar. Örneğin ilk defa roman türü içinde bilinç akımı tekniğini görürüz. Bu dönemde roman bireyselleşir. Artık on dokuzuncu yüzyılda olduğu gibi derdi toplumsal eşitsizlikler ve buna bağlı sorunlar değil bireydir. Bireyin varoluş sorunu, açmazları, yalnızlığı gibi temalar öne çıkar.

Yirmibirinci yüzyıl romanı ise post modern öğelerle kimliğini kurar. Olay örgüsü, kurgu artık çizgisel tarih anlayışı içinden çıkar. Bu dönemde merkezde metin yer almıyor, okur bir kaşif olarak merkeze geçiyordu. Dolayısıyla 21. yüzyıl romanının belli bir derdi ya da ideolojisi yoktur. Ancak okuru merkeze alan ve metni çözümleyip keşfeden konumuna getiren yeni bir ruhu vardı.

Roland Barthes'a göre yeni dönem okuyucusu hem bir kaşif hem de haz almak için okuyan bireyin kendisidir. Metni haz alan yanıyla okumak, sarsmak, paçalayarak analiz etmek bu bireye düşüyordu. Dil ve yapıt içindeki tüm ideolojik yükleri kırıp parçalamak görevi ona aitti. Böylelikle roman yeni bir kimlikle postmodern özellikler kazanarak yeniden dönüşüyordu.

Tüm bu tartışmalar ışığında romanın değişen kimliğine baktığımızda epikten ayrılan en önemli özelliğinin bu dönüşüme açık ve çağın ruhuna göre yeni özellikler gösteren kanonik olmayan yönü olduğunu söylemek mümkündür.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kaynak

FOSTER, E, M, (1985), “Roman Sanatı”, Adam Yayınları, çev.Ünal Aytür, İstanbul, s.64-68

FIRINCIOĞULLARI, S, (2017), “Romanların Değişen Karakteri Üzerine Bir Değerlendirme” BlackSea Karadeniz Uluslar arası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 33

PARLA J, (2007), “Don Kişot’tan Bu Güne Roman”, İletişim Yayınları, İstanbul

PARLA, J, (2017), “Don Kişot”, İletişim Yayınları, İstanbul

BOURNEUR, R, QUELLET, R (1989), Roman Dünyası ve İncelemesi, Çeviri: Hüseyin Gümüş, Kültür Bakanlığı Yayınları:1085, Tercüme Eserler Dizisi, Ankara, s.19.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ESTETİK, MARKSİST ESTETİK VE SANATIN SINIFSAL KONUMLARI PARÇALAYAN DOĞASI

Doç. Dr. Sevra Fırıncıoğulları

Kuruma Bağlı Değil, sevrafirinci@gmail.com

000-0003-1052-6092,

Özet

Bu çalışmanın amacı estetik kavramının doğuşunu ve estetiğin toplumsal zamanın ruhuna göre şekil kazanmış farklı tanımlarını ve biçimlerini tanıtmaktır. Bu bağlamda sanat tartışmaları içinde önemli yer tutan ve büyük yankı uyandıran Marksist estetiğe değinilmiştir. Özellikle estetiğin ideolojik anlamlar kuşandığı ve Sovyet döneminin ürünü olan toplumcu gerçekçi akımın genel özelliklerine yer verilmiştir. Toplumcu gerçekçiliğin, sanatı, ideolojik bir araca indirgeyerek işlevselleştiren tutumu anlatılmıştır. Bu çerçevede "sanat sanat içindir - sanat toplum içindir" tartışmasını hazırlamış olan toplumsal zamanın politik atmosferine değinilmiştir. Bu tartışma içinde sanatı işlevselleştiren politik tutumu eleştiren Herbert Marcuse'un görüşlerine yer verilmiştir. Marcuse, "sanat sanat içindir- sanat toplum içindir tartışmasını noktalamış, sanatı yaratan bir varlık olarak insanı, sanatçıyı, varoluşsal özellikleriyle anlatmış ve savunmuştur. Marcuse'un görüşleri ışığında sanat ve estetiğin genel biçimleri insanın varoluşu ve varoluşsal kaygısı temelinde ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Estetik, Sanat, Toplumcu Gerçekçilik, Herbert Marcuse, Edebiyat Sosyolojisi

Aesthetıcs, Marxist Aesthetics and Disintegrating Nature Art Class Positions

Abstract

The aim of this study the birth of aesthetics and aesthetic concept is to introduce different forms of social time earned with respect to the soul. In this context, an important place in art discussions and addressed the mismanaged Marxist aesthetics. In particular aesthetic and ideological sense is the product of generations of Soviet socialist realism period has been given to the general characteristics. The socialist realism, art has described the attitude of functionalization by reducing an ideological tool. In this context, "art for art - for art society" was referred to the public when the political atmosphere which prepared the discussion.

ISBN: 978-625-5962-19-5

This discussion has been given to the views of Herbert Marcuse criticized the political attitude of the functionalization of art. Marcuse, "art for art- art for community- has concluded his discussion of the human as a being created art, artist, told the existential characteristics and argued. Marcuse in the light of the opinion of the general forms of art and of human existence and existential concerns are discussed on the basis of aesthetic.

Keywords: Aesthetics, Art, Socialist Realism, Herbert Marcuse, Sociology Literature

Estetik, en genel anlamda sanat ve güzellik alanındaki değerleri konu alan felsefi disiplindir. İnsanın estetik algısı temelinde bakıldığında ise kavram, insanın güzeli yaratma arzusu ile doğrudan ilintilidir. Kişide bir estetik haz uyandıran herhangi bir yapıt meydana getirecek edimlerin tümü insanın estetik arayışı ve estetik hazzın uyandırdığı itki ile doğrudan ilgilidir. Bu çerçevede sanattan söz edildiğinde kaçınılmaz olarak estetik hazdan söz etmek gerekmektedir. Ve sanat eserinin doğa ile olan ilişkisi, güzelliğin ne olduğu, sanat eserinin estetik etki gücü dolayısıyla değeri gibi konular doğrudan estetik ile ilgilidir. Bütün bunları ele alan felsefi disiplin ise estetiktir ve Yunanca aisthesis sözcüğünden türemiştir.

> Yunancada ilk temel duyum anlamına gelen *aisthesis*'le varolan şeyler karşısında, duyumları, duyguları ve sezgileri yoluyla duyarlı olan kişi anlamına gelen *aisthetikos*'tan türeyen ve felsefenin, mantık, metafizik, bilgi teorisi ve ahlak gibi dallarının yanında başka bir temel disiplini olan estetiğin, ayrı ve bağımsız bir disiplin ve araştırma alanı olarak doğuşunda en büyük etkiyi Alexander Baumgarten yapmıştır (Cevizci, 2005, s. 637).

18. Yüzyıl düşünürlerinden olan, aynı zamanda metafizik alanında da çalışan Baumgarten, güzelin sadece basit bir his ya da düşünce olmadığını, bunun insanın karmaşık ve derin bir yönüne işaret ettiğini savunmuştur.

> Sanatın hem duyusal olan hem de duygularla karışmış bulunan zihinsel tasarımlara dayandığını ve güzelliğin de basit ve ayrı bir entelektüel düşünce olmayıp, derinlikli ve ayrıntılı bir kompleks olduğunu iddia eden Baumgarten'e göre, şiir ve güzel sanatların temelinde, sadece duyumsal olmayıp, duyguyla da yakından ilişkili olan "duyarlı tasarımlar" bulunur (Cevizci, 2005, s. 216).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Baumgarten, insanın yarattığı sanat alanının bilimsel alandan daha karmaşık bir yönü olduğuna işaret ederek, sanat söz konusu olduğunda entelektüel açlıktan çok daha derin duyumların harekete geçtiğini belirtir. Çünkü sanat sadece gerçeklik ile ilgilenmez. Onun dışına çıkan onu aşan bir yönü vardır ve bu alanda duygulanımlar devreye girer. Bu yönüyle sanatçı sadece gerçekliğe bakarak onu taklit eden bir kişi değildir. Gerçekliği hissederek zaman zaman onun üzerine çıkan, aşan kişidir. Bu nedenle, sanat sadece gerçekliği yansıtan bir etkinlik değildir. Sanat söz konusu olduğunda sezgiler, duygular, coşkunluk ve yaratım devreye girer. Baumgarten'e göre bu durum sanatı sanat yapan, değerli kılan şeydir.

> Sanat eserinin estetik değerinin, onun duyumsal sezgi yoluyla algılanan temel niteliğinin açıklık ve canlılığıyla orantılı olduğunu iddia eden Baumgarten'e göre, sanatçı doğayı basit bir biçimde kopya etme anlamında, sıradan bir taklitçi değildir. O gerçekliğe duygu katmak zorundadır… (Cevizci, 2005, s.216).

Estetiği sözcük olarak ilk defa kullanan Baumgarten, estetik söz konusu olduğunda en çok güzellik üzerinde durmuştur. Ancak Baumgarten'den sonra estetiği daha rasyonel bir temelde tanımlamaya çalışan Kant, kavramı daha bilimsel ve rasyonel bir temele taşımaya çalışır. Ona göre, Baumgarten'in estetiği sadece güzellik ile açıklaması kavramı tutarlılıktan yoksun bırakmaktadır.

> Estetik bilincini, genel olarak insan deneyimindeki anlamlı ve birlikli bir öğe olarak değerlendiren ve estetik yargının doğamızın, doğa dünyasıyla özgürlük dünyasını uzlaştıran temeli meydana getirdiğini öne süren Kant'tan sonra, estetik terimi, estetiğin felsefi sistemlerinin ayrılmaz bir parçası haline geldiği Schelling ve Hegel sayesinde, popüler bir felsefi kavram haline gelir (Cevizci, 2005, s. 637).

Estetik 19 yüzyıla doğru pozitif bilimlerin gelişimiyle birlikte gittikçe daha bilimsel ve rasyonel bir tanımlama içine konulmaya çalışılır. Bu aynı zamanda kavramın tarihinin ikinci dönemidir. Özellikle materyalizmin etkisi kavram üzerinde kendini hissettirmeye başlar. Aynı zamanda bu dönemde psikoloji bilimi içindeki çalışmalar ve psikolojik bir estetik yaratma yönündeki adımlar da kavramın bilimsel bir alana çekilmesinde etkili olmuştur. 19. yüzyıl estetik kavramını felsefi kimliğinden çıkarıp bilimsel bir alana çekme dönemidir. Yirminci yüzyılın başlarında ortaya atılan görüşler yoğunluklu olarak sanatla estetiğin yollarının ayrılması gerektiği yönündedir. Buna göre, sanat ve estetik belli noktalarda buluşan disiplinler olsalar da birbirinden farklı alanlar olarak görülmelidir. Bu yöndeki en belirgin savunu, bazı nesnelerin sanat eseri olmamasına rağmen estetik bir değer taşıdığı, bu nedenle estetik ve

ISBN: 978-625-5962-19-5

sanatın farklı şeyler ifade edebileceği iddiasıdır. Bu görüşü savunan düşünürlerin buluştuğu temel noktalardan biri de estetiğin sanatla ayrılan yönlerinin kabul edilmesi ve gelişmeye devam eden pozitif bilimlerden de beslenmesi gerektiği yönündedir.

> Sanatın estetikten metodolojik bakımdan farklılaştığını ve dolayısıyla evrimini, felsefe dışında müstakil bir alan olan olarak sürdürmesi gerektiğini söyleyen bu dönem düşünürlerine göre, estetiğin de felsefeden bağımsız bir biçimde gelişmesi ve bilimler, özellikle de sosyoloji ve psikoloji tarafından ortaya konan sonuçlardan daha fazla yarar sağlaması gerekir (Cevizci, 2005, s. 638).

Estetiğin dördüncü dönemine damgasını vuran düşünür Wittgenstein'dır. Bu dönemde sanat ve estetiği tekrar buluşturma çabası göze çarpar. Ve estetiği bir tanım içine sıkıştırma yönündeki çabalar eleştiriye uğrar. Zira bu dönemde sanat ve estetik belli bir öz ya da tanım içine sığmayan ve sürekli değişen kavramlar olarak tanımlanır. Çünkü sanat eserleri biricik ve özgün eserler olarak bir kerelik yaratılan şeylerdir. Bu nedenle evrensel anlamda bir öz ya da belli bir form atfetmek estetiğin ve sanatın içine sığamayacağı kalıplara sokulması anlamına gelecektir. Estetiğin belli bir işlev yüklenerek kalıplarla sınırlandırılışı 20. yüzyılın başlarında yükselişe geçen Marksist estetik ve onun sanat akımı toplumcu gerçekçiliktir.

Marksist Estetiğin Doğuşu

Marksist estetik, Marx, Engels ve Lenin'in eserlerini inceleyen marksist estetikçiler tarafından ortaya atılan bir estetik sistemidir. Özünde bakıldığında Marx ve Engels'in bir sanat teorisi ve sistemi ortaya koymadıkları görülür. Ancak mektuplaşmaları sırasında ve bazı eserlerinde sanata ve estetiğe değinmeleri Marksist estetiğin temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. "Estetik üzerine ne Marx bir eser yazmıştır ne de Engels. Ama genel Marxist kuram içinde sanatı ekonomik yapıya bağlamakla Marxist estetiğin temel ilkesini yerleştirmişlerdir. Bundan başka Marx'ın olsun, Engels'in olsun, çeşitli vesilelerle, başka eserleri içinde ya da mektuplarında edebiyat ile ilgili olarak söyledikleri sözler (ve daha sonra Lenin'in ilaveleri) bugün hala Marxist estetikçilerin dayandıkları temel ilkeleri oluşturur" (Moran, 1988, s. 36).

Engels ve Marx'ın mektuplaşmalarında sanata dair görüşlere yer vermeleri dışında tarihsel materyalist görüşlerinin estetiğe uyarlanmış biçimini Marksist estetik olarak tanımlamak mümkündür. Bu estetik sisteminin temel savunularından biri insanın yaşamını şekillendiren temel şeyin madde olduğu yönündedir. Dolayısıyla Marksist estetiğin beslendiği

ISBN: 978-625-5962-19-5

felsefi yaklaşımı sanat alanına taşıdığını söylemek mümkündür. Buna göre insan emeğiyle doğayı dönüştüren bir varlıktır ve bu dönüşüm insan bilincini dolayısıyla ortaya koyduğu sanat eseri dahil olmak üzere tüm oluşumları etkilemektedir. İnsan doğayı dönüştürürken emeğiyle yaptığı bu etkinlik de kendi bilincini biçimlendirir bu yönüyle sanat etkinliği bu sürecin bir yansımasıdır. "Marksizme göre, hem insan hem de insan bilinci tarihin ve toplumun ürünüdür… İnsanların toplumsal varlığını oluşturan bilinç değildir, tersine insanların bilincini oluşturan onların toplumsal varlığıdır… Marksizme göre, gerçekliğin insan bilincinde yalnız bilgisel bir yansıması söz konusu değildir, aynı zamanda estetik bir yansıması da söz konusudur. Böyle bir anlayışa göre, sanat gerçekliği yansıttığı gibi, sanat yapıtları da gerçek olan şeyleri yansıtır" (Tunalı, 2003, s.45, 46).

Köklerini Marksizmin tarihsel materyalizminden alan Markist estetiğin en önemli iddiası insanın tarihsel olarak belirlenmiş olması nedeniyle, duyumlarının da tarihsel anlamda belirlenmiş olduğu, bu çerçevede bilinci ve duyumları ile gerçekleştirdiği eylemlerinde belirlenmiş olduğu yönündedir. Dolayısıyla Marksist estetiğe göre sanat eserleri ve sanatsal çalışmalar içinden geçtikleri çağın, kısacası kendi tarihselliklerin izlerini ve dokusunu taşımaktadır. Sanatçı da kaçınılmaz olarak toplumsal koşulların şekil verdiği, içinde yer aldığı tarihsel ve sosyal atmosferin şekillendirdiği bir bilinç ve duyumsama ile yapıtını ortaya koyan kişidir. Marksist estetiğin genel iddiası bu yönüyle içinde bulunan çağın tarihsel ve sosyal koşulları kadar üretim ilişkilerinin de her konuda belirleyici olduğu yönündedir. Sanatçının içinde bulunduğu çağın üretim ilişkilerinin hepsi onun bilinci dolayısıyla sanatı üzerinde etkilidir. Ancak bu etki sıradan bir etki değildir, biçimlendiricidir. Yani sanatçının tüm sanatı bu üretim ilişkileri çerçevesinde şekil alır.

> Üretim ilişkilerinin tümü, toplumun ekonomik yapısını, real temeli oluşturur ve bütün hukuksal, politik üst yapı bu real temel üzerinde yükselir. Sanat fenomeni, üst yapı fenomeni olduğuna göre, sanat varlığının da real alt yapı tarafından taşınması, ekonomik – maddesel üretim ilişkileri tarafından belirlenmesi gerekir (Tunalı, 2003, s. 76).

Bilindiği gibi Marksizm toplumu alt yapı ve alt yapıya bağlı ekonomik dengelerle üretim ilişkileri çerçevesinde görür. Kuşkusuz bu alt yapıya göre biçimlenmiş ve onlar tarafından belirlenmiş bir üst yapı da mevcuttur. Bu çerçevede toplumu ekonomik ve tarihsel anlamda belirleyen bir üretim sistemi ve buna bağlı üretim ilişkileri ile bu üretim ilişkileri tarafından belirlenmiş üst yapı kurumları vardır. Bu üst yapı kurumları toplumun sosyal, siyasal ve düşünsel alanını oluştururlar. Dolayısıyla o toplumun üst kurumları hukuk, felsefe, din,

ISBN: 978-625-5962-19-5

eğitim, edebiyat gibi alanlardır. Bu alanlar toplumun alt yapısının birer ürünü, üreticisi ve yansıması olarak nitelendirilebilir.

> Sanat da üst yapının bir parçası olduğuna göre, o da dönemin ideolojisini yansıtacak, bilinçli ya da bilinçsiz olarak egemen sınıfın çıkarlarına hizmet edecektir. O halde toplumun alt yapısı üst yapısını ve dolayısı ile ideolojisini belirleyecek ve sanat eseri de bu ideolojiyi yansıtan bir yapıt olacaktır. Bu anlamda, edebiyat eseri sınıf çıkarlarını dile getiren ideolojidir (Moran, 1988, s. 38).

Marksist estetiğin genel yaklaşımına bakıldığında sanat eserini üretim ilişkileri temelinde değerlendirdiği dolayısıyla herhangi bir sanat yapıtını içinde geliştiği ve ortaya çıktığı dönemin bir ürünü ve yansıması olarak nitelendirmektedir. Bu yaklaşıma göre sanat eserini ortaya çıktığı dönemin ürünü olarak görmek gereklidir ancak bu tanım yetersizdir. Çünkü sanatın aynı zamanda bir yükümlülüğü vardır. Buna göre sanat, insanın bilincini geliştirmek ve kapitalizme özgü çelişkileri göstererek onu ortadan kaldıracak toplumsak koşulları ve sınıfsız toplumu yaratacak temeli hazırlamalıdır. İnsanı mülkiyetten kurtararak özgürleştirmek ve geliştirmek sanatın görevidir. "Marksizme göre sanat bir yanıyla insanı büyülemeli, insanlar ondan haz duymalı, öbür yanıyla da insanları aydınlatmalı, onları eğitmelidir. Marksizim, yalnızca büyüleyen ama aydınlatmayan bir sanatı savunmaz çünkü Marksist sanat teorisine göre, böyle bir sanat eylemi "insanlaştırma", "toplumsallaştırma" niteliğinden yoksun olur ki, böyle bir şey, sanatın özüne aykırı olur. Sanat bu iki öğesi ile ancak gerekli olabilir. Sanat insanın dünyayı tanıyıp değiştirebilmesi için gereklidir" (Tunalı, 2003, s. 95).

Marksizm, kapitalizmi insanın özüne aykırı bir sistem olarak tanımlamaktadır. Zira özel mülkiyet temelinde insan yaşamını metalaştıran bu sistem insanı öz değerlerinden uzaklaştıran ve özgürleşimini engelleyen bir sistemdir. Buna göre sanat ancak insanın özgürlüğünü çağıran bir sese kavuşursa gerçek sanattır. Bunun dışında yapılan sanat, (kapitalist dönemde yapılan sanat) sadece burjuvaziye hitap eder ve ona hizmet eder.

> … Marksizme göre, kapitalizm, insana- aykırı bir sistemdir. Bunun doğal sonucu olarak da, insansal bir fenomen olması gereken sanata aykırı hatta düşman bir sistemdir… Marksist estetik'e göre, sanat – düşmanı sanatın estetik özüne aykırı bir sosyoekonomik sistemin ürünü, kendine özgü bir sanat anlayışını beraberinde getirecektir. Bu anlayış *geç – burjuva sanatı* adını alır (Tunalı, 1997, s. 102, 103)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sanatın evrensel özünü, sınıfsal konumları parçalayan doğasını göremeyen bu anlayış, sanatçıyı da bir partinin hizmetine sokacak denli yaratım gücünü göz ardı eder. Ancak en önemlisi bu süreçte ortaya çıkmış olan akımın insanın varoluşsal yanını görememesidir. İnsan ve en özelde sanatı yaratan özne olarak sanatçı, içinde bulunduğu tüm sınıf ve konum durumlarını parçalayabilir, bunların üzerine çıkabilir. Her çağda ve koşulda tüm açmazlara, olumsuzluklara ve kısıtlamalara rağmen kendi koşullarını aşabilmek insana özgüdür. Bu onun varoluşsal kaygısıyla ilgilidir. Kendini gerçekleştirebilen, kendini aşma ihtiyacıyla yaşayan tek tür insandır ve sanat, insanın bunu başarabildiği en özel alandır. Sanat, insana dair çıkmazların yarattığı trajedilerden doğan estetik bir isyandır ve insanın varoluşsal anlamda en iyiyi yakalamaya yöneldiği yaratım alanıdır. Sanatçılar çağlarını aşarak yaratırlar ve belli bir sınıfsal konuma sığmazlar. Herbert Marcuse'un da belirttiği gibi "yaratırken tüm insanlığın acısını hissederler. Bu nedenle sanat yalnızca sanat uğruna sanattır"… "Sanat, "sanat uğruna sanat"tır… Dostoyevski'nin Ezilenler'i, Vıctor Hugo'nun Sefiller'i yalnızca tikel bir sınıflı toplumun türesizliğine uğramakla kalmazlar, tüm zamanların insanlık dışı doğasının acısını çekerler; genelde insanlığı temsil ederler. Yazgılarında görülen evrensel öğe sınıflı toplumun evrenselinin ötesindedir… Tarih – ötesi, evrensel gerçekliklerinin gücüyle, sanat öyle bir bilince seslenir ki, yalnızca tikel bir sınıfa ait olmakla kalmaz ama tüm yaşam – büyütücü yetilerini geliştiren "türsel varlıklar" olarak insanlara aittir" (Marcuse, 1997, s. 26, 28, 33).

KAYNAKLAR

Cevizci, A. (2005).*"Baumgarten Alexander".* Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma

Cevizci, A. (2005). *"Estetik".* Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul

Moran, B. (1988). *"Edebiyat Kuramları ve Eleştiri" ,"Yansıtma Kuramı 2 / Marx, Engels, Plehanov"*, Cem Yayınları, İstanbul

Marcuse, H. (1997). "*Estetik Boyut / Sanatın Sürekliliği: Marksist Estetiğin Bir Eleştirisine Doğru" "2",* Çeviren: Aziz Yardımlı (Çev), İdea Yayınları, İstanbul

Tunalı, İ. (2003). *"Marksist Estetik", " Bir Toplumsal Problem Olarak Sanat",* Kaynak Yayınları, İStanbul

Tunalı, İ. (2003). *"Marksist Estetik", " Bir Bilgi Problemi Olarak Sanat"*, Kaynak Yayınları, İstanbul

ISBN: 978-625-5962-19-5

KÜLTÜREL KAVŞAKLAR: EVLİYÂ ÇELEBİ VE CHARLES DICKENS ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA

Filolog, GÜLTEN AKGÜL[1]

ÖZET

Seyahat edebiyatı, kültürel etkileşim ve insan toplumlarının derinlemesine anlaşılması için önemli bir kaynak sağlar. Sadece coğrafi keşiflerin ötesinde, farklı kültürleri anlama ve insanlık tarihindeki etkileşimleri izleme fırsatı sunar. Yazarlar, farklı coğrafyalara ve zaman dilimlerine seyahat ederek ve eserlerinde gözlemlerini ve deneyimlerini aktararak okuyucuya zengin bir bakış açısı sunar. Bu çalışmada, seyahat ve seyahat edebiyatı bağlamında, Türk ve dünya tarihinin ünlü gezgini ve en büyük seyahat kitabının yazarı Evliyâ Çelebi (1621-1685) ile 19. yüzyılın İngiliz romancısı, gazetecisi, kısa öykü yazarı ve toplum eleştirmeni Charles Dickens (1812-1870) karşılaştırılarak her birinin edebi katkıları ve kültürel miras üzerindeki etkileri incelenecektir. Evliyâ Çelebi ve Charles Dickens farklı coğrafyalarda ve kültürel bağlamlarda yaşamış olsalar da, her ikisi de kendi dönemlerinde önemli seyahatnameler ve edebi eserler kaleme almış şahsiyetlerdir. Her ikisi de yaşadıkları toplumların sosyal yapısını, kültürel zenginliklerini ve dönemlerinin ruhunu yansıtan eserler ortaya koymuşlardır. Eserleri yalnızca edebiyat tarihine değil, aynı zamanda tarih ve kültür çalışmalarına da büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bu nedenle, bu çalışmada Evliyâ Çelebi ve Charles Dickens'ın eserlerinin karşılaştırılması, edebiyatın ve seyahat yazılarının bu iki farklı kültürel bağlamda nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, bu makalenin amacı Evliyâ Çelebi ve Charles Dickens'ın seyahat edebiyatına yaptıkları özgün katkıları karşılaştırmak ve her birinin edebi üsluplarını, gözlem becerilerini ve kültürel miras üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemektir. Bu çalışma, karşılaştırmalı analiz yaklaşımıyla nitel bir araştırma tasarımı kullanmıştır. Araştırma bulguları, Evliyâ Çelebi ve Charles Dickens'ın seyahat edebiyatına yaklaşım ve gözlemlerinin farklı coğrafi ve kültürel bağlamlarda şekillendiğini ortaya koymuştur. Evliyâ Çelebi ve Charles Dickens kendi dönemlerinde seyahat etmişler ve gözlemlerini zengin bir biçimde kaleme almışlar, böylece okuyucularına toplumlarının ve çağlarının panoramik bir portresini sunmuşlardır. Evliyâ Çelebi geniş bir coğrafyayı dolaşarak detaylı gözlemlerde bulunmuştur. 17. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda seyahat etmiş ve gözlemlerini kaleme almıştır. O dönemdeki Osmanlı toplumu, kültürü ve coğrafyası hakkında detaylı bilgiler sunmuştur. Eserleri o dönemdeki Anadolu'nun çeşitli bölgeleri ve Osmanlı İmparatorluğu hakkında eşsiz bir kaynaktır. Dickens ise 19. yüzyılın başlarında İngiltere'de yaşamış ve Avrupa'yı da ziyaret etmiştir. Avrupa'yı keşfederken insan manzaraları, sanayi devriminin etkileri ve toplumsal olaylar üzerine gözlemlerde bulunmuştur. Karakter analizleri ve toplumsal eleştirileri seyahatlerinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Evliyâ Çelebi,

[1] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Kütahya/Simav Özel Eğitim Uygulama Okulu, gulakgul5@gmail.com-ORCID ID: 0000-0002-0476-6826.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Osmanlı coğrafyasının zengin ve ayrıntılı bir gözlemcisi olarak öne çıkarken, Dickens, Avrupa'nın sanayi devrimi öncesi dönemindeki toplumsal ve ekonomik değişimleri sorgulayan bir yazar olarak tanınıyordu. Evliyâ Çelebi'nin dili derin bir gözlem ve anlatıma sahipken, Dickens karakterlerin derin psikolojik yönlerini ve toplumsal eleştiriyi vurgulamıştır. Her iki yazarın eserleri, çağdaşları ve daha sonra geniş bir okuyucu kitlesi tarafından beğenilmiştir. Evliyâ Çelebi'nin eserleri Osmanlı döneminin tarihsel ve kültürel mirasına önemli bir pencere açarken, Dickens'ın eserleri, İngiltere ve Avrupa'nın 19. yüzyıl toplumsal ve kültürel yapısının anlaşılması için değerli bir kaynaktır. Sonuç olarak, Evliyâ Çelebi ve Charles Dickens seyahat edebiyatının farklı yönlerini temsil eden önemli isimlerdir. Her iki yazar da dönemlerinin kültürel ve tarihsel bağlamlarında derinlemesine gözlemlerde bulunmuş ve bu gözlemlerini eserlerinde okuyucularına aktarmışlardır. Bu çalışma, Evliyâ Çelebi ve Charles Dickens'ın seyahat edebiyatındaki benzersiz yaklaşımlarını karşılaştırarak bu alandaki literatüre yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Her iki yazarın eserlerinin kültürel mirasın korunması ve anlaşılması için bir kaynak olmasının nasıl incelendiği, gelecekteki araştırmacılar ve edebiyat severler için önemli bir referans olabilir. Bu farklılıklar ve benzerlikler, her birinin kendi kültürel bağlamına ve edebi tarzına göre nasıl farklılaştığını, aynı zamanda ortak noktalarının nasıl edebi derinlik yarattığını göstermektedir. Bu çalışmada sunulan analizlerin ileri düzey araştırmacılar için yeni bakış açıları ve karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları için ilham verici olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Charles Dickens, kültür, Evliyâ Çelebi, sosyal meseleler, seyahat edebiyatı

CULTURAL CROSSROADS: A COMPARATIVE STUDY OF EVLİYÂ ÇELEBİ AND CHARLES DICKENS

ABSTRACT

Travel literature provides a prominent resource for cultural interaction and in-depth comprehension of human societies. Beyond just geographical discoveries, it offers the opportunity to comprehend different cultures and trace interactions in human history. Authors offer the reader a rich perspective by traveling to different geographies and time periods and conveying their observations and experiences in their works. In this paper, in the context of travel and travel literature, by comparing Evliyâ Çelebi (1621–1685), the famous traveler of Turkish and world history and the author of the greatest travel book, and Charles Dickens (1812–1870), an English novelist, journalist, short story writer, and social critic of the 19th-century, the literary contributions of each and their effect on cultural heritage will be examined. Even though Evliyâ Çelebi and Charles Dickens lived in different geographies and cultural contexts, both of them were personalities who wrote pivotal travelogues and literary works in

ISBN: 978-625-5962-19-5

their respective periods. Both of them produced works that reflect the social structure of their societies, cultural riches, and the spirit of their times. Their works have made great contributions not only to the history of literature but also to the study of history and culture. Therefore, comparing the works of Evliyâ Çelebi and Charles Dickens in this paper will help us understand how literature and travel writings are shaped in these two different cultural contexts. In this context, the aim of this paper is to compare the unique contributions of Evliyâ Çelebi and Charles Dickens in travel literature and to examine in depth the literary styles, observation skills, and effects of each of them on cultural heritage. This paper employed a qualitative research design with a comparative analysis approach. The findings of the research indicated that the approaches and observations of Evliyâ Çelebi and Charles Dickens in travel literature were shaped in different geographical and cultural contexts. Evliyâ Çelebi and Charles Dickens traveled in their own periods and wrote down their observations in a rich way, thus presenting their readers with a panoramic portrait of their societies and eras. Evliyâ Çelebi covered a wide geography and made detailed observations. He traveled in the 17th-century Ottoman Empire and wrote down his observations. He provided detailed information about Ottoman society, culture, and geography at that time. His works are a unique source about various regions of Anatolia and the Ottoman Empire at the time. Dickens, on the other hand, lived in England at the beginning of the 19th-century and also visited Europe. While exploring Europe, he made observations on human landscapes, the effects of the industrial revolution, and social events. His character analysis and social criticism have been significant parts of his travels. Evliyâ Çelebi stood out as a rich and detailed observer of Ottoman geography, and Dickens was known as a writer who questioned the social and economic alterations in the pre-industrial revolution period of Europe. Evliyâ Çelebi's language has deep observation and narration, while Dickens emphasized the deep psychological aspects of the characters and social criticism. The works of both writers were appreciated by their contemporaries and, later, by a wide range of readers. While Evliyâ Çelebi's works open a significant window to the historical and cultural heritage of the Ottoman period, Dickens' works are a valuable source for comprehension of the 19th-century social and cultural structure of England and Europe. In conclusion, Evliyâ Çelebi and Charles Dickens are prominent figures representing different aspects of travel literature. Both authors made in-depth observations in the cultural and historical contexts of their times and conveyed these observations to their readers in their works. This paper offers a new perspective on the literature in this field by comparing the unique approaches of Evliyâ Çelebi and Charles Dickens in travel literature. This examination of how the works of both authors are a source for the preservation and comprehension of cultural heritage can be a major reference for future researchers and literature lovers. These differences and similarities show how each differs according to its own cultural context and literary style, but also how their commonalities create literary depth. It is thought that the analyses presented in this paper may be inspiring for new perspectives and comparative literature studies for advanced researchers.

Keywords: Charles Dickens, culture, Evliyâ Çelebi, social issues, travel literature

ISBN: 978-625-5962-19-5

İNGİLTERE'DEN ASİ NEHRİNE JANE AUSTEN ESİNTİSİ: *AŞK VE GURUR* ROMANI İLE *ASİ* DİZİSİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEMESİ

Filolog, GÜLTEN AKGÜL[2]

ÖZET

Edebiyat, toplumların değerlerini ve bireylerin toplumsal yapıları içindeki yerini yansıtan önemli bir araçtır. Toplumların bireyler üzerinde büyük etkisi vardır ve bu etki edebiyat eserlerinde farklı biçimlerde yansır. *Aşk ve Gurur* romanı ile Türk dizisi *Asi* , farklı kültürel bağlamlarda, ama benzer temalarla toplumsal sınıf, aile yapıları, aşk ve bireysel özgürlük gibi meseleleri ele alır. Edebiyat ve dizi analizleri, kültürel farkların ve benzer temaların toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olabilir. 19. yüzyılda yaşamış İngiliz roman yazarı Jane Austen'ın (1775-1817) *Aşk ve Gurur* (1813) adlı eseri, 19. yüzyıl İngiltere'sinin aristokratik toplumunun evlilik ve sınıf dinamiklerine odaklanırken, *Asi* dizisi (2007-2009) ise modern Türkiye'nin kırsal kesiminde, bireysel özgürlük ile geleneksel aile yapıları arasındaki çatışmayı işler. Her iki yapıt da aşk, sınıf farkları, gurur ve önyargı gibi evrensel temaları işlerken, farklı zaman ve kültürlerde şekillenmiş olmalarına rağmen, toplumsal cinsiyet, bireysel özgürlük ve evlilik anlayışlarını benzer şekillerde ele alır. Bu çalışmada, her iki eseri karşılaştırarak, toplumsal yapılar, aile ilişkileri ve bireysel özgürlük anlayışlarının nasıl ele alındığı incelenecektir. Bu çalışmanın amacı, *Aşk ve Gurur* romanı ile *Asi* dizisinin toplumsal sınıf, aile yapıları, evlilik ve bireysel özgürlük konularındaki benzerliklerini ve farklılıklarını karşılaştırmaktır. Aynı zamanda, her iki eserin farklı kültürel ve tarihsel bağlamlardaki toplumsal normlara nasıl tepki verdiğini ve bu normların bireylerin kararlarını nasıl şekillendirdiğini incelemektir. Bu karşılaştırmanın, her iki eserdeki temalar üzerinden evrensel insani meseleler hakkında derinlemesine bir anlayış sağlaması beklenmektedir. Çalışmada, nitel ve karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılmıştır. *Aşk ve Gurur* romanı ve *Asi* dizisi, toplumsal sınıf, aile yapıları, evlilik anlayışı ve bireysel özgürlük konularına odaklanarak analiz edilmiştir. Eserlerin her birinden belirli karakterler, olaylar ve temalar seçilerek karşılaştırılmıştır. Analiz, her iki eserin ana karakterlerinin evlilik ve toplumsal yapılar karşısındaki tutumlarını, aile bağlarını ve toplumsal önyargıları aşma biçimlerini incelemiştir. Ayrıca, her iki yapıtın dönemlerinin toplumsal normları ile ilişkisi de ele alınmıştır. Bulgulara göre, *Aşk ve Gurur* romanında sınıf farkları ve toplumun evliliğe bakışı, karakterlerin ilişki kurma biçimlerini etkiler. Bay Darcy'nin Elizabeth Bennet'e duyduğu ilk önyargılar, sınıf farklarının bir yansımasıdır. Aynı şekilde, Elizabeth'in ailesi, toplumun alt sınıfında yer alır ve bu durum, sosyal ilişkilerde zorluklar yaratır. *Asi* dizisinde, özgürlük ve geleneksel değerler arasındaki çatışma ön plana çıkar. Asi'nin özgürlük mücadelesi, çevresindeki geleneksel aile yapıları ve toplumsal beklentilerle sürekli bir gerilim içindedir. *Aşk ve Gurur*'da evlilik,

[2] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Kütahya/Simav Özel Eğitim Uygulama Okulu, gulakgul5@gmail.com-ORCID ID: 0000-0002-0476-6826.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ekonomik güvence ve toplumsal statü ile bağlantılı bir kurumdur. Bayan Bennet'in kızlarını evlendirme çabası, dönemin evlilik anlayışını yansıtır. Elizabeth'in kendi değerleri doğrultusunda yaptığı seçim, bu anlayışa karşı bir duruştur. *Asi* dizisinde, evlilik aşkın ve bireysel özgürlüğün ön plana çıktığı bir kurum olarak sunulur. Asi, ailesinin geleneksel evlilik anlayışlarını reddederek, aşk ve özgürlük arasında denge kurmaya çalışır. *Aşk ve Gurur*'da, gurur ve önyargı karakterlerin kişisel gelişimlerini engeller, ancak bu engeller zamanla aşılır. Darcy ve Elizabeth'in birbirlerine duyduğu saygı, sınıf farklarını ve önyargıları aşmayı simgeler. *Asi* dizisinde de gurur ve önyargı teması işlenir. Asi'nin isyankar tavırları ve Demir'in başlangıçtaki çekinceleri, toplumsal önyargıların karakterler üzerindeki etkisini gösterir. Romandaki Lydia ile Wickham'ın evlilikleri ile dizideki Gonca ile Ziya'nın evliliği, Jane ile Bingley'in evlilikleri ile Defne ile Kerim'in evlilikleri benzerdir. Her iki hikâyede de aile ve gelenekler, karakterlerin ilişkilerini belirler. Elizabeth Bennet'ın ailesi ve sosyal baskılar, Asi'nin ailesindeki çiftlik yaşamı ve sorumluluklarla paralellik gösterir. *Aşk ve Gurur*'daki kırsal ortamlar, hikâyenin doğallığını ve romantizmini artırır. Benzer şekilde, *Asi* dizisinde Asi'nin ailesinin yaşadığı çiftlik ve kırsal yaşam, hikâyenin atmosferini şekillendirir ve doğa, karakterlerin ruh halini yansıtır. Her iki eserde de karakterler gururlarını yenip sevginin önceliğini kabul ederler. Sonuç olarak, bu çalışma, *Aşk ve Gurur* romanı ile *Asi* dizisinin farklı kültürel bağlamlarda toplumsal sınıf, aile yapıları, evlilik anlayışı ve bireysel özgürlük konularındaki benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymuştur. Her iki eserde de toplumsal normlara karşı bireysel mücadelenin ön plâna çıktığı görülmüştür. Elizabeth Bennet'in özgürlük mücadelesi ile Asi'nin benzer isyankar tavırları, evrensel temalar olan aşk, sınıf farklılıkları, gurur ve önyargıyı modern ve klâsik bir perspektiften ele alır. Farklı kültürlerdeki benzer temalar üzerinden yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar, evrensel insani temaların anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu çalışma, farklı kültürel bağlamlarda yazılmış eserlerin karşılaştırmalı analizini sunarak, toplumsal yapıların bireysel özgürlük üzerindeki etkisini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu tür çalışmalar, hem edebiyat eleştirisi hem de toplumsal analiz açısından önemli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Asi* dizisi, *Aşk ve Gurur*, evlilik, kültür, sınıf farklılıkları

FROM ENGLAND TO THE ASİ RIVER: A COMPARATIVE ANALYSIS OF *PRIDE AND PREJUDICE* AND *ASİ* TV SERIES

ABSTRACT

Literature is a pivotal tool that reflects the values of societies and the place of individuals within their social structures. Societies have a great influence on individuals, and this influence is reflected in different ways in literary works. The novel *Pride and Prejudice* and the Turkish TV series *Asi* address issues such as social class, family structures, love, and individual freedom

ISBN: 978-625-5962-19-5

in different cultural contexts but with similar themes. Literature and TV series analyses can help us understand the effects of cultural differences and similar themes on social structures. While the work of the 19th-century English novelist Jane Austen (1775-1817), *Pride and Prejudice* (1813), focuses on the marital and class dynamics of the aristocratic society of 19th-century England, the TV series *Asi* (2007-2009) deals with the conflict between individual freedom and traditional family structures in rural modern Türkiye. Both works deal with universal themes such as love, class differences, pride and prejudice, and although they were shaped in different times and cultures, they deal with gender, individual freedom, and marriage in similar ways. In this paper, both works will be compared, and how they deal with social structures, family relations, and individual freedom will be examined. The aim of this paper is to compare the similarities and differences between the novel *Pride and Prejudice* and the TV series *Asi* in terms of social class, family structures, marriage, and individual freedom. At the same time, it is to examine how both works respond to social norms in different cultural and historical contexts and how these norms shape individuals' decisions. It is expected that this comparison will provide an in-depth understanding of universal human issues through the themes in both works. The paper used a qualitative and comparative analysis method. The novel *Pride and Prejudice* and the series *Asi* were analyzed by focusing on social class, family structures, understanding of marriage, and individual freedom. Certain characters, events, and themes were selected from each of the works and compared. The analysis examined the attitudes of the main characters of both works towards marriage and social structures, their ways of overcoming family ties and social prejudices. In addition, the relationship between both works and the social norms of their periods was also discussed. According to the findings, in the novel *Pride and Prejudice*, class differences and the society's view of marriage affect the ways the characters establish relationships. Mr. Darcy's initial prejudices towards Elizabeth Bennet are a reflection of class differences. Similarly, Elizabeth's family is in the lower class of society, and this creates difficulties in social relationships. In the series Asi, the conflict between freedom and traditional values comes to the fore. Asi's struggle for freedom is in constant tension with the traditional family structures and social expectations around her. In *Pride and Prejudice,* marriage is an institution associated with economic security and social status. Mrs. Bennet's effort to marry her daughters reflects the understanding of marriage of the period. Elizabeth's choice in line with her own values is a stance against this understanding. In the series *Asi,* marriage is presented as an institution where love and individual freedom come to the fore. Asi rejects her family's traditional understanding of marriage and tries to establish a balance between love and freedom. In *Pride and Prejudice,* pride and prejudice hinder the personal development of the characters, but these obstacles are overcome in time. The respect that Darcy and Elizabeth have for each other symbolizes overcoming class differences and prejudices. The theme of pride and prejudice is also discussed in the series *Asi*. Asi's rebellious attitudes and Demir's initial reservations show the effect of social prejudices on the characters. The marriages of Lydia and Wickham in the novel and Gonca and Ziya in the series, Jane and Bingley's marriages, and Defne and Kerim's marriages are similar. In both works, family and traditions determine the relationships of the characters. Elizabeth Bennet's family and social pressures parallel the farm life and responsibilities in Asi's family. The rural settings in *Pride and Prejudice* increase the naturalness and romance of the story. Similarly, in the *Asi* series, the farm and rural life where Asi's family lives shape the atmosphere of the story, and nature

ISBN: 978-625-5962-19-5

reflects the mood of the characters. In both works, the characters overcome their pride and accept the primacy of love. As a result, this paper has revealed the similarities and differences between the novel *Pride and Prejudice* and the series *Asi* in different cultural contexts in terms of social class, family structures, understanding of marriage, and individual freedom. It has been seen that in both works, the individual struggle against social norms comes to the fore. Elizabeth Bennet's struggle for freedom and Asi's similar rebellious attitudes are universal themes of love, class, It examines racism, pride, and prejudice from a contemporary and classical perspective. Comparative studies of similar themes in different cultures can contribute to the understanding of universal human themes. By providing a comparative analysis of works written in different cultural contexts, this paper helps us understand the impact of social structures on individual freedom. Such studies provide significant contributions to both literary criticism and social analysis.

Keywords: The series *Asi*, *Pride and Prejudice*, marriage, culture, class differences

ISBN: 978-625-5962-19-5

PERVÎN-İ İTİSAMÎ DİVAN'INDA TOPLUMSAL KONULAR

Dr. Öğr. Üyesi SERPİL YILDIRIM
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, yldrmserpil44@gmail.com - ORCID ID
https://orcid.org/0000-0002-9566-7232

ÖZET

Divan edebiyatı birçok nazım türünde, birçok beytinde sosyal hayata dair izler taşımaktadır. Divan edebiyatı araştırmalarında göz ardı edilen sosyal hayata dair unsurlar aslında yazıldıkları dönemlere ve günlük hayata dair önemli bilgiler içermektedir. Divan şiirinde sosyal hayatın birebir yansımalarını görmek mümkündür. 1285 hş./1907 yılında Tebriz'de dünyaya gelen ve Çağdaş İran Edebiyatı'nın toplumcu gerçekçi yazarlarından kabul edilen Pervîn-i İtisâmî, divanında sosyal ve toplumsal hayata dair konulara fazlasıyla yer vermiştir. Çağdaş dönem şairi olmasına rağmen üslup ve şekil bakımından Klasik İran şairlerinin izinden gitmiş, yalın bir dille ilim, irfan ve ahlakla karışık şiirler yazmıştır. Şiirleri aracılığıyla çirkinlikleri ve aksaklıkları korkusuzca dile getiren şair, sade diliyle beraber semboller kullanarak farklı bakış açısıyla okuyucuya derin mesajlar vermiştir. Pervîn'in en açık mesajı, yaşadığı toplumun sıkıntılarına tercüman olmasıdır. Şiirlerinin ana teması insanların dertleriyle dertlenmesi, sıkıntı içindeki kişilerle, çaresizler ve yoksun bırakılmış kişilerle dertleşerek onların sıkıntılarını paylaşması, onların sessiz çığlıklarına ses olmasıdır. Bir bilge mizacıyla şiirlerinde insanlığın bütün gizemlerini anlatmakla beraber yaşadığı dönemin toplumsal hayatında karşılaşılan problemler üzerinde durmuştur. Toplumdaki yetim ve kimsesiz çocukların, emekleri sömürülen emekçilerin ve yoksul kesimin sesi olmuş onların içler acısı durumlarına dikkat çekmiştir. Zengin fakir ayrımını ve bu ayrımın sebep olduğu sosyal eşitsizlikleri her fırsatta şiirlerinde işlemiştir. Ayrıca zalim yöneticilerin adil olmaları gerektiğini belirtmiştir. Bir kadın şair olarak özellikle İran kadınının toplumdaki yeri ve önemine değinmiş ve kadının iffet ve takva duygusuna vurgu yapmıştır. Bu çalışmada öncelikle şairin hayatına kısaca değinildikten sonra şiirlerinden yola çıkarak şairin poetikası ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, yaşamının bir sentezi olan divanı incelenerek toplumcu gerçekçi şairin toplumsal konuları içeren şiirleri tespit edilmiş ve bu konuların neler olduğu ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler : İtisami, divan edebiyatı, sosyal hayat, toplumsal konular

ISBN: 978-625-5962-19-5

ABD'DE ÇALIŞAN HİSSE SAHİPLİĞİ PLANI (ESOP)'NIN SAYILARLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Sevgi IŞIK EROL
Doç. Dr. Batman Üniversitesi İİBF
ORCID.org/0000-001-9925-1704

ÖZET

Çalışan Hisse Sahipliği Planı (ESOP), çalışanların çalıştıkları şirketin hisselerine sahip olmalarını sağlayan bir çalışan fayda planıdır. Bu plan kapsamında, işverenler çalışanlara çok az veya hiç ek maliyet ödemeden şirket hissesi sağlar ve çalışanlar bunu belirli bir süre sonra belirli bir fiyattan nakde çevirebilirler. ESOP'ların uygulandığı işletmelerde, çalışanlar çalıştıkları şirketin hisselerine sahip oldukça bir sahiplik kültürü de gelişir. Sahiplik kültürü, çalışanların işletmenin sahibi gibi düşünmesini ve hareket etmesini sağlar. Bu nedenle ESOP'lar işletmelere para piyasalarına kıyasla daha uygun koşullarda finansman, daha yüksek kurumsal performans, üretkenlik, daha yüksek iş tatmini ve çalışan sadakati ve vergi avantajları gibi birçok fırsat sağlar. Tüm bu avantajların yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ndeki ılımlı politikalar sonucunda ekonomik demokrasi ortaya çıkmış ve çalışanların işletme sermayesine ortaklığı, yani ESOP uygulamaları işletmelerde yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda, teorik bir çerçevede ele alınan bu çalışmada, ESOP konusu Ulusal Çalışan Sahipliği Merkezi (NCEO) ve diğer kaynaklardan sağlanan sayısal veriler temelinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çalışan Hisse Sahipliği Planı, Mülkiyet, Amerika.

EVALUATION OF THE EMPLOYEE STOCK OWNERSHIP PLAN (ESOP) IN THE USA IN NUMBERS

ABSTRACT

Employee Stock Ownership Plan (ESOP) is an employee benefit plan that allows employees to own shares of the company they work for. Under this plan, employers provide employees with shares of company stock at little or no additional cost, which they can then convert into cash at a set price after a certain period of time. In businesses where ESOPs are implemented, an ownership culture also develops as employees own shares of the company they work for. An ownership culture causes employees to think and act like owners of the business. Therefore, ESOPs provide businesses with many opportunities such as financing under more favorable conditions compared to money markets, higher corporate performance, productivity, higher job

ISBN: 978-625-5962-19-5

satisfaction and employee loyalty, and tax advantages. In addition to all these advantages, as a result of moderate policies in America, economic democracy has emerged, and workers' partnership in business capital, in other words, ESOP practices, have become widespread in businesses. In this context, in this study, which is handled within a theoretical framework, the ESOP issue will be evaluated on the basis of numerical data provided by the National Center for Employee Ownership (NCEO) and other sources.

Keywords: Employee Stock Ownership Plan, Property, United States,

1. GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde çalışan mülkiyetinin biçimleri arasında işçi kooperatifleri, çalışan sahipliği tröstleri, doğrudan çalışan mülkiyeti, hisse senedi opsiyonları, hisse senedi hibeleri gibi diğer birçok çalışan sahipliği biçimi yer almaktadır. Ancak bunların en yaygın olanı Çalışan Hisse Sahipliği Planı (ESOP)'dır. ESOP, bir şirketin çalışanlarının şirkette hisse sahibi olduğu veya şirketlerindeki hisselerin değeri üzerinde hak sahibi olduğu herhangi bir düzenleme için kullanılan bir terimdir. ESOP, basit hisse senedi hibelerinden yüksek düzeyde yapılandırılmış planlara kadar birçok biçimde olabilen geniş bir kavramdır (NCEO, 2024).

Bazı şirketler, çalışanlarını şirket sahibi yaparak onların şirkete olan bağlılıklarını artıracaklarına, çalışma performanslarını iyileştireceklerine ve şirkette genel olarak daha uyumlu bir atmosfer getireceklerini inanıyorlar. Yapılan araştırmalar, çalışanlara şirketlerinde önemli bir pay verilmesinin, çalışanların şirketlerine karşı tutumlarını iyileştirebileceğini ve şirketlerine karşı bu iyileştirilmiş tutumların kârlılıkta iyileşmelere yol açabileceğini göstermiştir (Oppenheimer, 2025: 2). Başka bir deyişle, çalışanlarına yatırım yapan şirketler üretkenlik seviyelerinde artış görmekte, bu da şirketin daha fazla kar elde etmesine ve daha hızlı büyümesine yardımcı olmaktadır. Bir şirket çalışanlarına bir ESOP sunduğunda, çalışan devir oranını azaltması muhtemeldir. Bu da daha fazla iş güvenliği ve daha iyi çalışan tutma ile sonuçlanabilir. Ayrıca ESOP işletmelerin yüksek vasıflı adayları bulmasına ve işe almasına da yardımcı olmaktadır (Indeed, 28 Haziran 2024).

ABD'nde sahiplerin işletmeyi kendi seçtikleri bir programa göre bırakmalarına izin veren esnek bir yapı bulunmaktadır. Bu kapsamda özel bir şirketin mevcut sahibi emekliliğe yaklaştığında, şirketin ya faaliyetlerini durdurması ya da yeni bir sahip bulması gerekecektir. Mal sahibi bir aile üyesine, yönetim ekibine veya dışarıdan bir alıcıya satış yapabilir ancak bazıları bir ESOP aracılığıyla çalışanlarına aktarmayı tercih etmektedir (Ownership Economy, 2025). Bunun yanı

ISBN: 978-625-5962-19-5

sıra ABD, ESOP'ları teşvik etmek amacıyla vergi teşvikleri de oluşturmuştur (NCEO, 2024). Bu bağlamda, ESOP'lar önemli federal ve çoğu zaman eyalet vergi teşviklerine sahiptir (Ownership Economy, 2025). Belirtilen pek çok avantajı nedeniyle, ABD'de çalışan sahipliği için en yaygın yapı ESOP'tur.

2. ESOP' UN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

ESOP, bir şirketin hisselerini satın alan ve bunları plana katılan çalışanlar adına elinde tutan bir emeklilik planıdır. Şirket hisse fiyatı yükseldiğinde, plan katılımcıları finansal kazançları paylaşır. Hisse fiyatı düştüğünde, plan katılımcıları zararı paylaşır. Çalışan emekli olduğunda veya firmadan ayrıldığında, işletmedeki mülkiyet hissesi için kendisine piyasa değeri ödenir (The Employee Ownership Foundation, 2020: 3). Bu kapsamda ESOP, bir şirketin çalışanlarına çalıştıkları şirketin hisselerine sahip olma hakkını veren bir çalışan fayda planıdır (Oppenheimer, 2025: 1). Diğer bir ifadeyle ESOP, çalışanlara şirketin hisseleri veya hisse senetleri şeklinde şirkette mülkiyet hakkı veren bir çalışan fayda planıdır (Bisht, Ocak 2024: 107).

Bu hisseler çalışanlar tarafından piyasa fiyatının altında, yani iskontolu bir fiyatla satın alınır. Çalışan böyle bir seçeneği seçmeye istekli ise ESOP alabilir, istemiyorsa almayabilir. Bu nedenle ESOP'ların çalışanlar için bir seçenek olduğunu ve bir gereklilik olmadığını belirtmekte fayda vardır. Bazı işletmelerde bu tür planlar, mevcut çalışanlara kıdem veya performanslarına göre ödül olarak da verilebilir. Bir ESOP'u uygulamanın amaçlarından biri, çalışanı şirkete daha bağlı hale getirmek ve çalışan sadakatine yardımcı olmaktır. Dolayısıyla bir ESOP, çalışanları uzun vadede şirkete bağlı olmaya ve ayrıca şirketin sorumluluğunu almaya motive etmektedir (Bisht, Ocak 2024: 107).

ESOP ilk olarak ABD'nde Louis O. Kelso tarafından gündeme getirilmiştir (Leadbeater, 1997: 53). Aslında, San Francisco'lu avukat ve ekonomist olan Louis O. Kelso, Peninsula Newspapers, Inc.'in mülkiyetini iki kurucusundan (ikisi de 80'li yaşlarda) seçtikleri haleflere, yöneticilere ve çalışanlara devretmenin bir yolu olarak 1956'da ilk ESOP'u oluşturmuştur. Kelso'dan önce, çalışan motivasyonunu ve üretkenliğini artırmak için çalışanların hisse sahipliğine büyük ölçüde güvenen hem halka açık hem de özel birçok başarılı şirket vardı. Bunlar arasında Sears Roebuck, J.C. Penney, Proctor & Gamble, Lowe's, Pillsbury ve diğerleri gibi tanınmış isimler vardı. Bu şirketlerden bazıları, 1921'de vergi kanununa eklenen, "*öncelikle şirket hisse senetlerine yatırılmak üzere tasarlanmış*" bir IRS vergi nitelikli plan olan "*hisse senedi bonus planı*" aracılığıyla hisse senedi sahipliği sağladı. Sears Roebuck ve Lowe's gibi

ISBN: 978-625-5962-19-5

şirketler, kar paylaşım planlarındaki fonların yarısından fazlasını şirket hisse senetlerine yatırmışlardır (Menke, 12 Mayıs 2011).

Esasen ESOP'lar ABD'de 1974 yılında yasal çerçeveye kavuşmuştur. Böylece ESOP'lar, 1974 Çalışan Emeklilik Gelir Güvenliği Yasası (ERISA) tarafından yönetilen şirket destekli çalışan emeklilik planları haline gelmiştir. ESOP'lar tüm katılımcılar için uygun ve adil bir şekilde yönetilmelerini sağlamaya başlamıştır (Ownership Economy, 2025). Ancak 1979'dan itibaren, hiç kimsenin hayal bile edemeyeceği yeni bir ESOP uygulaması ortaya çıkmıştır. ESOP'lar, başarısız şirketleri kurtarmak için kullanılmıştır. Bu durumda, ESOP'ların büyük çoğunluğunun aksine, ESOP tarafından satın alınan hisse senedi, cari veya elde tutulan kazançlarla değil, müzakere edilen maaş kesintileri yoluyla ödenmiştir. Aslında, çalışanlara müzakere edilen maaş kesintisi anlaşmaları karşılığında hisse senedi verilmiştir. Bu maaş kesintisi ESOP'larının en büyük üç örneği Weirton Steel ESOP, Chrysler Corporation ESOP ve United Airlines ESOP idi (Menke, 12 Mayıs 2011).

Yeni ESOP modeli ile Weirton Steel'in kapanmasını önlemiş ve yaklaşık 20 yıl boyunca faaliyetlerini sürdürmesine yardımcı olmuştur (Wellman, 29 Mart 2022). Benzer şekilde 1979'da Chrysler Corporation iflasın eşiğindeydi ve ABD hükümetine 1,5 milyar dolarlık bir kurtarma paketi için başvurmuştu. İflas dışında tek çözüm, federal hükümetin şirketi ayakta tutmak için yeterli finansmanı garanti altına almasıydı. Ancak, bu finansmanı geri ödemek, asgari %30'luk bir maaş kesintisi olmadan imkansızdı. Senatör Long, sendikaları, çalışanlara bir ESOP aracılığıyla neredeyse %25'lik bir mülkiyet hakkı verilmesi karşılığında bu maaş kesintisini kabul etmeye ikna etmekte başarılı oldu. Birkaç yıl sonra, Chrysler'in borç yükümlülükleri planlanandan önce ödenmiştir (Menke, 12 Mayıs 2011).

Öte yandan 1994'te United Airlines'ın mali krizin eşiğinde olduğu bir dönemde, şirketin yöneticileri ve çalışanları kurumsal yönetimde büyük bir deney başlatmıştır. İşçi ve yönetim arasındaki yıllardır süren gerginlikten açıkça uzaklaşarak, taraflar havayolunu kurtarmak için bir araya gelmiştir. Çalışanlar, United'ın Southwest gibi düşük maliyetli taşıyıcılarla daha kolay rekabet edebilmesi için havayolunun işletme maliyetlerini düşük tutmak adına milyarlarca dolarlık maaştan vazgeçmeyi kabul etmiştir. Karşılığında havayolu, şirketin yarısını çalışanlara satacaktı ve çalışanlar havayolunun gidişatında söz sahibi olacak ve gelecekteki başarısından doğrudan faydalanacaktı (Manjoo, 2002). Böylece 12 Temmuz 1994'te United Airlines'ın hissedarları, şirketin %53'ünün çalışanlarına devredilmesini ve karşılığında 4,8 milyar dolarlık ücret indirimi yapılmasını öngören bir planı onaylayarak şirketin iflastan kurtulması sağlanmışlardır (Plugin24, 1994).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Pandemi döneminde yürütülen "*Employee-Owned Firms in the Covıd-19 Pandemic: How Majority-Owned ESOP & Other Companies Have Responded to the Covid-19 Health and Economic Crises*" başlıklı çalışmada, ESOP uygulamaları olan işletmelere ilişkin önemli sonuçlar elde edilmiştir. Söz konusu bu çalışmada, ESOP'a sahip yani çoğunluğu çalışanlara ait şirketlerin, Covid-19 salgını sırasında işe alım, ücret, yan haklar ve işyeri sağlığı güvenliği konusunda çalışanlara ait olmayan şirketlerden daha iyi performans gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışma, ESOP'ların pandemi sırasında çalışanların güvenliğini sağlama konusunda daha proaktif olduklarını ve genellikle bir noktada normal şekilde işlerine dönecekleri konusunda daha iyimser olduklarını bulmuştur (The Employee Ownership Foundation, 2020). Dolayısıyla her büyüklükteki şirkette uygulanabilen ESOP'lar (ESOP, 2025), sağladığı birçok fayda nedeniyle günümüzde de ABD'de aktif olarak kullanılmaya devam etmektedir.

3. ESOP'UN TERCİH EDİLME NEDENLERİ

Özünde, çalışanların çalıştıkları şirketin hisselerine sahip olmalarını sağlayan bir çalışan fayda planı olan ESOP (Transactional Clinic Collaborative, 2025: 1), yalnızca bir çalışan faydasından daha fazlasıdır; paylaşılan başarı kültürünü besleyen devrim niteliğinde bir iş yaklaşımıdır. ESOP'lar ayrıca, çalışanları şirkette ortak sahibi yapmak isteyen ve böylece işleri yerel tutabilen, iş sürekliliğini koruyabilen ve tartışmalı bir satın alma veya tasfiyeden kaçınabilen sahipler için de mükemmel bir seçimdir. Bu bağlamda işletmelerin ESOP'u tercih etme nedenleri aşağıda sıralanmıştır.

- **Yetenekleri Çekmek ve Elde Tutmak**: ESOP'lar potansiyel ve mevcut çalışanlar için çekicidir çünkü doğru bir şekilde uygulandığında istikrar ve ortak sahiplenme kültürü oluştururlar. Nitekim insanlar, genel başarısının bir parçası hissedebilecekleri bir şirkette çalışmak isterler (Aegis, 12 Mart 2024).
- **Esneklik**: Hissedarlar, zaman içinde fonları kademeli olarak çekme veya hisselerinin yalnızca bir kısmını satma seçeneğine sahiptir. Şirketin kendi paylarına düşen kısmını serbest bıraktıktan sonra bile aktif kalabilirler. Ayrıca, bir çalışan emekli olursa veya şirketten ayrılırsa, hisselerini tutmayı seçebilir ve bu da ayrıldıktan sonra bile şirkette söz sahibi olmalarını sağlar (Indeed, 28 Haziran 2024).
- **Finansal Teşvikler Sağlar**: Bir ESOP, çalışan-sahipler için ek bir emeklilik faydası olarak hizmet eder ve uzun vadeli servet oluşturma imkânı sunar. Şirketten ayrıldıklarında veya emekli olduklarında bir ESOP dağıtımı alabilirler (Aegis, 12 Mart 2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

- **Gizlilik:** ESOP'lar çalışan bilgilerini paylaşmaz. Bu, üyelerin verilerinin gizli ve güvenli kaldığı anlamına gelir. ESOP'ların hüküm ve koşulları adildir, gizli bir baskı yoktur ve çalışanlara en çok ihtiyaç duydukları anda destek olurlar (Indeed, 28 Haziran 2024).
- **Sahiplik Kültürü Oluşturur**: Sorumluluk paylaşıldığında ve her başarı kolektif olduğunda sonuçlar somut hale gelebilir. Çalışan Sahipliği Vakfı'na göre, araştırmalar çalışanlara kendilerini istihdam eden şirkette önemli bir pay vermenin çalışanların şirkete karşı tutumlarını iyileştirdiğini ve bu iyileştirilmiş tutumların şirketin karlılığının artmasına yol açtığını göstermiştir. Şirketler, çalışanların şirketteki sahipliğinden kaynaklanan ek üretkenliğin bir ESOP'u en iyi seçenek haline getirdiğini görebilir (Aegis, 12 Mart 2024).
- **Basitlik:** ESOP'lar kolay transfer edilebilirlik sunarak emeklilik planlaması için mükemmel bir seçenek haline getirir. Çalışanlara şirkette istedikleri kadar hisse senedine sahip olma fırsatı verir ve hatta istenirse bir kısmını şirkete geri satabilirler. Sahipler, çalışanları işletmenin bir payıyla ödüllendirebilir, ücret ve üretim için teşvikler sağlayabilir. Çalışan üretkenliği gibi şirket kültürünün kalitesi de artar. Şirket daha sonra hisse senedini geri satın alabilir ve emeklilik boyunca çalışanları desteklemeye devam edebilir (Indeed, 28 Haziran 2024).
- **Vergi Avantajları Sağlar**: ESOP'lar, bir şirketin tasarruflarını ve faydalarını önemli ölçüde artırabilecek benzersiz vergi avantajları sunar (Aegis, 12 Mart 2024). ABD'de Kongre, sermaye sahipliğini genişletmek, çalışanlara işletmelerde sahiplik payı vermek ve şirketler için yararlı bir finansman aracı sağlamak amacıyla ESOP'lar için özel olarak tasarlanmış bir dizi vergi teşviki sağlamıştır (The ESOP Association, 2025).
- **Başarılı Bir Çıkış Stratejisi Oluşturma**: Zamanla ESOP'lar, işletme sahipleri için işletmelerinden çıkmak istediklerinde çok önemli bir seçenek haline gelmiştir. İşletme sahipleri için bir diğer avantaj ise hisse senetlerini adil bir değerleme üzerinden satma imkânına sahip olmalarıdır (Aegis, 12 Mart 2024).

Öte yandan bir şirkete ESOP eklemenin en büyük dezavantajı, karmaşık bir çalışma gerektirmesidir. Diğer bir ifadeyle bir ESOP'u uygulamak ve yönetmek, karmaşık düzenleyici gerekliliklerle uğraşmayı içerir ve önemli bir idari gözetim gerektirir. Ancak işletmeler, ESOP İşlem Mütevelli Heyeti ve Sürekli ESOP Mütevelli Heyeti Hizmetleri gibi destek sağlayarak süreci hızlandırabilir ve basitleştirebilir (Aegis, 12 Mart 2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

4. BAŞARILI BİR ESOP İÇİN PLANLAMA SÜRECİ

Bir ESOP kurmak bir şirket için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu stratejik karar önemli finansal değerlendirmeleri içerir. ESOP düzenlemeleri, yasal uyumluluk için kapsamlı planlama, değerleme ve ESOP uygulamasının incelikleri hakkında derin bir anlayış gerektirir (Aegis, 26 Mart 2024). Başarılı bir ESOP işlemi sağlamak için aşağıdaki adımları içeren yapılandırılmış bir yaklaşımı takip etmek faydalı olacaktır.

- **Fizibilite Çalışmaları Yapılmalı:** Başlangıçta, bir ESOP düşünen bir şirket, bu planın finansal ve organizasyonel hedefleriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirmek için bir fizibilite çalışması yürütmelidir (Ownersedge, 2025). Dolayısıyla ESOP kurulum sürecinin ilk adımı kapsamlı bir fizibilite çalışması yürütmektir. Bu çalışma, bir ESOP'un şirketin finansal yapısı, hedefleri ve geleceğe yönelik daha geniş kapsamlı etkileriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirir. Bu aşamada, şirketler bir ESOP'un stratejik faydalarını ve potansiyel zorluklarını değerlendirecektir. ESOP uzmanlarıyla erken danışma, bu aşamada başarılı bir şekilde ilerlemek için çok önemlidir (Aegis, 26 Mart 2024).

- **Yasal ve Mevzuata Uygunluk Sağlanmalı:** ESOP işlemleri bir dizi yasal ve düzenleyici gerekliliğe tabidir. Süreç boyunca tüm yasal gerekliliklerin karşılandığından emin olabilecek deneyimli hukuk uzmanlarıyla çalışmak önemlidir (Faster Capital, 2025). Bu nedenle bir sonraki adım, yasal ve düzenleyici uyumluluk için temel oluşturmaktır. ESOP düzenlemelerine uymak ve yasal uyumluluğu sağlamak, başarılı bir geçişin temelidir. ABD Çalışma Bakanlığı ve İç Gelir Servisi (IRS), ESOP'ları yöneten katı yönergeler uygulamaktadır. Bu düzenlemeler, çalışanların uygunluğu, ESOP yapılandırması ve hisse senedi dağıtımlarının işlenmesiyle ilgili hükümleri içermektedir. Şirketler, olası yükümlülüklerden kaçınmak ve ESOP'larının sürdürülebilirliğini sağlamak için bu yasal çerçeveleri anlamalıdır. ESOP uygulamasında yetkin hukuk uzmanlarından yardım almak bu süreçte önemlidir (Aegis, 26 Mart 2024).

- **ESOP'un Yapısal Tasarımı Yapılmalı:** Yasal temel tamamlandıktan sonra, bir ESOP'un yapısal tasarımı başlayabilir. Bu, planın uygunluk kriterleri, tahsis formülleri ve hak kazanma çizelgeleri gibi özelliklerinin belirlenmesini içermektedir. ESOP uygulamasının teorik yönlerinin pratik şekil almaya başladığı yer burasıdır. Tasarım, ESOP düzenlemelerine dikkat etmeli ve planın yalnızca uyumlu değil, aynı zamanda şirketin

ISBN: 978-625-5962-19-5

çalışan mülkiyet hedefleriyle de uyumlu olduğundan emin olmalıdır (Aegis, 26 Mart 2024).

- **Finansman Stratejileri Oluşturulmalı:** Bir ESOP'u finanse etmek, stratejik planlama gerektiren kritik bir bileşendir. Şirketler, ESOP'u şirket hisselerini satın almak için kullanılan nakit katkılarla mı yoksa hisse senedi alımlarını finanse etmek için şirket varlıklarından yararlanarak mı finanse edeceklerine karar vermelidir. Her yaklaşımın bir şirketin nakit akışı ve vergi durumu üzerinde etkileri vardır ve bir ESOP'u uygulamada titiz finansal planlamanın önemini vurgulamaktadır. Çeşitli finansman stratejilerini keşfetmek, bir şirketin çalışan mülkiyeti taahhüdünü yerine getirirken finansal sağlığını korumasını sağlamaktadır (Aegis, 26 Mart 2024).

5. ABD'DE ESOP'UN GENEL GÖRÜNÜMÜ

ABD'nde çalışan sahipliğinin en yaygın biçimlerinden biri ESOP'tur. 1974'e kadar neredeyse hiç bilinmeyen ESOP'lar artık yaygınlaşmıştır (NCEO, 2025a). Nitekim Ulusal Çalışan Sahipliği Merkezi (National Center for Employee Ownership-NCEO) çok çeşitli sektörlerdeki şirketlerin ESOP'ları başarıyla uyguladığını tespit etmiştir. ESOP'ların yüzde 21'i üretim şirketleri, yüzde 19'u profesyonel/bilim/teknoloji alanlarında, yüzde 16'sı inşaat şirketleri ve yüzde 14'ü finans/sigorta/gayrimenkul sektöründedir. ESOP'lar için diğer en iyi sektörler arasında yüzde 9 toptan ticaret, yüzde 6 perakende ticaret, yüzde 3 idari destek, yüzde 3 tarım, madencilik tesisleri, yüzde 2,5 holding şirketleri, yüzde 2,1 toplu taşıma, yüzde 2 bakım sağlık, sosyal yardım, yüzde 1,8 danışma, bilgi hizmetleri, yüzde 1,5 diğer hizmetler, yüzde 0,6 konaklama ve yiyecek hizmetleri, yüzde 0,4 eğitim hizmetler ve yüzde 0,2 sanat, eğlence ve dinlenme yer yer almaktadır (Aegis, 24 Mart 2026; NCEO, 2025b).

Çizelge 1: ABD'de ESOP'lar, Katılımcılar ve Varlıklar

Kategori	ESOP Sayısı	Toplam Katılımcı Sayısı	Aktif Katılımcılar	İşveren Menkul Kıymetleri (Milyon $)	Toplam Plan Varlıkları (Milyon $)
Özel şirketler	6,016	2,620,779	1,939,226	209,681	301.750
Küçük planlar (100 katılımcının altında)	3,407	153,107	113,296	20,203	23,399

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kategori	ESOP Sayısı	Toplam Katılımcı Sayısı	Aktif Katılımcılar	İşveren Menkul Kıymetleri (Milyon $)	Toplam Plan Varlıkları (Milyon $)
Büyük planlar (100+ katılımcı)	2,609	2,467,672	1,825,930	189,4 8	278,351
Halka açık şirketler	533	12,335,536	8,924,849	150,916	1,516,906
Toplam	**6,548**	**14,956,315**	**10,864,075**	**360,597**	**1,818,656**

Kaynak: NCEO. (2025b). Employee Ownership by the Numbers. https://www.nceo.org/research/employee-ownership-by-the-numbers#how-many-esops-are-there

2025 yılı itibarıyla NCEO'dan sağlanan verilere göre, verilerin mevcut olduğu en son yıl olan 2022'de ABD'de 31.616 katılımcıyı kapsayan 292 yeni ESOP oluşturulmuştur (NCEO, 2025b). Çizelge 1'de görüldüğü üzere ABD'de toplam varlıkları 1,8 trilyon doların üzerinde olan 6.548 ESOP bulunmaktadır. Bunların 6016'sı özel şirket, 533'ü ise halka açık şirkettir. ESOP'lar 14,9 milyon katılımcıyı kapsamakta ve bunların 10,8 milyondan fazlası halihazırda çalışan ve bir ESOP kapsamında olan aktif katılımcılardan oluşmaktadır (NCEO, 2025b).

Çizelge 2: ABD'de ESOP ve Katılımcı Sayısı (2014-2022)

Yıl	ESOP Sayısı	Toplam Katılımcı (Milyon)	Aktif Katılımcılar (Milyon)
2014	6,718	14.05	10.56
2015	6,669	14.43	10.82
2016	6,625	14.20	10.61
2017	6,561	14.24	10.61
2018	6,502	14.05	10.37
2019	6,482	13.90	10.21
2020	6,467	13.95	10.17
2021	6,533	14.74	10.70
2022	6,548	14.96	10.86

Kaynak: NCEO. (2025b). Employee Ownership by the Numbers. https://www.nceo.org/research/employee-ownership-by-the-numbers#how-many-esops-are-there

Çizelge 2'de, 2014'ten 2022'ye toplam ESOP'ların, toplam ve aktif katılımcıların zaman içindeki değişimini göstermektedir. NCEO yayınlanan yeni verilere göre, 2014 yılından 2020 yılına kadar ESOP toplam sayı olarak azalmaya devam etmiştir. 2021 ve 2022 yılında ise

ISBN: 978-625-5962-19-5

yeniden artmaya başlamıştır. Benzer şekilde 2014 yılından 2020 yılına kadar plan aktif katılımcılarının sayısı düşmeye ancak 2021 ve 2022 yılında ise yeniden artmaya başlamıştır. Öte yandan 2014 yılından 2022 yılına kadar plan katılımcılarının sayısı mütevazı bir şekilde artmaya devam etmiştir.

Çizelge 3: ABD'de Özel Sektöre ve Halka Açık Şirketlere Ait ESOP Sayıları (2014-2022)

Yıl	Özel Sektöre Ait ESOP'lar	Halka Açık ESOP'lar
2014	6,130	588
2015	6,067	602
2016	6,000	625
2017	5,928	633
2018	5,860	642
2019	5,880	602
2020	5,887	580
2021	5,973	560
2022	6,016	533

Kaynak: NCEO. (2025b). Employee Ownership by the Numbers. https://www.nceo.org/research/employee-ownership-by-the-numbers#how-many-esops-are-there

Çizelge 3'te, NCEO yayınlanan yeni verilere göre, halka açık şirketlere ait ESOP sayıları 2014 yılından 2022 yılına kadar azalmaya devam etmiş ancak özel sektöre ait ESOP'ların sayısı 2014'ten 2020'ye azalsa da hem çalışanlara hem de işverenlere sağladıkları faydalar nedeniyle son iki yılda tekrar artmaya başlamıştır.

Sonuç olarak ABD'de, Kongre tarafından 1970'lerde özel şirket sahiplerini çalışanlarına hiçbir maliyet çıkarmadan mülkiyeti devretmeye teşvik etmek amacıyla tasarlanan ESOP'lar, bugün hala çalışan mülkiyetinin birincil biçimi olmaya devam etmektedir (NCEO, 15 Mayıs 2017). ABD'deki çalışanların yaklaşık %18'i, ESOP ve benzeri programlar aracılığıyla çalıştıkları şirkette bir tür mülkiyet hakkına sahiptirler. 14 milyondan fazla Amerikalı ESOP'lara katılmaktadır ve bunun çalışan geliri büyümesi, iş kalitesi ve işyeri kültürünün artması açısından önemli bir etkisi vardır (Aspen Institute, 31 Ağustos 2023; NCEO. 2025b).

ISBN: 978-625-5962-19-5

6. SONUÇ

Çalışan hissedar, şirketin başarısına katkıda bulunmak için daha çok çalışacağından, ESOP'lar çalışanların motivasyonlarını ve çıkarlarını şirket hissedarlarının motivasyonları ve çıkarlarıyla uyumlu hale getiren önemli bir programdır. Bunun yanı sıra ESOP'lar, belirli vergi avantajları sağlaması, nitelikli çalışanları cezbetmesi ve elde tutması, çalışan memnuniyetini ve üretkenliğini artırması, çalışanlar arasında sahiplenme duygusunu güçlendirerek demokratik bir yönetim tarzı benimsemesi, kurumsal performansı artırması gibi nedenlerle en çok tercih edilen programlar arasındadır. Dolayısıyla ABD'de ESOP'ları kullanan işletme sayısı hem çalışanlara hem de işletmelere sağladığı faydalar nedeniyle yaygınlaşmıştır.

NCEO verilerine göre, 2022 yılı için mevcut en son veriler baz alındığında ABD'de 6.358 şirkette, 14,9 milyon katılımcıyı kapsayan, 1,8 trilyon doların üzerinde varlığa sahip 6.548 ESOP bulunmaktadır. Zamanla plan sayısı azalsa da katılımcı sayısı artmıştır. Bu nedenle ESOP'lar sağladıkları birçok fayda nedeniyle ABD'de aktif olarak kullanılmaya devam etmektedir. Zira ESOP'lara sahip şirketler, günümüz ekonomisinde rekabetçi kalmanın temel faktörleri olan verimlilik, sürdürülebilirlik, karlılık ve çalışan memnuniyeti açısından rakiplerinden sürekli olarak daha iyi performans göstermektedir.

Çalışanlara şirkette hisse şeklinde sahiplik sağlayan bir çalışan faydası olan ESOP'lar, şirketin başarısını finansal ödüllere dönüştürerek çalışanları en iyi işlerini yapmaya teşvik eder. Ayrıca çalışanların kendilerini daha değerli hissetmelerine ve yaptıkları iş karşılığında daha iyi ücretlendirilmelerine yardımcı olurlar. ESOP'un çalışanlara şirketin başarısından, genellikle şirket hisse senedi değeri şeklinde, yararlanma olanağı vermesi nedeniyle 14 milyondan fazla Amerikalı ESOP'lara katılmaktadır. Plana dahil edilen katılımcı sayısının mütevazı da olsa sürekli artması, sermayenin tabana yayılmasına ve ekonomik demokrasinin tesisine önemli katkılar sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

Aegis. (26 Mart 2024). The Process of Setting Up an ESOP. https://www.aegistrust.com/esop-blog/process-of-setting-up-an-esop

Aegis. (12 Mart 2024). How to Determine if an ESOP is Right for Your Company. https://www.aegistrust.com/esop-blog/is-esop-right-for-your-company

ISBN: 978-625-5962-19-5

Aspen Institute. (31 Ağustos 2023). Employee Ownership and ESOPs: What We Know from Recent Research. https://www.aspeninstitute.org/blog-posts/employee-ownership-and-esops-what-we-know-from-recent-research-2/

Bisht, A. S. (Ocak 2024). Employee Stock Option Plan (ESOP): The Finer Nuances. ISCI, 107-115 https://www.icsi.edu/media/webmodules/CSJ/January/17.pdf

ESOP. (2025). Employee Stock Ownership Plan (ESOP) Facts. https://www.esop.org/

Faster Capital. (2025). Financing an Esop Transaction. https://fastercapital.com/topics/financing-an-esop-transaction.html

Indeed. (28 Haziran 2024). What is an ESOP? (With Advantages, Disadvantages, and Types). https://ca.indeed.com/career-advice/career-development/what-is-esop

Leadbeater, C. (1997). *A Piece of the Action Employee Ownership, Equity Pay The Rise of The Knowledge Economy*. United Kingdom-London: Demos Papers.

Manjoo, F. (2002). United's ESOP Fable. https://www.salon.com/2002/12/12/esop/

Menke, J. N. (12 Mayıs 2011). The Origin and History of the ESOP and Its Future Role as a Business Succession Tool. https://www.menke.com/esop-archives/the-origin-and-history-of-the-esop-and-its-future-role-as-a-business-succession-tool/

NCEO. (2025a). How an Employee Stock Ownership Plan (ESOP) Works. https://www.nceo.org/what-is-employee-ownership/esop-employee-stock-ownership-plan

NCEO. (2025b). Employee Ownership by the Numbers. https://www.nceo.org/research/employee-ownership-by-the-numbers#how-many-esops-are-there

NCEO. (2024). What is Employee Ownership?. https://www.nceo.org/what-is-employee-ownership

NCEO. (15 Mayıs 2017). *Employee Ownership & Economic Well-Beings*. Oakland California: National Center for Employee Ownership.

Ownersedge. (2025). ESOP as a Succession Plan: Overview, Advantages & Long-Term Viability. https://www.ownersedge.com/esop-succession-planning-guide

Ownership Economy. (2025). About. https://www.ownershipeconomy.org/about/about-employee-ownership/

ISBN: 978-625-5962-19-5

Oppenheimer. (2025). All About Employee Stock Ownership Plans (ESOP). https://www.oppenheimer.com/ssg/assets/esop.pdf

Plugin24. (1994). A Brief History of United Airlines ESOP. https://plugin24.tripod.com/esop.html

The Employee Ownership Foundation. (2020). *Employee-Owned Firms in the Covid-19 Pandemic*. Washington: The Employee Ownership Foundation.

The ESOP Association. (2025). Tax Advantages of ESOPs for Business Planning. https://www.esopassociation.org/articles/tax-advantages-of-esops-for-business-planning

Transactional Clinic Collaborative. (2025). ESOPS. https://www.american.edu/wcl/academics/experientialedu/clinical/theclinics/elc/tlcc/for-businesses-nonprofits/upload/esops-info-sheet.pdf

Wellman, J. (29 Mart 2022). How Has Employee Ownership Evolved in the U.S.? A Visual ESOP History. https://www.esoppartners.com/blog/esop-history

ISBN: 978-625-5962-19-5

SAHİPLİK KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA SİEMENS ÖRNEĞİ

Sevgi IŞIK EROL

Doç. Dr. Batman Üniversitesi İİBF

ORCID.org/0000-001-9925-1704

ÖZET

Çalışan sahiplik kültürü kavramı, çalışanların şirketlerindeki hisselere veya şirketlerindeki hisselerinin değerine ilişkin haklara sahip olduğu kavram olarak tanımlanmaktadır. Ancak, çalışan sahiplik kültürü kavramını yalnızca çalışanların şirkette hisse sahibi olması veya kardan pay almasıyla ilgili bir kavram olarak tanımlamak, kavramı anlamak için yeterli değildir. Zira sahiplik kültürü aynı zamanda işyerine ve yapılan işe karşı aidiyet, bağlılık, gurur ve güven duygusuyla da ilgili bir kavramdır. Sahiplik kültürü, bir şirketin çalışanlarının şirketin hedeflerine ve değerlerine katkıda bulunan kararlar almak ve eylemlerde bulunmak için kendilerini sorumlu, hesap verebilir ve yetkili hissetmeleri anlamına gelir. Bu nedenle sahiplik, mal ve hizmetlerin kalitesini, tutum ve davranışların etkisini ve müşteri memnuniyetini artıran çok önemli bir kavramdır. Bu bağlamda, sahiplik kültürü Siemens tarafından uzun yıllardır başarıyla uygulanmaktadır. Siemens, 1847 yılında küçük bir şirket olarak kurulduğundan beri ekip çalışması ve güçlü bir girişimci ruhla hareket etmektedir. Siemens'teki çalışanlar sıradan çalışanlar olarak görülmemektedir. Çalışanların Siemens'in uzun vadeli gelişimine katkıda bulunabilmeleri için Siemens'teki her çalışanın tıpkı işletme sahipleri gibi işletmenin sorumluluğunu alması ve birbirleriyle iş birliği yapması beklenir. Çalışanların işletme sahipleri gibi davranmasını sağlamanın en etkili yolu güçlü bir sahiplik kültürüdür. Bu nedenle Siemens'teki yöneticiler uzun yıllardır bir sahiplik kültürünü başarıyla uygulamaktadır. Teorik bir çerçeve içinde ele alınan bu çalışmada, sahiplik kültürü konusu Siemens örneği kapsamında incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sahiplik Kültürü, Çalışan Sahipliği, Siemens.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE SIEMENS EXAMPLE IN THE CONTEXT OF OWNERSHIP CULTURE

ABSTRACT

The concept of employee ownership culture is defined as concept in which employees own shares in their company or rights to the value of their shares in their company. However, defining the concept of employee ownership culture as a concept that is only about employees owning shares in the company or sharing in the profits is not sufficient to understand the concept. Because ownership culture is also a concept related to the sense of belonging, commitment, pride and trust towards the workplace and the work done. Ownership culture means that a company's employees feel responsible, accountable and empowered to make decisions and take actions that contribute to the company's goals and values. Therefore, ownership is a very important concept that increases the quality of goods and services, the impact of attitudes and behaviors, and customer satisfaction. In this context, ownership culture has been successfully implemented by Siemens for many years. Siemens has been driven by teamwork and a strong entrepreneurial spirit since it was founded as a small company in 1847. Employees at Siemens are not seen as mere employees. In order for employees to contribute to the long-term development of Siemens, every employee at Siemens is expected to take responsibility for the business and cooperate with each other, just like business owners. The most effective way to get employees to act like owners is through a strong ownership culture. That's why managers at Siemens have been successfully implementing an ownership culture for many years. In this study, which is handled within a theoretical framework, the issue of ownership culture is examined within the scope of the Siemens example.

Keywords: Ownership Culture, Employee Ownership, Siemens.

1. GİRİŞ

Günümüzün rekabetçi iş ortamında, güçlü bir kültür oluşturmak kritik öneme sahiptir. Bunu başarmanın en önemli bileşenlerinden biri, bir sahiplik kültürü geliştirmektir. Sahiplik kültürü, çalışanlara mülkiyet hakkı tanıyarak, düşük ve orta gelirli çalışanların servet inşa etmesinin birkaç yolundan biridir. Mülkiyetin bu şekilde el değiştirilmesi, insanların işletme sahibi olma fırsatını genişletir ve çalışanların sermaye oluşturmasına yardımcı olur. Sahiplik kültürü, toplulukları olumlu yönde etkiler, yerel işleri güvence altına alır ve çalışan-sahipler sermaye oluşturdukça, topluluklarına daha fazla yatırım yaparlar. Bir işletme sahipliğinin adil bir fiyat karşılığında çalışanlara devredildiği çalışan sahipliği, birçok başarılı işletme tarafından benimsenen bir stratejidir. Sahipliğin paylaşılması, işletme sahiplerinin tek başına üstleneceği

ISBN: 978-625-5962-19-5

riski azaltabilir. Çalışan sahipliği, sahiplere, çalışanlara ve topluma fayda sağlayan bir stratejidir (Project Equity, 2025a).

Yeni bir fikir olmasa da yaygın olarak göz ardı edilen çalışan sahipliği yalnızca çalışanlara değil aynı zamanda işverenlere de fayda sağlamaktadır. Çok sayıda akademik çalışmaya göre, hisselerinin en az %30'u geniş tabanlı bir çalışan grubuna ait olan, tüm çalışanların sahipliğe erişimi olan ve sınırlı sahiplik yoğunluğuna sahip şirketler, akranlarına göre daha üretkendir, daha hızlı büyür ve iflas etme olasılıkları daha düşüktür. Ulusal Çalışan Sahipliği Merkezi'nin son araştırmasına göre, çalışan sahipleri daha yüksek ücretlere ve net değere sahiptir, daha iyi faydalar alır ve bir durgunluk sırasında işten çıkarmalar ve dış kaynak kullanımı nedeniyle işlerini kaybetme olasılıkları, kuruluşlarında sahiplik payı olmayan çalışanlara göre daha düşüktür (Dudley ve Rouen, 13 Mayıs 2021).

Çalışan sahiplik kültürü, işletme sahiplerinin sahipliği kademeli olarak çalışanlara devretmesine, iş sürekliliğini sağlamasına ve şirketin büyümesine katkıda bulunanları ödüllendirmesine olanak tanımaktadır. Bu benzersiz çalışan fayda planı, çalışanlara şirketin başarısında pay vererek ve çıkarlarını işletmenin uzun vadeli hedefleriyle uyumlu hale getirerek onları teşvik etmektedir (Ownersedge, 2025). Bu bağlamda, çalışan sadakatini katılımcı ilgiyle ödüllendirme ve böylece işgücü bağlılığını teşvik etme fikri bugün Siemens'in kurumsal kültürünün önemli bir bileşenidir. Siemens'te, şirketlerinin sahibi olan çalışanların şirketleriyle daha güçlü bir şekilde özdeşleştiği inancına dayanmaktadır. Sahiplik kültürüyle Siemens'te çalışanlar daha fazla sorumluluk üstlenir ve şirketin uzun vadeli başarısı için daha fazla çaba harcarlar (Siemens (30 Ekim 2017). Böylece Siemens, çalışanlara sağlanan faydalar alanında öncülerden biri konuma gelmiştir.

2. SAHİPLİK KÜLTÜRÜ KAVRAMI

Gerçek bir "*sahiplik kültürü*" çalışanların, şirketin performansında önemli ve kişisel bir paya sahip olduklarını ifade eden bir kültürdür. Sahiplik kültürü, hiç kimse izlemiyorken bile çalışan davranışının kurallardan ziyade değerler tarafından yönlendirildiği bir ortam oluşturmaktadır. Çalışanlar işletmede her harcama kararı hakkında sanki o harcamaya gerçekten sahiplermiş gibi kararlar alırlar. Çalışanlar kararlarını işletmenin başarısının veya başarısızlığının ayrılmaz bir parçası olarak görürler. Sahiplik kültürü, çalışanların zihninde maliyet farkındalığını teşvik eder. Bu farkındalıkla, sahiplik kültürü, direnen ve direnilen bir dizi kuraldan ziyade, örgütsel bir yetenek ve paylaşılan bir zihniyet haline gelir (Wyman, 2020, s.2).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çalışan performansı ile işletme performansı arasındaki bağlantıyı sağlamak için kullanılan en etkili yöntemlerden biri çalışan sahipliği kültürüdür. Çalışanların işletme hissesine, yani işletme sermayesine ortak olması anlamına gelen çalışan sahipliği, çalışanların üstün performansa katkıda bulunmasını da sağlar. Bu nedenle çalışan sahipliği, bir sahiplik kültürü geliştirmenin önemli ve etkili bir yoludur (Thompson, Shanley and McWilliams, 2013, s.155). İşletmelerde sahiplik kültürü, teşvik edici ve motive edici bir şirket kültürü geliştirildikten sonra geliştirilebilir. Ancak bu aşamada, çalışanlar için hesap verebilirlik ile sahiplik arasındaki farkı anlamak önemlidir. Hesap verebilirlik, atanan bir görevle ilgili bir durumken, sahiplik, çalışanın inisiyatif alması, kendi fikirlerini ortaya koyması ve belirli bir hedefe ulaşmayı hedeflemesiyle ilgili bir durumdur (Runrun.it, 2020).

Çalışan sahipliği, bir şirketin çalışanlarının şirket hisse senetlerine sahip olmasını sağlayan bir düzenlemeyi tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bu geniş kavram, uygulamada basit hisse senetlerinden oldukça yapılandırılmış planlara kadar birçok form alabilir. Çalışan sahipliğinin birçok olumlu yönü bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışan sahipliği çalışanların şirket performansını artırabilir, bir şirketin vergi yükünü azaltabilir ve/veya çalışanlara yönetimde söz hakkı verebilir. Tüm bu olumlu yönler şirketlerin ve işletme sahiplerinin takip ettiği potansiyel nedenlerden sadece birkaçıdır (NCEO, 2020a). Ownership Associates'in verilerine göre çalışanların çalışan sahipliğine ilişkin beklentileri şu şekilde sıralanabilir:

- **Finansal Getiri**: Bazı insanlar mülkiyeti finansal bir fayda olarak görür. Dolayısıyla mal sahipleri olarak, nakit değer almayı beklerler.
- **Katılım:** Bazı çalışanlar günlük işlerini etkileyen kararlara katılmak ve çalışma koşullarını etkileyen konularda söz sahibi olmak isterler.
- **Etki**: Bazı çalışanlar stratejik konulara veya hatta şirket çapındaki kararlara dahil olmak ve etki etmek isterler.
- **Topluluk**: Bazı çalışanlar diğer sahiplerle bir bağ kurmak ister; tüm şirketin bu işte birlikte olduğunu hissetmek isterler.
- **Adalet:** Bazı çalışanlar öncelikle şirket tarafından adil muamele görmek ister mantıklı kurallar ister ve belirli bireylerim "*özel muamele*" görmesini istemezler (Ownership Associates, 2001, s.2).

Çalışanların çalışan sahipliği konusunda beş farklı beklentisi olmasına rağmen, şirketler genellikle çalışan sahipliğini kurumsal finans stratejisi olarak ve çalışanlarının çıkarlarını hissedarlarının çıkarlarıyla uyumlu hale getirmek için kullanırlar (Ganti, 2019). Ancak çalışan

ISBN: 978-625-5962-19-5

sahipliği sürecini kurmak ve sürdürmek önemli miktarda zaman ve kaynak gerektirdiğinden, bu süreçten en iyi şekilde yararlanmak önemlidir (Juckett, 2016). Çalışan sahipliği kültürünü benimsemiş hemen hemen her şirket, çalışanlarının işletmenin sahibi gibi düşünmesini ve hareket etmesini ister. Dikkat çekici araştırmalar ve onlarca yıllık deneyim, şirketlerin sahipleri gibi düşünen ve hareket eden çalışanlara sahip olduğunda, yani bir başka deyişle, bir sahiplik kültürüne sahip olduğunda, bu çalışanların kurumsal performansı iyileştirmek için güçlü bir araç olduğunu göstermektedir. Zira sahiplik kültürü, müşterilere iyi davranan, israfı azaltan, zamanında işe gelen veya hatta işte çok çalışan çalışanlardan çok daha fazla şey ifade eder (NCEO, 2020b). Çalışan sahipliğinin veya bir sahiplik kültürünün faydalarını elde etmek için işletmeler aşağıdaki altı temel kuralı takip etmelidir.

- Çalışanların finansal güvenliğinin önemli bir parçası olmaya yetecek kadar finansal olarak anlamlı bir mülkiyet hissesi sağlamalıdır.
- Çalışanlara şirketin nasıl para kazandığını ve bunu gerçekleştirmede çalışanların rollerinin ne olduğunu öğreten sahiplik eğitimi vermelidir.
- İşletmenin genel olarak nasıl performans gösterdiğine ve her çalışma grubunun bu performansa nasıl katkıda bulunduğuna ilişkin performans verileri çalışanlarla paylaşmalıdır.
- Çalışanları iş-okuryazarlığı konusunda eğitmelidir.
- Çalışanlarla ikramiyeler, kâr paylaşımı veya diğer araçlar aracılığı ile kar paylaşmalıdır.
- Sadece çalışanların kararlara katkıda bulunmalarına izin vermekle kalmayıp aynı zamanda onlara geri bildirim fırsatları sunarak ve yetki devri sağlayarak, onları günlük iş organizasyonlarının birer parçası haline getirmelidir (McDonnell, Macknight and Donnelly, 2012, s.123).

Sonuçta yapılan araştırmalar, etkili bir sahiplik kültürü sayesinde, işletmelerin iyi bilgilendirilmiş ve işine bağlı bir işgücünden daha fazla yararlandığını göstermektedir. Bu yüksek katılımlı, fikir üreten kültürlere sahip şirketlerin performansları yılda %6 ila %11 oranında artan bir büyüme gerçekleştirmektedir (NCEO, 2020b).

3. SAHİPLİK KÜLTÜRÜNÜN TERCİH EDİLMESİNİN NEDENLERİ

Yüksek katılımlı bir sahiplik kültürü oluşturmak zor bir görev olsa da kurumsal performansı artırmaya yönelik en etkili müdahale araçlarından biridir. Nitekim bu yöntemi uygulayan şirketler, sahiplik kültürünün işletmeye olan katkısını deneyimledikçe, bu sahiplik kültüründen

ISBN: 978-625-5962-19-5

uzaklaşmaları daha da zorlaşmaktadır (NCEO, 2020b). İşletmelerde sahiplik kültürünün tercih edilmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir.

- **İletişim ve İş birliğini Sağlama:** Tipik bir organizasyonda, çalışanlara fikirlerini ve endişelerini dile getirmeleri için yeterli fırsat verilmediği için tek yönlü iletişim vardır. Bu büyük ölçüde bir organizasyonda var olan hiyerarşik yapıdan kaynaklanır. Buna karşılık, bir işletme çalışanların mülkiyetinde olduğunda, o işletmede daha fazla şeffaflık olur ve hiyerarşik yönetim yapısı yerine demokratik yönetim anlayışı benimsenir. Çalışanlar, fikirlerinin ve görüşlerinin değer gördüğünü hissettikleri bir organizasyonda çalışmak isterler. Organizasyonlar çalışanların mülkiyetinde bir zihniyete sahip olduğunda, çalışanlara daha eşit davrandıklarında, çalışanlar ve liderler arasında daha iyi iletişim ve daha fazla iş birliği deneyimlemeye başlayacaklardır (Smith, 2019).
- **Karar Alma Sürecine Katılma**: Daha bilgili ve sorumlu hisseden ve kuruluşlarının geleceğinde bir paya sahip olan çalışanlar, kuruluş için sonuçları yönlendirmeye yardımcı olan kararlara dahil olmak isterler. Bu katılım, sorun çözme gruplarından, çalışanların tüm ilgili şirket finansal bilgilerine erişerek rollerinde daha iyi kararlar almalarını sağlayan "*açık kitap yönetimi*" yaklaşımına kadar birçok biçimde olabilir (Morgan Stanley, 2025). Çalışanlar işletmenin sahibi olduklarında iş kararlarına daha aktif olarak katılırlar.
- **Çalışan Bağlılığını Artırma:** Sahiplik kültürü, çalışanların işletmeye olan sadakatini artırır. Çalışan sahipliği oluşturulduğunda, şirket hissesi tüm çalışanlara tahsis edilir ve bu da onları hisse senedi yükseldiğinde ödülleri ve hisse senedi düştüğünde riskleri paylaşan çalışan-sahipler haline getirir (Esop Association, 2025). Bu nedenle, çalışanların sahip olduğu bir şirkette, çalışanların kendi mali başarıları için daha yüksek bir sorumluluk derecesine sahip olmaları nedeniyle kurumsal hedeflere ulaşma olasılıkları daha yüksektir. Başka bir deyişle, çalışanların sahip olduğu bir şirkette, çalışanlar temel hedeflere yönelik olarak ortak bir anlayışa sahiptir ve bu da çalışanları eylemlerinden daha fazla sorumlu kılar. Bu, çalışanların sahiplik duygusunu, yani şirkete olan bağlılıklarını artırır ve üretkenliği artırır.
- **İşgücü Devrini Azaltma**: İşletmelerin doğru eşleşmeleri bulması zaman aldığı gibi uzun vadede en iyi yetenekleri elinde tutması da zordur (Smith, 2019). Çalışan sahipliği, çalışanlara şirkete karşı bir sahiplik duygusu vererek, kârı maksimize etmek için şirkette

ISBN: 978-625-5962-19-5

daha uzun süre kalmalarını teşvik edebilir. Dolayısıyla sahiplik kültürü işgücü devrini azaltarak onların şirkette tutulmasına yardımcı olmaktadır (Mehdiratta, 17 Aralık 2021). Günümüzde sahiplik kültürü, çalışanları inisiyatif almaya, sorunları çözmeye, işyerine bağlı kalmaya, iletişimi ve iş birliğini artırmaya ve rollerinde liderlik göstermeye teşvik etmektedir. Şirket kültürü, bir bireyin çabasını işletmenin başarısıyla ilişkilendirirken çalışanlara işletme hissesinden bir pay vermektedir. Sahiplik kültürü hem çalışanlara hem de işletmeye sağladığı faydalar nedeniyle her iki taraf tarafından da tercih edilmektedir (Project Equity, 2025b).

4. SAHİPLİK KÜLTÜRÜ BAĞLAMINDA SİEMENS ÖRNEĞİ

Siemens, 1847 yılında küçük bir şirket olarak kurulmasına rağmen, sahiplik kültürü en gelişmiş şirketlerden biridir (Siemens, 2024a). Siemens artık dünyanın hemen hemen her ülkesinde faaliyet gösteren uluslararası bir şirkettir. Siemens, endüstriyel otomasyon ve dijitalleşme, binalar için akıllı altyapı ve dağıtılmış enerji sistemleri, raylı ulaşım ve tıbbi teknoloji ve dijital sağlık hizmetleri gibi birçok alanda faaliyet gösteren bir teknoloji grubudur. Siemens, ana şirket olarak Almanya Federal yasalarına göre bir anonim şirket olan Siemens Aktiengesellschaft (Siemens AG)'ı ve bağlı şirketlerini içermektedir. Almanya'da kurulan şirketin kurumsal merkezi Münih'te bulunmaktadır. 30 Eylül 2024 itibarıyla yaklaşık 327 bin çalışanı olan (Siemens AG, 2024: 3) Siemens'in 190'dan fazla ülkede faaliyetleri devam etmektedir (Siemens 2024b).

Sahiplik kültürü, çalışanların sorumluluk almasını sağlar, onları motive eder ve şirketin uzun vadeli başarısı için kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini sağlar. Bu nedenle sahiplik kültürünün amacı çalışanların şirketin başarısına ortak olmasını ve böylece şirkete olan bağlılıklarını artırmasını sağlamaktır. Bu da Siemens kurum kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu yaklaşımın arkasında, şirketlerine sahip çıkan çalışanların şirketleriyle daha güçlü bir bağ kuracakları inancı yatmaktadır. Eylül 2023 itibarıyla dünya çapında 170 binden fazla Siemens çalışan hissedarı (Siemens AG ve Siemens Healthineers AG) bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle şirketin 320 binden fazla işgücünün yaklaşık yüzde 53'ü Siemens çalışan hissedardır (Siemens, 2024c).

Güncel verilerle karşılaştırıldığında pandemi öncesinde bu oranların daha yüksek olduğu görülmektedir. Öyle ki, Siemens 2019 yılı başında dünya çapında 383 bin kişiyi istihdam ederken (Statista, 2020), 2019 yılı sonuna doğru dünya çapında 385 bin kişiyi istihdam ediyordu. Toplam 385 bin kişiden 116 bini Almanya'da, 269 bini ise Almanya dışındaki ülkelerde istihdam ediliyordu (Siemens, 7 Kasım 2019, s.2). Bir önceki yıl, yani 2018 yılının

ISBN: 978-625-5962-19-5

nisan ayında, şirketin 379 bin çalışanının 300 binden fazlası, yani yaklaşık yüzde 80'i Siemens hissedarıydı. Oysaki şirket, 2020 yılına kadar yaklaşık 200 bin çalışanı hissedar sahibi yapmayı hedeflemişti (Siemens, 2018). Bu anlamda hiçbir kıyaslanabilir şirket, bu kadar yüksek sayıdaki hissedar sahibi çalışanı işaret edemez (Tegmag, 2019).

Esasen Almanya'daki çalışanlar 1969 yılından bu yana Siemens AG hisselerini imtiyazlı şartlarla satın almaktadırlar. Ancak Siemens'te çalışan katılımının geçmişi çok daha eskilere dayanmaktadır (Siemens, 2024c). Bu nedenle, şirket sermayesinin ortağı olan Siemens çalışanları, 19. yüzyıldan bu yana şirketin başarısına ortak olmaktadır (Siemens, 2020a). Bu durumda Siemens'in kurucusu ve 19. yüzyıl Alman mucit ve sanayicisi Werner von Siemens'in (Famousscientists, 2020) çalışanları şirket sahipleri arasına dahil etme vizyonuna sahip olmasının büyük etkisi vardır. 1858 yılında Siemens & Halske çalışanları ilk kez şirketin kârından pay alma fırsatını elde ettiler (Siemens, 2020a). Ardından 8 Mart 1899'da Siemens hisseleri ilk kez Berlin Borsası'nda işlem görmeye başlamıştır. Bu da Siemens'i Alman borsasının tarihinde sürekli olarak halka açık en eski şirketlerden biri haline getirmektedir (Siemens, 8 Mart 2024).

Siemens'in kurucusu Werner von Siemens, şirkette "*depolama kar paylaşımı*" sistemini başlatmıştır. Sistem, Siemens çalışanlarının normal ücretlerinin üzerinde bir gelir elde etmelerine ve birlikte kazanmalarına olanak tanıyan "*kâr paylaşımı*" ilkesine dayanıyordu. Daha sonra II. Dünya Savaşı'nın getirdiği aksamalar ve yeniden yapılanma süreci sonrasında şirket yönetimi 1951 yılında tekrar kar paylaşımını uygulamaya karar vermiştir. 1960'ların ikinci yarısında, genel ekonomik koşullar nedeniyle kâr paylaşımı azaltılmıştır. 1969 yılında Almanya'daki Siemens AG çalışanları ilk kez şirket hisselerini borsa fiyatının yarısı olan 156 Alman markı fiyatından, yani çalışan hisselerini imtiyazlı fiyattan satın alma fırsatına kavuştular. Almanya'daki Çalışan Hisse Senetleri Yasası'na göre, tercih edilen fiyat ile işlem fiyatı arasındaki fark veya satın alma fiyatının kendisi için herhangi bir sosyal güvenlik primi veya herhangi bir türde vergi ödenmemiştir. Katılma hakkına sahip her çalışan, 500 Alman markı değerine kadar hisse senedi alabilecekti. Bu durum aynı zamanda üçten fazla Siemens hissesi satın alabileceği anlamına geliyordu. Yasa ayrıca hisselerin elde beş yıl tutulma zorunluluğunu emrediyordu (Siemens, 2020a).

Siemens 1969 baharında çalışanlara 6,8 milyon Alman markı nominal değerde 135.725 adet hisse senedi ihraç etmiştir (Siemens, 2020b). Bu ilk program o kadar başarılı olmuştur ki, Almanya'daki Siemens çalışanlarının yüzde 24'ü genel tekliften yararlanmış ve yönetim,

ISBN: 978-625-5962-19-5

sonraki yıllarda da hisse senetlerini tercih edilen fiyatlarla sunmaya devam etmeleri yönünde teşvik edilmiştir. En başından beri Siemens hisselerinin Almanya dışındaki çalışanlara teklif edilmesi konusu da düşünülüyordu. Buna göre, isterlerse tüm yerel şirketler hisse senedi programlarına katılmakta serbest olacak; işlem fiyatı ile imtiyazlı fiyat arasındaki fark yerel şirket tarafından karşılanacaktı. Ancak bazı şirketler bu tür çalışan katılımına ilgi duysa da birçok yerel koşul karşısında bu kabul başarısızlıkla sonuçlanmıştır. En nihayetinde 1975 yılında çalışanlarına imtiyazlı fiyattan hisse senedi sunmaya başlayan Hollanda'ki Siemens, kendi çalışan hisse senedi programını kuran tek yerel şirket olmuştur (Siemens, 2024c).

Çalışan sahipliği her çalışanın şirket içindeki eylemlerinin kişisel sorumluluğunu almasını teşvik etmeyi amaçlayan Siemens'in sahiplik kültürünün önemli bir yönüdür (Market Screener, 18 Mart 2019). Bu nedenle çalışan sahipliği, Siemens'in çalışanlarına yönelik yöneliminin ayrılmaz bir parçası olarak Almanya'da yarım asırdan uzun süredir varlığını sürdürmektedir. Güçlü talep nedeniyle yönetim, 2008 yılında, hisse senedi odaklı bir kurum kültürü oluşturarak çalışanların ve yöneticilerin Siemens'in başarısındaki katılımını artırmaya karar vermiştir. Böylece dünya çapındaki çalışanların hepsi Siemens'in başarısına ortak olma fırsatına sahip durumdadır. Her ülkenin kendine özgü koşullarına uygun olarak çalışan hisse senedi programları oluşturulmaya başlanmıştır. Özellikle 2008 yılında başlatılan "*Hisse Senedi Eşleştirme Programı*" bu başarılardan biridir. Bu program kapsamında çalışanlar hisse senetlerini üç yıl boyunca yatırdıktan sonra sahip oldukları her üç hisse için bir eşleşen hisse alıyorlar (Siemens, 2024c). Dünyanın en büyük çalışan paylaşım programlarından biri olan program, artık Siemens'in sermaye kültürünün özünü oluşturmaktadır (Siemens, 03 Mart 2016).

Siemens, sahiplik kültürünün sağladığı başarıyla borsadaki başarısını sürdürmeye devam etmektedir. 2024 mali yılının başlangıcından bu yana hisse senedi fiyatı yüzde 34 daha artmıştır (Siemens, 8 Mart 2024). Siemens'in yıllık küresel çalışan hisse senedi program uygulaması bugün dünyanın en büyük çalışan hisse senedi programlarından biri konumundadır (Siemens, 2024c). Sahiplik kültürünün bir sonucu olarak Siemens'te çalışanlar Siemens hisselerinin yaklaşık yüzde 3'ne sahip durumdadırlar. Şirketin yaklaşık yüzde 6 hissesine sahip olan Siemens ailesi ile karşılaştırıldığında, şirket çalışanları büyük ve önemli bir hissedar grubunu oluşturmaktadır (Siemens, 8 Mart 2024).

5. SONUÇ

Çalışanlar bir işletmenin başarısının arkasındaki en önemli güçtür. Bu nedenle, çalışanların işletmenin yönetimine daha fazla katılım göstermeleri ve gelişmeleri için ihtiyaç duydukları

ISBN: 978-625-5962-19-5

desteği ve kaynakları sağlamak hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, ihtiyaç duyulan destek ve kaynaklar bir sahiplik kültürü aracılığıyla karşılanabilir. Çalışan sahiplik kültürü, en basit haliyle, çalışanların işletme hisselere sahip olmasını ifade eden bir kavramdır. Bu nedenle, çalışan sahiplik kültürü aynı zamanda çalışanların kararlar, sonuçlar, performans, başarı ve karlılık gibi birçok unsur üzerinde de bir sahiplik duygusu hissettiği bir kültürdür.

Çalışan performansı ile işletme performansı arasındaki bağlantıyı sağlamak için kullanılan en etkili yöntemlerden biri olan sahiplik kültürü, Siemens tarafından uzun yıllardır başarıyla uygulanmaktadır. Siemens, 1847 yılında küçük bir şirket olarak kurulduğundan bu yana katılımcı bir ekip çalışması ve güçlü bir girişimcilik ruhuyla hareket etmiş ve zaman içinde endüstri, enerji ve sağlık gibi birçok alanda faaliyet gösteren uluslararası bir şirkete dönüşmesinde çalışan sahiplik kültürünün payı yadsınamaz bir hal almıştır.

Siemens'in çalışanların şirket sermayesine katılımını sağlamasının bir diğer önemli nedeni de çalışanların şirketin başarısına ortak olmasını sağlayarak şirkete olan bağlılıklarını güçlendirmektir. Bu neden aynı zamanda Siemens'in sahiplik kültürünün temel bir bileşenidir. Bu bileşen, şirket sahipleri arasında yer alan çalışanların şirketle daha güçlü bir özdeşleşme duygusu hissedecekleri, daha motive olacakları, daha fazla sorumluluk üstlenecekleri ve Siemens'in uzun vadede daha büyük başarılar elde edeceği inancına dayanmaktadır. Gerçekten de Siemens ailesinin şirket hisselerinin yaklaşık yüzde 6'sına sahip olması, Siemens çalışanlarının ise yüzde 3'üne sahip olması Siemens'in sahiplik kültürünün bir sonucudur. Sonuç itibariyle bu hem şirket hem de çalışanlar için son derece olumlu bir gelişmedir.

KAYNAKÇA

Dudley, T. ve Rouen, E. (13 Mayıs 2021). The Big Benefits of Employee Ownership. https://hbr.org/2021/05/the-big-benefits-of-employee-ownership

Esop Association. (2025). What is an ESOP?. https://www.esopassociation.org/what-is-an-esop

Famousscientists. (2020). Ernst Werner von Siemens. https://www.famousscientists.org/ernstwerner-von-siemens/

Ganti, A. (2019). Employee Stock Ownership Plan (ESOP). https://www.investopedia.com/terms/e/esop.asp

ISBN: 978-625-5962-19-5

Juckett, A. (2016). The Ownership Culture Checkup. https://www.esoppartners.com/blog/ownership-culture-checkup

Market Screener. (18 Mart 2019). Siemens: Strengthens Ownership Culture. https://in.marketscreener.com/quote/stock/SIEMENS-AG-56358595/news/Siemens-strengthens-ownership-culture-28183286/

McDonnell, D. P., Macknight, E. C. ve Donnelly, H. (2012). *Democratic Enterprise: Ethical Business for the 21st Century*. Glasgow: Co-operative Education Trust Scotland.

Morgan Stanley. (2025). How to Create an Engaging Ownership Culture. https://www.morganstanley.com/atwork/articles/created-ownership-culture

Mehdiratta, A. (17 Aralık 2021). ESOP- A Modern Technique to Retain an Employee in the Company. https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=30e4a57f-752d-416e-b285-d129dca71653

NCEO. (2020a). What is Employee Ownership?. https://www.nceo.org/what-is-employee-ownership

NCEO. (2020b). Ownership Culture Building a Company of Owners.: https://www.nceo.org/ownership-culture

Ownership Associates. (2001). Ownership and Motivation: What Does Ownership Mean to Employees?, https://www.ownershipassociates.com/pdf/ocr4.pdf

Project Equity. (2025a). Benefits of Employee Ownership. https://project-equity.org/learn/benefits-of-employee-ownership/

Project Equity. (2025b). Ownership Culture. https://project-equity.org/learn/ownership-culture/

Runrun.it. (2020). How to Create a Culture of Ownership Among Your Workforce. https://blog.runrun.it/en/culture-of-ownership/

Smith, K. (2019). The Benefits of an Employee Ownership Culture. https://www.batonglobal.com/post/benefits-of-employee-ownership-culture

Statista. (2020). Siemens AG- Number of Employees 2017-2019. https://www.statista.com/statistics/265679/number-of-siemens-employees/

ISBN: 978-625-5962-19-5

Siemens AG. (2024). *Combined Management Report 2024*. Berlin and Munich: Siemens AG.

Siemens. (8 Mart 2024). Siemens Celebrates 125 Years as a Stock-Listed Company. https://press.siemens.com/global/en/pressrelease/siemens-celebrates-125-years-stock-listed-company

Siemens. (2024a). Siemens: Ingenuity for Life. https://www.siemens.com/us/en/company/jobs/life-at-siemens/share-plans.html

Siemens. (2024b). There's no Place like Siemens. https://www.siemens.com/global/en/company/jobs/our-locations.html

Siemens. (2024c). Employee Ownership in Practice. https://www.siemens.com/global/en/company/about/history/stories/employee-ownership-in-practice.html

Siemens. (2020a). The Ownership Culture in Practice: Employees Become Company Owners. https://new.siemens.com/global/en/company/about/history/news/ownership-culture-in-practice.html

Siemens. (2020b). 1966-1988: New Markets and Business Lines. https://new.siemens.com/global/en/company/about/history/company/1966-1988.html

Siemens. (7 Kasım 2019). Earnings Release Q4 FY 2019. https://assets.new.siemens.com/siemens/assets/api/uuid:bf9f93f5-ba1a-4c33-8d7b-bac415de2268/2019-q4-earnings-release-en.pdf

Siemens. (2018). More than 300,000 Employee Shareholders: Siemens sets Benchmark in Ownership Culture. https://assets.new.siemens.com/siemens/assets/api/uuid:8bc3fa8d-2b86-4a81-b176-65be10d6a724/PR2018040164COEN.pdf

Siemens. (30 Ekim 2017). Employee Share Ownership at Siemens. https://assets.new.siemens.com/siemens/assets/api/uuid:5deafcef-4789-4442-b0a7-f0fab4386cfe/background-siemens-equityculture-e.pdf

Siemens. (03 Mart 2016). More and More Employees buy Siemens Shares. https://press.siemens.com/global/en/pressrelease/more-and-more-employees-buy-siemens-shares

ISBN: 978-625-5962-19-5

Thompson, P. B., Shanley, M. and McWilliams, A. (2013). Ownership Culture and Strategic Adaptability. 145-179. https://www.researchgate.net/publication/266852476_Ownership_Culture_and_Strategic_Adaptability

Tegmag. (2019). Siemens Strengthens Ownership Culture. https://tedmag.com/siemens-strengthens-ownership-culture/

Wyman, O. (2020). Expanding Cost Management from an Event to a Mindset. https://www.oliverwyman.com/content/dam/oliver-wyman/global/en/files/archive/2008/OWD_The_Ownership_Culture_WP_1210.pdf

ISBN: 978-625-5962-19-5

PYTHON İLE YAPAY ZEKA DESTEKLİ CHATBOT YAPIMI VE KULLANIM ALANLARI

Ekrem Şahin
Gebze Teknik Üniversitesi, e.sahin2023@gtu.edu.tr, ORCID ID: 0009-0000-8700-3084
Prof. Bülent Sezen
Gebze Teknik Üniversitesi, bsezen@gtu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7485-3194

ÖZET

HTML, CSS ve JavaScript kullanılarak geliştirilen yapay zekâ destekli bir ChatBot uygulamasını kapsamaktadır. Projede, doğal dil işleme (NLP) teknolojileri ve yapay zekâ modelleri kullanılmış, bu sayede kullanıcıların sorularını anlamlandırıp yanıt verebilecek bir sistem oluşturulmuştur. ChatBot geliştirme sürecinde Cohere AI API kullanılmıştır. Bu API, makine öğrenmesi algoritmaları ile kullanıcı girişlerini analiz etmekte ve uygun yanıtları sağlamaktadır. Projenin temel amacı, web tabanlı bir platform üzerinden doğal dil ile etkili bir şekilde iletişim kurabilecek bir sistem sunmaktır. HTML ve CSS, uygulamanın kullanıcı dostu bir arayüz tasarımı için tercih edilmiş; JavaScript ise API entegrasyonu ve dinamik işlevsellik sağlamak için kullanılmıştır. Bu çalışmada, sistemin geliştirme süreçleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, API entegrasyonu ve yanıtların doğruluk oranları test edilmiştir. Ayrıca, uygulamanın gelecekteki geliştirilebilirlik potansiyeli ve farklı platformlara uyarlanabilirliği değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, geliştirilen bu ChatBot'un kullanıcı sorularına hızlı ve doğru yanıt verebildiği gözlemlenmiştir. Uygulama, farklı tarayıcı ortamlarında test edilmiş ve tümünde benzer performans göstermiştir. Bu çalışma, yapay zekâ ile insan etkileşimini güçlendiren bir çözüm sunmakta ve gelecekte farklı sistemlerle entegrasyon için önemli bir temel oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ChatBot, Yapay Zekâ, HTML, CSS, JavaScript, NLP, Cohere API.

ISBN: 978-625-5962-19-5

DEVELOPING ARTIFICIAL INTELLIGENCE-SUPPORTED PYTHON CHATBOT AND ITS USE CASES

ABSTRACT

This document describes an AI-powered ChatBot application developed using HTML, CSS, and JavaScript. The project incorporates natural language processing (NLP) technologies and AI models to interpret user queries and provide responses. The ChatBot application was developed using the Cohere AI API, which processes user inputs through machine learning algorithms and delivers appropriate answers. The primary objective of the project is to create a web-based system capable of effective natural language communication. HTML and CSS were employed for user-friendly interface design, while JavaScript was used for API integration and dynamic functionalities. This study thoroughly addresses the system's development processes, testing the accuracy of responses and evaluating API integration. Furthermore, the potential for future enhancements and adaptation to various platforms was assessed. In conclusion, the developed ChatBot demonstrated its ability to respond quickly and accurately to user queries. The application was tested across different browser environments, consistently achieving similar performance. This study provides a solution that enhances human-AI interaction and establishes a foundation for future integrations with diverse systems.

Keywords: ChatBot, Artificial Intelligence (AI), HTML, CSS, JavaScript, NLP, Cohere API.

1. GİRİŞ

Bu çalışma, doğal dil işleme tekniklerini kullanan ve web tabanlı bir arayüz üzerinden çalışan bir ChatBot uygulamasının geliştirilmesini amaçlamaktadır. Uygulama, HTML, CSS ve JavaScript kullanılarak tasarlanmış ve kullanıcı dostu bir deneyim sunmayı hedeflemiştir.

Bu çalışma, işletme ve eğitim sektörlerinde chatbot teknolojisinin potansiyelini değerlendirmek için bir temel oluşturmayı amaçlar. Geleneksel müşteri hizmetleri süreçlerini iyileştirmeyi hedefleyen web tabanlı bir yapay zeka destekli iletişim aracı geliştirilmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2. YÖNTEM

Proje HTML, CSS ve JavaScript dillerinde geliştirilmiştir. Yapay zekâ desteği için Cohere API kullanılmıştır. JavaScript, API entegrasyonu ve dinamik özelliklerin sağlanması için temel rol oynamıştır.

Cohere API, JSON formatında veri alıp göndermek için HTTP POST metodu kullanılarak entegre edilmiştir. Bu, giriş verilerinin kolayca işlenmesini ve yanıtların hızlı bir şekilde dönmesini sağlar.

HTML ve CSS, kullanıcı dostu ve ölçeklenebilir bir arayüz sağlamak için tercih edilmiştir. JavaScript ise dinamik işlevsellik ve API entegrasyonu için temel araç olarak kullanılmıştır. Cohere API, güçlü doğal dil işleme yetenekleri sunduğundan, kullanıcı mesajlarını anlamlandırmak ve bağlamsal olarak uygun yanıtlar üretmek için ideal bir çözüm sağlamaktadır.

3. UYGULAMA

Uygulamanın amacı, kullanıcılarla metin tabanlı iletişim kurarak belirli sorulara cevap verebilmek veya talimatları yerine getirmektir. Görselde gördüğünüz gibi, bir kullanıcı arayüzü tasarladım. Kullanıcı, yazı kutusuna mesajını yazıp gönderdiğinde, chatbot bir yanıt oluşturuyor.

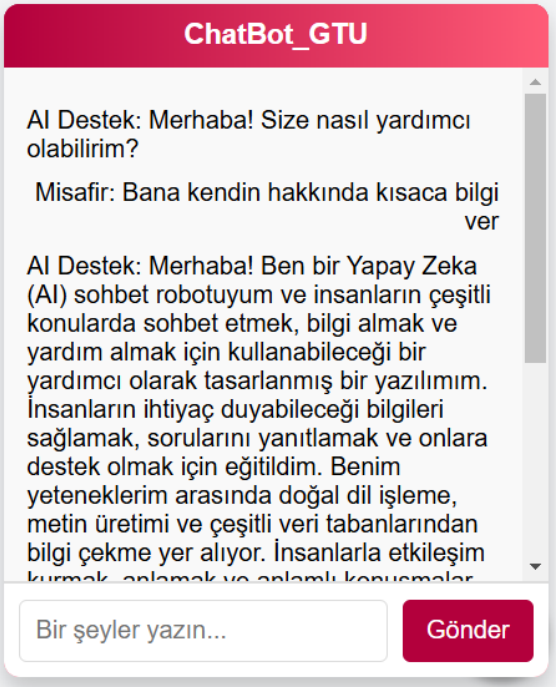

Görsel 1. Geliştirilen Chatbot uygulaması

ISBN: 978-625-5962-19-5

Projenin tanımı amaçları: Bu proje, yapay zeka destekli bir chatbot uygulaması geliştirmeyi hedefler. Chatbot, kullanıcıların doğal dildeki metin tabanlı sorgularını işleyip uygun yanıtlar verebilir. Proje web tabanlı bir platformda çalışacak şekilde tasarlanmış olup, kullanıcı dostu bir deneyim sunmayı amaçlar. Uygulama, müşteri hizmetleri, eğitim, sağlık ve daha birçok alanda kullanılabilecek bir temel oluşturmayı hedeflemektedir.

Kullanılan Teknolojiler ve Araçlar:

HTML ve CSS (Kullanıcı Arayüzü Tasarımı)
JavaScript (Dinamik İşlevsellik ve API Entegrasyonu)
Cohere API (Doğal Dil İşleme)
HTML ve CSS: Kullanıcı arayüzü tasarımı için kullanıldı. Kullanıcıların etkileşimde bulunabileceği görsel bir yapı ve estetik bir görünüm sağlamak amacıyla tercih edildi.
JavaScript: Uygulamanın dinamik işlevselliğini sağlamak ve API entegrasyonu için kullanıldı. Kullanıcıdan gelen verileri işleyip yapay zeka API'sine iletmek ve yanıtları almak için temel araçtır.
Cohere API: Doğal dil işleme (NLP) teknolojilerinin entegrasyonu için kullanıldı. Kullanıcı sorgularını analiz ederek anlam çıkarma ve yanıt oluşturma görevlerini üstlenir.
Bu teknolojiler, chatbot'un hızlı, güvenilir ve kullanıcı dostu bir sistem olarak çalışmasını sağlamak için bir araya getirilmiştir.

Sistem Mimarisi: Sistem, kullanıcı arayüzü (HTML ve CSS), iş mantığı (JavaScript) ve API entegrasyonu (Cohere API) olmak üzere üç ana bileşenden oluşur. Kullanıcı girişleri arayüzde toplanır, JavaScript ile işlenerek API'ye gönderilir ve alınan yanıtlar tekrar arayüzde gösterilir. Bu yapı, modülerliği ve ölçeklenebilirliği destekler.

Kullanıcı Arayüzü Tasarımı: HTML ve CSS kullanılarak kullanıcı dostu ve etkileşimli bir arayüz tasarlanmıştır. Mesaj yazma ve gönderme bölümleri basit ve anlaşılır bir düzenle sunulmuş, CSS ile estetik bir görünüm sağlanmıştır. Arayüz, mobil ve masaüstü cihazlarla uyumludur.

API Entegrasyonu: Cohere API kullanılarak doğal dil işleme yetenekleri sisteme entegre edilmiştir. API'ye yapılan çağrılar, kullanıcı mesajlarını analiz edip uygun yanıtları döner. Bu entegrasyon, sistemin yapay zeka tabanlı iletişim becerilerini sağlar.

Doğal Dil İşleme ve Yanıt Üretimi: API üzerinden doğal dil işleme (NLP) teknikleri kullanılarak metin analiz edilir. Kullanıcı girdileri anlamlandırılır ve bağlamsal olarak uygun yanıtlar üretilir. Bu süreç, yapay zeka modellerinin eğitimli veri setlerine dayanır.

Test ve Performans Değerlendirmesi: Chatbot, farklı tarayıcılarda ve cihazlarda test edilmiştir. Yanıt doğruluğu, hız ve kullanıcı memnuniyeti kriterleri ölçülmüş, sistemin tutarlı performans sergilediği gözlemlenmiştir. Geribildirimler doğrultusunda iyileştirmeler yapılmıştır. Chatbot, farklı tarayıcılar ve cihazlarda kapsamlı testlere tabi tutulmuştur. Testler sırasında, yanıt süresi, doğruluk oranı ve kullanıcı deneyimi değerlendirilmiştir. Örneğin:

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yanıt süresi ortalama 400 ms olarak ölçülmüş, doğruluk oranı ise %90 seviyesinde bulunmuştur.

Çizelge 1. Test ve performans değerleri

Test Senaryosu	Yanıt Süresi (ms)	Doğruluk Oranı (%)	Kullanıcı Memnuniyeti (%)
Genel Kullanıcı Soruları	300	95	90
Teknik Sorular	450	85	80

3.1. Chatbot'un çalışma prensibi:

Kullanıcı Girdisi:
Kullanıcı, arayüzdeki metin kutusuna bir mesaj yazar ve gönderir. Bu mesaj, chatbot'un işlem sürecini başlatır.

Girdi İşleme:
Kullanıcıdan gelen mesaj, JavaScript tarafından alınır ve API'ye uygun bir formatta hazırlanır. Bu işlem, mesajın anlamlandırılması için gerekli bir adımdır.

API Çağrısı:
Hazırlanan veri, Cohere API'ye gönderilir. API, doğal dil işleme (NLP) algoritmaları sayesinde mesajı analiz eder ve bağlamsal bir anlam çıkarır.

Yanıt Üretimi:
API, analiz ettiği mesaja uygun bir yanıt oluşturur. Yanıt, öğrenme tabanlı bir modelden türetilir ve kullanıcıya doğru ve alakalı bir cevap sunmaya çalışır.

Yanıtın Gönderimi:
API'den gelen yanıt, JavaScript aracılığıyla alınır ve kullanıcı arayüzüne iletilir. Yanıt, arayüzde görsel olarak kullanıcıya sunulur.

Geribildirim Döngüsü:
Kullanıcı ile chatbot arasındaki etkileşim devam eder. Her yeni mesaj bu süreci tekrarlar ve bir döngü halinde çalışır.

Bu süreç, chatbot'un kullanıcı girdisini anlamlandırmasını ve anlamlı yanıtlar üretmesini sağlayan temel yapıyı oluşturur. Bu sayede kullanıcı ile yapay zeka arasında etkili bir iletişim kurulur.

Gelecekteki Geliştirme Alanları: Sistem, sesli komutları destekleyen bir yapıya dönüştürülebilir. Ek dil desteği, daha fazla kullanıcı senaryosu ve farklı API entegrasyonları ile sistem genişletilebilir. Ayrıca, veri güvenliği ve kullanıcı gizliliği konularında geliştirmeler yapılabilir.

Kullanıcı Arayüzü: HTML ve CSS kullanarak kullanıcı dostu bir arayüz tasarla. JavaScript, kullanıcıdan gelen veriyi alıp işlemek ve API çağrılarını tetiklemek için kullanılıyor.

ISBN: 978-625-5962-19-5

API Entegrasyonu: Chatbot, bir yapay zeka API'si (örneğin, OpenAI veya Cohere) ile iletişim kurarak kullanıcı girdisini anlamlandırıyor ve uygun bir yanıt oluşturuyor.
Yapay Zeka: Kullanıcının mesajını analiz ederek doğal dil işleme (NLP) teknikleriyle anlam çıkarıyor ve öğrenme tabanlı olarak cevaplar üretiyor.
Geribildirim Döngüsü: Kullanıcı, chatbot ile etkileşimde bulunarak sorularına cevap alıyor veya ihtiyaç duyduğu yönlendirmeyi ediniyor.

Bu proje hem teknolojik altyapının uygulanabilirliğini hem de kullanıcı deneyimini geliştirme yeteneklerimi ortaya koyuyor.

Gelecekte Kullanılabilecek Alanlar:

Müşteri Hizmetleri: Chatbot'lar, 7/24 müşteri destek hizmeti sağlayarak çağrı merkezlerindeki yükü azaltabilir ve müşteri memnuniyetini artırabilir.
Eğitim: Eğitim sektöründe, öğrencilerin sorularını yanıtlayabilen ve öğrenme materyalleri sunabilen kişiselleştirilmiş asistanlar olarak kullanılabilir.
E-ticaret: Alışveriş önerileri sunma, ürün bulma ve ödeme desteği gibi hizmetlerde kullanılabilir.
Sağlık: Hasta sorgularını analiz ederek temel bilgiler sağlayan ve uygun birime yönlendirme yapabilen sağlık danışmanları olarak işlev görebilir.
İnsan Kaynakları: İş başvurularını ön elemeden geçiren ya da çalışanlardan gelen sıkça sorulan soruları yanıtlayan bir araç olarak kullanılabilir.
Finansal Danışmanlık: Kullanıcıların bütçe yönetimi, finansal analiz ve yatırım önerileri için bir asistan olarak çalışabilir.
Akıllı Ev Sistemleri: Akıllı ev cihazlarıyla entegre çalışarak sesli ya da yazılı komutlarla evdeki işlemleri kontrol edebilir.
Turizm ve Seyahat: Rezervasyon işlemleri, rota planlama ve seyahat önerileri gibi hizmetlerde turistlere yardımcı olabilir.
Psikolojik Destek: İlk aşamada moral desteği sağlayan ya da kullanıcıları uygun bir psikologla bağlantıya yönlendiren dijital terapistler olarak görev alabilir.
Oyun ve Eğlence: Oyunlarda interaktif karakterler olarak kullanılabilir ve kullanıcı deneyimini artırabilir.
Hukuki Danışmanlık: Basit hukuki soruları yanıtlayan, dava süreçleri hakkında bilgi veren ve belge hazırlamada destek olan bir araç olarak kullanılabilir.
Araştırma ve Veri Analizi: Araştırmacılar için veri toplama, analiz etme ve raporlama süreçlerini hızlandıran bir destek aracı olabilir.
İnsan-Makine Etkileşimi: Otonom araçlar, robotlar ve diğer akıllı makinelerle insan etkileşimini daha doğal ve verimli hale getirmek için kullanılabilir.
Kriz Yönetimi ve Acil Durum: Acil durumlarda insanlara doğru yönlendirme ve bilgi sağlayan bir kriz yönetim aracı olarak kullanılabilir. Örneğin, doğal afetler sırasında yardım bilgisi sağlama.
Pazarlama ve Reklam: Müşteri davranışlarını analiz ederek, kişiselleştirilmiş reklam kampanyaları ve içerik önerileri sunabilir.
Dil Öğrenimi: Kullanıcılarla sohbet ederek yabancı dil pratiği yapmalarını sağlayan bir dil öğretmeni olarak kullanılabilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Enerji Yönetimi: Akıllı enerji sistemlerinde enerji tüketimini optimize etmek için kullanıcılarla etkileşim kurabilir ve önerilerde bulunabilir.
Yaşlı Bakımı: Yaşlı bireylerin yalnızlıklarını gidermek, ilaç hatırlatmaları yapmak ve günlük ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmak için kullanılabilir.
Sanat ve Yaratıcılık: Kullanıcıların şiir, şarkı veya hikaye yazmalarına yardımcı olan yaratıcı bir araç olabilir.
Kültürel Rehberlik: Müze, galeri veya tarihi mekanlarda ziyaretçilere rehberlik ederek, interaktif bilgi sağlayabilir.
Kişisel Asistanlık: Günlük ajanda yönetimi, hatırlatmalar, toplantı planlamaları ve not alma gibi kişisel görevlerde yardımcı olabilir.
Çevre Koruma ve Sürdürülebilirlik: Çevresel farkındalığı artırmak için bireyleri geri dönüşüm, enerji tasarrufu ve çevre dostu davranışlara teşvik edebilir.
Kitle Kaynağı Yönetimi (Crowdsourcing): Geniş kullanıcı topluluklarından bilgi toplama ve organize etme işlevlerini yerine getirerek topluluk projelerini destekleyebilir.
Siber Güvenlik Danışmanlığı: Kullanıcıları çevrimiçi güvenlik tehditleri konusunda bilgilendirerek ve yönlendirerek veri koruma bilincini artırabilir.
Erişilebilirlik Destekçisi: Görme veya işitme engelli bireyler için sesli yönlendirme ve metni sese dönüştürme çözümleri sunabilir.

Chatbot'lar bu alanlarda zaman ve maliyet tasarrufu sağlarken, kullanıcı deneyimini de önemli ölçüde iyileştirebilir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

ChatBot projesi başarıyla geliştirilmiş ve farklı tarayıcı ortamlarında test edilmiştir. Kullanıcılar, doğal dilde sorular sorarak yapay zekâdan etkili ve hızlı yanıtlar alabilmiştir. Yapılan performans testleri, uygulamanın hızlı, tutarlı ve kullanıcı dostu bir deneyim sunduğunu göstermektedir.

Kullanıcı Deneyimi ve Etkileşim: Proje kapsamında geliştirilen ChatBot, kullanıcıların doğal dildeki sorularına anlamlı yanıtlar verebilmiştir. Kullanıcılardan alınan geri bildirimler genel olarak olumlu olmakla birlikte, özellikle karmaşık sorular karşısında zorluklar yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu durum, chatbot'un bağlamı daha iyi kavrayabilecek ve derinlemesine analiz yapabilecek şekilde geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Performans ve Hız: ChatBot, farklı tarayıcı ortamlarında yapılan testlerde hızlı ve tutarlı performans sergilemiştir. Yanıt süreleri kısa, doğruluk oranı ise yüksek bulunmuştur. Kullanıcı memnuniyeti açısından da projenin başarılı olduğu değerlendirilmektedir. Bu durum, sistemin hem teknik altyapısının hem de tasarımının güçlü olduğunu göstermektedir.

Güvenlik ve Gizlilik: ChatBot, kullanıcı verilerinin işlenmesinde gizlilik ve güvenliğe öncelik vermiştir. Ancak yapay zeka teknolojilerinin doğası gereği, kişisel verilerin işlenmesi sırasında riskler bulunabilmektedir. Bu riskleri en aza indirmek için veri koruma politikalarının sürekli güncellenmesi ve güvenlik önlemlerinin artırılması gerekmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Gelecek İyileştirme Önerileri: ChatBot'un geliştirilmesi için bazı öncelikli iyileştirme alanları belirlenmiştir. Dil desteğinin artırılması, daha karmaşık talepleri yanıtlama kapasitesinin geliştirilmesi ve kişiselleştirilmiş deneyimler sunabilmesi bu alanlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, yapay zeka modellerinin güncellenmesi ve daha geniş bir bilgi yelpazesine erişim sağlanması, sistemin etkinliğini artıracaktır.

Sonuç olarak, proje hem teknik başarı hem de kullanıcı memnuniyeti açısından olumlu sonuçlar elde etmiştir. Ancak, güvenlik, kullanıcı deneyimi ve sürekli geliştirme odaklı çalışmaların sürdürülmesi, projenin daha ileri seviyelere taşınmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

[1] CSS Styling ve Flexbox Kullanımı,

MDN Web Docs. "CSS: Cascading Style Sheets". Mozilla Developer Network, 2023.

https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/CSS,

(Erişim tarihi: 31.12.2024)

[2] JavaScript Fonksiyonları ve Event Handling,

MDN Web Docs. "JavaScript Guide". Mozilla Developer Network, 2023.

https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/JavaScript,

(Erişim tarihi: 31.12.2024)

[3] Cohere API Kullanımı, Cohere API Documentation. "Generate API". Cohere AI,2023.

https://docs.cohere.ai/

(Erişim tarihi: 31.12.2024)

[4] Sohbet Botları İçin Yapay Zeka Tabanlı Çözümler, OpenAI. "Chatbot Implementation with AI". OpenAI Documentation, 2023.

https://platform.openai.com/

(Erişim tarihi: 31.12.2024)

[5] Genel Web Geliştirme ve Kaynaklar

W3Schools. "HTML, CSS, JavaScript Tutorials". W3Schools Online Web Tutorials, 2023.

https://www.w3schools.com/howto/howto_js_popup_chat.asp

(Erişim tarihi: 31.12.2024)

[6] GitHub ve Örnek Projeler

GitHub. "Cohere API Chatbot Examples". GitHub Repository, 2023.

https://github.com/cohere-ai/samples

(Erişim tarihi: 31.12.2024)

ISBN: 978-625-5962-19-5

İŞ SÜRECİ YENİDEN MÜHENDİSLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: ÖRGÜTSEL DÖNÜŞÜME BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM

Cebrail Sina BAYRAM

Gebze Teknik Üniversitesi, c.bayram2023@gtu.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-2823-9609

Prof.Dr.Bülent SEZEN

Gebze Teknik Üniversitesi, bsezen@gtu.edu.tr - ORCID ID: 0000-0001-7485-3194

ÖZET

Business Process Reengineering (BPR), organizasyonların verimliliklerini artırmak ve müşteri memnuniyetini sağlamak amacıyla iş süreçlerini temelden yeniden tasarlamalarını öneren bir yönetim stratejisidir. Ancak geleneksel BPR modelleri, organizasyonel kültür, liderlik, insan kaynakları yönetimi ve stratejik uyum gibi kritik unsurları yeterince dikkate almamıştır. Bu makale, BPR'nin sınırlarını genişleterek holistik bir yaklaşım önerir. Holistik BPR, organizasyonel değişimin tüm boyutlarını göz önünde bulundurur ve sadece süreçlerin iyileştirilmesi ile sınırlı kalmaz; kültürel, stratejik ve insani unsurların da entegrasyonunu sağlar. Bu yaklaşım, organizasyonların sürdürülebilir dönüşümünü sağlayacak güçlü bir model sunmaktadır. Makale, bu yeni yaklaşımın organizasyonel başarıya nasıl katkı sağladığını ve holistik BPR'nin uygulama stratejilerini tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: İş Süreçleri Yeniden Tasarımı, holistik yaklaşım, organizasyonel dönüşüm, süreç iyileştirme, değişim yönetimi.

ABSTRACT

Business Process Reengineering (BPR) is a management strategy that suggests organizations fundamentally redesign their business processes to increase efficiency and ensure customer satisfaction. However, traditional BPR models have not sufficiently addressed critical elements such as organizational culture, leadership, human resources management, and strategic alignment. This paper proposes a holistic approach by expanding the boundaries of BPR. Holistic BPR considers all dimensions of organizational change and goes beyond just process improvement by also integrating cultural, strategic, and human factors. This approach provides a robust model for ensuring sustainable transformation in organizations. The paper will discuss how this new approach contributes to organizational success and explore the implementation strategies of holistic BPR.

Key Words: Business Process Reengineering, Holistic Approach, Organizational Transformation, Process Optimization, Change Management

ISBN: 978-625-5962-19-5

1-GİRİŞ

Business Process Reengineering (BPR), 1990'ların başında Hammer ve Champy tarafından önerilen ve organizasyonların süreçlerini radikal bir şekilde yeniden tasarlayarak verimlilik kazancı sağlamayı amaçlayan bir yönetim stratejisidir. Geleneksel BPR, iş süreçlerinin iyileştirilmesini hızlandırarak organizasyonel performansı arttırmayı hedeflerken, çoğunlukla insan faktörü, kültürel uyum ve liderlik gibi önemli unsurları göz ardı etmiştir (Hammer & Champy, 1993). Bu eksiklik, zamanla organizasyonlarda dirençlerin oluşmasına, sürecin başarısızlıkla sonuçlanmasına ve çalışanların moralinin düşmesine yol açmıştır (Kotter, 1996).

Günümüzde organizasyonlar, yalnızca süreçlerin yeniden yapılandırılmasıyla kalmayıp, aynı zamanda organizasyonel kültürlerini, insan kaynaklarını, liderlik stratejilerini ve stratejik yönelimlerini de göz önünde bulundurarak dönüşüm sürecini yönetmektedirler. Bu bağlamda, BPR'nin yeniden tasarlanması, organizasyonların sürdürülebilir başarıya ulaşabilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Holistik BPR, bu unsurların tümünü dikkate alarak organizasyonel dönüşümü daha etkili ve sürdürülebilir hale getirmeyi vaat eder. Bu makale, BPR'nin holistik bir perspektifle nasıl yeniden yapılandırılması gerektiğini ve bu sürecin organizasyonel başarılara nasıl katkı sağladığını ele alacaktır.

2-BPR'NIN GELENEKSEL YAKLAŞIMLARI VE SINIRLAMALARI

Business Process Reengineering, ilk olarak Hammer ve Champy (1993) tarafından tanıtıldığında, süreçlerin sıfırdan tasarlanması ve bu süreçlerin teknolojik altyapı ve verimlilik odaklı olarak yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır. BPR'nin bu ilk uygulamaları, organizasyonların daha hızlı, verimli ve maliyet etkin olmalarını hedeflemekteydi. Ancak, bu yaklaşımda insan faktörleri, liderlik ve kültür gibi organizasyonel unsurlar sıklıkla göz ardı edilmiştir (Davenport, 1993).

BPR'nin bu geleneksel anlayışı, süreçlerin hızla yeniden yapılandırılmasını sağlasa da, organizasyonel değişimle ilgili derinlemesine kültürel bir anlayış eksikliği oluşturmuştur. Çalışanlar, bu süreçlerde yalnızca uygulayıcılar olarak görülmüş, onların katılımı ve değişime dair motivasyonları yeterince dikkate alınmamıştır. Bu durum, BPR uygulamalarının başarısız olmasına ve uzun vadeli başarısızlıklara yol açmıştır (Beer, 2003). Ayrıca, BPR'nin sürdürülebilir olması için organizasyonel kültürün ve stratejilerin de dönüşmesi gerektiği göz ardı edilmiştir (Schein, 1990).

ISBN: 978-625-5962-19-5

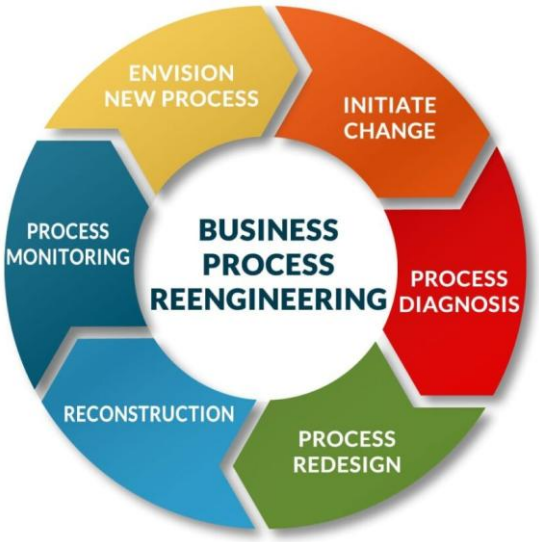

Görsel 1- İş Akış Yeniden Yapılandırılmasının Basamakları

(https://www.consultancellc.com/what-is-business-process-reengineering/)

2.1-HOLISTIK BPR MODELI: İNSAN, KÜLTÜR, LIDERLIK VE STRATEJI

Holistik BPR, yalnızca süreç odaklı bir yaklaşımın ötesine geçer ve organizasyonel dönüşümün tüm unsurlarını entegre eder. Bu yaklaşımda, organizasyonel değişim süreci insan kaynakları yönetimi, kültürel uyum, liderlik ve stratejik hedeflerle uyumlu bir şekilde ele alınır.

2.1.1-İnsan Kaynakları Yönetimi: İnsan kaynakları, BPR sürecinin başarılı olabilmesi için kritik bir bileşendir. Çalışanlar yalnızca süreçlerin uygulayıcıları değil, aynı zamanda değişim sürecinin en önemli aktörleridir. Bu nedenle, organizasyonların BPR sürecinde insan kaynaklarını geliştirmesi, eğitimlerini sağlaması ve motivasyonlarını artırması gerekmektedir (Hammer & Stanton, 2001). Çalışanların değişime uyum sağlamaları, liderlerin değişim sürecindeki etkinliklerine bağlıdır (Kotter, 1996).

2.1.2-Kültürel Dönüşüm: Organizasyonel kültür, değişim sürecinin en önemli unsurlarından biridir. BPR'nin başarısı yalnızca süreçlerin iyileştirilmesiyle sağlanmaz, kültürel değişim olmadan sürecin sürdürülebilirliği de mümkün değildir. Kültürel dönüşüm, çalışanların yeni süreçlere ve teknolojilere uyum sağlamasını kolaylaştırır ve dirençleri azaltır. Kültürel değişimin yönetilmesi, liderlerin çalışanlara karşı gösterdiği destekle doğrudan ilişkilidir (Schein, 1990; Kotter, 1996).

2.1.3-Liderlik: Liderlik, BPR sürecinin başarısı için kritik bir faktördür. Değişim sürecinin her aşamasında liderlerin rolü büyüktür. Liderler, vizyonlarını net bir şekilde iletmek ve organizasyonel hedeflerle uyumlu bir strateji geliştirmek zorundadırlar (Kotter, 1996). Ayrıca, liderlerin çalışanları bu değişim sürecine dahil etmeleri, onlara ilham vermeleri ve moral destek sağlamaları gerekmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.1.4-Strateji ve Teknoloji Entegrasyonu: BPR, organizasyonun genel stratejileriyle uyumlu bir şekilde tasarlanmalıdır. Süreç iyileştirmeleri ve teknolojik yenilikler, organizasyonun uzun vadeli stratejik hedefleriyle paralel olmalıdır (Porter, 1985). Teknolojik yatırımlar, sadece verimlilik sağlamakla kalmayıp, organizasyonun stratejik yönelimlerine hizmet etmelidir.

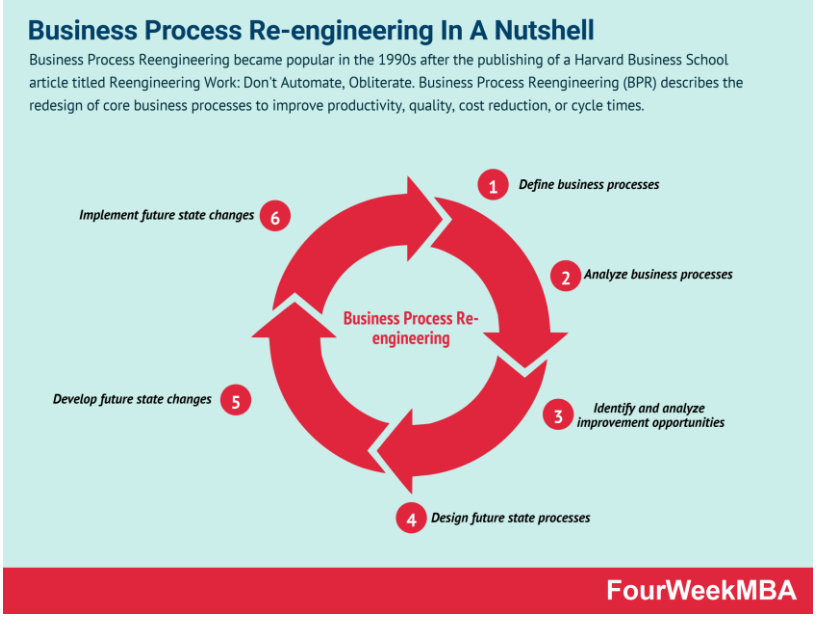

Görsel 2- BPR nin özet olarak gösterimi

(https://fourweekmba.com/business-process-re-engineering/)

2.2-HOLISTIK BPR'NIN UYGULAMA STRATEJILERI VE BAŞARI FAKTÖRLERI

Holistik BPR'nin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için aşağıdaki stratejiler takip edilmelidir:

2.2.1-Vizyon ve Strateji Belirleme: Organizasyonlar, değişim sürecinin her aşamasında belirli bir vizyon ve stratejiye sahip olmalıdır. Bu vizyon, hem üst düzey yöneticiler hem de çalışanlar tarafından anlaşılmalı ve onlara ilham vermelidir (Kotter, 1996).

2.2.2-İnsan Kaynakları Stratejisinin Entegre Edilmesi: Çalışanlar, BPR sürecinin başarısı için kritik bir rol oynar. Çalışanlar eğitilmeli, sürece dahil edilmeli ve değişime karşı olan direncin aşılması için teşvik edilmelidir (Hammer & Stanton, 2001).

2.2.3-Kültürel Dönüşümün Sağlanması: Organizasyonel kültür, BPR sürecine uygun hale getirilmelidir. Bu süreç, liderlerin kültürel değişime dair vizyonlarını net bir şekilde iletmeleriyle mümkündür (Schein, 1990).

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.2.4-Stratejik Hedeflerle Uyumlu Teknolojik Yatırımlar: Teknolojik altyapı, organizasyonel stratejilerle uyumlu olacak şekilde şekillendirilmelidir. Teknolojik değişikliklerin, süreçlerin daha verimli hale gelmesine katkı sağlaması gerekir (Porter, 1985).

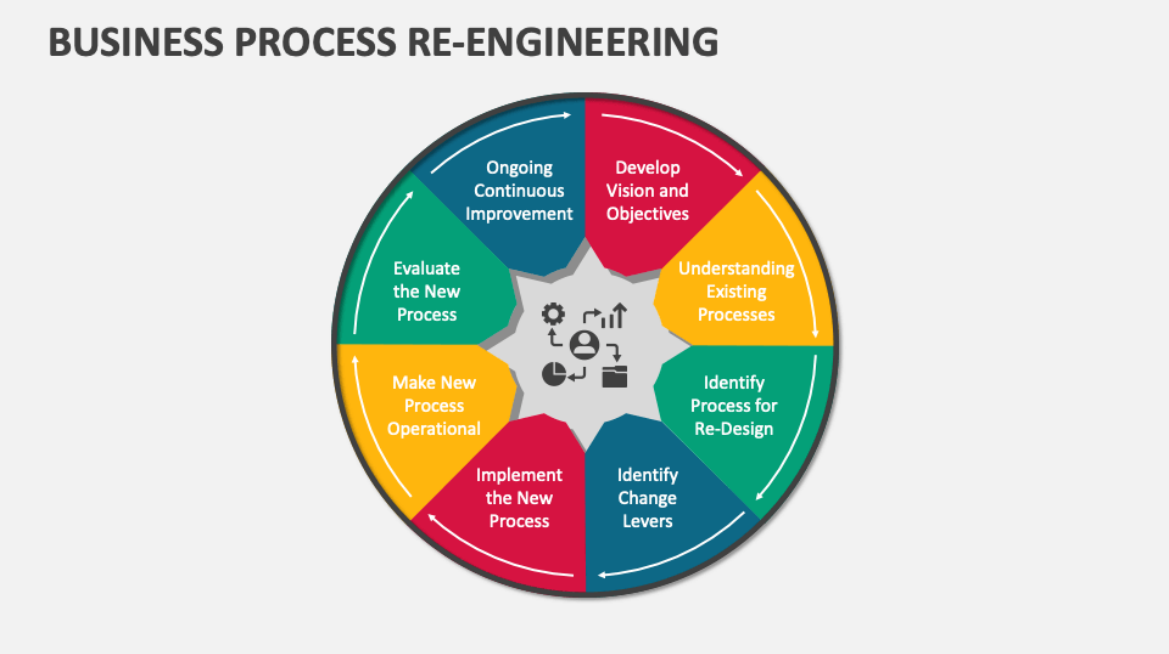

Görsel 3- BPR'nin Adımları

(https://www.collidu.com/presentation-business-process-re-engineering)

3- BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN BPR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bilgi teknolojisi, BPR sürecinde önemli bir tetikleyici rol oynar. Davenport ve Short (1990), bilgi teknolojisinin işletme süreçlerini yeniden yapılandırmadaki önemini vurgulamaktadır. Teknolojiler, veri akışını hızlandırmak, süreçleri otomatikleştirmek ve verimliliği artırmak için kritik araçlardır. ERP (Enterprise Resource Planning) ve CRM (Customer Relationship Management) gibi yazılımlar, işletmelerin daha entegre ve verimli çalışmasını sağlar.

Bu teknolojiler, organizasyonların birbirinden bağımsız iş birimlerini daha uyumlu hale getirmelerine ve müşteri odaklı stratejiler geliştirmelerine yardımcı olur. Bununla birlikte, teknoloji yalnızca operasyonel süreçleri iyileştirmekle kalmaz; aynı zamanda stratejik karar alma süreçlerini de etkiler.

İşletme Süreçleri Yeniden Yapılandırması (BPR), organizasyonların verimliliklerini artırmak, maliyetlerini azaltmak ve müşteri memnuniyetini sağlamak amacıyla iş süreçlerini köklü bir şekilde yeniden tasarlamalarını sağlayan bir süreçtir. Bu dönüşüm, genellikle geleneksel iş yapış biçimlerinin dışına çıkarak, yenilikçi teknolojiler ve dijital araçlar kullanarak gerçekleştirilmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Bilgi teknolojileri (BT), bu süreçte kritik bir rol oynar çünkü işletmelerin süreçlerini optimize etmelerine, hızlandırmalarına ve verimliliklerini artırmalarına olanak tanır.

3.1. Otomasyon ve Verimlilik Artışı

BPR'in temel amacı, işletme süreçlerini daha verimli hale getirmek ve maliyetleri düşürmektir. Bu hedefe ulaşabilmek için bilgi teknolojileri kullanılarak birçok süreç otomatikleştirilebilir. Otomasyon, özellikle manuel iş gücü gerektiren, zaman alıcı ve hata yapma olasılığı yüksek işlemleri ortadan kaldırır. Bu da organizasyonların iş gücünü daha verimli kullanmasını sağlar.

Örneğin, ERP (Enterprise Resource Planning) yazılımları, organizasyonların muhasebe, tedarik zinciri, üretim ve envanter yönetimi gibi birçok işlevsel alanını tek bir platformda entegre eder. Bu tür bir entegrasyon, iş süreçlerinin hızlanmasını ve hataların ortadan kalkmasını sağlar. Ayrıca, CRM (Customer Relationship Management) yazılımları, müşteri ilişkileri süreçlerini optimize ederek işletmelerin daha hızlı ve etkili bir şekilde müşteri taleplerine cevap vermesini mümkün kılar.

3.1.2. Karar Destek Sistemleri ve Veri Analitiği

Bilgi teknolojileri, veri toplama ve analiz süreçlerini hızlandırır. Büyük veri analitiği gibi araçlar sayesinde işletmeler geçmiş verilerden çıkarımlar yaparak geleceğe yönelik tahminlerde bulunabilir. Bu, stratejik karar alma süreçlerini iyileştirir ve daha doğru, verimli kararlar alınmasına yardımcı olur.

Karar destek sistemleri (DSS) ve iş zekâsı (Business Intelligence - BI) yazılımları, veri toplama ve analizini daha hızlı yaparak işletmelerin doğru ve zamanında kararlar almalarına yardımcı olur. Bu sistemler, işletmelerin rakiplerinin önünde kalmalarını ve stratejik hedeflerine daha etkili bir şekilde ulaşmalarını sağlar.

3.1.3. İş Süreçlerinin Entegrasyonu ve İletişim Kolaylığı

İşletmelerdeki farklı bölümler arasındaki bilgi akışı genellikle zaman alıcı ve karmaşıktır. Bilgi teknolojileri, iş süreçlerinin entegrasyonu ve iletişimin kolaylaştırılması açısından önemli bir rol oynar. Çeşitli yazılım çözümleri, organizasyonlar içindeki departmanlar arasındaki veri paylaşımını hızlandırarak, süreçlerin daha uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlar.

Örneğin, bir üretim sürecinde Stok Yönetimi ile Satın Alma departmanları arasındaki doğrudan entegrasyon, stoklar tükendiğinde otomatik olarak satın alma sürecinin başlatılmasına olanak tanır. Bu tür entegrasyonlar, süreçlerin hızlanmasını ve hataların azalmasını sağlar.

ISBN: 978-625-5962-19-5

4- Dijital Dönüşümün BPR ile Entegrasyonu

Dijital dönüşüm, işletmelerin dijital teknolojileri benimseyerek iş yapış şekillerini değiştirdiği bir süreçtir. Westerman ve arkadaşları (2014), dijital dönüşümün sekiz temel unsurunu tanımlayarak, işletmelerin bu dönüşümü nasıl gerçekleştirdiğini açıklamaktadır. Bu unsurlar arasında veri analitiği, yapay zeka ve bulut bilişim gibi teknolojiler yer almaktadır. Dijital dönüşüm, sadece süreçlerin dijitalleştirilmesi değil, aynı zamanda iş modellerinin ve organizasyonel yapıların da yeniden şekillendirilmesidir.

BPR, dijital dönüşüm ile bütünleştiğinde, işletmelerin operasyonel verimliliğini artırmanın yanı sıra daha çevik ve yenilikçi olmalarını sağlar. Teknolojiler, süreçlerin hızlanmasını ve esnekliğin artırılmasını sağlarken, aynı zamanda müşteri deneyimini iyileştirir.

Dijital dönüşüm, özellikle aşağıdaki alanlarda BPR süreçlerine katkı sağlar:

- **Veri Tabanlı Karar Alma:** Dijital dönüşümle birlikte yapay zeka ve büyük veri analitiği gibi teknolojiler, işletmelere daha hızlı ve doğru veri analizi yapabilme imkânı sunar. Bu sayede, işletmeler daha bilinçli ve stratejik kararlar alabilir.
- **Hız ve Çeviklik:** Bulut bilişim sayesinde, işletmeler daha çevik hale gelir. Çalışanlar, fiziksel ofislerden bağımsız olarak dünyanın herhangi bir yerinden verilere ulaşabilir, süreçleri yönetebilir. Bu da işletmelerin küresel pazarlarda hızla değişen koşullara uyum sağlamasını sağlar.
- **Müşteri Odaklılık:** Dijital dönüşüm, işletmelerin müşteri deneyimini iyileştirmeleri için önemli fırsatlar sunar. Dijital platformlar**,** sosyal medya ve e-ticaret sistemleri, işletmelerin müşterilerle doğrudan etkileşimde bulunmalarını sağlar. Bu, müşteri taleplerine hızlı ve esnek bir şekilde yanıt verilebilir.

5-SONUÇ

Business Process Reengineering, organizasyonların verimliliklerini artırmalarına ve müşteri odaklı bir yapıya kavuşmalarına yardımcı olmak için güçlü bir araçtır. Ancak geleneksel BPR yaklaşımları, insan kaynakları, kültürel değişim ve liderlik gibi önemli unsurları göz ardı etmiştir. Holistik BPR, organizasyonların yalnızca süreçleri değil, aynı zamanda kültür, liderlik, insan kaynakları yönetimi ve strateji gibi unsurları da dikkate alarak, değişim süreçlerinde sürdürülebilir başarıyı sağlar. Organizasyonlar, holistik BPR modelini benimseyerek hem iş süreçlerini iyileştirebilir hem de tüm organizasyonel bileşenlerini uyumlu bir şekilde dönüştürebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

6-KAYNAKÇA

1. Beer, M. (2003). *Why Total Quality Management Programs Do Not Persist: The Role of Human Resource Management*. *Human Resource Management*, 42(4), 379-391.
2. Davenport, T. H. (1993). *Process Innovation: Reengineering Work through Information Technology*. Harvard Business Press.
3. Hammer, M., & Champy, J. (1993). *Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution*. HarperBusiness.
4. Hammer, M., & Stanton, S. (2001). *The Reengineering Revolution: A Handbook*. HarperCollins.
5. Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business Press.
6. Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press.
7. Schein, E. H. (1990). *Organizational Culture and Leadership*. Jossey-Bass.

ISBN: 978-625-5962-19-5

İŞ-AİLE ÇATIŞMASI, ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE TÜKENMİŞLİK FAKTÖRLERİNİN YAŞAM TATMİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yükseklisans Öğrencisi, HATİCE PAZAR ÖZÇELİK
Hitit Üniversitesi, haticepazar.05@gmail.com- 0000-0001-9871-667X

ÖZET

Bu çalışma, çalışanların yaşam tatminleri üzerinde iş-aile çatışması, örgütsel bağlılık ve tükenmişlik faktörlerinin etkilerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, bireylerin yaşam tatmini düzeylerini etkileyen bu faktörlerin, iş ve özel yaşam dengesi bağlamında nasıl bir etkileşim içinde olduğu araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Kayseri'de imalat sektöründe görev yapan beyaz yakalı çalışanlar oluşturmuştur. Araştırmada, katılımcılar tarafından içtenlikle doldurulduğu düşünülen 254 anket formu değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

Bu anket formunda, Yaşam Tatmini Ölçeği, İş-Aile Çatışması Ölçeği, Allen ve Meyer Örgütsel Bağlılık Ölçeği, Tükenmişlik Ölçeği ve demografik bilgileri içeren sorular yer almıştır. Veriler üzerinde frekans analizi, güvenilirlik analizi, faktör analizi, t-testi, korelasyon analizi ve regresyon analizi gibi çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

Elde edilen sonuçlar, iş-aile çatışmasının ve örgütsel bağlılığın çalışanların yaşam tatmini üzerinde pozitif ve anlamlı etkileri olduğunu ortaya koyarken, tükenmişlik faktörünün yaşam tatmini üzerinde negatif ve anlamlı bir etki yarattığını göstermiştir. Bu bulgular, iş yaşamında dengeli bir yaklaşımla bireylerin hem örgütsel bağlılıklarını hem de kişisel tatminlerini artırabilecek stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırma, bireysel ve örgütsel düzeyde daha sağlıklı bir iş-yaşam dengesi oluşturmanın önemi üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Yaşam Tatmini, İş-Aile Çatışması, Örgütsel Bağlılık, Tükenmişlik, İş-Yaşam Dengesi.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE EFFECTS OF WORK-FAMİLY CONFLİCT, ORGANİZATİONAL COMMİTMENT AND BURNOUT FACTORS ON LİFE SATİSFACTİON

ABSTRACT

This study aims to comprehensively explore the effects of work-family conflict, organizational commitment, and burnout factors on employees' life satisfaction. Specifically, it investigates how these factors interact within the context of work-life balance and influence individual satisfaction levels. The sample of the study consists of white-collar personnel working in the manufacturing sector in Kayseri. A total of 254 questionnaire forms, believed to have been sincerely completed by the participants, were analyzed and evaluated.

The questionnaire included various components, such as the Life Satisfaction Scale, the Work-Family Conflict Scale, the Allen and Meyer Organizational Commitment Scale, the Burnout Scale, and demographic information. Statistical methods including frequency analysis, reliability analysis, factor analysis, t-tests, correlation analysis, and regression analysis were employed to provide a detailed assessment of the data.

The findings revealed that work-family conflict and organizational commitment have significant positive impacts on employees' life satisfaction. In contrast, burnout was found to have a significant negative effect on life satisfaction. These results underscore the importance of developing balanced approaches in the workplace that can enhance both organizational commitment and individual well-being. The study emphasizes the critical need for strategies aimed at fostering a healthier work-life balance at both individual and organizational levels.

Keywords: Life Satisfaction, Work-Family Conflict, Organizational Commitment, Burnout, Work-Life Balance

ISBN: 978-625-5962-19-5

DİJİTAL LİDERLİĞİN İŞ YERİ YALNIZLIĞINA ETKİSİ

Dr. Aysun Devrim YEMENİCİ

a_yilmaz81@hotmail.com- Orcid ID: 0000-0001-9623-1652

ÖZET

Günümüzde dijitalleşmeyle birlikte örgütlerde liderlik ve yönetim unsurları da dijital dönüşüm sürecine girmiştir. Dijital lider hem dijital dönüşüm sürecini hem de bu süreçte değişen örgütün yeni yapısını yönetmek durumundadır. Dijital liderlik, rekabet avantajından daha çok örgütler için bir zorunluluk olurken sürecin başarısı dijital liderin örgütle uyumuna, yenilikçi kültür ve yeteneklerine bağlıdır. Çalışanların iş yeri yalnızlığı eğilimi, çalışma arkadaşları ve yöneticileri arasındaki ilişkilerden etkilenmektedir. Özellikle örgüt içerisindeki yöneticilerin liderlik tarzları da bu konuda belirleyici olmaktadır. Otomotiv sektöründeki rekabetle birlikte dijitalleşmenin tüm örgüte yansıyan yönlerinin değerlendirilmesi ve eksikliklerin giderilerek daha etkin bir yönetimin sağlanması gerekmektedir. Araştırmanın amacı, otomotiv sektöründeki çalışanlar tarafından algılanan dijital liderliğin iş yeri yalnızlığına etkisini belirlemektir. Düzce ili otomotiv sektöründeki 250 çalışandan anket tekniği ile elde edilen veriler, SPSS ve AMOS programları kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularında, çalışanların dijital liderlik algısının iş yeri yalnızlığı eğilimlerini negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Çalışanların yöneticilerine karşı dijital liderlik algıları arttıkça iş yerindeki yalnızlık eğilim düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları otomotiv sektöründeki çalışanlar ve yöneticiler temelinde incelenerek, sektörel anlamda dijital liderliğin gelişimine ve örgütsel açıdan çalışanların iş yerindeki yalnızlık duygusunu azaltmaya yönelik katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital liderlik, iş yeri yalnızlığı, otomotiv sektörü.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE EFFECT OF DIGITAL LEADERSHIP ON WORKPLACE LONELINESS

ABSTRACT

Today, with digitalisation, leadership and management elements in organisations have also entered the digital transformation process. The digital leader has to manage the digital transformation process and the organisation's new structure, which has changed in this process. While digital leadership is a necessity for organisations rather than a competitive advantage, the success of the process depends on the digital leader's harmony with the organisation, innovative culture and skills. Workplace loneliness is affected by the relationships between colleagues and managers. In particular, managers' leadership styles within the organisation are also decisive. With the competition in the automotive sector, it is necessary to evaluate the aspects of digitalisation reflected in the entire organisation, eliminate the deficiencies, and provide more effective management. The research aims to determine the effect of digital leadership perceived by employees in the automotive sector on workplace loneliness. Data obtained from 250 employees in the automotive sector in Düzce province using a survey technique were analysed using SPSS and AMOS programs. The research findings revealed that employees' perception of digital leadership negatively affected their workplace loneliness tendencies. It was concluded that as employees' perceptions of digital leadership towards their managers increased, their workplace loneliness tendencies decreased. The findings of the research are examined based on employees and managers in the automotive sector, and it is thought that it will contribute to the development of digital leadership in a sectoral sense and to reducing the sense of loneliness of employees in the workplace from an organisational perspective.

Key Words: Digital Leadership, workplace loneliness, automotive industry.

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. GİRİŞ

Günümüzde teknolojik gelişmelerin yanı sıra dijital liderliğin öneminin artması sebeplerinden biri Covid-19 pandemisinde çok sayıda iş alanı için dijitalleşme sürecinin başladığı söylenebilir. Bu süreçte eğitim ve iş hayatında uzaktan çalışma yöntemleri tercih edilmeye başlanmış ve liderlerin dijital yetenekleri önemli olmuştur. Öte yandan iş hayatındaki bu dönüşümle birlikte çalışanlar arasındaki ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesinde sorunlar meydana gelmektedir. Teknoloji ve sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte diğer faktörlerin de etkisiyle iş yaşamında yaygınlaşan yalnızlık sorunu, çalışanların psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle çalışanlar arasındaki ilişkilerde güvensizlik ve hayal kırıklığı yaşama korkusu, yabancılaşma, zamanla örgüt içerisinde çatışmalar yaşama ve depresyona varan ciddi sağlık sorunlarına sebep olmaktadır. İş yerindeki yalnızlık duygusu farklı demografi, unvan ve sektördeki bütün çalışanları etkilemektedir (Boz & Alan, 2021). İş yerindeki yalnızlığın çalışanlar arasındaki ilişkilerde nasıl sonuçlar doğuracağı ve hangi davranışları tetikleyeceği önemlidir. Bu sebeple çalışanların iş yeri yalnızlığının tespit edilerek, önüne geçilmesi örgütün başarısı ve sürdürülebilirliği için gereklidir. Sürekli gelişen bir sektör olan otomotiv sektöründeki rekabetle birlikte dijitalleşmenin tüm örgüte yansıyan yönlerinin değerlendirilmesi ve eksikliklerin giderilerek daha etkin bir yönetimin sağlanması ve iş yeri yalnızlığı gibi örgütlerde yaygın bir durumun olup olmadığının tespit edilerek, önlenmesi gerekmektedir.

Çalışanların dijital liderlik algıları, örgütleri yöneticilerinin birer yansıması olarak gören Hambrick ve Mason (1984)'un Üst Kademe Teorisi'ne dayanmaktadır. Bu teoriye göre, liderlerin deneyimlerinin, değerlerinin ve kişiliklerinin seçimlerini etkilediği ve bu seçimlerin de kurumsal performansı etkilediğidir. Çalışanların iş yerindeki yalnızlığı, çalışma arkadaşları ve yöneticileri arasındaki ilişkilerden etkilenmektedir (Wax vd., 2022). Özellikle örgüt içerisindeki yöneticilerin liderlik tarzları da bu konuda belirleyici olmaktadır. Babacan liderlik tarzıyla yönetilen çalışanlar, daha düşük seviyede yalnızlığa sahip olmaktadır (Öge vd., 2018). Günümüzün önemli bir liderlik tarzı olan dijital liderliğin iş yeri yalnızlığına etkisi merak edilmektedir. Bu araştırmanın sorunsalı dijital liderliğin, çalışanların iş yeri yalnızlığı üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmaktır. Literatürde dijital liderlik konusunda yapılan araştırmalar sınırlı olup, bunların çoğu uygulamadan ziyade dijital liderlik kavramını açıklamak amaçlıdır. Dijital liderliğin çalışanların iş yeri yalnızlığı üzerindeki etkisine yönelik hiçbir araştırmaya rastlanılmamış olması sebebiyle bu araştırmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada ilgili literatür incelenerek, dijital liderlik (Büyükbeşe ve Doğan, 2015; Hill, 2022; Gibson, 2024; Taşkıran, 2024) ve iş yeri yalnızlığı (Wright, 2005; Murthy, 2017; Firoz vd., 2020; Chung vd., 2022; Orhan, 2023) kavramları ilgili literatürden yararlanılarak açıklanmış ve bu konudaki araştırma bulgularına yer verilmiştir. Ayrıca araştırmadaki ölçekler literatürde kullanılan ölçekler olup, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak, otomotiv sektöründeki çalışanlar üzerinde ölçülüp analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular yorumlanarak, sonuç bölümü oluşturulmuştur.

2. LİTERATÜR

Araştırmadaki dijital liderlik ve iş yeri yalnızlığı kavramlarının literatür incelemesi bu kısımda yer almaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.1. Dijital Liderlik

Dijital liderlik; dijital bir dönüşüm isteğiyle birlikte teknolojilerin kullanımında ustalaşarak, dijital dönüşüm çerçevesinde ortaya çıkan sorunları en hızlı şekilde çözümleyip, önlemler almak şeklinde tanımlanabilir (Kollman, 2020). Gibson (2024)' e göre dijital liderlik , ortaya çıkan teknolojilerin, dijital araçların ve verilerin yarattığı belirsizliklerle etkileşime girmeye, bunları değerlendirmeye ve bu belirsizliklerde yol almaya odaklanan bir liderlik türüdür. Başka bir ifadeyle dijital liderlik, yönetimsel aşamalarda teknolojiyi etkin kullanarak, örgütlerde sürekli bir dönüşüm kültürü için yenilikçi bir görüş meydana getirmektir (Ordu ve Nayır, 2021). Kısaca dijital liderlik, "dijital yenilik yönetimi" anlamına gelmektedir (Alan ve Köker, 2021). Dijital liderlik, yenilikçi ve destekleyici olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır (Büyükbeşe vd., 2022). *Yenilikçi,* dijital liderin örgütün verimliliği için yenilikçi bir yaklaşımla hızlı değişim ortamını yönetmesidir. Dijital stratejiler geliştirme, yenilikçi iş modelleri kurgulama, dijital dönüşüm sürecinde sistem entegrasyonları sağlama, farklı görüşlerdeki kişilerle çalışma, dijital bilgi ve yeteneği olan gruplar oluşturarak, yeni teknolojilerle çalışanların uyum sağlamasına yardımcı olmasıdır (Uçar ve Tutgaç, 2022). *Destekleyici,* dijital liderin dijital dönüşüm için çalışanlarını cesaretlendirici ve çalışan odaklı olmasıdır. Dijital liderin vizyonu ile çalışanlarda örgütsel bağlılığı sağlaması, çalışanlarına ilham vermesi ve onları kararlara dahil ederek katılımcılık kültürünü geliştirmesidir (Yücebalkan, 2020).

Örgütlerde etki yaratmak için geliştirilmesi gereken en iyi dijital liderlik becerileri şunlardır (Gibson, 2024): *Çeviklik,* kuruluşun rekabetçi ve yenilikçi kalmasını sağlamak için yeni teknolojilere ve pazar değişimlerine hızla uyum sağlamak. *İletişim,* olumlu ve kademeli değişime ilham vermek, netlik ve kesinlik, aktif dinleme ve şeffaflık gibi iletişim becerilerini kullanarak ortak iş hedefleri doğrultusunda çalışmaktır. *Empati,* bir liderin ekibiyle empati kurması ve dijital dönüşüm sürecinde onlara rehberlik etmesidir. *Dış iş birliği,* liderler ekosistemlerindeki kilit oyuncularla, özel şirketler, hükümet, rakipler ve bazen de kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla yeni ortaklıklar kurmalılar. Örgütün bakış açısını genişletebilecek ve inovasyonu artırabilecek ortaklıklar tercih edilmelidir. *Cesaret,* riski kucaklamayı ve bunu yapmamanın başarılı olma yeteneğini engelleyebileceğini kabul etmeyi gerektirir. Siber güvenlik, itibar riskleri, pandemiler ve toplumsal krizler gibi risklerin olduğu bir dünyada, liderlerin büyük cesarete ihtiyacı vardır (Hill, 2022).

2.2. İş Yeri Yalnızlığı

İş yeri yalnızlığı, çalışanların normal yaşamlarındaki yalnızlıktan farklı olarak, sadece iş ortamındaki yalnızlık duygusudur (Doğan vd., 2009). Başka bir ifadeyle iş yeri yalnızlığı, çalışanların iş yerinde sosyal ve duygusal olarak yalnızlık hissetmesidir (Aksoy, 2019). Kısaca iş yeri yalnızlığı, kişinin iş arkadaşlarıyla birlikteyken yalnız duygusu yaşamasıdır (Akbaba, 2020). İş yeri yalnızlığının sebebi olarak olumsuz duygusal ve sosyal ilişkiler, başarısız yönetim uygulamaları, iş çevresi, kötü iş tasarımı, iş rotasyonu, departman değişikliği ve terfi gibi çeşitli örgütsel faktör yer almaktadır (Wright, 2005). İş yeri yalnızlığı, duygusal yalnızlık (yoksunluk) ve sosyal yalnızlık (arkadaşlık eksikliği) şeklinde iki boyuttan oluşmaktadır. *Duygusal yalnızlık,* başkalarıyla duygusal yakınlıkta bir ilişki ve bağlantı kuramama olarak tanımlanırken genellikle duygu ve düşüncelerin iş arkadaşları tarafından anlaşılamaması durumunda ortaya çıkmaktadır (Lam ve Lau, 2012). Çalışanlardaki duygusal yalnızlık, duygu ve düşüncelerin

ISBN: 978-625-5962-19-5

çalışma arkadaşlarından gizlenmesiyle birlikte yalnızlık düzeyini artırmaktadır (Wright vd., 2006). Çalışanlardaki bu durumun performanslarında olumsuz bir etkiye neden olacağı beklenmektedir. *Sosyal yalnızlık,* çalışma arkadaşlarıyla arasındaki ilişkileri ve geçirilen zamanı nicel olarak ifade etmektedir. Çalışanların kendilerini iş yerine ait hissetmemesi, sağlıklı ve güvenilir sosyal arkadaşlıklar edinememeleridir (Firoz vd., 2020).

Murthy (2017), iş yerindeki yalnızlığı günde on beş sigara içmek gibi sağlığa zararlı faktörlerle eşit olduğunu ve örgütlerde giderek artan bir salgın olarak yayıldığını ifade etmektedir. İş yerinde yalnızlık duygusu yaşayan çalışanların üzüntü, kaygı, sıkıntı, stres, karamsarlık, depresyon, düşük öz saygı, düşük iş ve yaşam tatmini yaşadıkları bilinmektedir. İş yeri yalnızlığının çalışanlarda iş verimliliği ve çalışmaya tutkunluğun azalmasına sebep olduğu tespit edilmiştir (Boz ve Alan, 2021). Ayrıca iş yeri yalnızlığının örgütte kaygı ve mutsuzluk gibi duygularla sonuçlandığı görülmektedir (Chung vd., 2022). Pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının yaşadığı yalnızlık duygusunun işyerindeki iyi oluş halini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (O'Hare vd., 2024). Benzer şekilde Kesen ve Durmuş (2024), çalışanların iş yeri yalnızlığının işe gömülmüşlüklerini olumsuz etkilediğini tespit etmiştir.

2.3. Araştırmanın Model ve Hipotezleri

Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Literatürdeki bilgiler kapsamında, modelde yer alan değişkenlerin arasında ilişkilerin olabileceği düşünülerek, bir model önerisinde bulunulmuştur. Çalışanların dijital liderlik algısının iş yeri yalnızlığına etkilerini gösteren araştırma modeli geliştirilerek, test edilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkeni dijital değişimin boyutları; yenilikçi ve destekleyici olurken, bağımlı değişkenler ise iş yeri yalnızlığının boyutları; duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlıktır. Araştırmanın modeli aşağıdaki görselde yer almaktadır.

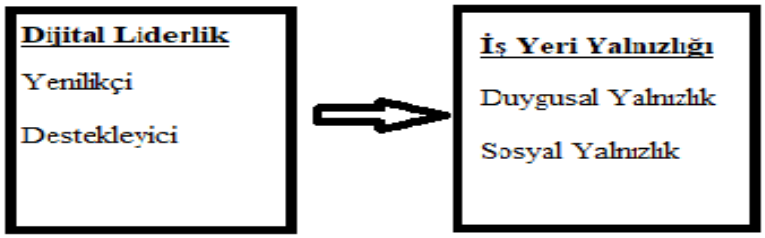

Görsel 1. Araştırmanın Modeli

Dijital liderlik öğrenmeyi teşvik eden, yeni fikirleri denemeyi sağlayan, çalışanların bilgi ve becerilerini geliştiren bir örgüt kültürü oluşturmaktadır (Morgül ve Ataç, 2024). Dijital liderin örgütün verimliliği için yenilikçi bir yaklaşımla hızlı değişim ortamını yönetmesi oldukça önemlidir. Dijital liderler, teknolojiyi bir araç değil iş süreçlerini dönüştüren bir güç olarak görmektedir. Bu sebeple dijital liderlerin dijital becerilerini sürekli geliştirmeleri ve dijital dönüşümü yönetebilmeleri gerekmektedir (Yeşilkuş ve Özbozkurt, 2024). İleri teknolojiye odaklı, vizyoner, dijital dönüşüm süreçlerinde çalışanları destekleyen, onlara rehberlik eden, motivasyon sağlayan ve yenilikçi bir yaklaşım sergileyen dijital liderler, çalışanların duygusal ve sosyal açıdan yalnız hissetmelerinin önüne geçebileceği düşünülmektedir. İş yaşamındaki yalnızlık, çalışanların iş arkadaşları ile sağlıklı iletişim kuramamasına ve çalıştığı işte mutsuz

ISBN: 978-625-5962-19-5

olmasına, çalışanı işinden, arkadaşlarından ve iş yerinden soyutlamaktadır (Kesen ve Durmuş, 2024). Bu sebeple çalışanların fiziksel olarak iş yerinde olmasına rağmen zihinsel olarak iş dışında olmaya neden olmaktadır. Bu doğrultuda, algılanan dijital liderliğin yenilikçi boyutunun iş yeri yalnızlığının duygusal ve sosyal yalnızlık boyutlarına etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

H1: *"Dijital liderliğin yenilikçi boyutunun çalışanların duygusal yalnızlığı üzerinde etkisi vardır".*

H2: *"Dijital liderliğin yenilikçi boyutunun çalışanların sosyal yalnızlığı üzerinde etkisi vardır".*

Dijital liderlik, örgütlerin teknolojiyle bütünleşik, çevreye duyarlı ve sürdürülebilir yaşam tarzlarını daha iyi desteklemesine yardımcı olan liderlik tarzıdır (Menon ve Suresh, 2021). Dijital liderler çalışanlarının yenilikçi davranışlarını destekleyerek, yeniliklerin başarılı bir şekilde gerçekleşmesine öncülük etmektedirler (Büyükbeşe ve Doğan, 2022). Çalışanların yöneticilerinden ve arkadaşlarından aldıkları destek yetersiz olduğunda, iş yerindeki yalnızlık duygusu artmaktadır (Wright, 2005) . Bununla birlikte, çalışanların arkadaşlarıyla sosyal ilişkiler kurma arzusu, sosyal bilgi işleme düzeyi, sosyal beceriler ve dışadönüklüğü iş yerindeki yalnızlık duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir (Wright ve Silard, 2021). Başka bir ifadeyle iş yeri yalnızlığı, sosyal iletişim becerilerine sahip yönetici ve çalışanlarla birlikte güçlü, destekleyici ve yüksek kaliteli ilişkiler geliştirilerek engellenebilir. Çalışanların duygusal yalnızlık yaşamalarının sebepleri; rekabet, kendini diğer çalışanlarla kıyaslama, arkadaşlıklarının samimiyetinin yeterli seviyede olmamasıdır (Orhan, 2023). İş yerindeki yetersiz sosyal ilişki ve duygusal yalnızlık, çalışanların örgütsel bağlılığını olumsuz yönde etkilemektedir (Erdil ve Ertosun 2011). Öte yandan duygusal bağlılığa sahip çalışanların, daha istekli çalıştıkları ve etkili performans sergiledikleri görülmektedir. Bu doğrultuda, algılanan dijital liderliğin destekleyici boyutunun iş yeri yalnızlığının duygusal ve sosyal yalnızlık boyutlarına etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

H3: *"Dijital liderliğin destekleyici boyutunun çalışanların duygusal yalnızlığı üzerinde etkisi vardır".*

H4: *"Dijital liderliğin destekleyici boyutunun çalışanların sosyal yalnızlığı üzerinde etkisi vardır".*

3. DENEYSEL ÇALIŞMALAR

Araştırmanın evren ve örneklemi, veri toplama araçları ve analiz bilgileri bu bölümde bulunmaktadır.

3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma evrenini Düzce ilindeki 2. Organize Sanayi Bölgesi (OSB) otomotiv sektöründe görev yapan işletmelerdeki beyaz yakalı çalışanlar oluştururken, örneklemini ise otomotiv yedek parçası üretimi yapan iki firmadaki farklı görevlerde çalışan 250 katılımcı oluşturmaktadır. Düzce 2. OSB'de otomotiv sektöründe üç firma yer almaktadır. Bu firmaların bir tanesi araştırmanın yapılmasına izin vermediği için kapsam dışında tutularak, veriler 480 beyaz yakalı çalışanın olduğu diğer 2 firmadan elde edilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında evrenin ulaşılabilir büyüklükte olması nedeni ile tam sayım yöntemi

ISBN: 978-625-5962-19-5

kullanılmıştır. Gürbüz ve Şahin (2015)'e göre araştırmanın evren ve örneklemi için gerekli sayıya ulaşılmıştır. Anketler çalışanlar tarafından eksiksiz ve hatasız olarak doldurulmuştur. Çalışanlara elden ve online olarak ulaştırılan anketlerin cevaplanması tamamen gönüllülük esaslı olup, anketle elde edilen bilgilerin hiçbir ortamda paylaşılmayacağı ve gizli tutulacağı vurgulanmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmadaki verileri toplamak için kullanılan anket formunda, demografik bilgiler ile birlikte araştırma modelindeki değişkenlere ait ölçekler bulunmaktadır.

Dijital Liderlik Ölçeği (DLÖ), Büyükbeşe vd. (2022) tarafından geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları yapılarak elde edilmiştir. Ölçekte dijital liderliği ölçmeye yönelik 9 ifade yer almaktadır. Dijital liderlik; yenilikçi ve destekleyici boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa (α) katsayıları; yenilikçi boyut .951, destekleyici boyut .958 ve genel Cronbach alfa (α) katsayısı .971 bulunmuştur. Ölçekte likert tipi 5'li derecelendirme (1 – 5 arasında puanlama) kullanılmıştır; (1) Hiç Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum.

İş Yeri Yalnızlık Ölçeği (İYYÖ), Wright (2006) tarafından geliştirilerek, Türkçe çevirisi Doğan vd. (2009) tarafından yapılmıştır. Ölçekte çalışanların iş yeri yalnızlık düzeylerini ölçmeye yönelik 16 ifade yer almaktadır. İş yeri yalnızlığı; duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa (α) katsayıları; duygusal yalnızlık .986, sosyal yalnızlık .973 ve genel Cronbach alfa (α) katsayısı .981 bulunmuştur. Ölçekte likert tipi 5'li derecelendirme (1 – 5 arasında puanlama) kullanılmıştır; (1) Hiç Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Tamamen Katılıyorum.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan nicel veriler, yüz yüze ve online olarak yapılan anketlerden birincil veriler olarak elde edilmiştir. Araştırmadaki veriler SPSS 26 ve AMOS 24 programlarıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın modelindeki değişkenlerin ölçeklerinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları, önceki çalışmalarda yapılmıştır. Araştırmada bu sebeple doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Birleşme ve ayrım geçerliliği araştırılarak, geçerli bulunan ölçeklerin Cronbach's Alpha değerleri (α) ve birleşik güvenilirlik değerleri (CR) bulunmuştur. Araştırmanın modelindendeki doğrudan etkiler, Path (yol) analizi kullanılarak tespit edilmiştir.

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

4.1. Demografik Özellikler

Araştırmadaki katılımcıların % 25'i kadın ve % 75'i erkek çalışanlardır. Çalışanların yaşları; % 10'u 25 yaş ve altı, % 40'ı 26-35, % 35'i 36-45 ve % 15'i 46 yaş ve üstüdür. Medeni durumları incelendiğinde; % 57'si bekar ve % 43'ü evli çalışanlardan oluşmaktadır. Çalışanların eğitim durumları; % 8'i lise, % 25'i ön lisans, % 55'i lisans ve % 12'si lisansüstü mezunudur. Otomotiv sektöründeki deneyimleri değerlendirildiğinde; %23'ü 5 yıldan az, %37'si 6-10 yıl, %20'si 11-15 yıl ve %10'u 16 yıl ve üstü çalışanlardır. Çalıştıkları departmanlara göre; %27'si üretim, %17'si insan kaynakları, %18'i muhasebe, %18'i kalite, %20'si depo ve sevkiyat çalışanlarından oluşmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

4.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin analizine geçmeden önce normallik testleri yapılmıştır. Verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmış ve verilerin normal dağılıma uyduğu görülmüştür. Basıklık ile çarpıklık değerleri, -1,96 ve 1,96 arasında değişmekte olup, literatürde normal dağılım için sıklıkla öngörülen değerler olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Tabachnick ve Fidell (2012)'e göre, basıklık ile çarpıklık değerleri -1,5 ve 1,5 arasında olduğu zaman veriler normal dağılıma sahiptir. Veri seti için yapılan normallik testi sonuçlarına göre dijital liderlik basıklık değeri 0,253; çarpıklık değeri -0,755; iş yeri yalnızlığı basıklık değeri 0,456; çarpıklık değeri ise -0,540 olarak bulunmuştur. Ayrıca histogram dağılımları normal dağılıma işaret etmektedir. Bu analizin sonuçlarına göre verilerin normal dağılıma uyduğu görülmüş olup, yapılacak istatistiksel analizlerde parametrik testlerin kullanılmasının doğru olduğu görülmüştür.

Araştırmada kullanılan Dijital Liderlik Ölçeği ve İş Yeri Yalnızlığı Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları daha önceki çalışmalarda yapılmış olduğundan araştırmada doğrulayıcı faktör analizi tercih edilmiştir. Ayrıca ayırıcı ve yakınsak geçerlik de incelenmiştir. Geçerliği sağlanan ölçeklerin Cronbach's Alpha değerleri (α) ve bileşik güvenirlik değerleri (CR) hesaplanmıştır. Araştırmanın gizil değişkenleri; yenilikçi, destekleyici, duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık ile 25 gözlenen değişkenin olduğu ölçüm aracının yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, araştırma verileri normal dağılım gösterdiğinden hesaplama yöntemi olarak Maximum likelihood kullanılarak, sonuçlar Çizelge 1'de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Örtük Değişken	Gözlenen Değişken	Stand. Ed. Par. Değ.	Standart Hata	t-değeri	P	CR	AVE
Yenilikçi	S1	0,810				0,911	0,633
	S2	0,818	0,059	18,895	***		
	S3	0,871	0,055	16,350	***		
	S4	0,792	0,058	15,075	***		
	S5	0,720	0,061	14,102	***		
	S6	0,755	0,051	17,302	***		
Destekleyici	S7	0,715				0,846	0,649
	S8	0,799	0,084	12,136	***		
	S9	0,894	0,068	10,258	***		
Duygusal Yalnızlık	S10	0,712				0,926	0,585
	S11	0,698	0,052	10,572	***		
	S12	0,680	0,055	11,418	***		
	S13	0,754	0,062	10,890	***		
	S14	0,815	0,069	11,542	***		
	S15	0,832	0,080	11,897	***		

ISBN: 978-625-5962-19-5

	S16	0,870	0,054	12,250	***		
	S17	0,741	0,056	12,322	***		
	S18	0,763	0,071	14,360	***		
Sosyal Yalnızlık	S19	0,785	0,083	13,585	***	0,918	0,617
	S20	0,695	0,056	12,146	***		
	S21	0,792	0,050	12,890	***		
	S22	0,789	0,063	14,772	***		
	S23	0,784	0,067	13,120	***		
	S24	0,847	0,055	15,362	***		
	S25	0,802					

DFA sonuçlarına göre, modeldeki değerlerin 0.01 anlamlılık düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Literatürde DFA' daki faktör yüklerinin 0,70'in üzerinde olduğunda yüksek ve 0.30'un altında olduğunda düşük (zayıf) olduğu bilinmektedir (Distefeno ve Hess, 2005). Ölçüm modelin uyum değerleri, istenilen değerlerde olduğundan DLÖ' nin 2 faktörlü yapısı ve İYYÖ' nin 2 faktörlü yapısı doğrulanmıştır (Hair vd., 2014). Ölçeklerin uyum iyiliği değerleri; CMIN/df= 2,718, RMSEA= 0,071, NFI= 0,903, CFI= 0,910, GFI= 0,923, CMIN= 298,98. Değişkenlerin ölçüm araçlarının güvenilirliğini belirlemek için hesaplanan AVE (ortalama açıklanan varyans) değeri .50'den yüksek ve CR (yapı güvenirliği) değerinin .70 ve daha yüksek olması ölçüm aracının güvenilirliğinin yüksek derecede olduğunu göstermektedir (Fornell ve Larcker, 1981). Araştırma sonuçları incelendiğinde, ölçeklerin güvenilir olduğu görülmektedir.

Çizelge 2. Yapı Güvenilirliği, Ayrım ve Birleşme Geçerliliği

Değişkenler	Cro. Al.	Yakınsak Geçerlik			Iraksak Geçerlik		Y	D	DY
		CR	AVE	$\sqrt{AVE}$	MSV	ASV			
Yenilikçi	.932	.911	.633	.796	.586	.552			
Destekleyici	.920	.846	.649	.806	.586	.513	,766** (0,586)		
Duygusal Yalnızlık	.880	.926	.585	.764	.538	.526	-,720** (0,518)	-,724** (0,524)	
Sosyal Yalnızlık	.853	.918	.617	.785	.552	.506	-,743** (0,552)	-,655** (0,429)	,734** (0,538)

Not: CR = Construct Reliability; AVE = Average Variance Extracted; MSV = Maximum Shared Variance; ASV = Average Shared Variance, Y: Yenilikçi, D: Destekleyici, DY: Duygusal Yalnızlık, (** P< 0.01, * P < 0.05).

Ölçeklerin güvenirlik analizleri sonucunda Cronbach's Alpha katsayılarının 0,60'ın üzerinde olduğu bu ölçekler güvenilirdir (Cohen vd., 2007: 506). Yapısal modeldeki değişkenlerin yapı geçerliliği için yakınsak ve ayırıcı geçerliliğin belirlenmesi gerekmektedir (Zait ve Bertea, 2011: 218). Yakınsak geçerliliğin sağlanması için AVE değerleri 0,50'den büyük olmalıdır (Hair vd., 2010). Ayırıcı bir olgu için değişkenlerin arasındaki korelasyonların kareleri tüm

ISBN: 978-625-5962-19-5

boyutlar için AVE değerlerinden küçük olmalıdır (Fornell ve Larcker, 1981). Bu bağlamda Çizelge 2 verilerinden de görüldüğü gibi yapı geçerliliği için gerekli olan yakınsama ve ayırıcı geçerlilik koşulları sağlanmıştır. Yapısal modelde ıraksak geçerliliğin sağlanması için iki yeni değerin hesaplanması gerekmektedir. MSV değeri, "Paylaşılan Varyansın Karesi" ve bir faktörün diğer faktörlerle paylaştığı maksimum varyansın karesidir. ASV değeri, "Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması"dır ve bir faktörün diğer faktörlerle birlikte varyansın karelerinin toplamının paylaşılan varyans sayısına bölünmesiyle elde edilir. Ayrışan geçerliliği tartışmak için, MSV<AVE, ASV<MSV ve AVE'nin karekökünün faktörler arasındaki korelasyondan daha anlamlı olması koşulu gerekir (Hair vd., 2014). Çizelge 2'deki değerlere göre, DFA sonucundaki tüm yapıların MSV ve ASV değerleri, ayrışan geçerlilik açısından AVE puanlarından düşüktür. Bu nedenle, iyi bir ayırıcı geçerlilik sağlanmış ve tüm yapılar ayrıktır.

4.3. Değişkenlerin Betimsel İstatistik Değerleri ve Korelasyonları

Araştırmadaki değişkenler arasında bulunan ilişkinin gücü ve yönü, Pearson Korelasyon analizi kullanılarak ölçülmüştür. Yenilikçi, destekleyici, duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık değişkenlerinin arasındaki ilişkilerin incelendiği korelasyon analizi tablosu, değişkenlere ait ortalamalar ve standart sapma değerleri Çizelge 3'te bulunmaktadır.

Çizelge 3. Betimsel İstatistikler ve Korelasyonlar

Değişkenler	Ort.	Std.	1.	2.	3.	4.
1. Yenilikçi	4,12	0,90	1			
2. Destekleyici	4,05	0,83	,766**	1		
3. Duygusal Yalnızlık	2,18	0,96	-,720**	-,724**	1	
4. Sosyal Yalnızlık	2,24	0,72	-,743**	-,655**	,734**	1

** P<0,01; * P < 0,05

Değişkenlerin arasındaki korelasyonlar incelendiğinde, orta düzeyli ilişkilerin olduğu tespit edilmektedir. Dijital liderliğin yenilikçi boyutunun iş yeri yalnızlığı değişkeninin alt boyutları olan duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık ile negatif ve orta düzeyli ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Dijital liderliğin destekleyici boyutunun duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık ile negatif ve orta düzeyli ilişkiler içerisinde olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılanların ortalamaları değerlendirildiğinde, çalışanların dijital liderlik algılarının iş yeri yalnızlığı eğilimlerinden önemli ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar kapsamında çalışanların iş yeri yalnızlığı eğilimine yatkın olurken aynı zamanda yöneticilerinin günümüz koşullarında dijital liderlik eğiliminde oldukları görülmektedir.

4.4. Hipotezlerin Testi

Araştırmadaki hipotezler, değişkenler arasındaki etkileri ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Değişkenlerin arasındaki doğrudan etkiler, Path (yol) analizi ile ölçülmüştür. Bu analizin sonucundaki uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir olduğu tespit edilmiştir. Modeldeki uyum indeksleri değerlendirildiğinde CMIN /df= 3,82, RMSEA= 0,071, NFI= 0,903, CFI= 0,906, GFI= 0,960, CMIN= 420,935 değerlerinin uygun aralıklarda olduğu görülmüştür. Araştırmanın hipotezlerinin test sonuçları Çizelge 4'te görülmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 4. Hipotezlerin Testi

Hipotezler			P	β	Sonuç
H1:	Y ⟶	DY	***	-0,237	Desteklendi
H2:	Y ⟶	SY	***	-0,246	Desteklendi
H3:	D ⟶	DY	***	-0,157	Desteklendi
H4:	D ⟶	SY	***	-0,183	Desteklendi

Not: Y: Yenilikçi, D: Destekleyici, DY: Duygusal Yalnızlık, SY: Sosyal Yalnızlık, (** P< 0.01).

Araştırmanın hipotezleri, 0,01 anlamlılık düzeyine göre test edilmiştir. Elde edilen bulgularda; çalışanların dijital liderlik algısının yenilikçi boyutu, duygusal yalnızlık eğilimini negatif ve anlamlı olarak (β= -0,237; p<0,01) etkilemektedir ve H1 hipotezi kabul edilmiştir. Çalışanların duygusal yalnızlık eğilimindeki varyansın %23'ünün yenilikçilik tarafından açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışanların dijital liderlik algısının yenilikçi boyutu, sosyal yalnızlık eğilimini negatif ve anlamlı olarak (β= -0,246; p<0,01) etkilemektedir ve H2 hipotezi kabul edilmiştir. Çalışanların sosyal yalnızlık eğilimindeki varyansın %24'ünün yenilikçilik tarafından açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışanların dijital liderlik algısının destekleyici boyutu, duygusal yalnızlık eğilimini negatif ve anlamlı olarak (β= -0,157; p<0,01) etkilemektedir ve H3 hipotezi kabul edilmiştir. Çalışanların duygusal yalnızlık eğilimindeki varyansın %15'inin dijital liderliğin destekleyici boyutu tarafından açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışanların dijital liderlik algısının destekleyici boyutu, sosyal yalnızlık eğilimini negatif ve anlamlı olarak (β= -0,183; p<0,01) etkilemektedir ve H4 hipotezi kabul edilmiştir. Çalışanların sosyal yalnızlık eğilimindeki varyansın %18'inin dijital liderliğin destekleyici boyutu tarafından açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle çalışanların yöneticilerini dijital lider olarak algılamaları arttıkça iş yerindeki yalnızlık eğilimleri de azalmaktadır.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu araştırmada otomotiv sektöründeki çalışanların dijital liderlik algılarının iş yerindeki yalnızlık düzeylerine olan etkisi araştırılmıştır. Veri analizleri sonucunda çalışanların dijital liderlik algılarının yüksek olduğu fakat iş yerindeki yalnızlık düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çalışanların iş yeri yalnızlığı eğilimine yatkın olurken aynı zamanda yöneticilerinin günümüz koşullarında dijital liderlik eğiliminde oldukları görülmüştür. Araştırmada çalışanların dijital liderliğin yenilikçi ve destekleyici alt boyutları ile iş yerindeki yalnızlığın duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık alt boyutları arasında anlamlı, negatif ve orta dereceli ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle çalışanların yöneticilerine karşı dijital liderlik algıları arttıkça iş yerindeki yalnızlık eğilimlerinin de azaldığı görülmüştür. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar, dijital liderliğin çalışanlar açısından tercih edilen ve örgütün yenilik yönetimi için zorunlu olduğunu buna karşın iş yeri yalnızlığının ise önemli bir sorun olduğunu ve istenmeyen davranışlara bile yol açabileceğini göstermiştir.

Çalışanlarda algılanan dijital liderliğin iş yeri yalnızlığı sorununu azalttığı için desteklenerek geliştirilmesi gerekmektedir. Sosyal medya platformlarından anlayan, örgütsel değişim için

ISBN: 978-625-5962-19-5

çalışanlarını motive eden, örgütün yapısını ve iş süreçlerini hibrit şekilde dijitale uyarlayabilen dijital liderlerin daha başarılı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca örgütlerdeki dijital liderlerin; yapay zekâ, yönetim bilişim sistemleri, nesnelerin interneti, bulut makine öğrenmesi ve metaverse gibi değişim unsurlarına farkındalık derecesi ve çalışanları uyarlama seviyesinin yüksek olması gerekmektedir. Hiyerarşinin olmadığı, müşteri odaklı yaklaşıma sahip, örgütü ortak bir dil etrafında bütünleştiren, sorumlulukların eşit dağılımını yapabilen ve dönüştürücü özellikleriyle birlikte vizyon sahibi dijital liderlerin dijital dönüşüm sürecinde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Küresel bir bakış açısına sahip kültürüyle, zaman ve mekân sınırlarının ötesinde, üst düzey dijital okur ve yazarlığa sahip, çalışanlarına bilgi odaklı yaklaşımı aşılayabilen katılımcı dijital liderlerin daha başarılı olduğu görülmektedir (Ercan Önbıçak ve Akkoyun, 2022). Sanal dünyadaki fırsatları görebilen, küçük detayları fark ederek tümevarım yapabilen, alternatif seçenekler sunan, ihtiyaca göre farklı ekipleri bir araya getirebilen, güç ve etkiyi iyi kullanan, olumsuzluklardan ders çıkartarak ilerleyen, risk alabilen, kriz anlarında sakin kalarak esnek davranabilen ve iş bitirme odaklı stratejiler geliştiren dijital liderlerin örgütlerdeki olası sorunların çözümünde etkili olacağı düşünülmektedir.

Çalışanların iş yerindeki yalnızlığını azaltmak için örgütlerde bazı önlemlerin alınmasında fayda vardır. Çalışanlar arasındaki etkileşimi artırıcı sosyal etkinliklerin düzenlenmesi, kurum bünyesinde iletişimi artırmak üzere sosyal ortamların oluşturulması, ekip çalışmalarına daha fazla önem verilmesi ve ödüllendirilmesi, örgütsel bağlılığı ve iş tatminini artırıcı stratejiler belirlenerek uygulanması iş yerindeki yalnızlığın azaltılmasında önemli olmaktadır. Özellikle yenilikçi ve destekleyici liderlik davranışlarına önem verilmesi, sosyal beceri eğitimlerinin verilmesi, psikolojik ve sosyal desteğin sağlanması gibi uygulamaların işyerindeki yalnızlığın azaltılmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, Düzce ilinde bulunan otomotiv sektöründeki çalışanlar açısından geçerlidir. Bu sebeple başka illerdeki otomotiv sektörü çalışanlarını kapsayan araştırmaların yapılması ulusal politika geliştirilmesi anlamında daha net ve doğru sonuçlar verebilir. Ayrıca bu araştırmanın farklı sektörlerdeki çalışanlar üzerinde yapılması da uygun olacaktır. Bu araştırmada çalışanların dijital liderlik algılarının doğrudan iş yeri yalnızlığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu iki değişken arasında yer alan örgütsel bağlılık, örgütsel değişim, örgütsel çeviklik, yenilikçi iş davranışı, iş performansı ve iş tatmini gibi aracı değişkenlerin de analize katılabileceği göz önünde bulundurulmalı ve gelecek araştırmalar için önerilmektedir. Dijitalleşmenin baş rol oynadığı Endüstri 4.0'ın oluşturduğu tedirginliğe karşılık geliştirilen Toplum 5.0'a yönelik dijital liderliğin dönüştürücü gücünü birlikte değerlendiren çalışmaların sektöre ve literatüre yararlı olacağı düşünülmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

Akbaba, M. (2020). İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları ile İş Yaşamında Yalnızlık Arasındaki İlişki: Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. Turkish Studies-Social, 15(4), 1701-1716.

Aksoy, S. (2019). Çalışma Arkadaşlarına Güvenin Örgütsel Özdeşleşmeye Etkisinde İşyerinde Yalnızlığın Aracılık Rolü. Business and Economics Research Journal, 10(1), 203-218.

Alan, H., ve Köker, A. R. (2021). Stratejik Liderlikten Dijital Stratejik Liderliğe: Kavramsal ve Kuramsal Tartışma. Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 4(2), 235-252. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder/issue/65092/962146.

Boz, H. ve Alan, H. (2021). İş Yaşamında Yalnızlık, Çalışmaya Tutkunluk, Yaşam Tatmini ve İş Tatmini Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Turizm Sektörü İncelemesi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19 (2), 253-272. Doi: 10.18026/cbayarsos.875242.

Büyükbeşe, T., Dikbaş, T., Klein, M. ve Batuk, Ü. S. (2022). A Study on Digital Leadership Scale (DLS) Development. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 740-760. http://dx.doi.org/10.33437/ksusbd.1135540.

Büyükbeşe, T. ve Doğan, Ö. (2015). Dijital Liderliğin Yenilikçi İş Davranışı ve İş Performansı Üzerine Etkisi. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 14(26), 173-186. http://dx.doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.1072185.

Chung, Y. W., Dong, X. T. and Yun, J. K. (2022). A Study on The Mediating Effects of Anxiety and Happiness for Workplace Loneliness and Behavioral Outcomes of Korean Police Officers, Policing: An International Journal of Police Strategies and Management, 45 (6), 924-938.

Cohen, L., Manion, L. and Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education,* (6. Ed.), NewYork: Routledge / Taylor & Francis Group.

Distefano, C. and Hess, B. (2005). Using Confirmatory Factor Analysis for Construct Validation: An Empirical Review. Journal of Psychoeducational Assessment, 23, 225-241.

Doğan, T., Çetin, B. ve Sungur, M. Z. (2009). İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 10(6) 271-277.

Ercan Önbıçak, A. ve Akkoyun, B. (2022). Dijital Liderlik Çalışmalarının Yönetim Bilimleri Kapsamında İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(2), 128-137.

Erdil, O. and Ertosun, Ö. G. (2011). The Relationship between Social Climate and Loneliness in the Workplace and Effects on Employee Well-being. ProcediaSocial and Behavioral Sciences, 24, 505-525.

Firoz, M., Chaudhary, R. and Khan, A. (2021). Desolated Milieu: Exploring the Trajectory of Workplace Loneliness (2006-2019). Management Research Review, 44(5), 757-780.

Fornell, C. and Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. Journal of Marketing Research, 18(1), 39-50.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Gibson, K. (30.04.2024). 5 Digital Leadership Skills That Can Help Advance Your Career. Harvard Business School Online's Business Insights. https://online.hbs.edu/blog/post/digital-leadership-skills. (E.T.: 15.01.2025).

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (5. Basım). Seçkin Kitapevi.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. and Anderson, R. E. (2014). *Multivariate Data Analysis,* (7. Ed.). Harlow: Pearson New International Edition.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. and Anderson, R.E. (2010). *Multivariate data analysis* (7. Ed.). Upper Saddle River, NJ, USA: Prentice-Hall. ISBN-13, 978-0138132637.

Hambrick, D. C., and Mason, P. A. (1984). Upper Echelons: The Organization As A Reflection of Its Top Managers. Acad. Manag. Rev. 9, 193–206. doi: 10.5465/AMR.1984.4277628.

Hill, L. A. (14.02.2022). Curiosity, Not Coding: 6 Skills Leaders Need in The Digital Age. Harvard Business School Working Knowledge. https://www.library.hbs.edu/working-knowledge/six-unexpected-traits-leaders-need-in-the-digital-era. (E.T.: 15.01.2025).

Kesen M. ve Durmuş, Ş. (2024). İş Yaşamında Yalnızlığın İşe Gömülmüşlüğe Etkisi: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 27 (1), 168-183.

Kollman, T. (2020). *Digital leadership.* Springer Gabler. https://doi.org/10.1007/978-3-658-30635- 9_1. (E. T.: 10.01.2025).

Lam, L. W. and Lau, D.C. (2012). Feeling Lonely at Work: Investigating the Consequences of Unsatisfactory Workplace Relationships. The International Journal of Human Resurce Management, 23(20), 4265-4282. https://doi.org/10.1080/09585192.2012.665070.

Menon, S., and Suresh, M.K. (2021). Factors Influencing Organizational Agility in Higher Education. Benchmarking: An International Journal, 28(1), 307-332. https://doi.org/10.1108/BIJ-04-2020-0151.

Morgül, Ü. A. ve Ataç, L.O. (2024). Dijital Çağda Değişime Uyum Sağlamak: Dijital Liderlik ve Yenilikçi İş Davranışı Arasındaki İlişkide Örgütsel Öğrenmenin Aracılık Rolü. Journal of Emerging Economies and Policy, 9(SI), 51-65.

Murthy, V. (2017). Work and the Loneliness Epidemic, Harward Busiess Rewiev, the Big Idea Series.

O'Hare, D., Gaughran, F., Stewart, R., and da Costa, M. P. (2024). A Cross-sectional Investigation on Remote Working, Loneliness, Workplace Isolation, Well-being and Perceived Social Support in Healthcare Workers. BJPsych Open, 10(2), e50.

Ordu, A. ve Nayır, F. (2021). Dijital Liderlik Nedir? Bir Tanım Önerisi. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 12(3), 68-81. https://doi.org/10.19160/e-ijer.946094

Orhan, A. T. (2023). İş Yeri Yalnızlığının Çalışan Performansına Etkisi: Akademisyenler Üzerine Bir Uygulama. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 24(1), 463-476. https://doi.org/10.31671/doujournal.1191231.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Öge, E., Çetin, M. and Top, S. (2018). The Effects of Paternalistic Leadership on Workplace Loneliness, Work Family Conflict and Work Engagement Among Air Traffic Controllers in Turkey. Journal of Air Transport Management, 66, 25- 35.

Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2012). *Using Multivariate Statistics* (1. Ed.). Boston, Pearson Education. ISBN-13: 978-0205849574.

Taşkıran, E. (2024). Dijital Liderliğin Otel Çalışanlarının Yenilikçi İş Davranışı Üzerindeki Etkisi: Değişime Direncin Düzenleyici Rolü. Akademik Hassasiyetler, 11(26), 318-346.

Uçar, Z. ve Tutgaç, C. (2022). İşgörenlerin Dijital Okuryazarlık Algısı ve Dijital Teknolojilere Erişim Motivasyonu İlişkisi Üzerinde Dijital Liderliğin Düzenleyicilik Rolü. İzmir Yönetim Dergisi, 3 (1), 8-22. https://doi.org/10.56203/iyd.1095042.

Wax, A., Deutsch, C., Lindner, C., Lindner, S. J., and Hopmeyer, A. (2022). Workplace Loneliness: The Benefits and Detriments of Working from Home. Frontiers in Public Health, 10.

Wright, S. L. (2005). Organizational Climate, Social Support and Loneliness in the Workplace. In The Effect of Affect in Organizational Settings. Emerald Group Publishing Limited, 1, 123–42

Wright, S. L., Burt, C. D. and Strongman, K. T. (2006). Loneliness in the Workplace: Construct Definition and Scale Development. NZ J Psychol., 35(2), 59-68.

Wright, S. and Silard, A. (2021). Unravelling the Antecedents of Loneliness in the Workplace. Human Relations, 74(7), 1060-1081

Yeşilkuş, F. ve Özbozkurt, O. B. (2024). Dijital Liderlik Üzerine Gerçekleştirilen Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir Araştırma. Business, Economics and Management Research Journal, 7(1), 80-92.

Yücebalkan, B. (2020). Holistik Perspektiften Güncel Liderliğe Bir Bakış: Dijital Liderlik + Yeşil Transformasyonel Liderlik. International Journal of Disciplines Economics & Administrative Scienves Studies, 6 (18), 388-396. doi: 10.26728/ideas.282.

Zait, A. and Bertea, P. E. (2011). Methods for Testing Discriminant Validity. Management & Marketing, 9(2), 217-224. https://ideas.repec.org/a/aio/manmar/vixy2011i2p217-224.html.

ISBN: 978-625-5962-19-5

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI, YENİLİKÇİLİK VE FİRMA PERFORMANSI İLİŞKİSİ

RELATIONSHIP BETWEEN INFORMATION TECHNOLOGIES USE, INNOVATION AND FIRM PERFORMANCE

Yüksek Lisans Öğrencisi Tuğba AYHAN
Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, tubayhn@gmail.com,
ORCID ID: 0009-0009-2423-0269
Doç. Dr. Serhat ERAT
Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, erat@gtu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-0227-8914

ÖZET

Bilgi Teknolojileri kullanımı ve yenilikçilik, giderek değişen bir ortamda sürdürülebilir rekabet avantajının en önemli kaynaklarından biri olarak kabul edilir. Bu durum, şirketlerin daha hızlı büyümesine, daha verimli olmasına, firma performansında artışa ve nihayetinde yenilikçi olmayanlardan daha karlı olmasına olanak tanır. Bu araştırmanın amacı, bilgi teknolojileri kullanımının işletme performansı üzerindeki etkisini ve bu etkide yenilikçiliğin aracı rolünü incelemektir. Araştırma verileri, teknoloji odaklı firmalarda görev yapan 209 kişiden anket yöntemiyle toplanmıştır. Elde edilen veriler, SPSS programı kullanılarak analiz edilmiş ve faktör analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizleri ile test edilmiştir. Analizler sonucunda, bilgi teknolojileri kullanımı ile işletme performansı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırma ayrıca, yenilikçiliğin bilgi teknolojileri kullanımı ile işletme performansı arasındaki ilişkide kısmi bir aracılık rolü oynadığını göstermektedir. Bu bulguların, yöneticiler ve benzer alanda çalışan araştırmacılar için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Bilgi Teknolojileri Kullanımı, Yenilikçilik, Firma Performansı

ABSTRACT

The use of information technologies and innovation are considered to be one of the most important sources of sustainable competitive advantage in an increasingly changing environment. This situation allows companies to grow faster, become more efficient, increase firm performance, and ultimately be more profitable than those that are not innovative. The aim of this study is to examine the impact of information technology usage on business performance

ISBN: 978-625-5962-19-5

and the mediating role of innovation in this effect. The data for the study were collected through a survey method from 209 employees working in technology-focused companies. The collected data were analyzed using the SPSS software, and were tested through factor analysis, correlation analysis, and regression analyses. The analysis results showed a positive and significant relationship between information technology usage and business performance. The study also indicates that innovation plays a partial mediating role in the relationship between information technology usage and business performance. It is believed that these findings will be useful for managers and researchers working in similar fields.

Keywords: Information Technologies Usage, Innovation, Firm Performance

ISBN: 978-625-5962-19-5

METAFORİK MİMARLIK VE ESTETİK METAPHORIC ARCHITECTURE AND AESTHETICS

Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN
Ankara Üniversitesi, eerdogan@ankara.edu.tr - 0000-0002-4193-629X
Sıla KURT
Ankara Üniversitesi, silaakurt@outlook.com - 0009-0001-1654-5959

ÖZET

Metafor, soyut kavramları somutlaştırarak düşünceleri daha etkili ve anlamlı bir biçimde ifade etmeye olanak sağlayan imgesel bir anlatım biçimidir. Kelime kökeni Antik Yunan dönemine uzanan bu kavram, dilsel bir araç olmanın ötesinde, düşünce ve eylem süreçleri ile ilişkilendirilmekte ve çeşitli disiplinlerde farklı işlevler üstlenmektedir. Edebiyat, sanat, eğitim ve reklamcılık gibi alanlarda yaygın şekilde kullanılan metafor, mimarlıkta da estetik, işlevsel ve anlam odaklı tasarımların temel bileşenlerinden biridir. Özellikle 20. Yüzyıl'ın ortalarında postmodernizm ile ilişkilendirilen metaforik mimarlık, sembolizm ve analoji gibi alt bileşenleri ile ikonik yapıların tasarımına katkı sağlamıştır. Metafor, mimarlık bağlamında, doğadan, kültürel değerlerden ve toplumsal hafızadan ilham alarak güçlü bir anlatı ve deneyim sunan yapılar ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece mimari tasarımda biçimsel ve anlamsal kurgulardan; felsefi, tarihi reformlara kadar birçok yorum biçimsel ya da mekânsal olarak gerçekleşebilmektedir.

Bu çalışma, metaforun tarihsel gelişimi ve mimarlıkta kullanımı üzerine bir inceleme sunarak, metaforik tasarımların mekânsal deneyimlere olan etkisini değerlendirmektedir. Mimarlıkta metaforik yaklaşımlar, semboller, analojik değerlendirmeler ve anlam kapsamında irdelenmektedir. Ayrıca metaforik mimarinin kültürel kimliğe, toplumsal hafızaya ve birey-mekân ilişkisinin güçlendirilmesine olan katkıları ortaya konmaktadır. Çalışmanın bulguları, metaforik mimarlığın estetik değerlerini işlevsellik ile birleştirerek kullanıcı deneyimini iyileştirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda, metaforun mimarlıkta hem bir tasarım aracı hem de bir kültürel anlatım biçimi olarak önemi vurgulanmaktadır. Yanı sıra, mimari anlatımın etkileyiciliğini, özgünlüğünü ve yapıların estetik niteliğinin artırılmasında metaforun önemine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Metaforik Mimarlık, Analoji, Sembolizm, Sembol, Estetik, Mimarlık, Kültürel Kimlik, Alegorik Temsiller, İkonik Mimarlık, İkonik Binalar

ISBN: 978-625-5962-19-5

ABSTRACT

Metaphor is a powerful expressive tool that helps convey abstract concepts in a more tangible and meaningful way. With its roots in Ancient Greek, metaphor extends beyond language; it is closely tied to thought and action processes and serves different functions across various disciplines. While commonly used in literature, art, education, and advertising, metaphor is also a fundamental element in architecture, shaping designs that emphasize aesthetics, function, and meaning. Particularly from the mid-20th century onwards, metaphoric architecture became strongly associated with postmodernism, influencing the design of iconic buildings through elements such as symbolism and analogy. In architecture, metaphors take inspiration from nature, cultural heritage, and collective memory, leading to designs that offer deeper narratives and enriched spatial experiences. This allows architectural design to incorporate both formal and symbolic elements, enabling interpretations that range from philosophical and historical perspectives to spatial and aesthetic expressions.

This study examines the historical evolution of metaphor and its role in architecture, focusing on how metaphoric design shapes spatial experience. It explores architectural metaphors through symbolism, analogical reasoning, and meaning-making processes. Additionally, the study highlights the contributions of metaphoric architecture to cultural identity, collective memory, and the strengthening of human-space relationships. The findings suggest that metaphoric architecture enhances user experience by integrating aesthetics with functionality. In this regard, metaphor is presented not only as a design tool but also as a means of cultural expression. Furthermore, the study emphasizes the role of metaphor in enriching architectural expression, fostering originality, and enhancing the aesthetic and symbolic qualities of buildings.

Keywords: Metaphor, Metaphoric Architecture, Analogy, Symbolism, Symbol, Aesthetics, Architecture, Cultural Identity, Allegorical Representations, Iconic Architecture, Iconic Buildings

1.GİRİŞ

Metafor simgesel bir anlatım ve söz sanatıdır. Kökeni Antik Yunan döneminde kullanılan **meta:öte** ve **pherin:taşımak** sözcüklerinden oluşan **"metaphora"** sözcüğünden gelmektedir. Metafor gerçek anlamı dışında kullanım ile de ilişkili olup temelde **"benzetme"** ile ilgilidir. Ancak benzetme ile bazı noktalarda farklılıklara sahiptir çünkü metaforda benzetme doğrudan, açık bir biçimde yapılmayıp; ima yolu ile gerçekleştirilmektedir. Edebiyat, eğitim, güzel sanatlar, reklamcılık gibi birçok alanda kullanılan metafor, mimari alanda da etkili, çarpıcı yapıların oluşumuna katkı sağlamaktadır. Metafor ile **soyut kavramlar somutlaştırılabilmekte;** böylece akılda kalıcılığı artırılmaktadır. Burada belli bir **"mecaz"** da söz konusu olup anlatımı daha etkili ve canlı kılmak için de metaforlar kullanılmaktadır. Aslında metaforun tek ve evrensel bir tanımı bulunmamaktadır; ancak simgesel, sembolik değerler ya da belli eylemi simgelemek için kullanılmaktadır. Kıyaslamak, karşılaştırmak, farklı şeyleri karşı karşıya getirmek yolu ile benzetme yapmayı içermektedir. Metaforlarda herhangi bir kavram ya da durum, başka bir kavram ve durumun içindeki özellikler doğrultusunda ele alınarak anlatılmaktadır (Görsel 1.1).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 1.1 Metafor (Anonim, 2025a1)

Estetik kelimesi ise, kökenini estetik kavramının insan ve mimari üzerinden tartışıldığı en önemli dönem olan Antik Yunan'da **"aisthesis"** (αἴσθησις) den almıştır. Aisthesis, duyularla algılama, hissetme ve duyusal deneyim anlamına gelmektedir. Metaforik mimaride estetik, mimari yapıların yalnızca fiziksel işlevlerini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda metaforlar aracılığı ile derin anlamlar ve duygusal tepkiler uyandıran güçlü anlatılar aracılığı ile elde edilen duygusal değerler olarak ortaya çıkmaktadır.

Metafor genellikle karmaşık fikir ve duyguları daha basit, anlaşılır ya da sembolik bir biçimde ifade etmek için kullanılmaktadır. Herhangi bir şeyi başka bir şey (ya da onun aracılığı) ile doğrudan özdeşleştirerek, soyut ve karmaşık fikirleri somut ve anlaşılır hale getiren bir olgudur. Bir metafor bir şeyin başka bir şey olduğunu belirtmekte ve bunu **karşılaştırma** ya da **sembolizm/semboller** aracılığı ile yapmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çiçekler ve Aydın'a göre (2019), kavramsal metafor kuramına göre metafor; bir kavram ya da deneyim alanını diğer bir kavram ya da deneyim alanı ile anlaşır kılmayı sağlayan bir **bilişsel mekanizmadır.** Belli bir düşünce semboller ile yansıtılmakta ve somutlanmaktadır.

Analoji de metaforik yaklaşımın bir diğer alt bileşeni olup ortak yönleri bulunan iki şey arasındaki benzeşmeyi ifade etmektedir. Daha çok nesneler, yapı, bina, mimarlık alanı ile ilgilidir. Analoji bazı nesne ve oluşumların birbirine benzeyen özelliklerinden yola çıkarak yapılan **"benzeşim"**dir. Burada da **benzeşim** ve **temsil** olarak tanımlanan bir **akıl yürütme biçimi/yolu** söz konusudur. İki şey arasındaki benzerliğe dayanan analojide her iki olgu için de aynı yargı geçerlidir.

Metaforik mimarlık Avrupa'da 20. Yüzyıl'ın ortalarında gelişim göstermiştir **Postmodernizmin** bir göstergesi olarak ortaya çıktığı düşünülse de aslında öncelikle **ekspresyonizmin** gelişimi için bir altyapı oluşturmuş; izleyen süreçte postmodernizm için de esin kaynağı olmuştur. Burada analoji ve metafor kullanımları ana esin kaynakları olarak işlev görmüş ve özellikle doğa bu anlamda birincil kaynak olarak kullanılmış; çok sayıda doğal nesne ve oluşumlara benzeyen bina tasarımı gerçekleştirilmiştir.

Metaforik mimarlık sembolik ögelerden, sembollerden ve metaforlardan yararlanılarak oluşturulan/tasarlanan ve biçim özelliklerinin işlevden önemli olduğu mimari tasarım yaklaşımıdır. Bu kapsamda mimarlık bir dil, görsel bileşenler, formlar ve daha derin anlamlar taşıyacak biçimde yapılar oluşturmak üzere mekânsal düzenlemeler içermektedir. Bu tür mimarlık ürünleri duygu ve duygulanımlara neden olurken aynı zamanda belli **tema** ya da **hikayelere** de sahiptir. Metaforik mimarlığın kendine özgü bir dili, sembolik anlatıları, hikayesi/öyküsü ve kullanıcıya sunduğu farklı bir deneyim bulunmaktadır.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Metaforik mimari ve estetik kavramlarının irdelendiği araştırma kapsamında, konu ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş her türlü yazılı bilimsel veri materyal olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, her türlü görsel veri, çizim, eskiz vb. de araştırmanın ana materyali olmuştur.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle metafor ve metaforik mimarlık ile ilgili literatür taraması yapılmış; kitap, makale ve rapor gibi her türlü akademik kaynak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ve bulgular sınıflandırılarak analiz edilmiş, sentezlenmiş, kavramsal analiz yolu ile metafor, sembolizm ve analoji kavramlarının mimari ile ilişkisi irdelenmiştir. Çalışma kapsamında tarihi süreç içinde metafordan yararlanmış Mısır, Yunan, Roma ve Rönesans gibi dönemler irdelenerek, bugüne kadar olan gelişimi kapsamında mimarlık ve metafor ilişkisi değerlendirilmiştir. Ayrıca mimarlıkta metaforik ögelerin kullanıldığı örneklem olarak seçilen bazı yapılar detaylı olarak incelenmiş, bu yapıların kültürel ve duyusal etkileri üzerine çıkarımlar yapılmıştır. Görsel analiz yöntemi de kullanılarak metaforik yapıların form özellikleri, malzeme kullanımları ve mekansal organizasyonları değerlendirilerek mimarlıkta uygulama biçimleri ve nitelikleri özellikle estetik bağlamda irdelenmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

3.METAFORİK MİMARLIK

Metafor ortaya çıkan bir durumu başka bir biçimde ifade etmek için kullanılmakta olup herhangi bir şeyi başka bir şey ile ifade etmek ve anlatmakta olup mimarlık bir **dil** olarak kullanılmakta; sembolik temsiller ile derin anlamlar aktarılmaktadır. Anlatımın güçlendirilmesi ve etkileyiciliğinin artırması için de metafor yapılabilmekte; bir bina ya da yapı tanımlamaya, tarif edilmeye çalışıldığında da metafordan yararlanılmaktadır. Mimari tasarımda soyut ifadelerin yanı sıra doğadan öğrenilmiş pek çok metafordan yararlanıldığı da görülmekte; analojik ya da metaforik mimarlık sonucu **ikonik yapılar** tasarlanabilmektedir. Çünkü metaforlar bir anlamda çağrışım ya da benzeştirmeye ilişkin imgeler olup yapıların ya da binaların ikonlaştırılmasında kolaylık sağlamaktadır. Metaforik mimarlıkta bir izlence, mimari deneyim, kültürel kimliğin bileşenleri yer almaktadır. Metaforların ve sembolizmin gücü yapı yolu ile iletişimi sağlamaktadır.

Mimari tasarımda sembolizmin daima önemli bir etkisi olmuş; birçok görsel **anlam ve mesaj** iletmek üzere kullanılmıştır. Tarih öncesi dönemlerden bugüne binalar/yapılar semboller, detaylar, **alegorik/analojik temsiller** ile biçimlendirilmiş; bir araç olarak kullanılmıştır. Tüm sembol ve ifadeler de (dini) inançların kültürel değerlerin, tarihten gelen kadim bilgilerin ve uygarlıkların izleri olarak binaların kimliğini oluşturmuştur. Metaforik mimarlık sembolizmi farklı bir noktaya taşırken diğer mimari bileşenler, temalar ve konseptler ile entegre etmiş; mimarlıkta yeni anlamlar oluşturmuştur. Bu kapsamda binalar işlevlerinin yanı sıra bireylere farklı deneyim ve hikayeler de sunmakta; yapılarda kullanılan sembolik ifadeler, metaforlar, mekân kurgulamaları, form özellikleri, malzeme ve doku kullanımları, özel efektler, aydınlatma biçimi ile kullanıcı deneyimini etkili ve çarpıcı kılabilmektedir.

Mimarlıkta metaforlar soyut fikir ve düşünceleri somut formlara dönüştürebilmekte; mimarinin dilini bu şekilde kullanarak karmaşık kavram, fikir ve düşünceleri mimari dil ile bina formuna, mekâna ve kullanıcı deneyimine sunmaktadır.

Mısır uygarlığında metaforik mimarlık etkin bir biçimde kullanılmıştır. Gerek tapınak gerek piramit yapılanmalarında, dekoratif yapı bileşenlerinde, yapı cephelerinde, iç mekânda, duvar resimlerinde özellikle Güneş Tanrısı, güneş, metafizik, ezoterik olaylar ve döngüler ile ilgili metaforik ögeler kullanılmıştır. Böylece sembolik bir dil oluşmuş ve Mısır uygarlığı tarafından etkin bir biçimde kullanılmıştır. Piramitler formların sonsuz yaşamı ve tanrısal gücüne olan inancı simgelerken “evrenin büyük mimarı” ve “Tanrı’nın gözü”, her şeyi gören Tanrı’nın herkesi gözleyip, korumasının metaforudur. Yanı sıra piramitler gökyüzü ile bağlantıyı ve tanrı ile birliği de yansıtmaktadır (Eraslan, 2014). Piramitler gündönümü ve ekinoksları da işaret etmekte; yapının gölgesi zemine yapılmış işaretlerin üzerine düştüğünde vakti göstermekte; güneş yılı tanımını vermektedir (Görsel 3.1).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 3.1 Piramitler, Mısır (Anonim, 2025b1)

Yunan mimarisinde de belli düzenler ve matematik veriler ile kültürel kimlik, armoni ve estetik sağlanırken figürist kullanımlar, insan heykelleri ile de bazı hikayeler anlatılmış, metaforlar kullanılmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen metaforlar iç mekân düzenlemelerinden duvar resimlerine ve cephe bezemelerine kadar her türlü mekânsal bileşende görülmektedir. Yunan tapınağı ile Tanrı'nın gücü ve ikamet ettiği kozmos sembolize edilirken kültürel ve siyasi mesajlar da verilmiştir. Metaforlar mimari düzenler, bezeme ve semboller aracılığı ile sağlanmıştır. Eraslan'a göre (2014), Yunan uygarlığında kullanılan düzenler kapsamında **"Dor düzeni"** erkek vücudunu metafor olarak kullanırken **"İon düzeni"** ise zarif ve bezemeli stili ile kadın vücudunu metafor olarak kullanmaktadır (Görsel 3.2). Bu anlamda ikonik bir yapı olan **"Parthenon"** da evrensel bilgelik, akıl, demokrasi ve kusursuzluğu sembolize etmektedir.

Görsel 3.2 Yunan Kolon Başlıkları (Anonim, 2025c1)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yunan uygarlığının devamı niteliğinde olan Roma mimarisinde ise otorite ve güç göstergelerinin yaşandığı bir süreçte farklı bir sembolik dil geliştirilerek metaforik olarak özellikle güç ve maddi değerler ön plana çıkarılmıştır. Bu kapsamda Anonim (2024a)'e göre Roma döneminin baş yapıtlarından biri olan Panteon'un kubbesi gökleri ve göksel düzeni temsil etmektedir. Pantheon yapısı dairesel planlı, kubbe üst örtüye sahip, tüm tanrılara adanmış Roma'nın sembolü olan bir yapıdır. Roth'a göre (2006), daire biçim olarak sonsuzluğun ifadesi olup evrensel birlik ve bütünlüğün temsili, Dünya, gökyüzü, tanrıların evreni ve cenneti simgelemektedir. Roma'nın Dünya hakimiyeti arayışının metaforu; Tanrı ile insanın buluştuğu kutsal mekânın sembolüdür.

Görsel 3.3 Pantheon, Roma (Anonim, 2025d1)

Rönesans döneminde her alanda yaşanan dönüşümler doğrultusunda metaforlar ve sembolizm dini, siyasi ve kültürel mesajları iletmenin bir yolu olarak benimsenmiştir. Bu dönemde **Brunelleschi** tarafından tasarlanan "Floransa Santa Maria del Fiore Katedrali" de metaforik mimarinin önemli örneklerinden olup, kubbesi yükselen manevi değerleri, göğe yükselmeyi, ilahi bağlantıyı temsil etmektedir. Bu anlamda Vatikan'da yer alan birçok yapı bu tür metaforlar ve semboller içermektedir. İdeal formlar olarak daire ve küre benimsenmiş; ideal güzelliğin metaforu olarak kullanılmıştır. Daire evren düzeni ve evrendeki birlik ve bütünlüğün metaforudur.

Türkiye-Anadolu örnekleri irdelendiğinde Ayasofya'da merkezi kubbe ve plan şeması vurgusu ile ilahi güç ve akışın işlev ile vurgulanması, ilahi bağlantı ve bilgelik sembolize edilmiştir (Görsel 3.4).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 3.4 Ayasofya, İstanbul (Anonim, 2025e1)

Kozmik referanslar içeren İslam mimari yanında en yoğun simgesel anlatım ve metaforlara sahip olan Selçuklu mimarisinde **"Portal-taç kapı"** bezemeleri ve figüratif oyma taş yapılanmalarında "kozmos tasavvuru" metaforu kullanılmış; maddi dünyaya hâkim olan, kâinatın uyum ve yasalarını oluşturan ilahi düzen ifade bulmaktadır. **Selçuklu döneminden** başlayarak tüm Türk dönemlerinde Anadolu'da hemen her türlü yapıda yaygın olarak kullanılan **iç avlular** ve **dört eyvanlı plan şemasında,** dört eyvanın **"evren"** metaforu olup; aynı zamanda **"kozmos"** temsiline de sahiptir. Avlulu eyvanlı plan şeması ile bir merkez çevresinde dengeli, simetrik bir bütün kapsamında **kozmos** ve **evren** simgelenmiştir. Eraslan'a göre (2014) de dört eyvan dört elementi; yani toprak, ateş, hava, su ve insan, hayvan, bitki ve metalden oluşan dört bileşenin simgesidir (Görsel 3.5).

Görsel 3.5 Nasırülmülk Camii, Şiraz (Anonim, 2025f)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Osmanlı dönemi cami yapıları da kozmolojik semboller taşırken merkezi kubbe kullanımları **yer** ve **gök** ile **evreni** temsil etmektedir. Yanı sıra Anadolu-Türk mimarisinde hemen her dönemde **"hayat ağacı"** dini, eğitim ve sağlık yapılarında etkin bir biçimde metafor olarak kullanılmıştır (Görsel 3.6).

Görsel 3.6 Süleymaniye Külliyesi, İstanbul (Anonim, 2025g)

Notre Dame Katedrali, metaforik mimari ve estetik açıdan değerlendirildiğinde, yalnızca Gotik mimarinin değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir anlatının da temsilcisi olmaktadır. Katedralin mimarisinde, insanın toplumsal ve bireysel mücadelelerini yansıtan metaforik ve alegorik unsurlar yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Victor Hugo'nun *Notre-Dame de Paris* eserinde bu unsurlar, katedrali yalnızca bir yapı olmasının yanı sıra, tarihi ve kültürel bir bellek mekânı olarak da tanımlamak için kullanılmıştır. Katedralin dış cephesinde yer alan alegorik heykeller, dini ve ahlaki hikayeleri temsil etmenin ötesine geçerek, insanlığın ruhsal ve fiziksel mücadelelerini de sembolize etmektedir. Gotik figürler, insan doğasının hem ışık hem de karanlık yönlerini ifade ederken, çörten figürleri, katedrali metaforik olarak hem koruyan hem de geçmişin tehlikelerini hatırlatan unsurlar olarak işlev görmektedir. Hugo, bu grotesk figürleri halkın yansıması olarak değerlendirmiş ve katedralin bu özelliğini halk ile olan bağının bir sembolü olarak yorumlamıştır. Ayrıca, katedralin süreç içinde farklı çağların birikimini yansıtan bir **"katmanlı yapı"** olması, onun metaforik anlamını daha da derinleştirmektedir. Hugo, bu katmanlaşmayı **"halk, her bir dönemde kendi izini bırakır"** şeklinde betimlemiştir (Kessler, 1986).

Alegorik heykeller de bu katmanlaşmayı destekleyen estetik unsurlardır. Heykeller hem dini inançların hem de toplumsal kaygıların bir ifadesi olarak, Gotik mimarinin çok yönlü dönem özelliklerini ve anlatım gücünü temsil etmektedir. Katedralin alegorik heykelleri ve detayları, yapıyı yalnızca dini bir mekân olmanın ötesine taşıyarak, insanlık tarihinin karmaşıklığını ve

ISBN: 978-625-5962-19-5

çok yönlülüğünü yansıtmaktadır. Bu olgu, Notre Dame'ı yalnızca bir Gotik başyapıt değil, aynı zamanda insanlığın kolektif hayal gücünün ürünü olarak konumlandırmaktadır (Görsel 3.7).

Görsel 3.7 Notre Dame Katedrali, Fransa (Anonim 2025h)

Frank Lloyd Wright'ın 2960'lı yıllarda tasarladığı **Fallingwater House**, doğa ile bütünleşme fikrini güçlü bir metafor ile ifade etmektedir. Yapı, bir şelalenin üzerine konumlanmış gibi tasarlanarak hem çevreye uyumu hem de insanın doğa ile ilişkisini vurgulamaktadır. Zen felsefesinde su, akışkanlığı ve sürekli değişimi temsil ederek, yaşamın akışı ve zihin ile ilişkilendirilmektedir. Fallingwater yani **"düşen su"** ise bu akışın aniden kesildiği, bir duraklama anını simgelemektedir. Bu duraklama, krizler, değişimler ya da yeni farkındalıklar olarak yorumlanmaktadır. Düşen suyun ardından devam eden akış ise, zorlukların ardından yaşamın sürekliliğini ve direncini temsil etmekte; bu metafor, Fallingwater'ın mimarisine de yansımaktadır. Konut yapısının mimari özellikleri, doğaya saygı duyma ve onunla birlikte yaşama felsefesini yansıtmaktadır. Doğa ile bütünleşik tasarlanan bu mimari, suyun akışına benzer şekilde, kesintisiz bir hareketlilik ve değişim metaforunu yansıtmaktadır (Anonim, 2025i).

Fallingwater House, yalnızca bir konut değil, aynı zamanda insan-doğa ilişkisini yeniden tanımlayan bir felsefi düşünce örneklemidir. Fallingwater, organik mimarinin ikonik örneklerinden biri olmasının yanı sıra, insan yaşamı ile doğal arasındaki uyumun mümkün olduğunu gösteren metaforik bir tasarımdır. Evin tasarımında en dikkat çekici özelliklerden biri,

ISBN: 978-625-5962-19-5

suya yakınlık ve doğal çevre ile bütünleşme çabasıdır. Wright, evi doğanın içine yerleştirerek doğadan bir parça olarak tasarlamıştır. Bu tasarım anlayışı, doğanın bir parçası olma ve insanın doğa ile uyum içinde yaşaması gerektiği metaforunu taşımaktadır. Su, binanın tasarımında hem fiziksel bir öğe olarak yer almakta hem de zamanın ve doğal işleyişin simgesi olarak işlev görmektedir.

Fallingwater'ın tasarımında dikkat çeken bir diğer estetik unsur, formların ve yapının organik düzenlemesinin doğa ile olan uyumudur. Ev, yatay hatlar ve katmanlı yapılar kullanılarak, çevredeki kayalar, ağaçlar ve su ile entegre bir biçimde inşa edilmiştir. Bu yatay düzenlemeler, doğanın sunduğu estetik değerleri mimari ile bütünleştirmektedir. Yapının zemin katı, doğrudan suyun üzerine inşa edilmiş, evin formu, kullanılan malzemeler ve doğal çevre ile kurduğu ilişki, sadece estetik bir deneyim değil, aynı zamanda bir doğa anlayışının ve insanın doğada yaşama çabasının görsel bir temsilidir. Bu bağlamda, Fallingwater, mimarlık ve doğa arasındaki uyumlu birlikteliği ve insan ile çevresi arasındaki dengeyi anlatan bir yapıdır (Görsel 3.8).

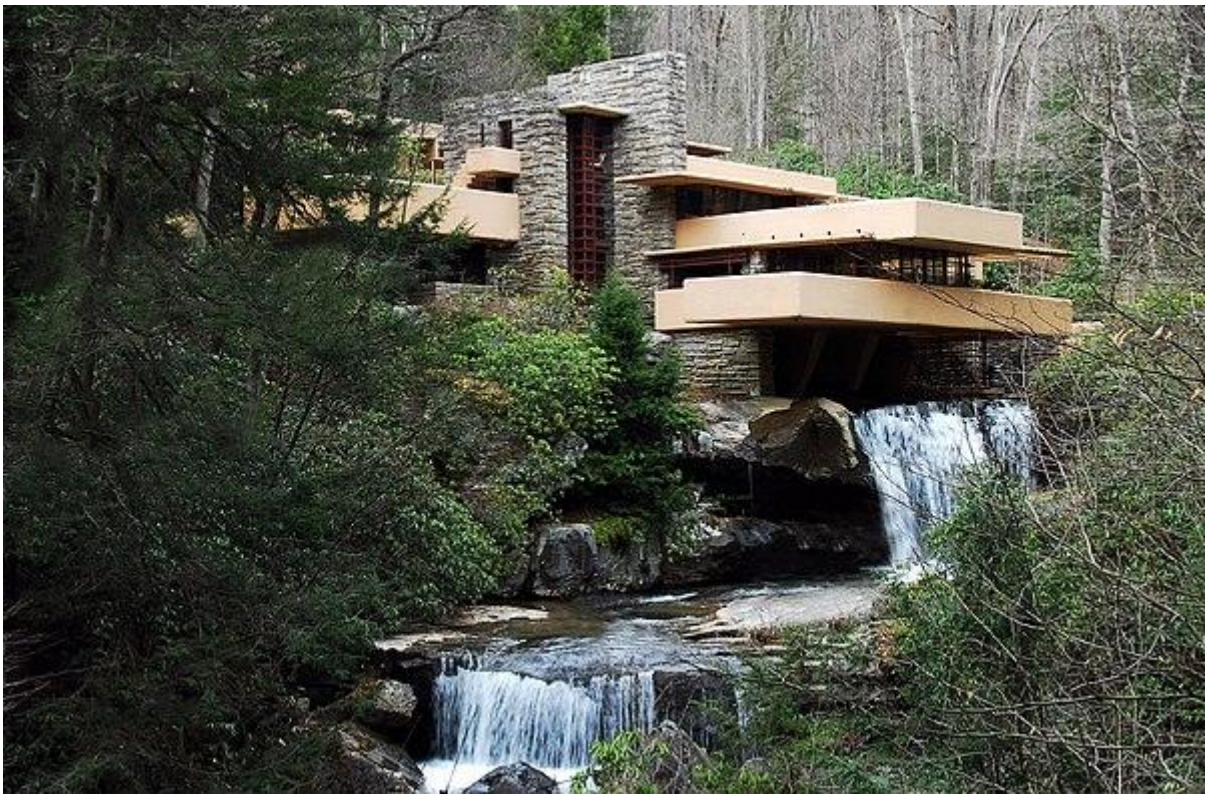

Görsel 3.8 Fallingwater House, ABD (Anonim 2025j)

Sidney Opera Binası, modern mimaride metaforik mimari ve estetiğin ikonik bir örneği olarak tanınmaktadır. Danimarkalı mimar Jørn Utzon'un 1957 yılında kazandığı uluslararası yarışma tasarımı, yelken formundaki çatısı ile yalnızca yapısal bir yenilik değil, aynı zamanda çevresi ile bütünleşen bir tasarım olarak da değerlendirilmiştir (Murray, 2004). Bina, Sidney Limanı'ndaki teknelerden ilham alınarak yerel bileşenler ile birlikte biçim bulmuş simgesel bir yapı olmuştur. Burada estetik değerler işlevsel biçimlenmenin önüne geçmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sidney Opera Binası'nın metaforik mimarisi, yapının yalnızca görsel bir ikon olmasının ötesine geçmesini sağlamıştır. Yelken formundaki çatılar hem doğanın hem de insan yaratıcılığının bir ifadesi olarak, modernist "biçim işlevi izler" anlayışına kontrast bir yapı olmuştur. Utzon'un bu yaklaşımı, estetiği yapı tasarımında ön plana çıkarırken, işlevselliğin ikinci planda kalmasına yönelik eleştiriler ile de karşılaşmıştır. Yanı sıra, bina, soyut sanatı ve mühendislik tekniklerini bir araya getirerek, mimaride estetik ve teknolojik yeniliklerin sentezlenişini göstermektedir (Murray, 2004).

Sidney Opera Binası'nın tasarımındaki en güçlü metaforik unsur, doğa ve insan kültürünün birleşimidir. Utzon'un tasarımında, binanın çatıları, deniz kabukları, yelkenler ve dalga formasyonları gibi deniz temalı figürler ile simgelenmiş, bu sayede binanın çevresindeki doğal peyzajla güçlü bir ilişki kurması sağlanmıştır. Utzon, denizin dinamik yapısını ve doğanın sürekliliğini, yapısal formda bir yelkenin hareketi gibi akışkan bir yapı ile tasarlamış, binanın formu doğal dünyadan aldığı ilhamı mimari bir dil aracılığı ile anlatmıştır. Bu bağlamda, Sydney Opera Binası, metaforik mimari ile estetik arasında güçlü bir ilişki kurarak mimaride sanatsal dilin göstergesi olmuştur (Görsel 3.9).

Görsel 3.9 Sidney Opera Binası, Avustralya (Anonim 2025k)

Kaya'ya göre (2024) metafor tamamen soyut bir biçimde algılanan süreçler yerine somut gerçeklikler yaratan ve güncel olayları daha betimleyici ve açıklayıcı bir biçimde ortaya koyan figüratif bir anlatım tarzı olup sadece dilsel değil, düşünce ve eylem ile de ilgili bir kavram olarak ele alınmalıdır.

Metaforik mimarlık belli hikâye/öykü, efsane ya da anlatıları aktaran, aktarmaya da olanak sağlayan, taşıdığı farklı nitelik, kimlik özellikleri ve değerler ile sıradan anlayışın dışına çıkan

ISBN: 978-625-5962-19-5

estetik ortamların oluşumunu sağlamaktadır. Mekânsal anlamda metafor ve sembollerin kullanımı ve anlatılar ile mekanlar bireylerde duygusal ve duyusal izlenimler oluşturabilmekte; anısal değerler oluştururken süreç içinde **hafıza mekanlarına** da dönüşmektedir. Kitlesel olduğu kadar mekânsal dizilimler, sıralı geçişler, sembolik sunumlar ile metaforik mimarlık kullanıcıya bir izlence, seyahat ve zengin bir mimari deneyim sunmakta; yapılanmış çevre **masalsı, hikayesi olan, anılar oluşturan, kültürel kimliğe katkı sağlayan** bir nitelik kazandırmaktadır. Evrensel deneyim ve temaları duyumsama ve yaşama olanağı da sağlarken bu özellikleri ile bina ve mekanlarda estetik ve işlevsel değerleri kolayca entegre edebilmektedir. Soyut bileşenler burada sembolizmalar ve semboller ile somut hale getirilmekte ve düşüncelerin, imgelerin biçim bulduğu güçlü kitle, hacim ve mekanlara dönüşebilmektedir. Mimari anlamda özgün yapıların tasarlandığı ve metaforlardan yaralanan Mısır, Yunan, Roma gibi uygarlıklar anıtsal yapılarında sembolik ögeler ile metaforik mimarinin altyapısını oluşturmuşlardır. Bu uygarlıklar mimaride sembolizmin gücünü, yapı yolu ile iletişimi kültürel kimlik bileşenlerini ve inançları kullanmışlardır. Mısır uygarlığı piramitlerde ve tapınak yapılarında metaforik temsiller kullanmışlardır. Yunan uygarlığında ise ideal güzellik, uyum-armoni ve insan beden ve form özelliklerini metaforlar kullanarak yapıları biçimlendirmişlerdir. Bu yapılar aracılığı ile tanrıların gücü sembolize edilirken farklı kültürel kimlikler de ifade bulmuştur. Roma dönemi mimarisinde Yunan metaforik gelenekleri sürdürülürken güç ve otorite göstergeleri de bu şekilde yapılmıştır. Rönesans döneminde metaforik mimarlıkta daha çok dini, kültürel ve siyasi mesajlar verilirken çağdaş dönemde daha çok temalar, yenilikçi yaklaşımlar ve teknolojik vurgular gündeme gelmektedir.

Mimarlıkta metaforik ögelerin kullanımı ile anlamlı mekanlar kurgulanarak mimari deneyimler yaşatabilmek ve anısal izlenimler edinmek mümkün olabilmektedir. Metaforik mimarlıkta daha derin anlamlar aracılığı ile duygusal yanıtlar alınabilmektedir. Burada kullanılan sembolik ögeler kültürel, dini ve tarihi referanslardan sağlanırken mimari dili de zenginleştirmekte; yapılanmış çevre ve kullanıcıları arasında bağ kurulması sağlamaktadır. Bu kapsamda mimaride geleneksel motifler, malzemeler, mekân düzenlemeleri kullanılarak birey ve mekân arasında aidiyet ve kültürel yakınlık da sağlanabilmektedir. Yanı sıra inançlar, gelenekler, ruhsal-manevi değerlerin kullanımı ile daha kutsal ve farklı anlamı olan mekân ve yapılanmalar oluşturulabilmektedir. Toplumsal hafızanın korunmasında önemli olan tarihi referanslar, tarihi olaylar ve liderler de metaforik mimarlıkta kullanılabilmekte; böylece belli temsiller sağlanırken geçmişi/tarihi sembolize eden mimari form ya da mekân konfigürasyonları oluşturulabilmektedir. Birçok önemli, tanımlı yapının tasarımında etkin ve çarpıcı metaforların kullanımı ile üstün niteliğe sahip, özgün, eşsiz yapılar/mimari oluşumu söz konusu olmaktadır. Bu tür yapılar da kentsel peyzajın ve kent karakterinin tanımlanmasında belirleyici olmaktadır.

Kansas Kütüphanesi, Kansas City, Missouri'de yer alan ve dikkat çekici mimarisi ile tanınan bir yapıdır. Yapının hem fiziksel formu hem de estetik unsurları, kütüphanenin işlevine yönelik metaforik bir anlam derinliği sağlamaktadır. Özellikle kütüphanenin dış cephesindeki kitap rafı tasarımı, binanın sadece bir okuma yeri olmanın ötesinde, bilginin bir mekân haline dönüştüğünü simgelemektedir. Bu tasarım, bilgiye olan arzuyu ve bu arzusunun nasıl somutlaşabileceğini göstermektedir. Kansas Kütüphanesi, hem mimari tasarımı hem de estetik unsurları ile bilgi ve kültür ve kavramlarına dair metaforlar taşımaktadır. Bu kütüphane, bilgiye

ISBN: 978-625-5962-19-5

olan saygı ve ilginin, görsel bir biçimde somutlaştığı bir yapıdır. Hem estetik hem de metaforik düzeyde, Kansas Kütüphanesi insanın bilgiyle olan bağını güçlü bir şekilde simgelemektedir (Görsel 3.10).

Görsel 3.10 Kansas Kütüphanesi, Kansas City, Missouri (Anonim 2025l)

4.SONUÇ

Metaforik mimarlık, soyut kavramları somut mimari formlara dönüştürmekte; yapının amacına yönelik işlevsel gereksinimleri sağlarken analojik ya da sembolik niteliği ile de estetik katkı sağlamaktadır. Bu yaklaşım **"biçim işlevi izler (form follows function)"** ilkesinden farklılaşarak, estetiğin işleve yönelik tasarıma göre daha baskın olduğu tasarım yaklaşımını önceliklendirmektedir. Ancak işlevsel ve doğa ile uyumlu tasarımlar da taşıdığı anlatısal değerler ile metaforik mimari kapsamında değerlendirilebilmektedir. Metaforik mimaride estetik özelliklerin işlevsel tasarımdan öncelikli olduğu yaklaşımda eleştirel bir bakış açısı bulunsa da Sidney Opera Binası gibi başarılı örneklerin, estetik ve metaforik anlamda kabul görmesine engel oluşturmamakta; aynı zamanda bu tür yapılar ulusal ikonlar ve semboller haline dönüşmektedir.

Metaforlar, karmaşık fikirleri ve duyguları daha anlaşılır ve sembolik bir biçimde ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, binaların sadece işleve yönelik tasarımlar olmasının ötesine geçerek, anlamlı hikayeleri olan, duygular uyandıran ve kültürel bağlar kuran, izlenimsel ve anısal değere sahip mekanlar kurgulamayı hedeflemektedir. Mimarlıkta metafor, özgürlük, güç, hareketlilik gibi soyut kavramları, malzemeler, tasarımlar ve mekânsal düzenlemeler aracılığı ile somut formlara dönüştürerek ifade etmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tarihi süreç içinde değerlendirildiğinde metaforun mimarlıkta sembolizm ve kültürel temsil aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu olgu kimi zaman yapının formu, kimi zaman da yapının iç mekânı ya da yakın çevresinde yer alan tasarımlar ile yansıtılmıştır. Metaforik tasarımlar, mekanlar ile bireyler arasında duygusal bir bağ kurarak kullanıcı deneyimini zenginleştirilmektedir.

Metaforik tasarımlar, kullanıcı deneyimini ve duygusal izlenimini zenginleştirirken, birey ve mekân arasında duygusal ve kültürel bir bağ kurulmasını da sağlamaktadır. Geleneksel motifler, semboller, malzemeler ve yapısal sistem ve yapı teknolojileri kullanılarak, metaforik mimari, mekanlarda kültürel süreklilik ve aidiyet duygusunu geliştirmektedir. Tarihin farklı dönemlerinde inşa edilmiş; bugün her biri kültür varlığı niteliğinde, evrensel değeri olan yapılarda kullanılan semboller ve formlar, o dönemin inanç sistemlerini ve kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Bu yapılar, metaforlar aracılığı ile geçmiş ile bugün arasında bir köprü kurmaktadır. Ayrıca toplumsal hafızayı koruma, kültürel süreklilik sağlama ve kentsel peyzajın kimliğini oluşturma gibi işlevler de üstlenmektedir.

Sonuç olarak, metaforik mimari, mimarinin yalnızca fiziksel bir yapı inşa etmekle kalmayıp aynı zamanda bu yapılar aracılığı ile bireylerde anlamlar, duygular ve kültürel bağlar oluşturma potansiyelini de vurgulamaktadır. Tasarımcılar, metaforları kullanarak soyut kavramları somutlaştırabilmekte, bireylere zengin deneyimler sunmakta ve yapıları ait oldukları çevreye ve kültür ile anlamlı bir biçimde ilişkilendirmektedirler. Çalışmanın bulguları, metaforun mimarlık alanında tarihi süreç boyunca etkin bir biçimde kullanıldığını ve bugün de bu olgunun devam ettiğini; etkili bir anlatım aracı olarak kullanılmaya devam edeceğini ve yeni tasarım yaklaşımlarına esin kaynağı olacağını ortaya koymaktadır.

20. Yüzyıl mimarisinde artık tarihi örneklerden farklı olarak yeni sembolik ifadeler arayışları doğrultusunda farklı bir metaforlar ve metaforik mimari süreci başlamıştır. Böylece daha çok soyutlama, daha bireysel yorumlar ve deneysel uygulamalar gündeme gelmiş; temalı ve ikonik yapıların çağdaş örnekleri ortaya konmuştur. Çağdaş metaforik mimari daha yenilikçi sembolik tasarım yaklaşımlarını kullanırken kimi zaman unutulmaz, özgün, nitelikli ve anlamlı mimari yaratımı söz konusu olurken; kimi zaman da "kitch" örnekler ortaya çıkabilmektedir. Tarihi süreç boyunca görülen metaforik mimaride daha çok kültürel ve tarihi referanslar, dini sembolizm kullanılırken güncel/çağdaş uygulamalarda daha soyut metaforlar kullanılmaktadır. Burada önemli olan tasarımcının bina/yapı aracılığı ile iletmek istediği hikâye, duygu, deneyimin doğru algılatılması ve eşsiz, anısal ya da izlenim değerine sahip bir mekânsal deneyim sunulması olduğu için soyut kavramların mekânsal, kitlesel, hacimsel anlamda somut ifade bulmasında kullanıcının mekansal etkileşiminin kurgulanması önemli olmaktadır. Bu olgunun ne düzeyde sağlandığı metaforik mimarlığın başarısını belirlemektedir. İyi tasarlanmış, doğru mesaj içeren **metaforik yapılar kent imgesi** oluşumunda ve kent kimliğinde belirleyici olmaktadır. Mimarlıkta metaforik bileşenler bireylerde hayranlık, duygulanım, ilham, dinginlik, manevi haz, pozitif mekân hissi, meditatif deneyimler gibi pek çok duygu uyandırma kapasitesine sahiptir. Bu anlamda metaforik mimarlığın belli duygusal tepkiler uyandıran ortamlar, ambianslar ve mekânsal etkiler yaratması; bu olguyu derin bir biçimde kitleye ve mekâna yansıtması gerekmektedir. Metaforik mimarlık ilgi çekici, çarpıcı, etkileyici, içinde bulunmaya teşvik edici, mekânsal anlatıya sahip, yer duygusu, insan-yapı-mekân bağlantısının

ISBN: 978-625-5962-19-5

güçlü bir şekilde sağlandığı, duygusal tepkiler uyandıran nitelikte olmalıdır. Bu özellikleri ne kadar taşıyor ise o kadar başarılı bir tasarıma sahiptir. Tasarımda sembolizmi doğru, metaforları etkin kullanan yapıların mimari değeri ve önemi daha yüksek olmaktadır. Metaforik mimarlık kentsel doku ve kent silüeti-kent imgesinde de belirleyici; ayırt edici özelliğe sahip, etkili kimlik bileşenleridir.

Metaforik yapılar aynı zamanda **"landmark"** olarak işlev gören yapılardır. Kentsel alanlarda **"yer duygusu"**nun oluşmasında katkı sağlamaktadırlar. **"Sembolik referanslar"** olup bina ya da yer olarak kolektif ve kültürel kimliğe katkı sağlarken kamusal algıyı biçimlendirmekte; sosyal etkileşimi kolaylaştırmakta; kolektif deneyimler için ortam sağlamaktadır. Metaforik deneyimler merak uyandıran, bireyleri mimari mekân ile iletişime geçiren, ortak deneyimlerin paylaşıldığı, **sosyal ve kültürel etkileşimin** sağlandığı ve arttırıldığı, **aidiyet duygusu** oluşturan deneyimlerdir. Ancak metaforik mimarlık; özellikle de soyut bir olgunun somutlandığı durumlarda birden fazla yorum ya da farklı algılara neden olabileceği için net sembolizmalar kullanılmalı; yapının işlevi de göz önünde bulundurularak tasarımın hem taşıdığı anlamı net ve doğru ifade etmesi hem de mekânsal kullanımların ve yaşam pratiklerinin etkin bir biçimde sağlanması/yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda sembolik öge ve bileşenler bina-yapı ve mekân ile bütüncül tasarlanmalı; yüzeysel ifadelerden kaçınılmalı, anlam-işlev dengesi doğru bir biçimde kurgulanmalıdır. Güncel ve yenilikçi yapım ve malzeme teknolojileri metaforik mimarlığı ve gelişimini desteklemektedir. Bu kapsamda **Parametrik tasarım** metaforik mimarlığın uygulanmasında katkılar sağlamaktadır. Sembolik bileşenlerin, sembolizmaların ya da mekânsal anlamlandırmaların algoritmalar aracılığı ile daha kolay entegrasyonunu gerçekleştirerek hem tasarımda kolaylık hem de etkin mekânsal çözümlemelere olanak sağlamaktadır. Burada önemli olgunlardan biri binaların işlevleri ile sembolizm, metafor ve temaların belli bir dengede ve iyi entegre olmasıdır. **Metaforik mimarlık ile ikonik olan belirleyiciler (iconic landmarks), mekân hissi (sense of place), sembolik temsiller (symbolic representations)** ve **kültürel süreklilik (cultural continuity)** sağlanabilmektedir. Ancak burada yapıların sahip olduğu sembolizm kadar, yapılar işlevsel gerekleri de yerine getirmeli; yani belli bir dengeye sahip olmalıdır. **Parametrik tasarım,** sürdürülebilir tasarım stratejileri, dijital teknolojiler ve yapı gerecindeki yenilikler metaforik mimarlık için farklı olanakları ve yaklaşımları da beraberinde getirmektedir.

Metaforik mimarlık sıradan, sürekli uygulanacak bir tasarım yaklaşımı olmayıp daha çok **ikonik yapılar** için ve dikkatli kullanılması gereken bir olgudur. Kültür varlığı, sanatsal mimari mirasa da dönüşebilen metaforik yapılar özgün, eşsiz, ancak tasarımcının ve ulusun etik sorumluluğu da bulunan yapılardır. Bu anlamda belli bir kültürel duyarlılığa sahip olunmalı, çevresel sürekliliğin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Metaforik ögelerin yanlış temsillere yol açmamasına dikkat edilmeli, kültürel ve tarihi metaforlar dikkatli ve farklı yorumlara neden olmayacak biçimde; doğru yorumlanmalı, farklı kültürel bileşenler kullanılmamalıdır. Yerel bağlamda değerlendirilmeli, etik olmalı, özgün değerleri korunmalıdır. Metaforik mimarlık çağdaş teknolojilerin sağladığı olanaklar ile de yenilikçi ve deneysel yaklaşımları, güncel trendler doğrultusunda yorumlanmaktadır. Etkili anlatımlar ile güncel yapılanma ve kent kültürünü etkilerken geleceğin kentleri ve yaşam çevrelerinin biçimlenmesinde de belirli olmaktadır. Estetik katkıları bağlamında değerlendirildiğinde

ISBN: 978-625-5962-19-5

yapılar zaten özgün, farklı, çarpıcı kitle, cephe ve mekân özellikleri ile belirli bir estetik hatta ikonik değere sahip olarak kentlere ve içinde konumlandıkları çevreye katkı sağlayan yapılardır. Yanı sıra bireylerde uyandırdıkları duygular, izlenim değerleri ve kullanılan sembolizmalar ile yarattıkları kalıcı etkiler ile estetiğin de ötesinde yorumlanması gereken oluşumlardır. Kent imge, kimlik ve karakterine doğrudan katkı sağlamaktadır.

Metaforik mimarlıkta her ne kadar soyut bileşenler ve soyutlamalar söz konusu olsa da sonuç ürün somut, tümel ve anlaşılır bir varlık, yapı-bina mekanlardır. Burada somut, **görünen**, **algılanan**, **yaşanan bir mekanlar bütünü** var iken metaforların ve sembollerin **"gösterdiği", göstermeye/anlatmaya çalıştığı, öykündüğü** şeyler söz konusudur. Bu iki olgunun örtüşmesi ve algılanabilirlik düzeyi de metaforik mimarlığın başarı düzeyinin göstergesi olmaktadır. Burada bir anlamda **"mimarlığın felsefesi"** değil, **"felsefedeki mimarlık"** yorumlanmaktadır. Metaforik mimarlıkta **'biçim-işlev'** ilişkisinden çok **'biçim-anlam'** ilişkisi önemli olmaktadır. Mimariyi özel kılan bileşenlerden biri temsiller, algı, semboller aracılığı ile onu olağan ve sıradan bir mimarlık olmaktan öteye taşıyan ve kimlik kazandıran en önemli bileşen taşıdığı ve aktardığı anlam ve arka plandaki metaforlardır. Böylece mimari ürün sıradan olmaktan çıkıp, yüzyıllar boyu sürecek ve sadece bireysel değil; ulusal ölçekte üstün estetik değere ve kültürel öneme sahip olmaktadır.

KAYNAKÇA

Anonim. 2024a. Web Sitesi: https://etichotels.com/tr/journal/10-things-to-know-about-the-pantheon/, Erişim Tarihi: 28.12.202

Anonim. 2025a1. Web Sitesi: https://joshuap22.wordpress.com/2019/01/23/exercise-visual-metaphors/, Erişim Tarihi: 30.01.2025

Anonim. 2025b1. Web Sitesi https://onedio.com/haber/gectigimiz-hafta-boyunca-arkeoloji-dunyasinda-yanki-yaratan-birbirinden-onemli-kesifler-1132784, Erişim Tarihi: 30.01.2025

Anonim. 2025c1. Web Sitesi: https://silverstreak.sg/greece-exceeding-expectations/, Erişim Tarihi: 30.01.2025

Anonim. 2025d1. Web Sitesi: https://www.viator.com/tours/Rome/Rome-Pantheon-Reserved-Entrance-with-Audio-Guide/d511-462362P10, Erişim Tarihi: 30.01.2025

Anonim. 2025e1. Web Sitesi: https://www.aslinda.com/istanbul-ayasofya-camiine-nasil-gidilir-tarihin-buyulu-mimari-eseri, Erişim Tarihi: 30.01.2025

Anonim. 2025f. Web Sitesi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Nas%C4%B1r%C3%BClm%C3%BClk_Camii, Erişim Tarihi: 30.01.2025

Anonim. 2025g. Web Sitesi: https://m.haber7.com/seyahat/haber/3024113-istanbulun-muhru-mimar-sinanin-kalfalik-eseri-suleymaniye-kulliyesi, Erişim Tarihi: 30.01.2025

ISBN: 978-625-5962-19-5

Anonim. 2025h. Web Sitesi: https://mymodernmet.com/notre-dame-cathedral-grotesques/, Erişim Tarihi: 02.01.2025

Anonim. 2025i. Web Sitesi: https://medium.com/@im_jokingcom/falling-water-d0a7fdb3e051#:~:text=The%20metaphor%20of%20Fallingwater%20encapsulates,moving%20forward%20after%20every%20fall, Erişim Tarihi: 03.01.2025

Anonim. 2025j. https://en.wikipedia.org/wiki/Fallingwater, Web Sitesi: Erişim Tarihi: 03.01.2025

Anonim. 2025k. Web Sitesi: https://www.kampustenevar.com/kategori-kultur-ve-sanat/avustralyanin-essiz-simgesi-sidney-opera-binasi, Erişim Tarihi: 02.01.2025

Anonim. 2025l. Web Sitesi: https://www.kcur.org/show/up-to-date/2017-04-07/kansas-citys-biggest-libraries-could-weather-the-storm-if-federal-funds-are-cut, Erişim Tarihi: 22.01.2025

Çiçekler, A. M. ve Aydın, T. (2019). Kavramsal Metafor Kuramı ve Belagat: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. RumeliDE E Journal of Language and Literature Studies 2019.16 (September),14-26.

Eraslan, A. (2014). Mimaride Anlam: Yapı "Sembolik Dil" Üzerine Bir Değerlendirme, Tasarım+Kuram Dergisi, 18, 18-35.

Kaya, E. N. (2024). Santiago Calavatra'nın Metaforik Yaklaşımı Üzerine Bir Derleme, Mekansal Araştırmalar Dergisi, e-issn:302-493x, 2, 149-168.

Kessler, J. C. (1986). Babel and Bastille: Architecture as Metaphor in Hugo's Notre-Dame de Paris. French Forum, 11(2), 183–197. https://www.jstor.org/stable/40551243

Murray, P. (2004). The saga of Sydney Opera House: The dramatic story of the design and construction of the icon of modern Australia. London and New York: Spon Press.

Roth, L. M. (2006). Mimarlığın Öyküsü. İstanbul. Kabalcı Yayınevi.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ERKEN OSMANLI DÖNEMİ KÜLLİYELERİ VE PEYZAJ TASARIMI : BURSA ÖRNEĞİ

EARLY OTTOMAN PERIOD COMPLEXES AND LANDSCAPE DESIGN: THE BURSA CASE

Sıla KURT

Ankara Üniversitesi, silaakurt@outlook.com - 0009-0001-1654-5959

Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Ankara Üniversitesi, eerdogan@ankara.edu.tr - 0000-0002-4193-629X

ÖZET

Genellikle bir cami yapısı çevresinde konumlanmış, farklı işlevlere hizmet eden yapılar grubuna külliye denmektedir. Anadolu-Türk kentlerinin odak noktalarını oluşturan külliyeler çevresinde mahalleler gelişim göstermiş, kentsel gelişimde belirleyici olmuştur. Türk kültüründe önemli bir yapılanma olan külliyeler kent içi ve menzil külliyeleri olarak kurgulanmıştır. Erken Osmanlı Dönemi külliyeleri ise Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemindeki sosyal, kültürel ve dini unsurların etkisi ile biçim bulmuş bir mimari anlayışı temsil etmektedir. Bu dönemde inşa edilen külliyelerde yer alan yapılar dini işlevlerinin yanı sıra eğitim, sağlık, sosyal yardımlaşma, kültür ve ticaret gibi pek çok farklı işlevi bünyesinde barındıran odak noktalarıdır. Osmanlı döneminde külliyeler çevresel faktörler doğrultusunda, kentin doğal ve yapısal bileşenleri arasında bir denge sağlayarak konumlandırılmışlardır. Külliyeler, bulundukları çevre ile uyum içinde kurgulanmış, topografya, su varlığı ve bitki örtüsü gibi doğal bileşenler ile bütüncül olarak tasarlanmışlardır. Peyzaj tasarımı açısından değerlendirildiğinde külliyelerde yer alan yapılar ve avlular açık yeşil alanlar ile birbirine entegre edilerek; gerek yapısal gerek bitkisel bileşenler ve su ögelerinin kullanımı ile işlevsel ve estetik katkıları yanında kentsel kamusal mekanlar olarak da bireylerin bir araya gelip sosyalleştiği mekânlar olmuştur.

Bu çalışmada, Osmanlı'nın ilk başkenti olan Bursa kentinde yer alan erken Osmanlı dönemi külliyeleri, mimari özellikleri, yapısal bileşenleri ve peyzaj tasarımı kapsamında bir bütün olarak ele alınarak; kent içindeki konumu, işlevsel, sosyal ve estetik katkıları değerlendirilmiştir. Yanı sıra, sadece belli işlevleri yerine getiren yapı grupları olmadıkları; aynı zamanda kentsel dokuda belirleyici kentsel kamusal alanlar olarak da işlev gördükleri ve açık - yarı açık - kapalı mekan kurgulamaları ile kentsel alanlara sağladıkları katkıları irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken Osmanlı Dönemi, Osmanlı Mimarisi, Osmanlı Külliyeleri, Bursa Külliyeleri, Külliyeler, Peyzaj Tasarımı

ISBN: 978-625-5962-19-5

ABSTRACT

Complexes which are the groups of buildings serving various functions, located around a mosque. Neighborhoods were generally developed around complexes in Turkish-Anatolian cities, and this architectural tradition has been continued throughout all Turkish periods. Complexes built during the Early Ottoman Period represent an architectural approach shaped by the social, cultural, and religious dynamics of the Ottoman Empire culture. Complexes not only served religious purposes but also functioned as focal points for education, healthcare, social welfare, culture, and commerce.

During the Ottoman period, these complexes were strategically positioned in response to environmental factors, ensuring a balance between the natural and structural components of the city. They were designed in harmony with their surroundings, incorporating natural components such as topography, water resources, and vegetation in an integrated manner. From a landscape design perspective, the buildings, semi-open areas and courtyards within the complexes were integrated with open green spaces, utilizing both structural and vegetative elements alongside water features to enhance their aesthetic value as well as it's functional and public space value. This approach transformed complexes into significant urban public spaces where individuals could gather and socialize.

This study examines the Early Ottoman complexes in Bursa as the first capital of the Ottoman Empire, by considering their architectural characteristics, structural components, and landscape design as a whole. The study evaluates their urban positioning, functional, social, and aesthetic contributions, emphasizing that they were not merely groups of buildings serving specific functions but also played a crucial role in defining urban public spaces. Furthermore, their spatial configurations encompassing open, semi-open and enclosed areas provided significant aesthetic contributions to the urban fabric.

Keywords: Early Ottoman Period, Ottoman Architecture, Ottoman Complexes, Bursa Complexes, Landscape Design

1.GİRİŞ

Külliye, tüm Türk dönem ve kültürlerinde olduğu gibi Osmanlı mimarisinde de çok işlevli yapılar grubu olarak tanımlanan sosyal, dini, eğitim ve ticari işlevlerin bir arada gerçekleştirildiği, çok amaçlı yapılar topluluğudur. Külliyeler **kentsel** ya da **kent dışında** önemli noktalarda konumlandırılmış farklı işlevlere yönelik yapıların birbirine avlular ile entegre edildiği yapılar grubudur. Akozan (1969), külliye yapılanmasını, cami temel olmak üzere, çevresinde çeşitli sosyal görevleri bulunan binaların düzenlenmesi ile meydana getirilmiş binalar kompleksi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, külliyelerin temel bileşenlerini ve toplumsal odak olma işlevini vurgulamaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Osmanlı mimarisinde külliyeler, bir **sosyal merkez** olarak kentsel dokuya entegre edilmiştir. Külliyenin odağında yer alan cami, dini işlevlerin yerine getirildiği bir ibadet mekânının ötesinde, toplumun eğitilmesi ve bilgilendirilmesi için de önemli bir odaktır/merkezdir. Diğer yapılar ise medrese, imaret, han, tabhane ve hamam gibi farklı işlevlere sahip, yerel halkın pek çok gereksinimini karşılamaya yönelik birimlerden oluşmaktadır (Akozan, 1969).

Külliyelerin planlamasında sosyo-ekonomik gereksinimlerin yanı sıra çevresel faktörler de dikkate alınmakta; külliyelerin konum ve niteliğine göre hizmet sağlayacağı alanlar ve buna göre yapılanma gerçekleştirilmektedir. Bu yapı kompleksleri, bir Osmanlı kentinin sosyal, dini ve ticari yaşamının temelini oluşturarak hem kent bütününü ve kentsel gelişimi hem de kamusal alanları çok yönlü bir biçimde organize etmektedir. Külliyeler Anadolu-Türk kültürünün özgün mekânsal biçimlenme ve yapılanma kültürlerinden biridir. Yanı sıra, kentsel yapılanma ve açık alan varlığında da belirleyicidir.

Külliyeler, özgün mimari yapıtlar ve anıtsal taşınmaz kültür varlıkları olmaları yanında Osmanlı toplum yapısının yansıması olarak dini, kültürel ve sosyal niteliklere sahip yapılar topluluğu; etkinlik merkezidir. Böylece Osmanlı toplum yapısında yardımlaşma, toplumsal dayanışma ve eğitim, sağlık, beslenme gibi temel gereksinimlerin tüm bireyler için ulaşılabilir olması hedeflenmiştir. Bu nedenle, külliye tasarımları, vakıf sisteminin işleyişi ve toplumsal işlevler bağlamında da değerlendirilen kurumsal yapılanmalardır.

Külliyeler toplumsal gereksinimlere yönelik işlevleri barındıran yapı grupları olmalarının yanı sıra, doğaya saygılı, bulunduğu çevrenin koşullarına uyumlu ve kent estetiğine değer katan yapı grupları olup kapsamında yer alan avlular ile tanımlı açık mekân varlığına da sahip alanlardır. Bursa'daki erken Osmanlı dönemi külliyeleri de **kent kimliğinin** ve **toplumsal hafızanın** biçimlenmesinde belirleyici olmuştur. Külliyeler, şehrin sosyal dokusu ile fiziksel yapısını bütünleştirerek Bursa'nın kentsel gelişimine önemli katkılar sağlamış; kent siluetinde ve kentsel kamusal mekân gelişiminde belirleyici olmuştur.

1326-1505 yılları arasındaki dönemi kapsayan Erken Osmanlı Dönemi; Bursa dönemi olarak da tanımlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olan Bursa ili; bu evreye ilişkin önemli mimari ve kentsel gelişmelerin yaşandığı bir merkez ve yerleşim alanıdır. Bu dönemde inşa edilen külliyeler, Osmanlı kent dokusunun biçim bulmasında ve mahallelerin gelişiminde belirleyici unsurlar olmuşlardır. Bu dönem külliyeleri de tipik mekânsal ve yapısal özellikleri ile bir caminin merkezde bulunduğu ve etrafında eğitim, sağlık, ticari yapılar ve sosyal alanları barındıran çok işlevli yapılar topluluğu olarak Bursa kentini dönemin önemli bir Türk yerleşimine dönüştürmüştür. Türk kenti ve şehircilik anlayışının en önemli bileşenlerinden biri olan külliyeler, Osmanlı kentlerinin planlanmasında ve yönetiminde önemli bir işleve sahip olmuş; mekânsal olduğu kadar sosyal, kültürel ve toplumsal dayanışmanın sağlandığı kurumlar olarak işlev görmüştür.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Erken Osmanlı dönemi külliyeleri ve peyzaj tasarımının Bursa ili kapsamında irdelendiği araştırma kapsamında, konunun kuramsal çerçevesi; Bursa ve erken Osmanlı dönemi ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş her türlü yazılı ve görsel bilimsel veri materyal olarak

ISBN: 978-625-5962-19-5

değerlendirilmiştir. Ayrıca, her türlü görsel veri, çizim, eskiz, harita vb. de araştırmanın ana materyali olmuştur. Yanı sıra Bursa kenti ve sahip olduğu külliye yapılanmaları ve yakın çevreleri de araştırmanın materyalini oluşturmaktadır. Tescil verilerine göre Bursa kentinde 45 adet külliye bulunmaktadır. Çalışma kapsamında bu 45 külliyeden erken Osmanlı döneminde (1326-1505 yılları arası) inşa edilmiş ve erken Osmanlı dönemi olarak tanımlanan süreçte yapılandırılan külliyelerin mimari özelliklerini taşıyan 6 külliye incelenmiştir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle belirlenen konu ile ilgili her türlü literatür verisi analiz edilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler ve bulgular sınıflandırılarak değerlendirilmiş, sonuçlar sentezlenerek erken Osmanlı dönemi külliyeleri ve peyzaj tasarımı Bursa ili örnekleri özelinde, dönemin inanç sistemi, sosyo-kültürel yapısı, yerel malzeme olanakları ve coğrafi özellikler sonucu oluşan karakteristik özellikleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, Bursa'da erken Osmanlı dönemi külliyelerinin mimari özellikleri, mekânsal kurguları, doğal ve yapısal bileşenleri, kentsel ve peyzaj tasarımı açısından detaylı bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Külliyelerin kent peyzajına katkıları, sosyal yaşam üzerindeki etkileri ve kent ile olan mekânsal bağlantıları ele alınarak, külliye tasarımında dikkate alınan topografya, işlevler, kentsel erişim ve kent biçimlenmesindeki konumu ile estetik değerleri irdelenmiş; külliyelerin konumlandırılması ve tasarımında belirleyici etmenler, Osmanlı kent planlama ilkeleri ve estetik anlayışı hakkında sunduğu veri ve bulgular ortaya konmuştur.

3.BURSA ERKEN OSMANLI DÖNEMİ KÜLLİYELERİ VE PEYZAJ TASARIMI

Bursa, Osmanlılar tarafından 1326 yılında fethedilmiş ve 1335 yılında başkent ilan edilmiştir. Bu tarihten sonra siyasi ve ticari bir merkez haline gelen Bursa kentinde imar faaliyetleri ise 1330 yılından itibaren başlamıştır (Peker, 2007). Bursa, Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olarak, kentsel yapılanma, mimarlık, kültür ve kentsel peyzaj özelliklerinin biçimlenmesinde külliyelerin belirleyici olduğu bir yerleşme olmuştur. Bursa kentinde yer alan erken Osmanlı dönemi külliyeleri;

- Orhan Gazi Külliyesi (1339)
- Murad Hüdavendigar (Sultan I. Murad) Külliyesi (1367-1385)
- Yıldırım Bayezid Külliyesi (1395)
- Yeşil (Sultan Çelebi Mehmed) Külliyesi (1419)
- Muradiye (Sultan II. Murad) Külliyesi (1426)
- Emir Sultan Külliyesi (1366-1429)'dir.

Külliyelerin sundukları hizmetler ve işlevler doğrultusunda kentler külliyeler çevresinde gelişim göstermiştir. Külliyelerin yerleşimleri, şehrin yayılma akslarını ve mahallelerin gelişim alanlarını belirleyerek Bursa'nın bir Osmanlı başkenti olarak kentsel dokusunu biçimlendirmiştir.

Külliyelerin konumlandırılması ve çevre ilişkilerinde topografya ve su kaynaklarına yakınlık gibi doğal koşullara uyumlu gelişim, Bursa külliyelerinin özgün mimari karakterinde ve kimliğinde belirleyici olmuştur. Külliyeler genellikle Uludağ yamaçlarında kente hâkim bir noktada konumlandırılırken kentsel açık yeşil alan biçimlenmesinde de rol oynamıştır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Bursa kenti erken Osmanlı döneminde kentsel gelişim ile açık yeşil alan varlığının biçim bulmasında önemli olan ve bugün de mevcut kent makroformunda belirleyici olan; Orhan Gazi Külliyesi, Murad Hüdavendigar (Sultan I. Murad) Külliyesi, Yıldırım Bayezid Külliyesi, Yeşil (Sultan Çelebi Mehmed) Külliyesi, Muradiye (Sultan II. Murad) Külliyesi ve Emir Sultan Külliyesi'nin kent peyzajına katkıları, sosyal yaşam üzerindeki etkileri ve kent ile olan mekânsal bağlantıları bağlamında değerlendirilmiştir.

- **Orhan Gazi Külliyesi**

Orhan Gazi Külliyesi, Osmanlı'nın Bursa'yı fethinin ardından 1339 yılında inşa edilen ilk külliyedir. Cami, medrese, imaret, zâviye, han ve hamam yapılarından oluşan bu külliye, Gökdere'nin yatağı değiştirilerek elde edilen arazi üzerine inşa edilmiştir. Külliyeyi oluşturan yapıların birçoğu doğal afetlere karşı onarımlar geçirerek bugüne ulaşmıştır (Yavaş, 2023). Orhan Gazi Külliyesi, erken Osmanlı döneminde kent dokusunun biçim bulmasında belirleyici unsurlarından biri olarak mimari ve kentsel gelişimde çok yönlü bir etki alanına sahip olmuştur. Külliye, Bursa'nın ticari ve sosyal yaşamını yönlendirmiş ve kent merkezindeki Hanlar Bölgesi'nin oluşmasında belirleyici olmuştur (Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Alan Başkanlığı, 2013) (Görsel 3.1).

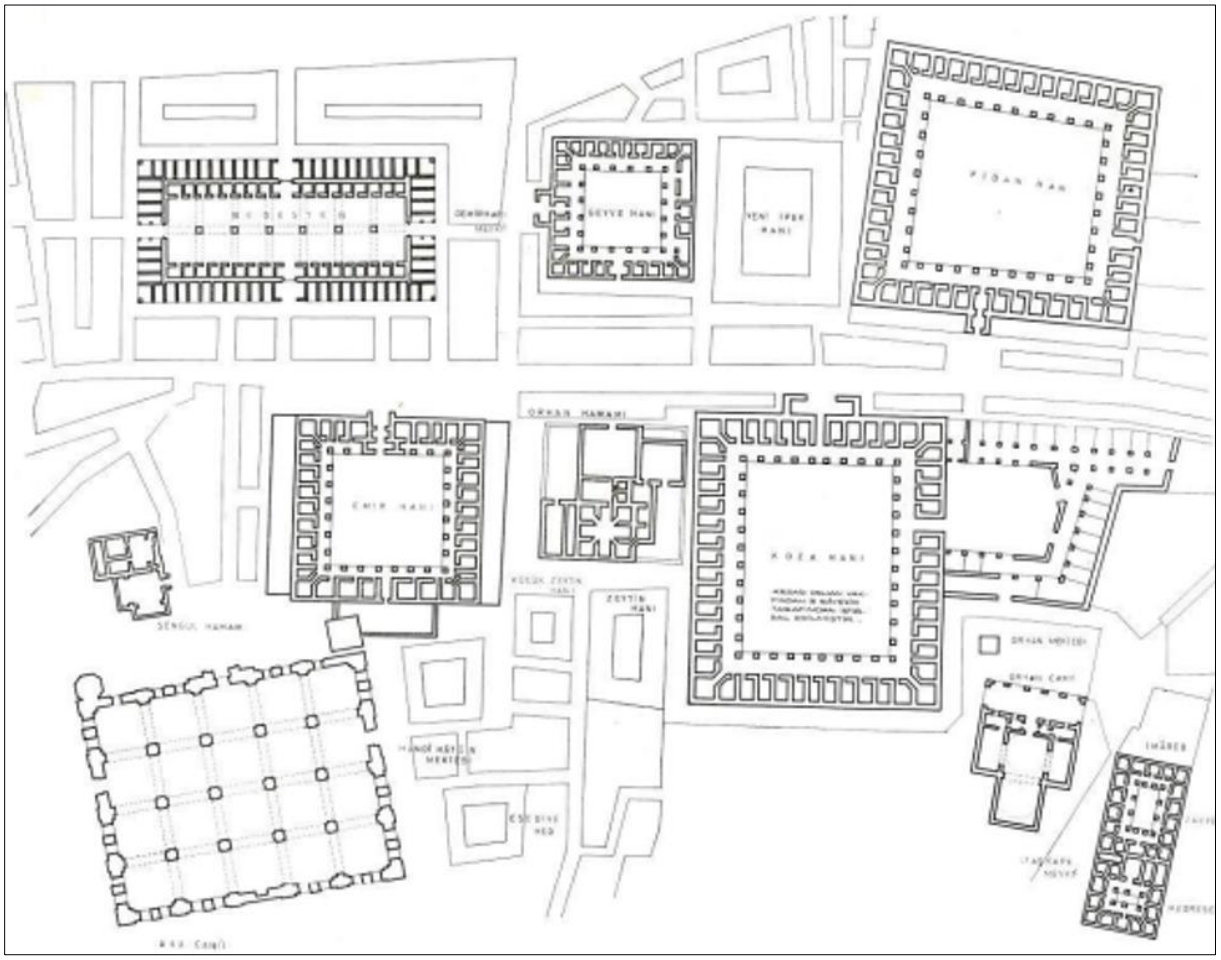

Görsel 3.1Bursa Orhan Gazi Külliyesi ve Hanlar Bölgesi, E.H. Ayverdi (Anonim, 2025a)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Orhan Gazi Külliyesi, Orhan Gazi Camii, medrese (yıkılmış), imaret (yıkılmış ve yerine 19. Yüzyıl'da Belediye Binası yapılmıştır), hamam (Aynalı Çarşı adı ile çarşı olarak işlevini sürdürmektedir) ve bir han yapısından (Emir Han) oluşmaktadır. O dönemde bir kale-kent niteliğinde olan Bursa'da Bizans surları dışında kurulacak bir kentin odağını oluşturmak üzere yapılan bu yapılar, Hanlar Bölgesi'nin merkezidir. İki nehir arasındaki bir tepede kurulan Bizans yerleşiminin kuzeydoğusuna inşa edilmiştir. Orhan Gazi'nin külliyeyi sur dışına imar etmesi ile kent imarına getirdiği yaklaşım, daha sonraki sultanlar tarafından da benimsenmiştir. "Bursa tipi" de denen ve Osmanlı Beyliği döneminde erken Osmanlı'ya ait özgün bir tasarım olan "tabhaneli cami planı" ya da "ters T plan şemalı" ilk kez bu külliyenin ana yapısı olan Orhan Camii'de uygulanmıştır. Tuğla ve taş yapı gereçlerinin almaşık olarak kullanıldığı yapının sistemi yığma olup erken dönem özellikleri doğrultusunda inşa edilmiştir. Caminin çift kubbeli üst örtüsü, eyvanları ve kemerleri tuğla bezemelere sahiptir

Orhan Gazi Külliyesi'nin peyzaj tasarımı, bulunduğu topografya ile bütünleşik bir gelişim göstermiş ve mekânsal organizasyon, avlular ve açık yeşil alanlar aracılığı ile kurgulanmıştır. Doğal koşullara en az müdahale ile biçimlenen bu açık alanlar, bitkisel materyallerin yanı sıra çeşme ve şadırvan gibi su ögeleri ile desteklenerek, işlevsel ve estetik bir değere sahip olmuşlardır. Ancak zaman içerisinde yıkıma uğrayan yapılar ve yerlerine inşa edilmiş yeni yapılar ve eklemeler nedeni ile peyzaj bütünlüğünde bozulmalar meydana gelmiştir. Bu durum, mekânsal sürekliliğin kesintiye uğramasına neden olmuştur. Peyzaj bütünlüğünün yeniden sağlanabilmesi için öncelikle tarihi dokümanlar kapsamında özgün peyzaj elemanlarının belgelenmesi ve uygun teknikler ile yeniden tasarlanması gerekmektedir. Ayrıca, güncel ve geleneksel tasarım ögelerinin dengeli bir biçimde bütünleştirilmesi, bitkisel ve yapısal bileşenlerin yeniden düzenlenerek külliyenin tarihî kimliğine uygun bir tasarım yaklaşımı ile peyzaj bütünlüğünün korunması ve geleceğe taşınması kritik bir öneme sahiptir (Görsel 3.2).

Görsel 3.2 Bursa Orhan Gazi Külliyesi ve Hanlar Bölgesi (Anonim, 2025b)

ISBN: 978-625-5962-19-5

- **Murad Hüdavendigar (Sultan I. Murad) Külliyesi**

Bursa'nın erken Osmanlı dönemine ait önemli yapılarından biri de Bursa kent merkezi dışında, ovaya hâkim Çekirge semtinde bulunan Hüdavendigar Külliyesi'dir. Külliye yapılanması kapsamında cami, medrese, imaret, hamam ve türbe yer almaktadır. Erken Osmanlı mimarisinin külliye mekân kurgulanması doğrultusunda konumlandırılan külliye bileşenleri ve yapılar, asimetrik bir plan şemasına sahiptir. Külliye, Çekirge'deki küçük bir tepeye, cami merkezde olmak üzere doğal çevre ile uyumlu biçimde düzenlenmiştir. Külliyenin kitabesi bulunmamaktadır ancak, I. Murad'ın Biga'nın fethi ve Sırp Sındığı Zaferi ardından yaptırdığı düşünülmektedir. Bu da külliyenin 1367-1385 yılları arasında yapılmış olabileceği olasılığını güçlendirmektedir (Peker 2007a) (Görsel 3.3).

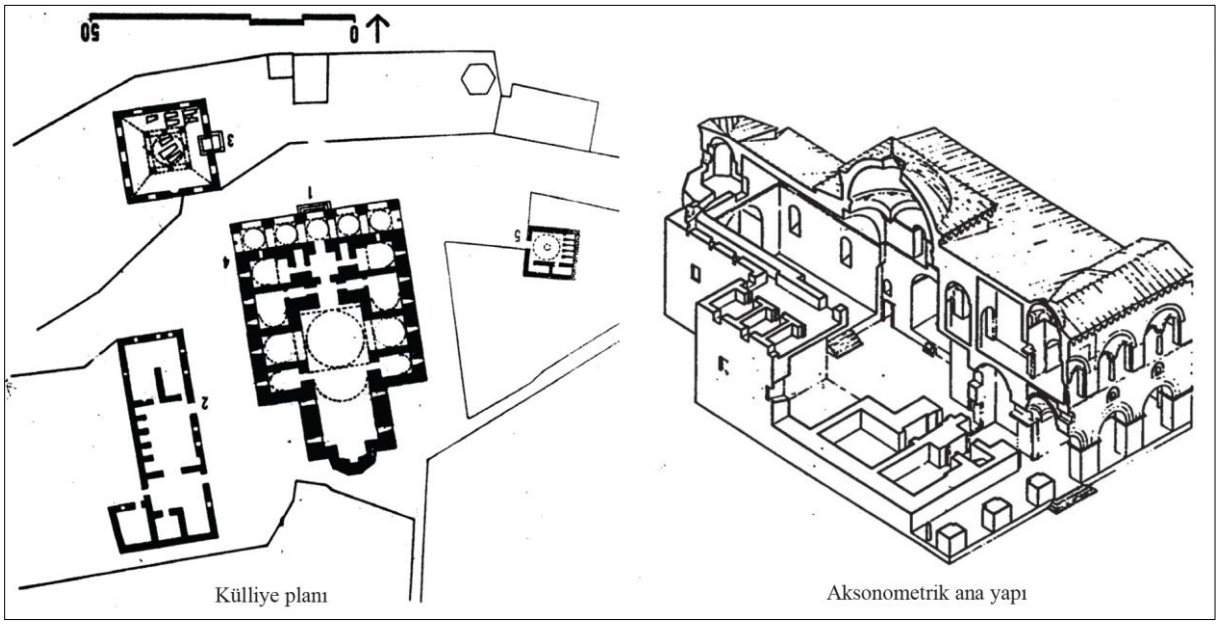

Görsel 3.3 Bursa Hüdavendigar Külliyesi Planı (Anonim, 2025c)

Konumu nedeni ile bu külliyeye bazı kaynaklarda Çekirge İmareti ve şifalı suların çıkması nedeni ile Kaplıca İmareti olarak da adlandırılmıştır. Çevresinde kurulan kaplıcalar ile birlikte bu alanda bir yerleşim yeri oluşmuştur.

Hüdavendigar Külliyesi peyzaj tasarımı açısından irdelendiğinde, çok yüksek olmayan bir tepe üzerine konumlandığı için görsel değeri yüksek olduğu kadar panoramik kent görüntüsüne de sahiptir. Eğimli arazi üzerine konumlandığından külliyenin farklı yapıları arasındaki kademeli geçişler bitkisel materyal kullanımı ile düzenlenmiştir. Açık alanlarda bulunan çeşme, şadırvan gibi su ögelerinin kullanımı ile estetik ve işlevsel bir düzen kurgulanmıştır. Çevresindeki yeşil alanlar ve peyzaj düzenlemeleri ile, külliyenin Bursa'daki kentsel dokuya entegre olması sağlanmıştır. Hüdavendigar Külliyesi'nin peyzaj tasarımı Osmanlı şehircilik anlayışı doğrultusunda kurgulanmış, doğa ve mimariyi uyum içinde bir araya getiren estetik ve işlevsel bir yapılanma sunarken açık yeşil alan sistemine de katkı sağlamıştır (Görsel 3.4).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 3.4 Bursa Hüdavendigar Külliyesi (Anonim, 2025d)

- **Yıldırım Bayezid Külliyesi**

Yıldırım Bayezid Külliyesi, Sultan Yıldırım Bayezid tarafından inşa ettirilmiştir. Külliye, medrese ve darüşşifa yapıları ile dönemin önemli bir eğitim merkezi haline gelmiş ve kentin doğu sınırını belirlemiştir. Külliye, cami, medrese, imaret, darüşşifa ve hamam yapılarından oluşmaktadır. Külliyenin vakfiyesinde iki adet medreseden söz edilmektedir ancak, cami, türbe, hamam, medrese ve darüşşifa bugüne ulaşırken medresenin biri bugüne ulaşamamıştır. Bu yapılar, arazinin topografyasına uygun bir biçimde inşa edilmiştir. Külliye, kapsamında bulunan yapılar ve kentsel dokuya kattığı açık yeşil alanlar nedeni ile, çevrede yerleşim dokusunun gelişmesine ve yoğunlaşmasına neden olmuştur (Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Alan Başkanlığı, 2013) (Görsel 3.5).

Görsel 3.5 Bursa Yıldırım Bayezid Külliyesi (Peker, 2007b)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yıldırım Bayezid Külliyesi, Osmanlı sultanlarının kent imarına yönelik bilinçli yaklaşımlarını yansıtan önemli bir örnektir. Külliyenin topografyaya uyumlu yerleşimi, Osmanlı'nın doğaya duyduğu saygının bir göstergesidir. Külliyenin peyzaj tasarımında bitkisel materyallerin bilinçli kullanımı, çeşme ve şadırvan gibi su unsurlarının entegrasyonu ile estetik ve işlevsel bir doku sağlanmaktadır. Avlular ve yapıları birbirine bağlayan açık yeşil alanlar bireylere, sosyal etkileşim ve dinlenme alanları da sağlayarak kentsel yaşam içinde süreklilik ve bütünlük oluşturmaktadır. Ancak zaman içerisinde yapılan müdahaleler ve fiziksel değişiklikler nedeni ile, külliyenin peyzaj bütünlüğünde kayıplar yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu bütünlüğün yeniden tesis edilebilmesi için güncel eklemelerin tarihsel doku ile uyumlu bir biçime getirilmesi, geleneksel bitkisel ve yapısal unsurların yeniden kurgulanması, kentsel peyzaj ile külliye arasında sürekliliğin sağlanması gerekmektedir (Görsel 3.6).

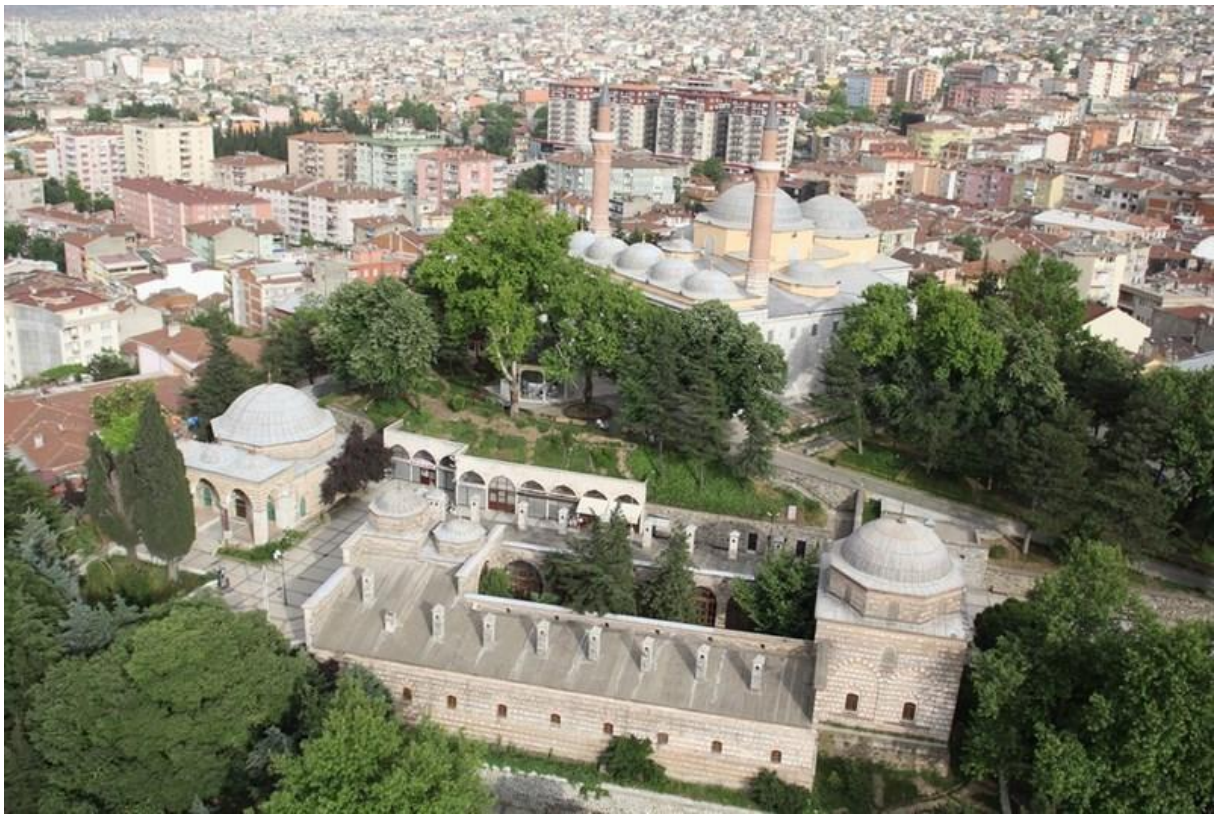

Görsel 3.6 Bursa Yıldırım Bayezid Külliyesi (Anonim, 2025e)

- **Yeşil (Sultan Çelebi Mehmed) Külliyesi**

Yeşil Külliyesi, Sultan I. Mehmed (Çelebi) tarafından 1419 yılında inşa ettirilmiştir. Külliye, cami (Yeşil Camii), medrese, türbe (Yeşil Türbe), han, hamam ve imaret yapılarından oluşmaktadır. Türbe ve medrese yapılarında kullanılan özgün çiniler nedeni ile Yeşil Külliyesi olarak adlandırılmaktadır. Külliye, bulunduğu mahalleye adını vermiştir (Görsel 3.7).

ISBN: 978-625-5962-19-5

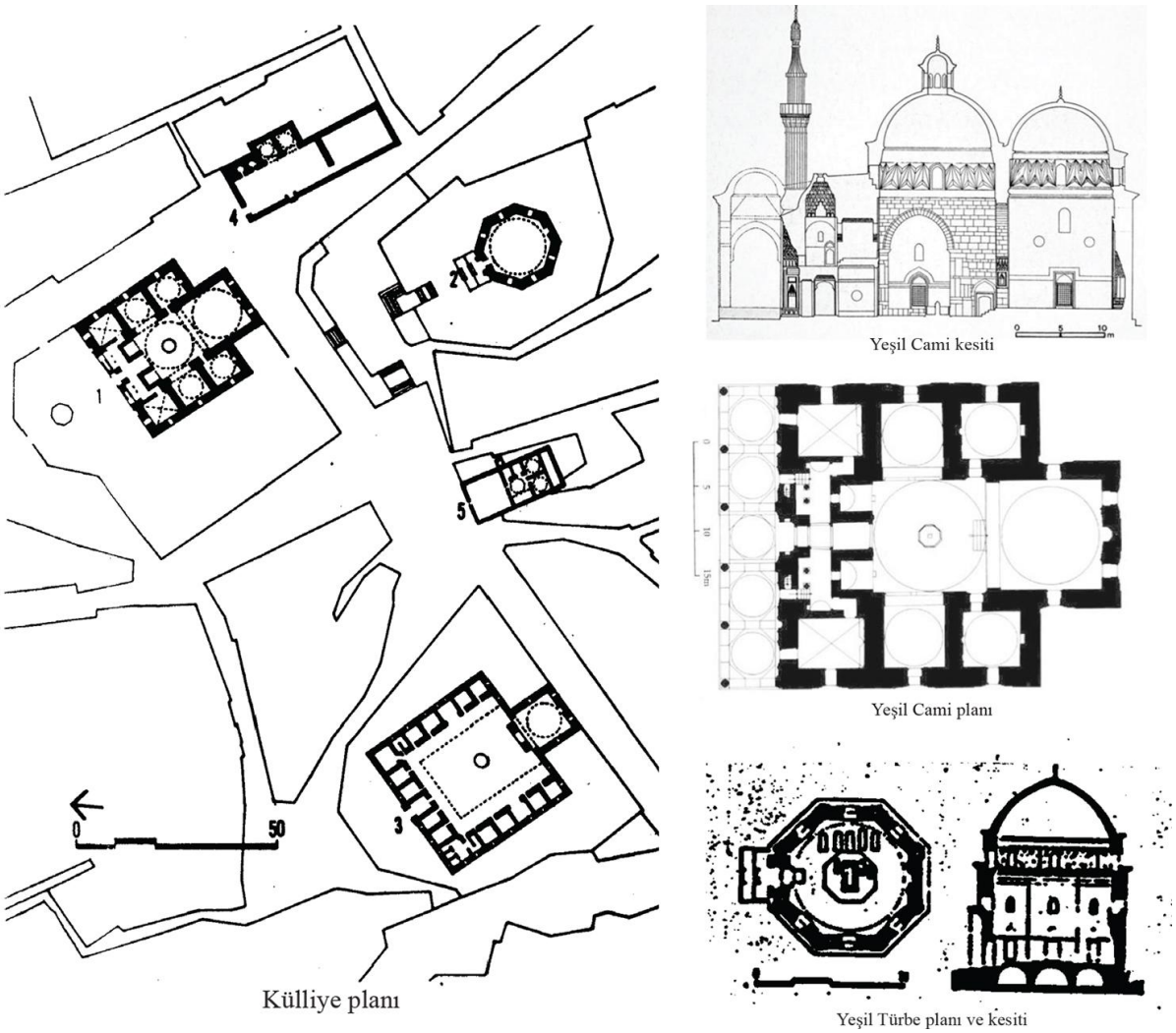

Görsel 3.7 Bursa Yeşil Külliyesi (Anonim, 2025c)

Külliye binaları bir yönden akarsu, diğer iki yönden ise derin yarlar ile sınırlanan bir alanda konumlandırılmıştır. Külliye peyzajının en önemli özelliği, mimarinin doğa ile entegre olması, alanda pek çok anıtsal *Cupressus sempervirens* (Servi) ve *Platanus orientalis* (Çınar) ağaçları yer almaktadır. Yeşil Külliyesi de tıpkı diğer Osmanlı külliyeleri gibi, Osmanlı sultanlarının kent imarına yönelik bilinçli yaklaşımlarını yansıtan önemli bir örnektir. Külliyenin peyzaj tasarımında kullanılan bitki materyali ve çeşme, şadırvan gibi su ögeleri mekâna hem estetik hem de işlevsel değer katmakta, bireylere ibadet, sosyalleşme ve dinlenme imkânı sunmaktadır. Yeşil Camii'nin çini süslemeleri, Osmanlı sanatının üst düzey özgün örneklerinden biri olup külliyenin peyzaj tasarımı ile entegre edilerek mekânsal estetiği güçlendirmektedir (Görsel 3.8).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 3.8 Yeşil Külliyesi. Bursa (Anonim, 2025f)

- **Muradiye Külliyesi**

Muradiye Külliyesi, Sultan II. Murad tarafından 1426 yılında inşa ettirilmiştir. Külliye, Bursa'nın güneybatı yamaçlarında, Uludağ'ın eteklerinde konumlandırılmıştır. Muradiye Külliyesi de bulunduğu mahalleye adını vermiş ve erken Osmanlı dönemi kentsel mekân organizasyonunun özgün örneklerinden biridir. Külliyede cami, medrese, imaret, hamam, türbeler ve şadırvan yapıları yer almaktadır. Kentin gelişim yönü ve açılımını sağlamak amacı ile inşa edilen külliye, Muradiye Camii, hamam, medrese, imaret ile ilerleyen süreçte yaptırılmış 12 türbeden oluşmaktadır. Bu yapılar, arazinin topografyasına uygun bir şekilde inşa edilmiştir. Çok sayıda hanedan mensubunun türbe yapısına sahip olması nedeni ile külliye ve yakın çevresi hazire haline gelmiştir. Bursa'nın kaldırılan mezar alanlarına ait taşlar ve türbelerinin kitabeleri de caminin haziresine getirilmiştir. Külliyenin ana yapısı Muradiye Camii olup zaviyeli camiler plan şemasına sahip, iki minareli bir camidir (Görsel 3.9).

ISBN: 978-625-5962-19-5

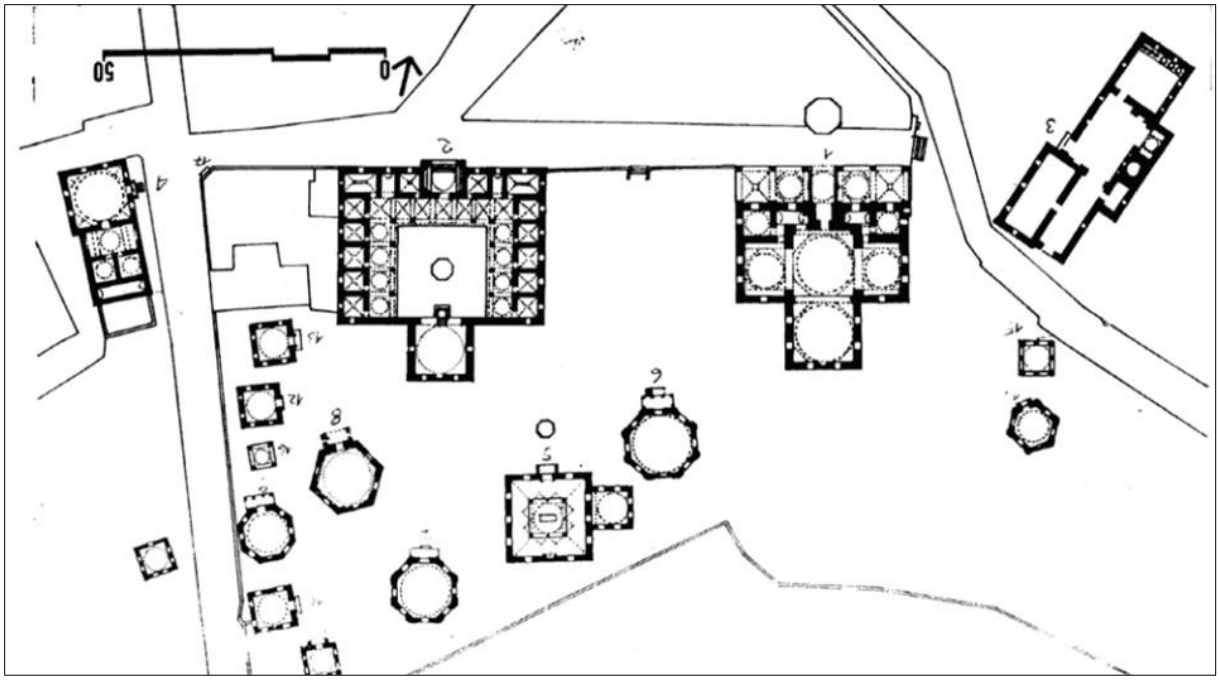

Görsel 3.9 Muradiye Külliyesi Planı Bursa (Anonim, 2025c)

Muradiye Külliyesi'nin peyzaj tasarımı, yapıların çevre ile uyumunu sağlamakta ve doğal unsurlar ile bütünleşmesini esas almaktadır. Külliyenin peyzaj tasarımında kullanılan bitki materyali, estetik bir bütünlük oluşturmanın yanı sıra doğal çevre ile ilişki kurarak mekânın sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Külliyenin su ögeleri, özellikle çeşme ve şadırvanlar, tasarımın yalnızca görsel değil, işlevsel ve dini boyutlarını da kapsamaktadır. Su ögelerinin bu bağlamda kullanımı hem İslami mimari geleneği hem de Osmanlı peyzaj anlayışını yansıtan önemli bir unsurdur. Muradiye Külliyesi'ndeki restorasyon çalışmalarında, yapısal özgünlüğün ve estetik bütünlüğün korunmasına odaklanarak, kentsel doku ile bütünleşen bir yaklaşım benimsenmektedir (Görsel 3.10).

Görsel 3.10 Muradiye Külliyesi. Bursa (Anonim, 2025g)

ISBN: 978-625-5962-19-5

- **Emir Sultan Külliyesi**

Emir Sultan Külliyesi bir padişah külliyesi olmayıp, önemli bir dini ziyaret yeridir. 15. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde Bursa'da yaşayan Emir Sultan tarafından yaptırılmıştır. Emir Sultan Külliyesi, ilk inşasından itibaren tarihi süreç içinde farklı kişilerin katkıları ile aşama aşama gelişim göstererek; câmi, zaviye, imaret, türbe, hamam, okul, çeşme ve kütüphane yapıları ile "külliye" haline gelmiştir (Görsel 3.11).

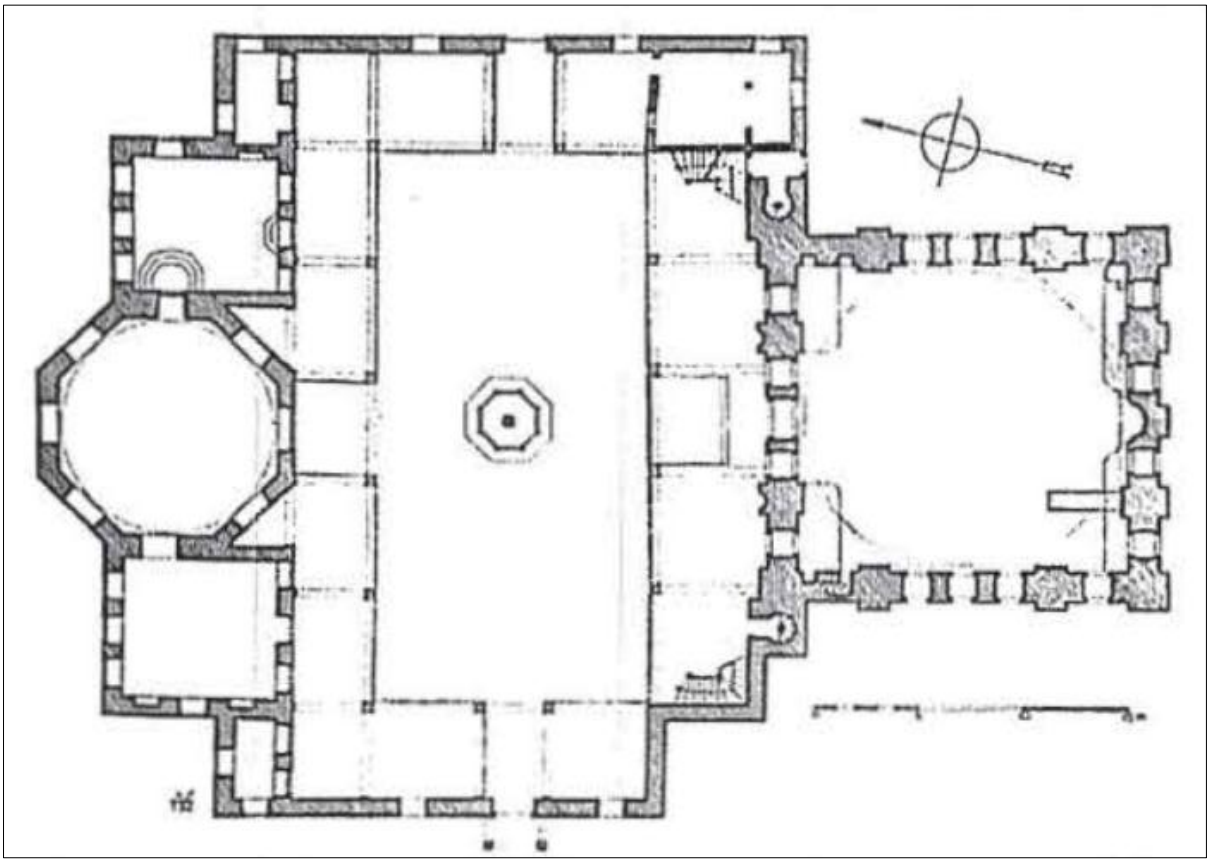

Görsel 3.11 Emir Sultan Külliyesi Planı, Bursa (Gabriel, nd)

Emir Sultan Külliyesi, Bursa'nın kentsel dokusunda önemli bir merkez haline gelmiş ve çevresindeki mahallelerin gelişimine katkı sağlamıştır. Külliye, konumlandığı bölgeye sosyal, ekonomik ve kültürel katkılar sunarak şehirdeki ticaret ve sosyal yardımlaşma faaliyetlerini desteklemiş, imaret gibi sosyal hizmet birimleri ile, toplumsal dayanışmayı güçlendirmiştir (Ateş, 2017).

Emir Sultan Külliyesi, yükseltilmiş bir alanda konumlanmıştır. Çevresinde yer alan yeşil alanlar ile sentezlenerek peyzaj tasarımının yapılmış olması külliyenin kentsel doku ile uyumlu bir biçimde varlığını sürdürmesine olanak sağlamaktadır. Külliyenin peyzaj tasarımında yerel bitki türlerinin kullanımı, ekolojik sürdürülebilirliği ve çevre ile olan bağını güçlendirmektedir. Avlular, özellikle bireyler için huzurlu bir atmosfer sağlayacak biçimde kurgulanmış mekanlar olup, külliyenin iç mekânları ile uyumlu, sakinlik ve manevi bir derinlik sunmaktadır. Çeşme ve şadırvanlar gibi su yüzeyleri, işlevsel birer unsur olmanın ötesinde, mekânın ruhsal ve estetik boyutlarına katkıda bulunan unsurlar olarak peyzaj tasarımında önemli bir yer tutmaktadır. Bu unsurlar, Emir Sultan Külliyesi'nin dini işlevine katkı sağlamanın yanı sıra peyzaj tasarımının

ISBN: 978-625-5962-19-5

tamamlayıcı bir parçası olarak çevresel koşullara uyumlu bir biçimde gelişim göstermesine olanak sağlamıştır (Görsel 3.12).

Görsel 3.12 Emir Sultan Külliyesi. Bursa (Anonim, 2025h)

4.SONUÇ

Erken Osmanlı dönemi külliyeleri, taşınmaz kültür varlıkları ve anıtsal yapılanmanın özgün örnekleri olmaları yanında, dönemin sosyal, kültürel ve çevresel duyarlılıklarını somut bir biçimde yansıtan yapılar grubu olarak Osmanlı kentsel dokusunun gelişimini yönlendiren kent silüeti ve kentsel kamusal alan biçimlenmesinde en önemli yapılanmalardan biridir. Bursa'da bulunan Orhan Gazi, Murad Hüdavendigar, Yıldırım Bayezid, Yeşil, Muradiye ve Emir Sultan külliyeleri, Osmanlı'nın şehircilik anlayışını ve peyzaj tasarımına verdiği önemi açık bir biçimde gösteren, erken Osmanlı dönemi külliyeleri olup kent makroformunu belirlemişlerdir. Yanı sıra kentsel gelişim alanları ve mahallelerin; yani kentin biçim bulmasında en önemli strüktürlerdir. Bu külliyeler, bulundukları coğrafyanın topografik özellikleri ile uyum içinde tasarlanarak, çevresel kaynakların verimli kullanımına olanak sağlamış; doğal bitki örtüsü, topografya, jeomorfoloji ve su ögeleri gibi unsurları külliyelerin mekânsal bütünlüğüne entegre ederek estetik bir bütün oluşturmuştur. Külliyeler gerek işlevleri ve sosyal-kültürel nitelikleri gerek kapalı, yarı açık ve mekân hiyerarşisi ve kullanımları kapsamında daima kentsel, kamusal odaklar olarak işlev görmüştür. Uludağ yamaçlarında konumlandırılan bu yapılar, hem kentsel gelişim alanına yön vermiş hem de toplumsal yaşamı destekleyen çok yönlü merkezler olarak varlıklarını yüzyıllarca sürdürmüşlerdir. Güncel kent dokusunda da belli odakların oluşumunu sağlamışlardır.

Erken Osmanlı dönemi külliyelerinin peyzaj tasarımı, sadece estetik bir düzenlemeyi değil, aynı zamanda dönemin sosyal, kültürel ve dini değerlerini de yansıtan çok katmanlı bir yapıyı yansıtmaktadır. Bu dönemde külliye peyzajlarının en belirgin özelliklerinden biri, İslam

ISBN: 978-625-5962-19-5

bahçelerindeki cennet tasvirleri ile bezeli alanların kullanımıdır. Cennet, İslam kültüründe bir yandan dini bir ideali, diğer yandan da dünyevi huzuru simgelemektedir. Erken Osmanlı külliyelerinde yer alan yeşil alanlar, su ögeleri, meyve ağaçları ve çiçekler ile düzenlenmiş, bu sayede hem estetik hem de manevi bir huzur sunan mekanlar olarak tasarlanmıştır. Özellikle suyun ve bitki örtüsünün önemli bileşenler olarak yer aldığı bu düzenlemeler, cennet kavramını somutlaştırarak hem fiziksel hem de sembolik bir huzur alanı oluşumunu amaçlamıştır. Bu tasarımlar, İslam bahçelerindeki cennet teması üzerinden hem bireysel hem toplumsal boyutta huzur ve dinginlik arayışını simgelemektedir. Osmanlı dönemi külliyelerinin peyzaj tasarımında suyun kullanımı, bu bağlamda en önemli sembolik araçlardan biri olmuştur. Suyun sürekli akışı, cennetteki akan nehirleri ve sonsuzluğu simgeleyerek, ibadet ve günlük yaşamın birleştiği bu mekanlarda manevi bir atmosfer oluşmasına olanak sağlamıştır.

Erken Osmanlı Dönemi Bursa külliyeleri mekân organizasyonu açısından belli bir açık, yarı-açık ve kapalı mekân düzeni ve hiyerarşisine sahiptir. Farklı işlevlere hizmet eden her yapı birbirine avlular ile entegre edilirken aynı zamanda işlev ve kullanımı ne olursa olsun her yapının merkezinde konumlanan kendine özel bir iç avlusu bulunmakta ve külliyenin tüm hacim ve mekanlarına erişim bu avlulardan sağlanmaktadır. Mekânsal geçişler de yine bu hiyerarşi doğrultusunda açık, yarı-açık ve kapalı hacimler şeklinde sağlanmakta; avlular erişim ve sosyal etkileşimin odağı olarak işlev görmektedir. Avluların zemini taş kaplama olup, havuz, kanal, kuyu, çeşme gibi yapısal ögeler ile ağaç, yer örtücü ve çiçeklerden oluşan bitkisel düzenlemelere sahiptir. Bursa'da külliye, avlu ve yakın çevrelerinde Platanus orientalis (Çınar), Magnolia grandiflora (Manolya), Cupressus sempervirens (Servi), Taxus baccata (Porsuk), Aesculus hippocastanum (At Kestanesi) gibi türler ile *Rosa sp.* (Gül), *Tulipa* (Lale) ve *Iridaceae* (Süsen) gibi çiçekler yer almaktadır.

Külliyeler aynı zamanda sahip oldukları açık yeşil alan varlığı ile gerek rekreasyonel gerek ekolojik açıdan kent ekosistemine katkı sağlamaktadırlar. k Erken Osmanlı külliyeleri, özellikle büyük cami avluları ve etrafındaki bahçeler aracılığı ile, kentli bireyler için erişilebilir doğa alanları sağlamıştır. Erken Osmanlı dönemi külliyeleri yalnızca dini yapılar olarak değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve sosyal yaşamı destekleyen, çevresel duyarlılığı temel alan yapı grupları ve kamusal alanlar olmuştur. Bu külliyeler, Osmanlı kentlerinin fiziksel ve toplumsal dokusunun biçimlenmesinde önemlidir. Vakıf sistemi aracılığı ile toplumsal dayanışmanın somutlaştırıldığı ve kent estetiğine önemli katkılar sağladığı açıktır.

Sonuç olarak, Bursa külliyeleri, erken Osmanlı dönemi mimarisinin estetik, işlevsel, çevresel ve toplumsal özelliklerinin anlaşılması için katkı sunmaktadır. Osmanlı'nın kentsel planlama ve peyzaj tasarımı konusundaki vizyonu ve özgün yaklaşımı dönem külliyelerinde belirgin bir biçimde izlenmektedir. Erken Osmanlı Dönemi külliye yapılanmaları, insan ve doğa arasındaki uyumu gözeten, çevreye duyarlı tasarım anlayışının, mimarlık ve peyzaj tasarım entegrasyonunun izlendiği önemli temsilcileri olup izlenen süreçte gelişerek varlığını ve mimari özelliklerini daha üst düzeye taşıyan külliye yapılanmalarının temelini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Akozan, F. (1969). Türk külliyeleri. Vakıflar Dergisi, 8, 304-308.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Anonim, 2025a. Web Sitesi: https://www.sanatinyolculugu.com/bursa-orhan-gazi-kulliyesi/, Erişim Tarihi: 04.01.2025

Anonim, 2025b. Web Sitesi: https://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/en/hanlar-bolgesi-orhan-gazi-kullliyesi-ve-cevresi/, Erişim Tarihi: 04.01.2025

Anonim, 2025c. Web Sitesi: http://www.sehrinesesver.com/toplumu-ve-dogayi-ilmek-ilmek-dokumus-bir-kent-bursa/, Erişim Tarihi: 04.01.2025

Anonim, 2025d. Web Sitesi: https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/i-murad-hudavendigar-turbesi-50/, Erişim Tarihi: 04.01.2025

Anonim, 2025e. Web Sitesi: http://yildirim.gov.tr/yildirim-kulliyesi, Erişim Tarihi: 04.01.2025

Anonim, 2025f. Web Sitesi: http://www.bursa.gov.tr/yesil-turbe#gallery-2, Erişim Tarihi: 04.01.2025

Anonim, 2025g. Web Sitesi: https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/muradiye-ii-murad-kulliyesi-102, Erişim Tarihi: 04.01.2025

Anonim, 2025h. Web Sitesi: http://www.yildirim.gov.tr/emir-sultan-camii, Erişim Tarihi: 21.01.2025

Ateş, N. (2017). Emir Sultan Külliyesi (XV.-XVII. Yüzyıllar). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bursa Büyükşehir Belediyesi & Bursa Alan Başkanlığı. (2013). Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun doğuşu: Dünya mirası adaylık dosyası. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Gabriel, A. (nd). Bir Türk Başkenti Bursa. Osmangazi Belediyesi. Bursa. 2008. c. 1-II.

Peker, A. U. (2007a). Bursa Hudâvendigâr Külliyesi. Tasarım Merkezi Dergisi, Mart. (16-21).

Peker, A. U. (2007b). Bursa Yıldırım Bayazid, Külliyesi. Tasarım Merkezi Dergisi, Temmuz-Ağustos. (24-33).

Yavaş, D. (2023). Orhan Gazi Külliyesi ve Erken Osmanlı Mimarisinde Ticari Yapılar. Vakıflar Dergisi, 33(389-134).

ISBN: 978-625-5962-19-5

RUSYA, İRAN VE OSMANLI MEŞRUTİYET HAREKETLERİ: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

Araş. Gör. Dr. İbrahim Yetiş

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, ibrahimyetis@mu.edu.tr.,

Orcid No:: https://orcid.org/0000-0002-4609-9734

ÖZET

Amerika'nın bağımsızlığı ile birlikte dillendirilmeye başlanan eşitlik, özgürlük, din ve basın hürriyeti gibi kavramlar ve oluşturulan demokratik yönetimlerin bir gün kıta Avrupa'sını da etkilememesi düşünülemezdi. Nitekim bu ideolojik fikirlerin de tesiriyle gerçekleşen Fransız İhtilali ve sonraki süreçte Avrupa'da hüküm süren monarşiler teker teker yetkilerini halk ile paylaşmak zorunda kaldılar. Batıdan doğuya domino etkisi ile yayılmaya başlayan ve geniş halk kitleleri tarafından kabul gören bu yönetim tarzından Rusya, İran ve Osmanlı devletlerinin de etkilenmesi an meselesiydi. Nihayetinde her tarafta hürriyet, özgürlük ve demokrasi nidalarının yükseldiği bir ortamda bu üç devlette, bu yangına teslim olmak zorunda kaldı. Bu akıma ilk teslim olan ülke Rusya oldu. Rusya'yı İran ve Osmanlı devletleri izledi.

Aslında 1876 yılında Osmanlı Devleti'nde bu yönde bir girişimde bulunulmuş, hatta kısmi bir başarı dahi elde edilmişti. Fakat kısa süre sonra dönemin padişahı II. Abdülhamid tarafından meclisin feshedilmesiyle meşrutiyet süreci kesintiye uğradı. Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyete öncülük edecek kadrolar bu başarısız girişimden ders çıkararak daha temkinli hareket ettiler. Sonunda üç ülkede de sırası ile meşrutiyet rejimlerine geçişler yaşandı. Rusya ve İran'da harekete öncülük edenlerin tecrübesizliği yüzünden elde edilen kazanımlar kısa süre sonra yöneticiler tarafından geri alınmasına karşın, Osmanlı Devleti'nde hareket başarılı bir şekilde sonuçlanmış ve hareketin öncüleri önemli devlet kademelerine yerleşerek konumlarını sağlamlaştırmışlardı. Biz bu çalışmada Rusya, İran ve Osmanlı devletlerinde 20. yüzyılın başlarında meydana gelen demokratik hareketler, bu hareketlerin birbirleriyle olan benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde duracağız.

Anahtar Kelimeler: Meşrutiyet, Osmanlı, İran, Rusya.

ISBN: 978-625-5962-19-5

RUSSIA, IRAN AND THE OTTOMAN CONSTITUTIONAL MOVEMENTS: SIMILARITIES AND DIFFERENCES

ABSTRACT

It was unthinkable that concepts such as equality, freedom, religious liberty and freedom of the press, which began to be voiced with the independence of America, as well as the establishment of democratic governments, would one day affect continental Europe. Indeed, with the influence of these ideological ideas, the French Revolution took place, and in the subsequent period, the monarchies that dominated Europe were forced to share their powers with the people, gradually. It was only a matter of time before Russia, Iran and the Ottoman Empire would also be affected by this form of governance, which began to spread from the West to the East with a domino effect and was accepted by large masses of people. Ultimately, in an environment where cries of liberty, freedom, and democracy rose from all sides, these three states were forced to surrender to this blaze. Russia was the first country to surrender to this trend. Russia was followed by Iran and the Ottoman states.

In fact, an attempt was made in this direction in the Ottoman Empire in 1876, and even a partial success was achieved. However, shortly afterward, the constitutional process was interrupted when Sultan Abdulhamid II, the ruler of the time, dissolved the parliament. The cadres that would lead to the Second Constitutional Monarchy in the Ottoman Empire learned their lesson from this failed attempt and acted more cautiously. In the end, all three countries transitioned to constitutional regimes, one after the other. Although the gains made in Russia and Iran were soon taken back by the administrators due to the inexperience of those who led the movement, in the Ottoman Empire the movement concluded successfully and the leaders of the movement consolidated their positions by settling in important government positions. In this study, we will focus on the democratic movements that occurred in Russia, Iran and the Ottoman states at the beginning of the 20th century and the similarities and differences between these movements.

Keywords: Constitutionalism, Ottoman, Iran, Russia,

DOĞUDA MONARŞİDEN DEMOKRASİYE GEÇİŞİN İLK ADIMLARI

MEŞRUTİYETİ DAYATAN TEMEL UNSURLAR

Yakın dönem dünya tarihinde, Monarşi idare düzeninden demokrasiye geçişin ilk basamağı olan "Meşrutiyet" kavramı Arapça "şart" kökünden türetilmiştir. 19. yüzyıldan sonra Osmanlı literatürüne giren bu kavram "anayasalı ve meclisli saltanat-hilafet rejimi" manasında kullanılmıştır. İran'da ise "anayasalı monarşiye" karşılık gelmektedir.[1] Rusya'da ise ilk olarak

[1] M. Şükrü Hanioğlu, "Meşrutiyet", *DİA*, C. 29., s.388

ISBN: 978-625-5962-19-5

T. Shogimen tarafından çerçevesi çizilen "Meşrutiyet" kavramı modern siyasette çok fazla yer almasına rağmen tam olarak tanımlanamamıştır. Fakat Rusya'da ki bütün yazarlar bu kavramı "Hukukun üstünlüğü çerçevesinde sınırlı devlet yönetimi" anayasal düzen için ise "siyasi iktidarın kullanımına ilişkin kısıtlamaların kurulması" şeklinde tanımlamaktadırlar.[2]

Bu üç devletin monarşiden meşrutiyete geçiş süreçlerinde, her ülkenin kendine özgü geleneksel yapı ve iç dinamiklerinin yanında, bu devletlerin birbiriyle olan münasebetleri de belirleyici unsurlarından biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nin İran ile münasebetleri devletin kuruluş yıllarına kadar uzanırken, Rusya ile olan ilişkiler ise bu devletin 17. yüzyıldan itibaren kuzeyde güçlü bir düşman haline gelmesi ile artmıştır. Komşu coğrafyalarda yer alan bu üç devlet, imparatorluk çağının mirası olan güçlü merkezi yönetimler ile idare edilmekteydiler. Devletleri idare eden hükümdarlar, mutlak güce sahip olarak tüm yetkiyi ellerinde bulundurmaktaydılar. Hükümdarların devlet içerisinde kendi otoritelerini sınırlandıracak ve kendilerine rakip olarak ortaya çıkacak bir gücün oluşmasına tahammülleri yoktu.[3] Fakat Avrupa'da meydana gelen değişimler, 1789 Fransız Devrimi ile ortaya çıkan hürriyet, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik gibi fikir akımları ve bunların siyasal sonuçları olan meşrutiyet ve cumhuriyet arayışları ortamında, mutlak monarşilerin idamesi giderek zorlaşmaktaydı.[4] Nitekim Rusya, İran ve Osmanlı devletlerini idare eden yöneticilerin, siyasal şartların da dayatmasıyla modernleşme yolunda attıkları bazı adımlar, otokrat yönetimlerin meşruti idareye evirilmesine zemin hazırlardı.

Öncelikle Rusya'ya baktığımızda bu hususta şöyle bir manzara ile karşılaşmaktayız. Çok geniş topraklara sahip olan Rusya'da XX. yüzyıllara gelinceye değin tarım ve çiftçilik temel geçim kaynağını oluşturmaktaydı.[5] Geniş tarım arazileri burjuvalar ve burjuvaların tahakkümünde olan serfler tarafından işletilmekteydi. Çar II. Aleksandr (1855-1881), Kırım Savaşı'nda (1853-1856) alınan yenilginin köylüler arasında oluşturduğu huzursuzluğu bertaraf etmek, hantal ekonomik ve sosyal yapıyı değiştirip ilerleme sağlamak için 1861 yılında serfliği kaldırdı.[6] Serfliğin kaldırılması ve yapılan toprak reformuna rağmen köylülerin durumunda bir

[2] Stephen M. Griffin, American Constitutionalism: From Theory to Politics, Princeton University Press, 1996, P. 5.

[3] Üç devletin meşrutiyet öncesi yönetimleri ile ilgili bakınız: Nicholas V. Rıasanovsky, Mark D. Ateınberg, Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze…, (Çev. Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul 2011; George Vernadsky, Rusya Tarihi, (Çevirenler: Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak), 2. Baskı, Seklenge Yay., İstanbul 2011; Akdes Nimet Kurat, Rusya: Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yayaınları, Ankara 1993; Kezban Acar, Başlangıcından 1917 Bolşevik Devrimine Kadar Rusya Tarihi, Nobel Yayınları, Ankara 2004; Andrzej Walicki, Rus Düşünce Tarihi 1760-1900: Aydınlanmadan Marksizme, (Çev. Alaeddin Şenel), V Yayınları, Ankara 1987.

[4] Fransız İhtilalı ile ilgili bakınız: A. Aulard, Fransa İnkılâbının Siyasi Tarihi, 3 cilt, (Çev. Nazım Poray), Ankara 1987, Toktamış Ateş, Siyasal Tarih I, İstanbul 1982; Fahir Armaoğlu, Siyasi Tarih (1789-1960), Ankara 1975; Eric J. Hobsbawm, Devrim Çağı: 1789-1848, (Çevirenler: Jülide Ergüder- Alaeddin Şenel), Ankara 1989; Server Tanilli, Dünyayı Değiştiren On Yıl: Fransız Devrimi Üstüne (1789-1799), İstanbul 1990.

[5] Hasip Saygılı, 1905 Rus Devriminin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâpları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2012, s. 9;

[6] Kezban Acar, "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi", *Divan Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, XIII/24, 2008/1, s. 80.

ISBN: 978-625-5962-19-5

değişiklik olmadı.[7] Çiftlik sahipleri devlet tarafından köylülere dağıtılan toprakların büyük kısmını satın alarak veya zor kullanarak geri almayı başardılar. Köylüler, çiftlik sahiplerinin baskıları altında neredeyse serflik zamanındaki koşullara benzer ağır şartlarda yaşamaktaydılar.[8] Burjuvaların zulmü altında yaşamaya zorlanan köylüler, topraklarını terk ederek şehirlere göç etmek zorunda kaldılar.[9] Böylece gelişen Rus sanayisinin iş gücü karşılanırken, işçileri köydekinden daha zor şartlar beklemekteydi. İşçiler fabrikalarda ağır şartlara altında günlüğü 7 ile 35 ruble arasında değişen maaşlarla çalışmak zorundaydılar. Buna ilave olarak hiçbir güvenlik önleminin alınmaması, işçiler arasında kitlesel boyutta sakatlanmalar ve ölümcül iş kazalarına sebep olmaktaydı. Bütün sağlık hizmetleri paralı idi. İşçiler oldukça kötü konutlarda veya fabrikalara ait barakaların küçük odalarında 10-12 kişi beraber kalmaktaydılar. Fabrikatörler ücretler hesaplanırken işçileri sık sık aldatmakta, alışverişlerini fahiş fiyatla satış yapan fabrikaya ait dükkânlardan yapmaya zorlamakta, para cezaları ile işçileri soymaktaydılar.[10] İşte böyle zor şartlar altında ezilen işçiler 1905 yılında meydana gelen devrimin öncülüğünü yaptılar.[11]

Çar II. Aleksandr'ın Rusya'da giriştiği reformların benzeri İran'da Feth Ali Şah (1797-1834) döneminin önemli komutanlarından ve Azerbaycan eyaleti valisi Abbas Mirza tarafından yapıldı. Abbas Mirza XIX. yüzyılın başlarında Rusya karşısında alınan yenilgilerin sebebi olarak gördüğü geri kalmışlığın üstesinden gelebilmek için matbaanın kurulması, kitapların çoğaltılması ve Avrupa'ya öğrenci gönderilmesine karar verdi.[12] Abbas Mirza tarafından Avrupa'ya gönderilen öğrenciler öğrenimlerini tamamlayıp ülkelerine döndüklerinde bir takım gizli örgütler kurarak halk arasında ıslahat fikirlerini yaymaya çalıştılar.[13] Bu eğitimli kadroların çabaları neticesinde kalabalık kitleler meşrutiyet fikriyle tanıştı ve bu doğrultuda hareket ettiler. Osmanlı Devleti'nde ise Batılılaşma III. Selim (1789-1808) döneminden başlayıp II. Mahmut (1808-1839) döneminde artarak devam etti. Mevzubahis dönemde açılan askeri okulların eğitmen ihtiyacının karşılanması için Avrupa'ya öğrenciler gönderildi. Diğer taraftan bu dönemde yürürlüğe konulan yeniliklerin belki de en önemlisi, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı idi. Sultan II. Mahmut, Mehmet Ali Paşa tehlikesine karşı Avrupa'nın

[7] Rusya'da köleliğin kaldırılmasıyla yerine icra edilmeye başlanan "Mir" sisteminde köylüler artık mir denilen idarecinin esiri haline gelmiştir. Bu sistemde köylülerin kişisel hukuk ve sorumlulukları yok idi. Köylülerden biri suç işlediğinde bütün köy halkı cezalandırılırdı. Bağlı oldukları topraklarda barınamayarak şehirlere göçen ve fabrikalarda çalışmak zorunda kalan köylüler aynı mir'in esirir olmaya devam ediyorlardı. Saygılı, a.g.e., s. 13.
[8] J. V. Stalin, Eserler, çev. İsmail Yarkın, C. 15, İnternet Yayınları, İstanbul, s. 15-16; M.E. Falkus, Rusya'nın Endüstrileşmesi 1700-1914), çev. Alâeddin Şenel, Ankara, 1986, V Yayınları, s. 53.
[9] Stalin, a.g.e., s. 15-16; Kemal Beydilli, "Rusya", *DİA*, C. 35, Anakara 2008, s. 256; Falkus, a.g.e., s. 53; Uçar, a.g.m., s. 80-83.
[10] Stalin, a.g.e., s. 18-20.
[11] Stalin, a.g.e., s. 15-16; Falkus, a.g.e., s. 53.
[12] İran'da 19. yüzyılda Avrupa'ya gönderilen ilk öğrencilerin ve Avrupa'ya seyahat edenlerin gözlemleri aynı zamanda İran'da modern siyasî düşünce ve literatürünün doğmasına da yol açtı. Avrupa'ya gönderilen ilk öğrencilerden Mirza Salih Şirazi ve Mirza Cafer Han gibi aydınların, İranlılara Batının bilgi ve teknik yönlerini tanıtmada önemli rolleri oldu. Mirza Salih Şirazî seyahatnamesinde İngiliz politik kurumları, Lonra'da ki yargı sistemi, kütüphane, yetimhane, tıp okulları, aşıyı, Amerika Bağımsızlık Savaşı ve 1789 Fransız devrimi hakkında önemli bilgiler vermiştir. Rıza Kurtuluş, 1906-1911 İran Kurtuluş Hareketinde Osmanlı Etkisi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 51.
[13] İsmail Hâkimî, İran Meşrutiyet İnkılâbı ve Edebiyata Tesiri, çev. Şadi Aydın, Nüsha, III/11, Güz 2003, s.84

ISBN: 978-625-5962-19-5

desteğini sağlamak için ilan ettiği ferman ile tüm Osmanlı tebaasının haklarını güvence altına alıyordu.[14]

Her üç devlette de yapılan yeniliklere baktığımızda Rusya'da Çar, toplumun baskısı sonucu istemeyerek de olsa tebaasına bazı hakların verilmesini kabul etmiştir. İran ve Osmanlı devletlerinde ise yeniliklerin yapılmasında Rusya'da olduğu gibi başat rolü, toplumdan gelen talepler ve baskılar değil, hükümdarların devletlerine eski ihtişamlı günleri yaşatma çabalarının oluşturduğunu görmekteyiz. Rusya'da serfliğin kaldırılması ile şehirlere göç eden köylüler buradaki fabrikaların işçi ihtiyacını karşıladılar. Çok zor şartlar altında çalışmak zorunda kalan işçiler, 1905 yılında meşrutiyet hareketinin meydana gelmesinde etken rol oynadılar. İran ve Osmanlı devletlerinde ise, devletin kötü gidişatına çare bulabilmek için Avrupa'ya gönderilen öğrenciler, eğitimlerini tamamladıktan sonra kendilerinden beklenilen teknik donanımın yanında, değişimi önceleyen siyasi düşünceler ile döndüler.[15] İran ve Osmanlı devletlerinde meydana gelen meşrutiyet hareketlerine batıdan esinlenen bu aydın kesim öncülük etti.

DEVRİMLERE ÖNCÜLÜK EDEN KADROLAR

Rusya, İran ve Osmanlı devletlerinde devrime öncülük eden kadrolara baktığımızda birbiriyle benzerlik arz eden gruplar ile karşılaşmaktayız. Her üç devlette de devrimlere öncülük eden kadrolar eğitim görmüş kişilerden oluşmaktaydı. Rusya'da XIX. yüzyılda yaşanan sanayileşme[16] ile birlikte daha önce Avrupa'da ortaya çıkmış olan liberalizm, sosyalizm gibi akımlar da yayılmaya başladı. Öncelikle işçiler arasında yayılan bu akımların üniversite öğrencileri tarafından benimsenmesi ile ülke geneline yayılması hızlandı. Üniversitelerde sosyalizm akımının ateşli taraftarları olan Viladimir İlyiç Ulyanov (Lenin), Martov ve Plehanov gibi aydınlar uzun süre Çar'ın baskılarına maruz kalsalar da kurdukları gizli örgütler[17] ile

[14] Cahit Bilim, "Osmanlılar'da Avrupa'ya Öğrenci Gönderilmesi", *Ç.Ü Türkoloji Makale Bilgi Sistemi*, 2008, s. 18

[15] Yılmaz Karadeniz, "II. Meşrutiyetin Ön Denemesi: İran Meşrutiyet Hareketi ve Sebepleri (1906)", *Bilig*, sayı 47, Güz/ 2008, s. 194. (193-214)

[16] Rusya'da yaşanan demiryolu gelişimi ile beraber lazım olan demir, kömür ve petrol ihtiyacının karşılanması için metalürji ve yakıt sanayi gelişti. Stalin, a.g.e., s. 17-18 Her ne kadar XIX. Yüzyıldan sonra sanayileşme yolunda önemli adımlar atılsa da sermayesinin Fransa ve Almanya bankalarına dayalı olan kimya, yakıt ve maden işletme gibi sanayi kollarının üçte biri yabancıların ellerindeydi. Saygılı, a.g.e., s. 9; Burjuvanın yerini şehirlerde 1850 yılından sonra kurulan sanayi sahipleri aldı. Rusya'da 1850 yılında kurulmaya başlayan sanayi kısa sürede çok büyük bir gelişme gösterdi. 1914 yılına gelindiğinde Rus sanayisi dünyanın en büyük beşinci sanayisini oluşturmaktaydı. Uçar, a.g.m., s. 83.

[17] Rus aydınları 1878 yılında Odessa'da Güney Rus İşçi Birliğini kurdular. Fakat kısa bir süre sonra bu birlik Çarlık rejimi tarafından dağıtıldı. 1883 yılında kurulan Sosyal Demokrat Partisine katılanların sayısı küçük bir gurup oluşmaktaydı. Fakat Viladimir İlyiç Ulyanov'un (Lenin) bu harekete katılması ile Rus ihtilalcı zümrelerin faaliyetleri yeni bir safhaya girdi. Bu tarihten sonra devam eden örgütlenme faaliyetleri sürekli Çar'ın engeline takıldı. Grevlerin sürekli artması Çarlık rejimini telaşlandırdı. Bundan dolayı grev yapan işçilere kesilen para cezası işçilerin ihtiyaçları için kullanılması yönünde karar alındı. Böylece işçi sınıfı toplu mücadele ile çok şey elde edebileceklerinin farkına vardı. Stalin, a.g.e., s. 18-20; Sosyal Demokrat Partisi'nin üyeleri tarafından İsviçre'de "Emeğin Kurtuluşu" adlı Rus Marksist gurup oluşturuldu. Sonraki on beş yıl boyunca Plehanov ve arkadaşları faal olarak devrimin ancak kapitalizmin gelişmesi sayesinde ve sanayi proleteryasının eseri olarak gerçekleşebileceği şeklindeki Marksist tezi Rusya'ya uygulayarak sürekli bir mücadeleye giriştiler. Zamanla etkinliğini artıran bu gruplar 1895 yılında Petersburg'da İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'ni kurdular. Bu birliğin üyeleri arasında Vladimir İlyiç Ulyanov da vardı. E. H. Carr, Sovyet Rusya Tarihi Bolşevik Devrimi

ISBN: 978-625-5962-19-5

işçileri organize etmeyi başardılar. İran'da ise 1813 yılından sonra Abbas Mirza tarafından Avrupa'ya gönderilen öğrenciler ülkelerine geri döndükten sonra halk arasında ıslahat fikirlerinin yayılmasına öncülük ettiler. Sadrazam Mirza Taki Han tarafından kurulan Darülfünun ise İranlıların Batı medeniyeti ile tanışmasını sağladı. Bu eğitim kurumunda okuyan öğrencilerin çoğu devlet adamları ve zengin ailelerin çocuklarından oluşmaktaydı. Böylece ileride devleti yönetecek kadrolar, Batı kültürü ve medeniyeti ile yetişmekteydi.[18] İran'da batı tarzı meşrutiyetin halk arasında yayılmasına ise Yusuf Han Tebrizi, Malcom Han ve Ağa Han Kirmanî öncülük ettiler.[19] Ağa Han Kirman'i batı medeniyeti ve meşrutiyetin tereddütsüz alınmasını savunan "Feramûşhane" adlı gizli örgütün kurulmasına öncülük etti. Daha sonra "Ademiyet" ismini alacak olan örgüt meşrutiyetin ilan edilmesinde ki en önemli etkenlerinden biri oldu.[20] Meşrutiyet yandaşlarının başarılı olmasındaki bir diğer etken ise İran üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen İngiltere ve Rusya arasında devam eden güç mücadelesiydi. Rusya'nın, Şah üzerinde kurduğu otoriteden rahatsız olan İngiltere meşrutiyet yandaşlarını destekleyerek Rusya'nın İran'da ki etkinliğini kırmaya çalıştı. İngiltere'nin meşrutiyet yandaşlarını desteklemesi ülke içerisinde örgütlenmeyi kolaylaştırırken, aynı zamanda ihtilalin başarıya ulaşmasında da önemli bir etken oldu.

Osmanlı Devleti'nde de meşrutiyet yandaşlarının örgütlenmesine 1876 yılında I. Meşrutiyetin ilan edilmesini sağlamış olan Jön Türkler'in[21] bıraktığı miras üzerine kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti[22] öncülük etmiştir. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesini sağlayan bu

1917-1923, çev. Orhan Suda, C. I, Metis Yayınları, İstanbul, 1989, s. 16; Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi ikinci kongresi 1903 yılında Plehavov'un başkanlığında önce Brüksel sonra Londra'da toplandı. Yapılan toplantılar sonucunda Lenin'in başını çektiği Çoğunluklar (Bolşevik), Martov'un başını çektiği Azınlıklar (Menşevik) karşı üstün geldi. Bir süre sonra sosyalistlerin yayın organı olan Iskra'dan Lenin çıkartılarak yerine Menşevikler alınmaya başlandı. Kısa süre sonra Menşevikler Iskra'da etkin güç haline geldiler. Carr, a.g.e., s. 36-41.

[18] Hâkimî, a.g.e., s.84

[19] Karadeniz, a.g.m., s. 196; Abdolvahid Soofizadeh, "Osmanlı ve İran Meşrutiyeti Karşılaştırması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 35, s. 289.

[20] Yılmaz Karadeniz, İran Tarihi (1700-1925), Selenge Yayınları, İstanbul 2012, s. 428-444.

[21] Osmanlı Devleti'nde modernleşme ile beraber kurulan Mülkiye, Tıbbiye, Harbiye gibi modern eğitim kurumlarının eğitici ihtiyacını karşılamak için yurt dışına öğrenciler gönderildi. Bu öğrenciler Avrupa'da gördükleri eğitimleri süresince Fransız Devrimi ile ortaya çıkan özgürlük, eşitlik, adalet, kardeşlik idealleri ve milliyetçilik ideolojisiyle donandılar. Eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkeye geri dönen bu yeni kesim devletin nasıl kurtulacağı ile ilgili hararetli tartışmaların yapıldığı bir takım gizli örgütler ve fikir kulüpleri kurdular. Ozan Ömerci, Jön Türkler ve İttihat ve Teraki, Tarih Okulu, Eylül/Aralık 2010, S. VIII, s. 97; Ahmet Eyicil, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti", *Türkler C .13*, YTY, Ankara 2002, s. 228.

[22] 19. Yüzyılda Selanik'te artan okullaşma ile birlikte burjuva olarak nitelendirebileceğimiz bir bürokratik sınıf ortaya çıktı. Bunlar kendileri gibi düşünen genç subaylar ile birlikte İstanbul hükümetine karşı ayaklandılar. Kısa bir süre sonra bu hareket Makedonya'da yayıldı. 1906 yılında Selanik'te kurulan "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" bu tarz bir hareketti. Gizli bir hareket olarak örgütlenen cemiyet kısa süre sonra Manastır kolunu oluşturarak Resne, Ohri, Üsküp, Gevgeli, Serez, Edirne ve Drama şubelerini açtı. Hızla büyüyen cemiyet 27 Eylül 1907 yılında merkezi Paris olan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile merkezi Selanik olan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti "Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti" adı altında birleşti. Emine Gümüşsoy, "II. Meşrutiyeti Hazırlayan Bir Merkez: Ohri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 18, Aralık 2008, s. 54-59; Durdu Mehmet Burak, "Osmanlı Devleti'nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri", *OTAM*, Sayı 14, 2003, s. 296; Şerif Paşa Bir muhalifin Hatıraları İttihat ve Terakkiye Muhalefet, Hatıralar İle Yakın Tarih, Nehir Yayınları, İstanbul 1990, s. 23-25.

ISBN: 978-625-5962-19-5

cemiyet içerisinde; Talat, Cemal ve Enver paşalar gibi askeri kanat ile birlikte Tevfik Fikret, Ali Suavi, Şinasi, Ziya Paşa, Agâh Efendi gibi aydınlarda yer almıştır.[23]

Rusya'da devrime eğitim görmüş bürokrat bir kesim öncülük etmesine rağmen, asıl mücadeleyi işçi sınıfı yapmıştır. Çarın eski müttefiki olan ve serfliğin kaldırılması ile güçleri kırılan toprak burjuvazisi, bu ayaklanmada doğrudan çarın karşısında yer alamasalar da işçi sınıfına maddi destekte bulunmaktan çekinmediler.[24] Buna karşılık aristokrat ve askerler ise yönetimin, yani çarın yanında yer aldılar. 1905 Rus devriminin başarıya ulaşmasında asıl emeği geçenler işçi sınıfı ve işçilere destek veren köylüler oldu. İran'da ise şahın keyfi yönetiminden memnun olmayan halk; din adamları ve aydınların öncülüğünde ayaklanırken ülkedeki edipler, şairler, yazarlar ve müneccimler şahın yanında yer aldı.[25] Osmanlı Devleti'nde ise her iki devletten farklı olarak meşrutiyet hareketinin bayraktarlığını, I. Meşrutiyet'in feshi ile ortadan kaldırılan özgürlüklerin geri kazanımını amaç edinmiş aydınlar ve ilerici asker-memur takımının öncülük ettiği eylemci muhalif gruplar yapmıştır.[26] Rusya ve İran ile karşılaştırıldığında Osmanlı Devleti'ndeki aydın ve liberallerin daha fazla inisiyatif aldıklarını görmekteyiz. Rusya ve İran'da aydın ve liberaller sadece halkın organize olmasını sağlarken Osmanlı Devleti'nde bizzat mücadelenin merkezinde yer almışlardır.

Bununla birlikte bu üç devrimde de din adamlarının da bariz bir desteği görülmektedir. Rusya'da Papaz Gapon, işçilerin Kışlık Sarayı'na yürümesini organize etmiştir.[27] İran'da ulema, devrimin en ateşli aktörlerinden biridir. Meşrutiyet hareketinin her aşamasında yer alarak halkın örgütlenmesine büyük katkı sağlamışlardır.[28] Ayetullah Abdullah Bihbehânî ve Seyyit Muhammed Tabâtabâî meşrutiyet hareketine liderlik eden ve hareketi yönlendiren ulemadan önemli kimselerdir.[29] İttihat ve Terakki kadroları içerisinde aktif ve sempati düzeyinde ulemadan birçok kimse yer almıştır. Buna rağmen ulema bu hareket içerisinde başat bir role sahip değildir.[30] Dinin, sosyal hayatta büyük bir rol aldığı İran'da, din adamlarının devrim kadroları içerisinde yer alması, mücadelenin başarıya ulaşmasının en büyük amillerinden biridir. Buna karşın Osmanlı Devleti ile Rusya'da din adamlarının sürece olan etkileri nispeten daha azdır.

MEŞRUTİYET KIVILCIMINI YAKAN SEBEPLER

Her üç devlette ayaklanmaların başlamasına sebep olan amillere baktığımızda, birbirinden farklı olgular ile karşılaşmaktayız. Çar 1861 yılında Rusya'da serfliği kaldırarak

[23] Burak, a.g.m., s. 292.
[24] Esra Atalı, 1905 Rus Devrimi ile 1908 Jön Türk Devrimi'nin Karşılaştırmalı İncelemesi, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, s. 202-203.
[25] Asghar Alam Tabriz, Aydınlar, Dini Liderler ve Esnafın İran'ın Yakın Dönem Toplumsal Hareketlerindeki ve Devrimlerindeki Rollerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 61
[26] Atalı, a.g.e., s. 210-211; İhsan Burak Birecikli, "Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme", *Akademik Bakış*, II/3, Kış 2008, s. 214.
[27] Stalin, a.g.e., s. 71-75; Uçar, a.g.m., s. 90-91; Carr, a.g.e., s. 54; Vernadsky, a.g.e., s. 327- 331.
[28] Karadeniz, a.g.e., 428-444.
[29] Kurtuluş, a.g.e., s. 79.
[30] Rıdvan Özdinç, "II. Meşrutiyetin İlanında Hürriyet ile Dini Mübâlâtsızlık Arasında Osmanlı Uleması: "Birader! Biz Ne Ebussu'ud Efendi'yiz, Ne De Birgivi", *Uluslar arası Sosyal Araştırma Dergisi*, IV/22, Yaz 2012, s. 294.

ISBN: 978-625-5962-19-5

toplumdaki huzursuzluğu geçici olarak bertaraf etse de baskılara maruz kalan halk bir süre sonra eskiyi arar oldu. Köylerinden ve topraklarından kopmak istemeyen halk, toprak burjuvazisinin baskısına maruz kalırken, şehirlere göç edenler ise çalışmak zorunda kaldıkları fabrikalarda uygulanan katı çalışma şartları altında çiğnenmekteydi. Fabrikatörlerin ve devletin baskılarına daha fazla katlanamayan işçiler, çalışma şartlarının iyileştirilmesi için örgütlenmeye başladılar. Halk tüm bu baskı ve zulümlere rağmen "baba" dediği çara güvenmekte ve ona itaat etmekteydi. Fakat Japonya karşısında 1904 yılında alınan yenilgi ile halkın çara olan güveni de sarsıldı. Neticede yönetime karşı ilk isyan ateşi Ocak 1905'te Petersburg'daki fabrikaların en büyüğü olan Putilov (Kirov) işletmelerinde dört işçinin işten çıkarılması neticesinde ilan edilen grevle başladı. Hızla büyüyen ayaklanmaya, Petersburg'daki diğer işletme ve fabrikalar da katıldı. Çarlık hükümeti ilk başta ayaklanmayı sert önlemler alarak bastırmaya çalıştı. Buna karşı halk ise Papaz Gapon önderliğinde isteklerini Çar'a iletmek için 22 Ocak 1905 yılında St. Petersburg'a gitti. Barışçıl niyetle ve silahsız olarak gelen işçilerin üzerine polisler tarafından ateş açılması nedeniyle yüzlerce insan yaralandı ve öldü. "Kanlı Pazar" olarak tarihe geçen bugün, işçilerin direnişinde dönüm noktası oldu. Böylece işçi örgütleri sosyalist partilerin saflarına geçti. Bu olaydan sonra başlayan ayaklanmalar ülke geneline yayıldı. Devletin aldığı sıkı önlemler işçilere boyun eğdirmedi, aksine grev ve eylemler gittikçe arttı.[31] Kanlı Pazar'ı takip eden günlerde grev ve protestolar ülke içerisinde dalgalar şeklinde yayıldı. Sonbaharda tüm Rusya genelinde grev çağrısı yapıldı. Bu çağrıya başta üniversite öğrencileri olmak üzere ülkenin her yerinden katılımlar oldu.[32] Çar ülkede ki kaosu sona erdirmek için İç İşleri Bakanı Bulygin'i bir tasarı hazırlamakla görevlendirdi. Bulygin tarafından hazırlanan Duma taslağı, Çar'a bir danışma meclisi niteliği taşıdığı için halk tarafından kabul edilmedi. Böylece ülkede ki kaos ortamı devam etti. Ülkede tansiyon ortamının düşmemesi üzerine Kont Witte'nin fikir mimarlığıyla 30 Ekim 1905 tarihinde, Çarlık manifestosu veya fermanı olarak bilinen 17 Ekim beyannamesi ilan edildi. Çar bu ferman ile istemeyerek de olsa halkın temsil yetkisini kullanabileceği Duma'nın (Halk Meclisi) açılmasını kabul etti.[33]

İran'da ise devrime öncülük eden gruplar her ne kadar Rusya ile benzerlik gösterse de devrimin sebepleri farklılık arz etmekteydi. Geçmişinde demokratik yönetimlere rastlanmayan İran toplumunda, meşrutiyet hareketinin nasıl başladığı açık değildir. Rusya ve Osmanlı devletlerinde olduğu gibi meşrutiyet hareketlerinin nasıl uygulandığını tecrübe eden İranlı sayısı azdı. Meşrutiyet ile sonuçlanan protestolara katılan İranlıların çoğu, soyut hükümet kavramları ve politik değerlerden çok Kaçarların "adaletsizliğine" ve başta ekonomik müdahale olmak üzere yabancı nüfuzuna karşı muhalefette birleşmişlerdi.[34] Yönetime karşı ilk protestolar Kirman'da başladı. Ülke geneline yayılacak büyük bir ayaklanmadan korkan şah, 1906 yılında meşrutiyetin ilanını halka duyurarak ülkede sükûneti sağlamaya çalıştı.[35]

[31] Stalin, a.g.e., s. 71-75; Uçar, a.g.m., s. 90-91; Carr, a.g.e., s. 54; Vernadsky, a.g.e., s. 327- 331.
[32] Saygılı, a.g.e., s. 92-98.
[33] Stalin, a.g.e., s. 71-75; Uçar, a.g.m., s. 90-91; Carr, a.g.e., s. 54; Vernadsky, a.g.e.,s. 327- 331.
[34] Gener R. Garthwaite, İran Tarihi Pers İmparatorluğu'ndan Günümüze…, çev. Fethi Aytuna, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 194-195; Karadeniz, a.g.m., s. 198.
[35] Seyit Ali Mahmudi, "Arzyabi Mahdude İhtiyarat-ı Padişah Der Kanun-i Esasi-i Meşruti", *Ruzname-i Şarki*, 15 Mordad (Ağustos) 1390, s. 2; Karadeniz, a.g.e., s. 445-455; Garthwaite, a.g.e., s. 192-193.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Osmanlı Devleti'nde ise devrime öncülük eden ve devrimi sonuçlandıran kesim, bir grup bürokrat ve askerden oluşmaktaydı. 1876 yılında I. Meşrutiyetin ilan edilmesini sağlayan Genç Osmanlıların varisi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, anayasanın ilanına yönelik giriştiği ilk silahlı eylem, Temmuz 1908 yılında Resneli Niyazi'nin[36] yönetime karşı ayaklanıp dağa çıkmasıydı. Bu olaydan sonra artan eylemler, Fizovik[37] olayını bastırmak üzere gönderilen Kosova Jandarma Komutanı Galip Bey'in İttihatçılara katılması ile iyice tırmandı. Sonunda olayların kontrolünü kaybeden ve artan tepkiler karşısında dayanamayan Sultan II. Abdülhamid Meşrutiyeti ilan etti.[38]

MEŞRUTİYET VE KAZANIMLAR

Çar yayınladığı 17 Ekim Fermanı ile *yurttaşlık özgürlüklerinin sarsılmaz temellerini; kişi dokunulmazlığını, vicdan ve söz özgürlüğünü, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü* ile birlikte *bir yasama Duması'nı toplantıya çağırma ve seçim hakkını tüm sınıfları kapsayacak şekilde genişletmeyi* vaat ediyordu. 17 Ekim Fermanı halk tarafından sevinç gösterileri ile karşılandı. Büyük şehirlerde başlayan sevinç gösterileri ile birlikte Petersburg başta olmak üzere diğer şehirlerdeki grevler de sona erdi.[39] Fakat Çarlık hükümdarlığı esaslarına dayandırılan 17 Ekim Fermanı'nda çar, devlet çıkarları gereğince *Esas Kanunlarda* gerekli değişiklikleri yapma hakkını elinde bulunduruyordu. Kabul edilen anayasa ile kurulacak olan Duma, statü ve fonksiyonları açısından çara bağlı bir kurum olarak belirlendi.[40] 17 Ekim Fermanında çarı denetleyecek güçte bir örgütlenme ortaya çıkmadığından dolayı devrimi takip eden süreçte çar verdiği özgürlükleri teker teker geri aldı. Çar bunu yaparken toplumsal bir greve sebebiyet vermemek için Duma'ya dokunmadı. Ancak Duma'yı kendi eline almak için her yola başvurdu.[41]

[36] Resneli Niyazi İttihat ve Terakki Cemiyetinin oluşum aşamasında Enver Paşa tarafından cemiyete kaydı yapıldı. Resne'de sevilen Niyazi Bey bir süre sonra cemiyet tarafından buraya tayin edildi. Niyazi Bey bölgede İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütlenmesini sağlarken aynı zamanda bölgeyi Bulgar çetelerine karşı koruma görevini üstlendi. Niyazi Bey Reval görüşmelerinden sonra harekete geçme kararı aldı. Yanında bulunan askerler ile isyan ederek dağa çıktı. Gümüşsoy, a.g.m., s. 61.

[37] Rumeli demiryollarında çalışan Avusturyalı memurlar eşleri ve çocuklarının da katılması ile Firzovik'te birkaç gün sürecek bir piknik yapmayı planlarlar. Bunu öğrenen Kosova'daki Arnavutlar olayı bir Avusturya işgalinin öncüsü kabul ederek Firzovik'te silahlı olarak toplandılar. Yaklaşık olarak otuz bin Arnavut Kosova'nın Avusturya'ya karşı savunulması için anlaştılar. Firzovik olaylarını izleyen günlerde Niyazi Bey ikiyüze yakın asker ve sivil ile dağa çıktı. Tevfik Çavdar, Talat Paşa Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü, Dost Kitap Yayınları, Ankara, s. 96; Birecikli, a.g.m., s. 216.

[38] Sultan Abdülhamit Siyasi Hatıratım, Dergah Yayınları, İstanbul 1974, s. 19; Ramazan Hurç, 1908-1918 Yılları Arasında Osmanlı Devletinde Siyasi Hareketler, s. 152; Birecikli, a.g.m., s. 215-217, Gümüşsoy, a.g.em., s. 62; İlay İleri, Batı Gözüyle Meşrutiyet Kutlamaları ve Genel Af, s. 4.

[39] Saygılı, a.g.e., s. 107-112; Vernadsky, a.g.e., s. 327- 331.

[40] Ayhan Askeroğlu, "Çarlık Rusya'sında Meşruti İdarenin Yapısı", *Tarih Okulu*, Ocak-Nisan 2011, sayı IX, s. 64.

[41] Atalı, a.g.e., s. 223-224; Çar kendisine itaat etmek istemeyen I. Duma'yı fesh etmek zorunda kaldı. Çarın asıl amacı Duma'nın tamamen kaldırılması değildi, kendisine itaat edecek daha uysal bir meclisin kurulmasını istiyordu. Nadir Devlet, Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917), 2. Baskı, TTK Yayınevi, Ankara 1999, s. 117; II. Duma, 20 Şubat ile Haziran 1907 arasında 103 gün açık kaldı. II. Duma'nın dağıtıldığı ve sosyal demokrat milletvekillerinin tutuklandıkları "*3 Haziran 1907 Darbesi*" devrimin sonu oldu. Çar bundan sonraki süreçte liberal ve devrimcilerin gücünün kırılmasına yönelik politikalar izledi. Rus işçi hareketi tarihinde

ISBN: 978-625-5962-19-5

İran'da 1906 yılında Şah tarafından kabul edilen Anayasa ile kanun yapma hakkı meclise verildi. Meclis tarafından kabul edilen kanunlar senato tarafından onaylandıktan sonra son onay mercii olan şaha gönderiliyordu. Anayasa ile bütün devlet gelirlerinin toplanıp harcanmasının, bütün devlet borçlarının, bütün anlaşma ve imtiyazlarla demiryolu inşaatlarının meclis tarafından onaylanması zorunlu hale getirildi. 1907'de hazırlanan ek anayasa ile üç unsurdan oluşan bir kuvvetler ayrılığı getirildi. Bunlar meclis ve senatodan oluşan yasama, şer'i ve sivil mahkemelerden oluşan yargı, şah ve on bakandan meydana gelen yürütmeydi. Başkomutan olarak kabul edilen Şah, savaş açma yetkisini elinde bulunduruyordu.[42] Tarihte birçok benzerine rastlanıldığı gibi İran devriminde de başarıya ulaştıktan sonra muhalefet arasında bölünmeler meydana geldi. Ulema, yasa yapma yetkisinin meclise verilmesi ve herkesin eşit olması yönündeki anayasa maddelerine karşı çıkarak şahın safına geçti. 1911 yılında meclisin açılmasına büyük katkısı olan Bahtiyariler'in mecliste kabul edilen yasalara karşı çıkması ile meclis feshedildi. Böylece İran'da ilk meşrutiyet denemesi, 1911 yılında ekonomi bakanı Shuster'in görevine son verilmesi ve meclisin kapatılması ile son buldu. [43]

Osmanlı Devleti'nde ise I. Meşrutiyet'in kaldırılmasından ders çıkaran reformistlerin, II. Meşrutiyet'e giden süreci ve sonrasını planlayarak sağlam adımlar attıklarını müşahede etmekteyiz. II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte anayasada yapılan değişiklikler ile; *Hükümet ve kabine padişaha değil yalnızca halk tarafından seçilen meclise karşı sorumlu tutulmaktaydı. Kanunlar ile belirtilen nedenler dışında keyfi olarak sürgün, sansür gibi cezalandırma usulleri kaldırıldı, toplanma ve dernek kurma hakkı kabul edildi*.[44]

1905 Rusya ve 1906 İran meşrutiyet hareketlerine baktığımızda, Osmanlı Devleti'nde 1876 yılında meydana gelmiş olan I. Meşrutiyetten izler taşıdığını görmekteyiz. Her iki ülkede de meydana gelen meşrutiyet hareketleri bir nebze de olsa başarıya ulaşmış ve meclisin açılması yöneticiler tarafından kabul edilmiştir. Diğer taraftan çar ve şah -Osmanlı Devleti'nin I. Meşrutiyette tecrübe ettiği gibi- kabul edilen anayasalar ile meclisi kapatma yetkisini ellerinde bulunduruyorlardı.

Osmanlı Devleti'nde ise meşrutiyeti organize eden kişiler geçmişte edindikleri tecrübe ile daha temkinli davranmış ve meşrutiyetin korunması için anayasaya dayanan sağlam önlemler almışlardır. Rusya ve İran'da devrime öncülük edenler, yönetim kademesinde önemli yerler edinemedikleri gibi kısa süre sonra elde ettikleri hakları da kaybettiler. Osmanlı Devleti'nde ise İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde bulunan kadrolar devletin önemli kademelerinde yer alarak sonraki dönemde yönetimde ki etkinliklerini devam ettirdiler. Rusya'da yönetime karşı ayaklanan muhaliflerin ordu içerisinde yeteri kadar örgütlenememeleri devrimin başarısız olmasının belki de en önemli nedeniydi. Nitekim bu durumdan ders çıkaran Bolşevikler 1917 yılında giriştikleri ihtilal girişiminde askerleri de yanlarına çekerek darbenin başarıya ulaşmasını sağladılar.

"*reaksiyon yılları*" olarak anılacak ve Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başlarına kadar sürecek, yeni bir dönem başlayacaktı.

[42] Garthwaite, a.g.e., s. 193.

[43] Garthwaite, a.g.e., s. 196-197.

[44] Birecikli, a.g.m., s. 222.

ISBN: 978-625-5962-19-5

1906 yılında İran'da vuku bulan meşrutiyet hareketi, Rusya ve Osmanlı'da olduğundan daha plansız bir şekilde meydana gelişmiştir. Şahın yabancı devletlere verdiği sınırsız imtiyazlar karşısında isyan eden reayanın ayaklanma girişimi, İngiltere'nin desteğini almış bir grup aydın ve liberalin öncülük etmesiyle meşrutiyet zeminine çekilmiştir. İran meşrutiyet hareketi de Rusya'da olduğu gibi askerlerin desteği alınmadığından dolayı kısa süre sonra başarısızlığa uğramıştır.

Osmanlı Devleti'nde ise 1908 yılında meydana gelen II. Meşrutiyet hareketinin her aşaması askerler ve bürokratlar tarafından tasarlanmıştı. Bundan dolayı Rus ve İran meşrutiyet hareketleri başarıya ulaşmazken, Osmanlı Devleti'nde meydana gelen meşrutiyet hareketi başarılı ve daha kalıcı olmuştur.

SONUÇ

XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren bireyin haklarının iadesine yönelik dünya genelinde değişmeye başlayan yönetim algısı, Fransız İhtilali ile büyük bir devrime dönüştü. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya, İran ve Osmanlı devletlerindeki mutlak monarşiler bu gelişmelerin etkisiyle sarsılmaya başladı. Rusya'da baskı altında ezilen köylü ve işçiler daha iyi ve daha insancıl yaşamın sırrını meşrutiyet yönetiminde aradılar. İran'da Nasıreddin Şah ve Müzafereddin Şah dönemlerinde yabancı devletlere verilen sınırsız imtiyazlar, halka ayaklanmaktan başka çare bırakmamıştır. Osmanlı Devleti'nde ise devletin kötü gidişatının ancak meşrutiyet ile kurtulabileceği inancı ve daha önce kısa süren deneyimin insanlara verdiği lezzet yeniden meşrutiyete geçişi kaçınılmaz hale getiriyordu. Her üç devlette de yaşanan değişimler ve değişimlerin meydana gelme şekli kitlesel olarak hareket eden toplumların gücünü ortaya koymaktadır.

Meşrutiyet her üç devletin halkı içinde ufukta göz kırpan mutluluğa ulaşmanın tek yolu olarak görülmekteydi. Fakat mutluluğa açılan bu rüya Rusya ve İran'da süreci işleten kadroların tecrübesizliği nedeniyle kısa sürerken Osmanlı Devleti'nde daha uzun sürmüştür. En nihayetinde I. Dünya Savaşı ile her üç devlette ve dünya genelinde meşruti idareler kesintiye uğramıştır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

ACAR, Kezban (2004), Başlangıcından 1917 Bolşevik Devrimine Kadar Rusya Tarihi, Nobel Yayınları, Ankara.

_____(2008/I), "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi", *Divan Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, XIII/24, ss. 79-98.

ARMAOĞLU, Fahir (1975), Siyasi Tarih (1789-1960), Ankara.

ASKEROĞLU, Ayhan (2011) Çarlık Rusya'sında Meşruti İdarenin Yapısı, Tarih Okulu, Ocak-Nisan, sayı IX, ss. 61-72.

ATALI, Esra (1975), 1905 Rus Devrimi ile 1908 Jön Türk Devrimi'nin Karşılaştırmalı İncelemesi, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ATEŞ, Toktamış (1982), Siyasal Tarih I, İstanbul.

AULARD, A. (1987), Fransa İnkılâbının Siyasi Tarihi, 3 cilt, (çev. Nazım Poray), Ankara.

BEYDİLLİ, Kemal (2008), "Rusya", *DİA*, C. 35, Anakara, s. 253-266.

BİLİM, Cahit (2008), "Osmanlılar 'da Avrupa'ya Öğrenci Gönderilmesi", *Ç.Ü Türkoloji Makale Bilgi Sistemi.*

BİRECİKLİ, İhsan Burak (2008), Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme, Akademik Bakış, II/3, Kış,

BURAK, Durdu Mehmet (2003), "Osmanlı Devleti'nde Jön türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri", *OTAM*, Sayı 14, ss.291-318.

CARR, E. H. (1989), Sovyet Rusya Tarihi Bolşevik Devrimi 1917-1923, (çev. Orhan Suda), C. I, Metis Yayınları, İstanbul.

ÇAVDAR, Tevfik, Talât Paşa Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü, Dost Kitap Yayınları, Ankara.

DEVLET, Nadir (1999) Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917), 2. Baskı, TTK Yayınevi, Ankara.

EYİCİL, Ahmet (2002), "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti", *Türkler C. 13*, YTY, Ankara, ss. 228-244.

FALKUS, M.E. (1986), Rusya'nın Endüstrileşmesi 1700-1914), (çev. Alâeddin Şenel), V. Yayınları, Ankara.

ISBN: 978-625-5962-19-5

GARTHWAİTE, Gener R. (2011), İran Tarihi Pers İmparatorluğu'ndan Günümüze…, (çev. Fethi Aytuna), İnkılap Yayınevi, İstanbul.

GÜMÜŞSOY, Emine (2008), "II. Meşrutiyeti Hazırlayan Bir Merkez: Ohri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 18, Aralık, ss. 53-70.

HÂKİMÎ, İsmail (2003), İran Meşrutiyet İnkılabı ve Edebiyata Tesiri, (çev. Şadi Aydın), Nüsha, III/11, Güz.

HANİOĞLU, M. Şükrü (2004), "Meşrutiyet", *DİA*, C. 29., ss. 388-393.

HOBSBAWM, Eric J. (1989), Devrim Çağı: 1789-1848, (çev. Jülide Ergüder-Alaeddin Şenel), Ankara.

HURÇ, Ramazan, 1908-1918 Yılları Arasında Osmanlı Devletinde Siyasi Hareketler, ss. 151-163.

İLERİ, İlay, Batı Gözüyle Meşrutiyet Kutlamaları ve Genel Af, s. 4.

KARADENİZ, Yılmaz (2008), "II. Meşrutiyetin Ön Denemesi: İran Meşrutiyet Hareketi ve Sebepleri (1906)", *Bilig*, sayı 47, Güz, ss. 193-214.

_____(2012), İran Tarihi (1700-1925), Selenge Yayınları, İstanbul.

KODAMAN, Bayram (2002), "II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1914)", *Türkler C. 13*, YTY, Ankara., s. 165-192.

KURAT, Akdes Nimet (1993), Rusya: Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yayınları, Ankara .

KURTULUŞ, Rıza (2010), 1906-1911 İran Kurtuluş Hareketinde Osmanlı Etkisi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

MAHMUDİ, Seyit Ali (1390), "Arzyabi Mahdude İhtiyarat-ı Padişah Der Kanun-i Esasi-i Meşruti", *Ruzname-i Şarki*, 15 Mordad (Ağustos) 1390, ss. 1-10.

ÖMERCİ, Ozan (2010), "Jön Türkler ve İttihat ve Terakki", *Tarih Okulu*, Eylül/Aralı, S. VIII, ss. 95-109.

ÖZDİNÇ, Rıdvan (2012), II. Meşrutiyetin İlanında Hürriyet İle Dini Mübâlâtsızlık Arasında Osmanlı Uleması: "Birader! Biz Ne Ebussuud Efendi'yiz, Ne De Birgivi", *Uluslar arası Sosyal Araştırma* Dergisi IV/22, Yaz. ss. 290-310.

RIASANOVSKY, Nicholas V.-ATEINBERG, Mark D. (2011), Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze…, (çev. Figen Dereli), İnkılâp Yayınları, İstanbul.

SAYGILI, Hasip (2012), 1905 Rus Devriminin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâpları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SOOFİZADEH, Abdolvahid, "Osmanlı ve İran Meşrutiyeti Karşılaştırması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 35, ss. 286-296.

STALİN, J. V., Eserler, (çev. İsmail Yarkın), C. 15, İnternet Yayınları, İstanbul.

Sultan Abdülhamit Siyasi Hatıratım, Dergâh Yayınları, İstanbul 1974.

Şerif Paşa Bir Muhalifin Hatıraları İttihat ve Terakkiye Muhalefet, Hatıralar İle Yakın Tarih, Nehir Yayınları, İstanbul 1990, s. 23-25.

TABRİZ, Asghar Alam (2004), Aydınlar, Dini Liderler ve Esnafın İran'ın Yakın Dönem Toplumsal Hareketlerindeki ve Devrimlerindeki Rollerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Ankara .

TANİLLİ, Server (1990), Dünyayı Değiştiren On Yıl: Fransız Devrimi Üstüne (1789-1799), İstanbul.

VERNADSKY, George (2011), Rusya Tarihi, (çev. Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak), 2. Baskı, Seklenge Yay., İstanbul 2011;

WALİCKİ, Andrzej (1987), Rus Düşünce Tarihi 1760-1900: Aydınlanmadan Marksizme, (çev. Alaeddin Şenel), V Yayınları, Ankara.

YILMAZ, Mehmet Serhat (2011), "II. Meşrutiyet Öncesi Kastamonu'da Bir Ayaklanma Girişimi (1906)", *Karadeniz Araştırmaları*, Yaz, Sayı 30, ss. 123-142.

ISBN: 978-625-5962-19-5

BURSA İLİNDEKİ BİR GRUP CAMİ ÜZERİNE

Dr. Öğretim Üyesi Ebru ELPE

Batman Üniversitesi –ebru.elpe@batman.edu.tr -0000-0001-9323-9851

ÖZET

Bursa'da bir grup cami, camiye çevrilmeden önce diğer dinlerin ibadet merkezi olmuştur. Konumuz dahilinde Karacabey Kümbetli Camisi, İznik Ayasofya, Mudanya Fatih Camisi ve, Gemlik Balık Pazarı Camisi, Mustafakemalpaşa Akçapınar Köyü Camisi, Mudanya Hagios Apostoloi Kilise Camisi, Bursa merkezde yer alan İsmetiye Köyü Camisi, Özlüce Camisi, ele alınmıştır. Bu yapılardan Karacabey Kümbetli Camisi her üç semavî din için hizmet vermiş bir yapı olması sebebi ile önemli bir yapıdır. Diğer camiler ise kiliseden çevrilmişlerdir. Kümbetli Camisi günümüzde tipik erken Osmanlı camisi hüviyetinde olup sinagog olduğu dönemden bir iz kalmamıştır fakat kilise olduğu dönemden ise sütun başlıkları günümüze gelmiştir. Bu caminin sinagog ve kilise olduğu dönemlerdeki adı bilinmiyor. Gemlik'te yer alan ve yerel Rumlar tarafından inşa edilen Paragia-Pazariotissa Kilisesi, 1923 yılında camiye çevrilmiştir. İznik'te Romalılar döneminde gymnasıum olarak inşa edilen daha sonra temelleri üstüne Bizans döneminde bazilika olarak yapılan Hagio Sophia kilisesi, 1331 yılında camiye çevrilmiştir. 787 de yedinci konsil toplantısına ev sahipliği yapan kilise camiye çevrildikten sonra çeşitli dönemlerde onarım geçirmiş. XIX. yüzyıldan itibaren uzun süre harap halde olan yapı 1935 te onarılıp müze haline getirilmiş 2011 onarımından sonra ise cami olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Mudanya Trilye'deki Hagios Setphanos kilisesi Bizans dönemi yapısı olup XVI. yüzyılda camiye çevrilmiştir. Mustafakemalpaşa Akça Köyü Kilisesi Camisinin asıl adı Hagios Pareskeva Kilisesidir ve XX . yüzyıl başında inşa edildiği bilinen kilise bilinmeyen bir tarihte camiye çevrilmiştir. Mudanya Hagios Apostoloi Kilise Camisi XX. yüzyıl başında inşa edilmiş ve Cumhuriyet döneminde camiye çevrilmiştir. 1980 yılından sonra yapı harap hale gelmiştir. Bursa merkezde yer alan Özlüce Köyü Camisinin kilise olduğu dönemde Hagios Yorgi ya da Azize Helena Kilisesi olduğuna dair bilgiler vardır. XX. yüzyıl başında inşa edildiği ve Cumhuriyet döneminde camiye çevrildiği bilinen kilise günümüze sağlam olarak gelmiştir. Yine Bursa merkezde yer alan İsmetiye Camisi,XIX. yüzyılda inşa edilmiştir ve günümüzde cami olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Bu çalışmada Bursa ili içinde yer alan, başka dinlere ait ibadethane olup günümüzde cami olarak hizmet veren yapılan ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Bursa, Sinagog, Kilise, Cami .

ISBN: 978-625-5962-19-5

ON A GROUP OF MOSQUES IN BURSA PROVINCE

ABSTRACT

A group of mosques in Bursa were the centers of worship for other religions before they were converted into mosques. Within the scope of our subject, Karacabey Kumbetli Mosque, İznik Hagia Sophia, Mudanya Fatih Mosque and Gemlik Balık Pazarı Mosque, Mustafakemalpaşa Akçapınar Village Mosque, Mudanya Hagios Apostoloi Church Mosque, İsmetiye Village Mosque located in Bursa city center, Özlüce Mosque were discussed. Of these structures, Karacabey Kumbetli Mosque is an important structure because it has served all three heavenly religions. Other mosques were converted from churches. Kumbetli Mosque is a typical early Ottoman mosque today and there is no trace left from the period when it was a synagogue, but the column capitals from the period when it was a church have survived to the present day. The name of this mosque during its periods as a synagogue and church is unknown. Paragia-Pazariotissa Church, located in Gemlik and built by local Greeks, was converted into a mosque in 1923. The Hagio Sophia Church in İznik, which was built as a gymnasium during the Roman period and later built as a basilica during the Byzantine period on its foundations, was converted into a mosque in 1331. The church, which hosted the seventh council meeting in 787, underwent various repairs after being converted into a mosque. The structure, which had been in disrepair for a long time since the 19th century, was repaired in 1935 and turned into a museum, and continues to serve as a mosque after the 2011 repair. The Hagios Setphanos Church in Mudanya Trilye is a Byzantine-era structure and was converted into a mosque in the 16th century. The real name of the Mustafakemalpaşa Akça Village Church Mosque is Hagios Pareskeva Church and it is known to have been built at the beginning of the 20th century and was converted into a mosque at an unknown date. The Mudanya Hagios Apostoloi Church Mosque was built at the beginning of the 20th century and converted into a mosque during the Republican period. The structure fell into disrepair after 1980. There is information that the Özlüce Village Mosque located in the center of Bursa was the Hagios Yorgi or Saint Helena Church when it was a church. The church, which is known to have been built at the beginning of the 20th century and converted into a mosque during the Republican period, has survived intact to the present day. İsmetiye Mosque, also located in the center of Bursa, was built in the 19th century and continues to serve as a mosque today. In this study, the places of worship belonging to other religions located in the province of Bursa that serve as mosques today were tried to be discussed.

Keywords: Bursa, Synagogue, Church, Mosque.

1.GİRİŞ

Bursa, her dine ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Günümüze gelen gelmeyen sinagog ve kiliseler ayrıca camiler ile inançsal açıdan zengin bir şehirdir. Bu çalışmada başka dinlere mensup olaan ve sonradan camiye çevrilen bir grup yapı ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Bursa 1326 yılında Osmanlı ordusu tarafından fethedilmeden önce Doğu Roma (Bizans) şehirlerinden biri idi. Bursa'da Bizans dönemine ait birçok yapı günümüze gelmiştir. Bunlardan bir kısmı herhangi bir işlev değişikliğine uğramamış bazıları ise camiye çevrilmiştir. Bu yapılardan

ISBN: 978-625-5962-19-5

Karacabey ilçesinde yer alan Kümbetli Camisi, her üç semavî dine de hizmet etmiş olan bir yapı olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Yapının sinagog olduğu dönemdeki adı, planı hakkında bilgi ve iz yoktur. Kilise olduğu dönemden günümüze üç nefli planı, nefleri ayıran mermer sütunlar ve Bizans motifli başlıkları gelmiştir. Kiliseden camiye çevrilme aşamasında yapılarda bazı değişikliklere gidilmiştir. Minare eklenmesi apsisin önünün duvarla kapatılması güney cephede bir açıklığın mihrap nişi olarak düzenlenmesi minber konulması ve islami süslemeler bu değişikliklere örnek olarak verilebilir. Bu çalışmada Karacabey Kümbetli Camisi, İznik Hagios Sophia Kilisesi(Camisi). Mudanya Trilye Hagios Stephanos Kilisesi (Fatih Camisi), Mudanya Aydınpınar Hagios Apostolois Kilisesi, (Aydınpınar Camisi), Demirtaş Koimesis Tes Thetokos Kilisesi, Özlüce Hagios Georgios Kilisesi (Özlüce Camisi, Kültür Evi), Gemlik, Panagia Pazariotissa Kilisesi(Balıkpazarı Camisi), İsmetiye Mikhael Taxiaches Kilisesi (İsmetiye Köyü Camisi) incelenip anlatılmaya çalışılmıştır.

2.BULGULAR

2.1. Karacabey, Kümbetli Camisi. Her üç semavî dine hizmet eden yapı günümüzde cami olarak kullanılmaktadır. Moloz taştan örülü bir bahçe duvarı ile çevrelenen yapının tamamı doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır, kare planlı ve sekizgen kasnaklı ve kubbeli olan harimin kuzeyinde harime bitişik olan ve beşik tonozlu bir yan bölüm ve harimin batısında son cemaat yerinde oluşan bir düzenlemeye sahiptir. Harim kısmı üç bölümlüdür bu da kilise olduğu dönemden kalan nefli bölünmedir. Bölümler ikişer sütun ve üçer kemerle birbirinden ayrılmıştır (Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, 1986,s. 377). Harim kısmı altlı üstlü pencere sistemi ile hareketlendirilmiştir. Üçgen geçişli kubbenin sekizgen kasnağının duvarlarının tamamına yakını tuğladan olup son onarımda kasnağın üst kısmında dökülen tuğlalar yerine kesme taş parçaları yerleştirilmiştir. Kubbe kiremit kaplamalıdır (Görsel1).Son cemaat yeri kuzey-güney yönlü olarak düzenlenmiş, dikdörtgen planlıdır. Girişi batı cepheden olan bu bölümde güneybatıda bir pencere ve giriş cephesinde kapının yanında birer pencere bulunmaktadır. Yapının duvarlarında kesme, moloz taş ve tuğla sıraları almaşık olarak dizilmiştir. Minaresinin kare kaidesi ve çokgen küp kısmı kesme taştan daha üst kısımları ise tuğladan örülmüş olup sivri külahı kurşun kaplıdır. Caminin beden duvarları üç kasnağı ise iki sıra tuğla kirpi saçaklıdır (Görsel2). Yapının iç duvarları sıvalıdır, yapının kilise sinagog olduğu dönemden hiçbir yoktur fakat kilise olduğu dönemden yapı içi bölümlenmesi ile ilgili olarak nefleri ayıran sütunlar ve başlıkları gelmiştir. Sütun başlıklarından birinde yaprak motifi diğerinde ise kısmen tahrip edilmiş haç motifi bulunmaktadır (Görsel 3).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 1. Karacabey, Kümbetli Camisi (Ebru ELPE Arşivi).

Görsel 2. Kümbetli Camisi Duvar ve Kasnak Saçakları (Ebru ELPE Arşivi).

Görsel 3. Kümbetli Camisi, Kilise Olduğu Dönemden Günümüze Gelen Haç Motifli Sütun Başlığı (Ebru ELPE Arşivi).

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.2.İznik Hagios Sophia Kilisesi(Camisi): İnşa tarihi belli değildir. 11Ekim 787 de 7. Konsil toplantısına ev sahipliği yapmasından dolayı önemli bir yapıdır. 1065 yılındaki depremde ağır hasar alan kilise onarılmıştır. 1331 yılında Orhan Bey tarafından camiye çevrilmiştir. XVI. yüzyılda geçirdiği yangın sonrasında I. Süleyman döneminde Mimar Sinan tarafından onarımı yapılmıştır. Seyahatnamelerden yapının XVIII. ve XIX. yüzyıllarda harap halde olduğu anlaşılmaktadır(Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler, 1986, s.207). Camiye çevrilme esnasında nefleri ayıran destek sistemleri değiştirilip yapının zemini yükseltilmiştir. Yapıda yer ana freskolar XIII. yüzyıla tarihlenmektedir. Camiye çevrilme esnasında güney cepheye tuğladan bir mihrap ve yapının kuzeybatı yönüne tek şerefeli bir tuğla minare ilave edilmiştir (Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler, 1986, s.208). Doğu –batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve üç nefli olan yapıda orta nef yan neflerden yüksek ve geniştir bu yükselti farkı dışarıdan belli olmaktadır(Görsel 4). Apsis dışa taşkındır ve üç pencerelidir (Görsel 5).İçte ise apsis önünde altı basamaktan oluşan sythronon kısmı bulunur (Görsel 6). Tuğla mihrap geniştir, kavsarası altı sıra mukarnaslıdır (Görsel 7). Yapının duvarları farklı örgülere sahiptir Onarım esnasında tuğlalar değiştirilmiş olup bazı yerlerde sadece tuğla sırası bazı yerlerde taş-tuğla sırası görülmektedir Apsis kısmının duvar örgüsü diğer yerlere göre daha düzgün olup iki sıra tuğla ile karışık sora moloz taş dizilimi göstermektedir. Taşlar genelde yuvarlak tipli küçük boyutlu ve mavi renklidir. Minare kaidesi iki sıra tuğla bir sıra kesme taş ile örülü olup daha üstü tuğladan örülüdür. Sivri külahı ise kurşun kaplıdır.

Görsel 4. İznik Hagia Sophia Kilisesi Camisi (Ebru ELPE Arşivi).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 5 . İznik Hagia Sophia Kilisesi(Camisi), Apsis. (Ebru ELPE Arşivi).

Görsel 6. İznik Hagia Sophia Kilisesi, Camisi, İçten Synthronon Kısmı (Ebru ELPE Arşivi)

Görsel 7. İznik Hagia Sophia Kilisesi (Camisi), Tuğla Mihrap (Ebru ELPE Arşivi).

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.3.Mudanya, Tirilye Hagios Stephnos Kilisesi (Fatih Camisi): 764 yılından önce inşa edilen ve ikonoklazma döneminde yıkılan ve 785 yılında yenide inşa edilen yapı bir manastır kilisesidir ve inşa edildiği dönemdeki adı bilinememektedir (Mango, 2006, s.144). Geç dönemlerde Hagios Stephanos'a ithaf edilmiş olan kilise ile ilgili XVI yüzyıla ait olan kitabe vardır bu kitabe 1561 tarihli olup, yapının cami olarak kullanılacağını ve adının da "Fatih Cami" olduğunu bildirir. Ayrıca 1572 tarihli minber kitabesi de vardır (Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler,1986,s. 479). Doğu batı doğrultulu ve dikdörtgen tipli olan kilise Kapalı Yunan Haçı planlıdır. Haçın merkezi yüksek kasnaklı kubbe yan kolla ise tonozludur Kubbe ve tonozlar dıştan kiremit kaplıdır. Kasnak üzerinde tuğla kemerli pencere açıklıkları ve sağır nişler bulunur ve bunlar kasnağı dolanır. Kare kaideli silindirik gövdeli tek şerefeli ve sivri külahı kurşun kaplı olan minare beyaz boyalıdır. Yapı moloz taş –tuğla duvarlıdır. Pencere kemerleri tuğladandır (Görsel 8).Yapının dış taşkın olan kiremit çatılı apsisinde tuğla moloz taş dizilişi olmakla beraber moloz taş ağırlıklı duvar örgüsü görülmektedir Moloz taşlar harç içine gömülmüş haldedir (Görsel 9).

Görsel 8. Mudanya ,Hagios Stephanos Kilisesi (Fatih Camisi) (Ebru ELPE Arşivi).

Görsel 9. Apsis Dıştan Görünüş (Ebru ELPE Arşivi).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kilisenin yüksek kasnağının inşasında tuğla ağırlıklı olup onarımda bazı yerler taş ile takviye edilmiştir. Haç kollarının üst örtüsü olan tonozların üstü kırma çatılıdır ve üst örtü sistemi kiremit kaplamalıdır (Görsel 10).

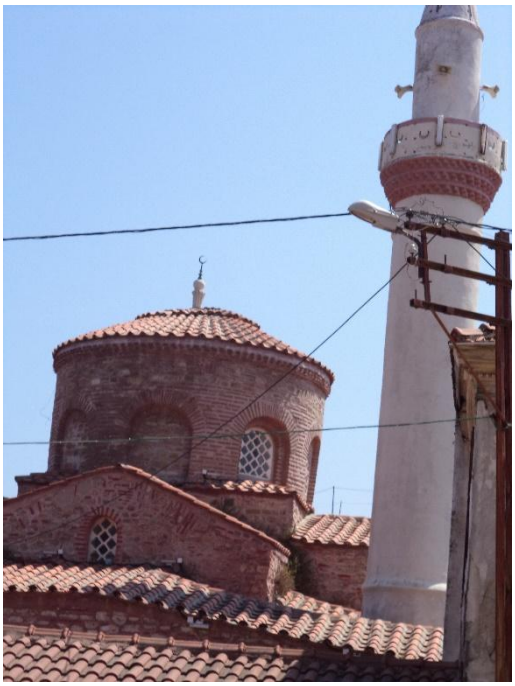

Görsel 10. Kasnak ve Minare (Ebru ELPE Arşivi).

Yapının iç duvarları beyaz boyalı olup kubbe pandantifleri içi, kubbe içi ve tonoz içleri ve tonoz kemer karınlarının iç kısımlarında Osmanlı kalem işi süslemeleri görülmektedir (Gorsel11).

Görsel11. İçte Kubbe ve Tonozlar. (Ebru ELPE Arşivi).

Yapı içinde Bizans döneminden kalma sütun ve sütun başlıkları bulunmaktadır. 12.görselde bu sütun başlıklarından birisi görülmektedir. Mermerden yapılmış olan bu sütun başlığında bitkisel süslemeler oyma tekniği ile işlenmiştir. Yaprak, çiçek motiflerinin iç içe düzenlenmesi ile sütun başlığı süslenmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 12. Mudanya Hagios Stephanos Kilisesi (Fatih Camisi) İçte Kilise Olduğu Dönemden Kalma Sütun Başlığı (Ebru ELPE Arşivi).

2.4.Demirtaş, Koimesis Tes Thetokos Kilisesi: Batı cephesindeki kapı üstündeki kitabesine göre 3 Şubat 1834 yılında yörenin yerli halkı tarafından temeli atıldığı ifade edilmektedir. 1924 yılında camiye çevrildiği bilinmektedir. Bu uygulama esnasında içte apsisi önü duvarla örülmüş ve güney duvarda mihrap nişi açılmıştır (Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler, 1986,s.11). Doğu-batı doğrultusunda üç nefli bazilikal planlı olarak inşa edilmiş olan yapıda orta nef yan neflerden yüksek ve geniş olarak düzenlenmiştir. Nefleri birbirinden sütunlardan oluşan sıralar ayırmış olup orta nef düz ahşap tavan yan nefler ise yükselti farkından dolayı eğimli tavanlar ile örtülüdür. Dıştan yapı kiremit kaplı çatı ile örtülüdür. Doğuda yer alan apsis dışa taşkındır. Yapının dış ve iç duvarları sıvalı olup sıvaların dökülen yerlerinden moloz taş örülü duvar görülmektedir.

2.5.Gemlik, Panagia Pazariotissa Kilisesi(Balıkpazarı Camisi): Kilisenin inşa kitabesi olmadığından inşa tarihi ve yaptıran hakkında bilgi bulunmamaktadır. 1923 yılında camiye çevrilmiştir (Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler, 1986,s.67). Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen olan yapı Yunan Haçı planındadır. Giriş cephesi boyalı olan yapının yan cepheleri ise boyasızdır ve taş malzeme görülmektedir (Görsel13) Haçın ortası pandantif geçişli kubbe, haç kolları ise yarım kubbe ile örtülü olan yapıda apsis yuvarlağı vardır (Görsel14).Batıdaki narteks kısmı ise beşik tonoz örtülü bölümlerden oluşmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 13. Gemlik, Panagia Pazariotissa Kilisesi. Balıkpazarı Camis https://www.gotobursa.com.tr/tr/mekan/gemlik-balikpazari-cami-587 Erişim Tarihi. 21-01-2025.

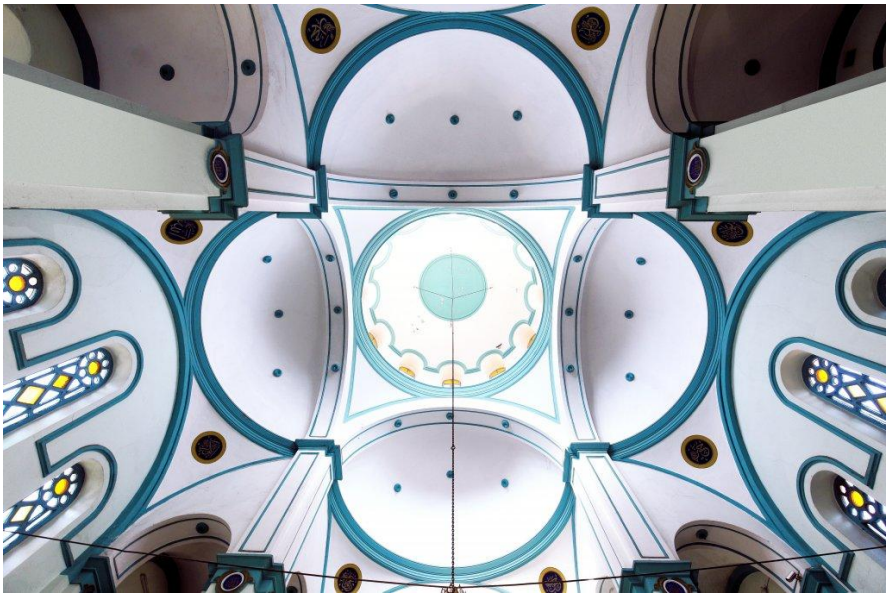

Görsel 14. Gemlik, Panagia Pazariotissa Kilisesi. Balıkpazarı Camisi İçte Kubbe- Yarım Kubbeler. https://www.gotobursa.com.tr/tr/mekan/gemlik-balikpazari-cami-587 Erişim Tarihi. 21-01-2025.

2.6.İsmetiye Mikhael Taxiaches Kilisesi (İsmetiye Köyü Camisi). İnşa tarihi belli olmayan kilisenin batı kapısındaki 1949 tarihi yapının camiye çevrildiği tarih olabilir. Camiye çevrilme işi esnasında apsis içten duvar örülerek kapatılmıştır ve yan apsisler ise yıkılmıştır. Ayrıca mihrap nişi için güney cephedeki bir pencere örülerek kapatılmıştır (Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler, 1986,s.13). Kilise, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, ahşap tavanlı, kiremitli çatılıdır. Dış ve iç duvarları boyalı olup pencereler yan yana sıralı olarak altlı üstlü düzenlenmiştir. Yuvarlak kemerli pencerelerin çerçeveleri beyaz boyalıdır (Görsel 15).Apsis dıştan taşkındır, apsisin olduğu duvarın sıvalarının döküldüğü yerlerden taş-tuğla almaşık duvar örgüsü görülmektedir (Görsel 16) Caminin üç şerefeli minaresi vardır. Yapının içte kuzey cephede ahşap üst mahfil bulunmaktadır (Görsel 17).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 15.İsmetiye, Mikhael Taxiarches Kilisesi,(İsmetiye Camisi) (Ebru ELPE Arşivi).

Görsel 16. Apsis Dıştan Görünüm (Ebru ELPE Arşivi).

ISBN: 978-625-5962-19-5

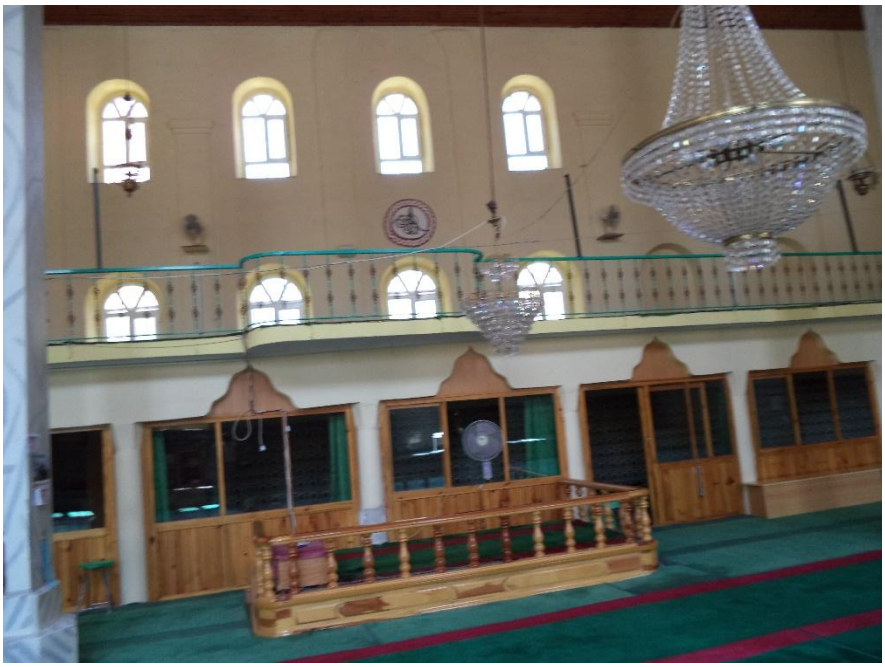

Görsel 17. İsmetiye Köyü Camisi İçten Görünüm(Ebru ELPE Arşivi).

2.7.Mudanya, Aydınpınar Köyü Hagios Apostoloi Kilisesi.(Camisi): Yapının kitabesi batı cephesi üzerinde yer alan kapının üzerindedir. Yapının 1846-70 yılları arasında Bursa metropoliti olarak görev yapan Konstantinos döneminde yapıldığı ve kitabede adı geçen 1901 tarihinin ise yapıya yapılan ilave, onarım ile ilgili olduğu bilinmektedir (Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, 1986, s.468). 1922 sonrası camiye çevrilmiş olan yapının çan kulesi yeni bir minare yapılana kadar (1953) minare işlevinde kalmış. Doğu-batı yönlü olarak dikdörtgen planlı olan yapıda doğuda yer alan apsis dışa taşkın ve beşgen tiplidir, çatılıdır . Apsis kısmının içinde iki basamaklı syhthronon kısmı bulunmaktadır. Naos kısmı üç neflidir, nefleri ikişer sıra şeklinde dizilmiş yedişer ahşap sütun ayırır. Üst örtü ise orta nef için beşik tonoz yan nefler için ise ahşap tavanlıdır. Batıda yer alan narteks kısmı da doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Kapının iki yanında birer tane dikdörtgen tipli pencere bulunmaktadır.1953 yılında inşa edilen minare kuzey batıda yer alır. Minare kare kaideli silindirik gövdeli tek şerefeli sivri külahlıdır (Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, 1986, s.469). Yapının kuzey ve güney cepheleri benzer özellikler göstermektedir. Yapının batı cephesindeki giriş kısmında orta bölün yanlardan bira daha yüksektir. Burada altlı üstlü pencere düzeni vardır kapının iki yanında birer pencere, cephenin ortasında üç tane yan yana pencere ve en üstte yüksekliği oluşturan korniş kısmının altında da yan yana üç tana yuvarlak pencere vardır (Aydın- Özügül, 2019, s.644). Naos kısmını neflere ayıran sütunlar ve başlıkları günümüze gelmemiştir(Aydın-Özügül,2019, s. 646).Yapının iç ve dış duvarları boyalıdır. Dış cephede sıvaların döküldüğü yerden iki sıra tuğla bir sıra kesme taş bazı yerlerde ise iki sıra tuğla ile karışık sıra küçüklü moloz taş duvar örgüsü ve aralarda devşirme malzeme görülür.

2.8 Nilüfer, Özlüce Hagios Georgios Kilisesi (Özlüce Camisi, Kültür Evi.): Özlüce Mahallesinde yer alan kilise 1886-1912 yılları arasında inşa edilmiş olup 1924 yılında camiye çevrilmiştir. Camiye çevrilmesinin nişanelerinden biri olan minaresi Kuzey doğu yöndedir. 2006-2009 yılları arasında onarım gören yapı restorasyon sonrasında Özlüce Kültür Evi olarak faaliyet göstermektedir (Büktel-Küçük, 2022, s. 68). Camiye çevrilme çalışmalarında içte

ISBN: 978-625-5962-19-5

apsis kısmı duvarla kapatılmıştır, ayrıç minare eklenmiş olup, güney cephedeki bir pencere de kapatılarak mihrap nişi haline getirilmiştir (Büktel-Küçük, 2022, s.69).Kareye yakın dikdörtgen tipli olan yapı üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir, beşik tonoz üstü kırma çatılıdır çatı kiremitlidir. Yapının kuzey ve güney cepheleri kemerlerle oluşturulan galeri sistemi ile dışa açılmaktadır. Batı kısmındaki narteks girişinde tuğla ayak ve kemerler ile dışa açılmıştır. Kemer dizilerinin üstünde taş-tuğla duvar örgüsü devam etmektedir. Alınlık altındaki orta bölümde yan yana bir dolu bir boş olarak yuvarlak kemerli açıklıklar dizisi vardır bu dizi yan cephelerde de devam etmektedir. Üçgen tipli alınlık kısmında ise ortada tuğladan yuvarlak tipli bir gül pencere bulunmaktadır. Bu cephede kapının yanında birer tane dikdörtgen tipli pencere bulunmaktadır (Görsel 18). Yapıda cepheleri birbirinden tuğla silmeler ayırmaktadır.

Görsel 18. Özlüce Hagios Georgios Kilisesi(Özlüce Camisi, Kültür Evi Batı Cephe, https://tr.foursquare.com/v/%C3%B6zl%C3%BCce-k%C3%BClt%C3%BCr-evi-kilise Erişim Tarihi 25-01-2025.

Yapının duvar örgüsü taş tuğla almaşık düzende olup apsis kısmındaki duvardaki taşlar beyaz renkte ağırlıklı olarak dizilmiştir. Yuvarlak tipli ve çatı ile örtülü olan apsiste altta yuvarlak, tuğla kemerli dikdörtgen tipli bir pencere üstte ise yan yana üç tane yuvarlak, tuğla kemerli ve dikdörtgen tipli pencere yer alır. Minare kare kaideli silindirik gövdelidir sivri külahı kurşun kaplı olan minare tamamen beyaz boyalıdır (Görsel 19.)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 19. Özlüce Hagios Georgios Kilisesi (Özlüce Camisi, Kütür Evi) Apsis Kısmından Görünüm, https://tr.foursquare.com/v/%C3%B6zl%C3%BCce-k%C3%BClt%C3%BCr-evi-kilise/ Erişim Tarihi 25-01-2025.

İç duvarları beyaz boyalı olan kilisede nefleri ayıran sütunlar başlıkları ve kemerler de beyaz boyalıdır, günümüzde apsis kısmının önü açıktır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

AYDIN,E. ÖZÜGÜL,A.,"Mudanya'nın 19. Yüzyıl Rum Kiliseleri, Sanat Tarihi Dergisi, C.28, S.2, 2019,ss:631-673.

BÜKTEL,Y-KÜÇÜK,M.*,","U" Narteksli Geç Dönem Kiliseleri IV Bursa Özlüce Hagios Georgios Rum Ortodoks Kilisesi*", Bursa II. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi,(23-24 Nisan 2022). 2022, ss: 64- 73.

MANGO,C., *Bizans Mimarisi*, 2006.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, C. IV, V.G.M Yayınları, Ankara .1986.

İnternet Kaynakları

Gemlik, Panagia Pazariotissa Kilisesi. Balıkpazarı Camis https://www.gotobursa.com.tr/tr/mekan/gemlik-balikpazari-cami-587 Erişim Tarihi. 21-01-2025./

Gemlik, Panagia Pazariotissa Kilisesi. Balıkpazarı Camisi İçte Kubbe- Yarım Kubbeler. https://www.gotobursa.com.tr/tr/mekan/gemlik-balikpazari-cami-587 Erişim Tarihi. 21-01-2025./

Özlüce Hagios Georgios Kilisesi(Özlüce Camisi, Kültür Evi Batı Cephe, https://tr.foursquare.com/v/%C3%B6zl%C3%BCce-k%C3%BClt%C3%BCr-evi-kilise Erişim Tarihi 25-01-2025.

Özlüce Hagios Georgios Kilisesi (Özlüce Camisi, Kütür Evi) Apsis Kısmından Görünüm, https://tr.foursquare.com/v/%C3%B6zl%C3%BCce-k%C3%BClt%C3%BCr-evi-kilise/ 25-01-2025

ISBN: 978-625-5962-19-5

BURSA'NIN YATIRLARI

Dr. Öğretim Üyesi Ebru ELPE

Batman Üniversitesi –ebru.elpe@batman.edu.tr -0000-0001-9323-9851

ÖZET

Bursa ili manevi yol gösterici dinsel kişiliklerin mezarları ile dikkat çeken bir ilimizdir. Bu kişilerin mezarları çeşitli dilekler ile ziyaret edilmekte ve bazılarının etrafındaki ağaç ya da çalılıklara yahut mezarın parmaklıklarına bez, kurdele, ip, anahtar ahşap, küçük beşik gibi adak eşyaları konularak dilek dilenir dilek kabul olunca adanan ne ise yerine getirilir. Bu eşyaların konması dileklerin kabul edilmesi için vesile amaçlıdır. Dilek kabul olur ise adak yerine getirilir eğer getirilmez ise dileğin geri alınacağı ve kötü şeylerin olacağına dair inanış her ne kadar günümüzde etkisini yitirse de devam etmektedir.

Tezveren Dede Türbesi, Somuncu Baba Fırını ziyareti, Üftade'nin Evi, Üç Kuzular, Ay dede, Üftade Türbesi, Helvacı Bacı Mezarı, Emir Sultan Türbesi, Göbek Atan Ethem Dede Mezarı Eskici Baba Çınarı, Dua Çınarı, Çekirge Sultan Mezarı, Veysel Karani Makam Türbesi, Sancı Dede Mezarı, Gözedici Dede Mezarı, İnegöl Hasan Dede Mezarı, Karacabey Mezarı, Dolu Baba Mezarı, Şerife Nine Türbesi, Fidan Ana Türbesi, Abdal Mehmet Türbesi, Baba Sultan Geyikli Baba Türbesi, İznik Bayraklı Baba Mezarı, Keles Şahin Baba Türbesi Keles Selahaddin Buhari Türbesi, Abdal Murat Mezarı, Karamazak mezarı,El Mest Dede Mezarı, Sinan Dede Mezarı, Sancı Dede Mezarı, Pars Bey Türbesi, Selimzade Türbesi, Hamit Dede Mezarı Bursa'nın ziyaret edilen dinî kişiliklerin mezarlarıdır. Eskici Baba Çınarı ile Dua Çınarı'nın ayrı önemleri vardır. Eskici Baba çınarının kovuğunun içinde Eskici Baba adlı bir veli kişinin yaşadığına inanılır. Dua Çınarı ise eskiden hac yolculuğuna başlangıç noktası olarak kabul edilen ve dua edilerek hacıların gönderilmesi sebebi ile bu adı almıştır. Bu çınarlardan Eskici Baba çınarı halen ayakta olup Dua Çınarı ise devrilmiştir. Bu mezarlardan Helvacı Bacı Mezarında gömülü olan veli hanım "Acele Bacı" olarak bilinir ve yakın zamana kadar dilekleri kabul olanların mezar başında helva dağıtarak adaklarını yerine getirdiği bilinmektedir. Göbek Atan Ethem Dede mezarı için anlatılan rivayete göre çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar mezarın yanın gelip" al sana bir göbek ver bana bir bebek" diyerek göbek attıkları bilinmektedir. Bu uygulama günümüzde kalkmıştır. Bu çalışmada Bursa ili içindeki yatır olarak bilinen mezar ve türbelere değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Bursa, Yatır, Mezar, Türbe.

ISBN: 978-625-5962-19-5

WISH GRAVES IN BURSA PROVINCE

ABSTRACT

Bursa province is a province that draws attention with the graves of religious figures who guide spiritually. The graves of these people are visited with various wishes and some of them make wishes by placing votive items such as cloth, ribbon, rope, key, wood, small cradle on the trees or bushes around them or on the railings of the grave. When the wish is granted, whatever is vowed is fulfilled. Placing these items is a means for the wishes to be granted. If the wish is granted, the vow is fulfilled, if not, the belief that the wish will be taken back and bad things will happen continues, although it has lost its effect today. Tezveren Dede Tomb, Somuncu Baba Bakery visit, Üftade's House, Üç Kuzular, Ay Dede, Üftade Tomb, Helvacı Bacı Tomb, Emir Sultan Tomb, Belly Atan Ethem Grandfather Tomb, Eskici Baba Çınarı, Dua Çınarı, Çekirge Sultan Tomb, Veysel Karani Makam Tomb, Sancı Dede Tomb, Gözedici Dede Tomb, İnegöl Hasan Dede Tomb, Karacabey Tomb, Dolu Baba Tomb, Şerife Nine Tomb, Fidan Ana Tomb, Abdal Mehmet Tomb, Baba Sultan Geyikli Baba Tomb, İznik Bayraklı Baba Tomb, Keles Şahin Baba Tomb, Keles Selahaddin Buhari Tomb, Abdal Murat Tomb, Karamazak Tomb, El Mest Dede Tomb, Sinan Dede Tomb, Selimzade Tomb, Hamit Dede Tomb are the religious places visited in Bursa. They are graves of personalities. Eskici Baba Çınarı and Dua Çınarı have separate importance. It is believed that a saint named Eskici Baba lived in the cavity of Eskici Baba plane tree. Dua Çınarı was named after the fact that it was considered the starting point of the pilgrimage and that pilgrims were sent away by praying. Eskici Baba plane tree is still standing while Dua Çınarı has fallen over. The saint lady buried in Helvacı Bacı Tomb is known as “Acele Bacı” and it is known that until recently, those whose wishes were accepted would fulfill their vows by distributing halva at the grave. According to the story told for the Belly-Beating Ethem Dede grave, it is known that women who want to have children come to the grave and belly-dance by saying “here, give me a belly-dance, a baby”. This practice has been abolished today. In this study, we tried to touch on the tombs and shrines known as shrines in Bursa province.

Keywords : Bursa, Wish, Grave, Tomb.

1.GİRİŞ

Yatır olarak adlandırılan ve dinî kişiliklerin gömüldüğü mezar ve türbeler halk inanç sisteminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Yatırlar, çeşitli dilekler ile ziyaret edilir ziyaretçiler gittikleri yatırlarda kalplerinden geçen, ihtiyacı olan dileğini manevi ve uhrevî ortamda veli kişiye anlatmak ister, tek taraflı sohbet olan bu uygulamada ziyaretçi içini sıkan meseleyi, kimseye anlatamadığı derdini “mübarek zata” anlatır. İçini hafifletmeyi kendini rahatlatmayı ve dileğini söyleyip “inşallah kabul olur” deyip manevi olarak avuntu ile ziyareti devam ettirir. Eğer gittiği yatırda herhangi bir adak ritüeli var ise o ritüeli uygular. Eğer dileği kabul olursa adadığı her ne ise onu yerine getirir. Halk kültüründe adak yerine gelmez ise kabul olunan dileğin geri alınacağı ve bir daha, o yatırda gömülü olan zatın bu ziyaretçinin dileğinin kabul

ISBN: 978-625-5962-19-5

olmasında Allah ile o ziyaretçi arasında vesile olmayacağına dair güçlü bir inanış vardır. Yatırlarda ayrıca mum yakma yatır etrafındaki çalı, ağaçlara bez bağlama, anahtarlık gibi eşyalar asma, mezarın toprağından biraz alıp onu su içine atıp onunla banyo yapma, yatırda gömülü olan kişiye dilek kağıdı yazıp mezarın içine o kağıdı gizleme gibi uygulamalar yapılmaktadır. Buna bir örnek olarak günümüzde artık yapılmayan, çocukluğumuzda bizzat izlediğimiz bir uygulamadan bahsedebiliriz. Bursa'nın Karacabey İlçesinde yer alan İmaret Cami olarak bilinen Karaca Bey Camisinin son cemaat yerinde Karaca Bey'in mezar vardır. Burada gömülü olan Karaca Bey Osmanlı dönemi komutanlarından biridir. O zamanlar bu mezarda din büyüklerinden birisinin gömülü olduğu rivayeti yaygın idi. Halk, mezar taşındaki kitabeyi oluşturan harflerin arasına dilek dileyerek küçük taş yapıştırırdı. Tarafımızca da yakından izlenmiş olan bu uygulamada "eğer taş yapıştırıldığı /sıkıştırıldığı yerde durursa dilek kabul olacak durmaz yere düşerse dilek kabul olmayacak" düşüncesi ile insanlar taşı sıkıştırmak için güç harcar idi. Günümüzde artık yapılmayan bu uygulamaya- halk arasında anlatılanlardan işittiğimiz kadarı ile- dileklerin kabul olmamasından dolayı son verilmiştir. Günümüzde artık orada gömülü olan kişinin bir komutan olduğu ilçe halkı tarafından bilinmektedir. Bu uygulamanın ne zaman başladığı hakkında maalesef bir bilgi edinemedik.

Yatır olarak adlandırılan türbe ve mezarlarda yapılan bir diğer uygulama da yatır etrafında belirli sayıda dönmektir. 2010 yılında tanık olduğumuz bir uygulamayı burada anlatmak istiyoruz. Bursa'nın merkez Yıldırım ilçesinde Piremir Mahallesinde yer alan Pir Emir Türbesinde yapılan bu uygulamada önce kısmet açılmasını isteyen kişi bir makara alıp makaranın ipinin bir ucunu türbenin pencere parmaklıklarına bağlayıp makara bitene kadar türbe etrafında döner. Bu arada dileğini söyler. Makara tamamen sökülünce geri dönüp makarayı yeniden sarar. Neden böyle yaptıklarını sorduğumuzda kısmet açılması için bunun yapılması gerektiğini söylediler. Bu uygulama da günümüzde terk edilmiştir. Camilerde hurafe tarzı uygulamaların zararlarından bahsedilme sıklığı arttığından beri bu uygulamalar azalmaya başlamıştır.

2.BULGULAR

2.1.Abdal Mehmet Türbesi: Abdal mahallesinde Abdal Camisinin karşısında yer ana türbe II. Murad döneminde inşa edilen türbede bir din büyüğü gömülüdür. Bu türbede yatır olarak değerlendirilip burada bazı uygulamalar yapılırdı. Genelde şifa dileği ile ziyaret edilen türbede bulunan ayakkabı içinde hamile kadına su içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır. Zatın sandukasına üzerine giysiler bırakma adeti günümüzde terk edilmiştir. Bu uygulamada amaç sıkıntıların hafifletilmesi inanışıdır (Kepecioğlu, 2009, C. 1, s. 38). Günümüzde türbenin çaprazında yer alan simit fırını yerli turistin ilgisini çekmeye başladı. Tur şirketleri çarşı ve hanlar bölgesini gezdirirken bu simit fırınını da gezdiriyor ve ünü Bursa dışına taşan fırından simit ve çay ile karınlarını doyuruyorlar. Oturdukları banklar da türbenin karşısında yer alıyor. Türbeye giren dua eden türbeye karşıdan bakan, türbenin yakınına giden çok oluyor türbe hakkında bilgi edinmek isteyenlerin sayısı da bir hayli fazla. Yakın zamana kadar neredeyse unutulan yanından geçip gidilen türbe şimdiler de simit fırınından dolayı epey ilgi görüyor.

2.2.At Dede (Sancı Dede) Mezarı: Namazgâh Caddesinden Yeşil Mahallesine iner iken sağ tarafta bulunan mezarın taşındaki kitabesi okunamayacak kadar siliktir. Dolayısı isse burda

ISBN: 978-625-5962-19-5

gömülü olan kişinin kimliği belli değildir. Okunabilen kısımlar Hacı Mustafa ile H.1125 tarihidir. Bu mezarda yapılan bit uygulama; sancılanan atların tedavisi ile ilgilidir. Sancılı atın mezar etrafında dolaştırılması, sancının iyileşeceğine olan inanış ile ilgilidir(Kepecioğlu,2009, s. 148). Günümüzde evlerin arasında sıkışıp kalmış olan mezarın diğer adı da "sancı dede" dir. Yakın zamana kadar yapılan bir uygulama da şöyledir. Bu mezara baş ağrısının şifası için gelinirdi. Gelen kişi başını ovarak dua eder, ziyareti kısa tutup geri dönerdi. Günümüzde bu uygulama da kalkmıştır. Günümüzde mezar ile ilgili tanıtıcı bilgilerin yer aldığı, günümüz Türkçesi ile yazılı mermer mezar taşı konulmuştur (Görsel.1).

Görsel 1. At (Sancı) Dede Mezarı. http://www.yildirim.gov.tr/sanci-dede-turbesi. Erişim Tarihi 18-01-2025

2.3.Veysel Karanî Makam Türbesi: Hipodrom mahallesinde yer alan türbe bir makam türbesidir. Halk buraya Veysel Karani'nin manevi gücünün ulaştığını düşünerek çeşitli dilekler ile ziyarete gelir. Burada yapılan özel bir uygulama bulunmamak ile beraber abdestli gelmek, başını örtmek, saygılı sessiz davranmak, sessizce dua edip dilek dilemek ve fazla kalmamak genel yapılan uygulamadır.

2.4.Ay Dede Türbesi: Aydede mahallesindeki türbe aynı adlı caminin bahçesinde yer alır. Bu türbede II. Mehmet dönemi emirlerinden Zağanos Paşa'nın oğlu Hamza Bey gömülüdür. Bu kişinin mezar taşındaki hilal motifi ona "ay dede" lakabının verilmesine yol açmış ve din büyüğü sanılarak ziyaret edilmiştir (Kepecioğlu,2009, s.156). "yatır yolu" denilen, aynı hat üzerinde Tezveren Dede Türbesi, Somuncu Baba Fırını" Üç Kozlar Mezarı ve Yediler Türbesi, Ay Dede Türbesi" nin bulunması ile bu adı alan güzergâhın en son noktası Ay dede Türbesidir. Yakın zamana kadar buraya yürünerek gelinirdi ve bu türbe epey yukarıda olduğundan ve yolu da toprak olduğundan genelde yaşlı kişilerce ziyaret edilemez idi. Günümüzde caminin önünden minibüs geçmektedir ve bu türbeye ulaşım kolaylaşmıştır.

2.5.Somuncu Baba Fırını- Evi: Asıl adı Hamiddüddinn Musa olan bu kişi Hacı Bayram Veli'nin şeyhidir. Mesleğinden dolayı Somuncu Baba olarak adlandırılmıştır. Veli kişi olduğu

ISBN: 978-625-5962-19-5

sırrı ortaya çıkınca Bursa'dan Aksaray'a gitti (Kepecioğlu,2009, C.I, s.139).Bursa'daki evi ve fırını ziyaret edilmektedir.

2.6.Bedreddin Pars Bey Türbesi: Şehreküstü Camisinin arkasında yer alan türbede Bedreddin Pars Bey ve oğlu Yakup Bey gömülüdür. Bu türbe ile ilgili eskiden Cumartesi günü gün doğarken yapılan ziyaretlerde çeşitli dilekler ile sandukaya giysiler serilir ve bu giysiler bir hafta sonra alınırdı bu şekilde yapılan ritüel sonunda dileklerinin gerçekleşeceğine inanılırdı (Kepecioğlu, 2009, C.4, s.36). Günümüzde bu uygulama terk edilmiştir. Bu türbenin ziyaretçisi de yoktur. Sadece yoldan geçen bazı kişiler dua eder.

2.7.Sinan Dede Mezarı: İncirli mahallesinden Sinan Dede mahallesinde giden yol üzerinde yer alan mezarda din büyüklerinden, XVI. yüzyılda yaşamış Sinan Dede adlı biri gömülüdür. Günümüzde mezarının olduğu yerdeki yerinde ibadet dua ile meşgul olmuş ve orada ölmüş. Mezarı eskiden şifa amaçlı ziyaret edilirdi. Sıtma hastalığına yakalananlar ve çocuğu olmayanlar mezarın yanına gelip dileklerini söylerlerdi(Kepecioğlu,2009,C.4, s.107).Günümüzde bu ziyaret yapılmaz iken mezarın olduğu yere gelenler sessiz davranırlar.

2.8.Tezveren Dede Türbesi: Şeyh Konevi mahallesinde, Şehy Konevi camisinden yukarı çıkar iken solda kalan bahçe içinde yer alan türbede Ataullah Efendi adlı birisi gömülüdür. Halk tarafından bu kişinin adı "Tezveren Dede" olarak bilinmektedir. Eskiden zatın sandukasının üstüne tülbent başta olmak üzere çeşitli giysiler ve bezler konulurdu, bu zatın türbesine şifa başta olmak üzere her tür dilek iççin gidilirdi (Kepecioğlu, 2009, C.4, s.175). Günümüzde de ziyaretçi sayısı çoktur fakat sanduka üstüne bir şey bırakılmıyor Bunun hurafe olduğu bilincinde olan kişiler sanduka yanında ayakta durarak dileklerini söyledikten sonra sandukayı görecek şekilde oturup dua kitabı ya da Kur'an okur. Ziyaretçilerin çoğunun kadın olduğu türbe genelde Cuma günü Cuma vakti ziyaret edilmektedir.

2.9.Üftade Tekkesi ve Türbesi: Asıl adı Mehmed Muhyiddin Efendi olan bu zat din büyüklerinden birisi olarak bilinmektedir 1580 yılında ölen bu kişi tekke ve camiyi kendi parasından yaptırmıştır. Türbesi de caminin yanındadır (Kepecioğlu, 2009, C.IV, s.202). Tekkesi ise cami ve türbeden farklı yerdedir ve "Üftade Evi" olarak bilinir ve ziyaret edilir. Türbe de çeşitli dilekler için olmasa da yoğun ziyaretçi çeker.

2.10.Zerde DedeMezarı: Pınarbaşı mahallesinde yer alan mezar tuğladan yapılmıştır. Eskiden bu mezara zerde adağı yapılır dilek kabul olunca mezara zerde dökülürdü (Kepecioğlu,2009, C.4, s.274).Günümüzde bu uygulama terk edilmiş olup mezarın ziyaretçisi oldukça azdır. Genelde yürümeyen çocukların yürümesi için ziyaret edilen mezarda gelenler artık zerde adağını yapmıyor sadece dua edip dileklerini diledikten sonra tekrar gelip tine dua ediyor.

2.11. Dua Çınarı: Ermiş bir kişi olan Somuncubaba'nın sırrı ortaya çıkmış ve ı Bursa'dan ayrılmış Onun en son görüldüğü yer olan Dua Çınarının bulunduğu mevkide halkın ricası üzere elindeki sopayı toprağa saplar ve o sopa Dua Çınarı olur (Olgun,1989,s58). Bursa'da hac ve umreye gidecek kişiler Dua Çınarının olduğu yerden yolcu edilirdi. Bu çınar günümüzde yoktur, devrilmiştir. Onun bulunduğu mahallenin adı Dua Çınarı Mahallesidir.

2.12.Eskici Baba Çınarı: Orhan Caminin bahçesinde yer alan çınarın kovuğunun içinde rivayete göre camide müezzin olan bit yaşlı kişi kovuk içinde ayakkabı tamiri yaparak geçimini sağlarmış günün birinde ağacın kovuğunun içinde kaybolmuş bir daha görülmemiş

ISBN: 978-625-5962-19-5

(Olgun,1989, s.59). Bu ağaç halen durmaktadır. Bursa'da bu ağacın hikayesini bilen kişi sayısı çok fazla değildir.

2.13. Mudanya Hançer Ali Dede Mezarı: Hançerli köyüne adını veren bu veli kişinin düşman saldırısına tek başına direnerek köyü kurtardığına inanılır. Öldüğünde ağaçlı bir tepeye mezarı yapılır oraya gömülür. Her yıl mezarın yanında "Dede Kınası" yakılıp yemekler yenip eğlence yapılır (Olgun,1989, s.60).Bu eğlenceler ve hayırlar hafta sonu yapılagelmiştir.

2.14.Hamit Dede Mezarı: Bu mezar ile ilgili bir rivayete göre çocuğu olmayan çift dua eder ve uzun zaman sonra çocukları olur. Çocuğun adını Hamit koyarlar. Hamit'in annesi doğumda ölür, babası da kısa üre sonra ölünce köylüler tarafından büyütülen Hamit yıllar sonra köyden ayrılmak ister bunun için yola çıktığında ölür ve mezara gömülür. Yardımseverliği ile bilinen Hamit'in ölümünden sora da bunu devam ettirdiği köy içinde dolaşıp yardım isteyenlere yardım ettiği söylenmektedir (Olgun,1989, s.61). Günümüzde Hamitler mahallesinde yer alan aynı adlı caminin yakınında yer alan normalden biraz daha uzun olan mezarda gömülü olduğu rivayet edilen ve mahalle halkı tarafından büyük saygı gösterilen Hamit Dede'nin hangi zaman diliminde yaşadığı bilinmemektedir. Şifa amaçlı ziyaret edilen mezarda sessiz durulması sessiz dua edilmesi ve hastaların mezar etrafında yavaşça döndürülmesi ritüeli yapılırmış Fakat günümüzde mezarın baş tarafında bahçe duvarının olmasından dolayı dönme uygulaması yapılmamaktadır sadece mezarın ayakucunda durup sessiz dua edilmesi uygulaması yapılmaktadır. Özellikle mahalle sakinleri tarafından ziyaret edilen ve hakkında çok rivayet menkıbe bulunan bu mezarda gömülü olduğu bilinen Hamit Dede, Bursa geneline bakılacak olursa ziyaretçisi az olan yatırlardandır.

2.15.Helvacı Bacı Mezarı: Bulgaristan'ın Filibe Kasabasından Bursa'ya geldiği rivayet edilen Helvacı Bacı, keramet gösteren "Bursa Evliyaları" arasında zikredilmektedir. Rivayete göre bir fabrikatörün hizmetçisi olan bu kız, fabrikatörün sevdiği helvayı tabak ile hacda olan efendisine götürür. Adam eve geldiğinde kızın götürdüğü tabak da eşyaların arasından çıkınca kızın ermiş kişi olduğu sırrı ortaya çıkar (Olgun,1989, s.80). Bu kerametten sonra kız9ın adı Helvacı Bacı olarak anılır. Halk arasında onun mezarının ziyareti esnasında söylenen dileklerin çabuk kabul edilmesinden dolayı bu mezarda gömülü olan kişi için "Acele Bacı" adı verişmiştir. Günümüzde ziyaretçisi fazla olmayan bu mezarın ziyareti esnasında helva adağı yapılır ve dilek kabul olunca mezarın başında helva getirilir ve oradakilere dağıtılır.

2.16.Ulu Dede Mezarı: Merkez Nilüfer İlçesi Badırga Köyündeki mezarının başında yer alan ağaçlara bez paçavra bağlanıp, her yıl, zatın doğum günü olan 17 Mayıs tarihinde mezara adak adanırmış. Mezarın başındaki ağaçlara zarar vermenin kötü sonuçlara sebep olacağı inanışı günümüzde de yaygındır. Burada bazı ritüeller yapılır çocuğu olmayan kadınlar mezarın başında Kur'an okur ve mezarın başındaki tasın içinde mum yakar diler ve mumu orada bırakırlar. Böyle yapınca çocuğun olacağına inanırlar(Kaplanoğlu, 2002, s.470).

2.17.Şipali Köyü Şip Ali Mezarı: Bu veli kişinin mezarının etrafındaki ağaçlar kutsal sayıldığından onlara dokunulmaz, zarar verilmez. Bu yatır da şifa amaçlı ziyaret edilir, özellikle fıtık hastalığının şifası için mezarın yakınındaki iki çam ağacının arasında geçirilir böylece hastanın iyileşeceğine inanılır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.18.Baba Sultan Köyü Geyikli Baba Türbesi: Evliyadan kabul edilen bu kişinin türbesindeki geyik boynuzları ritüel açısından önemlidir. Zatın hayatta iken hastaları iyileştirdiği bilinmektedir. Türbeye şifa amaçlı ziyaret yapılmaktadır (Kaplanoğlu, 2002, s.468). Günümüzde eskisi gibi olmasa da şifa amaçlı ziyaretler devam etmektedir. Bunun Yanı sıra inanç turizmi için de önemli bir yeri olan türbede dua edilmekte dilekler dilenmektedir.

2.19.Baba Sultan Köyü Geyikli Baba Türbesi: Bu türbede gömülü olan Geyikli Baba, Orhan Gazi döneminde yaşamıştır. Azerbaycan'dan Anadolu'ya gelen bu kişinin asıl adı Yunus Emre'nin Divanında Hasan olarak geçer (Kara, 2012,s.117). Geyikli Baba'nın Bursa'nın fethinde bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca geyikleri evcilleştirip onlar ile gezdiği, geyiklerin sütünü sağdığı rivayet edilir (Kara, 2012, s. 120).Orhan Gazi tarafından, bulunduğu yer ona verilinde hayatının geri kalanını köyde tekkesinde geçirmiş burada ölmüş Orhan Gazi onun için türbe yaptırmıştır (Kara,2012, s.129). Günümüzde inanç turizmi için gelen ziyaretçilerin daha yoğun olduğu türbedeki geyik boynuzları dikkat çekmektedir. Boynuzlara dokunarak zat ile bağ kurma ritüeli önemlidir. Veli zatların eşyalarına dokunarak onunla aralarında bağ kurmak insanların çok ilgisini çeken ve heyecanla yaptıkları bir uygulamadır. Ayrıca bu türbede Geyikli Baba'nın sandukasına dokunmak, sanduka etrafında dönmek, dua etmek dilek dilemek türbe içinde bir müddet oturmak manevi avuntu sağlayan uygulamalardandır.

2.20.Keles, Dedeler Köyü Selahattin Buhari Türbesi: Şifa amacıyla ziyaret edilen bu türbe içinde yuvarlak bir masa ve sağlık tanrısı Asklepios'a ait olduğu biline yılan tipli sunak bulunmaktadır. Türbe içinde kitabesi olmayan iki sanduka vardır. Türbede halktan alınan bilgilere göre Selahattin Buhari ve hanımına ait sandukalar bulunmaktadır (Şahin, 2014,s.80).Yılan motifinin tıp ile ilişkili olması ve sağlık tanrısına atfedilen sunağın olmasından dolayı bu türbe şifa aramak amaçlı ziyaret edenlerin uğrak yeridir.

2.21.Bursa Bahri Dede Mezarı: XVI yüzyıl evliyasından olan bu kişi Edirne'de doğmuş Bursa'da ölmüştür. Mezarı Muradiye Mahallesinde yer alır. İbrahim Edhem'in yolundan giden bu kişi, önce Edirne'de daha sonrada Bursa'da ilim yaymak için çalıştı. I.Süleyman ile birlikte Zigetvar Kalesinin fethi için orduda yer aldı. Mezarı çeşitli dilekler ile ziyaret edilmektedir (Evliyalar Ansiklopedisi, 1992, s. 759).

2.22.Fidan Ana Türbesi: Harmancık'ın Harman Akalan Köyünde bulunan türbede Kınık Köyünden buraya gelmiş olan veli bir hanım olan Fidan Ana gömülüdür. Yanlış anlaşılma sonucu erkek kardeşi tarafından kötü yola düştüğü düşünülen bu kadının beddua ettiği ve kendisi ve kardeşinin öldüğü rivayet edilmektedir. Türbede Fidan Ana ve kızına ait mezarlar vardır (Güleç, 2017, s.111). Bu türbe genelde kadınlar tarafından ziyaret edilir. Çocuk isteyenler, kısmet açılması dileği ile gidenler, yaramaz çocuğunun uslu olması için gidenler ziyaretçilerin çoğunu oluşturur.

2.23.Hatıp Kızı Türbesi: Harmancık Çakmak Köyünde yer alan türbede Kurtçu Mehmet Efendi'nin hanımının gömülü olduğu rivayet edilmektedir. Evlenen kızın baba evinden koca evine giderken bu türbeye götürülmesi uygulaması yapılmaktadır. Şifa amaçlı da ziyaret edilen türbede hastaların türbe etrafında dolandırılması uygulaması da yapılmaktadır. Türbe ziyareti bittikten sonra yandaki ağaçlara bez bağlanması da yapılmaktadır (Güleç,2017,s.114). Yatır ziyaretlerinde yapılan uygulamalardan biri olan yatır etrafında dönme, bu türbe için de yapılmaktadır. Büyüklerimiz bunun için yatır etrafında dönülürken yatırda gömülü olan

ISBN: 978-625-5962-19-5

mübarek kişinin gelenlerden haberdar olduğunu söylerdi, belki de bu uygulamanın sebeplerinden birisi de bu olabilir.

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Özellikle dağ köylerindeki yatırlar şifa amaçlı ziyaret edilir. Bursa yatırlarının temel ziyaret sebebi şifa bulmaktır. Bundan dolayı Şip Ali Mezarı, Ana Sultan Türbesi, Orhangazi İlçesi Eren Dede Mezarı, Çepni Köyü Garip Dede Mezarı, Merkezdeki Fazlullahpaşa mezarı, Fırla Dede mezarı bu yatırlara örnek olarak verilebilir.

Bursa ilinde günümüze gelmeyen mezarlıklarda birçok dinî şahsiyete ait mezarlar olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra çalışmamızda değinmediğimiz ve sadece vereceğimiz yatırlar da mevcuttur. Abdal Murad, Ahmed Cünuni Dede, Yoğurtlu Baba, Ali Mest Edhemi, Bahar Dede, Davud Dede, Dürt Dede, Gaib Dede, Dürt Dede, Hasirpuş Dede, İsa Dede, Kaplan Gazi, Köpüklü Dede, Lokman Dede, Nakşi Dede, mezarları bunlara örnek olarak verilebilir. Bu yatırlar çeşitli dilekler ile ziyaret edilmeye devam edilmeye devam etmektedir. Bu yatırlar ile ilgili ritüeller günümüzde azalsa da mevcudiyetini muhafaza etmektedir. Bursa yatırlarına bakıldığında genelde şifa amaçlı ziyaret edildikleri görülmektedir. Bursa yatırları içinde ilginç bir ritüel ile ziyaret edilen "Edhem Dede" mezarı halk arasında "Göbek Atan Edhem Dede" olarak bilinmektedir Kim olduğu ne zaman yaşadığı bilinmeyen bu kişinin mezarı Meydancık Mahallesine giden yol üzerinde ve Kurdoğlu Mahallesinden (Setbaşı) gelen yol ortasında kalmıştır. Göbeği kaçanların göbeklerini yerine getirdiği rivayet edilen bu kişinin mezarına çocuğu olmayan kadınlar gelerek" al sana üç göbek ver bana bir bebek" diyerek mezarın yanında üç kez göbek atarlarmış. Böyle yapınca bebek sahibi olacaklarına inanırlarmış. Günümüzde bu uygulama yapılmamaktadır.

Bursa yatırları içinde Tezveren Dede'nin ayrı bir önemi vardır. Sevenlerin sevdiklerine kavuşmaları için dua ettikleri bu türbeye ayrıca bereket olması, şifa bulunması, evladının hayırlı olması gibi dilekler ile daha çok kadınlar gelmektedir. Bu yatır ile ilgili anlatılan ve dileği kabul olanlardan işittiğimizde "Helvacı Bacı" ve Tezveren Dede" de edilen dileklerin çok çabuk kabul edildiğini fakat dilek dileyen kişinin tam bir sessizlikle dileğine odaklanması ve saf kalbi ile dilek dilemesi gerektiği bilgisini edindik.

Bursa yatırlarına yapılan ziyaretlere genel olarak bakıldığında, şifa aramak, çocuk sahibi olmak, kısmet açmak, bereket dilemek gibi sebeplerin ön planda olduğu görülmektedir. Bazen de hiç dilek dilenmeden sadece dua edilip geri dönüldüğü de görülür. Abdestli gitmek, edebe uygun giyinmek, sessiz durmak ve duayı ya da dileği sessiz içinden söylemek yapılan uygulamaları sessiz yapmak ziyaretlerde görülen temel özelliklerdir. Türbe, mezar etrafında dönmek en bariz şekilde Piremir Türbesinde görülmektedir. Kısmet açmak için makara sökmek sarmak ve bunu yaparken türbe etrafında ileri ve geri dönmek türbenin içinde bulunduğu bahçede az oturmak Kur'an ya da dua kitabı okumak gibi uygulamalar yapılmaktadır. Sorulduğunda uhrevi ortamda ne kadar çok bulunursak ve sessiz olursak yatırdaki kişinin ziyaretçinin niyetini dileğini duyduğuna dair rivayet de ziyaretçiler arasında söylenmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

Evliyalar Ansiklopedisi., İhlas Gazetecilik Yayınları,İstanbul. 1992.

GÜLEÇ,M.M., " Bursa'nın Dağlık Bölgelerinde Kadın Türbeleri Etrafında Oluşan Ritüeller ve Ana Tanrıça Kültü", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2017, S.37,ss: 108-121.

KAPLANOĞLU,R., *Bursa Köyleri İçin Dede Yatırlarının Önemi"* I.Uludağ Üniversitesi Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı (4-6 Nisan 2002), Bursa. 2002, ss: 465-476.

KARA, Mustafa.(2012), Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları , Bursa. 2012.

KEPECİOĞLU,K.,(2009). *Bursa Kütüğü C,1,2,3,4*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa, 2009

OLGUN, Y., *Tarihi Bursa Efsaneleri*,(Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, SBE, Halkbilim ABD, Bursa,1989.

ŞAHİN, M., Bursa'nın Dağ İlçelerinin Tarihi ve Kültürel Mirası Envanteri, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Yayınları, Bursa, 2014.

İnternet Kaynağı

At (Sancı) Dede Mezarı. http://www.yildirim.gov.tr/sanci-dede-turbesi. Erişim Tarihi 18-01-2025

ISBN: 978-625-5962-19-5

BURSA ATATÜRK EVİ MÜZESİ KOLEKSİYONU VE KORUMA ÖNERİLERİ

BURSA ATATURK HOUSE MUSEUM COLLECTION AND CONSERVATION PROPOSALS

Uzm. Sanat Tarihçi Fikret ALKAN
Bursa Büyükşehir Belediyesi, 0000-0002-6248-0287
Prof. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA
Pamukkale Üniversitesi, 0000-0003-1060-0280

ÖZET

Atatürk'ün Bursa ziyaretlerinde konaklaması amacı ile Miralay Mehmet Bey'in Çekirge Caddesi üzerindeki Fransız üslubunda inşa edilmiş köşkü, Bursa Belediye Başkanı Hasan Sami Bey tarafından kendisine hediye edilmiştir. Köşk, Atatürk'ün Bursa'ya gelişlerinde sıklıkla kullandığı evlerden biri olmuştur. 1922 yılında Atatürk'ün mülkiyetine geçen ev, kendisi tarafından Bursa Belediyesi'ne bağışlanmış, 1965 yılında ise mülkiyeti Kültür Bakanlığı'na devredilmiş, Cumhuriyet'in 50. yılı anısına hazırlanarak müze olarak fonksiyon kazandırılmıştır. Müze, çağdaş müzecilik anlayışı ile QR kodlu anlatım, ücretsiz rehberlik hizmeti, erişilebilir müze gibi uygulamaları ile tarih ve kültür meraklılarını ağırlamaktadır. Müze koleksiyonunda Atatürk'e ait fotoğraflar, belgeler, porselen yemek takımları, antika radyolar ve mobilyalar yer almaktadır. Yapı; giriş, kabul salonu, yemek odası, yatak odaları ve balkon gibi bölümleri ile Atatürk'ün yaşamına dair izler taşımaktadır. Önemli parçalardan oluşan eser grupları müzenin fiziki yapısı kadar zarif ve ince işçilikli bir seçkiden oluşmaktadır. Bu nedenle söz konusu eserlerin geleceğe taşınması adına, müzede ısı, ışık ve nem değerlerinin mümkün olduğunca sabit tutulması gerekmektedir. Bunun yanında koruyucu bakım, konservasyon ve gerekli hallerde restorasyon işlemleri uygulanmalıdır.

Bu çalışmada Atatürk'ün Bursa ziyaretlerinde ikametgâh olarak kullandığı ve ülkemizdeki birçok tarihi önem taşıyan ev gibi "müze" vasfı kazandırılan Atatürk Köşkü ya da günümüzdeki adıyla "Atatürk Evi Müzesi"nin tanıtılması, sergileme unsurları, koleksiyonlarının korunması ve geleceğe taşınması adına yapılabilecekler sıralanmıştır. Çalışmanın gerçekleşmesi için literatür taraması yapılmış, müze yetkilileri ile görüşülmüş, fotoğraflar ile metin kısmı desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Kültür, Müze Ev, Atatürk Evi, Koruma.

ABSTRACT

Colonel Mehmet Bey's French-style mansion on Çekirge Street was given to Atatürk as a gift by Hasan Sami Bey, the Mayor of Bursa. The mansion became one of the houses that Atatürk frequently used during his visits to Bursa. In 1922, the house became the property of Atatürk and was donated to Bursa Municipality by him. In 1965, the ownership of the house was transferred to the Ministry of Culture and it was prepared to commemorate the 50th anniversary of the Republic and functioned as a museum. The museum welcomes history and culture enthusiasts with applications such as QR code narration, free guidance service and accessible museum with a modern museum approach. The museum collection includes photographs, documents, porcelain dinner sets, antique radios and furniture belonging to Atatürk. The building bears traces of Atatürk's life with its entrance, reception hall, dining room,

ISBN: 978-625-5962-19-5

bedrooms and balcony. The artifact groups consisting of important pieces are as elegant and finely crafted as the physical structure of the museum. For this reason, in order to preserve these artifacts for the future, the temperature, light and humidity values in the museum should be kept as constant as possible. In addition, preventive maintenance, conservation and, where necessary, restoration procedures should be applied.

The aim of this study is to introduce the Atatürk Mansion or "Atatürk House Museum", which Atatürk used as a residence during his visits to Bursa and which has been qualified as a "museum" like many historically important houses in our country, and to list what can be done in order to protect its exhibition elements, collections and to carry them to the future. For the realization of the study, a literature review was made, museum officials were interviewed, and the text was supported with photographs.

Key Words: Bursa, Culture, Museum House, Atatürk House, Conversation.

Giriş

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet'in ilanından sonra Bursa'ya geziler düzenleyerek kent hafızasında önemli izler bırakmıştır. 17 Ekim 1922'de başlayan ilk Bursa gezisi 29 Ekim 1922 günü tamamlanmıştır. Bazı açılışlara katılmak için geldiği Bursa'ya son gezisi de 1-3 Şubat 1938 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Gazi Mustafa Kemal Bursa'ya toplam 18 kez gelmiştir. Her gezisinde Bursa için belleklerde unutulmaz anılar bırakmıştır. Bunlar arasında öğretmenlere verdiği söylev, ünlü Bursa nutku, Sabiha Gökçen ile ilk tanıştığı yer olan Hünkâr (Atatürk Köşkü), devletçilik ilkesi gereği inşa edilen ve açılışına katıldığı son tesis olan Sümerbank Merinos Yünlü Müessesesi ve tarihi Bursa Belediye Binası'nda zeybek oynayışı sayılabilir (Ersevinç, 2022: 256-305; Karabağ, 2002: 306-335).

Bu çalışmada Atatürk'ün Bursa ziyaretlerinde ikametgâh olarak kullandığı ve ülkemizdeki birçok tarihi önem taşıyan ev gibi "müze" vasfı kazandırılan Atatürk Köşkü ya da günümüzdeki adı ile "Atatürk Evi Müzesi"nin tanıtılması, sergileme unsurları, koleksiyonlarının korunması ve geleceğe taşınması adına yapılabilecekler sıralanmıştır. Çalışmanın gerçekleşmesi için literatür taraması yapılmış, müze yetkilileri ile görüşülmüş, fotoğraflar ile metin kısmı desteklenmiştir.

Bursa Atatürk Evi

Atatürk'ün Bursa'ya düzenlediği ikinci gezisinde (20-24 Ocak 1923) Çekirge Caddesi üzerinde bulunan 19. yüzyıla ait ahşap köşk, dönemin Belediye Başkanı Hasan Sami Bey tarafından 12 bin lira karşılığında satın alınarak Atatürk'e armağan edilmiştir. Atatürk bu gezisi ve daha sonraki dönemlerde yaptığı Bursa gezilerinde çok kez köşkü ikametgâh olarak kullanmıştır (Akkılıç, 2009: 44; Koral vd., 2007: 52; Özdemir, 2007: 120).

2523 m2'lik arazi içinde yer alan görkemli yapının (Bkz. Görsel: 1) kim tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Prof. Dr. Beatrice St. Laurent'in doktora çalışmasında sahibinin İngiliz bir bayan olduğu belirtildikten sonra köşk hakkında: "*Bu ev Fransız ve İngiliz modellerine özellikle 1895 yılında Paris'in banliyösü olan Maisons Lafitte'de inşa edilen 'LesMuettes' olarak da bilinen eve benzemektedir. Kullanılan malzeme farklı olsa*

ISBN: 978-625-5962-19-5

da Bursa'daki evin planı, ölçüleri, eğimli ve plakalı çatısı Fransa'daki evlerle paralellik içindedir" bilgileri yer almaktadır (Özdemir, 2007: 120).

Köşk hakkında araştırma yapanların ortak kanısı ise köşkün 1895 yılında Miralay (Albay) Mehmet tarafından yaptırıldığının rivayet edildiğidir (Akkılıç, 2009: 44; Koral vd., 2007: 52). Bursa Ansiklopedisi'nde ise yapının Muhyi Bey adında biri tarafından inşa ettirildiği ve Miralay Mehmet Bey'e satıldığı yazılıdır (Akkılıç, 2002: 1237).

Görsel 1: Bursa Atatürk Evi

(https://www.turkishmuseums.com/museum/detail/2011-bursa-ataturk-evi-muzesi/2011/1, Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Köşkün tapu kayıtlarında Rasimpaşazade Miralay Mehmet Bey'den 25 Teşrin-i evvel 1338 (25 Ekim 1922) tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından satın alındığı yazmaktadır (Adil Kaya, 10.01.2025 tarihli görüşme). Mehmet Bey'in eşi Adile Hanım'ın vefatına kadar kullanım hakkı tanındığı da bilinmektedir. 1925 yılında köşke Çelik Palas Oteli'nden kaplıca suyu bağlanmış ve Atatürk 29.910 TL karşılığında hisse ile Bursa Kaplıcaları TAŞ'a ortak olmuştur. Bu şirket günümüzde Bursa'nın tarihi ve çok yıldızlı otellerinden olan Çelik Palas'ın çekirdeğini oluşturmaktadır (Özdemir, 2007:120)

Bursa'ya son geliş tarihi olan 1-3 Şubat 1938 tarihlerinde Gazi Paşa, bir dizi sanayi tesisinin açılışını gerçekleştirmiştir (Alkan ve Koyuncu Okca, 2024). 2 Şubat tarihli talebinde köşkü ve kaplıca hisselerini Bursa Belediyesi'ne bağışladığı yazılı bir mektup bırakmıştır. Buna karşın, Ankara Asliye Hukuk Dairesi'nin 14 Şubat 1939 tarihli kararıyla köşk Atatürk'ün kardeşi Makbule Boysan'a 5 Haziran 1939 tarihinde geçirilmiştir. Makbule Hanım köşkü kullanmamış, 8.500 TL bedelle Şerif Çapan'a ipotek etmiştir. 1940 yılında Bursa Belediyesi tarafından 3710 sayılı İstimlak Kanunu'nun 16. maddesi gereği 5.000 TL bedelle istimlak edilmiştir. Belediye, Atatürk'ün hisselerini Emekli Sandığı'na satmış, bu şekilde yapı Belediyeden sonra Kültür Bakanlığı'na 1965 yılında geçmiştir (Özdemir, 2007:120-128; Akkılıç, 2009: 141-142; Akkılıç, 2002: 1237).

Geniş bir bahçe içinde, Bursa'ya hâkim konumda, kâgir yapı malzemesi ile inşa edilmiş, beyaz boyalı ahşap köşk, 19. yüzyıl Fransız mimari üslubunu yansıtmaktadır (Bkz. Görsel: 2-3-4). Bodrum katı, zemin girişi, birinci kat ve çatı katlarından oluşmaktadır. Bahçe kısmında kameriye kısmı da bulunmaktadır. Balkonlar, alınlık saçakları ve akroterler gibi mimari detaylarındaki ince işçilikler yapıya dikkat çekici özellikler katmıştır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

(https://gzt.adu.edu.tr/haber/bursa-nin-beyaz-incisi-ataturk-evi-muzesi-7097, Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Görsel 2-3-4: Atatürk Evi Genel Görünüm, Giriş Cephesi ve Kameriye Bölümü Dıştan ve İçten Görünümü (Fikret Alkan Arşivi, 26.12.2024)

Tapusunda sekiz oda ve bir sofaya ilaveten mutfak ve ahır kısımlarının da bulunduğu belirtilen yapıya, (Adil Kaya, 10.01.2025 tarihli görüşme) cadde üzerindeki kapıdan ya da bahçe kısmının bulunduğu arka yönden giriş sağlanabilmektedir. Her iki yönde de kanatlı, parmaklıklı demir kapılar mevcuttur. Uzun bir holden yapılan girişin sağında geniş bir sofa olarak tanımlanabilecek kabul odası, solunda ise yemek ve dinlenme odaları bulunmaktadır. Ahşap kıvrımlı bir merdivenle çıkılan üst katta ise merdivenler uzun bir hol ve bitiminde Bursa manzaralı bir balkon ile son bulmaktadır (Bkz. Çizim:1). Bu katın batı cephesinde çoğu köşkte bulunmayan limonluk (kış bahçesi) köşke değer katan farklı bir özellik oluşturmaktadır. Çatı katında ise misafirlerin yatak odaları ve depo kısmı bulunmakta iken, bodrum katı da yine depo şekline bürünmüştür (Özdemir, 2007: 132).

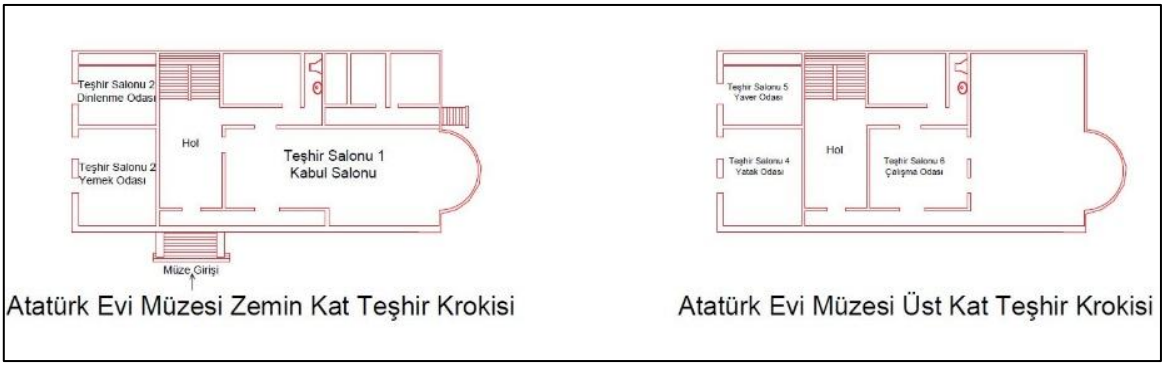

Çizim 1: Atatürk Evi Krokisi, (https://www.turkishmuseums.com/museum/detail/2011-bursa-ataturk-evi-muzesi/2011/1, Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Bursa Atatürk Evi Müzesi Koleksiyonu ve Koruma Önerileri

Bursa Atatürk Köşkü'nün müzeye dönüştürülme süreci, Atatürk'ün hisselerinin belediye tarafından Emekli Sandığı'na, oradan da Kültür Bakanlığı'na satışı ile başlamıştır. Bu doğrultuda 06.02.1968 tarihinde Emekli Sandığı Köşk'ün kullanımını Müzeler Genel Müdürlüğü'ne devretmiştir. Kültür Bakanlığı'na geçen taşınmaz, Cumhuriyet'in 50. yıldönümü münasebeti ile müzeye dönüştürülmek üzere yeniden düzenlenmiş, 29 Ekim 1973 tarihinde

ISBN: 978-625-5962-19-5

açılmıştır (https://www.turkishmuseums.com/museum/detail/2011-bursa-ataturk-evi-muzesi/2011/1, Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Türkiye'de tarihi olay ve kişilere tanıklık eden mekânlar içinde değerlendirilen "müze evler"in bir kategorisi sayılan Atatürk evleri, Atatürk'ün belirli bir süre kullanmasından ya da Atatürk'e duyulan saygının bir ifadesi olarak müzeleştirilmişlerdir (http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/UZ-Seden- M%C3%9CZE-EVLER.pdf, Erişim Tarihi: 05.01.2025).

Bu müzeler Atatürk'ün ölümünden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak belleklerde yer edinmesi adına, önemini ve hatırasını gelecek nesillere ulaştırmak amacı ile koruma altına alınmış, hafıza mekânları olarak müze konsepti ile ziyarete açılmıştır (Bendaş ve Alanka, 2022: 460). Aynı zamanda Atatürk kültür turları ve/veya bölgesel miras turizmi rotalarına dâhil edilmişlerdir (Aliağaoğlu ve Temurçin, 2004: 131). Köşk, 2004-2005 yılları arasında kapsamlı bir restorasyon geçirmiş, bina ile birlikte teşhir-tanzim öğelerine de bakım yapılmıştır (Akkılıç, 2009: 44).

Atatürk Evi Müzesi günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bünyesinde Bursa Müze Müdürlüğü'ne bağlı hizmet vermektedir. Köşkün 22 adet kıymetli eseri envanterlenerek kayıt altına alınmıştır. Müzeye giriş ücretsizdir. Aylık ziyaretçi ortalaması üç bin kişidir. Özellikle milli bayramlar ve Atatürk'ü anma günlerinde okul grupları başta olmak üzere yoğun ilgi görmektedir. Müze, pazartesi günleri hariç haftanın her günü 08:00-17:00 saatleri arasında ziyarete açıktır. Müzede güvenlik; güvenlik personeli ve kamera sistemi ile sağlanmaktadır. QR kodlu anlatım müze girişinde müze ve koleksiyon hakkında bilgi vermektedir (Adil Kaya, 10.01.2025 tarihli görüşme). Müze personeli 2015 yılında gerçekleştirilen "Erişilebilir Müze" projesi ile işaret dili eğitimi almış, bu sayede görme ve işitme engeli bulunan ziyaretçiler için müze gezisini kolaylaştırmışlardır (Erbay, 2017: 351). Müze sorumlusu tarafından müze ziyaretçilerine bilgilendirme yapılmaktadır. Rehberlik hizmeti ücretsiz ve kayıtsız sağlanmakla birlikte, anlatımlar yaş gruplarına göre detaylandırılmakta ve hikâyeci anlatım tarzı kullanılarak ziyaretçilerin odakları müze koleksiyonuna ve bunlardan doğan bilgi aktarımıyla tarihi özelliklerine çekilmektedir.

Müzenin ziyaret aksı zemin katındaki giriş holünden başlamaktadır. Girişte sol duvarda Atatürk'ün Hünkâr Köşkü'nde Bursalılara hitabı sırasında çekilmiş fotoğrafının büyük boyutlu şekli yer almaktadır (Bkz. Görsel: 4). Bu fotoğraf, ziyaretçiler tarafından ziyaretlerin sonunda ya da başlangıcında müzeden bir hatıra kazanmak adına önünde fotoğraf çekimi yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Soldan devam edildiğinde fotoğraf çekim alanının bitimi yemek odasına açılmaktadır. Aynı duvarın hizasında ahşap kaide üzerinde Atatürk büstü yer almaktadır. Sağ duvarda ise ziyaretçilerin girişte fazla eşyalarını asmaları için bir portmanto bulunmaktadır. Devamında sırasıyla personel odası, kabul salonu girişi ve içeri doğru açılan çift kanatlı, yüksek, dönem özelliği yansıtan ahşap kapıdan ayrı bir koridora çıkılmakta ve burada müze personeli için mutfak, güvenlik odası ve arka bahçeye çıkış kapısı bulunmaktadır. Duvarda ise yukarıdaki satırlarda bahsedilen tapu ve Atatürk'e ait fotoğraflar sergilenmektedir. Holün sonunda ise üst kata çıkan ahşap merdivenler sağda, bodruma inenler ise solda yönelmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 4: Atatürk Evi Müzesi Giriş Holü (Ayşegül Koyuncu Okca Arşivi, 26.12.2024)

Kabul salonu olarak bilinen salon, köşkün en büyük teşhir salonudur. Atatürk Bursa'daki görüşmeleri için bu salonu kullandığından bu ismi almıştır. Ahşap karelere ayrılmış tavanı girişte göze çarparken tavana asılı avizeler hem elektrik hem de gaz lambası ile çalışabilir özelliktedir. Zemine yayılmış tek parça İran halısı üzerine yedi dağın çiçeği motifleri işlenmiştir. Salonun girişinde hediyelik eşya standı bulunurken, halıdan itibaren koruma bariyerleri ile sınırlandırılan salonun karşı ucunda oturma grubu ile sandalyeler bulunmaktadır. Salon duvarlarının Atatürk fotoğrafları ile doldurulması, mekânın ağırlığı ve önemini hatırlatmaktadır. Ahşap duvar saati, aynalı konsol, vazolar ve mermer süslemeler salonu dolduran diğer öğelerdir (Bkz. Görsel: 5). Salonun ısıtılmasında kullanılan ve 19. yüzyıldan 1940'lara değin kullanılan döküm sobaları, dönem özelliği taşıyan köşk ve saraylarda da görmek mümkündür.

Görsel 5: Atatürk Evi Müzesi Kabul Salonu (Fikret ALKAN Arşivi, 26.12.2024)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Girişin solundan açılan diğer kapıda ise ziyaretçileri yemek salonu karşılamaktadır. Bu odanın da ahşap tavanı parçalı çıtlar ile serbest geometrik desenler oluşturacak şekilde süslenmiştir. Zemin halısı Kayseri Bünyan halısı olup tek parçadır. Lacivert zemin üzerine kırmızı beyaz çiçek motifleri ardışık şekilde halıda yer almaktadır. 10 kişilik porselen yemek takımları ile düzenlenmiş masa, odanın pencere ışığına yakın konumlandırılmıştır. Yemek takımı, 18. yüzyıldan başlayarak kaliteli porselen üretimi yapan Fransa'nın Limoges şehrinde üretilmesinden ötürü bu isim ile anılmaktadır. Fakat özel olarak bu takımın üzerine teslim yeri Constantinapole basılmıştır.

Yemek odasının bir başka özellikli eseri, mahir ustaların ellerinde yenilenen ve müzeye girişten itibaren sesi duyulan antika radyodur. Radyo ziyaretçilerin dikkatini çekmek için çalışır vaziyette tutulmaktadır ve sanat müziğinden çalınan eserler yemek odasını tamamlayıcı sesli bir unsur olarak sunulmaktadır. Dönem özelliğini yansıtan mobilya ve vitrinler, daha önce bahsedilen döküm sobaların bir başka örneği ile duvarlardaki Atatürk resimleri, Atatürk ve arkadaşlarının yemek salonunda bulunduğu hissini ziyaretçiye başarılı bir biçimde aktarmaktadır (Bkz. Görsel: 6-7).

Görsel 6-7: Atatürk Evi Müzesi Yemek Salonu (Fikret Alkan Arşivi, 26.12.2024)

Yemek salonunun yan kısmında bulunan kapı, dinlenme odası olarak tanımlı ve döşelidir. Yemeğin hazırlanması tamamlanıncaya değin ya da yemek sonrası çay-kahve eşliğinde yapılacak sohbet sırasında kullanılan oda, yemek odası ile birleşik, ancak bir kapı ile ayrılmıştır. Burada ahşap oturma grubu sehpası üzerinde bulunan dikey formlu cam vazo içine işlenmemiş halde ametist, quartz ve bor madenleri doldurulmuştur. Buradaki amaç madenler sayesinde evde oluşabilecek kötü enerjiden arınarak rahatlamayı sağlamaktır.

Ahşap merdivenleri kullanarak üst kata yönelince balkonla sonlanan birinci kat holü ile karşılaşılmaktadır. Üst kat giriş katı ile aynı plan şemasında olup, Gazi'nin yaşam alanı olarak kullandığı çalışma ve yatak odalarından oluşmuştur. Holün zemininde kırmızı yürüyüş halısı, duvarlarında ise Atatürk'e ait belgelerin kopyaları ile fotoğrafları düzenlenmiştir. Burada yatay camlı vitrinler içinde köşkte kullanılmış porselen kahve fincanı takımı ile karşı vitrinde camlı ve camsız şerbet takımları sergilenmektedir. Şerbet takımlarının camlı bardakları sıcak şerbet, camsız bardaklar ise soğuk şerbet ikramında kullanılmıştır.

Kat girişinin sağ yönünde ilk oda Atatürk'ün yaveri Salih Bozok'un yatak odasıdır. Oda Paşa'nın yatak odasına açılan balkonlu küçük bir odadır. Ahşap tavanı süslüdür. Oda içinde ahşap, aynalı ve yaprak motifleri ile süslenmiş, köşkün en beğenilen gardırobu, döküm soba, yatak yanı konsolları, sandalye ve ahşaptan üzeri Kütahya çinileri ile süslenmiş küçük bir orta

ISBN: 978-625-5962-19-5

sehpa bulunmaktadır. Yatak bir metre 83 cm olup, örtüsü yenilenmiş, karyola ise metaldir (Bkz. Görsel: 8).

Görsel 8: Salih Bozok'un Yaver Yatak Odası (Fikret Alkan Arşivi, 26.12.2024)

Birbirine yakın ve geçişli konumlandırılmış içeriden geçiş yapılabilen yaver odası, Atatürk'ün odasına açılır. Bu oda üç geniş penceresi ile yoğun ışık almaktadır. Tavan kısmı kare çıtalar ile süslenmiştir. Açık kahverengi karyola ve gardırop takımı tavan ile uyumlu ve sadedir. Yerde ise üç parça kilim bulunmaktadır. Geniş camların önünde iki yanına çini vazo konulmuş aynalı bir mobilya, oturma grubu yerine tercih edilen iki sandalye ve bir masa yer almaktadır. Her odada olduğu gibi dönem özelliği taşıyan döküm soba odanın giriş kısmında duvar dibinde bulunmaktadır. Duvarlar beyaz boyalı ve boştur, iki Atatürk portresi kullanılarak hareketlendirilmiştir. Odada sobanın bulunduğu köşesinde, aynanın önünde, Atatürk'ün sabah uyandığında elini yüzünü yıkadığı porselen sürahi, leğen, sabunluk ve havlusu yer almaktadır. Aynanın önündeki taburenin ayakları kartal pençesi şeklinde tasarlanmış, kartal pençesinin avuçladığı, kristal camlardan ayakları ile sonlanmaktadır (Bkz. Görsel: 9-10-11).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 9-10-11: Atatürk'ün Yatak Odası (Fikret Alkan Arşivi, 26.12.2024)

Köşkte kullanılan son oda ise Atatürk'ün çalışma odasıdır. Yatak odasının karşısında bulunan bu oda iki dar cam ile ışık almaktadır. Tavan tüm köşkte olduğu gibi çıtaların dizilmesi ile geometrik desenler oluşturularak hareketlendirilmiştir. Zemine büyük boy madalyonlu bir halı serilmiştir. Halının ortasında ise kömürle ısınmak ve kahve pişirmek için kullanılmış bir mangal yer almaktadır. Bambu koltuk takımı da odayı doldurmaktadır. Odaya girişte ilk dikkati çeken bir köpek tahnitidir. Köpeğin adı Kont'tur ve Hünkâr Köşkü'nde yaşamış, Atatürk'ün köpeğidir. Ölümünden sonra sol arka ayağından kesilerek tahnit yapılmıştır (Bkz. Görsel: 12). Odanın kıymetli diğer bir eseri ise Atatürk'ün çalışma masasıdır. Masa, yaptıran tarafından Atatürk'e hediye edilmiş, zarif, siyah bir çalışma masası ve sandalyeden oluşmaktadır. Mütenebbi isimli Kufe doğumlu bir şairin (916-965) masanın ön kısmına işlenmiş şiirinden: *"Kim hayırlı bir iş işlerse ya da güzel bir eser meydana getirirse, kendisi ölse bile bırakmış olduğu eser ölmez, onu takip eder,"* anlamına gelen bir dize işlenmiştir. Sağ ve sol yanlarda ise Allah'ın verdiği nimetlere hamd ve şükür ifadeleri yer alır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 12: Atatürk'ün Çalışma Odası (Fikret Alkan Arşivi, 26.12.2024)

Köşkün birinci katında girişte kabul salonunun üst kısmına tekabül eden alan ise köşkte kış bahçesi olarak kullanılmış, limonluk adı verilen camla Bursa'nın izlenilebildiği kısımdır. Bu kısım Bursa Müze Müdürlüğü tarafında yapılan toplantı, söyleşi ve panel gibi etkinliklerde salon olarak değerlendirilmektedir. Limonluğa geçiş ara koridorunda bulunan odalar ise müze yetkililerinin ihtiyaçlarına yöneliktir.

Günümüzde ziyaretçi girişine kapalı olan üst kat ise döneminde misafirler için yatak odası olarak kullanılmıştır. Ancak mevcut durumda Atatürk belgeliği olarak ayrılmıştır.

Müzenin Koleksiyonuna İlişkin Koruma Önerileri

Müzenin var olduğu tarihi nitelikli ve dönem özelliği taşıyan bina ahşap olduğu için düzenli ve sık aralıklarla bakıma ihtiyaç duymaktadır. Yapısal anlamda ve teşhir-tanziminde bulunan koleksiyonu ile son olarak 2004-2005 yıllarında bakıma tabi tutulmuştur (https://www.aa.com.tr/tr/yasam/ataturk-evi-muzesinin-tapusu-sergileniyor/1190582#:~:text=%22Restorasyon%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1na%20Bursa%20Valili%C4%9Fi%20ile,badana%20ve%20bak%C4%B1m%20i%C5%9Fleri%20yap%C4%B1ld%C4%B1, Erişim Tarihi:26.12.2024).

Müze ev, Atatürk'ün Bursa günlerinden önemli izler ve bunlara bağlı koleksiyon grupları içermektedir. Aynı zamanda müzenin ziyaretinde misafirler dönem özelliklerini yansıtan koleksiyon ile dolu evde geçmişe bir yolculuk yapmaktadırlar. Koleksiyon grupları içinde nitelikli halılar, döküm sobalar, mobilyalar, günlük yaşam eşyaları, vazolar ve süsleme öğeleri bulunmaktadır. Duvarlar genellikle Atatürk'e ait fotoğraflar ve Atatürk tarihine ilişkin matbuatın kopyaları ile zenginleştirilmiştir. Bu görseller koleksiyonun bir parçası olmanın yanı sıra tarihi olayları açıklayıcı ve tamamlayıcı bir işlev üstlenmektedir. Koleksiyonun, göz yormayan ve sade bir şekilde sergilenmesi tercih edilmiştir.

Ancak eserler tekstil, cam, seramik, ahşap, kâğıt, metal, mermer ve kompozit gibi farklı malzemelerden oluşmakta, bu da eserlerin koruma stratejilerinde farklı tekniklerin kullanılması gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum karşısında farklı uzmanlık konularına ihtiyaç duyulduğundan geniş bir ekip tarafından, müzenin temsil ettiği dönem ve tarihi kişilerin büyüklüğü de düşünülerek tüm yapılarda bütüncül olarak ele alınmasını gerektirir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Eserlere uygulanan korumacı yaklaşımın öncelikle insan etkisinden uzak tutulmasına yönelik olduğu ziyaret aksında oda girişlerine konulan bariyerler ile hissedilmektedir. Buna karşın halılar üzerindeki bariyerlerin yarattığı deformasyon gözle görülmektedir. Müzede nem alma cihazının bulunmaması, geniş pencerelerde mevsimsel ışık yoğunluğu ve değişkenliği eserler için risk oluşturan ayrı bir etmendir.

Müzede günlük ve haftalık bakım işlemleri, müze personeli tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, koleksiyonun periyodik bakımlarının Kültür Bakanlığı Bölge Koruma Laboratuvarı tarafından yapılması, farklı materyal ve özelliklere sahip eserlerin uzmanlar tarafından daha etkili bir şekilde korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacaktır. Konservasyon ve restorasyon faaliyetlerinin sağlanması için müzenin fiziki yapısı ile eş zamanlı periyotlar beklenmeden, eser gruplarına bakım takviminin oluşturulması ve acil müdahale gerektiren eserlere öncelik tanınmalıdır.

Değerlendirme ve Sonuç

Atatürk'ün Bursa gezilerinde önemli anlar yaşadığı ve günümüzde müze olarak fonksiyon kazandırılmış, Miralay Mehmet Bey Köşkü ikametgâh olarak çok kez kullanılmıştır.

Atatürk evi, geniş bir arazi içinde Miralay Mehmet Bey tarafından yaptırılmış ya da satın alma yolu ile ikamet edinilmiş ve Atatürk'e satılmıştır. Köşk, Atatürk tarafından Bursa Belediyesi'ne bağışlanmış, sonrasında Emekli Sandığı tarafından Kültür Bakanlığı uhdesine geçerek Cumhuriyetin 50. yılında müze olarak hizmete açılmıştır. Fransız tarzı 19. yüzyıl ahşap mimarisinin en güzel örneklerini detaylarında yansıtan köşk göz doldurmaktadır.

Müze açıldıktan sonra Atatürk'ün eşyaları, evde kullanılan günlük yaşam gereçleri müze konsepti ile sergilenmektedir. Günümüzde çağdaş müzecilik anlayışı içinde hizmet veren Atatürk Evi Müzesi, özellikle milli bayram günlerinde yoğun ilgi görmektedir.

Zemin katından geniş bir hol ile giriş yapılan köşkün bu katında Atatürk'ün Bursa'da resmi davet ve görüşmelerinin yapılması için kullanılmıştır. Üst kat ve ziyarete kapalı olan çatı katı ise yatak odaları ve yaşam alanlarına ayrılmıştır.

Evin sade ve göz yormayan teşhiri, odaların ve alanların köşkün ve Atatürk'ün fotoğrafları ve belgeleri ile düzenlenmiş duvarları, ziyaretçileri köşkün Atatürk'lü yıllarına götürerek bir ambiyans oluşturması, çağdaş müzecilik anlayışı ile verilen hikayeci rehberlik hizmeti etkileyicidir.

Ancak, köşkte bulunan sergileme öğelerinin çeşitliliği de koruma ve dezenformasyonu önlemede zorluklar oluşturmaktadır. Bakımların periyotlar halinde sağlanması, eserlerin farklı malzeme çeşitlerine göre konservasyon ve gerektiğinde restorasyon işlemlerine tabi tutulması ihtiyacını doğurmaktadır.

Atatürk Köşkü Müzesi'nin koleksiyonunun korunması, çağdaş müzecilik anlayışına uygun bir şekilde sürdürülebilirliğin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Koleksiyonun bakım, konservasyon ve restorasyon işlemleri düzenli aralıklarla yapılmalı ve bu süreçler, müzenin bütünlüğünü koruyacak şekilde devamlı hale getirilmelidir.

Ziyaretçilerden kaynaklanan insan etkisi ve doğal şartların sebep olduğu bozulmalar, koleksiyonun uzun vadeli korunması için ciddi riskler teşkil etmektedir. Bu tür riskleri en aza

ISBN: 978-625-5962-19-5

indirmek amacıyla, uzman kurumlarla iş birliği geliştirilmesi ve koleksiyonun korunmasına yönelik bilimsel yöntemlerin uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, önleyici tedbirlerin alınması, müze ziyaretçilerine yönelik farkındalık artırıcı programların hayata geçirilmesi ve müzenin altyapısının sürekli iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, müzenin hem bugünkü ziyaretçilerine hem de gelecekteki nesillere aynı değer ve anlamla aktarılabilmesi için, koruma ve bakım çalışmalarına yönelik planlı ve sürekli bir yaklaşım benimsenmelidir.

Kaynakça:

Akkılıç, Y. *Atatürk ve Bursa*, 3. Baskı, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, Bursa, 2009.

Akkılıç, Y. "Atatürk Köşkü Müzesi", *Bursa Ansiklopedisi*, Cilt 3, BURDEF Yayınları, İstanbul, 2002.

Aliağaoğlu, A. ve Temurçin, K. (2004). Miras turizmi açısından Atatürk Evleri. Erdem, 14(41), chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/683222 (Erişim tarihi: 05.01.2025)

Alkan, F. ve Koyuncu Okca A. (2024). Cumhuriyet mirasının geleceğe aktarılması: Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesi ve etkinlikleri. Dünden Bugüne Cumhuriyet Müzeciliği Sempozyumu, İzmir.

Bendaş, K. ve Alanka, Ö. (2022). Bellek mekânı olarak Atatürk evi müzelerindeki nesnelerin kolektif hafıza bağlamında çözümlenmesi. Kesit Akademi Dergisi, 8 (33). https://www.researchgate.net/publication/366579165_Bellek_Mekani_Olarak_Ataturk_Evi_Muzelerindeki_Nesnelerin_Kolektif_Hafiza_Baglaminda_Cozumlenmesi (Erişim tarihi: 05.01.2025)

Erbay, N. Ö. (2017). Müzeler ve engelli ziyaretçilere yönelik eğitim projeleri. Milli Eğitim Dergisi, 10 (214). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/441179 (Erişim tarihi: 05.01.2025)

Ersevinç, M., (2002). Atatürk'ün Bursa Gezileri, (1922-1928). B. K. Yeşilbursa (Ed.), *Bursa'da Zaman, Mekân ve İnsan, Bursa'nın Yunan İşgalinden Kurtuluşunun 100. Yılı*, içinde (ss.256-305). Sentez Yayıncılık.

https://gzt.adu.edu.tr/haber/bursa-nin-beyaz-incisi-ataturk-evi-muzesi-7097, Erişim Tarihi: 05.01.2025

https://www.aa.com.tr/tr/yasam/ataturk-evi-muzesinin-tapusu-sergileniyor/1190582#:~:text=%22Restorasyon%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1na%20Bursa%20Valili%C4%9Fi%20ile,badana%20ve%20bak%C4%B1m%20i%C5%9Fleri%20yap%C4%B1ld%C4%B1, (Erişim Tarihi:26.12.2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Karabağ, H., (2002). Atatürk'ün Bursa Ziyaretleri, (1929-38). B. K. Yeşilbursa (Ed.), *Bursa'da Zaman, Mekân ve İnsan, Bursa'nın Yunan İşgalinden Kurtuluşunun 100. Yılı* içinde, (ss. 305-335). Sentez Yayıncılık.

Koral, B., Ötgün, Ö., Dönmez H. (2007). *Atatürk Evleri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/10073,ataturk-evleri.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2025)

Özdemir, Nezaket. *Çekirge Köşkleri*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2007.

Seden Uz, "Müze Evler", http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/UZ-Seden-M%C3%9CZE-EVLER.pdf (Erişim Tarihi 05.01.2025). s. 267-283.

Kaynak Kişi: Adil KAYA, 1967. Lise Mezunu

Çalışmada kullanılan fotoğraflar Fikret Alkan ve Prof. Dr. Ayşegül Koyuncu Okca arşivinde yer almaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

YAYINLAR IŞIĞINDA ANADOLU ERKEN TUNÇ ÇAĞI KUMAŞLARININ ÖZELLİKLERİ

CHARACTERISTICS OF ANATOLIAN EARLY BRONZE AGE FABRICS IN THE LIGHT OF PUBLICATIONS

Prof. Dr. Ayşegül KOYUNCU OKCA
Pamukkale Üniversitesi aysegulkoyuncu@pau.edu.tr, 0000-0003-1060-0280
Tuğba KAYMAKCI
Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü, Tekstil Arkeolojisi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi,tsaritas06@pau.edu.tr, 0009-0008-6124-1680

ÖZET

Tekstiller bir toplumun yalnızca moda anlayışını değil aynı zamanda kültürünü, inançlarını, gelenek göreneklerini, sanat anlayışlarını, sosyoekonomik yapısını da anlatan ürünlerdir. Bu açıdan bakıldığında arkeolojik tekstillerin toplumların kültürel kimliğini yansıtan, geçmişin inançları ile şekillenen, gelenek ve göreneklerini yansıttığı, sanatsal yaşamları hakkında bilgiler barındırdığı ve sosyoekonomik açıdan bizlere ip uçları verdiği görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kazılar ile ortaya çıkan Anadolu Erken Tunç Çağı toplumlarının günlük kullanım ve ticari amaçla ürettikleri, dönemin tekstillerinin teknik özelliklerinin ve kullanım amaçlarının buluntulardan yola çıkarak ortaya konulmasıdır. Bu amaçla çağın merkezleri, günümüze ulaşan tekstil eserleri, ticaret güzergahları ve yazılı kaynaklarda yer alan ticari faaliyetleri literatür taraması yapılarak araştırılmış ve bir değerlendirme yapılarak ortak noktaları tespit edilmiştir. Kazı araştırmalarının literatüre kazandırdığı fotoğraflar ile belgeleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak tekstiller ile ilgili buluntular bize, dönemin dokuma tekniğinin bezayağı olduğunu, bitkisel ve yün gibi hayvansal liflerin kullanıldığını ve nadir de olsa kumaş üzerinde renklendirmelerin bulunduğunu göstermektedir. Buluntu yerlerinden yola çıkarak kumaşların kullanım amaçları doğrultusunda sık veya seyrek dokunduğu saptanmıştır. Ancak bölgelere has dokuma tekniği, iplik karakteri ve boyar madde gibi özelliklerden söz edilememektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Arkeoloji, Erken Tunç Çağı, Tekstil, Arkeolojik Tekstil.

ABSTRACT

Textiles are products that reflect not only the fashion understanding of a society but also its culture, beliefs, traditions, artistic perspectives, and socioeconomic structure. From this perspective, archaeological textiles provide insight into the cultural identity of societies, reflecting past beliefs and shaped by traditions, offering clues about their artistic lives and socioeconomic conditions. The purpose of this study is to reveal the technical characteristics and usage purposes of textiles produced for daily use and trade by Early Bronze Age Anatolian societies through archaeological findings. To achieve this, a review of the trade routes of the era, textile artifacts that have survived to the present day, and written sources detailing commercial activities was conducted. A synthesis of these sources identified common points. Excavation studies contributed photographs to the literature, documenting the finds. As a result, the findings suggest that the textile-making techniques of the era were primarily based on weaving and that materials like plant-based and woolen fibers were used, with occasional dyeing on the surface. Based on the discovery sites, it has been determined that the frequency

ISBN: 978-625-5962-19-5

of weaving (tight or loose) varied. However, regional textile-making techniques, characteristics such as yarn types, and dyeing materials could not be identified.

Key Words: Culture, Archeology, Early Bronze Age, Textile, Archaeological Textile,

1. GİRİŞ

Kültür; ferdin mensubu olduğu toplumu tanımlayan, o toplumun kendine özgü gelenek ve göreneklerini, inançlarını, sanatını, yaşayış ve düşünüş tarzını kapsayan girift bir bütündür. Toplumların kültürünün bir yansıması olarak ortaya koyduğu, geçmişten günümüze değin korunan, evrensel değerlere sahip maddi ve manevi ögelerin tamamı ise kültürel miras olarak adlandırılmaktadır. Kültürel miras denildiğinde akla sadece arkeolojik alanlar, heykeller ya da tablolar gibi somut eserler gelmemelidir. Destanlar, şölenler, orta oyunları, dokumacılık ve keçecilik gibi el sanatları da somut olmayan kültürel miras kavramı içerisinde yer almaktadır. Yani kültür, somut ya da somut olmayan fark etmeksizin bir bütündür ve bir bütün olarak geleceğe miras bırakılmalıdır. Tüm insanlığın ortak mirası olan, bize çeşitliliğimizi hatırlatan kültürel mirasa sahip çıkmak ve korumak ise oldukça önemlidir.

Arkeoloji geçmişin izlerini inceleyerek kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Geçmiş uygarlıkların maddi kalıntılarını ortaya çıkaran ve disiplinler arası bir yaklaşım ile bilimsel olarak belgelenmesini sağlayan arkeoloji insanlık tarihinin ortak hafızasını korumaya katkıda bulunmaktadır. Ancak birçok uygarlığa ev sahipliği yapan, kültür varlıklarının adeta bir hazinesi olan Anadolu'da antik çağlarda gelişmiş kumaş üretim ve ticaretine karşın, Anadolu'nun köklü tekstil tarihine dair çalışmalar ülkemiz arkeolojisinde geri planda kalmıştır. Bunun nedenleri arasında tekstil arkeolojisi alanında uzmanların yetiştirilmemesi, bitkisel-hayvansal kökenli liflerden oluşan arkeolojik tekstillerin, organik yapıda olmaları sebebi ile arkeolojik koşullarda hızla ayrışarak mikroorganizmalar tarafından yok edilmesi gösterilebilir. Ancak yine de dönemine ait bilgileri bünyesinde barındıran bazı arkeolojik tekstiller bozulmadan günümüze ulaşabilmiştir. Arkeolojik tekstiller ait oldukları toplumların teknolojilerini, inançlarını, yaşam tarzlarını, sanatını anlamamızı sağlayan sosyolojik, antropolojik ve etnografik bilgileri içeren eserlerdir.[1] Dönemin tekstil üretimini yorumlayabilmek için buluntu gurupları ve eserin teknik analizlerinin yanı sıra ilgili çağın ticaret faaliyetlerini incelemek yerinde olacaktır. Ticaret, uygarlıkların birbiri ile iletişim kurduğu ilk çağlardan itibaren gelişerek ilerlemeye devam etmiştir. Ancak kervan yolları ya da ticaret yolları ile net olarak karşılaştığımız dönem M.Ö. 3.000'e yani Erken Tunç Çağı'na denk gelmektedir.[2]

Bu çalışmanın amacı, kazılar ile ortaya çıkan Anadolu Erken Tunç Çağı toplumlarının günlük kullanım ve ticari amaçla ürettikleri, dönemin tekstillerinin teknik özelliklerinin ve kullanım amaçlarının buluntulardan yola çıkarak ortaya konulmasıdır. Bu amaçla çağın merkezleri, günümüze ulaşan tekstil eserleri, ticaret güzergahları ve yazılı kaynaklarda yer alan ticari faaliyetleri literatür taraması ile araştırılmış ve bir değerlendirme yapılarak ortak noktaları tespit edilmiştir. Kazı araştırmalarının literatüre kazandırdığı fotoğraflar ile belgeleme işlemi gerçekleştirilmiştir.

[1] Yanar-Gültekin 2021, 260.
[2] Kama 2023, 58.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Erken Tunç Çağı Dönem Özellikleri

İnsanlık tarihinin başlangıcını işaret eden çağlar, Tarih Öncesi ve Tarihi Çağlar olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılmaktadır. Yazının icadı ile Tarih Öncesi Çağlar sona ermiş ve Tarihi Çağlar başlamıştır. Çağların belirlenmesinde insanlık üzerinde etkili olan birçok evrensel olay, sosyokültürel gelişmeler ve değişimler rol oynamaktadır. Çağ atlatan tüm bu gelişmeler her topluma aynı anda ulaşmadığı için, çağ geçişleri de toplumlarda zamanlama açısından farklılık göstermiş, eş zamanlı yaşanmamıştır. Tunç Çağı'nı oluşturan gelişmelerin yayılımı da yine bölgelere göre farklılık göstermektedir. Bu Çağ'ın oldukça uzun olması ve yaşanan gelişmelerin daha iyi kavranabilmesi için arkeologlar, Tunç Çağ'ını Erken Tunç, Orta Tunç ve Geç Tunç olarak üç alt kategoriye ayırmışlardır. Bunlardan Tarih Öncesi Çağların son aşaması olan Erken Tunç Çağı (ETÇ) yaklaşık olarak M.Ö. 3200-1900 tarih aralığını kapsamaktadır ve terim olarak Anadolu için ilk kez C. Blegen tarafından kullanılmıştır.[3]

Erken Tunç Çağı'nda Anadolu'da toplumsal, teknolojik ve ekonomik nitelikte önemli gelişmeler yaşanmıştır. Çağa adını veren, bakır-kalay ya da bakır-arsenik alaşımı olan tuncun yaygınlaşıp kullanılmasıyla metalurjinin ortaya çıkışı bu çağda gerçekleşmiştir.[4] Tunç madeninin ortaya çıkışı ile doğu-batı doğrultusundaki kara ve deniz ticaret yolları ilk kez izlenebilir bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ayrıca çevresi sur duvarları ile örülerek oluşturulan yapılaşmalar, ilk kentleşme kültürü ve kent devletlerinin temellerini oluşturmuştur. Ticaret faaliyetlerinin artması sebebi ile yerleşim birimlerindeki idari sınıfın örgütlenip zenginleştiğinden söz etmek mümkündür. Bu idari sınıf muhtemelen, askeri ve dini sınıfı da temsil etmektedir. Erken Tunç Çağı'nın ayırt edici bir diğer gelişmesi ise "Anadolu Yerleşim Planı" ve "Megaron" olarak adlandırılan özel mimari yapıların görülmesidir.[5]

Anadolu'da Erken Tunç Çağı Kumaş Ticareti

Anadolu'nun topografyası nedeni ile, doğal yollar ticaret yollarını oluşturan en önemli nedenlerden biri olmuştur ve bu doğal yolların çoğu da Anadolu'nun tektonik yapısı sebebi ile batıdan doğuya doğru fay hatlarının güzergahını izlemektedir.[6] Erken Tunç Çağı'na kadar toplumlar arasında yalnızca obsidyen aktarımı konusunda bir etkileşim söz konusuyken herhangi bir yol ağı da bulunmamaktaydı. Fakat Erken Tunç Çağı ile birlikte yerleşimlerin büyümesi, nüfusun çoğalması ile birlikte depolama ve besin ihtiyacının artması, böylelikle ticaretin de gelişmesine neden olmuştur. Bu dönem ile birlikte daha eski çağlarda da yapıldığı bilinen ticari faaliyetlerin genişlediği kervan yolları gibi yolların daha tanımlı hale geldiği düşünülmektedir.

Yazılı kaynaklardan alınan bilgilere göre, Erken Tunç Çağı kentlerinden biri olan Harran; kumaşın yanı sıra madeni olarak altın, bronz, gümüş alırken, Ebla'ya kumaş, sığır ve madenlerden de işlenmemiş altın, gümüş ve bronz göndermiştir. Erken Tunç Çağı'nın ortalarında yani M.Ö. 2000'lerde ilk kez Anadolu ile ticari ilişkileri gözlemlenen Asurlu tüccarlar, Anadolu'ya Mezopotamya'dan kalay ve yün kumaşlar gibi ticari eşyalar getirip, karşılığında ise Anadolu'dan değerli madenler, kıymetli taşlar, deri, yün ve zirai ürünler

[3] Harmankaya 2002, 8.
[4] Ünlüsoy 2018, 106.
[5] Harmankaya 2002, 13; Kama, 2023, 57.
[6] Doğan 2008, 75.

ISBN: 978-625-5962-19-5

almışlardır. Asurlu kadınlar ve Anadolu kadınları da yine bu dönemde aktif ticarete dahil olarak başta dokuma olmak üzere çeşitli ürünler üretip pazarlamışlardır.[7]

Yazılı kaynaklardan ticarette payının olduğunu bildiğimiz tekstil üretimi, talep artışı ve teknik gelişmeler ile birlikte bu çağda organize bir sektör haline gelmiştir. Ancak Erken Tunç Çağı'nda uluslararası pazara yönelik, lüks bir tekstil ticaretine dair kanıtlar azdır.[8]

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Anadolu'da kazılarda bulunan Erken Tunç Çağı'na ait arkeolojik tekstil eserler ile ilgili literatür taramasına dayanan betimsel tarama modeli benimsenmiştir. Kaynaklardan yola çıkarak çağın merkezleri, günümüze ulaşan tekstil eserleri, ticaret güzergahları ve yazılı kaynaklarda yer alan ticari faaliyetleri literatür taraması yapılarak araştırılmış ve bir değerlendirme yapılarak ortak noktaları tespit edilmiştir. Kazı araştırmalarının literatüre kazandırdığı fotoğraflar ile belgeleme işlemi gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

Anadolu'da Bulunan Erken Tunç Çağı Tekstil Eserleri

Anadolu'daki yerleşim merkezlerinde yapılan kazılarda tekstil üretiminin varlığını kanıtlayan en temel buluntu gurupları: ağırşaklar, ip eğirme aletleri (kirmen-iğ) ve sivri uçlu iğnelerdir. Tekstil yüzeyleri hammaddelerinin organik olması nedeni ile toprak altında kaldıkları süre boyunca mikroorganizmalara maruz kalıp ciddi bir şekilde zarar görerek hızlı bir bozulmaya uğrarlar. Bu nedenle antik çağlarda üretilmiş kumaşların günümüze ulaşması oldukça nadirdir. Fakat tekstil yüzeylerinin kil üzerinde bıraktıkları izlerden ip kalınlıkları, dokuma çeşitleri ve kullanımları hakkında bilgi almak mümkündür.

Resuloğlu Mezarlığı Kumaş Bulguları

Anadolu'daki Erken Tunç Çağı'na tarihlenen tekstil eserlerin ilki Çorum-Uğurludağ'da bulunan, Resuloğlu Ekstramural mezarlık alanında tespit edilen örneklerdir. Küp ve taş sandık mezarlarda bulunan madeni mezar hediyeleri üzerinde kumaş kalıntıları ve izleri bulunmaktadır.

M.28 numaralı mezar buluntularından biri olan hançerin gövdesi üzerine sarılı, korozyonlaşarak yeşil renk alan kumaşın, çözgü ve atkı iplerinin kesişim noktalarda açık kahverengi renk tonları gözlemlenmektedir. Yapılan analizler de, dokumada kullanılan iplerin kahverengi tonlarda boyandığını kanıtlamış ve kumaşın hammaddesinin keten lifi olduğu tespit edilmiştir. İpler "S" bükümlüdür ayrıca çözgü ipleri atkı iplerinden daha kalındır. Buluntu örnekleri iplerin iğ ile eğirildiğini ve dikey dokuma tezgâhlarında, "bezayağı" tekniğinde dokunduğunu göstermektedir. Bezayağı dokumalar en basit teknikte dokunan, çok sıkı olmayan, günlük kullanım amaçlı ve mezarlara konulan ölü hediyelerini sarma amaçlı kullanıldığı anlaşılan kumaşlardır. Yine aynı mezarda bulunan, iskeletin sırtına temas eden metal tavadaki kumaş izlerinin buluntu konumundan yola çıkarak ölü elbisesine ait olduğu

[7] Demirbaş 2022, 790.
[8] Şare Ağtürk 2014, 254.

ISBN: 978-625-5962-19-5

tahmin edilmektedir. Tava üzerindeki kumaş örneği, iplerin kalınlığı ve dokuma sıklığı gibi özellikleri ile hançer üzerindeki kumaş örneğinden farklıdır. Bir başka mezarın buluntu gurubundan olan bilezik ve boyunluk üzerinde yer alan kumaş iz ve kalıntıları, tava üzerindeki örneklerle teknik açıdan benzerlik göstermektedir. Resuloğlu örnekleri bize burada kullanım amacına yönelik kumaş üretimi yapıldığını, bu nedenle kumaşlarda kalite ve biçim farklılığının bulunduğunu göstermektedir. [9] (Bkz. Resim: 1-2-3)

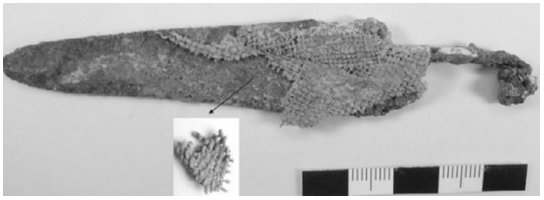

Görsel 1: Hançer Gövdesi Üzerine Sarılan Kumaş Örneği.[10]

Görsel 2: Boyunluk Ve Bilezik Üzerinde Bulunan Kumaş İz Ve Kalıntıları.[11]

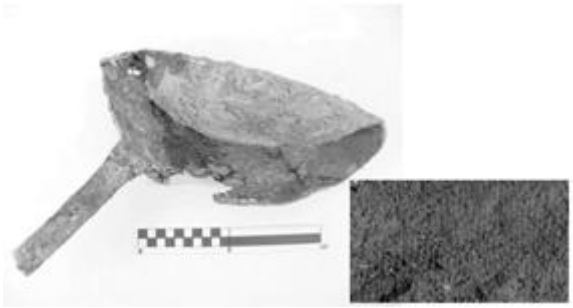

Görsel 3: Metal Tava Üzerindeki Kumaş İzi.[12]

Seyitömer Höyük Kumaş Bulguları

Kütahya'daki Seyitömer Höyük tekstil buluntuları Erken Tunç Çağı'na tarihlenen V. Tabaka'da bulunmuştur. Buradaki ip, urgan ve dokuma örnekleri genellikle konutlardaki kap-kacaklar içinde, mekân tabanlarında ve bir örnek de mezarda ele geçmiştir. Bulgular dört kumaş numunesinin, çözgü ve atkı ipliklerinin üçünün yün, birinin keten olduğunu göstermektedir.

[9] Tütüncüler 2006, 137-138-141.
[10] Tütüncüler 2006, 147.
[11] Tütüncüler 2006, 147.
[12] Tütüncüler 2006, 147.

ISBN: 978-625-5962-19-5

İplikler "S" bükümlüdür, dokuma olarak da bezayağı tekniği kullanılmıştır. Örneklerden top haline getirilerek çömleğin ağzı için tıkaç amaçlı kullanılan keten kumaş, zamanla iplerin çürüyüp zayıflamasıyla çömleğin içindeki kuru erzağın üzerine düşmüş olmalıdır. Yine bir başka örnek de çömleğin içinden çıkarılan yün kumaş parçasıdır. Çömleğin ağız kısmına gerdirilerek kullanılan kumaş, tülbent örgüsünü anımsatır şekilde seyrek dokunmuştur. Yangına maruz kalan ağız kısmı yanmış, orta kısım da çömleğin içine düşerek korunmuştur. Çanak içinde tahılların arasında karbonlaşarak korunup günümüze gelmiş keten örnek de çanağın ağzını örten bir kumaşa ait olmalıdır. Aynı mekânın güneydoğusunda yer alan bir çömlek içindeki çok sayıda buluntu arasında iplik parçasının da olduğu raporlara geçmiştir. [13] (Bkz. Resim: 4-5-6)

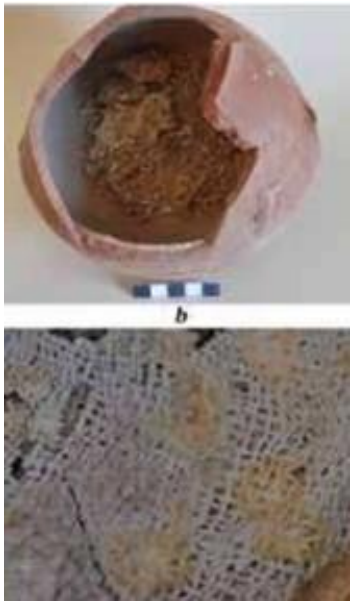

Görsel 4: Çömleğin Ağız Kısmına Gerdirilerek Kullanılmış Kumaş Parçası.[14]

Görsel 5: Testi Ağzına Tıpa Olarak Kullanılan Dokuma Parçası.[15]

[13] Bilgen-Tütüncüler Bircan 2017, 23-24-26.
[14] Bilgen-Tütüncüler Bircan 2017, 26.
[15] Maner 2018, 52.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 6: Çanağın Ağzını Örten Kumaş ve İplik Parçaları.[16]

Başur Höyük Kumaş Bulguları

Siirt-Aktaş köyü Başur Höyük'te bulunan arkeolojik tekstiller Erken Tunç Çağı mezarlarına aittirler. Bu mezarlar Krali Mezarlar ya da Bey Mezarları olarak adlandırılmakta ve Doğu Anadolu'daki doğal yollar ile bağlantılı gibi görünmektedir. Metal objeleri saran birçok kumaş buluntusuna rastlanan mezarlarda bu buluntuların ya bir kurban ritüeli ile ya da kültürel bir gelenekle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Analizlerin sonucunda kumaşın hammaddesinin keten olduğu anlaşılmıştır, iplik bükümü ise "S" yönlü olarak belirlenmiştir. Bezayağı tekniğinde dokunan bu kumaşlarda ceviz, kırmızı ve yeşil tonlarının kullanıldığı saptanmıştır. Başur Höyük arkeolojik tekstilleri hem genel yapısını koruması ile hem de sayıca çok olması nedeni ile çağdaşları arasında önemli bir konuma sahiptirler.[17] (Bkz. Resim: 7-8)

Görsel 7-8: Başur Höyük Tekstillerinin Üzerlerinde Bulundukları Metal Obje Örnekleri ve Tekstil Buluntuları.[18]

İkiztepe Höyüğü Kumaş Bulguları

Samsun-Bafra'da bulunan İkiztepe Höyüğünde, yangın geçirmiş bir yapının toprak tabanı üzerindeki toplu buluntu grubunda yer alan mezar hediyeleri arasında; hançer, mızrak ucu, balta ve maşa biçimli metal aletin üzerinde kumaş kalıntılarına rastlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda dokuma kumaşların hammaddesinin bitkisel liflerden kendir veya kenevirden olduğu saptanmıştır.[19] (Bkz. Resim: 9)

[16] Bilgen-Tütüncüler Bircan 2017, 28.
[17] Sağlamtimur 2017, 6-7; Doğan 2023, 107-108-109-110.
[18] Doğan 2023, 111.
[19] Bilgi 1994, 237; Bilgi 2001, 4-5; Çelik 2014,147.

ISBN: 978-625-5962-19-5

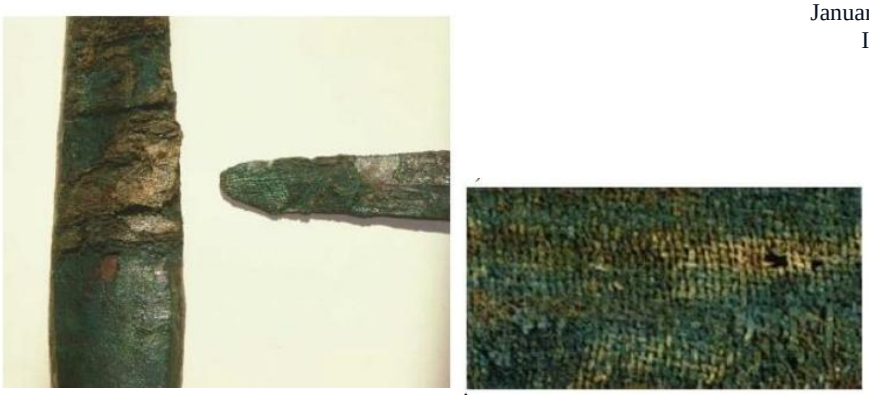

Görsel 9: İkiztepe Höyüğünde Bulunan Hançer Üzerindeki Tekstil Parçası.[20]

Arslantepe Höyüğü Kumaş Bulguları

Malatya'nın 7 km. kuzeydoğusunda bulunan Arslantepe Höyüğünde, mezar alanlarında yapılan kazılarda hammaddesi yün olan kumaş kalıntıları bulunmuş ve bu yün liflerinin Anadolu'daki en eski hayvan lifleri olduğu öne sürülmüştür.[21] Yetişkin bir bireyin ve iki çocuğun iskeletinin yer aldığı mezarda, tekstille bağlantılı olarak, iğneler, göğsünün üstündeki kumaş parçaları ve çeşitli dokuma aletleri bulunmuştur. İğler, dokuma tezgâhı ağırlıkları, sivri uçlu aletler, iğneler ve makaralar dokuma aletlerinden bazılarıdır. Arslantepe Höyüğünde tekstil aletlerinin ve tekstil kalıntılarının bir arada bulunması, Erken Tunç Çağı tekstil üretiminin bir resmini oluşturmayı mümkün kılmaktadır.[22] (Bkz. Resim: 10)

Görsel 10: Arslantepe Höyüğünde Metal Çanağın Üzerinde Bulunan Keçi Yünü Dokuma.[23]

Anadolu'da Erken Tunç Çağı'na Tarihlenen Diğer Tekstil Bulguları

Gedikli-Karahöyük mezarları Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda yakılarak gömülme uygulamasının görüldüğü nadir mezarlardan biridir. Kısmi yakma uygulamasının sonrasında, kalan kemik parçalarının kumaşa sarılarak çömleklerin içine konulduğu ve mezar alanlarına bu şekilde gömü yapıldığı bilinmektedir. Çömleklerden çıkan, etrafında kumaş kalıntısının

[20] Çelik 2014, 137,147.
[21] Yanar-Arin 2024, 22.
[22] Frangipane vd. 2009, 6-22; Akıllı 2015, 109.
[23] Maner 2018, 51.

ISBN: 978-625-5962-19-5

bulunduğu bronz bir iğne bunun kanıtı niteliğindedir. (Bkz. Resim: 9) Girnavaz'da ise ölen bireyin hasır bir örtü ile sarıldığına dair kalıntılara rastlanmıştır.[24]

Görsel 11: Gedikli-Karahöyük'te Bulunan İğne ve Üzerindeki Dokuma.[25]

Tekeköy mezarlarında üst kol kemiği üzerinde bulunan kamada ince ve seyrek olarak işlenmiş bezayağı tekniğinde kumaş izine rastlanmıştır. Bu iz, kamanın kemik üzerindeki yüzündedir. Bu durum ölünün kumaşa sarılı bir şekilde gömüldüğünü ortaya koymaktadır. Alaca Höyük, M.C mezarındaki bakır kama üzerinde dokuma kumaş izleri tespit edilmiştir. M.A mezarında da yine dokuma parçasının bulunduğu bildirilmiştir. Oymaağaç'ta çalparalar üstünde de kumaş izlerine dair bilgiler Doç. Dr. Tayfun Yıldırım taraf ından sunulmuştur.[26]

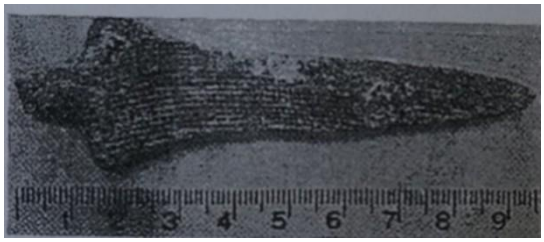

Görsel 12: Tekeköy Mezarında Bulunan Kama ve Üzerinde Dokuma Parçası. [27]

4. SONUÇ

İnsanın olduğu ilk çağlardan itibaren tekstil ürünlerine de ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç ve mevcut gereksinimler doğrultusunda, doğal liflerle iplikler, bu ipliklerden de dokumalar yapılmıştır. Toplumlar ürünlerinin kullanmadıkları fazla kısmını satarak ya da takas yaparak tekstili de ticari faaliyetlerine dahil etmişlerdir. Erken Tunç Çağı toplumlarında ticaret kavramı izlenebilir bir şekilde ortaya çıkmış, Mezopotamya ve Ege uygarlıklarını birleştirmesi bakımından önemli bir konumda bulunan Anadolu, ticaret neticesinde zengin kaynakları ile kültürlere öncülük etmiştir. Toplumların, ürettikleri malzemeler ve üretim teknikleri kendi kültürlerine has olabilmektedir. Ticaret ile karşılıklı iletişime giren toplumların yerel üretimleri analizler neticesinde tespit edilebilmektedir. Böylece ürünlerin ticaret yolu ile alındığı anlaşılmakta ve neticesinde ticaret güzergahları saptanmaktadır. Yazının bulunduğu tarihi çağlar itibari ile yazılı kaynaklar ve tüccarların notları sayesinde ticari ilişkiler net olarak belgelenmiştir. Organik liflerden oluşan tekstiller, toprak altı koşullarında büyük oranda

[24] Alkım 1967, 8; Akıllı 2015, 86.
[25] Alkım 1967, 13.
[26] Tütüncüler 2006, 142.
[27] Akıllı 2015, Levha 27b.

ISBN: 978-625-5962-19-5

çürümekte ve kazılarda ele geçen tekstil üretimine dair buluntular, küçük ölçekli nadir tekstil parçalarından ya da dolaylı kanıtlardan oluşmaktadır. Kazılarda bulunan küçük parçalardan tekstilin bütünü ile alakalı, toplumların kendine has üretimi konusunda yorum yapabilmek mümkündür. Çağa ait, kazılarda bulunan arkeolojik tekstillerden kesin olarak ulaşabildiğimiz bilgiler kumaşın dokuma tekniği, kullanılan ipliğin hammaddesi, iplik büküm yönü, boyar madde kullanımı ve günlük kullanım amacı doğrultusunda dokuma sıklığının belirlenerek üretilmiş olmasıdır. Bu doğrultuda Erken Tunç Çağı toplumlarının kullanım ve ticari amaçlı üretimini yaptıkları tekstiller konusunda, buluntuların bize verdiği bilgiler şu şekildedir; tekstillerin tamamı bezayağı tekniğinde dokunmuştur, keten-kenevir-kendir gibi bitkisel ve yün gibi hayvansal lifler kullanılmıştır, kimi kumaşların üzerinde renklendirme işleminin yapıldığı görülmektedir. Kullanım amaçları göz önüne alınarak üretilen bazı kumaşların daha seyrek ve ince bir şekilde dokunduğu saptanmıştır. Bunlar da genellikle mezarlarda ve hububatların üzerini örtmek amacıyla kapların çevresinde bulunmuştur. Ancak kaynaklardan elde edilen tüm buluntulardan yola çıkarak Erken Tunç Çağı tekstilleri ile ilgili bölgelere has dokuma tekniği, iplik karakteri ve boyar madde gibi özelliklerden söz edilememektedir. Kazılar ile ele geçen kumaş buluntuları sadece tekstil teknolojisinin varlığını değil aynı zamanda tekstil üretiminin toplumlar için önemini de kanıtlamaktadır. Anadolu'nun arkeolojik tekstil tarihi ile alakalı çalışmalar ülkemizde son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır ve gelecek yıllarda araştırmalar daha kapsamlı bir hal alacaktır. Bu alanda yapılacak çalışmalar toplumların ticaretini, teknolojisini, moda anlayışını, inançlarını ve günlük yaşamlarını daha iyi anlamaya katkı sağlayacak önemli nadir belgelerdir.

KAYNAKÇA

Akıllı, N. (2015). Anadolu Erken Tunç Çağ mezarlıklar kataloğu ve ölü hediyeleri ışığında dönemin sosyal yapısı [Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Alkım, U. B. (1967). İslâhiye bölgesi araştırmaları Gedikli ve Kırışkal Hüyük kazıları 1967. *Türk Arkeoloji Dergisi*, (26), ss. 38-41.

Bilgen Tütüncüler, Ö., Bircan, A. N. (2017). Seyitömer Höyük buluntularından ip/urgan ve dokuma kumaş ile deri ayakkabı numuneleri. *Arkeoloji ve Sanat,* (155), ss. 23-34.

Bilgi, Ö. (1994). İkiztepe Kazılarının 1992 Dönemi Sonuçları. *Kazı Sonuçları Toplantısı,* 15, 1, (ss235-244). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Çelik, H. (2014). Eskiçağ'da Anadolu'da dokuma (M.Ö. 1974-1719) [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Demirbaş, E. (2022). Anadolu'da tarih öncesi dönemdeki sosyoekonomik faaliyetlerin pazarlama tarihi açısından önemi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(4), ss. 783–800.

Doğan, İ. B. (2008). *Tarihöncesinde ticaret ve değiş tokuş*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Doğan, E. N. (2023). Başur Höyük, Daskyleion ve Syedra antik kentlerine ait arkeolojik tekstillerin koruma ve onarımına yönelik arkeometrik analizler [Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Frangipane, M., Strand, E. A., Laurito, R., Möller- Wiering, S., Nosch, M. L., Rast-Eicher, A. ve Lassen, A. W. (2009). Arslantepe, Malatya (Turkey): Textiles, tools and imprints of fabrics from the 4th to the 2nd Millennium BCE. *Paléorient,* 35(1), ss. 5-29.

Harmankaya, E. (2002). *Türkiye ilk tunç çağı araştırmaları üzerine bir değerlendirme.* Task Vakfı Yayınları.

Kama, E. (2023). Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu ve ticaret. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 14(1), ss. 56-62.

Koçak, F. (2013). Tarihöncesi ticaretine etnoarkeolojik bir bakış. *Altamira Dergisi*, (3), ss. 1-13.

Koşay, H. Z. (1938). *Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Alaca Höyük hafriyatı, 1936'daki çalışmalara ve keşiflere ait ilk raporlar.* Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Maner, Ç. (2018). Anadolu'da dokuma devrimi Neolitik Çağ'dan Demir Çağı'na yünün tarihi ve maddi değeri. *Tarihi Dokumak: Bir Kentin Gizemi, Sof*, ss. 44-63.

Sağlamtimur, H. (2017). Siirt-Başur Höyük Erken Tunç Çağı I mezarları: ön rapor. *Arkeoloji Dergisi,* (22), ss. 1-18.

Şare Ağtürk, T. (2014). Arakhne's loom: luxurious textile production in ancient western Anatolia. *Olba,* (22), ss. 239-280.

Tütüncüler, Ö. (2006). Çorum-Resuloğlu Eski Tunç Çağı mezarlığı'nda kumaş kullanımına ilişkin yeni bulgular. *Anadolu,* (30), ss. 137-148.

Ünlüsoy, S. (2018). İlk Tunç Çağları boyunca Batı Anadolu'da toplumsal değişim. *Cedrus,* (6), ss. 105-124.

Yanar, A., Arin, K. (2024). Arkeolojik tekstillere ilk müdahale ve sürdürülebilir koruma. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies,* (101), ss. 15-34.

Yanar, A., Gültekin, H. (2021). Arkeolojik tekstillerde koruma yaklaşımları ve etik. *İdil,* (78), ss. 260-273.

ISBN: 978-625-5962-19-5

GÜNEY AFRİKALI YAZAR N. GORDİMER'İN APARTHEİD REJİMİ İLE İKİ ALMANYA'NIN BİRLEŞME SONRASI YAŞANAN SOSYAL UYUMSUZLUKLARA DAİR GÖRÜŞLERİ

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk

Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-posta: aozturk@erbakan.edu.tr,

ORCID ID: http://orcid.org/0000-0003-2759-2096

ÖZET

Güney Afrika'daki Apartheid, 1948'den 1990'ların başına kadar resmi olarak uygulanan bir ırk ayrımı ve ayrımcılık sistemiydi. Apartheid'a karşı hem ülke içinde hem de uluslararası alanda güçlü bir direniş vardı. Güney Afrika'ya yönelik uluslararası yaptırımlar ve boykotlar, sonunda apartheid rejimini geri adım atmaya zorladı. 1980'lerin sonunda Başkan F. W. de Klerk yönetimindeki hükümet apartheid'ı terk etmeye başladı. 1990 yılında Nelson Mandela hapisten çıkarıldı ve 1991 yılında apartheid yasaları resmen yürürlükten kaldırıldı. Apartheid'ın etkileri hala hissedilmektedir. Ayrımcılık ve eşitsizliğin mirası toplumda derin bir şekilde kök salmış olduğundan Güney Afrika'nın üstesinden gelmesi gereken birçok sosyal ve ekonomik zorluk bulunmaktadır. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu (TRC) 1995 yılında apartheid döneminde insan hakları ihlallerinin mağduru olan insanlara bir platform sağlamak ve ülkeyi iyileştirmek için sorumluları isimlendirmek amacıyla kurulmuştur. Bildirimizde Güney Afrikalı Nobel ödüllü yazar Nadine Gordimer'in *Süddeutsche Zeitung*'un *Magazin* (Sayı: 32, 9.8.1996, s. 8-12) ekinde verdiği bir röportaj dokümanı yardımıyla Güney Afrika'nın bu karanlık dönemi ve sonrası yaşanan sosyal adaletsizlikler ve iki Almanya'nın 1989'da yeniden birleşimi ile ortaya çıkan uyumsuzluklara ilişkin kısmen karşılaştırmalı görüşleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Güney Afrika, Nadine Gordimer, Apartheid, ırk ayrımı, Almanya.

ABSTRACT

SOUTH AFRICAN WRITER N. GORDIMER'S VIEWS ON SOCIAL DISHARMONY AFTER THE APARTHEID REGIME AND THE REUNIFICATION OF THE TWO GERMAN STATES

The apartheid regime in South Africa, which officially lasted from 1948 until the early 1990s, was a system of racial segregation and discrimination that met with strong resistance, both domestically and internationally. This resistance ultimately led to the imposition of international sanctions and boycotts against South Africa, which forced the apartheid regime to

ISBN: 978-625-5962-19-5

abandon its policies. The government under President F. W. de Klerk began to abandon apartheid in the late 1980s. This transition was marked by the release of Nelson Mandela from prison in 1990 and the official repeal of apartheid laws in 1991.The repercussions of apartheid persist, as evidenced by the numerous social and economic challenges currently faced by South Africa. These challenges are deeply entrenched in the societal effects of discrimination and inequality that have persisted since the apartheid era. In 1995, the Truth and Reconciliation Commission (TRC) was established with the objective of providing a platform for victims of human rights violations during apartheid and to identify those responsible for facilitating the healing process of the nation. This paper draws upon an interview conducted by the South African Nobel Prize-winning author Nadine Gordimer, which appeared in the supplement of the *Süddeutsche Zeitung's Magazin* (Issue: 32, 9.8.1996, pp. 8-12), we will focus on her partly comparative views on the social injustices of this dark period in South Africa and its aftermath, and on the incompatibilities that emerged with the reunification of the two Germanies in 1989.

Keywords: South Africa, Nadine Gordimer, Apartheid, racial segregation, Germany.

1. GİRİŞ (Apartheid rejimine dair)

1948'den 1990'ların başına kadar resmi olarak uygulanmıştır. Bu sistem 1948 yılında Güney Afrika'da siyasi iktidarı ele geçiren Ulusal Parti tarafından uygulamaya konmuştur. Sistem, beyaz nüfusu siyah nüfustan ayırmayı ve beyaz azınlığın gücünü korumayı amaçlıyordu. Apartheid kavramı (bkz. *Wikipedia 5* ve *Bertelsmann Jugendlexikon,* 2011, s. 33, 616). yeni değildi; sömürge dönemlerinde ve İngiliz yönetimi altında var olan önceki ırkçı yasalar ve uygulamalar[1] üzerine inşa edilmişti (ayrıntı için bkz. Gümüş, 2020, s. 25-37).

Polisin barışçıl bir şekilde protesto gösterisi yapan 69 siyah Güney Afrikalıyı öldürdüğü trajik Sharpeville Katliamı (1960) gibi olaylar, dünya çapında öfkeye yol açan ve rejime karşı direnişi artmasını sağladı. Apartheid'a karşı direniş uluslararası alanda olduğu gibi ülke içinde de güçlüydü. Direnişin önde gelen liderlerinden biri, 1962 yılında tutuklanan ve 27 yıl hapis yatan Afrika Ulusal Kongresi (ANC) üyesi Nelson Mandela'ydı. Güney Afrika'ya yönelik

[1] *Nüfus Kayıt Yasası* (1950): Bu Yasa ırksal aidiyeti belirlemiş ve nüfusu dört ana kategoride sınıflandırmıştır: Beyaz, Siyah, Hintli ve Renkli (Siyah ve Avrupa kökenlilerin karışımı).
Grup Alanları Yasası (1950): Bu yasa farklı etnik grupların coğrafi olarak ayrıştırılmasını düzenliyordu. Her grup, yaşam, çalışma ve eğitim olanaklarını ciddi şekilde kısıtlayan belirli bölgelere ayrıldı.
Bantu Eğitim Yasası (1953): Bu yasa ile siyah Güney Afrikalıların eğitim sistemi ciddi şekilde kısıtlandı ve özellikle onları düşük vasıflı işgücüne hazırlamak için tasarlandı. (Ayrıntılı bilgi için bkz. *Britannica 1)*

ISBN: 978-625-5962-19-5

uluslararası yaptırımlar ve boykotlar, sonunda apartheid rejimini geri adım atmaya zorlayan baskının önemli bir parçası oldu.

1980'li yıllar artan direniş ve uluslararası yaptırımların arttığı bir dönem oldu. 1980'lerin sonunda Başkan F. W. de Klerk yönetimindeki hükümet apartheid'ı terk etmeye başladı. 1990 yılında Nelson Mandela hapisten çıkarıldı ve 1991 yılında apartheid yasaları resmen yürürlükten kaldırıldı. 1994 yılında Nelson Mandela'nın ilk siyah başkan olarak seçildiği ilk özgür, demokratik seçimler yapıldı ve apartheid resmen sona erdi.

Apartheid'ın etkileri hala hissedilmektedir. Ayrımcılığın ve eşitsizliğin mirası toplumda derin bir şekilde kök saldığı için Güney Afrika'nın üstesinden gelmesi gereken birçok sosyal ve ekonomik zorluk bulunmaktadır. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu (TRC) 1995 yılında apartheid döneminde insan hakları ihlallerinin mağduru olan insanlara bir platform sağlamak ve ülkeyi iyileştirmek için sorumluları isimlendirmek amacıyla kurulmuştur. Apartheid, Güney Afrika tarihinde, siyah nüfusun direnişi ve fedakarlıklarıyla dünya çapında tanınan karanlık bir bölümdür. Bu dönemin anısı bugün bile sosyal adalet ve eşitlik tartışmalarının temelini oluşturmaktadır.

2. NADİNE GORDİMER'E DAİR

Nadine Gordimer, 20 Kasım 1923'te Springs, Transvaal'da doğmuş ve 13 Temmuz 2014'te Johannesburg'da vefat etmiş Güney Afrikalı bir yazardır1. Eserlerinde genellikle Güney Afrika'daki Apartheid politikalarını ve bu politikaların hem siyah hem de beyaz nüfus üzerindeki yıkıcı etkilerini işlemiştir1. 1974'te Booker Ödülü'nü, 1991'de ise Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır (bkz. *Wikipedia 1)*.

Gordimer, Apartheid'a karşı aktif bir direnişçi olarak tanınır. 1950'lerde, Apartheid yasalarını bilinçli olarak ihlal eden küçük bir grubun parçasıydı. Bu dönemde, ifade özgürlüğü hakkını savunması nedeniyle eserlerinin yayınlanması Güney Afrika'da defalarca yasaklanmıştır. Gordimer'in yazıları ve faaliyetleri, Apartheid rejiminin zulmünü ve adaletsizliğini gözler önüne sererek uluslararası farkındalık yaratmada önemli bir rol oynamıştır. Bu kapsamda öne çıkan bazı kitapları şunlardır:

"Burger's Daughter" (1979): Bu roman, Apartheid rejimine karşı mücadele eden bir ailenin hikayesini anlatır ve yayınlandığı dönemde Güney Afrika'da yasaklanmıştır (bkz. *The Nobel Prize*).

ISBN: 978-625-5962-19-5

"July's People" (1981): Apartheid sonrası bir Güney Afrika'da geçen bu roman, beyaz bir ailenin siyah hizmetçileri tarafından kurtarılmasını konu alır.[2]

"The Conservationist" (1974): Bu eser, Apartheid döneminde beyaz bir çiftçinin hikayesini anlatır ve Booker Ödülü'nü kazanmıştır (bkz. *Britannica 2)*.

Gordimer, 1991 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Nobel Komitesi, ödülü verirken onun "muhteşem epik yazılarıyla insanlığa büyük fayda sağladığını" belirtmiştir (bkz. *The Nobel Prize)*.

3. NADİNE GORDİMER'İN APARTHEİD REJİMİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

1996 yılında kendisiyle yapılan söyleşide (*Süddeutsche Zeitung – Magazin*, s. 8-12) Nadine Gordimer, apartheid ve Güney Afrika üzerindeki etkisi hakkında kapsamlı ve kişisel bir bakış açısı sunuyor. Kişisel bir tutum bağlamında Gordimer, apartheid döneminde beyaz bir kadın olarak sahip olduğu ayrıcalıklı konumu bir "damga" olarak tanımlıyor. Ayrıcalıkları siyah nüfusun hakları pahasına olduğu için bu rolde kendini gerçek bir Güney Afrikalı gibi hissetmemiştir. Aktif olarak siyahların yanında kampanya yürütmüş ve apartheid sistemine direnmiştir, bu da onu adaletsizliğin önde gelen bir eleştirmeni yapmıştır.

Gordimer, apartheid'ın geride yoksulluk ve işsizlik başta olmak üzere birçok miras bıraktığına dikkat çekmekte ve bunları mevcut suçların başlıca nedenleri olarak tanımlamaktadır. Apartheid sona erdikten sonra ayrıcalıklarını kaybettikleri için Güney Afrika'yı terk eden beyazları kınamakta ve onları eşitlikle başa çıkamayan "ırkçılar" olarak tanımlamaktadır.

Gordimer, komisyonun çalışmalarını mağdurların acılarıyla yüzleşmeleri için önemli bir yardım olarak görmektedir. Bunu mecazi anlamda, mağdurların travmalarını paylaşmalarına olanak tanıyan bir "psikiyatrist koltuğu" olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, faillerini tanıyan mağdurların gerçekten affedip affedemeyecekleri ya da normal bir hayat sürüp süremeyecekleri konusunda şüpheleri olduğunu ifade etmektedir.

Gordimer, uzlaşma modelinin her durumda tatmin edici olmadığını, özellikle de faillerin itiraflar yoluyla cezasız kalması halinde bunu adaletsiz bulabilecek en ciddi şiddet mağdurları için tatmin edici olmadığını kabul etmektedir. Ulusal birliği desteklemekle birlikte, apartheid rejiminin eski temsilcilerini yüksek mevkilerde görmeye tahammül etmenin zor olduğunu kabul etmektedir.

[2] Bkz. *Wikipedia 2*. Yazarın bu romanı ile birlikte Türkçeye 10 kitabı çevrilmiştir (liste için bkz. EK).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Apartheid'ın kaldırılmasına rağmen, kendisini nüfusun geri kalanından giderek daha fazla soyutlayan siyah bir üst sınıfın ortaya çıkması gibi yeni eşitsizliklerin geliştiğini vurgulayan yazar, varlıklı yerleşim bölgelerinde komşuluk duygusunun eksikliğini eleştirmekte, ayrıcalıkların ve sosyal bölünmelerin farklı bir biçimde de olsa hala var olduğunu belirtmektedir.

Gordimer kişisel olarak, değişiklikten sonra kendini ilk kez gerçek bir Güney Afrikalı gibi hissetmektedir, çünkü artık yasaların gözünde herkesle eşittir. Bunu büyük bir rahatlama ve ulusal kimlik için doğru yönde atılmış bir adım olarak tanımlamaktadır. Genel olarak yazar, apartheid ve sonrasına karşı net ve eleştirel bir tutum sergilerken, aynı zamanda geçiş ve uzlaşmanın zorluklarını da kabul etmektedir. Bu bakımdan onun edebi çalışmalarını adalete olan derin siyasi ve sosyal bağlılığıyla birleştirdiğini gözlüyoruz.

4. NADİNE GORDİMER'İN SİYAH NUFUSLA DAYANIŞMASINA DAİR

Yazarla yapılan röportajda da açıkça ortaya çıkan bazı köklü ahlaki, siyasi ve kişisel inançlar nedeniyle siyah nüfusla iş birliği yaptığını görmekteyiz.

Gordimer, apartheid'ı siyah nüfusun haklarını bastıran ve sistematik ırkçılığı teşvik eden son derece adaletsiz bir sistem olarak görmüştür. Kendisini bu adaletsizliğe karşı mücadele etmek zorunda hissetmiş, beyaz bir kadın olarak sahip olduğu ayrıcalıklı konumu bir "damga" olarak algılamıştır, çünkü yararlandığı eşitsizliğin farkındadır. Bu farkındalık onu apartheid'a karşı aktif olarak çalışmaya ve eşitlik için kampanya yürütmeye yöneltmiştir.

Gordimer bizzat Güney Afrika'da büyüdüğünden apartheid sisteminin derin çelişkilerini ve adaletsizliklerini ilk elden yaşamıştır. Bu deneyimler, toplumun ancak ırklar arasında dayanışma ve iş birliği yoluyla iyileşebileceğine dair inancını şekillendirmiştir. Rejim tarafından sistematik olarak inkâr edilen siyahların insanlığını ve onurunu tanımış ve değişimi sağlamak için onlara destek vermeyi bir görev olarak görmüştür.

Bu kapsamda Apartheid'a karşı kurtuluş hareketinde yer almış ve beyaz kökenli olmasına rağmen, ırkçı baskıya karşı mücadelelerinde siyah aktivistleri desteklemiştir. Gordimer, ırk ayrımcılığına karşı mücadelenin sadece ezilen çoğunluktan gelemeyeceğini, beyaz toplumun ilerici üyelerinin de desteğine ihtiyaç olduğunu görmüştür. Bu tutumuyla tutarlı olarak yazar, eserlerinde apartheid'ın dehşetini ve çelişkilerini düzenli olarak konulaştırmış ve ezilen nüfusun yaşam gerçeklerini uluslararası bir izleyici kitlesi için görünür hale getirmiştir. Eserlerini ve adalete bağlılığını rejime karşı bir tür direniş haline getirmiş ve bir yazar olarak rolünü ahlaki bir yükümlülük olarak görmüştür.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Gordimer, ancak apartheid sona erdikten sonra kendisini gerçekten "gerçek bir Güney Afrikalı" olarak hissetmeye başlamış, ırk ayrımcılığına karşı mücadeleyi kendisi için de bir kurtuluş olarak, yani ayrıcalığın yükünden ve bununla ilişkili suçluluk duygusundan kurtarmanın bir yolu olarak algılamıştır. Yazar, siyah nüfusla iş birliği yaparak yalnızca apartheid'ı sona erdirmek değil, aynı zamanda daha adil ve birleşik bir toplum için temel oluşturmak istemiştir. Böylece sözlerini, eylemlerini ve ayrıcalıklarını, ahlaksız ve yıkıcı olduğunu kabul ettiği bir adaletsizlik sistemiyle mücadele etmek için kullandığı görülmektedir.

5. GORDİMER'İN IRKÇILARA KARŞI ELEŞTİRİLERİNE DAİR

Yazar röportajında ırkçıları, özellikle de apartheid'ın sona ermesinden sonra ayrıcalıklarını kaybetmekle başa çıkamayanları sert bir şekilde eleştiriyor. Yazar röportajında ırkçıları, özellikle de apartheid'ın sona ermesinden sonra ayrıcalıklarını kaybetmekle başa çıkamayanları sert bir şekilde eleştiriyor. Öncelikle apartheid'ın sona ermesinden sonra Güney Afrika'yı terk eden beyazları, ayrıcalıklı konumlarından vazgeçmeyi kabullenemeyen ırkçılar olarak tanımlamaktadır. Bu insanlar eşitlikten korkmakta ve demokratik ve eşit bir Güney Afrika gerçeğini kabullenememektedirler.

Bu insanların çoğu bencil nedenlerle kaçmışlardır. Kendileri on yıllar boyunca nüfusun çoğunluğunu ezen bir sistemden faydalanmış olsalar da, cezalandırılmaktan ya da ayrımcılığa uğramaktan korkmaktadırlar. Gordimer, bu tür insanların geçmişin sorumluluğunu üstlenmeye hazır olmadıklarını ve ülkenin demokratik geçiş sürecini desteklemekten ziyade engelleme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu vurgulamaktadır.Güney Afrika'da sadece beyazların suçtan muzdarip olduğu algısına karşı çıkan Gordimer, şiddetin temel nedeninin siyahlar ve beyazlar arasındaki çatışma değil, yoksulluk ve işsizlik olduğunu belirtmektedir. Ona göre ırkçılar bu sistemik sorunları görmezden gelmekte ve suçu genellikle kendi ırkçı önyargıları için bir bahane olarak kullanmaktadırlar.[3]

Gordimer, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun çalışmalarını desteklemeyen ve ulusal birliğe katkıda bulunmayı reddeden ırkçılara çok az sempati göstermektedir. Onlarca yıllık baskıya rağmen intikam almaktan vazgeçip övgüye değer bir şekilde uzlaşmaya odaklanmaya hazır olan siyah nüfusun olağanüstü hoşgörüsünü ırkçılar paylaşmamaktadır. Bu nedenle Gordimer, birçok beyazın apartheid döneminde sistemin dehşetine gözlerini kapamasını ya da aktif olarak dahil olmasını eleştirmektedir. Açıkçası apartheid sona erdikten sonra,

[3] Bu konu edebiyatta sıklıkla ele alınan bir sorunlardandır (bkz. Örn. Tepebaşılı, 2001, s. 139, 140).

ISBN: 978-625-5962-19-5

geçmişleriyle yüzleşmeden yaşamaya devam edebilmeyi uman, üstünlük fikirlerini savunmaya devam eden ve böylece yeni, demokratik toplumun ilerlemesine engel olanları özellikle kınamaktadır.

Genel olarak Gordimer, ırkçıları yalnızca önyargılı değil, aynı zamanda toplumsal değişimi ve geçmişle yüzleşme ihtiyacını reddeden insanlar olarak tasvir etmektedir. Eleştirisi, istikrarlı ve birleşik bir Güney Afrika'nın ancak sorumluluğun kabul edilmesi ve eşitliğe bağlılıkla ortaya çıkabileceği inancından kaynaklanmaktadır.

6. ALMANYA'NIN YENİDEN BİRLEŞMESİ HAKKINDA[4]

1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesi, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı bölünmeyi sona erdiren tarihi bir olaydı. 3 Ekim 1990 tarihinde, Alman Demokratik Cumhuriyeti (DDR), Almanya Federal Cumhuriyeti'ne (BRD) katıldı ve böylece birleşik bir Almanya ortaya çıktı. Bu süreç, 9 Kasım 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla başladı. Bu olay, Soğuk Savaş'ın sona erdiğini ve Doğu ile Batı Almanya arasındaki sınırların açıldığını sembolik olarak temsil ediyordu.

Birleşme, yoğun diplomatik müzakereler ve siyasi reformların sonucuydu. İki Alman devleti ile İkinci Dünya Savaşı'nın dört müttefik galip gücü (ABD, Sovyetler Birliği, Birleşik Krallık ve Fransa) arasında yapılan "İki Artı Dört Görüşmeleri" bu süreçte kritik bir rol oynadı. Bu görüşmeler, birleşmenin dış boyutlarını düzenleyen ve Almanya'nın tam egemenliğini yeniden tesis eden "İki Artı Dört Antlaşması"na yol açtı. Birleşme, farklı siyasi ve ekonomik sistemlerin entegrasyonunun sağlanması gerektiği için büyük zorluklar,[5] ancak aynı zamanda fırsatlar da getirdi.

Almanya'nın birleşmesi ve Berlin Duvarı'nın yıkılması, toplumsal ve siyasi birçok gerginliği beraberinde getirdi. Doğu ve Batı Almanya arasındaki ekonomik ve sosyal eşitsizlikler, birleşmeden sonra belirginleşti. Doğu Almanya'daki insanlar, Batı standartlarına ayak uydurmakta zorlanırken, Batılılar Doğu'daki altyapı ve ekonomik durumu eleştirdi. Ayrıca, işsizlik oranlarının artması ve bazı Doğu Almanların kendilerini ikinci sınıf vatandaş gibi hissetmesi toplumsal huzursuzluklara yol açtı.[6] Siyasi olarak, birleşmenin mali yükü Batı Almanlar arasında tepkiye neden olurken, eski Doğu Almanya'daki insanlar demokratik

[4] Ayrıntılı bilgi için bkz. Zettl, 2009, s. 110-130.
[5] Birleşme sonrası sorunlar için bkz. Glaser, 2002, s. 344 vd.
[6] Bu bağlamda, örneğin, Federal Meclis Başkanı seçilen (Doğu Alman) Wolfgang Thierse'nin 28 Ekim 1998'de yaptığı çağrısı çarpıcı bir örnektir: "Eğer çokça dile getirilen iç birlik gerçekten başarıya ulaşacaksa, bunun ön koşulu sadece farklılıkları tanımak, farklı biyografilere saygı duymakla mümkün olan eşitliktir. Geçmişi ve bugünü kapsayan bu Alman-Alman söylemi henüz sona ermiş değildir." (Glaser, 2007, s. 298 vd.)

ISBN: 978-625-5962-19-5

sisteme ve piyasa ekonomisine adapte olmakta zorluk çekti. Bu durum, özellikle aşırı sağ hareketlerin yükselmesine ve kimlik krizine zemin hazırladı.

Komünist rejimden demokrasiye geçiş sürecinde Doğu Almanya'daki (DDR) eski rejimin resmi görevlileri yargılamalara tabi tutuldu. Özellikle Stasi (Devlet Güvenlik Bakanlığı) mensupları ve üst düzey siyasi liderler, insan hakları ihlalleri, keyfi tutuklamalar ve rejim muhaliflerine uygulanan baskılar nedeniyle yargılandı[7]. En dikkat çeken davalar arasında, Berlin Duvarı (bkz. *Wikipedia 4*) boyunca ölenlerin sorumluluğunu taşıyan sınır muhafızlarının ve siyasi liderlerin yargılanması yer aldı.[8] Ancak, bu yargılamalar toplumda farklı tepkilere neden oldu; bazıları adaletin yerini bulduğunu düşünürken, diğerleri bu davaları "kazananların adaleti" olarak eleştirdi ve eski rejimin tüm üyelerinin suçlu ilan edilmesini sorguladı. Bu süreç, geçmişle hesaplaşma ve demokratik değerlere geçişte önemli bir rol oynadı.

7. GORDIMER'IN APARTHEID SONRASI JOHANNESBURG ILE BIRLEŞME SONRASI BERLIN ARASINDA GÖZLEDIĞI BENZERLIKLER

Nadine Gordimer, kendisine yöneltilen "Almanya'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Honecker gibi eski hükümet üyeleri yargılanmak zorunda kaldı. P. W. Botha veya de Klerk gibi apartheid başkanlarının hesap vermemesi" hakkında ne düşündüğü sorulunca şöyle der:

"Ulusal birlik yolunu tercih etmeye karar verdik. Bu, eski düşmanların yeni bir hükümet kurmak üzere bir araya geldiği anlamına geliyor. Bu elbette apartheid'ın eski temsilcilerinin hala yüksek mevkilerde olduğu anlamına geliyor. Örneğin P. W. Botha, her türlü sistemde en tepede olmayı başaran insanlardan biridir. O her mevsimin adamıdır." (*Korff, 1996,* s. 9)

Gordimer, apartheid sonrası Johannesburg ile yeniden birleşmeden sonraki Berlin arasında ilginç paralellikler görmektedir. Bu paralellikler, her iki kentin de geçiş döneminde yaşadığı sosyal, siyasi ve ekonomik zorluklarla ilgilidir.

"Beni özellikle şaşırtan neydi biliyor musunuz? Ayrılığın boyutu - zihniyet farkı. Bir buçuk nesilden kısa bir süre sonra zihniyetler, tutumlar ve davranışlar nasıl bu kadar farklı gelişebilirdi? Ekonomik farklılıkların ciddi boyutlarda olduğunu da fark etmemiştim." (Korff, 1996, s. 11)

Johannesburg'da apartheid, Berlin'de ise duvar nedeniyle yaşanan uzun bir bölünme döneminin ardından her iki şehir de yeniden birlik olmanın yolunu bulmak zorunda kalmıştır.

[7] Örn. Egon Krenz: Doğu Almanya'nın son liderlerinden biri olan Krenz, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından insan hakları ihlalleri nedeniyle yargılanmış ve hapis cezasına çarptırılmıştır. Bkz. *Wikipedia* 3.
[8] "22.03.2001, 34044/96, STRELETZ, KESSLER ve KRENZ v. ALMANYA". https://insanhaklari.gen.tr/mobil/MetinGoster.aspx?d=T&id=25417& (Erişim tarihi:25.01.2025)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Hem Johannesburg'da hem de Berlin'de insanları birbirinden ayıran fiziksel ve psikolojik "duvarlar" vardır ve bunların aşılması uzun vadeli bir süreçtir.

Gordimer, her iki şehirde de derin ekonomik ve sosyal eşitsizlikler olduğunu vurgulamaktadır. Berlin'de bunlar Doğu ve Batı Almanya arasındaki farklılıklarda kendini gösterirken, Johannesburg'da siyahlar ve beyazlar arasındaki bölünme hala görünür izler bırakmıştır. Yazar, yeniden birleşmeden sonra Berlin'deki sosyal farklılıkları şaşırtıcı derecede büyük olarak tanımlamakta ve bunları Johannesburg'dan tanıdığı, örneğin varlıklı banliyöler ile Soweto gibi büyük ilçeler arasındaki sosyal eşitsizliklerle karşılaştırmaktadır.

Hem Berlin hem de Johannesburg baskıcı bir sistemden yeni bir düzene geçişle başa çıkmak zorundadır. Berlin'de bu, sosyalist bir diktatörlükten demokrasiye geçiş anlamına gelirken, Johannesburg apartheid'ın üstesinden gelmek ve çok kültürlü bir demokrasi inşa etmek zorunda kalmıştır. Gordimer, her iki şehirde de yeni siyasi ve toplumsal kimliklerin yaratılmasındaki zorlukların farkındadır.

Her iki şehirde de eskiden ayrı olan nüfus grupları arasında köprüler kurulmaya çalışılmaktadır. Johannesburg'da bu, siyahlar ve beyazlar arasındaki uzlaşmayı içerirken, Berlin Doğu ve Batı Almanları entegre etmenin yollarını bulmak zorundadır. Gordimer, her iki kentin de bir bölünme döneminden sonra nasıl yeniden bir araya gelinebileceği konusunda birbirlerinden çok şey öğrenebilecekleri için karşılıklı bir değişim potansiyeli görmektedir.

Gordimer ayrıca şehir manzarasındaki benzerliklere de dikkat çeker: Apartheid ile karakterize edilen Johannesburg'da ilçeler ve ayrılmış mahalleler gibi fiziksel engeller varken, Berlin'de Duvar şehri gözle görülür bir şekilde bölmüştür. Her iki şehirde de mimari geçmişin bir sembolü olmaya devam etmektedir.

Genel olarak Nadine Gordimer, Johannesburg ve Berlin'i, duvarların yıkılmasından uzlaşmaya ve ortak bir kimlik yaratmaya kadar, derin bir tarihsel ayrılıktan sonraki aşamada benzer zorlukları paylaşan iki şehir olarak görmektedir.

8. SONUÇLAR

Röportajda Nadine Gordimer, toplumdaki kızgınlığı azaltmak ve daha adil, uzlaşmacı bir toplum inşa etmek için çeşitli siyasi ve insani önlemler önermektedir. Bu önerilerinin uzlaşma, eşitlik ve eğitim konularına odaklandığını görmek mümkündür. Başlıklar altında göstermeye çalışalım.

1. Hakikat ve geçmişle yüzleşme yoluyla uzlaşma

ISBN: 978-625-5962-19-5

Gordimer, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun çalışmalarını, mağdurların yaşadıkları hakkında konuşmalarını sağladığı için desteklemekte ve bunu bir tür "katartik" süreç olarak görmektedir. Toplumun apartheid'ın acıları ve adaletsizlikleriyle yüzleşebilmesi için geçmişle yüzleşmenin önemini vurgulamaktadır. Karşılıklı öfkenin azaltılması için bu çok önemlidir. Bununla birlikte, faillerini affetmekte zorlanabilecek en ciddi şiddet mağdurlarına adaletin sağlanması için uzlaşma mekanizmalarının daha da geliştirilmesini talep etmektedir.

2. Eşitliğin teşvik edilmesi

Gordimer, *Olumlu Eylem Planı* gibi önlemler yoluyla dezavantajlı grupların hedefli bir şekilde desteklenmesinden yanadır. Onlarca yıl süren sistematik ayrımcılığın ardından siyahlara artık eşit fırsatlar tanınması ve liderlik pozisyonlarına erişimlerinin sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Bazı eleştiri noktalarına rağmen (örneğin sistemin bireyler tarafından kötüye kullanılması), bu önlemleri tarihsel adaletsizlikleri dengelemek ve daha adil bir toplum için temel oluşturmak için gerekli bir adım olarak görmektedir.

3. Sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin üstesinden gelinmesi

Sosyal ve ekonomik uçurumun öfke ve çatışmanın ana nedenlerinden biri olduğunu kabul etmektedir. Apartheid ardında büyük bir yoksulluk ve işsizlik bırakmıştır ve bunlar özellikle siyahların yaşadığı bölgelerde görülmektedir. Bu nedenle Gordimer, farklı nüfus grupları arasındaki gerilimleri azaltmak için ekonomik eşitsizlikleri azaltacak ve dezavantajlı topluluklardaki yaşam koşullarını iyileştirecek tedbirler alınması çağrısında bulunmaktadır.

4. Değişimin anahtarı olarak eğitim

Gordimer'e göre eğitim, önyargı ve öfkeyle mücadelede kilit bir faktördür. Bu nedenle adil bir eğitim politikasının eski düşünce biçimlerini kırmaya ve karşılıklı anlayışı teşvik etmeye yardımcı olabileceğini vurguluyor. Eğitime eşit erişim sadece ekonomik fırsatları iyileştirmekle kalmayacak, aynı zamanda daha iyi bir birlikte yaşam için de temel oluşturacaktır.

5. Diyalog ve iş birliğinin teşvik edilmesi

Gordimer, karşılıklı anlayış ve saygı oluşturmak için farklı gruplar arasında diyaloğun teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bunu toplumdaki köklü bölünmelerin üstesinden gelmenin anahtarı olarak görüyor. Siyah toplumla yaptığı çalışmalar, sosyal veya etnik izolasyona çekilmek yerine gruplar arasında aktif olarak köprüler kurmanın önemini ortaya koymaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

6. İntikam ve cezalandırmanın reddedilmesi

Gordimer, öfkeyi pekiştireceği ve toplumu daha da böleceği için intikamı reddeder. Bunun yerine, faillerin işledikleri suçların sorumluluğunu üstlendikleri ve bunun intikam olarak algılanmadığı hukuki ve siyasi süreçleri desteklemektedir.

7. Ortak bir kimlik oluşturmak

Yazar, ortak bir ulusal kimliğin yaratılmasını öfkenin üstesinden gelmek için çok önemli görmektedir. Tarihte ilk kez tüm ten renklerinden Güney Afrikalıların yasalar önünde eşit olduğunu ve bunun birleşik bir toplum için temel oluşturması gerektiğini vurgulamaktadır. Gordimer, uzlaşma, eşitlik, eğitim, diyalog ve ortak bir kimliğin teşvik edilmesi gibi önlemler aracılığıyla önyargıları yıkmanın, tarihi yaraları iyileştirmenin ve daha adil ve uyumlu bir toplum inşa etmenin yollarını önermektedir.

KAYNAKÇA

"22.03.2001, 34044/96, STRELETZ, KESSLER ve KRENZ v. ALMANYA". https://insanhaklari.gen.tr/mobil/MetinGoster.aspx?d=T&id=25417& (Erişim tarihi: 25.01.2025)

«The Ultimate Safari: Portraying The Brutality of Apartheid. *SpunkyNotes. Comprehensively Concise.* https://spunkynotes.com/the-ultimate-safari-portraying-the-brutality-of-apartheid/ (19.01.2025)

Auga, U., Intellectuals between Resistance and Legitimation. *The Cases of Nadine Gordimer and Christa Wolf* (2003). January 2003, s. 1-15. DOI: 10.1080/1013929X.2003.9678139. See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/233462185, (Erişim tarihi: 19.01.2025)

Bertelsmann Jugendlexikon. Kompaktes Wissen für Schule und Alltag. Gütersloh / München: Bertelsmann, 2011.

Britannica 1. "Apartheid". https://www.britannica.com/topic/apartheid) (Erişim tarihi: 26.01.2025)

Britannica 2. "Nadine Gordimer". https://www.britannica.com/biography/Nadine-Gordimer (Erişim tarihi: 25.01.2025)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Glaser, H., *Kleine deutsche Kulturgeschichte von 1945 bis heute*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, 2007.

Glaser, H., *Kleine Kulturgeschichte Deutschlands im 20. Jahrhundert.* München: Verlag C.H. Beck, 2002.

Gümüş, İ., Apartheid Döneminde Güney Afrika ve Uluslararası Çalışma Örgütü İlişkileri. *Uuslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi (IJAR)*. Cilt: 5, Sayı: 10, Haziran 2020, s. 25-37. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1173137 (Erişim tarihi: 25.01.2025)

Korff, C., Meine Hautfarbe war für mich ein Stigma. *Süddeutsche Zeitung. Magazin*, Nr. 32, 9.8.1996, s. 8-12.

Manivannan, R., The study of Racism and Identity in Nadine Gordimer's July People. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR)*, June, Vol. 6, Issue: 6, 2019, s. 741-745. (Erişim tarihi: 19.01.2025)

Moyers, B., Nadine Gordimer on Politics and People. *BILLMOYERS.COM*, November 4, 1990 (This transcript was edited on June 21, 2015). https://billmoyers.com/1990/11/04/nadine-gordimer-on-politics-and-people/ (Erişim tarihi: 19.01.2025)

Nagaraju, B. / Bhavani, E., «Nadine Gordimer: Portrayal Of Apartheid And Post-Apartheid Of South Africa». *International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT)*, Vol. 10, Issue: 2, February 2022, s. 464-472. https://ijcrt.org/papers/IJCRT2202529.pdf (Erişim tarihi: 19.01.2025)

Praveen, T., Social Concerns : Race, Gender, Identity and Communal Spheres in Nadine Gordimer's Selected Novel. *IJARIIE*, Vol. 6 Issue: 5, 2020 s. 841-844. https://ijariie.com/AdminUploadPdf/Social__Concerns_____Race___Gender___Identity__and__Communal__Spheres__in_Nadine__Gordimer_s_Selected__Novel_ijariie12762.pdf (Erişim tarihi: 19.01.2025)

Tepebaşılı, F., *Edebiyat ve Roman*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2001.

The Nobel Prize. "The Nobel Prize in Literature 1991". https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1991/summary/ (Erişim tarihi: 26.01.2025)

Understanding Nadine Gordimer's "The Moment Before the Gun Went Off" and Its Commentary on Racism. https://studycorgi.com/understanding-nadine-gordimers-the-

ISBN: 978-625-5962-19-5

moment-before-the-gun-went-off-and-its-commentary-on-racism/ (Erişim tarihi: 19.01.2025)

Vincy, M. Benila / Latha, J. Jesu. Revitalising Black Culture: Exploring Nadine Gordimer's The Conservationist. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE),* Vol 13, Issue 02, 2021, s. 3028-3032. DOI: 10.48047/intjecse/v13i2.21170 (Erişim tarihi: 19.01.2025)

Wikipedia 1. "Nadine Gordimer". https://de.wikipedia.org/wiki/Nadine_Gordimer (Erişim tarihi: 25.01.2025)

Wikipedia 2. "Nadine Gordimer". https://en.wikipedia.org/wiki/Nadine_Gordimer (Erişim tarihi: 26.01.2025).

Wikipedia 3. "Egon Krenz". https://tr.wikipedia.org/wiki/Egon_Krenz (Erişim tarihi: 25.01.2025)

Wikipedia 4. "Berlin Duvarı". https://tr.wikipedia.org/wiki/Berlin_Duvar%C4%B1 (Erişim tarihi: 25.01.2025)

Wikipedia 5. "Apartheid". https://en.wikipedia.org/wiki/Apartheid (Erişim tarihi: 25.01.2025)

Zettl, E., *Geçmişten Günümüze Almanya. Alman Kültür ve Edebiyat Tarihi*, Çev. A.O. Öztürk / U. Balcı / Ö. Gencer. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, 2009.

EK: Nadine Gordimerin Türkçeye kazandırılan Eserleri:

Gordimer, N., *Yanımda Kimse Yok.* Çev. Deniz Hakyemez, İstanbul: Can Yayınları, 2000 (Roman).

Gordimer, N., *Kimi Güzelliklere Doğar.* Çev. Şeniz Türkömer, İstanbul: Doğan Kitap, 2000 (Roman).

Gordimer, N., *Başka Dünyalar.* Çev. Günseli İçöz, İstanbul: Can Yayınları, 2000 (roman).

Gordimer, N., *Evdeki Silah.* Çev. Seçkin Selvi, İstanbul: Can Yayınları, 2001 (Roman).

Gordimer, N., *Ayartma.* Çev. Seçkin Selvi, İstanbul: Can Yayınları, 2004 (Roman).

Gordimer, N., *Dile Kolay. Öyküler – Masallar*. Çev. Beril Eyüboğlu. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2009 (Antoloji-Derleme).

Gordimer, N., *Yaşamaya Bak.* Çev. Kerem Işık, İstanbul: Can Yayınları, 2010 (Roman).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Gordimer, N., *July'nin İnsanları*. Çev. İlknur Özdemir, İstanbul Kırmızıkedi Yayınları, 2010 (Roman).

Gordimer, N., *Oğlumun Öyküsü*. Çev. Seçkin Selvi, İstanbul: Can Yayınları, 2014 (Roman).

Gordimer, N., *Yuvayı Keşfetmek.* Çev. Duygu Dölek, İstanbul: Profil Kitap, 2019 (Afrika'dan Öyküler).

ISBN: 978-625-5962-19-5

1911-1912 TRABLUSGARP SAVAŞLARININ ALMAN POPÜLER (NEURUPPİNER BİLDERBOGEN) RESİMLERİNDE ALIMLANMASINA DAİR

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk

Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-posta: aozturk@erbakan.edu.tr

ORCID ID: http://orcid.org/0000-0003-2759-2096

ÖZET

Federal Almanya Neuruppin şehrinin Kent Müzesinde bulunan tarihi Neuruppin Resimleri içinde yer alan Doğu Resimleri, 19. Yüzyılda sade yurttaşın eğlence ve bilgilenme ihtiyacını karşılamaktaydı. Resimler bağlamında; görgü kuralları, ev idaresi, edebiyat, sanat ve siyaset alanlarında geniş yelpazede bir ilgi alanından söz edilebilir. İç siyasette gösterilmek istenenler hakkında arzu edilen bilgi akışı sağlanırken, devletin yönlendirmesi doğrultusunda dış dünya üzerine de bilgi verilmekteydi. Söz konusu resimler renkli olup üst ve/ya alt yazılarla ayrıntılı olarak donatılmıştır. 19. yüzyıl Avrupası'nda sık yaşanan savaşlar da resimlerin sevilen konularındandı. Osmanlı İmparatorluğu ile İtalya Krallığı arasında gerçekleşen Trablusgarp Savaşı, 1911-1912 yıllarında, Trablusgarp Vilayeti (bugünkü Libya) üzerindeki İtalyan saldırılarıyla başlamış ancak çatışmalar Trablusgarp dışında başka bölgelere de yayılmıştır. Osmanlı Devleti, Birinci Balkan Savaşı'nın başlaması ve diğer büyük devletlerin İtalya'yı desteklemesi nedeniyle bu savaşı kaybetmiştir. Bildirimizde Neuruppin resimlerinin özellikle alt yazıları dikkate alınarak, Osmanlı (Türk) ordusu ile İtalyanlar arasında gerçekleşen muharebelerin popüler resimlere nasıl yansıdığı analiz edilemeye çalışılacaktır. Önce hangi çarpışmaların Alman kamuoyunda dikkat çektiğini gösteren resimler tasnif edilecek, sonra bu resimlerin altında bulunan Almanca bilgilendirme metinlerinin yardımıyla güç dengesi ve çarpışmaların boyutu hakkında çıkarımlarda bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Neuruppin Popüler resimleri, Trablusgarp Savaşı, Türkler, İtalyanlar.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ABSTRACT

THE PERCEPTION OF THE TRIPOLIS WARS OF 1911-1912 IN THE GERMAN (NEURUPPIN) BILDERBOGEN

The Oriental Paintings in the historical Neuruppin Paintings in the City Museum of the City of Neuruppin/Federal Germany were utilised to fulfil the need for entertainment and information of the ordinary citizen in the 19th century. The paintings encompass a broad spectrum of subjects, including etiquette, housekeeping, literature, art, and politics. While providing information on domestic politics, the paintings also disseminated information on the outside world in alignment with the prevailing state agenda. The paintings in question are in colour and accompanied by detailed captions and/or subtitles. In the context of 19th-century Europe, frequent wars were a recurring subject in paintings. The Tripolitan War, which transpired between the Ottoman Empire and the Kingdom of Italy from 1911 to 1912, initially stemmed from Italian assaults on the Tripolitania Province (present-day Libya). However, the conflict rapidly expanded beyond Tripolitania to encompass other regions. The Ottoman Empire ultimately lost the war due to the advent of the First Balkan War and the subsequent support of other major states for Italy. This paper aims to analyse how the Ottoman (Turkish) army's confrontations with the Italians were depicted in popular art, with a particular focus on the Neuruppin pictures. The paper will first categorise the pictures that captured the German public's attention, and then utilise the accompanying German descriptions to infer the balance of power and the magnitude of the battles.

Keywords: Neuruppin Popular pictures, Tripolitan War, Turks, Italians.

1. GİRİŞ

Almanya Federal Cumhuriyeti'ndeki Neuruppin kentinde yerel tarih müzesi, 19. yüzyılda sıradan vatandaşların eğlence ve bilgi ihtiyaçlarını karşılayan ve "Ostbilder" olarak adlandırılan tarihi Neuruppin resimlerini de içermektedir. Bu resimler görgü kurallarından ev idaresine, edebiyat ve sanattan siyasete kadar geniş bir ilgi alanını kapsıyordu. İç meselelere ilişkin arzu edilen bilgi akışı sağlanırken, dış dünyaya ilişkin bilgiler de hükümet yönergeleri doğrultusunda aktarılıyordu (Heßelmann, 1994, A 466-A 469; Bellmann, 2000, s. 6-7).[1] Söz konusu resimler renklidir ve ayrıntılı alt yazıları ve/veya imzaları vardır (bkz. Öztürk, 2013, s. 227-236 ve Öztürk, 2021, s. 1-10).

[1] Ayrıntılı bilgi için Zaepernick, 1972.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Avrupa'da 19. yüzyılda sık sık meydana gelen savaşlar da bu resimlerin sevdiği konulardan biriydi (bkz. Schmidt, 2001, s. 213-218). Osmanlı İmparatorluğu ile İtalya Krallığı arasında 1911'den 1912'ye kadar süren Türk-İtalyan Savaşı, İtalya'nın Trablusgarp eyaletine (bugünkü Libya) saldırmasıyla başlamış, ancak diğer bölgelere de yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Balkan Savaşı'nın başlaması ve diğer büyük güçlerin İtalya'yı desteklemesi nedeniyle bu savaşı kaybetmiştir. [2]

Bildiride bu savaşları tasvir eden altı resim sunulmaktadır. İlk beş resim Neuruppin'de bulunan Gustav Kühn firması tarafından, son 6. resim ise Wissembourg'da mukim Camille Burckhardt matbaası tarafından yayınlanmıştır. Bu resimlerin alt yazılarına dayanarak, Osmanlı (Türk) ordusu ile İtalyanlar arasındaki savaşların popüler resimlerde nasıl tasvir edildiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Öncelikle Alman kamuoyunun ilgisini çeken resimler kategorize edilecek, ardından resimlerin altındaki Almanca bilgi metinlerine dayanarak güç dengesi ve savaşın boyutu hakkında sonuçlar çıkarılacaktır.

2. 1911 TRABLUS SAVAŞI

Trablus Savaşı kapsamında 6 adet resim bulunmaktadır: „Bombardement von Tripolis durch die Italiener am 3. Und. 4. Oktober 1911“ (K 9930); „Kämpfe der Italiener gegen die Türken bei Benghasi am 20. Oktober 1911“ (K 9931); „Kämpfe der Italiener und Türken bei der Oase vor Tripolis am 26. Oktober 1911“ (K 9934); „Kämpfe der Italiener und Türken um Tripolis am. 27. November 1911“ (K 9937); „Kämpfe bei Margheb am 27. Februar 1912“ (K 9938); „Der italienisch_turckische Krieg_ „ (Burckardt_77.999.0.502).

2.1. Trablus'un İtalyanlarca Bombalanması, 3-4 Ekim 1911 *(K 9930)*

[2] Bu savaş hakkında bilgi için bkz. Uslubaş / Dağ, 2010, s. 335-337 *ve Görsel 20. Yüzyıl Genel Kültür Ansiklopedisi*, Cilt 1, 1984, s. 214-215.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 1: *Trablus'un İtalyanlarca Bombalanması, 3-4 Ekim 1911 (K 9930)*[3]

Trablusgarp'taki İtalyan-Türk savaşının ilk aşaması, İtalyanların 3 ve 4 Ekim 1911 tarihlerinde Trablusgarp şehrini ve dış tahkimatını bombardımanla hedef aldığı bir askeri operasyon olarak tanımlanmaktadır (bkz. Resim 1). Bombardıman 3 Ekim'de Amiral Thaon de Revel'in tümeninin komutası altında başlar. İtalyanlar, Türk savunmasının önemsiz olduğunu düşündükleri için topçularını sadece ara sıra devreye sokar ve büyük kalibreli toplarını kullanmazlar bile. Osmanlılar kendilerini, pek etkili olmayan ve İtalyanlara herhangi bir zarar vermeyen modası geçmiş toplarla savunmuşlardır. İtalyanlar, ateşlerini keserek Türklere teslim olmaları için birkaç fırsat vermelerine rağmen, Türkler beyaz teslim bayrağını çekmezler. Patlayıcı ve şarapnel mermileri de dahil olmak üzere İtalyan mermileri yine de yıkıcı hasara yol açmıştır.

Bombardıman 4 Ekim sabahı da devam etmiş, İtalyanlar şehri tahrip etmekten kaçınmak için dış kaleleri bombalamakla yetinmişlerdir. Sultaniye ve Hamidiye bataryaları ateşle devre

[3] K 9930 nolu resim alt yazısının Türkçeye çevirisi şöyledir: "3 Ekim'de Trablus'un bombalanması başladı. Toplar uzun aralıklarla ateş açıyorlardı. Esas bombardıman kısa süreli oldu. Türkler ateşe eskimiş ve neredeyse kullanılamaz toplarla mukabelede bulunuyorlardı, ama İtalyanların kılına bile zarar veremediler. İtalyan saldırısı Amiral Thaon de Revel'in tümeni tarafından yürütülüyordu. İtalyan kruvazörleri, büyük kalibreli topları kullanmıyorlardı bile, çünkü değmez görünüyordu. Bombardımana sık sık ara veriliyordu, çünkü Türklere beyaz (teslim) bayrağı çekmeleri için zaman verilmek isteniyordu. Fakat teslim bayrağı bir türlü çekilmiyordu. İtalyanlar nihayet korkunç etkileri olan patlayıcı ve şarapnel(li) bombalar kullanmaya başladılar. – 4 Ekim'de Trablus'un bombalanmasına devam edildi. Sadece dış kalelere ateş ediliyordu, çünkü iç kalelere ateş edilirse şehre zarar verme tehlikesi vardı. Sultaniye ve Hamidiye bataryaları savunmasız kalmıştı. "Garibaldi" kruvazörü liman önüne yanaştı, iki subayın komutasında karaya çıkan birlik hızlıca Hamidiye Batarya'sına koşturdu, fakat batarya çoktan boşaltılmıştı." Bu ve takip eden dipnotlarda verilen Türkçe çeviriler tarafımdan yapılmıştır. (AOÖ) Burada incelenen ilk beş görselin telif hakkı Neuruppin Heimatmuseum'a ait olup, izinsiz kullanılamaz.

ISBN: 978-625-5962-19-5

dışı bırakılır ve sonunda İtalyan kruvazörü "Garibaldi" dış limana girer. İki subay ve bir müfreze, terk edilmiş buldukları Hamidiye bataryasına çıkarma yaparak Osmanlı savunmasının zayıflığını bir kez daha ortaya koyar. Genel olarak metin, bu aşamayı İtalyan üstünlüğünün, Türkler tarafından ancak yetersiz bir şekilde yanıtlanabilen ezici bir gösterisi olarak tanımlamaktadır.

2.2. Bingazi Türk-İtalyan Çarpışmaları, 20 Ekim 1911 *(K 9931)*

Görsel 2: *Bingazi Türk-İtalyan Çarpışmaları, 20 Ekim 1911*[4]

İtalyanlar ve Türkler arasında 20 Ekim 1911'de Bingazi yakınlarında yaşanan çatışma (bkz. Resim 2), İtalyanların asker çıkarma sırasında ve sonrasında Türklerin ve yaklaşık 2000 müttefik Bedevinin şiddetli saldırısına uğradığı gece başlayan yoğun ve maliyetli bir çatışma olarak tanımlanmaktadır. Savaş 20 Ekim öğleden sonrasına kadar sürer. Çatışmalar sırasında Türkler kasabanın yakınlarındaki kışlalara çekilirler, ancak buralar İtalyan gemilerinin toplarının yoğun ateşi altında kalır, böylece Türkler mevzilerini koruyamazlar. Umutsuz bir tepki olarak bir saldırı girişiminde bulunulur, ancak şiddetli bir direnişin ardından İtalyanlar tarafından geri püskürtülürler.

Metin her iki tarafın da ağır kayıplar verdiğini, İtalyanların aralarında çok sayıda subayın da bulunduğu 300'den fazla ölü ve yaralı verdiğini vurgulamaktadır. Bu anlatım, savaşın

[4] K 9931 nolu resim alt yazısının Türkçeye çevirisi şöyledir: "Ekim'de İtalyanlar çıkarma esnası ve sonrasında 2000 Bedevinin desteğini alan Türklerin kuvvetli bir saldırısına maruz kaldılar; çatışma 20 Ekim öğlenden sonraya kadar devam etti. Çatışma esnasında şehrin yakınındaki kışlalara çekilen Türkler, İtalyanların kıyıya yanaşan savaş gemisinin toplarıyla öyle bir ateş altına alındılar ki, artık dayanamadılar. Bu nedenle bir yarma harekâtı yapmak istediler, ancak kuvvetli bir karşı ateş altında geri püskürtüldüler. Her iki tarafın da kayıpları büyük oldu. İtalyanlar 300'den fazla ölü ve yaralı verdiler, aralarında çok sayıda subay da vardı."

ISBN: 978-625-5962-19-5

yoğunluğunu ve acımasızlığını vurgulamakta ve teknolojik üstünlüklerine rağmen İtalyan birliklerinin önemli fedakârlıklar yaptığını, Türklerin ve Bedevi müttefiklerinin ise büyük bir kararlılıkla direndiklerini ancak sonunda yenildiklerini göstermektedir.

2.3. Trablus Vahasında İtalyan-Türk Çarpışmaları, 26 Ekim 1911 *(K 9934)*

Görsel 3: *Trablus Vahasında İtalyan-Türk Çarpışmaları, 26 Ekim 1911 (K 9934)*[5]

İtalyanlar ve Türkler arasında 26 Ekim 1911'de Trablusgarp'ın dışındaki vahada yapılan muharebeler, İtalyanlar için ağır kayıplarla sonuçlanan bir gerileme olarak tanımlanır (bkz. Resim 3). Bir İtalyan tümeni, vaha çevresinde ve yakınında toplanmış olan Türk birliklerine büyük bir şiddetle saldırır. Ancak çok sayıda Arap tarafından takviye edilen Türkler kararlılıkla saldırıya geçerler. Güçlü bir karşı saldırıyla karşılaşan ve geri çekilme hatlarının kesileceğinden korkan İtalyanlar büyük bir kargaşa içine düştüler ve aceleyle şehre geri çekilirler.

İtalyan kayıpları oldukça fazla olur: aralarında birçok subayın da bulunduğu yaklaşık 300 ölü ve 700 yaralı kaydedilir. Türkler ayrıca aralarında üç yüzbaşı ve birkaç subayın da bulunduğu çok sayıda esir almayı başarmıştır. Metin, Türkler yeni mevziler işgal ettikçe, siperler kurdukça ve topçular tarafından desteklendikçe çatışmanın devam ettiğini vurgulamaktadır. Genel olarak bu çatışma, İtalyanları savunma ve kaotik bir pozisyona

[5] K 9934 nolu resim alt yazısının Türkçeye çevirisi şöyledir: "Bir İtalyan tümeni, vahanın çevresi ve yakınında toplanmış olan Türklere güçlü bir saldırı gerçekleştirdi. Bunlar çok sayıda Arap askeriyle takviye edilmiş olarak aynıyla mukabelede bulununca, İtalyanlar kaçış hattının kesileceği korkusuyla büyük bir düzensizlik içinde şehre geri çekildiler. İtalyanların, aralarında çok sayıda subayın bulunduğu 300 ölü, 700 yaralı verdiği tahmin ediliyor. Çarpışmalar halen devam etmekte olup, Türkler topçu birliği desteğiyle yeni mevkiler ele geçirmiş ve siperleri dağıtmış durumdalar."

ISBN: 978-625-5962-19-5

zorlarken, Türklerin ve Arap müttefiklerinin direncinin ve savaşma moralinin bir işareti olarak sunulmaktadır.

2.4. Trablus İtalyan-Türk Çarpışmaları, 27 Kasım 1911 *(K 9937)*

Görsel 4: *Trablus İtalyan-Türk Çarpışmaları, 27 Kasım 1911 (K 9937)*[6]

İtalyanlar ve Türkler arasında 27 Kasım 1911'de Trablus çevresinde yaşanan çatışmalar (bkz. Resim 4), yüksek kayıplarla sonuçlanan başarısız bir İtalyan saldırısı olarak tanımlanmaktadır. Bir İtalyan tugayı Türkleri Trablus çevresindeki mevzilerinden çıkarmaya çalışmıştır. Bu saldırı, özellikle çatışmaların çok şiddetli olduğu kalelerde şiddetli çatışmalara yol açmıştır. İtalyanlar ilerlemelerine rağmen Türk hatlarını yaramamış ve geri püskürtülmüşlerdir.

Metin, İtalyanların ölü ve yaralı bakımından önemli kayıplar verdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, dördü subay olmak üzere 200 İtalyan askeri Türkler tarafından esir alınmıştır. Anlatı, Türk savunmasının gücünü vurgulamakta ve İtalyanların sayısal ve teknik üstünlüklerine rağmen çatışmanın bu aşamasında kesin bir başarı elde edemediklerini göstermektedir.

2.5. Magrib Çarpışmaları, 27 Şubat 1912 *(K 9938)*

[6] K 9937 nolu resim alt yazısının Türkçeye çevirisi şöyledir: "İtalyanlar 27 Kasım'da bir tugayla, Türkleri Trablus civarındaki mevkilerinden atma girişiminde bulundular, fakat şiddetli çatışmalar sonucu, özellikle kalelerde geri püskürtüldüler ve aralarında ölü ve yaralı olmak üzere büyük kayıp verdiler. Türkler, aralarında subayların da bulunduğu 200 esir aldılar."

ISBN: 978-625-5962-19-5

Görsel 5: *Magrib Çarpışmaları, 27 Şubat 1912 (K 9938)*[7]

Magrib'te 27 Şubat 1912'de yaşanan çatışmalar, her iki tarafın da değişen başarılarıyla karakterize edilen uzun süreli ve yoğun bir dönüşümlü saldırı olarak tanımlanmaktadır (bkz. Resim 5). Sabahın erken saatlerinde İtalyanlar makineli tüfekler, dağ topları ve lağımcılarla desteklenen üç piyade koluyla Humus'tan Magrib tepelerine doğru ilerlerler. Amaçları orada konuşlanmış olan Türk-Arap kuvvetlerini püskürtmektir. Ağır çatışmalardan sonra İtalyanlar başlangıçta tepeleri ele geçirmeyi başarırlar.

Ancak Türk-Arap birlikleri kararlı bir süngü hücumuyla karşılık vererek İtalyanları mevzilerinden çıkarırlar. Ancak bu başarı uzun sürmez, İtalyan sahra ve deniz topçularının yoğun ateşi Türk-Arap birliklerini geri çekilmeye zorlanırlar. Sonuç olarak İtalyanlar Magrib tepelerini yeniden işgal edip ellerinde tutmayı başarırlar.

Muharebe gün doğumundan gece geç saatlere kadar sürmüştür ki bu da her iki tarafın da yaşadığı zorlukları ve yorgunluğu vurgulamaktadır. Kayıplar özellikle İtalyan tarafında yüksek olur, öyle ki sadece sol kanatta 300'den fazla ölü vardır. Buna karşılık Türk-Arap birlikleri 30 ölü ve 80 yaralı vermiştir ve bu da onların etkili ama daha az zayiat veren savaş taktiklerini vurgulamaktadır. Metin bu muharebeyi, İtalyanların üstünlüğüne rağmen defalarca saldırı

[7] K 9938 nolu resim alt yazısının Türkçeye çevirisi şöyledir: "Trablus çarpışmaları İtalyan ve Türklerin karşılıklı başarılarıyla devam etmektedir. 27 Şubat sabah saat 06'da İtalyanlar, makineli tüfek, sahra topu ve öncü birliği desteğindeki üç piyade kolu Hums'tan Magrib üzerine yürümeye başladılar; amaç oradaki tepeleri elinde bulunduran Türk ve Arapları yerlerinden söküp atmaktı, bunu da ağır çatışmalardan sonra başardılar. Türk-Arap savaş güçleri ise bir süngü saldırısıyla İtalyanları mevkilerinden ettilerse de, İtalyan sahra ve donanma topçu ateşi sonucu geri çekilmek zorunda kaldılar ve böylece İtalyanlar Magrib tepelerini yeniden ele geçirdiler. Çatışma güneşin doğuşundan akşam saat 10'a kadar devam etti. İtalyanlar sol kanatlarında 300'den fazla ölü kaybı verdiler. Türk-Arap birlikleri ise 30 ölü, 80 yaralı kaybı yaşadılar."

ISBN: 978-625-5962-19-5

düzenleyip başarıya ulaşan Türk ve Arapların azimli direnişinin bir örneği olarak tanımlamaktadır.

3. İTALYA-TÜRK SAVAŞI. *(BURCKARDT 77.999.0.502)*

Görsel 6: *İtalyan-Türk Savaşı (Burckardt_77.999.0.502)*[8]

Bu resmin alt yazısında, İtalya-Türk Savaşı sırasında Trablus şehri için yapılan ilk savaşlardan bir kesit anlatılmaktadır (bkz. Resim 6). Yazar, İtalyanların Trablus'ta uzun süre fare kapanına sıkışmış gibi kaldıklarını ve Türk askerlerinin Arap süvarilerinin desteğiyle İtalyan savunma hattını nasıl kırdığını anlatır. Arap halkının İtalyan işgalcilere karşı ani ve sürpriz bir ayaklanma başlattığı ve Türk askerlerinin birçok İtalyan bataryasını ele geçirdiği belirtilir.

İtalyanların bu yenilgi sonrası büyük bir umutsuzluğa kapıldıkları ve Türk topçularının her gün şehri bombaladığı vurgulanır. Ancak, birkaç hafta sonra Türk birliklerinin İtalyan çıkarma kuvvetlerinin üstünlüğü karşısında çöle geri çekilmek zorunda kaldığı ifade edilir. İtalyan zafer raporlarının bu geri çekilmeyi büyük bir Türk yenilgisi olarak lanse ettiği ve

[8] K 9938 nolu resim alt yazısının Türkçeye çevirisi şöyledir: **"İtalyanların uzun bir süre, önce adeta fare kapanına girdiği Trablus şehrinin ele geçirilmesi için ilk savaşlardan bir kesit:** Gözü pek ve hızlı Arap süvariler tarafından desteklenen kahraman Türk askerleri öne doğru sarkmış İtalyan savunma hattını yarıp hücum ederek bir dizi düşman bataryayı ele geçirirken, İtalyanların arka bölgesinde yer alan vahanın ve şehrin Arap yerlileri işgalcilere karşı ani ve şaşırtıcı bir ayaklanma başlattılar. İtalyanlar bu ilk yenilgiden sonra oldukça tereddüte düştüler, çünkü gün be gün şehre Türk el bombaları düşüyordu. Birkaç hafta sonra bir avuç cüretli işgalci asker, çıkarma birliklerinin üstün gücü karşısında tekrar çöle çekilmek zorunda kaldı.
İtalyan zafer haberleri Türklerin bu geri çekilmesini korkunç bir yenilgi olarak gösterip, İtalyanların büyük bir zaferi diye övünseler de bu Akdenizlilerin çabuk harekete geçen ve hemen yine uçup giden heyecanından kaynaklanıyordu."

ISBN: 978-625-5962-19-5

İtalyan silahlarının büyük bir zafer kazandığını iddia ettiği belirtilir. Ancak, bu iddiaların sadece güneyli, kolayca heyecanlanan ve çabuk sönen bir coşkunun sonucu olduğu vurgulanır.

4. DEĞERLENDİRME

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, resim alt yazılarında Türklerin ve İtalyanların askeri donanımları, savaş yetenekleri ve taktikleri açısından nasıl tanımlandığını resimlerin tarihlerine göre sıralayıp şu çıkarımlarla tespit etmek mümkündür:

4.1. Trablusgarp Bombardımanı (3-4 Ekim 1911)

İtalyanlar: İtalyanlar açık bir teknolojik üstünlük gösterir. Patlayıcı ve şarapnel mermileri de dahil olmak üzere modern topları, Osmanlı savunmasını yok etmek için seçici olarak kullanılır. Büyük kalibreli toplar kullanmaktaki isteksizlikleri, Osmanlı kuvvetlerini daha az tehdit olarak gördüklerini göstermektedir. İtalyanlar, teslim olmaya zorlamak için bombardımanı birkaç kez keserek taktiksel açıdan iyi düşünülmüş bir strateji izler, ancak bu gerçekleşmez.

Türkler: Türk tarafı, teknik açıdan yetersiz olarak tanımlanır ve çok az etkisi olan modası geçmiş toplarla çalışır. Bununla birlikte, muazzam İtalyan ateş gücüne rağmen Türkler savunmalarına sadık kalır ve teslim bayrağı kaldırmazlar.

4.2. Bingazi yakınlarındaki muharebeler (20 Ekim 1911)

İtalyanlar: İtalyanlar karaya çıktıklarında iyi donanımlı olduklarını gösterirler ve deniz toplarını kullanarak Türk kışlalarını yoğun bir şekilde ateş altına alırlar. Yine de Türk saldırılarını tamamen püskürtmeyi başaramazlar. Kayıpları yüksektir, bu da çıkarma sırasında koordinasyon ve savunmada zorluklar yaşandığını gösterir.

Türkler: Yaklaşık 2000 Bedevi tarafından takviye edilen Türkler, taktiksel geri çekilme (kışlaya) ve daha sonraki karşı saldırının etkili bir kombinasyonunu gösterirler. Araziyi kullanmaları ve Bedevilerle iş birliği yapmaları taktiksel esnekliklerinin altını çizmektedir. Sınırlı kaynaklarına rağmen İtalyanlara önemli kayıplar verdirirler.

4.3. Trablus açıklarındaki vaha için muharebe (26 Ekim 1911)

İtalyanlar: İtalyanlar başlangıçta saldırgan olarak tanımlanır, ancak Türklerin ve Arapların kararlılığı nedeniyle savunma pozisyonuna düşerler. Olası bir kuşatmadan duydukları korku, taktiksel hazırlık ve disiplin eksikliğini ortaya çıkararak şehre kaotik bir geri çekilmeye yol açar. Yüksek zayiat (300 ölü ve 700 yaralı) ve çok sayıda asker ve subayın esir alınması zayıflıklarını gösterir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Türkler: Türk-Arap kuvvetleri büyük bir kararlılık ve taktik beceriyle hareket etmiştir. Takviye kuvvetler ve ustaca manevralarla İtalyanların düzenini bozma becerileri, savaş güçlerinin altını çizmektedir. Subayların ele geçirilmesi, saldırılarının başarılı bir şekilde organize edildiğine işaret etmektedir.

4.4. Trablusgarp için muharebe (27 Kasım 1911)

İtalyanlar: Bir İtalyan tugayı Türk mevzilerini ezmeye çalışır ama geri püskürtülür. Sayısal ve teknolojik üstünlüklerine rağmen saldırı başarısız olur. Ağır kayıplar (ölü ve yaralıların yanı sıra 200 esir), modern teçhizatlarına rağmen İtalyanların karşılaştığı zorlukları göstermektedir.

Türkler: Türkler mevzilerini etkili bir şekilde savunur ve büyük bir direnç gösterir. İtalyanları püskürtme ve çok sayıda esir alma becerileri, iyi organize edilmiş savunma stratejilerini ve araziyi etkili bir şekilde kullandıklarını gösterir.

4.5. Magrib'te muharebe (27 Şubat 1912)

İtalyanlar: İtalyanlar piyade kolları, makineli tüfekler, dağ topları ve lağımcılar da dahil olmak üzere açık bir üstünlükle ortaya çıkarlar. Hem sahra hem de deniz toplarını kullanmaları, sonunda Magrib Tepeleri'nin kontrolünü onlara verir. Yine de ağır kayıplar verirler (bir kanatta 300'den fazla kayıp), bu da Türk-Arap kuvvetlerinin süngü hücumuna karşı başlangıçtaki zayıflıklarını gösterir.

Türkler: Türk-Arap kuvvetleri, kararlı savunmaları ve başlangıçta İtalyanları mevzilerinden dışarı iten etkili süngü hücumlarıyla öne çıkar. Sınırlı kaynaklarına ve topçularına rağmen kayıpları nispeten düşüktür (30 ölü ve 80 yaralı), bu da taktiksel etkinliklerini ve koordinasyon yeteneklerini vurgular.

5. TARAFGİRLİK ANALİZİ

5.1. Gustav Kühn Firması

Gustav Kühn imzalı ilk 5 (Neuruppin) resim alt yazıları dikkate alınarak muharebelerin raporlanmasında kullanılan dilin çatışan taraflara göre değişip değişmediğine, yani yazarın tarafgir olup olmadığına dair tespitlerimiz şunlardır:

Sunulan raporlarda yazarın bakış açısı daha ziyade "tarafsız, ancak nüanslı" olarak nitelendirilebilir. Metinler olayları ayrıntılı ve tarafsız bir şekilde sunmaya çalışmaktadır, ancak yazarın olası bir önyargısı hakkında sonuç çıkarılmasına izin veren bazı dilsel referanslar ve vurgular vardır. Daha detaylı bir analiz:

ISBN: 978-625-5962-19-5

5.1.1. Gerçeklere dayalı sunum yoluyla tarafsızlık

Raporlar gerçekler açısından zengindir ve birlik hareketleri, taktiksel prosedürler, kayıplar ve çatışan tarafların teçhizatı hakkında kesin ayrıntılar içerir. Her iki tarafın da hem başarıları hem de zayıflıkları ele alınarak denge izlenimi veriliyor.

Çatışmaları anlatırken kullanılan ölçülü dil, yazarın olayları gözlemsel bir perspektiften, taraflardan birini aşırı övmeden ya da eleştirmeden sunmayı amaçladığını göstermektedir.

5.1.2. Türklere yönelik sempati göstergeleri

Birçok pasajda Türkler, teknolojik yetersizliklerine rağmen kararlı, cesur ve taktiksel açıdan becerikli olarak tanımlanmaktadır. Özellikle kararlılıklarına ve İtalyanlara önemli kayıplar verdirme becerilerine yapılan vurgu, Türklerin direnişine sempati duyulduğu şeklinde yorumlanabilir.

Buna karşılık, İtalyan kayıpları ve geri çekilmeleri bazen daha dramatik bir şekilde anlatılarak başarısızlıkları daha güçlü bir şekilde vurgulanır. Örneğin, 26 Ekim 1911'deki vaha muharebeleri sırasında İtalyanların "büyük bir düzensizlik içinde" geri çekildikleri ve subayları arasında çok sayıda esir verdikleri açıkça belirtilmektedir. Bu, Türklerin ahlaki ve taktiksel açıdan üstün olduğu izlenimini verebilir.

1.1.3. İtalyanlara yapılan sempatik atıflar

Diğer pasajlarda ise İtalyanların teknik üstünlüğü vurgulanmaktadır; örneğin topçu, makineli tüfek ve modern teçhizat kullanımlarının detaylı bir şekilde anlatılması gibi. Bu vurgu, taktiksel zayıflıkları aşikâr olsa da İtalyanları daha gelişmiş ve askerî açıdan daha üstün göstermeyi amaçlıyor olabilir.

Yazar birkaç kez savaşın süresinden ve yoğunluğundan bahsetmekte, bu da İtalyanların çabalarını ve kayıplarını bir perspektife oturtmakta ve inatçı Türk savunması karşısında yaşadıkları zorlukları açıklamaktadır.

5.2. Burckardt Firması

Burckardt imzalı 6 nolu "İtalyan-Türk Savaşı" metni ise diğerlerinden, ilk beş resmin raporlarına kıyasla üslup ve olayların sunumu açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Bu hem kelime seçimi hem de ilgili taraflara yönelik tutumla ilgilidir. Aşağıda Burckardt'ın metninin üslubu ve olası önyargıları karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir:

ISBN: 978-625-5962-19-5

5.2.1. Metnin üslubu[9]

Duygusallık ve dramatiklik: Önceki metinlerin ağırbaşlı ve gerçeklere dayalı anlatımlarının aksine, Burckardt'ın üslubu çok daha duygusal ve dramatiktir. "Cesur Türk askerleri", 'cesur ve hızlı Arap atlı orduları', 'ani ve şaşırtıcı kargaşa' ya da 'gözü kara bir grup' gibi terimler Türk ve Arap tarafının kasıtlı olarak kahramanca tasvir edildiğini vurgulamaktadır. Öte yandan İtalyanlar "fare kapanında kilitli" olarak tanımlanarak zayıf ve çaresiz gösterilmektedir.

Sübjektif yorum: Metin, örneğin İtalyanların abartılı ve pek inandırıcı olmayan "güney zafer raporlarını" eleştirirken,[10] yazarın açık görüş ifadelerini içermektedir. Bu tür bir yorum, yazarın olayların algılanması üzerinde etkisi olan kişisel bir tutumunu gösterir.

5.2.2. Türklerin ve Arapların tasviri

Türkler: Türk askerleri "cesur" ve kahraman olarak tanımlanıyor. "Savunma hattını yarmak" ya da 'düşman bataryalarına saldırmak' gibi eylemleri olumlu, hayranlık uyandıran sıfatlarla tanımlanıyor. Bu da yazarın Türk tarafına sempati duyduğu izlenimini güçlendiriyor.

Araplar: Türklerin Arap müttefikleri, örneğin "cesur ve hızlı atlı orduları" tanımlamasıyla dinamik ve kararlı olarak tasvir edilir. Türklerin önemli ve takdire şayan destekçileri olarak görünürler.

3.2.3 İtalyanların tasviri

Zayıflık ve umutsuzluk: İtalyanlar teknik olarak üstün ancak taktiksel ve ahlaki olarak aşağı olarak tasvir edilir. Konumları, onları Türk-Arap üstünlüğünün kurbanları olarak gösteren "fare kapanı" gibi imgelerle tanımlanır. Yenilginin ardından yaşanan "kayda değer umutsuzluk" da vurgulanarak İtalyanlar duygusal ve askerî açıdan zayıflamış olarak resmedilir.

İtalyan propagandasının eleştirisi: Yazar İtalyanları zafer haberlerinde yenilgilerini yüceltmekle suçluyor. Bu "güneyli coşkusu" kültürel bir özellik olarak tanımlanır, ancak aynı zamanda İtalyanların güvenilirliğini reddeden alaycı bir şekilde yorumlanır.

5.2.4. İlk grup metinlerle karşılaştırma

[9] Resim alt yazılarının "savaş retoriği" açısından değerlendirilmesine burada girilmeyecektir. Bunun için Tepebaşılı, 2021, s. 91-107'ye bakılabilir.
[10] Bazen abartılı üslup, bazen içeriği bastırır ve önüne geçebilir (bkz. Balcı, 2024, 147).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Üslup farklılıkları: İlk raporlar ölçülü ve gerçeklere dayalı iken, Burckardt'ın metni çok daha öznel ve duygusaldır. Renkli bir dil kullanmakta ve kelime seçiminde açık tercihler göstermektedir.

Tarafgirlik: Burckardt'ın metni açıkça Türkler ve Araplar lehine daha önyargılıdır. İtalyanlar aşağılayıcı ve neredeyse acınacak bir şekilde tasvir edilirken, Türkler kahraman ve ahlaki açıdan üstün görünmektedir. İlk grup metinlerdeki raporlarda Türklerin kararlılığı onurlandırılmakta, ancak İtalyanlar aynı derecede itibarsızlaştırılmamaktadır. İlk metinlerin ölçülü dili çok daha tarafsız bir tutumu ortaya koymaktadır.[11]

Gustav Kühn metinleriyle Burckardt'ın metni arasındaki kelime seçiminin farklılıklarını görsel olarak şöyle somutlaştırmak mümkündür:

Görsel 7: *Gustav Kühn ve Burckhardt arasında üslup farkı*

Bu görsel, iki metin arasındaki ton ve üslup farkını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Sol tarafta bulunan Gustav Kühn'ün kullandığı rapor dilinde sözcükler daha nesnel ve gerçek odaklıdır, "kayıplar", "geri çekilme", "topçu", "stratejik" gibi terimler nötr bir üslupla olguları aktarmayı amaçlar.

Sağ tarafta yer alan Burckardt'ın kullandığı sözcükler ise daha duygusal ve dramatiktir, "kahraman", "cesur", "isyan", "umutsuz" gibi terimler olaylara öznel bir bakış açısını yansıtır ve taraflı bir yaklaşımı öne çıkarır.

6. SONUÇ

Bildirimizde 19. yy. popüler resimlerinde Trablusgarp Savaşı'nın alımlanmasına dair bakış açısının tespitine çalıştık. Söz konusu savaşla ilgili 6 resmi iki grupta değerlendirdik. İlk

[11] Almanların Trablusgarp Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nden yana tavrını Türk tarihçileri Kuzey Afrika'daki sömürge mücadelesi bağlamında değerlendirmektedirler. Örn. Uslubaş ve Dağ'a göre "Almanya, Üçlü İttifak'ta beraber olduğu İtalya'nın Trablus'a sahip olmasını istemiyordu. Çünkü Kuzey Afrika'daki bu bölgeyi ileride kullanabileceği bir istasyon olarak görüyordu." (2010, s. 335).

ISBN: 978-625-5962-19-5

beş grup Alman Gustav Kühn firması tarafından, 6. Son resim Fransız Burckhart matbaası tarafından basılmıştır.

İlk grupta hiçbir taraf lehine de açık bir tarafgirlik yoktur, ancak yazarın Türklerin ve Arap müttefiklerinin direncine belli bir hayranlık duyduğu görülüyor. Aynı zamanda, İtalyanları teknolojik olarak üstün, ancak taktiksel olarak çoğu zaman aşırı zorlanmış olarak tanımlıyor ve onları doğrudan eleştirmiyor. Kullanılan dil büyük ölçüde gerçeklere dayanmaktadır, ancak Türklerin başarıları ve İtalyanların başarısızlıklarının tekrar tekrar vurgulanması Türkler lehine hafif bir olumlu önyargı olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte, bu eğilim, raporların genel tarafsızlığını önemli ölçüde etkilememektedir.

Burckardt'ın metni Türkler ve Araplar lehine açık bir önyargı göstermektedir. Burckardt'ın tasviri sadece duygusal ve dramatik bir kelime seçimiyle değil, aynı zamanda İtalyanlara karşı aşağılayıcı bir tutumla da karakterize edilmektedir. Bu durum, çatışmanın taraflarını farklı ve tarafsız bir şekilde sunmaya çalışan ilk grup metinlerdeki daha objektif ve dengeli raporlarla tezat oluşturmaktadır. Burckardt kasıtlı olarak Türkleri ve Arapları ahlaki ve taktiksel olarak üstün gösterirken, İtalyanları zayıf, çaresiz ve aşırı özgüvenli olarak tasvir etmektedir.

KAYNAKÇA

Balcı, T., Olumlu ya da Olumsuz Abartma Sanatının Farklı Görünümleri, *Journal of Current Debates in Social Sciences (CUDES),* vol. 7, no.1, 2024, s. 146-153.

Bellmann, G., Mit einem Blick im Bilde. *Berliner Illustrirte Zeitung*, 16. Januar 2000, s. 6-7.

Görsel 20. Yüzyıl Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 1, İstanbul: Görsel Yayınları, 1984, s. 214-215.

Heßelmann, P., Neuruppiner Bilderbogen - ein bildlich-literarisches Massenmedium des 19. Jahrhunderts. Eine Wanderausstellung. *Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel***,** Nr. 104 vom 30. Dezember 1994, s. A 466-A 469.

Öztürk, A.O., 19. Yy. Alman Popüler Resim Sanatında Türkiye ve Türklerin Algılanması. *Prof. Dr. Kasım Eğit Armağanı. Festschrift für Prof. Dr. Kasım Eğit,* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 2013, s. 227-236.

Öztürk, A.O., 19. Yüzyıl Popüler Alman Resim Sanatında Kafkasya Osmanlı-Rus Savaşının Alımlanması. *TRANS. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften,* Nr. 25, s. 1-10

ISBN: 978-625-5962-19-5

(https://www.inst.at/trans/25/19-yuezyil-popueler-alman-resim-sanatinda-kafkasya-osmanli/) (Erişim Tarihi: 05.04.2024)

Schmidt, P., Soldaten und auf Bilderbogen der Neuruppiner Firma Oehmigke & Riemschneider. *Aggression, Gewalt, Kriegsspiel***.** Tagungsband des Internationalen Symposions vom 23. und 24. Oktober 1999 aus Anlass der Ausstellung "Krieg in der Kinderstube. Zur Geschichte des Kriegsspielzeugs" im Niederrheinischen Freilichtmuseum [Grefrath/Kreis Viersen], 2001, s. 213-218.

Tepebaşılı, F., Savaş Retoriği. Kızıler Emer, Funda / Aras, İnci: *Edebiyat ve Gündem*. Eskişehir: Nisan Yayınları, 2021, s. 91-107.

Uslubaş, T. / Dağ, S., *İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: Karma Kitaplar, 2010.

Zaepernick, G., *Neuruppiner Bilderbogen der Firma Gustav Kühn*, mit einem Beitrag von Wilhelm Fraenger. Leipzig: VEB E.A. Seemann, Buch- und Kunstverlag, 1972.

ISBN: 978-625-5962-19-5

OSMANLI'DA KADIN VE ÇOK EŞLİLİK WOMEN AND POLYGAMY IN THE OTTOMAN EMPIRE

ONAN YILDIRIM

Erciyes Üniversitesi,onany23@gmail.com -0009-0006-3931-3508

Prof. Dr. ŞEFAETTİN SEVERCAN

Erciyes Üniversitesi, severcan@erciyes.edu.tr- 0000-0001-5433-344X

ÖZET

Tarih boyunca kadının toplum içindeki konumu, tüm toplumlarda ve medeniyetlerde asırlardır tartışılan konular arasında yer almıştır. Osmanlı Devleti'nde kadın ve çokeşlilik konusu bu tartışmalarda öne çıkar. Osmanlı döneminde bir erkeğin aynı anda birden fazla kadın ile evli olması durumu taaddüd-i zevcât olarak ifade edilir. Çok kadınla evlilik, kadın hakları açısından hep sorgulana gelmiş ve bu evliliklerin Osmanlı toplumundaki yansımaları birçok yerli ve yabancı araştırmacılar için öncelikli bir konu olmuştur. Osmanlı aile hukukunun kaynağı, İslam aile hukukuna ve ona aykırı olmayan örfi hukuka dayanmaktadır. İslam dininde bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi ile ilgili uygulama, Nisa Suresinin 3. ayetine dayandırılmaktadır. Daha öncesinde bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi hususunda herhangi bir hukuki sınırlayıcı mevcut değilken, İslam dini prensip olarak tek kadınla evliliği tavsiye etmiş aynı zamanda da kadınla çok evliliği sınırlamıştır. Bu sınırlılıkta kadın merkeze alınarak ve onun lehine olacak şekilde düzenlenmiştir. Osmanlı toplumunda çok kadınla evlilik bu çerçevede düzenlenmiş, dolayısıyla tek kadınla evlilik daha fazla öne çıkmıştır. Osmanlı toplumunda oldukça az sayıda olan çok kadınla evlilikler de coğrafyaya, ekonomik ve sosyal statülere göre farklılık göstermiştir. Bu çalışmada, az da olsa, Osmanlı toplumundaki çok eşliliğin varlığı ve bu tür evliliklerin toplumda görülme oranı genel olarak ele alınmaya çalışılacaktır. Bu çalışmamızda bu konunun müdellel ve güvenilir kaynakları olan "Kadı Sicilleri" ve Müslüman Osmanlı ailesinde çok eşliliğin oranı, ailedeki çocuk sayısı, kız-erkek çocuk sayısındaki oran, çok eşliliğin hangi sebeplerle yapıldığına dair sorulara cevap bulabileceğimiz "Tereke Defterleri" temel başvuru kaynakları olarak kullanılacaktır. Ayrıca konu ile ilgili güncel kitaplar ve makaleler, doktora ve yüksek lisans tezlerinden faydalanılacaktır.

Anahtar Kelimeler :Osmanlı, Kadın, Çok eşlilik

ABSTRACT

Throughout history, the position of women in society has been among the issues discussed for centuries in all societies and civilizations. In the Ottoman Empire, the issue of women and polygamy stands out in these debates. In the Ottoman period, a man being married to more than one woman at the same time was referred to as taaddüd-i zevcât. Polygamy has always been questioned in terms of women's rights, and the repercussions of these marriages in Ottoman

ISBN: 978-625-5962-19-5

society have been a priority topic for many local and foreign researchers. Ottoman family law was based on Islamic family law and customary law, which did not contradict it. In Islam, the practice of a man marrying more than one woman is based on the 3rd verse of Surah Nisa. While there were no legal restrictions on a man marrying more than one woman before, Islam recommended marriage with one woman in principle and at the same time restricted multiple marriages with women. This limitation is centered on the woman and regulated in her favor. In Ottoman society, marriage with many women was regulated within this framework, and therefore marriage with one woman was more prominent. Polygamous marriages, which were quite rare in Ottoman society, varied according to geography, economic and social status. In this study, the existence of polygamy in Ottoman society and the prevalence of such marriages in the society will be discussed in general. In this study, “Kadi Registers”, which are the reliable and reliable sources of this subject, and “Tereke Books”, where we can find answers to questions about the rate of polygamy in the Muslim Ottoman family, the number of children in the family, the ratio of the number of male and female children, and the reasons for polygamy, will be used as the main reference sources. In addition, current books and articles, doctoral and master's theses on the subject will be utilized.

Keywords :Ottoman, Woman, Polygamy

ISBN: 978-625-5962-19-5

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILMASINDA KARAHİTAY DEVLETİ'NİN ROLÜ

Doktor, sedat SAYIN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tarih Bölümü, Orta Çağ Tarihi

Anabilim Dalı, sedat.sayin@bahcesehir.k12.tr, Orcid No: 0000-0002-7150-2687

ÖZET

Büyük Selçuklu Devleti, Oğuz Yabgu Devleti'nde yüksek makam sahibi olan Selçuk Bey'in torunları tarafından Orta Asya'da kurulmuş bir Türk İslam devletidir. 1037 yılında Selçuklu Beyliği'nin büyümesiyle Devletin temelleri atılmaya başlanmış ve 1055 yılında Bağdat Seferi'yle Abbâsî Halifeliği'ni koruyan bir güç haline gelmiştir. Alp Arslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi (1071) zaferi, Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'ya girişini sağlamış ve bu topraklar zamanla Büyük Selçuklu egemenliğine girmiştir. Başkentleri İsfahan ve Rey gibi İran şehirleri olan Büyük Selçuklu Devleti 12. yüzyılın ortalarına kadar Orta Doğu'nun en güçlü devleti olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak Sultan Melikşah'tan sonra sırasıyla başa geçen I. Mahmud (1092-1094), Berkyaruk (1094-1105), Müizzeddin Melikşah (1105-1105) ve Mehmed Tapar (1105-1118) dönemlerinde Büyük Selçuklu Devleti gücünü ve eyaletlerdeki merkezi denetimini giderek kaybetmiştir. 1118'de tahta çıkan Sultan Sencer'in ülke topraklarını yeniden birleştirme çabası da başarılı olduysa da devlet hiçbir zaman Melikşah dönemindeki sınırlarına ve otoritesine kavuşamamıştır. 1137 yılında Hucend Savaşı ile Doğu ve Batı Karahanlı Devletine boyun eğdiren Karahitaylar, Büyük Selçuklu Devleti ile komşu olmuştur. 1141 yılında meydana gelen Katvan Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Büyük Selçuklu Devleti dağılma sürecine girmiş ve Karahitay Devleti, devletin en verimli toprakları olan Maveraünnehir'i işgal etmeleri Büyük Selçuklu Devleti'nin ekonomisini ve ordusunu iyice sıkıntıya sokmuştur. Sultan Sencer, giderek artan ekonomik buhran nedeniyle ayaklanan göçebe Oğuzlara 1153'te tutsak düşmüştür. Sultan Sencer iki yıl sonra kaçarak kurtulmuş ancak ülkede iktidarını yeniden sağlayamadan 1157'de ölmüştür. Sultan Sencer'in ölümüyle Büyük Selçuklu Devleti tarih sahnesinden silinmiş ve Büyük Selçuklu Devleti'nin toprakları büyük ölçüde Harzemşahların denetimi altına girmiştir. Çalışmamızda Büyük Selçuklu Devleti'nin ve Karahitay Devleti'nin siyasi tarihi hakkında bilgi verildikten sonra Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında Karahitay Devleti'nin rolü üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Büyük Selçuklu Devleti, Karahitay Devleti, Katvan Savaşı, Sencer, Yelü Dashi

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE ROLE OF THE QARA-KHITAN STATE IN THE COLLAPSE OF THE GREAT SELJUK EMPIRE

ABSTRACT

The Great Seljuk Empire was a Turkish-Islamic state founded by the descendants of Seljuk Bey, who held high positions in the Oghuz Yabgu State in Central Asia. The foundations of the state were laid in 1037 with the expansion of the Seljuk Beylik, and by 1055, it had become a powerful force, protecting the Abbasid Caliphate with the Baghdad Campaign. Alp Arslan's victory at the Battle of Manzikert (1071) enabled the Great Seljuk Empire to enter Anatolia, which eventually came under Seljuk control. With capitals in cities like Isfahan and Rey, the Great Seljuk Empire remained the dominant power in the Middle East until the mid-12th century. However, after Sultan Melikshah, the empire began to weaken under successive rulers such as I. Mahmud (1092-1094), Berkyaruk (1094-1105), Muizzeddin Melikshah (1105-1105), and Mehmed Tapar (1105-1118), who increasingly lost control over the central government and the provinces. Sultan Sencer, who ascended the throne in 1118, succeeded in efforts to reunite the empire's territories, but the empire never regained the strength or borders of the Melikshah period. In 1137, The Qara-Khitan (Karahitai) Empire, after defeating the Eastern and Western Karakhanid states in the Battle of Hucend, became a neighbor of the Great Seljuk Empire. In 1141, following the Battle of Katwan, the Seljuk Empire suffered a major defeat, marking the beginning of its disintegration. The Qara-Khitan Empire occupied the most fertile lands of the Seljuk Empire, Maveraunnehir, which severely weakened the Seljuk economy and military. Sultan Sencer, facing increasing economic crises, was captured by the rebellious Oghuz tribes in 1153. He managed to escape two years later but could not re-establish his power. Sencer died in 1157 without restoring control over the empire. With his death, the Great Seljuk Empire disappeared from the stage of history, and its lands largely came under the control of the Khwarazmian dynasty.

This study will first provide information about the political history of both the Great Seljuk and The Qara-Khitan empires, before focusing on the role of The Qara-Khitan Empire in the collapse of the Great Seljuk Empire.

Keywords: Great Seljuk Empire, Qara-Khitan Empire, Battle of Katwan, Sencer, Yelü Dashi

ISBN: 978-625-5962-19-5

BELİREN YETİŞKİNLERDE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞUN YORDAYICILARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sema ÇELİK
Gaziantep Üniversitesi
psk.dan.semacelik@gmail.com - 0009-0003-9484-270X

Doç. Dr. Ali ÇEKİÇ
Gaziantep Üniversitesi
alicekic@gantep.edu.tr - 0000-0002-7893-268X

ÖZET

Beliren yetişkinlik dönemi ortalama 18-29 yaşlarını kapsayan yetişkinliğe geçiş sürecidir. Bu dönem hem kariyer hem de özel yaşamda önemli seçimlerin yapıldığı ve kararların alındığı bir bağımsızlık dönemidir. Bireyler için zorlayıcı bir süreç olan bu dönemdeki değişimlere uyum sürecinde risk faktörlerin artması psikolojik iyi oluşu olumsuz yönde etkileyebilmekte ve gençleri psikolojik belirtilere açık hale getirebilmektedir. Sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki hızlı değişimlere son yıllarda yaşanan Covid-19 ve deprem gibi majör yaşam olayları da eklendiğinde beliren yetişkinler akademik, duygusal ve sosyal açıdan olumsuz etkilenmekte ve psikolojik olarak zorlanmaktadırlar. Bu nedenle ruh sağlığı alanında psikolojik iyi oluşun çok boyutlu yapısını açıklayabilecek ve iyi oluş üzerinde etkili olan bireysel ve çevresel pozitif faktörleri belirlemeye yönelik çalışmaların yapılması önemli hale gelmektedir. Mevcut çalışmada beliren yetişkinlerin psikolojik iyi oluş düzeyleri ile bilişsel esneklik, öz şefkat ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkileri incelemek amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülen bu çalışmanın örneklemini ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilen ve 18-29 yaş aralığındaki 579 beliren yetişkin olan üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Veri analizinde çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre bilişsel esneklik, öz şefkat, güvenli bağlanma ve kaygılı bağlanma değişkenleri psikolojik iyi oluşu anlamlı olarak yordamaktadır. Kaçınan bağlanma stilinin ise psikolojik iyi oluşu anlamlı şekilde yordamadığı sonucu elde edilmiştir. Modelin tamamı, yordanan değişkendeki varyansın %33.8'ini açıklamaktadır. Araştırma sonuçlarının ruh sağlığına yönelik önleyici hizmetlerin planlanmasında katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beliren yetişkinlik, psikolojik iyi oluş, bilişsel esneklik, öz şefkat, bağlanma stilleri.

ISBN: 978-625-5962-19-5

EXAMINING THE PREDICTORS OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN EMERGİNG ADULTS

ABSTRACT

Emerging adulthood is the period of transition to adulthood, emerging an average age of 18-29 years. This is a period of independence in which important choices and decisions are made in both career and personal life. Increasing risk factors in the process of adaptation to changes in this period, which is a challenging process for individuals, are increased and this can negatively affect psychological well-being and make young people vulnerable to psychological symptoms. When major life events such as Covid-19 and earthquakes in recent years are added to the rapid changes in social, cultural and economic fields, emerging adults are negatively affected academically, emotionally and socially and are psychologically challenged. For this reason, it becomes important to conduct studies that can explain the multidimensional structure of psychological well-being in the field of mental health and to determine the individual and environmental positive factors that affect well-being. The current study aimed to examine the relationships between emerging adults' psychological well-being levels and cognitive flexibility, self-compassion and attachment styles. The sample of this study, which was conducted using the relational survey model, consisted of 579 emerging adult university students between the ages of 18-29, selected by the convenience sampling method. Multiple regression analysis was used in data analysis. According to the research findings, cognitive flexibility, self-compassion, secure attachment and anxious attachment variables significantly predict psychological well-being. Avoidant attachment style did not significantly predict psychological well-being. The entire model explains 33.8% of the variance in the predicted variable. It is thought that the results of the research will contribute to the planning of preventive services for mental health.

Keywords: Emerging adulthood, psychological well-being, cognitive flexibility, self-compassion, attachment styles.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ORTOREKSİYA NEVROSA: SAĞLIKLI BESLENME TAKINTISININ KARANLIK YÜZÜ

Gulchin ASGAROVA

Ondokuuz Mayıs Üniversitesi, gulcin.asgarova79@gmail.com,0009-0007-1781-1167

Dr.Öğr.Üyesi Elif ÜNAL

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, elif.unal@omu.edu.tr, 0000-0002-2237-4105

ÖZET

Ortoreksiya nervosa (ON), sağlıklı beslenme takıntısı olarak tanımlanan ve 1997'de Steven Bratman tarafından literatüre kazandırılan bir kavramdır. Yunanca "orthos" (doğru) ve "orexia" (iştah) kelimelerinden türeyen ON, sağlıklı beslenme tercihinin obsesif bir boyuta ulaşarak bireylerin psikolojik ve sosyal işlevselliğini olumsuz etkilediği bir durumdur. Tanı kriterlerinin net olmaması ve DSM-5'te yer almaması, ON'nin sağlık davranışı mı yoksa patolojik bir bozukluk mu olduğu konusundaki tartışmaları sürdürmektedir. Bu çalışma, tartışmalı bir konu olan ON'nin tanımı, tanı kriterleri, ilişkili değişkenler, tedavi yaklaşımları ve ölçüm araçlarını ele alarak literatüre katkı sağlamayı, yapılmış çalışmaları genel hatlarıyla ele almayı ve gelecekteki çalışmalara ışık tutmayı hedeflemektedir. ON, diğer yeme bozuklukları ve obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) ile hem benzerlikler hem de farklılıklar taşır. Örneğin, anoreksiya nervosa'da yemeğin miktarı (nicelik) kaygı yaratırken, ON'de besinlerin niteliği (içerik) temel bir endişe kaynağıdır. Ortorektik bireyler, sağlıklı beslenme kurallarına uymadıklarında yoğun suçluluk ve utanç hissederler. ON'deki düşünceler genellikle ego-sintotik (kişinin benliğiyle uyumlu), OKB'de ise ego-distonik (kişinin benliğiyle uyumsuz) olarak değerlendirilir. Bu farklılıklar, ON'nin bağımsız bir bozukluk mu yoksa mevcut tanı kategorilerinin bir alt türü mü olduğuna dair tartışmaları devam ettirmektedir. ON'nin ilişkili olduğu değişkenler arasında depresyon, anksiyete, somatizasyon, bilişsel katılık, erken dönem uyumsuz şemalar, sağlık kaygısı, sosyal görünüş kaygısı, obsesif inançlar, duygu düzenleme, ölüm anksiyetesi, romantik ilişki odaklı obsesif kompülsif belirtiler, özşefkat, temel kişilik özellikleri ve mükemmeliyetçilik yer almaktadır. Sosyo-demografik faktörler ve meslek grupları da ON'nin yaygınlığını etkileyebilir. Ayrıca, aile dinamikleri, özellikle algılanan ebeveyn kontrolü ve psikolojik kontrol, yaşamın ilk yıllarında anne ile vakit geçirme, yakınlık korkusu ve anneden algılanan narsistik özellikler gibi faktörler ON'nin gelişiminde rol oynayabilir. Tedavi yaklaşımları arasında psikoeğitim, bilişsel davranışçı terapi ve duygu düzenleme odaklı müdahaleler yer alır. Bununla birlikte, ON ölçüm araçları, bozukluğun değerlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Anahtar Kelimeler: Ortoreksiya nevrosa, sağlıklı beslenme, psikolojik belirtiler, bilişsel esneklik.

ORTHOREXİA NEVROSA: THE DARK SİDE OF HEALTHY EATİNG OBSESSİON

ABSTRACT

Orthorexia nervosa (ON) is a concept introduced into the literature in 1997 by Steven Bratman, defined as an obsessive focus on healthy eating. Derived from the Greek words "orthos" (correct) and "orexia" (appetite), ON represents a condition where the pursuit of healthy eating escalates to an obsessive level, negatively impacting individuals' psychological and social functioning. A lack of clear diagnostic criteria and the exclusion from DSM-5 have fueled continued debate over whether ON is a health behavior or a pathological condition. This study aims to present an overview of ON and include a definition, criteria for diagnosis, associated variables, treatment approaches, and measurement tools. Based on a critical literature review, this study will contribute to the body of scientific knowledge on ON and suggest recommendations for future research on this topic.

ON shares similarities and differences with other eating disorders and obsessive-compulsive disorder (OCD). For example, whereas anorexia nervosa is principally about the amount of food, ON focuses on the kind of food (content). Individuals with ON often experience overwhelming guilt and shame when they fail to comply with their self-imposed rules about eating. Unlike OCD, whose thoughts are usually ego-dystonic (incongruent with the self), thoughts experienced by individuals with ON are mostly ego-syntonic (congruent with the self). These differences fuel debates on whether ON should be a stand-alone disorder or a subtype under one of the existing diagnostic categories.Variables related to ON include depression, anxiety, somatization, cognitive rigidity, early maladaptive schemas, health anxiety, social appearance anxiety, obsessive beliefs, emotion regulation, death anxiety, obsessive-compulsive symptoms related to romantic relationships, self-compassion, core personality traits, and perfectionism. One more strong predictor of ON is sociodemographic and occupational groups. Moreover, family dynamics, in particular, perceived parental control and psychological control, early childhood interactions with mothers, fear of intimacy, and perceived maternal narcissistic traits, may also contribute to ON development. The treatment approaches available mainly include psychoeducation, cognitive-behavioral therapy, and emotion-focused interventions. There are also measurement tools for ON, which are paramount in assessment and diagnosis.

Keywords: Orthorexia nervosa, healthy eating, psychological symptoms, cognitive flexibility

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. GİRİŞ

Ortoreksiya nevrosa, sağlıklı beslenmeye yönelik aşırı ve takıntılı bir odaklanmayı ifade eden bir kavramdır. Yunanca "doğru" veya "uygun" anlamına gelen *orthos* ve "iştah" anlamına gelen *orexis* kelimelerinin birleşiminden türetilen bu terim, ilk kez 1997 yılında Steven Bratman tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bratman, ortoreksiya nevrosayı bireylerin sağlıklı beslenme gereksinim ve motivasyonlarını patolojik bir boyutta ele alan bir durum olarak tanımlamıştır (Bratman ve Knight, 2000).

Ortoreksiya nevrosa, bireylerin fiziksel sağlıklarını koruma amacıyla sağlıklı beslenme programlarına yönelmeleriyle başlamaktadır. Ancak süreç, bu programların obsesif bir şekilde kısıtlanması ve aşırı katı diyet kurallarına dönüşmesiyle, sağlıklı beslenme davranışının patolojik bir nitelik kazanmasına yol açmaktadır (Bratman, 2017). Bu bireylerin, günün büyük bir kısmını yiyecek seçimlerini planlamak veya yemek hazırlamakla geçirdikleri, sosyal ortamlarda yemek yemekten kaçındıkları ve diğer bireylerin beslenme alışkanlıklarını eleştirdikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca, sağlıklı beslenme kurallarını ihlal ettiklerinde yoğun suçluluk hissi yaşama ve kendilerini cezalandırma gibi davranışlar da yaygın olarak görülmektedir. Bu belirtiler, ortoreksiya nevrosanın temel karakteristik özelliklerini oluşturmakta ve bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Son yıllarda ortoreksiya nevrosaya ilişkin literatürdeki artış toplumsal etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Bogar ve ark., 2024; Biggs ve ark., 2024; Dunn ve Bratman, 2016; Fekih-Romdhane ve ark., 2024; Koven ve Arby, 2015). Ancak, bu alandaki çalışmaların sınırlı olması, kavramın daha derinlemesine incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu derleme, ortoreksiya nevrosaya ilişkin mevcut bilgileri bir araya getirerek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, ortoreksiya nevrosanın tanı kriterleri, ilişkili olduğu psikolojik ve sosyokültürel faktörler, yaygınlık düzeyleri ve risk grupları ele alınmıştır. Ayrıca, ortoreksiya nevrosanın tedavi yaklaşımları ve önleyici müdahalelerine yönelik güncel bilgiler de incelenmiştir.

Bu derleme, aşağıdaki araştırma sorusuna yanıt aramayı amaçlamaktadır:

Ortoreksiya nevrosa, bireylerin sağlıklı beslenme motivasyonlarının patolojik bir boyuta evrilmesi sürecinde hangi psikolojik, sosyokültürel ve bireysel faktörlerle ilişkilidir?

Bu doğrultuda, çalışmanın amacı, ortoreksiya nevrosanın temel özelliklerini, yaygınlığını, ilişkili olduğu faktörleri ve tedavi yöntemlerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmektir. Literatürdeki mevcut bilgilerin bir araya getirilmesi, bu alandaki eksik noktaların belirlenmesi ve ileride yapılacak çalışmalar için bir yol haritası oluşturulması hedeflenmektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

1.1.Ortoreksiya Nevrosa Tanı Kriterleri ile İlgili Değerlendirme

Ortoreksiya Nevrosa (ON) kavramı, sağlıklı beslenme alışkanlıklarının patolojik bir boyuta ulaştığını öne süren yeni bir yaklaşımı ifade etmektedir. Ancak ON'nin bir bozukluk olarak değerlendirilmesine yönelik tartışmalar devam etmektedir. Bu tartışmalardan ilki, sağlıklı beslenmenin neden bir bozukluk olarak ele alındığı konusudur. Literatürde yapılan ampirik araştırmalar, sağlıklı beslenmenin kanser ve diğer kronik hastalıklara karşı koruyucu bir etkisinin bulunduğunu; yaşam kalitesini artırdığını, olumlu benlik algısı ve iyimserlik ile ilişkili olduğunu; düşük düzeyde psikolojik belirtilerle bağlantılı olduğunu göstermektedir (Depa ve ark., 2019; Fidan ve ark., 2010; Grant ve ark., 2009; Jacka ve ark., 2010; Kelloniemi ve ark., 2005; Van Dyun ve Piyonka, 2000; White ve ark., 2013; Yakın ve ark., 2021). Ayrıca, sosyal medya aracılığıyla yaygınlaşan sağlıklı yaşam trendleri, sağlıklı beslenme davranışlarının toplum tarafından daha kabul edilebilir hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sağlıklı beslenmenin bir patoloji olarak tanımlanmaması gerektiği görüşü öne çıkmaktadır.

ON ile ilgili diğer bir önemli tartışma konusu ise tanı kriterleri ve sınıflandırmasıdır. Henüz DSM-5 veya ICD-11 gibi tanısal sistemlerde yer almayan ON'nin, diğer bozukluklar için bir risk faktörü, bu bozuklukların sonucu veya onların alt türü olarak değerlendirilebileceği ileri sürülmektedir (Brytek-Matera, 2012; Dell'Osso ve ark., 2016; Yakın ve ark., 2021). Literatürde, ON genellikle yeme bozuklukları ve obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) bağlamında ele alınmaktadır.

Yeme Bozuklukları ile Ortoreksiya Nevrosa

DSM-5'e göre yeme bozuklukları, bireyin yeme davranışında bozulma ile duygusal ve bilişsel işlevselliğinin olumsuz etkilenmesi durumudur (APA, 2013). Bu bozukluklar arasında anoreksiya nevrosa (AN), bulimia nevrosa (BN) ve tıkanırcasına yeme bozukluğu gibi alt kategoriler yer alır. AN ve BN tanımlamalarında olduğu gibi, ON'de de yemeğin bireyin hayatının merkezine yerleştiği görülmektedir. Diyete uyulduğunda bireylerin kendilerini başarılı hissetmeleri; diyetin ihlal edilmesi durumunda ise suçluluk ve yetersizlik duygularının yaşanması ON ile AN arasındaki benzerlikler arasında sayılmaktadır (Dunn ve Bratman, 2016; Koven ve Arby, 2015; Zamora ve ark., 2005). Ancak AN ve BN'den farklı olarak, ON'de bireylerin odağı ideal vücut görünümü değil, saf ve sağlıklı bir beden elde etmektir. Yemeğin miktarından çok içeriği ve niteliği ön plandadır. Ayrıca, ON'li bireyler diyetlerini genellikle toplumdan gizlemek yerine, sağlıklı beslenme alışkanlıklarını sosyal çevrelerinden övgü beklemek amacıyla açıkça sergilerler (Brytek-Matera, 2012; Donini ve ark., 2004; Seguna-Garcia ve ark., 2015).

Obsesif-Kompulsif Bozukluk ile Ortoreksiya Nevrosa

ON, OKB ile de bazı benzer özellikler taşımaktadır. Örneğin, yiyeceklerin saf, temiz ve sağlıklı olarak kategorize edilmesi; yemek hazırlama ve yeme süreçlerinde belirli ritüellere sıkı sıkıya bağlı kalınması; bu kurallar ihlal edildiğinde suçluluk ve utanç duygularının yaşanması ON'de sıkça gözlemlenen belirtilerdir (Altman ve Schankman, 2009; Brytek-Matera, 2012; Donini ve

ISBN: 978-625-5962-19-5

ark., 2004; Fidan ve ark., 2010). ON ve OKB arasındaki temel fark ise bireylerin düşüncelerine yönelik içgörü düzeyleridir. OKB'li bireyler obsesyon ve kompulsiyonlarının irrasyonel olduğunu fark ederken, ON'li bireyler bu düşünceleri benlikleriyle uyumlu olarak değerlendirmektedir (Koven ve Arby, 2015).

Ortoreksiya Nevrosa için Önerilen Tanı Kriterleri

Dunn ve Bratman (2016) tarafından önerilen ON tanı kriterleri şu şekilde özetlenebilir:

Kriter A: Yemeklerin kalitesi ve içeriği ile sağlıklı beslenmeye yönelik saplantılı düşünceler (en az iki belirtinin varlığı gereklidir):

1. Besinlerin organikliği ile zihinsel uğraş ve yetersiz beslenme.
2. İşlenmiş besinlerden kaçınma ve bu durumun hastalık kaygısına yol açması.
3. Günlük üç saatten fazla besin araştırması yapma.
4. Diyet dışına çıkıldığında suçluluk ve utanç hissetme.
5. Sağlıklı besinlere orantısız şekilde para harcama.
6. Diğer bireylerin yeme alışkanlıklarını yargılama.

Kriter B: Fiziksel sağlık veya sosyal işlevsellikte bozulma.

Kriter C: Bu davranışların OKB, şizofreni veya psikotik bozukluklar gibi birincil bir bozukluk ile açıklanamaması.

Kriter D: Davranışların gıda alerjileri, dini gereklilikler veya tıbbi bir durum ile açıklanamaması.

ON'nin DSM-5 veya ICD-11 gibi tanı sistemlerinde yer almamasına rağmen, önerilen tanı kriterleri temel alınarak daha fazla araştırma yapılması gereklidir. Özellikle, sağlıklı beslenme takıntısının işlevsellik düzeyine etkileri ve bu takıntının nedenlerine yönelik çalışmaların önemi vurgulanmaktadır.

1.2. Ortoreksiya Nevrosanın İlişkili Olduğu Değişkenler

Ortoreksiya Nevrosa (ON), henüz resmi bir tanı kategorisi olmamakla birlikte, bu eğilimin doğasını anlamak için daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. ON'nin etiyolojisine dair nörokimyasal, genetik ve fizyolojik çalışmalar henüz sınırlıdır. Bununla birlikte, benzer özellikler taşıyan Anoreksiya Nervoza (AN) ve Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) temel alınarak ON'nin öncülleri üzerine çıkarımlar yapılmaktadır (Koven ve Arby, 2015). Bu bağlamda, ON gösteren bireylerde yürütücü işlevlerdeki bozulmaların, seçici dikkat ve görsel hafıza sorunlarının yanı sıra dışsal dikkat, çalışma belleği, problem çözme ve bilişsel esneklik gibi alanlarda zayıflıkların ön planda olduğu belirlenmiştir (Koven ve Senbonmatsu, 2013).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Duygusal yeme, yeme farkındalığı ve metakognisyon gibi faktörlerin ortorektik eğilimlerle ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar, bilişsel süreçlerin bu bozukluğun anlaşılmasında kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Düşüncelere yönelik olumlu inançların yeme tutumlarını etkilediği; bilişsel güven ve düşüncelerin kontrol edilebilirliğinin duygusal yemeyi şekillendirdiği; düşünceleri kontrol etme ihtiyacının ise ortoreksik eğilimleri anlamlı şekilde yordadığı belirlenmiştir (Altınok, 2020). Öte yandan, sağlık kaygısı ve siberkondri bağlamında ele alınan ON, kimi çalışmalarda bu kaygıların bir başa çıkma stratejisi olarak değerlendirilmiştir (Atsızata, 2023; Duradoni ve ark., 2023; Hanganu-Bresch, 2019).

Kanser hastalarıyla yapılan görüşmeler sonucunda, bireylerin yemeklere duygusal anlamlar yükleyerek ON ve diğer yeme bozuklukları için risk grubunda olabilecekleri öne sürülmüştür (Eisenberg ve ark., 2024). Ayrıca, nitel bir araştırmada sağlıklı ortoreksiya ve patolojik ortoreksiya ayrımının, savunma mekanizmaları bağlamında ele alınabileceği ifade edilmiştir (Tragantpozolou ve ark., 2024). Obsesif kişilik özelliklerine sahip bireylerin yemek üzerinde kontrol sağlama ihtiyacı, düşük benlik algısı, beden memnuniyetsizliği ve nevrotik kişilik yapısının ortorektik eğilimlere katkı sağladığı belirtilmiştir (Roncero ve ark., 2021; Strahler ve ark., 2018). Ayrıca, olumsuz düşünce kalıpları ve felaketleştirme eğilimleri de bu süreçte önemli rol oynamaktadır.

ON ile depresyon, obsesif kompulsif bozukluk, somatizasyon, anksiyete bozukluğu ve çocukluk çağı travmaları gibi ruhsal sağlık sorunları arasında önemli ilişkiler bulunmuştur (McComb ve Mills, 2019). Bununla birlikte, aleksitimi, bilişsel üçlü ve ON arasındaki bağlantılar da dikkate değerdir. Aleksitiminin duyguları tanıma ve ifade etme güçlüğü boyutları; bireylerin benlik, dünya ve gelecek algılarını içeren bilişsel üçlü; depresyon, anksiyete, somatizasyon ve kişilerarası duyarlılık gibi ruhsal belirtilerin, ortoreksik eğilimlerle negatif ilişkiler sergilediği saptanmıştır (Eroğlu, 2024).

Kadınlarda beden algısı, cinsel doyum ve obsesif inanışların ortoreksiya ile ilişkili olduğu; cinsel doyum ve obsesif inanışların bu eğilimleri anlamlı şekilde yordadığı belirtilmiştir (Ulukan, 2024). Bağlanma biçimleri açısından, kaçıngan ve korkulu bağlanma stilleri ile aşırı koruyucu ya da reddedici ebeveyn tutumlarının ON ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir (Atakan, 2024; Barnes ve Caltabiano, 2016). Erken dönem travmalarının deneyimsel kaçınma ve aleksitimi gibi mekanizmalarla ON gelişimine zemin hazırlayabileceği düşünülmektedir (Fekih-Romdhane ve ark., 2024; Greville-Harris ve ark., 2024). Ayrıca, ON'nin mükemmeliyetçilik ve kontrol zorunluluğu ile pozitif yönde ilişkili olduğu; temel psikolojik ihtiyaçların karşılanamaması ile bu eğilimlerin pekiştiği tespit edilmiştir (Biggs ve ark., 2022).

Beden imgesi başa çıkma stratejileri, görünüş odaklı olumlu mantıksal kabullenme ve kaçınma eğilimleri ON ile anlamlı ilişkiler sergilemektedir. Bunun yanı sıra, öz-şefkatin bu eğilimlerle negatif ilişkilendirildiği belirtilmiştir (Naldöken, 2021). Romantik ilişkilerde obsesif kompulsif belirtiler bağlamında, kadınlarda partner odaklı ve mükemmeliyetçilik temelli eğilimlerin; erkeklerde ise partner odaklı obsesif belirtilerin ON için yordayıcı faktörler arasında yer aldığı ifade edilmiştir (Yılmaz, 2021).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Son olarak, sosyal bağlamda ON'nin farklı dinamikleri olduğu görülmektedir. Özellikle kadınlarda, gıda barkod tarayıcısı kullanımı, model olma baskısı, hamilelik ve emzirme süreçleri gibi durumların ON eğilimlerini artırdığı belirtilmiştir (Bogar ve ark., 2024; Hanras ve ark., 2024; Meral, 2024; Yıldız ve ark., 2024). Sosyal medya kullanımının ise ON ile karmaşık bir ilişki içinde olduğu, bazı çalışmalarda bu kullanımın risk faktörü olarak değerlendirildiği, bazı çalışmalarda ise negatif yönde ilişki sergilediği görülmüştür (Biçer, 2024; Açıkgöz, 2024).

1.3.Ortoreksiya Nevrosa Yaygınlığı ve Ölçekler Üzerine Değerlendirme

Ortoreksiya nevrosa, henüz tanı sistemlerine dahil edilmediği için yaygınlığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak belirli meslek grupları üzerinde yapılan araştırmalar, özellikle sağlık çalışanları arasında ortorektik eğilimlerin daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, doktorlar ve diyetisyenler gibi mesleklerde çalışan bireylerde bu eğilimlerin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Agopyan ve ark., 2019; Asil ve Sütçüoğlu, 2015; Bayar ve Şahin, 2024; Bosi ve ark., 2007; Mclnerney ve ark., 2024; Öztürk, 2021). Bunun yanı sıra, fiziksel görünümlerine önem veren ve topluma rol model olma durumunda olan sahne sanatçıları, modeller, dansçılar ve sporcular gibi bireylerde de ortorektik eğilimlerin yüksek olabileceği ifade edilmektedir (Bogar ve ark., 2024; Ghazzawi ve ark., 2024; Koven ve Arby, 2015; Stazkiewicz-Bartecka ve ark., 2024).

Ortoreksiyanın cinsiyetlere göre farklılık gösterip göstermediği konusu ise literatürde tartışmalıdır. Bazı araştırmalar, erkek katılımcılarda ortorektik eğilimlerin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Donini ve ark., 2004; Fidan ve ark., 2010; Oberle ve ark., 2017; Yılmaz, 2021). Buna karşılık, diğer çalışmalar kadın katılımcılarda daha yüksek oranlarda ortorektik belirtiler bulunduğunu ortaya koymaktadır (Arusoğlu ve ark., 2008; Rudolph, 2018; Yeşil ve ark., 2018). Ayrıca, cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmadığını öne süren araştırmalar da bulunmaktadır (Herranz ve ark., 2014; Mclnerney ve ark., 2024; Reynolds, 2018).

Ortoreksiya nevrosayı ölçmek amacıyla çeşitli ölçekler geliştirilmiştir. Bunlardan biri olan ***"Barselona Ortoreksiya Ölçeği"***, Bauer ve arkadaşları (2019) tarafından Delphi yöntemi kullanılarak geliştirilmiştir. Bu yöntem, birden çok uzmanın belirli bir konuya ilişkin görüşlerinin alınarak ortak bir fikir birliğine ulaşılması süreci olarak tanımlanabilir (Andres ve ark., 2009). Bilger ve Dağ (2023) tarafından Türkçe'ye uyarlanan bu ölçeğin, beş faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve madde içeriklerinin diğer ölçme araçlarıyla uyumlu olduğu rapor edilmiştir (Cena ve ark., 2019; Dunn ve Bratman, 2016).

Bir diğer ölçek olan ***"Ortoreksiya Nevroza Envanteri"***, Oberle ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilmiş ve Kaya ve arkadaşları (2022) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin, orijinal çalışmasında olduğu gibi üç faktörlü bir yapıyı koruduğu ve 18-65 yaş aralığındaki bireyler için uygun olduğu belirtilmiştir. Rogowska ve arkadaşları (2021) tarafından geliştirilen

ISBN: 978-625-5962-19-5

"Ortoreksiya Nervoza Testi" de Türkçe'ye uyarlanmış ve orijinal ölçeğin üç faktörlü yapısını (besin kalitesinin kontrolü, sağlık ve sağlıklı beslenme takıntısı, bozukluk belirtileri) sürdürdüğü doğrulanmıştır (Yassıbaş ve Ayyıldız, 2023).

Son olarak, Barrada ve Roncero (2018) tarafından geliştirilen ***"Teruel Ortoreksiya Testi"***, Asarkaya ve Arcan (2021) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve iki faktörlü yapısını (sağlıklı ortoreksiya ve ortoreksiya nevroza) koruduğu gösterilmiştir. Bu ölçeğin, İtalya, Fransa, Portekiz, Polonya ve Lübnan gibi farklı ülkelerde de geçerlilik çalışmaları yapılmıştır (Falgares ve ark., 2023; Lasson ve ark., 2023; Mhanna ve ark., 2022; Roberto da Silve ve ark., 2021; Styk ve ark., 2024).

1.4. Ortoreksiya Nevrosa Tedavisi

Ortoreksiya nevrosa, henüz yeni çalışılmaya başlanan ve tartışmalı bir konu olduğu için üzerinde uzlaşılmış ya da önerilen standart bir tedavi planı bulunmamaktadır. Genel olarak, multidisipliner bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği ve psikolog, hekim ve diyetisyenden oluşan bir ekiple çalışmanın daha etkili olduğu düşünülmektedir (Brytek-Matera, 2012).

Yapılan bazı araştırmalarda, farmakoterapinin etkili olabileceği öne sürülmüş; seçici serotonin geri alım inhibitörleri (SSRI) gibi ilaçların kullanımının fayda sağlayabileceği belirtilmiştir. Ancak ortorektik bireylerin, "sağlıklı" olmadığını düşündükleri ilaçlara karşı direnç gösterebilecekleri ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, "temiz" ya da "sihirli" olarak tanımladıkları besinlere yönelik takıntılarının tedavisinde olanzapin gibi ilaçların kullanılabileceği önerilmiştir (Koven ve Arby, 2015; Moroze ve ark., 2015). Ortorektik bireylerin ilaç tedavisini genellikle kabul etmekte zorlanabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda, psikoterapi ve özellikle Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) uygulanması önerilmektedir. BDT'de bireylerin besinleri "sağlıklı" ve "sağlıksız" olarak kategorize etmelerinin yerine, yiyeceklerin duygusal anlamlarını keşfetmeleri sağlanabilir. Ayrıca, yiyeceklere yönelik "ya hep ya hiç" düşünce biçimi, felaketleştirme ve mükemmeliyetçilik gibi bilişsel çarpıtmaların azaltılmasına yönelik müdahaleler yapılabilir. Obsesif kompulsif bozukluk (OKB) tedavisinde yaygın olarak kullanılan maruz bırakma ve tepki önleme teknikleri bu süreçte faydalı olabilir (Koven ve Arby, 2015). Sosyal ortamlardan uzaklaşmayı önlemek ve uzun süren yemek hazırlığı ritüellerini azaltmak amacıyla davranışçı terapi yaklaşımlarının da etkili olabileceği ifade edilmektedir (Horovitz ve Argyridis, 2023).

Bunların yanı sıra bireylere, beslenme alışkanlıklarının "gerçekten sağlıklı olup olmadığı" konusunda farkındalık kazandırmayı hedefleyen psiko-eğitimler de verilebilir. Bu eğitimlerde, belirli besinlerin eksikliğinin olası zararları, bireylerin duygusal ihtiyaçlarını fark etmeleri ve bu ihtiyaçlarını daha olumlu yollarla karşılayabilmeleri üzerine çalışılabilir (Niedzielski ve Kaźmierczak-Wojtaś, 2021).

ISBN: 978-625-5962-19-5

2. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Ortoreksiya nevrosa, henüz tanı sistemlerine dahil edilmemiş olmasına rağmen literatürde giderek artan bir şekilde ele alınmaktadır. Bu durum, sağlıklı beslenme ile ilgili takıntılı davranışların bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşamlarına olan etkilerinin fark edilmesiyle ilişkilidir. Mevcut çalışmalar, ortorektik eğilimlerin özellikle sağlık çalışanları, sporcular, sahne sanatçıları ve fiziksel görünüme önem verilen meslek grupları arasında daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ortoreksiyanın cinsiyet farkındalığı ve bireysel farklılıklarla ilişkisine dair sonuçlar tutarsızdır ve bu alanda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Ortoreksiyanın ölçülmesi konusunda farklı ölçekler geliştirilmiş, bu ölçeklerin büyük bir kısmı çeşitli dillere uyarlanmıştır. Bu ölçekler, ortoreksiya belirtilerinin tanımlanmasında önemli bir rol oynamakla birlikte, ölçeklerin kültürel ve demografik değişkenlere duyarlılığının artırılması gerekliliği dikkat çekmektedir. Ortoreksiya ile ilgili mevcut literatür, tedavi ve önleyici müdahalelerin geliştirilmesine yönelik önemli bir temel sunmakta, ancak bu alanın derinleştirilmesi için daha geniş katılımcı gruplarıyla yapılacak kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ortoreksiya nevrosa üzerine yapılan araştırmaların artırılması, bu alandaki bilgi birikimini derinleştirecek ve özellikle önleme ve tedavi yaklaşımlarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. **Araştırmaların Çeşitlendirilmesi**: Farklı yaş grupları, kültürel bağlamlar ve meslek gruplarını kapsayan geniş katılımcı gruplarıyla çalışmalar yapılması, ortoreksiya ile ilgili daha kapsamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.
2. **Psikososyal Faktörlerin İncelenmesi**: Ortoreksiyanın bireylerin duygu düzenleme stratejileri, stresle başa çıkma mekanizmaları ve sosyal destek sistemleriyle ilişkisi üzerine çalışmalar yapılabilir.
3. **Ölçeklerin Geliştirilmesi ve Uyarlanması**: Kültürel ve demografik farklılıkları göz önünde bulunduran yeni ölçme araçlarının geliştirilmesi ve mevcut ölçeklerin daha geniş örneklemler üzerinde test edilmesi önemlidir.
4. **Tedavi ve Önleme Programları**: Ortoreksiya nevrosa için hedefe yönelik tedavi yaklaşımları ve önleyici müdahale programlarının geliştirilmesi, bireylerin sağlıklı beslenme ile ilgili dengeli bir yaklaşım benimsemelerine yardımcı olacağı önerilebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

Atakan, F. *Ortoreksiya Nevrosa, Kişilik Özellikleri, Algılanan Ebeveyn Tutumu ve Duygusal Başa Çıkma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ,* Yüksek Lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, 2024.

Açıkgöz, S. *Ortoreksiya Nevrosa'nın Sosyal Medya Bağımlılığı ve Duygusal Zeka ile İlişkisi,* Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Kütahya, 2024.

Atsızata, M. *Hemşirelerde ortoreksiya nervoza ve siberkondri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* ,Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 2023.

Asarkaya B., Arcan K. (2021). Teruel Ortoreksiya Ölçeği'nin (TOÖ) uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. Klinik Psikoloji Dergisi, 5(2), 113 – 127. https://doi.org/10.5455/kpd.26024438m000039 (erişim tarihi: 12.01.2025).

Arusoğlu, G., Kabakçi, E., Köksal, G. ve Merdol, T. K. (2008). Ortoreksiya Nervoza ve Orto-11'in Türkçeye Uyarlama Çalışması. Turk Psikiyatri Dergisi, 19(3): 283-291.

Altınok, M. *Yeme tutumları, duygusal yeme, farkındalıkla yeme ve ortoreksiyanın metakognisyonlar açısından incelenmesi* , Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, 2020.

Agopyan, A., Kenger, E. B., Kermen, S., Ulker, M. T., Uzsoy, M. A. and Yetgin, M. K. (2019). The relationship between orthorexia nervosa and body composition in female students of the nutrition and dietetics department. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 24(2), 257-266. https://doi.org/10.1007/s40519-018-0565-3, (erişim tarihi: 23.12.2024).

Asil, E., ve Sürücüoğlu, M. S. (2015). Orthorexia nervosa in Turkish dietitians. Ecology o Food and Nutrition, 54(4), 303-313.(Erişim tarihi: 11.12.2024).

American Psychiatric Association. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th. Ed).*). Washington, DC: American Psychiatric Association.2013.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Altman, S. E. And Shankman, S. A. (2009). What is the association between obsessive-compulsive disorder and eating disorders?. Clinical psychology review, 29(7), 638 - 646. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.08.001. (Erişim tarihi: 11.12.2024).

Andrés, A., Saldaña, C. and Gómez-Benito, J. (2009). Establishing the stages and processes of change for weight loss by consensus of experts. Obesity, 17(9), 1717-1723. (11.12.2024).

Bayar, B., ve Şahin, M. K. (2024). Bir tıp fakültesi öğrencilerinde ortoreksiya nervoza eğilimi ve ilişkili faktörler: Kesitsel bir çalışma. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 18(1), 16-23.(Erişim tarihi: 11.12.2024).

Bogár N, Dukay-Szabó S, Simon D, Túry F. (2024). Higher orthorexia tendency among female fashion models: an empirical international study. Eat Weight Disord ;29(1):44. doi: 10.1007/s40519-024-01674-4. PMID: 38937320; PMCID: PMC11211108, (Erişim tarihi: 11.12.2024).

Biçer, D. *Sosyal Medya Kullanımı ile İlişkili İkincil Travmatik Stresin Sağlıklı ve Patolojik Ortoreksiya Davranışı Üzerine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2024.

Biggs, D.P., Mallinson-Howard, S.H., Jowett, G.E. et al. (2024). Perfectionism and Exercise Dependence: the Role of Basic Psychological Needs and Introjected Regulation. Int J Ment Health Addiction **22**, 1568–1581. https://doi.org/10.1007/s11469-022-00943-6. (Erişim tarihi: 22.09.2024).

Bilekli Bilger, İ. Ve Dağ, İ. (2023). Yeme Alışkanlıkları Ölçeği, Barselona Ortoreksiya Ölçeği ve Ortoreksiya Nervoza Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. Klinik Psikoloji Dergisi , 1-1.https://doi.org/ 10.5455/kpd.26024438m000100, (Erişim tarihi: 11.12.2024).

Bauer, S. M., Fusté, A., Andrés, A. and Saldaña, C. (2019). The Barcelona Orthorexia Scale (BOS): Development 339 process using the Delphi method. Eating and Weight

ISBN: 978-625-5962-19-5

Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 24(2), 247-255, (Erişim tarihi: 11.12.2024).

Barrada, J. R. and Roncero, M. (2018). Bidimensional structure of the orthorexia: Development and initial validation of a new instrument. Anales de Psicologia, 34(2), 283-291.(Erişim tarihi: 12.12.2024).

Bratman, S. *Orthorexia vs. Theories of Healthy Eating*. Eat Weight Disord. 381-385.2017.

Barnes, M. and Caltabiano, M. (2016). The interrelationship between orthorexia nervosa, perfectionism, body image and attachment. *International Journal of* 105 Behavioral Medicine, 23, S60-S60. http://dx.doi.org/10.1007/s12529-016-9586-3 , (Erişim tarihi: 09.11.2024).

Brytek-Matera, A., Rogoza, R., Gramaglia, C. and Zeppegno, P. (2015). Predictors of orthorexic behaviours in patients with eating disorders: a preliminary study. BMC psychiatry, *15*(1), 1-8. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Brytek-Matera, A. (2012). Orthorexia nervosa–an eating disorder, obsessive-compulsive disorder or disturbed eating habit. Archives of Psychiatry and psychotherapy, 1(1), 55-60. (Erişim tarihi: 25.08.2024).

Bosi, A. T. B., Camur, D. and Güler, C. (2007). Prevalence of orthorexia nervosa in resident medical doctors in the faculty of medicine . Appetite, 49(3), 661-666.(Erişim tarihi: 23.09.2024).

Bratman, S. and Knight, D. *Health food junkies: overcoming the obsession with healthful eating.* Broadway Books. 2000.

Cena, H., Barthels, F., Cuzzolaro, M., Bratman, S., BrytekMatera, A., Dunn, T., Varga, M., Missbach, B. and Donini, L. M. (2019). Definition and diagnostic criteria for orthorexia nervosa: A narrative review of the literature. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 24(2), 209-246. (Erişim Tarihi: 24.09.2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çiçekoğlu, P. and Tunçay, G. Y. (2018). A comparison of eating attitudes between vegans/vegetarians and nonvegans/nonvegetarians in terms of orthorexia nervosa. Archives of psychiatric nursing, 32(2), 200-205. (Erişim tarihi: 24.09.2024).

Duradoni, M., Gursesli, M. C., Fiorenza, M. and Guazzini, A. (2023). The relationship between orthorexia nervosa and obsessive compulsive disorder. European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education, 13(5), 861-869. (Erişim tarihi: 24.09.2024).

Depa, J., Barrada, J. R. And Roncero, M. (2019). Are the motives for food choices different in orthorexia nervosa and healthy orthorexia?. Nutrients, 11(3), 697. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Dell'Osso, L., Abelli, M., Carpita, B., Pini, S., Castellini, G., Carmassi, C. And Ricca, V. (2016). Historical evolution of the concept of anorexia nervosa and relationships with orthorexia nervosa, autism, and obsessive-compulsive spectrum. Neuropsychiatric disease and treatment, 12, 1651–1660. https://doi.org/10.2147/NDT.S108912 (Erişim tarihi: 24.09.2024).

Dunn, T. M., and Bratman, S. (2016) On orthorexia nervosa: A review of the literature and proposed diagnostic criteria. Eating behaviors, 21, 11-17. (Erişim tarihi: 20.08.2024).

Donini, L. M., Marsili, D., Graziani, M. P., Imbriale, M. and Cannella, C. (2004). Orthorexia nervosa: a preliminary study with a proposal for diagnosis and an attempt to measure the dimension of the phenomenon. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 9(2), 151-157.(Erişim tarihi: 20.08.2024).

Eroğlu, S.B. *Ruhsal Belirtiler, Aleksitimi ve Bilişsel Üçlünün Ortoreksiya Nevrosa Eğilimi ile İlişkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2024.

Eisenberg E, and Josselin D. (2024). A Better Me? An Interpretative Phenomenological Analysis of the Experiences of Female Cancer Survivors' Heightened Preoccupation

ISBN: 978-625-5962-19-5

With 'Healthy Eating'. Qual Health Res ;34(8-9):768-782. doi: 10.1177/10497323231224777; PMID: 38229483; PMCID: PMC11323435. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Fekih-Romdhane F, Pardini S, Hallit S, Novara C, Brytek-Matera A. (2024). A multi-country examination of the relationship between perfectionism and disordered eating: the indirect effect of obsessive beliefs and obsessive-compulsive symptoms. J Eat Disord;12(1):69. doi: 10.1186/s40337-024-01030-y. PMID: 38822447; PMCID: PMC11143671. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Falgares G, Costanzo G, Manna G, Marchetti D, Barrada JR, Roncero M, Verrocchio MC, Ingoglia S.(2023). Healthy orthorexia vs. orthorexia nervosa: Italian validation of the Teruel Orthorexia Scale (TOS). Eat Weight Disord ;28(1):42. doi: 10.1007/s40519-023-01568-x. PMID: 37133773; PMCID: PMC10155145. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Fidan, T., Ertekin, V., Işikay, S. and Kırpınar, I. (2010). Prevalence of orthorexia among medical students in Erzurum, Turkey. Comprehensive Psychiatry, 51(1), 49-54. (Erişim tarihi: 04.11.2024).

Greville-Harris M, Vuillier L, Goodall S, Talbot CV, Walker C, Appleton KM. (2024). Striving for the perfect diet? The mediating role of perfectionism in the relationship between obsessive compulsive symptoms and traits of Orthorexia Nervosa. J Eat Disord;12(1):91. doi: 10.1186/s40337-024-01032-w. PMID: 38951924; PMCID: PMC11218215.(Erişim tarihi: 23.09.2024).

Ghazzawi HA, Nimer LS, Haddad AJ, Alhaj OA, Amawi AT, Pandi-Perumal SR, Trabelsi K, Seeman MV, Jahrami H. (2024). A systematic review, meta-analysis, and meta-regression of the prevalence of self-reported disordered eating and associated factors among athletes worldwide. J Eat Disord ;12(1):24. doi: 10.1186/s40337-024-00982-5. PMID: 38326925; PMCID: PMC10851573. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Grant, N., Wardle, J. and Steptoe, A. (2009). The relationship between life satisfaction and health behavior: a cross-cultural analysis of young adults. International Journal of Behavioral Medicine, 16, 259-268. (Erişim tarihi: 23.08.2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Hanras, E., Boujut, E., and Dorard, G. (2024). The use of food barcode scanner app among women: Associations with orthorexia, diet and emotions. Acta Psychologica, 248, 104362. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Huynh PA, Miles S, Nedeljkovic M. (2024). Perfectionism as a moderator of the relationship between orthorexia nervosa and obsessive-compulsive symptoms. Eat Weight Disord ;29(1):6. doi: 10.1007/s40519-023-01629-1. PMID: 38198059; PMCID: PMC10781834. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Horovitz, O. and Argyrides, M. (2023). Orthorexia and orthorexia nervosa: A comprehensive examination of prevalence, risk factors, diagnosis, and treatment. Nutrients, 15(17): 3851. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Hanganu-Bresch, C. (2019). Orthorexia: Eating right in the context of healthism. Medical Humanities, 46(3), 311–322. https://doi.org/10.1136/medhum-2019-011681. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Herranz Valera, J., Acuña Ruiz, P., Romero Valdespino, B. and Visioli, F. (2014). Prevalence of orthorexia nervosa among ashtanga yoga practitioners: a pilot study. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 19: 469-472. https://doi.org/10.1007/s40519-014- 0131-6. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Jacka, F. N., Pasco, J. A.,Mykletun, A.,Williams, L. J., Hodge, A.M., O'Reilly, S. L., Nicholson, G. C.,Kotowicz, M. A. and Berk, M. (2010). Association of Western and traditional diets with depression and anxiety in women. American Journal of Psychiatry, 167, 305-311. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Kahraman, M. *Anneden Algılanan Narsistik Özellikler,Yakınlık Korkusu ve Ortoreksiya Nevrosa Arasındakı İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, 2023.

Kaya S, Uzdil Z, Çakıroğlu FP. (2022). Validation of the Turkish version of the Orthorexia Nervosa Inventory (ONI) in an adult population: its association with psychometric

ISBN: 978-625-5962-19-5

properties. Eat Weight Disord ;27(2):729-735. doi: 10.1007/s40519-021-01199-0. PMID: 34028783. (Erişim tarihi: 18.09.2024).

Küçük, C. *The Relationship Between Seperation Indivudiation Process and Orthorexis Nevrosa: The Mediator Role of Vulnerable Narcissism*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Istanbul, 2023.

Koven, N. S. and Abry, A. W. (2015). The clinical basis of orthorexia nervosa: emerging perspectives. Neuropsychiatric disease and treatment, 11, 385. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Koven N. S. and Senbonmatsu R. A (2013). Neuropsychological evaluation of orthorexia nervosa. Open J Psychiatry. 3: 214–222. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Kelloniemi, H., Ek, E. and Laitinen, J. (2005). Optimism, dietary habits, body mass index and smoking among young Finnish adults. Appetite, 45, 169-176. (Erişim tarihi: 23.09.2024).

Lasson, C., Rousseau, A., Vicente, S. et al. (2023). Orthorexic eating behaviors are not all pathological: a French validation of the Teruel Orthorexia Scale (TOS). J Eat Disord **11**, 65. https://doi.org/10.1186/s40337-023-00764-5 (Erişim tarihi: 18.09.2024).

Meral, İ. *Emziren Annelerde Ortoreksiya Eğiliminin İncelenmesi, Ortoreksiya Nervosa Ölçeğinin Türkçeye Uyarlaması*, Yüksek Lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli, 2024.

McInerney EG, Stapleton P, Baumann O. (2024). A Systematic Review on the Prevalence and Risk of Orthorexia Nervosa in Health Workers and Students. Int J Environ Res Public Health ;21(8):1103. doi: 10.3390/ijerph21081103. PMID: 39200712; PMCID: PMC11354748.(Erişim tarihi: 11.01.2025).

Mhanna M, Azzi R, Hallit S, Obeid S, Soufia M. (2022). Validation of the Arabic version of the Teruel Orthorexia Scale (TOS) among Lebanese adolescents. Eat Weight Disord

ISBN: 978-625-5962-19-5

(2):619-627. doi: 10.1007/s40519-021-01200-w. PMID: 33939127; PMCID: PMC8091151. (Erişim tarihi: 18.09.2024).

McComb, S. E. and Mills, J. S. (2019). Orthorexia nervosa: A review of psychosocial risk factors. Appetite, 140: 50-75. https://doi.org/10.1016/j.appet.2019.05.005 (Erişim tarihi: 20.11.2024).

Moroze, R. M., Dunn, T. M., Holland, J. C., Yager, J. and Weintraub, P. (2015). Microthinking about micronutrients: a case of transition from obsessions about healthy eating to near-fatal "orthorexia nervoza" and proposed diagnostic criteria. Psychosomatics, 56(4), 397-403. https://doi.org/10.1016/j.psym.2014.03.003. (Erişim tarihi: 20.11.2024).

Mathieu, J. (2005). What is orthorexia?. Journal of the American Dietetic Association, 105(10), 1510-1512. https://doi.org/10.1016/j.jada.2005.08.021. (Erişim tarihi:18.09.2024).

Naldöken, B. *Ortoreksiya Nevrosa ile Düşünce-Beden Biçimi Kaynaşması, Beden İmgesi Baş Etme Stratejileri ve Öz-Şefkat ile Aralarındakı İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2021.

Niedzielski, A.and Kaźmierczak-Wojtaś, N. (2021). Prevalence of orthorexia nervosa and its diagnostic tools—a literature review. International journal of environmental research and public health, 18(10): 5488. (Erişim tarihi: 20.11.2024).

Oberle CD, De Nadai AS, Madrid AL. (2020) Orthorexia Nervosa Inventory (ONI): development and validation of a new measure of orthorexic symptomatology. Eat Weight Disord. https://doi.org/ 10.1007/s40519-020-00896-6. (Erişim tarihi: 18.09.2024).

Oberle, C. D., Samaghabadi, R. O. and Hughes, E. M. (2017). Orthorexia nervosa: Assessment and correlates with gender, BMI, and personality. Appetite, 108: 303-310. https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.10.021. (Erişim tarihi: 18.09.2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Öztürk, P. Ç. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin ortoreksiya nervoza eğilimlerinin belirlenmesi. Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, 4(2), 99-105. (Erişim tarihi: 23.12.2024).

Pratt VB, Hill AP, Madigan DJ. (2024). Multidimensional perfectionism and orthorexia: a systematic review and meta-analysis. Eat Weight Disord;29(1):67. doi: 10.1007/s40519-024-01695-z. PMID: 39390283; PMCID: PMC11467028. (Erişim tarihi: 12.01.2025).

Rzeszutek M, Kowalkowska J, Dragan M, Schier K, Lis-Turlejska M, Holas P, Drabarek K, Van Hoy A, Maison D, Wdowczyk G, Litwin E, Wawrzyniak J, Znamirowska W, Szumiał S, Desmond M. (2024). Adverse childhood experiences and profiles of healthy orthorexia versus orthorexia nervosa: towards an explanatory model of orthorexia as a multidimensional eating style. Eat Weight Disord;29(1):65. doi: 10.1007/s40519-024-01694-0. PMID: 39377896; PMCID: PMC11461608. (Erişim tarihi: 09.01.2025).

Roberto da Silva W, Cruz Marmol CH, Nogueira Neves A, Marôco J, Bonini Campos JAD. (2021). A Portuguese Adaptation of the Teruel Orthorexia Scale and a Test of Its Utility with Brazilian Young Adults. Percept Mot Skills;128(5):2052-2074. doi: 10.1177/00315125211029240. PMID: 34187241.(Erişim tarihi: 18.09.2024).

Roncero M, Barrada JR, García-Soriano G and Guillén V. (2021). Personality Profile in Orthorexia Nervosa and Healthy Orthorexia. Front. Psychol. 12:710604. doi: 10.3389/fpsyg.2021.710604. (Erişim tarihi: 23.12.2024).

Rudolph, S. (2018). The connection between exercise addiction and orthorexia nervosa in German fitness sports. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 23: 581-586. https://doi.org/10.1007/s40519- 017-0437-2. (Erişim tarihi: 20.11.2024).

Reynolds, R. (2018). Is the prevalence of orthorexia nervosa in an Australian university population 6.5%?. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and

ISBN: 978-625-5962-19-5

Obesity, 23: 453-458. https://doi.org/10.1007/ s40519-018-0535-9. (Erişim tarihi: 20.08.2024).

Staśkiewicz-Bartecka W, Kalpana K, Aktaş S, Khanna GL, Zydek G, Kardas M, Michalczyk MM. (2024). The Impact of Social Media and Socio-Cultural Attitudes toward Body Image on the Risk of Orthorexia among Female Football Players of Different Nationalities. Nutrients;16(18):3199. doi: 10.3390/nu16183199. PMID: 39339799; PMCID: PMC11435300. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Styk, W., Gortat, M., Samardakiewicz-Kirol, E., Zmorzynski, S., and Samardakiewicz, M. (2024). Measuring Pathological and Nonpathological Orthorexic Behavior: Validation of the Teruel Orthorexia Scale (TOS) among Polish Adults. Nutrients, 16(5), 638. https://doi.org/10.3390/nu16050638. (Erişim tarihi: 04.01.2025).

Strahler, J., Hermann, A., Walter, B. and Stark, R. (2018). Orthorexia nervosa: A behavioral complex or a psychological condition?. Journal of behavioral addictions, 7*(*4): 1143-1156. (Erişim tarihi: 23.11.2024).

Segura-Garcia, C., Ramacciotti, C., Rania, M., Aloi, M., Caroleo, M., Bruni, A., ... and De Fazio, P. (2015). The prevalence of orthorexia nervosa among eating disorder patients after treatment. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 20(2), 161-166. https://doi.org/10.1007/s40519-014-0171-y. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Tragantzopoulou P, Giannouli V. (2024). Unveiling Anxiety Factors in Orthorexia Nervosa: A Qualitative Exploration of Fears and Coping Strategies. Healthcare (Basel) ;12(9):925. doi: 10.3390/healthcare12090925. PMID: 38727482; PMCID: PMC11083721.(Erişim tarihi: 11.01.2025).

Ulukan, L. *Kadınlarda Beden Algısı ile Ortoreksiya Nevrosa, Cinsel Doyum ve Obsesif İnanışlar Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul, 2024.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Van Duyn, M. A. S. and Pivonka, E. (2000). Overview of the health benefits of fruit and vegetable consumption for the dietetics professional: Selected literature. Journal of the American Dietetic Association, 100, 1511-1521. (Erişim tarihi: 18.09.2024).

White, B. A., Horwath, C. and Conner, T. S. (2013). Many apples a day keep the blues away-Daily experiences of negative and positive affect and food consumption in young adults. British Journal of Health Psychology, 18, 782-798. (Erişim tarihi: 23.11.2024).

Yıldız, M., Demir Gökmen, B., Güler, S., Demirhan Kayacık, A.(2024).Investigation of the relationship between body image, orthorexia nervosa, and cyberchondria in pregnant women. Anatolian Journal of Health Research, 5(2), 121-127. https://doi.org./10/61534/anatoljhr.1435910. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Yassıbaş E, Ayyıldız F. (2023). Turkish Version of the New Instrument for Orthorexia Nervosa-Test of Orthorexia Nervosa (TON-17): A Validity and Reliability Study. Nutrients ;15(14):3178. doi: 10.3390/nu15143178. PMID: 37513596; PMCID: PMC10384101. (Erişim tarihi: 18.09.2024).

Yakın, E., Raynal, P. and Chabrol, H.(2021). Distinguishing orthorexic behaviors from eating disordered and obsessive–compulsive behaviors: a typological study. Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 26(6), 2011-2019. (Erişim tarihi: 04.01.2025).

Yılmaz, E. *Ortoreksiya Nevrosanın Yordayıcıları: Romantik İlişki ve Partner Odaklı Obsesif Kompülsif Belirtiler, Mükemmeliyetçilik, Bilişsel Esneklik ve Benlik Saygısı*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara, 2021.

Yeşil, E., Turhan, B., Tatan, D., Şarahman, C. ve Saka, M. (2018). Yetişkin bireylerde cinsiyetin ortoreksiya nervoza eğilimine etkisi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(1): 1-9. (Erişim tarihi: 11.01.2025).

Zamora, M., Bonaechea, B., Sánchez, F. G. and Rial, R. B. (2005). Orthorexia nervosa: A new eating behavior disorder? Actas Españolas de Psiquiatría 33, 66–68. (Erişim tarihi: 23.12.2024).

ISBN: 978-625-5962-19-5

ROMANTİK İLİŞKİLERDE BAĞLANMA STİLLERİ VE ALDATMA

Fidan İSMAYILZADE
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
E-mail Adresi – ismaylzadefidan@gmail.com ORCID ID: 0009-0008-6388-2609
Dr. Öğr. Üyesi Elif ÜNAL
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
E-mail Adresi – elif.unal@omu.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-2237-410

ÖZET

Romantik ilişkiler, bireylerin hayatlarında duygusal tatmin sağlayan, kendilerini değerli hissetmelerine ve derin bağlar kurmalarına olanak tanıyan önemli bir sosyal bağlamdır. İlişkilerde bireyler arasında her zaman her şey istedikleri gibi gitmez ve zaman zaman sorunlar yaşanabilir. Bu sorunlar, iletişim eksikliği, güvensizlik, aşırı kıskançlık, bağlanma problemleri veya aldatma gibi ilişkiyi derinden etkileyebilecek konularla ilgili olabilir. İlişkilerde karşılaşılan büyük sorunlardan biri aldatma davranışıdır. Aldatma, romantik ilişkilerde duygusal ve fiziksel bağlılığı tehdit eden bir durum olarak hem bireysel hem de ilişkisel düzeyde ciddi etkiler yaratır. Aldatmanın nedenleri arasında bağlanma stilleri önemli bir rol oynamaktadır. Bağlanma kuramına göre, bireylerin erken çocukluk döneminde ebeveynleriyle geliştirdikleri bağlanma stilleri, yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerinde güven, sadakat ve duygusal yakınlık gibi unsurları nasıl deneyimlediklerini şekillendirir. Bu derleme çalışması, bağlanma stilleri ile aldatma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Alanyazındaki ilgili çalışmalarda, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin ilişkilerinde daha az aldatma eğilimi gösterdiği, buna karşın kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin duygusal bağlılık arayışıyla, kaçıngan bağlanma stiline sahip bireylerin ise fiziksel tatmin arayışıyla aldatmaya daha yatkın olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda, bağlanma stilleri romantik ilişkilerde aldatmanın dinamiklerini anlamada kritik bir bileşen sunar. Bu çalışma, bağlanma stillerinin romantik ilişkilere etkilerini ele alarak ilişkisel güven ve sadakat gibi temel kavramların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, bağlanma stillerinin farkındalığının artırılmasının, bireylerin sağlıklı ilişkiler kurmasına destek olabileceği vurgulanmaktadır. Bu perspektif, ilişkilerde sadakat ve güvenin artırılmasında bağlanma dinamiklerini yönetmenin önemine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Romantik İlişkiler, Bağlanma Stilleri, Aldatma, Güven

ISBN: 978-625-5962-19-5

ATTACHMENT STYLE AND İNFİDELİTY İN ROMANTİC RELATİONSHİPS

SUMMARY

Romantic relationships are an important social context that provides individuals with emotional satisfaction, allows them to feel valued, and enables them to form deep bonds. Things do not always go as desired between individuals in relationships, and problems may occasionally arise. These issues may be related to topics that can profoundly affect the relationship, such as lack of communication, insecurity, excessive jealousy, attachment problems, or infidelity. One of the major issues encountered in relationships is infidelity. Infidelity creates serious effects on both individual and relational levels as it threatens emotional and physical bonds in romantic relationships. Attachment styles play a significant role in the reasons for infidelity. According to attachment theory, the attachment styles individuals develop with their parents during early childhood shape how they experience trust, loyalty, and emotional closeness in adult romantic relationships. This article aims to examine the relationship between attachment styles and infidelity behaviors. Relevant studies in the literature indicate that individuals with a secure attachment style show less tendency towards infidelity in their relationships. In contrast, those with an anxious attachment style are more prone to infidelity in search of emotional attachment, and those with an avoidant attachment style are more likely to seek physical satisfaction through infidelity. In this context, attachment styles offer a critical component in understanding the dynamics of infidelity in romantic relationships. This study contributes to a better understanding of fundamental concepts such as relational trust and loyalty by addressing the effects of attachment styles on romantic relationships. It also emphasizes that increasing awareness of attachment styles can support individuals in forming healthy relationships. This perspective highlights the importance of managing attachment dynamics in enhancing loyalty and trust in relationships.

Keywords: Romantic Relationships, Attachment Styles, Infidelity, Trust

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. GİRİŞ

Romantik ilişkiler, kişilerin hayatlarında sosyal ve duygusal anlamda önemli bir yer tutar ve kişilerin hayatlarından aldıkları memnuniyetini büyük bir düzeyde etkileyebilir. Romantik ilişkilerde kişiler arasında özel paylaşımda bulunmaları sonucunda güven hissinin oluştuğu belirtilmiştir (Aydın, 2023). Fakat bireylerin ilişkileri her zaman istedikleri gibi ilerlemeyebilmekte ve sorunlar yaşanabilmektedir. Yaşanılan sorunların ilişkinin dinamiğine zarar vermesi çok olasıdır. Romantik ilişkilerde yaşanılan sorunlardan başlıcası, bireylerin ilişkilerindeki güven hissini sarsan ve ilişki sağlığını tehdit eden aldatma davranışında bulunulmasıdır. Aldatma, ilişkide bireylerin oluşturdukları güven hissini ve bağlarını zedeleyebilir, bununla birlikte ilişkinin bitmesine sebep olabilecek ciddi bir sorun oluşturabilir.

Aldatma, ilişkide bir partnerin, diğer partnerin haberi olmadan ya da izni olmadan üçüncü bir şahısla duygusal veya cinsel birliktelik kurması halidir. Aldatma, romantik ilişkilerde bireylerin birlikte oluşturdukları bağların ciddi bir şekilde zarara uğramasına neden olur ve bu durum sonucunda çoğu zaman ilişkilerin bitmesine sebep olan bir etmen olarak ortaya çıkar. Son zamanlarda yapılan araştırmalar ilişkilerin bitmesinin başlıca sebebinin aldatma olduğunu göstermektedir ve aldatma davranışında bulunan partnerin erkek ya da kadın olmasından bağımsız olarak iki taraf içinde çok büyük hasarlar bırakabilmektedir (Özcan, 2014).

Aldatmanın nedenleri üzerine birçok tartışma bulunmaktadır ancak, aldatmanın kökenleri çok karışıktır ve ilişkisel ve psikolojik faktörlerle ilgili olarak da değişiklik gösterebilir. Psikolojik faktörlerden birisi sayılabilecek bağlanma stilleri romantik ilişkideki aldatma eğilimlerini etkileyen önemli faktörlerdendir. Bağlanma teorisi, Jhon Bowlby ve Mary Ainsworth tarafından geliştirilmiştir. Kişilerin erken çocukluk dönemindeki ebeveynleri ile oluşturduğu bağların, genç yetişkinlik döneminde kurduğu ilişkileri nasıl etkilediğini açıklayan bu teori, kişilerin erken dönem bağlanma deneyimlerinin, yaşamlarının duygusal ve sosyal yönden gelişmesinde büyük bir rolü olduğunu öne sürmektedir. Bağlanma stilleri genellikle üç grupa ayrılır; güvenli bağlanma, kaygılı ve kaçıngan bağlanma. Güvenli bağlanma stilli bebeklikte bakım verenin tutarlı ve duyarlı olması sonucu gelişmektedir. Fakat bakım verenin çocuğa tutarsız ve ihmal edici bir şekilde davranması sonucunda kaygılı bağlanma stili oluşmaktadır. Kaygılı bağlanma stiline sahip olan bebekler bakım verenden ayrılma söz konusu olduğunda çok fazla korku hissi yaşarlar. Bakım verenlerin bebeklerin bağlanma davranışlarına karşı kayıtsız kalmaları veya reddetmeleri sonucunda bebeklerde kaçıngan bağlanma stili oluşur. Kaçıngan bağlanma stiline sahip olan bebekler bakım verenle birlikte çevreyi keşfeder, fakat güvenli bağlanma stiline sahip bebekler gibi duygusal paylaşımda bulunmazlar. Bakım veren ile iletişimleri kesildiği zaman hiçbir rahatsız olma belirtisi göstermezler, yeniden bir araya geldikleri zamanda bakım veren ile hiçbir şekilde temasta bulunmazlar (Selçuk, Zayas ve Hazan, 2010). Bağlanma stillerinin aldatma ile ilişkisine bakıldığı zaman güvenli bağlanma stiline ait olan bireylerin ilişkilerinin daha sağlıklı ve düşük düzeyde aldatma eğilimi gösterdikleri görülmektedir (Schachner ve Shaver, 2004). Kaygılı ve kaçıngan bağlanma stiline sahip kişilerin ise çok yüksek oranda aldatma eğiliminde olduklarına dair araştırma sonuçları bulunmaktadır. Bu sonuçlar, güvenli bağlanma ilişkide bireyler arasında duygusal tatmin ve bağlılık hissini oluşturabilirken kaygılı ve kaçınan bağlanma stiline sahip olan bireylerde duygusal ve ilişkisel eksiklikler olması ile açıklanmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Bağlanma stillerinin, romantik ilişkilerdeki aldatma davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu açıktır ve bu etkilerin nasıl ortaya çıktığının anlaşılması hem akademik alanda hem de pratik uygulamalarda önemli bilgiler sunabilir. Ayrıca bu ilişkilerin ortaya konulması romantik ilişki yaşayan bireylerde güvenin ve bağlılığın artırılmasına ilişkin stratejilerin geliştirilmesine de yardımcı olabilir ve bireylerin aldatma eğilimlerini önleyici yaklaşımlar için yol gösterici olabilir. Bireylerin romantik ilişkilerinde bağlanma stilleri ve aldatma ilişkisinin anlaşılması çiftlerin de ilişkilerinde daha duyarlı ve bilinçli olmalarına dolayısıyla da ilişkilerin daha sağlıklı hale gelmesine katkı sağlayabilir.

Bu doğrultuda, mevcut alanyazın tarama çalışmasında romantik ilişkilerde aldatma davranışın bireylerin bağlanma stilleri ile ilişkisinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında sırasıyla romantik ilişkiler ve aldatma davranışı, aldatmanın nedenleri; özellikle bağlanma stilleri olan ilişki ve aldatmanın sonuçları ele alınmıştır.

2. Romantik İlişkiler

Romantik ilişki, iki kişinin birbirine karşı yaşadığı duygusal yakınlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin arasındaki yakınlık ilişki veya aşk, bazen de kişisel ilişkilerinin bir özelliği ya da bir kişinin diğerine karşı beslediği bir duyguyu ifade etmek için kullanılmaktadır (Atak ve Taştan, 2012). Romantik ilişkiye başlama evresinde bireylerin bu ilişkiyi sağlıklı bir şekilde sürdürmesi için yaşayacakları ilişkiye hazır olmaları gerekmektedir. Fakat, romantik ilişkiyi başlatmanın ötesinde, iletişim becerileri romantik ilişkilerin geliştirilmesi, sürdürülmesi ve sonlandırılmasında önemli bir rol oynar (Dindia ve Timmerman, 2003). Romantik ilişkinin ikili doğası gereği bir çift olarak bu karşılıklı bağımlılığı müzakere etme ve idare etme becerisini kazanmak, romantik partnerlerin başarması gereken bir görevdir, sadece bu görev başarıldıktan sonra ilişkide uzun süreli bağlılık mümkün olabilir (Shulman ve Connolly, 2013).

Romantik ilişkilerde önemli olan bir diğer husus ilişkide güvenin olmasıdır. İlişkilerde yaşanılan aldatma olayları yüzünden bireyler, faklı bir ilişkiye başlamasına rağmen yeni ilişkide güven duygusunu oluşturmakta zorluklar yaşayabilmektedir. Dolayısıyla, güvensizlik duyguları ilişkilerde kıskançlık ve kısıtlama ile sonuçlanabilmektedir. Sümer (2017)'in romantik ilişkilerde kıskançlıkla ilgili yaptığı araştırma sonuçlarına göre kadınların erkeklere göre daha kıskanç olduğu ve bireylerin romantik ilişkinin flört evresinde daha kıskanç olduklarını saptanmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu için kadınların erkeklerden farklı olarak daha kıskanç olduğu düşünülmektedir. Kadınlarda yapılan araştırma sonucunda özellikle duygusal kıskançlığın kadınlarda daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Curun ve Çapkın, 2014).

3. Aldatma

Aldatma, duygusal ilişkide olan bir partnerin, diğer partnerin haberi ve rızası olmadan üçüncü bir kişiyle duygusal ya da fiziksel bir ilişki kurması sonucunda karşı tarafı rahatsız eden durum olarak bilinmektedir. Romantik ilişki sürecinde yaşanılan aldatma kişi tarafından sadece aldatma olarak değil "ihanet, yalan, sadakatsizlik, ilişki dışı birliktelik" gibi ifadelerle de belirtmektedir (Müezzinoğlu, 2014). Günümüzdeki romantik ilişki yaşayan kişilerin

ISBN: 978-625-5962-19-5

ilişkilerinin bitmesinin sebebi sıklıkla aldatma ile ilgili olmaktadır. İlişkilerde yaşanılan aldatma olayı iki taraf için büyük güvensizlik ve hayal kırıklığı hissi oluşturmaktadır.

Romantik ilişkilerde yaşanılan aldatma olayı cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Aldatma oranı erkekler ile kadınlar arasındaki farka dair yürütülen 506 erkek ve 416 kadınla araştırmada erkeklerin nerdeyse dörtte birinin aldatma eğiliminde bulunduğuna ilişkin bilgiler saptanmıştır (Mark, Janssen ve Milhausen, 2011). Flört ilişkisi içerisinde olan bireylerin romantik kıskançlık ve aldatma eğilimleri ile ilgili yapılan bir araştırma bulgularına göre romantik kıskançlık ile aldatma arasında doğrudan pozitif bir ilişki olduğu ve romantik kıskançlık arttıkça aldatmanın arttığı görülmüştür (Karaca, 2023). Şehitoğlu (2021) uyum bozucu şemaların romantik kıskançlık ve aldatma eğiliminin ilişkisini incelendiğinde yüksek standartlar, kendini feda, kusurluluk, karamsarlık, tehditler karşısında dayanıksızlık şema boyutlarının aldatma eğilimi ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Bireyler romantik ilişkide yaşanılan aldatma sonrasında bu duruma farklı tepkiler verebilmektedir. Aldatılan kişi sadakatsizlik için içsel veya istikrarlı atıflarda bulunursa (örneğin, "Partnerim yaptığı hareket ne olursa olsun güvenilmez ve değişmeyecek"), bu durumda olumsuz tepki verme olasılığı çok yüksek olabilir (örneğin, ilişkiyi sonlandırmak) ya da bu durumun aksine spesifik atıfları (örneğin, "Partnerimin aldatma sebebi sadece kötü bir duruma düştüğü için oldu ve bir daha aldatmayacak") olduğu zaman uzlaşmaya gitme olasılığı daha yüksek olabilmektedir (Hall ve Fincham, 2006).

3.1. Aldatmanın Nedenleri

İlişkilerde aldatmanın nedenleri karmaşıktır ve bunlar kişisel, ilişkisel ve dışsal faktörlere bağlı olabilmektedir. Kişisel faktörler içerisinde ilişkiden duyulan memnuniyet düzeyi, düşük öz saygı, kişilik özellikleri ve bağlanma stilleri yer almaktadır. Dışsal faktörler arasında çocuk sahip olmak ya da olmamak ve ilişki dışında biriyle ilişki geliştirmenin uygunluğu, fırsatların varlığı ve alkol gibi unsurlar sayılabilir. İlişkisel ya da kültürel faktörler arasında ise ilişki memnuniyetsizliği, duygusal bağın zayıflığı, dinin veya etnik kökenin ilişki üzerindeki etkisi ve iletişim eksikliği sayılabilir (Duba, Kindsvatter, & Lara,2008).

Aldatma ile ilgili Yeniçeri ve Kökdemir (2004) üniversite öğrencileriyle aldatma nedenlerine bağlı yapılan araştırması incelendiği zaman aldatma eylemine yönelik altı neden olduğunu belirtmiştir. Bunlar; sosyal yapı, baştan çıkarma, suçlama, cinsellik, intikam ve heyecan arzusundan oluşmaktadır. Erkeklerin, ilişkilerinde yaşadıkları cinsel tatminsizlik sonucunda aldatmaya daha çok yöneldikleri görülmektedir (Liu, 2000). Romantik ilişki yaşayan kadın ve erkek için aldatma algısında farklılıklar bulunmaktadır. Aldatmanın cinsiyete göre farkına dair yapılan araştırmada erkeklerin aldatma nedeni olarak ilişki doyumu ve cinsellik gibi faktörler ona çıkarken kadınlar için dindarlık gibi demografik değişkenlerin daha önemli olduğu bulunmuştur (Mark, Janssen ve Milhausen, 2011). Kadınlar daha çoğunlukla duygusal yönden aldatma yaşarken erkekler ise cinsel yönden aldatmaktadırlar ve bu durumun ilişkinin bitmesine sebep olduğu varsayılmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yukarıda da belirtildiği gibi aldatmanın birçok sebebi bulunmaktadır, bu çalışmanın devamında bu faktörlerden hayatın erken dönemlerinden geliştirilen ve yaşam boyu etkisini gösteren bağlanma stillerinin romantik ilişkiler ve aldatma davranışı üzerindeki rolüne odaklanılacaktır.

4. Bağlanma Stilleri

Bağlanma stilleri, bireyin hangi yaşta olmasına bakılmaksızın kişilerin romantik ilişkilerindeki duygusal yoğunluğu belirlemesi ve ilişkinin esasını anlamlandırabilmesi açısından büyük rol oynamaktadır (Kaya, 2021). Bağlanma kuramına göre, bağlanma stilleri ilişkilerin içeriği, bağlanan kişinin güvence arayışı ve bağlanma figürünün güvence (koruma, yatıştırma, rahatlık ve yardım) sağlaması gibi durumlarda ilişkilidir (Bretherton, 1985). İnsanların farklı bağlanma stillerine sahip olmaları ve sınıflandırılması kendimizi ve yaşadığımız ilişkilerimizi daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir, fakat aşırı bir şekilde genelleme yapmamaya dikkat etmelidir (Young, 2007).

Bağlanma stilleri, genel olarak güvenli, kaçıngan, kaygılı ve kararsız olarak sınıflandırılabilir. Güvenli bağlanma stiline sahip olan bireyler romantik ilişkileri daha olumlu ve uyumlu bir görünüm sergilemektedir (Kaya, 2021). Güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin ilişkilerinde kıskançlıkla ilgili sorunların olmadığı ve daha sağlıklı bir şekilde ilerlediyi görülmektedir. Kaygılı ve kararsız bağlanma stiline ait olan bireylerin ise ilişkilerinde gerektiğinden fazla bir şekilde kıskançlık, partnerlerine karşı takıntılı ve çoğunlukla duygusal iniş çıkışlar yasayan bireyler oldukları bilinmektedir. Kaçıngan bağlanma stiline sahip olan bireyler diğer bağlanma stillerine sahip olan kişilere kıyasla en az güven duyan, ilişkiler ve romantik ilişki hakkında olumsuz beklenti ve inançlara sahip ve ilişki yaşamaktan kaçınan kişiler olarak bilinmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

Romantik kıskançlık ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile yapılan araştırmanın sonuçlarına göre bağlanma stilli ile romantik kıskançlık arasında anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Bu anlamda, romantik kıskançlık ile kaygılı ve kaçıngan bağlanma stilleri arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür (Güldür, 2020). Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, romantik kıskançlık ve ilişki doyumu ile ilişkisini incelemek amacıyla yürütülen bir araştırma sonuçlarına göre bağlanma stillerinden kaygılı bağlanma arttıkça kıskançlığın arttığı fakat kaçınmacı bağlanma arttıkça kıskançlığın azaldığına dair bulgular görülmüştür (Sümer, 2017). Ebeveyn aldatması bilgisine sahip olan yetişkinlerin romantik ilişkilerdeki aldatma eğilimi arasındaki ilişkiyi ve bağlanma, romantik ilişki doyumu ve cinsiyetin rolünü bu ilişki üzerindeki temel etkisini belirlemek amacı ile yapılmış araştırmanın sonuçlarına göre kaçıngan bağlanma tipinin düşük ilişki doyumunu aldatmaya yönelik olumlu tutumu yordadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra cinsiyete göre faklı bulgular bulunmuş ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla aldatma davranışında oldukları saptanmıştır (Deniz ve Baltacı, 2023). Romantik ilişki ve bağlanma sitillerinin aldatmayla ilişkisini inceleyen bir diğer araştırmada kaçıngan bağlanma stillerine sahip olan bireylerin daha çok aldatma niyetine yönelik eğiliminde bulundukları görülmüştür (Aydın, 2023).

5. Aldatmanın Sonuçları

ISBN: 978-625-5962-19-5

Aldatma, romantik ilişkilerde güven ve bağlılığı çok derinden sarsan bir davranıştır. Romantik ilişki yaşayan kişilerin aldatıldığını öğrenmesi onlarda büyük bir hayal kırıklığı ve derin bir acı oluşturabilmektedir. Partnerlerden biri sevdiği kişi tarafından aldatıldığını ve ihanete uğradığını öğrendiği zaman ilk olarak duygusal bir şok tepkisi gösterebilmektedir. Aldatılma sonrası bireyler kendilerini yetersiz, değersiz ya da sevilmeye layık olmayan biri gibi hissedebilirler. Aldatıldığını birey ilk öğrendiği zaman aklında birçok soru oluşmaktadır. "Ne kadar süredir bu durum devam ediyor?", "Bu durumu kabul etmeli miyim yoksa ayrılmam mı gerekiyor?", "Bir daha ona güvenebilecek ve ilişkiyi devam ettirebilecek miyim?", "Aldatıldığımı beden başka kaç kişi daha biliyor?", "Beni kaç kez aldattı?", şeklinde sorular bireylerin kendilerini kötü hissetmelerine ve hayatlarını eskisi gibi yaşamalarının zorlaşmasına sebep olabilmektedir. Yaşadığı zorluk ve kaygıları ile başa çıkma adına kişi olanları görmezden gelmek için inkâr savunmasını kullanabilir (Lusterman, 1998).

Aldatma sonrasında kadın ve erkekler yaşadıkları duruma kendilerine özel tepkiler vermektedirler (Uzunovalı ve Özbay, 2023). Aldatıldığını öğrenen kadınlar erkeklere kıyasla kendini daha değersiz hissetme, kendini suçlama ve hayal kırıklığı yaşadığı düşünülmektedir. Kadınlar aldatıma sonucunda daha affedici tutum sergiledikleri erkeklerin ise bu durumu kabullenmeyip saldırgan davranışlar sergileyip ve ilişkiyi sonlandırmak istediği görülmüştür (Boekhout, Hendrick ve Hendrick, 2003).

Partneri tarafından nasıl aldatıldığını öğrenmede aldatılma sonrası verilebilecek tepkileri etkilemektedir. Aldatıldığını kişinin kendisinin yakalaması, arkadaşı veya başka birisi tarafından aldatıldığını öğrenilmesi yıkıcı sonuçlar oluşturmakla birlikte ilişkiye devam etme ve affetmeyi etkilemektedir. Kişin partnerine kendisinin aldattığını itiraf etmesi ilişkinin daha az hasarla devam etmesi ve affetmeye olanak sağlamaktadır. İlişkiyi bitiren en başlıca sebep kişinin aldatıldığını yakalaması ve başkalarından öğrenilmesi olarak düşünülmektedir (Afifi ve ark., 2001).

6. Aldatmanın Psikolojik Etkisi

Aldatılmanın öğrenilmesi bireyler üzerinde psikolojik açıdan da etkileri olduğu da görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde, aldatılan bireylerde genellikle depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu semptomları olduğu sonucuna varılmıştır (Gordon, Baucom ve Snyder 2005). Aldatılan bireylerde, yaşadıkları ilişkiden sonra güven ve empati duygularında düşüklük olduğu, başka romantik ilişkiye karşı ise stresin arttığı görülmüştür. Aldatılan bireylerde hem kendilerine karşı hem de partnerlerine karşı olumlu düşüncelerin ve iyimserliğin azaldığı saptanmıştır. Bu kişilerin, yaşadıkları üzüntü sonrasında hayat ile ilgili beklentilerinde ve amaçlarında önemli derecede değişiklik olduğu da tespit edilmiştir (Polat, 2006). Aldatmanın, bireyin yaşadığı romantik ilişkideki güveninin temelini şiddetli bir şekilde sarstığı düşünülmektedir. Aldatılan kişinin hem partnerine karşı hem de gelecekte yaşayacağı başka bir ilişkiye karşı derin bir şüphe, utanç, kıskançlık, kıyaslama, güvensizlik ve inançsızlık hissi yaşayabildiği belirtilmektedir. Kişinin bu güvensizlik hissi kendine karşı inançlarını da sarsmaktadır.

Aldatma olgusal olarak bir yas süreci olarak tanımlanabilir. Kişi bu süreçte çok fazla stres yaşamaktadır. Aldatma sonrası kadınlarda travma sonrası stres bozukluğu oranının %35 olduğu

ISBN: 978-625-5962-19-5

saptanmıştır. Ek olarak, kadınlarda major depresyon ve panik atak, öfke, anksiyete gibi duygusal bozuklukların da aldatma sonrası deneyimlendiği bilinmektedir. Erkekler ise aldatılma sonrası derin bir sarsıntı, üzüntü, düşük benlik algısı ve çatışma hissi yaşamaktadırlar. Erkekler genellikle başkalarının tarafından aldatıldığını bilinmesini istemezler ve bu durumu saklamaya çalışırlar. Erkeklerin kadınlara göre aldatılmayı affetme oranının %6 civarında olduğu görülmektedir. Aldatmayı bazı erkekler namus meselesi haline getirebilir ve şiddete başvurma eğilimleri de yüksektir. Başa çıkma stratejisi olarak alkol kullanımına başvurabilmekte ya da yeni romantik ilişkilere başlamayı tercih edebilmektedirler (Tükel, 2014).

7. Sonuç

Romantik ilişki, insanların birbirleriyle kurdukları derin anlamlar ifade eden duyguların bütünüdür. İnsanlar, hayatlarında onları anlayan, huzur bulduğu, birlikte güzel paylaşımlara bulundukları kişilerle beraber olmaktan çok mutluluk duymaktadır. Fakat romantik ilişki yaşayan herkesin ilişkileri umduğu gibi gitmemektedir. Son dönemlerde ilişkilerinde aldatma yaşayan bireylerin çok fazla olduğu görülmektedir. Aldatmanın birçok nedeni bulunmaktadır. Bu anlamda yapılan araştırmalar incelendiği zaman bireylerin yaşadıkları aldatmanın nedenlerinden biri olarak bağlanma stilleri ön plana çıkmaktadır. Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri ve aldatma arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik var olan alanyazın incelenmiştir. Bireylerin erken çocukluk dönemlerinde ebeveynleri ile oluşturdukları bağlanma stillerinin, yetişkinlik dönemlerindeki romantik ilişkilerini önemli bir biçimde etkilediği bilinmektedir. Güvenli, kaçıngan, kaygılı ve kararsız bağlanma stilleri, bireyin ilişkilerindeki davranışlarını ve aldatma eğilimlerini anlamada büyük bir rol oynamaktadır.

Bağlanma stilleri ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiği zaman güvenli bağlanma sitiline sahip kişilerin, yaşadıkları ilişkilerinde sadakat ve güven ön planda tutulduğunda aldatma davranışlarına diğer kişilere göre daha az eğilim gösterdikleri görülmektedir. Fakat, kaygılı bağlanma stiline sahip olan kişiler, çok fazla duygusal güven arayışı ve terk edilme korkuları olması nedeniyle, aldatma eğilimleri daha yüksek olabilmektedir. Kaçıngan bağlanma stiline sahip olan kişiler ise duygusal yakınlıktan kaçınma eğilimleri sebebiyle, ilişkilerinde partnerleriyle duygusal bağ kurmaktan kaçınmakta ve bu da aldatma davranışına zemin oluşturmaktadır. Kararsız bağlanma stiline sahip olan kişiler hem kaygılı hem de kaçıngan davranışlar sergileyerek, romantik ilişkilerinde tutarsız davranışlar sergileyebilmektedir ve bu durum aldatma riskini oluşturabilmektedir. Bağlanma stillerininin aldatma davranışları üzerindeki etkileri incelendiği zaman birbirleri arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğu ve bu ilişkilerin romantik ilişkilerdeki güven düzeyini etkilediği görülmektedir.

Sonuç olarak, bağlanma stilleri, romantik ilişkilerdeki aldatma eğiliminin nedenlerini anlamada kritik bir faktördür. Bu derleme, hem akademik araştırmalar hem de uygulamalar için önemli çıkarımlar sunmaktadır. Alanyazın incelendiğinde romantik ilişkilerde aldatma ile ilgili çok fazla araştırmanın yapılmadığı görülmüştür. Buradan hareketle, romantik ilişkilerde aldatma nedenlerine ve sonuçlarına yönelik daha çok araştırmanın yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bağlanma kuramı, sağlıklı romantik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulmasında önemli ve gerekli bir rehberdir. Bunun yanı sıra bireylerin yaşanılan aldatma

ISBN: 978-625-5962-19-5

sonrası daha çok psikolojik yardım almasının gerektiği ön görülmektedir; dolayısıyla, çift terapilerinin ulaşılabilirliğinin artırılması da önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Atak, H., & Taştan, N. (2012). Romantik ilişkiler ve aşk. Psikiyatride güncel yaklaşımlar, 4(4), 520-546.

Afifi, W. A., Falato, W. L. & Weiner, J. L. (2001). Identify concerns following a severe relational transgression: The role of discovery method for the relational outcomes of infidelity. Journal of Social and Personal Relationships, 18(2), 291-308.

Aydın, A. (2023). Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri ve aldatmaya niyeti arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Biruni Üniversitesi).

Bretherton, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and prospect. Monographs of the society for research in child development, 3-35.

Boekhout, B. A., Hendrick, S. S. & Hendrick, C. (2003). Exploring infidelity: Developing the relationship issues scale. Journal of Loss and Trauma, 8, 283-306. https://doi.org/10.1080/15325020305882

Curun, F., & Çapkın, M. (2014). Romantik kıskançlığın bağlanma stilleri, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve evlilik doyumu açısından yordanması. *Psikoloji Çalışmaları,* 34(1), 1–22.

Duba, J. D., Kindsvatter, A., & Lara, T. (2008). Treating infidelity: Considering narratives of attachment. The Family Journal, 16(4), 293-299.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Deniz, T. C., & Baltacı, S. (2023). Romantik İlişkilerde Aldatmaya Yönelik Tutumu Belirleyen Faktörler: Ebeveyn Aldatması Yaşantısı, Bağlanma Biçimi ve İlişki Doyumunun Rolü. Humanistic Perspective, 5(3), 1311-1331.

Dindia, K., & Timmerman, L. (2003). Accomplishing romantic relationships. Handbook of communication and social interaction skills, 685-721.

Güldür, M. (2020). Romantik kıskançlık ve bağlanma stillerinin romantik ilişkilerle ilişkisi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Gordon, K. P., Baucom, D. H., Epstein, N., Burnett, C. K., & Rankin, L. A. (1999). The interaction between marital standards and communication patterns: How does it contribute to marital adjustment? Journal of Marital and Family Therapy, 25(2), 211223.

Hall, J. H., & Fincham, F. D. (2006). Relationship dissolution following infidelity: The roles of attributions and forgiveness. Journal of social and clinical psychology, 25(5), 508-522.

Kaya, E. (2021). Bağlanma kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma. IBAD sosyal bilimler dergisi, (10), 248-263.

Karaca, N. (2023). Flört ilişkisi içerisindeki üniversite öğrencilerinin; kişilik özellikleri ve romantik kıskançlık çerçevesinde aldatma durumlarının incelenmesi / University students in a dating relationship; Examination of cheating situations within the framework of personality traits and romantic jealousy (Master's thesis, İstanbul Arel Üniversitesi).

Liu, C. (2000). A theory of marital sexual life. Journal of Marriage and Family, 62(2), 363-374.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Lusterman, D. D. (1998). Infidelity: A survival guide. New Harbinger Publications.

Özcan, S. G. (2014). Evli bireylerin cinsiyete göre aldatma eğilimleri, evlilik doyum düzeyleri ve cinsel doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Mark, K. P., Janssen, E., & Milhausen, R. R. (2011). Infidelity in heterosexual couples: Demographic, interpersonal, and personality-related predictors of extradyadic sex. Archives of sexual behavior, 40, 971-982.

Müezzinoğlu, S. (2014). Romantik ilişkilerde aldatma: Bağlanma boyutları, kişilik özellikleri ve ilişki bağlanımı.

Polat, D. (2006). Evli bireylerin evlilik uyumları, aldatma eğilimleri ve çatışma eğilimleri arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Shulman, S., & Connolly, J. (2013). The challenge of romantic relationships in emerging adulthood: Reconceptualization of the field. Emerging Adulthood, 1(1), 27-39.

Selcuk, E., Zayas, V., & Hazan, C. (2010). Beyond satisfaction: The role of attachment in marital functioning. Journal of Family Theory & Review, 2(4), 258-279.

Schachner, D. A., & Shaver, P. R. (2004). Attachment dimensions and sexual motives. Personal Relationships, 11(2), 179–195. https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2004.00077.x

ISBN: 978-625-5962-19-5

Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemi üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. Türk Psikoloji Dergisi, 14(43), 71-106.

Sümer, S. (2017). Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, romantik kıskançlık ve ilişki doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

Şehitoğlu, G. (2021) Erken dönem uyum bozucu şemalar, romantik kıskançlık ve aldatma eğilimi arasındaki ilişkinin incelenmesi / Examining the relationship between early maladaptives schemes, romantic jealousy and infidelity tendency (Master's thesis, İstanbul Aydın Üniversitesi).

Tükel, F. (2014). Cinsiyetlere göre aldatma ve trendler. DBE Yetişkin ve Aile Psikolojik Danışmanlık Merkezi: https://www.dbe.com.tr/tr/yetiskin-ve-aile/11/cinsiyetlere-gore-aldatma-ve-trendler/

Uzunovalı, I., & Özbay, A.(2023). Aldatma ve Sadakatsizlik: Cinsiyet Bağlamında Bir Değerlendirme. Turkish Academic Research Review, 8(3), 1073-1091.

Young, W. E. (2007). Attachment in older adolescent romantic relationships.

Yeniçeri, Z. ve Kökdemir, D. “University Students’ Perceptions Of, and Explanations For, Infidelity: The Development Of The Infidelity Questionnaire (INFQ)”, Social Behavior and Personality: An International Journal, 34, no. 6 (2006): 639-650.

ISBN: 978-625-5962-19-5

DUYGULARI TANIMA VE İFADE ETME PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ 9-11 YAŞ ÇOCUKLARIN DUYGU DÜZENLEME VE ÖZSAYGI DÜZEYLERİNE ETKİSİ

Lisansüstü Öğrencisi NAGİHAN ALPYÜREK
Haliç Üniversitesi, alpyureknagihann@gmail.com– 0009-0007-7532-0833
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖZKAN
İstanbul Kültür Üniversitesi, e.ozkan@iku.edu.tr – 0000-0002-6937-3257

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 9-11 yaş aralığındaki çocuklara uygulanan Duyguları Fark Etme ve İfade Etme Psikoeğitim Programının çocukların duygu düzenleme ve özsaygı becerileri üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırma, İstanbul'da bir devlet ilkokulunda 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden randomize olarak eşit sayılarda deney ve kontrol gruplarına atanmış 16 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Deney grubuna haftada bir gün, 60 dakika süren program 7 hafta boyunca uygulanmış, kontrol grubuna ise müdahale yapılmamıştır. Veriler, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve kişisel bilgi formu ile toplanmış, analizler SPSS 26.0 programında bağımlı ve bağımsız t-testi, Mann Whitney-U testi ve Wilcoxon işaretli sıralar testi ile gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, özsaygının genel, sosyal ve akademik boyutlarında anlamlı bir fark olmadığını; yalnızca ev/aile özsaygı alt boyutunda deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermiştir. Duygu düzenleme becerilerinde, bakış açısına yerleştirme ve başkalarını suçlama alt boyutlarında deney grubu lehine anlamlı etkiler tespit edilmiştir. Ancak diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırma, Duyguları Fark Etme ve İfade Etme Psikoeğitim Programının, çocukların duygu düzenleme ve özsaygı becerileri üzerinde kısmi bir pozitif etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler : Psikoeğitim, duygu düzenleme, özsaygı, çocuk

ISBN: 978-625-5962-19-5

ROMANTİK İLİŞKİLERDE BAĞLANMA STİLLERİ, MÜKEMMELİYETÇİLİK VE KENDİNİ AÇMA DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Lisansüstü Öğrencisi FATİMA İBRAHİMZADE

Haliç Üniversitesi, fatima.ibrahimzade@gmail.com – 0009-0004-8561-1886

Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖZKAN

İstanbul Kültür Üniversitesi, e.ozkan@iku.edu.tr – 0000-0002-6937-3257

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, mükemmeliyetçilik ve kendini açma düzeyi arasındaki ilişkileri ve bu değişkenlerin demografik özelliklerle bağlantısını incelemektir. Örneklem, Türkiye'de yaşayan, 18-65 yaş aralığında ve en az bir kez romantik ilişki deneyimi olan 443 kişiden oluşmaktadır. Veriler, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II, İkili İlişkilerde Olumlu Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği ve Romantik İlişkilerde Kendini Açma Düzeyi Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon analizi ile değerlendirilmiş, aracı değişken etkisini test etmek için "Bootstrap" yöntemi uygulanmıştır. Demografik değişkenler ile ölçek puanları arasındaki farklar ise t-testi ve ANOVA analizleriyle incelenmiştir. Sonuçlar, kaçınmacı bağlanmanın Farklılık alt boyutuyla pozitif, ancak romantik ilişkilerde kendini açma, açıklık, iletişim ve cinsel yakınlıkla negatif yönde güçlü ilişkiler sergilediğini göstermiştir. Kaygılı bağlanma, Farklılık ve Yüksek Standartlar ile pozitif; kendini açma ve duygusal yakınlık boyutlarıyla ise negatif ilişkilidir. Kadın katılımcıların Yüksek Standartlar, Düzen ve Kendini Açma boyutlarında erkeklerden daha yüksek puan aldığı, eğitim düzeyinin de bazı alt boyutlarda fark yarattığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, bağlanma stilleri ile kendini açma arasındaki ilişkide olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçiliğin aracılık rolüne işaret etmektedir. Daha detaylı araştırmaların bu alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Romantik İlişkiler, Bağlanma Stilleri, Mükemmeliyetçilik, Kendini Açma.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KADINLARLA SOSYAL HİZMETTE TRAVMA BİLGİLİ YAKLAŞIM

Doktora Öğrencisi, HİLAL ULUTEPE[1]
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, hilalulutepee@gmail.com - ORCID ID: 0000-0001-9032-0195
Prof. Dr., AYŞE SEZEN SERPEN[2]
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, aysesezenbayoglu@gmail.com - ORCID ID: 0000-0002-6220-4709

ÖZET

Travma deneyimleri kadınların hayatlarını derinden etkileyerek fiziksel, psikolojik ve sosyal iyilik hallerine zarar vermektedir. Doğrudan ya da tanık olunan travmatik deneyim kadınların kimlikleri, ilişkileri ve güvenlik duygusu üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır. Bu deneyimler, kadınların kendilerini nasıl algıladıklarını ve başkalarıyla nasıl etkileşime girdiklerini etkileyerek başa çıkma stratejilerini ve duygusal tepkilerini şekillendirmektedir. Travma bilgili yaklaşım temelli bir sosyal hizmet, kadınların kontrolü yeniden kazanmasını desteklemek için güven, güvenlik, güçlenme ve iş birliğini vurgulayarak bu olumsuz etkileri ele almada önemli bir rol oynamaktadır. Yaklaşım travma deneyiminin, yaşam zorlukları karşısındaki ve ilişkilerdeki tepkileri şekillendirdiğini, başa çıkma mekanizmalarını ve benlik algılarını etkilediğini ortaya koymaktadır. Geçmişteki travmatik olayları tanımlamanın ötesine geçerek bu deneyimleri; kadınların mevcut davranışları, tepkileri ve yaşam zorluklarıyla birlikte ele almaya odaklanmaktadır. Travmanın etkisinin, duygusal tetikleyicilerden işlevsiz başa çıkma stratejilerine kadar çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceğini kabul ederek bu kalıpları terapötik ilişkiler içinde ele almayı amaçlamaktadır. Temel hedef, kadınların kendilerini güvende ve saygı duyulan terapötik ortamlar içinde hissetmesi, güçlenmesi ve yeniden travmatize olmasını önlemektir. Uygulayıcılar, yaklaşım sayesinde travma semptomlarını tanımak ve yargılamadan yanıt vermek üzere bilinçlenmekte, kadınların benlik algılarını yeniden inşa etmelerine ve daha sağlıklı başa çıkma stratejileri geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Travma bilgili yaklaşımı benimseyen kuruluşlar, empati, kültürel duyarlılık ve güçlenme üzerine kurulu destekleyici profesyonel ilişkileri teşvik etmektedir. Bununla birlikte politikaların ve hizmetlerin travma bilgili yaklaşım ilkeleriyle uyumlu olmasını desteklemektedir. Ayrıca travma bilgili kuruluş kültürü, çalışana destek uygulamaları ve öz bakım faaliyetleri ile personelin ikincil travmaya karşı direnç geliştirmesine yardımcı olmaktadır. İnsani yardım, sosyal hizmet, sağlık, güvenlik, adalet alanındaki kuruluşlar başta olmak üzere tüm kuruluşlarda yaklaşımın uygulanması, hem hizmet alan bireyleri ve çevresini hem de personeli travma ve sonrasındaki süreçlerde koruyan, geliştiren bir etki oluşturmakta bunun yanı sıra toplumsal düzeyde de travma farkındalığına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Travma bilgili yaklaşım, sosyal hizmet, kadın, mesleki uygulama

[1]Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Doktora Programı
[2]Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

ISBN: 978-625-5962-19-5

TRAUMA-INFORMED APPROACH IN SOCIAL WORK WITH WOMEN

ABSTRACT

Trauma experiences profoundly affect women's lives, harming their physical, psychological and social well-being. Direct or witnessed traumatic experiences have lasting effects on women's identities, relationships and sense of security. These experiences shape how women perceive themselves and interact with others, shaping their coping strategies and emotional responses. A trauma-informed approach to social work plays an important role in addressing these negative effects by emphasizing trust, security, empowerment and collaboration to support women to regain control. The approach demonstrates that trauma experiences shape responses to life challenges and in relationships, affecting coping mechanisms and self-perception. It focuses on addressing these experiences in conjunction with women's current behaviors, reactions and life challenges, moving beyond identifying past traumatic events. It aims to address these patterns within therapeutic relationships, recognizing that the impact of trauma can manifest in a variety of ways, from emotional triggers to dysfunctional coping strategies. The main goal is to ensure that women feel safe and respected in therapeutic environments, to be empowered and to prevent re-traumatization. Through the approach, practitioners are made aware of the symptoms of trauma and how to respond without judgment, helping women rebuild their sense of self and develop healthier coping strategies. Organizations that adopt a trauma-informed approach encourage supportive professional relationships based on empathy, cultural sensitivity and empowerment. In addition, trauma-informed organizational culture, personnel support practices and self-care activities help personnel to develop resilience against secondary trauma. The implementation of the approach in all organizations, especially those in the fields of humanitarian aid, social services, health, security and justice, creates an effect that protects and develops both the individuals receiving services and their environment and the personnel in trauma and its aftermath, as well as contributing to trauma awareness at the social level.

Keywords: Trauma-informed approach, social work, women, professional practice

ISBN: 978-625-5962-19-5

EBÛ CA'FER ET-TÛSÎ'NİN TEFSİRİNDE EHL-İ SÜNNETE MUHALİF GÖRÜŞ VE YAKLAŞIMLAR (TAKIYYE ÖRNEĞİ)

MESUT ALKIŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi, mesutalkis88@gmail.com, 0009-0006-7398-3273

ÖZET

Sözlükte "bir kimseyi karşılaşacağı tehlikeden veya eziyetten korumak" anlamına gelen vikâye kökünden türeyen takıyye "kendini korumak ve sakınmak" manasına gelmektedir. Bu bağlamında, zorunlu durumlarda başvurulabilecek bir kolaylık olan takıyye, müminlerin kendilerinden olanları bırakıp kâfirleri dost edinmemelerini, fakat onlardan sakınıp korunma halinin bundan istisna edildiğini ifade etmektedir. Bunun yanında Kur'an'da, kalbi imanla huzur bulduğu halde küfür ve inkâra zorlanan bir kimsenin mâzur sayıldığını ifade eden ayetlerin varlığından bahsedilir. Ayrıca İmâmiyye'nin Ahbâriyye kanadı takıyye doktrinine uymanın gerekliliği üzerinde durmaktadır. Ahbâriyye ve Usûliyye fırkasına mensup ılımlı bazı Şiî bilginleri takıyye konusunda farklı eğilimlere yönelmişlerdir. Tûsî'nin tefsirinden anlaşıldığı üzere o takıyye konusuna "Takıyyenin hükmü" başlığıyla yer vermiş ve eserinin faklı yerlerinde de bu konudan bahsetmiştir. Bu bağlamda Tûsî, takıyyenin korku ve tehlike anında vacip olduğunu bildirerek bir bakıma bu meseleye olan bakış açısını açıklamaktadır. Bunun yanında o, ilgili eserinde takıyyenin ruhsat olarak kullanılabileceğini de paylaşmaktadır. Takıyye konusu çerçevesinde Tûsî'nin en dikkat çekici açıklaması belki de Burûc Sûresi 85/4'de Ashâbü'l-Uhdûd ile ilgili yaptığı beyandır. Bu minvalde Tûsî, onların imandan dönme pahasına da olsa takıyye yapmamaları bunun yerine güzelce sabretmeleri gerektiğini aktarmaktadır. Tûsî muhtemelen Ashabü'l-Uhdûd'un takıyye yerine başlarına gelen musibetten dolayı sadece sabretmeleri ile emrolunduklarını kast etmiş olabilir. Tûsî'ye karşı Ehl-i sünnnet takıyye konusuna daha da itidalli yaklaşmaktadır. Onlar Tûsî gibi takıyyenin vacip olması hükmünü değil de bilakis ruhsat olarak değerlendirilebileceğini savunmaktadırlar. Buna ek olarak Ehl-i sünnet ile Tûsî'nin Peygamberlerin herhangi bir durumda takıyye yapamayacakları konusunda aynı fikirde oldukları göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ebû Ca'fer et-Tûsî, Takıyye, Ehl-i sünnet

ISBN: 978-625-5962-19-5

ABDULBÂKÎ ET-TEBRÎZÎ'NİN *TEFSÎRU TEBRÎZÎ* ADLI ESERİNDE FÂTİHA SÛRESİ'NİN İŞÂRÎ YORUMU

Dr. Öğr. Üyesi MAHMUT ULU

Aksaray Üniversitesi, mahmut.ulu@hotmail.com - orcid.org/0000-0002-3030-0827

ÖZET

Kur'ân-ı Kerîm son ilahî kitap olup, onun verdiği mesajlar tüm insanlığın rehberi olmasının yanında bağlayıcıdır. Gönderiliş gayesi insanlığın hidayeti ve ebedi saadete ermede yol gösterici olan Kur'ân'ın açıklanması, içerisindeki hükümlerin uygulamaya dönüştürülmesi gerekmektedir. İşte bu ihtiyaca binaen daha ilk dönemlerden yani peygamberimizle başlayıp sahabe ve tabiinle devam eden tefsir süreci İslam âlimlerinin yoğun bir şekilde odaklandığı ve pek çok eser yazdığı bir alana dönüşmüştür. İlk zamanlar sadece nakle dayanan tefsire akla dayalı bir yorum şekli daha eklenmiştir. Ancak bunu takip eden süreçte sûfîler de yaşadıkları zevk haline göre âyetlerden manalar çıkarıp kendi anlayışlarını ortaya koymuşlardır. Bu tefsire, ilk anda akla gelmeyen, fakat tefekkürle, âyetin işaretinden kalbe doğan mana anlamına gelen işârî adını vermişlerdir. Böylece diğer tefsir ekolleri yanında mutasavvıfların görüşlerini yansıtan tasavvufî yani işârî tefsir doğmuştur. Fâtiha Sûresi'nin şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm içerisinde özel bir yeri vardır. Bu seçkinliğine bağlı olarak sûfîlerin bu sûrenin tefsiriyle ilgili eserler telif ettiği, dolayısıyla Fâtiha Sûresi'nin işârî tefsini yaptıkları görülmüştür. Fâtiha Sûresi'ni tefsir edenlerden biri de Abdulbâkî et-Tebrîzî'dir. (öl. 1039/1629-30) Bu çalışmada Abdulbâkî et-Tebrîzî'nin *Tefsîru Abdülbâkî* isimli tefsirinde Fâtiha Sûresi'nin işârî yorumları üzerinde durulmuştur. Literatür taraması yöntemiyle hazırlanan bu çalışma, söz konusu eserin tasavvufî yönüne ve özellikle Fâtiha Sûresi özelindeki işârî tefsirine odaklanarak alandaki boşluğu doldurmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda öncelikle müellifin hayatına, eserlerine, tefsir çeşitlerine ve *Tefsîru Abdülbâkî* isimli eserin nüshalarıyla ilgili izahlara yer verilmiştir. Bundan sonra Abdulbâkî et-Tebrîzî'nin Fâtiha Sûresi'nin işârî yorumları değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, Tebrîzî'nin tefsirinin, Fâtiha Sûresi'nin sadece zahirî anlamıyla sınırlı kalmayıp bâtınî derinliklerine de indiği anlaşılmıştır. İşârî yorumların, sûrenin manevi boyutlarını anlamaya yardımcı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, İşârî Tefsir, Tebrîzî, Fâtiha Sûresi

ISHARI INTERPRETATIONS OF SURAH AL-FATIHA IN ABDULBAQHI AT-TABRIZI WORK TITLED TAFSIR QUR'AN-I MACHIT

ABSTRACT

The Quran is the last divine book and its messages are binding as well as being a guide for all humanity. The Quran, whose purpose of being sent is to guide humanity and to reach eternal happiness, needs to be explained and its provisions need to be put into practice. Based on this need, the process of interpretation, which started with our Prophet from the very early times and continued with the companions and successors, has become an area where Islamic scholars have focused intensively and written many works. At first, an interpretation based on reason was added to the interpretation, which was based only on narration. However, in the process that followed, the Sufis also derived meanings from the verses according to the state of pleasure they experienced and presented their own understanding. They called this interpretation Isharī, which means the meaning that does not come to mind at first but is born to the heart from the sign of the verse through contemplation. Thus, the sufi, or ishari, interpretation of surah, which reflects the views of sufis, along with other schools of interpretation, was born. Surah al-Fatiha

ISBN: 978-625-5962-19-5

undoubtedly has a special place in the Holy Quran. Due to this distinction, it has been seen that sufis have written works on the interpretation of this surah, and therefore have made ishari interpretations of Surah al-Fatiha. One of those who interpreted Surah al-Fatiha is Abdulbaki al-Tabrizi. (d. 1039/1629-30) In this study, the ishari interpretations of Surah al-Fatiha in Abdulbaki al-Tabrizi's interpretation called Tafsir al-Abdulbaki are focused on. This study, prepared by literature review method, aims to fill the gap in the field by focusing on the mystical aspect of the work in question and especially on the ishari interpretation of Surah al-Fatiha. In this context, first of all, the author's life, works, types of interpretations and explanations about the copies of the work named Tafsir al-Abdulbaki are given. After this, Abdulbaki al-Tabrizi's ishari interpretations of Surah al-Fatiha are evaluated. As a result of the study, it is understood that Tabrizi's interpretation is not limited to the apparent meaning of Surah al-Fatiha but also goes into its inner depths. It is seen that ishari interpretations help to understand the spiritual dimensions of the surah.

Keywords: Sufism, Ishari Interpretations, Tabrızı, Surah al-Fatiha.

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm son ilahî kitap olup, onun verdiği mesajlar tüm insanlığın rehberi olmasının yanında bağlayıcıdır. Gönderiliş gayesi insanlığın hidayeti ve ebedi saadete ermede yol gösterici olan Kur'ân'ın açıklanması, içerisindeki hükümlerin uygulamaya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bunu en iyi ve ilk olarak yapan da hiç şüphesiz son elçi peygamberimizdir. Peygamberimiz Kurân'ı içinde yaşadığı topluma uygulamalı olarak anlatmış, gerek dil gerekse kültür bakımından Kur'ân diline aşina olan Müslümanlar onu rahatça anlamıştır. Zamanla İslam'ın farklı coğrafya ve kültüre ulaşması Kur'ân'ın anlaşılması için yorumlanmasını gerekli kılmıştır. İşte bu ihtiyaca binaen daha ilk dönemlerden yani peygamberimizle başlayıp sahabe ve tabiinle devam eden tefsir süreci İslam âlimlerinin yoğun bir şekilde odaklandığı ve pek çok eser yazdığı bir alana dönüşmüştür.

Sözlükte şerh, beyan, izah ve tafsil gibi anlamlara gelen tefsir Kurâ'n-ı Kerîm'in ibarelerini şerh ve izahla icab eden tafsilatını beyan etme ve buna dair kitap yazma olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bir veya daha fazla ayet veya surenin izahı da tefsir olarak tanımlanmıştır.[1] Tefsir geleneği içerisinde bazı tefsir türleri ortaya çıkmıştır. Kur'ân'ı anlama ve yorumlamada tefsircilerin odaklandıkları hususlar aynı olmayabilmiştir. Müfessirlerin bir kısmı Kur'ân'ın belâgâtına ilgi duyarken, bir kısmı ahkâmına, bilimsel âyetlere, hidâyet rehberi oluşuna, kıssalarına veya ictimaî yönüne ilgi duyabilmiştir. Böylece Kur'ân'ı tefsir ederken rivâyet veya dirâyet olmak üzere iki çeşit tefsir yöntemi ortaya çıkmıştır.[2]

Bunun yanında Kur'â'nın sadece zâhirine dönük tefsirle yetinilmemiş, ayetlerin bâtınına dönük yorumlar da gelişmiştir. Tasavvufun amelî bir yönünün olmasına bağlı olarak amelî tefsir; nazarî yönüne bağlı olarak da nazarî tefsir doğmuştur. İlkinde sözden çok içerik yani mana önemliyken ikincisinde konunun felsefi yönü öne çıkmıştır. İşte bu bâtınî yoruma dayalı olarak her iki kısmın görüşlerine uygun bir şekilde tasavvufî tefsir doğmuştur. Bunlardan ilkine işârî sûfî tefsiri denirken diğerine, nazarî sûfî tefsiri denmiştir. İlk zamanlar sadece nakle dayanan tefsire akla dayalı bir yorum şekli daha eklenmiştir. Ancak bunu takip eden süreçte sûfîler de yaşadıkları zevk haline göre ayetlerden manalar çıkarıp kendi anlayışlarını ortaya koymuşlardır. Bu tefsire, ilk anda akla gelmeyen, fakat tefekkürle, âyetin işaretinden kalbe doğan mana anlamına gelen İşârî adını vermişlerdir. Böylece diğer tefsir ekolleri yanında mutasavvıfların görüşlerini yansıtan tasavvufî yani İşârî tefsir doğmuş oldu.[3]

[1] Şemseddîn Sâmi, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021), 422.
[2] Mehmet Zeki Doğan - Abdülbaki Güneş, "Tefsir Tarihine Kısa Bir Bakış", *İlahiyat* 2 (2019), 57.
[3] Süleyman Ateş, *İşârî Tefsir Okulu* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974), 18-19.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kurân-ı Kerîm'deki bütün sureler tefsir edilmekle birlikte Fatiha Sûresi'nin Kur'ân'daki en büyük sûre olduğu, Tevrat ve İncil'de bir benzerinin bulunmadığı, Bakara Sûresi'nin son âyetleriyle birlikte "iki nûr" diye anıldığı ve geçmişte hiçbir peygambere benzerinin verilmediği, şifa niyetiyle okunduğu takdirde tesirinin görüleceğine dair hadislerin varlığı bu sûreyi ayrıcalıklı bir konuma taşımıştır. Buna bağlı olarak bazı tefsirlerde Fâtiha'ya çok geniş yer ayrıldığı görülmekte, ayrıca sûre hakkında müstakil eserler de kaleme alınmıştır.[4]

Fâtiha Sûresi'nin bu seçkinliğine bağlı olarak sûfîlerin de bu sûrenin tefsiriyle ilgili eserler telif ettiği, dolayısıyla Fâtiha Sûresi'nin işârî tefsini yaptıkları görülmüştür. Örneğin Sadreddin Konevî *İʿcâzü'l-beyân fî teʾvîli ümmi'l-Ḳurʾân* adlı eserinde Fâtiha Sûresi'nin geniş bir tefsirini yapmıştır.[5] Diğer bir tefsir Halvetiyye Tarikatı'nın Cemâliyye Kolunun kurucusu Cemâl Halvetî'ye aittir.[6] Benzer şekilde sûfîlerin bu sûreyle ilgili eserleri mevcuttur.

Fâtiha Sûresi'ni tefsir edenlerden biri de çalışmanın konusu olan ve Mevlevî muhitten olduğu kaydedilen Abdulbâkî et-Tebrîzî'dir. (öl. 1039/1629-30) Bu çalışmada Abdulbâkî et-Tebrîzî'nin *Tefsîru Abdülbâkî* isimli tefsirinde Fâtiha Sûresi'nin işârî yorumları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda öncelikle müellifin hayatına, eserlerine, tefsirine, terminolojiye, tefsir çeşitlerine yer verilmiş, daha sonra *Tefsîru Abdülbâkî* isimli eserin nüshalarıyla ilgili izahlara yer verilmiştir. Bundan sonra Abdulbâkî et-Tebrîzî'nin Fâtiha Sûresi'nin işârî yorumları değerlendirilmiştir.

Mezkûr eserle ilgili yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından kısmî ayet ve sûrelerin tahkik çalışmaları,[7] müellifle ilgili sınırlı bilgiler muhtevi bir ansiklopedi maddesi,[8] müellifin bu eserindeki metodunu konu alan iki araştırma makalesi[9] yine aynı konuya odaklı bir yüksek lisans tezi[10] yazılmıştır. Her ne kadar çalışma sayısı adet olarak fazla gibi görünse de genellikle bu çalışmalardan ilk ikisi hariç tutulmak kaydıyla benzer içeriklerin işlendiği söylenebilir. Ayrıca mezkûr çalışmalarda eserin tasavvufî boyutu ve işârî tefsir yönü üzerinde durulmamıştır. Buna bağlı olarak da eser özelinde ne diğer sûrelerin ne de Fâtiha Sûresi'nin işârî yorumu değerlendirilmemiştir. Literatür taraması usulüne göre hazırlanan bu çalışma belirtilen eksikliğe dayalı bir odak sunmakta, bu yönüyle benzer çalışmalara ilham olması beklenmektedir.

1. Müellifin Hayatı

Abdulbâkî et-Tebrîzî'nin hayatı hakkında sınırlı bilgi mevcuttur. Doğum tarihine ilişkin bir bilgi bulunmayan Tebrîzî'nin nisbesinden anlaşıldığı kadarıyla Tebrizli'dir.[11] Kimi çalışmalarda ismine ayrıca Bağdâdî nisbesinin eklenmesi Bağdat'la olan ilgisini göstermektedir. Nitekim faaliyet alanlarına bakıldığından renkli bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılan ve genç yaşında Kur'ân'ı ezberleyen[12] Tebrîzî dinî ilimlerin yanında felsefe ve

[4] Emin Işık, "Fâtiha Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/254.
[5] Ekrem Demirli, "Sadreddin Konevî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/424.
[6] Cemâl Halvetî, *Tefsîr-i sûre-i fâtiha* (Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, 686).
[7] Mehmet Karlı, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd li'l-'Abdi'l-Bâkî et-Tebrîzî el-Bağdâdî Dirâse ve Tahkîk: mine'l-âyeti (50) min sûreti Yûnus, ile'l-âyeti (17) min sûreti'l-İsrâ* (Ankara: İlâhiyât, 2025); Ahmed Yusuf Hüseyin Rızk, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî* (Yayınlanmamış: Ürdün Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021).
[8] Ali Alparslan, "Abdülbâkī-yi Tebrîzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988).
[9] Abdülbaki Turan, "Abdü'l-bâkî Et-Tebrizi El-Mevlevi ve Tefsiri", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999), 1-30; Alaaddin Şükür, "Abdülbâkî Et-Tebrîzî'nin 'Tefsîru'l-Kur'âni'l-Mecîd' Adlı Eserindeki Metodu", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6 (2018), 6-46.
[10] Alaaddin Şükür, *Abdulbaki Tebriz'nin Tefsiri ve Tefsirdeki Metodu* (Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996).
[11] Abdübâkî Tebrîzî, *Tefsîru Abdülbâkî* (Yusufağa Kütüphanesi, 5553, 1-368).
[12] Rızk, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*, 10.

ISBN: 978-625-5962-19-5

matematik tahsil etmiş, ayrıca hatla da ilgilenmiştir. Sülüs ve nesihe de ilgi duyan Tebrîzi'nin bu alandaki ilk hocası Âlâ-yi Tebrîzî'dir. Mezkûr dallarla ilgili ilk eğitim sürecinin ardından tahsilini ilerletmek için Bağdat'a gitmiştir.[13] Muhtemelen gençlik yıllarından itibaren Bağdat'ta bulunması onun ismine Bağdadî nisbesinin eklenmesine sebep olmuştur.[14]

Bağdat'ta hem sülüs ve hat sanatını geliştirirken hem de tasavvufî eğitim alma imkânı bulmuştur. Onun tasavvufa meyletmesi Bağdat Mevlevîhânesi'nde Mustafa Dede'yle yollarını kesiştirmiş[15] böylece bir yandan ondan tasavvufi terbiyesini ikmal ederken diğer yandan yine Mustafa Dede'den sülüs ve nesih yazılarını meşkederek adından söz ettiren bir hattat olmuştur. Sülüs ve nesihteki ustalığı ona hattatlık unvanını getirirken tasavvufa intisabı sûfî lakabıyla anılmasını sağlamıştır.[16] Bütün bu vasıfları ve diğer hususiyetlerinden dolayı kendisine bazı lakaplar verilmiştir. Bunlar arasında şeyhü'l-kebîr, zâhid, danişmend ve mirza ve anne tarafından peygamberimize ulaşan silsilesi nedeniyle isminin kısaltması olan "bâkî" bulunmaktadır.[17]

Tebrîzî'nin her ne kadar sûfî yönü eserlerinde veya ondan bahseden kaynaklarda öne çıkmasa da Mevlevî olduğu bilinmektedir. Nitekim Tebrîzî tasavvufî aidiyetini bizzat eserinin takdim kısmında kendisi zikrederken "Abdulbâkî et-Tebrîzî el-Mevlevî" ifadesini kullanmıştır. Burada kendisinin ilim ve irfan erbabının ahvalinden duyduğu memnuniyet ve hayreti bizzat kendisi kaydetmiş, Mevlânâ'ya olan yakınlığını ve intisabını ise şu sözlerle deruhte etmiştir. "…Muhakkiklerin burhanı ve âşıkların sultanı Mevlânâ'nın menkıbeleri hayrette bıraktı. Böylece Mevlânâ'ya müntesib olan fırkaya yapıştım…"[18] Ayrıca Yusufağa Kütüphanesi nüshasında eserin *Tefsîru Abdülbâkî* şeklinde kayıtlı eserin kapak sayfasına müellifin adı Abdülbâkî et-Tebrîzî el-Mevlevî şeklinde kaydedilmiştir.[19] *Tefsîru Tebrîzî* eserinde zaman zaman Sadreddîn Konevî'nin (öl. 673/1274) *İʿcâzü'l-beyân fî teʾvîli ümmi'l-Ḳurʾân* adlı eserine[20] atıf yapması ve sûrenin işârî yönüne de vurgu yapması onun tasavvufî çevrelerle olan yakınlığının bir diğer boyutu sayılabilir. Şeyhinin kimliğine dair bilgi bulunmaması tasavvufî faaliyetleri konusunda belirsizliğe sebep olmuştur. Bununla birlikte şeyhinin veya hat hocasının bir Türk olması ihtimali üzerinde durulmuş, buna gerekçe olarak da eserlerinde Türk hat usulünün hâkim olması gösterilmiştir.[21]

Kaynaklarda çok iyi bir hattat olduğu, âlim, fâzıl ve hikmet sahibi bir şahsiyet olduğu belirtilmiştir. Onun bu vasıfları bizzat kendi kayıtlarından alınmış olmalıdır. Nitekim eserinin takdim kısmında arkadaşlık ettiği kimseleri tasvif ederken "Cenâb-ı Hak bana, gençliğimin baharında, ateşim tutuşmuşken, kâmil, faziletlilerin arkadaşlığını lütfetmişti." ifadelerini kullanmıştır.[22]

Abdulbâkî et-Tebrîzî, aynı zamanda güçlü bir şair, iyi huylu ve merhametli bir sûfî olarak zikredilmiştir. Bâkī mahlasını kullanarak yazdığı Farsça şiirleri bu alandaki kudretini göstermesi bakımından bir ölçü olarak sunulmuştur. Müellif sûfîlerden sayılabilecek Abdulbâkî

[13] Alparslan, "Abdülbâkī-yi Tebrîzî", 1/200.
[14] Rızk, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*, 9.
[15] Tebrîzî, Kur'ân-ı Kerîm tefsirini bu Mevlevîhânede tamamlamıştır. Bk. Rezzak, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*, 11.
[16] Alparslan, "Abdülbâkī-yi Tebrîzî", 1/200.
[17] Rızk, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*, 9-10; Şükür, "Abdülbâkî Et-Tebrîzî'nin 'Tefsîru'l-Kur'âni'l-Mecîd' Adlı Eserindeki Metodu", 8.
[18] Abdübâkî Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa, 100), 2a.
[19] Tebrîzî, *Tefsîru Abdülbâkî* (5553, 1-368).
[20] Sadreddin Konevî, *Fâtiha Suresi Tefsiri (İʿcâzü'l-beyân fî teʾvîli ümmi'l-Ḳurʾân)*, çev. Ekrem Demirli (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010).
[21] Alparslan, "Abdülbâkī-yi Tebrîzî", 1/200.
[22] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 2a.

ISBN: 978-625-5962-19-5

et-Tebrîzî'nin, kendisine isnad edilen Hz. Ali'nin *Nehcü'l-belâġa*'sına tasavvufî bir görüşle yazdığı söylenen *Minhâcü'l-velâye* adlı şerh; *Şerḥu'ṣ-Ṣaḥîfeti'l-kâmile* adlı başka bir eser ve tasavvufî açıklamalarla yapılmış bir Kur'an tefsiri eserleri vardır. Âlim, fâzıl ve hikmet sahibi gibi güzel sıfatlarla anılan Abdulbâkî et-Tebrîzî İsfahan'da 1039 (1629-30) yılında vefat etmiştir.[23]

2. *Tefsîru Tebrîzî* ve Nüshaları

Tefsîru Tebrîzî veya *Tefsîru Abdülbâkî* şeklinde kayıtlı olan Abdülbâkî et-Tebrîzî'nin eseridir. Eser, XVII asırda yazılmıştır. Eserin ismiyle ilgili belirsizlik hâkim olsa da Tebrîzî eserin mukaddimesinde şöyle demiştir: "…Sonra bana Mensevî'nin yüce Kur'ân'ın sırlarını içerdiği bana haber verildi…" Burada geçen "Yüce Kur'ân ifadesinden "*Tefsîru Kur'ânü'l-Mecîd*" ismi tercih edilmiştir.[24] Bununla birlikte eserin, yazma nüshalarda bu isim yerine farklı isimlerle kaydedildiği tespit edilmiştir.

Eserin tespit edilebilen beş nüshası bulunmaktadır. Her bir nüshada eserin ismi aynı şekilde olmayıp bazı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Yusufağa Kütüphanesi nüshasında eserin ismi *Tefsîru Abdülbâkî* şeklinde kaydedilmiştir.[25] Süleymaniye Kütüphanesinde farklı bölümlerde üç nüshası bulunan eser Amcazade Hüseyin Bölümünde *Tefsîru Tebrîzî* ismiyle;[26] Hamidiye[27] ve Damat İbrahim Paşa[28] kataloğunda herhangi bir isim zikredilmeden kaydedilmiştir. Aynı şekilde Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi bölümünde kayıtlı nüsha[29] da isimsizdir. Çalışmada hem Süleymaniye Kütüphanesindeki iki nüsha hem de Millet Kütüphanesi nüshası Amcazade Hüseyin Bölümünde kayıtlı bulunan *Tefsîru Tebrîzî* ortak ismiyle değerlendirilmiştir. Çalışmaya esas nüsha ise Damat İbrahim Paşa[30] nüshasıdır.

Tebrîzî bu eserinde Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*, Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-Te'vîl*; İmâm Ebi's-Suud'un *İrşâdü'l-aklı selîm*; Taftazânî'nin *Hâşiyetü's-Suğdi ale'l-Keşşâf*; yine İmâm Taftazânî'nin *Şerhu'l-akâidi'n-nisfiyye*; İmam Gazzâlî'nin eserlerinden ve diğer bazı eserlerden yararlanmıştır. Tebrîzî'nin tefsirinde onun çeşitli bilimlerdeki ustalığını görmek mümkündür. Nitekim yaralandığı kaynakların çeşitliliği, onun diğer sanatlardaki ve şiirdeki kabiliyetiyle birleşmiş, özellikle tefsir bilimi, dil bilimleri, edebiyat ve şiir eserinin derinliğini artırmıştır. Yaptığı yorumlarda bildiği bu ilimleri açık bir şekilde aktarmış, bunun yanında bir takım bilimsel kaynaklardan da yararlanmıştır.[31]

3. *Tefsîru Tebrîzî*'de Fâtiha Sûresi'nin İşârî Yorumu

Fâtiha Sûresi'ni çeşitli vecihleri ve farklı müfessirlerin görüşleri çerçevesinde tefsir eden Tebrîzî, sınırlı ayet ve sınırlı hacimle de olsa sûfî görüşleriyle de değerlendirerek sûrenin işârî tefsirini yapmıştır. Tebrîzî, Fâtiha Sûresi'nin tefsirine Fâtiha'nın neden ilk sûre olduğunun izahıyla başlamıştır. Burada "Kur'ân'ı Kerîm'in başlangıcında bulunur ve kitabın açılış sûresidir."[32] ifadesine yer vermiştir. Bunun yanında Fâtiha Sûresi'nin her ne kadar ilk sırada

[23] Rezzak, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*, 11, 12; Alparslan, "Abdülbâkī-yi Tebrîzî", 1/200.
[24] Rızk, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*, 14-15.
[25] Tebrîzî, *Tefsîru Abdülbâkî* (5553, 1-368).
[26] Abdübâkî Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Amcazâde)* (Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Hüseyin Paşa, 21).
[27] Abdübâkî Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî* (Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 59).
[28] Abdübâkî Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî* (Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa, 100) .
[29] Abdübâkî Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî* (Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi, 75).
[30] Abdübâkî Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî* (Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa, 100) .
[31] Turan, "Abdü'l-bâkî Et-Tebrizi El-Mevlevi ve Tefsiri", 6-12; Şükür, "Abdülbâkî Et-Tebrîzî'nin 'Tefsîru'l-Kur'âni'l-Mecîd' Adlı Eserindeki Metodu", 11; Rızk, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*, 17-20.
[32] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 3a.

ISBN: 978-625-5962-19-5

olsa ve Kur'ân'ı Kerîm'in başlangıcında bulunsa da ilk inen sûre olmadığını da zikretmeyi ihmal etmemiştir.[33]

Sûrenin ismine dair geniş bir şekilde izah yapan Tebrîzî[34] sûrenin hangi isimlerle anıldığını tek tek kaydetmiştir. Buna göre bu sûre el-Fâtiha, el-Kitâb, sûretü'l-hamd, sûretü'l-şükr, sûretü'l-dua, sûretü'l-kenz, sûretü'l-tağlîm, sûretü'l-salah, elvâfiye, el-kâfiye, eş-şâfiye gibi isimlerle anılmış, ayrıca bu sûreye yedi ayetten müteşekkil olmasına bağlı olarak sebü'l-mesânî denilmiştir.[35] Tebrîzî, Fâtiha'nın önemiyle ilgili Fâtiha Sûresi'nin tefsirinin sonunda yeniden başlardakine benzer bir açıklamayı Beydavî'nin Ebü Hureyre'den naklettiği bir hadisle yapmıştır.[36] Buna göre Rasulullah, Ubey'e şöyle demiştir: "Sana, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da bir benzeri indirilmemiş bir sûreyi haber vereyim mi? Ubeyy, 'Evet ya Resulallah buyur', dedi. Hz. Peygamber 'O, Fatiha suresidir; o, seb'ül-mesânî ve bana verilen Kur'an'dır."[37]

3.1. بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Fâtiha Sûresi'ni ana hatlarıyla tanıtan Tebrîzî, bunun ardından ilk olarak besmelenin tefsiriyle başlamıştır. Besmele cümlesinin sûreden olup olmadığı konusunda âlimlerin ihtilafa düştüklerinden bahsetmiş,[38] bu noktada Hanefî âlimlerin görüşlerinin muteber olduğunu ve namazda okunup okunmamasının farklı bir mütalaa gerektirmesine rağmen bu cümlenin ayetlerden sayılması gerektiğini belirtmiştir.[39] Besmelenin ayetten mi yoksa farklı bir cümle mi olduğu tartışmalarının cevabını veren Tebrîzî, daha sonra besmelenin ilk harfi olan "ba" harfinin içeriği üzerinde durmuştur. İşte bu noktada "ba" harfinin işârî yönünü de ele almıştır. Sûfîlerin görüşlerine göre "ba" harfi Hakîkati Muhammediye'yi temsil etmektedir. Tebrîzî bu konuyla ilgili Hz. Ali'nin bir sözünü nakletmiştir. "Kuran'daki her şey Fâtiha'dadır. Fâtiha'daki her şey Allah'ın Rahman ve Rahim olan adındadır. Ve "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" cümlesindeki her şey "ba" harf içinde,[40] "ba" içindeki her şey ise "ba"nın noktasındadır ve ben "ba" harfinin altındaki noktayım.[41]

Hakîkat-i Muhammediyye fikrine ilk olarak Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'de (ö. 283/896) rastlanmıştır. Tüsterî, Allah'ın ilk defa Hz. Muhammed'i kendi nurundan yarattığını ileri sürse de hakîkat-i Muhammediyye'den açıkça söz etmemiş ve bunun bir yaratma sebebi olduğundan bahsetmemiştir. Hakîkat-i Muhammediyye görüşünden en geniş bir şekilde İbnü'l-Arabî ve Abdülkerîm el-Cîlî açıklamış, *Fuṣûṣü'l-ḥikem*'e şerh yazan şârihler de bu konu üzerinde önemle durmuşlardır. Onların yaptığı açıklamaya göre "Vücûd-ı mutlak"ın taayyün ettiği ilk mertebeye (taayyün-i evvel) hakîkat-i Muhammediyye adı verilir. Hakîkat-i Muhammediyye, vücûd-ı mutlakın ahadiyyetini, vâhidiyyete dönüştürmek suretiyle taayyüne başlamasıdır. Vücûd-ı mutlak açısından bakıldığı zaman bu mertebe var oluşun başlangıcı olarak görülür. Mevcûdat açısından bakıldığı zaman ise gerçek yaratma fiili, vücûd-ı mutlakın hakîkat-i Muhammediyye mertebesine tenezzülünden sonra olmuş ve her şey ondan yaratılmıştır. Bu durumda hakîkat-i Muhammediyye zât-ı mutlakın lâ taayyün mertebesinden, yani kendi

[33] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 3b.
[34] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 3a-3b.
[35] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 3b.
[36] Hanbel, Ahmed b., *Müsnedü'l-İmâm Ahmed*, thk. Arnavut, Şuayb el (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 15/200.
[37] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 10b.
[38] Muhtelif tartışmalar için bk. Münir Yaşar Kaya, "Besmelenin Ayet Olması ile İlgili Tartışmalar ve Fıkhî Hükümlere Etkisi", *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 5/2 (15 Aralık 2022), 295-317.
[39] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 3b.
[40] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 3b.
[41] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 4a.

ISBN: 978-625-5962-19-5

zâtındaki istiğrak halinden kendindeki özellikleri bilme mertebesine yani bir sonraki mertebeye tenezzülünü ifade etmektedir.[42]

Müellifin besmelenin başındaki harfin, Hakk'ın varlık âlemine ilk tenezzül ettiği makam olmasıyla benzeştirmesi söz konusudur. "La taayyün" evresi sadece Cenâb-ı Hakk'ın zatının mekanı iken Vücûd-ı mutlak'ın taayyün ettiği ilk mertebesi olması arasında bir bağ kurulmuştur. Dolayısıyla ba harfi ile taayyünü evvel yani hakîkat-i Muhammediyye arasındaki bağ ilklik makamı olmaları yönüyle aynılık ifade etmektedir.

Besmelenin ilk harfi olan "ba" ile ilgili açıklamalarına devam eden Tebrîzî, "ba"nın noktasının sırrının Hz. Peygamber'in: "'Ben ve Ali aynı nurdanız.' ki bu haktır."[43] sözünden anlaşıldığını kaydetmiştir. Dolayısıyla Hz. Ali'nin ifadelerinin ve "ba"nın sırrının hak olduğunu kaydetmiştir. Yine Hz. Peygamberin bir "Allah'ın ilk yarattığı şey benim nurumdur."[44] hadisinden hareketle Muhammed'in hakikatinin, peygamberlik ile veliliği birleştirdiğini, ibadet için gerekli olan ilim ve velayetin, peygamberliğin özü ve temeli olduğundan ve onsuz peygamberlik gerçekleşemeyeceğinden, sanki onun altındaymış gibi oldu ve bunu "ba" noktasıyla ifade edildiğini belirtmiştir. Ayrıca ona göre nokta velayet mertebesine, "ba" ise peygamberlik rütbesine işaret etmektedir. Tebrîzî, burada Fetih Sûresi'nin "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir."[45] âyetine işaretle besmelenin ilk harfi olan "ba"nın tasavvufî manasını tespit etmiştir.[46]

Tebrîzî "ba"nın farklı yönlerine değinmeye devam etmiştir. O, bu harfin çeşitli ve farklı gruplarca farklı değerlendirdiğini, bir grubun onun bir bilgi olduğu görüşünde olduğunu, bir grubun ise onun bir sıfat olduğunu iddia ettiğini belirtmektedir. Her bir müddeinin iddiasını ispat için gerekçelerini kaydeden Tebrîzî, bu hususta sûfîlerin görüşüne Sadreddîn Konevî'nin bazı eserlerinden alıntıladığını belirttiği izahları çerçevesinde yer vermiştir. Konevî "Allah" lafzının beş harften müteşekkil olup bunların ikisinin hemze (elif), ikisinin lâm ve birinin de ha olduğunu söylemiştir. Buna göre harflerden ikili olanlar zâhir ve bâtın gibi iki yönü ifade etmektedir. Çünkü harflerin suretlerinin kendisinden çıktığı beşeri nefesin kaynağı kalbin batını iken iki dudak da beşerî nefesin ve kelâmın son mertebesidir. Hemze ve elif ile iki lâmın her biri bir açıdan zâhir bir açıdan ise bâtındır. Dolayısıyla burada Allah lafzının harflerindeki ikilik hem zâhirin hem de bâtının ifadesidir.[47] Konevî'ye göre her ikisi bir bütünü oluşturan "hemze" taayyünü evvel'in insan nefesinde ve harfler âlemindeki benzeri iken "elif" harfi vahdâniyet özelliğindeki nefes-i rahmânî'den ibaret olan Amâ'nın suretinin mazharıdır. "Ba" harfi ise "elif"e en yakın olan harftir. Dolayısıyla vahdete en yakın mertebe bu ikiliktir.[48]

Besmeledeki "ba" harfi üzerinde durup sûfî görüşleriyle izah ettikten sonra "Rahmân ve Rahîm" isimleri üzerinde duran Tebrîzî, bu iki ismin izahında İbnü'l-Arabî'nin (öl. 638/1240) *Fusûsu'l-hikem*'inden istifade ile kelimelerin tasavvufî manasını izah etmiştir. Buna göre Allah, diğer sıfatlarını da kuşatan Rahmeti zikretmiştir. Rahman ve rahîm isimleri onun kullarına olan merhametinin açık bir göstergesidir. Üstelik Cenâb-ı Hak Tevbe Sûresi'nde "Andolsun size

[42] Mehmet Demirci, "Hakîkat-i Muhammediyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/179; Ferzende İdiz, "Tasavvufta Hakîkat-ı Muhammediyye Meselesi ve Mesnevî'den Örnekler", *Ekev Akademi Dergisi* 59 (2014), 180.
[43] Cemâlüddîn Abdurrahmân b Alî b Muhammed Bağdâdî Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât* (Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1966), 2/340.
[44] İsmâîl b. Muhammed Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ* (Beyrût, 1351), 1/237.
[45] el-Fetih, 48/10.
[46] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 4a.
[47] Konevî, *Fâtiha Suresi Tefsiri (İʿcâzü'l-beyân fî teʾvîli ümmi'l-Ḳurʾân)*, 179-182.
[48] Konevî, *Fâtiha Suresi Tefsiri (İʿcâzü'l-beyân fî teʾvîli ümmi'l-Ḳurʾân)*, 179-180.

ISBN: 978-625-5962-19-5

içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. Size çok düşkündür. Müminlere karşı şefkat ve merhamet doludur."[49] Cenâb-ı Hak rahmetini ayrıca "Bizim için bu dünyada da bir iyilik yaz, ahirette de. Çünkü biz sana varan doğru yola yöneldik." Allah, şöyle dedi: "Azabım var ya, dilediğim kimseyi ona uğratırım. Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım."[50] âyetiyle de tekit etmiş ve şükrün ve taatin bu rahmete mazhar olmada gerekliliğini hatırlatmıştır. O halde her şey için Allah'a şükretmelidir. Çünkü Allah tüm sıfatları içinde merhamete dayalı iki sıfatını seçmiştir. Kul, besmelede bunların zikriyle bütün nimetleri veren merhametli olanın adını anmakta, ona şükrâne bir tavırla yaklaşmaktadır.[51]

3.2. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْـعَالَمِينَۙ

Tebrîzî'nin sûfî görüşlerine yer verdiği bir diğer kelime hamd kelimesidir. Besmeledeki "ba" harfi ve Rahmân ve Rahîm isimleri üzerinde durup sûfî görüşleriyle izah ettikten sonra diğer ayetteki hamd kelimesi üzerinde durmuş, hamdın güzel bir şeyin büyüklük ve ta'zîm cinsinden tarifi olduğunu belirtmiştir. Onun izahına göre güzel olan her şey övgüye layıktır.[52] Burada hamd kelimesini çeşitli yönleriyle izah etmiş, ardından sûfîlerin görüşlerine yer vermiştir. Tanım kısmından itibaren sûfîlerin görüşünü de zikreden müellif, "Sûfilere göre sıfatları bir araya getirip onlara çirkinlik ve ayıp isnad etmenin anlamı, yalnızca nesne bakımındandır; hamd, O'ndan başka hiçbir şeyle ilgili değildir. Çünkü hamd ancak bir sıfat üzerine veya sıfatla olur, yani başka bir şey övülürse, gerçekte değil, mecazi olarak övülmüş olur. Dolayısıyla her övgü gerçekte yüce olan O'na özeldir." ifadeleriyle hamdın tanımını genişletmiştir.[53]

Tebrîzî, "Seni hamd ederiz veya O'na hamd ettim." gibi sözlerin, başlı başına bir hamd değil ancak kemâlin niteliğini işaret ettiği ve gösterdiği için anlamlı olduğunu söylemiştir. Çünkü övülmeye değer güzel bir şekilde tavsif edilmelidir. Bu yüzden sûfîler hamdın hakikati mükemmel sıfatların tecelli etmesidir, demişlerdir. Sûfîler farz olan hamd ve övgüyü bu türden saydılar, fakat dilciler, tecelliyi konuşmada kabul ettiler, çünkü onların görüşleri telaffuzu tarafındaydı. Oysa mana, telaffuzlarla anlaşılamazdı.[54]

3.3. اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُۜ

Takip eden ayette sûfî görüşlerine yer vermeyen Tebrîzî, Fâtiha Sûresi'nin beşinci ayetinde sûfî görüşlerine yer vermiştir. "İyyake nağbudu ve iyyake nestaîn"[55] ayetinin öncelikle diğer ayet üzerine bina edilen yönü üzerinde durmuştur. Buna göre hamda layık olana karşı temel görevler vardır ve kul yalnızca O'na yönelmelidir. Yalnızca O'na ibadet etmeli ve yalnızca O'ndan yardım dilemelidir. Dolayısıyla kulun bütün yönelişi O'na olmalıdır. Böylece hamdım kuru bir lafızdan ibaret olmayıp, kulda bir sıfat olarak tecelli etmesi beklenmektedir.[56]

İbadet, teslimiyetin nihai hedefidir ve bu yönüyle makam ve derecelere göre teslimiyetin amaçlarını göz önünde bulundurup, ibadeti en üst düzeye çıkarmak esasına dayanır. Eğer teslimiyet, açgözlülükten kaynaklanıyorsa, buna ibadet denir. Açgözlülükten uzak ve saflıktan kaynaklanırsa bu kulluktur. Birincisi halkın makamıdır, ikincisi seçkinlerin makamıdır. Seçkinler, kendileri çıkarlarına değil, ibadet edilene tapınanlardır. İbadet, Allah'ın razı olduğu şeyleri yapmak; kulluk, Allah'ın yaptıklarıyla yetinmek ve yine kulluk, Allah'ın fiillerini

[49] et-Tevbe, 9/128.
[50] el-A'râf, 7/156.
[51] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 6a.
[52] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 6a.
[53] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 6b.
[54] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 6b.
[55] el-Fâtiha, 1/5.
[56] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 8a.

ISBN: 978-625-5962-19-5

gözlemlemeye kendini kaptırmak, kendinden uzaklaşmak, onun tasarruflarının künhünden gafil olmak, yani O'na tam olarak teslim olmak, O'nun razı olduğu ve ibadet eden bir kişi olmaktır. Bunun yanında sakınılan şeylere dikkat etmek bir görev, nefsin irâde ettiği şeylerle gurur duymak ise bir acizliktir. Dolayısıyla övgüye layık görülen bir zâtın elbette istenilen ve ibadet edilme makamında görülmesi de makbul bir sonuçtur. Nitekim ibadet edenin bakışı her şeyden önce ibadet ettiğine ve oradan da ibadete yönelik olmalıdır. Arifler, ilk hakikati ister ve hiçbir şey onun ilmini ve ibadetlerini etkilemez. Çünkü kendisi ibadete layıktır ve bu kendisine ikram edilmiş şerefli bir muhataplıktır. Onun ibadeti arzudan veya korkudan değil. Çünkü onun için arzu edilen şey çağırandır ve aranan şey O'ndadır.[57]

3.4. اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Tebrîzî, sûrenin altıncı ayetiyle devam ettiği tefsirine hidayet kavramının izahı ve Allah'tan nelerin öncelikle isteneceğinin izahıyla devam etmiştir. Teftâzânî (öl. 792/1390) ve Beydâvî (öl. 685/1286) gibi müfessirlerin görüşleri etrafında açıkladığı ayetin[58] devamında sûfî görüşlerine yer vermiştir. Buna göre doğruya iletmekten maksat "İşte ben, hem benim hem sizin Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Yeryüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir."[59] buyurduğu yoldur.

Müellif burada konuyu ayrıca İbnü'l-Arabî'nin *Füsûs*'undan hareketle açıklamaya devam etmiştir. Buna göre herkes Rabbinin dosdoğru yolundan yürümekle azaptan kurtulacaktır. Ara sıra meydana gelen dalalete karşılık yine ara sıra gazap görecektir. Ancak varılacak yer rahmettir. Ruh, kendi kendine hareket edemez. Aksine başkası vasıtasıyla hareket eder, dolayısıyla kendisi ile birlikte olana tabi olması sebebiyle doğru yolda hareket eder. Şeyhü'l-ekber insanların iki türlü olduğunu söylemiş bunların ilk kısmın nihayetini bildikleri bir yolda yürüdüklerini, dolayısıyla bu yol onların sağındadır. Diğer kısım ise cahil olduğu ve amacını bilmediği bir yolda yürürler. Âlimler basiretle Allah'a çağırır, ilimsizler ise taklit ve cehalete dayalı Allah'a çağırırlar. Demek ki şart, o ilmi araştırmak ve emir ile duayı, üstünlük ve alçaklığı birbirinden ayırmaktır.[60]

3.5. غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

Tebrîzî'nin sûfî görüşlerine yer verdiği bir diğer ayet sûrenin yedinci ayetidir. Müellif ilk olarak ayetin içeriğiyle ilgili kurtuluşa erenlerin gazap ve dalaletten emin olduğu, iman nimeti verilmek suretiyle kurtuluşa erdikleri görüşlerini paylaşmıştır.[61]

Mezkûr ayetle ilgili işârî yorumunu ise İbnü'l-Arabî'nin *Fusûs*'undan hareketle yapmıştır. Buna göre Fâtiha'nın namazda okunması önemlidir. Burada Allah'a hamd etmenin farzlığına dayalı olarak Fâtiha'nın okunmadığı namaz kabul olmayacaktır. Çünkü burada kul ile Allah arasında bir iletişim ve bir alış verişe dayalı bağ söz konusudur. Bir kimse birinden bir şey istiyorsa ona bir şey sunmasının beklenmesi olağan hatta bir zorunluluktur. Yüce Allah'a ait olanı talep eden kulun ona yönelerek hamd etmesi bu manada gereklidir. Bilahare talep edenin talebinin büyüklüğüne bakılacak olursa layık olmak için çabalaması gerekir.[62]

Âyetin işârî yorumuna devam eden müellif, bu sûrenin zühde işaret ettiğini de ekler. Bütün rızkı veren, âlemi çekip çeviren rabbin her şeye tasarruf ettiğini bilmek büyük bir farkındalıktır. Öte yandan haramların cezalandırılacağını, helallerin de hesabının sorulacağının bilincinde olmak kulu dünyadan çekilmeye, yani masivâdan uzaklaşmaya sevk edecektir.

[57] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 8a.
[58] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 8a.
[59] el-Hûd, 11/56.
[60] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 8b.
[61] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 8b-9a.
[62] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 9b.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Böylece kulun yaptığı takdirde ceza göreceği ve helal bile olsa hesaba çekileceği şeylere isteğinin kalmaması zühde işarettir.[63]

Ayrıca bu ayette zühdün yanında zühdden sonra gelen ibadet makamına ve sûfîlerin özellikle üzerinde durduğu ve "Bizi doğru yola ilet." ayetinden anlaşılan ilim makamına işaret vardır. İlim makamı sûfîlere göre doğru yol ile sapıkların ve gazaba uğrayanlar arasındaki ayrımın ölçüsüdür. Dolayısıyla namaz kılan ve Kur'ân okuyan kimsenin bu iki amelin sahih olabilmesi için bu üç makama riayet etmesi gerekmektedir.[64]

3.6. ÂMÎN

Son olarak sûrenin sonundaki "âmin" kelimesini tefsir eden müellif burada da yine sûfî görüşlerine yer vermiş, bu kelimeyi de işârî yönden izah etmiştir. Ancak bu konuyla ilgili namaz sonrası Şafîlerin açıktan Hanefîlerin gizlice "âmin" demesinin gereğini belirtmesine rağmen konuyla ilgili sûfîlerin bir görüşüne rastlamadığını ifade etmiştir. Burada sûfîlerin sessizliğindeki sırrın hidayeti talep edenin onu bulunca bunun dışında bir amaca ve umuda gereksinim duymaması olduğuna işaret etmiştir. Öyle ki hidayeti bulan ve hak üzerinde olduğunu bilen kimse başka bir şey bilmese de olur.[65]

SONUÇ

Abdulbâkî et-Tebrîzî'nin hayatına dair sınırlı bilgiler mevcuttur. Bununla birlikte onun tasavufî yönü yanında, dinî ilimler ve felsefe, matematik ve hat sanatıyla da ilgilendiği tespit edilmiştir. Onun bu çok yönlü oluşu, tefsirindeki derinliğe ve farklı bakış açılarını bir araya getirme becerisine katkı sağlamıştır. Tebrîzî'nin Mevlevî kimliği, tefsirinde tasavvufî vurguların belirginleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Eserin takdim kısmında Mevlânâ'ya olan bağlılığını ifade etmesi ve Sadreddin Konevî ve İbnü'l-Arabî'nin eserlerine atıfta bulunması, onun tasavvufî geleneğe bağlı olduğunu göstermektedir.

Tefsîru Abdülbâkî adlı eser, farklı kütüphanelerde çeşitli isimlerle kaydedilmiştir. Eser, Zemahşerî, Beyzâvî, Ebi's-Suud ve Taftazânî gibi önemli müfessirlerin yanı sıra Gazzâlî gibi tasavvufî şahsiyetlerin eserlerinden de yararlanılarak telif edilmiştir. Bu durum, Tebrîzî'nin hem rivayet hem de dirayet tefsiri geleneğine hâkim olduğunu ve eserinde her ikisinden de yararlandığını ortaya koymaktadır.

Abdulbâkî et-Tebrîzî'nin Fâtiha Sûresi'nin tefsirinde işârî yorumlara yer verdiği görülmüştür. Besmele'nin "ba" harfinin işârî anlamı üzerinde durarak Hakîkat-i Muhammediye'ye işaret etmesi, Hz. Ali'nin sözleriyle bu noktayı derinleştirmesi, sûfîlerin sembolik diline olan vukufiyetini göstermektedir. "Rahmân" ve "Rahîm" isimlerinin izahında İbnü'l-Arabî'nin fikirlerinden istifade ederek bu isimlerin Allah'ın merhametinin tecellisi olduğunu belirtmesi, Tebrîzî'nin tasavvufî bakış açısını ortaya koymaktadır. Ayrıca, "hamd" kelimesinin yalnızca Allah'a ait olduğu, diğer övgülerin mecazi olduğu yönündeki yorumu, sûfîlerin tevhid anlayışıyla paralellik göstermektedir.

"İyyake na'büdü ve iyyake nestaîn" ayetinin tefsirinden anlaşıldığı üzere ibadet ve kulluk arasında ayrım yaparak teslimiyetin farklı düzeylerini ortaya koymuş, tefsirinin derinliğini ve tasavvufî bakış açısını yansıtmıştır. "İhdina's-sırata'l-mustakîm" ayetinde ise hidayetin Allah'ın dosdoğru yolu olduğu ve bu yolda yürüyerek azaptan kurtulacağı, ayeti İbnü'l-Arabî'nin *Fusûs*'undaki bakış açısıyla yorumlaması tasavvufi yönüne işaret etmektedir. "Gayri'l-mağdûbi aleyhim ve leddâllîn" ayetinde kurtuluşa erenlerin imanla birlikte gazaptan ve dalaletten emin olduğunu ve Fatiha'nın namazdaki önemini vurgulamış, namazın Allah ile kul arasında bir bağ olduğunu belirtmiştir. Ayrıca zühd, ibadet ve ilim makamlarına yaptığı

[63] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 9b.
[64] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 9b.
[65] Tebrîzî, *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)* (Damat İbrahim Paşa, 100), 10b.

ISBN: 978-625-5962-19-5

vurgularla ayetin çok boyutluluğunu ortaya koymuştur. Sûrenin sonundaki "âmîn" kelimesini de işârî bir şekilde yorumlamış, hidayeti bulan kimsenin başka bir şeye ihtiyaç duymayacağını söylemiştir.

Tebrîzî'nin Fâtiha Sûresi tefsirinde kullandığı dil ve terminoloji, onun tasavvufî geleneğe olan bağlılığını yansıtmaktadır. İşârî yorumları yaparken İbnü'l-Arabî, Sadreddin Konevî gibi sûfîlerin görüşlerine başvurması, tefsirinin tasavvufî boyutunu güçlendirmektedir. Bununla birlikte Tebrîzî, diğer müfessirlerin yorumlarını da dikkate alarak tefsirine zenginlik katmıştır. Bu durum, onun hem tasavvufî hem de diğer tefsir ekollerine vâkıf olduğunu göstermektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA

Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed. *Keşfu'l-hafâ*. 2 Cilt. Beyrût, 1351.

Alparslan, Ali. "Abdülbâkī-yi Tebrîzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/200. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Ateş, Süleyman. *İşârî Tefsir Okulu*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974.

Cemâl Halvetî. *Tefsîr-i sûre-i fâtiha*. Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Efendi, 686.

Demirci, Mehmet. "Hakîkat-i Muhammediyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/179-180. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Demirli, Ekrem. "Sadreddin Konevî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/420-425. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Doğan, Mehmet Zeki - Güneş, Abdülbaki. "Tefsir Tarihine Kısa Bir Bakış". *İlahiyat* 2 (2019), 47-66.

Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Cemâlüddîn Abdurrahmân b Alî b Muhammed Bağdâdî. *el-Mevzûât*. Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1966.

Hanbel, Ahmed b. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed*. thk. Arnavut, Şuayb el. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

Işık, Emin. "Fâtiha Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/252-254. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

İdiz, Ferzende. "Tasavvufta Hakîkat-ı Muhammediyye Meselesi ve Mesnevî'den Örnekler". *Ekev Akademi Dergisi* 59 (2014), 179-199.

Karlı, Mehmet. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd li'l-'Abdi'l-Bâkî et-Tebrîzî el-Bağdâdî Dirâse ve Tahkîk: mine'l-âyeti (50) min sûreti Yûnus, ile'l-âyeti (17) min sûreti'l-İsrâ*. Ankara: İlâhiyât, 2025.

Kaya, Münir Yaşar. "Besmelenin Ayet Olması ile İlgili Tartışmalar ve Fıkhî Hükümlere Etkisi". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 5/2 (15 Aralık 2022), 295-317. https://doi.org/10.52637/kiid.1169889

Konevî, Sadreddin. *Fâtiha Suresi Tefsiri (İʿcâzü'l-beyân fî teʾvîli ümmi'l-Ḳurʾân)*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.

Rızk, Ahmed Yusuf Hüseyin. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Mecîd - Abdülbakî et-Tebrîzî*. Yayınlanmamış: Ürdün Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.

Sâmi, Şemseddîn. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021.

Şükür, Alaaddin. *Abdulbaki Tebriz'nin Tefsiri ve Tefsirdeki Metodu*. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Şükür, Alaaddin. "Abdülbâkî Et-Tebrîzî'nin 'Tefsîru'l-Kur'âni'l-Mecîd' Adlı Eserindeki Metodu". *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6 (2018), 6-46.

Tebrîzî, Abdübâkî. *Tefsîru Abdülbâkî*. Yusufağa Kütüphanesi, 5553, 1-368.

Tebrîzî, Abdübâkî. *Tefsîru Tebrîzî (Amcazâde)*. Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Hüseyin Paşa, 21.

Tebrîzî, Abdübâkî. *Tefsîru Tebrîzî (Damat İbrahim)*. Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa, 100.

Tebrîzî, Abdübâkî. *Tefsîru Tebrîzî (Feyzullah Efendi)*. Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi, 75.

Tebrîzî, Abdübâkî. *Tefsîru Tebrîzî (Hamidiye)*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 59.

Turan, Abdülbaki. "Abdü'l-bâkî Et-Tebrizi El-Mevlevi ve Tefsiri". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999), 1-30.

ISBN: 978-625-5962-19-5

AMBITION AND TRUTH: ANALYZING HUMAN NATURE AND MORALITY IN FRANCIS BACON'S ESSAYS

Instructor Dr. DUYGU KORONCU ÖZBİLEN
Yıldız Technical University, dozbilen@yildiz.edu.tr- 0000-0003-0018-6389

ABSTRACT

The study aims to shed light on Francis Bacon's essays which provide profound ideas about nature, power, and human morality, particularly focusing on ambition, knowledge, and search for truth. Bacon examines how human ambition can lead individuals to seek power and control, but he warns of their dangers. He believes that unmarked ambition can lead to moral corruption and loss of genuine wisdom. As indicated by Bowen (1993), Bacon describes ambition as a two-edged knife; It can inspire greatness, but it can also divert one. In addition to ambition, Bacon emphasizes the role of knowledge in human life. He argues that knowledge is essential for true understanding and progress. However, Desroches (2006) explains that Bacon also recognizes the limitations of scientific knowledge. He expresses concern that exceeding these limits in the search for knowledge can have negative consequences. Therefore, he defends a balanced approach to knowledge, combining empirical observation with ethics. Bacon's rehearsals reflect a strong commitment to the search for truth, which he believes is crucial to individual fulfillment and social advancement. He emphasizes that the search for truth must be based on moral values. The pursuit of knowledge, when aligned with morality, can lead to a better understanding of human nature and the universe. According to Briggs (1989), Bacon's rhetoric highlights the connection between nature and humanity, suggesting that understanding the natural world can improve our moral ideas. In conclusion, Francis Bacon's texts offer a rich analysis of ambition, knowledge, and morality. They encourage readers to carefully navigate these themes, understanding that power and ambition should always be combined with a search for truth and ethical considerations. Through his work, Bacon continues to inspire attentive reflection on human nature and the values that guide our activities.

Keywords : Knowledge, morality, search for truth, human nature, ethics

ISBN: 978-625-5962-19-5

ÇOCUKTA OYUN GELİŞİMİNE BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Güneş SALI[1]
Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gunes.sali@yobu.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-5719-8618

ÖZET

İnsan gelişimi kalıtımsal ve çevresel değişkenlerin karşılıklı etkileşiminin bir ürünüdür. Çocuğun bazı becerileri kazanabilmesi için bedensel, duyusal ve bilişsel gelişimin yeterli bir düzeye ulaşması önemlidir. Örneğin, yuvarlanan topu yakalayabilmesi için çocukta önce "nesne sürekliliği" kavramının gelişmesi, iki eliyle bir nesneyi tutabilmesi, önce yürüyüp sonra koşabilecek kadar uzun kaslarının gelişmiş olması bir ön koşuldur. Burada önemli olan öğrenme yaşantılarının çocuğun gelişim düzeyine, bir önceki öğrendiklerine, tutumlarına, ilgisine ve güdülenme düzeyine uygun olmasıdır. Bu öğrenme yaşantılarını çocuk, bir yaşam biçimi olan "oyun" ortamında kazanır. Çocuk, geçmiş yaşantıları ile geliştireceği beceriler arasında, deneyim kazanma, çevreyle iletişim kurma ve yaratma gereksinimlerini, gelişimine paralel oyun davranışlarıyla gerçekleştirir. Çocukların oyunları, yaşa bağlı oyun aşamaları ile birlikte oyun türleriyle de farklı becerilere özgü belirli özellikler taşımaktadır. Nitel araştırma paradigması temelinde doküman incelemesi esasına dayalı olarak yürütülecek olan bu çalışmada oyunda görülen sosyal gelişim evreleri ile bilişsel oyun gelişim evreleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, oyun, çocuk ve oyun, çocukta oyun gelişimi.

A LOOK AT CHILD PLAY DEVELOPMENT

SUMMARY

Human development is a product of the interaction of hereditary and environmental variables. It is important for the child to reach a sufficient level of physical, sensory and cognitive development in order to acquire some skills. For example, in order to catch a rolling ball, it is a prerequisite for the child to first develop the concept of "object permanence", to be able to hold an object with both hands, and to have developed muscles long enough to first walk and then run. What is important here is that the learning experiences are appropriate to the child's developmental level, previous learning, attitudes, interest and motivation level. The child acquires these learning experiences in the "play" environment, which is a way of life. The child fulfills the needs of gaining experience, communicating with the environment and creating, among the skills he will develop through his past experiences, through play behaviors parallel to his development. Children's games have certain characteristics specific to different skills, with age-related game stages and game types. In this study, which will be conducted on the basis of document analysis based on the qualitative research paradigm, the social development stages and cognitive game development stages seen in the game are examined.

Key Words: Child, game, child and game, game development in children.

[1] Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gunes.sali@yobu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5719-8618

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. GİRİŞ

Oyun, çocukların duygu düşünce ve hayallerini ifade ettiği, çevresini tanımasına ve deyim edinmesine yardımcı olan, çocukların her türlü gelişimini destekleyerek, onlar için mutluluk kaynağı oluşturan ve çoğu zaman sosyal yaşamın bir yansıması olarak görünen etkinliklerin tümü olarak belirtilebilmektedir (Cinel, 2006).

Oyun; içsel güdülenme, aktif katılım, sonuçtan çok sürece verilen önem, sembolik davranışlar ve dıştan gelen kurallardan uzak olması gibi özelliklerinden dolayı çocukların gelişimini desteklemede oldukça etkilidir. Çocuklar oynamaktan zevk aldıkları için oynarlar ve oyuna aktif olarak katılırlar. Bu da çocukların oyun sürecinde gelişimlerini destekleyebilecek her türlü davranışı gönüllü olarak yapmalarını sağlar (Van Hoorn, Nourot, Scales ve Alward, 2007). Oyun sürecinde çocuklar eğlendikleri, özgür oldukları ve kimse tarafından zorlanmadıkları için diğer etkinliklere göre daha üst düzey beceriler sergilerler. Oyun hem çocukların gönüllü olarak devam ettiği bir etkinlik olması hem de eğlenceli ve esnek doğası nedeniyle çocukların bilişsel, sosyal, duygusal, dil ve motor gelişimlerini desteklemek ve gözlemlemek için en uygun ortam olarak görülmektedir (Losardo ve Notari-Syverson, 2001). Oyun aynı zamanda, çocukların dünyayı nasıl algıladığını, duygularını, arkadaş ilişkilerini, ilgilerini, yeteneklerini, desteklenmesi gereken yönlerini, problem çözme becerilerini gözlemlemek için en uygun ortam ve zamanı sunar (Martin, 2007). Çocuklar oyun sürecinde iletişim kurma, paylaşma, sırasını bekleme, arkadaşlarını ikna etme, arkadaşlarına uyum sağlama, kurallara uyma, çizim yapma, kesme, eşleştirme ve sıralama gibi pek çok becerilerini geliştirir. Oyun çocukta bu becerilerin gelişimini desteklerken aynı zamanda öğretmene de çocukların bu becerileri ne kadar kazandıkları ve kazanmak için nasıl bir desteğe ihtiyaçları olduğu konusunda bilgi sağlar.

Oyun, günümüzde çoğu uzman tarafından çocukları değerlendirmek için de en uygun etkinlik olarak görülmektedir. Özellikle küçük yaşlardaki çocukların değerlendirilmesinde oyun temelli değerlendirme çocukların gelişimsel özelliklerine uygunluğu nedeniyle tercih edilmektedir (Ören, 2019). İzleyen bölümlerde oyunda görülen sosyal gelişim aşamaları ve değerlendirilmesi ile bilişsel oyun gelişim aşamaları ve değerlendirilmesi incelenecektir.

2. OYUNDA GÖRÜLEN SOSYAL GELİŞİM EVRELERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Oyun sürecinde sosyal gelişimi yansıtan gözlenebilen davranışlar ilk olarak Mildred Parten tarafından tanımlanmıştır. Parten 1932 yılında yaptığı klasik araştırmasında çocukların oyun sürecinde sosyal davranışlarını incelemiş ve sosyal oyunun yaş ilerledikçe daha karmaşık hale geldiğini bulmuştur. Çalışması sonucunda çocukların oyun sürecindeki sosyal davranışlarını altı kategoride gruplandırmıştır: Bu kategoriler şunlardır (Sluss, 2005):

Uğraşsız (Katılımsız) Davranış,
İzleyici Davranış,
Yalnız Oyun,
Paralel Oyun,
Birlikte Oyun
İşbirlikçi Oyun

Mildred Parten araştırmasında çocukların yaşları büyüdükçe daha çok oyunun sosyal formlarına katıldıklarını bulmuştur. Küçük çocuklar daha çok uğraşsız davranış, izleyici

ISBN: 978-625-5962-19-5

davranış ve yalnız oyunla meşgul olurken daha büyük okulöncesi dönem çocukları daha çok işbirlikçi oyun oynama eğilimi göstermişlerdir (Parten, 1971'den akt. Wolfgang, 2004). Parten'ın bu alt kategorisi aşağıda sırayla açıklanmıştır.

2.1. Uğraşsız (Katılımsız) Davranış

Bu aşamada çocuk oyun oynamaz ve bir amacı varmış gibi de görünmez. Çocuk kıyafetleri veya vücuduyla oynar, bir olaydan veya etkinlikten diğerine geçer. Olayın içine girip katılmaz, sadece bakmakla yetinir, ya da amaçsızca bir iş yapmadan etrafa bakınır, bir yerde durur ya da yürür. Özellikle küçük yaşlardaki çocuklarda bu davranışın görülmesi normaldir. Bazen daha büyük yaşlardaki çocuklarda da bu davranış gözlenebilir. Ancak bu davranış sık sık gözlenmeye başlanırsa o zaman nedeni öğretmen ve aile tarafından araştırılmalıdır.

2.2. Yalnız Oyun

Bu aşamada çocuk oyuncakları ile tek başına ve bağımsız olarak oynar. Başkalarına yakın olabilir ancak onların davranış ve etkinliklerinin farkında değildir. Yaşamın ilk iki yılında çocukların oyuncaklara olan yoğun ilgisi ile birlikte ağırlıklı olarak yalnız oyun görülür. Daha büyük yaşlardaki çocuklar da oyun materyalleri ile kendi istediği şekilde oynamak ya da yalnız kalmak için zaman zaman yalnız oyun oynayabilirler. Daha önceleri olgunlaşmamış bir oyun aşaması gibi görülmesine rağmen artık yalnız oyun sürecinde de çocukların üst düzey bilişsel beceriler gerektiren davranışlarda bulundukları ve olgunlaşmış oyunlar oynadıkları gözlenmiştir.

Çocuğun yapı inşa oyuncakları ile kendi başına düşünerek bir şeyler inşa etmesi olgunlaşmış bir oyundur. Çocukların özellikle küçük yaşlardaki çocukların yalnız oyun oynaması yetişkinleri kaygılandırmamalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken şey çocuğun hangi sıklıkla yalnız oyun oynadığı ve kendi tercihi ile mi yoksa arkadaşları tarafından reddedildiği ya da arkadaşlarının oyununa katılmaktan çekindiği için mi yalnız oyun oynadığıdır. Daha detaylı gözlem yaptıktan sonra eğer çocuğun gerekli sosyal becerilerden yoksun olduğu için yalnız oyun oynadığı fark edilirse o zaman çocuğa birlikte oyun oynayabilmesi için gerekli sosyal beceriler kazandırmalıdır.

2.3. İzleyici (Seyirci)

Bu aşamada çocuk zamanın çoğunu başka çocukların oyununu izleyerek geçirir. Çocuk oyun oynayan başka çocuklara konuşmalarını rahatça işitebileceği mesafede durur ve onların oyununu izler. Uğraşsız oyundan farklı olarak çocuğun ilgi odağı bir grup oyun oynayan çocukların üzerindedir. Ara sıra izlediği çocuklara önerilerde bulunabilir ya da sorular sorabilir fakat oyuna dâhil olmaz. Çocuk hazır olduğunu hissettiği zaman oyuna katılabilir. Çekingen çocuklar, farklı etnik kökenden ya da kültürden olan çocuklar oyuna katılmadan önce oyunu izledikleri zaman kendilerini daha rahat hissedebilirler. Eğer bir çocuk sık sık başkalarının oyununu izliyor ve katılmıyorsa oyuna katılmak konusunda yardıma ihtiyacı olabilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2.4. Paralel Oyun

Bu aşamada çocuk başka çocuklarla yan yana oynar ancak onlarla sözel iletişimde bulunmaz ve birlikte oynamaz. Aynı tür oyuncaklarla oynayabilirler, ancak oyuncaklarla kendi istediği gibi oynar ve diğer çocukların oyunlarını etkilemeye çalışmazlar. Kum havuzunda iki çocuğun yan yana kumdan kaleler yapması, fakat oyunla ilgili iletişimde bulunmamaları, ya da blok köşesinde iki çocuğun yan yana bloklarla bağımsız oynamaları fakat oyunla ilgili iletişimde bulunmamaları paralel oyuna örnek olarak verilebilir. Çocuklar birlikte değil bireysel olarak kalelerini yapar, bloklarını birleştirir ve birbirleri ile konuşmaz. Birbirlerini etkilemeye çalışmazlar.

2.5. Birlikte Oyun

Bu aşamada çocuklar başka çocuklarla birlikte oynar, diğer çocuklarla oyunla ilgili sözel iletişimde ve oyuncak alışverişinde bulunur. Aynı ya da benzer etkinliklerde bulunurlar, fakat hala benmerkezci davranış ağır basmaktadır. Gruptaki her çocuk kendi istediği gibi davranır. Oyun, ortak bir amaca veya sonuca yönelik değildir; doğaçlama olarak gelişir. Rol dağılımı, iş paylaşımı yoktur. Birlikte oyun 3,5 yaş civarında görülmeye başlar. Trenlerle birbirini takip eden çocukların oyunu birlikte oyuna örnek olarak verilebilir. Birlikte oyun aşamasındaki çocuklar bloklarla oynarken grup yapısı yapmaya çalışmazlar; herkes kendi yapısına odaklanır ancak birbirleri ile sözel alışverişte bulunur, birbirlerini etkilemeye çalışır ve birbirlerinden etkilenirler. Dramatik oyun merkezinde oynarken ise herkesin kendi senaryosunu oynadığı gözlenebilir ancak oyun sürecinde sözel iletişim, oyuncak alışverişi ve karşılıklı etkileşim vardır.

2.6. İşbirlikçi Oyun

Bu aşamada çocuklar ortak bir amaca yönelik oynarlar. Çocuklar işbirliği içinde blok ya da legolarla bir şey inşa edebilir ya da bir senaryo oluşturup sosyo-dramatik oyun oynayabilirler. Çocuklar gruptaki çocukların rollerinin gereklerini yerine getirmesini bekler. Örneğin sosyo-dramatik oyunda tamirci rolündeki çocuğun tamirciden beklenen davranışları göstermesi beklenir. İşbirlikçi oyunda genelde lider konumunda oyunu yönlendiren bir ya da iki çocuk olur. Grup bilinci oluşmuştur ve gruptan olmayanlar oyuna dâhil edilmezler. Anasınıfı ve ilkokul yıllarında sıklıkla görülür. Daha önceleri oyunun en yüksek aşaması olarak görülmesine rağmen artık bazı durumlarda bunun geçerli olmadığı kabul edilmektedir. Eğer çocuk kendi fikri olmadan başkalarının liderliğini takip ediyorsa, çocuğun kendi tercihi ile yalnız ya da birlikte oyun oynamasından daha az olgunluk gerektirdiği düşünülmektedir.

Bu basamaklar gelişimsel bir sıra takip etmekle birlikte, üst düzey basamakta olan bir çocuğun oyunlarında bazen bazı alt basamaklar da gözlenebilir. Örneğin işbirlikçi oyun oynamayı başaran bir çocuk zaman zaman yalnız oynamayı da tercih edebilmektedir. Burada öğretmenin gözlemlerinde dikkat etmesi gereken şey çocuğun yaşına uygun oyun davranışları gösterip göstermediğidir. Eğer çocuk oyunlarında çoğunlukla yaşından beklenenin altında davranış gösteriyorsa öğretmen desteğine ihtiyacı vardır. Örneğin 5 yaşında bir çocuk çoğunlukla izleyici konumunda ya da yalnız oyun davranışları gösteriyorsa bu çocuğun başka çocuklarla oyun oynayabilmesi için öğretmen tarafından desteklenmeye ihtiyacı olabilir (Ören, 2019).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Oyunda görülen sosyal gelişim evrelerini değerlendirmek için aşağıda Çizelge 2.1'de verilen örnekteki gibi bir işaretleme listesinden yararlanılabilir.

Çizelge 2.1. Oyunda Görülen Sosyal Gelişim Evrelerini Değerlendirme İşaretleme Listesi-Tek Çocuk İçin

Çocuğun Adı: A Çocuğun Yaşı: 4						
Gözlem Tarihi	**Uğraşsız**	**Yalnız**	**İzleyici**	**Paralel**	**Birlikte**	**İşbirlikçi**
2.01.2025	/	//	/	//		
3.01.2025	/	//	//	/		
4.01.2025		//	//	/	/	
5.01.2025	/	/	//	/	/	
6.01.2025	/	/	//	/	/	
Toplam	**4**	**8**	**9**	**6**	**3**	**0**

Öğretmen gelişigüzel gözlemlerinde A çocuğunu öğrenme merkezlerinde oyun zamanında genellikle yalnız olarak görür. Bunun üzerine öğretmen, A'nın oyunda gösterdiği sosyal gelişim aşamalarını sistemli bir şekilde gözlemlemeye karar verir. Bu amaçla işaretleme listesi kullanır. Gözlemini zamana dayalı örneklem alma yöntemi ile yapmaya karar verir. Bir hafta boyunca öğrenme merkezlerinde oyun zamanında her 8 dakikada bir A'nın oyununu 30 saniye gözlemler ve hangi aşamada olduğunu belirleyip işaretler. Hafta boyunca A ile ilgili günde 6 gözlemden toplamda 30 gözlem kaydı tutmuş olur (Ören, 2019). Gözlem formunu incelediğinde A'nın zaman zaman amaçsızca oyun oynamadan durduğu, çoğunlukla yalnız oyun oynadığı ya da arkadaşlarının oyununu izlediği, bazen paralel oyun oynadığı ve nadiren de birlikte oyun oynadığını gözlemler. A'nın bu durumda oyuna başlama, arkadaşlarının devam eden oyununa katılma ve arkadaşlarıyla birlikte oynama konusunda desteklenmeye ihtiyacı olduğuna karar verir. Öğretmen, A'nın hangi çocukların oyununu izlediğini gözlemler ve onların oyununda bir rol alabilmesine kendisi de oyuna katılarak yardımcı olur. Öğretmen, ilk başlarda A'nın arkadaşlarıyla oynarken çekingen davrandığını gözlemleyebilir. Fakat desteklendiğinde zamanla bu çekingenliği aşabileceğini görecektir.

Oyunda görülen sosyal gelişim aşamalarını gözlemlemek amacıyla tüm çocukların aynı form üzerinde işaretlenebildiği, Çizelge 2.2'deki gibi bir gözlem formu da kullanılabilir. Öğretmen bu gözlem formunu kullanmak için zamana dayalı örneklemden yararlanabilir. Öğretmen belirlediği zaman aralıklarında her çocuğun hangi tür oyun davranışını gösterdiğini işaretleyebilir. Örneğin öğretmen her 5 ya da 10 dakikada bir sınıfındaki bütün çocukların oyun davranışlarını gözlemleyerek hangi evrede davranış gösterdiklerine karar verir ve işaretler. İki hafta boyunca gözleme devam eder ve iki hafta sonunda işaretleri sayarak her evrenin sağ tarafında yer alan sütuna renkli kalemle toplamlarını yazar.

Çizelge 2.2 incelendiğinde A öğrencisinin birlikte ve işbirlikçi oyun oynayabildiği ve oyuna başlama, oyunu sürdürme, birlikte ve işbirliği içinde oynama konusunda yardıma ihtiyacı olmadığı görülmektedir. Ancak B öğrencisi incelendiğinde B öğrencisinin 20 gözlemden 7 sinde oyun oynamadığı, sadece 2 kez birlikte oyun oynadığı görülmektedir. Bu durum B'nin oyuna başlama, devam eden oyuna katılma ve arkadaşlarıyla birlikte oynama konusunda desteklenmeye ihtiyacı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 2.2. Oyunda Görülen Sosyal Gelişim Evrelerini Değerlendirme İşaretleme Listesi-Tüm Sınıf İçin

Tarih 7.03.2016– 18.03.2016											**Saat: 09:00-10:00**	
Çocuğun Adı	Uğraşsız		Yalnız		İzleyici		Paralel		Birlikte		İşbirlikçi	
		T		**T**		**T**		**T**		**T**		**T**
A			////	4	//	2	///	3	/////	5	//////	6
B	////// /	7	////	4	///	3	////	4	//	2		0
C												
D												
E												

3. BİLİŞSEL OYUN GELİŞİM EVRELERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Sara Smilansky (1968) çocukların oyun gelişiminde bilişsel açıdan dört evreden geçtiklerini gözlemlemiştir. Smilansky'e göre oyunda görülen bilişsel gelişim evreleri (oyun kategorileri) şöyle sıralanmaktadır:

Duyusal-motor/Fonksiyonel Oyun
Sembolik Oyun (Dramatik Oyun, Sosyo-dramatik oyun)
Yapı Oyunları
Kurallı Oyunlar

Bu evreler bazı kaynaklarda oyun kategorileri ya da türleri olarak da yer almaktadır. Aşağıda bu evreler açıklanmıştır.

3.1. Duyusal-Motor/Fonksiyonel Oyun

Duyusal-motor oyun çocukların büyük ve küçük kaslarını özgürce hareket ettirdiği ve duyularını kullandığı oyunlardır. Bu oyun çocukların bedenlerinin duyusal-motor fonksiyonlarını alıştırma yaparak geliştirme imkânı tanır. Bisiklete binmek, koşmak, tırmanmak, zıplamak, top atmak gibi hareket gelişimini sağlayan oyunlardır. Küçük yaşlarda çocuklar beden kontrollerini sağlamak için duyusal-motor oyuna daha çok ihtiyaç duyarlar. Üç yaşındaki bir çocuk sembolik ve yapı-inşa oyunları da oynamasına rağmen hâlâ duyusal- motor oyunlarla beden alıştırmalarına sıklıkla devam etmektedir. Zamanla yapı-inşa ve sembolik oyunun gelişmesi ile çocuğun daha az duyusal-motor oyun oynadığı gözlenir. Yedi yaş civarında ise duyusal-motor oyunlarda genellikle kurallar görülür ve duyusal motor oyunlar kurallı-oyunlara dönüşürler (Wolfgang, 2004).

3.2. Sembolik Oyun

Çocuğun duygularını veya düşüncelerini mimikleri, davranışları veya nesnelerle ifade ettiği hayali oyunlardır. Örneğin çocuğun bir bloğu telefon olarak kullanması, hayali bir çorbayı karıştırması. Sembolik oyun; dramatik oyun merkezi, öğretmen tarafından hazırlanmış bir tematik merkez (manav merkezi gibi), blok merkezi, kukla merkezi, kum havuzu ve okul bahçesi gibi farklı ortamlarda görülebilir. Sembolik oyun çocukların yetişkin hayatını ve etkinlikleri anlamaya çalıştığı, diğer çocuklarla geçinmeyi, karşılaştırmayı, değerlendirmeyi, yarışmayı, işbirliği yapmayı, paylaşmayı, pazarlık yapmayı, vermeyi ve almayı öğrendiği bir

ISBN: 978-625-5962-19-5

zamandır. Çocuklar kullandıkları sosyal tutum ve teknikleri arkadaşlarının tepkilerine bakarak test eder ve gerekliyse tutum ve davranışlarında değişiklikler yaparlar. Bunlara ek olarak oyun çocuklara hayallerini, isteklerini, korkularını ve fantezilerini çözümleyebilecekleri bir fırsat sunar (Cohen, Stern ve Balaban,1997). Sembolik oyunda çocuklar kendilerini özgür hissettikleri için tüm potansiyellerini ortaya koyabilirler. Bu da sembolik oyunu dil gelişimi, kavram gelişimi, sosyal ve duygusal gelişimi değerlendirmek için çok iyi bir ortam haline getirir (Gullo, 2005).

Sembolik oyun 12-13 ay civarında çocuğun telefonla konuşuyormuş, içecek içiyormuş gibi yaptığı sembolik davranışlar ile başlar. Sembolik oyunun gelişimini etkileyen etmenlerden biri merkezden uzaklaşmadır. Merkezden uzaklaşma çocuğun sembolik oyunda kendinden dışsal nesnelere doğru ilgi odağını değiştirebilme derecesi ile ilgilidir. 12-18 ay civarında sembolik oyunda çocuğun sembolik/miş gibi davranışları kendine odaklıdır .Çocuk günlük hayattaki bildiği rutin etkinlikleri tekrarlar. Çocuğun uyuyormuş, yiyormuş, içiyormuş gibi yapması buna örnek olarak verilebilir.

18 ay civarında cansız nesneler oyuna katılır. Artık davranışların odağı çocuk değil, nesnedir. Cansız nesneler alıcı, çocuk davranışı başlatıcı konumundadır. Kendi yüzünü yıkıyor gibi yapmak yerine, bebeğinin yüzünü yıkıyor gibi yapması ya da kendisi uyuyormuş gibi yapmak yerine bebeği uyutuyormuş gibi yapması buna örnek olarak verilebilir. 24 ay civarında çocuğun sembolik oyununda cansız nesneler alıcı olduğu gibi aynı zamanda mış gibi davranışın başlatıcısıdır. Çocuğun bebeklerini masaya sıralayıp, tabakları önlerine koyup, onların hayali yemekleri yiyor gibi yapmalarını bekler (Wolfgang ve Wolfgang, 1999).

Sembolik oyunun gelişimini etkileyen bir diğer etmen bağlamdan uzaklaştırmadır. Bağlamdan uzaklaştırma bir nesnenin diğer bir nesnenin yerine kullanılabilmesi ile ilgilidir. 12-18 ay arasında yani sembolik oyuna ilk başladığı zamanlarda aslına yakın materyaller gerçeğe yakın bir şekilde kullanır. Bir kumaşı battaniye olarak kullanması buna örnek olarak verilebilir.

18 ay civarında artık oyundaki nesneler aslına daha az benzer. 24 ay civarında artık sembolik olarak kullanılan nesneler asılana hiç benzemeyebilir ve gerçek işlevinden tamamen farklı olarak kullanılabilir (Wolfgang ve Wolfgang, 1999). Bir çocuğun ilk olarak gerçek bir fincan ya da oyuncak bir fincandan çay içiyormuş gibi yapması, daha sonra fincana benzeyen bir nesneyi fincan olarak kullanması, 24 ay civarında ise artık hiç fincana benzemeyen bir nesneyi örneğin kare bir bloğu fincan olarak kullanması bu etmenin gelişimine örnek olarak verilebilir.

Hayali oyunlar gelişip, çocuk bir konusu, karakterleri, başlangıcı ve sonu olan hikâyeleri oynadığı zaman bu oyun **dramatik oyun** olarak adlandırılır. Bir çocuğun anne rolünü üstlenmesi ve bebeğin karnını doyurmak, yıkamak, uyutmak gibi bakımını yapması dramatik oyuna örnek olarak verilebilir. Üç yaşında çocuklar genellikle paralel sembolik oyun oynarlar. Örneğin iki çocuğun yan yana birbirleri ile konuşmadan bebeklerini beslemeleri ve uyutmaları. Bazen sosyo-dramatik oyunun basit halini oynayabilirler. **Çocuk başkaları ile oynamaya başlaması ile birlikte dramatik oyunun gelişmiş bir formu olan sosyo-dramatik oyun başlar.** Sosyo-dramatik oyunda çocuk başka çocuklarla iletişim ve etkileşim halindedir. En az 2 çocuğun birlikte evcilik, doktorculuk, manavcılık oynaması sosyo-dramatik oyuna örnek

ISBN: 978-625-5962-19-5

olarak verilebilir. Dört, beş ve altı yaşındaki çocuklar sosyo-dramatik oyun oynarlar (Smilansky ve Shafetya, 2004; Wolfgang, 2004). Çocukların yaşı ilerledikçe oyundaki rol sayısı artar ve oyun daha karmaşık ve gelişmiş hale gelir. Sosyo-dramatik oyunda çocuklar kullandıkları sosyal tutum ve teknikleri arkadaşlarının tepkilerine bakarak test eder ve gerekliyse tutum ve davranışlarında değişiklikler yaparlar. Araştırmalar sosyo-dramatik oyun oynayan çocukların sınıf kurallarına uyma ve duygularını düzenlemede daha iyi olduklarını ve bu çocukların diğer akranlarından daha mutlu olduklarını göstermiştir (Smilansky ve Shafetya, 2004). Sembolik oyun bazı kaynaklarda dramatik oyun ya da sosyo-dramatik oyun olarak da adlandırılabilmektedir. Sosyo-dramatik oyun birden fazla çocuğun birlikte oynadığı sembolik oyunun daha gelişmiş formudur.

Smilansky özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocukların sosyo-dramatik oyunlarının öğretmen desteği ile geliştirilmesini amaçlayan araştırmalar yapmıştır. Bu nedenle sosyo-dramatik oyun üzerine diğer oyun türlerinden daha çok ağırlık vermiş ve gözlemleri sonucunda sembolik oyunda görülen gelişimsel aşamaları oluşturmuştur. Smilansky ve Shefatya **(**2004)'ya göre sembolik oyunda görülen gelişimsel aşamalar şunlardır:

3.2.1. Hayali rol canlandırma

Hayali bir rol üstlenir ve canlandırır. Örneğin çocuğun anne, baba, doktor, polis veya öğretmenmiş gibi davranması.

3.2.2. Mış gibi nesne kullanımı

Nesneleri kullanım amaçlarından farklı olarak bir başka deyişle sembolik olarak kullanır. Örneğin çocuğun bir bloğu telefon ya da araba olarak kullanması, bir arabayı telefon olarak kullanması gibi. Hiç nesne olmadan davranış ya da sözel ifadeyi gerçek nesne yerine kullanabilir. Örneğin, elinde telefon varmış gibi yapması.

3.2.3. Mış gibi davranış ve durumlar

Hayali (mış gibi) sözel davranışlar ve durumlar oluşturur. Yalnız başına hayali durumlar oluşturabildiği gibi arkadaşlarıyla birlikte de hayali durumlar oluşturabilir. Aynı zamanda hayali durumlar çok gelişmiş olabileceği gibi bir ya da iki bağlantılı cümleden oluşan durumlarda olabilir. Örneğin "Şimdi yemek yapacağım." gibi basit bir durum ya da "Ben veteriner olayım, senin köpeğin hasta olsun, sen köpeğini bana getir" ya da "Hadi sen benim komşum ol. Markete gidip alışveriş yapalım. Sonra yemek yaparız. Al bu senin alışveriş araban bu da benim çantam." gibi daha gelişmiş bir hayali durum oluşturabilir. Sözel olarak ifade edilen durumlar davranışa dönüştürebilir ya da dönüştürülmeyebilir.

3.2.4. Oyunu devam ettirme

Aynı role veya ilişkili bir role en az 5 dakika devam eder. Çocukların yaşı büyüdükçe oyunu devam ettirme süresinin daha fazla olması beklenir.

3.2.5. Etkileşim

Çocuk sosyo-dramatik oyun sürecinde en az bir çocukla oyun kapsamında etkileşimde bulunur ve çocuğa davranışlar yöneltir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

3.2.6. Sözel iletişim

Oynanan sosyo-dramatik oyun sürecinde başka çocuklarla sözel alışverişte bulunur.

Konuşmanın oyunla bağlantılı olması ve hayali bir durumun bir parçası olması gereklidir. Eğer çocuğun sembolik oyununda sadece ilk 4 ölçüt görülüyorsa **dramatik oyun** olarak; 6 ölçütün tümü görülebiliyorsa yani diğer çocuklarla etkileşim ve sözel iletişimi içeriyorsa çocuğun oyunu **sosyo-dramatik oyun** olarak adlandırılır. Özetle;

Sembolik oyunun dramatik oyun olarak kabul edilebilmesi için aşağıdaki ölçütleri sağlaması gerekir:
1. Hayali bir rol üstlenir ve canlandırır.
2. Nesneleri sembolik olarak kullanır.
3. Hayali durumlar ve davranışlar oluşturur.
4. Oyun temasını en az 5 dakika devam ettirir.

Sembolik oyunun sosyo-dramatik oyun olarak kabul edilebilmesi için aşağıdaki ölçütleri sağlaması gerekir:
1. Hayali bir rol üstlenir ve canlandırır.
2. Nesneleri sembolik olarak kullanır.
3. Hayali durumlar ve davranışlar oluşturur.
4. Oyun temasını en az 5 dakika devam ettirir.
5. Diğer çocuklarla etkileşimde bulunur.
6. Diğer çocuklarla sözel iletişimde bulunur.

Aşağıdaki sorular öğretmene sembolik oyun gözlemi sırasında dikkat etmesi gereken detaylar konusunda yardımcı olabilir (Cohen, Stern ve Balaban,1997):

• Çocuk yalnız mı yoksa başka çocuklarla birlikte mi oynuyor?
• Oyun hangi merkezde oynanmaktadır?
• Oyunu kim başlattı?
• Çocuk var olan bir oyuna dâhil olduysa, oyuna dâhil olmak için neler yaptı?
• Çocuk kimlerle oynamaktadır?
• Çocuğun oyundaki rolü nedir?
• Oyunda geçen olaylar, konuşmalar, davranışlar, mimikler nelerdir?
• Çocuk hangi nesneleri ve nasıl kullanmaktadır?
• Çocuk nesneleri sembolik olarak kullanabiliyor mu?
• Çocuğun oyun sürecinde arkadaşlarına karşı tutumu ve ses tonu nasıl? (emir veriyor mu, yeni fikirlerle oyunu yönlendiriyor mu, hırçın mı, kabullenici mi, uyumlu mu, vb.)
• Çocuk oyunda ne kadar süre kaldı?
• Oyun nasıl sonlandı?
• Çocuk oyun bitmeden oyundan ayrıldıysa nasıl ayrıldı?

Aşağıdaki **Çizelge 3.1.** ve **Çizelge 3.2.** çizelgeleri değerlendirmede kullanılabilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çizelge 3.1. Dramatik ve Sosyo-Dramatik Oyun Değerlendirme Formu

Çocuğun Adı:											
Tarih	Oyun Arkadaşları	Oyun Teması	Aldığı Roller	Rol Oynama	Hayali Davranış			Etkileşim	Sözel İletişim		Devam etme süresi
					Nesnelerle	Eylemlerle	Durumla		Meta iletişim	Miş gibi	

Kaynak: *Smilansky ve Shefatya, 2004'den uyarlanmıştır.*

Orijinal formda oyun arkadaşları, oyun teması ve aldığı roller bulunmamaktadır. Bu bilgilerin çocuğun oyununu geliştirmede kullanılabileceği düşünüldüğü için bu eklemeler yapılmıştır. Eklemeler dışındaki tüm davranışlar 0-3 arasında değer alabilmektedir. Bu form özellikle Çizelge 3.2.'de verilen Sosyal Bilişsel Oyun Matriksi'nde grup dramatik oyun işaretlemesi az olan çocuklar için kullanılmalıdır. Formu doldurmak için belirlenen çocuk 15 dakika kadar gözlenmelidir. Tek bir gözleme dayalı olarak çocuğun oyun davranışları hakkında karar vermemek gerekir. Çocuğu farklı günlerde birkaç defa daha gözlemledikten sonra çocuğun oyununda eksik olan unsurlar belirlenir. Sosyo-dramatik oyunu değerlendirilirken çocukların yaşı mutlaka dikkate alınmalıdır.

Çizelge 3.2. Sosyal Bilişsel Oyun Matriksi

Çocuğun Adı **Çocuğun Yanındakiler:**			**Tarih:** **Yer:**	
	Fonksiyonel	Yapı-inşa	Dramatik	Kurallı Oyunlar
Yalnız				
İzleyici				
Paralel				
Etkileşimli				

Oyun Dışı Davranış	Uğraşsız Davranış	Geçişte	Diğer Etkinlikler

Kaynak: *Rubin, Maioni,& Hornung, 1976 aktaran Saracho & Spodek, 1998*

Not: *Orijinal matrikste oyun dışı davranış bölümünde yer alan izleyici sosyal oyun davranışı bu çizelgede oyun davranışı bölümüne alınmıştır.*

Sosyo-dramatik oyun bir diğer adıyla grupla dramatik oyun 2 yaşında görülmeye başlamakla birlikte çocukların çoğu 3 yaş ve sonrasına kadar gelişmiş sosyo-dramatik oyun oynayamazlar. Bu nedenle 2-3 yaşındaki çocuklar eğer sosyo-dramatik oyundaki 5 unsuru göstermiyorlarsa endişelenmeye gerek yoktur. Bununla birlikte bazı araştırma sonuçları düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen çocukların hayali oyunları sınıf yerine bahçede daha çok oynadıklarını göstermiştir (Johnson vd., 1999). Ayrıca Sara Smilansky'in sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocukların orta sınıf ailelerden gelen çocuklara göre sosyo-dramatik oyunlarının daha az gelişmiş olduğunu bulmuştur. 1968 yılında İsrail'de gerçekleştirdiği önemli çalışmasında çocuklara verilen öğretmen desteği ile çocukların daha olgunlaşmış sosyo-dramatik oyun oynayabildiklerini göstermiştir. Çocuklara verilen müdahale

ISBN: 978-625-5962-19-5

programının birinde öğretmen rol alarak doğrudan oyuna dâhil olurken ikincisinde öğretmen oyuna dâhil olmadan öneriler, sorular, yönergeler ve davranış açıklamaları ile sosyo-dramatik oyunu desteklemişlerdir. Ayrıca bu çocuklara alan gezileri ile hazırlayıcı yaşantılar sunulmuştur. Sonuçlar oyun müdahale programının sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocukların hem sosyo-dramatik oyun miktarını hem de oyunun niteliğini artırdığını göstermiştir (Smilansky ve Shafetya, 2004).

3.3. Yapı Oyunları

Fonksiyonel oyunda olduğu gibi duyusal motor oyun, etkinlik etrafında odaklanır, fakat yapı oyunlarında bir ön planlama vardır. Çocuk artık oyununa daha iyi odaklanır ve materyalleri ve nesneleri önceden yaptığı plan çerçevesinde amaçlı olarak kullanır. Yapı oyunlarında yaratıcılık vardır. Oyunda çocuk fikirlerini bir ürün oluşturarak ifade eder. Örneğin, kum havuzunda kovaya kürekle kum doldurup boşaltan ve doldurup boşaltma eylemini tekrar tekrar yapan iki buçuk yaşındaki bir çocuğun oyunu duyusal-motor oyuna girerken, beş yaşında bir çocuğun nemli kumdan farklı büyüklükte kovalar kullanarak yaptığı bir şato **yapı** oyununa girmektedir. İki buçuk yaşındaki çocuğun oyunu duyusal-motor alıştırmalardan oluşmakta iken, beş yaşındaki çocuğun oyununda bir planlama, yaratıcılık ve ürün oluşturma vardır. Resim, oyun hamuru, kil, bloklar, legolarla oynama, sanat etkinlikleri yapı oyunlarına girer (Smilansky ve Shefatya, 2004).

3.4. Kurallı Oyunlar

Kurallı oyunlarda oyunun kuralları oyuna başlamadan önce belirlenir. Çocukların bu kurallara uyması beklenir. Çocuklar 60-66 ay arasında kırmızı ışık/yeşil ışık gibi basit oyunların kurallarını anlayabilirler. Çoğunlukla çocuklar 66-72 ay arasında oyun süresince hatırlatılmadan basit kuralları olan bir oyunun kurallarına uyarlar (Catron ve Allen, 2008).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde çocuk gelişim uzmanları erken çocukluk eğitiminde özellikle okulöncesi eğitimde yaygın olarak oyun merkezli eğitimi ve çocukların başlattığı serbest oyunu savunmaktadır. Okulöncesi dönemdeki çocuklar gelişimsel özellikleri nedeniyle aktif oldukları etkinlikler içerisinde yaparak yaşayarak ve keşfederek en iyi öğrenebilirler. Oyun, çocuklara özgür olarak nesneleri inceleme ve manipüle etme, iletişim kurma, problem çözme, hayal etme, senaryo oluşturma ve oynama gibi fırsatlar sunarak çocukların tüm gelişim alanlarını desteklemektedir. Ayrıca, oyun çocukların yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirmektedir.

Oyun, öğretmenlere ise çocukların gelişimlerini desteklemek ve aynı zamanda değerlendirmek için en ideal ortamı sunmaktadır. Ayrıca, çocukların oyunlarını gözlemleyerek hangi tür oyunları sevdikleri, hangi oyuncak ve materyaller ile oynamayı tercih ettikleri, hangi alanlarda oynamayı seçtikleri, oyunlarında hangi temaları kullandıkları, kimlerle oynamaktan hoşlandıkları, arkadaşları ile nasıl iletişim kurdukları, problemleri nasıl çözdükleri ile ilgili bilgi edinilir.

Oyun gözlemi ile öğretmen planladığı ve uyguladığı etkinlikleri de değerlendirme fırsatı bulur. Çocuklar yeni öğrendikleri ve ilginç buldukları bilgileri oyunlarında kullanma eğilimindedirler. Öğretmen oyun değerlendirmesi ile çocukların sınıfta öğrendiklerini nasıl algıladıklarını ve ne

ISBN: 978-625-5962-19-5

kadarını oyunda kullanabildiklerini inceler. Yani oyun sürecinde öğretmen uyguladığı etkinliklerin etkililiğini de değerlendirme fırsatı bulurken sonraki etkinliklerini planlamada kullanmak için çocukların ilgileri hakkında bilgi edinir. Bu bağlamda şu önerilerde bulunulabilir:

Okulöncesi dönemde ancak basit kurallı oyunlar oynatılmalıdır. Özellikle 3 ve 4 yaş gruplarında, öğretmen liderliğinde oynatılan kurallı oyunlar yerine daha çok sınıf içinde öğrenme merkezlerinde serbest oyun ya da okul bahçesinde serbest oyun tercih edilmelidir. Okul bahçesinde yani dış mekânda olan serbest oyunda öğretmen iç mekânda yaptığı gibi gözlem yapmalı uğraşsız davranış gösteren ya da arkadaşlarının oyununa katılmakta zorlanan çocuklar varsa onların oyun kurması ve arkadaşları ile oynamaları konusunda onlara destekte bulunmalıdır. İlkokul yıllarında çocuklar genellikle kurallı oyunlar oynama eğilimindedirler. Öğretmen bu yıllarda fiziki etkinlikler ve oyun dersinde çocukları gözlemlemeli arkadaşlarının oyununa katılamayan ya da oyun kuramayan çocuklar varsa oyuna katılmaları veya ilgilerine göre oyun kurabilmeleri için onlara destekte bulunmalıdır. Sınıf içinde ise serbest etkinlikler dersi kapsamında çocukların oynayabilmesi için akıl oyunları gibi bireysel ya da grupla oynanabilecek masa oyunları alınmalı ve çocuklara nasıl oynanacağı öğretilerek çocukların oynaması desteklenmelidir (Catron ve Allen, 2008).

Okul öncesi öğretmenleri iyi birer gözlemci olabilmelidir. Gözlemlerini kayıt altına alabilmelidir. Okul öncesi öğretmenleri dezavantajlı çevrelerden gelen çocukların hayali oyunlarında özellikle de sosyo-dramatik oyunlarında yaşadıkları gelişimsel sorunları gidermeye, onları desteklemeye yönelik müdahale programları geliştirebilirler. Bu programlar çerçevesinde çocuklara alan gezileri ile hazırlayıcı yaşantılar sunabilirler.

KAYNAKÇA

[1] Cinel, N. Ö. (2006). *Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 3-6 yaş grubu çocuğu olan anne babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerinin ve bu yaş grubu çocukların sahip oldukları oyuncak ve oyun materyallerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

[2] Cohen, D.H., Stern, V. & Balaban, N. (1997). *Observing and recording the behavior of young children.* New York: Teachers college

[3] Gullo, D. F. (2005). *Understanding assessment and evaluation in early childhood education.* NY: Teachers college press.

[4] Justus Sluss, D. (2005). *Supporting play in early childhood: Environment, curriculum, assessment* (2nd Ed.). New York: Cengage Learning.

[5] Losardo, A., & Notari-Syverson, A. (2001). *Alternative approaches to assessing young children.* Baltimore, Maryland: Paul H. brookes publishing co.

[6] Martin, S. (2007). *Take a Look: Observation and portfolio assessment in early childhood*. Toronto: Pearson Addison-Wesley.

ISBN: 978-625-5962-19-5

[7] Ören, M. (2019). Oyun gelişimi ve değerlendirmesi. *Çocuk ve oyun* içinde. (Ed. M. Ören) s. 92-125 Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını NO: 2234.

[8] Parten, M.B. (1932). Social participation among pre-school children. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27(3), 243-269.

[9] Smilansky, S. (1968). *The effects of sociodramatic play on disadvantaged Preschool children*. New York: Wiley

[10] Smilansky, S., & Shefatya, L. (2004). *Facilitating play: A medium for promoting cognitive, socio-emotional, and academic development in young children.***.** Silver Sipring, Maryland: PS&E Publications.

[11] Van Hoorn, J., Nourot, P.M., Scales, B., & Alward, K.R. (2007). *Play at the center of the curriculum*. Colombus, Ohio: Pearson Merrill Prentice Hall

[12] Wolfgang, C.H. (2004). *Child guidance through play: teaching positive social behaviors (Ages 2-7*). Boston: Allyn and Bacon.

[13] Wolfgang, C. H., Stannard, L. L., & Jones, I. (2001). Block play performance among preschoolers as a predictor of later school achievement in mathematics. *Journal of Research in Childhood Education*, *15*(2), 173–180. https://doi.org/10.1080/02568540109594958

[14] Wolfgang, C.H., & Wolfgang, M.E. (1999). *School for young children: Developmentally appropriate practices*. Boston: Allyn and Bacon.

ISBN: 978-625-5962-19-5

DENEYİMSEL ÖĞRENME VE ERKEN ÇOCUKLUKTA UYGULANMASI

Prof. Dr. Güneş SALI[1]
Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gunes.sali@yobu.edu.tr - ORCID ID 0000-0001-5719-8618

ÖZET

Bireyler, öğrenme sürecinde hedeflediği kazanımı gerçekleştirmek için farklı öğrenme stillerini uygulamaktadır. David Kolb'un ortaya koyduğu, insanların nasıl öğrendiklerini açıklayan deneyimsel öğrenme modeli bu stillerden birkaçıdır. Ona göre her bireyin bir öğrenme biçimi vardır. Bunlar; somut deneyim, yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma ve aktif uygulamadır. Somut deyime sahip bireyler, duyguları ön plana çıkararak öğrenmeyi tercih etmektedir. Yansıtıcı gözleme sahip bireyler, yapmaktan veya hissetmekten ziyade öğrenmek istediği durumu izleyerek gerçekleştirmektedir. Soyut kavramsallaştırmaya sahip bireyler öğrenmek istedikleri durumlara daha çok sebep sonuç ilişkisiyle yaklaşarak öğrenmelerini gerçekleştirmektedir. Aktif deneyime sahip bireyler ise, yaparak ve yaşayarak bir öğrenme gerçekleştirme eğilimindedir. Nitel araştırma paradigması temelinde doküman incelemesi esasına dayalı olarak yürütülecek olan bu çalışmada deneyimsel öğrenme ve erken çocuklukta uygulanması üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kolb, öğrenme, deneyimsel öğrenme, erken çocukluk.

EXPERIENTIAL LEARNING AND ITS APPLICATION IN EARLY CHILDHOOD

SUMMARY

Individuals apply different learning styles to achieve their targeted achievements in the learning process. The experiential learning model put forward by David Kolb, which explains how people learn, are some of these styles. According to him, every individual has a learning style. These; concrete experience, reflective observation, abstract conceptualization and active application. Individuals with concrete expressions prefer to learn by emphasizing emotions. Individuals with reflective observation do what they want to learn by watching the situation rather than doing or feeling it. Individuals with abstract conceptualization achieve their learning by approaching the situations they want to learn with more of a cause and effect relationship. Individuals with active experience tend to learn by doing and experiencing. This study, which will be conducted on the basis of document review based on the qualitative research paradigm, focuses on experiential learning and its application in early childhood.

Key Words: Kolb, learning, experiential learning, early childhood.

[1] Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gunes.sali@yobu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5719-8618

ISBN: 978-625-5962-19-5

1. GİRİŞ

Deneyimsel öğrenme kuramının temelinde, öğrenmenin deneyim, algı, biliş ve davranışı içeren döngüsel bir süreçte gerçekleştiği düşüncesi bulunmaktadır. 1970'li yılların başından itibaren eğitim programlarının geliştirilmesi ve öğretim tasarımlarının oluşturulması süreçlerinde giderek yaygınlaşan biçimde çalışılmaktadır (Slavich ve Zimbardo, 2012). Deneyimsel Öğrenme Kuramı ilk kez 1971 yılında Kolb (1984) tarafından bütüncül bir modelde açıklanmış olsa da Kolb'un bu alandaki çalışmaları, 19. yüzyılın sonundan itibaren öğrenme ve deneyim üzerine odaklanan James, Dewey, Follet, Rogers, Lewin, Piaget, Vygotsky, Jung, Rogers ve Freire'nin çalışmalarının yaklaşık 100 yıllık birikimine dayanmaktadır. Nitekim bu isimler Kolb tarafından da deneyimsel öğrenmenin kurucuları olarak anılmaktadır (Kolb ve Kolb, 2017).

2. DENEYİMSEL ÖĞRENMENİN KURAMI

Pragmatist düşünceye dayanan deneyimsel öğrenme kuramı, öğrenmenin çevreyle etkileşim ve bilinçli deneyimlerle döngüsel biçimde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte oluşturulan öğrenme alanları, öğrenenlerin öğrenme tercihleri ile öğretmenlerin eğitici rol profilleri önemli bileşenlerdir (Kolb ve Kolb, 2017). Deneyimsel öğrenmeyi tüm dünyada kabul görmüş bütüncül ve somut bir kuram olarak açıklayan Kolb, önemli bilim insanlarının çalışmalarından etkilenmiştir. Örneğin James'in çalışmaları, bilinçli deneyim ve üst biliş kavramlarını çalışmasını, soyut kavramlar ve somut deneyimler arasındaki ilişkiye odaklanmasını sağlamıştır (Evans, 2008). James (1943), kavrama (somut deneyim) ve anlama (soyut kavramsallaştırma) yoluyla öğrenmeyi ikili bilgi kuramı ile açıklamıştır. Kuram ve uygulamanın birlikte anlam kazandığı düşüncesinin temellerini atmış olması bakımından James, deneyimsel öğrenmenin fikir babası olarak kabul edilmektedir (Kolb ve Kolb, 2017).
Pragmatizm, uygulama ve deneyime vurgu yapan bir felsefe akımıdır. Bu akıma göre fikir ve bilgilerin günlük yaşamda işe yarayıp yaramadığı deneyimlerle sınanmalıdır. Pragmatizmin temel özelliklerinin eğitim kurumlarında ve öğrenme süreçlerinde uygulanması biçiminde ortaya çıkan ilerlemecilik eğitim akımının öncü ismi John Dewey'dir (Pavlis ve Gkiosos, 2017). Dewey'in çalışmaları deneyimsel öğrenme kuramının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Dewey (1990) eğitimi; hayatın kendisi ve deneyim oluşturmaya dayalı sosyal ve demokratik bir süreç olarak kabul etmiştir. Dewey de tıpkı James gibi, gelişmenin soyut fikirlerin eylemlere dönüşmesiyle mümkün olduğunu belirterek soyut-somut bütünlüğüne dikkat çekmiştir.

Deneyimsel öğrenme kuramının geliştirilmesi sürecinde çalışmalarıyla etkili olan bir diğer isim Mary Parker Follet'tir. Follet'in çalışmalarının özünü oluşturan kavramlar disiplinlerarası bakış açısı, deneyim ve etkileşim olarak özetlenebilir. Follet (1924)'e göre gelişme; deneyimleri birleştirme, zenginleştirme ve her defasında yenilenme yoluyla gerçekleşmektedir. İyi bir uygulamanın iyi bir teoriyle gerçekleşebileceğini ifade ederek yine kuram ve uygulama bütünlüğüne dikkat çeken Lewin (1951) de deneyimsel öğrenme kuramının geliştirilmesinde etkili olan bilim insanlarından biridir. Lewin'in eylem araştırması konusundaki fikirleri, Kolb'un deneyimsel öğrenme döngüsü ve öğrenme alanları çalışmalarının hareket noktasını oluşturmuştur (Kolb ve Kolb, 2017). Bilişsel yapılandırmacılığın temel düşüncelerini geliştiren, zekânın deneyimlerle nasıl biçimlenip geliştiğini, uyum/yerleştirme ve özümleme kavramlarına vurgu yaparak açıklayan Piaget (1968) ve sosyal yapılandırmacılığa odaklanan, yakınsak

ISBN: 978-625-5962-19-5

gelişim alanı ve iskele kavramlarına vurgu yapan Vygotsky de Kolb'un deneyimsel öğrenme kuramını geliştirme sürecinde etkilendiği bilim insanlarındandır. Yanı sıra, Jung (1923)'un psikolojik tipler kuramıyla bireylerin çevreye uyum süreçlerindeki farklılıklara ilişkin çalışmaları, deneyimsel öğrenme kuramının önemli bileşenlerinden biri olan öğrenme stilleri sınıflamasının oluşturulmasında esin kaynağı olmuştur. Rogers (1964)'ın çalışmaları da özellikle bireyin etkin olduğu olumlu etkileşim ortamının sağlandığı öğrenme alanlarını oluşturma ve derin deneyim sağlama konularında etkili olmuştur. Son olarak özgürlükçü eğitimin savunucusu Freire (1992)'nin soyut kavramların deneyimsel anlamlarının, eşitler arası diyalog yoluyla anlaşıldığı savunusu ile "geleneksel eğitime" karşı duruşu, deneyimsel öğrenme kuramının yapılandırılmasında etkili olmuştur. Kolb, yukarıda söz edilen bilim insanlarının çalışmalarını özgün biçimde sentezlemiş, birbirinden değerli bu fikirleri adeta damıtmış ve yepyeni bir bakış açısıyla somut ve bütüncül biçimde deneyimsel öğrenme kuramında ortaya koymuştur (Evin Gencel ve Erdoğan, 2022).

2.1. Kolb'un Deneyimsel öğrenme Kuramı

Deneyimsel öğrenme sürecini kabul görmüş biçimde bütüncül ve somut bir modelde sunan David A. Kolb, geliştirdiği bu çok boyutlu modelde, öğrenmeyi deneyimlerin bilgiye dönüştüğü süreç olarak tanımlamıştır. Bireyler, diğer bireyler ve çevreleriyle etkileşimlerinin doğal bir sonucu olarak somut deneyimlere sahiptir. Her birey, bu deneyimleri farklı biçimlerde gözlemleyerek farklı yansıtmalar yapmaktadır. Yansıtıcı gözlemler, bireylerin soyut kavramlar, ilke ve genellemelere ulaşmasında etkilidir. Bu genellemeler, daha sonraki deneyim ve öğrenmelerinde rehber olmaktadır. Böylece bu süreç bir döngü biçiminde devam etmekte, yeni deneyimler kazanılmakta ve bu deneyimler daha sonraki öğrenmelerde yönlendirici rol oynamaktadır (Baker, Jensen ve Kolb, 2002; Kolb, 1984; 2000).

Deneyimsel öğrenme kuramının temel ilkeleri; öğrenmenin süreç odaklı olması, her öğrenmenin yeniden öğrenme olarak değerlendirilmesi, öğrenmenin bütüncül bir süreç olarak kabul edilmesi ve öğrenmenin öğretenin değil öğrenenin sorumluluğunda yapılandırıldığının benimsenmesi biçiminde özetlenebilir (Kolb ve Kolb, 2005; Evin Gencel ve diğerleri, 2021). Bu bağlamda deneyimsel öğrenme kuramında öğrenme, bütüncül bir olgu ve deneyime dayalı bir döngü olarak ortaya konmuştur (Evin Gencel ve Erdoğan, 2022). Görüldüğü gibi deneyimsel öğrenmede temel düşünce, öğrenmenin bütüncül bir olgu ve deneyime dayanan bir süreç olmasıdır.

2.2. Deneyimsel Öğrenme Döngüsü

Deneyimsel öğrenme döngüsü, somut deneyimlerin soyut kavramlara dönüştürüldüğü ve bu kavramların yeni deneyimlerin edinilmesinde kullanıldığı bir süreçtir. Bu süreçte deneyimi kavrama ve deneyimi dönüştürme birbirini destekleyen temel iki boyuttur. Yeni deneyimi kavrama, bilgiyi önceki deneyimlerden edinilen mevcut birikimin içine alma süreci anlamına gelirken, deneyimi dönüştürme bu bilgilerin yorumlanma ve kullanılma biçimiyle ilgilidir.

Deneyimsel öğrenme döngüsü deneyimi kavrama boyutunda somut deneyim ve soyut kavramsallaştırma, deneyimi dönüştürme boyutunda ise yansıtıcı gözlem ve aktif uygulama öğrenme yollarıyla ilişkilendirilerek oluşturulmuştur. Öğrenme, bu dört öğrenme yolu

ISBN: 978-625-5962-19-5

arasındaki yaratıcı gerginliğin çözümü sürecinde oluşmaktadır. İdeal bir öğrenme süreci de bu döngüye uygun bir yapılandırma gerektirmektedir. Bu süreç, **deneyimleme, yansıtma, düşünme ve yapma** biçiminde özetlenebilir (Kolb, 2015).

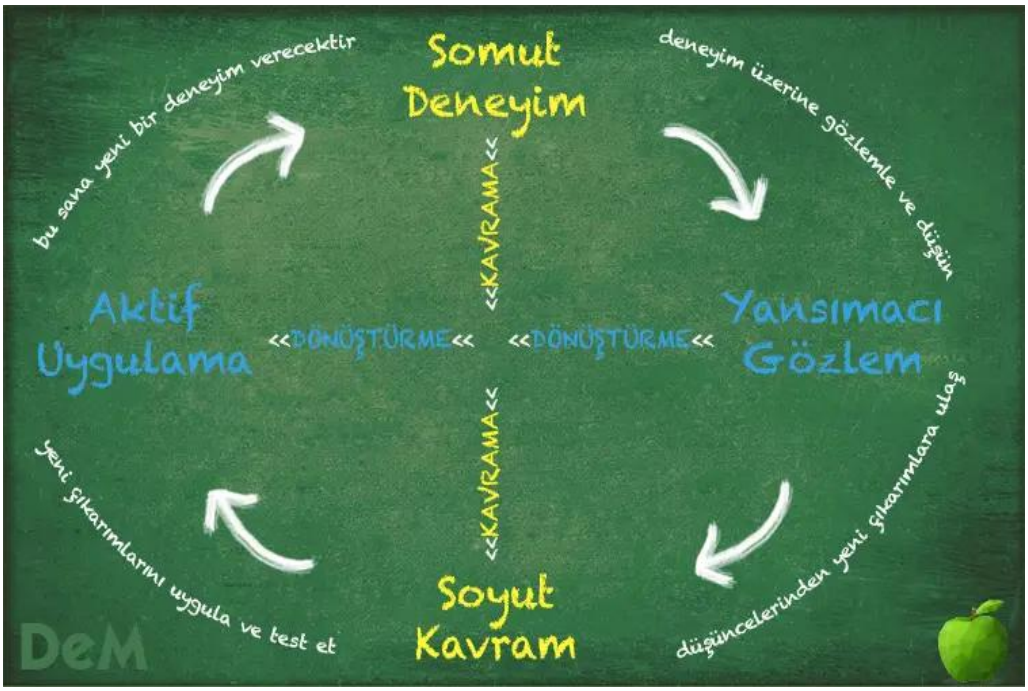

Şekil 2.2.1. Deneyimsel Öğrenme Döngüsü (Kolb, 2015).

Şekil 2.2.l'de görülen somut deneyim ve soyut kavramsallaştırma, bireylerin çevresini, deneyimlediklerini algılama tercihlerini göstermektedir. Bu tercihler, deneyimi kavrama boyutunu oluşturmaktadır. Diğer bir anlatımla, bireyin deneyimlerinden öğrenmesi ya da yaşadıklarından çıkarımlar oluşturmasını içermektedir. Yansıtıcı gözlem ve aktif uygulama ise bireylerin bilgiyi işleme ve transfer tercihlerini ortaya koymaktadır.

Dönüştürme, içsel yansıtma ve dışsal hareket yolu ile gerçekleşmektedir. Özetle, somut deneyimler, yansıtıcı gözlem için zemin oluşturmaktadır. Yansıtıcı gözlem aşamasında özümsenenler, soyut kavramlara ayrıştırılmaktadır. Soyut kavramlar, yeni uygulamalar için zemin oluşturmakta, bu uygulamalar aktif olarak denenmekte ve yeni deneyimler edinmede rehber görevi görmektedir (Kolb, 2015).

Kolb, yukarıda açıklanan öğrenme sürecini dört adımdan oluşan bir döngü olarak ortaya koymuştur. Bu modeldeki **temel iki ilke; öğrenmenin deneyimlerin sonucu olması** ve **bireylerin her zaman aynı yollarla öğrenmemesi**dir. Bireylerin farklı yollarla öğrendiği düşüncesinden hareketle modelin önemli bileşenlerinden biri olan **öğrenme stilleri** sınıflaması yapılmıştır (Kolb, 2000).

2.3. Öğrenme Stilleri

Kolb, öğrenme stillerini, bireylerin genetik yapısı, yaşam deneyimleri ve çevre koşullarına bağlı olarak değişen, kişi ve çevre etkileşimi ile oluşan kalıcı, dayanıklı durumlar olarak değerlendirmektedir. Bireyler, farklı öğrenme yollarını bir arada kullanabilmektedir. Öğrenme öğretme sürecinin deneyimsel öğrenme döngüsüne uygun biçimde planlanması, farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrencilerin öğrenme öğretme sürecinden etkili biçimde yararlanmasına

ISBN: 978-625-5962-19-5

olanak sağlamaktadır. Deneyimsel öğrenme kuramında öğrenme stilleri, yukarıda değinilen dört temel öğrenme yolunun bileşenleri olarak ifade edilmektedir. Buna göre öncelikle **değiştirme, özümseme, ayrıştırma ve yerleştirme** olmak üzere dört temel öğrenme stili sınıflaması yapılmıştır.

Değiştirme öğrenme stili; somut deneyim ve yansıtıcı gözlem öğrenme yollarının bileşenidir. Bu öğrenme stilini benimseyen bireylerin somut durumlara ilişkin yeni bakış açıları geliştirmek, harekete geçmeden önce gözlemlemek gibi özellikleri vardır. Genel olarak sabırlı ve dikkatli oldukları ifade edilen bu bireyler, öğrenme öğretme sürecinde tartışma, beyin fırtınası gibi etkinlikleri tercih etmektedir.

Özümseme öğrenme stili; soyut kavramsallaştırma ve yansıtıcı gözlem öğrenme yollarını kapsamaktadır. Bu öğrenme stiline sahip kişiler, geniş ve kapsamlı bilgileri organize etmede başarılıdır. Özümseyen öğrencilerin, planlama yapma ve problemleri belirleme becerileri gelişmiş olmakla birlikte, uygulamalı çalışmalarda sistematik bir yaklaşım izlemede çoğu zaman yetersiz kaldıkları ifade edilmektedir. Deneyimsel öğrenme kuramında tanımlanan öğrenme stilleri içinde, geleneksel eğitimden en fazla hoşlanan bireyleri temsil ettiği söylenebilir.

Ayrıştırma öğrenme stili; soyut kavramsallaştırma ve aktif uygulama öğrenme yollarını tercih etmektedir. Sorun çözme becerileri gelişmiş bireylerdir. Öğrenme öğretme sürecinde uygulamalı çalışmaları tercih etmektedir.

Yerleştirme öğrenme stili; somut deneyim ve aktif deneyim öğrenme yollarının bileşenidir. Bu öğrenme stilini benimseyen bireylerin en önemli özellikleri, daha önce edindikleri yaşantılardan yararlanarak öğrenme becerisine sahip ve sosyal bireyler olmalarıdır. Herhangi bir sorun çözme sürecinde teknik bilgiden çok kişilerarası ilişkilerden yararlanmaları, diğer bireylerin söz konusu sorunla ilgili önceki deneyimlerine başvurmaları sıklıkla gözlenen bir durumdur (Evin Gencel, 2006; Kolb, 1984; 2000).

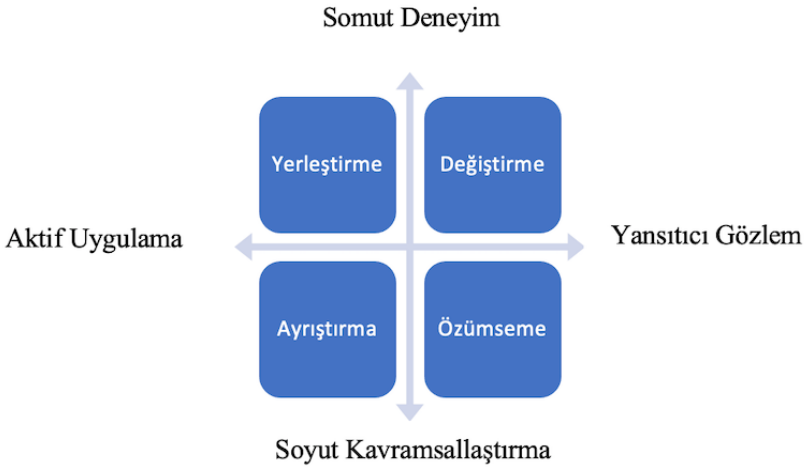

Şekil 2.3.1 Deneyimsel Öğrenme Kuramında Dört Temel Öğrenme Stili (Evin Gencel, 2007).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kolb ve Kolb (2013), bireylerin aynı anda farklı öğrenme stillerini benimseyebildiği düşüncesinden hareketle bu sınıflamayı güncelleyerek başlatan, deneyimleyen, imgeleyen, yapan, dengeleyen, yansıtan, karar veren, düşünen ve analiz eden biçiminde gruplandırmıştır. Her bir öğrenme stili, somut deneyimden aktif uygulamaya devam eden döngüde farklı öğrenme yollarının bileşimiyle oluşturulmuştur.

Her öğrenme stili, güçlü ve zayıf yönleriyle birbirinden farklıdır. Öğrenme stilleri, öğrencilerin öğrenme sürecinde bilgiyi alma ve işleme yollarındaki bireysel farklılıklarını ifade etmektedir. Öğrenciler aynı yetenek ve beceride değillerdir (Schunk, 2012; Zhang ve Sternberg, 2005). Örneğin bazı öğrenciler bir durum karşısında hemen harekete geçmeyi tercih ederken diğerleri gözlem yapma gereksinimi duyabilir. Bazıları hayal gücünü etkili kullanırken diğerlerinin dil becerisi gelişmiş olabilir. Bazı öğrenciler dinleyerek ve izleyerek öğrenmeyi tercih ederken diğerleri yaparak yaşayarak öğrenebilir. Bu noktada önemli olan her bir öğrenme stilinin adını ve özelliklerini ezberlemek yerine öğrencilerin farklı öğrenme stillerine sahip olduğunu ve farklı beklentiler içinde bulunduklarını bilmektir. Deneyimsel öğrenme döngüsüne uygun eğitimle, farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrencilerin kendilerine uygun öğrenme ortamı bulması sağlanabilmektedir. Ayrıca deneyimsel öğrenme döngüsü, bireylerin kendi öğrenme stillerinin güçlü yönlerinden yararlanmalarına olanak sağlarken zayıf yönlerinin de geliştirilmesi fırsatı sunmaktadır (Evin Gencel, 2020).

2.4. Deneyimsel Öğrenme Kuramının Uygulanması

Deneyimsel öğrenme özellikle çocuklar için önemlidir. Çünkü onlar etkinliklerle aktif olarak ilgilenir somut deneyimlerle ve yaparak öğrenirler. Ayrıca çocuklar, fikirleri etkin biçimde uygulamaya dönüştürebilirler (Illeris, 2017; Muliasari, 2017). Deneyimsel öğrenme kuramına uygun eğitim; öğrenme öğretme sürecindeki etkinliklerin sırasıyla somut deneyim, yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma ve aktif uygulama öğrenme yollarına uygun olarak tasarlanmasını gerektirmektedir. Döngüye uygun bazı etkinlikler Şekil 2.4.1'de özetlenmiştir.

Somut deneyim aşamasında, durumu hissetmek, konu üzerinde düşünmekten daha önemlidir. Bu aşamada öğrenme konusuyla ilgili durumlar ve örneklerle, öğrencilerin kendilerini olayların içinde hissetmesi gereklidir. Bu nedenle, fotoğraf, belge, mektup vb. inceleme etkili olmaktadır. Konuların gerçek yaşamla ilişkilendirilmesi, süreci kolaylaştırmaktadır. Örnek olay, rol oynama, küçük grup etkinlikleri ve bireysel çalışma, görsel materyaller somut deneyim öğrenme yoluna uygundur (Kolb, 2015).

Öğrenme döngüsünün ikinci aşamasını oluşturan yansıtıcı gözlemde; bir önceki aşamada ele alman durumların, incelenen belge veya fotoğrafların, olay ve olguların temelindeki düşünceyi anlama çabası söz konusudur. **Yansıtıcı gözlemde,** neden ve niçin soruları önemlidir. Yansıtıcı gözlem aşaması, somut deneyimdeki etkinliklerin devamı niteliğinde planlanmalıdır. Somut deneyim aşamasında ortaya konan durumların, sorunların analizi, sorunlara ilişkin çözümlerin bulunmaya çalışılması söz konusudur. Bu aşamada, beyin fırtınası, problem çözme, yansıtma soruları, grup tartışmaları önerilmektedir. Yansıtıcı gözlem aşamasında öğretmenin kısa açıklamalar ve sorularla öğrencileri yönlendirmesi de etkili olmaktadır (Kolb, 2015; Peirce, 2000).

ISBN: 978-625-5962-19-5

Soyut kavramsallaştırma, deneyimsel öğrenme döngüsünün üçüncü aşamasıdır. Bu aşamada mantık, düşünce ve kavramlara odaklanılmaktadır. Bu aşamada öğrenme konusuyla ilgili teorik bilgi, belli bir düzen içinde öğrenciye verilmektedir. Öğretmen tarafından yapılan özetlemeler ve anlatımlar soyut kavramsallaştırma aşamasına uygundur. Bireysel etkinlikler ile konuya uygunsa laboratuvar çalışmaları, bilgisayar destekli öğretimden yararlanılabilir (Healey ve Jenkins 2000; Kolb, 1984).

Şekil 2.4.1. Deneyimsel Öğrenme Kuramında Eğitmen Rol Profilleri (Kolb, 2015).

Deneyimsel öğrenme döngüsünün son aşaması aktif uygulamadır. Uygulamalara dayalı olarak öğrenme ve öğrenilenleri yeni durumlara uygulama söz konusudur. Etkin katılımın en yoğun olduğu aşamadır. Öğrenilenlerin uygulanması, edinilen bilgi ve becerilerin işe yaradığının görülmesi öğrencilerin hoşlandığı bir durumdur (Hein ve Budny, 2000; Kolb, 1984). Aktif uygulama aşamasında küçük grup etkinlikleri, aktif öğrenme teknikleri uygulanabilir. Uygulamalara ilişkin geri bildirim verilmesi doğru öğrenmeleri pekiştirme açısından önemlidir (Kolb, 2015).

Şekil 2.4.1'de görüldüğü gibi deneyimsel öğrenme döngüsü, somut deneyimden aktif uygulamaya aşama aşama uygulanmaktadır. Bu süreçte farklı öğrenme stillerine uygun öğrenme ortamı oluşmaktadır. Her öğrenci, döngünün her aşamasında yer aldığı için sahip olduğu öğrenme stilinin güçlü yanlarını uygulama, zayıf yanlarını geliştirme fırsatı bulmaktadır. Döngü boyunca uygulanabilecekler Şekil 2.4.1 ile sınırlı değildir. Aşamaların özelliklerine uygun olarak farklı etkinlikler gerçekleştirilebilir.

Deneyimsel öğrenme döngüsünün uygulanmasında olumlu öğrenme ortamı oluşturma, diğer çağdaş kuramlarda olduğu gibi bir gerekliliktir. Bunun için buzkırıcı etkinlik ve oyunlardan yararlanılmalıdır. Döngünün sonunda öğrencilerin süreçte yaşadıkları, hissettikleri, öğrendikleri hakkında bilgi alınması önemlidir. Bu aşama, çözümleme ya da bilgi alma olarak adlandırılabilir. Çözümleme aşamasında döngü süresince yaşananların hatırlanması sağlanarak öğrencilerin sürece ilişkin duyguları sorulmalıdır. Aynı yaşantılar, öğrenciler üzerinde farklı etki oluşturup farklı yorumlara yol açabilir. Bunların konuşulması, hissedilenlerin açığa

ISBN: 978-625-5962-19-5

çıkarılması öğrenme açısından önemlidir. Çünkü duygular öğrenme üzerinde etkilidir. Bu süreçte mümkünse çember şeklinde oturup sakin bir ortamda paylaşım yapılmalıdır (Kolb ve Kolb, 2013).

3. ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE DENEYİMSEL ÖĞRENME KURAMININ UYGULANMASI

Kolb, deneyimsel öğrenmeye ilişkin çalışmalarını genellikle yetişkin eğitimi boyutunda sürdürmüştür ancak kuramın erken çocukluk döneminde başarılı uygulama örnekleri mevcuttur. Ayrıca 20. yüzyılın sonlarından itibaren çocuklar, sürekli ve hızlı değişen, dinamik, bilgi kaynaklarının zaman ve mekândan bağımsız ulaşılabilir olduğu, teknolojik bir dünyaya doğmaktadır. Bu çocukların yaşamda edinmesi gereken beceriler de, bunları edinme yolları da farklılaşmıştır. Erken çocukluk eğitiminde, çocukların öğrenme stillerinin dikkate alındığı ve sürece aktif katılım gösterdiği uygulamalar yapılmalıdır. Deneyimsel öğrenme kuramı, erken çocukluk eğitiminde bu fırsatı sunan kuramlardan biridir (Evin Gencel, 2020).

Erken çocukluk eğitiminde temel amaç, çocuğun her yönden gelişimini destekleyerek, onların potansiyelini ortaya çıkarmak, temel becerilere sahip olarak ilkokul eğitimine hazır hale gelmelerini sağlamaktır. Erken çocukluk eğitimi, çocukların fiziksel, bilişsel ve sosyal ortamını genişletmede önemli bir adımdır. Bu süreçte çocuklar somut deneyimsel etkinliklere ihtiyaç duymaktadır (Lake, Winterbottom, Ethridge ve Kelly, 2015; Papalia, Feldman ve Martorell, 2011).

Erken çocukluk eğitiminde yönergeleri takip etme, sırası gelene kadar bekleme, kendi öğrenmesini düzenleme gibi beceriler, alfabeyi veya sayı saymayı bilmekten daha önemli görülmektedir (Blair, 2002). Öz düzenleme davranışları çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir ancak öğrenme ortamı öz düzenlemeyi destekler nitelikte olmalıdır. Esnek bir öğrenme ortamı, öğrenme ve merak duygusunu geliştiren, çocuklara keşfetme ve öğrendiklerini uygulama fırsatı sunan nitelikte olmalıdır (Kaufman, Grimm, Curby, Nathanson ve Brock, 2009). Çocuklar öğrenme sürecinde proaktif ve reaktif oldukları sürece etkili öğrenebilir. **Proaktif** davranışlar sadece durumlara tepki vermeyi değil değişime yönelik olarak öğrenci tarafından başlatılan davranışları, **reaktif** davranışlar ise bir olay gerçekleştikten sonraki öğrenmeleri yönlendiren davranışları ifade etmektedir. Bu bağlamda öğretmenler, çocukların deneyimleri üzerinde yansıtma yapmalarını ve düşünmelerini sağlamalıdır. Öğrenme ancak çocuklar bir şeyi deneyimlediğinde ve ardından bu deneyim üzerinde yansıtma yaptığında gerçekleşmektedir (Wurdinger, 2005)

Erken çocukluk döneminde deneyimsel öğrenme döngüsünün **somut deneyim** aşamasında Şekil 2.3'de belirtilen uygulamalar ve sınıf dışı etkinliklere yer verilebilir. Sınıf dışı etkinlikler çocukların gerçek deneyim kazanması için önemli bir fırsattır. Sınıf dışı gerçek ortamda çocukların zihinsel, duygusal, sosyal, fiziksel olarak otantik öğrenme gerçekleştirmesi sağlanabilir (Waite, 2011). Ancak çocuklar deneyimler üzerinde düşünüp yansıtma yapmadıkça sınıf dışı etkinlikler sonucunda öğrenme gerçekleşmeyebilir (Dewey, 1938), hatta çocuk edindiği deneyimden hiçbir şey öğrenmeyebilir (Wurdinger, 2005). Bu durum, deneyimsel öğrenme döngüsünün ikinci aşaması olan **yansıtıcı gözlemin** önemini ortaya koymaktadır. Deneyimler üzerinde yansıtmalar yapmak, bir çocuk için en az deneyimlemek

ISBN: 978-625-5962-19-5

kadar önemlidir. Erken çocukluk döneminde her çocuk, çevresindeki olgulara ilişkin doğru ya da yanlış ama kendine özgü bir bakış açısı geliştirmektedir. Bu bakış açısı, çocukların yeni kavram ve bilgileri edinmesinde önemli bir bileşendir (Edition, 2003; National Research Council, 2003). Deneyimsel öğrenme döngüsünün üçüncü aşaması olan **soyut kavramsallaştırma** aşamasında öğrencilerin doğru bilgilere sahip olup doğru kavramlar geliştirmelerine yardımcı olarak sonraki öğrenmelerinin de temelleri atılmalıdır. Deneyimsel öğrenme döngüsü boyunca somut deneyim edinme, deneyimler üzerinde yansıtma ve öğretmen desteğiyle doğru kavramlara ulaşma önemli aşamalardır. Ancak Fazey ve Marton (2002) tarafından da vurgulandığı gibi etkili öğrenme, bilinenlerin yeni durumlar ya da sorunlarla baş etme sürecinde kullanılmasıyla mümkündür. Bu açıdan döngünün aktif uygulama kısmı önemlidir. **Aktif uygulama** aşaması, öğrenilenlerin transferinin sağlandığı aşamadır. Waite (2011), çocukların sözel anlatımlar yerine ilk elden edindiği deneyim ve uygulamaların otantik, onlar açısından güvenilir ve inanılır bilgiler sağladığını ifade etmektedir.

Erken çocukluk döneminde farklı yöntem tekniklerle karşılaşılması onların gelişimi açısından önemlidir ve deneyimsel öğrenme döngüsü bu bağlamda alternatif bir yol olarak uygulanabilir. Singer, Singer, DAgostino ve Delong (2009) da deneyimsel öğrenmenin çocuklar için taklit, drama, sanat, oyun, müzik, dans ve sporla birleştirilerek tüm duyuları kullanma olasılığı olan doğal bir öğrenme süreci oluşturduğunu ifade etmektedir. Deneyimsel öğrenme döngüsü boyunca farklı öğrenme stilindeki çocuklar süreçten etkin biçimde faydalanabilmekte, sosyal ilişkilerini geliştirme fırsatı bulabilmekte, zihinsel olarak yoğun bir düşünme sürecinden geçebilmekte, dünyayı keşfetme olanağı bularak kendi potansiyellerini geliştirebilmektedir (Brazelton ve Greenspan, 2000). Kolb (1984)'da etkili öğrenen olmak için bireylerin somut deneyim, yansıtıcı gözlem, soyut kavramsallaştırma ve aktif uygulama becerilerine sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde deneyimsel öğrenmenin erken çocukluk döneminde uygulanmasının yaşam boyu etkili öğrenen bireyler yetiştirmede önemli bir yol olduğu söylenebilir.

İnsan gelişiminde kritik dönem olan 6 yaşa kadar olan sürede öğrenilenler, onların sonraki öğrenme deneyimleri ve kişilik gelişimleri açısından son derece önemlidir. Çocukların beyin gelişimi açısından en aktif dönemleri olan bu süreçte deneyimsel öğrenme döngüsüyle tanışmaları onların sonraki dönemlerine uzun süreli ve kalıcı etkiler yapmaktadır (Laevers, 2005).

4. ÖNERİLER

Deneyimsel öğrenme döngüsünü erken çocukluk eğitiminde uygulayacak öğretmenlerin dikkate alması gereken noktalar şu şekilde özetlenebilir (Nhung, 2018):

- Öğretmen, öğretici bir rolden çok çocukların gerçek deneyimlerden bilgi edinmesini destekleyici bir rol üstlenmelidir.
- Öğretmenler, çocuklarda içsel ve dışsal motivasyonu sağlamalıdır. Çünkü çocuklar, öğrenme için heyecan duyduklarında daha aktif ve üretken olmaktadır.
- Etkinliklere tüm çocukların katılımı sağlanmalıdır. Çocukların içsel katılımını sağlamak ve sürdürmek için özellikle onların kuruma gelme ve kurumdan ayrılma zamanlarında öğretmenler tarafından o gün öğrenilenleri, başarıları, eğlenceli anları içeren kısa

ISBN: 978-625-5962-19-5

konuşmalar yapılması gerekmektedir. Böylelikle çocuk bir sonraki gün öğrenme sürecine yeniden katılmak için istek duyacaktır.

- Sınıf içi etkileşim ortamı oluşturmak, erken çocuklukta deneyimsel öğrenme uygulamasında önemlidir. Öğretmen, Vytogsky'nin ortaya koyduğu potansiyel gelişim alanını dikkate almalıdır. Her öğrencinin farklı bir deneyimi, bilişsel yapısı vardır ve sosyal bir varlık olan insan bunları diğerleriyle paylaştıkça gelişim alanı genişlemektedir. Erken çocukluk döneminde temel öğrenme etkinliğinin oyun oynamak olduğu unutulmamalı, deneyimsel öğrenme döngüsü boyunca oyun etkinliklerine yer verilmelidir.
- Somut deneyim aşamasında farklı konularla ilişkilendirme, çocuğun gelişimi açısından olumludur. Örneğin bir sebzenin yetiştirilmesi konusunda deneyim yaşanıyorsa diğer sebzelerin isimleri, meyvelerden farkları, özellikleri, çevre kirliliği ve çevreyi koruma yolları gibi içeriklerle ilişkilendirmeler yapılabilir.
- Mümkün olduğunca sınıf dışı gerçek öğrenme ortamlarından faydalanılmalıdır. Okul bahçesi, oyun alanları, çiftlikler, tarihi alan gezileri, müze gezileri, piknik gibi ortamlar deneyim kazanma ve motivasyonu sürdürme açısından önemlidir.
- Deneyimsel öğrenme süreçlerinde çocuğun değerlendirilmesi için öğrenme merakı, keşfetme duygusu, sorun çözme becerileri, işbirliği, yaratıcılık, öğrendiklerini yeni durumlarda ve hayatında kullanma yeterlikleri gibi açılardan **süreç değerlendirmesi** yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

[1] Baker, A.C., Jensen, P., & Kolb, D. (2002) *Conversational learning: An experiential approach to knowledge creation* [Online] Available from: http://learningfromexperience.com/research-library/conversation-as-experiential-learning/

[2] Blair, C. (2002). School readiness: Integrating cognition and emotion in a neurobiological conceptualization of children's functioning at school entry. *American Psychologist, 57*(2), 111–127. https://doi.org/10.1037/0003-066X.57.2.111

[3] Brazelton, T.B., & Greenspan S.I. (2000). *The irreducible needs of children: What every child must have to grow, learn, and flourish* . Boulder, CO: Perseus Publishing.

[4] Dewey, J. (1990). *The school and society and the child and the curriculum.* The University of Chicago Press.

[5] Dewey, J. (1938). *Experience and education* . New York: MacMillan.

[6] Edition, E. (2003). *How people learn: Brain, mind, experience and school.* Committee on developments in the Science of learning. Bradsford, J., Brown, A., & Cocking, R. (Eds.) Commissionon Behavioral and Social Sciences and Education., 1-22. Washington, DC: National Academy Press.

[7] Evans, J.S.B. (2008). Dual-processing accounts of reasoning, judgment, and social cognition. *Annual Review of Psychology,* 59, 255-278. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.59.103006.093629

ISBN: 978-625-5962-19-5

[8] Evin Gencel, İ. (2006). Öğrenme stilleri, deneyimsel öğrenme kuramına dayalı eğitim, tutum ve sosyal bilgiler program hedeflerine erişi düzeyi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

[9] Evin Gencel, İ., Erdogan, M., Kolb, A.Y., & Kolb, D.A. (2021). Rubric for experiential training. *International Journal of Progressive Education, 17*(4), 188-211. https://doi.org/10.29329/ijpe.2021.366.13

[10] Evin Gencel, İ. (2020). Erken çocuklukta deneyimsel öğrenme kuramı ve biyo-ekolojik kuram: Kolb ve Bronfenbrenner. *Erken çocuklukta öğrenme yaklaşımları* içinde (Editörler:G. Yıldırım - G. Özyılmaz) s. 172-199. Ankara: Pegem Akademi.

[11] Evin Gencel, İ., & Erdoğan, M. (2022). Kolb'un yenilenen öğrenme stilleri sınıflamasına ilişkin bir inceleme. *Yaşadıkça Eğitim*, *36*(3), 813-833.

[12] Fazey, J., & Marton, F. (2002). Understanding the space of experiential variation, *Active Learning in Higher Education, 3*(3), 234–250 [1469-7874 (200211) 3:3;234–250;028179]

[13] Healy, M., & Jenkins, A. (2000). Kolb's experiential learning theory and its application in geography in higher education. *Journal of Geography,* 99(5), 185-195. https://doi.org/10.1080/00221340008978967

[14] Illeris, K. (2007). What do we actually mean by experiential learning. *Human Resource Development Review, 6*(1), 84-95.

[15] Kaufman, S.E.R., Grimm, K.J., Curby, T.W., Nathanson, L., & Brock, L.L. (2009). The contri-bution of children's self-regulation and classroom quality to children's adaptive behaviors in the kindergarten. *Classroom . Developmental Psychology, 45*(4), 958 -972.

[16] Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning: Experien ciesas the source of learning and developm ent.* Englewood Cliffs, N .J.:Prentice-Hall.

[17] Kolb, D. A. (2000). *Facilitator's guide to learning.* Hay Resources Direct.

[18] Kolb, A.Y., & Kolb, D.A. (2013). *The Kolb learning style inventory 4.0 (A comprehensive guide to the theory, psychometrics, research on validity and educational applications)*. Experience Based Learning Systems, Inc.

[19] Kolb, D.A. (2015). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Pearson Ed. Inc.

[20] Kolb, A.Y., & Kolb, D.A. (2017). *The experiential educator: Principles and practices of experiential learning*. EBLS Press, Kaunakakai, HI.

[21] Lake, V.E., Winterbottom, C., Ethridge, E.A., & Kelly, L. (2015). Reconceptualizing teacher education programs: Applying dewey's theories to service-learning with early childhood preservice teachers. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement, 19*(2), 93-116.

ISBN: 978-625-5962-19-5

[22] Laevers, F. (2005). *Deeplevel-learning and the experien tial approach in early childhood and primary education: Experiential education.* leuven: Katholieke Universitiet, Belgium.

[23] Muliasari, D.N. (2017). Promoting critical thinking through childrens experiential learning. *Advances in Social Science, Education an d H um anities Research,* 58, 482-486.

[24] National Research Council. (2000). *How people learn: Brain, mind, experience and school: Expanded Edition*. Washington, DC: The National Academies Press. https://doi.org/10.17226/9853.

[25] Healey, M., & Jenkins, A. (2000). Kolb's experiential learning theory and its application in geography in higher education. *Journal of Geography, 99*(5), 185-195. https://doi.org/10.1080/00221340008978967

[26**]** Papalia, D.E., Ruth Duskin Feldman, R.D., & Martorell, G. (2011). Experience Human Development, 12th Edition – Hardcover. McGraw-Hill

[27] Pavlis, D., & Gkiosos, J. (2017). John Dewey, from philosophy of pragmatism to progressive education. *Journal of Art & Humanitie*s, 6(9), 23-30. https://doi.org/10.18533/journal.v6i9.1257

[28] Piaget, J. (1968). *Structuralism.* Harper Torchbooks.

[29] Schunk, D.H. (2012). *Learning theories: An educational perspective* . Pearson.

[30] Singer, G.D., Singer, J., DAgostino, H., & DeLong, R. (2009). Childrens pastimes and play in sixteen nations is free-play declining? *American Journal of PLAY, 1*(3), 283-312.

[31] Slavich, G.M., & Zimbardo, P.G. (2012). Transformational teaching: Theoretical underpinnings, basic principles, and core methods. *Educational Psychology Review, 24*(4), 569-608. https://doi.org/10.1007/s10648-012-9199-6

[32] Waite, S. (2011). *Children learning outside the classroom from birth to eleven* . London: Sage Publications Ltd.

[33] Wurdinger, S.D. (2005). *Using experiential learning in the classroom : Practiccal ideas for all educators.* Oxford UK: Littlefield Publishing Group Inc.

[34] Zhang, L., & Sternberg, R.J. (2005). A three fold model of intellectual styles. *Educatiorial Psychology Review,* 17, 1-53.

ISBN: 978-625-5962-19-5

TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN ATAMA MÜLAKAT SINAV SİSTEMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİN ÇOK YÖNLÜ ANALİZİ: ÖĞRETMEN ADAYLARI, EĞİTİMCİLER, AKADEMİSYENLER VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ PERSPEKTİFİYLE

A Multi-Faceted Analysis of Views on the Teacher Recruitment Interview System in Turkey: Perspectives of Teacher Candidates, Educators, Academics, and Civil Society Organizations

Prof. Dr. METİN ELKATMIŞ
Kırıkkale Üniversitesi, metinelkatmis@hotmail.com - 0000-0002-6132-8865

İLAYDA OKAN
Kırıkkale Üniversitesi, ilaydaokann@gmail.com

Özet

Öğretmenlerin yetiştirilmesi ve geliştirilmesinde olduğu gibi istihdam politikaları da önemli bir süreci içerir. Bu araştırmanın temel amacı da öğretmen atamalarında uygulanan mülakat sistemine ilişkin görüşleri farklı bakış açıları doğrultusunda incelemektir. Bu kapsamda başta öğretmen adayları olmak üzere, akademisyenlerin, eğitimcilerin ve sivil toplum örgütlerinin görüşleri belirlenen alt problemler doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2024-2025 eğitim-öğretim yılında İç Anadolu bölgesinde bir devlet üniversitesinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencileri, akademisyenleri ile aynı bölgede öğretmenler ve eğitim alanındaki sivil toplum örgütleri oluşturmuştur. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden "kolay ulaşılabilir durum örneklemesi" kullanılarak, tesadüfi yolla seçilmiş, gönüllü katılımcılardan oluşmuştur. Araştırma verilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler ise, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan içerik analizi yöntemi ile incelenmiş olup bulgular yorumlanarak, tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Öğretmen, Atama, Mülakat Sistemi, Sınav*

Abstract

Employment policies, as well as teacher training and development, involve significant processes. The primary aim of this research is to examine perspectives on the interview system used in teacher appointments from different viewpoints. In this context, the views of teacher candidates, academics, educators, and non-governmental organizations have been examined according to the identified sub-problems. The study group consists of education faculty students, academics, teachers, and civil society organizations in the field of education from a state university in the Central Anatolia region during the 2024-2025 academic year. The study group was selected using the "convenience sampling" method, which is a type of purposive sampling, consisting of randomly chosen, volunteer participants. A semi-structured interview form developed by the researcher was used to collect the research data. The obtained data were

ISBN: 978-625-5962-19-5

analyzed using content analysis, a method frequently used in qualitative research, and the findings were interpreted, discussed, and suggestions were made.

Keywords: *Teacher, Appointment, Interview System, Exam*

1. Giriş

Eğitim sisteminin en önemli bileşeni kuşkusuz öğretmenlerdir. İnsanlıkla yaşıt bir meslek olarak toplumun her bireyinin bilgi, beceri ve değerler edinmelerine yardımcı olmakla birlikte ait olduğu toplumu sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve ahlaki ilerlemesinde de büyük bir misyona sahiptir. Bu nedenle öğretmenlerin yetiştirilmesi, desteklenmesi ve sürekli olarak geliştirilmesi, her toplumun öncelikli görevlerinden biri olmuştur.

Dünyada bugünkü anlamda öğretmen yetiştiren ilk kurumlar ulus devlet anlayışının miladı olan 1789 Fransız devriminden sonra yine Fransa'da açılmıştır. İngiltere ve Belçika gibi Batı ülkelerinde de 1830'lardan sonra laik ve seküler bir eğitim sisteminin doğuşuna paralel olarak ilk modern öğretmen okulları açılmıştır (Akyüz, 1978; Öztürk, 2005; Öztürk, 1999). Türkiye'de ise bu kurumların başlangıcı 1848'de açılan ve bugünkü eğitim fakültelerinin kökeni sayılan Darülmuallimin'e (Erkek Öğretmen Okulu) dayanmaktadır. "

Öğretmenlerin yetiştirilmesi ve geliştirilmesinde istihdam politikaları da önemli bir süreci içerir. Öğretmen adaylarının yetiştirilmesinde olduğu gibi işe alım sürecinde de farklı zamanlarda farklı şekilde uygulamaların olduğu bilinmektedir. Öğretmen alım süreçlerine ilişkin ön plana çıkan bazı uygulamalar tarihsel gerçekliği içinde ve eklektik bir anlayışla aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Öğretmen atamaları, eğitim sistemimizin temel taşlarından biridir ve yakın tarihimizde de çeşitli evrelerden geçtiği bilinmektedir. Süreci tam olarak anlayabilmek için ilk öğretmen yetiştiren kurum olan Darülmuallimin'e kadar gitmek gerekmektedir. 1840'lı yıllarda, öğretmenliğin herkes tarafından icra edilemeyeceği ve özel bir meslek olması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bu doğrultuda, öğretmenlik yapacak bireylerin özel bir eğitim alması gerektiği kabul edilmiş ve 1848 yılından itibaren öğretmen yetiştiren okullar açılmıştır (Yılmaz, 2005: 7; Altın, 2009:18-36).

Tanzimat Dönemi ve sonrasında, öğretmen okullarından bağımsız olarak öğretmen atamalarında askeri okullar önemli bir kaynak haline gelmiştir. O dönemin eğitim programları, öğretmen okullarından mezun olanlardan ziyade, askeri okullardan mezun olan kişilerin fen bilimleri alanında ders vermelerini öncelikli görmüştür. Bu uygulama sonucunda, askeri okullardan mezun olan öğretmenler, eğitim sistemindeki tüm seviyelerde öğretmen kadrolarının yaklaşık yarısını oluşturmuştur. Bu durum, Cumhuriyet'in ilanına kadar devam etmiştir (Akyüz, 2015).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, öğretmenliğin bir meslek olarak kabul edilmesi için yoğun çaba sarf edilmiştir. Darülmuallimin, 1924-1925 eğitim yılında Muallim Mektebi, 1935 yılında ise Öğretmen Okulu adını almıştır (Akyüz, 1993, 329). 17 Nisan 1940 tarihinde çıkarılan 3803 sayılı kanun ile köy öğretmeni yetiştirmek amacıyla köy enstitüleri kuruldu. Bu okulların

ISBN: 978-625-5962-19-5

kurulmasında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un çabaları etkili oldu. Kırsal kesimde kurulan bu okulların sayıları kısa zamanda çoğalmaya başladı(Akyüz, 1993, 339- 340). 1954 tarih ve 6234 sayılı kanunla Köy Enstitüleri, İlköğretmen Okullarıyla birleştirildi (Akyüz, 1993, 340- 341).

1985 yılına kadar öğretmen açığı nedeniyle atamalarda herhangi bir sınav uygulanmamış, öğretmen adayları doğrudan atanmıştır. Ancak 1985-1991 yılları arasında "Öğretmen Yeterlilik Sınavı" adıyla bir eleme sistemi getirilmiş, fakat 1992'de bu sınava son verilerek tüm öğretmen yetiştirme kurumlarından mezun olan adayların yeterli olduğu kabul edilmiş ve atamalar kura yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Zamanla üniversitelerden mezun olan öğretmen adaylarının sayısının MEB'in ihtiyacını aşması üzerine, 2001 yılında yeniden sınavlı sisteme geçilmiştir. Bu kapsamda, ÖSYM tarafından düzenlenmesine karar verilen "Kamu Meslek Sınavı (KMS)" uygulanmaya başlanmış, sonraki yıl ise sınavın adı "Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS)" olarak değiştirilmiştir (Yüksel, 2004).

Öğretmen atamaları, 2016 yılında yürürlüğe giren bir düzenlemeyle mülakat sistemine geçiş yapmıştır. Bu düzenleme kapsamında, öğretmen adaylarının yazılı sınavların yanında sözlü sınavlardan da geçmeleri gerekmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen mülakatlarda, adayların iletişim yetenekleri, pedagojik bilgi birikimleri, genel kültür seviyeleri ve temsil kabiliyetleri gibi çeşitli kriterler değerlendirilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016).

Öğretmen atama sınav sistemi, öğretmen adaylarının niteliklerini ve yeteneklerini değerlendirmek için kullanılan bir yöntem olup Türkiye'de son yılların önemli tartışma konularından birisi olarak durmaktadır. Tartışmanın kaynağı sınavın uygulama boyutunun bir yönünü teşkil eden mülakat aşamasıyla ilgidir. Arapça bir sözcük olan mülakat, Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğünde (TDK, 1998) "Bir işe alınacak kişiler arasından seçim yapabilmek amacıyla kendileriyle karşılıklı konuşma, görüşme" ya da daha yalın anlatımıyla "sözlü sınav" olarak açıklanmaktadır. Erdoğan'a (1994) göre mülakat belirli bir konuda amaca yönelik olarak genellikle iki kişi arasında yapılan görüşme olarak açıklanmaktadır. Başka bir tanımda ise bir adayı işe alırken kurum ve pozisyon hakkında bilgi vermek, özgeçmişte sunulan bilgileri doğrulamak, işle ilgili belirgin olmayan ancak önemli konuları keşfetmek, adayın kişiliğini ve davranışlarını incelemek, iş için gereken yeteneklere sahip olup olmadığını değerlendirmek, iş ve kurumla ilgili beklentileri anlamak ve adayın sorularını yanıtlamak amacıyla kullanılan kritik bir değerlendirme yöntemi ve süreci olarak açıklanmaktadır (Çevik, 2010).

İlgili literatür incelendiğinde öğretmen yetiştirme ve atamalarına yönelik çalışmaların tarihsel aktarımının yapıldığı çalışmalar (Akyüz, 1978; Akyüz, 2016; Aküzüm, 2006; Ergün, 2006; Gülcan, ve Türkeli, 2003; Çetin ve Gülseren,2003) ile öğretmen adayları gözüyle öğretmen atama esasları (Nartgün, 2008), sözlü sınav atamasının değerlendirilmesi (Koşar, Emre, Koşar ve Kılınç, 2018; Demirkaya ve Ünal, 2017; Memduhoğlu ve Kayan, 2017) öğretmen ve yöneticilerin atama sürecine yönelik görüşleri (Aktepe, 2014; Türker, 2018) gibi farklı niteliklerde olduğu görülmektedir. Ancak ilgili alan yazında farklı paydaşların görüşleri inceleme konusu yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle planlanan araştırma, öğretmen atama sürecine yönelik literatürü kapsamlı bir şekilde inceleyerek, farklı paydaşların, bu sürece ilişkin görüşlerini ve beklentilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan eldeki çalışma, öğretmen atama süreçlerinin daha kapsayıcı ve demokratik bir şekilde ele alınmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Öğretmenlik mesleği toplumu şekillendiren, nitelikli bireyler yetiştiren ve bir anne-baba hassasiyetiyle hareket eden, saygılı, terbiyeli, sorgulayan, eleştiren ve yaratıcı öğrencilerin yetişmesine katkı sağlayan bir meslektir. Bu nedenle, öğretmenlerin belirli yeterliklere sahip olmaları ve önemli nitelikleri taşımaları beklenir. Bu bağlamda, öğretmen atamalarının son derece dikkatli, adil ve objektif bir şekilde yapılmasının gerekliliği her türlü izahtan varestedir. Nitekim Türkiye'de uygulanmakta olan öğretmen atama sistemi özellikle de mülakat sınavı bu niteliklere sahip olma konusunda bazı soru işaretleri taşıdığı bilinmektedir. Bu araştırmanın temel amacı da öğretmen atamalarında uygulanan mülakat sistemine ilişkin görüşleri farklı bakış açıları doğrultusunda incelemektir. Bu kapsamda başta öğretmen adayları olmak üzere, akademisyenlerin, eğitimcilerin ve sivil toplum örgütlerinin bu konudaki görüşleri hem literatüre hem de mülakat sisteminin geleceğine ışık tutması açısından önemli bir amaca hizmet etmektedir.

Bu kapsamda araştırmada cevabı aranan sorular ise şu şekildedir;

1. Öğretmen adayı, öğretmenler, akademisyenler ve sivil toplum örgütlerinin öğretmen atamalarında mülakat sistemine ilişkin genel görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen adayı, öğretmenler, akademisyenler ve sivil toplum örgütlerinin öğretmen atamalarındaki mülakat sistemine ilişkin beklentileri nelerdir?
3. Öğretmen adayı, öğretmenler, akademisyenler ve sivil toplum örgütlerinin öğretmen atamalarındaki mülakat sistemiyle yaşanacak sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretmen adayı, öğretmenler, akademisyenler ve sivil toplum örgütlerinin öğretmen atamalarındaki mülakat sistemini iyileştirmek için önerdikleri çözüm yolları nelerdir?
5. Öğretmen adayı, öğretmenler, akademisyenler ve sivil toplum örgütlerinin öğretmen atamalarında önerdikleri alternatif çözüm yolları bulunuyor mu?

2. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenoloji deseniyle yürütülmüştür. Nitel araştırmalar, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe ve dil bilimi gibi disiplinlerde yaygın olarak kullanılan ve insan davranışını bağlam içinde anlamayı amaçlayan güçlü kuramsal temellere sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 14).

Araştırma kapsamında ele alınan olgu, öğretmen adaylarına uygulanan mülakat sistemiyle ilgili eğitim camiasının görüşlerini, mülakat sistemine ilişkin olumlu/olumsuz düşünceleri ve bu sisteme alternatif yolları anlamaya yöneliktir. Eğitimcilerin bu atmosferi birebir deneyimlemesi göz önüne alınarak, olgubilim deseni tercih edilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini 2024-2025 eğitim-öğretim yılında İç Anadolu bölgesinde bir devlet üniversitesinde öğrenim gören eğitim fakültesi öğrencileri (n=129), akademisyenleri (n=6), aynı bölgede eğitim veren öğretmenler (n=8) ile eğitim alanındaki sivil toplum örgütü yetkilileri (n=8) oluşturmaktadır. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden "durum örneklemesi" kullanılarak, rastgele seçilen gönüllü katılımcılardan oluşmaktadır. Bu yöntem, derinlemesine araştırma yapılabilmesi için tercih edilen amaçlı örnekleme yönteminin sağladığı avantajlara ek olarak, hız ve pratiklik sağladığı için seçilmiştir. Çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyet, Meslek ve Yaş Dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kadın	101	66,88
	Erkek	50	33,11
Toplam		**151**	**100**
Yaş Aralığı	18-23	125	82,78
	24-35	10	6,62
	36-45	7	4,63
	46+	9	5,96
Toplam		**151**	**100**
Meslek	Öğretmen Adayı	129	85,43
	Öğretmen	8	5,29
	Akademisyen	6	3,97
	Sendika Üyesi	8	5,29
Toplam		**151**	**100**

Tablo 1'de yer alan verilere göre, çalışma grubunu oluşturan eğitimcilerin yaklaşık olarak onda yedisi kadın (n = 101), yaklaşık onda üçü ise erkek (n = 50) olmak üzere toplamda 151 kişiden oluşmaktadır. Mesleki dağılıma bakıldığında, katılımcıların yaklaşık olarak yüzde seksen beşi öğretmen adayı (n = 129), yaklaşık yüzde beşi sendika üyesi (n = 8), yaklaşık yüzde beşi öğretmen (n = 8) ve yaklaşık olarak yüzde dördü akademisyen (n = 6) olarak belirlenmiştir.

Bu verilere göre, katılımcıların büyük çoğunluğunun öğretmen adaylarından oluştuğu görülmektedir. Yaş dağılımı incelendiğinde ise, çalışma grubunun yaklaşık beşte dördü 18-23 yaş aralığında (n = 125), yaklaşık yüzde altısının 24-35 yaş aralığında (n = 10), yaklaşık yüzde beşinin 36-45 yaş aralığında (n = 7) ve yaklaşık yüzde altısının 46 yaş ve üzeri (n = 9) yaş grubunda olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, katılımcıların büyük çoğunluğunun 18-23 yaş aralığında yer aldığını göstermektedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Bu form, kapsamlı bir literatür taraması sonucunda öğretmen adayları, akademisyenler, öğretmenler ve eğitim alanındaki sivil toplum örgütü yetkilileri için özel olarak hazırlanmıştır. Literatür araştırması doğrultusunda önce bir soru havuzu oluşturulmuş, ardından bu havuzdan yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Formun kapsam geçerliği, altı uzman akademisyenin görüşleri alınarak sağlanmıştır. Soruların hazırlanmasında; çalışmanın amacına uygunluk, açık ve anlaşılır olma, yansızlık, gibi özellikler dikkate alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci, yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, kendilerini rahat hissettikleri bir zamanda formu doldurmuşlardır ve bu süreçte herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Uygulama sürecinin başında, katılımcılara çalışmanın amacı, izlenecek yöntem ve araştırma sonuçlarının nasıl ve nerede kullanılacağı hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Katılımcıların yanıtları, araştırmacı tarafından form aracılığıyla sistematik bir şekilde kayıt altına alınmıştır.

2.4. Veri Analizi

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çalışma, katılımcılardan toplanan yanıtların sistematik olarak incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Öncelikle tüm yanıtlar bir araya getirilerek kapsamlı bir veri seti oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler, nitel veri analizi yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Bu süreçte, tematik analiz tekniği kullanılarak veriler kategorilere ayrılmış ve ana temalar belirlenmiştir. Her bir yanıt, belirli bir yapı altında sınıflandırılarak ortak eğilimler ve desenler ortaya çıkarılmıştır. Analiz sürecinde, verilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla doğrulama ve geçerlik adımları titizlikle uygulanmıştır. Sonuç olarak, katılımcıların deneyim ve görüşlerini yansıtan anlamlı ve güvenilir bulgular elde edilmiştir.

Bu çalışmada, katılımcıların kişisel bilgilerinin gizliliğini korumak amacıyla, topladığımız görüşler anonimleştirilmiştir. Katılımcıların kimlikleri, veri analizinde ve sonuçların raporlanmasında anonimlik sağlamak için belirli kodlar kullanılarak temsil edilmiştir. Öğretmen adaylarının görüşleri "ÖA", öğretmenlerin görüşleri "Ö", akademisyenlerin görüşleri "AK" ve sivil toplum örgütü üyelerinin görüşleri "S" olarak kodlanmıştır.

3. Bulgular

Bu çalışmada, öğretmen adaylarına uygulanan mülakat sistemine ilişkin eğitimcilerin, öğretmen adaylarının, akademisyenlerin ve sivil toplum örgütlerinin görüşleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, mülakat sisteminin mevcut durumu ve bu sistemin çeşitli paydaşlar tarafından nasıl değerlendirildiği hakkında kapsamlı bir anlayış sağlamaktadır. Bu bulgular, mülakat sisteminin etkililiği ve adaleti hakkında önemli ipuçları sunarak, gelecekteki düzenlemeler ve uygulamalar için temel oluşturmaktadır. Tablo 2'de, öğretmen adaylarının, akademisyenlerin, eğitimcilerin ve sivil toplum örgütlerinin mülakat sistemine yönelik görüşleri sunulmuştur.

Tablo 2: Öğretmen Adaylarının, Akademisyenlerin, Eğitimcilerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin Mülakat Sistemine Yönelik Görüşleri

Meslek	**Tutum**	**f**	**%**
Sendika Üyesi		**8**	
	Mülakata karşı olumlu	3	**100**
	Mülakata karşı olumsuz	5	37,5
			62,5
Öğretmen		**8**	
	Mülakata karşı olumlu	0	**100**
	Mülakata karşı olumsuz	8	0
			100
Akademisyen		**6**	
	Mülakata karşı olumlu	0	**100**
	Mülakata karşı olumsuz	6	0
			100
Öğretmen Adayı		**129**	
	Mülakata karşı olumlu	35	**100**
	Mülakata karşı olumsuz	94	27,14
			72,86
Toplam		**151**	

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 2'ye bakıldığında katılımcıların %85,43'ünü (n=129) oluşturan öğretmen adaylarının %27,14'ü (n=35) mülakat yapılması gerektiğini savunurken, %72,86'sı (n=94) mülakatın yapılmaması gerektiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin tamamı (%100, n=8), mülakat sisteminin gerekli olmadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde, akademisyenlerin de %100'ü (n=6) mülakatın olmaması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Sendika üyeleri arasında ise %37,5'i (n=3) mülakat yapılmasını savunurken, %62,5'i (n=5) mülakatın gerekli olmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak, araştırmaya katılan 151 kişinin %25,16'sı (n=38) mülakat yapılmasını desteklerken, %74,83'ü (n=113) mülakatın olmaması gerektiğini düşünmektedir.

Veriler, genel olarak eğitimcilerin mülakat sistemine karşı olumsuz bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Bu durum, mülakatların eğitim camiasında yaygın olarak güvenilir veya gerekli bir araç olarak görülmediğini ortaya koymaktadır. Öğretmen adaylarının ise belirgin bir çoğunlukla mülakat sistemine karşı olmaları, gelecekteki eğitimcilerin bu tür değerlendirme yöntemlerine şüpheyle yaklaştıklarını göstermektedir.

Tablo 3: Öğretmen Adaylarının, Akademisyenlerin, Eğitimcilerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin Mülakat Sistemine İlişkin Beklentileri

Tema	Kod	f	%
Beklentiler	Adil Değerlendirme	117	56,52
	Nitelikli Öğretmen Seçme	49	23,67
	Eşit Fırsat Sunma	8	3,86
	Süreç Hakkında Bilgilendirme	5	2,42
	Görüş Belirtmeyen	28	13,53
	Toplam	**207**	**100**

Tablo 3'te görüldüğü gibi 151 kişiden oluşan çalışma grubundan bazı katılımcılar birden fazla görüş belirtirken bazıları ise görüş belirtmemiştir. Bu sebeple toplam frekans sayısı ve yüzdeleri buna göre hesaplanmıştır. Tablo 3'e bakıldığında katılımcıların %56,52'si (n=117) adil bir değerlendirme yapılmasını beklerken, %23,67'si (n=49) mülakatın nitelikli öğretmenleri seçmeye odaklanmasını talep etmiştir. Katılımcıların %3,86'sı (n=8) eşit fırsat sunulması gerektiğini belirtirken, %2,42'si (n=5) sürecin şeffaf bir şekilde yürütülmesi ve bilgilendirme yapılmasını istemektedir. Ayrıca, %13,53'ü (n=28) herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Verilere göre; eğitimcilerin yarısından fazlası, mülakat sisteminin "adil değerlendirme" konusunda önemli bir rol oynaması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların görüşleri, mülakat sisteminin nitelikli öğretmenlerin seçimi açısından gerekli olduğu yönündedir. Bununla birlikte, sürecin adil bir şekilde yürütülmesi, her öğretmen adayına eşit fırsatların sunulması ve mülakat öncesinde adayların yeterince bilgilendirilmesi gibi konular, eğitimciler tarafından dile getirilen en belirgin beklentiler arasındadır.

Bu beklentilere yönelik bazı katılımcı görüşleri şunlardır:

"Daha adil bir değerlendirme üzerine kurulması gerektiğini düşünüyorum. Aynı zamanda öğretmen adaylarının eğitim fakültesinde aldığı dört yıllık eğitime güven duygusu kapsamında bir değerlendirme olmalıdır." (ÖA3))

ISBN: 978-625-5962-19-5

"Objektif olduğunu düşünmüyorum, sonuç olarak değerlendirmeyi yapacak kişiler birer insan." (ÖA7)

"Bir öğretmen adayı yalnızca yazılı sınavlarla seçilmemelidir. Genel tutum ve tepkilerini gözlemlemek gerekir." (ÖA9)

"Mülakat sistemi ölçmede hataya sebep olabilir, tüm adaylar aynı konulara ve komisyonla karşılaşmadığı için adil olmayabilir." (ÖA11)

"Öğretmenlik sevgi ve vicdan işidir. Mülakatta insanın bu duyguları geliştirilemez. Standart olmayan bu seçme yöntemi adil olmaz." (Ö1)

"Daha nitelikli öğretmenler seçilerek eğitimin kalitesi yükseltilebilir." (ÖA13)

"Adaylar mülakata nerede gireceğini nelerle karşılaşacağını önceden bilmelidir." (ÖA17)

Tablo 4: Öğretmen Adaylarının, Akademisyenlerin, Eğitimcilerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin Mülakat Sistemini ile İlgili Yaşanabilecek Sorunlar Hakkındaki Görüşleri

Tema	Kod	f	%
Yaşanabilecek Sorunlar	Yanlı Davranılması	121	54,75
	Stresin Performansa Etkisi	43	19,46
	Kısıtlı Zaman	22	9,95
	Görüş Belirtmeyen	35	15,84
	Toplam	**221**	**100**

Tablo 4'e göre çalışma grubunu oluşturan 151 katılımcıdan bazılarını birden fazla yaşanabilecek sorun olduğunu belirtirken bazı katılımcılar herhangi bir görüşte bulunmadıklarından dolayı verilen frekanslar ve yüzdeleri bu doğrultuda hesaplanmıştır. Eğitimcilerin yaklaşık olarak yarısı, mülakat sırasında "yanlı davranılması" olasılığını en büyük sorun olarak belirtmiştir. Katılımcıların yaklaşık onda ikisi ise mülakat sırasında yaşanabilecek sorunlar hakkındaki görüşlerini, "stresin performansa etkisi" olarak ifade edilmiştir. Eğitimcilerin görüşlerine göre, adaylar mülakat sırasında heyecanlanabilir ve bu da performanslarını olumsuz etkileyebilir. Adaylar, kısıtlı zaman diliminde kendilerini yeterince ifade edemeyecekleri konusunda kaygı duymaktadırlar.

Bu endişelere yönelik bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

"İlerleyen zamanlarda ne tür durumlarla karşılaşacağımı veya eşitliğin ne kadar sağlanabileceğini bilemiyorum." (ÖA3)

"Mülakat sadece bir saate sıkıştırılmamalıdır ve gerçek sınıf ortamında gerçekleştirilmelidir." (ÖA4)

"Mülakata girecek adaylar ile komisyon arasında yakınlık olmamalıdır. Tarafsız olunmalıdır." (ÖA5)

"Kontenjanda olup mülakatta herhangi bir sorunla karşılaşıp strese girdiğimde atamamın yapılmaması gibi endişelerim var." (ÖA12)

"Mülakat, öğretmen atamalarında yansız bir ölçme modeli değildir." (Ö2)

"Tüm öğretmenlik serüveninin 45 dakikaya bağlı olmasını doğru bulmuyorum." (ÖA15)

"Ülkemizde kültürel olarak objektif bir mülakat yapılması toplum yapımıza uygun değildir." (AK1)

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 5: Öğretmen Adaylarının, Akademisyenlerin, Eğitimcilerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin Mülakat Sistemini İyileştirmek İçin Buldukları Çözüm Önerileri

Tema	Kod	f	%
Çözüm Önerileri	Birden Fazla Değerlendirici veya Değerlendirme Seçeneği Olması	18	11,92
	Mülakatın Kayıt Altına Alınması	13	8,61
	Konu Sınırlaması Olması	9	5,96
	Bilgilendirme Yapılması	4	2,64
	Görüş Belirtmeyen	107	70,86
	Toplam	**151**	**100**

Tablo 5'e göre eğitimcilerin yaklaşık yüzde on ikisi mülakat sürecinin daha adil ve objektif hale getirilmesi için "birden fazla değerlendirici ve değerlendirme seçeneğinin bulunması gerektiğini önermiştir. Bu öneri, değerlendirme sürecinin çeşitlendirilmesi ve subjektifliğin azaltılması amacıyla dile getirilmiştir. Katılımcıların yaklaşık olarak yüzde altısı ''konu sınırlaması olması'' önerisinde bulunmuştur. Ayrıca, eğitimcilerin yaklaşık olarak yüzde dokuzu bir kısmı "mülakatın kayıt altına alınması" yönünde çözüm önerisinde bulunmuştur. Görüş belirtmeyen katılımcılar ise yaklaşık olarak onda yedi olarak hesaplanmıştır.

Eğitimcilerin sunduğu bu öneriler, mülakat sisteminin daha güvenilir ve adil yapılması açısından faydalı olabilir. Birden fazla değerlendirici kullanılması, bireysel ön yargıların etkisini azaltarak daha dengeli bir değerlendirme sağlayabilir. Bunun yanı sıra, mülakatların kayıt altına alınması önerisi, değerlendirme sürecinin şeffaflığını artırarak, adayların sürece olan güvenini pekiştirebilir. Bu tür iyileştirmeler, mülakat sistemine olan güveni artıracaktır.

Buna yönelik bazı görüşler şu şekildedir:

"Eğitim konusunda uzmanlaşmış kişilerin, mülakatları kayıt altına alarak yapması etkili olabilir." (ÖA10)

"Mülakatta sorulacak konuların bir çerçeve içerisinde olması gerekir. Öncesinde adaylara bilgilendirme yapılmalı ve eğitimi ölçer nitelikte sorular sorulmalıdır." (Ö3)

"Tek bir değerlendirme yerine birden çok değerlendirme olursa öğretmen adayının yeterliliği daha iyi ölçülebilir. Ayrıca birden fazla komisyonun karar vermesi daha adil olur." (ÖA16)

"Her aday farklı görüşteki komisyona denk gelebilir, o anki zamana göre kendini iyi ifade edemeyebilir. (ÖA15)

Tablo 6: Öğretmen Adaylarının, Akademisyenlerin, Eğitimcilerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin Öğretmen Atamaları İçin Alternatif Çözüm Yolları

Tema	Kod	f	%
Alternatif Atama Yolları	Lisans Notu ile Atama	49	32,45
	Online Mülakat ile Atama	15	9,93
	Lisans Notu, KPSS ve Mülakat ile Atama	13	8,61
	Mikro Ders Anlatımının Değerlendirilmesi ile Atama	11	7,28
	Staj Puanının Etkisi ile Atama	9	5,96
	Görüş Belirtmeyen	54	35,76
	Toplam	**151**	**100**

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 6'ya göre eğitimciler, mevcut mülakat sistemine ek olarak veya onun yerine geçebilecek çeşitli atama yöntemleri önermişlerdir. Bu alternatif yöntemler arasında katılımcıların büyük çoğunluğunun önerdiği "lisans notu ile atama", katılımcıların onda biri alternatif çözüm yolu ise "online mülakat ile atama" şeklindedir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık yüzde dokuzu "lisans notu, KPSS ve mülakat ile atama", yaklaşık yüzde yedisi "mikro ders anlatımının değerlendirilmesi ile atama" ve yaklaşık olarak yüzde altısı "staj puanının etkisi ile atama" gibi çözüm yollarında bulunmuştur. Bu problem ile ilgili görüş belirtmeyen katılımcı sayısı ise yaklaşık yüzde otuz altı olarak hesaplanmıştır.

Verilere bakıldığında, eğitimcilerin sunduğu alternatif atama yöntemleri, öğretmen adaylarının daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini hedeflemektedir. Çeşitli değerlendirme kriterlerinin bir arada kullanılması, atama sürecinin çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmasına olanak tanıyabilir. Özellikle, mikro ders anlatımı ve staj puanları gibi mesleki yeterlilikleri doğrudan gözlemleyen yöntemlerin, öğretmenlik mesleğine uygun adayların seçilmesinde daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

Eğitimcilerin bazı görüşleri şu şekildedir:

"KPSS puanı %70, genel not ortalaması %10, mülakat ise %20 etki edecek şekilde atama gerçekleştirilmelidir." (ÖA1)
"Eğitim fakültelerinin azaltılması gerektiğini düşünüyorum. Böylelikle genel not ortalaması ve KPSS puanı ile atama daha etkili olacaktır." (ÖA2)
"Hep KPSS puanı hem mülakat hem de genel not ortalaması ile atama yapılmasını fakat ağırlıklı not ortalamalarının farklı olması gerektiğini düşünüyorum." (ÖA3)
"KPSS puanı ile alım olmalıdır. Mülakatın aşırı stres ve zorlayıcı olduğunu düşünüyorum. Mülakat olacaksa online yöntemin daha etkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü yüz yüze mülakat stresli olacaktır." (ÖA8)
"Mülakat, bir uygulama bir öğrenci ile canlı olarak yapılabilir." (ÖA6)
"15 dakikalık mikro öğretim ders anlatımı yapılarak aday değerlendirilebilir." (ÖA14)
"Mülakat yerine staj uygulaması iki yıla çıkartılarak staj puanı ile atama yapılabilir." (ÖA18)
"Çoktan seçmeli bir KPSS ile bir kişinin öğretmenliği sorgulanamaz. Ayrıca mülakatta da bu durum ölçülemez. Programda teoriden ziyade uygulama artırılmalı, en baştan öğretmen yetiştirme programları değiştirilmelidir." (AK2)

4.Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, Türkiye'deki öğretmen atama mülakat sistemine yönelik öğretmen adayları, öğretmenler, akademisyenler ve sivil toplum örgütlerinin görüşlerini ele almıştır.

Bulgular şu şekilde kategorilendirilmiştir:

1. Mülakat Sistemine Karşı Genel Tutumlar: Mülakat sistemine karşı genel tutumlar incelendiğinde verilerden yola çıkarak büyük bir çoğunlukta eğitimcilerin mülakat sistemine karşı olumsuz bir tavır sergilediği ortaya çıkmaktadır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

2. Adalet ve Şeffaflık Endişesi: Mülakatın adil bir yöntem olmadığı ve objektifliğin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Yanlı davranış riski ve stresin performansa etkisi, katılımcıların en sık dile getirdiği sorunlar arasındadır.
3. İyileştirme İçin Çözüm Önerileri: Katılımcılar, mülakat sürecinin adil değerlendirme yapacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Birden fazla değerlendirici olması, mülakatın kayıt altına alınması ve adaylara süreçle ilgili önceden bilgilendirme yapılması önerilmiştir.
4. Alternatif Yöntemler: Lisans notu, KPSS puanı, staj puanı ve mikro ders anlatımları gibi alternatif değerlendirme yöntemleri sunulmuş; mülakatın tamamen kaldırmak yerine destekleyici bir araç olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Araştırma bulguları, öğretmen atamalarında uygulanan mülakat sistemi eleştirilerinin yanı sıra çeşitli çözüm yolları ve iyileştirme önerilerini de göz önüne sermektedir.. Katılımcıların büyük çoğunluğu mülakat sisteminin adil ve şeffaf olmadığını dile getirmiştir. Ayrıca aynı şekilde objektiflik yönü de eleştirilmiştir. Literatürdeki benzer çalışmalar bu görüşleri desteklemektedir. Örneğin, Nartgün (2008), Ancak sınavla eleme olursa adil olur diğer eleme yöntemleri adil olamaz şeklinde görüşlerini dile getirmiştir. Koşar ve diğerleri (2018), öğretmen atamalarında kullanılan sözlü sınavların, öğretmenlik mesleğinin kalitesine anlamlı bir katkı sağlamadığını ve öğretmenlerin bu süreçte meslek değerlerinin zedelendiğini ifade etmektedir.

Elde edilen veriler doğrultusunda mülakat sisteminin bazı eksiklikleri olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar arasında mülakatın kaldırılması gerektiğini savunanlar çoğunluktadır. Aksine mülakatın nitelikli öğretmen seçme açısından avantajlı yönleri olduğunu düşünen ve iyileştirilerek devam etmesini ifade edenler de olmuştur. Örneğin, öğretmen atamalarında sözlü sınavların yapılması gerektiğine (Karataş ve Güleş, 2013) veya tam tersine sözlü sınavların öğretmen atamalarında uygun bir seçme yöntemi olmadığına (Eraslan, 2004) yönelik bulguların üretildiği başka çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bu noktada, mülakatın kayıt altına alınarak yapılması ve değerlendirenlerin bağımsızlığı çözüm yolu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, mülakat sisteminin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için önemli ipuçları sunmuş ve bu sisteme yönelik avantajları ve dezavantajları belirleyip karşılaştırma imkanında bulunmuştur. Ayrıca adaylar arasında fırsat eşitliği sağlanması için alternatif çözüm yolları da sunulmuştur. Bununla birlikte değerlendirme yapan kişilerin daha adil ve objektif değerlendirme yapabilmeleri için önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışma kapsamında mülakat sisteminin ortaya çıkardığı sorunlar belirlenmiş ve çözüm önerileri geliştirilmiştir. Böylece öğretmen atama sürecinde uygulanan mülakat sistemi; daha kapsayıcı, adil ve etkili bir sistem haline getirilebilir.

5.Öneriler

Adalet ve Şeffaflık İçin İyileştirmeler: Mülakatların kayıt altına alınması ve sürecin şeffaf bir şekilde yürütülmesi sağlanabilir. Değerlendirme sürecinde birden fazla değerlendirici ve alternatif değerlendirme seçenekleri kullanılabilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Alternatif Değerlendirme Yöntemleri: KPSS puanı, lisans notu, staj puanı ve mikro ders anlatımı gibi çok boyutlu değerlendirme kriterleri geliştirilebilir. Mülakat yerine, öğretmen adaylarının sınıf içi performanslarını değerlendiren uygulamalı yöntemler kullanılabilir.

Eğitim Politikalarının Geliştirilmesi: Eğitim fakültelerinde verilen öğretmenlik eğitim programları, öğretmen adaylarının mesleki yeterliliklerini artıracak şekilde yeniden düzenlenebilir.

Adaylara Süreçle İlgili Bilgilendirme: Mülakat öncesinde adaylara, süreç ve değerlendirme kriterleri hakkında detaylı bilgi verilebilir.

Bu öneriler, eğitim camiasının mülakat sistemine olan güvenini artırabilir ve bu sisteme şüpheyle yaklaşılmasının önüne geçebilir. Ayrıca eğitimcilerin mülakat sırasında kendilerini daha rahat hissetmelerine katkı sağlayabilir. Bu çalışma kapsamında eğitimcilerin görüşleri göz önünde bulundurularak mülakat sisteminin geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılabilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

6.Kaynakça

Akyüz, Y. (1978). Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri. Ankara: Doğan Basımevi.

Akyüz, Y. (2016). Eğitimin kültür ve uygarlıkları geliştirme ve yeni nesillere aktarma işlevi. Türkiye Eğitim Dergisi, 1(1), 1-18.

Arseven, A. D. (1993). Alan araştırma yöntemi. Ankara: Gül Yayınevi.

Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2014). Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi (Çev. Ed., Y. Dede & S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.

Ekiz, D. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Merriam, B. S. (2013). Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber. (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). An expanded sourcebook: Qualitative data analysis. SAGE Publications.

Öztürk, C. (1999). Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme. 75 Yılda Eğitim. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Öztürk, C. (2005). Türkiye’de Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

Türk Dil Kurumu (TDK). (1998). Türkçe sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Karasar, N. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Dursunoğlu, H. (2003). Cumhuriyet Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirmenin Tarihi Gelişimi. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:160. 64-74.

Aküzüm, C. (2006). Öğretmen Yetiştirme Geleneğinin Güncel Duruşuna İlişkin Öğretmen/ Öğretim Elemanı Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Ergün, M. (2006). Atatürk döneminde öğretmen yetiştirme. Atatürk döneminden günümüze Cumhuriyetin eğitim felsefesi ve uygulamaları sempozyumu. Gazi Eğitim Fakültesi, 16 – 17 Mart 2006, Ankara

Gülcan, M.-Türkeli, Y.(2003). Türkiye'de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Çetin, K., & Gülseren, H. Ö. (2003). Cumhuriyet dönemi eğitim stratejileri. Milli Eğitim Dergisi, 160, 1-20.

YÖK (2008). Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayını.

Gözler, A., & Koç, K. (2021). Türk Eğitim Sistemindeki Uygulamalara Yönelik Öğretmen Görüşleri. Erciyes Journal of Education, 5(1), 1-22.

Sumak, S., Akgül, Ö.S. (2017). Öğretmen Alımlarında Uygulanan Mülakat Sistemi Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. Researchgate

Koşar, D., Er, E., Koşar, S., & Kılınç, A. Ç. (2018). Öğretmen atamalarında sözlü sınav uygulamasının değerlendirilmesi: Atanan ve atanamayan öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı nitel bir analiz. Milli Eğitim Dergisi, 47(218), 135-158.

Özdemir, S. M. (2017). Geçmişten günümüze Türkiye'de öğretmen yetiştirme ve öğretmen atamalarına eleştirel bir bakış. *Türk Yurdu,* 106(353).

Memduhoğlu, H. B., & Kayan, M. F. (2017). Öğretmen seçme ve atama uygulaması olarak Kamu Personeli Seçme Sınavına (KPSS) ilişkin öğretmen adaylarının algıları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(1), 1259-1291.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Extended Abstract

Introduction

Teachers are essential to the educational system, influencing knowledge, skills, and societal progress. The modern teacher training institutions began in France after the French Revolution and soon spread to Western countries. In Turkey, teacher training started with the Darülmuallimin in 1848 and has evolved significantly over time. Key developments include the establishment of the Village Teacher Schools and the Higher Education Council (YÖK) in 1982, which transferred teacher training to universities.

Various short-term and politically motivated programs, such as the Reserve Officer Teacher program, were also implemented but did not provide lasting solutions. Despite these challenges, Turkey's teacher training system has a rich history marked by numerous policies and practices. This paper explores the historical evolution of teacher recruitment policies in Turkey, highlighting the importance of these practices in shaping the teaching profession

Method

This research utilized a phenomenological design, a qualitative approach that explores phenomena within their context and the meanings people assign to them (Altunışık et al., 2010: 302). Phenomenology aims to understand the nature and meaning of events by investigating people's thoughts and their origins. This study examines educational community views on the interview system for teacher candidates, focusing on both positive and negative aspects and exploring alternative solutions. The phenomenological design was chosen to deeply understand participants' experiences and perceptions of the interview system.

Findings

In this study, the views of teacher candidates, educators, academics, and civil society organizations regarding the interview system applied to teacher candidates were examined in detail. The findings provide a comprehensive understanding of the current state of the interview system and how it is evaluated by various stakeholders. The data reveal diverse opinions on whether the interview system is fair, objective, and inclusive, and shed light on suggestions for improving the system.

72.86% of teacher candidates believe that interviews should not be conducted, whereas teachers and academics are entirely against the interview system. 62.5% of union members also consider interviews unnecessary. Overall, 74.83% of participants feel that the current interview system is neither effective nor fair. Educators expect the interview system to play a crucial role in fair evaluation and selecting qualified teachers. However, there are concerns

ISBN: 978-625-5962-19-5

about fairness and transparency in current practices. Potential issues include the risk of biased behavior, the impact of stress on performance, and limited time. To enhance fairness in the interview system, suggestions include having multiple evaluators and assessment options. Additionally, recording interviews and increasing transparency in the process are recommended.

Educators have proposed alternative appointment methods such as using academic performance, KPSS scores, micro-teaching assessments, and internship scores alongside or instead of the current interview system. These alternatives aim to provide a more comprehensive and fair evaluation of teacher candidates.

These findings indicate that the current interview system has various issues and highlights the need for significant improvements to create a more effective and equitable evaluation process.

ISBN: 978-625-5962-19-5

WEB 2.0 ARAÇLARININ ÖĞRETİMDE KULLANIMINA İLİŞKİN YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: BİR İÇERİK ANALİZİ

Arş. Gör. Dr. Fetullah UYUMAZ
Atatürk Üniversitesi, fetullah.uyumaz@atauni.edu.tr - ORCID: 0000-0002-0274-8640

Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
Atatürk Üniversitesi, o.sevim@atauni.edu.tr - ORCID: 0000-0002-0274-8640

ÖZET

21. yüzyıl becerilerinden biri de teknolojik araçlardan amaca uygun bir şekilde yaralanabilmektir. Hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin Web 2.0 araçlarını Eğitim Teknolojisi Standartları'na uygun bir şekilde eğitimsel hedeflere yönelik olarak kullanabilmeleri yeni eğitim sistemlerinin beklentilerinden biridir. Teknolojinin eğitimde daha etkili bir biçimde kullanılmasını desteklemek amacıyla, 2008 yılında Uluslararası Eğitim Teknolojileri Standartları'nı tanımlayan ISTE (International Society for Technology in Education) oluşturulmuştur. Eğitimde teknolojinin kullanımıyla ilgili bu standartlar, tüm dünyaca ilgi odağı hâline gelmiş, Türkiye de dâhil olmakla birlikte birçok ülkenin eğitim sistemine rehberlik etmiştir. ISTE'ye göre öğretmenler, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini destekleyen ve dijital öğrenme süreçlerini kolaylaştıran çalışmalar gerçekleştiren bireylerdir. Aynı zamanda, çağın gereklerine uygun çalışma ilkelerini benimseyerek bu yüzyılın ihtiyaç duyduğu vatandaşlık bilincine sahip, her ortamda liderlik yetkinliklerini sergileyebilen bireyler olarak tanımlanırlar.

Web 2.0 araçlarının özellikle eğitim-öğretim ortamlarında bu kadar önemsenmesi Web 2.0 araçlarının eğitim ve öğretimindeki etkisine ilişkin yapılan çalışmaların sayısındaki artışı sağlarken aynı zamanda konu dağılımının da çeşitlenmesine zemin hazırlamıştır. İşte bu araştırmada Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalar çeşitli değişkenler açısından incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada nitel araştırmalarda kullanılan yöntemlerden biri olan betimsel içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını YÖK Ulusal Tez Merkezinde yer alan 125 lisansüstü araştırma oluşturmuştur. Verilerin elde edilmesinde araştırmalar tarafından

ISBN: 978-625-5962-19-5

hazırlanan Lisansüstü Araştırma Değerlendirme Formu kullanılmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezinde "Web 2.0" anahtar kelimesi kullanılarak yapılan tarama neticesinde ulaşılan 137 lisansüstü tez numara ve başlıklarıyla birlikte bu forma aktarılarak sırayla YÖK Ulusal Tez Merkezinden indirilerek incelenmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Yapılan analizlerle ulaşılan bulgular tablolaştırılarak frekans ve yüzdelik değerleriyle birlikte sunulmuş, ortaya çıkan dağılıma göre de ilgili alan yazını da dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Web 2.0, eğitim-öğretim, lisansüstü araştırma, içerik analizi.

GİRİŞ

Web 2.0 teknolojisi internetin yoğun bir şekilde kullanılmaya başlandığı 2000'li yılların başında ortaya çıkmıştır. Bu kavramı ilk kez kullanan kişi O'Reilly, internetin kendi içerisinde gelişerek bu kavramın ortaya çıktığını ifade eder (O'Reilly, 2005). Dijitalleşme çağında artan imkânlarla birlikte özellikle eğitim ve öğretimde de ciddi değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlerden biri de Web 2.0 teknolojisinin eğitim ve öğretim sürecine katılmasıdır. Değişen çağda bilginin de dönüştüğü ve çeşitli şekillerde öğretimin yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda bu teknolojinin eğitim ve öğretime entegrasyonu birçok açıdan kolaylık sağlamıştır. Özellikle öğretmen öğrenci etkileşiminin azaldığı okul dışı ortamlarda bu teknoloji ile öğrenciler okuldan bağımsız olarak öğrenmeye devam edebilmektedir (Kırımlı ve Demirezen, 2022; Kuş Gürbey ve Büyük, 2024).

Web 2.0 teknolojisi ile internet ortamında bulunan içerikler kişiselleştirilebilir, geliştirilebilir ve değiştirilebilir hâle gelmiştir. Bu da içerik üretme noktasında kullanıcılara çeşitlilik sağlamıştır. Özellikle öğretmenlerin bunu destekleyici bir materyal olarak görmesi ve bu şekilde kullanması öğrenci açısından oldukça etkili sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Öğrenciler bu ortamlarda içerik üretebilirken aynı zamanda sosyalleşebilmektedir (Kuloğlu vd., 2024). İçerik üretiminin yoğun şekilde yapıldığı ve kullanıcı sayılarının çok ciddi sayıda olduğu bazı sayfalar web 2.0 araçlarının öğretimde kullanılmasında çok önde gelmektedir. Günümüzde eğitimde "Blogger, Canva, Edpuzzle, Kahoot, Prezi, Quizizz, Wordart" gibi farklı birçok Web 2.0 aracı karşımıza çıkmaktadır (Kuloğlu vd., 2024, ss.158). Bu sayfalardan kullanıcılar hem etkileşimli içerikler oluşturabilir hem de bunları başkalarıyla paylaşabilmektedir. Web 2.0 araçlarının özellikle eğitim ve öğretimdeki artan etkisi göz önünde bulundurularak bu çalışmada Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalardaki eğilim

ISBN: 978-625-5962-19-5

yönü farklı değişkenler açısından belirlenmeye çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalarda ele alınan değişkenlerin dağılımı nasıldır?
2. Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalarda ele alınan konuların dağılımı nasıldır?
3. Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin yapılan lisansüstü çalışmaların araştırma alanına göre dağılımı nasıldır?
4. Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalarda kullanılan araştırma yöntem ve yaklaşımlarının dağılımı nasıldır?
5. Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin yapılan lisansüstü çalışmaların araştırma türüne göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımıyla ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tematik içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Sosyal gerçekliği araştıran nesnel, sistematik, tümdengelime dayalı okuma aracı olarak önceden belirlenen ölçütlere göre kavramlardan, metinlerden, sözlü veya yazılı materyallerden anlamlar çıkarmayı amaçlayan (Tavşancıl ve Aslan, 2001) içerik analizi yöntemine uygun olarak bu çalışmada 137 lisansüstü tez araştırmacılar tarafından önceden belirlenen kriterler doğrultusunda incelenmiştir. Yapılan bu çalışmayla araştırma kapsamındaki lisansüstü araştırmaların içeriği nesnel bir şekilde incelenerek temalandırılmış ve bu çalışmalardan anlamlı sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma Materyali

Araştırmanın veri kaynağını YÖK Ulusal Tez Merkezi Sistemi'ne kayıtlı ve Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımıyla ilgili 2022-2024 yılları arasında yayımlanmış olan 137 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Araştırmada incelenen lisansüstü araştırmaların yıllara göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir:

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 3. *Lisansüstü Araştırmaların Son Üç Yıla Göre Dağılımı*

	Yıl	*f*	%
1.	2024	54	39,42
2.	2023	48	35,04
3.	2022	35	25,55
	Toplam	**137**	**100**

Tablo 1'e göre 2022'den 2024'e kadar her geçen yıl Web 2.0 araçlarını konu alan lisansüstü araştırma sayısında tedricen bir artış olmuştur. Tablo 2'de ise lisansüstü araştırmaların yüksek lisans ya da doktora tezi olma durumuna göre dağılımına ilişkin bilgiler verilmiştir:

Tablo 4. *Lisansüstü Araştırmaların Tez Türüne Göre Dağılımı*

	Yıl	*f*	%
1.	Yüksek Lisans	116	84,67
2.	Doktora	21	15,33
	Toplam	**137**	**100**

Tablo 2'ye bakıldığında araştırma kapsamında incelenen lisansüstü araştırmaların büyük bir kısmının yüksek lisans tezi, geriye kalan kısmın ise doktora tezi olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü araştırmaların hangi üniversitelerde gerçekleştirildiğine de bakılmış, elde edilen verilerden 56 farklı üniversitede Web 2.0 araçlarına yönelik araştırmanın yapıldığı, bu üniversiteler içerisinde en az 2 tezin yayımlandığı üniversite sayısının 30 olduğu, geriye kalan 26 üniversitenin her birinde 1 araştırmanın yayımlandığı tespit edilmiştir. Tablo 3'te ise Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımıyla ilgili en az 3 araştırmanın yayımlandığı 18 üniversiteye ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 5. *Lisansüstü Çalışmaların Üniversitelere Göre Dağılımı*

Sıra	Üniversite	*f*	%
1.	Gazi	13	9,49
2.	Atatürk	9	6,57
3.	Muğla Sıtkı Koçman	8	5,84
4.	Çanakkale Onsekiz Mart	5	3,65
5.	Aydın Adnan Menderes	5	3,65
6.	Yıldız Teknik	5	3,65
7.	Afyon Kocatepe	4	2,92
8.	Balıkesir	4	2,92
9.	Fırat	4	2,92
10.	Kütahya Dumlupınar	4	2,92

ISBN: 978-625-5962-19-5

11.	Marmara	4	2,92
12.	Trabzon	4	2,92
13.	Akdeniz	3	2,19
14.	Bahçeşehir	3	2,19
15.	Erciyes	3	2,19
16.	Eskişehir Osmangazi	3	2,19
17.	Necmettin Erbakan	3	2,19
18.	Niğde Ömer Halisdemir	3	2,19
19.	. . .		
	Toplam	**137**	**100**

Tablo 3'e göre Web 2.0 araçlarına yönelik en fazla lisansüstü araştırmanın yapıldığı ilk 3 üniversitenin sırasıyla Gazi, Atatürk ve Muğla Sıtkı Kocaman üniversiteleri olduğu; Çanakkale Onsekiz Mart, Aydın Adnan Menderes, Yıldız Teknik üniversitelerinde ise eşit sayıda araştırmanın yapıldığı anlaşılmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada içerik analizine tabi tutulacak çalışmalara ulaşabilmek için YÖK Ulusal Tez Merkezi Sistemi'nde yayımlanmış tezler incelenmiştir. Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımı konusu yaygın bir araştırma konusu olmasından dolayı ilgili alan yazını taraması yapılırken zaman sınırlamasına gidilmiş ve son üç yılda (2022-2024 yılları) yapılan 137 lisansüstü çalışma araştırma kapsamına alınmıştır. Tezlerin belirlenmesi sürecinde ilk olarak YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında "Web" anahtar kelimesinin geçtiği arama yapılmıştır. "Web" kelimesi ile tez adının aranması Şekil 1'de verilmiştir.

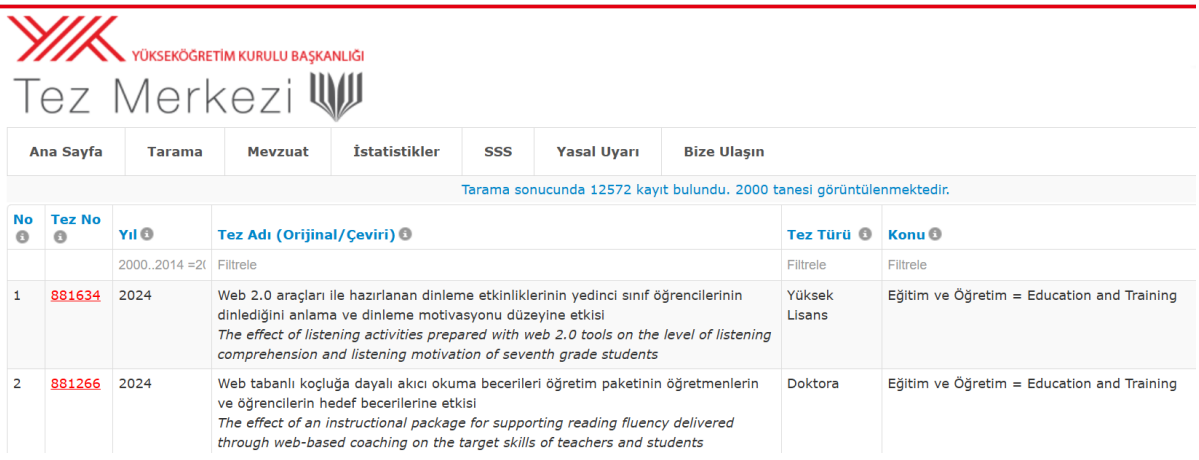
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI
Tez Merkezi

Ana Sayfa | Tarama | Mevzuat | İstatistikler | SSS | Yasal Uyarı | Bize Ulaşın

Tarama sonucunda 12572 kayıt bulundu. 2000 tanesi görüntülenmektedir.

No	Tez No	Yıl	Tez Adı (Orijinal/Çeviri)	Tez Türü	Konu
		2000..2014 =2(	Filtrele	Filtrele	Filtrele
1	881634	2024	Web 2.0 araçları ile hazırlanan dinleme etkinliklerinin yedinci sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama ve dinleme motivasyonu düzeyine etkisi *The effect of listening activities prepared with web 2.0 tools on the level of listening comprehension and listening motivation of seventh grade students*	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
2	881266	2024	Web tabanlı koçluğa dayalı akıcı okuma becerileri öğretim paketinin öğretmenlerin ve öğrencilerin hedef becerilerine etkisi *The effect of an instructional package for supporting reading fluency delivered through web-based coaching on the target skills of teachers and students*	Doktora	Eğitim ve Öğretim = Education and Training

Şekil 1. YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında Web Çalışmalarının Araştırılması

ISBN: 978-625-5962-19-5

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında pek çok konu alanında Web araç ve sistemleriyle ilgili 12547 teze ulaşılmıştır. Bundan dolayı çalışma materyali konu alanı sınırlandırmasına gidilerek sadece "Eğitim ve Öğretim" konusunda son üç yılda yapılan çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Yapılan bu sınırlandırmayla 2022-2024 yılları arasında 137 lisansüstü teze ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen 137 tez çalışmanın 5 araştırma sorusu ışığında çözümlenmiştir. Bu çözümlenme işleminde çalışma materyali araştırmacılar tarafından hazırlanan "Tez Değerlendirme Formu" kullanılarak tematik içerik analizine tabi tutulmuştur. Form, temel olarak on bölümden oluşmaktadır: tezin numarası, türü, yayımlandığı yıl ve üniversite, tezde ele alınan değişkenler, tezin konusu, tezin araştırma alanı, tezde kullanılan yöntem ve yaklaşım ile bilimsel araştırma türü. Bu başlıklar, araştırma kapsamındaki tezler analiz edilirken formun odaklanılan bölümleridir. Her bir tez "Tez Değerlendirme Formu" kullanılarak incelenmiştir. Her bir tez formda yer alan ve önceden belirlenmiş kriterlere göre sınıflandırılmıştır.

Güvenirlik ve Geçerlik

İçerik analizi çalışmalarında veri güvenirliğinin sağlanabilmesi için kodlamaların iyi yapılması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmaya konu olan 137 lisansüstü tez, her bir araştırmacı tarafından "Tez Değerlendirme Formu" kullanılarak ayrı ayrı analiz edilmiştir. Analizler tamamlandıktan sonra her iki araştırmacı tarafından hazırlanan tasnif karşılaştırılmış, birbiriyle çelişen başlıklar tespit edilmiş, bu başlıklar üzerinde tartışılarak ortak bir karara varılıp analiz süreci tamamlanmıştır.

Verilerin geçerliğinin sağlanabilmesi amacıyla ise araştırmacılara tarafından hazırlanan "Tez Değerlendirme Formu" eğitim bilimleri alanında uzman üç öğretim üyesinin görüşüne sunularak formun görünüş geçerliği sağlanmıştır.

BULGULAR

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Web 2.0 araçlarıyla ilgili son üç yılda yapılan 137 lisansüstü araştırmadaki değişkenler incelenmiş, lisansüstü tezlerde 88 farklı değişkenin ele alındığı tespit edilmiştir. Bu değişkenlerden 15'i en az iki kez tekrar ederken 73'ü birer kez tekrar etmiştir. Tablo 4'te frekans değeri en az 2 olan değişkenlere ilişkin bilgiler verilmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 6. *Lisansüstü Araştırmalarda Ele Alınan Değişkenler*

Sıra	Değişkenler	*f*	%
1.	Başarı	53	22,46
2.	Tutum	25	10,59
3.	Web 2.0 araçlarını kullanma yetkinlikleri	19	8,05
4.	Motivasyon	12	5,08
5.	Web 2.0 araçlarının kullanımına ilişkin görüş	11	4,66
6.	Web 2.0 araçlarını kullanmaya yönelik algı	9	3,81
7.	Web 2.0 araçlarına yönelik farkındalık	7	2,97
8.	Dijital okuryazarlık düzeyleri	6	2,54
9.	Web 2.0 araçları kullanım yetkinliği	6	2,54
10.	Kalıcılık	4	1,69
11.	21. yüzyıl becerileri	3	1,27
12.	Kelime öğretimi	3	1,27
13.	Dijital öğretim materyali geliştirme yeterlikleri	2	0,85
14.	Performans	2	0,85
15.	Web 2.0 araçlarını kullanma durumu	2	0,85
16.	.		
17.	.		
18.	.		
	Toplam	**236**	**100**

Tablo 4'e bakıldığında araştırma kapsamında incelenen 137 lisansüstü tezde ele alınan 88 değişken içerisinde en çok sıklık değerine sahip olanının başarı (%22,4) olduğu, başarı değişkenini ise sırasıyla tutum (%10,5), Web 2.0 araçlarını kullanma yetkinlikleri (%8,05), motivasyon (%5,08) ve Web 2.0 araçlarının kullanımına ilişkin görüş (%4,6) değişkenlerinin takip ettiği anlaşılmaktadır. İncelenen çalışmalarda diğer 73 değişkene göre araştırmacılar tarafından daha çok incelenen diğer değişkenlerin ise Web 2.0 araçlarını kullanmaya yönelik algı, Web 2.0 araçlarına yönelik farkındalık, dijital okuryazarlık düzeyleri, Web 2.0 araçları kullanım yetkinliği, kalıcılık, 21. yüzyıl becerileri, kelime öğretimi, dijital öğretim materyali geliştirme yeterlikleri, performans, Web 2.0 araçlarını kullanma durumu olduğu görülmektedir.

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü çalışmalar konuları bakımından incelenmiş, elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 7. *Lisansüstü Araştırmalarda Ele Alınan Konular*

Sıra	Konu	*f*	%
1.	Herhangi bir değişkene etki	78	56,93
2.	Öğretmenlerin özelliklerinin incelenmesi	31	22,63
3.	Öğretmen adaylarının özelliklerinin incelenmesi	12	8,76
4.	Süreç değerlendirme	7	5,11
5.	Materyal geliştirme	5	3,65

ISBN: 978-625-5962-19-5

6.	Öğretmen ve öğretmen adaylarının özelliklerinin incelenmesi	2	1,46
7.	Duyuşsal 0zelliklerinin İncelenmesi	2	1,46
	Toplam	**137**	**100**

Tablo 5'e bakıldığında Web 2.0 araçlarıyla ilgili yapılan lisansüstü araştırmaların 7 farklı başlık altında bir araya geldiği görülmektedir. Bu başlıklar içerisinde en çok tekrar edeninin ise Web 2.0 araçlarıyla yapılan uygulamaların herhangi bir değişken üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmalar olduğu anlaşılmaktadır (%56,9). Diğer bir deyişle son üç yılda yapılan 137 lisansüstü araştırmanın yarısından fazlası Web 2.0 teknolojilerinin kullanılmasıyla gerçekleştirilen uygulamaların başarı, tutum, motivasyon gibi değişkenler üzerindeki etkisinin test edildiği araştırmalardır. Tablo incelendiğinde lisansüstü araştırmacıların Web 2.0 merkezli yaptıkları araştırmaların konusunu oluşturan diğer araştırmaların sırasıyla öğretmenlerin özelliklerinin incelenmesi, öğretmen adaylarının özelliklerinin incelenmesi, süreç değerlendirme, materyal geliştirme ve duyuşsal 0zelliklerinin incelenmesi olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır.

Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Araştırmada incelenen lisansüstü çalışmalar araştırma alanı bakımından da incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 8. *Lisansüstü Çalışmaların Araştırma Alanına Göre Dağılımı*

	Araştırma Alanı	***f***	**%**
1.	Fen Eğitimi	35	25,55
2.	Yabancı Dil Eğitimi	23	16,79
3.	Sosyal Bilgiler Eğitimi	20	14,60
4.	Türkçe Eğitimi	18	13,14
5.	Matematik Eğitimi	11	8,03
6.	Sınıf Eğitimi	8	5,84
7.	Bilişim Teknolojileri Eğitimi	4	2,92
8.	Farklı Branşlar	4	2,92
9.	Okul Öncesi Eğitimi	4	2,92
10.	Beden Eğitimi	3	2,19
11.	Coğrafya Eğitimi	2	1,46
12.	Müzik Eğitimi	2	1,46

ISBN: 978-625-5962-19-5

13.	Öğretim Görevlisi	2	1,46
14.	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi	1	0,73
	Toplam	**137**	**100**

Tablo 6 incelendiğinde son üç yılda Web 2.0 araçlarıyla ilgili en çok araştırma yapılan alanın fen eğitimi olduğu görülmektedir (%25,5). Fen eğitiminden sonra Web 2.0 araçlarıyla ilgili yapılan lisansüstü araştırmaların yoğunlaştığı diğer alanların sırasıyla yabancı dil eğitimi (%16,7), sosyal bilgiler eğitimi (%14,6) ve Türkçe eğitimi (%13,1) olduğu anlaşılmaktadır. Tablodan hareketle elde edilen veriler değerlendirildiğinde matematik, sınıf, bilişim teknolojileri, okul öncesi, beden eğitimi, coğrafya, müzik, din kültürü ve ahlak bilgisi eğitimi alanlarıyla birlikte farklı branşları ve üniversitede görev yapan öğretim görevlilerini de merkeze alan Web 2.0 araçlarıyla ilgili araştırmaların yapıldığı bulgusuna ulaşılmaktadır.

Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Çalışma kapsamında ele alınan lisansüstü tezlerde kullanılan araştırma yöntemleri incelenmiş ve 137 lisansüstü tezde 13 farklı yöntemin kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmalarda kullanılan yöntemlere ilişkin bilgiler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 9. *Lisansüstü Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Yöntemlerinin Dağılımı*

	Yöntem	***f***	**%**
1.	Açıklayıcı Sıralı	52	37,96
2.	Deneysel Desen	30	21,90
3.	Tarama Modeli	23	16,79
4.	Gömülü Desen	10	7,30
5.	Durum Çalışması	6	4,38
6.	Eylem Araştırması	4	2,92
7.	Yakınsayan Paralel Desen	4	2,92
8.	Temel Nitel Deseni	2	1,46
9.	Doküman İncelemesi	2	1,46
10.	Tasarım Tabanlı Araştırma	1	0,73
11.	Meta Analiz	1	0,73
12.	Çok Aşamalı Desen	1	0,73
13.	Çeşitleme	1	0,73
	Toplam	**137**	**100**

Tablo 7'ye bakıldığında Web 2.0 araçlarıyla ilgili lisansüstü tezlerde en çok kullanılan yöntemlerin sırasıyla açıklayıcı sıralı desen (%37,9), deneysel desen (%21,9), tarama modeli (%16,7) ve gömülü desen (%7,3) olduğu görülmektedir. Tablo 8'de ise lisansüstü tezlerde

ISBN: 978-625-5962-19-5

kullanılan bu yöntemlerin nitel, nicel ve karma araştırma modellerine göre dağılımları sunulmuştur.

Tablo 10. *Lisansüstü Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Yaklaşımlarının Dağılımı*

	Yöntem	***f***	**Yaklaşım**
1.	Durum Çalışması	6	
2.	Eylem Araştırması	4	**Nitel**
3.	Temel Nitel Desen	2	(f: 14; %10,2)
4.	Doküman İncelemesi	2	
5.	Deneysel Desenler	30	**Nicel**
6.	Tarama Modeli	23	(f: 53; %38,7)
7.	Açıklayıcı Sıralı Desen	52	
8.	Gömülü Desen	10	
9.	Yakınsayan Paralel	4	**Karma**
10.	Tasarım Tabanlı Araştırma	1	(f: 70; %51,1)
11.	Meta Analiz	1	
12.	Çok Aşamalı Desen	1	
13.	Çeşitleme	1	
	Toplam	**137**	

Tablo 8'e bakıldığında incelenen lisansüstü tezlerin yarısından fazlasının karma yaklaşıma göre desenlendiği (f: 70; %51,1); karma araştırmalardan ise en çok kullanılanın açıklayıcı sıralı desen (%37,9) olduğu görülmektedir. Tablo 8'e göre lisansüstü tezlerde karma yaklaşımdan sonra en çok kullanılan yaklaşım nicel araştırma (f: 53; %38,7) iken nicel araştırmalar içerisinde en çok tercih edilen ise deneysel desenlerdir (%21,9). Tablo 8 incelendiğinde lisansüstü tezlerde diğer iki yaklaşıma göre araştırmacılar tarafından daha az kullanılan yaklaşımın nitel araştırma (f: 14; %10,2); nitel araştırmalardan en çok kullanılan yöntemin ise durum çalışması (%4,3) olduğu anlaşılmaktadır.

Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerde kullanılan yöntemlerin araştırma yaklaşımları bağlamındaki dağılımına bakıldıktan sonra tüm bu araştırmalar betimsel, ilişkisel ve deneysel olma durumlarına göre gruplandırılmış ve elde edilen bilgiler Şekil 2'de sunulmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

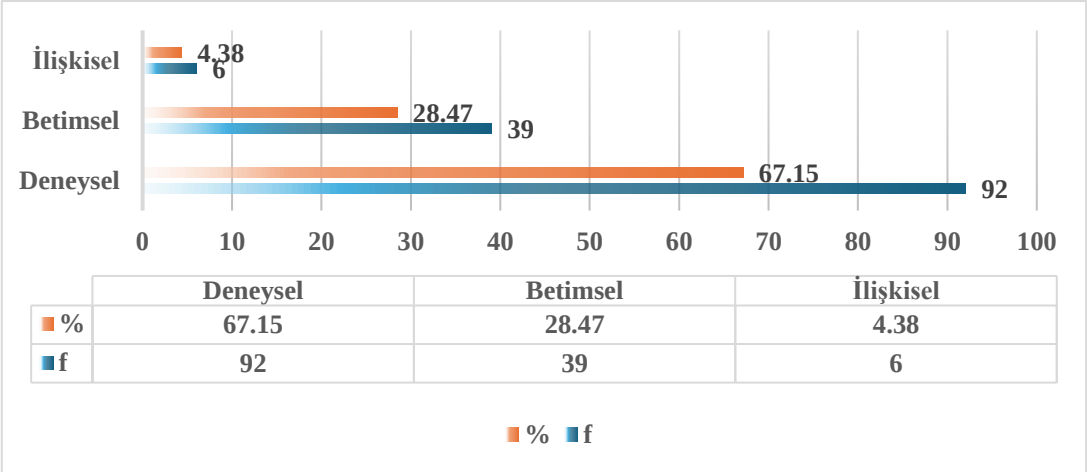

Şekil 2. Lisansüstü çalışmaların araştırma türlerine göre dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde Web 2.0 araçlarıyla ilgili lisansüstü araştırmaların çok büyük bir kısmının deneysel nitelikli araştırmalar (%67,1) olduğu anlaşılmaktadır. Şekil 1'e göre araştırmacılar, deneysel araştırmalardan sonra en çok betimsel araştırma ((%28,4) türünde çalışmalar yapmakla birlikte tüm bu araştırmalar içerisinde ilişkisel araştırma (%4,3) türüne de yer vermişlerdir.

SONUÇ

Web 2.0 araçlarıyla ilgili 2022-2024 yılları arası yapılan 137 lisansüstü araştırmadaki değişkenler incelenmiş ve bu çalışmalarda 88 farklı değişkenin ele alındığı tespit edilmiştir. Yapılan incelemelerde lisansüstü araştırmalarda en çok incelenen değişkenlerin başarı ve tutum olduğu anlaşılmıştır. Araştırma kapsamındaki lisansüstü tezlerde 88 farklı değişkenin ele alınması, Web 2.0 araçlarıyla ilgili pek çok farklı boyutta araştırmaların yapıldığını ve bunun da dijital eğitim teknolojilerinin eğitimde ne kadar önemsendiğini göstermesi açısından önemlidir. Elde edilen bu bulgulardan hareketle öncelikli araştırma alanlarının eğitimde dijitalleşmenin öğrenci başarısı üzerindeki etkileri konusunda yoğunlaştığı söylenebilir.

Web 2.0 araçlarıyla ilgili lisansüstü araştırmalarda ele alınan konular incelenmiş, Web 2.0 teknolojisinden yararlanılarak uygulanan bir yöntem ya da uygulamanın herhangi bir değişken üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların diğer araştırma konularına göre daha çok yapıldığı belirlenmiştir. Yapılan incelemelerde "Öğretmenlerin özelliklerinin incelenmesi" konusunda yapılan çalışmaların da oldukça fazla çalışıldığı fakat materyal geliştirme, süreç değerlendirme ve duyuşsal özelliklerin incelenmesi konularının daha az çalışıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgulardan hareketle Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin araştırmaların büyük ölçüde neden-sonuç ilişkilerini incelemeye odaklandığı; bu araştırmalarda süreç

ISBN: 978-625-5962-19-5

değerlendirme, materyal geliştirme ve duyuşsal faktörler gibi konuların ise ihmal edildiği söylenebilir.

Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin lisansüstü çalışmaların araştırma alanına göre dağılımına bakılmış, Fen Eğitimi, Yabancı Dil Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi'nin en çok araştırılan alanlar; Türkçe, Matematik ve Sınıf Eğitimi'nin orta düzeyde ilgi gören alanlar; Coğrafya, Müzik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi üzerine yapılan çalışmaların ise oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu bulgulardan hareketle Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin lisansüstü çalışmaların daha çok fen ve dil eğitimi üzerine yoğunlaştığı; sanat, spor ve dinî eğitim gibi alanların ise daha az çalışıldığı söylenebilir.

Lisansüstü çalışmalarda kullanılan araştırma yöntem ve yaklaşımlarının dağılımına bakılmış, araştırmacıların en çok tercih ettiği yaklaşımın karma, karma yöntemlerden ise açıklayıcı sıralı desen olduğu anlaşılmıştır. Yapılan incelemelerde nicel araştırmaların da araştırmacılar tarafından oldukça fazla tercih edildiği fakat nitel araştırmaların oldukça sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Tüm bu bulgulardan hareketle araştırmacılar tarafından eğitim araştırmalarında karma yöntemlerin ön planda tutulduğu, nicel araştırmaların önemli bir yer tuttuğu fakat nitel araştırmalara daha az ilgi gösterildiği söylenebilir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların bilimsel araştırma türlerine göre dağılımına bakılmış, deneysel araştırmaların en çok kullanılan yöntem olduğu, betimsel araştırmaların ikinci sırada geldiği fakat deneysel araştırmalara göre daha az tercih edildiği, ilişkisel araştırmaların ise en az kullanılan yöntem olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu bulgulardan hareketle eğitim araştırmalarında deneysel çalışmaların çokça yapıldığı, betimsel çalışmaların nispeten önemli bir yer tuttuğu fakat değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların deneysel ve betimsel araştırmalara göre daha sınırlı kaldığı söylenebilir.

Son yıllarda çalışma sayılarındaki artışın belirgin bir şekilde ortaya çıktığını söyleyen Yazıcı, Ocak ve Bozkurt (2021) özellikle 2015 yılından sonra hem tez hem de makale sayısının arttığını belirtmiştir. Yapılan bu çalışmada da elde edilen sonuçlara göre Web 2.0 ile ilgili çalışmaların son yıllarda arttığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmaların büyük ölçüde eğitim alanında yapıldığını söyleyen Yazıcı, Ocak ve Bozkurt (2021) bu çalışmada ulaşılan sonuçla benzer bir görüşe sahiptir. Yapılan araştırmalara bakıldığında özellikle öğretmenlik bölümlerinde Web 2.0 ile ilgili çalışma sayısının oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Bertiz ve Baltacı (2023) da yaptıkları çalışmada en çok çalışmanın Bilişim Teknolojileri ile Eğitim Bilimleri alanlarında

ISBN: 978-625-5962-19-5

olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan incelemede çalışmaların daha çok Web 2.0 araçlarının kullanımı ve bu kullanıma ilişkin görüşler ile ilgili olduğu belirtilmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kaynakça

Bertiz, Y., & Baltacı, Ş. (2023). Eğitim teknolojilerinde Web 2.0 araçlarının kullanımına yönelik yapılmış çalışmaların sistematik incelemesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama,* 13(2), 352-372. https://doi.org/10.17943/etku.1198669

Er Türküresin, H., & Çelik, R. (2024). Sosyal Bilgiler eğitiminde Web 2.0 araçları kullanımına ilişkin yapılan araştırmalar konusunda bir İierik analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *8*(1), 19-43.

Kırımlı, H., & Demirezen, S. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin web 2.0 teknolojilerine yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(62), 527-558. https://doi.org/10.21764/maeuefd.1024814

Kuloğlu, A., Gürbüz, N. N., Tutuş, F., Özer, M. (2024). Examination of pre-service teachers' competence in using Web 2.0 tools from various variables perspectives. [Öğretmen Adaylarının Web 2.0 Araçlarını Kullanım Yetkinliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi] *Electronic Journal of Education Sciences, [Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi], 13*(26), 156-171 DOI: 10.55605/ejedus.1411047

Kuş Gürbey, S., & Büyük, U. (2024). Eğitime teknoloji entegrasyonu: Web 2.0 araçları. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *9*(1), 28-40. https://doi.org/10.47479/ihead.1279043

O'Reilly, T. (2005). What is Web 2.0. Design patterns and business models for the next generation of software. Retrieved from http://oreilly.com/web2/archive/what-isweb20.html

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri.* Epilon.

Yazıcı, S., Ocak, İ., & Bozkurt, M. (2021). Web 2.0 araçları ile ilgili eğitim çalışmalarının incelenmesi. *Eğitim Ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 474-487. https://doi.org/10.51725/etad.1009299

ISBN: 978-625-5962-19-5

TEKNOLOJİ TABANLI LİSANSÜSTÜ TÜRKÇE EĞİTİMİ ARAŞTIRMLARINA YÖNELİK BİR İÇERİK ANALİZİ

Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
Atatürk Üniversitesi, o.sevim@atauni.edu.tr - ORCID: 0000-0002-0274-8640

Arş. Gör. Dr. Fetullah UYUMAZ
Atatürk Üniversitesi, fetullah.uyumaz@atauni.edu.tr - ORCID: 0000-0002-0274-8640

ÖZET

Teknoloji tabanlı Türkçe öğretimi, dil öğretiminde geleneksel yöntemlerin dijital ve teknolojik araçlarla desteklenmesini hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda uygulayıcılar okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmek amacıyla yenilikçi uygulamalar, dijital platformlar, etkileşimli materyaller ve oyunlaştırma tekniklerinden yararlanmaya çalışırlar. Özellikle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde etkili olan bu yaklaşım, çevrim içi öğrenme platformları, sanal sınıflar, dil uygulamaları, mobil uygulamalar ve yapay zekâ tabanlı dil öğrenme araçlarıyla öğrenci motivasyonunu artırmayı, dil öğrenme kaygısını azaltmayı ve öğrenme süreçlerini bireyselleştirmeyi amaçlar. Teknoloji tabanlı araçlar; okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerinin yanı sıra kültürel farkındalığın geliştirilmesinde de önemli destek sağlar. Özellikle gençlerin sosyal medyayı ne kadar aktif kullandıkları göz önünde bulundurulduğunda teknoloji tabanlı uygulamalardan dil öğretiminde yararlanmanın ne kadar önemli bir ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Teknoloji tabanlı araçların dil öğretimindeki rolünün her geçen gün artmasıyla birlikte bu alanda yapılan araştırmaların da sayısında ciddi bir artış söz konusudur. Bu araştırmanın amacı teknoloji tabanlı lisansüstü Türkçe eğitimi araştırmalarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını YÖK Ulusal Tez Merkezinde "Türkçe eğitimi" ve "Türkçe öğretimi" anahtar kavramları kullanılarak yapılan tarama neticesinde ulaşılan 96 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Çalışmada veriler toplanmaya başlamadan önce araştırmacılar tarafından veri kaynağının sistematik olarak analizine imkân

ISBN: 978-625-5962-19-5

tanıyacak bir değerlendirme formu hazırlanmıştır. Bu değerlendirme formunda sütunlarda araştırmada dikkate alınan değişkeneler, satırlarda ise araştırmalara ilişkin bilgiler yer almıştır. Değerlendirme formuna uygun olarak analiz edilen lisansüstü çalışmalardan elde edilen bilgiler tablolaştırılmıştır. İncelemeler neticesinde ulaşılan tablolarda yer alan bilgiler sıklık ve yüzdelik değerleriyle birlikte akademik araştırmaya uygun olarak raporlaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji tabanlı dil öğretimi, Türkçe öğretimi, içerik analizi.

GİRİŞ

Teknolojinin günümüzde yoğun şekilde kullanımı birçok alanı olduğu gibi eğitimi de ciddi bir şekilde etkilemiştir. Ortaya çıkan bu etki, eğitimin bileşenleri olan öğrenci, öğretmen, veli ve okul yönetimini de kapsamaktadır. Özellikle öğrenci boyutunda teknolojinin kullanımı oldukça önemli bir konudur. Bu noktada veli ve öğretmenlerin üstlendiği roller çeşitlenmektedir (Genç Ersoy ve Ersoy, 2021; Yıldız ve Metin, 2020).

Öğretmenlerin öğrencilere yönelik onların çeşitli yeteneklerini sergileyebilecekleri alanlar açması konusunda öncü ve rehber olması gerekmektedir. Ancak her şeyden önce öğretmenlerin topluma faydalı olabilecek bireyleri yetiştirebilmesi için teknolojik donanım olarak kendilerini ciddi anlamda geliştirmesi gerekmektedir (Dargut ve Çelik, 2014). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni teknolojilerin dil öğretiminde de kullanımı yaygın bir hâl almıştır. Özellikle dil öğretim uygulamaları eğitim öğretim sürecinin bir parçası hâline gelmiş ve destekleyici materyaller olarak kullanılmaya başlanmıştır. Birçok farklı uygulama, internet siteleri, bloglar, kişisel sayfalar, sosyal medya uygulamalarında açılan sayfalar ve daha pek çok içeriğin sağlandığı çeşitli kaynaklar ortaya çıkmıştır. Bu kaynakların etkili bir şekilde kullanımı doğal olarak öğretmenin bilgi ve becerisiyle sınırlıdır. Çünkü öğretmenlerin bu alana hâkimiyeti onları aktarma becerilerini doğrudan etki etmektedir. Bütün bu bileşenlerle birlikte özellikle dil öğretiminde etkili bir uygulama ve kullanma becerisi elde edilebilir.

Teknolojinin eğitimde kullanımıyla birlikte ortaya çıkan sorunlara yönelik çözüm önerileri için araştırmacılar çeşitli çalışmalar yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Sadece sorun odaklı değil; deneyim gerektiren uzmanlık alanları ve teknolojinin kullanımı, öğrencilerin teknolojiye entegrasyonu, öğrencilerin teknolojiyi kullanma becerisi gibi çeşitlendirilebilecek konularda çalışmalara devam edilmektedir (Yürektürk ve Coşkun, 2020).

Alan yazınına bakıldığında Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımı çalışmalarındaki eğilimin incelendiği araştırmalara da rastlanmıştır (Genç Ersoy ve Ersoy, 20212; Kuzhan ve Fidan, 2020;

ISBN: 978-625-5962-19-5

Şahin, Çiftçi ve Başbayrak, 2020). Genç Ersoy ve Ersoy (20212) tarafından yapılan araştırmada 2016-2020 yılları arasında TR Dizin'de dizinlenen dergilerde yayınlanan 97 makale çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Kuzhan ve Fidan (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Türkçe eğitimi sürecinde bilişim teknolojisi kullanımına yönelik araştırmalar ele alınmıştır. Şahin, Çiftçi ve Başbayrak (2020) tarafından yapılan çalışma kapsamında ise 2000-2018 yılları arasındaki lisansüstü tezler analiz edilmiştir. Alan yazını incelendiğinde çalışmaların çeşitli şekillerde sıralandığı ve belli başlı konularda daha çok yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle uygulamaların etkililiğini test eden ve uygulayıcılar ile kullanıcıların görüşlerine yer vererek hazırlanan çalışmalar oldukça fazladır. Bu çalışmada ise teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalardaki eğilimin yönü farklı değişkenler açısından incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

6. Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalarda ele alınan değişkenlerin dağılımı nasıldır?
7. Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalarda ele alınan konuların dağılımı nasıldır?
8. Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalarda kullanılan araştırma yöntem ve yaklaşımlarının dağılımı nasıldır?
9. Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine ilişkin yapılan lisansüstü çalışmaların bilimsel araştırma türüne göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

İçerik analizleri; meta-analiz, meta-sentez (tematik içerik analizi) ve betimsel içerik analizi olarak üç ana kategoriye ayrılmaktadır (Çalık & Sözbilir, 2014). Meta analiz, aynı konuda farklı zamanlarda ve farklı yerlerde gerçekleştirilen bireysel çalışmaların deneysel bulgularını toplama, birleştirme, sentezleme ve istatistiksel işlemlerle yorumlama amacını taşıyan bir nicel uygulamadır (Durlak, 1995). Meta-sentez, aynı konu üzerinde yapılan araştırmaların temel temaları veya ana şablonları belirleyerek eleştirel bir bakış açısıyla sentezlenip yorumlanmasını içeren bir metodolojidir (Çalık & Sözbilir, 2014). Betimsel içerik analizi ise belirli bir konu içinde bağımsız olarak gerçekleştirilen, yayınlanmış veya yayınlanmamış tüm çalışmaların ele alınıp eğilimlerinin tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesini içeren sistemli çalışmalardır (Calik vd., 2008; Sözbilir, Kutu & Yaşar, 2012, Ültay vd., 2021). Bu çalışmada ise teknoloji

ISBN: 978-625-5962-19-5

tabanlı Türkçe eğitimi alanında yapılan çalışmaların araştırmacılar tarafından belirlenen kriterlere göre sistematik olarak incelenmiştir. Analiz sonucunda ise çalışma kapsamına dâhil edilen tezlerin, belirlenen kriterler çerçevesinde genel eğilimlerinin ne yönde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmada içerik analizi modellerinden betimsel içerik analizi tercih edilmiştir.

Çalışma Materyali

Araştırmanın verilerini Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan Türkçe eğitiminde yapılmış teknoloji tabanlı dil öğretimine ilişkin belirlenmiş olan kriterlere uygun lisansüstü tezler oluşturmaktadır.

Araştırmada teknoloji tabanlı Türkçe eğitimi ile ilgili son on yıl içerisinde yapılmış 96 lisansüstü araştırma incelenmiştir. Bu araştırmaların yıllara göre dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 11. *Lisansüstü Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımı*

Sıra	**Yıl**	***f***	***%***
1.	2014	2	2,08
2.	2015	4	4,17
3.	2016	5	5,21
4.	2017	1	1,04
5.	2018	9	9,38
6.	2019	14	14,58
7.	2020	11	11,46
8.	2021	11	11,46
9.	2022	15	15,63
10.	2023	16	16,67
11.	2024	8	8,33
	Toplam	**96**	**100**

Tablo 1'e bakıldığında 2014'den 2024'e kadar toplam 96 lisansüstü araştırmanın 35'inin 2014-2019; 61'inin ise 2020-2024 yılları arasında yapıldığı görülmektedir. Tablo 1'e göre son beş yıl içerisinde Türkçe eğitiminde teknoloji tabanlı lisansüstü araştırmaların sayısında ciddi bir artışın olduğu söylenebilir.

Tablo 2'de ise lisansüstü çalışmaların yüksek lisans ya da doktora tezi olma durumuna göre dağılımına ilişkin bilgiler verilmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 12. *Lisansüstü Araştırmaların Tez Türüne Göre Dağılımı*

	Yıl	*f*	%
1.	Yüksek Lisans	67	69,79
2.	Doktora	29	30,21
	Toplam	**96**	**100**

Tablo 2'ye bakıldığında araştırma kapsamında incelenen lisansüstü araştırmaların büyük bir kısmının (%69,7) yüksek lisans tezi, geriye kalan kısmın ise doktora tezi (%30,2) olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada incelenen lisansüstü araştırmaların hangi üniversitelerde yapıldığına da bakılmış, elde edilen verilerden 36 farklı üniversitede teknoloji tabanlı Türkçe eğitimi lisansüstü araştırmasının yapıldığı, bu üniversiteler içerisinde frekans değeri en az 2 olan üniversite sayısının ise 20 olduğu, 16 üniversitede ise en fazla 1 araştırmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Tablo 3'te ise frekans değeri en az üç olan 14 üniversiteye ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 13. *Lisansüstü Araştırmaların Üniversitelere Göre Dağılımı*

Sıra	Üniversite	*f*	%
1.	Gazi Üniversitesi	12	12,50
2.	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	8	8,33
3.	Ankara Üniversitesi	6	6,25
4.	Akdeniz Üniversitesi	5	5,21
5.	Yıldız Teknik Üniversitesi	4	4,17
6.	Sakarya Üniversitesi	4	4,17
7.	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	4	4,17
8.	Necmettin Erbakan Üniversitesi	4	4,17
9.	Marmara Üniversitesi	4	4,17
10.	Hacettepe Üniversitesi	4	4,17
11.	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	4	4,17
12.	İstanbul Aydın Üniversitesi	3	3,13
13.	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	3	3,13
14.	Fırat Üniversitesi	3	3,13
15.	.		
16.	.		
17.	.		
	Toplam	**96**	**100**

Tablo 3'e göre teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine yönelik en fazla lisansüstü araştırmanın yapıldığı ilk 3 üniversitenin sırasıyla Gazi, Çanakkale Onsekiz Mart ve Ankara ve Akdeniz üniversiteleri olduğu; Yıldız Teknik Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş

ISBN: 978-625-5962-19-5

Veli Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf üniversitelerinde ise eşit sayıda araştırmanın yapıldığı anlaşılmaktadır.

Verilerin Toplanması

Çalışmada, Türkiye'de Türkçe eğitiminde teknoloji tabanlı dil öğretimine ilişkin yapılmış lisansüstü tezler araştırma kapsamına alınmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında Türkçe öğretimi, Türkçe eğitimi ve teknoloji anahtar kelimeleri kullanılarak son on yılda yapılan çalışmalar sıralanmış ve çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan Tez Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Tez Değerlendirme Formu; tez numarası, tezin yazarı, çalışmanın yapıldığı yıl ve üniversite, tezin türü, çalışmada ele alınan değişkenler ve konular, araştırmada kullanılan yöntem ve yaklaşımlar ile bilimsel araştırma türü bölümlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri Tez Değerlendirme Formu aracılığıyla araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerden toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine ilişkin yapılan çalışmalar, araştırmacılar tarafından belirlenen kriterlere göre sistematik olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda çalışma kapsamına dâhil edilen tezler, belirlenen kriterler çerçevesinde genel eğilimlerinin ne yönde olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda yapılan bu çalışmada toplanan verilerin analizi için betimsel içerik analizi tekniği tercih edilmiştir. Çalışma kapsamına dâhil edilen çalışmaların her biri araştırmacılar tarafından ayrıntılı olarak çözümlenmiştir. Her bir araştırma Tez Değerlendirme Formu'ndaki bölümler açısından incelenmiştir. Elde edilen bu verilerin frekans ve yüzdeleri Microsoft Excel aracılığıyla hesaplanarak tablolaştırılmıştır. Toplanan verilere ilişkin hiyerarşik sırlama, yığılma ve değişimlerin daha açık şekilde anlaşılması için oluşturulan tablolar ayrıca şekiller ile desteklenmiştir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Çalışmanın güvenirliğinin sağlanması amacıyla araştırma süreci boyunca elde edilen veriler her bir araştırmacı tarafından öncelikle ayrı ayrı analiz edilmiş, ikinci aşamada yapılan bu analizler karşılaştırılmış, üçüncü aşamada ise örtüşmeyen noktalar üzerinden tartışmalar yapılarak ortak bir noktada buluşulup veri analizi sürecine son verilmiştir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Araştırmanın geçerliğinin sağlanması isin ise yapılan çalışmanın her aşaması açık bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Verilerin toplanması ve analizi süreci ise detaylı şekilde açıklanmıştır.

Bulgular

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimiyle ilgili son on yılda yapılan 96 lisansüstü araştırmadaki değişkenler incelenmiş, lisansüstü tezlerde 70 farklı değişkenin ele alındığı tespit edilmiştir. Bu değişkenlerden 32'si en az iki kez tekrar ederken 38'i birer kez tekrar etmiştir. Tablo 4'te frekans değeri en az 4 olan değişkenlere ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 14. *Lisansüstü Araştırmalarda Ele Alınan Değişkenler*

Sıra	Değişkenler	*f*	%
1.	Yazma eğitimi	16	8,99
2.	Web 2.0 araçları	10	5,62
3.	Başarı	9	5,06
4.	Tutum	8	4,49
5.	Bilgisayar destekli eğitim	7	3,93
6.	Okuma becerisi	7	3,93
7.	Çevrim içi eğitim	6	3,37
8.	Motivasyon	6	3,37
9.	Uzaktan eğitim	6	3,37
10.	Dijital okuryazarlık	5	2,81
11.	Görüş alma	5	2,81
12.	Dijital hikâye	4	2,25
13.	Dinleme becerisi	4	2,25
14.	Konuşma becerisi	4	2,25
15.	Teknoloji kullanımı	4	2,25
16.	Yabancılara Türkçe öğretimi	4	2,25
17.	.		
18.	.		
19.	.		
	Toplam	**178**	**100**

Tablo 4'e bakıldığında araştırma kapsamında incelenen 96 lisansüstü tezde ele alınan 70 farklı değişken içerisinde en çok sıklık değerine sahip olanının yazma eğitimi (%8,9) olduğu, yazma eğitimi değişkenini ise sırasıyla Web 2.0 araçları (%5,6), başarı (%5) ve tutum (%4,4) değişkenlerinin takip ettiği anlaşılmaktadır. İncelenen çalışmalarda diğer 54 değişkene göre araştırmacılar tarafından daha çok ele alınan diğer değişkenlerin ise bilgisayar destekli eğitim, okuma becerisi, çevrim içi eğitim, motivasyon, uzaktan eğitim, dijital okuryazarlık, teknoloji

ISBN: 978-625-5962-19-5

tabanlı yöntemin kullanımına ilişkin görüş, dijital hikâye, dinleme becerisi, konuşma beceri, teknoloji kullanımı, tabancı dil olarak Türkçe öğretimi olduğu görülmektedir.

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü çalışmalar konuları bakımından incelenmiş, elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 15. *Lisansüstü Araştırmalarda Ele Alınan Konular*

Sıra	Konu	*f*	%
1.	Öğrenme-öğretme süreçleri	49	51,04
2.	Süreç değerlendirme	23	23,96
3.	Öğretmen özelliklerinin incelenmesi	10	10,42
4.	Materyal inceleme	6	6,25
5.	Hizmet öncesi öğretmen özelliklerinin incelenmesi	4	4,17
6.	Materyal geliştirme	3	3,13
7.	Ders kitabı incelemesi	1	1,04
	Toplam	**96**	**100**

Tablo 5'e bakıldığında teknoloji tabanlı Türkçe eğitimiyle ilgili yapılan lisansüstü araştırmaların 7 farklı başlık altında bir araya geldiği görülmektedir. Bu başlıklar içerisinde en çok tekrar edenin ise öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin yapılan araştırmalar olduğu anlaşılmaktadır (%51). Diğer bir deyişle son on yılda yapılan 96 lisansüstü araştırmanın yarısından fazlası teknoloji tabanlı Türkçe öğretimi uygulamalarının başarı, tutum, motivasyon, kaygı, temel dil becerileri gibi değişkenler üzerindeki etkisinin test edildiği araştırmalardır. Tablo 5 incelendiğinde lisansüstü araştırmacıların teknoloji tabanlı yaptıkları araştırmaların konusunu oluşturan diğer araştırmaların sırasıyla süreç değerlendirme, öğretmen özelliklerinin incelenmesi, materyal inceleme, hizmet öncesi öğretmen özelliklerinin incelenmesi, materyal geliştirme ve ders kitabı incelemesi olduğu anlaşılmaktadır.

Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Çalışma kapsamında ele alınan lisansüstü tezlerde kullanılan araştırma yöntemleri incelenmiş ve 96 lisansüstü tezde 13 farklı yöntemin kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmalarda kullanılan yöntemlere ilişkin bilgiler Tablo 6'da sunulmuştur.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 16. *Lisansüstü Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Yöntemlerinin Dağılımı*

Sıra	Yöntem	*f*	%
1.	Açımlayıcı sıralı	30	31,25
2.	Deneysel desen	20	20,83
3.	Tarama modeli	11	11,46
4.	İlişkisel tarama	6	6,25
5.	Doküman incelemesi	5	5,21
6.	Olgubilim (fenomoloji)	4	4,17
7.	Eylem araştırması	4	4,17
8.	Durum Çalışması	4	4,17
9.	Temel nitel araştırma	2	2,08
10.	Yakınsak paralel desen	2	2,08
11.	İç içe gömülü desen	2	2,08
12.	Çeşitleme	2	2,08
13.	Tasarım tabanlı araştırma	1	1,04
14.	Betimsel araştırma	1	1,04
15.	Anlatı araştırması	1	1,04
16.	Keşfedici desen	1	1,04
	Toplam	**96**	**100**

Tablo 6'ya bakıldığında Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimi lisansüstü tezlerinde en çok kullanılan yöntemlerin sırasıyla açıklayıcı sıralı desen (%31,2), deneysel desen (%20,8), tarama modeli (%11,4) ve ilişkisel tarama (%6,2) olduğu görülmektedir. Tablo 7'de ise lisansüstü tezlerde kullanılan bu yöntemlerin nitel, nicel ve karma araştırma modellerine göre dağılımları sunulmuştur.

Tablo 17. *Lisansüstü Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Yaklaşımlarının Dağılımı*

Sıra	Yöntem	*f*	Yaklaşım
1.	Doküman incelemesi	5	
2.	Olgubilim (fenomoloji)	4	
3.	Eylem araştırması	4	
4.	Durum Çalışması	4	Nitel
5.	Temel nitel araştırma	2	(f: 22; %22,92)
6.	Tasarım tabanlı araştırma	1	
7.	Betimsel araştırma	1	
8.	Anlatı araştırması	1	
9.	Deneysel desen	20	Nicel
10.	Tarama modeli	11	(f: 37; %38,54)
11.	İlişkisel tarama	6	
12.	Açımlayıcı sıralı	30	
13.	Yakınsak paralel desen	2	Karma
14.	İç içe gömülü desen	2	(f: 37; %38,54)
15.	Çeşitleme	2	
16.	Keşfedici desen	1	
	Toplam	**96**	

ISBN: 978-625-5962-19-5

Tablo 7'ye bakıldığında incelenen lisansüstü tezlerin %38'inin karma yaklaşıma göre desenlendiği; karma araştırmalardan ise en çok kullanılanın açıklayıcı sıralı desen (f: 30) olduğu görülmektedir. Tablo 7'ye göre lisansüstü tezlerde karma yaklaşım ile birlikte çok kullanılan diğer bir yaklaşım da nicel araştırmalardır (f: 37; %38,5). Nicel araştırmalar içerisinde en çok tercih edilen yöntem ise deneysel desenlerdir (f: 20). Tablo 7 incelendiğinde lisansüstü tezlerde diğer iki yaklaşıma göre araştırmacılar tarafından daha az kullanılan yaklaşımın nitel araştırma (f: 22; %22,92); nitel araştırmalardan en çok kullanılan yöntemin ise doküman incelemesi (f: 5) olduğu anlaşılmaktadır.

Dördüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerde kullanılan yöntemlerin araştırma yaklaşımları bağlamındaki dağılımına bakıldıktan sonra tüm bu araştırmalar betimsel, ilişkisel ve deneysel olma durumlarına göre gruplandırılmış ve elde edilen bilgiler Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. *Lisansüstü Çalışmaların Araştırma Türlerine Göre Dağılımı*

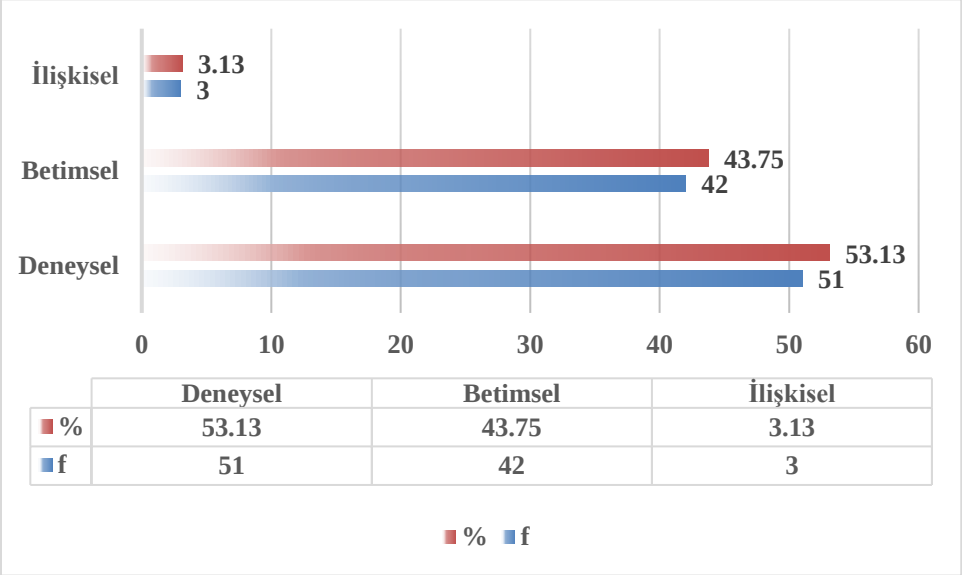

Şekil 1 incelendiğinde teknoloji tabanlı lisansüstü Türkçe eğitimi araştırmalarının çok büyük bir kısmının deneysel nitelikli araştırmalar (%53,1) olduğu anlaşılmaktadır. Şekil 1'e göre araştırmacılar, deneysel araştırmalardan sonra en çok betimsel araştırma (%43,7) türünde çalışmalar yapmakla birlikte tüm bu araştırmalar içerisinde ilişkisel araştırma (%3,1) türüne de yer vermişlerdir.

SONUÇ

ISBN: 978-625-5962-19-5

Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimine ilişkin yapılan lisansüstü çalışmalardaki eğilim yönünün belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimiyle ilgili son on yılda yapılan 96 lisansüstü araştırmadaki değişkenler incelenmiş ve "Yazma eğitimi"nin (%8,99) en çok incelenen değişken olarak öne çıktığı belirlenmiştir. Erdem, Gün, Şengül ve Özkan (2015) tarafından yapılan çalışmada da benzer bir sonuca ulaşıldığı görülmektedir. Bu durum, akademik çalışmalarda yazma becerisine daha fazla önem verildiğini göstermektedir. Ayrıca "Web 2.0 araçları" (%5,62), "Bilgisayar destekli eğitim" (%3,93), "Çevrim içi eğitim" (%3,37), "Uzaktan eğitim" (%3,37), "Dijital okuryazarlık" (%2,81) ve "Dijital hikâye" (%2,25) gibi değişkenler, lisansüstü araştırmalarda dijitalleşmenin odak noktası hâline geldiğini göstermesi bakımından önemlidir. Yazma becerisinin yanı sıra "Okuma becerisi" (%3,93), "Dinleme becerisi" (%2,25), "Konuşma becerisi" (%2,25) ve "Yabancılara Türkçe öğretimi" (%2,25) gibi değişkenler, temel dil becerilerinin öğretimi ile ilgili araştırmaların da önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Yapılan incelemelerde lisansüstü araştırmalarda 178 farklı değişkenin ele alındığı tespit edilmiş, araştırmacıların farklı konulara odaklanarak Türkçe eğitiminde geniş bir yelpazeye dağıldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan analizlerde öğrenme-öğretme süreçleri ile süreç değerlendirme konusunda yapılan araştırmaların lisansüstü çalışmalarda odak noktası olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Teknoloji tabanlı Türkçe eğitimi araştırmalarında “Öğretmen özelliklerinin incelenmesi” özellikle öğretmen yetiştirme süreçleri açısından önemli görülürken “Materyal geliştirme” ve “Ders kitabı incelemesi” konularının lisansüstü araştırmalarda daha az ele alınan konular arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu tespitlerden hareketle teknoloji tabanlı Türkçe eğitimi araştırmalarındaki eğilimin, öğretim niteliğinin artırılması ve öğrenme süreçlerinin iyileştirilmesi konularında olduğu söylenebilir.

Lisansüstü çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemlerinin dağılımına bakılmış ve açımlayıcı sıralı desen ve deneysel desenlerin araştırmacılar tarafından yoğun bir şekilde tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan incelemelerde betimleyici ve ilişkisel yöntemlerin orta düzeyde tercih edildiği fakat nitel yöntemlerin oranının nispeten daha düşük olduğu belirlenmiştir. Tüm elde edilen verilerden hareketle teknoloji tabanlı Türkçe eğitimi araştırmalarında ağırlıklı olarak nicel ve karma çalışmaların tercih edildiği fakat nitel araştırmaların da belirli ölçüde kullanıldığı söylenebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Çalışma kapsamında ele alınan lisansüstü tezler bilimsel araştırma türü açısından incelenmiş, lisansüstü araştırmalarda deneysel çalışmaların çok daha fazla tercih edildiği görülmüştür. Bu durum ise araştırmacıların yenilikçi öğretim uygulamalarını test etmeye duydukları ilgiyi göstermesi açısından oldukça önemlidir. Elde edilen bulgular, araştırmacılar tarafından deneysel çalışmalardan sonra en çok ilgi duyulan araştırma türünün betimsel araştırmalar olduğunu ortaya koymakla birlikte ilişkisel araştırmaların az da olsa kullanıldığını göstermektedir. Tüm bu bulgulardan hareketle teknoloji tabanlı lisansüstü Türkçe eğitimi araştırmalarında daha çok deneysel ve betimsel çalışmalar üzerine yoğunlaşıldığı, ilişkisel araştırmalara ise daha az yer verildiği söylenebilir.

Alan yazını incelendiğinde benzer bir çalışmanın Genç Ersoy ve Ersoy (2021) tarafından yapıldığı ve incelenen araştırmalarda en çok tercih edilen yaklaşımın nitel olduğu, nitel yaklaşımı ise nicel ve karma yaklaşımların takip ettiği belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmada ise tezlerde en çok tercih edilen yaklaşımın nicel ve karma olduğu, bunu nitel yaklaşımın takip ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Yine Genç Ersoy ve Ersoy (2021) tarafından yapılan araştırmada incelenen araştırmalarda en çok tercih edilen yöntemin tarama olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yapılan bu çalışmada ise en çok tercih edilen yöntemin deneysel modeller olduğu sonucuna varılmıştır. Genç Ersoy ve Ersoy (2021) tarafından yapılan çalışmada 2016-2020 yılları arasında TR Dizin'de dizinlenen dergilerde yayınlanan 97 makale incelenirken bu araştırmada ise 2014-2024 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanına kayıtlı 96 lisansüstü tez incelenmiştir. Dolayısıyla Genç Ersoy ve Ersoy (2021) tarafından ulaşılan sonuçlarla bu çalışmadan elde edilen sonuçların yaklaşım ve yöntem konusunda farklılık göstermesinin; incelenen veri kaynağından, yayınların dağıldığı zaman periyodundan ve yayın türlerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Kaynakça

Calik, M., Unal, S., Costu, B., & Karatas, F. O. (2008). Trends in Turkish science education. *Essays in Education, 24*(1), 23-29.

Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim, 39*(174), 33-38.

Dargut, T., & Çelik, G. (2014). Türkçe öğretmeni adaylarının eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin tutum ve düşünceleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 2*(2), 28-41. https://doi.org/10.16916/aded.04927

Durlak, J. A. (1995). Understanding meta- Durlak, J. A. (1995). Understanding meta-analysis. In L. G. Grimm & P. R. Yarnold (Eds.), *Reading and understanding multivariate statistics* (pp. 319-352). Washington, DC: American Psychological Association.

Erdem, M. D., Gün, M., Şengül, M. ve Özkan, E. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yazılmış bilimsel makalelerde geçen anahtar sözcüklere ilişkin bir içerik analizi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*(1), 213-237.

Genç Ersoy, B., & Ersoy, M. (2021). Teknoloji *destekli Türkçe öğretimi üzerine yayınlanan makalelerin içerik analizi: ULAKBİM-TR dizin örneği*. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(3), 810-829. https://doi.org/10.31592/aeusbed.97727

Kuzhan, M. ve Fidan, M. (2020). Türkçe eğitiminde bilişim ve teknoloji kullanımına yönelik araştırmaların konu alanı ve yöntem yönünden analizi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 8(*4), 1343- 1367. doi:10.16916/aded.794087.

Sallabaş, F., & Polat, T. (2022). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde teknoloji tabanlı konular üzerine yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Aydın Tömer Dil Dergisi, 7*(2), 183-212.

Sözbilir, M., Kutu, H., & Yaşar, M. D. (2012). Science education research in Turkey: A content analysis of selected features of published papers. In *Science education research and practice in Europe* (pp. 341-374). Brill.

Şahin, A., Çiftçi, B. ve Başbayrak, M. (2020). Teknoloji destekli Türkçe eğitimi tezlerinin eğilimleri. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi, 6(*2), 98- 114. doi:10.47714/uebt.737997.

Şimşek, B., Direkci, B., & Koparan, B. (2021). Türkçe öğretmenlerinin eğitimde teknoloji entegrasyonu ve Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Academic Research Review, 6*(3), 882-902. https://doi.org/10.30622/tarr.960468

Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi,* 10, 188-201.

Yıldız, D., & Metin, M. (2020). Türkçe öğretmenlerinin teknolojik öğrenme ortamlarını kullanma durumları. *Öğretim Teknolojileri Ve Öğretmen Eğitimi Dergisi, 9*(2), 144-155.

ISBN: 978-625-5962-19-5

Yürektürk, F. N., & Coşkun, H. (2020). Türkçe öğretmenlerinin teknoloji kullanımına ve teknoloji destekli Türkçe öğretiminin etkililiğine dair görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 8*(3), 986-1000. https://doi.org/10.16916/aded.748300

ISBN: 978-625-5962-19-5

ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SPORA KARŞI TUTUMLARININ İNCELENMESİ (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Örneği)

Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi m.dalkilic@hotmail.com) ORCID: 0000-0002-0776-7365

Yüksek Lisans Öğrencisi, Abdullah KAYABAŞ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (kayabassabdullah@gmail.com) ORCID: 0009-0009-4281-9747

ÖZET

Bu çalışmanın amacı üniversitede öğrenim gören öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının incelenmesidir. Araştırma, 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı'nda Karamanoğlu Mehmetbey üniversitesinde öğrenciler arasında yapılmış olup, 120 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmış, anketin birinci bölümünde kişisel bilgi formu, ikinci bölümünde ise Şentürk (2012) tarafından geliştirilen Spora Yönelik Tutum Ölçeği yer almıştır. Elde edilen veriler, SPSS 27.0 programı ile analiz edilerek, frekans, yüzde dağılımları ve manova testi tercih edilmiştir. Katılımcıların %45,8'i erkek, %54,2'si kadındır. Yaş dağılımı 18-20 yaş arasında 14 kişi, 21-23 yaş arasında 84 kişi, 24-26 yaş arasında ise 22 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların %48,3'ü aktif spor yapmakta, %51,7'si ise spor yapmamaktadır. Zorunlu ihtiyaçları dışında kalan boş zamanlarını değerlendiren katılımcıların %55'i boş zamanlarını normal olarak değerlendirdiğini belirtirken, %25'i dinlenerek vakit geçirdiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak, spora yönelik tutumların cinsiyet ve spor yapma durumu ile değişkenleri arasında incelenmiştir. Erkeklerin, kadınlara göre spora daha fazla ilgi duyduğu ve aktif spor yapma konusunda daha yüksek tutumlara sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Aktif spor yapan bireylerin sporla yaşama ve aktif spor yapma değişeninde ise spor yapmayanlara göre anlamlı farklılık sonucuna varılmıştır. Üniversite öğrencilerinin spora karşı tutumlarını geliştirmek için, üniversitelerde sporun teşvik edilmesi amacıyla bilinçlendirici seminerler ve eğitimler düzenlenmeli, spor altyapısı güçlendirilmelidir. Öğrencilere esnek programlar ve daha erişilebilir spor olanakları sunularak, sporun günlük yaşamın bir parçası haline gelmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, spor kulüpleri ve grup aktiviteleri desteklenerek, öğrencilerin sporla daha fazla ilgilenmesi teşvik edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Tutum, Üniversite Öğrencileri

ISBN: 978-625-5962-19-5

TRUST DYNAMICS AND LEARNING BEHAVIORS IN VIRTUAL TEAM ENVIRONMENTS

Prof. Dr. Ananda Mishra, Dr. Kavita Rao

Dept of CSE, S J B I T, Bangalore, India

Abstract:

Trust management and Reputation models are becoming integral part of Internet based applications such as CSCW, E-commerce and Grid Computing. Also the trust dimension is a significant social structure and key to social relations within a collaborative community. Collaborative Decision Making (CDM) is a difficult task in the context of distributed environment (information across different geographical locations) and multidisciplinary decisions are involved such as Virtual Organization (VO). To aid team decision making in VO, Decision Support System and social network analysis approaches are integrated. In such situations social learning helps an organization in terms of relationship, team formation, partner selection etc. In this paper we focus on trust learning. Trust learning is an important activity in terms of information exchange, negotiation, collaboration and trust assessment for cooperation among virtual team members. In this paper we have proposed a reinforcement learning which enhances the trust decision making capability of interacting agents during collaboration in problem solving activity. Trust computational model with learning that we present is adapted for best alternate selection of new project in the organization. We verify our model in a multi-agent simulation where the agents in the community learn to identify trustworthy members, inconsistent behavior and conflicting behavior of agents.

Keywords: Collaborative Decision making, Trust, Multi Agent System (MAS), Bayesian Network, Reinforcement Learning.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ENHANCED AUTOMATED DIFFERENTIATION BETWEEN ALCOHOL DEPENDENCE AND SOBRIETY

Dr. Nuwan Perera

Department of Computer Science, University of Essex, Colchester, CO4 3SQ, United Kingdom

Abstract:

In this paper, several improvements are proposed to previous work of automated classification of alcoholics and nonalcoholics. In the previous paper, multiplayer-perceptron neural network classifying energy of gamma band Visual Evoked Potential (VEP) signals gave the best classification performance using 800 VEP signals from 10 alcoholics and 10 non-alcoholics. Here, the dataset is extended to include 3560 VEP signals from 102 subjects: 62 alcoholics and 40 non-alcoholics. Three modifications are introduced to improve the classification performance: i) increasing the gamma band spectral range by increasing the pass-band width of the used filter ii) the use of Multiple Signal Classification algorithm to obtain the power of the dominant frequency in gamma band VEP signals as features and iii) the use of the simple but effective knearest neighbour classifier. To validate that these two modifications do give improved performance, a 10-fold cross validation classification (CVC) scheme is used. Repeat experiments of the previously used methodology for the extended dataset are performed here and improvement from 94.49% to 98.71% in maximum averaged CVC accuracy is obtained using the modifications. This latest results show that VEP based classification of alcoholics is worth exploring further for system development.

Keywords: Alcoholic, Multilayer-perceptron, Nearest neighbour, Gamma band, MUSIC, Visual evoked potential.

ISBN: 978-625-5962-19-5

RHETORICAL STRATEGIES IN COGNITIVE SCIENCE DISCOURSE: ANALYSIS OF COGNITIVE NEUROSCIENCES (2004) IN SCIENTIFIC COMMUNICATION

Dr. Mariana Coutinho,. Giuseppe Romano

Department of Psychology, University of Naples - Italy

Abstract:

In recent years linguistic research has turned increasing attention to covert/overt strategies to modulate authorial stance and positioning in scientific texts, and to the recipients' response. This study discussed some theoretical implications of the use of rhetoric in scientific communication and analysed qualitative data from the authoritative The Cognitive Neurosciences III (2004) volume. Its genre-identity, status and readability were considered, in the social interactive context of contemporary disciplinary discourses – in their polyphony of traditional and new, emerging genres. Evidence was given of the ways its famous authors negotiate and shape knowledge and research results – explicitly appraising team work and promoting faith in the fast-paced progress of Cognitive Neuroscience, also through experiential metaphors – by presenting a set of examples, ordered according to their dominant rhetorical quality.

Keywords: Appraisal, disciplinary discourses, experientialmetaphors, genre, identity, knowledge, readability, rhetoric, strategies, theoretical implications.

ISBN: 978-625-5962-19-5

MORAL REASONING AND BEHAVIORAL PATTERNS IN ADULTHOOD

Felipe Tavares, Carla De Luca

Department, Second University of Naples, Italy

Abstract:

This study aimed at assessing whether and to what extent moral judgment and behaviour were: 1. situation-dependent; 2. selectively dependent on cognitive and affective components; 3. influenced by gender and age; 4. reciprocally congruent. In order to achieve these aims, four different types of moral dilemmas were construed and five types of thinking were presented for each of them – representing five possible ways to evaluate the situation. The judgment criteria included selfishness, altruism, sense of justice, and the conflict between selfishness and the two moral issues. The participants were 250 unpaid volunteers (50% male; 50% female) belonging to two age-groups: young people and adults. The study entailed a 2 (gender) x 2 (age-group) x 5 (type of thinking) x 4 (situation) mixed design: the first two variables were betweensubjects, the others were within-subjects. Results have shown that: 1. moral judgment and behaviour are at least partially affected by the type of situations and by interpersonal variables such as gender and age; 2. moral reasoning depends in a similar manner on cognitive and affective factors; 3. there is not a gender polarity between the ethic of justice and the ethic of cure/ altruism; 4. moral reasoning and behavior are perceived as reciprocally congruent even though their congruence decreases with a more objective assessment. Such results were discussed in the light of contrasting theories on morality.

Keywords: Contextual-pragmatic approach to morality, ethic ofcare, ethic of justice, Kohlbergian approach, moral behaviour, moralreasoning.

ISBN: 978-625-5962-19-5

EFFECTS OF PROBABILITY AND INSTRUCTION ON SYLLOGISTIC CONDITIONAL REASONING

Assis. Prof. Dr. Olimpia Abe, Ivana Minoru

Department of Faculdade de Ciências e Tecnologia, at the New University of Lisbon, Quinta da Torre, 2829-516, Caparica, Portugal

Abstract:

This article presents the development of a neural network cognitive model for the classification and detection of different frequency signals. The basic structure of the implemented neural network was inspired on the perception process that humans generally make in order to visually distinguish between high and low frequency signals. It is based on the dynamic neural network concept, with delays. A special two-layer feedforward neural net structure was successfully implemented, trained and validated, to achieve minimum target error. Training confirmed that this neural net structure descents and converges to a human perception classification solution, even when far away from the target.

Keywords: Neural Networks, Signal Classification, Adaptative Filters, Cognitive Neuroscience

ISBN: 978-625-5962-19-5

EFFECTS OF PROBABILITY AND INSTRUCTION IN SYLLOGISTIC CONDITIONAL REASONING

Assis. Prof. Dr. Mei Tanaka, Dr. Satoshi Yamamoto

Psychology Department, second University of Naples, Italy

Abstract:

The main aim of this study was to examine whether people understand indicative conditionals on the basis of syntactic factors or on the basis of subjective conditional probability. The second aim was to investigate whether the conditional probability of q given p depends on the antecedent and consequent sizes or derives from inductive processes leading to establish a link of plausible cooccurrence between events semantically or experientially associated. These competing hypotheses have been tested through a 3 x 2 x 2 x 2 mixed design involving the manipulation of four variables: type of instructions (“Consider the following statement to be true", “Read the following statement" and condition with no conditional statement); antecedent size (high/low); consequent size (high/low); statement probability (high/low). The first variable was between-subjects, the others were within-subjects. The inferences investigated were Modus Ponens and Modus Tollens. Ninety undergraduates of the Second University of Naples, without any prior knowledge of logic or conditional reasoning, participated in this study. Results suggest that people understand conditionals in a syntactic way rather than in a probabilistic way, even though the perception of the conditional probability of q given p is at least partially involved in the conditionals- comprehension. They also showed that, in presence of a conditional syllogism, inferences are not affected by the antecedent or consequent sizes. From a theoretical point of view these findings suggest that it would be inappropriate to abandon the idea that conditionals are naturally understood in a syntactic way for the idea that they are understood in a probabilistic way.

Keywords: Conditionals, conditional probability, conditional syllogism, inferential task.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ANALYZING KANJI CHARACTER RECOGNITION PROCESSES USING EEG SIGNALS

Dr. Hiroshi Takagi, Keiko Nakamura

Graduate School of Decision Science and Technol- ogy, Tokyo Institute of Technology, Japan

Abstract:

The frontal area in the brain is known to be involved in behavioral judgement. Because a Kanji character can be discriminated visually and linguistically from other characters, in Kanji character discrimination, we hypothesized that frontal event-related potential (ERP) waveforms reflect two discrimination processes in separate time periods: one based on visual analysis and the other based on lexcical access. To examine this hypothesis, we recorded ERPs while performing a Kanji lexical decision task. In this task, either a known Kanji character, an unknown Kanji character or a symbol was presented and the subject had to report if the presented character was a known Kanji character for the subject or not. The same response was required for unknown Kanji trials and symbol trials. As a preprocessing of signals, we examined the performance of a method using independent component analysis for artifact rejection and found it was effective. Therefore we used it. In the ERP results, there were two time periods in which the frontal ERP wavefoms were significantly different betweeen the unknown Kanji trials and the symbol trials: around 170ms and around 300ms after stimulus onset. This result supported our hypothesis. In addition, the result suggests that Kanji character lexical access may be fully completed by around 260ms after stimulus onset.

Keywords: Character discrimination, Event-related Potential, IndependentComponent Analysis, Kanji, Lexical access.

ISBN: 978-625-5962-19-5

INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING INTRODUCTORY STATISTICS IN HEALTH, SOCIAL, AND BEHAVIORAL SCIENCES: HISTORICAL PERSPECTIVES AND JUSTIFICATIONS

Dr. Sofia Andrade

Faculty of the Division of Social & Behavioral Sciences, Mercy College, USA

Abstract:

There is widespread emphasis on reform in the teaching of introductory statistics at the college level. Underpinning this reform is a consensus among educators and practitioners that traditional curricular materials and pedagogical strategies have not been effective in promoting statistical literacy, a competency that is becoming increasingly necessary for effective decision-making and evidence-based practice. This paper explains the historical context of, and rationale for reform-oriented teaching of introductory statistics (at the college level) in the health, social and behavioral sciences (evidence-based disciplines). A firm understanding and appreciation of the basis for change in pedagogical approach is important, in order to facilitate commitment to reform, consensus building on appropriate strategies, and adoption and maintenance of best practices. In essence, reform-oriented pedagogy, in this context, is a function of the interaction among content, pedagogy, technology, and assessment. The challenge is to create an appropriate balance among these domains.

Keywords: Reform-oriented, reform, introductory statistics, health, behavioral sciences, evidence-based, psychology, teaching, learning.

ISBN: 978-625-5962-19-5

A COGNITIVE FRAMEWORK FOR CLASSIFYING FREQUENCY SIGNALS

Dr. Pedro Monteiro,

University of Malawi

Abstract:

Open and distance learning is a fairly new concept in Malawi. The major public provider, the Malawi College of Distance Education, rolled out its activities only about 40 years ago. Over the years, the demand for distance education has tremendously increased. The present government has displayed positive political will to uplift ODL as outlined in the Malawi Growth and Development Strategy as well as the National Education Sector Plan. A growing national interest in education coupled with political stability and a booming ICT industry also raise hope for success. However, a fragile economy with a GNI per capita of -US$ 200 over the last decade, poor public funding, erratic power supply and lack of expertise put strain on efforts towards the promotion of ODL initiatives. Despite the challenges, the nation appears determined to go flat out and explore all possible avenues that could revolutionise education access and equity through ODL.

Keywords: challenges, distance education, Malawi, openlearning, prospects

ISBN: 978-625-5962-19-5

EXPLORING IRISH IDENTITY: MANIFESTATIONS OF 'IRISHNESS' IN THE WORKS OF WILLIAM BUTLER YEATS AND SEAMUS HEANEY

Rafik Massoudi

Arab Open University. Oman

Abstract:

Irish identity continues to be discussed in various fields including social science, culture, literary humanities as well as political debates. In this context, Irishness had been usurped for a long time by the hegemonic power of the British Empire. That is why, Irish writers, in general, and Seamus Heaney along with William Butler Yeats, in particular, endeavored to retrieve this lost identity by shedding light on Irish history, folklore, communal traditions, landscape, indigenous people, language as well as culture. In this context, we may speak of a decolonizing attempt that allowed these writers to represent the autonomous Irish subjectivity by establishing an ethical relationship based on an extraordinary approach to the represented alterity. This article, indeed, places itself within the arena of postmodern, postcolonial discussions of the issue of identity and, particularly, of Irishness.

Keywords: Identity, Irishess, narration, postcolonialism.

ISBN: 978-625-5962-19-5

DISASTER TOURISM: EXPLORING DARK TOURISM THROUGH NATURAL CALAMITIES

Dr. Dorota Rucińska

Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, Poland

Abstract:

This theoretical paper combines the academic discourse regarding a specific part of dark tourism. Based on the literature analysis, distinction of natural disasters in thanatourism was investigated, which is connected with dynamic geographical conditions. Natural disasters used to play an important role in social life by their appearance in myths and religions. Nowadays, tourists pursuing natural hazards can be divided into three groups: Those interested in natural hazards themselves; those interested in landscape deformation and experiencing emotions shortly after extreme events - natural disasters - occur; and finally those interested in historic places log after an extreme event takes place. An important element of the natural disaster tourism is quick access to information on the location of a disaster and the destination of a potential excursion. Natural disaster tourism suits alternative tourism, yet it is opposed culture tourism, and sustainable tourism. The paper compares types and groups of tourists. It also considers the contradictions that describe dualism, which exists in dark tourism.
Keywords: Dark tourism, dualism, natural disasters, natural hazards, thanatoursim.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE INTERPLAY OF DEMOCRATIZATION AND MARKET LIBERALIZATION ON ANTI-CORRUPTION EFFORTS IN INDONESIA

Ahmad Naghizadeh
Researcher at Indonesian Institute. Jakarta, Indonesia

Abstract:
This paper investigates the role of vested interests and its impacts on anti-corruption agenda in Indonesia following the collapse of authoritarian regime in 1998. A pervasive and rampant corruption has been believed as the main cause of the state economy's fragility. Hence, anti-corruption measures were implemented by applying democratization and market liberalization since the establishment of a consolidated democracy which go hand in hand with a liberal market economy is convinced to be an efficacious prescription for effective anti-corruption. The reform movement has also mandated the establishment of the independent, neutral and professional special anti-corruption agency namely Corruption Eradication Commission (KPK) to more intensify the fight against the systemic corruption. This paper will examine whether these anti-corruption measures have been effective to combat corruption, and investigate to what extend have the anti-corruption efforts, especially those conducted by KPK, been impeded by the emergence of a nexus of vested interests as the side-effect of democratization and market liberalization. Based on interviews with key stakeholders from KPK, other law enforcement agencies, government, prominent scholars, journalists and NGOs in Indonesia, it is found that since the overthrow of Soeharto, anti-corruption movement in the country have become more active and serious. After gradually winning the hearth of people, KPK successfully touched the untouchable corruption perpetrators who were previously protected by political immunity, legal protection and bureaucratic barriers. However, these changes have not necessarily reduced systemic and structural corruption practices. Ironically, intensive and devastating counterattacks were frequently posed by the alignment of business actors, elites of political parties, government, and also law enforcement agencies by hijacking state's instruments to make KPK deflated, powerless, and surrender. This paper concludes that attempts of democratization, market liberalization and the establishment of anti-corruption agency may have helped Indonesia to reduce corruption. However, it is still difficult to imply that such anti-corruption measures have fostered the more effective anti-corruption works in the newly democratized and weakly regulated liberal economic system.
Keywords: Vested interests, democratization, market liberalization, anti-corruption, leadership.

ISBN: 978-625-5962-19-5

CULTURAL AND ARTISTIC TRANSFORMATION DURING THE MODERNIZATION ERA OF KING RAMA VI

Weena Eiamprapai
Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok 10300. Thailand

Abstract:

The growth of Thai society in western style in the middle of Rattanakosin period can be defined as modernization /civilization. These terms had an influence on the development of the country in the reign of King Rama V owing to the governance reform, and cultures influenced by the West. Those were passed on until the reign of King Rama VI. The preference was not only for the renovation of architecture and arts based on Thai customs reflecting the prosperity and beauty of handicrafts but also for the acceptance of westernization. The remain of this acceptance includes the concept of such value as gentlemanly behavior like that in Victorian Era of the United Kingdom, and the support of women's status. Moreover, the wide spread of modernization leads to the movement to change the country's governance system from absolute monarchy to democracy by a group of people called Rattanakosin Era (R.E.) 130 party.
Keywords: Art and culture, development period, modernization, King Rama VI.

ISBN: 978-625-5962-19-5

CREATING INNOVATIVE EVENTS THROUGH A DECONSTRUCTIVIST LENS

Maryam Kim
Mahmood Khoirul
Faculty of Archtecture and Urban design , qazvin , Iran.

Abstract:

Deconstruction is an approach that is entirely incompatible with the traditional prevalent architecture. Considering the fact that this approach attempts to put architecture in sharp contrast with its opposite events and transpires with attending to the neglected and missing aspects of architecture and deconstructing its stable structures. It also recklessly proceeds beyond the existing frameworks and intends to create a different and more efficient prospect for space. The aim of deconstruction architecture is to satisfy both the prospective and retrospective visions as well as takes into account all tastes of the present in order to transcend time. Likewise, it ventures to fragment the facts and symbols of the past and extract new concepts from within their heart, which coincide with today's circumstances. Since this approach is an attempt to surpass the limits of the prevalent architecture, it can be employed to design places in which creative events occur and imagination and ambition flourish. Thought-provoking artistic events can grow and mature in such places and be represented in the best way possible to all people. The concept of event proposed in the plan grows out of the interaction between space and creation. In addition to triggering surprise and high impressions, it is also considered as a bold journey into the suspended realms of the traditional conflicts in architecture such as architecture-landscape, interior-exterior, center-margin, product-process, and stability-instability. In this project, at first, through interpretive-historical research method and examining the inputs and data collection, recognition and organizing takes place. After evaluating the obtained data using deductive reasoning, the data is eventually interpreted. Given the fact that the research topic is in its infancy and there is not a similar case in Iran with limited number of corresponding instances across the world, the selected topic helps to shed lights on the unrevealed and neglected parts in architecture. Similarly, criticizing, investigating and comparing specific and highly prized cases in other countries with the project under study can serve as an introduction into this architecture style.

Keywords: Creativity, deconstruction, event.

ISBN: 978-625-5962-19-5

IDENTITY RECONSTRUCTION: NARRATIVE (IN)CONSISTENCY DURING TRANSITIONAL PERIODS

Katerina Umam Antoniou
University of Central Lancashire, Cyprus

Abstract:
When examining conflicts around the world, it is evident that the majority of intractable conflicts are steeped in identity. Identity seems to be not only a causal variable for conflict, but also a catalytic parameter for the process of reconciliation that follows ceasefire. This paper focuses on the process of identity securitization that occurs between rival groups of heterogeneous collective identities – ethnic, national or religious – as well as on the relationship between identity securitization and the ability of the groups involved to reconcile. Are securitized identities obstacles to the process of reconciliation, able to hinder any prospects of peace? If the level to which an identity is securitized is catalytic to a conflict's discourse and settlement, then which factors act as indicators of identity de-securitization? The level of an in-group's identity securitization can be estimated through a number of indicators, one of which is narrative. The stories, views and stances each in-group adopts in relation to its history of conflict and relation with their rival out-group can clarify whether that specific in-group feels victimized and threatened or safe and ready to reconcile. Accordingly, this study discusses identity securitization through narrative in relation to intractable conflicts. Are there conflicts around the world that, despite having been identified as intractable, stagnated or insoluble, show signs of identity de-securitization through narrative? This inquiry uses the case of the Cyprus conflict and its partitioned societies to present official narratives from the two communities and assess whether these narratives have transformed, indicating a less securitized in-group identity for the Greek and Turkish Cypriots. Specifically, the study compares the official historical overviews presented by each community's Ministry of Foreign Affairs website and discusses the extent to which the two official narratives present a securitized collective identity. In addition, the study will observe whether official stances by the two communities – as adopted by community leaders – have transformed to depict less securitization over time. Additionally, the leaders' reflection of popular opinion is evaluated through recent opinion polls from each community. Cyprus is currently experiencing renewed optimism for reunification, with the leaders of its two communities engaging in rigorous negotiations, and with rumors calling for a potential referendum for reunification to be taking place even as early as within 2016. Although leaders' have shown a shift in their rhetoric and have moved away from narratives of victimization, this is not the case for the official narratives used by their respective ministries of foreign affairs. The study's findings explore whether this narrative inconsistency proves that Cyprus is transitioning towards reunification, or whether the leaders are risking sending a securitized population to the polls to reject a potential reunification. More broadly, this study suggests that in the event that intractable conflicts might be moving towards viable peace, in-group narratives--official narratives in particular--can act as indicators of the extent to which rival entities have managed to reconcile.
Keywords: Conflict, Identity, Narrative, Reconciliation.

ISBN: 978-625-5962-19-5

IMPACT OF ORGANIZATIONAL RESOURCES ON ENHANCING INDEPENDENCE FOR INDIVIDUALS WITH SEVERE DISABILITIES: A STUDY OF VOCATIONAL REHABILITATION IN SOUTH KOREA

Dr. Soungwan Memarian,
Korea Disabled People's Development Institute. Sout Korea

Abstract:

This paper discusses an analysis of how the characteristics of resources at vocational rehabilitation facilities for the disabled affect the improvement of independency skills among people with severe disabilities. The analysis results indicate that more internal financial resources and more connections to local communities among network resources had greater effects on improving the independency of people with severe disabilities. Based on this result, this paper presents strategies for mobilizing resources to improve the independency of people with severe disabilities at vocational rehabilitation facilities.

Keywords: Vocational rehabilitation facility for people with disabilities, types of resources, independency, network resources.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE RELATIONSHIP BETWEEN CAPITAL ACCUMULATION AND UNEMPLOYMENT IN NAMIBIA, NIGERIA, AND SOUTH AFRICA

Prof. Dr. Abubakar Shakeela
Griffith University, Nathan, Australia

Abstract:

At a global level, water stewardship, water stress and water security are crucial factors in tourism planning and development considerations. Challenges associated with water is of particular concern to the Maldives as there is limited availability of freshwater, high dependency on desalinated water, and high unit cost associated with desalinating water. While the Maldives is promoted as an example of sustainable tourism, a key sustainability challenge facing tourism dependent communities is the efficient use and management of available water resources. A water crisis event in the capital island of Maldives highlighted how precarious water related issues are in this tourism dependent destination. Applying netnography, the focus of this working paper is to present community perceptions of how government policies addressed Malé Water and Sewerage Company (MWSC) water crisis event.

Keywords: Crisis management, government policies, Maldives, tourism, water.

ISBN: 978-625-5962-19-5

STRATEGIES FOR MANAGING WATER CRISIS IN TOURISM-DEPENDENT COMMUNITIES

Dikko Aishath

academic member of Islamic Azad University, Estahban Branch

Abstract:

Groundwater is one of the most important water resources in Fars province. Based on this study, 95 percent of the total annual water consumption in Fars is used for agriculture, whereas the percentages for domestic and industrial uses are 4 and 1 percent, respectively. Population growth, urban and industrial growth, and agricultural development in Fars have created a condition of water stress. In this province, farmers and other users are pumping groundwater faster than its natural replenishment rate, causing a continuous drop in groundwater tables and depletion of this resource. In this research variation of groundwater level , their effects and ways to help control groundwater levels in some plains of Fars were evaluated .Excessive exploitation of groundwater in Darab, Jahrom, Estahban, Arsanjan, Khir and Niriz plains of Fars caused the groundwater levels fall too fast or to unacceptable levels. The average drawdown of the water table in Arsanjan, Khir. Estahban and Niriz plain plains were 12,8, 9 and 6 meters during 16,11,11 and 13 years ago respectively. This not only reduces available water resources and well yields but also can saline water intrusion, reductions in river flow and in wetland areas , drying springs, and ground subsidence, considerable increase in pumping costs and a significant decline in crop yields as a result of the increasing salinity. Finally based on situation and condition of the aquifer some suggestions are recommended.

Keywords: Fars province , ground water overdraft , water table

ISBN: 978-625-5962-19-5

EXAMINING THE IMPACTS OF ASSISTED REPRODUCTIVE TECHNOLOGIES ON WOMEN'S LIVES IN NEW DELHI: A FEMINIST PERSPECTIVE STUDY

Dr. Priya Dutta
scholar of Centre for Philosophy, School of Social Science, Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India.

Abstract:

This paper is concerned with the ways in which Assisted Reproductive Technologies (ARTs) affect women's lives and perceptions regarding their infertility, contraception and reproductive health. The paper is based on a qualitative feminist survey study to explore and analyze issues arising from the use of ARTs by women in New Delhi, the capital of India. A rapid growth in the number of fertility clinics has been noticed recently. A critical analysis of interviews revealed that these technologies are used and developed for making profits at the cost of women's lives. In this way, these technologies are influencing and changing the traditional patterns of motherhood requiring a rethinking about new ways of reproduction introduced through the use of ARTs.
Keywords: Assisted reproductive technologies, new ways reproduction, voluntary and involuntary choice, women.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ADDRESSING THE ABUSE OF LEGAL AUTHORITY IN SOCIETY

Ph.D. Student Musa Adeyemi

Adekunle Ajasin University, Nigeria

Abstract:

In a world characterized by greed and the lust for power and its attendant trappings, abuse of legal power is nothing new to most of us. Legal abuses of power abound in all fields of human endeavour. Accounts of such abuses dominate the mass media and for the average individual, no single day goes by without his getting to hear about at least one such occurrence. This paper briefly looks at the meaning of legal power, what legal abuse is all about, its causes, and some of its manifestations in the society. Its consequences will also be discussed and some suggestions for reform will be made. In the course of the paper, references will be made to various jurisdictions around the world.
Keywords: Abuse, legal, power, society.

ISBN: 978-625-5962-19-5

EXPLORING SOCIAL STRUCTURES, INVOLUNTARY RELATIONSHIPS, AND URBAN POVERTY DYNAMICS

Assoc. Prof. Dr. Faridah Hassan
University of Hamburg, Department of Sociology, Germany

Abstract:

This article deals with special structuralism approaches to explain a certain kind of social problem. Widespread presence of poverty is a reminder of deep-rooted unresolved problems of social relations. The expected role from an individual for the social system recognizes poverty derived from an interrelated social structure. By the time, enabled to act on his role in the course of social interaction, reintegration of the poor in society may take place. Poverty and housing type are reflections of the underlying social structure, primarily structure's elements, systemic interrelations, and the overall strength or weakness of that structure. Poverty varies based on social structure in that the stronger structures are less likely to produce poverty.
Keywords: Absolute poverty, relative poverty, social structure, urban poverty.

ISBN: 978-625-5962-19-5

FACILITATING KNOWLEDGE TRANSFER THROUGH THE TRANSLATION OF TECHNICAL TEXTS

Prof. Dr. Abdullah El-Khatib
Hamad Bin Khalifa University, Qatar

Abstract:

This paper contributes to the ongoing debate as to the relevance of translation studies to professional practitioners. It exposes the various misconceptions permeating the links between theory and practice in the translation landscape in the Arab World. It is a thesis of this paper that specialization in translation should be redefined; taking account of the fact, that specialized knowledge alone is neither crucial nor sufficient in technical translation. It should be tested against the readability of the translated text, the appropriateness of its style and the usability of its content by endusers to carry out their intended tasks. The paper also proposes a preliminary model to establish a working link between theory and practice from the perspective of professional trainers and practitioners, calling for the latter to participate in the production of knowledge in a systematic fashion. While this proposal is driven by a rather intuitive conviction, a research line is needed to specify the methodological moves to establish the mediation strategies that would relate the components in the model of knowledge transfer proposed in this paper.

Keywords: Knowledge transfer, misconceptions, specialized texts, translation theory, translation practice.

ISBN: 978-625-5962-19-5

INVESTIGATING THE INFLUENCE OF ISLAMIC ARTS ON WEAVING PATTERNS IN OMAN

Dr. Saeed Al-Hinai, Assis. Prof. Zahra Al-Mahrooqi
Sultan Qaboos University, College of Education, Oman,

Abstract:

The influence of Islam on arts can be found primarily in calligraphy, arabesque designs and architecture. Also, geometric designs were used quite extensively. Muslim craftsmen produced stunning designs based on simple geometric principles and traditional motifs which were used to decorate many surfaces. The idea of interlacing simple rectilinear lines to form the patterns impressed Arabs. Nomads of Persia, Turks and Mongols were equally impressed with the designs so they begin to use them in their homes in carpet weaving. Islamic designs, motifs and colours which were used became common place and served to influence people's tastes. Modern life style and contemporary products have changed the style of people's daily lives, however, people still long for the nomadic way of life. This is clearly reflected in people's homes. In a great many Muslim homes, Islamic decorative motifs can be seen along with traditional 'Bedouin' style furnishing, especially in homes of the Arabian Peninsula.
Keywords: Cultural heritage, textile design, Islamic art, motifs.

ISBN: 978-625-5962-19-5

EUROPE'S ROLE IN PROMOTING LIBERTY, SECURITY, AND JUSTICE: AN INTERNATIONAL PERSPECTIVE

Dr. Elena Petrova
PHD Candidate and Lecturer at the University of Montreal, Canada

Abstract:

The area of liberty, security and justice within the European Union is still a work in progress. No one can deny that the EU struggles between a monistic and a dualist approach. The aim of our essay is to first review how the European law is perceived by the rest of the international scene. It will then discuss two main mechanisms at play: the interpretation of larger international treaties and the penal mechanisms of European law. Finally, it will help us understand the role of a penal Europe on the international scene with concrete examples. Special attention will be paid to cases that deal with fundamental rights as they represent an interesting case study in Europe and in the rest of the World. It could illustrate the aforementioned duality currently present in the Union's interpretation of international public law. On the other hand, it will explore some specific European penal mechanism through mutual recognition and the European arrest warrant in the transnational criminality frame. Concerning the interpretation of the treaties, it will first, underline the ambiguity and the general nature of some treaties that leave the EU exposed to tension and misunderstanding then it will review the validity of an EU act (whether or not it is compatible with the rules of International law). Finally, it will focus on the most complete manifestation of liberty, security and justice through the principle of mutual recognition. Used initially in commercial matters, it has become "the cornerstone" of European construction. It will see how it is applied in judicial decisions (its main event and achieving success is via the European arrest warrant) and how European member states have managed to develop this cooperation.
Keywords: European penal law, International scene, Liberty security and justice area, mutual recognition.

ISBN: 978-625-5962-19-5

UNDERSTANDING OUT-MIGRATION METHODOLOGIES IN GEORGIA

Lec. Dr. Shota Lomidze
Ilia State University, Institute of Demography and Sociology, Ilia State University, Tbilisi, Georgi

Abstract:

Out-migration is an important issue for Georgia as well as since independence has loosed due to emigration one fifth of its population. During Soviet time out-migration from USSR was almost impossible and one of the most important instruments in regulating population movement within the Soviet Union was the system of compulsory residential registrations, so-called “propiska”. Since independent here was not any regulation for migration from Georgia. The majorities of Georgian migrants go abroad by tourist visa and then overstay, becoming the irregular labor migrants. The official statistics on migration published for this period was based on the administrative system of population registration, were insignificant in terms of numbers and did not represent the real scope of these migration movements. This paper discusses the data quality and methodology of migration statistics in Georgia and we are going to answer the questions: what is the real reason of increasing immigration flows according to the official numbers since 2000s?

Keywords: Data quality, Georgia, methodology, out-migration, policy.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE IMPACT OF ORGANIZATIONAL DYNAMIC CAPABILITIES ON INNOVATION PERFORMANCE

Assoc. Prof. Dr. Akira Nakamoto,
Dr. Helen Amankwah
Faculty of Economics & Business, University of Zagreb, Croatia

Abstract:

The advanced concepts of strategic and innovation management in the sphere of company dynamic and innovation capabilities, and achieving their mutual alignment and a synergy effect, are important elements in business today. This paper analyses the theory and empirically investigates the influence of a company's dynamic capabilities on its innovation capabilities. A new multidimensional model of dynamic capabilities is presented, consisting of five factors appropriate to real time requirements, while innovation capabilities are considered pursuant to the official OECD and Eurostat standards. After examination of dynamic and innovation capabilities indicated their theoretical links, the empirical study testing the model and examining the influence of a company's dynamic capabilities on its innovation capabilities showed significant results. In the study, a research model was posed to relate company dynamic and innovation capabilities. One side of the model features the variables that are the determinants of dynamic capabilities defined through their factors, while the other side features the determinants of innovation capabilities pursuant to the official standards. With regard to the research model, five hypotheses were set. The study was performed in late 2014 on a representative sample of large and very large Croatian enterprises with a minimum of 250 employees. The research instrument was a questionnaire administered to company top management. For both variables, the position of the company was tested in comparison to industry competitors, on a fivepoint scale. In order to test the hypotheses, correlation tests were performed to determine whether there is a correlation between each individual factor of company dynamic capabilities with the existence of its innovation capabilities, in line with the research model. The results indicate a strong correlation between a company's possession of dynamic capabilities in terms of their factors, due to the new multi-dimensional model presented in this paper, with its possession of innovation capabilities. Based on the results, all five hypotheses were accepted. Ultimately, it was concluded that there is a strong association between the dynamic and innovation capabilities of a company.
Keywords: Dynamic capabilities, innovation capabilities, competitive advantage, business results.

ISBN: 978-625-5962-19-5

A COMBINED PARTICLE SWARM OPTIMIZATION AND NELDER-MEAD ALGORITHM FOR CALIBRATING THE NELSON-SIEGEL-SVENSSON MODEL

Dr. Ling Wei
Assoc. Prof. Dr. Ahmed El-Amin,
Dr. Sara Boukhaled,
Laboratory of Study and Research in Applied Mathematics, LERMA, Mohammed V University in Rabat, Mohammadia School of Engineers, BP 765, Ibn Sina avenue, Agdal, Rabat, Morocco

Abstract:

Today, insurers may use the yield curve as an indicator evaluation of the profit or the performance of their portfolios; therefore, they modeled it by one class of model that has the ability to fit and forecast the future term structure of interest rates. This class of model is the Nelson-Siegel-Svensson model. Unfortunately, many authors have reported a lot of difficulties when they want to calibrate the model because the optimization problem is not convex and has multiple local optima. In this context, we implement a hybrid Particle Swarm optimization and Nelder Mead algorithm in order to minimize by least squares method, the difference between the zero-coupon curve and the NSS curve.
Keywords: Optimization, zero-coupon curve, Nelson-Siegel- Svensson, Particle Swarm Optimization, Nelder-Mead Algorithm.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE EFFECTS OF OIL PRICE FLUCTUATIONS ON RENEWABLE ENERGY INVESTMENT

Dr. Rafael Costa,
Energy & Buldinng Research centter Kkuwait Institute for Scintiffic research.

Abstract:

This paper contributes to the literature by updating the analysis of the impact of the recent oil prices fall on the renewable energy (RE) industry and deployment. The research analysis uses the Renewable Energy Industrial Index (RENIXX), which tracks the world's 30 largest publicly traded companies and oil prices daily data from January 2003 to March 2016. RENIXX represents RE industries developing solar, wind, geothermal, bioenergy, hydropower and fuel cells technologies. This paper tests the hypothesis that claims high oil prices encourage the substitution of alternate energy sources for conventional energy sources. Furthermore, it discusses RENIXX performance behavior with respect to the governments' policies factor that investors should take into account. Moreover, the paper proposes a theoretical model that relates RE industry progress with oil prices and policies through the fuzzy logic system.

Keywords: Fuzzy logic, investment, policy, stock exchange index.

ISBN: 978-625-5962-19-5

LEAN HEALTHCARE: CHALLENGES AND FACILITATORS IN THE COLOMBIAN HEALTHCARE SYSTEM

Dr. Maria Fernanda Santos
Assoc. Prof. Dr. Victor Hugo Mejía
Universitad Industrial de Santander, Colombia

Abstract:

Lean philosophy has evolved over time and has been implemented both in manufacturing and services, more recently lean has been integrated in the companies of the health sector. Currently it is important to understand the successful way to implement this philosophy and try to identify barriers and enablers to the sustainability of lean healthcare. The main purpose of this research is to identify the barriers and enablers in the implementation of Lean Healthcare based on case studies of Colombian healthcare centers. In order to do so, we conducted semi-structured interviews based on a maturity model. The main results indicate that the success of Lean implementation depends on its adaptation to contextual factors. In addition, in the Colombian context were identified new factors such as organizational culture, management models, integration of the care and administrative departments and triple helix relationship.
Keywords: Barriers, enablers, implementation, lean healthcare, sustainability.

ISBN: 978-625-5962-19-5

IDENTIFYING BARRIERS TO LEAN IMPLEMENTATION IN INDIAN MANUFACTURING INDUSTRIES

Prof. Dr. Sunil Menon
Echelon Institute of Technolgy . India

Abstract:

Due to increased pressure from global competitors, manufacturing organizations are switching over to lean philosophies from traditional mass production. Lean manufacturing is a manufacturing philosophy which focuses on elimination of various types of wastes and creates maximum value for the end customers. Lean thinking aims to produce high quality products and services at the lowest possible cost with maximum customer responsiveness. Indian Industry is facing lot of problems in this transformation from traditional mass production to lean production. Through this paper an attempt has been made to identify various lean implementation hurdles in Indian industries with the help of a structured survey. Identified hurdles are grouped with the help of factor analysis and rated by calculating descriptive statistics. To show the effect of lean implementation hurdles a hypothesis “Organizations having higher level of lean implementation hurdles will have poor (negative) performance” has been postulated and tested using correlation matrix between performance parameters of the organizations and identified hurdles. The findings of the paper will be helpful to prepare road map to identify and eradicate the lean implementation hurdles.

Keywords: Factor analysis, global competition, lean implementation and lean hurdles.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ENHANCING LOCAL PRODUCTS: THE ONE VILLAGE ONE PRODUCT APPROACH AND CUSTOMER SATISFACTION

Dr. Abdul Rahman Khalid,
Assoc. Prof. Dr. Eunice Adebayo,
Univerasity of Muhammadiyah tangerang , Indonesia

Abstract:

In global competition nowadays, the world economy heavily depends upon high technology and capital intensive industries that are mainly owned by well-established economic and developed countries, such as United States of America, United Kingdom, Japan, and South Korea. Indonesia as a developing country is building its economic activities towards industrial country as well, although a slightly different approach was implemented. For example, similar to the concept of one village one product (OVOP) implemented in Japan, Indonesia also adopted this concept by promoting local traditional products to improve incomes of village people and to enhance local economic activities. Analysis on how OVOP program increase local people's income and influence customer satisfaction were the objective of this paper. Behavioral intention to purchase and re-purchase, customer satisfaction and promotion are key factors for local products to play significant roles in improving local income and economy of the region. The concepts of OVOP and key factors that influence economic activities of local people and the region will be described and explained in the paper. Results of research, in a case study based on 300 respondents, customers of a local restaurant at Tangerang City, Banten Province of Indonesia, indicated that local product, service quality and behavioral intention individually have significant influence to customer satisfaction; whereas simultaneous tests to the variables indicated positive and significant influence to the behavioral intention through customer satisfaction as the intervening variable.

Keywords: Behavioral intention, customer satisfaction, local products, one village one product.

ISBN: 978-625-5962-19-5

CONSUMER BEHAVIOR MODELS: THE ROLE OF EMOTIONS IN DECISION MAKING

Dr. Nina Johansson,
Assis. Prof. Dr. Roberto Castillo,
Compulutence University , Spain

Abstract:

In order to begin the process of studying the task of making consumer decisions, the main decision models must be analyzed. The objective of this task is to see if there is a presence of emotions in those models, and analyze how authors that have created them consider their impact in consumer choices. In this paper, the most important models of consumer behavior are analysed. This review is useful to consider an unproblematic background knowledge in the literature. The order that has been established for this study is chronological.

Keywords: Consumer behaviour, emotions, decision making, consumer psychology.

ISBN: 978-625-5962-19-5

COMPETENCE-BASED EDUCATION FOR PURCHASING PROFESSIONALS IN AUSTRIA

Prof. Dr. Thomas Reichenbach
Graz University of Technology, at the Institute of Business Economics and Industrial Sociology, Austria

Abstract:

This paper deals with the education of purchasing professionals in Austria. In this education, equivalent and measurable criteria are collected in order to create a comparison. The comparison shows the problem. To make the aforementioned comparison possible, methodologies such as KODE-Competence Atlas or presentations in a matrix form are used. The result shows the content taught and whether there are any similarities or interesting differences in the current Austrian purchasers' formations. Purchasing professionals learning competencies are also illustrated in the study result.
Keywords: Competencies, education, purchasing professional, technological-oriented.

ISBN: 978-625-5962-19-5

FORMULATING AN AUDIT QUALITY FRAMEWORK FOR DEVELOPING MARKETS

Assoc. Prof. Dr. Anusha Kumarasinghe,
Dr. Farah Habibullah,
Amin Saeedpour
Univerasity of Tehran , Iran

Abstract:

The purpose of this paper is developing a model for audit quality, with regard to the contextual and environmental attributes of the audit profession in Iran. For this purpose, using an exploratory approach, and because of the special attributes of the auditing profession in Iran in terms of the legal environment, regulatory and supervisory mechanisms, audit firms size, and etc., we used grounded theory approach as a qualitative research method. Therefore, we got the opinions of the experts in the auditing and capital market areas through unstructured interviews. As a result, the authors revealed the determinants of audit quality, and by using these determinants, developed an Integrated Audit Quality Model, including causal conditions, intervening conditions, context, as well as action strategies related to AQ and their consequences. In this research, audit quality is studied using a systemic approach. According to this approach, the quality of inputs, processes, and outputs of auditing determines the quality of auditing, therefore, the quality of all different parts of this system is considered.
Keywords: Audit quality, integrated audit quality model, audit supply, demand for audit service, grounded theory.

ISBN: 978-625-5962-19-5

FACTORS INFLUENCING PROFITABILITY IN INDIAN PHARMACEUTICAL COMPANIES UNDER THE NEW INTELLECTUAL PROPERTY REGIME

Shweta Ramanathan,
Prof. Dr. Manoj Prakash
Indian Institute of Technology Roorkee, India

Abstract:

This study investigates the firm level determinants of profitability of Indian drug and pharmaceutical industry. The study uses inflation adjusted panel data for a period 2000-2013 and applies OLS regression model with Driscoll-Kraay standard errors. It has been found that export intensity, A&M intensity, firm's market power and stronger patent regime dummy have exercised positive influence on profitability. The negative and statistically significant influence of R&D intensity and raw material import intensity points to the need for firms to adopt suitable investment strategies. The study suggests that firms are required to pay far more attention to optimize their operating expenditures, advertisement and marketing expenditures and improve their export orientation, as part of the long term strategy.
Keywords: Indian drug and pharmaceutical industry, trade related intellectual property rights, research and development, food and drug administration.

ISBN: 978-625-5962-19-5

EFFECTS OF MOTIVATION, TRUST, AND CULTURAL DIFFERENCES ON KNOWLEDGE SHARING VIA EMAIL

Dr. Khalid Al-Mansoori
Nizwa College of Applied Sciences, Oman

Abstract:

The goal of this research is to examine the impact of trust, motivation, and national culture on knowledge sharing within the context of electronic mail. This study is quantitative and survey based. In order to conduct the research, 200 students from a leading university in New Zealand were chosen randomly to participate in a questionnaire survey. Motivation and trust were found to be significantly and positively related to knowledge sharing. The research findings illustrated that face saving, face gaining, and individualism positively moderates the relationship between motivation and knowledge sharing. In addition, collectivism culture negatively moderates the relationship between motivation and knowledge sharing. Moreover, the research findings reveal that face saving, individualism, and collectivism culture positively moderate the relationship between trust and knowledge sharing. In addition, face gaining culture negatively moderates the relationship between trust and knowledge sharing. This study sets out several implications for researchers and practitioners. The study produces an integrative model that shows how attributes of national culture impact knowledge sharing through the use of emails. A better understanding of the relationship between knowledge sharing and trust, motivation, and national culture differences will increase individuals' ability to make wise choices when sharing knowledge with those from different cultures.
Keywords: Knowledge sharing, motivation, national culture, trust.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING EARNINGS RESPONSE COEFFICIENT IN EMERGING MARKETS

Assoc. Prof. Dr. Tariq Hassan,
Dr. Layla Abdulrahman
Univerasity of Tehran , Iran

Abstract:

The determinants of Earnings Response Coefficient (ERC), including firm size, earnings growth, and earnings persistence are studied in this research. These determinants are supposed to be moderator variables that affect ERC and Return Response Coefficient. The research sample contains 82 Iranian listed companies in Tehran Stock Exchange (TSE) from 2001 to 2012. Gathered data have been processed by EVIEWS Software. Results show a significant positive relation between firm size and ERC, and also between earnings growth and ERC; however, there is no significant relation between earnings persistence and ERC. Also, the results show that ERC will be increased by firm size and earnings growth, but there is no relation between earnings persistence and ERC.
Keywords: Earnings response coefficient, return response coefficient, firm size, earnings growth, earnings persistence.

ISBN: 978-625-5962-19-5

CHALLENGES AND BARRIERS IN ACCOUNTING INFORMATION SYSTEMS OF KUWAITI FIRMS

Prof. Dr. Salwa Al-Qatami

Academy of Economic Studies, Faculty of International Business and Economics, Bucharest, Romania

Abstract:

International competitiveness receives much attention nowadays, but up to now its assessment has been heavily based on manufacturing industry statistics. This paper addresses the need for competitiveness indicators that cover the service sector and sets out a multilevel framework for measuring international services trade competitiveness. The approach undertaken here aims at comparatively examining the international competitiveness of the EU-25 (the twenty-five European Union member states before the 1st of January 2007), Romanian and Bulgarian services trade, as well as the last two countries- structure of specialization on the EU-25 services market. The primary changes in the international competitiveness of three major services sectors – transportation, travel and other services - are analyzed. This research attempts to determine the ability of the two recent European Union (EU) member states to contend with the challenges that might arise from the hard competition within the enlarged EU, in the field of services trade.

Keywords: Bulgaria, EU-25, international competitiveness, international services trade, Romania.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SUPPLY CHAIN PLANNING WITH A FOCUS ON RISK AND ENVIRONMENTAL GOALS

Ghanem Al-Rashidi,

Dr. Hassan Shadmani,

Zahra Alavi

Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India.

Abstract:

Nowadays innovation represents a challenge crucial to remaining globally competitive. This study seeks to develop a conceptual model aimed at measuring the dynamic interactions of the triple/quadruple helix, balancing innovation and entrepreneurship initiatives as pillars of regional competitiveness – the Regional Helix Scoreboard (RHS). To this aim, different strands of literature are identified according to their focus on specific regional competitiveness governance mechanisms. We put forward an overview of the state-of-the-art of research and is duly assessed in order to develop and propose a framework of analysis that enables an integrated approach in the context of collaborative dynamics. We conclude by presenting the RHS for the study of regional competitiveness dynamics, which integrates and associates different backgrounds and identifies a number of key performance indicators for research challenges.

Keywords: Entrepreneurship, KPIs, innovation, performance measurement, regional competitiveness, regional helix scoreboard.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ETHICAL GOVERNANCE AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN NETWORK MARKETING ORGANIZATIONS

Dr. Anita Balakrishnan

Dhurakij Pundit University, 110/1-4 Prachachuen Road, Laksi, Bangkok 10210, Thailand

Abstract:

The objective of this study was to investigate the awareness, knowledge and consumer behavior towards organic products in Thailand. For this study, a purposive sampling technique was used to identify a sample group of 2,575 consumers over the age of 20 years who intended or made purchases from 1) green shops; 2) supermarkets with branches; and, 3) green markets. A questionnaire was used for data collection across the country. Descriptive statistics were used for data analysis. The results showed that more than 92% of consumers were aware of organic agriculture, but had less knowledge about it. More than 60% of consumers knew that organic agriculture production and processing did not allow the use of chemicals. And about 40% of consumers were confused between the food safety logo and the certified organic logo, and whether GMO was allowed in organic agriculture practice or not. In addition, most consumers perceived that organic agricultural products, good agricultural practice (GAP) products, agricultural chemicals free products, and hydroponic vegetable products had the same standard. In the view of organic consumers, the organic Thailand label was the most seen and reliable among various organic labels. Less than 3% of consumers thought that the International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) Global Organic Mark (GOM) was the most seen and reliable. For the behaviors of organic consumers, they purchased organic products mainly at the supermarket and green shop (55.4%), one to two times per month, and with a total expenditure of about 200 to 400 baht each time. The main reason for buying organic products was safety and free from agricultural chemicals. The considered factors in organic product selection were price (29.5%), convenience (22.4%), and a reliable certification system (21.3%). The demands for organic products were mainly rice, vegetables and fruits. Processed organic products were relatively small in quantity.

Keywords: Consumer behavior, consumer knowledge, organic products, Thailand.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL REPORTING TRANSPARENCY AND INVESTMENT EFFICIENCY: INSIGHTS FROM IRAN

Assoc. Prof. Dr. Nima Karimi,

Dr. Parvin Sadat

Graz University of Technology, Austria

Abstract:

This paper deals with the education of purchasing professionals in Austria. In this education, equivalent and measurable criteria are collected in order to create a comparison. The comparison shows the problem. To make the aforementioned comparison possible, methodologies such as KODE-Competence Atlas or presentations in a matrix form are used. The result shows the content taught and whether there are any similarities or interesting differences in the current Austrian purchasers' formations. Purchasing professionals learning competencies are also illustrated in the study result.

Keywords: Competencies, education, purchasing professional, technological-oriented.

ISBN: 978-625-5962-19-5

CHINESE INVESTMENTS IN RUSSIAN AGRICULTURE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Linfeng Huang (Southwest University of Political Science and Law, China)
Maria Okot (Makerere University, Uganda)

Abstract:

The growing economic collaboration between China and Russia has opened new opportunities for agricultural investments, particularly in the Russian Far East. Under the strategic partnership led by President Xi Jinping and President Vladimir Putin, the two nations have deepened their cooperation, emphasizing economic revitalization and bilateral trade. This study explores the dynamics of Chinese agricultural investments in Russia, focusing on both the opportunities and the challenges presented by this engagement.

The research examines the political, economic, and social implications of Chinese agricultural initiatives in Russia, particularly the controversial debates surrounding large-scale land acquisitions, often labeled as "land grabbing." Employing a comprehensive review of policies, investment data, and local stakeholder perspectives, the paper sheds light on the benefits of these investments in modernizing Russia's agricultural sector while also addressing the concerns of local communities and policymakers.

This analysis contributes to the broader discourse on international agricultural investments by highlighting the complexities of cross-border collaboration in sensitive sectors like land and food production. The findings aim to inform policymakers and investors on fostering a balanced and sustainable approach to agricultural partnerships between China and Russia.

Keywords: Agriculture, foreign investment, land grabbing, Russian Far East, Sino-Russian cooperation.

ISBN: 978-625-5962-19-5

DESIGNING WORK ENVIRONMENTS TO ENHANCE EMPLOYEE WELL-BEING AND ORGANIZATIONAL INNOVATION

João Pereira , Amina Dlamini

(Federal University of Bahia, Brazil),

Abstract:

Purpose: This study investigates how creating work environments that prioritize employee well-being and comfort can foster organizational innovation, enhance productivity, and improve overall job satisfaction.

Background: The interplay between employees and their physical and social work environment significantly influences organizational outcomes. Workspaces that prioritize employee well-being not only improve individual performance but also create a culture of innovation. This research highlights the potential of well-designed environments in achieving these goals.

Methods: The study employs a comprehensive review of 28 peer-reviewed articles, eight books, and 25 companies' websites. Additionally, six detailed case studies from diverse industries were analyzed to provide empirical support for the findings.

Results: The analysis revealed that innovative organizations share two critical strategies: (1) prioritizing employees' holistic comfort—physical, functional, and psychological—and (2) creating inclusive and flexible environments that support both individual and collaborative work. These strategies enable employees to perform optimally while fostering creativity. Notably, successful workspaces emphasized the importance of balancing personal needs with opportunities for interaction and collaboration.

Conclusion: Designing workspaces that address employees' well-being, promote collaboration, and encourage personal freedom is essential for achieving high levels of productivity and innovation. By integrating these elements, organizations can create a thriving and inventive workforce.

Keywords: Employee well-being, organizational innovation, work environment design, productivity.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT AS A DRIVING FORCE IN THE EVOLUTION OF GASTRONOMY

Carlos Eduardo Lima (University of Brasília, Brazil)
Aisha Kamara (University of Sierra Leone, Sierra Leone)

Abstract:
The rapid evolution of the gastronomy sector is intrinsically linked to effective supply chain management, which plays a pivotal role in ensuring business success. Gastronomy, as one of the oldest commercial industries, has transformed significantly over time, shaped by global socio-economic trends, innovative culinary techniques, and emerging consumer preferences. These dynamic shifts have amplified the importance of logistics processes in the foodservice industry, where inefficiencies can jeopardize competitiveness and operational success. This study aims to explore how supply chain strategies and logistical innovations impact the catering industry, focusing on their role in fostering growth and sustaining competitive advantages. Employing a mixed-methods approach that includes direct observations, document analysis, and structured interviews, this research identifies critical logistics areas, such as inventory management, supplier coordination, and distribution networks, that directly influence operational efficiency in gastronomy. By highlighting the integration of logistics within gastronomic operations, the study underscores its strategic importance in driving business success and adaptability in an ever-changing market landscape.

Keywords: Gastronomy, supply chain, logistics, competitive advantage, foodservice.

ISBN: 978-625-5962-19-5

DIGITAL TRANSFORMATION IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Ana Júlia Ribeiro (Federal University of Bahia, Brazil), Wei-Lin Zhang (Guangxi Normal University, China)

Abstract:
The digital era has profoundly reshaped entrepreneurship education, creating new opportunities and challenges for fostering entrepreneurial mindsets. As entrepreneurship remains a crucial driver of economic growth and social innovation, effective education programs are vital to nurturing entrepreneurial capabilities. This study explores the evolving landscape of entrepreneurship education, emphasizing the transformative impact of digital technologies. Universities worldwide are increasingly integrating digital tools, such as online courses and game-based learning, to enhance entrepreneurship education. However, the inconsistent effectiveness of these programs highlights gaps in understanding the pedagogical approaches, methodologies, and resources necessary for cultivating entrepreneurial skills and intentions. The COVID-19 pandemic accelerated the adoption of digital learning platforms, underscoring their relevance in creating flexible and accessible educational experiences. This paper examines current trends in entrepreneurship education, assesses the role of digital transformation in overcoming traditional barriers, and proposes strategies for aligning educational outcomes with the dynamic needs of entrepreneurial ecosystems. By bridging the disconnect between education providers and entrepreneurial development demands, this research contributes to advancing academic discourse and fostering a more innovative entrepreneurial landscape.

Keywords: entrepreneurship education, digital learning, online platforms, innovation, entrepreneurial ecosystems

ISBN: 978-625-5962-19-5

CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS HEALTH-CONSCIOUS MARKETING AND ITS IMPACT ON PURCHASING DECISIONS

Adesina Oluwatobi, Zanele Dlamini, Wei Ling Zhang
Department of Business and Consumer Studies, University of Cape Coast, Ghana

Abstract:
This study investigates how health-conscious marketing strategies and consumer attitudes toward noncommunicable diseases (NCDs) influence healthy food purchasing decisions. The proposed model incorporates two key variables: consumer awareness of health-related marketing messages and the perceived value of healthy products. The research was conducted in the Cape Coast region of Ghana, which has been recognized for its growing emphasis on health and wellness initiatives. Data collection was carried out using a structured survey targeting 420 participants, selected through purposive sampling methods. Analytical tools such as frequency analysis, percentages, mean comparisons, and structural equation modeling were employed to interpret the data.

The findings indicate that consumer attitudes toward health-conscious marketing and their perceived value of healthy products significantly impact purchasing decisions ($p<0.001$). The predictive accuracy of the model accounted for 48.7% of variance in healthy food purchasing decisions ($R2=0.487$). This study highlights the pivotal role of health-conscious marketing in influencing consumer behavior and encouraging healthier lifestyle choices. Moreover, these insights emphasize the importance of integrating health awareness into marketing strategies to foster consumer engagement and reduce public health expenditures associated with NCDs. These findings provide valuable guidance for policymakers and businesses seeking to enhance the competitiveness of health-focused enterprises while promoting societal well-being.

Keywords: health-conscious marketing, noncommunicable diseases, consumer attitudes, purchasing decisions, healthy food

ISBN: 978-625-5962-19-5

INFLUENCE OF SUSTAINABLE FOOD MARKETING ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIOR

Dr. Li Wei, Chen Zhang, Assoc. Prof. Dr. Hui Lin
Department of Marketing and Sustainability Studies, Guangdong University of Business and Economics, China

Abstract:
This study explores the influence of sustainable food marketing strategies on consumer purchasing behavior, particularly focusing on environmentally friendly and health-conscious products. The proposed model integrates two critical variables: consumer awareness of sustainability-related marketing messages and the perceived ecological value of sustainable food products. The research was conducted in the Guangdong region of China, known for its increasing consumer demand for sustainable and health-focused products. Data collection involved a structured survey distributed to 450 participants, selected through stratified random sampling methods. Analytical tools such as descriptive statistics, factor analysis, and structural equation modeling were applied to analyze the data.

The findings reveal that consumer attitudes toward sustainable marketing significantly impact purchasing decisions, particularly for products perceived as both environmentally friendly and beneficial to personal health ($p<0.001$). The model explains 52.3% of the variance in sustainable food purchasing behavior ($R2=0.523$). This study underscores the importance of aligning marketing strategies with sustainability goals to enhance consumer engagement and foster positive environmental and health outcomes. Furthermore, the insights provide a valuable framework for policymakers and businesses aiming to integrate sustainable practices into their operations, reduce environmental footprints, and promote public health.

Keywords: sustainable marketing, consumer behavior, purchasing decisions, health-conscious products, ecological value

ISBN: 978-625-5962-19-5

EFFECTIVE STRATEGIES FOR ENHANCING FOREIGN GUEST EXPERIENCE IN SOUTH KOREA'S HOSPITALITY INDUSTRY

lec. Min-seok Kim, Ji-hyun Park, Dr. Soo-jin Lee
Department of Hospitality and Tourism Management, Dongseo University, South Korea

Abstract:
This study explores effective strategies for improving the experience of foreign guests in South Korea's hospitality industry. It examines three highly rated lodging establishments—Hanok Stay Village, Seoul Forest Guest House, and Busan Beach Lodge—and identifies key practices that resonate with international visitors. Common features observed include: 1) the adaptive reuse of traditional architecture, 2) multilingual information across signage, websites, and service staff, 3) effective communication in English and other foreign languages, 4) curated cultural events that introduce guests to Korean traditions, and 5) "Jeong," a concept reflecting warm, heartfelt Korean hospitality. The findings highlight that dissatisfaction among foreign guests can be mitigated by leveraging ICT for multilingual support and enhancing the accessibility of information. Furthermore, satisfaction levels are elevated by fostering community interaction among guests, facilitating engagement with local residents, and providing immersive experiences of Korean culture. These insights underline the importance of blending cultural authenticity with modern hospitality practices to create memorable experiences for international visitors.
Keywords: Hospitality management, foreign guests, South Korea, Jeong, cultural experiences.

ISBN: 978-625-5962-19-5

EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON COLLABORATIVE LEARNING IN HIGHER EDUCATION

Adebayo Oluwaseun, Dr. Folake Ayomide,Prof. Dr. Chidi Okonkwo
Department of Information Science, University of Ibadan, Nigeria

Abstract:
This study investigates the role of social media in enhancing collaborative learning among higher education students. It explores how social media platforms facilitate communication, resource sharing, and teamwork in academic settings. A survey was conducted to analyze students' perceptions of social media as a tool for improving collaborative learning experiences. Additionally, the research integrates empirical data and theoretical discussions on the application of social media in education, focusing on its influence on group-based learning activities and peer-to-peer knowledge exchange. The findings indicate that social media significantly enhances collaborative learning by fostering efficient communication, promoting active engagement, and enabling seamless resource sharing. The study also highlights the potential of social media to bridge gaps in distance learning and support diverse learning styles through interactive tools. Based on these findings, we provide recommendations for leveraging contemporary social media technologies to optimize collaborative learning in higher education and suggest avenues for future research in this domain.

Keywords: Collaborative learning, social media, higher education, teamwork, educational technology.

ISBN: 978-625-5962-19-5

TOURISM ENHANCEMENT THROUGH AUGMENTED REALITY IN HISTORICAL SITES

Ahmed S. Ibrahim, Fatima A. Kassem,

University of Kuwait, Kuwait

Abstract:

Tourism is a vital sector for many countries, contributing significantly to their economic growth and cultural exchange. Historical sites often play a key role in attracting international tourists, yet many such locations lack technological advancements to engage visitors effectively. Kuwait, with its rich history and cultural heritage, has several historical landmarks that remain underutilized due to the absence of modern technological tools. This study presents an innovative mobile application named "Kuwait-AR" (Kuwait Augmented Reality Tourist Guide) designed to enhance the visitor experience at historical sites. The application employs augmented reality (AR) to provide tourists with an immersive, interactive, and informative tour experience. Using the app, visitors can explore historical sites such as the Kuwait National Museum and the Grand Mosque, with real-time virtual guides offering contextual historical and cultural data. This AR application is designed to be compatible across various mobile platforms and offers a user-friendly interface. The findings of this study suggest that integrating AR into the tourism sector can significantly improve tourist engagement, increase visitation rates, and provide access to previously difficult-to-obtain historical data. As Kuwait seeks to diversify its economy and attract more tourists, incorporating such technological innovations can boost the country's tourism sector by making visits more informative and enjoyable for global audiences.

Keywords: Tourism, augmented reality, historical sites, mobile applications, Kuwait.

ISBN: 978-625-5962-19-5

AGRITOURISM DEVELOPMENT IN AFRICA: EXPLORING NEW ECONOMIC OPPORTUNITIES

M. N. Fofana, R. A. Toure, K. D. Bamba

Abstract:

In many African countries, including those with agrarian-based economies, there is a growing interest in diversifying economic activities to mitigate the impact of global market volatility. Agriculture plays a pivotal role in the livelihoods of millions, yet its integration with the tourism sector remains underexplored. This paper examines the potential for agritourism development in West Africa, with a specific focus on Côte d'Ivoire. The country's rich agricultural heritage and diverse cropping systems present unique opportunities for agritourism, an area that is increasingly gaining attention within the context of sustainable development. While the agriculture sector faces challenges such as limited value addition and outdated farming practices, several regions hold promise for attracting both domestic and international tourists through agro-based experiences. This study identifies key regions, agricultural activities, and commodities that could serve as the foundation for agritourism. It also discusses the broader economic and social benefits of agritourism, such as rural job creation, youth empowerment, and women's involvement in the industry. The paper highlights the importance of policy interventions, technological advancements, and collaborative efforts from both public and private sectors to drive agritourism forward, ensuring long-term sustainability and profitability for local communities.

Keywords: Agritourism, sustainable development, rural economy, West Africa, Côte d'Ivoire.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SUSTAINABLE TOURISM PLANNING: A TERRITORIAL APPROACH FOR ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL BALANCE

Dr. Ana Costa, Dr. Rafael Silva

Abstract:

Over the past decade, the growth of global tourism has led to significant impacts on economies, environments, and societies. As tourism continues to evolve into a critical economic sector, its effects on both local and global scales are becoming more evident. The development of tourism, especially in areas with considerable potential, requires effective planning to ensure sustainability and equitable growth. The objective of this study is to explore the sustainable development of tourism through the lens of spatial planning and land use. The case of Bahia, Brazil, is considered to examine how spatial planning can support the long-term viability of tourism sectors while addressing environmental and social concerns. Effective territorial planning considers land use, environmental conditions, and social needs to determine the most appropriate zones for tourism activities. By incorporating sustainability models, this research assesses how tourism areas can be strategically developed and managed to balance economic growth with ecological preservation. Findings suggest that the integration of land use planning and sustainability practices in territorial tourism development fosters responsible tourism practices, enhancing the benefits for local communities while minimizing negative environmental impacts. The study emphasizes the need for a holistic approach to spatial planning to create a balanced, sustainable tourism environment.

Keywords: Land use, spatial planning, sustainability, tourism development, Bahia.

ISBN: 978-625-5962-19-5

CULTURAL CHALLENGES AND RISKS FOR WESTERN CONSULTANTS IN MEGAPROJECTS IN AFRICAN COUNTRIES

James Roberts, Sarah Anderson
University of Cape Town, South Africa

Abstract:
The cultural differences between Western consultants and project sponsors in African countries pose considerable challenges that can impact the success of megaprojects. These differences span commercial, professional, and personal cultural traditions, which can lead to conflicts, misunderstandings, and inefficiencies in project execution. Consultants new to the African context often face a 'culture shock' as they struggle to adapt to unfamiliar social and professional environments. Megaprojects in Africa are unique due to their specific local challenges, requiring a tailored approach to risk management. Despite the growing number of large-scale projects across the continent, the role of cultural risks has been largely overlooked in current megaproject research. This paper aims to explore the importance of cultural risks and how Western consultants can better address these issues. Cultural distance, including varying business practices, communication styles, and social hierarchies, often leads to significant barriers. The absence of cultural congruence can result in miscommunications and poor teamwork, which directly affects project outcomes. The phenomenon of culture shock, marked by feelings of anxiety and frustration from immersion in a foreign culture, is a critical aspect of the integration process for expatriates in African megaprojects. Recognizing cultural differences as a major risk factor is an essential step towards effective project management. Findings suggest that building trust and fostering inclusion are crucial for overcoming cultural challenges and ensuring smooth integration. This research emphasizes the need for a cultural risk management strategy that includes the development of trust-based relationships, understanding social hierarchies, and mitigating the risks posed by high staff turnover. A case study of African megaprojects highlights the challenges faced by consultants from various Western nations, showing which nationalities struggle most with cultural integration. Ultimately, this paper advocates for cultural risks to be formally recognized as a key risk factor, crucial to improving outcomes in African megaprojects.

Keywords: Western consultants in African megaprojects, cultural risks in African megaprojects, cultural integration, trust in project teams, expatriate challenges in Africa

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE EFFECT OF POLITICAL INSTABILITY ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM AND ARCHAEOLOGICAL SITES: A STUDY OF EGYPT AFTER THE 2011 REVOLUTION

Assis. Prıof. Dr Ahmed M. Al-Sayed, Farida H. Kamal, Dr. Omar T. Fathy
Faculty of Tourism and Hotel Management, Cairo University, Egypt

Abstract:
Tourism is a key contributor to national economies, and Egypt has long been one of the world's top tourist destinations. However, political instability, particularly following the January 25th, 2011 revolution, severely impacted the tourism sector and the preservation of archaeological sites. The political upheaval and subsequent social unrest caused a dramatic decline in tourism, affecting both the economy and Egypt’s cultural heritage. During this period, Egypt’s ancient archaeological treasures, which had long been a cornerstone of its tourism industry, faced considerable threats from neglect and potential vandalism. Despite the challenges, the Egyptian government has taken significant steps to recover from this crisis. Major projects, such as the New Administrative Capital, the New Suez Canal logistics hub, the New Al Alamin City, and the New Grand Egyptian Museum, have been launched to revitalize the tourism sector and safeguard the country's rich archaeological heritage. These initiatives are expected to gradually restore Egypt's status as a leading tourist destination and rebuild trust in the country’s political stability and security.
Keywords: Tourism, archaeological sites, political instability, national economy, Egypt, cultural heritage

ISBN: 978-625-5962-19-5

IMPACT OF SECURITY MEASURES ON FAN ATTENDANCE AT PROFESSIONAL FOOTBALL MATCHES

M. J. Lee, K. H. Park, J. S. Kim
Department of Sports Management, Seoul National University, South Korea

Abstract:

The stadium is not just a place for sporting events; it serves as an essential part of a football club's identity, particularly when there is confidence in the security of life and property. A safe, well-equipped stadium with advanced media facilities, surveillance systems, and well-maintained playing fields is crucial for attracting fans. This study explores how security measures affect fan attendance at professional football matches. Utilizing a descriptive survey research design, the study focused on football fans across South Korea. A simple random sampling technique was applied to select regions, with 600 male and female fans surveyed from various stadiums within the chosen regions. A structured questionnaire, the Security and Fan Attendance Scale (SFAS), was administered. The instrument was divided into two sections: Section A captured demographic information, while Section B focused on security aspects and their influence on fan attendance. The questionnaire, with 20 items, had a reliability coefficient of 0.74. Hypothesis testing was conducted at a 0.05 significance level. Descriptive statistics, including frequency counts and percentages, as well as inferential statistics using chi-square (X2), were employed for data analysis. The findings revealed that adequate security significantly encourages greater fan attendance at professional football matches. The development of football leagues cannot progress without the provision of suitable facilities. Enhancing the condition of stadiums in South Korea is crucial for the growth of the league, and all stakeholders must prioritize the improvement of these facilities to boost fan participation. Only well-maintained stadiums should be used for matches.

Keywords: Adequate Security, Fan Attendance, Football Fans, Football Stadium, Professional Football League

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE INFLUENCE OF THE GENERAL DATA PROTECTION REGULATION ON HUMAN RESOURCE PRACTICES IN SCHOOLS

Maria Oliveira, Assoc. Prof. Dr. João Costa
University of Porto, Portugal

Abstract:
The General Data Protection Regulation (GDPR) came into effect in the European Union (EU) on 25 May 2018, marking a significant shift in how personal data is handled, particularly in sectors that manage sensitive information such as education. The regulation's influence on Human Resources (HR) management in schools cannot be understated. Schools process vast amounts of personal data, ranging from student records to staff information, making GDPR compliance a critical element in HR operations. HR departments within educational institutions must adapt to stringent data protection laws to ensure the security and privacy of personal data while maintaining smooth operational functions. The success of HR practices directly influences the quality of services in educational environments, where effective management can enhance overall educational outcomes. This paper aims to explore the impact of GDPR on HR practices in schools by evaluating the regulatory changes in HR operations across schools in Portugal. A comparative case study approach was utilized, examining several schools and their adaptation processes to GDPR during the first months of its implementation. The findings highlight both the challenges and opportunities GDPR presents to HR management in schools.

Keywords: General data protection regulation, human resource management, education sector, GDPR compliance, school operations.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE ROLE OF MINIMUM SPEECH SIGNAL DATA IN VOICE IDENTIFICATION FOR FORENSIC ANALYSIS

Dr. Zhang Jun, Liu Mei
Department of Forensic Science, University of Beijing, China

Abstract:
The use of voice biometric data, including physiological, psychological, and environmental factors, plays a crucial role in forensic phonoscopy for individual identification. Various methods for person identification based on voice have been developed, with speech signal analysis being one of the most reliable. This study focuses on the minimum data of a speech signal as key parameters for identification purposes. The research involved testing the voice prints of monozygotic twins, who are genetically identical, to assess the uniqueness of their speech signals. Despite their genetic similarity, the results demonstrate that each twin possesses a distinct voice imprint. This finding suggests that minimal speech signal indicators, including fundamental frequency and speech pattern, are robust and reliable for phonoscopic identification. The stability of these minimal speech data makes them especially useful in forensic phonoscopic investigations, providing a higher level of accuracy and reliability in voice-based identification processes.

Keywords: Voice biometrics, speech signal, forensic phonoscopy, speech identification, minimal data

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE IMPACT OF UNDERFUNDING ON POLICE CORRUPTION IN NIGERIA

Chijioke Okafor, Dr. Adebayo Afolabi

Department of Political Science, University of Lagos, Nigeria

Abstract:

The Nigeria Police Force (NPF) has faced longstanding challenges related to corruption, inadequate funding, and ineffective policing. Despite its constitutional role as the primary agency tasked with safeguarding lives and property, the police in Nigeria have struggled with corruption and impunity. This paper examines the relationship between underfunding and corruption within the NPF, using the institutional theory of policing as a framework. The study argues that the systemic corruption within the police force reflects the broader political, social, and economic structures of Nigeria. Specifically, it highlights the deliberate political decision to underfund the police, which forces officers to engage in corrupt practices to secure the necessary resources for their duties. The paper further explores how this lack of funding contributes to a vicious cycle where corruption becomes embedded within the institution. By underfunding the NPF, the Nigerian state indirectly encourages corruption, undermining the force's ability to effectively serve the public. The article calls for a reevaluation of police funding policies to reduce corruption and enhance the integrity of law enforcement in Nigeria.

Keywords: Corruption, funding, Nigeria Police Force, political economy, law enforcement

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE INFLUENCE OF MISINFORMATION ON GOVERNANCE AND PUBLIC POLICY FORMULATION: A COMPARATIVE STUDY

Carlos Eduardo Souza, Mariana Lima de Andrade
Universidade Federal do Rio Grande do Norte, Brazil

Abstract:

This study explores the significant influence of misinformation on the formulation and implementation of public policies, focusing on its effects across various stages of the policy cycle. It examines how the rapid spread of false information disrupts the policy process, undermining public trust and the effectiveness of governance. By integrating the concepts of misinformation, fake news, and governance, this analysis highlights the challenges policymakers face in maintaining the integrity of public policies. The paper employs a documentary survey methodology, analyzing public documents and government reports, to assess the impacts of fake news on public policy. The findings demonstrate that misinformation not only distorts public understanding but also complicates the policymaking process, leading to ineffective policy solutions. This research provides valuable insights into how fake news alters the policy cycle and emphasizes the need for strategies to counteract its influence on governance.

Keywords: Misinformation, governance, policy formulation, fake news, public policy cycle.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE IMPACT OF INDUSTRIAL EFFLUENT MANAGEMENT POLICIES ON WATER PROTECTION IN AFRICA

Zanele Moyo, Assis. Prof. Dr. Thabo Dlamini

University of Zimbabwe, Zimbabwe

Abstract:

The absence of comprehensive industrial effluent management policies in African countries poses a significant risk to the region's water bodies. In many African nations, the lack of adequate legal frameworks for the treatment and disposal of industrial effluents leads to environmental degradation and health hazards. Governments have not yet fully structured policies to safeguard water bodies, leaving a legal void that hinders effective environmental protection. The integration of environmental law with industrial management is critical, as economic development and ecological responsibility must be balanced. Without effective regulation, industries often neglect their environmental responsibilities, leading to the contamination of water bodies through untreated or inadequately treated effluents. To address this, there is an urgent need for the enactment of specific legislation focused on industrial effluent management, establishing a comprehensive national policy. Such measures are vital for ensuring sustainable industrial practices, safeguarding public health, and protecting natural resources across the continent. The regulation of effluents must not be solely dependent on voluntary corporate actions or local regulations but should be a matter of national policy with strong legal enforcement.

Keywords: Industrial effluent management, water protection, environmental law, African policy, sustainable development.

ISBN: 978-625-5962-19-5

SOUTH KOREA AND BRAZIL ECONOMIC RELATIONS: A STUDY THROUGH THE WORLD TRADE ORGANIZATION

Lucas D. Oliveira, Mariana F. Silva
University of São Paulo, Brazil

Abstract:

The economic relations between South Korea and Brazil are shaped by both historical interactions and contemporary global economic dynamics. Although geographically distant, these two countries have established strong trade relations, particularly after the 1990s, with Brazil emerging as a key partner for South Korea in Latin America. This relationship is marked by trade agreements and cooperation in various sectors, such as automotive, energy, and technology. The World Trade Organization (WTO) has played an instrumental role in mediating trade disputes and fostering dialogue between these two nations. This study examines the economic interactions between South Korea and Brazil by analyzing relevant WTO dispute settlement cases, such as "DS152: Brazil - Measures Affecting the Import of Certain Products," "DS289: South Korea - Anti-Dumping Measures on Stainless Steel," and others. The objective of this research is to identify the areas where economic conflicts arise and predict future trends in their bilateral relations, considering both the challenges and opportunities that lie ahead. The analysis is based on a comprehensive review of academic literature, WTO documents, and other relevant sources, offering insights into how the legal framework provided by the WTO shapes their economic ties. This applied research follows a qualitative, descriptive approach, using a historical and analytical methodology to assess the evolution of their relations in the global trade context.

Keywords: International economic relations, South Korea, Brazil, World Trade Organization.

ISBN: 978-625-5962-19-5

COMBATING RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM: A COMPARATIVE STUDY OF BRAZIL, KENYA, AND SOUTH EAST ASIA

Carlos Silva, Amina Ndegwa

Department of International Relations, University of Sao Paulo, Brazil

Abstract:

Recent global concerns over radicalization to violent extremism have intensified, with numerous countries grappling with homegrown terrorism linked to both Islamic and non-Islamic ideologies. Brazil, Kenya, and several South East Asian countries, including Indonesia, Malaysia, and the Philippines, have all faced challenges posed by radicalized individuals engaging in terrorism. While Brazil and Kenya have seen terrorist attacks, Southeast Asian nations have long struggled with terrorism linked to groups like ISIS. The growing threat from international extremist organizations has highlighted the need for effective counter-radicalization strategies that take into account the specific cultural, political, and historical contexts of each region. This paper employs a multi-disciplinary approach to analyze the counter-radicalization efforts in Brazil, Kenya, and South East Asia, comparing their legal frameworks, political landscapes, and cultural dynamics. By focusing on shared challenges and successes, the study presents a comparative analysis of the effectiveness of various countermeasures, providing insights that are applicable to practitioners and policymakers working in diverse regions.

Keywords: Brazil, Kenya, South East Asia, counter-radicalization strategies, terrorism, legal frameworks, cultural dynamics.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE IMPACT OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW ON SOUTH AFRICA: A CASE STUDY OF EARTHLIFE AFRICA JOHANNESBURG V MINISTER OF ENERGY AND OTHERS

A. Chikondi, Dr. B. Mwansa

University of Lusaka, Zambia

Abstract:

This paper explores the role of international environmental law in shaping South Africa's response to climate change, particularly through the Earthlife Africa Johannesburg v Minister of Energy and Others (65662/16, 2017) case. The case examined the potential long-term environmental consequences of the Thabametsi Power Project, focusing on its impact on climate change and global environmental health up to 2060. The judgment underscores the integration of climate change principles into South Africa's legal framework, with a specific reference to the Constitution of the Republic of South Africa, 1996, and its provisions for environmental protection. The study uses a qualitative methodology, analyzing both national and international case law to assess the effectiveness of current environmental regulations under international law. A thorough literature review compares various legal aspects to inform the discussion. This paper evaluates the practical application of climate change regulations within South Africa, particularly focusing on the National Environmental Management Act and its connection with international environmental treaties. The paper concludes with an analysis of the potential legal responsibilities of the Minister in the implementation of international law standards.

Keywords: Climate change, South Africa, international law, environmental protection, legal responsibility, National Environmental Management Act.

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON GOVERNMENT POLICIES IN BRAZIL: A COMPREHENSIVE STUDY

Dr. Lucas Martins, Prof. Dr. Paula Oliveira

University of São Paulo, Brazil.

Abstract:

Social media has rapidly emerged as one of the most powerful platforms influencing political and social landscapes across the world. In Brazil, this digital revolution has played a pivotal role in shaping public opinion, mobilizing support for social causes, and influencing government policies. This research investigates the significant role of social media in Brazilian social movements, examining how these platforms have been utilized to rally citizens around various political and social issues. Special attention is given to the way social media has been used to mobilize mass protests and the challenges that arise when social movements are either co-opted or suppressed by governmental actions. The study includes a comprehensive analysis of key cases where social media either advanced or hindered social movements, leading to notable shifts in public policy and judicial rulings. The research concludes that while social media has undoubtedly created a space for democratic engagement, its impact on the Brazilian government's functioning has been both positive and negative, with the potential for misuse and manipulation. However, it remains an essential tool for advocating change in the country.

Keywords: Social media, Brazilian government, social movements, policy impact, digital activism.

ISBN: 978-625-5962-19-5

PUBLIC SERVICE ETHICS IN LOCAL GOVERNANCE: A STUDY OF PERCEPTIONS AND CHALLENGES

Assis. Prof. Dr. Gabriel Costa,

Prof. Dr. Carla Mendes
University of Mozambique, Mozambique

Abstract:

The evolving challenges of public sector reform in developing countries have raised concerns about the ethical conduct of public service, particularly at the local government level. This paper investigates the perceptions of public service ethics among public officials in Mozambique, focusing on local governance. The study employs a structured questionnaire to gather data on how local public servants view ethics in public administration. A total of 175 completed responses were analyzed, representing officials from local government agencies across Mozambique. The results reveal that traditional cultural values and social norms significantly influence public servants' ethical behavior, highlighting the complexity of enforcing public service ethics within local organizations. The study suggests that local public administration in Mozambique faces significant challenges in maintaining ethical standards, as institutional frameworks are often underdeveloped and inconsistent. The findings contribute to the ongoing discourse on public service ethics, particularly in countries with developing democratic systems, where ethical issues are compounded by weak administrative structures. This paper also underscores the importance of developing a more robust ethical framework to enhance accountability and transparency in local governance. The study's implications are crucial for shaping the future of public administration practices in developing countries, offering insights into how ethics can be better integrated into the local administrative context.

Keywords: Public service ethics, accountability, local governance, public administration reform, Mozambique.

ISBN: 978-625-5962-19-5

LEGAL FRAMEWORK AND STRATEGIES FOR AIR POLLUTION MITIGATION AND ADAPTATION IN EAST AFRICAN LOCAL GOVERNMENTS

Dr. Laila Mwangi, Prof. Dr. Rashid Omar

Department of Environmental Law, University of Nairobi, Kenya

Abstract:

This paper explores the legal frameworks and strategies for mitigating and adapting to air pollution in local governments in East Africa, with a particular focus on the regional challenges and approaches. Local governments play a critical role in addressing environmental issues as mandated by the national constitutions of East African countries. This responsibility, however, often leads to confusion regarding the extent of their authority and the necessary actions required in addressing air pollution. The paper examines the evolution of relevant environmental laws and policies that have shaped the role of local governments in addressing air quality. The study specifically focuses on the implementation of air pollution mitigation and adaptation strategies in the context of East African urban centers. A qualitative methodology was adopted, combining national environmental laws with a comparative analysis of international air quality standards. Through a comprehensive literature review, the paper assesses the legal obligations and the practical application of the National Environmental Management Act (NEMA) and similar regional frameworks. Additionally, it highlights the responsibilities of local governments in East Africa to mitigate air pollution and adapt to climate change, providing a legal opinion on the integration of these policies into local governance practices.

Keywords: Adaptation, air pollution, climate change, disaster management, local governments, mitigation.

ISBN: 978-625-5962-19-5

MORDECHAI VANUNU: THE NUCLEAR WHISTLEBLOWER AND THE CHALLENGE TO ISRAELI MILITARY ETHICS

Dr. David Cohen, Isabella Pereira

University of São Paulo, Brazil

Abstract:

This study analyzes the case of Mordechai Vanunu, the Israeli nuclear whistleblower, exploring the social reaction to his political deviance and its implications for the control of discourse in Israeli society. Vanunu, once a technician at the Dimona Nuclear Facility, had long adhered to the militaristic norms of Israeli society. However, his decision to expose the nation's nuclear secrets marked a decisive departure from these norms. His actions, framed as an act of treason and espionage, were met with extreme societal backlash, particularly from the Israeli security apparatus, which viewed his defection as an existential threat. The portrayal of Vanunu as a dangerous and untrustworthy figure underscored the severity of the social response to his actions. This study employs a content analysis of contemporary Israeli media to examine how Vanunu's defection was framed and the language used to construct him as a threat to national security and societal values. The analysis goes beyond traditional content analysis by considering not only the frequency of terms but also the tone, style, and symbolic use of language to reveal underlying messages. The societal response to Vanunu's actions illustrates the role of media and public discourse in maintaining social control, defending the collective military ethos, and punishing those who threaten its integrity. Ultimately, Vanunu’s case demonstrates how political deviance, particularly in the context of national security, can challenge and reshape societal norms.

Keywords: Nuclear Whistleblower, Political Deviance, National Security, Social Control, Israeli Military Ethics.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ADDRESSING MENTAL HEALTH NEEDS TO REDUCE RECIDIVISM: THE ROLE OF EARLY DIVERSION IN CRIMINAL JUSTICE REFORM

Dr. Ali Salem, Assoc. Prof. Dr. Elena Nikitina

Department of Criminal Justice, University of Lagos, Nigeria

Abstract:

Offenders with mental health disorders are often at a higher risk of recidivism, frequently returning to incarceration due to insufficient treatment and support within the criminal justice system. This pattern suggests that individuals with mental health needs are not receiving the appropriate care while incarcerated, which may contribute to their cycle of offending. Early diversion into specialized care is proposed as a more effective strategy for rehabilitating mentally vulnerable offenders and alleviating the strain on overcrowded prisons. This paper draws on qualitative research conducted in Nigeria, focusing on the experiences of practitioners working to divert mentally ill offenders from the criminal justice system into mental health care. The study reveals the complexities of establishing interagency collaboration between criminal justice professionals and mental health providers. The findings highlight the need for improved communication and coordination between these sectors to ensure that offenders receive timely and appropriate care, which can ultimately reduce the likelihood of recidivism.

Keywords: Mental health needs, diversion, recidivism, interagency collaboration, criminal justice reform.

ISBN: 978-625-5962-19-5

LIMITS AND RESPONSIBILITIES IN FREEDOM OF EXPRESSION: LESSONS FROM AFRICA'S DIGITAL LANDSCAPE

Dr. İfeoma Okoye, Ibrahim Bello
University of Lagos, Nigeria

Abstract:

In the digital era, where mobile connectivity and cyberspace evolve at an unprecedented pace, the right to freedom of expression faces new opportunities and challenges. While the digital world has broadened the scope for free speech and press freedom, it has also introduced numerous risks such as defamation, hate speech, misinformation, and online harassment. These issues are magnified in the context of Africa's rapidly expanding digital environment, where unchecked online activities can threaten public order and individual dignity. The pressing question remains: how can societies safeguard fundamental rights while curbing harmful abuses? To explore this, it is crucial to examine the elements and responsibilities surrounding the practice of freedom of expression within African legal frameworks. This paper analyzes case law and legal precedents from African jurisdictions, focusing on how local courts interpret the balance between freedom of speech and its limitations, with an emphasis on preventing digital harm. Ultimately, the study will provide insights into the region's approach to ensuring responsible and lawful exercise of this fundamental right.

Keywords: Digital freedom, African case-law, online rights and responsibilities, media regulation, speech limitations

ISBN: 978-625-5962-19-5

THE EVOLUTION OF STUDENT UNDERSTANDING OF CONFLICT RESOLUTION IN POLICE TRAINING

Dr. Omar Khan, Fatimah Abdullah, Ibrahim Mohammed
University of Khartoum, Sudan

Abstract:

The approach to conflict resolution in law enforcement training has undergone significant evolution in recent years, particularly after global calls for police reform and improved community relations. The challenge within professional peace officer education is the diverse interpretations of conflict resolution and its techniques, many of which are shaped by media portrayals rather than academic foundations. This study surveyed law enforcement students before and after completing a specialized conflict resolution course. The initial survey focused on their understanding of conflict resolution strategies, while the follow-up survey assessed any changes in their definitions and techniques. The findings show that students' perceptions of conflict resolution shifted from media-influenced concepts to more comprehensive, theory-based strategies. This research underscores the importance of integrating academic frameworks in police training to help students adopt a more nuanced and effective approach to conflict resolution, moving away from simplistic portrayals in the media.

Keywords: Law enforcement education, conflict resolution, police training, communication strategies.

ISBN: 978-625-5962-19-5

ÇOCUK YETİŞTİRME SORUMLULUK PAYLAŞIM ÇATIŞMASI
CONFLICT OF RESPONSIBILITY SHARING IN CHILD REARING

Prof. Dr. Ahmet AKIN Prof. Dr. Öğrt. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı, ahmet.akin@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5194-5202

Sibel BÜLBÜL DEŞAT Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Yüksek Lisans Programı,

sb.mb6363@gmail.com ORCID: 0009-0008-0021-1744 Cep Tel: 0505 745 0742

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; "Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışmasını" belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın örneklemini Türkiye'de yaşayan farklı yaş, cinsiyet, medeni hal ve ekonomik gelire sahip 326 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak literatür doğrultusunda 15 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Veriler SPSS 25 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Güvenirliği değerlendirmek için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %71 ve iç tutarlık katsayısı 0.97'dir. Araştırma sonucunda geliştirilen Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeğinin Türkiye'de yaşayan insanların çocuk yetiştirme sorumluluk paylaşım çatışma düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çocuk Yetiştirmede Sorumluluk Paylaşım Çatışması, Geçerlilik, Güvenirlik*

ABSTRACT

The aim of this study is to develop a valid and reliable measurement tool to determine "Child Rearing Responsibility Sharing Conflict". The sample of the study consists of 326 people of different ages, genders, marital statuses and economic incomes living in Turkey. A 15-item item pool was created in line with the literature as a data collection tool and validity and reliability studies of the scale were conducted. The data were analyzed using the SPSS 25 program. Cronbach Alpha internal consistency reliability coefficient was used to evaluate its reliability. Exploratory factor analysis was conducted for the construct validity of the scale. The total variance rate explained by the scale was 71% and the internal consistency

ISBN: 978-625-5962-19-5

coefficient was .97. As a result of the study, it was determined that the Child Rearing Responsibility Sharing Conflict Scale developed is a valid and reliable measurement tool in determining the child rearing responsibility sharing conflict levels of people living in Turkey.

Keywords: Child Rearing, Responsibility Sharing Conflict, Validity, Reliability

GİRİŞ

Çocuk yetiştirme; ebeveynlerin ortak bir görevi olarak kabul edilirken bu süreçte yaşanan sorumluluk paylaşım çatışmaları, eşler arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemekte ve çatışmalara sebep olmaktadır. Bu çatışmalar genellikle eşlerin rollerinin belirsizliği, çocuğun sorumluluklarının eşlerden biri tarafından daha fazla üstlenilmesi, eşlerin birbirlerinden beklentilerinin uyuşmazlığı gibi sebeplerle yaşanmaktadır. Tam da bu noktadan hareketle eşler arasında çocuk yetiştirme sorumluluğunu paylaşma çatışmasının sebeplerini belirlemek amacıyla ölçek geliştirmek gereklilik haline gelmektedir. Bu araştırmanın amacı; Çocuk Yetiştirme Sorumluluğunu artırmak, Paylaşım Çatışması Ölçeğini geliştirmek, ölçeğin geçerliğini ve güvenirliğini incelemektir.

YÖNTEM

- **Çalışma Grubu**: Araştırma 18 yaş ve üzerinde olan 276'sı kadın 50'si erkek 326 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Çalışma grubunun yaş aralıkları incelendiğinde 2 kişi 18-24 yaş aralığında, 51 kişi 25-34 yaş aralığında, 159 kişi 35-44 yaş aralığında ve 114 kişinin 45 yaşından büyük olduğu görülmektedir. Katılımcıların 42'si İlköğretim, 64'ü lise,170'i önlisans-lisans ve 50'si lisansüstü eğitim durumuna sahip olduğunu, 326 kişinin tamamının evli olduğu, 29'u düşük, 273'ü orta ve 24'nün ise yüksek ekonomik gelire sahip olduğunu belirtmiştir.
- **Madde Havuzu**: Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışmasını ölçmek üzere 15 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Bu maddeler gramer, anlaşılabilirlik, Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışmasının davranış, tutum ve duygular üzerindeki etkisini ölçmesi açılarından incelenip 15 maddelik uygulama formu elde edilmiştir.

- **Ölçme Aracı**: Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeği 1 "kesinlikle katılmıyorum" ve 5 "kesinlikle katılıyorum" şeklinde 5'li Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Yüksek puanlar, Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışmasının da yüksek olduğunu ifade etmektedir.
- **İşlem**: Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeği'nin madde analizi için düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeği'nin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi, güvenirliği ise Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ile incelenmiştir. Geçerlik ve güvenirlik analizleri SPSS 25 paket programı ile yapılmıştır.

ISBN: 978-625-5962-19-5

BULGULAR

- **Madde Analizi ve Güvenirlik** : Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .73 ile .87 arasında sıralandığı bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı ise .97 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Çocuk Yetiştirmede Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeği

Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
M1	47,4847	215,949	,738	,969
M2	47,8804	214,776	,746	,969
M3	47,6472	213,601	,777	,968
M4	47,5092	214,608	,790	,968
M5	47,6104	211,740	,830	,968
M6	47,9601	215,146	,734	,969
M7	47,5000	210,048	,856	,967
M8	47,3834	210,754	,861	,967
M9	47,6718	210,633	,836	,967
M10	47,5644	212,573	,821	,968
M11	47,2699	214,148	,826	,968
M12	47,3160	213,029	,850	,967
M13	47,5307	210,841	,861	,967
M14	47,3436	211,679	,876	,967
M15	47,3834	213,923	,797	,968

- **Yapı Geçerliği**: Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeğinin yapı geçerliği için uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın %70'ini

ISBN: 978-625-5962-19-5

açıklayan, öz-değeri 10,588 olan, tek boyutlu, faktör yükleri .58 ile .80 arasında sıralanan ve 15 maddeden oluşan bir ölçme aracı elde edilmiştir.

- Ölçeğin KMO örneklem uygunluk katsayısı .97 olarak bulunmuştur. Bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeği Faktör Yükleri

M1	,592
M2	,601
M3	,648
M4	,667
M5	,728
M6	,585
M7	,769
M8	,780
M9	,740
M10	,718
M11	,728
M12	,764
M13	,781
M14	,805
M15	,682

TARTIŞMA VE SONUÇ: Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin yeterli düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2004) dikkate alındığında, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .73 ile .87 arasında sıralanması madde toplam korelasyon katsayılarının yeterli olduğunu göstermektedir. Tezbaşaran (1996), araştırmalarda kullanılabilecek ölçme araçları için ön görülen güvenirlik düzeyinin .70 olduğunu söylemiştir. Buna göre, ölçeğe ilişkin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısının .97 ile yeterli olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak Çocuk Yetiştirme Sorumluluk Paylaşım Çatışması Ölçeğinin psikoloji, aile danışmanlığı gibi disiplinlerde kullanılabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

ISBN: 978-625-5962-19-5

KAYNAKÇA:

Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği.